

AZƏRBAYCAN

QƏZETİ

1918-1920

XII CİLD

(Sentyabr 1919)

TRANSLİTERASIYA EDƏNLƏR

Mehdi Gəncəli

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Azad Ağaoğlu

Filoloq, tərcüməçi

ELMİ REDAKTOR

Teymur Kərimli

Akademik

**ADA Universitetinin
təşəbbüsü və dəstəyi ilə nəşr edilir.**

MÜNDƏRİCAT**Ön söz****Oxucuların diqqətinə**

Nömrə 266 (2 sentyabr 1919)	1
Nömrə 267 (3 sentyabr 1919)	21
Nömrə 268 (4 sentyabr 1919)	49
Nömrə 269 (6 sentyabr 1919)	75
Nömrə 270 (10 sentyabr 1919)	101
Nömrə 271 (11 sentyabr 1919)	127
Nömrə 272 (12 sentyabr 1919)	153
Nömrə 273 (14 sentyabr 1919)	179
Nömrə 274 (15 sentyabr 1919)	205
Nömrə 275 (17 sentyabr 1919)	231
Nömrə 276 (18 sentyabr 1919)	259
Nömrə 277 (19 sentyabr 1919)	285
Nömrə 278 (21 sentyabr 1919)	311
Nömrə 279 (22 sentyabr 1919)	337
Nömrə 280 (23 sentyabr 1919)	363
Nömrə 281 (24 sentyabr 1919)	389
Nömrə 282 (25 sentyabr 1919)	415
Nömrə 283 (26 sentyabr 1919)	441
Nömrə 284 (28 sentyabr 1919)	469
Nömrə 285 (29 sentyabr 1919)	497
Nömrə 286 (30 sentyabr 1919)	525
Adlar göstəricisi	551

ÖN SÖZ

ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin (1918-1920) tam külliyyatı ərəb qrafikalı əlifbadan latın qrafikalı müasir Azərbaycan əlifbasına köçürülərək, lüğət, izahlar, şərhlər və adlar göstəricisi əlavə edilməklə nəşrə hazırlanmaqdadır. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə ayrı-ayrı təşəbbüslər olsa da (mərhum professor Şirməmməd Hüseynovun çalışmaları xüsusilə yada salınmalıdır), “Azərbaycan” qəzeti kimi mühüm bir nəşrin müasir oxucu üçün əlçatan olmasını təmin edəcək bu səviyyədə bir iş, 30 illik müstəqillik dövründə həyata keçirilməmişdir.

“Azərbaycan” qəzetindəki materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin bilavasitə tarixini əks etdirir. Qəzetin səhifələrində Azərbaycan Hökumətinin qərarları, Parlament üzvlərinin çıxışları, paytaxtda və bölgələrdə baş verən hadisələrin təfərrüatları, müxtəlif təhlillər, xatirələr öz əksini tapıb. Günümüzdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Qarabağ, Zəngəzur bölgələrinə dair materiallar oxucularda böyük maraq doğuracaqdır. Eləcə də, Azərbaycan Cümhuriyyətinin xarici dövlətlərlə münasibətləri, dövrün ab-havası müfəssəl şəkildə qəzetin səhifələrində əks olunub. Ümumiyyətlə bu qəzetin transliterasiyası Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixşünaslığında yeni bir səhifə açacaq və gələcək tədqiqatlar üçün mühüm stimül olacaqdır.

İlk dörd nömrəsi Gəncədə, sonrakı nömrələri Bakıda nəşr edilən “Azərbaycan” qəzetinin 15 sentyabr 1918 – 28 aprel 1920 tarixləri arasında 443 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Qəzetin redaktorları müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və

Xəlil İbrahim kimi dövrün qabaqcıl ziyalıları olmuşdur. Qəzet əksəriyyətlə 4 səhifə həcmində çıxsa da, bəzi nömrələrdə səhifələrin sayı fərqlilik göstərir. Hər səhifədəki sütunların sayı və səhifələrin ölçüsü, qəzetin çap olunduğu 19 ay yarımliq müddət ərzində bir neçə dəfə dəyişmişdir.

“Azərbaycan” qəzetinin nüsxələri Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsində, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivində, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivində, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda və Azərbaycan Milli Kitabxanasında pərakəndə halda saxlanmaqdadır.

Qəzetin müasir oxucu üçün əlçatan olması tariximizin Cümhuriyyət dövrü kimi zəngin səhifəsinin öyrənilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Azərbaycan xalqının tarixi mirasını qorumaq və gələcək nəsillərə ötürmək işinə töhfə verməkdən ADA Universiteti qürur duyur.

Hafiz PAŞAYEV,
ADA Universitetinin Rektoru

OXUCULARIN DİQQƏTİNƏ

“Azərbaycan” qəzetini transliterasiya edərkən, mətnin orijinallığını qorumaqla birgə, materialların müasir oxucu üçün mümkün qədər anlaşılan olmasına çalışdıq. Bu səbəbdən, bəzi sözlərin imlasını müasirləşdirmək lazım gəldi. Məsələn, “çox” yerinə qəzetdəki kimi “çoq”, “yox” yerinə “yoq”, “etməyi” yerinə “etməgi”, “kimi” yerinə “kibi”, “nömrə” yerinə “numero” və s. yazmaq, oxucunun işini çətinləşdirməkdən başqa bir şeyə yaramayacaqdı. Üstəlik, bu sözlərin fərqli yazılışları qəzetdə bəzən eyni səhifədə yanaşı istifadə edilmiş, yəni imla birliyi prinsipi nəzərə alınmamışdı. Bu qəbildən olan sözlərin müasir yazılışına üstünlük verməyin, daha doğru bir addım olacağına inandıq.

Eyni zamanda, “teatro”, “qəzetə”, “böylə” kimi bəzi sözlərə toxunmadıq. Çünki əvvəla, bu sözlər qəzetdə həmişə eyni cür yazılmışdır; ikincisi də, mütaliəni çətinləşdirmədən dövrün ab-havasını saxlamağa xidmət edir.

Osmanlı türkcəsində və müasir Türkiyə türkcəsində indiki zaman şəkilçisi olan “-yor” qəzetdə qaydasız və pərakəndə bir şəkildə işləndiyi üçün (eyni cümlədə həm “-yor”, həm “-ır, -ir, -ur, -ür” şəkilçisindən istifadə edildiyini görmək mümkündür) mətndən çıxarılmışdır. Şeir parçalarında vəznin pozulmasına yol verməmək üçün “-yor” şəkilçisinin saxlandığı istisnalar da var.

Yer adlarını, fərqli versiyaların işlənməsi baxımından (Bolqarıstan – Bolqariya, Lehistan – Polşa, Macarıstan – Venqriya və s.) qəzetdəki kimi saxladıq, fəqət yazılış baxımından müasirləşdirdik (“Bulqarıstan” yerinə “Bolqarıstan”, “Kiyef” yerinə “Kiyev” və s.). Eləcə də, “Bakü” yerinə bugünkü kimi “Bakı” yazdıq. Soyadı sonluqlarını da (“-of”, “-yef” və s.) müasirləşdirməyi (“-ov”, “-yev” və s.) məqsədəuyğun hesab etdik.

Çətin anlaşılan söz və ifadələr üçün cildin sonuna lüğət əlavə etməyi münasib görmədik. Əvvəla, hər dəfə mütaliəni kəsərək lüğətə baxmaq oxucu üçün çətindir, ikincisi, bəzi sözlərin bir çox mənası içindən məhz hansının nəzərdə tutulduğunu təyin etmək bəzində oxucu tərəddüddə qala bilər. Çətin anlaşılan söz və ifadələrin necə başa düşülməli olduğunu mətnin içində kvadrat mötərizədə göstərdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlər normal mətndən daha kiçik şrifflə verilmişdir. Məsələn: “...xəstəliklərin bittamam rəf”inə [tamamilə aradan qaldırılmasına] qədər...” Qəzətdəki mətndə səhvən buraxılan sözləri də kvadrat mötərizə içində əlavə etdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlərlə normal mətnin şrifli eynidir. Məsələn: “...Xarici [İşlər] nazirinin...”

Hər nömrədən sonra əlavə edilən “Qeyd və şərhlər”də, oxucular üçün faydalı məlumatlar yer alır. Qəzətdəki mürəttib xətalardan bəziləri (xüsusilə əhəmiyyətli olanları) də burada göstərilmişdir. Əlbəttə, bütün xətaları göstərmək lazım və mümkün deyildi. Xüsusilə Birinci Dünya müharibəsində Qərbi cəbhəsi xəbərlərində keçən toponimlər qəzətdə demək olar ki, həmişə səhv yazılmışdır. Bu toponimlər mümkün qədər bərpa edilmiş, eləcə də “Adlar göstəricisi”nə əlavə edilərkən, toponimin aid olduğu dildəki yazılışı da verilmişdir.

Şeir parçalarında rastlanan çətin anlaşılan söz və ifadələrin lüğəti də “Qeyd və şərhlər” bölməsində verilmişdir.

Cildin sonunda “Adlar göstəricisi” verilmişdir. Mətdəki bütün şəxs, yer, dövlət, xalq, qurum, idarə, təşkilat, şirkət və s. adları, hətta bəzi xüsusi terminlər “Adlar göstəricisi”nə daxil edilmişdir.

Mehdi Gəncəli

Azad Ağaoğlu

XII CİLDƏ MƏXSUS QEYD

“Azərbaycan” qəzetinin 1 sentyabr 1919-cu il tarixli 265-ci nömrəsini tapmaq təəssüf ki, mümkün olmamışdır. Külliyyatın nəşri başa çatmadan bu nömrə əldə edilərsə, transliterasiyası son cildə veriləcəkdir.

Çərşənbə axşamı, 2 sentyabr 1919-cu il, nömrə 266

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 6 zihiccətül-haram sənə 1337. 2 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Səşənbə günü sentyabrın 2-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 66-ncı günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Oleynikov – Gənc Əli.

2-nci: Yemelyanov – Əhmədov.

3-ncü: Jan-de-Kolon – Krayevski.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9017

İTTİFAQƏN

Bir dəst xalı gəbə, ipək cicim 30 arşın, ətiqə tirmə şal gürdüs və bir gümüş aftaba-ləyən satılır. Kamenisti küçə, nömrə 197, telefon nömrə 28-25.

9020

ALMAQ İSTƏYİRƏM

Bir dənə tütün doğrayan və bir dənə papiros dolduran motorlu makina. Xahiş

edənlər Parapetdə “Gəncə şirkəti” komisiyon kontoruna müraciət edə bilərlər.

9018

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi Maarif nazirinin əmrnaməsi

24 ağustos nömrə 256

Bakı İkinci Reallı məktəbində təlim verməyə buraxılmış Luçinski, Tatan və Həsən Mahmud oğlu Qasımzadə həmin məktəbdə birincisi tarixdən, ikincisi rus lisanından, üçüncüsü isə türk lisanından ştat müəllimləri təyin olunurlar.

24 ağustos nömrə 259

Mühəndis-texnoloq Stanislav Karloviç Sarako Gəncə Sənət məktəbi müfəttişliyinə təyin olunur.

24 ağustos nömrə 260

Faina Mixaylovna Babayeva həmin sənə 16 ağustosdan etibarən Maarif Nəzarəti idarəsində yazı makinaçısı təyin olunur.

24 ağustos nömrə 258

Bakı Mariinski ünəs [qızlar] edadisinin əl işi müəlliməsi Lidiya Platonovna Boqo-

lova işbu dərslərin miqdarı məhdud edildiyindən dolayı, həmin sənə əvvəli-sentyabrda öz vəzifəsindən və bilikliyyə [ümumiyyətlə] xidmətindən əzl edilir [uzaqlaşdırılır].

24 ağustos nömrə 257

Keşiş Boris Popov həmin sənə əvvəli-sentyabrda etibarən Bakı Birinci zükur edadisində rus şəriət müəllimi təyin olunur.

*Əslini imza etmişdir:
Maarif naziri Qaplanov*

Məşixətdən

Əmrnamə nömrə 23

İşbu 19 ağustos 1919 tarixindən etibarən Salyan şəhəri əhlindən Əbdülhüseyn Əkbərzadə idareyi-Məşixətdə [Şeyxülislamıq idarəsində] mübəyyiz (piser) [kabit] təyin edilmişdir.

Əmrnamə nömrə 24

İşbu eylül 1-indən etibarən Şamaxı şəhəri əhlindən Axund Şeyx Möhsün Şeyxzadə Cavad ikinci hissəsinə qazı təyin edilmişdir.

*Məşixət sədri:
Mustafa Əfəndizadə*

MÜVƏFFƏQİYYƏTLƏRİMİZ

Bir vaxt vardı ki, cavan dövlətimizin siyasi halı həm xaricən və həm daxilən çox yazıq və həтта gülünc bir halda idi. Bu o zaman idi ki, bir tərəfdən ana vətəndən ayrı qalıb da yabançıların dəstgiri [əsiri] olmuş Lənkəran müsəlmanlarının ah və nalələri qulaqlarımızı deşib, qəlbimizi yandırmaqda, digər tərəfdən Naxçıvan türkləri ümid və arzularından məyus olub xa-

ricilər təhti-əsəratinə [əsəratı altına] keçməkdə, bir tərəfdən də əhalimizi təngə gətirməkdə, məişət və güzəranlarına xələl və zərər yetirməkdə olan Qarabağ məsələsi qeyri-məmul [arzu edilməz] bir surətə düşmək üzrə idi. Bunun üzərinə Şimalın qara və qırmızı təhlükələri əlavə olunmaqdan başqa, düşmənlərimizin daxilimizdə törətməkdə olduqları intriqaları dəxi əhvalı daha da pərişan və çarəsiz bir surətə salmışdı. Buna görə, dövlətimizin zimami-idarəsini [idarə cilovunu] əlinə tapşırılmış olduğumuz hökumətin halı dedikcə ağır, çətin və müşkül idi.

Burasını da qeyd etməlidir ki, o zamanlarda hökumətimiz öz işində tamamilə sərbəst olmayıb, xarici bir əl bir çox işlərdə hökumətin qabağını kəsib bir para mühüm tədbirlər icrasına yol verməyirdi.

Nə qədər xuddarlıq [səbirlilik, təkminlilik], nə qədər müdəbbirlik [uzaqgörənlik] və nə qədər mənəvi qüvvət sahibi olmaq lazım idi ki, məmləkəti oda atmadan, əhalini bəlalara salmadan və asayışı-ümumini xələldar etmədən bu işkalların [çətinliklərin] hamısını böylə bir ağır şərait içində bir-bir dəf edib məmləkəti bu pərişan haldan çıxartmaq mümkün ola idi!

Görünür, yenicə təşəkkül etmiş olan Azərbaycan türk dövlətinin həm başında duranlarında və həm də əhalisinin özündə böylə ali və qiymətli sifət və məziyyətlər [üstünlüklər] varmış ki, yuxarıda sadələdiyimiz işkallar onların həmiyyət və mətanəti-mərdanəsi qarşısında davam gətirə bilməyib bir-bir dəf və rəf edilməyə [aradan qaldırılmağa] üz qoydu. Bir az vaxt keçdi, bu məsələlər hamısı Azərbaycan türklərinin arzusu mövcubincə [arzusuna uyğun] həll və fəsl edildi [başla çatdırıldı].

Bu əhvalatı, yəni böylə çətinliklərin aqılanə və müdəbbiranə bir surətdə dəf edilə bilinməsi fəqərəsini [faktını] təqdir etməmək qabil deyildir. Bu vəqə Azərbaycan türklərinin idareyi-ümuri-dövlət işində [dövlət işlərinin idarəsində] böyük bir istedad və qabiliyyət sahibi olduqlarına şafi və kafi [qənaətbəxş, yetərli] bir şahid və qeyri-qabili-inkar [inkar edilməsi mümkün olmayan] bir dəlildir!

Məsələləri bizi həmişə söymək və ləyaqətsizliklə ittiham etməkdən ibarət olan düşmənlərimiz bizim bu qədər böyük olan siyasi müvəffəqiyyətlərimizə göz yumub guya əhəmiyyət belə verməyirlər və bu vəqələri heç mənzələsində [dərəcəsində] hesab edirlər. Biz isə öz eyiblərimizi gizlətmədiyimiz kimi, öz hünərlərimizə də göz yuma bilmərik. Böylə mühüm vəqələri bütün əhəmiyyəti ilə səbt [qeyd] etmək və tariximizin şanlı səhifələrinə keçirməyə borcluuyq.

Qonşu cümhuriyyətlərimiz böylə məsələləri həll etmək üçün nə qədər qan tökmək və nə qədər can fəda etmək məcburiyyətində olduqlarını, zənn edirəm ki, hələ heç bir kəs unutmamışdır. Azərbaycan isə həman heç bir qurban vermədən və qan tökmədən bu cür müşkül məsələləri müdəbbiranə bir surətdə həll edə bilmək istedadını aşkar etdi.

Ümidvarıq ki, bu əsnalarda içimizdə yaşamaqda və siyasətimizə göz yetirməkdə olan əcnəbilər öz məmləkətlərinə qayıdıb da Azərbaycan və Azərbaycan türkləri haqqında zəlalətə düşürülmüş [yanlış düşürülmüş, doğru yoldan çıxarılmış] və sui-təfəhhümlərə [yanlış düşüncələrə] qapılmış olan vətəndaşlarına həqiqəti-halı bəyan ilə, bizim varlığımızı və varlığa layiq

olduğumuzu aşkar edər və Avropanı Azərbaycan türklərinə və təşkil etmiş olduqları cavan cümhuriyyətə xüsusi əhəmiyyət yetirmək və layiqincə diqqət vermək məcburiyyətində qoyarlar.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

21 ağustos iclası

(mabəd)

Darülfünun məsələsi

Qarabəyli Qara bəy - (İttihad) Qabaqkı natiqlər, bizi darülfünun açılmasının əleyhinə danışmağa vadar edənlər nöqsanları göstərdilər. Mən təkrar ərz edirəm ki, bizim etirazlarımız əsas etibarını ilə darülfünun açılması əleyhinə deyildirlər. Əsas etibarını ilə heç kəs darülfünun açılmasının əleyhinə deyildir. Çünki maarif işlərinə qapılarımızı geniş açmalı, ona geniş meydan verməliyiz. Bu doğru, fəqət söz burasındadır ki, bu darülfünun köhnə nizamnamə və proqramlar əsası üzərinə qurulur. Həm də o adamların əli ilə açılır ki, bizim camaatımızı və məmləkətimizi yaxından tanımayırlar və onun xüsusiyyətlərinə [xüsusiyyətlərinə] hələ bələd olmamışlardır.

Ona görədir ki, biz deyirik qanun layihəsinə yenidən baxmaq və bizim bu işdə daha yaxından ciddi iştirakımız lazımdır. Darülfünunumuzun təşkil və təsisində biz özümüz iştirak etməliyiz və bunu

etməyə qüvvəmiz, istedadımız vardır da. Qoy bunu keşif Kravçenko yadında saxlasın və onu da bilsin ki, onun bugünkü nitqi rus elmi və rus mədəniyyətinə təhqirdən başqa bir mənfəət vermədi.

Bir də biz gərək məsələnin texnika cəhətinə artıq diqqət verək. Bunu da müzakirə edək ki, hal-hazırda nə açmağa bilirik və nə açmağa bilməyirik. Deyirlər ki, darülfünunu ancaq orta məktəblər tamamilə milliləşdikdən sonra açmalıdır. Bu da 5-6 il çəkkər. Fəqət nə qədər çəkkir-çəkkir və nə vaxt açılır-açılacaq mən təkrar edirəm ki, bu saat hələ darülfünun açmaq tezdir və layihəni yenidən nəzərdən keçirmək üçün komissiyaya qaytarmalıdır.

Maarif nazirinin nitqi

Nəhayət Maarif naziri Rəşid xan Qaplanov həzrətləri söz alaraq böylə bir nitq irad edir [nitq söyləyir]:

Lüzumu ümumiyyətlə etiraf edilməkdə olan bu məsələ, ibtidai [başlanğıcda] heç bir şübhəni belə mövcub olmadığı [şübhəyə səbəb olmadığı] halda, darülfünunun açılması məsələsinin layihədən həyata keçirilməsinə şüru edildikdə [başlandıqda], gərək siyasi və ictimai dairələrdə və gərək-sə mətbuat səhifələrində qızgın mübahisələr doğurdu.

Darülfünunun açılması məsələsi ətrafında böylə gurultular çıxarılmasına təəssüf etməmək qabil deyil. Fəqət bu mübahisələrin bir müsbət nəticəsi oldu ki, məsələnin ətrafıca tənvir olunmasına [işıqlandırılmasına] səbəb oldu.

Darülfünunun lehinə nə ki, demək lazım idi deyildi və mən daha bir şey artıracaq deyiləm. Xüsusən Məhəmməd Əmin bəy ilə cənab Vansoviçin nitqlərindən sonra daha deyəcək bir söz qalmayı. Əgər bir

məsələ olmasaydı, mən ancaq denilənlərin bəzi yerlərini təyid [təsdiq] və təkid edərdim. Ancaq bir şey var ki, deyirlər əsas etibarilə darülfünunun əleyhində olan yoxdur. Amma söz burasında deyil.

Məlumdur ki, nəinki Parlaman daxilində, hətta kənarda da öylə bir adam tapılmaz ki, cəsarət edib desin ki, mən darülfünun istəməyirəm, mən elm, maarif istəməyirəm. Və hazırda qarşımızda bulunan bu əsasi məsələ deyil, mühüm bir praktik məsələdir. Bu il təsdiqinizə ərz olunmuş əsaslar üzərinə darülfünun açmaq ya yox? Təfsilat və təfərrüatı isə təğyir-təbdil edilə [dəyişdirilə-düzəldilə] bilər və burada hər tərəfdən edilən təkliflər iki nəticə verə bilər: ya uzun bir müddət darülfünun məsələsini dəfn etmək, yəni daha geniş dairədə tanış olub müfəssələn müzakirə etmək bəhanəsi ilə işi öylə təxirə salmaq ki, heç olmazsa bu il darülfünun açmaq mümkün olmasın.

Bilxassə ki, onsuz da çox vaxt itirmişik. İştə mən var qüvvəmlə həmin bunun müqabilinə etiraz etmək istəyirəm. Zira darülfünunun bir an əvvəl açılması millətin iqbal və istiqbalına [yüksəlişinə və gələcəyinə] aid bir çox mühüm məqsəd və məramlarla mərbutdur [bağlıdır].

Aydın və aşkardır ki, darülfünunun açılması məsələsi bəzilərinin zənn etdiyi kimi işsiz qalmış professorlar ilə Tiflis Darülfünunu tələbələrində yer vermək niyyətindən nəşət etməyir [irəli gəlməyir]. Zira Azərbaycan siyasiyyunu [siyasi xadimləri] içində öylə bir adam tapılmaz ki, Azərbaycan xəzinəsi zərərinə bunca əhli-xeyratlıq [xeyriyyəçilik] cəsarətində bulunsun. Eyni zamanda, elm və fünuna xidmət kimi fəlsəfə dəxi bizi böylə mühüm iqdə-

mata [addımlara] vadar edəmməzdi. Şayani-ehtiram [ehtirama layiq] mədəni ləqəbi qazanmaq arzusunda olan hər bir millət üçün bəşəriyyətin ulum və fünun [elm və fən] xəzinəsini zənginləşdirmək üçün var qüvvəsi ilə hər cəhətdən çalışmaq müqəddəs bir vəzifə olduğunu etirafda, Azərbaycan, içərisində bulunduğu ağır şəraitdən dolayı müvəqqəti olaraq bu vəzifənin ifasından vaz keçmək haqqına malikdir.

Bir çoxları böylə güman edirlər ki, darülfünunun açılması Azərbaycanı nəzərdə yüksəldər və istiqlalımızın qəbul və təsdiqi məsələsinin hüsn-həllinə kömək edə bilər. Mən isə heç vaxt bu surətlə, sırf nümayişkarənə məqsədlə darülfünunun açılmasına razı olmazdım. Zira böylə olan surətdə ayındır ki, milyonlar sərf edər, fəqət darülfünun əmələ gətirməyə müvəffəq olmazdıq.

Abdulla bəy [Əfəndizadə] göstərir ki, darülfünun bizə ən artıq möhtac olduğumuz müəllimləri yetişdirə bilər. Bu doğrudur. Fəqət biz darülfünunu bunun üçün açmayırıq. Zira əgər məqsədimiz ancaq bu olsaydı, ali müəllimlər institutu açardıq. Nəhayət, əgər darülfünun açıldıqda biz şəraiti-hazirədən dolayı təhsilini davam etdirə bilməmiş qalan bir miqdar cavanların mənafeyini nəzərə alsaq, bu da dürüst olmaz. Əlbəttə, bu mənafe çox böyük və mühümdür. Fəqət məsələni doğru və dürüst həll etmək istəyirsək, başda onu qoymaq olmaz.

Biz Azərbaycan Darülfünunu açılmasında israr edərkən ancaq Azərbaycan dövləti və türk mədəniyyəti-milliyəsi mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən edirik. Müstəqil bir millət kimi yaşamaq üçün elani-istiqlal etmək kafi deyildir. Həqiqətən müstə-

qil yaşaya bilmək və mədəni millətlər ailəsində müəyyən bir mövqe tuta bilmək üçün öylə möhkəm bir bünövrə (özül) qoymaq lazımdır ki, onun üzərində millətimiz dühayi-milliyəsini, istedadı-xəllaqiyyəsi xüsusiyyətini [fitri istedadının xüsusiyyətlərini] ibraz edə [göstərə] bilsin və bununla da kəndi istiqbalını gələcək imtahanlardan təmin etmiş olsun. Zira məniyyətini dərk etmiş bir millət üçün heç bir imtahan qorxunc deyildir.

Böylə əsaslı möhkəm bir bünövrəni də ancaq müstəqil bir mərkəzi-elmü fənn [elm və fən mərkəzi] təşkil edə bilər ki, məmləkətin həyati-ruhaniyyə və əqliyyəsini tərviq və idarə edər [ölkənin mənafe və əqli həyatına rəvac verər və onu idarə edər] və öylə bir mərkəz təşkil edər ki, millətin bütün həyati-siyasiyyə və ictimaiyyəsi onun ətrafına toplanmış olar.

Öylə həqiqətlər var ki, onun müqabilinə əsla etiraz olammas və heç mövcubəhs [mübahisəyə səbəb] olmaz. Böylə həqiqətlər həmin bunca vazeh [açıq] və qeyri-mövcub[i-bəhs] olduqları üçün unudurlar da. Hamı etiraf və təkrar edir ki, əsrimizdəki mədəni məmləkətlərin bütün güc və qüvvəsi elm və fənnin tərəqqisi üzərində əsaslanır. Fəqət çox vaxt olur ki, elm ilə onun tətbiqi məhsulunu qarışdırırlar, müdhiş vaporlar[a], böyük fabrika və zavodlara çox diqqət verirlər. Amma burasını unudurlar ki, bunların həpsi kabinə və laboratoriya guşələrində alimlərin kəşf etdikləri həqayiqi-elmiyyə [elmi həqiqətlər] məhsulundan başqa bir şey deyildir.

Şimdici burada eşitdiniz ki, bir çoxları deyirdi bizə darülfünun lazımdır deyil, xüsusi məktəblər lazımdır.

Əvət, doğrudur. Əgər Azərbaycan başqa bir dövlətin bir əyaləti, bir vilayəti isə, onda bizə lazımdır xüsusi məktəblər açmaq, mütəxəssislər yetişdirək. Çünki o halda həyatımızın əsas məsələləri ayrı mərkəzlərdə, bəzilər həll və fəsl ediləcəkdir [həll ediləcək və nəticələnəcək]. Yox, əgər biz müstəqil bir dövlət isək, əgər pozğun, qarışıq bir kütlə kimi deyil, bəşəriyyətin ümumi mədəni həyatında layiqli bir rol oynayan müntəzəm, mütəşəkkil bir millət olaraq yaşamaya əzm etmişsək, o halda milli cəsdimizin ruhunu təşkil edəcək bir mərkəzi-ülum [elmlər mərkəzi] yaratmaq lüzumunu dərk etməyə bilmərik.

Ancaq böylə bir mərkəzdir ki, biz[ə] başqaları[nı] qul kimi yansılayan [təqlid edən] sənətkarlar deyil, kəndi millətinə, kəndi milli mədəniyyətinə qarşı ürəyi dərin məhəbbətlə dolu olan öylə qəvi [güclü, qüdrətli] ağıllar yetirər ki, qüvvəyi-elmiyyə ilə müsəlləh olaraq [elmin gücüylə silahlanaraq] həyatımızın məsəli-əsasiyyətləri [əsas məsələləri] barəsində tətəbbüat icrası ilə [tədqiqatlar apararaq] sabiqəmizi [keçmişimizi] pərdələyən örtünü qaldırır, xalq özü ruhunun qidasını təyin edər və hüsulu üçün düz yollar göstərirlər.

İştə, darülfünun açmaqla təqib etdiyimiz əsas məqsəd həman böylə elmi qüvvələr və fənni mərkəz təsis və hasil etməkdir. Ancaq budur ki, bizə həqiqi müstəqil həyat ilə yaşamaq imkanı verər və milli mədəniyyətimizi möhkəm əsas üstündə qoyar. Şübhəsizdir ki, bunun üçün tamamilə milli xüsusiyyəti havi [milli xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən] bir mərkəzi-fənniyyə yaratmalıdır.

Darülfünun tədris və tətəbbüati-fənniyyə [elmi araşdırmalar] üçün dühayi-milliyə xüsusiyyəti ilə ahəngdar şərait təmin etmək mənası ilə milli ola bilər və ola bilməlidir. Fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], lazım olan miqdarda elmi qüvvəmiz bulunmadığından, yaxın sənələr zərfində böylə milli darülfünun təsis etmək iqtidarına malik deyilik.

Mən zənn etməyirəm ki, nəinki yalnız Azərbaycan, bəlkə bütün türk aləmində mövcud qüvvəyi-elmiyyətlər bu adı daşımağa layiq bir darülfünun açmaq üçün kifayət etsin.

Fəqət o qədər qüvvəyi-elmiyyətimiz olsa belə, məkatibi-aliyyətdə [ali məktəblərdə] mühazirələri türkcə anlamaq istədikdə malik tələbələrımız yoxdur. Heç kəsdən gizli deyil ki, cavanlarımızın əksəri ana dilini pək zəif bilir.

Bəziləri hal-hazırda milli darülfünun açmaq qeyri-mümkün olduğuna istinadən, cavanlarımızın əcnəbi məmalik [xarici ölkələrin] darülfünunlarına göndərilmələrini tərcih edirlər.

Onların zənnincə, cavanlarımızı əcnəbi məmləkətlərə göndərmək həm ucuz olar, həm də daha yaxşı nəticələr verə bilər. Çünki əcnəbi darülfünunları hər cəhətdən bizim açmaq istədiyimizdən çox mütəşəkkil, zəngin və yüksəkdirlər. Halbuki zənnincə böylə məsələlərdə maliyyə tələbi mühtüm rol oynamamalıdır. Bilxəssə ki, ora ucuzdur demək əsassızdır. Bu yaxınlarda hüsurunuza təqdim ediləcək olan layihəyi-qanuniyyədən görəcəksiniz ki, əcnəbi məmləkətlərə yüz tələbə göndərmək üçün tam bir darülfünun saxlamaq qədər xərc lazım olur.

Öylə isə təhsili-ali görmək arzusunda bulunan ümum cavanları göndərsək nə qədər xərc lazım olar? Doğrudur, bizim darülfünunumuz, məsələn, Paris ya Berlin darülfünunu qədər yüksək mövqə işğal etməyəcəkdir. Lakin Avropa darülfünunlarının həpsi o mövqedəmidirlər? Böylə olan surətdə, açacağımız darülfünunun birdən-birə ən gözəl əcnəbi darülfünunu mövqeyini tuta bilməyəcəyi, darülfünun açılması əleyhinə bir dəlil təşkil edə bilərmi?

Ən mühtüm mülahizə budur ki, biz əcnəbi məmləkətlərə göndərmək istədiyimiz cavanların fəaliyyətinə mənafeyi-milliyəmizin tələb etdiyi yolda icrayi-təsir edəmməyəcəyik. Hər bir tələbə ümuma qarışacaq və onun fəaliyyəti həyatın araya çıxardığı milli vəzaif və məsail [milli vəzifələr və məsələlər] ilə əsla əlaqədar olmayacaqdır.

Hal-hazırda verilən ərizələrdən mən görürəm ki, cavanlarımızın həpsi xüsusi məktəblərə meyil göstərirlər və mən qorxuram ki, işlər böylə gedərsə, 5-6 ildən sonra bir neçə yüz mütəxəssisimiz olsun, amma milli darülfünun yaratmaq üçün lazım gələn bir neçə on alim tapılsın.

Mən tələbələrin əcnəbi məmalikə [məmləkətlərə] göndərilməsi əleyhində deyiləm. Əks surətdə, lazımı layihəyi-qanuniyyə təqdim etməzdim. Çünki burası çox lazımlı və pək mənfəətli tədbirlərdəndir. Amma bu yol bizi milli darülfünuna aparır. Onu yaratmaq üçün həqiqi çarə tez zamanda zəngin Avropa dillərindən birində bir darülfünun açmaqdır. Yaşadığımız şərait altında bu dil isə bizim üçün rus dilidir.

Böylə darülfünunun əleyhdarları nə

deyəcəksə desinlər, müəyyən dairələr nə kimi gizli ümidlər bəsləyəcəklərsə bəsləsinlər, heç şübhəsizdir ki, nəhayətün-nəhayətə [ən nəhayətində, ən sonunda] o darülfünun Azərbaycan dövlətinə və türk mədəniyyətinə xidmət edəcəkdir. Zira həmin darülfünunun fəaliyyəti ayılmış yaşamaq istəyən, zəngin bir lisana malik, mədəniyyətcə bəşəriyyətin mühtüm bir qismi ilə mərbut [bağlı] olan bir millətin milli arzu və amalı ilə dolmuş bir mühtüm içərisində cari olacaqdır. Aşkardır ki, bu amil bir məktəbin fəaliyyətində əksəndəz olmaya [öz əksini tapmaya] bilməz. Böylə əlverişli bir mühtüm daxilində yeni kafedralar əmələ gətirmək, tətəbbüati-fənniyyə [elmi tədqiqat] işlərini ən artıq mənfəətdar olduğumuz yollara sövq etməkdir, kafedralar işğalına hazırlamaq üçün cavanlar seçmək, türk lisanı tədrisini yaxşı bir şərait altına qoymaq və sairə kimi bir çox tədbirlə [tədbirlərlə] darülfünunumuzu müntəzəmənlə milliləşdirə bilərik.

Birdən-birə bu vaxtadək yoxluğu böylə şiddətlə hiss olunan bir mərkəzi-ürfan əmələ gələr və Bakının hər şeyi cəlb edən ticarət və sənəət [sənaye] həyatının müqabilində durar.

Darülfünunu lazım olan dərəcəyə çıxararaq həyatımızdakı nöqsanı təknil etməkdir [tamamlamaq] bizim hümmətimizə bağlıdır. Bu surətlə, darülfünunun əlaqədar olduğu böyük və mühtüm mənafeyi nəzərə alaraq mövcud olan, gizlədilməsinin mənası olmayan müşkülət və qorxular qarşısında bir növ hissiyyətə qarılmaq əfv edilməz bir xəta olardı. Bu müşkülət professorlar ya tələbələr heyətində deyil, başqa bir şeydədir.

Bir çoxları göstərir ki, professor heyəti istər-istəməz Könüllü ordu ətrafına toplanmış mötədil məslək sahibi şəxsədən [şəxslərdən] təşəkkül edəcəkdir. Onun da məqsədi heç də Azərbaycanın istiqalına müvafiq gəlməz. Fəqət əvvəla nəzərdə tutulmalıdır ki, elm və fənn professorun məsləki-siyasiyyəsinə nisbətən dəyişəcək şey deyildir. Digər tərəfdən, şəxsi ehtiramını saxlayan heç bir professor darülfünunun kafedrasını siyasət minbərinə mübəddəl edəmməz [çevirə bilməz]. Əgər etsə də, məhəlli-aidəsi [aidiyyətli qurum] tərəfindən rəf və dəf olunur [aradan qaldırılır, uzaqlaşdırılır].

Nəhayət, məgərsə müdhiş qüvvələrə malik və bizi 9-10 yaşında öz əlinə alan çarizmin edə bilmədiyi bir işi bir ovuc professor edə biləcəkdir! Zənnimcə, ibraz edilən [göstərilən] qorxu sabiq üsulidə dövründə professorların oynadığı rollarla əsaslanır. Fəqət unudurlar ki, o zaman professorlar hökmfərma olan [hökm sürən] ictimai cərəyanı aydın bir surətdə nümayiş etdirirlər. İndi isə Azərbaycanda o şeylər ola bilməz.

Bir də deyirlər ki, tələbələrin əksəri qeyri-türk olacaqdır. Bu il və gələnlər üçün bu mülahizə doğrudur. Fəqət bu vəziyyət müvəqqətidir və uzun müddət davam edəmməz. Binaənileyh [ona görə], bu məsələdə həmişə özümüzün mütəzərrir olduğumuz [ziyan çəkdiyimiz] sırf milliyyət hissi ilə mütəhəssis olmaq [hissə qapılmaq] yaramaz. Hürriyyət və istiqlalıyyəti bunun üçün müəldirdi ki, həmişə şikayət etdiyimiz məhdudət [məhdudiyyətləri] şimdiki özümüz tətbiq edək?

Bizim müşkülət və qorxumuz bunda deyildir. Söz burasındadır ki, açacağımız

darülfünunu fənnin tələbatına müvafiq şərait altında bulundura biləcəyimiz, ya yox. Bir tərəfdən çox təxir etmişiz. Zira layihəyi-qanuniyyəni darülfünunun güşadı [açılması] mütəsəvvər olan [nəzərdə tutulan] vaxtdan ancaq on gün qabaq olmaq üzrə hələ bu gün müzakirə edirik. Digər tərəfdən də ümum iqdamatı [bütün təşəbbüsləri] müşkülata salan ümumi qeyri-müvafiq şəraiti nəzərə almalıdır.

Bununla bərabər, ümidvaram ki, darülfünunu bir az təxirlə də olsa həmin il açar və onu həm professor heyəti, həm də sair ləvazim tərəfindən öylə təmin edərək ki, həqiqətən bir darülfünuna malik olarız.

Müşkülət böyükdür, fəqət rəf və dəf etmək də mümkündür və həmin müşkülata istinadən, vəzifəmizin ifasından boyun qaçırmağa haqqımız yoxdur. Mən qanun layihəsini tamamilə müdafiə edərək əmin oluram ki, bu iqdama [addım; təşəbbüs] tamamilə bizim dövlət və milli mədəniyyətimizin həyati ehtiyaclarına müvafiq bir tədbirdir.

Nitqimə xitam verərkən ancaq bunu arzu edirəm ki:

Biz müsəlmanlar məscidə girərkən onun müqəddəsliyinə ehtiramən ayaq-qabılarımızı çıxarırsınız. Çox istərdim ki, darülfünunu da böylə təqdis edərək [müqəddəsləşdirərək] ona məbəd kimi baxaydıq və onun xüsusunda düşünərkən həqiqi bir məbəd-ülum [elm məbədi] yaratmağa xidmət edici mülahizətdən başqa ümum sair fikir və mülahizələri kənara ataydıq. Çünki darülfünuna bağladığımız ümid və arzulara ancaq bu şərait altında nail ola bilərik.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsində

Voloqda - Dabravollardan bizim tərəfə keçənlər xəbər verirlər ki, Arxangelsk cəbhəsində İngiltərə qüvayi-əsgəriyyəsinin [qoşunlarının] bəzi hissələri çəkilirlər. Eylüldə onların hamısı İngiltərəyə gedəcəklərdir.

Qırmızı ordu fəhlələri

Voloqda - Suxan fəhlələri şimal cəbhəsindən ötrü yüz min rublə ianə etmişlərdir.

Qərb cəbhəsində müvəffəqiyyətlər

Petroqrad - Qdov şəhəri qarşısında əməliyyatda bulunan ... ordusu firqəsi [diviziyası] hissələri böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışlar. Osminoqra, Zaustye, Pyastiya, Zabolino-Zuk və Sokol kəndləri bizim tərəfdən işğal edilmişdir. Saqrestino kəndini işğal edərkən 6 mitralyoz qənimət almışdır. Düşməni qaçır.

Amerika və Fransa etilafı [razılaşması]

Lion - Havas Teleqraf Agentəliyi Vaşinqtondan aldığı əxbərata [xəbərlərə] nəzərən, Senat hüquq yardımçı komissiyası qəbul etdiyi qərara görə, Almaniya Fransaya qarşı təərrüzdə [təcavüzdə] bulunduğu təqdirdə, Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] müavinətdə bulunmağı dərdə edir [öhdəsinə götürür].

Nauen - Müttəfiq Ali Şura Sileziya Komissiyası Qleyeviç, Hindenburg, Liven, Qodolajot və Şlezderxburqda nemsə və polyak nümayəndələri ilə müzakirə girişmişdir ki, Yuxarı Sileziyada qalxmış üsyan səbəblərini izah qılsınlar. Nemsələrlə polyaklar müsadiməsinə [toqquşmasına] mane olmaq və mümkün qədər rəyi-ammı [ictimai fikri] təmin etmək üçün Amerika qüvayi-əsgəriyyəsi göndərilmişdir.

İntizam təmin etmək üçün

Lion - "Pati jurnal"ın yazmasına görə, Orta Asiyada olan Fransa qoşunları Ermənistanda intizam təmin etmək üçün İngiltərə əsgərləri köməyinə göndəriləcəkləri ehtimalı vardır.

Axırıncı qüvvələr

Bu gün Sibiriya və Zabaykalda Kolçak 17 yaşındaları əsgərliyə alaraq moğol və buryatları ordusuna cəlb edir. Əhali içində narazılıq hərəkətləri müşahidə edilir. Moğol və buryatlar deyirlər ki, çara kömək etmək üçün müharibəyə getmədik, Kolçaka kömək üçün əlbəttə ki, heç getməyəcəyik.

(Bolşevik xəbərləri)

Əsgərliyə alınanların üsyanı

- Penzadan xəbər verirlər ki, Dabravol ordusundan qaçıb gələnlərin rəvayətinə görə, Kaçalinski rayonunda əsgərliyə alınan 5 min nəfər üsyan etmişdir. Cənub-şərqi yollarda və Mixaylovskidə əsgərliyə alınan kəndlilər qaçmaqdadırlar. Əsgərliyə alınanları Novoçerkasska və Presnyakova göndərilir. Orada müxtəsər təlimdən sonra cəza dəstələri vasitəsilə təh-

təl-hifz [mühafizə altında] cəbhəyə yola salırlar.

- Yenə Penzadan xəbər verirlər ki, əsgəriyə alınanlar dəstələrlə qaçırlar. Xüsusən Mironov başda olmaq üzrə cəbhədə qırmızı kazak əsgəri firqəsinin [diviziyasının] olduğu haqqında nəşr edilən [yayılan] xəbərlər əsgəriyə alınanları həyəcana salmışdır.

Müttəfiqlər və Rusiya

Mərkəzi İcra Komitəsinin “İzvestiya” qəzetəsində Steklov yazır ki:

“Müttəfiqlər, Şura Hökuməti üzərinə müsəlləh [silahlı] hücum etməklə bərabər, abluka [blokada] ilə də iqtisadi cəhətdən onu boğmaq istəyirlər. Bu qərar üzrə Müttəfiqlər, Şura Hökumətini içəridən zəif salmağa ümidvar olub qəti bir zərbə ilə onu yıxmaq istəyirlər. Müttəfiqlər bu tədbirləri hələ az görürlər. Sülh Konfransında olan Ali Şura, Rusiya Şura hökumətinin mühasirəsinin qüvvələndirilməsi məsələsini müzakirə etməkdən ötrü bitərəf məmləkət nümayəndələrinin iştirakı ilə bir konfrans dəvət etməyi qərara almışdır. Bu qərar üzrə Şura hökumətinin iqtisadi cəhətdən boğulacaq tarzi-üsulunun şiddətlənməsini nəzərə almalıyıq. Bir çox tarixi həqiqətlər burada hərəkət etməkdədirlər. Bunlardan üç ümdəsi bunlardır: Əvvəla burjuaz hökumətlərin iqtisadi ehtiyacı. Bitərəf məmləkətlər bizim xammalımıza və öz şeylərinin satılmasına möhtacdirlər. İstər mal gətirilməsi və aparılmasında bizim bazarımıza olan ehtiyac Müttəfiqlərin təhdidinə qalib gələcəkdir. Ələlxüsus ki, bu məsələdə Müttəfiqlər hamrəy deyildirlər. Amerika hökuməti bizimlə ticarət münasibəti başlamaq tə-

rəfdədir. Buna istinad etmək olar ki, Rusiya öz müqavimətini göstərdikdən sonra Denikini dağıdıb Amerika ilə iqtisadi münasibəti başlamağa müvəffəq olacaqdır.”

Saratov altında

Lenin və Trotski namına təşkil edilən kommunist alayları Saratov altına gətirilmişlərdir. Uvek istasyonu möhkəmləndirilməkdədir.

Odessada

Znamenkadan xəbər verirlər ki, Odessadan çıxıb gedən zirehli qatarlar Odessa banklarında olan qızıl, gümüş və qeyri cəvahiratı aparmaqdadırlar. Bu qatarlar Çin əsgərləri tərəfindən mühafizə edilməkdədirlər.

Dabravol ordusu rəsmi xəbərləri

Hacı-Tərxan istiqaməti təbədüllatsızdır.

Saratov istiqamətində kəşfiyyatçı hərəkətləri. Krasnoyar istiqamətində general Kaklyugin süvariləri əvvəlcə qırmızılar tərəfindən işğal edilmiş Ostrojski mövqifini [stansiyasını] işğal etmişlər və həman mövqif işğal edilərkən 1500 kişidən ibarət qırmızılardan bir alayını əsir alıb başqa ləvazimat da qənimət götürmüşdük.

Qromki köyü qarşısında kəşfiyyatçılarımız müsədiməsində [toqquşmasında] Rus-Almaniya müharibəsi məşhur qəhrəmanını kazak Kozma Kryuçkov qətl edilmişdir.

Malnişev kəndi ətrafında Don kazakları hücumu keçib qırmızılardan irticaya [geri çəkilməyə] məhkum qılmış və qırmızılardan bütün piyadalarını üç komandanı ilə əsir almışlardır.

Kursk istiqamətində

Qırmızı pişdarları [avanqard hissələri] Kupyanska daxil olmuşlar. Koroça dairəsində şiddətli müharibə davam edir. Tols- toy kəndini işğal edərkən qırmızılardan 700 əsir düşüb, mitralyozlar da qənimət almışdır.

Qomel istiqamətində Konotop şəhərini işğal etmişik. 5 mitralyoz və 200 əsir də almışdır.

Kiyev istiqaməti

Yakutin qəsəbəsi ətrafında olan müharibədə qırmızılardan üç alayını tamamilən tələf edib 1750 əsir almışdır.

Odessa istiqaməti

Trikratnı mövqifində 2 qatar qırmızılardan vaqonları ilə, top və başqa ləvazimatları ilə əsir almışdır.

Tuqan-Mirza komandası altında olan dəniz qoşunları avqustun 24-də Odessanı işğal etmişdir. Bizim gəmilər də əməliyyatda iştirak etmişlərdir. Şəhər alındıqda bolşeviklər həyəcan içində şəhəri tərk etmişlərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Şura hökuməti və İran

1918 sənə kanuni-əvvəlünün [dekabrının] 14-ndə Trotski nota ilə İran xalqına məlum qılmışdı ki, İran dövlətinin hüquq və ixtiyaratını nəqz edən [pozan, ləğv edən] Rusiya-İngiltərə və başqa dövlətlər arasında əqd edilən gizli müahidələr [sazişlər] məhv edilirlər. İran xalqından çar generalları nə talan etmişsələr, rus xalqı onları qaytarır. İran dövləti dəxi öz tərəfindən o dürlü müahidələrin məhv edil-

diyini elan etdi.

İranlıların əsrlərcə əsarət altında qalmasından və xarici qüvvələrə alət olmasından sonra yeni və azadə həyata başlayacaqları ümid olunurdu. Həman bu sıralarda İngiltərə hökuməti yenidən bədbəxt İran xalqını əsarət altına almaq və əbədi bir qulluğa məhkum qılmaq istəyir. Rusiya Şura hökuməti isə ələnən [açıqca] bəyan edir ki, o, İran-İngiltərə müahidənaməsini tanımayır və o, İran xalqını əsarət zəncirləri ilə möhkəm bağlayacaq bir parça kağız xüsusunda heç eşitmək belə istəməyir.

Rusiya zəhmətkeş xalqı, zəhmətkeş İran xalqını kəndi qardaşları və rəfiqləri kimi bilir. Zəhmətkeşlərin hürriyyəti-təmməsi yolunda onları yarın yan-yana mübarizə edəcək qardaşları sanırlar. İranın səri-karda [iş başında] olanları özlərini və İran xalqını İngiltərəyə satdılar. İran xalqının ümidləri xainlərin əfəli-vicdanşikənanələri [vicdansızca əməlləri] fədası oldu. Rusiya ilə bədbəxt İran işlərinə müdaxilə etməyəcəkdir və bəhri-Xəzər İngiltərə qüvvəsindən azad edildikdən sonra azadə dəniz elan edilərək gəmilər də İran bayrağı altında işləyəcəkdir.

İran ilə Şura Rusiyası sərhədi hər iki tərəf sərhədlərində yaşayan əhalinin rızası ilə təxtit ediləcəkdir [cızılacaqdır]. Sabiq Rusiyaya verilən imtiyazat qüvvədən düşürlər. Sabiq Rusiya ixtiyaratında olan banka, dəmiryolları, şose yolları, isələ [liman] təmiratı, isələ dəftərxanaları, teleqraf və telefon xətləri azadə və müstəqil İran xalqının ixtiyaratına keçirlər. İrani sıxıntı altına almış bütün başqa idarə və dəftərxanalar məhv qılınırlar.

“Zarya”

- Bolşevik xəbərlərinə görə, Macarıstanda Frans Georq başda olaraq yeni bir Nüzzar [Nazirlər] Kabinəsi təşkil qılınmışdır.

- Fransa Məclisi-Məbusanı sülh müahidəsinə [sazişinə] baxmağa başlamışdır.

- Bolşeviklərin məlumatına görə, Lehistan [Polşa] hökuməti Şura hökumətinə qarşı birlikdə çıxmaq üçün Litva və Latviyalı müzakirata girişmişdir və yenə bolşevik xəbərlərinə görə, Kamışın, Orenburq, Roven və Pskov cəbhələrində qırmızı ordular mütəəddid [çoxsaylı] böyük müvəffəqiyyətlərə nail olmuşlardır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- İşbu ağustosun 30-da Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən ingilislər tərəfindən boşadılmış evlərin təqsimini [paylaşdırılmasını] havi [əhatə edən] bir nizamnamə tərtib verilib Bakı qradonaçalnikinə göndərilmişdir ki, həman nizamnamə üzrə də müəssisələr miyanında [arasında] boş mənzilləri təqsim etsin.

Əvvəla, bütün boşalmış mənzillərin siyahısı tərtib verilməlidir. Kəndisi üçün mənzil istəyən bir dövləti müəssisənin nümayəndəsi təqsim edici komisyona istədiyi mənzil haqqında məlumat verməlidir. Ən əvvəlcə hərbiyyə müəssisələrinə yer verilməlidir. Ondan sonra, qalacaq mənzillər başqa nəzarətlərə [nazirliklərə], hökumət əzasına [üzvlərinə] və Məclisi-Məbusan əzasına və sonra fəqət başqa lüzumlu müəssisələrə verilə bilər.

Mənzil əşya ilə qalmış olsa, o vaxt əşyanın siyahısı tərtib verilməlidir. Mənzil kirayəsi Həcz [Müsadirə] Komisyonu səlahididi [razılığı] ilə təyin edilməlidir.

- Lənkəran qəzasındakı xüsusi hökumət müvəkkilinin məlumatına görə, bolşeviklər Lənkəran qəzasında 70-ədək köy yandırmışlardır. Kəndlilər bütün ziraət və fəllahət [əkinçilik və kənd təsərrüfatı] alətlərini itirdikləri kimi, qaramallarını qeyb etmişlərdir.

Bundan naşi [buna görə] də, əhali miyanında [arasında] qızdırma xəstəlikləri hökmran olmaqdadır. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Vükəla Şurasına müraciətən xəsarətdidələrə [zərərçəkənlərə] müavinət etmək üçün 5 milyon manat təxsis edilməsi [ayrılması] haqqında iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Lənkəran qəzasında tibbiyyə müavinəti təşkili üçün xüsusi hökumət müvəkkili ixtiyarına davacat və başqa ləvazimati-tibbiyyə verilsin.

BATUM KİMƏ QALACAQ?

Zaqafqaziya hökumətləri və əfkar-i-ümumiyyəsi [ictimaiyyəsi] arasında mühüm bir məsələdir: Batum kimə qalacaqdır?

Batumda dörd siyasi cərəyan vardır: birincisi bolşeviklər, ikincisi Denikinlər, üçüncüsü Gürcüstana iltihaq [birləşmə],

dördüncüsü Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamları ilə müttəfiq bir hökumət.

Bundan bir-iki ay əvvəl Batumda Məhəlli Professional İttifaqı təşəkkül etmişdir. Bu İttifaqın mürəxxəslərindən [nümayəndələrindən] ibarət olan konfrans Batumda Şura hökumətinin hakimiyyətini qəbul və təsdiq etmişdir.

Konfransın bu qərarı fəhlə və demokratiya sinfi arasında hüsn-təsir hüsula gətirmişdir. Fəqət Denikin tərəfdarları bu macərəyə qarşı öz macərələri ilə hücum etməkdən sərf-nəzər etməyirlər.

Bu cümlədən Denikin tərəfdarlarının mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Naş kray” 181-ci nömrəli nüsxəsində aşağıdakı nəzərləri yazır:

“Konfransın Şura hökumətini qəbul və təsdiq etməsi fəhlə və demokratiya sinfi arasında pak də o qədər böyük bir təsir hüsula gətirməmişdir. Biləks [əksinə], fəhlələri daha da iftiraqa [ayrılığa] salmışdır.

Bundan da şu nəticə çıxır ki, bolşeviklər Batumu bir qaç gün, bəlkə bir neçə saat müdafiə edənmədən qonşu cümhuriyyətlərin müntəzəm əsgərlərinə təslim etməyə məcbur olacaqlardır.

Fəqət buradan da bir məsələ çıxır. Əcəba, Gürcüstan Batumda sabiqdə olduğu kimi bir az zaman qaldıqdan sonra çəkilib təslim olmağa məcbur olmayacaqlarmı? Yaxud da osmanlılar Gürcüstanın Batuma hakimiyyətinə nə nəzərlə baxacaqlardır?

Bunlar öylə məsələdir ki, ancaq gələcək buna cavab verə bilər. İngilislər gedirlər, bolşeviklər isə Batumu mühafizə edənməzlər. Çünki Gürcüstan onları buraxmaz. Gürcüstanı isə osmanlılar buraxmaz.”

Bu məsələdə “Naş kray” deyir ki:

“İngilislərin getməsi qəti olduğuna görə bu barədə ciddi tədbirlər görülməlidir ki, Batumun başına bir təhlükə gəlməsin.”

Şübhəsiz, “Naş kray” təhlükəni Denikin gözü ilə görərək söyləyir, yəni Könnüllü ordu tərəfindən Batumun işğalını qəsd edir.

Batumun müqəddəratı ilə bolşevik qəzetəsi “Qolos truda” əlaqədar olaraq [maraqlanaraq], deyir:

“Batumu Gürcüstana vermək xainlərə fəhlələri təslim etmək deməkdir. Gürcüstan heç bir surətlə Batuma layiq deyildir.”

Buna qarşı gürcü idarəsində bulunan türkcə və gürcücə “İslam Gürcüstanı” qəzetəsi Batumun Gürcüstana ilhaq edilməsini [birləşdirilməsini] tövsiyə edib bağırır.

Digər tərəfdən, Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamlarının Batumdakı mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] “Sədayi-millət” Batumun ancaq Batum islamlarına aid olduğunu və heç bir hökumətin gəlib burada ağalıq etməyə haqqı olmadığını, Denikinlər və yaxud gürcülər Batum üçün əcnəbi bir ünsür olduğunu söyləyir və deyir ki:

“Batum oblastı Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamları hakimiyyəti altında bir hökumət təşkil etmək fikrindən başqa bir şeyi qəbul edənməz. Əgər bu mümkün olammasa, Türkiyəyə iltihaq etmək və Türkiyə himayəsində bir muxtariyyət almaqdır.”

İştə bu cərəyanlardan hankı cərəyanın Batumda hakim olacağını təyin etmək şimdiki halda müşküldür. Bununla

bərabər, əksəriyyətin islamlardan ibarət olması etibarilə onların hüququ daha da aşkar görünür.

Türk müəlliməsinə

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRLƏRİNİN SALYANA VÜRUDU

Günəş parlar sırma telli saç kimi,
Göy üzündə nə bulud var, nə duman.
Yaxar, yeyər insanları ac kimi
Kür qoynunda qızdırmalı Saliyan.
Sıcaq rüzgar həzin-həzin səslənir
Ağacların, yarpaqların başında.
Xanələrin camlarında, daşında
Gah parlayır günəş, gahi gizlənir.
Öglə iki, ağustosun on beşi,
İstiliyə baxmayaraq insanlar
Soyaqlarda axın-axın yürüyor,
Hər kəs baxır bir-birinə gülüyor,
Erkək, qadın, qoca, qarı, cavanlar
Sevincindən axıdıyor göz yaşını.
Bir az daha keçər-keçməz uzaqdan
Yer köksünə dəyən şanlı ayaqdan
Duman qalxıb torpaq, hava titrəyor,
Dəniz kimi dalğalanır min qalpaq,
Süngüləri şimşək kimi parlayor.
Sevincindən qalxır göyə toz-torpaq.
Bir türk qızı Kür çayının ləbində,
Ağ məndilin tutmuş pamuq əlində
Şadlığından gah ağlayor, gah gülür.
Görcək parlaq süngüləri uzaqdan
Bir bağırçı çıxar titrək dodaqdan:
“İştə budur, əsgərimiz gəliyor!”

*Ayn. Ayn. Əfşar
Bakı*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Düşmənləri barışdırmaq

Balaxanı-Sabunçu qalabəyisi [komentantı] Səməd bəy Əliisgəndərov cənabları çoxdan bəri Qafqaziyada və ələlxüsus Bakı quberniyasında müsəlmanlar arasında davam edib gəlməkdə olan düşmənliliyi və qanlılığı rəf etməyə [aradan qaldırmağa] ciddi surətdə təşəbbüs və iqtidam etmişdir [girişmişdir].

Bu məqsədlə qalabəyi cənabları şimdüyə qədər bir çox kəndlərə gedib, o cümlədən Mərdəkan, Hövsan, Şağan, Nardaran, Suraxanı və qeyrilərinə gedərək oralarda olan qan düşmənlərini (müddəiləri [iddiaçıları]) barışdırmağa müvəffəq olmuşdur.

Cümə günü avqustun 28-də qalabəyi cənabları öz müavini və pristavlarla bərabər həmin məqsədlə böyük ədavət və düşmənçilik mənbəyi olan Buzovnaya getmiş və orada mövcud iki dəstəni barışdırmaqdan ötrü kənd əhalisini ictimaya [yiğıncağa] dəvət etmişdir. Barışıqda hazır olmaq üçün şəhərdən Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat” tərəfindən Abbasqulu Kazımzadə, Piri Mürsəlzadə və Cəmiyyəti-Xeyriyyə vəkilə Ağa-məhəmməd dəxi oraya getmişlərdi.

Məzkur [deyilən] kəndin ümum əhalisi qalabəyinin və qonaqların gəlməsini eşidərək məktəb binası qarşısına cəm olub müddəiləri dəxi oraya gətirmişlərdi.

Əvvəlcə qalabəyi müxtəsər bir nitq ilə islamların yek-digəri [bir-biri] ilə sülh və qardaş kimi yaşamasının vacib olduğunu göstərərək, keçən ədavətlərin unudulub və müddəilərin barışmasını təklif

etmişdir. Bundan sonra Piri Mürsəlzadə və Abbasqulu Kazımzadə nitqlər söyləyib əhvali-hazirə haqqında hökumətin fəaliyyətindən, Lənkəran, Qarabağ, Naxçıvan barəsində müxtəsər məlumat verib, camaatı birliyi və düşmənçiliyi unutmaya dəvət etmişlərdi.

Bədəhu [ondan sonra], axund Rauf cənabları hər iki tərəfin rəislərini Qurana dəvət edib and verdi. Hər iki tərəf bütün bu vaxta qədər olan ədavəti unudub fəqət vətənə kömək edəcəklərinə qəsəm yad etdilər [and içdilər] və bu barədə yazılmış olan bir kağızı imza etdikdən sonra öpüşdülər. Axırda qalabəyi son sözünü deyərək bugünkü əhd və peymanın sındırılmayacağına əmin olduğunu bəyanla, onlardan ayrıldı. Hərgah tərəfeydən [iki tərəfdən] birisi əhdi sındırır yenə düşmənçilik etməyə qəsd etsə, o vaxt camaat onların sürgün edilməsini hökumətdən istəyəcəkdir.

Ali-ibtidai məktəbində

İkinci Bakı qızlar ali-ibtidai məktəbinə daxil olmaq istəyənlərin ərizələri sentyabrın 1-dən hər gün saat 10-12-yə qədər qəbul olunur (tətil günləri mədrəsə qapalıdır).

Adres: Stanislavski və Verxni-Priyutski küçələrin küncündə, nömrə 207.

Qətl

Avqustun 24-də axşam saat 4-də Şüvəlan kəndində kəndi yaylağında Bakı şəhərinin sakini Sadıq Hacı Məhəmmədrəhim oğlu tufənglə qətl olunmuşdur. Qətil isə məzkurun [adı çəkilənin] doğma qardaşı Fətulla Məhəmmədrəhim oğlu fəvvrən [dərhal] qaçıb qaib olmuşdur. Qətlə xüsusi hesabları səbəb olmuşdur.

Hadisə

Avqustun 26-da Telefonu küçədə nömrə 48 Nikita Yengibarov elektrik batareyasını düzəldərkən batareyaya partlayıb Yengibarovu, anasını və oğlunu yandırmışdır.

İzhari-təşəkkür

Uşaq xəstəlikləri ilə mübarizə edən cəmiyyətin idarəsi Süleyman bəy Səlimxanov cənablarından məzkurun [adı çəkilən şəxsin] Buzovnada sanatoriyaya təşrif gətirib, sanatoriyanın ikinci mərtəbəsi tikilməsi üçün 5000 manat ianə etməsinə görə ona təşəkkürünü bəyan edir.

Varid olan mallar

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Vəzaratının Statistik şöbəsi verdiyi məlumata görə, Bakıya avqustun 26, 27, 28 və 29-da çörək qismi 24.291 pud, ələfiyyət [yem] 15.295 pud, kartof 4.190 pud, qənd 260 pud, odun 12.200 pud, pambıq 6.000 pud, yun 2.894 pud, dəmir əsbablar [alətlər] 1.839 pud, dəri 713 pud və manufaktur 115 pud varid [daxil] olmuşdur.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

1919[-cu] ilin may ayının 10-dan Cəmiyyətə varid [daxil] olan ianələr:

Zərgərlər tərəfindən Paşa Qurbanov vasitəsilə 850 manat, qəbz nömrə 2601;

Ağaməhəmməd 50 m;

Əlipaşa 50 m;

Ağacəlil 50 m;

Ağapaşa 50 m;

Məhəmməd Şəfi 50 m;

Məşhədi Yusif 50 m;

Məhəmməd Turab 20 m;

Əliabbas 50 m;

Məhəmmədrəsul 50 m;

Əbdülxalıq 10 m;
Qədirbala 50 m;
Babaağa 50 m;
Əliheydər 15 m;
Allahverdi 50 m;
Ağamir Xəlil 25 m;
Mütəllib 50 m;
Məhəmmədhaşım 25 m;
Muxtar Əlizadə 125 m;
Həbibulla Kərimov 100 m;
Məhəmmədbağır Şeyxzamanov vasi-
təsilə 5000 manat;
Hacı İsgəndər Abuzərov 100 m;
Nikolay İvanoviç Puqanov 510 m;
Rüstəm Rzaqulu vasitəsilə 840 m.

AZƏRBAYCANDA

Qazaxda

Aldığımız məlumata görə, Qazax qəzasının birinci və ikinci dairələrində son zamanlarda fəaliyyətdə bulunan [Qaçaq] Mahmudun əşqiyyə [quldur] dəstəsini cəzalandırmaq qəsdilə qəza qaimməqamı Abbasov cənabları böyük bir qüvvətlə onu təqibə başlamışdır. Mahmud bundan xəbərdar olan kimi dəstəsi ilə qaçıb gizlənməyə müvəffəq olmuşdur. Dövrən edən şayiata [şayiələrə] görə, Mahmud Ermənistan hüduğunu keçərək Qarakilsə ətrafındakı Şıxlılara pənah gətirmişdir.

Naxçıvan ətrafında

Bu günlərdə Naxçıvandan Bakıya varid olmuş [gəlmis] mötəbər bir zatla [şəxs-lə] ora haqqında müxbirimiz müsahibədə bulunmuşdur.

Müsahib, əhvalı böylə təsvir etmişdir:

Erməni qoşunlarının Naxçıvanı gözlənmədiyi bir halda işğal etmələrindən sonra müsəlmanların əleyhinə fəaliyyət başlandı. Xalq bundan cana gələrək üsyan etmək məcburiyyətində qalmışdı. Bunu da əlavə etməlidir ki, Naxçıvan və həvalisi [ətrafı] müsəlmanları son dərəcədə mütəşəkkil olduqları kimi, həpsi də lazımlı vaxtda nizami əsgərdirlər. Kafi dərəcədə silahları da (tüfəngləri) vardır.

Üsyan qalxdıqdan sonra üç gün Naxçıvan şəhəri və həvalisində qızğın müharibə oldu. Müsəlmanlar qalib gələrək çox qənaim [qənimətlər] aldılar. Bu vaxtdək olan müharibələrdə müsəlmanlar erməni nizami qoşunlarından 40-dan ziyadə mitralyoz, 4 top, 1 zirehli qatar, 1 telsiz teleqraf mövqifi [stansiyası] və külliyyətli surətdə ləvazimati-hərbiyyə və sihiyyə qənimət almışlardır.

Hal-hazırda Naxçıvanda 800 erməni nizami saldatı 8 zabit ilə əsirdirlər. Müsəlmanlar əsirlərlə ən gözəl müamilədə [rəftarda] bulunurlar. Əsirlərin yeməyi bol, xəstələrinə də birinci sırada müavinəti-tibbiyyə [tibbi yardım] göstərilir. Halbuki müavinəti-tibbiyyədən müsəlmanların özləri korluq çəkməkdədirlər.

Müsəlmanların ruhu pək yüksək, kəndilərinin də yeganə bir qəsdləri vardır ki, o da tezliklə Azərbaycan yolunun açılmasıdır. Araz nəhrinin kənarında, Ordubad tərəfində üç erməni köyü vardır ki, bu yolun açılmasına mümaniət [manecilik] göstərilir. Burası da Qarabağ general-qubernatorluğunun torpağı olduğundan, müsəlmanlar yolun açılması təşəbbüsətini hökumət tərəfindən gözləyirlər.

Mötəbər zat axırda demişdir ki, ən ya-

xın zamanda bu məsələ xitampəzir olaraq [nəticələnerək], xainanə bir surətdə bədənən kəsilmis bir qol mənzeləsində [yerində, dərəcəsində] olan Naxçıvan vilayəti də kəndi bədənənə, Azərbaycana mülhəq olacaqdır [birləşəcəkdir].

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çaharşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çaharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Corab maşını

İynələri nömrə 9 və 10 və yumru maşınlardan ötrü satılır. Telefonu küçə nömrə 5, Avakovun evi, Avanesovun mağazası.

9019

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor**Hacı Fətulla Ağaalizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir.

Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir.

Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Elan**Culfa-Bakı dəmiryol idarəsi**

Bununla Yevlaxdan Qaryaginə və Qaryagindən Culfa-Bakı dəmiryolunun qayırılan xətti Zəngəzur qəzası Nüvədiyə qədər yol yükünün aparılmasını öz öhdələrinə götürmək istəyən şəxsləri şifahi müsabiqəyə dəvət edir. Yükün miqdarı 30 min puda qədərdir. Müsabiqə 13 sentyabrda Yol İdarəsinin binasında (Bakı, Velikoknyajeski, nömrə 2, sabiq “Qrand hotel”, saat 10-da). Şəraiti öyrənmək istəyənlər sentyabrın 5-dən hər gün yuxarıda zikr olunan idarə binasında saat 10-dan 12-ə qədər müraciət edə bilərlər.

Müdir əvəzinə injiner: N.Yaroş

9011

Müdir:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Qismi-rəsmi**

səh. 1. “24 ağustos nömrə 256”: qəzetdə “256” yerinə “456” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 9. “Qdov şəhəri qarşısında əməliyyatda bulunan ... ordusu”: qəzetdə belə getmişdir.

“Havas”: Fransız xəbər agentliyi. 1835-ci ildə təsis edilmişdir. Frans-press agentliyi [Agence France-Presse] daha sonra “Havas”ın bazasında yaradılmışdır.

“Pati jurnal” [Le Petit Journal]: 1863-1944-cü illərdə Parisdə nəşr edilən gündəlik qəzet.

səh. 10. “Qromki”: qəzetdə səhvən “Qroski” getmişdir; Rusiyanın Volqoqrad vilayətinin Rudnyan rayonunda yerləşir.

Batum kimə qalacaq?

səh. 13. “Naş kray”: Batumda 1919-1920-ci illərdə nəşr edilmiş ictimai-siyasi və ədəbi qəzet; Könüllü ordunun tərəfini tutmuşdur.

“Azərbaycan əsgərlərinin**Salyana vürudu”****şeyri (səh. 14) üçün lüğət:**

vürud: gəlib çatmaq; gedib çatmaq; daxil olmaq

yaxmaq: yandırmaq

öglə: günorta

ləb: suyun kənarı

“Kür qoynunda qızdırmalı Saliyan”: vəznə uyğun olaraq “Salyan” sözü “Saliyan” kimi oxunmalıdır.

“Sıcaq rüzgar həzin-həzin səslənir”: qəzetdə belə getmişdir: “Sıcaq rüzgar həzin səslənir”.

“Bir bağırtı çıxar titrək dodaqdan”: qəzetdə belə getmişdir: “Bir bağırtı çıxar titrək duvaqdan”.

Bakı xəbərləri

səh. 15. “Stanislavski”: Bakıda, indiki Azadlıq prospekti.

“Verxni-Priyutski”: Bakıda, indiki Şamil Əzizbəyov küçəsi.

“Telefonı”: Bakıda, indiki 28 May küçəsi.

Çərşənbə, 3 sentyabr 1919-cu il, nömrə 267

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-davamiyyəsi. Çəharşənbə, 7 zihicətül-haram sənə 1337. 3 Eylül 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək həəs olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətəri 5 rublə, axırncı səhifədə sətəri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK "MODERN"

Çəharşənbə günü sentyabrın 3-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 67-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Gənc Əli – Zakoroyko.

2-nci: Naməlum – Kreçetov.

3-ncü: Jan-de-Kolon – Raçenbaum.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanılması saat 11-in yarısındadır. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9021

ÜMURİ-XEYRİYYƏ NƏZARƏTİNDƏN "Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli"

1920-ci ilin yanvar ayının əvvəlindən etibarən Bakıda "Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli" sərlovhəli kitabçası nəşriyyəti təbdən [çapdan] çıxacaqdır. İşbu kitabça hökumət və cəmiyyət idarələrinin rəsmi ünvan cədvəli olmaqla bərabər, ticarət və sənəət [sə-

nəy] ünvanları məcmuəsi daha [də] olacaqdır.

Məzkurda [deyilən kitabçada] Azərbaycanca bulunan bütün ticarət və sənaye firmalarının və böyük depoların, müəssisələrin, bankların, miyançı [vasitəçi] kontorlarının, neft ticarətxanalarının və başqalarının siyahıları dərc olmaqla bərabər, Azərbaycanın neft, pambıq ticarətlərinə və dəstkar [əllə işləyən, kustar] sənayelərinə dair məqalələr dərc olunacaqdır.

"Təqvim və ünvan cədvəli" intişarından [nəşrindən] toplanmış para xeyriyyə işlərinin sərməyəsi üçün qüvvətli bir fayda olmaqla, mənəvi və maddi məqsədlərin icrasını ifa edəcəkdir.

"Təqvim və ünvan cədvəli"ndə dərc olunacaq elanlar Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində] (Sadavoya nömrə 3), nəşriyyət müdiri A. İ. Stavrovski və xüsüsən vəsiqəli zəvatlar tərəfindən qəbul olunacaq.

Elan fiyatı: cədvəlin əvvəlində səhifəsi 500 rublə, ½ səhifəsi 300 rublə; cədvəlin axırında səhifəsi 300 rublə, ½ səhifəsi 200 rublə, cild üzərində və kitabçanın içərisində dərc olunacaq elanların fiyatı xüsusi şərtlərlə dərc olunacaqdır.

T-236

"Azərbaycan" qəzetinin 267-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı qəzavətxanasından

Hamiya məlumdur ki, Bakı sərvətdarlarından mərhum Hacı Qasım bəy Manaf bəy oğlu hali-həyatda ikən öz əmlakının bir hissəsini vəqf etmişdir ki, milli işlərə, ehsanata sərf olunsun və həmin mövqufənin təsərrüfü [vəqf olunmuş malın işlədilməsi] neçə ildir ki, Bakı qazısına mühəvvəl olunmuşdur [tapşırılmışdır]. Böylə ki, hər ilin əvvəlində smeta (büdcə) və axırında atçot (haqq-hesab) müntəxəb [seçilmiş] komissiya vasitəsilə tərtib verib Məşixətə [Şeyxülislamıq İdarəsinə] pişnihad [təqdim] etməlidir.

Mart hadisəsi zamanında mövqufat sənədinin cümləsi [vəqf olunmuş malların sənədlərinin hamısı] yanıb tələf olmuşdu. Lakin sonra Qəzavət [Qazılıq İdarəsi] banklardan və qeyri idarələrdən çox əziyyətlərlə sənədatların kopyasını və paraların sənədini, əmlak doqovorlarının kopyalarını dərdəst etmişdir [əldə etmişdir].

Şimdi isə həmin sənədlərin üzərindən haqq-hesab (smeta) tərtib vermək lazımdır. Amma komissiya isə (ki ibarət olsun Hacı Mustafa Rəsulov, Kərbəlayı Məhəmmədəli Salehov, Ağa Aşurov, İsa bəy Aşurbəyli) dörd aya yaxındır ki, vədə verirlər, gəlməyirlər.

Məşixət İdarəsindən bir qəç dəfə smeta və haqq-hesab barəsində təliqələr [rəsmi məktublar] vasil olmuşdursa da, komissiyanın ehzarı [hazır olması] mümkün olmayır.

Vaqifin [vəqf edənin] vəqfindən niyyəti bu imiş ki, islam milləti vəqf etdiyi

məbləğdən mənfəətbərdar olsun. Lakin işbu komissiya öz mənfəəti-şəxsiyyətlərini böylə bir mənfəəti-ümumiyyəyə tərcih verərək, əsla bu xüsusda bir zərrəcə də olsa, binagüzarlıq [təşəbbüs] etmədilər.

İş bir məqama yetişdi ki, padşahlıq bankında Qasım bəyin mövqufəsindən 100 min manatdan ziyadə bir məbləği ingilislər apardılar. Bu məbləğin məsuliyyəti, indallah və indənnas [Allah yanında və insanlar yanında] həmin komissiyanın öhdəsinə olacaqdır.

Qəzetə vasitəsilə, onların istefalarını və məsul olduqları üçün mühakiməyə cəlb olunacaqlarını Bakı qazısı onlara bu gündən ittila [xəbər] verir.

Bakı qazısı:

Axund Əbdürrəhim [Hadizadə]

Katib: Həsən ağa Yusifxanlı

YERSİZ ÇIXIŞ

Məmləkətin işləri yavaş-yavaş öz yoluna düşdüyü bir halda, yəni o zamanda ki, Azərbaycan həm xarici işlərində, həm də daxili dolanacağında öz qonşularına nisbətən səlamət və rifahı-hal ilə yaşamağa ayaq basıb, bolşevik dövrünün mənhus günlərini unutmaq üzrədir, sosialistlərimiz birdən-birə “təşvişə” düşməyə başlayıb hökuməti “işsizlik”də və “bacarıqsızlıq”da təqsirləndirirlər.

Dağ böyüklüyündə iri olan Qarabağ məsələsini arzumuz müvafiq qolaylıqla həll edən, Lənkəranı qan tökmədən, qurban vermədən yabançılar çəngalından [caynağından] qurtaran və ümum Qafqaz

islamına lazım olan yerlərdə əl yetirib kömək edən, qüvayi-hərbiyyəimizi [hərbi qüvvələrimizi] möhtərəm bir vəziyyətə salmış olan, məmləkəti zülümkar və rüşvətخور məmurlardan təmizləməkdə olan, paytaxtında universitə açan, kasıb-kusublarına 4-5 manata çörək yedirən, hər yerdə əmnü asayiş [əmin-amanlıq] bərpa edən və Azərbaycanımızı bu gün hər bir insaf sahibinin iqrar [təsdiqləyəcəyi] və etiraf edəcəyi rahatlıq və asudəliyə çıxaran, qəlbində vətən və millət məhəbbəti olub da səmimi-qəlb ilə çalışan, vuruşan və istirahət nə olduğunu bilməyən hökuməti və onun rəisini işsizlikdə, bacarıqsızlıqda ittiham etmək ya ağıl və insafdan xali [uzaq] olmaqdır, yaxud başqa bir mənzur [niyyət, nəzərdə tutulan şey], özgə bir məqsəd yeritməkdir.

Əcəba bunun hankısıdır?

Əgər Sosialist fraksiyasının sualı sorğu halına keçməyib də yalnız bir “Denikin təhlükəsi” xüsusunda baqi qalsa idi, buna heç bir sözümlə ola bilməzdi; yaxud ümum hökumət işlərinə qarışdırıb Parlaman minbərini mitinq kürsüsünə döndərməklə bolşevikvari sözlər söyləyən yalnız bir qırmızı [Əliheydər] Qarayev olsa idi biz ağıl və insaf təmənnasında bulunmazdıq. Lakin ağıl və idraklarına, habelə insaf və mürüvvətlərinə iman etdiyimiz Əhməd bəy Pepinov, Səməd bəy Ağamalioğlu, İbrahim bəy Əbilov əfəndilərin dəxi ümum hökumət politikası tənqidinə iştirak etmələri arada başqa bir mənzur və özgə bir məqsəd olduğunu meydana çıxardır.

O məqsəd və o mənzur bugünkü böyük müvəffəqiyyətlərdən dolayı mövqeyi bərkimmiş və nüfuzu artmış olan hö-

kuməti laxlatmaq və xalq nəzərində etibar və etinadan salmaqdır!

Hökumət, müştərək hökumətdir. Bir-rəngli sosialist hökuməti deyildir. Mədam ki deyildir, onu bərkiməyə, etibar və etinalı olmağa qoymaq, sosialistlərin məsləyinə və tutduqları yola müvafiq deyildir. Odur ki, hökuməti daim danlamaq, töhmətləmək və məzəmmət etmək lazımdır. Böylə olarsa, hökumət əgər zəifül-qəlb [mətanətsiz] isə soyuyar, boşalar, əsəbi bir hala düşər, acıq eylər və ya bilkülliyyə [bübütün] başını itirər, camaat və Qarayevin “füqərayi-kasibəsi” də [proletariatı da] hökuməti saymaz, əmrlərinə qulaq verməz və bu təriq [yol] ilə hökuməti düşürmək və sosializm oyunu qurmaq üçün müsaid [əlverişli] bir zəmin hazırlanar. Öylə olarsa, qarayevlərin “füqərayi-kasibəsi” Anaşkin, Mirzayans və mikoyanların sayeyi-mərhəmətvayələrində [mərhəmət paylayan kölgələrində] “ağ günlərə” çıxıb həqiqi Azərbaycan fəqərayi-kasibəsinin başında “tənbəki oyunu” açmaqla yanaşı, qəlblərini sakit edər və Azərbaycanı “cənnətə” döndərirlər.

Lakin zənn etmirəm ki, bu “cənnətin” müxtəsər bir misalını görmüş olan Azərbaycan fəqərayi-kasibəsi qarayevlərdən razı qalar!

Azərbaycan fəqərayi-kasibəsi və ümum Azərbaycan əhli öz hökumətinin səyi və təlaşı altında indi-indi ağ gün üzü görməyə qədəm qoymuşdur, indi-indi öz varlığını, öz insanlığını dərk etməyə başlamışdır, indi-indi öz vətəninə vətən və öz millətini millət hesab edib, azad və asudə yaşamağa imkan bulmuşdur.

Vətən və millət tanımayanların guya “dost” sifəti ilə meydana girib də bu fü-

qərayi-kasibəni iğfal və iğva etməsi [aldatması və yoldan çıxarması], xalqı hökumətdən və hökuməti xalqdan ayıraraq aralarında bir dəyə qazması Azərbaycan xalqı üçün nə böyük düşmənçilik və nə böyük bədxahlıqdır ki, bunun axırı böyükdən də böyük bədbəxtliklərə səbəb ola bilər. Odur ki, azad və asudə yaşamaq, vətən və millətini hər şeydən əziz tutmaq istəyən salim ağıl və təmiz vicdan sahibi olan həqiqi Azərbaycan fəqərəyi-kasibəsinin qarayevlərin “müdafə” və “mühafizə”sinə qarşı bir sözü bu olar ki:

Məra be xeyre to ommid nist, şəər mərəsan!

Hacıbəyli Üzeyir

FINLANDİYA MÜSƏLMANLARININ TƏBRİKİ

Finlandiyadan Bakıdakı Finlandiya konsulxanası vasitəsilə orada yaşayan müsəlmanlardan Azərbaycan Məclisi-Məbusan əzasından [üzvlərindən] Rəsulzadə Məhəmməd Əmin əfəndi namına [adına] zeyldəki [aşağıdakı] təbrik məktubu alınmışdır:

(Eynən)

“Böyük türkün bir kəsiyi olunan Azərbaycan hökuməti-islamiyyəsini böyük dövlətlərin tanıdığı olduğunu yaxın zamanlarda eşitdiyimizə görə, yeni təşkil olunmuş Azərbaycan hökuməti-islamiyyəsini Rusiyanın müntəhayi-qərbisində [qərb qurtaracağında] Finlandiya qitəsindəki türklü [müxtəlif] şəhərlərdəki sakin

türk və müsəlmanlar çin gönüllərindən [səmimi-qəlbədən] tərbiyə edirlər.

Yaşasın Azərbaycan Hökuməti-İslamiyəsi!

Yaşasın Türk milləti!

1919 sənə iyul 8

Finlandiya müsəlmanları:

Həsən Kanukov

(Helsingfors) [Helsinki]

“Şuşu məktubu aldayman teleqramı-cavab göndərənün o bir edib qalam Finlandiya müsəlmanlarına.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Kolçak ordusu tərəfində

Kurqandan çəkilərkən Kolçak ordusu arxasında üsyan qalxmışdır. Üsyançılar körpünü partlatdıqlarına görə Kurqandan bir şey çıxarılmamışdır. Kolçak ordusu dağılıb qaçmışdır. Mühəribə edənlər ancaq könüllülər və zabitlərdir. Başqır[d]lar və tatarlar Qırmızı ordu tərəfindən kəndlərinə edilən hüsn-müamələdən [yaxşı rəftardan] dolayı bizim tərəfə keçirlər.

Cəbhələrdə

- Polotsk dairəsində bizim qoşunlar Polotskun 35 çağırımıqlığında [verstliyində] olan Naça nəhri üzərində cəbhə işğal etmişlər.

- Cənub cəbhəsi - Suxan istiqamətində bizim hissələrin hücumu davam edərək Soçinin 10 çağırımıqlığında əziz-mövqə etmiş [yerləşən] köy xəttinə çıxmışlardır. Oboyan istiqamətində Oboyan üzərinə hücumumuz davam edir.

- Sokolovo – Belqorod istiqamətində şiddətli müharibə gedir. Kalaçev istiqamətində hücum edən hissələrimiz müvəffəqiyyətlə irəliləyərək Koroçanın 25 çağırımıqlına yetişmişlər.

Hərbi əməliyyat

Moskva - Oneq[a] istiqamətində Oneq[a] şəhəri düşmən krauzerləri [kreysərləri] tərəfindən bombardman edilir.

Qərb cəbhəsi - Lujsk dairəsində bizim hissələr müharibələrlə ozyora Samronu [Samro gölünü] işğal edib 6 mitralyoz qənimət almışlardır.

Pskov dairəsində bizim hissələr Novoselye mövqifini [stansiyasını] işğal etmişlərdir.

Varşava dəmiryolu xəttində Pskovun 14 çağırım şimali cəhətində əziz-mövqə etmiş [yerləşən] bir kəndi bizim hissələr zəbt etmişlərdir.

Təkrar aldığımız məlumata görə, general Sokolov firqəsi [diviziyası], tərəfimizdən məhv edilərək 1-ci, 5-ci, 6-cı və 15-ci alaylar tamamən əsir düşmüş və firqə naçalnik ştabı ilə məa [birgə] dərdəst edilmişdir [tutulmuşdur]. Əsir düşənlərin miqdarı 30 min nəfərdir.

Koreya muxtariyyəti

Moskvadan xəbər verirlər ki, Royter agentəliyinin verdiyi xəbərə görə, Yaponiya hökuməti Koreyanın muxtariyyəti haqqında əmrnamə vermişdir. Koreyaya

məhəlli [yerli] muxtariyyət verilib, reforma vəd edilməsi ilə bərabər, ümumi muxtariyyət vücuda gətirilməsi zənn edilir. Əsgəri idarə ləğv edilib, onun əvəzinə isə mülki inzibat idarəsi təşkil edilir. Jandarma idarəsi adi polisə ilə əvəz edilir. Koreyalılara yaponiyalılarla həmhüquq olmaları vəd edilmişdir.

Cəbhələrdə

Moskvadan xəbər verirlər ki, Orsk şəhəri bolşeviklər tərəfindən işğal edildi zaman bir çox əsir və qənimət alınmışdır.

Petropavlovsk üzərinə hücum davam edir. Bolşeviklər Yalutorovskun 70 verst cənub-şərqində inadlı müharibədən sonra düşməni pərakəndə edib min nəfərdən ziyadə əsir və pulemyotlar almışlar.

Bolşeviklər Tobol nəhri boyunda Tobol şəhəri üzərinə hücum edirlər.

Hindustan əhvalı

İngiltərədə Avamlar Kameronunda hökumət katibi məruzədə bulunmuşdur ki, Hindustanda bu yaxınlarda vəqə olan nizamsızlıq əsnasında 400 nəfər qətl edilmişdir. Zərər 10 milyonlardadır.

Mavərayi-Bəhri-Xəzər cəbhəsində

Mavərayi-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] cəbhəsində olan Dabravol ordusu Baş komandanlığı xəbər verir ki, düşmən bizim sağ cinahımızda qüvvələnməkdədir. Düşmən tərəfindən təzyiq görülmədən bizim hissələrimiz Hacıqalanı təmizləmişlərdir. Bəndəsər keçidində bütün gün müharibə olmuşdur, düşmən bizi oradan çıxarmışdır. Bizim dəstələrimiz oraya qayıtmışlarsa da, yenə axşam düşmənin gözəl [üstün] qüvvələri qarşısında davam gə-

tirə bilməyib məzkur [deyilən] yeri tərk etmişlərdir. Dəmiryol xəttində düşmənin hərəkətə gəlməsi və təcili surətdə dəmiryol xəttinin təmiri müşahidə edilməkdədir. Ostbaş yanında inadlı müharibəyə girişməyərək bizim qabaq dəstələrimiz dəmiryolu xarab etməyə hazırlaşmaqla bərabər, Qoci stasyonuna çəkilməyə hazırlaşirlar.

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsində

Voloqdadan xəbər verirlər ki, şimal cəbhəsindən qaçıb gələnlərin rəvayətinə görə, İngiltərə əsgəri dəstələrindən bir paraları cəbhədən Arxangelskə gedirlər. Sentyabrda onların hamısı İngiltərəyə gedəcəklərdir.

Amerika ilə Fransa etilafı [razılaşması]

Liondan xəbər verirlər ki, Havas agentliyinin Vaşinqtondan aldığı teleqrafı görə, Məclisi-Əyanın Ədliyyə Komissiyası tərəfindən bir qətnamə qəbul edilmişdir. Bu qətnaməyə görə, Amerika vəd edir ki, Almaniya Fransa üzərinə hücum etdiyi təqdirdə Fransaya müavinət etsin.

Sileziyada

Nauendən xəbər verirlər ki, Yuxarı Sileziyada olan Müttəfiqlər Komissiyası üsyan səbəbini aşkar etməkdən ötrü bütün alman və Polşa firqələri nümayəndələri ilə müzakirata başlamışdır. Almanlarla polyaklar arasında müsadiməni bərtərəf [toqquşmanı aradan qaldırmaq] və rəyiamm [referendum] məsələsini təmin etməkdən ötrü Yuxarı Sileziyaya Amerika əsgəri dəstəsi göndərilmişdir.

Petlyura işləri

Ukrayna mətbuat bürosu xəbər verir ki, Kamenets-Podolskdan alınan məlumata görə, belə görünür ki, general Petlyura ilə Romaniya münasibəti yaxşılaşmışdır. Polyaklarla əqd edilən etilaf [bağlanan saziş] qüvvəsinə, Kovno, Dubino, Jitomir, Minsk və Jitomir-Volinsk şəhərləri Ukrayna əlində qalacaqdır.

Sibiryada

Bütün Sibiryada və Zabaykalda Kolçak 17 yaşında olan bur[yat], monqol və kazakları əsgərliyə alır. Əhali arasında narazılıq var. Bur[yat]lar və monqollar deyirlər ki, biz padşah üçün müharibəyə getmirdik, Kolçak üçün heç vaxt getmərik. Zabaykal kazaklarının əhvali-ruhiyyəsi Sibiryə hakimlərinə xeyli düşmənəndir.

Kolçakın ərkani-hərbi

Omsk şəhəri təxliyə edilir. Kolçakın ərkani-hərbi [qəragahı] Novo-Nikolayevsk şəhərinə köçürülür.

Kürdüstan

Cənubi Kürdüstanda böyük nizamsızlıq başlanıb, bir çox yerlərdə teleqraf xətləri qırılmışdır.

İtaliyada

- İtaliya Sosialist Firqəsi bu axır vaxt hökumət əleyhinə olan çıxışları təqdir etmişdir. Sosialist Firqəsi hökumət məmurları işləməkdən imtina edib, hər yerdə əmələ şuraları təşkil edilməsini tələb edir.

- İngiltərə qəzetəsi “Deyli teleqraf” xəbər verir ki, İtaliyada bir şəhər və kənd olmayıb ki, orada bahalıq münasibətilə

üsyan olmasın. Genuyada Qırmızı ordu dəstəsi təşkil edilmişdir ki, Fransada inqilab hazırlasın.

Almaniyanın əsgəri qüvvəsi

İngiltərə mətbuatı xəbər verir ki, general Foş Almaniya xəbər vermişdir ki, sülh müahidənaməsi [sazişi] gücə mindikdən üç ayın müddətinə qədər Almaniya icazə veriləcəkdir ki, Reyndən şərqə tərəf 50 km məsafəsində bitərəf məntəqədə 20 batalyon piyada, 10 dəstə süvari və iki topxana saxlasın. Çünki orada olan jandarmlar asayışı saxlamaq imkənina qadir deyildirlər.

Amerika əhvalı

Nauendən xəbər verirlər ki, senator Fall Vaşinqtondan xəbər vermişdir ki, Versal sülh müahidənaməsi [sazişi] tezliklə deyildir, gələcəkdə müharibə olacağını göstərir. Amerika əsgərləri Sileziyaya göndərilirlər ki, Amerikanın indiyə qədər heç bir mübahisəsi olmayan xalq ilə müharibə etsinlər. Amerika saldatları və matrosları Dansiq şəhərinin küçələrində vuruşurlar. Biz üzərimizə məsuliyyət götürürük, buna da Amerikanın qanını verməliyik.

Parisdə edam

Almanlar Parisi bombardman etdikləri zaman haraya top atılmasını almanlara nişan verən iki nəfər keçən gün Parisdə edam edilmişdir.

Dabravol ordusundan

Krasnovodskdan Petrovska xəbər verirlər ki, Qara-Qala rayonunda düşmən hərəkətdə bulunmayıb. Keçidlər də tə-

bəddülsizdir. Bami istasyonu yanında bizim zirehlilərimizlə düşmənin səhra topxanası arasında atışma vardır. Düşmən süvariləri Bami istasyonu yanında hücum keçmək istədikdə, zirehli atışımızla pərakəndə edilmişlərdir. Axşama yaxın bizim dəstələrimiz düşmən tərəfindən təzyiq edilmədən Bami istasyonunu buraxıb geri çəkilmişlərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

İngiltərədə inqilab təşviqatı

“Tayms” qəzetəsinin Parlaman dairələrindən aldığı məlumata görə, hökumət inanır ki, İngiltərədə olan tətillər və bunlarla başlanan nizamsızlıqlar əcnəbi məmləkətdə kök salmış müəyyən bir fikrin hissesidir ki, qəsd İngiltərədə davam edən tərz-i idarənin dəyişməsindən ibarətdir. Zənn edirlər ki, polis tətili müvəffəqiyyət qazandığı təqdirdə, geniş inqilab hərəkətinə əlamətdən ibarət olacaqdır. Göstəriləyinə görə, əcnəbi məmləkətlərdən İngiltərəyə böyük məbləğlər gətirilir. Bu paralar inqilab təşviqatını genişləndirməyə təxsis edilmişdir [ayrılmışdır].

Saldatlar və tətillilər

Lidsdə (İngiltərədədir) məhəlli [yerli] sosialistlər tərəfindən təşkil edilən fəhlə nümayişi tərxis edilən əsgərlər tərəfindən bərtərəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır]. Bununla belə, şiddətli ixtilaflar törəmişdir. Bu ixtilafa səbəb səhnəyə qırmızı bayraq çıxarılması olmuşdur. Saldatlar izhar etmişlər ki, hərəgah həman qırmızı bayraq rədd edilməsə, onlar onu par-

ça-parça edəcəklərdir. Qırmızı bayraq polisənin əmrinə görə götürülmüşdür. Sonra saldatlar düzəlib sosialistlərin qarşısında gedən musiqi dəstəsindən “İngiltərə sadıqdır” marşının çalınmasını tələb etmişlərdir. Bu qərar üzrə küçələri dolaşmışlardır. Axşam müsadimələr [toqquşmalar] ciddi surət almışdır. Mitinqdə nətiqlərdən birisi sosialist inqilabı naminə “Ura!” dedikdə saldatlardan biri: “Rədd olsun bolşeviklər!” deyər qışqırmışdır. Sosialistlər həman saldatı oradan uzaqlaşdırmağa çalışdıqda iş vuruşmaya münqər olmuşdur [gəlib çıxmışdır]. Nətiqlər kürsüsünə sənqsar [daşqalaq] edilmişdir. Orada o[la]nlardan bir çoxu yaranmışdır. Axırda mitinq dağılıb küçələrdə saldatlarla sosialistlər arasında yumruqlaşma davam etmişdir.

Batumun ingilis əsgərlərindən təmizlənməsi

Xüsusi, lakin ən mövsuq [etibarlı] xəbərlərə görə, Batum şəhəri sentyabrın ortasına qədər ingilis əsgərlərindən təmizlənəcəkdir. Batum oblastının şimal və şərq sərhədlərində 5 min gürcü əsgəri durmuşdur. İngilislər gedən kimi gürcü əsgərləri Batumu tutmağa hazırdılar. Şayiələrə görə, cənub tərəfdə də 20 minə qədər Türkiyə əsgərləri cəm edilmişdir. Belə görünür ki, bunlar da Batumu tutmaq niyyətindədirlər.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] dün

[dünən] kəndi mənzilindən sabiq Xariciyyə Nəzarətinə köçmüşdür.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyəti ünvan-təqviminə [çapına] başlanmaq üzrədir. Nəzarət rica edir ki, müəssisə və başqa-başqa zəvətdə [şəxslərdə] olan məlumatı Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə göndərsinlər.

- Maarif Nəzarəti tərəfindən Məclisi-Məbusana idxal edilmiş 100 nəfər tələbənin məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] təhsil üçün göndərilməsi haqqında ki qanun layihəsi Məclisi-Məbusan tərəfindən təsdiq edilmişdir.

- Məmaliki-əcnəbiyyədəki vüqat [hadisələr] haqqında doğru məlumat vermək qəsdinə Xariciyyə Nəzarəti cənbində [nəzdində] bir məlumat bürosu təşkil edilməkdədir. Büro ən yaxın zamanda fəaliyyətə başlayacaqdır.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

*(Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi
irsal qıldığı təqirdən)
[Azərbaycan nümayəndə heyətinin
göndərdiyi məktubdan]*

Sülh Konfransı rəisinə atidəki [aşağıdakı] bəyanat verilmişdir.

Aşağıda imza etmiş əsbaq [sabiq; keçmiş] Rusiya İmperatorluğu hüdudu daxilində təəssüs etmiş [qurulmuş] cümhuriyyətlər müvəkkil və mürəxxəsləri – ki,

ibarət olsun Azərbaycan, Eston, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarus və Ukraynadan, – Dövəli-Müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər] Ali Şurası ilə admiral Kolçak arasında cari mürasilat [cərəyan edən xəbərləşmə, rəbitə] ilə – ki, dövəli-məzkurə [adı çəkilən dövlətlər] tərəfindən Omsk hökumətini müdafiə qılmaq şəraitinə məsələsinə aiddir, – aşına olub kəndi hökumətləri namından kamali-əhtiramla bəyan edirlər ki:

1) Azərbaycan, Estoniya, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarusiya və Ukrayna Cümhuriyyətləri təəssüs edib [qurulub], xalqlarının azadə rəy vermələri ilə və onların arzu və istədiklərinə müvafiq bir tərzdə idarə olunurlar. İşbu cümhuriyyətlər əsasi qanunlarını tərtib etməklə məşğul olub, qonşu dövlətlərlə əlaqələri də bərkəşmək yolundadır ki, o da ümumi səs verməklə seçilmiş və ya seçilməkdə olan Məclisi-Müəssisanları tərəfindən təşxis [müəyyənləşdiriləcək] və təhkim ediləcəkdir.

Rusiya dövləti sultanının qət və qərarı nasıl və nə dürlü olsa da, heç bir vaxt müstəqil Azərbaycan, Estoniya, Gürcüstan, Latviya, Şimali Qafqaziya, Belarusiya və Ukrayna cümhuriyyətlərinə şamil ola bilməz və bu cümhuriyyətlərlə Rusiya arasında mütədavil [tədavüldə olan, işləyən] əlaqə ancaq müstəqil dövlətlərin yekdigəri [bir-biri] ilə etdikləri əlaqə kimi ola biləcəkdir. Amma yuxarıda məzkur [deyilən] mürasilatdan bunun əksi, yəni şu cümhuriyyətlər hüququnun nəzərə alınmadığı anlaşılır.

2) Fövqdə məzbur [yuxarıda deyilən] cümhuriyyətlər Dövəli-müəzzəmə [Böyük dövlətlər] Sülh Konfransı qarşısında

təkrarən rica edirlər ki, onların siyasi istəqlərini təxirsiz təsdiq eyləsinlər.

Paris, 17 tammuz 1919-cu sənə

İmzalar:

Azərbaycan Cümhuriyyəti

heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Ə. M. Topçubaşov

Estoniya heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

İ. Poska

Gürcüstan heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Çxeidze

Latviya heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Z. A. Meyeroviç

Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti

heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Ə[bdül] M[əcid] Çermoyev

Belarusiya Cümhuriyyəti

heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Anton Lutskeviç

Ukrayna Cümhuriyyəti

heyəti-mürəxxəsəsi rəisi:

Q. Sidorenko

İSLAM YAZISI ÜÇÜN RƏQƏMLİ LATİN ƏLİFBASI*

- 1 -

Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rəbitə] naziri Xudadad bəy Məlikaslanov həzrətlərinin rəyini təsvibən [fikrini qəbul edər]

*Mühərrir əfəndinin bu mütəliə və nəzəriyyəsinə böyük əhəmiyyəti etibarı ilə dərc edib, böylə mühüm bir məsələ haqqında sairələrinin dəxi rəylərini bilməyi arzu edirik.
İdara

rək], Azərbaycan Hökuməti Maarif Nəzərətinə müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] şərakəti [iştirakı] ilə bir əlifba islahı komisyonu təşəkkül edib, bu komisyon latın əlifbasını qəbul etmişdir.

Şimdiki əlifbamız islah olunmadıqca, insanların maddi və mənəvi rifahi-hallarının mabihil-əzası [əsas varlığı, əsas kapitalı] olan maarifdən müsəlman olmayan millətlər dərəcəsinə istifadə edəmməyib, ilələbəd nim-mədəni [yarı-mədəni] bir halda qalacağımız və tərəqqiyyəti-ictimaiyyəyə meydanında daima qonşu millətlərdən aşağı bir dərəcədə olacağımız o vazeh [aşkar] həqiqətlərdəndir ki, isbat etmək ehtiyacından varəstədir [uzaqdır].

Əlifba islahı üçün də latın əlifbasını qəbuldan başqa həqiqətən məqbul bir çarə yox idi. Lihaza [buna görə], bu qəbul hökumətimiz üçün böyük bir müvəffəqiyyət və doğrudan-doğruya Azərbaycan Cümhuriyyəti və dolayısı ilə bütün aləmi-islam üçün fəvqəladə və cahanşümul bir tərəqqidir.

Tənzim-kərdəyi-acizi olub [acizənə mənim tərəfimdən tənzim edilib], aşağıda mahiyyəti təsvir olunacaq “Rəqəmli latın əlifbası” şəklində latın yazısını islam millətlərinin dillərinə tətbiq etsək, islahi-xətt [yazı islahı] məsələmizi həm tamamilə fənni və həm əzhərcəhət [hər cəhətdən] əlverişli surətdə həll etmiş olarız əqidəsindəyəm.

Lihaza, zeyldə [aşağıda] bu əlifbanın Azərbaycan və Osmanlı türkcələri ilə ərəbi və farisi lisanlarına tətbiqini irə [təqdim] edirəm.

Ümum cahan lisanı olan Esperantoda latın hərfləri pək əməli bir surətdə istemal [istifadə] olunmuşdur. Bu sayədədir

ki, Esperanto hərflərini avropalıların həpsi eynilə bir tələffüzlə söylərlər. Halbuki, latın əlifbası ilə yazılan lisanlarda hüruf [hərflər] həm millətlər arasında, həm bir millətin kəndi yazısında müsbət [var olan] sədalarla oxunur.

Lihaza, Esperanto əlifbasının bu rüchanından [üstünlüyündən] istifadə məqsədilə latın hürufumuzun həpsini biz dəxi oradakı tələffüzlə qəbul etmişizdir. İstisnaat zirdəkilərə münhəsirdir [istisnalar aşağıdakılara ancaq məxsusdur]:

“C” hərfini Esperanto sahibi “ts” sədəsi ilə istemal edir [işlədir]. Böylə məmzuc [qarışıq] bir səda yuxarıda məzkur Şərq lisanlarında olmadığından, mən bu hərfi əsl ərəb tələffüzü ilə söylənilən ث [pəltək s] hərfi yerinə istemal edirəm.

Məczum ۋ hərfinin məqəbli məftuh olarsa [özündən sonra sait gəlməyən “v” hərfinin özündən əvvəlki sait “a”, “e”, yaxud “ə” olarsa], ərəbi, farisi lisanlarında və Azərbaycan türkisində ۋ [v] ilə zəmmə [“u” yaxud “ü”] arasında olan bir sədəyə təhəvvül edər [çevrilər].

Azərbaycan və fars lisanlarında isə bu halətdə məqəblin fəthəsi [özündən əvvəlki “a”, “e” yaxud “ə” saiti] dəxi, yəni “a”sı zəmmeyi-səqiməyi-münfətiheyə, yəni “o”ya təbəddül edər.

İngilislər bu sədanı “w” hərfi ilə yazırlar. Mən dəxi onlara təqlidən eyni hərflə yazıram.

Esperantoda olan “ай” qoşa səslisinə isə (двугласная; diphtongue) yuxa[r]ıdakı Şərq lisanlarında ehtiyac yoxdur.

“W” hərfini və ondan əlavə “q”, “x”, “y” hərflərini Esperanto sahibi istemal etməmişdir. Bunların “w”dan başqalarını mən dəxi sərf etməmişəm.

Dörd əvvəlincinci rəqəmlər vasitəsilə Esperanto dilindəki işarətsiz əsl hərfləri o miqdarda təksir etmişəm [çoxaltmışam] ki, səslə və səsdəş olaraq ərəbi, farisi və azərbaycani və Osmanlı lisanlarında nə qədər nitq səsi varsa hər biri yalnız kəndisinə məxsus birər hərflə yazılır.

(Mən “səslə” kəlməsini “гласная, voyelle”; “səsdəş” kəlməsini “согласная, consonne” və “nitq səsinə” və yaxud sədə “səda” kəlməsini “членораздельный звукъ, son articule” mənasında istemal edirəm.)

Səslə olsun, səsdəş olsun “1” rəqəmi hərfin xiffətini [yüngüllüyünü; incəliyini], “2” rəqəmi siqlətini [ağırılığını; qalınlığını], “3” və “4” rəqəmləri isə tələffüzünün bilatəyin təbəddülünü [qeyri-müəyyən dəyişməsinə] göstərir.

Esperantoda “accent circonflexe” [sətirüstü işarələr] vasitəsilə əsl hərflərdən yapılan hərflər bizim əlifbamızda dəxi eyni hərflərdən “3” rəqəmi vasitəsilə yapılib, oradakı tələffüzlərinin eynilə bizim əlifbamızda dəxi oxunurlar.

Əlifbalarda və lüğətlərdə rəqəmli əlifbamızın hürufu [hərfləri] latın hürufu sırası ilə yazılmalıdırlar. Rəqəmli hərflər məxəzi olan hərfin əqəbində [arxasınca] yazılır. Əgər bir hərfdən mütəəddid [bir neçə] rəqəmli hərflər yapılmış isə bunlar rəqəmləri sırası ilə yazılırlar.

Bir hərfdən sədaları təbəddül etmiş [dəyişmiş] iki hərflər yapılmış isə hankısı ərəb əlifbasında müqəddəm [qabaqda] isə “3” və hankısı müəxxər [axırda] isə “4” rəqəmi ilə yazılır.

Mətbu yazılarda hər hərfin rəqəmi kəndi altına vəz olunur [qoyulur]. Əgər

hərfin şəkli buna müsaid deyilsə, üstünə qonur. Bunun yeni hüruf [şriftlər] tökdürməyə ehtiyacı var. Binaəniləy [ona görə], müvəqqəti olaraq hər hərfin rəqəmi kəndindən sonra sətir içinə dəxi vəz olunna bilər ki, bizim bu əsərciyimizdə dəxi bu yolda müamələ olunur [belə edilir].

Rəqəmlərin hərflərin altında və üstündə yazılmaları onun üçün mətlubdur [əzvediləndir] ki, yazıya kağız çox sərf olunub, mətbu asar fiyatı [çap əsərlərinin qiyməti] bahalanmasın. Əl yazısında isə böylə iqtisadi mülahizəyə zəmin yoxdur. Ona görə, yazı yazanda rəqəmləri daima hərfin əqəbində sətir içində yazmaqda məhzur [çəkiniləsi, ehtiyat ediləsi şey] görülməyir.

Ərqamın istemalında [rəqəmlərin işlənməsində] olan bu vüsət – ki, yeni hürufat tökdürmək üçün vəsaitləri ya yox və ya yox dərəcəsinə nakafi olan islam məmləkətləri üçün ələlxusus ziqiymətdir [dəyərlidir] – rəqəmlərin yazılıb-oxunmalarının hərəkəscə məlum olduğu rüchanına zəmm olaraq [üstünlüyünə əlavə olaraq], məni ona sövq etdi ki, rəqəmlərin istemalını, Esperantoda müxtəri hüruf üçün vəz olunan [ixtira edilmiş hərflər üçün qoyulan] işarətin eynini qəbula və ona mümasil [oxşar; tay] kəndi tərəfimizdən lazım görəcəyim işarətlər vəzinə [qoyulmasına] tərcih edəyim.

Mədd ilə [uzun, uzadılaraq] söylənilməli səslə üzərinə rəqəmli latın yazısında “accent circonflexe” işarəti qonur.

Esperanto əlifbası

Rəqəmli Azərbaycan əlifbamız üçün qəbul etdiyimiz işarətsiz və işarətli Esperanto hərfləri zirdəkilərdirlər [aşağıdakılardır].

Yuxarıda dediyimiz vəchlə [surətlə], işarətli hərflərin Esperantodakı əlamətləri yerinə, bizim əlifbada “3” rəqəmi qaim olmuşdur [qoyulmuşdur].

Hər hərfin müəddəsi [mənası] qövseyin [mötərizə] arasında həm rus, həm müsəlman yazısı ilə göstərilir. Sətirlər sağdan sola oxunur. Səsliləri başda və hər birini ayrı sətirdə yazırıq. Sonra səsdaşları mötəd vəch ilə [adət etdiyimiz şəkildə] sətirlərdə biri-birinin əqəbində yazırıq. Bunların müqabili qövseyin içində rus və müsəlman hərfləri ilə göstərilmiş və icabı halında [lazım gəldiyində] izah edilmişdir.

(Məlum ola ki, islam yazısı nöqtəyənəzərindən Avropa yazılarında səslilər və ya hərəkətlər kəlmənin və ya hecanın başında vəqə olduqda, əlif ilə hərəkəsindən və bir hərfdən sonra vəqə olarlarsa, o hərfin hərəkəsindən ibarətdirlər.

İstər bizim yazıda hərəkətlər heç yazılmamış olsunlar və istər yerlərinə hürufi-implamiz olan [sait səsləri ifadə edən] و ی ه hərflərindən biri yazılmış olsun, ərəbi və farisi kəlmələrində و ی ه hərfləri əksəriyyəni buradakı hərəkətin məddi ilə [uzun] oxunmasına əlamət olurlar.

Kəlmə və heca başlarındakı əliflər üzərinə qonulan əlaməti-mədd [uzunluq işarəsi] dəxi bu lisanlarda hərəkətin məddi ilə oxunduğunu göstərir. Türk kəlmələrində isə əlaməti-mədd və əlif hərfi hərəkətin səqil [qalın] olduğunu göstərir. و və ی hərfləri isə hərəkəyə bədəl olurlar, istər hərəkə xəfif [incə], istər səqil olsun.)

a (ā), yəni fətheyi-səqilə
e (ē), yəni kəsreyi-xəfifeyi-münfətehə
i (ī), yəni kəsreyi-xəfifə

o (o), yəni zəmmeyi-səqileyi-münfətehə
u (ū), yəni zəmmeyi-səqilə
b (b; ب)
cz (cz; چ)
d (d; د)
f (f; ف)
g (g, yəni o səda ki, “qaş” kəlməsində ق ilə yazılır)
dz (dz; ج)
h (h; ه)
hz (hz; خ)
i (i; ی)
jz (jz; ج)
k (k, yəni o səda ki, “saqqal” kəlməsində ق [ilə] yazılır)
l (l; ل)
m (m; م)
p (p; پ)
r (r; ر)
n (n; ن)
s (s; س)
sz (sz; ش)
t (t; ت)
v (v; و)
z (z; ز)

Esperanto əlifbasının Azərbaycan əlifbasına tövsi edilişi [genişləndirilməsi]

Esperantodakı beş səsləyə zirdəki [aşığıdakı] dörd səslini əlavə etdim:

a1
Rus yazısında eynən müqabili yoxdur. Kəlmə başında əvəzinə (ə) yazılır. Bir hərfdən sonra isə əvəzinə gah həman “ə”, gah “e” və gah “ə” yazılır. Bizim istilahda [terminologiyada] fətheyi-xəfifədir ki, kəlmənin əvvəlində l ilə, sonunda 4 ilə, içində isə bəzən yenə o ilə yazılıb və ək-

səriyyəni yerinə heç bir şey yazılmaz. “Ə”, “şənbə”, “dəlik”, “sən” kəlmələrində olduğu kimi. Lihaza bu kəlmələri rəqəmli latın yazımızla böylə yazmalıdır:

(Sətirləri soldan sağa oxu.) **
i2

Rusca müqabili “ı”dır. Bizim istilahda kəsreyi-səqilədir ki, türk dilinə məxsus olub hecanın başında ı və bir hərfin hərəkəsi olduqda ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “ıldırım” və “ışık” kəlmələrini böylə yazmalıdır:

o1
Müqabili alman yazısında üzərində Umlaut [yumşaltma; incəltmə] işarəti olan “ö”dür. Bizim istilahda zəmmeyi-xəfifeyi-münfətehədir. Türk lisanına məxsusudur. Kəlmənin başında ı ilə, bir hərfin hərəkəsi olarsa ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “ölkə” və “çöl” sözlərini böylə yazmalıdır:

u1
Almancada müqabili üzərində Umlaut işarəti olan “ü”dür. Bizim istilahda zəmmeyi-xəfifədir ki, kəlmənin başında ı və içində isə ı ilə yazılır. Lihaza, məsələn “üzüm” və “cücə” sözlərini böylə yazmalıdır:

Türkcədə “g”, “k” sədalarının başqa lisanlarda olmayan xəfif növü var. Biz bunları “g1” və “k1” ilə yazırıq. Lihaza, məsələn “gəlmək” və “kafir” kəlmələrini böylə yazmalıdır:

ğ hərfi ərəbi lisanında kəlmənin hər yerində kəndi sədasını vəqayə edir [qoyur]. Türk dilində isə ğ kəndi sədasi ilə ancaq səslidən sonra və yaxud iki səslə

**Mühərririn yeni ixtirası olan hürufat [şriflər] mətbəədə bulunmadığı üçün göstərdiyi misal və şəkillər dərc ediləmmədi.

arasında vəqə olduqda tələffüz olunur. Bu səda üçün biz “g4” hərfini vəz etmişizdir. Lihaza, məsələn, “bağ” və “ağa” kəlmələrini böylə yazırıq:

Türk sağır nununu biz “n3” hərfi ilə yazırıq. Lihaza, məsələn “babani” kəlməsini böylə yazmalıdır: “baban3i2”.

Türkcə və farsçada müstəməl [işlədilən] ərəbi kəlmələrində tələffüzdə ث [pəltək s] və ص [qalın s] hərfləri س [s] hərfinə, ح [qalın h] hərfi ه [h] hərfinə, ذ [pəltək z], ظ [qalın z], ض [d/z] hərfləri ز [z] hərfinə, ط [qalın t] hərfi ت [t] hərfinə təbəddül edirlər [çevrilər]. Bunları latın yazımızla yazacaq zaman türk tələffüzümüzdə üzrə yazmalıdır ki, yeni yazımız tələffüzümüzün ayinəsi olub həqiqətən fonetika yazısı olsun.

Fəqət, məczum hənzə [özündən sonra sait almayan apostrof] türk və fars tələffüzündə dəxi əsilcə bu lisanlara biganə olduğuna rəğmən, vücudunu mühafizə edir. ع [ayn] hərfi isə məczum olduğu [özündən sonra sait almadığı] halda bu dillərdə söylənilən ərəbi sözlərində hənzə tələffüzünə təbəddül edər.

Tələffüzcə hənzənin latın hərflərindən ən ziyadə “a” hərfi ilə qərabəti [yaxınlığı] var. Lüzumi vaxtında işarət vasitəsilə səslə hərfi səsdaş hərfe təbəddül etmək Avropa yazılarında da mütədavildir [işləkdir]. Əzcümlə [o cümlədən], fransızlar bizim ی [y/i] səsdaşımızı üzərinə iki nöqtə vəz olunan [qoyulan] “i” səslisi ilə yazırlar. Lihaza, hənzəni istər əsl olsun, istər ع-dan təbəddül etmiş olsun, “a3” hərfi ilə yazıram. Ona görə, məsələn, “məmur” və “məbud” kəlmələrini böylə yazmalıdır: “ma1a3mur”, “ma1a3bud”.

Ərəb dilində[n] qonuşacağımız vaxt irəlində görülməkdir ki, mən Ʒ hərfini “a4” hərfi ilə yazıram. Burası təbiidir. Zira Ʒ ilə həməzinin qərabəti ərəb nəhviyyunu [sintaksis mütəxəssisləri] nəzdində müsəddəq həqayıqdəndir [şübhəsiz həqiqətlərdən biridir].

Həməzə kəlmənin içində məczum [özündən sonra sait gəlməyən] hərfdən sonra vaqə olarsa, türk, fars dillərində dəxi kəndi tələffüzünü vəqayə edər [qoruyar] və Ʒ hərfi bu surətdə də həməzə tələffüzünə təbəddül edər.

Lihaza, məsələn “mir’at” [güzgü], “məs’ələ”, “mə’ün”, “mün’im” [nemət verən; səxavətli] kəlmələrini böylə yazmalıdır: “mira3at”, “ma1sa3a1la1”, “ma1la3ûn”, “mu1na3im”.

(İrəlində ərəb dilindən qonuşacağı[m]ız zaman görülməkdir ki, mən Ʒ hərfini “a4” hərfi ilə yazıram. Bu təbiidir, zira Ʒ ilə həməzinin qərabəti ərəb üləması indində [ərəb alimləri nəzdində] ümumən müsəddəq olan həqayıqdəndir. Ərəb dilində isə Ʒ hərfi kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edər.)

Bu minval ilə otuz altı hərfi havi [əhatə edən] rəqəmli latın yazımız vasitəyimükəmməl surətdə fonetika üzərinə müəssəs [qurulmuş] Azərbaycan əlifbamız vücuda gəldi ki, budur:

(Sətirləri soldan sağa oxumalıdır.)

a, a1, a3, b, c3, d, e, f, g, g1, g3, g4, h, h3, i, i2, j, j3, k, k1, l, m, n, n3, o, o1, p, r, s, s3, t, u, u1, v, w, z.

(daha var)

Məhəmməd Şahtaxtılı

BİRİNCİ KOOPERATİV UŞAQ BAĞÇASI

Bakıda, Gəncədə, Şuşada və Azərbaycanın sair şəhərlərində hər gün sabahdan axşamədək müsəlman uşaqları küçələrə yayılıb ənvai [müxtəlif] məşğuliyyət və əyləncələrlə günlərini başa vururlar.

Nədir bunların məşğuliyyətləri?

İt qaçır, döyürlər. Çolaq keçirsə, daşa basırlar. Pərsənglərindən [sapandırlarından] fırlayan daşlar bəzən yol əhlinin başına, gözünə, bəzən də qapı-pəncərə şüşələrinə dəyib deşir. Əlləri, ayaqları və tamam libasları küçə toz-torpağına batdığı kimi, ağzılarından hayqırdıqları sözlər də tamən fəhşiyat [ədəbsiz söz, söyüş] və çirkəb mənalı laqırtıdan ibarətdir. Bunların hərəkətini görən və eşidən camaat heç bir protesto yapmayıb yollarına davam edirlər. Zira böylə fəqərələri [hadisələri] bir şəxs protestoya qalxarsa, pozuq uşaqların valideyni qapılardan, bacalardan boyun qovzayıb o şəxsə şiddətli rəddi-cavablar edirlər. Odur ki, uşaqların bəzən küçələrdəki dəhşətli macərələri bir çox danışmaz tamaşaçı cəlb edib, küçə camaatının qəhəqəhəli gülüncələrinə bir açıq teatro səhnəsi kəsilib gəlir.

Uşaq izdihamlarını müsəlman məhəllələrindən yarıb keçmək mümkün olmayır. Bunların arasında təlim mükəlləfiyyətinə varmı, bəzən də bunu keçmiş yeddi yaşından on beş yaşına qədər bir çox uşaq varsa, bir çoxu da iki yaşından yeddi yaşına qədər məktəb işinə yaramayan hələ səbilərdir. Hanki yaşında olur olsun, bunları küçələrə atanlar öz vali-

deyni olmuşlar. Ataları kəsbkarlığa gedərkən, anaları da uşaqları evdən dışarıya qavırlar ki, gördükləri işlərdə əl-ayağa dolaşmasınlar.

İştə, anaların tərbiyəsizliyindəndir ki, müsəlman uşaqları pərəstərsiz [nəzarətsiz; himayəsiz] qalaraq fəvc-fəvc [dəstə-dəstə] küçələrə, məzbələlərə [zibilliklərə] atılırlar. Böylə, küçə təsiri ilə böyümüş cavanların rəftarına diqqət edilərsə, həman küçə təsiri bunların qan damarlarında, beyinlərində yerləşmiş olduğundan, hətta qocaldıqları halda da küçə fəhşiyatını tərək edə bilməyirlər.

Küçə fənalığı qızlara daha artıq dərcədə təsir edir. Fəhş ilə bərabər yalan, iftira, böhtan, oğurluq və bunlar kimi yüzlərcə insaniyyətə xələl yetirən hərəkətlərin binası küçə və meydan aralarında qoyulur. Mədəniyyətin ən böyük düşməni bulunan bu küçə pozğunluğuna indi də diqqət edilməzsə, Azərbaycan vətəndaşları arasında davam edən bu vəhşilik, yevropalıların təbirincə, bu “Şərq barbarlığı” hələ illərcə bizi yırtıb-dağıdacaqdır.

Bugünkü tənəzzülümüzə, ürəkyaandırıcı bu halımıza barı indi diqqət edilsin ki, fürsət məqamıdır. İstiqlalını əlinə almış bir millət vaxtılı-vaxtında cəhalətindən ayrılıb, mədənilərin sülukuna [yoluna] varmazsa, özgələrə, mədəni qonşulara tömə [yem, tikə] olub gedər.

Bunu nəzərə alaraq, keçmiş məqalələrin birində təlimi-icbariyyənin nə dərcədə fərz bir şey olduğunu sübut etmişdim. Maarif Nəzarəti bunun icrasına qədəm basdığı gündən başlayaraq az bir zamanda uşaqlarımız küçələrdən məktəblərə toplanıb, əxlaqı pozan hərəkət-

lərdən daşınırlar.

Lakin bununla da iş tamən bitib getməz. Zira məktəblərdə bir də mükəlləfiyyət qanunu vardır ki, bunun icrası ilə ancaq 7-8 yaşına varmı uşaqları məktəbə almalıdır. Mükəlləfiyyət qanunu ilə bərabər, bunu həm təlim və tərbiyə mədələri də tələb edir. Çünki yeddi yaşına, hətta bəzən səkkiz yaşına çatmamış çocuqların bədənəri qüvvətli və zehinləri kəskin olmadığından naşi [olmadığına görə], hələ müntəzəm məktəb təlimlərinin öhdəsindən gələmməzlər. Binaənileyh [ona görə], Yevropa məmləkətlərində təlim mükəlləfiyyəti 8-9 yaşından başlarsa, Azərbaycanın abu-havası sairələrə nisbətən bir azca hərərətli olduğuna görə, bunun mükəlləfiyyəti yeddi, bəzən də səkkiz yaşından başlamalıdır.

İstər təlimi-icbari olsun da, olmasın, uşaqlarımız yeddi yaşına varmayınca məktəb üzünü görəmməzlər. Böylə olan surətdə, bəs iki yaşından yeddi yaşına qədər küçələrə atılmış bir çox səbilərə nə çarə olsun? Mükəlləfiyyət dövrünə varıncaya qədər yenə küçələrdə fəhşiyatı öyrənsinlər?

İştə, məqaləmizin məğzi bulunan bu məsələ bir o qədər də zehnimizi yormaz. Zira dünyada hər şeyə çarə tapan yevropalıları buna da bir çarə tapmışlar. Bunun birinci çarəçisi məşhur Fridrix Fröbel (1782-1852) adlı bir alman pedaqoqu idi ki, “uşaq bağçası” adıyla bir müəssisə tərtib verib, burada təlim mükəlləfiyyətinə varmayan xırda çocuqları əyləncələr, nəğmələr, musiqilər və ənvai [cürbəcür] oyuncaqlarla məşğul edirdi. Bunun üsulu “altı bəxşis” (Шесть даровъ) namı ilə məşhur bir üsuldur ki, hər millətin, əzan-

cümlə [o cümlədən] rusların da tərbiyə işlərində geniş bir yer almışdır. Məqsədiniz burada Fröbelin üsulundan bəhs açmaq olmadığından, bunu sair bir müsaid vaxta buraxıb, Azərbaycanda birinci uşaq bağçasının təsisinə dair məsələni şərh etməliyəm.

Darülfünun kimi ali məktəbləri açmağa qüdrəti çatan hökumətə hərgah təklif edilsə ki, götür bir “uşaq bağçası” da aç, söz yoxdur ki, bunun da öhdəsindən hökumətimiz gələ bilər. Lakin hər cüzi şeyi hökumətin boynuna yükləyənlərdən olmadığım üçün “uşaq bağçası”nın da təsisinə nəzərim başqadır.

Bir vaxt müəllimlərimiz çalışdılar ki, “Qafqaz Müəllimlərinin İttifaqı” namı ilə bir ittifaq yapsınlar. Lakin hökumət izin vermədi. İctimalarda [yığıncaqlarda] tərtib verilmiş dərs proqramlarını və cədvəllərini də təsdiq etmədi. Xülasə, rus hökuməti müsəlman müəllimlərinin hər bir feil və hərəkətlərini nəzər altına alıb, bunlara heç bir müsaidə verməzdi. Bu feil və hərəkətlərə indi daha ehtiyac qalmadı. Zira hüriyyət sayəsində hanki ittifaq olursa-olsun, nizamnaməsini hökumətimiz təsdiq etməlidir. Proqrama gəldikdə, bunu da Maarif Nəzarəti özü tərtib edəcəkdir.

Bugünkü Müəllimlər Qurultayının vəzifəsi proqram yazıb kitab təlif etmək [yazmaq] kimi şeylərdən ibarət deyil. Həmdlər olsun ki, bunların həpsini düzəldən, yoluna qoyan adamlar mövcuddur. İbtidai və eddiyyələrımız olduğu kimi, darülfünunumuz da açılmaq üzrədir. Hər şeyimiz olduğu, yaxud olacağı halda, əcəba, qurultayın nə kimi təşəbbüsləri olmalıdır?

Müəllim əfəndilərimiz düşünməsinlər ki, daha onlar üçün heç bir şey qalmamışdır. Bərəks [əksinə], ən ağır vəzifələrin vaxtı indi gəlib çatmışdır. Qoy Maarif Nəzarəti darülfünunu açsın, bunun əlzəmiyyəti [vacibliyi] ümuri-səltənət [dövlət işləri] nöqtəyi-nəzəri ilə düşünülür. Zira məmləkətin darülfünunu olmazsa, doktor, advokat, mühəndis kimi məmur-ları haradan kəsb edə [əldə edə] bilər?

Lakin müəllimlərimiz məsələni pedaqoji nöqtəyi-nəzəri ilə düşünülər. Hər şeyin əsli olmayınca, fürusu [ikinci dərəcəlisi; şöbəsi, qolu] da meydana gəlməz. Məsələn, bir imarətin əsası, təməli olmayınca, əcəba, onun hündürdəki qatları dayanıb dura bilərmi? Məlum işdir ki, eddiyyələrımız olmasaydı, darülfünunu açma bilməzdik. Həmçinin ibtidaiyyələrımız da olmasaydı, eddiyyələrımız yaşamazdı.

Biri-birinin üstündə qərarlaşmış bu üç təbəqəyi-elmiyyənin əsası, bünövrəsi həman yuxarıda zikr etdiyimiz uşaq bağçaları, yaxud tərbiyəyi-ibtidaiyyədir ki, evlərdə tərbiyəli analar, bağçalarda da mürəbbiyələr əli ilə yapılırlar. Bizim bala-larımız hələ tərbiyəli analardan məhrum olduqları cəhətə, bu gün yalnız uşaq bağçalarına möhtac qalırıq ki, bunların da vücudu hələ meydanda yoxdur.

İştə, Müəllimlər Qurultayına təklif edəcəyimiz ən əsaslı və dəyərli bir məsələ: içində çalışdığınız məktəblərin özülünü unutmayın. Şagirdlərin sürətli bir tərəqqisini xahiş edirsinizsə, uşaq bağçalarının açılmasına var qüvvənizlə çalışın. Kooperativ, yaxud istehlak təriqi [yolu] ilə açılan müəssisələri düşününüz də, öyləcə üsul ilə siz də bir kooperativ uşaq bağçasını qabaqca Bakıda açınız. Burada

yetişdiriləcək ləyaqətli mürəbbiyə və fröbeliçələr (фребелички) əli ilə ikincisini Gəncədə, üçüncüsünü Qarabağda, dördüncüsünü Şirvanda, ilaxır, güşad ediniz [açınız]. Böylə olarsa, uşaqların ayaqları küçələrdən yığılar. Böylə olarsa, həm maddi və həm mənəvi faydalara nail olarsınız.

Fərhad Ağazadə

Bə'dət-təhrir: Uşaq bağçasına aid müd-dətlərcə cəm eylədiyim məlumat mütəşəbbislərə lazım olarsa, kamali-şövqlə təqdim etməyə hazırım.

F. A.

ORDUBAD ŞƏHƏRİNİN SON ƏHVALİ-SİYASİYYƏSİ

Nəhayət, Ordubad və həvalisində [ətrafında] yaşayan ermənilər xain daşnakların kəndiləri üçün nə qədər müzirr [zərərli] olduqlarını kəndiləri də anlayıb, Ordubad türk-islamalarına təslim oldular.

Bu günlərdə Ordubaddan nümayəndə sifəti ilə paytaxtımıza varid olmuş bir zat [gəlmiş bir şəxs] ilə müsahibədə bulunduk. Şəhərin övzasından [vəziyyətindən] və oranın əhvali-hazireyi-siyasiyyəsindən [hal-hazırda ki siyasi əhvalından] atıdəki [aşağıdakı] məlumatı verdi:

Beş aydan ziyadə idi ki, Ordubad və həvalisində yaşayan ermənilər çox səy edirdilər ki, Ordubada hücum edib oranı Böyük Hayastana mülhəq [birləşdirdin] və tabe etsinlər. Fəqət onlar şu arzularına çatamayıb, həmənəvət [daim] pək narahat olunurdular. Zira, Ordubad islamalarının qüvvəsi onlarınkindən artıq idi. Odur

ki, ermənilər bir vəsilə [vasitə] arayırıdılar ki, kəndi məqsədlərini nasıl olsa da, çabuq hüsula gətirsinlər. İştə böylə olduqda, Zəngəzur erməniləri ilə birləşməkdən savayı onların başqa bir çarəsi yox idi.

Nəhayət, öylə də etdilər.

Bir qaç həftə əqdəm [qabaq] Zəngəzurdan çoxlu qüvvə götürüb bir qaç top və pulemyotla mücəhhəz olaraq [təchiz edilərək, silahlanaraq] Ordubad üzərinə hücum etdilər.

Artıq şəhərin hər tərəfdən əlaqəsi kəsilmiş və ətrafında bulunan dağlar tamamilə ermənilər tərəfindən işğal edilmişdi. Hər tərəfdən şəhərə yüz minlərlə qurşun yağır. Türk-islamalar bunu görərək axır nəfəslərinədək əldə silah kəndilərini mühafizə və müdafiə edəcəklərini qət etdilər.

İki gün müharibə davam edir və eyni zamanda da, vəhşi daşnaklar ətrafdakı kiçik müsəlman köylərini (Əylis, Nüsnüs, Anabad qeyrə və qeyrə...) yağma edib həpsini xak ilə yeksan etmək [dağıtmaq, yerlə yeksan etmək] hədəsi ilə əhalini qorxudurmuşlar.

Ermənilər son zərbəni endirmək qəsdilə yapdıqları vəhşətə qarşı artıq türk-islam əhalisi bıqdı.

Nasıl olsa da, düşmənlərin zülmünə bir sədd çəkmək qəsdilə qəti bir hücum yapa bilərdi. İştə şu vaxt müsəlmanların halı pək fəna idi. Onların mövcudluğu təkcə bir qeyrət və namuslarından asılı idi. Müharibədə müsəlmanların qadınları, çocuqları, ixtiyarları, həpsi bilaistisna [istisnasız] iştirak edir, çalışırdı.

Hümmətül-rical təqliül-cibal fəhvasınca [Kişilər hümməti dağı qoparar mənasına

uyğun olaraq], artıq düşmənlər davam edəmməyib, fərara üz qoyurlar. İştə bu vaxt Zəngəzurdan köməyə gəlmiş ermənilər cəbhəni buraxıb öz yerlərinə qaçırdılar. Məhəlli [yerli] daşnaklar isə qaçıb gizlənilir. Onlar tutulmayıb, erməniləri daha da fəna bir hala saldı.

Artıq onlar da daşnakların ermənilər üçün nə qədər müzirr olduqlarını başa düşüb, bir daha onların sözlərinə baxmayacaqlarına iltizam verdilər. Sonra öz nümayəndələri vasitəsilə Ordubad islamlarına tabe olacaqlarını bildirib, onlarda olan silahları toplayıb Ordubad Hərbiyyə Komitəsinə təslim etmələrini dəröhdə etməklə [öhdələrinə götürməklə] bərabər, aralarında olan müfəttin [fitnəkar] daşnakların siyahısını məzkur [deyilən] komitəyə təqdim etdilər. Köylərdə əhali tərəfindən Azərbaycan hökumətinə tabe olacaqları barəsində müqavilələr tərtib edib Ordubada göndərdilər.

Deməli ki, Ordubad və həvalisində yaşayan müsəlman və erməni əhali Azərbaycan hökumətinə tabe olmağa hazırdır və bu xüsusda hökumətin lazımi binağuzarlığını [sərəncamını] bəkləməkdədir.

Səttar oğlu Əliqulu

PETROVSKDA

(öz müxbirimizdən)

Bakı pulu Petrovskda azalmış və axır günlərdə Bakı puluna ehtiyacı olan tacirlər müşkülətlə 50 min, 100 min rublə bulurlar. Binaənileyh [ona görə], Don pulu ilə Bakı pulunun təfavütü də azalmış-

dir. Şimdi Don pulu 5 faiz yuxarıya dəyisilir.

* * *

İngilis müsəlləh [silahlı] gəmisi “Orlyonok”un qaraqolu altında Petrovsk iskələsinə [limanın] yanaşmış “Evelina” vaporundan ağustosun 23-də Bəndər Gəz yanında tutulmuş 280 Lənkəran bolşevikləri çıxarılmışlardır.

280 nəfər həbs edilənlər arasında kommunistlərdən başqa bolşeviklər tərəfindən zəbt edilmiş gəmilərin xidmətçiləri də vardır. İngilis komandanlığı məhbusların həpsini Dabravol ordusu kontrrazvetkasına tapşırılmışdır. Kommunistlər və komissarların ölüm təhdidi altında Bəndər Gəz hadisəsində iştirak etmişlər, güclü qaraqol altında həbsxanaya göndərilmişlərdir.

Petrovskda gətirilən bolşevik içində Lənkəran baş komissarları Kropotov və Suxorukov yoxdurlar. Bir rəvayətə görə, onlar əvvəlcə gizlənməmişlər. İkinci rəvayətə nəzərən, bolşeviklərlə ingilislərin müzakirəsi əsnasında onlar qayıqla qaçmışlardır.

“Evelina” sərnişinlərinin söyləmələrinə görə, bolşeviklər ingilis gəmilərinin yaxınlaşmasını Ənzəli tərəfindən qəflətən bolşevik üssül-hərəkətləri [bazaları] üzərinə uçan təyyarədən bilmişlərdir. Təyyarəyə açılan atəşlər qanadlarında 18 dəlik açmışsa da, ciddi bir zərər verənməmişdir.

“Orlyonok” və “Bibiheybət” vaporları duman qaranlığından istifadə ilə yaxınlaşaraq, qəflətən açıqları yaylım atəşləri ilə bolşeviklər içinə həyəcan salmış, onların sahil qamışları içində gizlədilmiş topları bir qaç atəşlə cavab vermişlərsə

də, tezcə sakit olmuşlardır. Və bədəhu [sonra], bolşevik flotundan ibarət olan gəmi və qayıqlar da ağ bayraq qaldıraraq bolşeviklər təslim olmuşlardır.

Şimali Qafqaziyada bolşevik təşkilatı

Bu axır günlərdə Şimali Qafqaziyada bolşevik təşkilatları kəşf edilmişdir. Bir çox adam həbsə alınmışdır. Tutulanlar arasında bir çox bolşevik komissarları tanınmışdır.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bakü Darülmüəllimini

Bakıda açılmış darülmüəlliminin [pedaqoji məktəbin] leyli [internat tipli] olmağı rəsmən təsdiq olunub, hər tələbənin güzəranı üçün dövlət sandığından [kassasından] müəyyən məbləğ verilməyi dəxi təhti-qərara alınmışdır.

Bu minval, 60 nəfər tələbənin kisvə, nəfəqə, süknası [pal-paltarı, yemək-içməyi, qalmağa yeri] təmin olunubsa da, lakin vəhleyi-ulada [birinci növbədə] darülmüəlliminə qəbul olunmuş tələbələrin ən müstəidlərindən [istedadlılarından] və vü-cudca ən sağlamlarından və bədat-təhsil [təhsildən sonra] müəllimliyə həvəskarlarından və kənardan gəlmə fəqir qismin-dən olan yalnız 20 nəfəri bu sənədə xə-zinə [hesabına] qəbul olunacaqdır.

Bu halda üç sinfə qəbul olunmaq niyyəti ilə imtahanlar işbu sentyabrın 10-dan etibarən başlanacaqdır. Belə ki, edadi məktəblərin 3-cü sinfi qədər təhsil görmüşlər – ehtiyat [hazırlıq] sinfinin 1-cisində, 4-cü sinfi qədər təhsil görmüşlər – ehtiyat sinfinin 2-cisində və 5-ci sinfi qə-

dər təhsil görmüşlər – darülmüəlliminin 1-ci əsaslı sinfinə qəbul olunacaqdır.

Tələbələrin sinni 14-dən kəm olmayıb, 20 sinnini təcavüz etməməyi [keçməməyi] şərtidir. Qəbul imtahanları sentyabrın 15-nə qədər davam edib, sonra dərslərə şüru olunacaqdır [başlanacaq].

İşbu məktəbə daxil olmağı arzu edənlər bilməlidir ki, Bakı Darülmüəlliminin 4 əsaslı siniflərindən maəda [başqa], iki ehtiyat sinfi dəxi vardır ki, tələbəsi 6 sənə mürurunda [müddətində] təhsil görəcəkdir. Lisani-təlimimiz türkcə olub, fünuni-mütənəvviedən [müxtəlif fənlərdən] başqa, üç əcnəbi lisanı oxunacaqdır: ərəb, fars və rus lisanlarıdır.

Darülmüəllimin rəsmən məkatibi-taliyyədən məduddur [ikinci dərəcəli məktəblərdən sayılır]. Yəni tələbələrimiz gimnaziya kursu dərəcəsinə təhsil görüb, gimnaziyanın kəsb etdirdiyi [qazandırdığı] hüquqi-rəsmiyyəyə [rəsmi hüquq] malik olacaqlar.

Müdam 60 nəfər tələbəsi dövlət sandığından vəzifəxar olub [pul alıb, maaş alıb] məktəb içərisində güzəran edəcəklər. Yəni məktəbimiz leyli [internat tipli] olacaqdır. Kəndi məsarifi ilə məktəbdə sakin olmaq üçün artıq tələbələrə o surətdə müsaidə olunar ki, həm dərslər odasında və həm yataq mənzillərində vüsət [genişlik, boş yer] olmuş ola.

Məktəbə daxil olmaq istəyənlərə imtahanından qabaq doktorumuz baxıb vü-cudca salim olmaqlarını müayinə və müşahidə edəcəkdir. Bu kəslər ərəzəsi ilə bərabər təvəllüd şəhadətnaməsini pişnihad [təqdim] etməyə məcburdur.

*Bakı Darülmüəlliminin müdiri:
Rəşid bəy Əfəndizadə*

On min manat rüşvət

Sentyabrın 1-də Bakı vilayəti valisi vəzifəsini ifa edən polkovnik Əmir xan Xoyskinin hüsuruna onu şəxsən tanıyan Quba şəhəri sakini R. Z. gəlib məlum etmiş ki, vali xidmətdən məzul [kənar] etdiyi Cavad qəzasının Xillı pristavı Məhərrəm Lələyev məzkur R. Z. cənablarına 10 min manat Bakı bonu vermişdir. Bu pulu məzkur [adı çəkilən şəxs], polkovnik Xoyskiyə verməlidir ki, polkovnik Lələyevi yenidən kəndi xidmətinə təyin etsin və R. Z. cənabları əlavə etmişdir ki, bu paranı götürməkdən onun məqsədi budur ki, böylə çirkin hərəkət açılıb məzkur pristava tənbeh olunsun. Polkovnik Xoyski fövrən [dərhal] kabinəsində xidmət edən şöbə müdirini çağırıb əhvalatı bəyan etdikdə, R. Z. cənabları dübarə söylədiklərini təkrar eyləmişdir. Bu xüsusda Lələyevi məsuliyyətə cəlb etmək üçün bəratülqövl [protokol] yazılmışdır. 10 min manat pul Bakı xəzinəsinə, qanuna görə, cəmiyyəti-xeyriyyələrə sərf edilmək üçün göndərilmişdir. İrəlindən məzkur Lələyevin camaat arasında müzirr bir şəxs olması xüsusunda hökumətin məlumatı olduğuna binaən, Xoyski cənabları onu həbs etmişdir.

Cəfər bəy Rüstəmbəyovun vürudu

Azərbaycanın Kuban hökumətində olan siyasi nümayəndəsi Cəfər bəy Rüstəmbəyov bu günlərdə Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

İran konsulu

İranın Bakı konsulu məlum edir ki, Ənzəli idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [fövqəladə hərbi rejim] elan olmaq üzrə oraya

pasportsuz gedilməsin. Əks surətdə idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə qanunu mövcubincə [əsasında], pasportsuzlar nəfə [sür-gün] edilirlər.

“İttifaq” məhəlləsi

Bolşoy Morskoy küçədə “İttifaq” məhəlləsi Mart hadisəsindən sonra tamamilə dağılmış, əhalisi də ətrafa dağılmışdır. Bakının istirdadından [geri alınmasından] sonra hərçənd bir çoxları öz evlərinə köçmüşlərdisə də, lakin “İttifaq” məhəlləsinin bir tərəfdən şəhərin kənarında olması, digər tərəfdən küçələrinin gecələr qaranlıq bulunması xalqı ehtiyatlı davranmağa məcbur etdiyindən, çoxları şu məhəlləyə köçməməyirdi. Son zamanlarda şu məhəllənin “Müsavat” şöbəsi sədri tərəfindən şəxsi xəzinə olaraq 60 min manat sərf edərək “İttifaq” məhəlləsinə işıq gətirmiş, qaranlıqda qalmış “İttifaq” məhəlləsini işıqlandırmışdır. Bununla bərabər, ermənilər tərəfindən xaraba bir hala vəz edilmiş [qoyulmuş] “İttifaq” məscidi də həman məhəllə ruhanisi Molla Əliisgəndər tərəfindən təmir edilmiş, əlavə olaraq həman məhəllədə bir qiraətxana açılmasına təşəbbüs edilmişdir. Başqa məhəllələrimiz üçün şayani-imtisal [nümunə götürülməyə layiq] olan bu təşəbbüs təqdирə səzadır [təqdирəlayiqdir].

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Qurban bayramı günü Yetimlər Yurdunda cəşn [ziyafət] məclisi qurulması haqqında Cəmiyyəti-Xeyriyyədə müzakirə olunub, qət edilmişdir [qərara alınmışdır] ki, məclis üçün Ağaməhəmməd İbrahimzadənin vasitəsi ilə xərc olunmağa 3

min manat cəmiyyətin kassasından buraxılsın. Cəşn məclisinə təşrif gətirənlər yetimlər üçün hər nə hədiyyə gətirsələr, qəbul olunacaqdır.

- Heydər Muxranski Cəmiyyətə verdiyi ərizəsi mövcubincə [əsasında], məzkurun [adı çəkilənin] bacısı Cənnətə birdəfəlik olaraq cəmiyyətdən 1000 rublə buraxılması qət edilmişdir.

Birjada

Qiymət tədricən düşməkdədir. Kerenski minlik 1.200 manat, 250-lik 1.160 manat, xırdası isə 10 faizdir. Nikolay 500-lüyü 800 manatdan 1.300 manata qədər qiymət olunur. (Keyfiyyəti münasibətilə.) 100-lük 250 manat və xırda 60-75 faizə qədərdir. Osmanlı altun lirəsi 440 manat, gümüş manat 28 manat və xırda gümüş pul 12 manatdır.

2.300 dənə Osmanlı altun lirəsinin tutulması

Avqustun 16-da “Qafqaz-Merkuri”nin 16 nömrəli körpüsündə gəmi naziri [müfəttişi] müavini Quliyev “Abu” gəmisini ilə gedən bir nəfərdən 2.300 dənə Osmanlı altun lirəsi tutmuşdur. Bundan əlavə, həman gün məzkur [adı çəkilən] Quliyev Petrovska gedən “Kaspi” gəmisində 6 tay ipək mal tutmuşdur.

MÜƏLLİMLƏR QURULTAYI**Maarif Nəzarətinə verilən qərarname**

Avqustun 20-dən başlanaraq 30-da tamam olmuş Müəllimlər Qurultayı öz iclaslarında bir çox qərarlar vermişdir. Bu

qərarların bəzilərinin mövqeyi-icraya qonulması Maarif Nəzarətinə aid olduğundan, zeyldə [aşağıda] göstərilən qərarname Nəzarətə göndərilmişdir:

1) Məmləkətimizdə məktəblər üçün mükəmməl bir dərs proqramı və kitabları bulunmadığından, bunlar isə bizim tərəqqi və təalimiz [ucalmağımız] üçün mühüm və əlzəm [vacib] olduğundan, bir an əvvəl mövcudluğu hər kəsin arzu etdiyi bir şeydir. Bu xüsusda Maarif Nəzarəti tərəfindən bir Təlif və Tərcümə Komissiyonu təşkil olunmuş, bu Komissiyon həm bəzi məktəblər üçün proqramı yazmış, həm də kitablar yazmış, kitabların bir Komissiyaya həvaləsi məmləkətdə təlif müsabiqəsinə [kitab yazmaq sahəsində rəqabətə] mane olduğundan, Qurultay qərar vermişdir ki, Maarif Nəzarəti tərəfindən yeni bir komissiya təşkil olunsun. Bu komissiya məmləkətdə çıxarılan məktəb kitablarını (istər Komissiya tərəfindən yazılmış olsun, istər başqa əşxas [şəxslər] tərəfindən) tədqiq edərək bizə əlverişli olanlarını seçib meydana qoysun. Maarif Nəzarəti də imtiyaz qazanmış kitabları təb [çap] etdirərək məktəblərə dağıtsın [paylasın]. Bu komissiya Mərkəzi Büro göstərdiyi adamlardan mütəşəkkil olacaqdır, eyni zamanda məktəb proqramlarını da tərtib edəcəkdir.

2) İstiqlaliyyətimizin bizə ən qiymətli hədiyyə və nemət[i] milliyyətimizi diriltmək və milli adət və əmarələrimizi [adətlərimizi və nişanlarımızı] yürütməkdir. Bu əmarələrdən birisi də rəsmi lisanımız olan türkcənin dəvaircə [dairələr, dövlət idarələri tərəfindən] qəbuludur. Bu qəbul da ilk dəfə Maarif Nəzarəti tərəfindən başlamaq icab edir [lazım gəlir]. Bundan baş-

qa, təyin olunan yeni müəllimlər ancaq türkcə bildiklərindən və o məktəblərin çoxu və bəzi məktəblərin bəzi sinifləri milliləşdiklərindən, bilxassə [xüsusən] buralarda milli lisanımızın işə keçməsi lazımdır. Halbuki, bu vaxta qədər Maarif Nəzarəti tərəfindən bu xüsusda mühüm bir təşəbbüs vəqə olmamışdır. Buna görə, Qurultay qərar vermişdir ki, bundan sonra Maarif Nəzarətində və bilxassə məktəblərlə müfəttişlər arasında müxabirə və mürasilat [xəbərləşmə və yazışma, məktublaşma] türkcə olsun və rusca yazılan məktublara müəllimlər tərəfindən cavab verilməsin.

3) Məktəblərin müntəzəm və millətə faydalı bir tərzdə yürüməsi üçün vaxtilə [vaxtında] kitabların və ləvazimati-təlimiyyənin məktəblərə çatması lazımdır. Bundan başqa, həm kitabların, həm də ləvazimati-təlimiyyənin bütün çocuqlar tərəfindən alınması icab edir [lazım gəlir]. Halbuki hər sənə bu vasitələr vaxtilə məktəblərə yetişmədiyi kimi, bir çox füqərə çocuqları da tadarükdən aciz qalırlar. Buna görə Qurultay qərar vermişdir ki, kitabların vaxtilə məktəblərə yetişdirilməsi və füqərə çocuqların kitab və sair ləvazimati-təlimiyyəsinin məccani [pulsuz] olaraq Maarif Nəzarəti tərəfindən verilməsi tələb olunsun.

4) Müəllimlərin məmləkətə faydalı bir surətdə tərəqqisi dövrümüz icabatının [şərtlərinin] ən mühümüdür. Bu tərəqqi isə müəllimin mütaliasinə və mütalie üçün lazım gələn əsərləri bulmasına bağlıdır. Buna görə, Qurultay qərar verir ki, məkatibi-ibtidaiyyə üçün türkcə “Azərbaycan”, “Hökumət əxbarı”, təlim və tərbiyəyə, ədəbiyyata aid türkcə məcmu-

ələr Nəzarət tərəfindən göndərsin. Məktəblərin yanında türkcə kitabxanalar güşad olunsun [açılsın]. Bu kitabxanalarda türkcə kitabların təzayüdünə [çoxalmasına] səy olunsun.

5) Müəllimlərin hər zaman çalışıb qabiliyyəti-elmiyyə və fikriyyələrini artırması millətin faydasıdır. Bu isə qabiliyyətli müəllimlərlə qabiliyyətsizlərə maaşca qoyulan fərqə çox bağlıdır. Bunun üçün Qurultay qərar verir ki, məkatibi-ibtidaiyyələrdə şəhadətnaməli müəllimlərlə şəhadətnaməsizlərə maaşca qoyulan fərqə davam olunsun. Müəllimiyyə heç qabiliyyəti olmayanlar bir an əvvəl çıxarılsın və bundan sonra isə şəhadətnaməsiz müəllimlər məktəblərə qəbul olunmasın.

6) Müəllimlər də digərləri kimi hökumətin məmurlarıdır. Onların məişətlərini də təmin etmək lazımdır. Halbuki maaşlar artdıqca bahalıq da artır. Maaş artırmaqla onların məişətləri təmin olunmamayı. Bu təmin ancaq müəllimlərə ucuz ərzaq verməklə olar, digər cəhətlərdə onlara kömək etməklə olar. Buna görə, Qurultay qərar verir ki, bundan sonra digər məmurlara verildiyi kimi müəllimlərə də hökumət tərəfindən ucuz fiyatla ərzaq verilsin. Onların vəfatlarından sonra ailələrinə də hökumət yardımında bulunsun. Xəstə düşən müəllimlərə və ailələrinə hökumət tərəfindən məccani təbib müayinəsi, məccani əlac [dərman] və xəstəxana təmin olunsun. Xəstə düşmüş müəllimlərə müavinətdə bulunulsun.

7) Məmləkətimizin tərəqqi və təalisi məktəblərə və bilxassə darülmüəllimin [oğlanlar üçün pedaqoji məktəb], darülmü-

əllimat [qızlar üçün pedaqoji məktəb], sənəat [sənaye], ziraət [əkinçilik] və ticarət və ünas [qız] məktəblərinə, bunların tədris və tədriscə tərəqqilərinə bağlıdır. Mümkün olduğu qədər mövcud məktəbləri saxlamaq, təzə məktəblər açmaq lazımdır. Buna görə Qurultay qərar verir ki:

a) Anarşi vaxtında xarab olmuş məktəb binaları təmir olunsun;

b) Məktəb binası olmayan yerlərdə kirayə şəraitinin yüngülləşdirilməsinə çarə tapsın;

c) Lüzumu görülən yerlərdə, bilxassə Bakı, Gəncə və sair yerlərdə darülmüəllimin və darülmüəllimat açılsın;

ç) Lüzumu olan mövqələrdə ziraət, ticarət, fəllahət [kənd təsərrüfatı] və ünas məktəbləri güşad olunsun;

d) Müəllimə eyni qalan məktəb və ünas məktəblərinə müəllim və müəllimə təyin olunsun;

e) Bələdiyyə İdarəsində qalan şəhər məktəblərində dərs verən müəllimlərin də maaşları az isə ötəki hökumət məktəblərininkinə müsavi [bərabər] olsun, bu vaxta qədər oralardakı müəllimlər almadıqları əlavələri də alsınlar, əks təqdirdə bu dürlü məktəblər müəllimsiz qalaraq qapanacaqdır.

ə) Bununla əl işi, şəriət müəllimlərinin də əlaqəsi vardır, binaənileyh [ona görə], bu iki sinif müəllimlərin də maaşları artırılmalıdır.

8) Hökumət məktəblərində tərbiyəmizi dırmalayan ikonalar əlan [hələ də] durur. Varlığımızı pərdələyən möhürlər qartalı əlan kullan[ılır]. Bir də məktəblər cənbində [nəzində] bulunan kəlisaların [kilsələrin] xaçları altında hilal görünür.

Buna görə Qurultay qərar verir ki, bütün hökumət məktəblərindən ikonalar qaldırılsın, kəlisalardan hilallar götürülsün, möhürlərdən qartal qaldırılaraq Azərbaycan armalı [nişanlı, gerbli]ullanılsın.

9) Qurultay qərar verir ki, hələlik məkatibi-taliyyə [ikinci dərəcəli məktəblərin] müəllimlərinin ali təhsilliləri ilə sani [ikinci] təhsillilər bilaistisna [istisnasız] müsavi maaş alsın.

10) Hal-hazırda kullanılmaqda olan hürufatımız [əlifbamız], gərək mətbuatı, gərək imlanı və gərək tədrisatı xeyli müşkülata uğratdığından, bu isə təməddünümüz [mədəniyyətimiz; mədəniləşməyimiz] üçün böyük bir əngəl təşkil eylədiyindən, Qurultay hürufatımızın dəyişdirilməsi və mədəniyyətə ən ziyadə müsaid olan latın əlifbasının qəbulu tərəfdarıdır; bu xüsusda Nəzarət tərəfindən edilən hər dürlü təşəbbüsü hüsn-fəaliyyətlə qarşılayacaqdır.

TEATRO VƏ MUSIQI

Bu gün çaharşənbə günü sentyabr ayının 3-də Hökumət Teatrosunda “Bakı Türk Aktyorları İttifaqı” artistlərinin iştirakı ilə türk səhnəsinin rejissoru Abbas Mirzə Şərifzadənin təhti-idarəsində [rejissorluğu altında] birinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır:

Rza Zaki əfəndinin yeni yazmış olduğu “Məhkəməyi-kübra” nam faciəsindən bir pərdə;

Azərbaycan türk səhnəsində ilk dəfə olaraq Təhsin Nahid bəyin əsəri “Hicranlar” nam bir pərdəli faciəyi-eşq.

“Hicranlar” İstanbul türk şivəsi ilə oy-

nanılacaqdır. Bu faciənin qəhrəmanı olan Müəyyəd bəyin rolunu şimdiyə qədər türkçə səhnələrində məşhur türk aktyoru Bürhanəddin [Təpsi] ifa etmişdir. Bu dəfə isə həman rolu Azərbaycan türk səhnəsinin aktyoru Abbas Mirzə Şərifzadə öz ustadi-əkrəmi [alicanab ustadi] olan Bürhanəddin bəy namına ifa edəcəkdir.

Bir pərdəli “Bizim kirayənişin özünü öldürdü” komediyasından sonra konsert olacaqdır. Konsertdə Seyid Şuşalı oxuyacaq və Qurban [Pirimov] çalacaqdır.

Artistlər zamani-hazirəni mütəzəmmin [əhatə edən] şerilər və kupletlər oxuyacaqdırlar.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

BAKİ TÜRK AKTYORLARI İTTİFAQI VƏ HACIBƏYLİ BƏRADƏRLƏRİ MÜDİRİYYƏTİ

Bu avqust ayının 28-də Bakı Türk Aktyorları İttifaqı idarəsi ilə Hacıbəyli Bəradərləri [Qardaşları] Müdiriyyətinin bir şurası vaqə oldu. Məzkur [deyilən] şurada milli səhnəmizi daha müntəzəm bir hala salmaq və bununla bərabər opera, operetta, drama və komediya kimi əsərləri tənqid edərək həyatımıza tətbiq etmək və bu yolda müqtədir aktyor və aktisrlər meydana çıxarmaq məsələsi müzakirə edildi. Bədəz-müzakirə [müzakirədən sonra] bu xüsusda bir bədaye [incəsənət] kursu təsis etmək lüzumu görüldü. Bu kurs isə dörd şöbədə ibarət olub, drama şöbəsinə mahir aktyorlarımızdan Abbas Mirzə Şərifzadə, Hüseyinqulu Sarablı, komediya şöbəsinə məşhur Mirzəağa Əlizadə, musiqi şöbəsinə Üzeyir bəy Hacı

bəyli, Zülfüqar bəy Hacıbəyli, Müslüm bəy [Maqomayev], Qurban Pirimov, tarix şöbəsinə Əliabbas Müznib, ədəbiyyat şöbəsinə Rza Zaki bəy və sairləri müəllim və mühazirəçi olaraq təklif edildi. Bu təkliflər ümumiyyətlə qəbula keçdi. Kurs ləvazimatı idarəsinə nazir olaraq Xəlil Hüseyinzadəyə ümum idarə, nəzarət və məsulyyəti-heyətiyyə [heyətin məsulyyəti] həvalə edildi. Məzkur kursun açılması isə bu sentyabr ayının 5-nə qərar qoyuldu. Bu kursa daxil olacaq erkəklər hər halda türk və müsəlman, qadınlar isə hər bir dində və milliyətdə ola bilər. Hər kim məzkur kursa qeyd olmaq arzu edərsə, Qubernski küçədə 43 nömrəli xanədə [Hacıbəyli] Zülfüqar bəyə müraciət eylesin.

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulu-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

7-178

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər,

kaucuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyonovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kaucuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Abstanovka

Müzəyyən: qonaq odası, buduar, yemək odası və kabinə abstanovkaları [avadanlıqları] və həmçinin ayna (güzgü), rəsmlər, xalılar, elektrik lyustraları və qeyri ev əşyası satılır. Telefon nömrə 37-51. Səhər saat 8-dən 10-a, axşam saat 3-dən 9-a qədər.

9023

Müdür: Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətindən**

səh. 21. “Bakıda «Azərbaycan Cümhuriyyətinin təqvim və ünvan cədvəli» sərlöv-həli...”: qəzetdə “Cümhuriyyətinin” yerinə “Cəmiyyətinin” getmişdir.

“Sadovaya”: Bakıda, indiki Şövkət Ələkbərova küçəsi.

Yersiz çıxış

səh. 23. “Anaşkin, Mirzayans və mikoyanlar”: Bakıda sosialist fəhlə hərəkatının aktiv üzvləri nəzərdə tutulur.

“başında «tənbəki oyunu» açmaq”: birinin başına oyun gətirmək, onu çətin vəziyyətə salmaq, fəlakətə düçar etmək.

səh. 24. “Məra be xeyre to ommid nist, şəer mərasan!”: “Sənin yaxşılığına ümid yoxdur, pislik eləmə!” (Farsca)

Teleqraf xəbərləri

səh. 25. “ozyora Samronu”: rusca mətnin qeyri-dəqiq tərcüməsi səbəbindən “ozyora Samro” sözləri qəzetdə “oder Somro” kimi getmişdir.

“Avamlar Kamerası”: ikipalatalı Böyük Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

“düşmənin gözəl qüvvələri qarşısında”: rusca həm “əla”, həm də “üstün” mənasına gələn “превосходный” sözünün qeyri-dəqiq tərcümə edildiyini demək mümkündür.

səh. 26. “Məclisi-Əyan” (ABŞ): İkipalatalı qanunverici hakimiyyət orqanı olan ABŞ Konqresinin yuxarı palatası (Senat).

“Novo-Nikolayevsk”: Rusiyada indiki Novosibirsk şəhəri.

səh. 27. “Krasnovodsk”: Türkmənistanın indiki Türkmənbaşı şəhərinin 1993-cü ilə qədərki rəsmi adı.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

“Qara-Qala”: Türkmənistanın cənub-qərbində, indiki Məxtumqulu şəhəri.

İslam yazısı üçün rəqəmli latın əlifbası

səh. 30. “Esperanto” [Esperanto]: XIX əsrin axırlarına doğru yaradılmış ümumdünya süni dili.

səh. 32. “Hər hərfin müəddəsi qövseyn arasında həm rus, həm müsəlman yazısı ilə göstərilir.”: bəzi hərflərdə, xüsusilə ilk bir neçə hərfdə mötərizələrin yeri dəyişik düşmüşdür.

“hərəkələr”: ərəb əlifbasında, sait səsləri göstərmək üçün özündən əvvəlki samit hərfin üstünə yaxud altına əlavə edilən işarətlər.

səh. 33. “lüzumi vaxtında”: qəzetdə “lüzumi vaxtının” getmişdir.

səh. 34. “(İrəlində ərəb dilindən qonuşacağ[ım]ız zaman görülcəkdir ki...”: mötərizə içindəki bu abzas, daha yuxarıdakı abzaslardan birinin kiçik fərqlərlə təkrarıdır.

“Ərəb dilində isə ɣ hərfi kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edir.”: qəzetdə belə getmişdir: “Ərəb dilində isə ɣ hərfi əlifbamız kəlmənin hər yerində kəndi tələffüzünü vəqayə edir.”

Birinci kooperativ uşaq bağçası

səh. 37. “fröbeliçələr (фребелички)”: Fridrix Fröbelin davamçıları; həmçinin, uşaq bağçalarında işləmək üçün hazırlanan tərbiyəçilər.

“bə’dət-təhrir”: yazandan sonra; P. S.

Ordubad şəhərinin son əhvali-siyasiyyəsi

səh. 37. “Anabad”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Petrovskda

səh. 38. “Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

“Bəndər Gəz”: İranın Gülistan ostanında, Xəzər dənizi sahilində şəhər.

Bakı xəbərləri

səh. 40. “Cavad qəzasının Xıllı pristavı”: qəzetdə “Xıllı” yerinə “Xilə” getmişdir.

“Bolşoy Morskoy”: Bakıda, indiki Bülbül prospekti.

“İttifaq məscidi”: Bakıda, indiki Əjdər bəy məscidi.

Müəllimlər Qurultayı

səh. 43. “a) Anarşi vaxtında xarab olmuş...”: bu və bundan sonrakı maddələri göstərən hərflərin sırası qəzetdə qarışdırılmışdır; müasir əlifba sırasına görə düzəlttik.

Cümə axşamı, 4 sentyabr 1919-cu il, nömrə 268

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 8 zihicətül-haram səhə 1337. 4 eylül 1919 səhə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rubla, 2 aylığı 70 rubla, 3 aylığı 100 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 35 rubla, 2 aylığı 60 rubla, 3 aylığı 90 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək həsb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rubla, axırncı səhifədə sətri 4 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rubla.

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü sentyabrın 4-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 68-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

- 1-nci: Oleynikov – Kalışeviç.
- 2-nci: Buyovli – Raqenbaum.
- 3-ncü: Yomelyarov – Staroşvili.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanılması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9024

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin Ekspluatatsiya qulluğunun ticarət hissəsi elan edir ki, dəmiryol ilə işi olanlara Batura və geri məktub göndərməyə imkan vermək məqsədilə avqustun 26-dan Dəmiryol nazirinin icazəsi ilə (21 avqust 1919, nömrə 1246) Bakı şəhərində, Bakı şəhər stansiyasında (Olqinski və Merkur-veyvski küçələrin küncündə) məktubat qə-

bul ediləcəkdir. Batum şəhərində isə Azərbaycanın Batum agentliyində (Naberejni, nömrə 8) bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat 9-dan 2-yə qədər məktubat qəbul edilib veriləcəkdir. 8 lotdan artıq olmamaq üzrə paketlər (zərflər) bağlanmış bir halda qəbul ediləcəkdir. Poçta markasından əlavə, hər paketa 25 manat komision haqqı alınacaqdır. Məktubat həftədə 2 dəfə 5 və 6 nömrəli sürət qatarları ilə aparılıb gətiriləcəkdir.

T-232

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ-CÜMHURİYYƏSİ MAARİF NƏZARƏTİ TƏRƏFİNDƏN ELAN

Maarif nazirinin 1919-cu sənəsi avqust ayının 30-da olan qərarları üzərinə əkbir [böyüklər] üçün türk lisanında məcəcani [pulsuz] olaraq üç şöbədən ibarət axşam kursları təşkil və güşad olunur [açılır]. Birinci şöbə məhz türk dili və türkçə yazı-oxu bilməyib və bunları bilmək arzularında olan əşxas [şəxslər] üçündür. İkinci şöbə türkçə qonuşmaq bilib də, fəqət savadı olmayıb, türkçə yazı-oxu, türk tarixi, türk ədəbiyyatı öyrənmək arzu edən əşxas üçündür. Üçüncü şöbə türkçə bilik

“Azərbaycan” qəzetinin 268-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

lərini artırmaq istəyən, türk lisanı və ədəbiyyatı, türk tarixi və terminoloji öyrənmək arzu edən əşxas üçündür. Rus məktəblərində təlim tapmış müəllimlərə tərcih verilir. Kursların müddəti semestr, yəni üç ay olmaq üzrə iki qismə təqsim olunur [bölünür]. Birinci qisim sentyabrın 15-dən dekabrın 15-nə kimi, ikinci qisim isə yanvarın 1-dən aprelin 1-nə kimi.

Kurslarda həftədə üç dəfə, hər dəfəsində iki saat olmaq üzrə tədris olunacaqdır. Kurslar [1]919-cu sənəsi, sentyabr ayının 15-dən Bakı Realnı məktəbi binasında güşad edilərək tədrisatə şüru ediləcəkdir [başlanacaq].

Səneyi-cariyyədə [cari ildə] kursları Bakı darülmüəllimin [seminariya] müdiri Rəşid bəy Əfəndizadə idarə edəcəkdir.

Məzkur [deyilən] kurslara daxil olmaq arzusunda bulunan əşxas imdidən anifüzzikr [yuxarıda adı çəkilən] müdir Əfəndizadəyə baistida [ərizə ilə] müraciət etməlidirlər.

Axşam

Qurban bayramı münasibətilə göstəriləcək olan opera və operetta tamaşaları HÖKUMƏT TEATROSU AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti
Cümə günü zilhiccə ayının 9-nda (eylülün 5-ndə 1919-ncu ildə) Qurban bayramı münasibətilə şükuhlu [cah-cəlallı] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur **“Arşın mal alan”** operası və şənbə günü Qurban bayramı gecəsi

mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Üzeyir bəyın məşhur

“Şah Abbas və Xurşidbanu” operası.

Qızlar, oğlanlar xoru və balet. Böyük musiqi dəstəsi Üzeyir bəyın təhti-idarəsində olacaqdır. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

Qurban bayramı münasibətilə bazar günü sentyabrın 7-ndə gündüz Azərbaycan əsgərləri üçün məccani **“Dursunəli və Ballıbadı”, “Xor-xor”** komediyaları və musiqi nömrələri tamaşaya qoyulacaqdır. Tamaşa gündüz saat 1-də başlanacaqdır.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Babi-Məşixətdən [Şeyxülislamıq İdarəsindən]

Əmrnamə nömrə 26
İşbu eylülün 1-dən etibarən İdareyi-Məşixət dəftərdarı [mühasibi] Salyan əhli Əliməhəmməd Hüseynzadə kəndi istefa və istidasına [xahişinə] nəzərən xidmətindən kənar və azad edilmişdir.

Məşixət sədrleri:
Mustafa Əfəndizadə,
[Axund Ağə] Ağaalizadə
Katib: Əfəndizadə
Kargüzar: Şərafəddin

Bakı qradonaçalnikinin əmri

Qurban bayramı yetişməyi münasibətilə camaatdan rica edirəm ki, güllə at-

maqla camaatı həyəcana gətirməsinlər. Ümum camaata məlum edirəm ki, əhali ilə məskun yerlərdə, xüsusən şəhərdə hər kəs güllə atsa, onun silahı müsadirə edilməklə bərabər, kəndisindən ağır cərimələr alınacaqdır. Polis məmurlarına əmr edirəm ki, güllə atanları, hərgah silah saxlamağa icazələri də olmuş olsa fəvrən [dərhal] tərksilah edib həbsə almaq üçün yaxın uçaştoklara göndərsinlər.

Bakı qradonaçalnikni vəzifəsini ifa edən rotmistr Qudiyev

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

28 avqust iclası

Sədr: Sultanməcid Qənizadə
Katib: Əhməd Cövdət [Pepinov]

İclas açılaraq, birinci növbədə Dövlət Bankı təsisi haqqındakı layiheyi-qanuniyyə müzakirə edilərək, Maliyyə naziri Əliəğa Həsənzadə həzrətləri bəyanat veririlər. Nəticədə layiheyi-qanuniyyə ikinci qiraətdə qəbul olunur. (Məlum olduğu üzrə bu məsələ 25 avqust tarixli iclasda da müzakirə edilib, uzun mübahisəni mövcib [mübahisəyə səbəb] olmuşdu. Həman mübahisələrlə Maliyyə nazirinin bəyanatını gələcək nömrələrimizdə yazacağız.)

Bədəhu [sonra] 10 dəqiqə tənəffüs elan edilərək, tənəffüsdən sonra Əhməd Cövdət bəy söz alır və Sosialistlər fraksiyası tərəfindən hökumətə verilmiş olan sorğuya cavab verilməsini təklif edir və sorğunu oxuyur:

Məclisi-Məbusan Rəyasəti-Aliyyəsinə

Hökumət rəisinə işbu sorğumuzun əvəliminci iclasda verilməsini rica edəriz.

Bu axır günlər içərisində daxili və xarici bir çox mühüm vəq'alər zühur etmişdir ki, onların dövlətə və camaatımızın hüquq və hürriyyətinə çox böyük təsiri ola bilər. Bunların cərgəsindən olaraq:

1- *Bu axır həftələr içərisində Kaspı dənizində ingilislərin təhti-komandasında [komandası altında] bulunan hər bə gəmiləri Könüllü ordu komandanlığı ixtiyarına verilmişdir ki, bizim sahillərimizin, xüsusən paytaxtımızın müdafiəsi üçün bunun çox böyük təsiri var.*

2- *İngilis əsgərləri, məlum olduğu üzrə, bu ayın ortasından Zaqaqaziyanı tərk edir. Bizim üçün əsgəri nöqtəyi-nəzərdən əhəmiyyətli olan bir çox tədbirlər ittixazı [tədbirlər görülməsi] lazım gəlir ki, bundan dövlətin tamamiyyəti-mülkiyyəsinə [ərazi bütövlüyünə] bir xələl gəlməsin.*

3- *Zaqaqaziyaya cümhuriyyətlərini, xüsusən Azərbaycan Cümhuriyyətini şimaldan gələn imperialist və əksinqilab qara qüvvələrindən mühafizə etmək üçün İngiltərə hökumətindən gələn və rəsmən tərəfynə [iki tərəfə] bildirilən xətti-hərb bizim hökumət tərəfindən qəbul edilmişdi. Fəqət axır vaxtlar yenə İngiltərə hökuməti həman xətti, eşitdiyimizə görə, təzədən dəyişdirmiş və Petrovsk əvəzinə şimdi Yalama istasyonuna qədər endirmişdir. Bu vəq'ə, əlbəttə ki, hərbi xətlərin bir diplomasi oyun olduğunu və bundan naşi [buna görə], düşmənin ciyərimizə yaxlaşmasına heç bir mümaniət [mançilik] edilmədiyini pək gözəl isbat edir.*

4- *Düşmən dənizdən böyük qüvvə al-*

diği kimi, indiyə qədər Dağıstanda əhəmiyyətsiz bir qüvvə saxladığı halda, indi artıq Dağıstanda olan qüvvəsini pək çox artırır, sərhəddə fəaliyyət göstərir. Bununla Azərbaycan əleyhinə düşmənin nə fikri olduğunu göstərir.

5- Xaricdən təhlükə böylə artdığı halda, daxildə də Könüllü ordu nümayəndələri açıqcasına Yekaterinodardan aldığı düsturüləmə [təlimatnamə] üzərinə mətbuatda Könüllü ordu nəfinə [xeyrinə] propaqanda yapırırlar, təşkilatlarını möhkəmləşdirirlər, tərəfdarlarını qeyd edirlər ki, xaricdəki təhlükəni nəzərə alanda bunun da nə qədər böyük müşkülət çıxara biləcəyi aydın olsun gərək.

İştə, bu göstərdiyimiz vəq'ələr məmləkətin tamamiyyəti-mülkiyyəsi və səlaməti üçün və camaatın əldə etdiyi inqilab qənimətləri üçün nə qədər böyük əhəmiyyəti olduğu aşkar olduğundan, hökumətin bu yolda nə fikir etdiyini, nə iş gördüyünü və görmək istədiyini sual edirik.

Sosialistlər fraksiyası tərəfindən Əhməd Cövdət sorğunu oxuduqdan sonra böylə bir nitq irad edir [söyləyir]:

Əhməd Cövdət (Hümmət) - Əfəndilər! Məlum olduğu üzrə, bu sorğu iki həftə bundan əvvəl məsələ daha qızğın bir surətdə olduğu zaman sual şəklində hökumətə verilmişdi. Bilirsiniz ki, bu vaxtadək içimizdə olan böyük bir qüvvət axır günlər buradan getmişdi.

Şimdi lazımdır ki, Məclisi-Məbusan və camaat öz vəziyyətini bilsin, görsün məmləkət nə haldadır. Bizim də hökumətə sual verməkdən məqsədimiz bu idi. Hələ biz sual verməmiş gərək hökumət özü məmləkətimizin vəziyyəti haq-

qında Parlamana bəyanat verə idi. Lakin bunu etmədi. Ona görə də biz sual etməyə məcbur olduq. O vaxt Xariciyyə naziri bizim sualımıza qarşı bəyanat verdi. Fəqət onun verdiyi cavab kafi deyildi.

Çünki sualda bir neçə məsələ qaldırılırdı ki, daxili və xarici işlərimizə aid idi. Daxili işlərə aid olan suallara cavab verməyə dədi, bu xüsusda cavabı Daxiliyyə naziri verməlidir.

Əgər o vaxt Daxiliyyə naziri cavab verseydi, bəlkə bir fikrə gələrdik. Lakin o da olmadı və Xariciyyə nazirinin verdiyi cavab kafi və şafi [qənaətləndirici] deyildi. Çünki bizim suallarımıza cavabən Xariciyyə naziri ancaq bunu dedi ki, qabaqda xətti-hərb böylə idi, şimdi böylə olmuşdur; donanmanın bir qismi Könüllü orduya təslim edilmişdir; bunun müqabilinə biz protesto vermişik, lakin bir cavab çıxmamışdır.

Əvvəla, burada yeni bir şey yoxdur. Bunun həpsini biz bilirdik. Saniyə [ikincisi], doğrudur, protesto özü müəyyən bir tədbirdir. Lakin onu verib durmaq kafi deyildir. Protesto etməklə bərabər, hökumət məmləkətin müdafiəyə hazırlanması üçün bir çox tədbirlər dəxi görməli idi. Bizim də istədiyimiz onu bilməkdə ki, hökumət bu uğurda nə kimi tədbirlər görmüşdür. Lakin bu da olmadı. Xariciyyə naziri öz cavabında görülən tədbirlərdən bir söz demədi. Binaənileyh də biz o cavaba qane olmayaraq sualımızı sorğuya mübəddəl etdik [çevirdik]. Şimdi hökumət bizə kafi cavab verməlidir.

Məlumunuzdur ki, şimdi ingilislər təzəcə getmişlərdir. Bir vaxt vardı türklər burada idilər. Sonra onlar getdilər, ingilislər gəldilər. Onların hər biri bir dövr idi.

Şimdi ingilislər getmişlərdir. O vaxtdan bəri də yeni bir dövr başlanmışdır. Bu zamanadək içimizdə həmişə xarici qüvvələr olmuş və biz xarici qüvvələrə istinad etmişiz. İndi isə öz qüvvəmizə istinad etməliyiz.

Əlbəttə, bu vəziyyətlərin həpsi biribirindən fərqlidir. Odur ki, görülən tədbirlər də fərqli olmalıdır. Binaənileyh [ona görə], biz əhvalımızın, vəziyyətin nazikliyini [həssaslığını] nəzərə alaraq hökumətdən cavab istəyirik ki, məmləkətin vəz və övzasını [vəziyyətini, halını] nəzərə alaraq qüvvələrimizi topladıq mı, vətən və paytaxtı mühafizə halına gətirmişlərimi, qonşumuz gürcülərlə bağlanmış olduğumuz əhdnamədən [istifadə] etdik mi? Həman əhdnaməyə görə, təhlükə zamanı biz gürcülərin qüvvələrindən istifadə edə bilərik. Bundan istifadə edildimi, öz qüvvələrimizi hazırlayıb müdafiə halına gətirdik mi? İştə, bizim bilmək istədiyimiz şeylər!

Bu məsələlər ətrafında, məlumunuz olduğu üzrə, bir çox şayiələr dövrən etməkdədir. Zənn edirik ki, hökumət bu suallara kafi cavab verərək şayiələri də yox etmiş olar. Bir də bilməlidir ki, bu cür şayiələr yalnız Bakıda deyil, bütün vətənin hər yerində dövrən etməkdədir. Məclisi-Məbusan vasitəsilə bu sözləri bütün camaatın qulağına yetirməli və bütün məmləkətdə şayiələri zail [yox] etməli.

Yusifbəyli Nəsim bəy (Rəisi-vükəla) - Möhtərəm məbuslar!

Mən çox diqqətlə qulaq asdım görün bu sual nə üçün sorğuya mübəddəl oldu. Fəqət Əhməd bəyin sözlərində bu suala cavab tapmadım. Onun nitqindən ancaq bir söz başa düşdüm ki, burada bir fikir

varmış: hökumətin sözünü camaata eşitdirmək. Buna qarşı təşəkkür edirəm, bu bizim borcumuzdur. Fəqət bu məqsədlə istizah [sorğu] olmaz. Çünki istizah məmnuniyyətsizlik və sairə kimi bir çox səbəblərdən olar ki, Parlaman hökumətin fəaliyyətindən naməmnun qalar, lazım gələn işlərdə hökumətin tədbirləri və iqdamatı [addımları] qeyri-məqbul olar, o zaman istizah verilir. Fəqət arada bunların heç birisi yoxdur. Amma bununla bərabər, sosialistlərin sorğusuna mən məmnuniyyətlə cavab verərəm. Fəqət bəzi məsələlərə cavab vermərəm, çünki onlar sirlə şeylərdir. O sirləri bu gün camaata və bu təriqlə [yolla, vasitə ilə] də düşməne bildirmək olmaz. Zira bu gün burada söylənən sirləri camaat eşidər, bilər, amma camaatla bərabər düşmənlərimiz dəxi eşidib biləcəklərdir. Əgər Əhməd bəy beşəxsən bu sualları verseydi, cavab alardı. Amma onda da yenə bəlkə suallarının həpsinə cavab verməzdim.

Bizdən sorsalar tədbirlər görülür mü, əvət deyərəm, görülür. Amma sorsalar, nə kimi tədbirlər görülür, onu demərəm. Sual edilsə ki, dənizdən paytaxtımıza ya vətənimizin sair yerlərinə edilə biləcək hücum qarşı müdafiə tədbirləri varmı? Deyərəm var. Amma desələr nə kimi tədbirlər görülür, top nə yerdə qoyulur, nə qədər qoyulur? Onu demərəm. Soruşsalar ki, Gürcüstan ilə əqd olunmuş ittifaqdan istifadə edilirmi? Edilir, deyərəm. Amma necə istifadə edilir deyə sual verilsə, daha onu demərəm. Fəqət bununla bərabər, varid [daxil] olan sorğudan bilistifadə [istifadə edərək], sizə bir neçə söz demək istəyirəm.

Məlumunuzdur ki, biz ancaq 4 gündür ki, tamamilə müstəqilik.

Şimdi içimizdə heç bir xarici qüvvə yoxdur. İmdi millət isbat etməlidir və ümidvaram edər ki, azərbaycanlılar içlərində xarici qüvvə olmayan zaman özlərini daha gözəl müstəqil idarə etməyə müstəiddirlər [qabildirlər]. *(alqış)* Və içimizdən gedən xarici qüvvə öz başçıları lisanı ilə neçə dəfə təkrarən bizə söylədilər ki, biz Azərbaycanda bulunduğumuz zaman gördük, inandıq və yəqin etdik ki, siz müstəqil yaşamaya layiqsiniz və istiqlalınızı saxlayıb kəndinizi idarə etmək üçün xarici qüvvəyə ehtiyacınız yoxdur. Siz bir çox mühüm məsələləri asanlıqla həll etdiniz və binaənileyh, bundan böylə də öz qüvvənlə hər işinizi görməyə layiqsiniz. Bunu yalnız sözləri ilə deyil, əməlləri ilə də göstərdilər və buradan çıxıb getmələri ilə isbat etdilər ki, biz xarici qüvvəyə möhtac deyilik. Çünki onlar buradan çıxıb getdilər. Halbuki Zaqafqaziyanın bəzi yerlərindən hələ çıxıb getməyirlər, orada qalacaqlardır.

Zira o yerlərdə hələ xarici qüvvələrə ehtiyac olduğu hiss olunur.

Digər tərəfdən, hökumət bir dəfə qərar vermişdir ki, qan tökməyə, hərbi etməyə ehtiyac olmadıqca, millətin, vətənin namusu, heysiyyəti, istiqlalı təhlükə altında bulunmadıqca, hər bir məsələni sülh təriqi ilə həll etsin və böylə də edir. Necə ki, Lənkəran məsələsi, demək olar ki, hərbsiz, qansız həll edildi. Lənkəran təslim oldu, orada 20 top, bir çox pulemyot, bir neçə aeroplan, hidroplan, külli miqdarda ləvazimi-hərbiyyə alındı. Bunların həpsi ancaq 8 şəhiddən ibarət az

bir tələfatla alınmışdır. Qarabağ məsələsi, erməni vətəndaşlarımıza bir qədər güzəştə də olsa, sülh ilə həll edildi. Yalnız Zəngəzur məsələsi qalmışdır ki, o da ən yaxın zamanda ümidvaram həll olunacaqdır. *(alqış)* Naxçıvan və sairə tərəfindəki qardaşlarınız özlərinə tabe olmaq istəmədilər və özgə əlində qaldılar, onlar da yabançılardan xilas oldular.

Qaldı, şimaldan dəxi təhlükə olduğu məlumunuzdur. Fəqət hal-hazırda həman şimaldan təhdid edən qüvvə dəxi münasibətə girişməyi, məsələni sülh təriqi ilə həll etməyi təklif edir. Hökumət bunu da təcrübə və imtahan edər, sülhlə həlli mümkün olsa, sülhlə edər. Onların təklif etdikləri şərait müvafiq və münasib olub namusumuz, istiqlalımız rəxnədar olmazsa, məsələni sülh təriqi ilə həll etməyə çalışacağıız. Bilməlisiniz ki, hökumət çalışır gündən-günə qüvvəmizi artırmağa. Çünki varlıq da, sülh də, həpsi qüvvə köməyi ilədir. Nə qədər ki, əsgəri qüvvənin köməyi olmasa sülh də olmaz. Fəqət qüvvəyi-əsgəriyyə nə qədər böyük olsa, məsələləri sülh yolu ilə həll etmək də asan olar.

Məsələni, bu gün bizim lazımi miqdarda qüvvəmiz olsa şimal təhlükəsi də sülh təriqi ilə həll edilə bilər.

Fəqət əlbəttə bununla bərabər, hökumət də, siz də gözlərinizi yummamalısınız. Hökumət lazım olan və əlindən gələn tədbirləri görür və sizdən kömək gözləyir. Qüvvə hazırlamaq məsələsində, bilməlisiniz, hökumət heç bir qüsur qoymayır. Əsgərlikdən başqa məmləkətin hər bir nöqtəsində camaat özü könüllü dəstələri təşkil edərək vətəni hər təsa-

düfə qarşı təhlükədən müdafiyyə hazırlayırlar. Məşq alırlar ki, vətən müdafiyyəsinə getməyi, müdafiyyə yolunda ölməyi bilsinlər. *(alqış)* Bu təşkilatda sırf camaat çalışaraq biz onlara ancaq zabit veririk.

Bundan əlavə, bir çox şeylər də var ki, özünüz bilirsiniz açıq-açığa denilməz.

Sualların əslinə gəldikdə, bu xüsusda mən sizə bir neçə söz demək istədim. Məlumunuzdur ki, qabaqda İngiltərə hökuməti Könüllü ordu ilə bizim aramızda bir xətti-fəsl [ayırıcı xətt] təyin etmişdi. O vaxt xətt Petrovskdan keçirdi, sonra bu yaxınlarda həman xətti dəyişdi. Burası bizim üçün zərərli idi. Çünki təzə xətt Samur çayına qədər enmiş, bu surətlə bizim sərhədimizə yaxınlaşmışdı.

Biz bu xüsusda İngiltərə komandanlığına müraciətən protesto etdik və eyni münasibətlə tamamilə dünyaya protesto notası verdik. Şübhəsizdir ki, biz var qüvvəmizlə çalışacağıız bu xətti-fəsl dəyişsin, Dağıstan yenə öz istiqlalını öz əlinə alsın. Burası yəqindir ki, bizim Dağıstan torpağında gözümüz yoxdur. Amma bununla bərabər, var qüvvəmizlə xətti-fəslin dəyişməsinə çalışacağıız. Fəqət eyni zamanda hər növ tədbirlər görməklə bərabər, biz heç kəsə elani-hərb etməyi müvafiq görməyirik.

Donanmanın bir qismi ingilislər tərəfindən Denikinə verildi. Yəqindir ki, o öz malı idi və hər kəs öz malını istədiyi adama verə bilər. Amma bu işin bizə zərəri olduğundan, biz müdaxilə etdik və nəticədə donanmanın həpsi deyil, bir azı verildi. Fəqət bizdə o qüvvə yoxdur ki, ingilisləri məcbur edək ki, onlara vermə, bizə ver. Lakin güc ilə vadar etməyə qüvvəmiz olmamaqla bərabər, yenə də do-

nanmanı özümüz üçün istədik, cavab çıxmadı. Bu xüsusda da biz əlimizdən gələn tədbirləri gördük. Bir məqama çatdı ki, Müttəfiqlər Komandanlığı rəisi general Kori bizə dedi, donanmanın verilməsindən bu qədər iztiraba düşmək lazım deyil, çünki biz Denikinə o qədər şey vermişik ki, əgər onları üzərinizə atsalar daha donanmaya ehtiyac da qalmaz. Zira ona tankı və sair donanmadan müdhiş ləvazimi-hərbiyyə vermişik. Fəqət əmr etmişik ki, bunları sizə qarşı işlətməsinlər.

Məlumdur ki, Sülh Konfransı şəxsiyyətdə Avropa və bütün dünya bolşeviklərə elani-hərb etmişdir və bu yolda bolşeviklərlə mübarizə edən qüvvələrə hər növ kömək edirlər. Biz buna mane ola bilmərik, fəqət onu biliriz ki, bu köməklərin bizə qarşı qullanma[ma]sı haqqında əmrlər varid [daxil] olmuşdur. Yəqin ki, bu uğurda da bir çox iqdamat [addımlar atılmış] və təşəbbüsata girişilmişdir.

Digər tərəfdən, bu günlərdə Sülh Konfransı tərəfindən Zaqafqaziya bir nümayəndə göndərilmişdir: Haskell. O bizim məsələlərimiz ilə iştiğal edəcəkdir [məşğul olacaqdır]. O biri tərəfdən, İngiltərə hökuməti dəxi nümayəndə göndərmişdir. Paris nümayəndələrimiz vasitəsilə də bunu xəbər vermişdir. İngiltərə hökuməti bəyan etmişdir ki, doğrudur, bununla İngiltərə hökuməti Zaqafqaziya cümhuriyyətlərini rəsmi surətdə tanımayı, lakin feilən bizimlə münasibətdə bulunacaqdır. Bu əmr [bu iş] həddi-zatında bizi qəbul etmək hesabıdır.

Yenə məlumunuzdur ki, İtaliya hökuməti dəxi buraya nümayəndə göndərmişdir. Bu surətlə, Avropa Zaqafqaziya-

nın Rusiyanın bir hissəsi olmadığını fe-
ilən qəbul etmiş olur.

Şimdi, möhtərəm məbuslar, görürsünüz ki, məsələ pək mühüm və nazikdir. Böylə zamanlarda hökumət hər işdə tam diqqət və ehtiyatkarlıqla davranışmalıdır. Məclisi-Məbusan dəxi bütün heyəti ilə və hər məbus fərdən hökumətə kömək etməlidir. Şimdi konyuktura (vəziyyəti-siyasiyyə) böylədir ki, biz gərək özümüzü xarici qüvvələrdən müdafiə və istiqlalımızı mühafizə edək. Əgər böylə edə bilsək, əgər hürriyət və istiqlalımızı hər növ xarici təərruzatdan [hücumlardan] hifz edə bilsək, Sülh Konfransı da istiqlalımızı tanıyar.

Həm mühafizə və müdafiə edə biləcəyimizə və Dünya [Sülh] Konfransı tərəfindən tanınacağıma şübhə etməyirəm. Fəqət burada bir məsələ var ki, onu qeyd etmədən keçə bilməyirəm. Söz burasındadır ki, bu barədə hamınızın fikri, rəyi birdir. Mən təşəkkürlər və məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, Denikin ilə mübarizə məsələsində sağlardan, sollardan, ortadan, xülasə hamınızdan kömək görürüz. Buna təşəkkür edirik. Lakin düşmən bir Denikin deyil, ondan az təhlükəli olmayan bolşeviklər dəxi vardır. Həm də bolşeviklər müqabilinə necə mübarizə edəcəyimizi bütün dünya təqib edir. Sülh Konfransı da, bütün Avropa da bolşeviklərə qarşı tərzi-hərəkətimizə dörd gözlə baxır, nə yapacağımızı gözləyirlər. Bütün dünya ilə hali-hərbdə bulunan düşmənləri ilə Azərbaycan və Gürcüstanın necə hərbi və mübarizə edəcəyini dörd gözlə təqib edirlər. Fəqət, mütəəssifanə [təəssüf ki], həman bu məsələdə

həpiniz həmrəy deyilsiniz. Bu barədə bəziləriniz bizə kömək edirlər. Digər bəziləriniz isə nəinki kömək etməyir, hətta mübarizəyə mane olurlar. Mən arzu edirəm ki, bu barədə dəxi müəyyən bir rəyə gələsiniz. Bu saat hökumətin sizin köməyinizə, xüsusən mənəvi köməyinizə ehtiyacı var. Ümidvaram ki, siz dəxi yardımınızı müzayiqə etməyib [əsirgəməyib], istər Denikin olsun, istər bolşevik olsun, kim müqabilinə olursa-olsun hər barədə hamınız hökumətə kömək edərsiniz. *(al-qış)*

Sədr - Söz Əhməd Cövdətinindir.

(məbədi yarın)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Macarıstanda

Vyanadan verilən xəbərlərə görə, ershersoq İosifin getməsinə Kabinə üzvləri mane olmuşlar. Onlar seçkilərdə monarxistlərin qələbə çalacağını ümid edirlər. Sosialistlərsə seçkilərə protesto izhar etmişlərdir.

Sileziya əhvalı

Üsyanı yatırmağa müvəzzəf edilən [vəzifəyə təyin edilən] Almaniya hökuməti nümayəndəsi Hersinq mətbuat nümayəndələri ilə müsahibədə bulunarkən demişdir ki, Sileziyada övza [vəziyyət] get-gedə yaxşılaşır. Hərgah, bir gözlənilməyən hadisə vəqə olmasa, bu həftə başında işlərə başlanacaqdır. Hersinqin rəyinə görə, Sileziya üsyanına səbəb spartaklar (Almaniya bolşevikləri) olmuşlardır.

Lehistan nümayəndələri

Varşavadan yetişən xəbərlərə görə, Lehistan Vəzarəti-Xaricəsi [Polşa Xarici İşlər Nazirliyi] Rusiya hökumətlərinə və yeni təşkil edilmiş cümhuriyyətlərə siyasi nümayəndələr göndərəcəkdir. Müvəkkil adı daşıyacaq Lehistan nümayəndələri bolşeviklərdən başqa Kolçak və Denikin nəzdinə və həmçinin Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan, Estoniya və Latviya cümhuriyyətlərinə də göndəriləcəkdir.

(Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri)

Kolçak hökuməti və Düvəli-müzəzəmə

Cəmahiri-Müttəfiqədən övdət etmiş [Birləşmiş Ştatlardan qayıtmış] Rusiya mitropoliti Platon rəvayət edir ki, prezident Vilson ilə etdiyim müsahibədən onu anladım ki, Cəmahiri-Müttəfiqə hökuməti başqa müttəfiq hökumətlərlə birlikdə admiral Kolçak hökumətini rəsmi surətdə tanımağa hazırdırlar. Mitropolitin söyləməsinə görə, sabiq Rusiya hökuməti nəzdində olan Cəmahiri-Müttəfiqə səfiri Frensis və şimdiki Omsk hökuməti nəzdində olan Amerika siyasi nümayəndəsi Morris də bu rəydedirlər.

Türkiyədə

Türkiyənin Asiya vilayətlərindən yetişən xəbərlər bir-birindən həyəcanlıdırlar. Övza [vəziyyət] gündən-günə kəskinləşir. Hər tərəfdə üsyançı komitələri təşkil edilmişlər. Altı vilayətin sulta və idarəsi üsyançılar əlindədir. Hər tərəfdə xristian hökumətləri ilə mübarizə etmək təbliğatları edilməkdədir.

İngiltərə tətili və Almaniya

İngiltərə hökuməti əlində inkarı na-qabil vəsiqələr vardır ki, İngiltərədə tətillər hərəkətlərinin səbəbi almanlar olmuşlardır. Almaniya və Şura hökuməti həman niyyətlə bir çox pullar göndərmişlərdir. Propoqandaçıların mükəmməl təşkilatları bulunmuşdur.

Meksika məsələsi

Amerika mətbuatında çıxan xəbərlərə görə, Cəmahiri-Müttəfiqə Meksika məsələsini həll etməyə qarışmaq niyyətindədir. Dəniz və hərbi tədbirlər görülmüşdür.

Amerikada bahalıq

Bahalıqla mübarizə etmək niyyəti ilə Amerika Hərbiyyə naziri ordu ərzağı fəzləsini əhaliyə satmağı təklif etmişdir.

İstanbul ilə dəniz müxabirəti

Qara dəniz iskəlləri [limanları] ilə İstanbul arasında dəniz müxabirəti [rabitəsi] bu yaxın zamanda bərpa ediləcəkdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Afrikanın təqsimi [bölüşdürülməsi]

İngiltərə mətbuatı xəbər verir ki, Afrikanın Almaniya mütəəlliq [məxsus] olan bütün şərq hissəsi Sülh Konfransı tərəfindən İngiltərəyə verilir. Raziçılıq əlaməti olaraq İngiltərə hökuməti üç milyon əhali ilə məskun olan Afrikadakı müstəmləkələrindən bir hissəsini Belçikaya güzəşt etmişdir.

Odessa və Kiyev əhvalı

İngiltərə əsgərlərinin Odessaya çıxması Londondan verilən binagüzarlıq mövcubincə [sərəncama əsasən] olmuşdur. Təbii ki, hökumət bir əldən digər bir ələ keçən zaman ixtilaf törəməsin.

Kiyev əhvalı ciddidir. Petlyura əsgərləri şəhərin 40 verstliyindədir. Dnepr çayı üzərində olan ümdə körpü və Moskva-Baxmaç-Kiyev dəmiryol xətti bolşeviklərin əlindədir. Kiyevi qurtarmaqdan ötrü həmin dəmiryol xətti ilə Moskvadan bir qolordu [kəpus] əsgər göndərilmişdir.

Petroqrada əhvalı

Qəzetlərin yazdığına görə, bolşeviklər öz ümdə qüvvələrini Petroqraddan çəkmişlər. Petroqrada hal-hazırda bitərəf bir məntəqə halındadır. Çünki indiyə qədər oraya bolşeviklər əleyhinə olan qüvvələr daxil olmamışlardır. Şəhər öz-özünü müdafiə edir.

Vilsonun siyasəti

Vilsonun Rusiya nəfinə [xeyrinə] olan siyasətində təbədüllat [dəyişiklik] olduğunu xəbər verirlər.

Vilhelmin təslimi haqqında

Londondan xəbər verirlər ki, Vilhelmin təslim edilməsi əleyhinə gəldikcə hərəkət artmaqdadır. Hollandada hökuməti Almaniyadan bir çox təhdidimiz məktublar almaqdadır ki, hərəgah, Vilhelm təslim edilsə, hökumət məmurlarından bir paraları qətl ediləcəkdir.

Romaniyada bolşevik heyəti

Bükreşdən [Buxarestdən] xəbər verirlər ki, Rusiya bolşevik heyəti Kişinyova

varid olmuşdur [çatmışdır]. Bu heyət Leninin tərəfindən göndərilmişdir ki, Dneprdə olan Romaniya əsgərlərinə sülh təklif etsin.

Müttəfiqlər Reyndə

“Nyu-York herald” qəzetəsinin yazdığına görə, marşal Foş Reyndə 150 min əsgər saxlanmasının lazım olduğunu təkid edir. Bu əsgərlərdən 30 mini Amerika, bir o qədər də İngiltərə və 15 min nəfər də Belçika tərəfindən olmalıdır.

* * *

Erməni qəzetəsi “Naşe vremya” yazır: Azərbaycanın Zaqafqaziya Konfransı mərkəzinin Bakıya köçürülməsi təklifini erməni hökuməti yenə qəbul etməmişdir.

General Biçin bəyanatı

General Biç bəyan etmişdir ki, Zaqafqaziya cümhuriyyətləri arasında olan sərhəd mübahisəsinə İngiltərə qarışmalıdır.

Səfərbərlik

Erməni hökuməti qətl etmişdir ki, 32 yaşa yetişənlərə qədər əsgərliyə çağırılsınlar. Zəngəzurda 36 yaşlarında olanlar da əsgərliyə alınmışlardır.

İngiltərə heyətinin əzimi

İrəvanda olan İngiltərə heyəti əzimet [yola düşmək] üçün əmr almışdır.

Polkovnik Plautonun əzimi

İngiltərə hərbi nümayəndəsi polkovnik Plauton İrəvandan əzimet etmişdir.

Ermənistanda bolşevizm

“Raboçi put” qəzetəsinin yazmasına görə, Ermənistan “Spartak” [bolşevik] firqəsi xitabnamələr nəşr edərək İngiltərə siyasətini təkdir ilə [pisləyərək], Daşnak hökumətini endirib əvəzinə fəhlə-kəndçi hökuməti təsis etmək üçün əhalini dəvət edir. Xitabnamədə deyilir ki, milli məsələləri ancaq həmin fəhlə-kəndçi hökuməti həll edərək şimdi keçirilməkdə olan qanlı fəlakətlərə intəha verə biləcəkdir. Şu xitabnamənin nəşr edilməsindən dolayı bütün şəhərlərdə inqilab hərəkəti başçuları həbs edilmişlərdir. İrəvanda 30 adam həbsə alınmış, onların içində qadınlar da vardır. Aleksandropolda 6 adam qurşuna dizilib edam edilmişlərdir.

TÜRKİYƏDƏ**Hərbiyyə nazirinin istefası**

Hərbiyyə naziri Nazim paşa Sədrəzəm əfəndiyə [Baş nazirə] ərizə ilə istefasını vermiş və qəbul da olunmuşdur. Hərbiyyə naziri yerinə axırıncı vaxtlarda Bəsrə valisi olan [Süleyman] Şəfiq paşa təyin ediləcəkdir. Şəfiq paşa ordu içində nüfuz və şöhrətə malik olub, müdəbbirliklə təşhir bulmuş bir zəttir [tədbirli olması ilə tanınmış bir şəxsdir]. Nazim paşanın istefasına səbəb iki İttihad və Tərəqqi başçuları Xəlil paşa (Ənvər paşanın əmisi) və [Məhməd] Tələt bəyin həbsxanadan qaçmaları olmuşdur. Hərbiyyə Nəzarəti məmurlarının həmin fərarda əli olmadan keçməmişdir.

Bəhriyyə Nəzarətinin ləğvi

Dövlətin maliyyə əməliyyatını yün-

gülləşdirmək niyyəti ilə Osmanlı hökuməti qətl etmişdir ki, Bəhriyyə Nəzarətini [Donanma Nazirliyini] ləğv edərək Bəhriyyə İşləri İdarəsini Hərbiyyə Nəzarəti indində [nəzdində] olacaq baş idarəyə mühəvvəl qılsın [tapşırınsın]. Həmin eyni idarə ilə bəhriyyə işləri İtaliyada 1880-ci sənəyə qədər idarə olunub, Avstriyada da Habsburq imperatorlarının axırıncı günlərinədək şu təriq ilə [yolla] getmişdir.

Parisdən İstanbula hava ilə

Komandan Vileman və leytenant Danyonun idarəsi altında San-Stefanoya iki firəng təyyarəsi yetişmişdir. Parisdən İstanbula teyr [uçuş] dörd mənzilə – Marsel – Neapol - Salonik - San-Stefano təriqi ilə qətl edilmişdir. İstanbuldan təyyarəçilər Qahirəyə uçacaqlar. Qahirə və İstanbul arasını təyyarəçilər bir uçuş ilə bitirmək niyyətindədirlər.

Türkiyə sosialistlərinin rəyi

Amerika mandat komissiyası heyəti Türkiyə sosialistləri nümayəndələrini dəvət edib, onların Ermənistan və Türkiyəni idarə etmək mandatı məsələlərində nöqtəyi-nəzərlərini bilmək istəmişdir. Sosialist firqəsi üzvlərindən biri bu münasibətlə mətbuat nümayəndələrinə atıd ki [aşağıdakı] məlumatı vermişdir:

Biz Ermənistan məsələsini Türkiyə ümumi məsələsi ilə qeyri-qabili-təfriq [ayrılması mümkün olmayan] ədd [hesab] edirik. Türkiyə təbəəsi olan millətlər heç tərəfdə əksəriyyəti-tama [mütləq əksəriyyətə] malik deyildirlər. Orada ki, erməni milləti qətləbəlik ilə yaşayırlar, yenə əksəriyyət[i] türk milləti təşkil edir. Orada ki, ərəblər özlərini çox hesab edirlər, orada da əksə-

riyyəti haiz [çoxluğa malik] olan yenə türk millətidir. Binaənileyh [ona görə], erməni, ərəb yaxud yunan əksəriyyəti xüsusunda danışmaq heç lazım gəlməyir. Əhalisi başqa millətlərlə çox məskun yerlərə məlum muxtariyyət vermək mümkündür. Bütün şu xırda muxtariyyətli əyalətlər bu konfederans surətini alıb onların mandatı düvəli-müəzzəmədən [böyük dövlətlərdən] birinə həvalə qılınır. Türkiyənin şu məzkur [deyilən] qayda ilə saxlanılması mətlubdur [arzu ediləndir]. İşbu nöqteyi-nəzəri biz Amerika heyəti qarşısında da bəyan və müdafiə etdik. Heyət bizi çox xoş bir sifətlə qəbul edib mehribanana qonuşdu. Bizimlə başqa firqələr nöqteyi-nəzəri bu məsələdə müvafiq olmadığına görə, biz beynəlfirəq [partiyalararası] müşavirəyə iştirak etmədik.

Zabitanın əzli

Türkiyə hökuməti iki minə qədər paşa və zabitanı əzl etməyi [vəzifədən uzaqlaşdırmağı] qərara almışdır. Müharibə zamanına görə dəvət edilmiş zabitanın bir çoxları şimdiki lazım olmadığına görə, siyahıları Sədrəzəm qələmliyinə [Baş nazirin katibliyinə] təqdim edilmiş və orada təhkim edildikdən sonra mürur ilə [zamanla, yavaş-yavaş] əzl edilməyə başlanacaqdır.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Ədliyyə nazirinin Bakı Bələdiyyə İdarəsinin 50 milyon manatlıq vıqriş istiqrazı [uduşlu istiqraz] buraxılması haqqındaki təqriri istemasından [rəsmi məktubu din-

ləndikdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

1) Qanun layihəsi təsdiq edilsin.

2) Hökumətin işbu sənədəki 24 iyul qəraradını ləğvən, Maliyyə nazirinə tapşırılsın, Bələdiyyə İdarəsinə verilmək üçün 5 faizli 10 milyon manatlıq istiqrazı havi [əhatə edən] bir qanun layihəsi tərtib verərək Məclisi-Məbusana idxal etsin. İşbu məbləğ vıqrişlər satılan kimi qaytarılmalıdır.

3) Bu vaxtadək verilmiş 5 milyonu 10 milyon hesabına daxil etməli.

- Maliyyə nazirinin istiqraz müəssisələrinin məhəlli [yerli] xəzinələrə pul sərmayəsindən vergi verilməsi haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Maliyyə Nəzarətinə mətlub [tələb edilən] məsələ haqqında işbu qəraradın verilməsi tapşırılsın.

Sabiq Rusiya Maliyyə Nəzarətinin 6264-cü, 1335-ci və 1136 təmimnamələri [sərəncamları] dəyişərək, bütün Azərbaycan daxilində olan istiqraz müəssisələri məcburdurlar hesabati-cariyyədən 5 % və xüsusi hesabati-cariyyədən 5,396 % məhəlli xəzinələrə 1918-ci sənə üçün və başqa gələcək sənələr üçün bu qayda üzrə verməlidirlər.

- Ərazi nazirinin Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətinin təqviyəsi [gücləndirilməsi] haqqında, yəni siyahıda göstərilmiş müəssisələrin kontor acentələri vergiləri verməzsələr, onlardan almaq ixtiyarının artması haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Məsələ Dövləti [Bank] dəftərxanasının yuris-konsuluna [hüquq məsləhətçisinə] verilsin.

- Maliyyə nazirinin istiqraz şöbəsi tərəfindən neftçilərə verilmiş olan borcun Dövləti Banka köçürülməsi haqqındaki təqriri istemasından sonra [qət] edilmişdir:

Təqrir əlavə və dəyişikliklərlə təsvib edilsin [bəyənilsin].

- Maliyyə nazirinin Dövləti Bankın əsas kapitalı olacaq 50 milyon manatın verilməsi haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Təqrir təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maliyyə nazirinin, Azərbaycan Dövləti Bankının Tiflisdəki agentəliyi vəzifəsinin Gürcüstan hökuməti indindəki [nəzindəki] Azərbaycan siyasi nümayəndəliyi cənbindəki [yanındakı] Maliyyə Nəzarəti agentəliyinə tapşırılması haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

1) Agentəlik vəzifəsi, göstərilən agentəliyə tapşırılsın.

2) Tiflis Dövləti Bankı şöbəsində agentəlik namına hesabati-cariyyə açılaraq, Azərbaycan Dövləti Bankı balansına salınmasına izin verilsin. Dövləti xəzinə hesabati Azərbaycan Dövləti Bankında hesabati-cariyyə parası hesabına alınsın, fəqət agentəliyin kassa hərəkəti kəndi, smeta məsarifatı isə hökumət hesabına olsun. Bunlar dövləti müfəttişlə hökumət miyanında [arasında] etilaf [razılıq] üzrə olacaqdır.

- Maliyyə nazirinin “A. M. Daqemov və P. K. Zalinov” şirkətinə rəng və əlif yağı almaq üçün 300 min manat avans verilməsi haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstənilən para 20 milyonluq fondan işbu şərait üzrə məzkur [deyilən] şirkətə buraxılsın:

1) Avans 4 ay zərfində 1919-cu sənəsinin 1 eylülündən [sentyabrından] hesab olaraq qaytarılmalıdır ki, şirkətə veriləcək məbləğdən 75 min manat çıxılacaqdır.

2) Şirkətdən avansın çıxılacağı və rəngin bahalanmasından naşi [ötrü] litoqrafiya işlərinin bahalanmaması haqqında imza və vəsiqə alınsın.

3) Avansın bu tezliklə qaytarılmasının təmini üçün şirkət 1920-ci sənəsinin 1 yanvarınadək veksəl verməlidir.

BƏHRİYYƏ [DONANMA] İŞLƏRİMİZ

(Tarqovı port) [Ticarət limanı]

Qaç sənələrdi ki, Bakı Ticarət Liman İdarəsi Nikolayın ən möhübbü [sevimli] və “həqiqi rusların” əcnafı olan Danilov nam [adlı] məzalimə [zalım] tapşırılmışdı. Bu cənab bu ixtiyarı ələ aldıqdan sonra var-yox insaf və vicdanını atmış, bəhriyyə işlərinə min cür planlar və dairələr çəkməyə, fəsadlar törətməkdə idi.

Liman rəisi olan bir şəxs gərək kəndi dövləti üçün və ümumən ticarətin tərəqqisinə çalışsın. Binaənileyh [bu səbəbdən], dövlətə və camaata böyük xeyirlər versin. Lakin bu adam əksinə çalışıb, da-

ima gəmi sahiblərini və xüsusən məllahları (maryakları) əski qanunlarla müttəhim edib, əzab və müşkülata düçar edirdi. Məsuliyyətə almaqla bərabər, cərimələrə salırdı. Əski təcrübəli qocaman kapitanların, xüsusən müsəlmanların kağızlarını əllərindən alıb, onları vəzifələrindən məhrum edirdi.

Kəndisi ən tamahkar bir quldur olmuşdu. Gəmiçiləri sıxışdırmaq vasitəsilə onların mənafeyini əxz edirdi [ələ keçirirdi]. Əksərən bəhriyyə məktəblərinin hökumət imtahanları zamanında təhsilçilər haqqında bir çox insafsızlıqlar bürüzə verirdi. Zətən böylə bir fəna adamın liman rəisi olmasından ticarət və seyrisəfain [naviqasiya] işlərinə zərərlər dəyməsinə şübhə yoxdur.

Təbii, böylə əcnaf məmurun başına toplananlar da ondan betər cinayətlər yapırıdılar. Hətta liman çavuşları körpülərdə və gəmilərdə açıq-açığına xalqı soyurdular. Bunların bu hərəkətlərindən gəmiçilər dəxi zara gəlmişdilər.

İştə bu səbəblərə görə, Bakıda Şura hökuməti təşkil tapa-tapmaya, məllahlar həpsi yekdil, yekcəhət onun vəzifədən kənar olmasını tələb etdilər. O, kənar oldu. Ondən ayrıla bilməyən müavini Nikolayev də onunla bərabər liman dairəsini tərk etdi.

Bir taqım siyasi təbəddülatdan [dəyişiklikdən] sonra hərgiz güman etmədiyimiz halda yenə Danilov və müavini tarqovı portu təhvil alıb, Azərbaycan hökumətinə xidmətə başladılar. Çoxdan atmış paqonlarını və xaç nişanlarını taxıb əski üsulların aparılmasına çalışdılar. Nikolay tərbiyəsi gördükləri üçün onun siyasətini aparırdılar. İngilislər burada olduqları hal-

da onlarla çaşka-loşka olub, dabravollar ilə də əlaqəyə girişmişdilər. (Bir dəfə onun Petrovska göndərdiyi məktubunu əksinqilabla mübarizə təşkilatı tövqif etmişdir [tutmuşdur].) İştə o səbəbdən İngiltərə Komandanlığı buradan gedən zaman Danilov da artıq durammayıb vəzifəsindən kənar olub, dabravollar tərəfə getdi.

Təəccüb burasıdır ki, onun həmfikri və həmməsləki və ondan da beşqat yuxarı olan müavini Nikolayev yenə də əski məmuriyyətində bulunmaqdan fəzlə, liman rəisi vəzifəsini də almışdır.

Bilməm bu ağalar Azərbaycana nə mənfəətlər verirlər ki, böylə etimad və etibara nail olub mənəblərə çatırlar. Nikolayev kimi bir xainin liman idarəsində rəyasətdə bulunması, Azərbaycan ticarət və bəhriyyə işlərinə rəxnə [ziyan] vurmaq deməkdir. Əgər güman olunur ki, öylə mütəxəssislərdən istifadə etmək lazımdır, lakin bu fikir yanlış bir fikirdir. Böylə ünsürlərdən əsla xeyir görünəməz.

İştə, beş gün rəyasətdə bulunmamış, Nikolayev gəmiçiləri təzədən sıxışdırmağa başlayıb. Keçən sənə Bəhriyyə məktəbinin müdiri sədarətində xüsusi mütəxəssislər komisyonu tərəfindən tərtib verilmiş imtahan üzrə yüz tonluq gəmi komandanlığına şəhadətnamə alanları bu il gəmilərdən çıxarıb, onların kağızlarını almaq istəyir. (Onlar 40-50 nəfərdir.) Halbuki həman adamlar çoxdan təcrübə görüb təlim almışlar və eyni zamanda dənizdə çalışanların ən gəncləri və ən həvəsliləridirlər. Anlamam, liman rəisi nə yapmaq istəyir? Böylə qanunsuzluqları biz istibdad zamanı Danilovda gördükdük. Lakin Nikolayev nə isə indi də o cinayətlərdən çəkinməyir.

Əvət, dəniz və ticarət idarələri böylə adamlara tapşırılsa, heç bir zamanda tərəqqi tapammazlar. Hal-hazırda gəmiçilərə onsuz da böyük ehtiyacımız vardır. Biz çalışmalıyıq onları günü-gündən əzyad edək [artıraq], zira seyri-səfain işlərinin gözəl bir nizama düşməsi gələcək cavan və təlim görmüş adamlardan asılı olacaqdır.

Bu gün maryaklar nahaqdan sıxışdırılırsa, gələcəkdə heç bir məqsədə nail ola bilmərik. Bizim fikrimiz vəsi [geniş], məqsədimiz alidir. Məmləkətimizin təminatı-nisfiyyəsi [yarı təminatı] sanki dəniz nafiə [faydalı] mənbələrindən alınacaqdır. İndiki məllahlar nəinki çoxdurlar, bəlkə də, on qat azdırlar. Məqsədə çatmaq üçün mümaniət [maneçilik] göstərənləri aramızdan kənar etməliyiz. Çünki nə qədər böylə münafiq Denikin tərəfdarları məmuriyyətlərdə dururlar, işlərimiz daima müşkülləşəcəkdir.

Kapitan Əli

QARSDAN GƏLƏNLƏR

Əksəriyyətini müsəlman türklər təşkil edən Qars əyalətində, məlum olduğu vəchlə [üzrə], yerli demokratların intixabı [seçkisi] ilə “Qərbi Qafqaz Cümhuriyyəti” namı ilə bir islam-türk hökuməti təşkil edilmişdi.

Bu hökuməti müraqibə [nəzarət] altında bulundurmaq üçün dəyərli müsəlman zəhmətkeşlərinin seçdiyi məbuslardan mürəkkəb [ibarət] bir də parlaman üsulu ilə “Milli Şura”ları vardı.

Hökumətin və Şuranın itaəti və əmri altında məhəlli demokratlarının nizam görmüş dəstələrindən ibarət kafi miqdarda müsəlləh [silahlı] qüvvələri də mövcud idi.

Qərbi Qafqaz Cümhuriyyəti hökuməti bu demokratik müsəlləh qüvvələri sayəsində məmləkətdə nizam və asayışı gözəlcəsinə idarə etməkdə idi. Qars əyalətində müsəlman, xristian – hər kəs bir gözdə görülüb, rahat və azad yaşamaqda idilər.

Hətta məhəlli rumlar müsəlmanların bu üsuli-idarəsindən olduqca məmnun idilər.

Qərbi Qafqaz Cümhuriyyəti zamanında əyalətin hər tərəfində ucuzluq, bolluq, əmin və amanlıq hökmfərma idi [hökm sürürdü].

Fəqət cahan demokratlarının hüququnu müdafiə etmək iftixarı ilə “köks” oynadan əcnəbilər Qars əyaləti yüz minlərcə zəhmətkeşlərinin, demokratlarının malik olduqları bütün hüquqlarını və ixtiyarlarını heç bir səbəbsiz olaraq “mədəni” ayaqları ilə tapdalayıb əzdidilər, məhv etdilər.

Qars əyalətinin yüz minlərcə demokratlarının, zəhmətkeşlərinin seçib düzəltmiş olduqları Cümhuriyyət və Milli Şura üzvlərini xırsız [oğru] tutar kimi bir üsul ilə apansızın tutub silah gücü ilə həbs etdilər.

Bu nəhv [qayda] ilə böyük bir əyalətin demokrat vəkillərini indi də yerləri bilinməyən “mədəni” həbsxanalarına aparıb tıxadılar.

Böyləcə, Qars əyaləti müsəlman demokratlarının qurmuş olduqları Cümhuriyyət və Milli Şura idarələri əcnəbilərin “mədəni” əlləri ilə məhv edilib dağıdıldı.

* * *

Qars əyalətində müsəlman demokratlarının qurmuş olduqları Qərbi Qafqaz Cümhuriyyəti böyləcə bisəbəb dağıldıqdan sonra, hal-hazırın ən vəhşi, qeyri-mədəni, tərbiyə və idarədən bəhrəsiz daşnak hökumətinə Qars əyaləti təslim edildi.

Məhəlli demokratların rəyi-ammını [ümumi fikrini] sormadan, müsəlman zəhmətkeşlərinin ən mənfur gördükləri erməni ünsürünü gətirib heç bir haqq-ləyaqətləri olmadığı halda bunların üstünə hakim dikdilər.

İştə o gündən etibarən, yeni Qars əyaləti erməni idarəsinə keçdiyi gündən məzkur [adı çəkilən] əyalətin nizam və asayışı pozuldu.

Ermənilərin sui-idarəsi nəticəsi olaraq Qars əyalətinə gəlib doluşan erməni mühacirləri adətləri vəchilə quldurluqlarına başladılar. Gəlib-gedəni soydular, müsəlmanları incitdilər, mallarını taladılar, əziyyətlər etdilər.

Artıq gəlib-getmələr kəsildi, kəndlilərin şəhərə gəlmələri dayandı. Cəmiyyət ağırlaşdı, bahalıq başlandı. Ermənilərin müsəlmanlar üstünə olan quldurluqları da artdıqca artdı. Qanunsuzluq və təcavüz həddən aşdı.

Türklər zamanı İrəvanda evlərini, mülklərini, bağçalarını, bağlarını ermənilərə buraxıb çıxmış olan İrəvan müsəlmanları gəlib Qarsda boş qalmış erməni evlərinə yerləşmişlərdi.

Ermənilər ingilis gücü ilə Qarsda yerləşdikdən sonra, mühacir İrəvan və Gümrü müsəlmanlarını tutduqları evlərdən çıxarıb köçürtməyə başladılar.

Halbuki Gümrü müsəlmanlarının evlərinin hamısını bunlar Gümrüdən çıxdıqdan sonra ermənilər uçurub-dağıtmışlar. Ağaçlarını, qapı-pəncərələrini çıxarıb aparmışlar. İndi Aleksandropolda salamat bir müsəlman evi qalmamışdır.

İrəvanda isə müsəlman evlərinin uçurları dağıdılıb, salamat qalanları isə erməni mühacirləri tərəfindən zəbt edilmişlərdir ki, bunları bu müsəlman evlərindən çıxartmaq hələ də mümkün olmamışdır. Binaənileyh [odur ki], Qarsdan köçən müsəlmanlar hər cəhətcə yersiz bir halda bulunmuşlardır.

* * *

Ermənilərin Qars əyalətini qasibanə istilasından sonra müsəlmanlar artıq orada dayanamayıb hər gün qafilələrlə [dəstələrə] ətrafa köçməyə başlamışlar. Fəqət Qarsdan köçməkdə olan hər müsəlman qafiləsi ermənilər tərəfindən olmanın əziyyət və təcavüzlərə düşər olmuşlar və olmaqdadırlar.

İndiyə qədər bu kimi əziyyət və təcavüzlərə düşər olan müsəlman mühacir qafilələri yüzlərcədir. Bunların pərişan hallarını yazmaq kitablar doldurar. Ancaq bir nümunə olaraq son dəfə Qarsdan çıxmış bir müsəlman mühacir qafiləsinin haqqında ermənilər tərəfindən edilən təcavüzü qeydlə iktifa [kifayət] edəcəyiz:

1919 sənəsi avqust 14-də 12 evdən ibarət 60 nəfər arvad, uşaq, qoca İrəvan mühacirləri vaqon alıb Qarsdan köçmək üçün general-qubernator Karqanovdan rüsxətnamə almışlar və Qarsdan Gəncəyə əzimet [getmək] üzrə bulunmuşlardır.

Bu mühacir qafiləsi ailə və əşyaları ilə gəlib Qars dəmiryol mövqifinə [stansiya-sına] toplanmışlar. Mövqif naçalniki bu mühacir müsəlmanların yanlarına gəlmiş, bunların özlərini və şeylərini nəzərdən keçirmiş.

Naçalnik axşam vaxtı yanında bir neçə daha başqa erməni məmurları ilə təkrar bu müsəlman mühacirlərinin yanına gəlmiş, şeylərini açıdırıb aramışlar, getmişlər.

Sonra mühacirlərdən iki nəfəri Hacı Əsədulla və Məşhədi Əsəd namı naçalnikin hüzuruna istəmişlər. Naçalnik orada bunlara söyləmiş:

– Özünüz vaxt gözləyib getməkmə istəyirsiniz, yaxud əcələ [təcili] olaraq bizimmi göndərməyimizi istəyirsiniz? Bizim göndərməyimizi əcələ olaraq istəyirsiniz, o halda bizə 33 min manat pul verməlisiniz.

Məzkur [adı çəkilən] mühacir vəkilləri bu qədər pulu verəmməyəcəklərini, ancaq yoldaşları ilə məsləhətləşib cavab verəcəklərini bildirmişlər.

Yoldaşları ilə məsləhətləşəndən sonra 10 min manat verə biləcəklərini, artıq verməyə imkanları olmadığını mühacirlər mövqif naçalnikinə söyləmişlər, qəbul edilmişdir.

Vəkillər pulu təslim etdikləri vaxt ancaq 8 min manat vermişlər. Naçalnik və adamları buna da qane olmuşlardır.

Mühacir müsəlmanlar hələ öyləcə mövqifin qabağında ailələri ilə şeylərinin yanında qalmış, yollanmaq üçün mövqif naçalnikinin əmrinə intizar imişlər.

Bu haldan sonra gecənin yarısı keçmiş bir vaxtda bir strajnik bu mühacir müsəlmanların yanına gəlib mühacirlər-

dən Ağanı dəmiryol naçalniki çağırır demiş. (Ağanın Qarsda böyük gön satan mağazası var. Bunun yanında 200 min manata qədər nəqdi olduğunu məhəllinə [yerinə] (!) söyləyibmişlər.)

Mühacirlər bu halı dərk edərək Ağanın əvəzinə məzkur iki əvvəlki adamları – Hacı Əsədullanı və Məşhədi Əsədi göndərmişlər.

Bunlar getdikdən sonra gecənin o vaxtında bir neçə saat keçdiyi halda geri qayıtmamışlar. Mühacirlərin bu intizarı müddətində təkrar bir strajnik gəlib naçalnik Həbib bəyi və Molla Hüseyni istəyir demiş.

Məzbur [adı çəkilənlər], strajnikin yanına düşüb getməyə başlamışlar. Bunlar platformanın yaxınına yetişdikdə gecənin qaranlıq çağında beş nəfər müsəlləh naməlum ermənilər tərəfindən əhatə olunurlar və “əllərinizi yuxarı” sözlərini eşidirlər. Bunlar əllərini yuxarı qaldıraraq nə istəyirsiniz deyər sormuşlar.

– Yalnız pullarınızı istəyirik. Pullarınızı verin, sizi öldürməyiz.

Baş üstə deyib, məzbur müsəlmanlar özlərini təslim etmişlər.

Müsəlləh ermənilər Həbib bəyi və Molla Hüseyni götürüb platformanın qabağında vaqə, yanmış kazarmaya aparmışlar. Mühacirlər orada özlərindən qabaq naçalnikin yanına göndərdikləri Hacı Əsədullanı və Məşhədi Əsədi də bir bucağa tıxanmış görmüşlər.

Məzkur müsəlləh ermənilər məzbur mühacir müsəlmanları bu xarabaya gətirdikdən sonra içlərindən bir neçəsi çıxıb gedirlər. Bir az sonra mühacirlərdən Molla Hüseynin oğlu müəllim Mirzə Camalı da tutub gətirirlər. Bir az sonra onun

böyük qardaşı müəllim Mirzə Ələkbəri, bir qədər sonra da məzbur Ağa denilən Mirməhəmmədi götürüb gəlirlər.

Bunları o xarabaya gecənin o vaxtında toplayıb gətirincəyədək, burada müntəzər duran mühacir müsəlmanlara olmanın nalayiq söyüşlərdən başlayıb vurmaq, döymək kimi hər qisim əziyyətlər və təcavüzlər etmişlərdir.

Fövqdə məzbur mühacir müsəlmanları yanqı kazarmaya topladıqdan sonra, birər-birər bunları soymağa başlamışlar. Şöylə ki, Həbib bəydən nağd 6.260 manat pul, bir ədəd mauzer, bir saat, bir ədəd zümrüd qızıl üzük, bir ədəd qızıl çeşmək, bir bıçaq, bir daraq, dəsmal və qeyrə, papağını da başından çıxarıb öz başlarına geymişlər. Fəqət böyük olduğuna görə özünə qaytarmışlar.

Axund Molla Hüseyndən 9.965 manat pul, bir gümüş saat, iki ədəd papiros yandıran, iki bıçaq, müəllim Mirzə Camaldan bir bumajnik, 1 manat 50 qəpik nağd pul (bunun pulunu az gördükdə tüpürüb “müəllimin pulu az olar” demişlər), müəllim Mirzə Ələkbərdən bir gümüş saat (pulu olmadığına görə bu da tüpürülməyə layiq olur), Məşhədi Əsəddən nağd 6.250 manat pul, bir qədər də Bakı və Nikolay pulu, bir də başından papağını çıxarıb götürmüşlər. Əlindəki təsbəhini də almışlardır. Hacı Əsədduladan nağd 1.250 manat pul, bir saat, bir qızıl üzük və başından papağın, bir də əynindən paltosun çıxarıb almışlar.

* * *

Məzbur müsəlləh ermənilər sabah ilə bu soyulmuşları orada buraxıb getmişlər. Soyulmuş mühacirlər isə oradan qalxıb

general-qubernator Karqanovun yanına gəlmişlər və başlarına gələn əhvalatı şikayət olaraq söyləmişlərdir.

Binaənileyh Karqanovun əmri ilə polismeyster, silistçi, uçastok pristavı məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] gedib əhvalatı öyrənirlər. Nəticədə stansiya məmurlarından, dəmiryol jandarma naçalnikindən və qeyrilərindən sübut etdikdən sonra aşağıdakı şeyləri tapıb alırlar: iki papaq, bir təsbəh, bir çıxarayaxan [siqara yandıran], 4.257 manat nağd pul.

Karqanovun əmri ilə məzbur naçalniki, müavinini və bu işdə əlaqədar olan polis milislərini və daha digər müqəssir məmurları tutub həbs edirlər.

Mühacir müsəlmanlar bu xüsusda general-qubernator Karqanovdan xüsusi surətdə izhari-rizaməndi etmişlərdir. Karqanov Həbib bəy və yoldaşı mühacirlərə demiş:

– Bir neçə gün qalın, pullarınızın hamısını tapdırıb sizə təslim edim, sonra gedin.

Mühacirlər isə artıq dayanammayacaqların söyləmişlərdir. Binaənileyh Karqanov cənabları bu müsəlman mühacirləri mühafizə üçün öz tərəfindən bunların yanına iki militsiya nəfəri verib Sənainə qədər göndərmişdir.

İnsaniyyətərvər Karqanov cənabları qalan pullarının da alınıb sonra özlərinə göndəriləcəyini və müqəssirlərə də şiddətli tənbeh edəcəyini mühacir müsəlmanlara vəd etmişdir.

Mühacirlər erməni məmurları içində yeganə vəzifəşünas və insaniyyətərvər olan Karqanov cənablarına təkrar-təkrar razılıq etmişlər və məzbur militsiyaların (xüsusi əmrə görə) mühafizələri altın[d]a

salamat və rahat gəlib Sənainə, gürcü torpağına çatmışlardır.

Mühacir müsəlmanlar burada militsiyalara təşəkkür edib Karqanova salam göndərmişlər və militsiyaların zəhmətinə qarşılıq üzrə də 200 manat pul bağışlamışlardır.

Mühacir müsəlmanlar avqustun 22-də Tiflisə gəlmişlər və burada Azərbaycan siyasi nümayəndəliyinin himayəsinə müraciətdə bulunmuşlardır.

Nümayəndəlik tərəfindən bunlara kifayət qədər pul xərcliyi verilməklə vəqon tədarük edilib Gəncəyə yollanmışdır.

M. B.

BATUM MAHALI MÜSƏLMANLARININ QURULTAYI

Batumba avqustun 31-də Batum və mahalının müsəlman əhalisi islam-gürcülərin qurultayı vəqə olub, əhvali-hazirə haqqında müzakirə edilmişdir.

Qurultayda 100 nəfərə qədər nümayəndə iştirak edərək Gürcüstan Məclisi-Müəssisan əzaları [üzvləri], Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan konsulları dəxi hazır olmuşlardır. Qurultayın sədrliyinə bir səslə Məhəmməd bəy Abaşidze seçilmişdir.

Əvvəlcə əhvali-hazirə haqqındakı mühüm bir məsələ müzakirə edilərək müttəfiqlüqövl [söz birliyi ilə] böylə bir qətnamə qəbul edilmişdir:

“Batumba mahalının müsəlmanları kəndi nümayəndələri vasitəsilə Batumba avqust 31-də cəm olub əhvali-hazirəni müzakirə etdikdən sonra zeyldəki [aşağıdakı] qərara gəldilər:

1) *Batumba mahalının əhalisi dinən islamdırlar, fəqət qan, irq, dil, mədəniyyət və adət [adətlər] cəhətlərində gürcü müsəlmanlardır. Torpaq və iqtisadi cəhətlərdə bizim vətənimiz, böyük anamız olan Gürcüstan ilə mərbutdur [bağlıdır].*

2) *Batumba və həvalisində [ətrafında] davam etməkdə olan hazırkı əhval bizi son dərəcə çətin bir hala sövq etdiyindən, məmləkətin üsul-idarəsində və onun işlərində iştirak etməkdən biz məhrum olmuşuz. Bir çox ixtilaf, anarşiya və firqəçilik səbəblərindən sakit və asudə yaşamaq imkan xaricindədir.*

3) *Batumba və həvalisinin siyasi, iqtisadi və mədəni ehtiyacları və həmçinin ümum Zaqafqaziya millətlərinin hüquq və heysiyyətləri, onların sülh və müsəlmanlıqla [asayışla] raftar və hərəkətləri böylə qeyri-təbii əhvalın tezliklə rəf [aradan qaldırılmasını] və ləğv edilməsini tələb edərək, əhvalinin tam azadə və gözəl şərait daxilində yaşamalarını tələb edirlər.*

4) *Bunları nəzərə alaraq və əhalisi arasında sülh və müsəlmanlıq bərpa etmək fəqət [ancaq] gürcü müsəlmanları azadə edərək Batumba mahalını Gürcüstan mülhəq etməklə [birləşdirməklə] mümkün olacağını dərkə, bizim tələbimiz bu gündən sonra daimi olaraq Gürcüstana mülhəq olmaq və islam Gürcüstana geniş muxtariyyətlə yaşamaqdır. Həmin muxtariyyət daxilində əqaliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərə siyasi və mülki geniş hüquq və ixtiyarat verməlidir.*

5) *Qurultayın həmin qətnaməsini Parisdəki Sülh Konfransına bildirib və Gürcüstan hökumətinə müraciətlə, tezliklə bu barədə lazımı və ciddi tədbirlər itti-xazı [tədbirlər görülməsi] rica edilsin.”*

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Banket**

Qarabağdan gələn erməni heyəti şərafinə olaraq keçən gün Qarabağ general-qubernatoru [Xosrov bəy] Sultanov həzrətləri tərəfindən “Metropol” mehmanxanasında bir banket tərtib edilmişdir. Banketdə Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy həzrətləri, başqa nazirlər, Parlaman üzvləri, qəzetə müdirləri və sair böyük məmurlar iştirak etmişlərdir. Qarabağda erməni-müsəlman arasında bu axır vaxta qədər davam edən ixtilafın bərtərəf edilməsi [aradan qaldırılması] və bundan böylə hər iki millətin sülhlə yaşayacaqları haqqında bir çox nitqlər söylənib, bu iki millətin şərafinə idareyi-əqdah [qədəhlər qaldırılmışdır] edilmişdir. Banket ələlümum səmimiyyətlə keçmişdir.

Vaporlar haqqında

Bakıdan əcnəbiyə, əcnəbidən Bakıya gələcək vaporların axtarılması haqqında işbu nizam qəbul edilmişdir:

1) Bakıya varid [daxil] olan vaporların sərnişinlərini ən əvvəl gömrüxana məmurları axtarırlar. Ondan sonra fəqət başqa idarə nümayəndələri kəndi vəzifələri ifasına şüru edə [başlaya] biləcəklərdir.

2) Bakıdan gedəcək sərnişinləri isə biləks [əksinə], əvvəlcə başqa məmurlar, ən sonra isə gömrüxana məmurini [məmurları] axtaracaqdır.

İşbu işin layiqli surətdə aparılması üçün gömrüxana rica etmişdir ki, bütün Bakıya gələcək vaporların Petrov körpüsünə yaxlaşmaları və orada axtarış olması haqqında iqdamatda bulunulsun [addımlar atılsın]. Yenə “Qafqaz-Merkuri” və

başqa cəmiyyətlərə müraciətən rica edilmişdir ki, körpülərdə sərnişinləri axtarmaq üçün hasarlı xüsusi yerlər təyin edilsin.

İtaliya Qafqaziya bankı

Aldığımız məlumata görə, ən yaxın zamanda Bakı və Tiflisdə Romadakı Uçot Bankının şöbələri olaraq birər “İtaliya Qafqaziya Bankı” nam banklar güşad ediləcəkdir [açılacaqdır]. Bakı bankının müdirliyinə Pinto təyin edilmişdir.

Son şayiələr ətrafında

Məhəlli [yerli] qəzetələrin bir parasında Azərbaycan hökuməti ilə dabraval nümayəndəsi general Baratovun etilafı [razılığa gəlməsi] haqqında məlumat dərc olunmuşdur. Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən aldığımız xəbərlərə görə, bu xüsusdə hələlik müəyyən bir qərar mövcud deyildir.

İran Maarif Cəmiyyətində

İran Maarif cəmiyyəti “Tərəqqi” dram heyəti tərəfindən şənbə günü zilhicce ayının 10-da Qurban bayramı münasibətilə “Tərəqqi” cəmiyyətinin üzvlərinə məxsus (dəvətnamə təriqi [üsulu] ilə) nümayiş tərtib verilmişdir. Möhtərəm üzvlər dəvətnamə dərdəst etməklə [əldə etməklə] həman gün axşam saat 8-də İttihad məktəbinin salonuna təşrif gətirə bilirlər.

Səadət məktəbində

Sentyabr ayının 1-dən Səadət mədrəsəsində (Suraxanski küçə, 197) yeni mütəəlliminin [şagirdlərin] ərizələri qəbul olunur. Dərslər isə sentyabrın 15-dən başlanacaqdır.

Üçüncü Ali-ibtidai məktəbində

Üçüncü Ali-ibtidai məktəbində imtahanlar işbu eylülün 10-dan, tədrisat isə ayın 15-dən başlanacaqdır.

“MÜSAVAT”DA

- Əbdüssəlam Səmədov cənablarının ciddiyyət və fəaliyyəti sayəsində və Salyan həvalisinin [ətrafının] bir çox nöqtələrində “Müsavat” firqəsi şöbələri açılmışdır.

- Müsavat İstixbarət [Məlumat] şöbəsinə Ərəb Həmyə şöbəsiyəndən böylə məlumat verilmişdir:

Dəvəçi pristavı hər kənddən 5-6 nəfər bikara adam aparıb, həftələrlə evlərinə gəlməyə qoymayı. Bunların külfətləri başsız, sahıbsız, ac-yalavac qalmışlar. Bundan maəda [başqa], hər 7 gündə hər kənddən Qubaya iki nəfər vəkil istəyirlər. Hər vəkil gedəndə camaatdan, fəqir-füqəradan məcburi olaraq dörd-beş yüz manat cəm edirlər. Bu qərar üzrə hər ayda, hər kənddən dörd-beş min rublə alınır.

- Müsaliyə-Mürافیə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsi Keşlə kəndinə göndərdiyi məktub mövcubincə [məktuba əsasən], Keşlə kəndində Müsaliyə-Mürافیə şöbəsi təşkil olunmuşdur. İntixab olmuş [seçilmiş] şəxslər: Balarza Rzadə, Həsənqulu İbrahimi, Seyidhüseyn Mirbağırzadə.

- Buzovna köyündən yolun təmiri barəsində “Müsavat” firqəsinə verilmiş ərizə-hal üzrə firqə tərəfindən Türuq və Mə-

abir Nəzarətinə [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinə] müraciətən, Buzovna yolunun təmir olunması barəsində məktub yazılıb, məzkur [deyilən] köy əhalisinin ricası xəbər verilmişdir.

- Yenə Balaxana, Buzovna köylərində vaqe “Müsavat” şöbəsi tərəfindən məzkur köylərdə məktəblərə müəllim təyin olunmasını “Müsavat”ın Bakı komitəsinə xəbər vermişlərdir. Bakı Komitəsi də bu barədə Maarif Nəzarətinə məktubən müraciət etmişdir.

- Buzovna köyündə “Müsavat” şöbəsi tərəfindən göndərilmiş məktuba binaən [əsasən], telefon xəttinin təmir olunmasından ötrü Bakı Komitəsi Posta-Teleqraf Nəzarətinə müraciət etmişdir.

FƏHLƏ HƏYATINDAN**Müsəlman əmələlərinin ümumi iclası**

Sentyabrın 1-də düşənbə [bazar ertəsi] günü saat 3-də Balaxana mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi təşəbbüsü ilə Balaxana krujokunda müsəlman əmələləri nümayəndələrinin iclası təşəkkül etmişdi.

Məclis heyət peyda etdikdən sonra Mürsəlzadə Piri əfəndiləri Məclisi-Müəssisanın məzayasını [yaxşı cəhətlərini] ətrafı ilə şərh və tədqiq bə'dində [sonrasında], gələcək Məclisi-Müəssisan intixabatına [seçkisinə] iştirak etməkdə qəflət etməyərək, tam ciddiyyətlə fəaliyyətdə bulunmağı, həmçinin Azərbaycan istiqlalı Azərbaycan zəhmətkeş xalqının qan bahası ilə əldə edilmiş olduğundan,

şu istiqlalı bütün maneələrə qarşı hər sinifdən müqəddəm [qabaq] müdafiə və mühafizə etmək dəxi Azərbaycan demokratiyasının vəzifəsi olduğundan, dolayısı ilə heyni-lüzumunda [lazım gəldiyi vaxtda] silaha sarılmaq icab edəcəyini [labüd olacağını], silah istemalına kəsbi-ləyaqət [silah işletmək bacarığı qazanmaq] isə əsgəri təlimat yapmağa mövquf [bağlı] olduğunu anladaraq, fəhlə camaatını təlimatı-əsgəriyyə ilə uğraşmağa dəvət etdilər.

Nətiq əfəndiləri sözünü bitirdikdən sonra aşağıda yazılan məsələlər müzakirə edildi:

1) Könüllü təlimatı-əsgəriyyə təşkilatı;

2) Fəhlələr ittifaqı məsələsi.

1) Təlim məsələsi xüsusunda təsadüfi olaraq məclisdə isbatı-vücut [iştirak] etmiş polis müdiri əfəndiləri camaata xitabən, əsgəri təlim almaq hər bir azərbaycanlı türk oğlunun əsli vəzaifi-milliyəsindən [əsas milli vəzifələrindən] olduğunu ifadə bə'dində, bu xüsusda mümkün qədər maddi və mənəvi müavinətdə bulunacaqlarını vəd etdilər. Hüzardan [orada iştirak edənlərdən] dəxi təlim xüsusunda birər nətiqlər mütəəqibən [onun ardınca] nitqlər söylədilər.

Nəticədə hər bir rayonda mitinq çağırılıb könüllü təşkilat işlərini təftiş və tərvic etmək [rəvac vermək] üzrə hər rayonda üç nəfər:

Ramana rayonu – 1) Hilal Cəfərzadə, 2) Məşhədi Bağır Hüseynzadə; Zabrat rayonu – 1) Allahverdi Xudaverdi oğlu, 2) Ələsgər Həmid oğlu; Balaxana rayonu – 1) Cənəli Hüseynzadə, 2) Qarabala Əlizadə; Sabunçu rayonu – 1) Məşhədi Məhərrəm Hüseynzadə, 2) Şixəli Xəlilzadə.

2) Sənətkarlar İttifaqı məsələsinə gəldikdə, mədənlərdə Fəhlələr İttifaqı təşkilatı qərara alınıb, Bakı Komitəsi idarəsinə müraciətən yoldaş Əliisgəndərzadə tərəfindən tərtib edilmiş Fəhlələr İttifaqı nizamnaməsini almaq və Fəhlələr İttifaqına qərzül-həsənə [üzlük haqqı] təriqi [yolu] ilə müsaidə göstərilməsini rica etmək üçün 1) Rəhim bəy Cahangirzadə, 2) Zülfüqar Fərəczadə, 3) Yaqub Abidin-zadə, 4) Cabbar Məhərrəmzadə, 5) Muxtar Fətəlizadə intixab edildilər [seçildilər].

ERMƏNİSTANDA

Polkovnik Haskell Ermənistanda

Polkovnik Haskell İrəvan və Ermənistanın başqa nöqtələrini gəzdiyi zaman ermənilərin ətvarı [davranışları; vəziyyəti] xüsusunda aşağıdakı məlumatı bizə vermişlərdir.

Polkovnik Haskell ağustos 21-ində İrəvana gəlmişdir. Aşkardır ki, polkovnik Haskellin Ermənistana vürudundan [gəlişindən] istifadə ilə Ermənistan Cümhuriyyəti müsəlman məbusları da müsəlmanların əhvalı xüsusunda mumaileyhə [adı çəkilən şəxsə] məlumat vermək istəyəcəklərdir.

Dürlü bəhanələrlə müsəlman məbuslarını müsyö Haskell yanına buraxmazlar.

Bir az sonra İrəvanda olan Azərbaycan siyasi nümayəndəliyinə müsyö Haskell müraciət edərək onu Uluxanlıya müşayiət etmək üçün bir müsəlman nümayəndəsi verilməsini rica edir.

Nümayəndəlikdən zabit Əli xan Makinski müsyö Haskell hüzuruna göndərilir.

Yolda gedərkən Əli xan əfəndi müsəlman məbuslarının müsyö Haskell hüzuruna buraxılmasına ermənilərin mümaniət [maneçilik] etdiyini kəndisinə xəbər verir və axır günlər içində Eçmiədzin və başqa qəzalarda ermənilər tərəfindən təxrib və bərhəva edilən [dağıdılan və məhv edilən] müsəlman kəndləri siyahısını miri-mumailəyə [adı çəkilən komandanaya] təqdim edir.

Bu əhvaldan xeyli mükəddər olmuş [kədərlənmiş] müsyö Haskell İrəvana qayıdıb kəndisini orada bəkləməsinə və Azərbaycan nümayəndəliyinə dəxi baş çəkməsini adyutantına əmr edir və həman Eçmiədzin qəzası komissarının da bilatəxir [dərhal] həbs edilməsi əmrini verir.

Ertəsi günü ağustosun 24-də müsyö Haskellin adyutanti ingilis zabitləri rəfaqəti [yoldaşlığı] ilə birlikdə Azərbaycan siyasi nümayəndəliyinə gedirlər və orada ancaq ermənilərin müsəlman əhalisi başına nə fəlakətlər gətirdiklərini və müsəlmanların nə dürlü zülüm, sitəm və təqibətə məruz qaldıqlarını müfəssəl surətdə öyrənə bilir.

Ağustosun 25-də Haskellin adyutanti İngiltərə hərbi heyəti və Azərbaycan siyasi nümayəndəliyi üzvlərinin rəfaqəti ilə təxrib edilmiş müsəlman köylərini nəzərdən keçirmiş və tədabiri-lazimə ittixaz etmək [lazimi tədbirləri görmək] üçün İrəvandan əzimet edirlər [yola düşürlər].

Corab maşını

İynələri nömrə 9 və 10 və yumru maşınlardan ötrü satılır. Telefonu küçə nömrə 5, Avakovun evi, Avanesovun mağazası.

9019

İtibdir

Məşhədi Əli Hüseyn oğlunun 6-ncı polis idarəsindən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

9025

Diş həkimi

S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısı çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhadsər-Bandar Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bandar Gəz-Maşhadsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat

7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Culfa-Bakı dəmiryol idarəsi

Bununla Yevlaxdan Qaryaginə və Qaryagindən Culfa-Bakı dəmiryolunun qayırlan xətti Zəngəzur qəzası Nüvədiyə qədər yol yükünün aparılmasını öz öhdələrinə götürmək istəyən şəxsləri şifahi müsəbiqəyə dəvət edir. Yükün miqdarı 30 min puda qədərdir. Müsəbiqə 13 sentyabrda Yol İdarəsinin binasında (Bakı, Velikoknyajeski, nömrə 2, sabiq “Qrand hotel”, saat 10-da). Şəraiti öyrənmək istəyənlər sentyabrın 5-dən hər gün yuxarıda zikr olunan idarə binasında saat 10-dan 12-ə qədər müraciət edə bilərlər.

Müdür əvəzinə injiner: N.Yaroş

9011

Bakı Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti “Kooperatsiya” bununla əhaliyə elan edir ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin binəgüzərliyinə binaən [sərəncamına əsasən], həmin sentyabr ayının 8-dən əhaliyə manufaktura,

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin...

səh. 49. “lot” təxminən 12,80 qrama uyğun ağırlıq ölçüsü idi.

Hökumət Teatrosu Axşam Tamaşası

səh. 50. “eylülün 5-ndə 1919-ncu ildə”: qəzetdə “eylülün” yerinə səhvən “ağustosun” getmişdir.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 51. “Petrovsk”: indiki Mahaçqala şəhəri.

səh. 52. “Yekaterinodar”: indiki Krasnodar şəhəri.

səh. 53. “şayiələri zail etməli”: qəzetdə belə getmişdir: “şayiələri zail edər”.

Teleqraf xəbərləri

səh. 56. “ershersoq İosif”: 1918-1919-cu illərdə Macarıstan regenti olan İosif Avqust nəzərdə tutulur.

Qəzetlərdən

səh. 58. “Nyu-York herald” [New York Herald]: 1835-1924-cü illərdə Nyu-Yorkda nəşr edilmiş qəzet.

Qarsdan gələnələr

səh. 65. “bu mühacir müsəlmanların”: qəzetdə “mühacir bu müsəlmanların” getmişdir.

səh. 67. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 69. “işbu eylülün 10-dan”: qəzetdə “eylülün” yerinə “iyulun” getmişdir.

“Müsəvat”da

səh. 69. “Ərəb Həmyə”: Quba qəzasının

9029

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

kəndi; indiki Böyük Həmyə kəndi (Siyəzən rayonu). Qəzetdə “Ərəb Həmid” kimi getmişdir.

Fəhlə həyatından

səh. 70. “...təftiş və tərvic etmək üzrə hər rayonda üç nəfər”: bundan sonrakı siyahıda adlar və rəqəmlər bir-birinə qarışmışdı; mümkün qədər düzəlttdik.

Bakı Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti “Kooperatsiya”...

səh. 73. “oksford”: parça növü; əsasən köynək hazırlamaq üçün işlədilir.

“perkal”: dözümlülüyü ilə seçilən pambıq parça növü.

“bomazi” (yaxud pamazı): xovlu pambıq parça.

“markizet”: yüngül pambıq parça.

Cümə, 5 sentyabr 1919-cu il, nömrə 269

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 9 zihiccətül-haram sənə 1337. 5 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

KİNOTEATR “RENESSANS”

Qurban bayramı münasibətilə

Cümə günü sentyabr ayının

5-dən etibarən “Prometey film”

cəmiyyətinin 6 hissədə məşhur dramasından iqtibas olunmuş

İ. N. Yermolyevin fabrikası

tərəfindən buraxılmış şəkil

göstəriləcəkdir: **“Sevgili və gözəl qadınlardan ötrü”**.

Səhnə tərtib Qi de Mopassan romanı olan “Ölümdən artıq”dan alınmışdır. Baş rollarda gözəl Zoya Karabanova, V. F. Strijevski, İ. Talanov. Səhnə tərtibi rejissor Protazanovundur.

Bu şəkil Rostovda ən böyük teatroların birində 15 gün bilafasilə [fasiləsiz] göstərilib böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır.

9031

İXTAR

[XƏBƏRDARLIQ]

Qurban bayramı münasibətilə yekşənbə [bazar] və düşənbə [bazar ertəsi] günləri idarə və mətbəəmiz tətil ediləcəyindən qəzetəmizin növbəti nömrəsi çarşənbə [çərşənbə] günü çıxacaqdır.

Axşam

Qurban bayramı münasibətilə göstəriləcək olan

opera və operetta tamaşaları

HÖKUMƏT TEATROSU

AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy

Qardaşlarının Müdiriyyəti

Cümə günü zilhiccə ayının 9-nda (eylülün 5-ndə 1919-ncu ildə)

Qurban bayramı münasibətilə şüküllu [cah-cəlallı] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur **“Arşın mal alan”** operası və şənbə günü Qurban bayramı gecəsi mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

Üzeyir bəyin məşhur

“Şah Abbas və Xurşidbanu” operası.

Qızlar, oğlanlar xoru və balet.

Böyük musiqi dəstəsi Üzeyir bəyin təhti-idarəsində olacaqdır.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

Qurban bayramı münasibətilə bazar günü sentyabrın 7-ndə gündüz Azərbaycan əsgərləri üçün məccani

“Dursunəli və Ballıbadı”, “Xor-xor”
komediyaları və musiqi nömrələri
tamaşaya qoyulacaqdır.
Tamaşa gündüz saat 1-də
başlanacaqdır.

SİRK “MODERN”

Cümə günü sentyabrın 5-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 69-ncu günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: qəti mübarizə Naməlum – Gənc Əli.

2-nci: Kalışeviç – Zakoroyko.

3-ncü: Jan-de-Kolon – Kreçetov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9030

MƏMURLARIMIZ HAQQINDA

Keçən Parlaman iclaslarının birində hökumət məmurlarının içində rüşvətخورluq müşahidə edildiyindən söz açılmışdı. Sözü açan Sosialistlər Fraksiyası olduğundan, Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri cavab verərkən: “Əgər bütün pristavları “Hümmət” firqəsi əzalarından [üzvlərindən] təyin etsək də genə rüşvətخورluq aradan götürülməz” – deyər haqlı olaraq bir işarə vurdu.

Vaqiən [həqiqətən də] məmurların rüşvətخورluğu hökumət və məmləkət üçün qorxulu bir vəqədir [hadisədir]. Rüşvətخور məmura xalqın etibarını ola bilməz və bu kimi bir hökumət qulluqçusunun vəzifə başında baqi qalması hökuməti ləkələyən, şanını azaldan və nüfuzdan salan hadisələrdən biri ola bilər. Odur ki, rüşvətخورluqla mübarizə qılmaq hökumətin böyük vəzifələrindən biridir.

Hal-hazırda bu vəzifə hökumət tərəfindən kamalınca ifa edilməkdə olub, məmurların rüşvətخورluq və başqa fənalıqlarını aşkar etmək üçün xüsusi bir idarəmiz mövcuddur.

Məmurular arasında rüşvət almaq adətinin bir çox səbəbləri vardır.

Bu səbəbləri aramaq, bilmək və hər birinin künhünə [məhiyyətə] bələd olmaq, əlbəttə, hökumətin borcudur, çünki səbəb bilindikdən sonra rəfə izalə edilər [aradan qaldırılır] və məmur üçün rüşvət almaqdan ötrü heç bir bəhanə yolu qamaz.

Fəqət səbəblər içində öyləsi var ki, məmurun öz təbiəti iqtizası olduğundan [xarakterindən irəli gəldiyindən], o xüsusda məmurun öz vəzifəsindən kənar etməkdən başqa hökumətin özgə bir çarəsi ola bilməz. Məsələn, təbiətən tamahkar və xalq təbirincə acgöz bir məmurun ancaq qulluğundan kənar etmək və mühakimə altına almaqla bu şəri rəf etmək [aradan qaldırmaq] olar.

Lakin başqa kənarı səbəblər dəxi vardır ki, pişəzvəqt [qabaqcadan; vaxtında] izalə edilərsə, bir çox rüşvətخورluq fəqərəsinə [hadisəsinə] yol verilməz. O səbəblərdən biri və ola bilsin ki, ən müəssiri [təsirlisi] və mühümü məmurun yoxsulluq halıdır. Bir çox məmurların yoxsulluq ucun-

dan rüşvət almaqlarını inkar etmək olmaz.

Nikolay zamanında – ki bürokratiya tərz-i-idarəsi idi – orta və kiçik məmurlar üçün təyin edilmiş olan “kazyonni” məvacib [xəzinə məvacibi] heç bir vaxt kafi dərəcədə olmayırdı. Hökumət qulluqçuları xüsusi idarələrdə qulluq edən və onlarla həm-qatar olanlara həmişə həsəd aparırdılar. Hökumət qulluqçusunun bir təsəllisi vardısa da o da “çin” və gələcəkdə “pensiya” almaq həvəsi idi. O idi ki, bu cürə qulluqlara şan və şərəf sevən dövlətlilər girib, vəzifələrini keyfəmayəşə ilə [özbaşınalıqla, kefləri istədiyi kimi] ifa edirdilər. Kasıb-kusub girərsə də, ya gərək acından ölə, ya da ki, rüşvət və sairə ilə başını dolandıra idi.

Demokratik üsul ilə idarə edilən məmləkətlərdə isə hökumət məmurunun heç bir xüsusi şan və şərəfi olmayıb, yalnız öz məmuriyyətinin heysiyyətini gözləyə bilər. Yəni məsələn, bir qubernator küçə ilə keçərkən hər kəsdən baş əymək və ehtiram görmək təmənnasında bulunmaz, fəqət öz məmuriyyət və mənəsinin də təhqir edilməsinə razı olmaz. Yalnız özünə verilmiş hüquq və ixtiyaratdan istifadə edə bilər. Bunun xaricində heç bir əmələ haqqı yoxdur. Odur ki, demokratik üsullu məmləkətlərdə hökumət məmuruna olmaq, üzərinə müəyyən və olduqca çətin bir vəzifə götürməkdən başqa bir şey deyildir. Binaənileyh [ona görə], bu vəzifəni qəbul etmiş və onun hər bir çətinlik və məsuliyyətlərini üzərinə götürmüş olan adamların məişət və güzəranları nə qədər təmin edilmiş olarsa, vəzifələrini bir o qədər yaxşı ifa edər və yox-

sulluq üzündən rüşvət almağa da bəhanə bulmazlar.

Məmura, baxısus [xüsusən] müşkül vəzifələri olan polis məmurlarına məvacib və maaş təyin edərkən heç vaxt bu əsas nəzərdə tutmamalıdır ki:

“Bəsidir, bir tövr ilə dolanar!”

Bu əsas, şübhəsizdir ki, rüşvətخورluğa səbəbiyyət verər, çünki bir tövr ilə dolanmaq üçün aldığı məvacib kifayət etməz və məmurun gözü daim kənarları gözlər ki, təmini-məişət üçün mədaxilini artırsın.

Zənn edirəm, məmurlara verilən məvacib gərək o qədər çox olsun ki, nəinki özünün və ailəsinin yemək-icmək və geyməyini görsün, bəlkə qara gün üçün də bir şey qaldırmağa imkan olsun. Böylə olarsa, məmurun fikri ailə qayğısı və yoxsulluq dərdi ilə pərişan olmayıb, bütün huş və guşu [ağlı və qulağı; fikri-diqqəti] öz qulluğunda olar. Demokratik üsullu məmləkətdə “Akaki Akakiyeviç” kimi məmurlar gərək olmasın. Hər kəs gərək öz vəzifəsi müqabili o qədər maaş alsın ki, onu rahat dolandırsın və yoxsulluq, işinə mane olmasın və hökumət məmurunu deməsin ki, gedib fəhləlik eyləsəm bundan yaxşı dolanaram.

Əminəm ki, hökumət məmurlarının məişət və güzəranı layiqincə təmin edilərsə, bir çox rüşvətخورluq əməlləri və başqa sui-rəftar və bəd hərəkətlər öz-özündən rəf olub gedər.

Ondan sonra əgər məişəti təmin edilmiş bir məmur artıqtamahlıq edib rüşvət-filan alarsa, öyləsinə qanunun ən şiddətli cəzası ilə tənbeh etmək, əlbəttə həm layiqdir və həm də lazım və vacibdir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(*Dabravol xəbərləri*)
2 Eylül

Taqanroq - Təzə yetişmiş xəbərlərə görə, Kiyev şəhəri bizim qoşunlar tərəfindən işğal edilmişdir. Dnepr üzərində olan hamı dəmiryol körpüləri salamatdırlar. Qırmızılar həyəcan içində ricət etmədirlər [geri çəkilməkdədirlər]. Dneprin sağ sahilində Ağkilsə və Tripol[ye] üzərinə hücumumuz davam etmədədir.

Kronşdadtın bombardmanı

Londondan xəbər verirlər ki, ağustusun 26-dan Kronşdadt bombardman edilərək İngiltərə donanması ilə müstəhkəm qılınır [möhkəmləndirilir].

SÜLH ƏTRAFINDA**Sülh Konfransında**

Bolqariya hüduğunu müəyyən etmək məsələsi çaharşənbə [çərşənbə] günü bitmədiyinə görə, Ali Şura bu gün dəxi Bolqariya müahidənaməsi [sazişi] ilə məşğul olmuşdur. Hamısından artıq nəzəri-diqqəti cəlb edən Frakiya məsələsidir. Məlumdur ki, Venizelos Frakiyaya aid Yunanıstan tələbatını bəyan etmişdir. Yunanlar onu göstərirlər ki, şimal və cənubda Enos-Midiya xəttindən tutmuş Frakiyada məskun olan yunan əhalisi neçə yüz minlərə baliğ imiş [çatırmış].

Sülh müahidənaməsi Fransa Palatasında

Almaniya ilə Müttəfiqlər arasında əqd

edilmiş sülh müahidənaməsi münasibətilə Fransa Məclisi-Məbusanında mühüm müzakirələr olmuşdur. O xüsusda danışmaq istəyən məbuslar 31-ə qədər yazılmışlardır. Yazılanların ədədi daha çox olacaqdır. Natiqlər silsiləsini istema etdikdən [dinlədikdən] sonra Məclisi-Məbusan Sülh Konfransı bəzi komissiyalarının bəyanatını dinləyəcəkdir.

Və bu bəyanı, müahidənamənin Fransa üçün nə qədər əlverişli bir surətdə əqd edildiyini və nasil imtiyazat verdiyini tərifi və tövsif [izah] edəcək.

Klemanso müzakirənin axırında danışacaqdır. Müzakirənin nə qədər uzanacağı məlum deyilsə də, ehtimal var ki, Eylülün 6-da Məclisi-Məbusan müahidənaməni imza etsin.

Sülh Konfransında

Verilən xəbərlərə görə, Sülh Konfransı konfransda olan nümayəndələrə bir qədər istirahət verməkdən ötrü bir az müddətə qədər sentyabr ayında öz məşğuliyətlərinə fasilə vermək istəyir. Fransa və Amerika nümayəndələri bu cür fasilə əleyhinə etiraz etməyib, fəqət bunu göstərirlər ki, Macarıstan ilə Bolqariya sülh müahidənamələri qurtarmamış və Amerikanın Türkiyə mandatını öz öhdəsinə götürməsi məsələsi bitməmiş bu fasiləni yəqin etmək olmaz. Bu qərara qədər Türkiyə məsələsində başqa bir iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmaq olmaz.

Sülh Konfransı və Türkiyə məsələsi

Sülh Konfransı işlərinə maraq edən dairələrdə Türkiyə məsələsinin gələcəkdə həll ediləcəyi haqqında nə kimi bir cərəyanın qəbul ediləcəyi ciddi surətdə mü-

zakirə edilməkdədir. Bu münasibətlə Nyu-Yorkda nəşr olan qəzetə öz rəyini deyir ki, hərgah, Amerika Türkiyə mandatını qəbul etməkdən imtina etsə, Türkiyənin gələcək müqəddəratı haqqında ümitsizlik ziyadəsi ilə artacaqdır. Qəzetə göstərir ki, Fransa hökuməti Türkiyə işlərinin dəyişilməsində xeyli maraqlıdır. Çünki Türkiyə hökumətinin etdiyi borcunun 63 faizi və Türkiyə dəmiryollarına qoyulan sərmayənin nisfi [yanısı] onun hissəsinə düşür. Müəzzəm dövlətlər [Böyük dövlətlər] Damad Fərid paşaya dostanə bir münasibətdə bulunub, onun siyasətinin müvafiqətkaranə [uzlaşmadan yana] olduğunu etiraf edirlər. Lakin Türkiyə müarizləri [əleyhdarları] var qüvvələri ilə çalışırlar ki, Kabinəni yıxıb Gənc türklərə mənfə bir münasibətdə olmayan [əhməd] İzzət paşanı hökumət başına keçirsinlər.

Türk Konqresinin intibahnaməsi

Bu yaxın zamanda Mustafa Kamal paşa sədarəti altında Ərzurumda açılmış olan konqredə Türkiyə dövlətinin təqsim edilməsi [bölüşdürülməsi] ilə mübarizədə bulunmaq və nə yol ilə işə başlamaq məsələləri müzakirə edilmiş və atidəki [aşağıdakı] intibahnamə [bəyannamə] nəşr edilmişdir:

(Samsun, Ərzincan, Zeytun, Urfa, Qeysəriyyə).

Birinci hissə

Trabzon vilayəti, Canik sancağı və həmçinin Şərq vilayətləri təsmiyə edilən [adlanan] Ərzurum, Sivas, Məmurətüləziz, Van və Bitlis və hakəza [həmçinin] Şərqi Anadolu vilayəti sancaqları yek-digəri

[bir-biri] ilə naqabili-təfriq olaraq mərbut [ayrılmaz surətdə bağlı] olduqları kimi, Dövlət-Osmaniyyə ilə də daha sıxı mərbutdurlar. Bir səbəb ya münasibətdən dolayı onların yek-digərindən ayrılması qeyri-mümkündür. Şu vilayətlər müttəfiq olaraq ümumi bir məqsəd təqib edirlər. Şu yerlərdə yaşayan müsəlman əhalisi yek-digəri üçün fədayi-nəfs [özünü qurban] edərək, qan qardaşları olduqları həsəbi [səbəbi] ilə yek-digərinə xüsusi bir diqqət və etina etməlidirlər.

İkinci hissə

Türkiyə hökumranlığı ittihadını [birliyini], türk irqi istiqlalını, xilafət və sultanın məhəlli-iqamətini [yerləşdiyi yeri] müdafiə qılmaq üçün milli qüvvələrin bir yerə toplanıb mütəşəkkil qılınması və işdə dəxi rəşadəti-milliyə göstərilməsi lazım və vacibdir.

3-cü hissə

Yunan və ya erməni istilasını və yaxud başqa dürlü müdaxilə olduğu təqdirdə, bir tənə-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] müdafiə və müarizəyə [mübarizəyə] qalxmaq prinsipini biz lazım bildik. Siyasi sultanın başqa əllərə keçməsi, yaxud əhali içində müvazinəni nəqz etməklə [pozmaqla] xristianlara yeni imtiyaz və xüsusi tərcih verilməsi mümkün deyildir.

4-cü hissə

Etilaf [Antanta] dövlətlərinin bu yerlə əhalisini tərki etməyə mərkəzi sultanı məcbur edəcəyini nəzərə alıb, lazımı tədbirlər ittixat edilir [tədbirlər görülür] ki, sultanın [hökumətin] mövqeyi möhkəmlənib xalqın hüququ müdafiə olunsun.

5-ci hissə

Osmanlı hökuməti tərəfindən təsdiq edilmiş, bizimlə çoxdan bəri yan-yanə yaşamış qeyri-islamla bütünü genişliklə hüquq verilməsini biz məsruriyyət ilə [sevinclə] qəbul edirik. Qanun və dinimiz, milli adət [adətlər] və ülüvvi-cənabımız [alicənablığımız] və qəvanini-dövlət [dövlətin qanunları] əsasları ilə təvafüq edərək [uyğun olaraq], qeyri-islamların tamamiyyəti-mülkiyyəti və şəxsiyyətləri təmin edilir.

6-cı hissə

Müsəlmanlar bu yerlərdə əksəriyyəti təşkil etdikləri kimi, mütarikə [atəşkəs] müqaviləsi əqd edildiyi zaman 30 təşrinivəvəl [oktyabr] 1918-ci sənədə dəxi əksəriyyəti haiz idilər [çoxluğa sahib idilər]. Bu müsəlmanlar bizim qan qardaşımız, dindaş və vətəndaşlarımızdır. Biz Sülh Konfransından bəkləyirik ki, tərtib etdikləri müahidənamədə bizim dini ənənətimiz [ənənələrimiz], hüquq və milliyyətimiz nəzərə alınmış, bunların əksinə bir iqdamat yapılmayacaqdır [addımlar atılmayacaqdır]. Biz də işbu şəraitə görə Sülh Konfransından ədalət bəkləyirik.

7-ci hissə

Bizim məmləkət mədəniyyətə lazımı diqqət verib, sənəət [sənaye] və maliyyə elmləri cəhətindən öz ehtiyacını və əhvalını hiss edir. Buna müvafiq, məmləkətimizin daxili, xarici istiqlaliliyyətini və vətənimizin vahidliyini saxlamaq şərti ilə biz 4 və 6-cı hissələr mövcubincə [əsasında], bizim daxilimizdə milliyyət əsasını etiraf [qəbul] edən və bizim məmləkətimizə soxulmaq niyyətində olmayan hər

bir millətdən sənət və maliyyə elmləri müavinətini məmnuniyyətlə qəbul etməyə hazırız. Bununla bizim ali arzumuz insanıyyət və ədalət əsası ilə yaxın zamanda sülh əqd etməklə bərabər, bütün dünyanın asayış və təhlükəsiz olmasından ibarətdir.

8-ci hissə

İndiki dövrdə dövlətlərin müstəqil olmaları hüququ üzrə bizim mərkəzi hökumətimiz başqaları kimi xalqın arzusuna tabe olmağa borcludur. Çünki təcrübə göstərmişdir ki, hansı bir hökumət müəssisəsindən verilən bir qərar camaatın razılığını qazanmasa, camaat nəzərində nüfuzu və əcnəbi məmləkətlərdə də hörməti olmaz. Bu səbəblərə görə, məmləkətdə olan hərc-mərclik və fəqirlik əleyhinə tezliklə vəsilələr [yollar, çarələr] tətbiq edilməsi lüzumiyyəti münasibətilə bizim mərkəzi hökumət məcbur olmuşdur ki, vaxtı fövt etmədən [vaxt irimədən] Milli Şura dəvət edib vətən və millət mənafeyinə verilən, vəkalətlər əsası üzrə olan hər bir qərarı onun təsdiqinə təqdim etsin.

9-cu hissə

Məmləkətimizin keçirdiyi müəssif [təəssüflü] hadisələr və xalq tərəfindən təqib edilən məqsədlərin ümumi olması “bloka” birləşdirilməklə, hal-hazırda “Hüquq Mühafizəsindən Ötrü Şərqi Anadolu Cəmiyyəti” namında olan ittifaqlar vücudunda gətirilməsindən ibarət olmuşdur. Bu cəmiyyət tamamilə hər bir sektant və firqə nüfuzundan azaddır. Bizim həmvətənli müsəlmanlarımız bu cəmiyyətin üzvü ola bilərlər.

10-cu hissə

Konqre tərəfindən təşkil edilən ictima [yığıncaq] davam edən milli təşkilat və mərkəzi vilayət idarələri tərəfindən təsvib [təsdiq] edilmişdir.

İRANDA**Fransa heyəti İranda**

İran hökumətinin istidasına [xahişinə] görə, Fransa Ədliyyə Nəzarəti Xarici Nəzarət sazişi ilə bir ədliyyə heyəti təşkil etmişdir ki, bu günlər məzkur [deyilən] heyət İrana azim olacaqdır [yola düşəcəkdir].

Bu heyət Tehrandə ali ədliyyə məktəbi açmaqdan başqa, İranda olan məhkəmə təşkilatları[na] aşına olub və İran Ədliyyə Nəzarətində yurist-konsul bürosu təşkil edəcəkdir.

Beş ildir ki, İran hökuməti nəzdində Fransa məhkəmə nümayəndəsi vardır. Onun fəaliyyəti nəticəsi olaraq İran hökuməti çox adamlardan ibarət bir heyət göndərilməsi üçün müraciətdə bulunmuşdur.

“Rə’d” qəzetəsinin qapanması

Tehrandə nəşr olunan “Rə’d” qəzetəsi ali hökumət idarələri sərəncamı ilə qapanmışdır. Məzkur qəzetə axırkı nömrəsində İngiltərə ilə İran arasında hüsusla gəlmiş olan etilafa [razılığa] və İngiltərə himayəsinə qarşı şiddətli surətdə protesto edərək bir məqalə dərc etmiş imiş. Qəzetənin bütün nömrələri müsadirə və zəbt edilmişdir.

Məlum olduğu vəch üzrə, qəzetə İn-

giltərə parasına nəşr olunub və sərmühərriri də [baş redaktoru da] erməni Kaspar Sepikyan idi. Şayiata görə, qəzetənin nəşirləri “Bərq” adında digər bir qəzetənin nəşrinə icazə istəmişlərdir.

**VÜKƏLA ŞURASINDA
[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]**

- Maarif nazirinin Lənkəran qəzası müəllimlərinə mayıs və avqust ayları məvaciblərinin verilməsi haqqındakı təqriri [rəsmi məktubu] istemasından [dinlənilməkdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Lənkəran qəzası müəllimlərinin mayıs və avqust məvacibləri Maarif nazirinin göstərdiyi üzrə verilsin.

- Maarif nazirinin Bakıdakı Müəllimlər Qurultayı məxaricatı üçün əlavə olaraq 9.248 manatın buraxılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

20 milyonluq fondan istənilən məbləğ buraxılsın.

- Maliyyə nazirinin pensiya nizamnaməsi və birdəfəlik maaş haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Maliyyə Nəzarəti, Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə], Hərbiyyə və başqa maraqlanacaq müəssisələr nümayəndələrindən Maliyyə Nəzarəti nümayəndəsi sədarəti ilə bir komiyaon təşkil edilsin ki, miri [mülki] və hərbi pensiya nizamnamələrini uyğunlaşdırıb, eylül ayının sonunadək Vükəla Şurasına müzakirə üçün təqdim etsin.

**NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]**

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən darüleytamlar [yetimxanalar] ehtiyacı üçün Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə 1.220 arşın bez, 1.146 arşın çit buraxılması haqqında Ticarət və Sənaye Nəzarəti nəzdində təşəbbüsdə bulunulmuşdur. Mallar nağd olaraq fabrika qiymətinə buraxılmalıdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Xariciyyə Nəzarəti vasitəsilə Gürcüstan hökuməti indindəki [nəzdindəki] Azərbaycan siyasi nümayəndəliyinə 50 min manat göndərmişdir ki, Ermənistandan Azərbaycana gəlməkdə olan qaçqınlara müavinət edilsin.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Türük və Məabir Nəzarəti indində Ermənistan qayıtmaqda olan erməni qaçqınları üçün Yevlax mövqifinə [stansiyasına] 15 vaqon verilməsi haqqında təşəbbüsdə bulunmuşdur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Qarabağ müfəttişinə müraciətən, qaçqın ermənilərin doğru siyahısı tutulması haqqında icdamatda [təşəbbüsdə] bulunmasını rica etmişdir.

- Maliyyə Nəzarəti tərəfindən, təsvib [təsdiq] üçün Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] işbu qanun layihələri təqdim edilmişdir:

1) Bakı quberniyasının Qusar dairəsindəki Zuxul köyündə 3-cü sinif gömrükxana təsisi haqqında; 2) 1914-cü sənənin 15 eylül qanununun dəyişməsi haqqında. Bu qanun altun, gümüş və platinə aiddir.

- Maliyyə Nəzarəti Xariciyyə Nəzarə-

tinin müavinəti ilə hal-hazırda siyasi nümayəndələrin baqajlarının buraxılmasını həvi [əhatə edən] bir qanun layihəsi tərtibinə məşğuldur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti tərəfindən Cavad qəzası xeyriyyə işlərinin təftişi üçün bir müfəttiş göndərilməmişdir.

- İşbu sənənin ağustos ayında Bakı darülcəzə və darüleytamlarına [əlillər evi və yetimxanalarına] 35.760 manat buraxılmışdır.

- Neft mədənlərinin Müsəlman Fəhlələri İttifaqı Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən, Qurban bayramı münasibətilə onlara avans verilməyi haqqında isticvabda [sorguda] bulunmuşdu. Məsai Nəzarəti xəbər vermişdir ki, Neft çilər İttifaqı məvaciblərinin 50 faizi miqdarında avans verməyə razı olmuşdur.

**İSLAM YAZISI ÜÇÜN
RƏQƏMLİ LATİN ƏLİFBASI**

- 2 -

Rəqəmli Azərbaycan əlifbamızın kəlmələrimizə tətbiqi

Əlifbamızla aşağıda otuz altı öylə türk və ya türkcədə müstəməl [işlənən] söz yazırız ki, hərflərimizin hər biri bunların birinin başında və əgər bu mümkün deyilsə, birinci hecasında bulunsun. Hərflərin tərtibi latın əlifbasında olanlardır. Hər rəqəmli hərf məxəzi olan hərfi təqib edir, fəqət səslə hərflərin surəti-istimalına [işlənmə şəklinə] məxsus diqqət cəlb etmək üçün başlarında səslə hərflər olan sözləri baş-

da yazıram. Latın hürufumuzla yazılmış hər söz rus və ərəb xətləri ilə dəxi yazılmışdır.

Dilimizi təşkil edən nitq sədalarını əslinə mütabiq [uyğun] surətdə təsvir etmək xüsusunda əlifbamızın, nöqsanı məlum olan ərəb xəttimizə deyil, ümumən pək mükəmməl ədd [hesab] olunan rus əlifbasından dəxi qat-əndər-qat əkməl [qatbaqat mükəmməl] olduğuna məxsus diqqət etməyi oxuyandan rica edirəm.

Azərbaycan türkcəsində a3, g4, j3, k, n3 sədaları kəlmənin başında vəqə olmazlar. Biz bunları bunların əlifbada olan sıralarında kəlmənin birinci hecası içində yazırız.

az, азъ, آز ; a1l, эль, ال ; el, эль, ايل ; it, ить, ايت ; i2s3i2h3, ышыхъ, ايشيخ ; ot, отъ, اوت ; o1lu1m, июлюмъ, اولوم ; uzun, узунъ, اوزون ; u1zu1m, ізюмъ, اوزوم ; mala3ba1r [körpü], мезбяръ, معبر ; bas3, башъ, باش ; c3a1ng1a1l, чянгяль, چنگل ; das3, дашъ, داش ; fajton, файтонъ, فايتون ; gas3, гашъ, قاش ; gla1lin, глянль, گلين ; g3u1g3a1, джюдже, جوجه ; bag4, багъ, باغ ; ha1vas1s, хявясъ, هوس ; h3ni2m, ханымъ, خانيم ; jas3, яшъ, ياش ; a1j3da1ha, эждеха, اژدها ; bakkal, баккаль, باققال ; k1a1la1m, кяламъ, كلم ; lâla, ляля, [لالا] ; mas3a, маша, ماشا ; nis3an, нишанъ, نشان ; baban3i2, баба-ы, بابائي ; pas3a, паша, پاشا ; ra1ng1, рянгъ, رنك ; solz, сиозъ, سوز ; s3u1s3a1, шюше, شوشه ; tu1fa1ng1, тюфангъ, تفنگ ; valta1n, вятянь, وطن ; dowla1t, доулять, دولت ; zorba, zorba, زوربا .

Məlum ola ki, Azərbaycan dilində yazılan q-lardan ancaq hecanın içində və ikisi bir yerdə söylənilən q-larda “k” sə-

dası var. Mütəbaqi [geri qalan] q-ların sədası isə “g” sədasıdır. Lihaza [buna görə], “baqqal” və əmsalı kəlmələr “k” ilə “bakkal” tələffüz olunduqları halda, “qızıl” və əmsalı kəlmələr “g” ilə oxunurlar.

* * *

Rəqəmli əlifbamızın Osmanlı türkcəsinə tətbiqi

Yuxarıda aşına olduğunuz Azərbaycan türkcəmizin xaricində Osmanlı türkcəsində heç bir hərf yoxdur.

Osmanlıcada “a1” səslisi yoxdur. Osmanlılar onun yerinə “e” səslisini istemal edirlər [işlədirlər]. Məsələn, farscası “dəst” olan türk sözünü biz azərbaycanlılar “a1l”, osmanlılar isə “el” söylərlər.

Osmanlı tələffüzündən “x” hərfi dəxi saqit olub [düşüb], qismən “h” və qismən “k” sədasına intiqal etmişdir [çevrilmişdir]. Məsələn, osmanlılar “xəbər”i “haber” və “yox”u “yok” söylərlər.

“Sağır nun” isə osmanlıcada adi nuna təhəvvül etmişdir [çevrilmişdir]. Məsələn, bizim

باباڭ “baban3”

tələffüz etdiyimiz sözü onlar sadə “baban” tələffüz edərlər.

Yarı səslə və yarı səsdəş olan “w” yerinə osmanlılar sadə “v” istemal edərlər. Bunun maqəbindəki [əvvəlindəki] fəthəni isə biz azərbaycanlılar və farsilər kimi zəmmeyi-səqileyi-münfətehəyə yəni “o”-ya qəlb etməzlər [çevirməzlər]. Yəni, məsələn, “dövlət”i biz “dewla1t” oxuruz, onlar isə “devlet” oxurlar.

Dillərində istemal etdikləri ərəb kəlmələrində osmanlılar hecaları səqil və xəfifə təqsim edərlər [ayırırlar]. Səqillər, içində (ق غ ع ظ ط ض ص خ ح)

hərflərindən biri olanlardır, xəfflər isə mütəbaqilərdir [yerə qalanlarıdır].

Səqillərdə qeyri-məmdud [uzun olmayan, qısa] hərəkəldən osmanlılar fəthəni “a”, kəsrəni “i” və zəmməni “u” sədasi ilə oxurlar. Xəfflərdə isə fəthəni “e”, kəsrəni “i” və zəmməni “u1” sədasi ilə oxurlar.

Biz azərbaycanlılar isək qeyri-məmdud hərəkələrin həpsini, hecaları xəfif və səqilə bölməksizin; xəfif hərəkəllə, məmdud hərəkəli isə osmanlılar, azərbaycanlılar və fərisilər ərəblərin kəndiləri kimi bilafərq “ā”, “ī”, “ū” sədaları ilə oxurlar.

Aşağıdakı Osmanlı sözlərini rus və müsəlman yazıları ilə yazmayaraq, yalnız rəqəmli latın əlifbamızla yazıram. İnşallah, buraya qədər yazdığımızı diqqətlə oxumuş olan zəvat [şəxslər] güclük çəkməksizin oxurlar. Və burası onların nəzərində yazımızın nə dərəcədə əlverişli olduğunun feili dəlili olar.

(Sətirlər soldan-sağa oxunur.)

az, elc31, is3, i2s3i2k, odun, o1k1u1z, uzun, u1zu1m, mea3mūr, balı2k, c3atal, devlet, felek1, galebe, gig3e, kalem, k1-o1pek1, leblebi, mal, nedāmet, pilaf, rahmet, selām, s3erab, tu1tu1n, vaalide, zahmet.

* * *

Rəqəmli latın əlifbamızın ərəb lisanına tətbiqi

Biz müsəlman millətləri həpimiz Qurani-şərifini və dualarımızı ərəb lisanında oxuruz. Hərəkələr sayəsində bunların oxunması o qədər asandır ki, ərəbcəyə aşina olmayan müsəlmanlar belə bunları səhih oxurlar. Əgər hərəkələri yazmaq və xüsusilə təb [çap] etmək qolay bir iş ol-

saydı, hərəkəli xətlə deyil ərəb dilini, həp müsəlman dillərini oxuyub-yazardıq və bugünkü gün islam içində bir islahi-xətt məsələsi olmazdı. Fəqət vəəsafa [təəssüf ki], maarif həyatımızın pək uzunmüddətli tarixi sabit edir ki, bu, mümkünsüzdür. Lihaza [buna görə], icabi-hal onu təqaza edir ki [mövcud vəziyyət onu əmr edir ki], Kəlami-qədimi [Qurani] şimdiyə qədər olduğu kimi bundan böylə dəxi hərəkəli ərəb yazısı ilə oxuyub, mütəbaqi [geri qalan] oxuyub-yazma ehtiyaclarımızı latın əlifbası vasitəsilə ifa etmənin çarələrini əldə etməyə səy edəlim.

Türk cümlələrimizdə nə qədər ərəbi və fərisi kəlmələr varsa, həpsini latın xətti ilə yazı yazacağımız zaman bu millətlərin tələffüzünə yox, kəndi tələffüzümüzə tövfiqən [uyğun] yazmalıyıq. Fəqət biz türklər şifahi və təhriri [yazılı] kəlamımızda tamamilə ərəbi və fərisi olan cümlələr dəxi istemal edəriz. Məsələn, bir əsər yazanda və yaxud bir iş başlayanda “Bismillahir rəhmanir rəhim” yazar və ya söyləyir. Bir müsəlmanın vəfat etdiyini eşitdiyimizdə, “İnna lillahi və inna ileyhi raciun” deyəriz və böylə bir xəbəri yazı ilə bildirəcəyimiz zaman yazarız. Onun kimi də, birinin kəndi malını və ya əsərini vəsf etdiyini eşitdiyimizdə “Kəs ki nəquyəd ke douge mən toroş əst” yazarız və söyləyiriz. Və qis əlahaza.

Latın xətti ilə türkcə yazı yazacağımız zaman bu növ cümlələri ərəbi və fərisi tələffüzlə yazmalıyıq. Zira cümlə hankı millətin isə, tələffüz də onun olmalıdır. Vəilla [yoxsa] müxtəlif tələffüzlər aləmdə ən mütədavil [işlək] olan və o səbəbdən naşi [ötrü] ən əhəmiyyətli bulunan lisanları hərç-mərc edib, millətləri biri-birini

anlaya bilmək nemətindən məhrum edərler.

Lihaza fəvqdəki [yuxarıdakı] Azərbaycan-latın əlifbamıza o qədər hərflər əlavə etməliyiz ki, ərəbi və fərisi sözlərini dəxi bu millətlərin tələffüzünə müvafiq surətdə yazı biləlim.

Ərəbcədə yalnız üç səslə var (a, i, u) ki, gah qəslə və gah mədlə [gah qısa, gah uzun] tələffüz olunurlar. Əgər əlifbamızdan bunların qeyri olan səslilərlə “j3”, “g1”, “g”, “e3”, “n3”, “k1”, “p” səsdəşlərini çıxarıb, bunların yerinə zeyldəki [aşağıdakı] səsdəşləri əlavə etsək, ərəbcənin mükəmməl bir fonetik əlifbası vücudə gələcək. O hərflər bunlardır:

(Sətirləri soldan-sağa oxu.)

c ث; h2 ح; z3 ذ; s2 ص; k2 ق; z4 ض; t3 ط; z4 ظ; a4 ع.

Məlum ola ki, ərəblər [in] ك hərfini “k” sədasi ilə və ق hərfini türkcədə və rusçada olmayan səqil bir “k” tələffüzü ilə söyləyir ki, biz bunu yuxarıda gördüyü kimi, “k2” hərfimizlə yazırıq.

Həmzə üçün “a3” və ayn üçün “a4” hərfini vəz etdiyimizi [qoyduğumuzu] keçəndə söylədik.

Ərəb nəhviyyununun [sintaksis mütəxəssislərinin] rəyincə, başında digər səsdəş olmayan bir hecanın başında həmzə və ismi-digəri [digər adı] əlif olan səsdəşin bulunması mütləq vacibdir. Zira onlar, səslinin nə ayrıca tələffüz olunmasını və nə hecanın başında bulunmasını mümkün ədd [hesab] etməzlər. Ərəb əlifbası bu rəy üzərinə tənzim olunmuşdur. Bu səbəbə görədir ki, səslə ilə başlanan hecalarda səslinin əvəzinə yazılan səsdəş yazmazdan əvvəl bir əlif yazmağa məcbur oluruz.

Məsələn, bizim türk اول kəlməsi latın xətti ilə iki hərflə “ot” yazılır və nəfəsi-əmrə [işin əslində] dəxi iki sədadən mütəşəkkildir. Ərəb əlifbası ilə üç hərflə اول şəklində yazılır ki, ərəb nəzəriyyəsi ilə burada səsdəşdir, و onun hərəkəsi olan zəmmeyi-səqileyi-münfətehənin [“o” səsinin] naibi-mənabeyidir [vəkilidir, onun yerini tutandır] ki, bu hərəkəyə ت səsdəşi dəxi cəzm olunmuşdur [özündən sonra sait gəlməyəcək şəkildə əlavə edilmişdir].

Həmzə və ya əlif məczum [səitsiz] olduqda və yaxud kəlmə içində məczum bir hərəkədən sonra vəqə olduqda, kəndi səsdəş sədasi türk və fərisi dillərində dəxi mühafizə etdiyini yuxarıda gördük. Ayrıca və ya hecaların başında yazılan əlif və ya həmzələrdə isə deyil fərisi və türk lisanlarında, hal-hazırda ərəb lisanında dəxi heç bir səda yoxdur. Buralardakı əlif yalnız bir işarətdir ki, burada ya bir hərəkə olduğunu və yəinki əlifdən sonrakı səsdəşin hərəkə yerinə yazıldığını göstərir. Bu qisim hecalar latın xətti ilə yazılacağı zaman icab edən [lazım gələn] səslidən başqa heç bir şey yazılmamalıdır.

Belə ki, gördük fars və türk lisanlarında müstəməl ərəb kəlmələrində “ayn” hərfi məczum olduğu halda həmzə tələffüzünə təhəvvül edər [çevirlər]. Hecanın başında bulunduğu zaman isə hər bir sədadən məhrum olar. Ona görə, məsələn,

“عزيز”i

osmanlılar “aziz” və azərbaycanlılar və fərisilər isə “a1ziz” tələffüz edərler.

Şimdi rəqəmli latın əlifbamızla zeyldəki [aşağıdakı] ərəb kəlmələrini yazıram. Bunların da müqəbilləri rus və ərəb ya-

zıları ilə yazılmayacaqdır. Səsilərlə başlanan sözlərdən sonra gələn və səsdəşlərlə başlanan kəlmələrin tərtibi hürufun ərəb əlifbasında olan sırası ilədir.

(Sətirlər soldan-sağa oxunur.)

avval, ah2âd, ig3âza, iz3ân, ulfat, ufûl, mua3min, bas2irat, tamâm, cubût, g3a-vâd, h2avâdic, hâtirat, dawlat, z3alil, ra-ûf, naa4m, saa4âdat, s3ahadat, sâdik2, z4alalat, t2ahari1at, z2âlim, a4ibâdat, g4anîmat, fikr, k2udrat, kâfir, labbajk, mu-s2îbat, nadaamat, hidajat, vilajat, nawm, jak2in.

* * *

Əlifbamızın farisi dilinə tətbiqi

Farisi dilində altı səslə var. Üçü daima qəsrə [qısa] tələffüz olunurlar ki, bunlardır: e1, 1, o. Mütəbaqi [geri qalan] üçü isə daima mədlə [uzun] söylənir ki, bunlardır: â, î, û.

Farisi dilinə məxsus qayət səqil bir “g” var ki, söyləsinə nə türk dilində və nə də Yevropanın ən məruf [məşhur] dillərində təsadüf olunur. Biz bu səda üçün “g2” hərfini vəz etmişiz. Türkcədə olmayan ərəb nitq səsləri farisicədə dəxi yoxdur. Bunların farisi dilinə keçəcəkləri zaman təhəvvülləri qanunu [dəyişmələri qanunu] ümumiyyət üzrə türkcədə olanın eynidir.

ق hərfini iranilər “g2” sədasi ilə oxurlar. ك hərfini isə bunlar da ərəblərin kəndiləri kimi “k” sədasi ilə oxurlar.

غ hərfi ərəb dilində kəlmənin hər yerində “g4” sədasi ilə oxunur. Türk dilində isə hecanın başında olduqda “g” sədasi ilə oxunur və bir səslidən sonra və ya iki səslə arasında isə “g4” sədasi ilə oxunur. Farisidə isə hecanın əvvəlində “g2” sədasi ilə oxunur və sair yerlərdə isə “g4”

sədasi ilə tələffüz olunur.

Türk dilinə məxsus olan “g1”, “k1”, “n1” sədalarına farisi dilində təsadüf olunmaz. Təbii, farisi sözlərini dəxi yalnız rə-qəmli latın əlifbamızla yazırız.

a1zba1r, ensâf, olfa1t, ârâm, îran, û, ma1a3ba1r, ba1râba1r, towba1, g3a1-zîra1, c3inâr, h3os3, dûst, rûz, zîra1k, j3a1ngârî, sa1r, s3a1ma3, dûg4, firûza1, g2a1dîm, kofr, gâv, la1b, mîrzâ, nûs3, hûs3, vâdî, nowba1t, zîra1k.

* * *

Təshih: Məhəmməd Ağa Şahtaxtlının məqaləsinin əvvəlində qismində idarə tərəfindən bir işarə dərc olunmuşdu ki, mətbəədə hürufat olmadığı üçün müəllifin ixtirakərdəsi olan [ixtira etdiyi] hüruf və əşkal dərc olunmamışdır.

Burası səhvdir. Zira müəllifin əlifbasında dörd birinci rəqəmlərdən və 23 latın hürufatından başqa müxtərə [ixtira edilmiş] bir şey yoxdur.

Həman 267[-ci] nömrədə Esperanto əlifbasında “3” rəqəmi yerinə səhvən latın əlifbasının son hərfi olan “z” hərfi dərc olunmuşdur.

Hürufat yoxdur deyə kəndi yerlərində rəqəmli yazı ilə yazılmamış kəlmələr bunlardır:

(Sətirlər soldan-sağa oxunurlar.)

a1l, s3a1nba1, da1lik1, sa1n, i2ldi2-ri2m, i2s3i2h3, o1lk1a1, c3o1l, u1zu1m, g3u1g3a1.

Bunların mötəd [adət etdiyimiz] yazımızla şəkilləri isə bunlardır:

(Sağdan-sola oxunsun.)

سن	ده	شنبه	ال
اولکه	ایشیخ	ایلدیرم	
اوزوم	اوزون	چول	

QURBAN BAYRAMI

Həzrəti İbrahim zamanından şimdiyə qədər davam etmiş qurban kəsmək məsələsi bizim içimizdə müstəhəb [bəyənilən] bir əməl olduğu ümumə məlumdur. İslam əhalisi Peyğəmbərimiz əleyhissalamın Həzrəti İsmayıl nəslindən gəldiyi münasibətilə işbu günü böyük bayram ədd [hesab] edərək, həman gün bir-birlərini təbriklə eys-ışrətə məşğul olub, təbii, bir çoxları da qurban kəsirlər. Bu qurban kəsmədə məqsəd nə olduğunu hər kəs anlayırsa da, məəttəəssüf [təəssüf ki], ona əməl edənlər də pək az olur.

Qafqazın bir çox islam köy və şəhərlərində Qurban bayramına bir-iki ay qalmış bəzi islam qardaşlarımız qoyun, quzu, keçi alaraq kamali-həvəsə onları yemləyib bəsləyirlər ki, Qurbanda zəbh etsinlər [kəssinlər].

Otuz-qırx sənə bundan əqdəmə [əvvələ] kimi ata-babalarımız, mötəqidlərimiz [dindarlarımız] Qurban bayramına tam mənası ilə əməl etməkdə ikən, bu son zamanlarda, filhəqiqə [doğrudan da], məzkur [adı çəkilən] bayram ibadət və kasıblara yardım əvəzində, bir eys günü rəngi almışdır ki, həman gün yalnız qarnını doldurmaq və qonaqlıqdan başqa özgələrinə düşünməməsi meydana çıxmışdır.

Məsələn, Qurban bayramı yetişərkən hər kəs qollarını çəmrəyib bəslədikləri heyvanları kəsər və ətindən fəqirlərə deyil, varlı qonşularına payladıqdan sonra eyi parçalarından da kabab bişirib ləzətlə yeməyə başlar. Sür-sümük qalarsa, onu da fəqirlərə ehsan eylər. Zahiblərimiz [yanlış düşüncədə olanlarımız], təbii, bu sənə də keçən sənələr kimi adi adət-

ləri ilə qurbanlar kəsib qövme-əqrəbalərinə mehmannəvazlıq etməklə, kəndiləri də məzkur qurban ətindən istifadə edə-cəklər.

Əski zamandakı Qurban bayramı ilə şimdiki Qurban bayramlarının fərqlərini müqayisəyə qoysalar, zəngin qurban kəsən qardaşlarımız bu sənələrdə qoyun qurbanı deyil, hər saat, hər dəqiqə yüzlərcə məsum islam övrət və uşaqlarının qurban kəsildiklərini nəzərlərinə alırlar. Hər kəsin halını kəndiləri ilə müqayisə etməsələr, təbii, o zaman əfəndilərim pək məşhur olan mənzərəyi-dilxiraşlara [ürək parçalayan mənzərələrə] nəzəri-diqqətlərini cəlb edər və etməklə millət irz və namusu uğrunda qurban kəsilməmiş arxadaşlarının bir çox sahibsiz çoluq-çocuqlarını fikirdən keçirərək, kabab yedikləri zaman islamlıq və müsavət nöqtəyi-nəzərindən əllərindəki tikələri yerə salıb da həman millət qurbanlarının sahibsiz balalarını can kimi ağuşlarına basar və onlara qurbana sərf etdikləri bir günlük hədə keyfin parasını verərək başqa millətlərə mü-təfəvviqlərini [üstünlüklərini] [i]sbat edər-lər.

Keçən sənələrdə qəzetələrimizdə Cəmiyyəti-Xeyriyyəimizin qurban dərələrini hər şəhərdə toplayıb, satılıb fələkzədələrimizə [bədbəxtlərə, fələk vurmuşlara] sərf edilməsi məqalə və ya elanlarını hər kəs oxumuşdur zənn edirəm. Bu sənə qurbanın dərəsi deyil, bəlkə, şimdidən hər yerdə bir “Qurban yardımları” adı ilə yer müəyyən edərək, oraya hamı riza və rəğbətə qurban gününə sərf edəcək parayı verərsə və o paralar Mərkəzi Cəmiyyəti-Xeyriyyəimiz idarəsinə toplanarsa, təbii, böyük para hasil olaraq bir çox cəfəbinlə-

rimiz [cəfa görmüşlərimiz] toxalar [doyar] və biz də həqiqi bayram keçirmiş olarıq.

Üç-dörd sənədir ki, biz yalnız Qars, Ərdahan, Oltu və Ərzurum mühacir və biçizlərinə [yoxsullarına] müavinət edirdik. Amma şimdi onu bilməliyiz ki, bu sənə Qafqaziyada köylülərimizdən o qədər mü-təzərrir [ziyan çəkmiş], evsiz, ac və çılpaq qalanlarımız var ki, onlara hökumət nə qədər kömək etsə də, yenə ehtiyacları layiqincə rəf edilməyəcəkdir [aradan qaldırılmayacaqdır]. Böylə olduqda, Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə arzu olunan məbləğlər toplanarkən Cəmiyyət də bir tərəfdən sahibsizlərin başqa ufaq-təfək ehtiyaclarını arayaraq, yetimxanalar təsis etdirib məzlum balaların tərbiyəsinə baxar, onları geyindirib, yedirər-ıçirər və qeyri bu kimi nöqsanlarını da islah edər.

Ümid [edirik] ki, hər kəs ərz olunan məsələyə əhəmiyyət verib əlindən gələnlərdən fədakarlığı əsirgəməyəcəkdir.

Rasizadə Əlirza

ÜÇ BAYRAM

1336 sənəsi zilhiccə ayının 9-u idi.

Ziyalılardan bir neçəsi bir dostun evində əyləşmişlərdir. Başqa söhbət olmaz və söhbət birdir:

Şəhər neçə aydan bəri mühasirə halındadır. Müntəzəm əsgəri qüvvə tərəfindən təhti-mühasirəyə [mühasirə altına] alınmamışdır, fəqət əşqiyyə dəstəsi yolları kəsərək, nə xaricdən şəhərə adam buraxır, nə şəhərdən xaricə. ... Milli Komitəsi ...nları boykot etmişdir, ...nlara bir gir-

vənkə şey satmağa buraxmayıq. Ərzaq bilmərrə qurtarmışdır. Bir ildən bəri fütqərəyə pək ucuz qiymətlə verməkdə olan çörək, nəhayət un-buğda bitdiyindən, artıq paylanmayıq. Xalq acdır, həm də fütqərə deyil, yüz minlərə malik olanlar, milyonçular belə “bu gecə ac yatdıq” deyər şikayət edirlər.

Şəhər qaranlıqdadır. Neft tapılmayıq. Girvənkəsi 8 manata adı var, özü yoxdur. Yüzdə səksən ev gecə qaranlıqda qalır. Camaat arasında böyük həyəcan var. Camaat baş həşirindədir. Nicat yolu əsla görünməyir.

Tərəfi-müqabil bir təklif, iki təhdid edir. Bizə təslim olunuz, silahlarınızı veriniz, əks surətdə ya acınızdan qırılacaq, yaxud ... dəstəsi ilə yaxlaşır. O, şəhərə varid olar olmaz [çatar-çatmaz], sizi qırıb məhv edəcəyiz.

Türk əhali isə: “Əcdadımız təslim olmamışdır. Ya qırılacaq, yaxud sizi təslimə məcbur edəcəyiz” deyər min dürlü məşəqqət və üsrət [çətinlik] içində bir ildən bəri qışın iki arşın qarını, yazın şiddətli yağışı və dolusu, yayın hərarətli günəşi altında ac qarınla gecə-gündüz əldə silah olaraq növbə ilə qaraqol çəkir, hər dəqiqə müsəlləh müsədiməyə [silahlı toqquşmaya] hazır durur.

Bu aclıq içində, bu qırğın qarşısında, bu təhdid edən fəlakət müqabilində köksünü gərərək: “Ölmək var, düşməyə təslim olmaq yoxdur” deyər durur. Müzlim [qaranlıq] gecədən sonra işıqlı bir gün hü-lul edəcəyini [gəlib çatacağını] kim dana bilər? Bundan ümidini kim kəsər?

Yalnız anadan kor doğmuş, günəş görməmişlər!

Fəqət türk milləti tarixdə qaranlıq ge-

cələr də görmüş, işıqlı gündüzlərdən də feyzyab olmuşdur. Şimdi, bəlkə də, gecə-mizdir. Çox da qaranlıqdır. Fəqət gecənin gündüzü var. Qaranlıq müvəqqətdir. “Bir gün gələcək, şəmsi-həqiqət doğacaqdır.” Türk buna bütün imanını ilə etiqad edir. İmanını kamildir. Odur ki səbir və təhəmmül edir [dözür].

Buna ancaq ürəksizlər, qorxaqlar, kutahtəbinlər [dar görüşlülər, gələcəyi görə bilməyənlər] şübhə edirlər. Türk isə inanır.

Türk səbir, təhəmmül, iman, etiqad, uzağı görər göz və qüvvəti-qəlb verən tarixə malikdir.

Türkdə həqiqi qüvvələr də var. Lazım gələrsə, hər bə edər, lazım görərsə, ölər, öldürər. Camaata yol açmaq üçün canını fəda edər. Xalqın yolunu kəsmiş nəhir üzərinə kəndi kəmiklərindən körpü salar...

Bu sifətlər dəxi türk üçün yabançı deyildir.

Əvət, ziyalı cavanlar əyləşmiş, övzayihazirə [mövcud vəziyyət] haqqında söhbət edirlər.

Birisi:

– Əfəndilər, fəlsəfə yaxşı, fəqət həyat dəxi öz tələblərini israrla təqdim etməkdədir. Həyat ilə də hesablaşmamaq olmaz. Xalq qırılır, camaat acdır. Buna bir çarə düşünmək lazımdır. Bilirmisiniz, həzərət, xalq böyük həyəcan və iztirabdadır. Aclıqla zarafat olmaz...

– Mən deyəyim! – deyər bir tələbə öz təklifi ilə meydana atıldı: – Başqa çarə yoxdur. Bu iyirmi minlik camaatı fəlakətdən qurtarmaq üçün mən qəti bir təklif edəyim. Gecə xalq səngərdə olan zaman biz özümüz getdiyimiz səngərdən tufənglərimizi boşaldaq müqabil tərəfə. Şübhə-

siz, bununla da dava düşmüş olar. Camaatın da yaxası qurtarar. Çünki düşməni qırıb məğlub edəriz. O zaman yollar öz-özündən açılmış olar. Xalq da aclıq bəlasından qurtarar.

Zatən bu tələbə özgə təklif edərilməzdi də. Bir inqilabçı-sosialist daha öz təbiəti əleyhinə gedəmməz ki! O bir inqilab, bir patıltı, bir gurultu istər. Nəticə isə, bəlkə də, yaxşı olar. Yaxşı olmazsa da, daha bundan artıq nə olacaq?

İnqilabçı-sosialist tələbə böylə düşünürdü.

Amma birincisi, bütün vücudu ilə buna protesto edir. Əksini isbatla:

– Əvət, bəlkə düşməni məğlub edəriz, yol açılar, ərzaq gələr. Amma bəlkə qalib gələmmədik? Onda aclıq bəlası ilə bərabər rəhmətsizliyi ilə məşhur olan bir qalib düşmən qarşısında nə yapacaqsan? Bu millətin qanının məsuliyyətini nə edərsən? – deyər hiddətlənir.

Bəla üstünə bəla qoyulmayacağını, bunca xalqı qırğına vermək eyni səfahət [səfehlik], axmaqlıq olduğunu bütün əsəbiyyəti ilə qışqıraraq isbat edir.

* * *

Şəhərdə boğulmuş, candan salınmış kimi zəif bir şayiə dövrən edir.

“Deyirlər qaimməqamliq dairəsində xəbər alınmışdır ki, Bakı işğal edilmişdir.”

Fəqət qaranlıq gecədə ailəsi üstünə şərməndə [xəcalətli] gedən bir fəqir zəif, əlil bir sailin sualına [dilənçinin istəyinə] nə qədər əhəmiyyət verərsə, böylə zəif şayiyyə də xalq o əhəmiyyəti verir.

“Əvət, xalq sakit olsun deyər bir şayiədir yenə buraxırlar” deyər inanmayırlar.

Zatən haqları da var. Üç dəfə böylə şa-

yiələr dövrən etmiş, həp yalan çıxmışdır.

* * *

Xalq bu zaman öylə bir halda idi ki, əhvali-ruhiyyəsini müəyyən surətdə təsvir etmək qabil deyil. Fəqət bunu demək olar ki, başlıca üç cərəyan vardı:

Birincisi, nə olur-olsun, tərəfi-müqabilə qarşı hər b açmaq, bir qədər qan bahasına da olsa, ya qalib gələrək düşməni bayraq endirməyə məcbur etmək, yaxud məğlubiyyət bahasına da olsa, önlər ölüb, sağ qalanlara düşmən əsarətində də olsa, çörək yetirilməsinə imkan vermək, bu surətlə də məsələni birdəfəlik qəti surətdə həll etmək tərəfdarı idi.

İkincisi, “Dövlətlilər taxılı gizləyirlər. Şəhərdə on min pudlarla taxıl var. Fəqət bahalandırmaq qəsdilə üzə çıxarmırlar”, – deyər bir gün cəmi-kəşir [izdiham] yığaraq dövlətlilərə hücum etməyi yegənə çərə görürlər.

Bu iki cərəyanın heç birisi xaricdən gələcək naciyə [xilaskara] inanmayı, nicat gözləməyirlər.

“Bəlkə, gələr də, fəqət o vaxtadək bizimki bizə dəyə” deyirlər.

Üçüncü cərəyan isə daha durbin [uzaq-görən], daha düşüncəli olub, hər sözünü ölçər, biçər, sonra deyər adamlar idi. Bunlar tam mənası ilə əqli-səlimin [məntiqin, sağlam düşüncənin] təlqini ilə rəftar edirlər. Başda qaimməqam olmaq üzrə bu cərəyanın müntəsibləri [mənsublari] günəşin doğacağına, haqq və həqiqətin qalib gələcəyinə, gündüzün hülul edəcəyinə [yetişəcəyinə] qəvi [qüvvətli] bir imanla etiqad edir, qalibiyyət xəyalını bəsləməklə bərabər, məğlubiyyət təsəvvüründən də ayrılmayı, bir az daha təhəmmül

etməyi [dözməyi] tövsiyə edirdi.

Buna görə, indi ki, açıq çalışın qüvvə də bunlardan ibarət olduğundan, “Düşmən on güllə atmadıqca atəş açan edam ediləcəkdir” əmri verərək kimsəni hissiyyətə qapılmağa qoymayırdı.

Şayəd cahil cavanlar təngə gəlib də beş güllə ilə şəhəri və dolayısı ilə bütün mahalı fəlakətə verər deyər hər dürlü tədbirlər görürdü.

Bu vəziyyət neçə müddət idi ki, davam edirdi.

* * *

Zilhiccənin 10-u sübh vaxtı idi. Şəhərin yüzədə on faizi belə bu böyük bayramı qarşılamağa hazırlanmamışdı. Adətən, hər il olduğu kimi qaranlıqdan məscidicame açılmış, “Əla ma hədana Allahu əkbər” sədası kimsənin qulağına çatmırdı. Şəhərdə bir növ düşkünlük, ölgünlük hiss olunurdu.

Yalnız yenə zəif bir şeyiə vardı:

Bu gecə Ağdamdan dağ yolu ilə Kirsə gəlmiş Hüseyn əfəndi bəşarət [müjdə] gətirmişdir ki, Bakı Türk-Azərbaycan ordusu tərəfindən işğal edilmişdir.

* * *

Eyni gün saat 10 radələri idi. Arvad-uşaq, qoca-cavan, bir kəs evdə qalmamışdı. Evlər, bazarlar ayılı-uldüzlu qırmızı bayraqlarla müzəyyən [bəzənmiş] idi. Cavan-qoca bütün kişilər müsəlləh [silahlı] olaraq Bazarbaşına şitab edirdi [tələsirdi].

Fəqət “Düşməne hücum edəlim, öləlim, ya qalibiyyət, yainki məğlubiyyət bahasına yolu açalım, barı ərzaq gəlsin” deməyirlər.

“Dövlətlilər taxılı gizləyir, bizi ac buraxırlar. Hücum və talan edəlim” də deyər yox idi.

Bazarbaşında son aylar adi halı kəsb etmiş [adi hal almış] olan halət də yox idi. Tam əksi idi.

Adətən oraya toplaşaraq hər kəs öz curu [tay-tuşu] ilə “Nə yapalım, nə vaxtadək böylə gedəcəkdir, acılıqdan həlak olduq” və sairə kimi sözlər danışırlardı.

Bu gün isə səhər tezdən başlayaraq Bazarbaşında iki dəstə musiqi çalır, səkiz aydan bəri nizami əsgər kimi səngərlərdə qaraqol çəkmiş adamlar şimdilə Bazarbaşına bayrama cəm olurlar.

Yalnız bunlar deyil, bütün şəhər əhalisi Bazarbaşına qoşur. Evdən Bazarbaşına gedincə neçə yerdə dayanır, müjdə gətirənlər füqərə nəfinə [xeyrinə], Müdafiyə-Milliyə Komitəsi nəfinə ianələr verir, ötürlər.

Hamı yek-digərinə [bir-birinə]: “Üç bayramın mübarək olsun” deyər dörd kəlmə sözlə həm Qurban bayramı, həm paytaxtımızın istirdadı [geri alınması], həm də şəhərin və mahalın zalımlar mühasirəsindən qurtaracağı münasibətilə biri-birini təbrik edir.

Bu vaxtadək şayəd dava düşər deyər bir güllə atmaq məmnü [yasaq] ikən, bu gün “Şadlıq topu atacağı, qorxmayın” deyər düşməne sifariş edilir və düşmənin cəbhədən gətirilmiş topları, yüzlərcə pulemyotları müqabilinə, yalnız gurultu çıxarmaq üçün yerli camaatın öz əli ilə qayırılmış topları və 1812-ci ildən qalmış bir dənə “Napoleon topu” adı ilə məruf [bilinən] top rus qəbiristanına çəkilərək yüzlərlə tufənglilər müşayiətilə:

Bakının alınması;

Şuşa şəhəri və Qarabağın gələcək nicatı və

Qurban bayramı

münasibətilə dağlara, meşələrə gurultu salmışdı.

* * *

Bu gün, bir il sonra yenə Qurban bayramıdır. Vətəndaş, dindaş, millətdaşları bu bayram münasibətilə təbrik və bir il əvvəlki vəziyyətlə bugünkü halımızı müqayisə edərək, bu neməti-üzmanın [böyük nemətin] qədrini bilmələrini arzu edirəm.

Xəlil [İbrahim]

Balaca felyeton

QURBAN BAYRAMI

Hacı Cənnətəli ta zilqədənin axırlarından Qurban bayramı üçün hazırlaşır və bayram günü tədarükünü görürdü.

1558 manata bir dənə kök, yağlı və özü də qara rəngli qoyun hənuz zilhiccə daxil olmadan alınmış, həyətdə bağlanmışdı. Hər gün naharda yarısı və şamda da o biri yarısı yeyilən qovun qabığından başqa, Hacınin xəsisliyinə baxmayaraq, qoyun üçün xüsusi surətdə yem də tədarük qılınırdı.

Hacı hətta balaca oğlu Əlicəfərin və həmişə “şeytan” deyər çağırdığı Fatmanisənin gündə misqal yarım qədər qoyuna şəkər yedirtmələrinə də bir o qədər qeyzlənib atlanıb-düşməyirdi.

Qurban bayramı və xüsusən qara qoyun Hacı üçün əyləncəli bir məşğuliyyət təşkil edirdi. O hər nahar və şam evə gəldikdə əvvəlcə qoyuna baş çəkər, görək ariqlayıbmı deyər qabırğalarını əllər və sonra yuxarı çıxardı.

Bəzən yemək ortada olduğu zaman qoyunun mələyişini eşidib mərdivən (pirləkan) aşağı yüyürən uşaqların dalınca hüzeni-qəlblə baxmamayıb Hacının çocuqluğu yadına düşər və qurşağını çəkə-çəkə onların ardınca qoşaraq saatlarla qoyunla əylənərdi.

Əlicəfər Hacının üzərinə atlayıb:

- Dədə, bu qoyun mənümdüvəə deməsi və “şeytan”ın qoyunun boynuna sarılaraq:

- Yox, mənümkidü – deyə etirazda bulunması Hacıya başqa bir fərəh verib, qoyuna olan şövqünü bir az da artırardı.

Hacı o günə, bayram gününə məxsus hətta bir iti bıçaq da almışdı.

Bir dəfə namaz üstə bayram işlərini adəti üzrə düşündüyü zaman Hacının başını gözəl bir fikir tənvir qılmışdı [ışıqlandırmışdı]:

Əgər yenə xeyriyyə-meyriyyə cəmiyyətləri nəfinə [xeyrinə] dərilləri yığmaq istəyənlər təngə gətirərlərsə, bir səyaq ilə başından rədd eyləməyə çalışacaq, mümkün olmadığı təqdirdə heç qoyun kəsmək deyil, bu gün kabab da yemədiyinə and içəcək və dərinin pulundan, heç olmasa, bıçağın bahasını çıxaracaqdı.

Hacının qoyun təqsim etmək [bölüşdürmək] “planı” da bu cür idi:

Bir şaqqaşı mədənçi Hacı Fərzəli, bəzaz [arşın malı satan tacir] Kərbəlayı Lütfəli, xərazəçi [xırdavətçi] Məşhədi Qurbanəli və bir neçə bu cür adamlarla öz qohum-qardaşına göndiriləcək və ikinci şaqqaşı da əvvəlinci gün bir doyunca kabab yeyilərək, mabaqisi də [yerdə qalanı da] sabah, o biri gün qutaba sərf ediləcək və baş-ayaq da öz qaydası ilə bişirilib yeyiləcəkdi.

Qurban bayramı füqəranın qibtə və həsrətini mövcib [qibtə və həsrətinə səbəb] olursa da, həqiqətdə ləzzətli bayramlardan biridir və onun yolunda neçə günlərlə düşünməsinə və zəhmətə qatılan-masına da dəyər. Çünki piy kababı nə qədər ki yeyirsən, kim sənin əlini tutacaq. Sonra Şollar suyu və Bilgəh şanı...
* * *

Hacı bayram namazını təzəcə qurtarıb məsciddən gəlmiş və atlas donu ətkələrini qurşağına sancaraq bağdaş qurub kababdan bir-iki şiş yeməmişdi ki, “Hacı Cənnətəli, ay Hacı Cənnətəli” sədasını mütəaqib [sədasının ardınca], qarı dəqqül-bab olmağa [qarı döyülməyə] başladı.

Hissi-qəbləlvüqu [sezgi] onların kim olduğunu Hacıya bildirmiş və onların məhəllə dəri yığanları olduğuna Hacının heç şübhəsi qalmamışdı. Hacı əvvəlcə bir gizlənmək istədisə də, sonra fikrini dəyişdi. Arxalığının ətkələrini salıb ağız-burnunu təmiz sildikdən sonra məğmum bir tövr taxınaraq [qəmli bir hal alaraq] qarıya tərəf yönəldi.

Əvət, Hacı yanılmamışdı. Qarını çalanlar həman Hacının qorxduğu dəri yığanlar idi.

Bir saat qədər uzanan mübahisə və müdafə əsnasında Allah və bütün peyğəmbər və imamlar şahid çəkilməmişdi ki, o nəinki qoyun kəsməyib, hətta kababın qoxusu belə bu gün burnuna dəyməyib...

Nəticədə dəri yığanların bir neçə ağır sözlərini eşitməklə Hacı qarını cırparaq içəri girmişdi.

Hacı heç həyətin ortasına çatmamışdı ki, qarı açılaraq:

- Allah qurbanınızı qəbul eylesin. Neçə gündür ki, acam. Mənə bir Allah pa-

QAFQAZIYAYA BAYRAM TƏBRİKİ

1914 sənəsində Ərdahanın zəbtindən sonra ricət[də] [geri qaydarkən] 1915 sənədə hüddud üzərində Ərcivan məntəqəsində Qurban bayramı təbriki mərasimində Çaqılqayanan dağının zirvəsindən Qafqaziya dağları gözükməyə başlayınca bədahətən söylənmiş təbrikdir.

Ey boranlı-qarlı dağlar,
Gözlərindən qan-yaş çağlar.
Dalğın baxışlarından həp
Ciyərlərim vərəm bağlar.
Boraların neyçün daim
Sızlayıb da qəlbi dağlar.
Dərələrin, irmaqların
Baş köksünə sürüb ağlar.
Qara bulud sarmış səni
Çığ, fırtına, boran yollar.
Düşmənlər sənə qafanamı
Qazma, süngü, balta saplar.
Arxan sıra övladların
Səsin duyub zar-zar ağlar.
Qorxma, qorxma, annəciyim,
Gəlir yenə əski hallar.
İntiqamın almaq üçün
Əsgərlərim silah alar.
Mənim kimi övladların
Düşmənlərə qılinc sallar.
Al bayrağım sallanaraq
Gecə və gündüz yol uzlar.
Bayramını təbrik edib
Üzərinə kölgə salar.
Başındakı yaraları
Ətkələri ilə bağlar.

Əfi

Talıbzadə Yusif Ziya

yı... – sailin [dilənçinin] zarıtlı sədası Hacı dübarə bir daha qayıtmaq istəmədiyi qarıya tərəf dönməyə məcbur etdi.

- Rədd ol, rədd ol, ... oğlu. Mənim ovqatımın təlx vaxtında sən də gəlmisən ki, Allah payı ver. Rədd ol deyirəm, rədd ol, – deyə dilənçiyə doğru Hacı əfəndi cummuş və qarıdan da bir qədər dişarıya kimi onu “təşyi” [müşayiət] etmişdi.

Hacının övqati-təlxı yalnız bununla da bitməmişdi.

Əlicəfər və “şeytan”ın:

- Bizim qoyunumuz hanı, bizim qoyunumuz hanı? – deyə bir-birinə qarışib ağlamaları qurban ətinin vayına oturulduğunu Hacıya duyurmuşdu.

- A qız, ay arvad, bu uşaqları nöşün ağladırısan? Onlara nöşün kabab verməyirsən? - Bu sual ilə tərəddüd halından çıxmaq istəyib başlayacağı oyuna Hacı bir başlangıç qədəmi atmışdı.

- Nə kabab, sən də çaşmısan, nədir, a kişi? Ət qalmış idi ki, kabab da verim? Mən hələ qonşudan gələnləri də paylaşmışam, genə əmidostuya, Püstə bacıya, Şəkər xalaya çatmayıb. Budur, bax qonşumuzda illərcə ətə həsrət qalan Tükəzban qarıya istədim bir az sür-sümükdən-zaddan yollayam. O da...

Bu ölüm bəratülqövlü [fərmanı] qədər zəhərli olan sözləri artıq eşitməyə Hacının səbri qalmadığı üçün arvadın üzünə bir parça tüpürüb:

- Pah, aton tünbətün olsun, yaman arvad, haqq və hesab bilməyən arvad, filan arvad, peşməkan arvad, –deyə qızıqmağa başladı...

İştə, Hacının neçə günlərlə bəklədiyi bayram cəşni [ziyəfəti] arvadın döyülüb-əzilməsi ilə bitdi.

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Yetimlər yurdunda bayram cəşni**

Məlum olduğu üzrə, Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi Qurban bayramı günü Yetimlər yurdunda bayram münasibətilə cəşn [ziyafət] məclisi tərtib verməyi qərara alıb, orada olan yetim uşaqlar üçün bayramlıq almaqdan ötrü 3 mindən ziyadə para buraxmışdır. Bayram günü öz uşaqları ilə bir yerdə bayram edən möhtərəm əhali, ümid edilir ki, belə bir əziz bayram günündə yetimləri də yadına salıb onları sevindirməkdən ötrü Yetimlər yurdunda tərtib edilən cəşn məclisinə təşrif gətirər. Məclisə təşrif gətirənlər yetimlər üçün hər nə hədiyyə gətirərlərsə, məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] qəbul ediləcəkdir. Yetimlər yurdu Verxni Kladişinski küçədə sabiq Birinci rusi və müsəlmani məktəb binasında.

Qubernatorun əmri

Qəza naçalnikləri bəzən kəndi rəisləri əmrinə bir qədər kəmməhəllik [etinasızlıq] və ya təxir ilə əncam verirlər və bəzən də kəndi rəislərinə ərzi-hal verdikdə onu əmredici bir surətdə verirlər və həttə ərzi-hala əncam verilməzsə, hökumətə istefa verəcəkləri ilə təhdid edirlər.

Böylə rəftar əlbəttə qanundan xaric olub da xidmətçilərin nizamsızlığına dəlalət edə bilər və nizamsız da heç bir hökumətin, ələlxüsus Azərbaycan kimi gənc bir hökumətin pişrəfti [tərəqqisi] ola bilməz.

Şu məsələni naçalniklərin kəndisi düşünməlidirlər. Binaənileyh [ona görə], hökumət tərəfindən hər bir əmr və ya düsturüləmə [təlimatnamə] varid [daxil] olan

kimi fəvvrən [dərhal] diqqət və ciddiyəti-tam ilə ona əncam verməyi qubernator cənabları əmrü fərman etmişlərdir.

Şu fərmana itaət etməyənlərin məsuliyət altına alınıb ağır tənbehlərə düşər edilmələrini qubernator tövsiyə edir.

Ona binaən [ona görə], hər kəs kəndi xidmətində ehmallıq göstərəcəksə, indidən istefa verib xidmətdən çıxmalıdır.

Bakı qubernatoru

Əmir Nərimanbəyov Bakı mahalına qubernator təyin olunub, bu gündən mahalı idarə etməyə şüru etmişdir [başlamışdır].

Həcdən azad olmaq

Qoşun məskən etdiyi hamı məktəb imarətləri həcdən [müsadirədən] azad olunmuşdurlar.

Qarnizon rəisi

General-mayor [İbrahim ağa] Yusifov Bakı qarnizonu rəisi təyin olunmuşdur.

CƏMIYYƏTİ-XEYRIYYƏDƏ

- Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü Cəmiyyəti-Xeyriyyə idarəsi iclasında bir qaç məsələlər məhəlli-müzakirəyə qoyulmuşdur. O cümlədən Bakı şühədaları şərəfinə şühədalar qəbiristanında bir nişangah təmir olunması məsələsi müzakirə olunmuşdur. İclas nişangah üçün Quliyev cənabları ianə etdiyi 200 min manatdan başqa, bütün azərbaycanlılardan ianə toplayıb nişangahın tikilməsinə sentyabrın 15-dən şüru olunmasını [başlanmasını] təhti-qərara almışdır.

- İngilislər gedərkən Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə ianə etdikləri 200 min manata bazar məzənnəsi ilə qış üçün buğda alıb saxlanmasını iclas qət etmişdir. Bu buğda qışda bahalıq olarsa, bir qədər füqəraya kömək yetirər.

- Ruhanilər tərəfindən iclasa təklif olunmuşdur ki, qurban qoyunları dəriləri Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə toplanıb füqərə nəfinə [xeyrinə] satılsın. Ona binaən [ona görə], qət olundu [qərara alındı] ki, hər məhəllə nümayəndəsi kəndi məhəlləsində kəsilən qoyunların dərilərini toplayıb Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə təhvil versin.

Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən ianələr

Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən zeylədəki müstəhəq əşxasa [aşağıdakı haqqı çatan şəxslərə] ianə verilmişdir:

Ümmülsələmə Qasım qızına 200 manat, Gülgəz İsmayıl qızına 200 manat, Fərid Axundzadəyə 200 manat, bir nəfər Qars fələkzadəsinə [bədbəxtinə, fələk vurmuşuna] 200 manat, Mirzə İbrahim Mirzə Əli oğluna 200 manat.

- Cəmiyyəti-Xeyriyyə əmələ [fəhlə] nümayəndələrindən təkrar rica edir ki, füqərə üçün apardıqları un torbaları Cəmiyyətə lazım olmağa görə geri versinlər.

TEATRO VƏ MUSIQI**Bayram tamaşaları**

Qurban bayramı münasibətilə cümə günü axşam avqustun 5-də Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən Hökumət Teatrosunda “Şah Abbas və Xurşidbanu” operası, şənbə günü axşam “Arşın mal

alan” operettası mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Böyük musiqi dəstəsi hər iki əsərin müsənnif [müəllif] və bəstəkarı Üzeyir bəy Hacıbəyli cənablarının təhti-idarəsində [idarəsi altında] olacaqdır.

Bu tamaşaların biletləri indidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşalar axşam saat 9-un yarısında başlanacaqdır.

Bundan əlavə, bazar günü gündüz həman teatrodə Bakıda olan Azərbaycan əsgərləri üçün məccani [pulsuz] olaraq “Dursunəli [və] Ballıbadı”, “Xor-xor” komediyaları mövqeyi-tamaşaya qoyulub, musiqi nömrələr[i] ifa ediləcəkdir. Gündüz tamaşası məxsus əsgərlər üçün olub saat 1-də başlanacaqdır.

* * *

Türk aktyorları iştirakı ilə çaharşənbə günü Hökumət Teatrosunda birinci kərə olaraq iki yeni əsər mövqeyi-tamaşaya qoyuldu. Bunların birincisi Rza Zakinin “Məhkəməyi-kübra” adı ilə yazmış [olduğu] faciəsinin 5-ci pərdəsi, ikinci, Osmanlı-türk mühərrirlərindən Təhsin Nahid bəyin bir pərdəli “Hicranlar” faciəsi idi.

“Məhkəməyi-kübra”nın 5-ci pərdəsi haqqında məəttəəssüf [təəssüf ki], müsbət və mənfi bir şey söyləyəmməyəcəyiz. Çünki tamaşaçılarca naməlum olan “Məhkəməyi-kübra”nın 5-ci pərdəsi kim-səyə müəyyən bir fikir verəmməyirdi. Ondən alınan təsir bir tamaşaçının mitinqlərdə söylənən gurultulu və əsassız nitqlərdən aldığı təsirin eyni idi. Bu kimi sənət və həyatdan uzaq, məqsəd və qayəsiz əsərlərin yazılmasından nə kimi şeylər güdüldüyünü məəttəəssüf təyin edəmməyiriz.

“Hicranlar” faciəsi isə ədəbi olmaqla bərabər, yazılarkən səhnə nəzərdə tutulduğundan sənətkarənə bir əsərdir.

Yevropa ədəbiyyatında son zamanlarda yeni bir məktəbi-ədəbi açılmışdı. Bu nə realizm, nə də naturalizm idi. Bu məktəbi-ədəbi ədəbiyyatı elm və fənn ilə birləşdirir. Bəşəriyyətin hissiyyatını, dəruni həyəcanlarını hissiyyatla deyil, elm və fənn nöqtəyi-nəzəri ilə soyuq-qanlıqla təsvir edir. Bu məktəbi-ədəbi “impressionizm” adlanır.

“Hicranlar” faciəsi də bu məktəbi-ədəbi ilə qələmə alınmışdır. Vərəm bəstərində [yatağında] yatmış bir aşıqı uzun müddət bir hicrandan sonra məşuqəsi ilə görüşür, görüşərkən xəstə vücudda hasil olacaq bütün həyəcan və iztirabları elm və fənn nöqtəyi-nəzəri ilə ərz edir.

Böylə məsul, olduqca məharət istəyən bir vəzifəni Abbas Mirzə Şərifzadə ifa edirdi. İstər Abbas Mirzənin, istər başqa ikinci dərəcə vəzifə götürən artistlərin oyunlarında nəzəri-diqqəti cəlb edən bir şey vardı ki, o da əsərin lisan və üslubunun təgəyir və təbdil edilməməsi [dəyişdirilməməsi] idi. Birinci kərə olaraq bizim artistlərimiz Osmanlı şivəsində səhnəyə çıxırdılar. Demək olar ki, lisanca bir qədər müvəffəq də oldular.

Abbas Mirzə, Müəyyəd bəyin həyəcanlarını, iztirablarını göstərməyə qayət səy edirdi. Müvəffəq də olurdu. Lakin nəzəri-diqqətə alınacaq bir fəqərə [hadisə] vardır ki, onu əvlərinə məğrurən [bağışlayacaqlarına inanaraq] söyləmək istəyirik.

Əgər “Hicranlar” faciəsi impressionizm məktəbi-ədəbisindən başqa olaraq yazılmış olsaydı, əgər bu faciə romantik yaxud realist və ya qeyri bir əsər olsaydı, o

zaman Abbas Mirzənin oyunu təqdirlərlə qəbul edilərdi. Lakin impressionizm məktəbi-ədəbisi bir şeyi fənn ilə ölçür, o yalnız fənni qəbul edir. Bunun üçün Abbas Mirzənin bir-iki yerdə həddindən artıq, yəni vərəmli bir xəstənin heç bir vəchlə yapammayacağı hərəkəti və tərz-i-ifa-dəsi tənqid edilə bilər. Bununla bərabər, Abbas Mirzə tamaşaçılar üzərində lazım gələn təsiri buraxa bildi.

Kazımoğlu

Abstanovka

Müzəyyən: qonaq odası, buduar, yemək odası və kabinə abstanovkaları [avadanlıqları] və həmçinin ayna (güzgü), rəsmlər, xalılar, elektrik lyustraları və qeyri ev əşyası satılır. Telefon nömrə 37-51. Səhər saat 8-dən 10-a, axşam saat 3-dən 9-a qədər.

9023

İtibdir

Bir portmanat. Üstündə qızıl monoqramlar, içində pul. Tapan şəxsdən acizənə təvəqqe edirəm ki, içindəki pulları özü götürüb portmanatı yadigar olduğundan içində olan kağızlarla bərabər bu adresə gətirib versinlər: Dumski meydan, Haşimovun evi nömrə 11. Zərgər Cəbrayıl Mədətov.

9813

Lənkəranda

İki ev, 600 sajin yer, Primorski və Xanski küçələrin küncündə (Vasilevski qardaşları varislərinin) satılır. Xahiş edənlər hər gün səhər saat 8-dən 3-ədək Mərkəzi sklad müdiri A. V. Vasilevskiyə müraciət edə bilərlər. Malakan-ski küçə nömrə 3, həyətdə.

9034

Yer axtarır

Türkcə və rusca savadı olan bir şəxs ticarət xanalarda və başqa müəssisələrdə özünə münasib bir yer axtarır.

9033

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı

laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyaynovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr

üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, pərdəni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor M. İ. Lurye

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Elan

Bakı Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti “Kooperasiya” bununla ümumə və ələlxusus kitab mağazaları sahiblərinə və qeyri kitab satanlara elan edir ki, hərəgah onlarda ittifaqın

kitabxana (biblioteka) möhürü ilə möhürlənmiş kitablar tapılırsa, bunlar hökumət gücü ilə onlardan alınıb və sahibləri oğurlanmış kitabları aldıqlarına görə qanuni cəzaya cəlb olunacaqlar.

9035

Elan

Neçə illərdən bəri Petropavlovka köyündə vəqə olan ziraət [kənd təsərrüfatı] anbarımızda hər cür ziraətə uyğun makinalar mövcuddur. Xahiş edənlər Bakı kontoruna müraciət edə bilərlər.

Ünvan: Milyutinski caddə, Adamovun evində, Mirzeynal Məstanzadə və qardaşları.

7454

Müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Kinoteatr “Renessans”

səh. 75. “İ. N. Yermolyevin fabrikanı”: Rus kino prodüseri İosif Yermolyev tərəfindən 1915-c ildə Moskvada qurulan iflm şirkəti nəzərdə tutulur.

“Qi de Mopassan romanı olan...”: qəzetdə belə getmişdir: “Səhnə tərtib Qi de Mopassan romanı olan...”

“Ölümdən artıq”: fransız yazıçısı Mopassanın ilk dəfə 1889-cu ildə çap edilmiş “Ölüm qədər güclü” [Fort comme la mort] adlı romanı nəzərdə tutulur.

Məmurlarımız haqqında

səh. 77. “Akaki Akakiyeviç”: rus yazıçısı Qoqolun məşhur “Şinel” povestinin qəhrəmanı olan kasıb rus çinovniki.

Teleqraf xəbərləri

səh. 78. “2 iyul”: qəzetdə səhvən “2 iyul” getmişdir.

“Ağkilsə”: Ukraynanın Kiyev vilayətindəki Belaya Tserkov şəhəri nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 78. “Enos-Midiya xətti”: Birinci Balkan müharibəsindən sonra Osmanlı və Bolqarıstan dövlətləri arasındakı sərhəd xətti.

səh. 79. “Gənc türklər” (yaxud “Jön türklər”): Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

“atidəki intibahnamə nəşr edilmişdir”: belə başa düşülür ki, bu bəyannamənin mətni rus dilindən tərcümə edilmişdir; “Azərbaycan” qəzetindəki bu tərcümə bir çox cəhətdən qeyri-dəqiq və anlaşılmazdır.

“Canik sancağı”: qəzetdə “Yanik sancağı” getmişdir.

“Məmurətüləziz”: qəzetdə “Məhərrə-müləzlə” kimi təhrif edilmişdir.

“xristianlara yeni imtiyaz”: qəzetdə “xristianlara” yerinə “kəndlilərə” getmişdir; belə anlaşılır ki, mətnin ruscadan tərcüməsində qeyri-dəqiqliyə yol verilmişdir.

İslam yazısı üçün

rəqəmli latın əlifbası

səh. 84. “İnna lillahi və inna ilayhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”

“Kəs ki nəqu-yəd ke douğə mən toroş əst”: “Heç kim deməz ki, mənim ayrımım turşdur”. (Farsca)

“Və qis əla haza”: “Və bununla müqayisə et”. (ərəbcə)

Qurban bayramı

səh. 87. “Zahiblərimiz”: “zahib” ərəbcə “bir zənnə, bir düşüncəyə uyan” mənasına gəlir. Məqalənin müəllifi bəlkə də burada “qurban kəsmək” mənasına gələn “zəbh” sözündən “qurban kəsən” mənasında “zahib” sözü əmələ gətirərək, “qurban kəsənlərimiz” demək istəmişdir. Fəqət qəzetdə “zahib” yox, “zahib” getmişdir.

“yüzlərcə məsum”: qəzetdə “məsum” yerinə “məlum” getmişdir.

Üç bayram

səh. 88. Xəlil İbrahim bu yazısında, 1918-ci ilin Qurban bayramı ərəfəsində Şuşada mövcud olan vəziyyətdən bəhs edir. Türk-Azərbaycan ordusunun Şuşaya daxil olmasıyla sona çatan bu gərgin vəziyyəti Xəlil İbrahim, “Azərbaycan” qəzetinin 16, 21, 22, 23 və 25 oktyabr 1918-ci il tarixli 16, 18, 19, 20 və 22-ci nömrələrində çap edilmiş

“Təhlükə qarşısında: Qarabağın son günləri” adlı yazısında daha ətraflı təsvir etmişdir. (Bax. “Azərbaycan” qəzeti külliyyatının I cildinə.)

“1336 sənəsi zilhiccə ayının 9-u idi.”: burada tarix, hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 15 sentyabr 1918-ci ilə uyğundur.

“... Milli Komitəsi ...nları boykot etmişdir, ...nlara bir girvənkə şey satmağa buraxmayır.”: qəzetdə belə getmişdir – bəzi sözlərin yerinə ... qoyulmuşdur. Aydındır ki, belə olmalıdır: “Erməni Milli Komitəsi müsəlmanları boykot etmişdir, müsəlmanlara bir girvənkə şey satmağa buraxmayır.”

“Yaxud ... dəstəsi ilə yaxlaşır.”: qəzetdə belə getmişdir.

səh. 89. “Bakı işğal edilmişdir”: “Bakı tutulmuşdur, ələ keçirilmişdir”. Buradakı “işğal” sözü günümüzdə sırf mənfi mənada işlədilər “işğal”la qarışdırılmamalıdır.

səh. 90. “Zilhiccənin 10-u”: Qurban bayramı hicri təqvimin son ayı olan zilhiccə ayının 10-da başlayır və dörd gün davam edir.

“Əla ma hədana Allahu əkbər”: “Bizə hidayət verən Allah ən böyükdür”. Bayram günlərində oxunan təkbirlərdən biridir.

“Bazarbaşı”: Şuşada məhəllə.

Qurban bayramı

səh.93. “Əfi”: bu imza Seyid Hüseyin Sadiqə məxsusdur.

“Qafqaziyaya bayram təbriki”

Şeiri (səh. 93) üçün lüğət:

bora: çovğun, qasırğa
çığ: uçqın; qar uçqunu
gəlir: gələr
uzlamaq: yol getmək

Bakı xəbərləri

səh. 94. “Verxni Kladişinski”: Bakıda küçə; indiki Həsən Seyidbəyli küçəsi.

“Əmir Nərimanbəyov Bakı mahalına qu-

bernator təyin olunub...”: qəzetdə “Əmir Nərimanbəyov” yerinə səhvən “Nəriman Nərimanbəyov” getmişdir.

Teatro və musiqi

səh. 95. “Dursunəli və Ballıbadı”: Sultanməcrid Qənizadənin komediya əsəri.

“Xor-xor”: Sultanməcrid Qənizadənin komediya əsəri (təbdil).

səh.96. “Kazımoğlu”: bu imza Seyid Hüseyin Sadiqə məxsusdur.

Abstanovka

səh. 96. “buduar”: varlı evlərində qadınlara məxsus qonaq otağı.

Çərşənbə, 10 sentyabr 1919-cu il, nömrə 270

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 14 zihiccətül-haram sənə 1337. 10 eylül 1919 sənə.

Türk və islamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

MƏDRƏSEYİ-İTTİFAQİ-İRANİYAN

Həmin zilhiccə ayının 20-sinə [sentyabrın 16-na] qədər ərizələr qəbul olunur. Ayın 22-dən dərslərə şüru olunacaq [başlanacaq]. Dərslərin fəhrüstü: farisi, türki, ərəbi, rusi, Fransa, gürcü, sair elmi dərslər. İran Vəziri-Maarifi [Maarif naziri] tərəfindən təsdiq olunmuş proqram və nizamnamə mövcubla [əsasında] rəftar olunacaq.

Müdir: Müstətab Hüseyinzadə.

Vorontsovski küçə, 456.

9039

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü sentyabrın 10-nda 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – “Uçan adamlar” namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 2-nci qastro olacağıdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 74-ncü günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: ikinci görüş Naməlum – Kalişeviç.

2-nci: Gənc Əli – Yemelyanov.

3-ncü: Qırmızı Maska – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9036

BAKİ BİRİNCİ ZÜKUR GİMNAZİYASI

(Balaxanski küçə nömrə 83)

Bununla elan edir ki, 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyyədə gimnaziyada zeylədəki [aşağıdakı] siniflər milliləşmiş və türk lisanında təlim veriləcəkdir: əlifba, kiçik və böyük ehtiyat [hazırlıq] sinifləri və birinci sinif.

Biz [yoxsul] şagirdlərdən ötrü stipendiyalar təsis olunmuşdur. Ərizələr qəbul olunur.

Dərslər sentyabrın 15-də başlanacaqdır.

Gimnaziya müdiri: (imza)

9937

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu ilin sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsınıf

li ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisinfli ibtidai məktəbi qurtaranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüsurunda imtahan edilib layiq olduqları sinfə alınacaqlardır. İşbu üç sinfdə oxuyacaq mütəəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisanında təlim veriləcək. Sınıflar aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və İkinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünas [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünas edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fəvqəzlik [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul mütəəllimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına

maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiyalar təsis etmək xəyalındadır.

T-239

ELAN

Bakı muzika studiyasında şərqi musiqi alat və ədəvata [instrumentlərinə] aid xüsusi bir klas açılmışdır. Muzika alətləri [in]dən tar, kamança, səntur, saz və qeyrilər üzərinə nota üsulu ilə tədrisat olunur. Hər bir kursu iki sənəlik olacaqdır. Tələbələr arzu etdikləri fars, Azərbaycan, Osmanlı, gürcü, erməni və qeyri şərqi millətlərin musiqisi ilə aşına edilir. Tələbənin şərqi musikasının əməliyyatını (teoriyasını) təhsil etməsi məcburidir. Məzkur alat [deyilən alətlər] üzərinə Avropa musiqisi dərsi də verilir. Ərizələr qəbul olunur.

Adres: Bakı, Morskoy və Birjavoy küçələrin guşəsində. Telefon nömrələri: 20-12, 47-12.

Studiyanın kanselyarı sabah saat 10-dan 2-yə və axşam 4-dən 6. Şərqi musiqi müəllimi A. A. Oqanezaşvili.

9938

MAARİF YOLUNDA

Azərbaycan Cümhuriyyətinin maarifə dair olan işlərində ən mühüm ədd [hesab] edilən təşəbbüslərdən biri Bakıda universite açmaq, digəri isə əcnəbi məmalikə bərayi-təhsil [təhsildən ötrü] tələbələr göndərməkdir.

Hökumətin təşəbbüsü ilə meydana qonulmuş olan bu iki mühüm məsələnin camaat arasında lehinə də və əleyhinə

də olanları vardı. Məsələlərin o və ya bu surətlə həlli, yəni qəbul və ya rəddi Parlmana bağlı idi. Parlaman məsələlərin hər ikisini qəbul etdi və lazım olan para buraxılmasına razılıq verdi.

Əlbəttə, Parlaman universite açılmasının və ya məmaliki-əcnəbiyyəyə təhsiləlm üçün tələbə göndərilməsin deyərilməzdi. Nə universite açılmasının nəbəmövsum [vaxtsız] ədd [hesab] edilməsi, nə professorların rus və təlim və tədrisin rus dilincə olması, nə açılan fakültələrin ki – biri tibb və biri tarix və filoloji elmlərinə aiddir – zəruri elmlərdən hesab olunmaması və hakəza [eləcə də] məmaliki-əcnəbiyyəyə göndəriləcək olan tələbələrə bilaxirə [daha sonra] bir mənəfət olub-olmayacağına hələlik yalnız bir məsələ şəklində olması və nə də maarif və məxaricin ağırlığı Parlamanı bu məsələlərin qəbulundan çəkindirə bilmədi. Zira Parlaman universite və təhsili-elm əleyhinə ola bilməzdi və bu məsələləri əsas etibarilə qəbula məcbur idi.

İştə, paytaxtımızda universite açmaq və məmaliki-əcnəbiyyəyə tələbələr göndərilmək məsələləri müsbət surətdə həll edilmiş və bu təşəbbüslərin qövldən feilə [sözdən işə] çıxarılmasına qərar verilmişdir.

İndi iş mütəşəbbislərə [təşəbbüskarlar] bağlıdır. Yəni bu mühüm işləri millət və dövlətimizə mənəfət yetirmək şərti ilə meydana çıxarmaq hökumətin, daha doğrusu Maarif Nəzarətinin səy və iqtidarından asılıdır.

Əvvəla burasına diqqət yetirməlidir ki, universitedə təlim dilinin rusca olması məlum şəraitin vücudu zəruriyyəti ilə bir

hökm mənziləsində [dərəcəsi] olub, fəqət bu şərait çalışıb-vuruşmaq sayəsində müruri-zamanla [vaxt ötdükcə] bərtərəf edilə [aradan qaldırılı] biləcəyindən, bu halı indilik müvəqqəti ədd [hesab] etmək olar.

Əgər axır məqsədimiz özümüzə məxsus bir türk universiteti görməkdirsə, o halda bu universitenin əvvəli-əmrədə [işin başında] rus dilində açılmasından qorxmamalıdır. Lakin qorxmamaq və əmin olmaq üçün o məqsədin addım-addım baqaidə [qaydasınca] və müəyyən üsul üzərə təqib ediləcəyinə əmin olmalıdır. İştə bu yolda xalqa təminat vermək, hər kəsi arxayın etmək, yəni həman məqsədə tərəf yürümək Maarif Nəzarətinin borcudur və biz ümidvarıq ki, Nəzarət bu borcunu kamalınca əda edəcəkdir [yerinə yetirəcəkdir].

Açmaqda olduğumuz universiteti milliləşdirmək və mürurla Azərbaycan türk universiteti surətinə salmaq Maarif Nəzarətinin birinci borcudur. Ancaq həman Nəzarətin bu borcdan əlavə digər bir borcu dəxi vardır ki, o da bu universitedən hasil edilən mənəfəti Azərbaycan türk tələbələrində təşmil [şamil] etdirməkdir. Əgər universitemizdə Moskov və Petroqrad universitetləri kimi 100 nəfər xarici tələbədən ancaq iki-üç nəfərini müsəlman görəriksə, bu hala təəssüf etməmək mümkün olmayacaqdır. Çünki o halda xəzinəmiz öz parasını lazım olmayan yerə sərf etməyə məcbur qalacaqdır ki, bu xərc ediləcək paranın və sərf ediləcək əməyin axırda dövlətimiz üçün bir mənəfəti olacaqmı və olmayacaqmı şiqqlərini [seçənlərini] tərəziyə qoyub çəksək, ikincisi-

nin birincisindən ağır gələcəyini indidən və indiki təcrübələrimizdən təxmin etmək olar. Odur ki, universiteni mümkün olduğu qədər Azərbaycan türk tələbələrində məxsus bir hala salmaq lazımdır ki, axırkı mənfəəti də gözə görükən olsun.

Tələbələrin məmaliki-əcnəbiyyəyə göndərilməsinə gəlincə, bu da mühüm bir məsələdir ki, bunun da həllini gələcək mənfəət nöqtəyi-nəzərinə təvafüq etdirməlidir [uyğunlaşdırmaq lazımdır]. Hökumətin məmaliki-əcnəbiyyəyə tələbələr göndərilməkdən məqsədi tələbələrə deyil, bəlkə dövlət və məmləkətimizə kömək yetirmiş olmasıdır. Buna görə, kimi göndərmək məsələsini həll edərkən kasıb getsin, dövlətli qalsın və ya tələbə getsin, abituriyent qalsın sözlərini kənara qoyub da – çünki bunlar bizcə əsassızdır – ancaq qabiliyyət və istedad sahibləri getsin şərti ilə həll etmək lazımdır.

Qabil və müstəid [istedadlı] tələbələr əvvəla əxz etdikləri elmi layiqincə bilib sahibi-ixtisas olar və saniyə [ikincisi], boş yerə də vaxtını itirməzlər. Əlavə, Azərbaycan türklərinin qolaylıqla mədəniləşməyə qabiliyyət və mədəni olmaq ləyaqətini də mütəməddin [mədəni] məmləkətlərin alim və fəzillərinə də bildirərlər. Əks halda, mənfəət əvəzinə maddi və mənəvi zərərlərə düşüb, şan və heysiyyətimizi də ləkədar edərək [ləkələyərək]. Ona görə, seçilib göndəriləcək olan tələbələrdən qabiliyyət və istədəda malik olmaq şərti istənilməlidir. Bu şərtə müvafiqət edənləri bilib seçmək üçün Nəzarətin xüsusi bir yolu və üsulu olmalıdır.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

*27 ağustos iclası
(məbəd)*

Əhməd Cövdət - Qabaqca mən dedim ki, bu sualı hökumətə verməkdən məqsədimiz ancaq Məclisi-Məbusan vasitəsilə camaata əhvali-hazirə haqqında məlumat vermək və məmləkətin nə kimi bir vəziyyətdə olduğunu, hökumətin də nə kimi çarələr düşüncə, nə tədbirlər gördüyünü bilmək və camaata bildirmək idi. Həman bu məqsədlə idi ki, biz hökumətə sorğu deyil, qabaqca bir sual verdik. İstədiyimiz də ancaq məlumat almaq idi. Lakin sualımıza kafi cavab ala bilmədiyimizdən, biz hökumətin fəaliyyətindən şübhəyə düşdük və bəlkə hökumət heç bir tədbir görməyir də deyə sualımızı sorğuya mübəddəl etdik [çevirdik]. Bu barədə hökumətin bizə inanmaması, etibar etməməsi artıqdır.

Məmləkətdə nələr olduğunu bilmək, hökumətin necə çalışdığını sorma, ittixaz olunan [həyata keçirilən] tədbirləri kafi görmədiyimiz təqdirdə onu tənqid etmək bizim haqqımız, həm də müqəddəs haqqımızdır.

Burada Rəisi-vükəla [Baş nazir] bizə cavab verərkən deyir ki, bir çox şeylər var ki, sirrdir, açmaq, bəyanat vermək olmaz. Mən bilən Məclisi-Məbusanda öylə bir adam olmaz ki, dövlət sirlərini açmağı tələb etsin. Doğrudur ki, öylə məsələlər ola bilər ki, açıq məclisdə müzakirə ediləmməz. Fəqət böylələri haqqında hökumət örtülü iclasda məlumat verməlidir.

Bir də, doğrudur, Rəisi-vükəla cənabları öz nitqlərində bir çox şeylərə cavab verə bilmərəm dedilər, lakin cavab vermiş oldular. Yalnız bircə məsələ cavabsız buraxılmış oldu.

Mən burasını qeyd etməliyəm ki, xarici qüvvələrin içimizdən getməsindən bəhs edərkən, onların getmələrinə səbəb olmaq üzrə, məmləkətimizin istiqlalə ləyaqət qazanmış olduğunu göstərmək və burası bizi tanımaq üzrə olduqlarına bir dəlildir demək düz deyildir. Çünki onların getmələrinə səbəb, bizim istiqlalə ləyaqət kəsb etdiyimiz [qazandığımız] deyil, özlərinin daxilindəki siyasi övzadır [vəziyyətdir].

Xətti-hərb məsələsindən bəhs edərkən Rəisi-vükəla buyurur ki, bizim qüvvəmiz yoxdur ki, burası Azərbaycandır deyə Dərbənd, Petrovsk və bütün Dağıstanı işğal edək. Biz deməyirik Dağıstanı gərək işğal edəydik, biz Dağıstanı istəməyirik. Deyirik ki, bu məsələdə hökumət düz siyasət aparmadı, yanlışlıq işləyərək demarkasiya xəttini qəbul etdi. Çünki hökumət o xətti qəbul etməklə göstərdi ki, əgər bir təzyiq, bir sıxıntı olsa, bizə hər nə desələr qəbul edəriz. Amma Gürcüstan hökuməti, məsələni, bu işdə başqa cür hərəkət etdi.

Gürcülər dedilər ki, xətti-hərb təyini iki tərəfin mənfəətdar olduğu bir məsələdir. Ona görə də, onun təyində hər iki tərəf iştirak etməli idi. Halbuki, tərəfi-müqabil olmaq üzrə gürcü hökuməti iştirak etməmişdir.

Digər tərəfdən, bu xətt Gürcüstanın səlamətini təmin etməyir. Bu gün gürcülər bu xətti qəbul etsələr belə, Denikin qüvvələrinin təzyiq və təcavüzündən tə-

min edilmiş olmazlar. Odur ki, heç vaxt bu xətti qəbul da etməzlər.

Bunu qəbul etməməklə bərabər gürcülər, doğrudur, dava başlamadılar amma qüvvələrini topladılar və göstərdilər ki, lazım gələrsə, hər bə hazırdırlar. Biz isə böylə etmədik.

Bir də, burada məsələnin sülhlə həllindən bəhs edildi. Mən bir növ anlamayıram ki, öz milləti ilə mübarizə edən, yüz minlərlə rus qıran bir qüvvə türk milləti ilə sülh edərmi? Yəqin ki, heç vaxt etməz.

Millət bilməlidir ki, hüriyyət almaq, hüriyyət əsaslarını təmin etmək öyləcə asan bir iş deyildir. Hüriyyət özü nə qədər müqəddəs və mühüm bir məsələ isə, onun müdafiə və mühafizəsi də o qədər ağır, müşkül və eyni zamanda camaat üçün əhəmiyyətli və müqəddəs bir vəzifədir. Ona görə ki, biz deyirik, camaata bildirməlidir ki, təhlükə var və onun müqabilinə çıxmaq, hüriyyət və istiqlal təhdid edən qüvvədən müdafiə və mühafizə etmək lazımdır.

Nəsib bəy cənablarının o sözüne mən tamamilə şərikəm ki, deyir məsələni ancaq qüvvə həll edər. Çünki hankı məsələnin həlli qarşısında bir qüvvə görüldü, o qüvvənin həman işdə əzm və mətanəti görüldü, yəqin o qüvvə ilə hesablaşarlar, müdafiəsinə əzm edənlərin haqqını verərlər. Ona görə ki, bu gün biz dəxi hüriyyətimizin müdafiəsində əzmkarlığımızı isbat etsək, əmin olmalıdır ki, bizim də tələbimizi nəzərə alar, etina edərlər.

Məsələni, Sülh Konfransı yeni açıldıqda xırda millətlərin, yeni təşkil olunmuş dövlətlərin məsələlərini heç nəzəri-etinə almaq belə istəməyirdilər. Amma

sonra öylə ki, gördülər o millətlər öz haqlarının müdafiəsinə əzm etmişlərdir və öz arzularını qəbul etdirmək yolunda hər növ maneələrin müqabilinə çıxarmağa qüvvə vardır, o zaman xətti-hərəkətlərini dəyişdilər və getdikcə də dəyişirlər. Bir də-rəcəyə çatmışdır ki, rəsmən olmasa da, feilən qəbula məcbur olmuşlardır. Nəsim bəy deyir, feilən qəbul etmiş kimidirlər. Mən deyirəm, hətta bəlkə rəsmən də qəbul edəcəklərdir. Amma qəbul edərəkən öz mənfəətlərini daha artıq nəzərə alacaqlardır. Hər kim onlara çox mənfəət versə, onu qəbul edəcəklərdir.

Hökumətin keçmiş səhvləri işlə bündən ibarətdir.

Donanma məsələsinə gəlincə, bəlkə donanmanı bizə verməyə bilirlər. Hər kəsə istəsələr, ona verərlər. Buna gücümüz yoxdur, lakin o donanma verildikdən sonra hər hala qarşı bizə də müdafiə tədbirləri görmək lazımdır. Yoxsa biz o qədər siyasətdən uzaq, iş bilməz adamlar deyiliz ki, nə qədər top qoyulub, nə-rəyə qoyulub deyək.

Siyasətimizin daxili cəhətinə gəlincə, üç həftə qabaq biz bu sualı verərkən, düşmənin burada daha çox agentləri və tərəfdarları vardı. Həman adamların həmişə çalışdıqları, istədikləri, bizim zəifləşməmiş, azalmamız və onların artmaları, qüvvələnmələridir. O qüvvənin tərəfdarları, agentləri o zaman çox olmaqla bərabər, təşkilat, mətbuat və mübəl-ligləri də [təbliğatçıları da] vardı ki, həmişə mübəl-liglər və qəzetələr vasitəsilə camaata təbliğ edirdilər ki, bizim xeyrimiz Denikin buraya gəlməsindədir.

Biz sual verdikdən sonra hökumət onların qəzetəsini bağlamışdır, bu da sualımızın bir xeyridir.

Təşəkkür edirik ki, hökumət bu işi gördü, amma görək onların təşkilatı da bağlandı mı? Xayı. İndi onların burada təşkilatı yoxdur mu? İştə, bir tərəfdən onların burada təşkilatı, agentləri və sairələri olduğunu, digər tərəfdən də sabiq Tür-küstan hökuməti rəisi və Könüllü ordu nümayəndəsinin burada olub “Metro-pol”da və sair yerlərdə həmişə açıqdan-açığa işlədiklərini nəzərə alarsaq, o zaman heç vaxt biz əmin ola bilmərik ki, bizim əleyhimizə işləməyirlər. Odur ki, onlara lazımınca diqqət və əhəmiyyət verməlidir.

Doğrudur, Bakıda icab edən qədər olmasa da, onlarla mübarizə edilir. Amma onların fəaliyyəti yalnız burada deyil, bütün Azərbaycanın hər yerində adamları var, tərəfdarları, agentləri var. Halbuki Azərbaycanın sair yerlərində mübarizə üçün lazımı tədabir [tədbirlər] görülməmişdir.

Əlavə, Nəsim bəy deyir ki, əksinqilabla mübarizə məsələsində rəyləriniz müttə-hiddir [birdir], amma ondan daha böyük təhlükə təşkil edən bolşeviklərlə mübarizə məsələsində müttəhid deyilsiniz. Əvvəla, hökumət rəisinin bu sözü deməyə haqqı yoxdur. Çünki Parlamanda olan bütün fraksiyalar üzərimizə gələ biləcək hər bir qüvvə müqabilinə mübarizə etməyə hazır olduqlarını kərratla [dəfələrlə] bəyan etmişlərdir.

Şimdi bu gün Könüllü ordu nümayəndəsi olmaq üzrə general Baratov buraya gəlmişdir. Türkünstan hökuməti rəisi dəxi buradadır. Onlar hökumətlə də görüşür-lər, şirin-şirin danışırlar. Böylə bir zaman-da bolşevikləri daha müdhiş bir təhlükə hesab etmək bizcə müvafiq deyildir. Çün-

ki əksinqilab qüvvəsi Yalamadadır və sabah buraya gələ bilər. Halbuki bolşevik qüvvəsi Hacı-Tərxandadır. Orada əyləşmiş və bizi təhdid etməyir.

Qaldı ki, bu saat bütün Avropa sərmayədarları və əksinqilabçıları qüvvələrini toplayaraq bolşeviklərlə mübarizə edirlər. Biz heç vaxt razı ola bilmərik ki, avropalılar bolşeviklərə qarşı bizi əllərində bir mübarizə aləti etsinlər. Böylə bir zamanda, əksinqilab qarşısında ikən kənardan duran bolşevizmi daha böyük düş-mən ədd [hesab] etmək, bizcə bir dərəcə şübhəni mövcib [şübhəyə səbəb] olur ki, bu da bizim aramızda olmamalıdır.

Deyərlər, bu saat hamı bizim fəaliyyətimizi təqib edir, bolşeviklərlə rəftarımıza dördgözlə baxırlar. Pək əla. İtaliyada, Fransada ya başqa məmləkətlərdə bolşevizm yoxmudur, onların öz arasında bolşevik azıdır? Əgər onlar bizi bu gün imtahan edirsələr, qabaqca özlərini imtahan etsinlər, baxalım onlar özləri bolşeviklərlə necə mübarizə edirlər.

Bir də hökumət deyir ki, biz siyasi məsləklə mübarizə etməyirik. Doğrudur, siyasi məsləklə mübarizə etmək olmaz, amma bu da olmaz ki, deyərsən hər kəs hökumətə müariz [zidd, qarşı] olmaq istəyir, hər kəs hökuməti yıxmaq istəyir, getsin adını filan firqə qoysun, mən də onu tanıyıram.

Bir də, madam ki, Denikin qüvvəsi var və o qüvvə bizi təhdid edir, o halda bizim hökumətimiz öz kəndçilərimizə və fəhlələrimizə istinad etməlidir. Bunu da edə bilmək üçün fəhlə və kəndçilərlə ümumi bir dil tapmaq lazımdır. Necə ki, özünü məlumdur ki, Avropa hökumətləri bunu qılmaq məcburiyyətində qaldılar və sosialistlərlə sazişə girdilər.

Firqələrə inanmaq ya inanmamaq məsələsinə gəlincə, bunu da bildiririk ki, istər bolşevizm qüvvəsi olsun, istər çarizm olsun, hankı tərəfdən üzərimizə bir qüvvə gəlsə, onun müqabilinə mübarizə etməyə biz bütün qüvvəmizlə hazırız.

Yusifbəyli Nəsim bəy (Rəisi-vükəla) - Möhtərəm məbuslar! Bu sözlər əgər qabaqdan denilmiş olsaydılar, mən də cavab verərdim. Amma Əhməd bəyin qabaqkı nitqlərində öylə bir şey yox idi ki, sorğu tərzində olsun, mən də cavab verəyim. Şimdi isə bir çox sözlər denildi. Mən də özümü borclu bilirəm cavab verim.

Əvvəla, demarkasiya xəttinin qəbulundan bəhs edirlər, hökumət səhv etmişdir, deyirlər. Ola bilər, bəlkə də biz səhv etmişik, lakin nə üçün gürcülər qəbul etmədilər biz qəbul etdik, burasına diqqət verməlidir.

Möhtərəm məbuslar! O vaxt bizə bir xətti-fəsl [ayırıcı xətt] göstərildi. İngilis hökuməti tərəfindən həman xətt Petrovskdan keçirdi. Biz ona razı olduq, amma Gürcüstan razı olmadı. Səbəbi bu idi ki, o xətti təyin etməklə bizə Dağıstanı da almaq təklif edilirdi, amma gürcülərə öz yerlərindən çıxmaq, bir qədər geri çəkilməyi təklif edirdilər. Ona görədir ki, biz həm xətti-hüddudumuz təmin olunduğunu, həm də hələ bir qədər də düşmən qüvvəsi uzaqlaşdığını xeyirli görərək qəbul etdik. Gürcülər isə öz ərazilərini buraxıb geri çəkilməyə razı olmadılar.

Bəlkə, Əhməd bəy istəyir ki, biz gərək tələb edəydik, Denikin düz Moskvaya qədər qovulsun. Amma hökumət böylə düşünməyir. Hökumət o vaxt düşündü ki, bütün Dağıstanı belə tələb etməyə qüvvəsi yoxdur ki, desin bu saat tamam

Dağıstanı da mənə ver, yoxsa vuraram başın yarılar. Məməfih [bununla birgə], əgər bizim o qədər qüvvəmiz olsaydı ondan istifadə edib tələblərimizi o qədər artırmazdıq.

O ki qaldı, nə üçün biz razı olduq, gürcülər yox, ərz etdim ki, biz razı olduq, çünki bizə öz ərazimizdən başqa Dağıstanı da təklif edirlərdi. Amma gürcülərin öz ərazilərindən çıxmaları istənilirdi. Odu ki, gürcülərin yerinə mən də olsam, mən də razı olmazdım. Nəinki qoşun cəm etmək, hətta qanıma da tökərdim. Gürcüstan kimi bizə də xətti-fəsl təyinilə Qızılburuna çəkilməyi təklif etsəydilər, qüvvəmi də toplar, hər bə də edər, qanıma da axıdardım. Nə qədər qurban vermək lazımsa gəlsə də, öylə bir xətti qəbul etməzdim. *(alqış)*

Saniyə [ikincisi], natiq əfəndi daxilimizdə əksinqilabla mübarizədən bəhs edərkən qəzetənin qapandığını söyləyir. Onu da öz suallarının nəticəsi kimi göstərir. Eybi yoxdur, qoy böylə olsun. Xülasə, qəzetənin qapandığını etiraf edir, həm də digər tərəfdən, keçmişdə burada nələr vardısa zikr edir. Amma indi bunların heç birinin olmadığını göstərməyir. Doğrudur, daxilimizdə düşmən var, onlarla da mücahidə və mübarizə edilir və ediləcəkdir də. Lakin bu barədə hökumət sərəhsab [ayıq-sayıq] olmalı, diqqətlə davranmalıdır. Çünki çox vaxt olur ki, bir müqəssiri tapmaq üçün bəzi günahsız adamlar da mütəzərrir olurlar [ziyan çəkirlər].

Doğrudur, on gün içində bütün Bakını bolşeviklərdən də, dabravol tərəfdarlarından da təmizləmək mümkündür, amma dinc əhali də çox zərər çəkər. Hökumət isə əhalinin zərərinə, xəsarətinə razı

olmaz. Odu ki, böylə tədbirləri görmək də istəməz, amma öz işini sərəhsab və diqqətlə yerinə yetirər. Məsələn, son iki ay zərfində min nəfərdən ziyadə adam tutulub Azərbaycandan xaric edilmişdir. Əhaliyə də heç bir zərər dəyməmişdir. Hökumət böylə edir və hamıya da bir nəzərlə baxır.

Amma Əhmədin iki arşını var, Könüllü ordu təhlükəsini bir arşınla ölçür, bolşevik təhlükəsini başqa bir arşınla. Məsələn, Denikinlə mübarizə məsələsinə gəldikdə, Əhməd deyir ki, yalnız cəbhədə mübarizə etmək kafi deyildir, içimizdə də onların tərəfdarlarını, agentlərini basmaq, kəsmək lazımdır, aman verməməlidir. Amma bolşeviklər haqqında bunu deməyir, hələ onlar uzaqdadır, bizə dəyməyirlər deyir. Halbuki içimizdə bolşevik azıdır? Əhməd dedi və mən məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] eşitdim ki, bir üzv yoxdur ki, sağdan və soldan gələn təhlükə və təhdidə və onların agentlərinə qarşı mübarizə etməsin. Amma bu söz o qədər də doğru deyildir.

Sol fırqəyə mənsub olanlardan içimizdə bütün hökumət və tərz-i idarə əleyhinə işləyən, hökuməti yıxmaq istəyənlər vardır. Hətta onlardan bəziləri burada da otururlar. *(Səslər: doğrudur, qəhr olsun.)*

Bundan əlavə, türkcə bəzi məhəlli [yerli] qəzetələrdə bolşeviklərin lehinə, hətta bolşevikləri buraya dəvət etməyi təbliğ edici yazılar az görülməyir. Bəlkə onu yazanlardan da həmin burada vardır. Amma Əhməd heç bunlarla mübarizədə bulunmağı təklif etməyir.

Bir də, mən burada demədim ki, bolşeviklər Denikin qüvvəsindən daha da

təhlükəlidir, dedim bolşevizm təhlükəsi ondan az deyildir. Doğrudur, bunların hər ikisi ilə mübarizə etməyə qüvvəmiz var, gücümüz çatır ki, onları tərpənməyə qoymayaq. Fəqət bütün əməllərində məsul olan hökumət hər işi ölçüb-biçib görməlidir. Bu saat bütün dünya bizim tərz-i hərəkətimizi təqib edir və hər şeyi öz əməlimizlə ölçürlər. Məsələn, Finlanda, Polşa və sairələri bu gün bolşeviklərlə hər bə edirlər. Çünki buna məcburdurlar. Əgər sabah mənə də desələr ki, bolşeviklərlə hər bə et, istiqlalınızı təsdiq edək, sabah Bakıda bir bolşevik qoymaram.

Nəhayət, Əhməd hürriyyəti-vidandan bəhs edir. Mən Əhməddən çox hürriyyət tərəfdarıyam, çünki o, düşmən tərəfi boğur, öz tərəfini tam sərbəst buraxır. Amma mən dost-düşmən hamıya bir nəzərlə baxır və hər iki tərəfin hürriyyətini bir dərəcə iltizam edirəm. Məsələn, bu vaxtadək mən bir bolşevik tutmadım ki, Əhməd gəlib onun buraxılmasını təvəqqe etməsin. Eyni zamanda görmədim bir dəfə gəlib desin ki, filan Denikin tərəfdarını tutmuşsan, burax. Amma hökumət hamıya bərabər ixtiyar verir. Hamı ilə mübarizə edir. Hökumət öz fəaliyyətindən məsuldur. Camaatın xeyir və şərindən məsuldur. Ona görə də, məsuliyyətini nəzərə alaraq iş görməlidir. Lazım və mümkün olan qədər də edir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri)

Trakiya məsələsi

Ali Şurada Trakiya məsələsi axırıncı

dəfə müzakirə edilərkən Venizelos bütün vilayəti dəniz sahili ilə mə [birgə] Yunanıstan üçün tələb etmişdir.

Bolqarıstan statikonun saxlanılmasını təkidən tələb edir. Dədəağac kimi isklələrdən [limanlardan] birinin beynəlmilləşəcəyi ehtimalı vardır. O zaman bolqarların dənizə çıxmaları qalır.

Avstriyanın təsmiyəsi

Ali Şuranın qərarına görə, Avstriya dövləti Avstriya Cümhuriyyəti təsmiyə qılınmışdır [adlandırılmışdır]. Minbə'd [bundan sonra] bütün rəsmi kağızlarda həmin ad ilə də yazılacaqdır.

İngiltərədə tətillər

Londonun yetişən xəbərlərə görə, tətillərini İngiltərədə qurtarmış hesab etmək olar. Şaxtaçılar icra komitəsi qət etmişdir [qərara almışdır] ki, işə başlamalarını fəhlələrə təklif etsin və əlavə, fəhlələr qət etmişlər ki, iqtisadi mənafeyini müdafiə ilə bolşevik hərəkətlərinə də yol verməsinlər.

Xəlil paşa

İstanbuldan verilən xəbərlərə görə sahiq Türkiyə ordusu komandanı Xəlil paşa Anadoluya qaçmış. O, Ərzurumda Mustafa Kamal paşa ilə görüşüb birlikdə işləməyə başlayacaqdır.

Amiral Kolçak və Lehistan

Polkovnik Pastuxov başda olaraq amiral Kolçak tərəfindən xüsusi bir heyət Varşavaya varid olmuşdur [çatmışdır]. Heyətin məqsədi bolşeviklərə qarşı rus-Lehistan [Polşa] ittifaqı məsələsinə müzakirə etməkdir. Məsələnin əsasları aşağıdakı-

lardan ibarətdir: Lehistan istiqlalını rəsmi surətdə təsdiq etmək, Şərqi Qaliçyada Lehistanın hüququnu tanımaq və Litva məsələsini birlikdə həll etmək.

Lehistan

Sülh müahidənaməsi şəraitincə [sazişi şərtlərinə görə] Lehistana tərk edilmiş yerləri təslim etmək üçün Parisdə dörd komissiya təşkil qılınmışdır. Hər komissiyaya biri alman və digəri leh olaraq ikişər rəis seçilmişdir. Komissiyalar məşğuliyətlərinə başlamışlardır.

Türklərin hücumu

Mustafa Kamal paşa komandası altında Türkiyə əsgəri hissələri Uşaq şəhərini işğal etmişdir. Uşaq şəhəri İzmir – Afyon-qarahisar dəmiryolu xətti üzərindədir.

(Gürcü Teleqraf Agentəliyi)

İtaliya radio xəbərləri

Müttəfiqlərə axırıncı cavab vermək üçün Avstriya mürəxxəsləri Sülh Konfransından altı gün vaxt istəmişlər. Vaxt verilmişdir.

Cəbrayıl

(xüsusi teleqraf)

Zəngəzur qəzası müsəlmanları üzərinə intəhasız hücumlar davam etmədədir. Bir çox başqa yerlərdə də ermənilər hücum edirlər. Ağustosun 31-də erməni nizami qoşunları yerli ermənilərlə birlikdə Fərican qəryəsi [kəndi] üzərinə saldırlar heyvan və qoyunlarını aparmışlar. Tələfat da vardır. Eylülün [sentyabrın] birində Aqaraq, Sırqaytaq və Ucanis erməniləri öz yerlərinə (Seyidlərə) qayıdan

qaçqınlara hücum edib onların bütün heyvanlarını aparıb dörd adam da öldürmüşlər. O cümlədən, Zəngəzur polisi baş strajniki də qətl edilmişdir. Ermənilərin hücumu və müsəlmanların müdafiəsi davam edir.

(Dabravol ordusu rəsmi xəbərləri)

Kiyevin işğalı

Kiyevin altında şiddətli vuruşmadan sonra 6 min əsir, 14 top, 24 mitralyoz, bir neçə zirehli qatar və Odessa müharibəsində fransızlardan alınan tanklardan birini qənimət almışdır. Kiyev müharibəsiz təslim olmuşdur. Körpülər salamatdırlar.

DAĞISTAN ƏHVALI

Dağıstanda üsyan

Bakıda yaşayan dağıstanlılar Dağıstandan böylə məlumat almışlardır:

Dabravol ordusu Dağıstana gəldikdən sonra onlarla bərabər hərc-mərclik və xarabazarlıq əlamətləri də ətrafa soxulmuşdur. Əhali qanunsuz həbslərdən, təcavüz və həczlərdən [müsadirələrdən] cana gəlmişdir. Dabravol ordusuna tələb edilən əsgəri dəstə və ləvazimatı-əsgəriyyənin verilməsi müddəti ağustosun 29-da bitmişdir. Həman gün Dargiç okrunun naçalniki polkovnik Məhəmmədov əsgər cəm etməkdən ötrü Çudaxar və Xacalmezi kəndlərinə gəlmişdir. Əhali onun tələbatına əməl etməkdən imtina etmişlərdir.

Levişi kəndindən kazak dəstəsi dəvət edildikdə, dərhal Xacalmezi kəndi əhalisi

kazakların silahını əllərindən alıb, polkovnik Məhəmmədovu döymüşlərdir. Bu üsyan xəbəri ildırım sürətilə bütün nahiyələrə məlum olmuşdur. Qazıqumuq və Qunib nahiyələri əhalisi də üsyan qaldırmışdır.

Dağıstanlıların başçısı Şeyx Əli Hacı Akuşinski və başqaları üsyançılar tərəfindən həbsdən azad edilmişlərdir. Dabravol əsgərlərinin köməyinə Daşlaqardan kazak dəstəsi gətirilmişdir. Bu dəstə Məkəki kəndi yanında üsyançılar tərəfindən dağıdılıb, kazaklardan 28 pulemyot alınmışdır.

Axırıncı alınan xəbərlərə görə, üsyan cənubi nahiyələrə və keçmiş üsyanlarda iştirak etməyib bitərəf qalan Avaryaya da sirayət etmişdir. Qunib qarnizonu tərkisilah edilib, Qunib üsyançılar tərəfindən işğal edilmişdir. Müharibələr Dərbəndə yaxın İncxi stasyonu və Buynak kəndi yanında vəqə olmaqdadır.

Dəmiryol xətti xarab edilmişdir. Hal-hazırda cəbhə Daşlaqar keçidi, Kizlyar hündürlükləri və Arkas dərəsi yanındadır. Üsyan Dağıstanın hər bir tərəfinə sürətlə sirayət etməkdədir.

Canə gəlmiş əhali tamamilə qiyam edib, Rusiyanın uzaq səhralarında yabançı bir amal üçün öz həyatını verməkdənsə, öz doğma yurdunun azadlığı üçün ölməyi tərcih edirlər.

Hal-hazırda Dağıstanda heç bir siyasi təşkilat və ziyalı rəhbərlər yoxdur. Üsyan axıra qədər öz istiqlaliyyətini müdafiə edən əhalinin öz təşəbbüsü ilə qaldırılmışdır. İndiyə qədər heç bir siyasi təşkilat və ya əlahiddə adamlar bu cür böyük bir üsyan qaldırmağa nail ola bilməmişlərdir.

Çeçenistanda üsyan

Avqustun 25-də Dabravol ordusu əsgərləri Dağıstan əsgərləri dayanmış olan Venedo istehkamatına hücum etmişlərdir.

Vedenoya gedən tək bir dağ yolu Xəllə dərəsini işğal etmək qəsdilə Dabravol ordusunun bolşeviklərdən əsir alıb təşkil etdikləri beş böyük əsgər Sərcənyurda hücum etmişdir. Hücumda kömək edən 400 nəfər kazak arxada pulemyot və top qoyub geri çəkilmələri vuracaqlarını elan etmişlərdir.

Avqustun 24-ncü gecəsi Dabravol ordusu əsgərləri cəbhədən və arxadan dağıstanlıların süvari əsgərləri tərəfindən dağıdılıb, təqib edilməklə tamamilə məhv edilmişlərdir. Kazaklardan iki top, 600 güllə və pulemyot, tüfəng və bir çox at alınmışdır.

Dağıstan əsgərləri dərədən çıxıb Şali kəndini işğal etmişlərdir. Başpözüq dəstələri Qroznıdan o tərəfə atılmışlardır. Nizami dəstələr Qudermesin on verstliyindədirlər. Dağıstan nahiyələrində dağıstanlılar özləri üçün əsgər cəm etməkdədirlər.

İNGİLTƏRƏ VƏ ƏFQANİSTAN

Bu gün İngilis-Əfqan Sülh Konfransı açılmışdır. İngilis mürəxxəsləri [nümayəndələri] rəisi ser Hamilton Qrant iradə etmiş olduğu nitqində söyləmişdir ki, ümid edirəm ki, mürəxxəslərin qoşma ehtimamları [əlavə səyləri] ilə tarixdə görülən müharibələrin ən nafiləsi [bihudəsi], ən mənasız olan işbu müharibəyə xitam verilmə bilsin.

O, Əmanulları Əfqanıstan taxtına cülus etdirmiş [oturtmuş] hadisələr cərəyanını və sonra müharibəni mövcub olmuş həvadisi [müharibəyə səbəb olmuş hadisələri] təzkar etmiş [yada salmış] və əfqanların ümid etdikləri köməyə bel bağlamalarında səhv etmiş olduqlarını iradə ilə [göstərməklə], ser Hamilton Qrant söyləmiş ki, Britaniya hökuməti əmir bütünü bütünə təslim oluncaya qədər müharibəni uzatmağa haqqı var idi. Məmafih [bununla birgə], əmirin etmiş olduğu xətdən peşman olduğunu zənn edərək onun təklifini qəbul etdi. Əks-təkliflər və yeni tələblər müzakirə etməyə Britaniya hökumətinin xəyalı yoxdur və onun Əfqanıstan torpaqlarını zəbt etmək niyyəti də olmadığı üçün əmiri əfv edir. Fəqət onun da səbir və təhəmmülü [dözümü] hədsiz deyildir.

Rəis nümayəndələri xəbərdar etmiş ki, hərəgah həmhüddud tayfalar arasında fitnə və fəsad törətmək davam edərsə, sülh müzakirəninin kəsilməsinə bais olacaqdır. Bu xəbərdarlığı o lazım ədd [hesab] edir. Zira Britaniya hökuməti mütarikə şəraitini [atəşkəs şərtlərini] diqqətlə gözetdiyi zamanda əfqanlar aşkara olaraq həman şəraiti nəqz etmiş [pozmuş] və həmhüddud tayfalar içində həyəcan çıxarmağa səy etmişdir.

Ser Hamilton Qrant nitqinin xatiməsində söyləmişdir ki, müharibəyə yenidən başlanarsa, sülh şəraiti şimdikindən fərqli olacaqdır. O ümid edir ki, əngəllər bərtərəf edilərək [aradan qaldırılaraq], müzakirənin nəticəsi hər iki hökumət üçün xeyirli olacaqdır. Müzakirə tərtib edilmiş proqrama müvafiq davam edəcəkdir.

Ser Hamilton Qrantın nitqinə cavab

olaraq Əfqanıstan mürəxxəsləri [nümayəndələri] rəisi Sərdar Əli Əhməd xan söyləmiş ki, iki dövlət yek-digərinə [bir-birinə] müharibə edib və müharibəyə intəha vermək xəyalında bulduqları zamanda, əlbəttə ki, bir-birləri üçün güzəşt-də bulunsunlar gərək. O, müharibə səbəblərini təsvir edən ser Hamilton Qrantın izahatı ilə razı qalmayaraq, hakəza [eləcə də] əfqanların əvvəlcə sülh rica etmələri fəqərəsini də [faktını da] inkar edir. Biləks [əksinə], əfqan səfiri Simladan əzimət edərəkən [qayıdarkən] Britaniya hökuməti məlum qılmış ki, hərəgah əfqanlar sülhə məyyaldırlarsa [meyl edirlərsə], o zaman nümayəndələrini göndərə bilərlər. İştə bu xəbəri aldıqdan sonra əmir də öz mürəxxəslərini göndərmişdir.

Nətiq iqrar [təsdiq] edir ki, ingilislər nüfusca [sayca], təyyarə, top və hərbi ləvazimatca əfqanlardan qat-qat fəvqədirlər. Lakin o qədər var ki almanlar da Avropa müharibəsində eyni mövqeyi işğal edirdilər. Onların da hərbi ləvazimatı düşmənlərdən çox-çox artıq idi. Bununla böylə, müharibə qazanan yenə ingilislər oldular. Onun səbəbi bu idi ki, ingilislər bütün qüvvələrini sərf etmədən çəkinmədilər. İştə, eyni bir əhval da əfqanlar üçün zühur edib meydan açır. Hindustan hökuməti xəyal etməsin ki, əfqanlar yatmış və qafil xalqdırlar. Avropa müharibəsi hamısının gözünü açmış, Əfqanıstan ilə Britaniya arasında olan dostluğa görə əfqanlar Hindustan ilə bolşevizm arasında bir hasar təşkil edilərdi. Hərəgah müharibəyə yenidən başlanarsa və Britaniya qalib gələrsə, o zaman o qalibiyyətin nəticəsi ancaq o olar ki, Hindustana bolşevizm dalğaları üçün yol açılar və Rusi-

yanı qərq və imha [məhv] edən bolşevizm buraları da əhatə qılar. Fəqət ədalətli bir sülh həman dalğaların önünü alar və qoymaz ki, bəhri-Xəzər sahillərindən bəriyə keçsin.

Müzakirənin məbədi [müzakirələrin ardı] qapalı iclasda icra edilmişdir. Hərəgah əfqanlar güzəşt-də bulunmayıb inad göstərsələr, o zaman ser Hamilton Qrant konfrans iclasını bağlayacaqdır.

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ MÜSƏLMANLARIN YAŞAYIŞI

- 1 -

İrəvan quberniyasında “Sürməli mahalı” denilən bir böyük müsəlman mahalı mövcuddur.

Sürməli mahalı İrəvan quberniyasında Şəhur mahalına müqabil, olduqca məhsuldar bir mahaldır. Sürməli mahalının əhalisi əksəriyyətcə türk-müsəlman və kürd-müsəlman ünsürlərindən ibarətdir.

Sürməli mahalının az miqdarda qalan ünsürü isə müsəlman olmayan “yezidi” kürdlərdən və genə az miqdarda ermənilərdən mütəşəkkildir.

Sürməli mahalı İrəvan quberniyasının İran və Osmanlı hüddudunda vaqedir.

Sürməli mahalının mərkəzi olan İğdır qəsəbəsindən çıxan şose yolu bir tərəfdən Qulp duz mədəni vasitəsilə Kağızman təriqi [yolu] ilə Sarıqamış və Qarsa muntəha olur [çətir].

Digər tərəfdən də İrəvan kəndindən keçən şose yolu ilə Osmanlı məmləkətinin Bayəzid əyaləti ilə ittisal [əlaqə] peyda edir.

Sürməli mahalı Aralıq ictimasi vasitə-

silə də dağ yolları ilə İranın Maku əyaləti ilə əlaqədar olur.

İrəvan quberniyasında əksəriyyəti və ümumiyyət deniləcək dərəcəsi müsəlman türklərdən ibarət bulunan Sürməli mahalı böyləcə vəziyyəti-coğrafiyyəsi ilə Qars əyaləti, Osmanlı və İran məmləkətləri kimi üç müsəlman məmaliki [məmləkətləri] ilə yanaşı olduğu kimi, İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ından ibarət Şəhur mahalı ilə də Vədi vasitəsilə qonşudur.

Əksəriyyətini və bəlkə kaffiyyətini [hamısını] müsəlman türklər təşkil edən Sürməli mahalı[nın] İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”dan ibarət ərazisi üçün vəziyyəti-coğrafiyyə və münasibəti-siyasiyyə cəhətdən olduqca artıq əhəmiyyəti vardır.

İştə, İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ı üçün Sürməli mahalının vücudunda gətirdiyi bu əhəmiyyəti olmanın zalımanə vasitələrlə Erməni Cümhuriyyəti şimdiki qüvvəti ilə bərbad etməkdədir.

Söylə ki, Sürməli mahalı türklər getdikdən sonra bir taqım vəsilələrlə Erməni Cümhuriyyətinə təslim olub tabe edilmişdir.

Sürməli müsəlmanları erməni hökumətindən bir çox vədlər aldıqdan sonra silahlarını da erməni hökumətinə təslim etmişlərdir.

İmndi erməni hökuməti guya sərhəddini təmin etmək istəyirmiş. Fəqət yeni zalımanə bir üsul ilə.

Müstəbid Nikolay hökuməti, sərhəddini, məsələn Şimali Qafqaz hüddudunu düşməndən təmin etmək niyyəti ilə Dnepr boyundan kazakları köçürüb Şimali Qafqazın Terek və Kuban boylarına yerləş-

dirmiş. Tambov xaxollarını da Zaqafqaziyanın Muğanına və qeyri yerlərinə köçürüb sakin etdirmiş. Nikolay hökuməti istilacuyana [istilaçı] bu hərəkətləri ilə sərhədlərini təminə nail olmuşdur.

Fəqət zamanımızın demokrat və cümhuri hökuməti adını daşımaqla iftixar etməkdə olan İrəvanın erməni hökuməti isə sərhədi boyunda vəqə müsəlman mahalı Sürməlini başqa dürlü təmin etməkdədir.

Erməni hökuməti Sürməli mahalının müsəlman kəndlərinə, yerlərinə Osmanlıdan qaçmış erməniləri yerləşdirməklə bir tərəfdən buraları erməniləşdirmək istəyir, bir tərəfdən də təslim və tabe olmuş islahları qalmış Sürməli müsəlmanları üstünə mühacir və müsəlləh [silahlı] erməniləri qısqırtmaqda, həm də erməni hökuməti vəsilə bulduğu xüsusi bəhanələrlə müsəlləh əsgəri dəstələri göndərməklə Sürməli müsəlmanları[nı] hər dəfədə kəsdirib məhv etməyə iqdam [təşəbbüs] etməkdədir.

Erməni hökuməti imdi Sürməli müsəlmanlarını qırdıraraq qurtarmağa başlamış və bu vasitə ilə o, böyük müsəlman yerlərini, müsəlman mahalını, sahibi müsəlmanlardan, yerli türklərdən təmizləmək istəyir.

Erməni hökuməti Sürməli mahalı müsəlmanlarını qıraraq qurtarandan sonra Sürməli məsələsini bir “əmr-i vəqə” [fakt] halında buraxmağa əzm etmiş. Erməni hökuməti böyləliklə əllərini Sürməli demokratlarının [xalqının] qanları ilə boyadıqdan sonra Zaqafqaz Konfransına gələcək və Sürməli barəsində söz danışmaq olmaz, çünki bu yerlər erməni ünsürü ilə məskundur deyəcəkdir. Amerikalı və in-

gilis hamilərini də bu “əmr-i vəqə” halında buraxdıqları sözlərinə inandıracaqdır.

Erməni hökuməti Sürməli mahalında müsəlmanlar üstünə açdığı qırğını son dəfə də böylə başlamış.

Həmin ağustosun axırlarında Sürməliyə gedən erməni qoşunlarının komandanı öz tərəfindən müsəlmanlara adam göndərmiş və ərazi işlərindən ötrü gəldiyini, bu xüsusda söz danışacağını bildirmiş.

Sürməli mahalının İydəli, Sarıçoban, Canfəda, Dizə kəndlərinin müsəlmanlarını çağırtdıraraq Canfəda kəndinə toplatmışdır.

Torpaq məsələsinə aid erməni komandanının söz və əmrini eşitməyə gəlmiş Sürməli kəndliləri Canfəda kəndinə cəm olduqdan sonra yerli mühacir ermənilər, erməni nizami saldatları bu müsəlman kəndlilərini əhatə etmişlər. Tüfəng, xəncər, hətta balta kimi hər qisim əziyyətverici silah və kəsərlərlə hamısını öldürüb tələf etmişlərdir.

Bu hala görə Sürməli mahalının qalan kəndlərinin müsəlmanları da silahsız və müdafiəsiz olduqları üçün qaçanı qaçıb, qaçammayanlarını genə ermənilər o növlə öldürüb əksəriyyəti kəmişlər və bütün var-yoxlarını, azuqələrini talayıb aparmışlardır.

Bu hal ilə Sürməli mahalında ermənilərə təslim olmuş, silahdan çıxmış müsəlman kəndlilərini ermənilər qıraraq məhv etməkdədirlər.

Erməni qırğınyından qaçaraq qurtaran Sürməli qaçqınları minlərcə müsəlman arvad, uşaq, qoca dağlarda, dərələrdə imdi bu halda pərişan və ac, ənvai [müxtəlif] qorxular içində qalaraq məhv olmaqdadırlar.

Qarabağda rahat və xoşbəxt halda yaşayan ermənilərə hamilik əllərini yetirməkdə olan Amerika və ingilis insafçıları Sürməli mahalında erməni hökumətinin zalımanə qırğınyına düçar olmuş müsəlman kəndlilərinin halına yanmazlarmı?

Mürüvvət və insaf nəzərləri ilə məsum qanları axıdılmaqda olan Sürməli müsəlmanlarına rəhm etmək istəməzlərmi?

Azərbaycan, gürcü hökumətləri, Amerika, ingilis sülhçüləri Sürməli müsəlmanları üstünə uzanmış erməni hökumətinin qanlı əllərini dayandıрмаğı rəva görməzlərmi?

İrəvandan Tiflisə bu günlərdə gələnlərin dediyinə görə, Sürməli mahalında müsəlmanlar üstünə erməni hökuməti tərəfindən başlanan bu qırğın hələ davam etməkdədir.

Sürməli mahalı müsəlmanlarının bu fəlakətli hallarına bilxassə Azərbaycan hökumətinin nəzəri-pədəranələri [atalıq nəzəri] cəlb edilir.

M. B.

MƏTBUAT

Bolşevik “Raboçi put” qəzetəsi köhnə dərdi açıqlaraq gilayələni, Lənkəran yarısı qövr edir. Lənkəran bolşeviklərinin son hərəkəti gözü qabağına gəlir: Lənkərandə bolşeviklər nə yaptılar, nə yapmalı idilər...

Əgər Azərbaycan qüvvəsi olmasaydı, Lənkəran bolşevikləri heç vaxt təslim olmazmışlar. On minlərcə əhalini zənciri-əsarətdə saxlar, keyf edərmişlər. Amma çifayda, mərdimazar azərbaycanlılar bu tərəfdən gəliblər, daha bolşeviklər bu za-

lim mərdimazarın öhdəsindən gələ bilməyiblər. Nəhayət sonsuz arvadlar kimi “qaynıma qalınca günümə qalsın” deyib:

“Muğanlıların yanına adam göndəriblər ki, Lənkəranı müttəhidən [birgə] müdafiə etmək barəsində müzakirata girişsinlər. Lakin muğanlılar onları qurşun və atəşlə qarşılamışlardır. Daha başqa çarə qalmamış və yoldaşlarımız qərar vermişlər ki, şəhəri Azərbaycan əsgərlərinə təslim etməkdənsə, yenə yaxşısı budur ki, muğanlılara təslim edələr. Öyləcə də, etmişlərdir.”

Əlbəttə buna qarşı bizim heç bir sözü müzə yoxdur. Azərbaycana verməkdənsə, yenə hər necə olsa, öz ruslarıdır. Doğrudur, muğanlılar Denikin tərəfdarıdır, amma nə olar ki, bolşeviklər üçün denikinçi olsa da, yenə rus Azərbaycandan yaxşıdır. Ona görə onlara veriblər. Buna kimsə bir şey deməz.

Ancaq, odur ki, biz həmişə filankəs düşməndir, filanlar dostdurlar deyən müarizlərimizə [müxaliflərimizə, rəqiblərimizə] deyirik ki:

“İlanın ağına da lənət, qarasına da!”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Böyük qarət

Zilhiccənin 9-da [sentyabrın 5-də] (Qurban bayramı axşamı) Mərdəkan bağlarında Qənbər Orucov yatmışkən gecə saat 11 radələrində nagəhan dörd müsəlləh bədəfkar [silahlı cinayətkar] Qənbərə hücum edərək öldürmək hədəsi ilə “Sizdə tüfəng var, dur ver!” deyərək səsini çıxarmayaraq evə girməsini tələb etmişlərdir.

Qənbər əyalı ilə evə girdikdən sonra “Bizdə tufəng yoxdur” dedikdə, “Tufəng deyil, sizdə 200 min manat pul var, dinməz-söyləməz o pulu ver, yoxsa səni də, əyalını və uşaqlarını da qıracağız” deyə təhdid etmişlər və nə qədər “Bizdə o qəddər pul yoxdur” cavabı almışlarsa da, “Sən həman kağız ticarəti edən adam deyilmisən?” deyə ısrar etmişlərdir.

Nəhayət öldürmək təhdidi ilə səsini çıxarmağa qoymayaraq, evi axtarmağa başlamışlardır.

Bayram münasibətilə Qənbərin əqrəbasından birisi, ailəsi ilə bərabər onlara müsafir gəlmişlər imiş. Onların da bir miqdar pulları və qızıl şeyləri varmış. Həman müsafir dəxi haraya gəldikdə, onu da ölüm təhdidi ilə evə salmışlardır.

Bundan sonra, Orucovun və müsafirinin evlərini axtararaq, cümlətanı 100 min manatdan ziyadə nəğd pullar (ki bunun da 70 min manatdan artığı Kerenski imiş) və 300 min manatlığa qədər qızıl bel bağı, imperial və sair zənanə [qadın] zinət şeyləri olmaq üzrə yekunu dörd yüz min (400.000) manatlığa qədər pul və qızıl əşya, bundan əlavə nə qədər varsa mərđanə [kişilərə məxsus] libas və camaşır yığıb aparmışlardır.

Mütəzərrirlərin [zərərçəkənlərin] məzəmməti nəticəsi olaraq zənanə libası aparmamışlardır.

Bu xüsus məhəlli [yerli] kəndxudaya, Balaxanı-Sabunçu polismeysterinə və təhərri [axtarış] polis məmuruna xəbər verilməmişdir. Bədəfkarların başçısını mütəzərrir tanıyır, onun qardaşları tövqif edilmişlərdir [tutulmuşlar].

Axır zamanlar Bakıda və ətrafında qətl və qarət çox artmaqdadır. Ümumiyyətlə,

bu hadisələr müqabilinə ən ciddi tədbirlər görmək lazımdır.

İclas

Çaharşənbə günü sentyabr ayının 10-da axşam saat 5 tamamda Mirbabayevin evində Müsəlman Studentləri Komitəsi tərəfindən irəlicə Rusiya ali məktəblərində oxumaqda olan ümum tələbə və təlibələrin [oğlan və qız tələbələrin] iclası təyin edilmişdir.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər]:

1) Studentlər nümayəndəsinin bəyanatı;

2) Maarif Nəzarəti nəzdindəki komisiya nümayəndələrinə düsturüləmə [təlimatnamə];

3) Yevropaya və Rusiyaya tələbələr göndərilməsi məsələsi;

4) Məsaili-cariyyə [cari məsələlər].

Studentlərin nümayəndəsi

texnoloq: Səməd Məhəmmədyarov

Çocuq tapılmışdır

Sentyabrın 2-də Bakı vağzalından beşyaşar Əbdülhüseyn Şahhəsən oğlu namında bir çocuq tapılmışdır. Hər kəs sahibi isə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Ağşəhər şöbəsinə müraciət etməlidir.

Ağşəhərin katibi:

Sabit İbrahimli

Lokantada bir faciə

Qəzetəmiz tətil edən günlərin şayanı diqqət həvadisindən [diqqətəlayiq hadisələrindən] birisi də Qurban bayramı gecəsi “Novı svet” lokantasında [restoranında] vüqu bulmuş olan bir qətl hadisəsidir.

O gecə Şuşa sakinlərindən Aşqabad gimnaziyasını bitirmiş olan cavan tələbə Mirfəttah Musəvi (əks-kəşfiyyət müavini-rəisi) öz yoldaşları Lənkəranlı tələbə Həşim Əliyev (əks-kəşfiyyət üzvü) və Fəhlə Konfransı sədri Qoqoberidze ilə yemək yeyərkən digər masa başında əyləşmiş olan şuşalı Hacıbəy Seyidbəyov (Dəmiryol Teleqraf naçalniki) ilə mübahisə etmişlər və nəticədə Hacıbəy Mirfəttah ilə Həşimi öldürmüş və Qoqoberidzeni iki yerdən ağır surətdə yaralamışdır.

Fəttah ilə Həşim Qurban günü təntənəli bir surətdə dəfn edilərək, mərasim-dəfndə minlərcə adam iştirak edirdi. Çox bayraqlar, musiqi dəstəsi, inqilab nəğməsi, Parlaman və Fəhlə Klubu qarşısında və qəbiristanda nitqlər təntənəni təkmil edirdi [tamamlayırdı].

Bu münasibətlə hər qəzetə öz istədiyi kimi rəng verib məsələni bir cür meydana çıxarır və bunun ətrafında bir çox dedi-qodular, intriqalar çıxarırlar. Gərək mətbuat və gərək camaat arasında min dürlü sözlər danışılır.

Biz məsələnin aydınlaşdırılmasını ancaq ədalətli məhkəmədən gözləyərək bu xüsusda bir rəng vermək istəməyirik. Ancaq tərəfeynin [tərəflərin] şəxsiyyətini bildirmək qəsdilə qeyd edirik ki, Qoqoberidze gürcü bolşevikdir. Həşim Əliyev dəxi bolşevik deyirlərsə də, bizə yəqin məlumdur ki, sol İctimaiyyəni-Inqilabiyyəni firqəsinə [Sosialist inqilabçılar partiyasına] mənsub idi. Hacıbəy Seyidbəyov isə heç bir firqədən deyildir.

Məsai Müfəttişliyində

- “Şitner Qröndlanda” ticarət evindəki müsəlman fəhlələrinə bayram günləri

maaşı haqqında qalxmış ixtilaf məsələsinə görə, Məsai [Əmək] Müfəttişliyində 13 eylülə [sentyabrda] xüsusi bir komisiyanın iclası təyin edilmişdir. İclasda müdiriyyət nümayəndələri, Fəhlə Komitəsi nümayəndəsi və Peyçilər Cəmiyyəti nümayəndəsi iştirak edəcəkdir.

- Məsai Müfəttişliyindən alınan xəbərlərə görə, Bibiheybət mədən dairəsinin 56 nömrəli “Rus nefti” cəmiyyəti mədəninə fəhlələrin hesabı əskiltməyə başlanmışdır. Üçüncü dairə müfəttişinə təklif edilmişdir ki, məsələni təhqiq etsin.

- Məsai Müfəttişliyi tərəfindən ümumi şəhər xəstəxanası sandıqçası təşkili hazırlıq işlərinə başlanmışdır. Binaəniləy [ona görə], Müfəttişlik bütün ticarət, sənaye müəssisələri müdiriyyətlərinə xəbər vermişdir ki, xidmətçilər Müdiriyyət tərəfindən beşər nəfər və Bakı polismeysterliyinin doqquz dairəsindən Baş müfəttişin dəftərxanasına 25 eylülə [sentyabrdan] gec olmamaq şərti ilə müəssisənin məhəlli [yeri] və sahibi adları, xidmətçilər və fəhlələrin hesabı haqqında və fəaliyyəti haqqında məlumatı havi [ehtiva edən] bir məruzə təqdim etmək təklif edilmişdir.

İşbu məruzə təqdimi qanun üzrə əsaslanmışdır. Məruzəni verməyənlər məsuliyyət təhtində [altında] elan ediləcəklər.

“Qolos Rossiya” qəzetəsinin qapanması

Srağagün birinci nömrəsi çıxmağa başlamış “Qolos Rossiya” qəzetəsi dün hökumət əmri ilə qapanmışdır. Təb [çap] edilən mətbəə də möhürlənmişdir. Qəzetə sabiq “Yedinaya Rossiya” kimi idi.

Lənkəran şühədasının mərasimi-dəfni

Srağagün Lənkəranda “Əliəkbər” vaporu təşyisi [müşayiəti] ilə “Batum” vaporu Lənkəran müharibələrində qəhrəmananə surətdə şəhid düşmüş səkkiz nəfər könüllü əsgərin cənazələrini Bakıya gətirmişdi.

Cənazələr vaporlardan saat 12 radələrində qaldırılıb, təntənəli surətdə qəbiristanına aparılmışdır. Mərasimdə hökumət əzası [üzvləri], Məclisi-Məbusan nümayəndələri, Lənkəranda şücaət ibraz etmiş [göstərmiş] könüllülər taboru ərkanihərbiylə [qərgahıyla], musiqisiylə, Azərbaycan ordusundan bir müfrəzə [dəstə] musiqisiylə, milisiya və dəmiryolları mühafizlərindən bir müfrəzə iştirak edirdi.

Ən əvvəlcə tabutlar, onun arxasından üləmə [ruhanilər], daha sonra əza nişanı olaraq tüfəngləri başaşağı çevrilmiş rəşadətli könüllülər taboru, əsgərlər, milisiya və mühafizlər, mitralyoz taqımı gərdirdi.

Mərasimi Bakı qradonaçalniki Qudiyev cənabları şəxsən idarə edirdi.

İzdihamlı xalqın təşyisi ilə mərasim Parlaman qarşısında durdu. Burda “Müsavat” firqəsi namından Piri Mürsəlzadə, könüllülər namından bir əsgər və Lənkəran qəhrəmanı Camal bəy və Məclisi-Məbusan namından Əfəndiyev cənabları birər müəssir [təsirlili] nitqlərlə şəhidlərin rəşadətlerini qeyd edərək vətən yolunda tökülən qanların hədə olmasının söylədilər. Bundan sonra cənazələr şəhər qəbiristanına aparıldı. Mərasim zamanı iki dəstə əsgəri musiqi tərənnüm edirdi.

* * *

Qafqazya Zəhmətkeş Ziraət Koloniyası üzvü Okuliç bütün pay sahiblərini Birinci Realnı məktəbində bu gün axşam saat 4 yarımında xüsusi müşavirəyə dəvət edir. Həman mənzildə eylülün [sentyabrın] 11, 12, 13-də səhər saat 10-dan 2-dək, axşam saat 4-dən 6-dək ərazi heyəti olacaqdır.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədən bizə yazılar

Maarif Nəzarətinin zükur [oğlanlar üçün] ali-ibtidaisində müəllim və müəllimələrə məxsus açdığı iki aylıq kurslar müvəffəqiyyətlə davam etdi. Yüzdən ziyadə müdavim və müdavimələr böyük bir həvəslə yayın bu sıcaq günlərində səhər saat 8-dən 4-ə kimi çalışdılar. Ümumi bir məlumat və bilik qazandılar. Demək olar ki, bu yolda hökumət buraxdığı para və müəssisələr tərəfindən çəkilən zəhmət həba [hədə] getmədi.

Keçirilən dərslər, müdavimlərin kursa davamı böyük bir intizamla irəlilədi. Bu müvəffəqiyyətin və intizamın ən birinci yardımçısı möhtərəm müfəttişimiz Cuvanlı həzrətləri olsa gərək. Zira bu zati-möhtərəm daima siniflər arasında, iki ay sərbəsər [başdan-baş] müdavimlər içində bulundular. Bir an, bir dəqiqə çalışmaqdan fərağət etmədilər.

Ağustosun 30-da kurslarımız xitam buldu. Müəllimlər odası, böyük salon rəngarəng çiçəklərlə donadılmış [bəzənmiş] və müqəddəs bayrağımız dəxi divarda asılmış dalğalanırdı. Hər müdavim və müdavimələr buraya toplandılar. Müfəttiş həzrətləri məclisi açaraq və haziruna [ora-

da olanlara] xitabən aşağıdakı nitqi bu yurdular:

“Əfəndilər! Möhtərəm xanımlar!

Bu iki ayda sizin və müdərrişlərin [dərş verənlərin] çəkdiyi zəhmətləri təqdir edir və bütün qəlbimlə siz müəllimləri, millətimizin istiqbalını [gələcəyini] parladacaq siz zəhmətkeşləri təbrik edirəm. (sürəkli alqış)

Mən inanıram ki, tutduğunuz bu yolda çalışacaq və daima bu gənc hökumətimiz, bu pak vətənimiz uğrunda xidmət edəcəksiniz. Çocuqlarımıza milli tərbiyəni, vətən məhəbbətini sizlər verəcəksiniz. Və onlara bir insan kimi yaşamağı öyrədəcək, hər tərəfdən üzərimizə hücum edən düşmənlərə qarşı müntəzəm bir ordu yetişdirəcəksiniz. Yaşayın, minlər yaşayın ey möhtərəm müəllimlər! (alqış)

Arxadaşlar! Təklif edirəm, sizə üsulitədrisin nə olduğunu öyrədən, iki ayda bizlərə böyük faydalar verən və şimdi aramızda bulunmayan müqtədir müəllimimiz Mirzə Abbas [Abbaszadə] əfəndiyə qaibənə təşəkkür edib alqışlayaq. (saatlarca Mirzə Abbas əfəndi həzrətlərini alqışlayırlar)

Və yoldaşımız İsmayıl bəy Qayıbzadə əfəndini alqışlayıb təşəkkür edəlim ki, o, bizə mini çocuqlarımızın könüllərini açmaq üçün növbənöv şərqlər öyrətdi.” (alqış və təşəkkür sədaları yüksəlir)

Bundan sonra Mirzə Əliəsgər əfəndi Poladzadə həzrətləri bu yolda nitqə başladılar:

“Yaşayın ey möhtərəm simalar! Can verib nam alırsınız! Qiymətiniz böyük, vəzifəniz müqəddəs və alidir. Millət [və] vətən gözünü sizə dikmiş, səadət qapıla-

rını onlara siz açacaq və bir çox sənələrdən bəri haqsız yerə tapdalanmış bu torpağı sizlər mühafizə edəcəksiniz. Bütün imanım əminəm ki, izlədiyiniz bu cığırda məşalələr yaxacaq, ətrafımızı nura qərq eyləyəcəksiniz. (alqış)

Bulduğunuz kəndlərdə, müəllimlik edəcəyiniz yerlərdə ruhani ata və ana nə olduğunu əhaliyə anladacaq, göstərəcəksiniz!” (alqış)

Üçüncü nitq – kursumuzda milli tarix, coğrafiya və üsulitəhrir [yazı üsulu] müəllimi möhtərəm Məhəmməd Rəşid əfəndi qalxır. Qayət fəsih [səlis] bir Osmanlı türkcəsi ilə haziruna xitabən zirəkəki [aşağıdakı] nitqi irad edir:

“Əfəndilər! Bən iki aydır sizinlə məşğul olaraq əski babalarımızdan, o cəngəvər türklərdən sizə bəhs etdim. Məqsədim, qayəm türklüyümüzü anlatmaq və bizim hankı nəcib və igid nəsilədən olduğumuzu bildirmək idi. Muradıma ərdim. İstədiyim fikirləri və əməlləri [arzuları] verdim. Artıq bu gün kəndimi ən bəxtiyar bir insan sanıram. Zira yüzə qəddər müəllim və müəllimələrə, yəni Azərbaycanın oğullarını və analarını tərbiyə edəcək zatlara [şəxslərə] Atillaları, Çingizləri ətrafıca tanıtdım. Görürmüsünüz, qarşımızda dalğalanan, əski şanlı, şərəfli tariximizi oxuyan şu bayrağı görürmüsünüz? İştə bu bayraq sizə “Həpiniz Çingiz övladı, o cəsur soydansıdır. Məni mühafizə edin, daima yüksəldin” diyor. (alqış)

Arxadaşlar! Şimdi ağlayan gözlər gülsün, kədərli qəlblər məsrur [şad] olsun! Bir sənədən bəri müqəddəs bayrağımız yenə əski şərəfi ilə dalğalanır, düşmən gözünə ox oluyur. (alqış)

Əskisi kimi, Qafqazın çiçəkli dağlarına

işiq salacaq bu pak, müqəddəs bayraq daima yüksəklərdə, başımızın üzərində bulunacaq. Vaxtilə dəxi bütün dünyanı titrədən babalarımız məzarında rahat uyuyacaq.

Yaşasın gənc Azərbaycan və bu hökuməti yaşadacaq müəllimlər! *(alqış)*

Etimadım var sizə, ey türk oğulları! Bu bayraq, qarşınızda ləm'əpaş olduqca [işiq saçdıqca] yurdunuzda [qanları] tökülən minlərcə şəhid Osmanlı əsgərlərini xatırlayacaq və onların intiqamını alacaksınız!" *(sürəkli alqışlar salonu çınladır)*

Məhəmməd Rəşid əfəndinin, bu əski türk zabitanın nitqi hazırını öylə mü-təəssir etdi ki, bilaixtiyar ağıldılar. Mən də əminəm ki, Rəşid əfəndi kimi millətini, yurdunu sevəcək müəllimlər, gənc-lər bulunduqca türk milləti ölməz və daima şərəflə, şanla yaşayacaqdır.

Mühazirəçi əfəndilərdən möhtərəm müəllimimiz [Xocayev] Xalid Səid əfəndi həzrətləri dəxi hazırına qarşı bu məaldə [mənadə] nitq buyurdular:

“Arxadaşlar! Müəllim əfəndilər!

Almanlar və ingilislər bunca qüvvət və sənətə həp müəllimləri sayəsində nail oldular. Onları bütün dünyaya hakim yapan müəllimləridir. Müəllimsiz millət yaşayammaz və o yurd dəxi bərbad olar, yağılar tərəfindən yaxılar, zəbt edilər. Təriximiz bizə göstərir bütün əski adımız, şərəfimiz nə ilə əldə edilmişdir. Təbii, elm və ürfan sayəsində. Bütün qüvvəmizlə çalışıb vətənə yarar övladlar yetişdirməli, öylə əsgərlər hazırlamalı ki, əski dədələrimizin namını diriltsin, onların zamanını qaytarsın. *(alqış)*

Yaşayacaq o millət ki, müəllimləri müq-tədir və çalışqandır. Tərbiyənizə buraxı-

lan çocuqları öylə yetirin ki, onlar düş-məni qurşunsuz, süngüsüz yaxsın, yandır-sın.” *(alqış)*

Xalid Səid bəydən sonra daha bir ne-çə natiq çıxıb danışdılar. Saat 4-də dua oxunaraq kurs bağlandı.

Kursumuz bağlanmadan 4 gün əvvəl bütün müdavim və müdavimələrin bir yerdə rəsmləri dəxi alındı. Nə böyük və nə qədər təqdir ediləcək bir iş! Millə-timizin rifah və səadətini təşkil edən qa-dınlar, istiqbalımızın [gələcəyimizin] parlaq günəşləri gənc qızlar erkəklərlə bir yerdə çalışdılar və kəndilərinin dəxi ya-şamağa haqları olduğunu və erkəklər qə-dər iqtidara malik olduqlarını göstərdi-lər. Bir qaç sənə əvvəl bir-birindən qaçan xanım və əfəndilər bu gün bir sırada, bir sinifdə oxudular.

Sevin ey türk milləti, gül artıq ey mü-qəddəs yurd! Qadınlar sizin üçün çalışır, elm, ürfan dalınca qoşur. Artıq sevinin, əski parlaq çırağımız yanacaq, ətrafımızı bürüyən qorxunc zülmətlər qalxacaq. Zi-ra bir millətin nisvanı [qadınları] dərəcəyi-tərəqqisinin mizanıdır [tərəqqi səviyyəsi-nin tərəzsidir].

Çəkil daha, ey insafsız düşmən! Biz ya-şayacaq və varlığımızı bildirəcəyiz.

* * *

Bilmədiklərimizi öyrədən Maarif Nə-zarətinə, mühazirəçi əfəndilərə və baxü-sus müfəttiş Cuvanlı cənablarına, bilcüm-lə arxadaşlar və bütün müəllimlər namı-na izhari-təşəkkür edəriz.

Xuraman [Ağazadə]

Salyandan

Xüsusü

- Salyanda “Müsavat” şöbəsinə bu

məzmununda bir məktub gəlmiş. Xaliyi-əz-mənfəət [faydasız] olmadığı üçün eynən dərcini məsləhət bildik.

Salyan “Müsavat” firqəsinin idarəsi-nə Qaçaqkənd sakinəsi Cavad uyezdi Cey-ran Həsən qızı tərəfindən.

İki ay bundan əqdəm [qabaq], yəni bi-çin vaxtı, Lənkəran uyezdinin bolşevikləri Təklə məzrəəsində [tarlasında] taxıl, azu-qə yığdığım halda zorən [zorla] tufəng gücü ilə məni tutub aparmışdılar. Və öz aralarında qarət şeylərini bölən halda məni də qismət eyləmişdilər. Yəni məni vermişdilər Qriqoryevka kəndinin sakini Qriqori Nesteroviç Maydanov hansı ki, bu iki ayın müddətində məni tufəng gü-cü ilə özünə əyal saxlamışdı və qaçmağa cəsarət edə bilməyirdim öldürülməyin xofundan. Amma həmin avqust ayının 18-ci günündə Azərbaycan hökumətinin qoşunu Lənkəran uyezdinə varid olan-dan [gələndən] sonra Biləsuvar polis mü-diri Əbdüləhəd Rəcəbov məni həman kafirin əlindən alıb xilas etdi. Ona görə məzkur [adı çəkilən] polis müdiri Əbdülə-həd Rəcəbova mən və mənim validəm [anam] böyük razılıq elam edirik [bildiri-riz].

Fi 21 mahi-avqust

[avqust ayının 21-də] 1919

Ceyran Həsən qızının savadı olmadı-ğına görə, əvəzində qol qoydum.

(imza)

Mirkamil Ağalarov

- Salyanda “Müsavat” şöbəsinin ida-rəsi Biləsuvar nahiyə pristavı Əbdüləhəd Rəcəbov cənablarının böylə qeyrətmən-dənə hərəkətinə təşəkkürlər bə'dində [sonrasında], ümum əhaliyə, xüsusən məz-

lumlara minbə'd [bundan sonra] ədalət-güstər [ədalət verən, ədalət paylayan] ola-cağına əmin olub, həmişəlik xalqın ra-hatlığını cəlb edəcək dərəcədə həqqa-niyyətərvər [haqq-ədalət tərəfdarı] olma-sı ilə hüsn-təvəccöh qazanmasına tövsi-yələr edirik.

“Müsavat”

GÜRCÜSTANDA

Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin vürudu

Azərbaycan hökuməti rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri Tiflisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Onunla bərabər Gürcüs-tanın Azərbaycanda olan siyasi nüma-yəndəsi Alşibaya dəxi Tiflisə varid olmuşdur. Azərbaycan hökumət rəisi mövqifdə [stansiyada] gürcü hökuməti nümayəndələri, Məclisi-Müəssisan üzvləri və Bə-lədiyyə rəisi tərəfindən istiqbal edilmiş-dir [qarşılanmışdır]. Azərbaycan hökuməti rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri Gür-cüstan hökuməti rəisi vəzifəsini ifa edən Y. P. Gegeçkorini ziyarət ilə onunla uzun-uzadı müsahibədə bulunmuşdur.

Qurban bayramı günü

Qurban bayramı günü Azərbaycan hö-kumət rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrət-ləri Qarabağ general-qubernatoru Xos-rov Paşa bəy Sultanov cənabları və Azər-baycan siyasi heyəti nümayəndələri məs-cidi-cameyə təşrif aparmışlardır.

Tiflis müsəlmanları namından qonaq-ları təbrik edən ruhaniyə cavabən Nəsim bəy həzrətləri müxtəsərcə cavab verdiyi nitqində müsəlman və gürcülər dostlu-

ğundan bəhslə qeyd etmişdir ki, Tiflisdə yaşayan müsəlmanların iki doğma vətənləri vardır – biri Azərbaycan, digəri Gürcüstan. Onlar ikisini də bir bərabərdə sevib və müdafiə etməlidirlər. Kazan müsəlmanları namından Azərbaycan hökumət rəisini məhəlli [yerli] müsəlman məktəbi müəllimi təbrik edib, Kazan müsəlmanlarının ikinci vətənləri olan Azərbaycana xidmət etməyə hazır olduqlarını söyləmişdir. Axırncı natiq, müsəlman səhnəsinin məşhur artisti Abbasov öz gözəl nitqində Azərbaycanın hal-hazırdakı xadimlərinin səmərəli fəaliyyətlərini təsvir etmişdir.

Nəsim bəy həzrətləri bu iki axırncı natiqlərə verdiyi cavabında yaxın zamanda İdil-boyu müsəlmanları ilə Azərbaycanın sıx əlaqəyə girəcəyi ümidvarlığını izhar edib Azərbaycanın indiki hökuməti fəaliyyəti haqqında söyləmişdir ki:

“Hökumət xalqsız heç bir şeydir. Azərbaycan xadimlərinin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının özünün fəaliyyətindən ibarətdir.”

Nəsim bəy həzrətləri dübarə orada olanları bayram münasibətilə təbrik etdikdən sonra “Yaşasın Azərbaycan!” və “Yaşasın Gürcüstan!” sədaları altında məsciddən çıxıb siyasi nümayəndəlik binasına təşrif aparmışdır.

Tiflis şəhərinə əcnəbi istiqrazı

Fransa Beynəlmiləl Bankı nümayəndəsi bu günlərdə Tiflis Bələdiyyə rəisi [Veniamin] Çikvişvili yanına gəlib Tiflisdə təzə su kəməri çəkmək, küçələri təmir etmək və işıq çəkməkdən ötrü Tiflis Bələdiyyə İdarəsinin Fransa Beynəlmiləl Bankından borc ala biləcəyi haqqında rəs-

mi təklifdə bulunmuşdur. Bu məsələ ilə bərabər, bank məsələsi də həmçinin danışılmışdır. Bələdiyyə İdarəsi hələ qəti cavab verməmişdir. Bu istiqraz İngiltərə valyutası ilə 100 milyon təsəvvür edilir.

* * *

Polkovnik Haskell sentyabrın 5-də sürət qatarı ilə İrəvandan Tiflisə varid olub [gəlib], sentyabrın 6-da həman qatarla Batuma əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

* * *

Prins Savoyski sentyabrın 6-da Batumdan Tiflisə varid olmuşdur.

* * *

General Kori sentyabrın 6-da Batuma əzimet etmişdir.

* * *

Fransa heyəti başçısı polkovnik Şar-dinye Parisə getməkdən ötrü sentyabrın 5-də Tiflisdən Batuma azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir! Təvəqqe edirəm mənim bu məktubumu rəfi-ıştihad [şübhənin aradan qaldırılması] üçün qəzetə-nizin bir guşəsində dərc buyurasınız.

“Zəhmət sədasi” qəzetəsinin 5 sentyabr tarixli 7-ci nömrəsində “Bakı xəbər-

ləri” qismində “Azərbaycan hökumət məmurlarının xəyanəti” ünvanı ilə bir fəqərə [hadisə] yazılmışdır ki, guya 4-cü uçaştokun pristavı mənim evimdən saxta pul maşinası və qeyri şeylər tutubdur. Yasavullara da əmr verilmişdir ki, gedib Nəcəfqulunu tutub gətirsinlər. Əgər Nəcəfqulu tapılmasa, o zaman onun arvadını gətirsinlər. Yasavullar gəlib məni evdə tapa bilmədiklərindən arvadımı, uşaqlarımı aparmışlar.

Bundan əlavə, həman xəbərdə yazılmışdır ki, guya mənim dəstəm həman gecə uçaştoka hücum etmək fikrinə düşmüşdür. Ancaq qabağı alınmışdır.

Rəfi-ıştihadan ötrü burasını xəbər verməliyəm ki, əvvəla mənim evim axtarılmayıb. Mən özüm və ailəm iki aydır ki, bağda yaşayır. Mənim evim Verxni-Təzəpirski 135 nömrəli evdir. Həman şeylər Verxni-Priyutski küçədə Hacıbabanın evindən tutulmuşdur və Hacıbaba özü hazırda həbsxanadadır.

“Zəhmət sədasi” qəzetəsinin bu tövr bir yalan xəbəri yazmaqdan qəsdinə nə olduğu məlum olmayır. O cür xəbəri yazmaqla bilmək olmayır mənim ləkələmək istəmiş və ya “ədalətli” pristavı mütəhim etmək istəmişdir?

Nəcəfqulu Rzayev

İDARƏDƏN CAVABLAR

Köylü əfəndiyə: “Mübarək bayram”-ının fəna deyildir. Lakin məktəb çocuqları üçün qiraətə məxsus kitabçalarda çap edilməyə yarar. Qəzetə oxucuları üçün bir öylə əhəmiyyəti yoxdur.

Səlim Kazım oğlu əfəndiyə: Şerinizdən bu iki beyti bəyəndik:

Bihəmdillah yetişdi əsgəri-islam nüs-rətlə,

Alındı Lənkəran ətrafı tiği-fəthü hüm-mətlə.

Ucaldı baydaqi-islam övci-ərşi-ələya, Onu Bari-təala hifz edə bu istiqamət-lə.

Kərbəlayı Sultan Əlizadə əfəndiyə: Bir kitabça təşkil edən məqalənizi oxuduq.

Yazılarınızda səhv və xətələriniz çoxdursa da, təhriiriniz [üslubunuz] çox şirindir. Fəqət qəzetə məqaləsi deyildir. Hər halda şikayətlərinizi lazım olan yerlərə bildiririk.

Yer axtarır

Türkcə və rusca savadı olan bir şəxs ticarətxanalarda və başqa müəssisələrdə özünə münasib bir yer axtarır.

Telefon nömrə: 23-12.

9088

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti*Bakı-Ənzəli*

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

*T-178***Diş həkimi Viraxobskaya**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

*9022***Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov**

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

*9032***Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamış-

dır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

*9026***Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

*7444***Arvad diş həkimləri****Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

*10218***Berlin Darülfünunu doktoru****S. İ. Kopeliovıç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

*10244***Doktor****Hacı Fətulla Ağəlizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Elan**

səh. 102. “Mariinski Ünas edadisində”: qəzetdə bu sözlərdən sonra səhvən əlavə edilmişdir: “(birinci sinif)”.

İngiltərə və Əfqanıstan

səh. 112. Simla (yaxud Şimla): Hindistanın şimalında şəhər; XIX əsrin II yarısından etibarən Britaniya Hindistanının yay paytaxtı idi.

Erməni Cümhuriyyətində**müsləmanların yaşayışı**

səh. 115. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 117. “Hacıbəy Seyidbəyov”: qəzetdə soyadı “Səidbəyov” kimi verilmişdir.

İdarəyə məktub

səh. 123. “Verxni-Təzəpirski”: Bakıda küçə, indiki Nabat xanım Aşurbəyova küçəsi. “Verxni-Priyutski”: Bakıda küçə, indiki Şamil Əzizbəyov küçəsi.

İdarədən cavablar

səh. 123. “Bihəmdilləh yetişdi əsgəri-islam nüsrətlə / Alındı Lənkəran ətrafı tiğifəthü hümmətlə / Ucaldı baydaqi-islam övci-ərşi-əlaya / Onu Bari-təala hifz edə bu istiqamətlə”: “Allah şükürlər olsun ki, müsəlman qoşunu zəfərlə gəlib çatdı / Lənkəran ətrafı fəth və qeyrət qılıncı ilə alındı / İslam bayrağı göyün ən uca qatına ucaldı / Yaradan onu bu ucalıqda saxlasın.”

edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

*9016***Doktor M. İ. Lurye**

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

*7406***Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

“Azərbaycan” qəzetinin 271-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Cümə axşamı, 11 sentyabr 1919-cu il, nömrə 271

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 15 zihicətül-haram sənə 1337. 11 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

KİNOTEATR “RENESSANS”

2 seriyada

Həmin sentyabr ayının 11-ndən etibarən 1919-ncu ildə

böyük müvəffəqiyyət qazandığına görə məşhur “Orlean qızı” (Janna D’Ark) nam şəkli 2 seriyada göstəriləcəkdir.

Baş rollarda məşhur Amerika artistləri Geraldina Farrar və Erik Trent.

Bu şəkil Tiflis Maarif nazirinin xahişinə görə Tiflisdə ən yaxşı teatrolardan “Alkre” teartosunda göstəriləcəkdir.

Elan: Gələn məramnamədə həmin şəkilin 2-nci seriyası göstəriləcəkdir.

9044

ELAN

1919 sənə sentyabrın 11-də pəncşənbə günü, gündüz saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-243

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü sentyabrın 11-ndə 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – “Uçan adamlar” namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 2-nci qastrolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 75-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci ikinci mübarizə: Kalışeviç – Zakoroyko.

2-nci: Oleynikov – Jan-de-Kolon.

3-ncü: Yemelyanov – Kreçetov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9040

TİFLİS MƏDRƏSEYİ-İTTİFAQİ-İRANİYAN

Həmin zihicə ayının 20-sinə [sentyabrın 16-na] qədər ərizələr qəbul olunur. Ayın 22-dən dərslərə şüru olunacaq [başlanacaq]. Dərslərin föhrüstü: farsı, türki, ərəbi, rusi, Fransa, gürcü, sair elmi dərslər. İran Vəziri-Maarifi [Maarif naziri] tərəfindən təsdiq olunmuş program və ni-zamnamə mövcubiylə [əsasında] rəftar olunacaq.

Müdir: Müstətab Hüseyinzadə.

Tiflis: Vorontsovski küçə, 456.

9939

**Məhərrəm ayı vürudu münasibətilə
axırıncı dəfə olaraq “Əsli və Kərəm” və
“Əlli yaşında cavan”**

**HÖKUMƏT TEATROSU
AXŞAM TAMAŞASI**

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti Pəncşənbə [cümə axşamı] günü zilhiccə ayının 15-ndə (sentyabrın 11-ndə 1919-ncü ildə) məhərrəmül-həramın vürudu [gəlişi] münasibətilə axırıncı dəfə olaraq mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur “Əsli və Kərəm” operası və cümə günü zilhiccə ayının 16-sında (sentyabrın 12-ndə) şüküllu [cah-cələlli] bir mənzərədə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfüqar bəyin yazmış olduğu məşhur “Əlli yaşında cavan” operettası. Operettada Orduxan bəyin qonaqlığında zeyldəki gözəl və gülməli nömrələr olacaqdır:
1) Rəqs “Azərbaycan” – Üzeyir bəyin musiqisi; 2) Xor və rəqs “Borc yığılıb boğazımatan, vay dədə, vay” – Zülfüqar bəyin sözləri və musiqisi; 3) Rəqs “Dağıstan” – Üzeyir bəyin musiqisi; 4) Oxumaq və rəqs “Bu zülfi-siyaha vurubdu şanə” – Zülfüqar bəyin sözləri və musiqisi; 5) “Bakı alınmaq münasibətilə türk qadınının rəqsi” – Müslüm bəyin musiqisi.
İştirak edəcəklər: Hacıağa Abbasov, Hüseyınqulu Sarabski, Ələkbər Hüseyınzadə, Darablı Rza, Anaplı Əbülhəsən, Xəlil Hüseyınov və hamı müqtədir aktyor və artistkalar. Qızlar və oğlanlar xoru.
Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

**“İTTİHAD”
İRANİYAN MƏKTƏBİNƏ**

Daxil olmaq istəyən şagirdlərin ərizələri qəbul olunmaqdadır. Dərslər isə sentyabrın 15-ndən etibarən başlanacaqdır. Xahiş edənlər hər gün səhər saat 9-dan 1-ədək idarəyə müraciət edə bilərlər. (Sadovı küçə, nömrə 19.)

9041

İ. S. RUDNİKİN

Bakıda birinci olaraq zabit və əsgərlərə məxsus nişan (çin), rezin və dəmir möhürlər qayıran fabrikanı mövcuddur. Telefonnu küçə nömrə 1, Bolşoy Morskoy aptekasının yanında. Gəncədə “London” mehmanxanası altında dəxi şöbəsi vardır. Fabrika 1901-ci ildən fəaliyyətə başlamışdır.

9942

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyyədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisanında təlim veriləcək. Siniflər aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və ikinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünəs [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünəs edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fəvqəlzikr [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul mütəəlimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiyalar təsis etmək xəyalındadır.

T-239

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

Posta və Teleqraf Nəzarətinin əmr-namələri

Əmrnamə 92

1 sentyabr 1919

Bu gündən məmuriyyət səfərimdən övdət etdiyimdən [qayıtdığımdan], Nəzarətin [Nazirliyin] idarəsinə iqdəm edirəm [başlayıram].

Əslində imza etdi:

Posta və Teleqraf naziri:

Camo Hacınski.

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski.

KONTRAST

Azərbaycan hökumətinin adılanə və müdəbbiranə [uzaqgörən, ağıllı] tədbiri sayəsində Qarabağ məsələsinin həll və fəsl edilməsi [baş çatdırılması] Azərbaycanda yaşayan ümum ermənilərin məmnuniyyətini mövcib [məmnuniyyətinə səbəb] oldu. Ermənilər bileyn [öz gözləri ilə] gördülər ki, Azərbaycan hökuməti Qarabağ mə-

sələsinə qılınc zoru ilə həll etməyə qadir ikən böylə yapmadı. Məsələni sülh və sazişlə həllə çalışdı.

Ermənilər burasını dəxi anladılar ki, nə Azərbaycan hökumətinin, nə də azəri türklərinin ermənilərə əziyyət vermək, incitmək, asudə güzəran və məişətlərinə mane olmaq və onlara qarşı daim xüsumət [düşmənçilik] bəsləmək fikri yoxdur. Deməli, Azərbaycan ermənilərinin Azərbaycan Cümhuriyyəti torpağında yaşamaqlarının yaxşılığı və ya fənalığı özlərinin hərəkət və rəftarlarına bağlıdır. Yaxşıliqla dolanarlarsa, daim yaxşıliq görərlər.

Qarabağ məsələsinin hər iki tərəfi razı qoyan bir surətdə həllində və bundan dolayı ümum Azərbaycan erməni və türklərinin münasibət və müamillətlərinin [rəftarlarının] normal və səmimiyanə bir hala düşməsində Azərbaycan hökumətinin adılanə tədbirlərindən əlavə, erməni camaatının dəxi aqılanə rəftarını nəzəri-diqqətə almalıdır. Bunu Qarabağda ermənilərin yeddinci yığıncağı isbat etdi. Bu yığıncaqda əksəriyyət sülh və saziş tərəfdarı olub da qanlılıq və xunxarlığa [qanıçənliyə] adətkərdə olan daşnakların mübarizəyə davam edəlim məəlində [mənasında] olan divanəvar və ağıldankənar təkliflərini rədd etdilər.

Daşnak fitnəsinin qara buludları erməni camaatının üzərindən rədd olan kimi sülh və saziş, əmnü əsayiş günəşi doğub hər yeri işıqlandırmayla, hər kəsin də ruhunu şad və qəlbini fərəhənkə etdi. İndi Qarabağ erməniləri hökumət nümayəndəsi ilə bir yerdə məsləhət və məşvəratlər məclisi qurub, ümum ölkənin rahat və asudəliyi haqqında tədbirlər tökmək işlərinə məşğuldurlar.

İndi qissədən hissə:

Məlum olur ki, o yerdə ki, ermənilər daşnak fitnəsini öz üstlərindən kənar edə bilirlər, orada hər bir cürə qarğışı və şuluqluq əvəzinə əmnü asayış, istirahət bərpa edilir. Böylə olan surətdə, biz əminik ki, əgər bu daşnak fitnə və fəسادı ümum ermənilər üzərindən dəf edilə bilsəydi, bu gün kamali-təəssüf və təəssürlə [böyük bir təəssüf və kədərlə] müşahidə etməkdə olduğumuz Ararat “vakxanaliya”sına [özbaşınalığına, qarma-qarışığına] meydan qalmaz və hər gün qəlbimizi yandıran və əhvalımızı pərişan edən yaman xəbərləri və pis-pis əhvalları eşitməzdik.

Bu gün Azərbaycanda yaşayan ermənilərin halını Ermənistandakı müsəlmanların əhvalı ilə bir-birinə tutuşdurub qiyyas [müqayisə] etdikdə, arada böyük bir kontrast əmələ gəlir. Burada hər tərəfə baxırsan ədalət və insanıyyət müşahidə edildiyi halda, orada Əyridağ dibində, Ararat ətəklərində zülüm, vəhşət və dəhşət görünür.

Yevropa qarşısında məzlum görünməyə və öz yerində zalım olmağa səy edən daşnaklar öz vəhşiliklərini bir dərəcəyə yetiribdirlər ki, səbir və taqətdən kəsilməmiş olan müsəlmanlar qiyam və üsyana qalxıb zalımlara qarşı difa [müdafiə] başlayıbdırlar.

Daşnaklardan ibarət olan Ararat hökuməti öz quyruğunu qarşı arasında görüb Yevropadakı dostlarını köməyə çağırmağa və Ermənistan əldən gedir deyər qışqırmaq salmağa məcbur olmuşlardır.

İki qonşu millət arasında dərin quyular və keçilməz dərələr qazmaqda olan kütahbin [dar görüşlü] və fərasətsiz daş-

naklar burasına heç də diqqət yetirməyirlər ki, bu qazdıqları quyular və dərələr bilaxirə [axırda] bütün Ermənistan üçün bir məzaristan ola bilər.

Yevropaya yalvarmağı, diplomatlar qaralarında sülənməyi öz qonşusu və öz vətəndaşı ilə insaf və müruvvətlə yaşamağa tərcih verən bu partiya hamıdan artıq zərəri zətən öz millətinə və öz camaatına vurur. Bu partiyanın erməni xalqını öz əlində oyuncaq kimi oynatmağı, kefi istədiyi yerdə camaatın canını, malını, namus və heysiyyətini bilaməhabə [asanlıqla] fəda etməsi nə qədər mövcibitəəccüb [təəccüb doğurur] isə, erməni camaatının da tamam bir qoyun sürüsü kimi öz müqəddəratı və öz varlıqlarını bu ziyankar partiyaya tapşırıb da bu yolda bir bu qədər ya sədaqət və ya qorxaqlıq və cəbunluq [ağciyərlilik] göstərməsi bir o qədər şayani-heyrətdir [heyrətə layiqdir]. Görünür, bu partiya erməni xalqını o qədər terrorlayıb və o qədər gözünün qorxusunu alıbdır ki, birinin də ağız açmağa cürəti qalmayıbdır.

Lakin iş böylə davam edərsə, bunun axırı yaxşı nəticələr verməz. Erməni-müsəlman münasibəti həmişə gərginlik üzrə qalıb düşmənçilik ya qiyamətə kimi baqi [davamlı] qalar və ya bu millətlərdən birinin bilkülliyə [tamamilə] məhv[ü] nabadisi ilə nəticəpəzir olar [məhv və yox olması ilə nəticələnər] ki, bunlardan da hansının baqi və hansı fani ola biləcəyini indidən xəbər vermək çətin iş deyildir.

Ona görə, Cümhuriyyətimizdə asudəliklə yaşamaqda olan erməni camaatının böyük borclarından biri odur ki, özlərini burada daşnak fitnəsindən qorumaqla bərabər, Ararat hökumətinə dəxi icrayi-

təsir edib oradakı müsəlmanlar haqqında rəva görülmən zülümləri durdurmaq üçün ciddi təşəbbüsatda bulunsunlar ki, bəlkə, bu kontrastın Azərbaycan türkləri qəlbinə ilqa etdiyi [yeritdiyi, nüfuz etdirdiyi] sui-təsir və acılığı, böyləliklə, bir növ, azaltmaq mümkün ola.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Gəncədən

(Xüsusi teleqraf)

Gəncə müsəlman tələbələri tələbə [Mirfəttah] Musəvinin vəhşiyanə və xainanə bir tərzdə qətl edilməsindən mükəddər olaraq [kədərlənərək], mütəvəffanın [mərhumun] ailəsinə bəyani-təziyyət edir [başsağlığı verir].

İdarə sədri: İsmayilov

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsi – Severoozersk istiqamətində bizim hücum edən hissələrimiz Petropavlovsku işğal etmişlər. Düşmənin süvari hissələrini pərakəndə edən qitəatımız [hərbi hissələrimiz] Kodima nəhri üzərinə çıxmış və bir qədər əsir də almışdır.

Dəmiryol istiqamətində düşmənin təziyyəti nəticəsi olaraq bizim hissələrimiz yeni cəbhələrə çəkilməmişlər. Mejozer dairəsində hücumumuz fin sərhədi üzərinə müvəffəqiyyətlə davam etmədədir.

Qərb cəbhəsi - Lujsk dairəsində düşmənin təziyyəti altında hissələrimiz geri çəkilməyə məcbur olmuşlardır.

Saba nəhri ətrafında hücumlarımız düşmənin şiddətli müarizəsinə [müqavimətə] məhkum qalır. Rijski [Riqa] dairəsində Luban gölündə qoşun çıxarmaq istəyən düşmənlər tərəfimizdən püskürdülüşdür. Dresçesk dairəsində hər iki müqabil qoşunların müvəffəqiyyətləri olmuşdur. Vileysk dairəsində bizim müvəffəqiyyətli hücumlarımız davam edir. Borisov dairəsində Berezina nəhri üzərindən keçmək istəyən düşməni püskürtmüşük. Kolma dairəsində müharibə davam edir.

Macarıstanda

Kopenhaq [Kopenhagen] - Vyadan teleqraf edirlər ki, Macarıstan hökumətinin Parlamento əsasları ilə məmləkəti idarə etməkdə istedadsızlıq göstərməklərindən dolayı Macarıstanda Müttəfiqlər diktaturası tətbiq ediləcəkdir. Həyəcani-ümumi şiddətlənməyədir. Müttəfiq hərbi heyətinin rızası ilə Budapeştədə olan bütün macar zabitlərini ruminlar həbs etmişlərdir.

Drozovskinin məğlubiyyəti

Kurskdan xəbər verirlər ki, Sumı altında vəqə olan müharibələrdə Drozdov alaylarından ikinci və dördüncüsü bolşevik ordusu tərəfindən məğlub edilmişdir. Öz dəstəsi ilə mühasirə edilmiş general Drozdov bolşeviklər tərəfindən qətl edilmişdir.

* * *

Lion - Parisə vürud edən [çatan] xəbərlərə görə, İsveçrə monarxizm ocağı

şəklini almışdır. Oraya yığılmış monarxizm tərəfdarları kral və ya Habsburq xanədanına mənsub bir şahzadəni taxta çıxarmaq üçün sərfi-hümmət edirlər. Habsburq xanədanı əzası [üzvləri] İsveçrəyə cəm olmuşlardır. Avstriya Cümhuriyyəti xidmətində olan sabiq imperator məmurları köhnə üsul işlərini təsviyə [ləğv] etmədə təxir edərək, monarxizmin yenedən bərqərar olacağını ümid edirlər.

* * *

Lion - “Tayms” qəzetəsinin rəyinə görə, Petroqradı bahara kimi işğal etmək mümkün olmayacaqdır. Estonlar Müttəfiqlər tərəfindən istiqlalları tanınmayınca qədər hücum etməyəcəklərini məlum etmişlərdir.

Mannerheymin əzimatindən [gedişindən] sonra finlərin müharibədə iştirak edəcəkləri də şübhə altındadır. Qəzetənin fikrinə görə, cəbhəni yarmaq niyyəti ilə Pskov dairəsində bolşeviklər şiddətli hücumu başlayacaqlardır.

* * *

Moskva - Şura hökuməti Revel hökumətinin sülh təklifini qəbul etmişdir. Sülh müzakirəsinə Pskov şəhərində başlanacaqdır. Revel hökuməti tərəfindən göndərilən nümayəndələrə mümaniət edilməməsi üçün binagüzarlıq edilmişdir [manecilik göstərilməməsi üçün sərəncam verilmişdir].

Çelyabinsk şəhərinin alınması

Bolşevik ordusu xəbər verir ki, Çelyabinsk şəhəri Kolçak dəstələrindən xilas

edildiyinə görə, əhali bolşevik ordusuna hədiyyələr vermişlərdir.

Vilhelmin təslimi haqqında

“Tayms” qəzetəsi yazır ki, Vilhelmi məhkəməyə cəlb etmək üçün Bonar Lonun Avamlar Kamerasına etdiyi təkida-tına baxmayaraq, iş məhkəməyə münəcər olmayacaqdır [məhkəmə ilə nəticələnməyəcəkdir]. Belə görünür ki, Hollandiya Vilhelmi ələ verməkdən rəsmi surətdə imtina edəcəkdir. Bundan sonra Müttəfiqlər təkid etməyəcəklərdir.

Macarıstan

Kopenhagen xəbər verirlər ki, Müttəfiqlər bütün Macarıstan idarəsini öz ələrinə almaq istəyirlər. Macarıstanda narazılıq artmaqdadır.

Almaniya İngiltərə əsgərləri arasındamüsədımə

Geləndən xəbər verirlər ki, Gelenin 28 mil cənub-qərbində Almaniya əsgərləri ilə İngiltərə saldatları arasında toqquşma olmuşdur. Bir çox alman əhalisi və bir saldat güllələnmişdir.

Novoçerkasskda

“J.” qəzetəsinin yazdığına görə, Novoçerkasskda top gülləsi hazırlayan kaxanada patlayış vəqə olub, binanın bir hissəsi dağıdılmışdır. Kerç şəhəri idareyi-örfiyyə [hərbi rejim] altında elan edilmişdir.

Reveldə

Həmkarlar İttifaqının iclasında bolşeviklər fūqərayi-kasibə hakimiyyəti təqdirilə hökuməti zəmm edici [tənqid edən]

qətnamələr qəbul etdikdən sonra, 100 nəfər iclasdan çıxamq istəmişdir. Bolşeviklər iclas olan binanı mühasirə etmişlər. Polisə nümayəndəsi iclası qapayıb, içəridə bulunanların hamısını siyahı etmişdir. Üzvlərdən bir çoxu azad edilmişdir. Lakin yüz nəfər həbs edilib Baltik mövqifinə [stansiyasına] göndərilmişlər. Bunlar Rusiyaya nəfy [sürgün] edilmişlərdir.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

Protesto notası

*A[Iber] Tomanın təşəbbüsü ilə
(Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsinin
irsal qıldığı təqrirdən)
[Azərbaycan nümayəndə heyətinin
göndərdiyi rəsmi məktubdan]
(son)*

Düvəli-Müttəfiqeyi-müəzzəmə [Böyük Müttəfiq dövlətlər] dəfələrcə elan etmişdir ki, onların Rusiyada təqib edəcəkləri siyasət Rusiyanın ehya [bərpa] qılınmasına və həmçinin əski zamanlardan bəri Rusiyaya mülhəq edilmiş [birləşdirilmiş] qeyri millətlərlə məskun vilayətlər xalqının hüquq və istiqlallarının bərpa edilməsinə aid və vabəstə [bağlı] olacaqdır. İşbu siyasət Avropada əbədi bir sülh və müsəlimət [əmin-amanlıq] bərqərar etmək arzusunda bulunun Düvəli-Müttəfiqə prinsiplərinin bilavasitə rəhbəri olub, onun həyata tətbiq edilməsi ilə də Avropada yeni qarğışalılar və müharibələr zühur edə bilməsinə sipər olacaqdır.

Fəqət general Denikin qüvayi-əsgəriyyəsinin Zaqaqaziya cümhuriyyətləri torpağını işğal etməsi və şu əsakirin [əsgərlərin; ordunun] Azərbaycan və Gürcüstan cümhuriyyətlərinə qarşı təhdidə bir vəziyyət alması Rusiya mürtəcelərinin planlarını aşkara təsvir edir. Sabiq Rusiya imperatorluğu daxilində yeni təəssüs etmiş [yarlanmış] müstəqil dövlətləri kəndilərinə tabe etmək istəyən mürtəcelər, məzkur [deyilən] dövlətlər torpağını qüvayi-əsgəriyyə ilə zəbt etməklə, Sülh Konfransını əmri-vaqə [fakt] qarşısında qoymaq istəyirlər.

Şu planın feilə çıxarılması həman dövlətlər daxilində bərpa edilmiş asayiş və nizamın məhv edilməsinə səbəb olalər. Bütün Rusiya məmləkətini qaplayıb hökmranlıq edən anarşi zamanlar[ın]da şu dövlətlər əhalisi fəvqət-təbiyyə [fəvqəladə] əzmkarlıq bahasına olaraq vətəndaş müharibəsi dəhşətlərindən kənara çəkilib, kəndi məmləkətləri daxilində hürriyyəti-tammə ilə demokratik əsasları möhkəmləşdirə bilmişlərdir.

Rusiya irticasının müvəffəqiyyəti şu millətlərə dəhşətli bir zərbə endirmiş olacağı kimi, eyni zamanda Rusiya üçün də pək ağır nəticələr zühura çıxarıb böyük müşkülət tövdi edə [doğura] bilər. Şu irtica müvəffəqiyyəti, Rusiya həyatını fəlc [iflic] etmiş vətəndaş müharibəsi sırasında yeni qarğışalılar meydanı açılmasına bais olar və şu millətlərdən heç biri qüvayi-müsəlləhə ilə [silahlı qüvvələrlə] yaradılmış sultaya tabe olmayaraq, var qüvvələri ilə mübarizəyə, çarpışmağa davam edə bilər.

Aşağıda imza atmış mürəxxəslər [nümayəndələr] Düvəli-Müəzzəmənin diqqətə

tini ona cəlb edirlər ki, general Denikin kəndi əfali-cinayətpərvəranəsini [cinayətkar əməllərini] Dövəli-Müttəfiqə maddi və hərbi müavinəti sayəsində mövqeyi-təbiiqə vəz edir [həyata keçirir]. Yəqin ki, şu dövlətlər içində nizam və asayişin xələdar olmasını [pozulmasını] istəməyən Dövəli-Müttəfiqə, o dövlətlər xalqı hüquq və istiqlallarının bərpad edilməsinə də razı olmayacaqlardır.

Rusiya ilə həmhüddü dövlətlər mürəxxələrinin həpsi Gürcüstan, Azərbaycan, Şimali Qafqaziya və bütün Qafqaziya dövlətlərinin mürəxxələləri ilə birlikdə şu müdaxiləyə prostesto etməyə razıdır. Onlar qeyd edirlər ki, millətləri yekdigəri ilə mərbut edən [bir-birinə bağlayan] hüsn-əlaqə aşkardır. Rusiya ilə həmhüddü dövlətlər həman təhdidatı kəndi xalqları qarşısına qullanılan kimi zənn və tələqqi [qəbul] edirlər. Onlar elan edirlər ki, hər millətin hüquq və ixtiyaratı kəndisinə tərək edilməsi lazım olduğu kimi, hal-hazırda idameyi-həyat edən [varlığını sürdürən] dövlətlərin tamamiyyəti-mülkiyyəsinə [ərazi bütövlüyünü] xələdar etmək də caiz deyildir və onların müqəddəratını irəlidə çağırılması möhtəməl olan Rusiya Məclisi-Müəssisənə deyil, şu torpaq xalqları nümayəndələrinin arzu və xahişinə müvafiq olaraq Sülh Konfransı həll etməlidir.

Binaənileyh [ona görə], atidə [aşağıda] imza atmış mürəxxələlər Dövəli-Müttəfiqə qarşısında protesto izhar edərək rica edirlər ki, Azərbaycan və Gürcüstana qarşı general Denikin sui-rəftar və müamiləsinə [mənfə rəftar və davranışına] bilatəxir [dərhal] intəha verilib, Zaqaqaziya Cümhuriyyəti torpaqları dabravol əsgəri

tərəfindən təxliyə edilsin. Onlar istirham [xahiş] edirlər ki, general Denikini beynəlmiləl ədalət qanunlarını gözətməyə məcbur etmək üçün lazımı tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

QƏZETƏLƏRDƏN

Tsaritsın altında

Bolşeviklər qüvvətli dəstələr cəm edib Tsaritsının top atəşi tutacaq məsafəsinə qədər irəliləmişlərdir. Şəhərin ətrafı bolşeviklərin uzaqvuran toplaı ilə atəşə tutulmaqdadır. Bolşeviklərdən ötrü tək bir təhlükə onların arxasında hərəkət edən general Mamontov dəstələri ilə üsyançı dəstələrdir.

Tiflisdə mühüm müşavirə

Mötəbər mənbələrdən xəbər verirlər ki, bu yaxın günlərdə Tiflisdə mühüm bir siyasi müşavirə olacaqdır. Bu müşavirə general Baratov Tiflisə gəldikdə açılacaqdır. Hal-hazırda Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan və Dağıstan vəkilləri Tiflisə cəm olmuşlardır.

Amerika əsgərləri

İnanılmış əcnəbi mənbələrindən xəbər verirlər ki, Qafqaziyaya göndərilmək üçün İstanbula böyük bir Amerika donanması varid [daxil] olmuşdur ki, 45 min əsgər aparmaqdadır. Bu əsgərlər Yevropa texnikasının son sistemi üzrə müsələhdirlər [silahlanmışlar]. Bunların silahı o dərəcədədir ki, 500 min adamın işini görə bilirlər. Xüsusən Amerika əsgərlərinin çox pulemyotu vardır. Belə ki, hər üç əsgərə bir pulemyot düşür. Amerika əs-

gərləri Qafqaziyadan çəkilməkdə olan ingilisləri əvəz edib ələümdə [birinci növbədə] Ermənistana gedəcəklərdir.

Çerniqovun alınması

Dabravol ordusu Kiyevdən qaçan düşməni təqib etməklə Çerniqov şəhərini işğal etmişdir. Dabravol ordusu əlinə böyük taxıl mövcudu, nəqliyyat vəsaili [vasitələri] və 4300 əsir keçmişdir. Dabravol süvariləri pərakəndə edilmiş bolşevik əsgərlərini təqib etməkdədirlər.

Yevropa müharibəsinin tələfatı

Bükreşdən [Buxarestdən] xəbər verirlər ki, məhəlli [yerli] mətbuat Müttəfiqlərin müharibə əsnasında verdikləri tələfat haqqında böylə bir maraqlı məlumat verir:

1914-cü il ağustosun 2-dən 1919-cu il yanvarın 1-ə qədər Fransa hökuməti piyada ordu üçün 195 min nəfər zabit cəm etmişdi. Bunlardan 102 mini müharibə zamanında cəm edilmişdir. Fransanın hər bir tərəfdən cəm etdiyi əsgər 8 milyon 410 min nəfər imiş. Tələfat bu qərar üzrə olmuşdur:

32 min nəfər zabit və 1 milyon 57 min 700 nəfər əsgər ölmüşdür. 2500 zabit və 262.800 əsgər xəbərsiz itmişdir. Bu qərar üzrə ölənlərin və xəbərsiz itənlərin miqdarı 1 milyon 355 min nəfər olur ki, bu da bütün əsgərliyə cəm edilənlərin 16 faizini təşkil edir. Bu hesabla bütün Fransa əhəlisinin 28 nəfərdən bir nəfəri tələf olmuşdur.

Başqa müharibə [savaşı] məmləkətlərə gəldikdə, İngiltərə hökumətinin müstəmləkətsiz (İngiltərə, Şotlandiya və İrlandiya) 618 min qədər öləni və itəni

olmuşdur. 1910-cu il siyahı-ümumiyyəti üzrə 42 milyon əhalidən hər 66 adama bir nəfəri tələf olmuşdur.

1916-cı ilə qədər İtaliya əhalisi 38 milyon hesab edilirdi. İtaliya hökuməti 465 min nəfər tələfat vermişdir ki, bu da hər bir 79 adama bir adam tələf olmuş hesab edilir.

1914-cü ilə qədər Almaniya əhalisi 67 milyondan ziyadə imiş. Almaniya müharibə zamanında 2 milyon tələfat vermişdir. Bu qərar üzrə Almaniya hər 35 nəfərə 1 nəfər tələfat vermiş olur.

Avstriya-Macaristanın 1911-ci ilə qədər 49 milyon nüfusu var imiş. Tələfat 1 milyona yaxındır. Təqribən hər 50 nəfərə bir nəfər tələfat vermiş olur.

110 milyon əhalisi olan Amerika hökuməti müharibə əsnasında 51 min nəfər tələfat vermişdir ki, bu hesab üzrə hər iki min nəfərə bir nəfər tələfat olur.

1916-cı ildə 182 milyon əhalisi olan Rusiyanın tələfatı hər 107 nəfərə bir nəfər olmuşdur.

Fransa donanmasının tələfatı 372 zabit və 5239 bəhri əsgərlərdir [donanma əsgərləridir]. Xəbərsiz itmişlər 197 zabit və 5017 nəfər əsgərdir.

Atamanın əmri

Novo-Çerkasskdan xəbər verirlər ki, Don atamanı general Boqayevski böylə bir əmr vermişdir:

“Şərq cəbhəsində bolşeviklər müvəqqəti müvəffəqiyyətdən istifadə ilə hər nə olursa-olsun kazakları əzməkdən ötrü bizim əleyhimizə böyük-böyük qüvvələr gətirmişlərdir. Bir aydır ki, bizim dəstələri-miz bolşeviklərin inadlı hücumlarını dəf edirlər. Əsgəri səflərimiz [sıralarımız] zəif

düşdüyündən, mümkün qədər tezliklə onları qüvvələndirmək lazımdır. Mən sizin müntəxəb [seçilmiş] atamanız olmaqla, sizin hamınızı müharibəyə dəvət edib, ümumi səfərbərlik elan etməyi və 5 günün müddətinə qədər bütün 47 yaşına qədər olan kazakların əsgəri səflərə göndərilməsini əmr edirəm.”

Xüsusi Müşavirə

Nüfuzlu mənbələrdən xəbər verirlər ki, hal-hazırda Xüsusi Müşavirə üzvləri arasında Cənubi Rusiya Hökumətinin Ukrayna hərəkətinə olan münasibəti məsələsi qaldırılmışdır. Xüsusi Şura başçıları belə hesab edirlər ki, bu hərəkət vahid Rusiya amalı əleyhinə olduğundan, Dab-ravol ordusu olan yerdə təhəmmül ediləmməz [dözülə bilməz; qəbul edilə bilməz]. Xüsusi Şura böyük Rusiya vücudu gətirilməsinə mümaniət edən [mane olan] bu cür hərəkətlə mübarizə etmək niyyə-tindədir. Bununla bərabər, Xüsusi Şura üzvləri Ukrayna əhalisinə gələcəkdə öz mədəniyyətini, dilini və adətini [adətlərini] saxlayıb genişləndirməyə mümaniət göstərilməməsi tərəfdarıdır.

TÜRKİYƏDƏ

“Böyük Ermənistan” məsələsi

İstanbulda nəşr olan “Pəyam” qəzetəsi xəbər verir ki:

Məhəllində [yerində] əhvalını öyrənməkdən ötrü şərq vilayətlərə göndərilən Amerika xüsusi komissiyası Amerika-ya bir məruzə göndərmişdir. Həmin məruzədə deyilir ki, Türkiyənin şərq vilayət-

lərində əksəriyyət müsəlmanlardan ibarət olduğundan, Böyük Ermənistan vücudu gətirmək mümkün deyildir. Buna görə, ancaq İrəvan Cümhuriyyəti haqqında bu şərtlə müvəffəqiyyətli bir surətdə danışmaq olar ki, daima oraya mədi müavinət edilsin.

Türkiyə və İngiltərə mandati

Türkiyədə nəşr olunan “Sabah” qəzetəsi yazdığı məqalələrin birində Amerika mandati əvəzinə Türkiyə üçün İngiltərə mandatını yaxşı bilir. Qəzetə öz fikrini bununla əsaslandırır ki, İngiltərə həmişə Türkiyəyə müavinət etməyə müqtə-dirdir. Çünki bunu onun bilavasitə mənafeyi tələb edir. Amerika isə bu işdə İngiltərə qədər mənfəətdar deyildir.

Amerika və Türkiyə

“Nyu-York herald” və “Çikaqo tribune” qəzetələri yazırlar ki, hərgah Amerika hökuməti bütün Türkiyə mandatını qəbul etsə, bu mandata Qərbi Frakiya da daxil edilməlidir. Çünki Amerika hökumətinin rəyinə görə, Yunanıstanın İstanbul ilə sərhəd qonşuluğunun yaxın olmasına yol verməməlidir.

Türklər nə istəyirlər

Türkiyə mandatının müəzzəm [böyük] dövlətlərdən birinə verilməsi haqqında “Pəyam” qəzetəsi yazdığı məqaləsində deyir ki:

Türkiyə sərhədlərinin qəti surətdə müəyyən edilməsini və türk milləti ilə məskun vilayətlərin Türkiyə himayəsinə verilməsini biz tələb etməyə haqlıyıq. Hansı hökumətin tərəqqi və mədəniyyət üçün bizə rəhbər olacağını həll etmək işi də bi-

zim ixtiyarımızda olmalıdır. Biz hansı hökuməti intixab edirik [seçirik]?

Bizim dövləti və firqə xadimlərimizdən bir paraları bu barədə öz müəyyən rəylərini söyləyirlər. Üç müəzzəm dövlət – Amerika, İngiltərə və Fransa bizə mürəbbi [təbiyəçi] olmalarını öhdələrinə almağı təklif edirlər. Bunlardan birisi intixab edilmişdir. Biz isə biləks [əksinə], zənn edirik ki, bu məsələdə çox tələsmək o qədər yersiz və mənfəətsiz olar ki, əhalinin öz arzusunu azad bir surətdə izhar etmək imkanını xələdar edər. Biz hər bir şeydən əvvəl müqəddəratımızın qəti surətdə həll edilməsini gözləməliyiz. Qoy məmləkətdən İraq, Ərəbistan və Suriya vilayətləri ayrılınsın. Qoy gələcək Türkiyənin sərhədləri qəti surətdə müəyyən edilsin.

Ancaq o zaman müavinət, yəni mandat deyilən məsələyə baxmaq vaxtı çatır. Ancaq o zaman biz zəhmətsiz və hər bir əhvaldan xəbərdar o məmləkət nəfinə [xeyrinə] danışa bilərik ki, bu üçündən biri yaxşı olsun.

Bizim məmləkətin böyük tarixi, millətimizin ənənəti [ənənələri] və əsrlərcə sevdiniyə ehtiram və sevmədiyinə nifrəti vardır.

Biz bütün islam aləmi millətləri ilə daimi münasibət və əlaqəmizi saxlayırıq. Qəti intixabdan əvvəl bu həqiqətləri ciddi surətdə nəzərə almalıdır.

Frakiya Komitəsinin müxtirəsi

Frakiya Milli Komitəsi İstanbulda olan Müttəfiq dövlət ali komissarlarına və Amerika komissiyasına böylə bir müxtirə [rəsmi məktub] ilə müraciətdə bulunmuşdur: “Biz Qərbi Frakiya nümayəndələri bol-

qarların hakimiyəti altında olan Frakiya hissəsinin Müəzzəm Dövlət əsgərləri tərəfindən işğal edilməsini bildik. Bu işğal bizi şad və məsrur etdi [sevindirdi]. Çünki bununla bizim vətənimiz bolqar zülümündən qurtarmış deməkdir.

Lakin bu şadlıq bir narahatlıqla da qarışıqdır. Çünki Yunanıstan mənbələrindən verilən xəbərlərdə inandırılırlar ki, bu tədbirlər ibtidai bir tədbirlərdir. Bunun arxasında vətənimiz yunan əsgərləri tərəfindən işğal ediləcəkdir.

Bu təkidat bizi narahat etməyə bilməz. Məgərsə bolqarların əlindən xilas olub, biz yunanilər alınəmi düşəcəyiz?

Bu gələcək təhlükə təhdidi bizi məcbur edir sizə müraciətən xahiş edək ki, Frakiya əhalisinin fəlakətdən xilas olması üçün öz hökumətiniz nəzdində istidada [xahişdə] bulunasınız.

Əksəriyyəti müsəlman əhalisindən ibarət olan bir yerin Yunanıstan işğalı nəticəsi hamının gözü qarşısındadır.

Vətənimizin yunanilərə verilməsi ilə bilaşubhə [şübhəsiz] İzmir vilayətini qanlara bulaşdıran təhlükələrə düşər olacağız.

Yunanıstan əsgərlərinin qanuni surətdə haqları olmadığı bir vilayətdə olmaları bilaşubhə əhali arasında nagüvara [xoşagəlməz] təsir bağışlayıb, bu qərar üzrə də əhali tərəfindən asan bir vəchlə [asanlıqla] üsyan qalxmasına bais olacaqdır.

Buna binaən [buna görə], biz indidən bu cür çıxışların məsuliyyətini öz öhdəmizdən atırıq. Biz Sülh Konfransının bütün bir vilayət əhalisinin məhv olmasına razı olmayacağına inanıb, Müəzzəm Dövlətlərdən xahiş edirik, vətənimiz yunan iş-

ğalından azad edilsin. Məhəlli inzibat təşkilatı ilə bərabər, Frakiya əhalisinə öz arzularını rəyi-amm [referendum] ilə izhar etmək imkan[ı] vaxtında edilsin.”

Müxtirənin axırında deyilir ki, Milli Komitə Frakiya müqəddəratını ədalətli bir surətdə həll etməkdən ötrü lazım gələcək məlumatı Sülh Konfransına təqdim etməyə hazırdır.

Təminatnamə

Türkiyə Daxiliyyə naziri vilayət məmurlarına və əlahiddə şəxslərə böylə bir təminatnamə [sərəncam] göndərmişdir:

Yunanıstan işğalı üçün bir sərhəd qoymağa nail olmaq və işğal edilən yerlərdə baş vermiş olan bir para cinayətlər haqqında ədalətli və bitərəfənə anketlər yapmaq qəsdini Osmanlı hökuməti tərəfindən göstərilən iqdamat [təşəbbüs] nəticəsində Konfrans qərar vermişdir ki, müş-tərəf bir anket komissiyası təyin etsin. Bu komissiya hal-hazırda İzmirdədir.

1) Vilayətlərdə olan Osmanlı məmurlarına əmr edilir ki, məzkur [deyilən] anket komissiyasına öz vəzifəsini ifasında lazımı müavinət göstərsin.

2) Yunanıstan işğalı məntəqəsindən kənarında əməliyyatda bulunan bəndələr az bir müddət zərfində bərtərəf edilməlidirlər [aradan qaldırılmalıdırlar]. Bundan əlavə, üsyançılar ilə məhəlli əhalinin bir yerdə hərəkət etmələrinə mümaniat göstərmək üçün lazımı tədbirlər görülsün.

General Miln'in verdiyi bəyanat inandırır ki, bəndələrin hökumət tərəfindən bərtərəf edilməsi tələbi siyasətə lazım olduğu müvafiqdir, ancaq hökumət müq-tədirdir ki, xarici və daxili siyasəti nizama salsın. Hökumət heyətinə mənsub olma-

yan başqa bir adam hərgah əsgəri və mülki ali xidmətdə olsa da, işlər haqqında dü-rüst məlumat verə bilməz. Hökumət az bir zamanda qanuni surətdə çağırılacaq Parlamandan başqa heç kəsin qarşısında öz hərəkətləri haqqında hesab verməyə borclu deyildir. Əlahiddə adamların qanunsuz hərəkətləri hərgah vətənpərvərlik hissiylə də olmuş olsa, siyasi tələbat ilə müvafiq deyildir.

Əsgəri və mülki məmurların birinci vəzifəsi bu təminatnaməni ciddi surətdə nəzərə alıb tezliklə lazımı tədbirlər görməkdir. Hökumət öz millətinin hüququnu və həyatını təqib etmək işini tamamilə öz öhdəsində saxlayır.

DAĞISTAN ÜSYANI

İtminanlı dövərdən [etibarlı dairələrdən] aldığımız məlumata görə, Dağıstan üsyanı bir az zaman zərfində Şimali Qafqazıyanın hamı yerini sarsıtmışdır. Son məlumatlara görə, Qudermes mövqeyi yarındakı Şali aulu üsyançılar tərəfindən işğal edilmişdir. Dərbənd ətrafındakı qanlı müharibələr nəticəsində dabravollar oranı təxliyəyə başlamışlardır. Petrovsk ilə Dərbənd miyanındakı [arasındakı] dəmiryolları xətti təxrib edilmişdir. Dabravolların əhvalı pək ciddidir.

TÜRKÜSTANDA

(Teleqraflardan)

Mavərayi-Bəhri-Xəzər komandanı ərkani-hərbindən [qərarğahından]

Düşmənin süvari kəşfiyyat hissəsi

amaların məmuriyyəti altında bizim sol cinahımızdan dağlara tərəf keçmişdir. Hal-hazırda Bami rayonu bolşeviklərin əlindədir. Qara-Qalanın 30 verst şərqində 150 nəfər, Tumanovskidə 300 nəfər, Dəşt dağı yanında Nikolayevsk kəndində 150 nəfər, Bendesen keçidində 4 top ilə 300 nəfər piyada və süvari, Bami yanında 43 zirehli avtomobil ilə 2000 nəfər əsgər dayanmışdır. Bolşeviklər türkmənləri öz evlərinə buraxmayırlar. Kəşfiyyat göstərir ki, düşmən mitinqlər tərtib verməkdir. Hücuma keçmək müsəlman bayramları qurtarandan sonraya qoyulmuşdur.

5 sentyabr xəbərləri

Sağ cinahda təbədüllatsızdır [dəyişiklik yoxdur]. Dəmiryol xəttində bizim zir-ehlilərimiz avqustun 23-cü gecəsi Bami tərəfdə dəmiryol xətti xarab olan yerə qədər irəliləyib, dəmiryol təmir edən fəhlələri atəşə tutmuşlardır.

Krasnovodskda

Mavərayi-Bəhri-Xəzər hökuməti tərəfindən istihzari-əsgəriyyə elanı mövcibincə [hərbi çağırış elanına əsasən] yerli əhali polyak, gürcü və Azərbaycan əhalisindən başqa bütün rus təbəələri əsgərliyə alınacaqlardır. 1914-cü ilə qədər orada olanlar təbəə hesab edilir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Bakı köylərinin bolşevik anarşi zamanında xəsarətdidə olmuş köylülərinə müavinət ol-

maq üzrə torpaqlarını əkmək üçün toxum verilmək üçün iqdamatda bulunmuşdur [təşəbbüs göstərilmişdir].

- İrəvan müsəlman qaçqınlarının miyanında [arasında] bir çox xəstəliklərin önünü almaq qəsdini ilə oradakı nümayəndə Makinski İrəvan şəhərində qaçqınlara məxsus 30 qaryolalıq [yataqlıq] bir xəstəxana və bir də ambulatoriya güşadı [açılması] haqqında təşəbbüsatda bulunmuşdur. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Vükəla Şurası [Nazirlər Kabineti] nəzdində lazımı məbləğin təsdiqi üçün təşəbbüsatda bulunmuşdur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti ilə Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinin 4 may müştərik iclasında qət edilmişdi ki, bütün qaçqınlara məxsus xəstəxanalar Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə təhvil verilsin. Zira qaçqınlar üçün xəstəxanalar layiqli surətdə tərtib verilməlidir. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Vükəla Şurasına müraciətən rica etmişdir ki, xəstəxanaların verilməsi və bu vaxtadək buraxılan istiqrazın həman Nəzarət hesabına keçirilməsi haqqında tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Şamaxı qəzasının Astaraxanka köyü malakanları Tiflisdəki Zaqafqaziya Rus Milli Komitəsinə müraciətən rica etmişdilər ki, hadisədən zərərdidə olduqlarına görə, onları vergidən azad etmək haqqında təşəbbüsatda bulunulsun. Komitə Xariyyə Nəzarəti nəzdində təşəbbüsatda bulunduğundan, məsələ Maliyyə Nəzarətinə verilmişdi. Maliyyə Nəzarəti köylülərin müyəssər olduqca gəlir vergisindən

azad edilmələri haqqında iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

- Cavad qəzasının Xarmandalı, Bəydili və Qəmərən köylərinin qaçqınları namından Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum edilmişdir ki, 1917-ci sənənin baharında məzkur [adı çəkilən] köylərin üzərinə rus mühacirləri təərrüz [hücum] yapıb, əhalisini qovub, bir çoxunu kəsdikdən sonra mallarını qarətlə onların köylərində məskun olmuşlardır. Qaçqınlar Salyan civarında fəna bir həyat keçirmək məcburiyyətində qalmışdılar. Müvəkkil rica etmişdir ki, kəndi yerlərinə köçürülmək, mallarının iadəsi [qaytarılması] və canilərinin cəzası verilməsi haqqında tədabir ittixazını rica etmişlərdir.

- Daxiliyyə Nəzarətində Cəbrayıldan işbu məzmununda bir teleqraf alınmışdır:

Cəbrayıl qəzasının Hüseynbəyli köyü ətrafında səfər etdiyim zaman işbu doğru xəbəri aldım ki, Sırcaytaq, Aqaraq, Qarababa köylərinin erməniləri Seyidlər qaçqınlarının sürüləri üzərinə hücum yapıb sürünü aparmışlardır. Atışma əsnasında cürətliliyi ilə məşhur milisiya Kərəm öz üç nəfər yoldaşı ilə qətl edilmişdir. Mən təəccüb edirəm ki, bir tərəfdən sülh üçün müzakirə olduğu zamanda, digər tərəfdən ermənilər müsəlmanlara hücum edib, qətl-qarətdə davam edirlər.

Həzrəti-alilərinizdən rica edirəm ki, təcili tədabir ittixazı ilə müsəlmanlara müavinət edəsiniz. Əks surətdə taxıl yığımaq mümkün olmayacaqdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Gəncə nahiyə müfəttişliyinə icazə ver-

mişdir ki, Gəncədə açılmaq üçün 100 nəfərlik bir darüleytam [yetimxana] layihəsi tərtib verilsin.

- Şamaxı nahiyə müfəttişliyinə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti tərəfindən Göyçay qaçqınlarına müavinət edilmək haqqında düsturüləmə [təlimat] verilmişdir. Zira ora əhalisinin ərzağa böyük ehtiyacları vardır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Ərazi və Dövləti Əmlak Nəzarəti nəzdində Şamaxı qəzası xəsarətdidələrinə toxumluq olmaq üzrə 175 min pud taxıl buraxılması haqqında iqdamatda bulunmuşdur. Bundan əlavə, qış üçün evlərini təmir üçün iki vaqon ağac və taxta və 150 kotan, kotan üçün 35 çarx istənilmişdir.

- Hökumət tərəfindən qaçqınlar və möhtac əhaliyə müavinət təşkilatı müvəqqəti xasiyyəti havi olduğu [müvəqqəti təşkilat xüsusiyyəti daşdığı] üçün kafi görülməyir. Əhalinin geniş təbəqəsinə müavinət göstərmək qəsdilə xüsusi bir bank güşadı [açılması] icab edir [lazım gəlir]. Binaənileyh [ona görə], Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Maliyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, bu haqdakı kəndi nəzəriyyəti ilə atıdakilə [aşağıdakı] məsələlərə cavab verilsin:

- 1) İstiqraz miqdarı haqqında;
- 2) Vəqti-müəyyənə və istiqrazın qaytarılması haqqında;
- 3) Təminat haqqında;
- 4) Məxaricatı örtmək qəsdilə alınacaq faiz haqqında.

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ MÜSƏLMANLARIN YAŞAYIŞI

- 2 -

İrəvan quberniyasında vaqə “müsəlmanistan”ın bir hissəsini təşkil edən Zəngibasar mahalı müsəlmanlarından bir çoxları türklər Qafqazda olduqları vaxt erməni içində qaldıqlarına görə kəndlərindən köçüb türklər səmtinə keçmişlərdi. Türklər getdikdən sonra məzkur [deyilən] Zəngibasar kəndliləri köçüb indi genə yerlərinə qayıtmaqdadırlar. İştə bunun üçün erməni hökuməti bunların var-yoxlarını tutub zəbt etməkdə və ənvai [müxtəlif] vəsilələrlə də başçılarını həbs edib və başqa dürlü əziyyətlər verməkdədir.

Hətta son günlərdə erməni hökuməti bunların üstünə müsəlləh [silahlı] qüvvələr göndərmişdir.

Zəngibasarin Çarbox, Göykünbəd, Arbat kimi müsəlmanlarla məskun kəndlərini qırıb dağıtmağa başlamış.

Erməni hökuməti indi bu vasitə ilə Zəngibasar mahalını da müsəlmanlardan təmizləyib bir Ermənistan yaratmaq fikrindədir.

Qarabağ ermənilərinə “hökumət içində hökumət” deyiləcək dərəcədə geniş muxtariyyət bağışlamış olan Azərbaycan hökuməti-adiləsi erməni hökumətinin qanlı qınağı arasında qalmış müsəlman qardaşların əhvalının islahı üçün də Amerika və ingilis nümayəndələri yanında və erməni hökuməti nəzdində ciddi bir təşəbbüsdə bulunmalıdır.

Erməni Cümhuriyyəti daxilində qalmış müsəlmanlara da Qarabağ erməni-

lərinə verildiyi kimi geniş rahatlıq verici “muxtariyyət” istənilməlidir. Həm böylə bir muxtariyyəti Batumda, Tiflisdə, Gəncədə, Bakıda pərişan, qaçqın halda yaşamaqda olan İrəvan quberniyası müsəlmanları olduqca ciddi surətdə Amerika, ingilis nümayəndələrinə, Azərbaycan, gürcü, erməni hökumətlərinə tələbnamələr verməklə istəməlidirlər və bu xüsusda var qüvvətləri ilə çalışmalıdırlar. Bu bərədə İrəvan quberniyası müsəlmanlarının Batumda olan Milli Şurasının, Tiflisdə və Bakıda olan Həmtorpaqlılar İttifaqının xüsusi surətdə nəzəri-diqqətləri cəlb edilir.

* * *

Bu günlərdə İrəvan əhli Məşhədi Əsəd Şirci İrəvandan çıxıb vaqonla Sanainə gələrək Aleksandropolda ermənilər bunu saxlayıb soymuşlar. Cibindəki iki yüz min manata qədər mövcud pulunu alıb aparmışlar. Məzbur [haqqında danışılan] Məşhədi Əsəd bu vasitə ilə pulsuz qaldığı üçün geri, İrəvana qayıdarmış. Bu dəfə isə Eçmiyədzin mövqifi [stansiyası] ilə Uluhanlı mövqifi arasında ermənilər vaqonda müsəlman olaraq genə bunu görmüşlər və götürüb binəvanı vaqonda getdiyi halda başı aşağı doğru iki vaqonun arasına buraxmışlar. Vaqon təkərləri biçərənə dərhal tikə-parça edib qurtarmışdır.

* * *

Necili kəndi sakinləri Kərbəlayi Qasım və Hənif Sanaindən İrəvana gedərkən Kolagirəndə ermənilər bunların ikisini də soyub bütün mövcud olan beş yüz min

manata qədər pullarını və yanlarında olan şeylərin talayib aparmışlardır.

* * *

Dərə Alagöz mahalında vəqə Gülşən və Tiyyət kəndlərinin müsəlmanları qırılma qırılıb, qalanı bir neçə ailə qaçıb dağlar, dərələr arası dolana-dolana Qarakilsəyə gəlmişlər. Oradan Tiflisə, yaxud Azərbaycana gəlmək üçün erməni dəmir yolundan bilet istəmişlər. Fəqət ermənilər bunlara bilet satmamışlar və siz gərək zillət ilə piyada gedəsiniz demişlərdir.

* * *

Yuxarı Necili sakini Hacı İbrahimxəlilin və Qaraqışlaq sakini Kərbəlayi Rzanın və Uluxanlı sakini Vəli Hacıməhəmməd oğlunun və Şöllü sakinləri üç nəfər digər müsəlmanların hər birinin 10-15 min manat qiymətində olan atlarını erməni komissarı cəbrən [zorla] alıb zəbt etmişdir.

* * *

Eçmiyədzin naçalniki müsəlmanların başçılarını birer-birər çağıraraq damlayır və güclü pul alıb buraxır. Kərimbəyli Hacı Zamanı üç qardaşı ilə damlayır, sonra 25 min manat alıb buraxmış.

Şorkəndli Mahmudu damlamaq üçün naçalnik yanına çağıraraq, Mahmud əhvalı anlayıb qaçmış, naçalnik bunun qardaşını tutub damlayır, sonra 5 min manat alıb buraxır. Əcəba, bu hallara nəhayət verdirilməyəcəkmi?

M. B.

YENİ HÜRUFAT MƏSƏLƏSİ

Yeni hürufat [hərflər; əlifba] məsələsi çoxdan Qafqaziya türklərinin fikrini işğal edən bir məsələdir. Bu barədə ta Mirzə Fətəli Axundov cənabları düşünmüş, hətta xüsusi bir hürufat tərtib edib islam dövlətlərinin paytaxtlarına getmişdi və qəbul etdirmək istəmişdi.

Bu saat yeni hürufat məsələsi türk aləminin hər bir yerində günün məsələsi olaraq durur. Hətta böyük milli firqələrin proqramlarına daxil olmaqdadır.

Azərbaycan istiqlalı elan olunduqdan sonra hürufatımızın təzələşməsi məsələsi yenə mövqeyi-müzakirəyə qoyuldu.

Mətbuat sütunlarında hürufatımız haqqında mülahizə və təkliflər belə görünməyə, proje və fikirlər belə yazılmağa başladı. Hətta ictimai dairədən çıxaraq yeni hürufat məsələsi hökumət və dövlət məsələsi rəngini aldı. Yeni hürufat haqqında Türuq və Məabir [Nəqliyyat və Rəhbərlik] naziri Xudadad bəy Məlikaslanov cənablarının təklifi üzrə hökumət Maarif Nəzarəti cənbində [nəzdində] xüsusi bir komissiyon təşkil etməyi belə lüzum görmüşdür. Əlan [indi] həmin komissiyon bu barədə işləyir. Müxtəlif zatlar [şəxslər] tərəfindən təqdim olunmuş projeləri müzakirə etməkdədir.

14 ağustosda Bakı Bələdiyyəsi salonunda hətta bu barədə bir ictimai [yığıncaq] dəvət olunmuşdu. Bakı Türk Tələbələr Komitəsi tərəfindən dəvət olunmuş bu ictimai tələbə Əziz Seyidov Maarif Nəzarəti indindəki komissiyona təqdim olunmuş hürufatı elan edib camaatın rəyini bilmək istəmişdi.

Məlum olmuşdur ki, komissiyona üç

proje verilmişdir. Biri Məhəmməd ağa Şahtaxtılı tərəfindən, biri müəllim Abdulla Əfəndiyev tərəfindən, digəri də Abdulla Tağıyev ilə Əziz Seyidov nam [adlı] iki tələbələr tərəfindən.

Əsasən, hürufatın asanlaşması üsulitədrisə, pedaqojiyə qanununa müvafiq olmasını tələb edən bütün projelərin biri-birindən fərqi bunda görünürdü ki, biri hürufatımızın asanlaşması ilə bərabər, Avropa mədəniyyətinə yavuz olmaq və onun üçün də yeni hürufatı Avropa mədəni millətlərinin birindən almaq məqsədini təqib etdiyi halda, digəri isə ancaq asanlaşmağı arzuladığından müəyyən bir millətdən deyil, müxtəlif lisanlardan asan hürufat toplamışdır. Hətta Məhəmməd ağa heç bir millətə tabe olmayaraq, demək olar ki, müstəqil bir hürufat meydana çıxarmışdır.

Hökumət dairələrinin və Məclisi-Məbusan məbuslarının fikrini bilməyirik, ancaq indidən istər o ictimada, istər Komissiyon üzvləri danışığından bəlli olur ki, bu gün yeni hürufat və təklif olmuş layihələr ətrafında mübarizə edən fikirlər ancaq bunlardır və mədəni tərəfdən başqa daha mühüm bir məsələ də mövcud olduğunu nəzərə alan olmamışdır.

Bu gün proje təklif edən əfəndilərin əsas məqsədi budur ki, tərəqqiyi-milliyəmizə böyük mümaniyət [maneyilik] törədən hürufat çətinliyini tezliklə rəf edib [aradan qaldıraraq] iki milyon yarımdan ibarət olan türk-Azərbaycan xalqı tezliklə irəliləsin, mədəni olsun. Daha nəzərə almamışlar ki, bununla bərabər azəri türklər bütün Şərq islam aləmindən, türk-Turan millətindən ayrılacaq, müstəqil bir millət halına gələcəkdir.

Bunun üçün bizim qarşımızda fin, macar və bolqar kimi canlı sübutlar vardır.

Söylədiyim millətləri hamı müstəqil bir millət kimi tanıyır. Vəhalonki [halbuki] onlarla bizim aramızda beş-altı yüz illik bir məsafədən başqa şey yoxdur.

İslamiyyətin türklər arasında nəşrinə [yayılmaya] kimi bu millətlər ümumi bir hürufat ilə yazır-pozurdu. Din ayrılığından sonra hürufat ayrılığı da gəldi. Ondan sonra ləhcələr, şivələr, imlalar dəyişib, milliyət ayrılığı da doğuldu.

Bütün bunları bu gün tarix bizə söylərkən, biz yenə öylə məsuliyyətli bir addım atmağa böylə asanlıqla cəsarət edermiyiz? Böyük bir Turan ailəsindən iki milyon yarımlıq bir şöbəni ayıraraq yetim qoyarmıyız?

Vəhalonki bu günün ən qüvvətli şüarı millətlərin yavuzlaşması, birləşmələri və qardaşlaşmalarıdır. Bu gün uzaq millətlər biri-biri ilə birləşmək arzusu bəsləyib bu yolda çalışmaqda ikən, biz böyük bir millətə nə üçün parçalayalım və biri-birindən ayrı salalım?

Məqsədim yeni hürufatın əleyhinə deyil, hürufat qəbul edərək onun texniki cəhətdən başqa, milli və siyasi cəhətini də nəzərə almaqdır.

Bu fikrimizi biz ictimada bəyan edərək, Komissiyon üzvü olan sosialist bir müəllim tərəfindən böyük etirazla rast gəldik. “Türklük və millət-millət deyənələr həmişə millətlərinin geridə qalmasına səbəb olmuşlar. Biz gərək heç kəsi nəzərə almayaq. Özümüz müstəqil olaraq yeni hürufatı qəbul edib işləməyə başlayaq. Əgər istəsələr, başqaları da bizə tabe olarlar” deyərək bəyani-əfkar etdi [fikiri bildirdi].

Təbii, o bu fikrini Komisyonda da yeridəcək. Əgər millətlərin getdikcə birləşməsi fikrini bəsləyən sosialist əfəndi bu fikrini Parlamanda da keçirəcək olarsa, Qafqaziya daha bir neçə millət əlavə olmuş olacaqdır.

Əlbəttə, bu kimi fikirlər o vaxt dürüst olar ki, doğrudan da, yeni hürufat məsələsi başqa türk qardaşlarımız arasında tərəfdar qazanmamış ola. Madam ki, bu gün türklüyün Azərbaycanı, Osmanlı, Krim, İdil-boyu, Uralı, Qırğıstanı və Türküstanı hamı bu fikir üzərində çarpışır və bu çarpışma nəticəsi olaraq meydana bir neçə projelər çıxara bilməmişdir, nə üçün o vaxt ətrafımızın rəyini bilmədən müstəqil hərəkət edək?

Bu barədə ümumi türk qurultayı dəvət edilməlidir. Ola bilər, orada Avropa ilə yavuqluq peyda etmək təklifi tərəfdar qazanmayıb, ancaq asanlıq və onunla bərabər hürufatın əsasını türk-uyğurluqdan almaq fikri qalib gələcəkdir. Ya ola bilər ki, Avropa ilə yavuqlaşmaq prinsipi keçib, Avropa mədəni millətlərinin birindən hürufat əxz ediləcəkdir.

Hər halda, bu, ümumi olacaqdır. Yeni hürufat bütün türk yurduna, Turan elinə yayılacaq, türk millətini artıq möhkəm, mədəni bir qüvvə ilə birləşdirmiş olacaqdır ki, onu daha heç kimsə qırmayacaq. Bunun sayəsində Şərq aləmində böyük mədəni bir inqilab törədə biləcəyiz. Bir çox xırda millətləri kəndi nüfuzumuza alıb lisanımızı ümumi, beynəlmiləl bir lisan edə biləcəyiz. Zira bu gün “söyləşmə”də dilimiz ən birinci asan dillərdəndir. Yalnız hürufatımız çətinlik və əngəl törədir.

Bu gün hökumətin, Komisionun, Par-

lamanın təşəbbüsü o ümumi qurultaya ancaq hazırlanmaqdan ibarət ola bilər. Daha məcburi bir qanun kimi türk-Azərbaycan həyatına tətbiq etmək böyük bir məsuliyyət yaradar və fəna nəticələr verər zənn edəriz.

Məhəmmədzadə Mirzabala

İRAN ZİYALILARINA MÜRACİƏT

Vətəndaşlar! Bakıda və ətrafında və bəlkə də İranda olan vətəndaşlarımızı maarifə doğru aparmaqdan ötrü həmvətənimiz olan həvəskar cavanlarımız tərəfindən üç aydan fəzlədir ki, “Tərəqqi” namında bir maarif cəmiyyəti təşkil olunubdur. Bu cəmiyyətin məqsəd və amalı nə olduğunu, əlbəttə, bilməmişiniz. Doğrudan da, təəssüf ki, məzkur [deyilən] cəmiyyətin məqsəd və amalı bildiyiniz surətdə, gəlib kəndinizi üzv yazdırıb zavallı millət yolunda işləməkdən çəkinirsiniz.

Vətəndaşlar, bunu da bilməlisiniz ki, bir cəmiyyətin tərəqqisi, fəaliyyəti və eyi nəticələr verməyi üzvlərinin çox olmağından asılıdır. Bir cəmiyyətin lazımı qədər fəal və çalışqan üzvü olarsa, şübhəsiz ki, o cəmiyyətin fəaliyyəti artıb kəndi amalına tez çatır.

Ey vətəninini və millətini sevən ziyalılarımız, həqiqətən, kəndi zavallı millətinizin gözlərini açıb maarif yoluna doğru aparmaq, ayaqlar altında tapdalanan hüquqlarını alıb kəndilərinə qaytarmaq və əsarət zəncirindən xilas etmək istəyirsinizsə, şu cəmiyyətdə kamali-ciddiyyətlə çalışmalısınız.

“Tərəqqi” Cəmiyyətinin ünvanı: Sadovaya, nömrə 19.

M. Ayn. Əsədullazadə Tabaqçı

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Cəhənnəm makinasının patlayışı

Dünən səhər saat 7-də dəhşətli bir patlayış olub şəhərin mərkəzi hissəsində yaşayanları oyatmışdır. Bir paraları belə güman etmişlər ki, şəhər bombardman edilir. Məlum olmuşdur ki, Olqinski küçədə olan mülkdə bomba patlamışdır. Bu evdə xüsusi adamlar yaşamayıb, burada ancaq kontorlar və sənəət [sənaye] idarələri vardır.

Həmin binanın yuxarı mərtəbəsinin sağ hissəsində neçə illərdir ki, ştab rotmistr Bendeberi yaşayır. Məzkur [adı çəkilən şəxs], əvvəlcə etap komendantı xidmətində olub, hal-hazırda Dabravol ordu nümayəndəsi polkovnik Palitsinin nəzdində olur.

Rotmistrin dediyinə görə, neçə illərdir ki, Bakıda yaşayır və onun heç bir düşməni olmayıbdir. Dünən gecə rotmistr səhər saat 5-ə qədər klubda imiş. Ancaq arvadı və qızı evdə imiş. Səhər saat 5-də rotmistr evə gəlib yatmışdır. Səhər saat 7-də patlayış səsinə oyanmışdır. Rotmistr dərhal qapıya yüyürmüşdür. Dərhal məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] gələn polisə məmurları onu bu halda görmüşlərdir.

Rotmistrin qabaqda olan evi dağılmışdır. Belə görünür ki, bomba qapının sol tərəfində qoyulmuş imiş. Həman evdə olan Yunanıstan konsulunun dəftərxanası da xəsarətlənmişdir. Patlayış o qədər dəhşətli olmuşdur ki, Olqinski küçədə olan qarşdakı evlərin şüşələri parçalanmışdır. Rotmistrin evində heç kəs xəsarətdidə olmamışdır. Ancaq qabaq otaqda yatan qızı bir qədər yaralanmışdır.

Təhqiqatdan belə görünür ki, bomba gecə oraya qoyulmuşdur. Rotmistrin qızı nəql edir ki, gecə saat 3-də bir neçə dəfə qapını itələmişlər. Lakin qapını açıqda heç kəsi görməmişdir. Həman evin dvorniki [dalandarı] həbsə alınmışdır.

Xəzər dənizində gəminin minaya toxunması

“Znamya truda” qəzetəsi yazır ki, Petrovskdan Bakıya gələn “Varvara” paroxodu tayfasının [matroslarının] dediyinə görə, Dabravol ordusunun “Araç” adında hərbi gəmisini Petrovskun 50 verstliyində “Alya” denilən yerdə bolşeviklər tərəfindən Xəzər dənizinə buraxılmış minaya toxunmuşdur. Hərbi gəminin burnu xəsarətlənmişdir. Patlayışdan beş nəfər ölüb, bir neçələri yaralanmışdır.

Yetimlər yurduna ianə

Şənbə günü yetimlər yurdunda Qurban bayramı münasibətilə qurulmuş cəşn [ziyafət] məclisində yetimlər yurdu üçün aşağıda göstərilən zəvat [şəxslər] ianə vermişdirlər:

- 1) Şeyx Qəni 200 manat;
- 2) Səidülüzərə 1000;
- 3) Seyid Murtuza Həbibzadə 1000;
- 4) Bir nəfər 500;
- 5) Mehmandarov 300;
- 6) Xanım Səlimxanov 200;
- 7) Bir nəfər 160;
- 8) Məşhədi Haşım Paşayev 175;
- 9) Əlipaşa Ələsgərov 100;
- 10) Süleyman Ağadadaşzadə 100;
- 11) Məhəmmədəli 100;
- 12) Əlihəsən Abbaszadə 100;
- 13) Ağəmi Əliyev 100;
- 14) Mirzə Qəni Rzazadə 100;

15) İsmayıl Rəhimov və Vəkilov, hə-rəsi 100;

16) Məşhədi Sadiq 50 manat.

Cümlətan yekunu 4385 manat ianə toplanmışdır. Bundan başqa yetimlər üçün İsmayıl Rəhimov bir yeşik armud, Həmid Abbasov bir yeşik armud və Qafar Səfərov bir yeşik üzüm hədiyyə etmişlərdir.

Əsirlərin göndərilməsi

Dağıstandan Bakıya varid olmuş [gəlmiş] 7 nəfər türk əsirini (Həmid Yaqubzadə, Məhəmməd Qaramolla oğlu, Həsən Əziz oğlu, Məhəmməd Dəmirçi oğlu, Bağır Məhəmməd Qarqar oğlu, İsmayıl Əba oğlu, Məhəmmədəli Musa oğlunu) Cəmiyyəti-Xeyriyyə Batum təriqi [yolu] ilə bu gün vətənlərinə göndərir. Cəmiyyət məzkurların [adı çəkilənlərin] hər birinə 200 manat xərclik vermişdir.

Qurban dərisi

Məscid nümayəndələri Qurban günü toplanıb Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə verdikləri dərirlərin siyahısı:

[1]) Hacı Yunis və Ağaqaqadər oğlu (içərişəhər) 42 dəri;

2) Hacı İmaməli məscidi nümayəndəsi 37 dəri;

3) Hacı Qasım bəy məscidi nümayəndələri Molla Ruhulla və Məşhədi Kərim cənabları 31 dəri;

4) Təzəpir məscid[i] nümayəndəsi Məşhədi Cabbar [Bağirov] cənabları 31 [dəri];

5) Hacı Qurban məscidi nümayəndəsi Hacı Hüseyınqulu və Salman 23 dəri;

6) Hacı Ağababa təkyəsi nümayəndəsi Hacı İsmayıl 15 dəri;

7) Xüsusi surətdə göndərilmiş 15 [dəri];

8) Hacı Pirverdi məscidi nümayəndəsi Rüstəm və Ağakərim 7 [dəri].

Yekunu cəmiyyətə vəsul olan [çatan] 200 dəridir.

Cəmiyyət məzkur [adı çəkilən] nümayəndələrə zəhmət çəkib dəri toplama-larından naşi [ötrü] izhari-təşəkkür edir.

“Müsavat”da

- İsmayıl Bəşir oğlu və Zöhrab Səlim oğlu Sentralnı dairəsi Ter-Akopov 24-cü mədən əmələlərini mədən müdiri bədu-ni-təqsir işdən kənar etməsinə cəhət, məzkur [adı çəkilən] fəhlələr “Müsavat” firqəsinə şikayət etmişlər. “Müsavat” isə işi təhqiqat üçün kəndi Müsaliyə [Barışıq] şöbəsinə vermişdir.

- “Müsavat”ın Balaxana şöbəsi Bakı Mərkəzi idarəyə məlum etmiş ki, Balaxana rayonunda bulunan Nabatov firmasında bir il yarımdan artıq işləyən Məhəmmədağlı Məhəmmədağızadənin məvacibi qanunla verilməyib və bu son ay yarım müddətində heç verilmədiyindən şikayət etmişdir. Məzkur firmada indi heç kəs olmadığından və firmanın kontoru Bakıda olduğundan “Müsavat”ın Balaxana şöbəsi bu işi təhqiqat üçün Bakıya, Mərkəzi idarəyə rücu etmişdir [yönləndirmişdir]. Mərkəzi idarə isə bu xüsusda Baş Fabrika müfəttişinə bir kağız göndərmişdir.

Portda

Türük və Məabir Nəzarətinin [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinin] “Qafqaz-Merkuri”, “Samolyot” və “Rus” vapor şirkətləri ilə əqd etdiyi etilafa [imzaladığı razılaşmaya] görə, dövləti xidmətdə bulunanlar vaporla bir yerə getdikdə qiymətdən az pa-

ra verməklə onlara müəyyən miqdarda güzəşt edilməlidir. Dövləti mal nəql edildikdə də müəyyən miqdarda güzəşt olmalıdır.

Hərbiyyə müəssisələrindən başqa digər dövləti müəssisələr xidmətçilərinə güzəştli bilet almaq üçün hər gün saat 9-dan 10-dək Ticarət Portundakı Türük və Məabir Nəzarəti müvəkkilinə müraciət etməlidir. Böylə bilet almaq üçün xidmətdə bulunduğu müəssisədən müdirin imzası və möhürlə təsdiq edilmiş vəsiqə təqdim etməlidir. Hərbiyyə Nəzarəti müəssisələr[i] xidmətçiləri isə bundan ötrü təşkil ediləcək hərbiyyə müəssisəsindən lazımlı vəsiqə pişnihad edilməlidir.

Bakı-Bayılov dəniz hərəkəti

Bakı ilə Bayılov miyanında [arasında] hərəkət edən nəqliyyat vəsaiti sahibləri ilə Ticarət İskələsi müdiri sədarəti ilə olan iclasda qət edilmişdir: adi sərnəşinlərdən kirayə 3 manat, uniformada olan əsgər və milisiya ilə mütəəllimindən [tələbələrdən] 1 manat 50 qəpik alınıb, dövləti xidmətçilərdən isə xüsusi dəftərləri üzrə 25 % güzəşt ediləcəkdir.

İclasda körpülərin təmizlənməsi haqqında da müzakirətdə bulunmuşdur.

Məlum olmuşdur ki, Bayılov yolunda işləyən “Marqarita” nam barkas sahibi həman yolu təmizləməli imiş. Zira o yolda yeganə böyük barkas o işləməkdədir.

Bir xidmətçi haqqında

Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətində sabiqdə xidmətdə bulunan Ağaşərif Axundzadə Məclisi-Məbusan İdarəsində də xidmətə daxil olmaq istəməyinə cəhət, İdarə, Nəza-

rətdən məzkur [adı çəkilən] Ağaşərif Axundzadənin dərəcəyi-iqtidarına [bacarığına] və müstəqimül-ətvar [doğru, dürüst] olub-olmadığına dair məlumat istəmişdir. Nəzarət isə Məclisi-Məbusan İdarəsinə böylə cavab göndərmişdir:

Nəzarətin idarəsində yapılan təhqiqat nəticəsində hesabdarlıq vəzifəsi ilə müvəzzəf olan [vəzifə daşıyan] Ağaşərif Axundzadənin qanun xaricində etdiyi bəzi hərəkətləri Ədliyyə Təhqiqat Komissiyasına göndərilmişdir. Hər halda, məzkur [adı çəkilən şəxs], düz və doğru bir adam olub-olmadığını məhkəmədən bəraət qazanmaq, ya müttəhim olmaqla isbat edə bilər.

AZƏRBAYCANDA

Xankəndindən

18 avqust Xankəndində vəqə olan kazarmanın yarım verstliyində darı və buğda zəmilərinin arasında Cəlal Bədəlov nam ermənini mauzer gülləsi ilə sağ böyründən vurmuşlardır.

Məzkur [adı çəkilən] Cəlal uşaqlıq zamanından ta bu haladək Xankəndində olan müsəlmanlarla əlaqəsi olub, müsəlmanlardan ayrı hesab olunmayırdı. Cümlə ticarəti və ziraəti [əkinçiliyi] müsəlmanlarla bir yerdə olub dolanırdı və sədaqətlə iş görürdü. Məsələn, sabiq erməni-müsəlman davalarında Xankənddə müsəlmanları ermənilər qətlə edəndə bir neçə nəfər müsəlman övrət-uşaqlarını himayət etmişdi. Bir il bundan müqəddəm [qabaq] Qaladərəsi müsəlmanlar tərəfindən işğal olanda, Xankəndində olan və ətrafda olan ermənilərin Xəlfəli qər-

yələrinə [kəndlərinə] hücumavər olmaq xəbərlərini müsəlmanlara xəbər verməyinə görə ermənilər[ın] ona sui-zənn etdiklərini bilib qaçıb Xəlfəli qəryəsində Mirzə namın evində bir ay tamam gizlənməmişdi.

Cəlalın müsəlmanlara təqərrüb tapıb [yaxınlıq edib] müsəlmanlarla gözəl rəftar etməyinə görə, Cəlalın ermənilər artıq narazı olub öz nifrətlərini açıq-açıq izhar edirdilər. Binaənileyh [odur ki], onun bu hüsni-xülqünə [gözəl xasiyyətinə] narazı qalan qonşularımız bu cinayət ittifaq düşən [baş verən] kimi hökumətimizi, təlim-tərbiyədə olan zabitan və əsgərlərimizi müttəhim etmək üçün bu sözü məcruhun [yaralının] dilində[n] şayə edib [yayıb] buraxdılar ki, məcruhu vuran bir boz atlı zabit imiş. Biçarə Cəlal tam gecə saat 10 radələrində hökumət xəstəxanasında həkimlər müayinəsindən sonra ölmüşdür.

M. M. Həmzəzadə

GÜRCÜSTANDA

Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası [Baş naziri] Yusifbəyov həzrətlərinin müsyö Haskell və Gürcüstan hökuməti əzası [üzvləri] ilə görüşmələri.

Dün Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası Nəsim bəy Yusifbəyov həzrətləri Gürcüstanda olan Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi F[aris] b[əy] Vəkilov məyyətinə olaraq [müşayiəti ilə] Sülh Konfransı baş komissarı müsyö Haskell ilə övzayi-hazirə [hazırkı vəziyyət] haqqında uzun müsahibədə bulunmuşlardır və həman gün axşamı Rəisi-vükəla Yusif-

bəyov həzrətləri Gürcüstan Cümhuriyyəti hökumət əzası ilə müşavirədə bulunmuşdur.

Mal gətirilməsi

Almaniyadan Potiyə varid etmiş [gəlmiş] “Kristian Nobel” paroxodunda dürlü mallar gətirilmişdir. Bu mallar 30 min puddur. Özləri də Baş İdarə namına gətirilmişdir. Paroxod boşaldılıb, mallar Tiflisə göndərilməkdədir. Yetişən mallar içində 11 min pud kağız, elektrik lampası, məftullar da vardır.

TƏKZİB

“Azərbaycan” qəzetəsi müdirinə.

Möhtərəm əfəndim, “Füqərə sədası” qəzetəsinin 11-ci nömrəsində “Maştağalı” imzası ilə yazılan məqalədə zeyldəki [aşığıdakı] cümlələr dərc olunmuşdur:

“Hökumət zavallı əhalinin müsəlimət [əmin-amanlıq] içində yaşaması üçün heç bir tədabirdə bulunmayıb.”

“Dörd gün bundan əqdəm [qabaq] pristav tərəfindən bir Nardaran qəryəsi [kəndi] əhalisinin üzüm ilə yüklü arabası tutulub atı açılır və at faytona qoşulub, kənd xəstəxanası təbibəsi ilə bərabər pristav Buzovna qəryəsinə səyahətə gedir.”

Sonra: “Qaradovoyların tanışlarından biri deyir, ada, tufəngi ver, gedim uşaqlar üçün qovun-qarpız ələ salım.”

Daha sonra: “Bunların önünü almaqdan ötrü polis müdiri heç bir tədbir görməmişdir.”

Və axırda: “Keçən sənə Balaxana-Sabunçu qalabəyisi [komendantı] [Lütfəli bəy] Əmircanov tərəfindən təyin olunan

kəndxuda müavinləri bilmərrə iş başında çəkilib getmişlər” deyir və çox təəssüflənir.

Necə ki görürsünüz, fəvqəlzikr [yuxarıda qeyd edilən] cümlələrlə “Maştağalı” cənabları ucdantutma qələmi əlinə almış ikən hökuməti, polis müdirini, pristavı, qaradovoyları və ümum polisəni müttəhim edir. Həm də hökumət və polis müdirinin tədbirsizliyini təsdiq edəcək bir sübut, dəlil və vəsiqə göstərmədən müttəhim edir. Pristav və qaradovoylara isnad verilən əhvalatın isə nə dərəcə həqiqət olub-olmamağı üçün tərəfindən ən ciddi tədbirlər görüldü, təhqiqata başlanmışdır.

“Polis müdiri heç bir tədbir görməmişdir” cümləsinə qarşı:

Polis müdirliyinə təyin olunduğum gündən bugünədək tərəfindən verilən əmrlər və görülmə tədbirlər rəsmən bunu təkzib etdiyi üçün, müarizin [rəqibin; zidd fikirdə olanın] yazdıqları haqqında iftiradan başqa bir şey olmasa gərək.

Binaənileyh [ona görə], təkzibini xahiş edirəm, möhtərəm əfəndim.

*Balaxanı və Sabunçu polis müdiri
Səməd bəy Əliisgəndərzadə
Balaxanı, 28 ağustos sənə 1919*

İDARƏYƏ MƏKTUB

İyul ayının əvvəllərində Şamaxı uyezdi Ərəbşahverdili Ziyad xan Şahməhəmməd oğlu, Surxay Hacı Əsəd oğlu 8 dəvə ilə 200 min manatlıq mal Bakıdan apararkən Hökməli kəndi yanında Qaradə-

rələr denilən yerdə naməlum şəxslər tərəfindən öldürülüb, dəvələri və malları aparmışdılar. O vaxtdan şimdiyə kimi nə qatillər tapılmışdır, nə də qarət olunan mallar.

Son zamanlarda Binəqədiyə təyin edilən pristav Surxay bəy Sultanbəyovun etdiyi ciddi təşəbbüsə görə qatillərdən birisi Balamirzə Əlimurad oğlu tutulub həbs edilmişdir. Binaənileyh [ona görə], qardaşım və əmim oğlunun qatilinə tutulması və qarət edilən mallarımızın izi tapılmasına bais olan Binəqədi pristavının böylə xidmətindən dolayı bəyani-məmnuniyyət eyləriz.

*Səfər xan Şahməhəmməd oğlu,
Əlihüseyn Qasimov,
Kərbəlayi Kərim Rəsul oğlu,
Sadıq*

Ev

Bayılda satılır. Sahibindən xəbər almaq olar. Telefon nömrə 36-47.

9034

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti*Bakı-Ənzəli*

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Maşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çəhərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla elan edir ki, həmin sentyabrın 16-da Nəzarətin mərkəzi skladında (Merkuryevski küçə nömrə 34) səhər saat 9-da ikinci dəfə olaraq zeyldəki [aşağıdakı] ərzaqlar satılmaq üçün müzayidə (torq) [hərrac] olacaqdır:

- 1) Arpa kəpəyi – 8 min pud;
- 2) Buğda kəpəyi – 3 min pud;
- 3) Küncüt jıxımı – 2 yüz pud.

Bundan əlavə, qeyri ərzaqlar və mallar az miqdarda olaraq dəxi satılacaqdır. Məsələn, yanmış pambıq (volokno), qayırılmayıb natamam qalmış dərilər və sairləri.

Yuxarıda zikr olunan ərzaqlar mərkəzi skladda olub, hər gün, bayram günlərindən başqa, saat 9-dan 3-ədək baxmaq olar.

Ərzaqlar torq ilə satılacaqdır.

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Kinoteatr “Renessans”**

səh. 127. “Orlean qızı”: Amerikada 1916-cı ildə istehsal edilmiş “Qadın Janna” [Joan the Woman] filmi nəzərdə tutulur.

“Erik Trent”: əslində aktyor deyil, filmin qəhrəmanlarından biridir; filmdə “Erik Trent” rolunu Vallas Rid oynamışdır.

Tiflis**Mədrəseyi-İttifaqi-İraniyan**

səh. 127. “Vorontsovski”: Tiflisdə küçə; indiki Vaxtanq Qorqasalı küçəsi.

Kontrast

səh. 131. “daşnak fitnəsindən qorumaqla bərabər”: qəzetdə belə getmişdir: “daşnak fitnəsindən qorumaq olmaqla bərabər”.

Teleqraf xəbərləri

səh. 131. “Drozdovskinin məğlubiyyəti”: qəzetdə “Drozdovun məğlubiyyəti” kimi getmişdir.

“Drozdov alayları”: Rusiyanın cənubunda Ağqvardiyaçılar hərəkətinin rəhbərlərindən olan general-mayor Mixail Qordeyeviç Drozdovskinin başçılığı altındakı hərbi hissələr nəzərdə tutulur.

səh. 132. “Revel”: İndiki Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərinin köhnə adı.

“Vilhelmin təslimi haqqında”: 1888-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olan Almaniya imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

“Avamlar Kamerası”: ikipalatalı Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

Heyəti-mürəxxəsəmir

səh. 133. “A. Tomanın təşəbbüsü ilə”: Fransanın sosialist siyasi xadimi Albert Tomas nəzərdə tutulur.

Qəzetlərdən

səh. 136. “Xüsusi Müşavirə”: 1918-1919-cu illərdə Cənubi Rusiya ordusu və Könüllü ordu nəzarətindəki ərazilərdə təsis edilən məşvərət və icra orqanı – Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələri yanında Xüsusi Şura nəzərdə tutulur. Bu Şura, Rusiyayı 1 avqust 1914-cü il tarixindəki sərhədləri daxilində bərpa etmək məqsədi güdüdü.

Türkiyədə

səh. 137. “öz hökumətiniz nəzdində”: qəzetdə “hökumətiniz” yerinə “hökumətimiz” getmişdir.

“Əksəriyyəti müsəlman əhalisindən ibarət olan bir yerin...”: qəzetdə “bir yerin” əvəzinə “bu yerin” getmişdir.

Erməni Cümhuriyyətində müsəlmanların yaşayışı

səh.141. “müsəlmanistan”: İrəvan quberniyasında müsəlman (Azərbaycanlı) əhalinin yaşadığı yerlər nəzərdə tutulur.

səh. 142. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 145. “9) Əlipaşa Ələsgərov”: qəzetdəki sıralamada 9 yerinə səhvən 10 getmişdir.

səh. 146. “Baş Fabrika müfəttişi”: Sənaye müəssisələrində əmək şəraitinə nəzarət edən dövlət qurumu Fabrik Müfəttişliyinin baş müfəttişi.

Təkbiz

səh. 148. “Füqərə sədasi”: Bakıda 1919-cu ilin avqust ayında nəşr edilmiş qəzet. Redaktoru Əliheydər Qarayev idi.

Cümə, 12 sentyabr 1919-cu il, nömrə 272

AZƏRBAYCAN*Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir*

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 16 zihiccətül-haram sənə 1337. 12 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Cümə günü sentyabrın 12-ndə 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – “Uçan adamlar” namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 3-ncü qastrolu və Bakı camaatı sevgilisi neqr Qarinin qastrolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 75-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci ikinci mübarizə: Kalişeviç – Oleynikov.

2-nci: Gənc Əli – Raqenbaum.

3-ncü: Qırmızı Maska – Krayevski.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında.

Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9045

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiy-

yədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisanında təlim veriləcək.

Sınıflar aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və İkinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünəs [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünəs edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fövqəzlikr [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul mütəəlimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiyalar təsis etmək xəyalındadır.

T-239

**Məhərrəm ayı vürudu münasibətilə
axıncı dəfə olaraq
“Əlli yaşında cavan”
HÖKUMƏT TEATROSU
AXŞAM TAMAŞASI**

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti

Cümə günü zilhiccə ayının 16-sında (sentyabrın 12-ndə) şükühdə [cah-cəllə] bir mənzərədə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfüqar bəyin yazmış olduğu məşhur “Əlli yaşında cavan” operettası. Operettada Orduxan bəyin qonaqlığında zeyldəki gözəl və gülməli nömrələr olacaqdır:

- 1) Rəqs “Azərbaycan” – Üzeyir bəyin musiqisi; 2) Xor və rəqs “Borc yığılıb boğazımatan, vay dədə, vay” – Zülfüqar bəyin sözləri və musiqisi; 3) Rəqs “Dağıstan” – Üzeyir bəyin musiqisi; 4) Oxumaq və rəqs “Bu zülfi-siyaha vurubdu şanə” – Zülfüqar bəyin sözləri və musiqisi; 5) “Bakı alınmaq münasibətilə türk qadınının rəqsi” – Müslüm bəyin musiqisi.

İştirak edəcəklər: Hacığa Abbasov, Hüseyınqulu Sarabski, Ələkbər Hüseyınzadə, Darablı Rza, Anaplı Əbülhəsən, Xəlil Hüseyınov və hamı müqtədir aktyor və artistkalar. Qızlar və oğlanlar xoru.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu ilin sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsini-

li ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisini ibtidai məktəbi qurtaranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüzurunda imtahan edilib ləyiq olduqları sinifə alınacaqlardır. İşbu üç sinifdə oxuyacaq mütəəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

**Ticarət, Sənəət və Ərzaq Nəzarətinə
təəllüq [dair]**

Əmrnamə nömrə 130
2 sentyabr 1919

1§

Həmin sənə 15 may 91 nömrəli Nəzarətə verilən əmrnamə mövcubincə [əsasında], Nəzarət ştatası ixtisar edildiyindən, təsviyə [ləğvetmə] pulları təmin edilməklə baş vəkil Şuljenko öz ərizəsinə görə həmin sentyabrın birindən xidmətdən kənar edilir.

2§

Nəzarət dəftərxanasının kargüzar müavini S. N. Popov həmin sənə sentyabrın birindən etibarən mənim nəzdimə katib təyin edilir.

*İmza etdi Ticarət, Sənəət və
Ərzaq naziri: [Ağa] Əminov
Əslinə mütabiqdir.
Kargüzar əvəzi:
Məhəmmədyarov*

DAHA BƏSDİR!

Valideyn Şurasının Mərkəzi Komitəsi mürəxxəsləri [nüməyəndələri] Maarif naziri həzrətlərinə müraciət edib də rus tarixinin, coğrafiyasının və köhnə ədəbiyyatının məkatibi-edadiyyə [edadi məktəblər] proqramından çıxarılması əmrinə qarşı protesto yolu ilə bu əmrin ləğvi haqqında nazir həzrətləri yanında vəsatətdə bulunmuşlardır.

Bizə burası məlumdur ki, Azərbaycanımızda bir çoxları vardır ki, milisionerdən tutmuş ta nazirə qədər bütün məmurların Azərbaycan türklərindən təyin edilməsi zəruriyyəti ilə, bir növ, barışib da buna xah-naxah [istər-istəməz] razı olubdurlar. Ancaq bir istədikləri budur ki, rus hökumətindən qalma qaydalar pozulmasın. Dil rus dili olsun, rəsmi kağızlarımız rusca yazılsın. Əzcümlə [o cümlədən], məktəblər də rus məktəbliyində qalsın. Qərər, ya Denikin gələndək və ya gələcək Rus Məclisi-Müəssisəsinin Qafqaz haqqındakı qərarına qədər burada heç bir şey dəyişməsin. Rus qaydaları və rus ruhu öz yerində qalıb Azərbaycan necə ki var bir rus ölkəsi halında baqi dursun.

İştə, Valideyn Şurası Mərkəzi Komitəsinin vəsatəti dəxi bu növ rusluq qaydalarının riayət və mühafizəsinə çalışmasını işarə edən bir fəqərədir [faktdır].

Rus istibdadının ixtirəkərdəsi olan [ixtira etdiyi, meydana çıxardığı] işkolların bərkətindən biz indiyə qədər nə dilimizi bilirik, nə özümüzü tanıyırdıq. Biz kimlərik, haradan əmələ gəldik, tariximiz nə deyir, bunların heç birini bilməyirik. Amma Rürük kim idi, Yaroslav Mudrı nəçi idi, İvan Kalita nə ilə məşhur idi? Bunun hamısını gözəlcə bilirik.

Zənn edirik ki, indi bir zamanda ki, feilən müstəqil bir halda yaşayırdıq, bir az da öz tariximizi, öz ədəbiyyatımızı öyrənməyə borclu yuq.

Bu gün Azərbaycan edadi məktəbində rus və ya yapon tarixinin nə əhəmiyyəti ola bilər? Vətənimizdə yaşayan ruslar öz tarix və öz ədəbiyyatlarını öyrənmək istəyirsələr, onlara biz heç bir vaxt mane olmarıq. Edadi proqramında xüsusi məktəblər açıb da hər nə istəsələr, övladlarına oxuda bilərlər. Lakin hökumət məktəblərinin proqramlarını təğyir və təbdilə [dəyişdirməyə və başqalaşdırmağa] valideyn şuralarının heç bir haqqı yoxdur.

Daha bəsdir!

Bir bu qədər ki, biz rusca bilirik, rus tarixinə, rus ədəbiyyatına, rus coğrafiyasına fəzləsi ilə aşına və alimik, yetər. İndi də bir az özümüzü, öz keçmişimizi, halımızı [indimizi] və gələcəyimizi öyrənməyə çalışalım. Başqalar isə bir nəhv [üsul] ilə öz tarixlərini oxuyacaqdırlarsa, oxusunlar. Ona sözüümüz yoxdur. Ancaq bizim övladımızın istədiyimiz kimi təhsiləlm işlərinə mane olmasınlar. Rus hökuməti edadilərinin proqramı başqa, Azərbaycan edadisindəki də başqa olmalıdır.

Fəqət sözlərimizdən böylə zənn edilməsin ki, biz məktəblərimizdə rus adı çəkmək belə istəməyirik. Öz tariximiz, bəxusus tarixi-istiqlalımız, şübhəsiz ki, üzərimizdə yüzillik bir müddət ərzində hökm sürən ruslardan bəhs edəcək və lazım olan qədər məlumat verəcəkdir. Fəqət bu bəhs və bu məlumat bir vaxt Rusiyada 200 illik hökm sürmüş olan tatarlar haqqında rus tarixləri tərəfindən verilən məlumat kimi bir şey olacaqdır. Həm-

çinin rus ədəbiyyatının ümum ədəbiyyat aləmində nə kimi bir mövqe tutmuş olduğu, bu mövqenin məna və mahiyyəti, Azərbaycan ədəbiyyatına əta etdiyi təsiri və sairə edadilərimizin proqramlarına daxil ediləcəkdir. Ancaq bir bu qədər. Raditelski Krujok (Valideyn Şurası) bu qədər məlumatı rus balaları üçün kafi bilməyə, öz xüsusi vasitələri ilə istədiklərini artıra bilər.

Valideyn Şurası zənn edir ki, fəvqəlzikr [yuxarıda deyilən] dərslərin bizim edadilərimizdə əvvəlki proqram üzrə keçməsi dövlət nöqteyi-nəzərindən qeyri-qabili-imkan deyildir. Lakin bu xüsusda bizim zənnimiz və ümidvarıq ki, Maarif Nəzarətimizin dəxi zənni başqadır.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

1 eylül iclası

İclas açılır saat 12-də.

Sədr: Qənizadə Sultan Məcid

Katib: Əhməd Cövdət

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]

1. Sosialistlər fraksiyasının hökumətə sualı;

2. Azərbaycan Hökumət Darülfünunu təşkili haqqında qanun layihəsi;

3. Əcnəbi məmləkətlərinə 100 tələbənin hökumət xərci ilə göndərilməsi haqqında qanun layihəsi;

4. Xalq kitabxanaları üçün kitab alınmaqdan ötrü 1 milyon manat buraxılma-

sı haqqında qanun layihəsi;

5. Azərbaycan Hökumət Bankı təşkili haqqında qanun layihəsi;

6. Spirto məhsulatından alınan aksiz vergisi miqdarlarının təzyidi [artırılması] haqqında qanun layihəsi;

7. Tövcü vergisinin artırılması ilə bərabər, torpaq gəlir və məxaric smetasının və torpaq vergisi miqdarlarının təmdidi [uzadılması] haqqında qanun layihəsi;

8. Ümumi əyləncəxana və tamaşaxana yerlərindən alınan müvəqqəti vergi (naloq)un hökumət məbəliği-müstəhfəzəsinə idxalı [qorunan fonduna daxil edilməsi] haqqında qanun layihəsi;

9. Həmin sənə üçün İrəvan Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] naziri vəkiliyin maaşı və onun idarəsi məsarifəti üçün məzkur [deyilən] nazirə 177.000 manat kredit açılması haqqında qanun layihəsi;

10. Şəhadətnaməsiz olan içki ticarətindən alınan cərimələrin artırılması haqqında qanun layihəsi;

11. Azərbaycan Cümhuriyyəti Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin ştat siyahısı və məaşlarının artırılması haqqında layihə-qanuniyyə;

12. Bakı Xəzinə Palatası müdir müavinliyi vəzifəsinin ləğvi haqqında qanun layihəsi;

13. Damğa rüsumatı [rüsumları] qanunnaməsinin bəzi maddələrinin təbdili [dəyişdirilməsi] və rüsum miqdarlarının təzyidi [artırılması] haqqında qanun layihəsi;

14. Nəşri-elan haqqında;

15. Fabrika inspeksiyasına dair qəvədin təbdili [qaydaların dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsi;

16. Maliyyə Naziri Şurası haqqında qanun layihəsi;

17. Torpaq məsələsi;

18. Məhkəməyi-hərbiyyə qanununun 15-ci maddəsinin təgyiri [dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsi;

19. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında bağlanmış ticarət müahidənaməsi [müqaviləsi];

20. Azərbaycandan xaricə çıxarılan spirto içkilərindən (üzüm şərabi və pivə istisnadır) alınan gömrük vergisi miqdarları haqqında qanun layihəsi;

21. Balıq və balıq məhsulu ixracı vergisinin təbdili [dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsi;

22. Maliyyə Nəzarəti İdarəsi cənbində [nəzdində] qeyri hisseyi-şayiə [bölünməz, hissələrə ayrılmamış mallar] vergilərinin (nakladnoy sbor) və inhisar şöbəsi təsis haqqında qanun layihəsi;

23. Vergi müdiriyyətləri hissələrində qarışıq tutulması üçün sənəvi [illik] əlavə olaraq 70200 rublə təxsis edilməsi [ayrılması] haqqında qanun layihəsi;

24. Daxil olmuş kağızlar, o cümlədən:
a) Ümuri-Xeyriyyə nazirinə Suraxanı-Mərdəkan yolunu düzəltməkdən ötrü smetadan xaric 3.300.000 rublə buraxılması haqqında;

b) İsgəndər bəy Axundovun Şamaxı qəzasından Azərbaycan Məclisi-Məbusanına üzv seçilməsi haqqında Şamaxı Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən verilmiş mandat;

c) [Arşak] Paronyanın məzuniyyətinin sentyabrın 20-ə qədər uzadılması haqqında;

d) Maliyyə-Büdcə komiyonuna yeni

bir üzv seçilməsi haqqında;

e) Məlik-Yeqanovun Parlaman üzvlüyündən xaric olunması haqqında.

Ağmalioğlu Səməd ağa (Hümmət) - Bizim hökumətə vermiş olduğumuz sorğunun ayrı bir mənası yox idi. Hamınız bilirsiniz ki, məmləkət qarşısında bir Denikin təhlükəsi var və o təhlükə bütün camaat arasında qorxuya bais olmuşdur. Hətta məsələni çox böyütdülər də. Biz hökumətə sual verəkən istədik aydın və aşkara desin görək həman qorxunun önünü almaq üçün nə kimi tədbirlər görmüşdür və o qüvvənin qabağında biz nə qədər dayana bilərik. Təhlükə qarşısını almaq üçün müdafiəni nə qədər davam etdirə bilərik. Yəqin ki, Denikin gəlməsindən qorxan nə qədər varsa, onun gəlməyinə sevinən də çox var. Dedik, qoy hökumət məlumat versin, tainki qorxanları da, sevinənləri də sakit etsin. Amma hökumətin cavabından biz bir şey hasil edə bilmədik. Çünki o məsələlərdən ki, bir şey başa düşə bilərdik, hökumət o barədə cavab vermədi. O məsələlərin bəziləri hökumət sirri, bəziləri də voyenni sirr oldu. Dedilər bunların heç birisinin barəsində danışmaq olmaz.

Xülasə, hökumətin cavabı böylə çıxdı ki, siz gərək bizə inanasınız. Doğrudur ki, Kabinəni seçən Parlaman, öz seçdiklərinə inanmaq lazımdır. Amma inanmağın, etibar və etimad etməyin də bir həddi, bir dərəcəsi olar. Hökumətə inanmaqla bərabər, Məclisi-Məbusan lazımdır bilsin ki, seçdiyi adamlar nə qayırırlar, onun fəaliyyətindən də xəbərdar olmaq lazımdır. Çünki etimad və etibar boş sözlə vermək olmaz. Onlar da bir əsas üzərinə

qurulmalıdırlar. Zira ola bilər ki, bir firqə, bir fraksiya etimad qılsın, bir Kabinəni seçsin, amma sonra onun fəaliyyətini kəfi, tədbirlərini müvafiq görməsin. Əgər hökumət böylə olsa, onda yəqin ki, etimad dəxi pozular.

Bir də, burada öylə bir şey yoxdur ki, örtülü olsun. Biz gərək bilək hökumət nə kimi hazırlıq tədbirləri görür, qüvvəsini necə toplayır. Əlavə, Gürcüstan ilə bağlanmış olduğumuz ittifaqdan da nə qədər istifadə edildiyini gərək bilək. Amma bu barələrdən hökumətdən bir söz eşitmədik. Qarşımızda böylə böyük bir təhlükə varkən hökumət çox arxayın durur. Bu da bizi qorxuya salır. Çünki hökumətin qabağındakı böyük canavarları biliriz, tanıyırıq. O müdhiş canavarların birisi Denikindir, o biriləri də ingilislər və sairələri.

Denikin bizə deyir ki, Moskvanı alınca sizinlə işimiz yoxdur. Çox ola bilər ki, olmasın da. Amma bu sözlərin hamısı başımız altına yastıq qoymaqdır. Biz bu sözlərə heç vaxt inana bilmərik.

Digər tərəfdən, ingilislər də bizə çox xatircəmlik verirlər. Bilməyirəm, bəlkə ingilislər bizimlə qohum olublar, dost çıxıblar. (*Ümumi gülüş*) Amma bu işlərin hamısı bizi çox qorxudur. Biz deyirik, öylə olmasın ki, ciftcinin [cütçünün, əkinçinin] başına gələn bizim də başımıza gəlsin.

(Burada nətiq bir lətifə nəql edir ki, 4 lotu bir ciftcinin yanına gedir. Birisi gözü baxa-baxa onun öküzünün birini oğurlayacağına söz verir. Digərləri onun başını qarışdırırlar. Birincisi bir öküzü oğurlayıb gedir. Sonra digər birisi gəlib sual edir ki, “Bəs sən bircə öküz ilə yer şumlayırsan?”

Ciftci baxıb məəttəl qalır, cavab verir ki, vallah özüm də mat qalmışam.) (*Ümumi gülüş, soldan alqış*)

Bəli, deyirik öylə olmasın ki, sabah hökumət də desin, vallah özüm də mat qalmışam. Amma biz yaxşı biliriz ki, bizim o qədər qüvvəmiz var ki, toplayaq, mübarizə edək və axırda mat qalmayaq. Çünki Azərbaycanda 2 milyondan ziyadə nüfus [əhali] var. Bu zamanın hər bə qanununa görə bu miqdar əhalidən 100.000 qoşun yığmaq olar. Nüfusca gürcü qoşularımız da bir o qədərdir, deməli, 100.000 qədər də onlar qoşun çıxara bilərlər. Bu surətlə, Denikin bizim müqabilimizə dava başlarsa, biz bütün qüvvələrimizi toplaşsaq müttəfiqimizlə bərabər 200.000 qoşun çıxara bilərik ki, bununla Denikinə çox asanlıqla müqabilə edə bilərik.

O biri tərəfdən, bizim nizami qoşunumuzdan başqa könüllü dəstələr-filanlar təşkil olunur. Diqqət verilsə, onlar da böyük bir qüvvə təşkil edərlər. Hökumət bu barədə dəxi bizə heç bir məlumat vermədi. Odur ki, hökumətin yolu düz getməsinə inanmaq lazımdır, yoxsa inanmaq olmaz, sualına cavab vermək çətin-dir. Mən demək istəyirəm ki, biz bu vaxtadək bir iş görülmüş olduğuna ümid edə bilməyirik. Amma hökumət hərəkətə gələrək mümkün və lazım olan qədər tədbirlər görsə, heç biz də qorxmarız.

Bizim son sözüümüz budur ki: ümidvar oluruq, hökumət məsələnin əhəmiyyətini nəzərə alaraq bütün qüvvələri toplar və Baratovun danışıqlarına diqqət verməyib öz işini yaxşı aparacaqdır.

(*mabədi gələn nömrədə*)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(*Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır*)

(*Bolşevik xəbərləri*)

Amerika radiosu

Lion - Türkiyə məsələsi hənz qaldırılmamışsa da, bura diplomasi dairələri əfkarını işğal [fikirlərini məşğul] etmişdir. İtalyanlarla yeni bir ixtilaf meydanı-zühura çıxacağını mühəqqəq [şübhəsiz] sanırlar. Zira Vilson hənz Avropadan əzimat etməmiş [getməmiş] ikən, italyanların Cənubi Anadoluda qalması əleyhində ifadətdə bulunmuşdu [danışmışdı, fikir bildirmişdi]. Prezidentin rəyincə, o yer Ermənistan dövlətinin Bəhri-Səfidə [Aralıq dənizinə] çıxmasını təmin etmək üçün ona verilməlidir. Amma italyanlar isə keçən bahardan Cənubi Anadoluya əsgər çıxarıb Konyaya qədər işğal etmişdir. Onlar Türkiyə təqsimində [bölünməsinə] kəndi “hissə”lərini təmin etmək istəyirlərmiş. Lakin şimdi onlara məlum etmişlər ki, vaxtı yetişdikdə amerikanlar onların haqsız olduqlarını isbat edəcəklər.

Bolqariya müahidəsi [sazişi] əsas etibarilə tərtib qılınmışdır. “Pati jurnal” qəzetəsinin əxbaratına [xəbərlərinə] nəzərən, Serbiya sərhədləri Sofiya istiqamətində tənzip edilməkdir. Serbiya torpaqlarına Strum[a] dərəsi məcrası da inzimam [əlavə] ediləcəkdir. Şu qəzetənin yazmasına görə, Frakiya Yunanıstana verəcəkdir.

Almaniya notası

Nauen - Almaniya hökuməti Dövləti

Müttəfiqəyə [Müttəfiq dövlətlərə] atıdək [aşağıdakı] nota ilə müraciətdə bulunmuşdur:

Almaniya hökuməti təəssüflə bəyan edir ki, hənz Kurlandada bulunan nemə əsakirinin [əsgərlərinin] itaətsizliyindən dolayı Baltik nahiyələrinin tez zamanda təthir edilməsi [təmizlənməsi] mümkün olamayacaqdır. Əsgəri qüvvə icra etməklə əsakiri itaətə məcbur etməyə alman hökuməti müqtədir deyildir. Ağustosun 13-də verilən notada qitəatın [hərbi hissələrin] müarizədə bulunması [müqavimət göstərməsi] imkanı iradə edilmişdi [qeyd edilmişdi].

Əhval böylə ikən Almaniya hökuməti ancaq Müttəfiqin təbəələrinə əsakirin təərrüzdə bulunmaması [hücum etməməsi] üçün tədabirə girişməyi təcrübə edə bilər. Əsakirin fəvqəlhədd [həddən artıq] həyəcanlı halda olmasına binaən [olmasına görə], onları xüsusi bir planla təxliyə və tərxis etmək və yaxud dəniz təriqi [yolu] ilə nəql etmək pək müşkül olacaqdır. Əsakiri şu yerlərdən təthir etmək məsələsi ancaq Dövləti-Müttəfiqə ordusu nümayəndələrinin məhəllində [yerində] həll etməsi ilə mümkün olar və bu gərginli övza [vəziyyət] içindən çıxmağa yeganə bir vəsilə [vasitə] də həman bu ola biləcəkdir.

Mamontovun ehtizarı [can verməsi]

(*Dünkü bolşevik teleqraflarından*)

Mamontov ordusundan alınan əsirlərin rəvayətinə görə, Mamontova tapşırılıbmış ki, Tambov üzərinə hücum hazırlasın və Şura qoşunlarının arxa ilə əlaqələrini kəssin. Şura qoşunları Mamontov ilə Denikin qoşunları arasında girməsindən həman plan baş tutmamışdır. Denikin Ma-

montov ordusu ardınca getməsi lazım gəldiyi halda, ricət etməyə [geri çəkilməyə] məcbur olmuş və Mamontov Denikinə tərəf qayıtmağa imkan bulmamışdır. Mamontovun Denikin baş qüvvələri ilə əlaqəsi kəsilib, Qırmızı ordu tərəfindən əhatə qılınmışdır. Mamontovu Qırmızı ordular o şəhərdən bu şəhərə qovurlar və hər tərəfə qaçırsa da, qarşısına Qırmızı ordu hasarları çıxır. Mamontov ordusunu xırda hissələrə bölməklə onu tezdən məhv etmək olardı. Fəqət xırda hissələrə bölməkdənsə, bütün ordunu birdən məhv etmək asan olduğu üçün onu hər tərəfdən mühatə qılmağı [mühasirəyə almağı] məsləhət bildik. Bu günlər Mamontov ordusunun məhv olacağı təyəqqün etmiş [yəqinləşmiş] işlərdəndir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Avstriya ilə sülh müahidənaməsi

Sülh müahidənaməsini [sazişini] imza etməkdən ötrü Ali Şura Avstriyaya iki həftə vaxt vermişdir. Sentyabrın 3-də sülh müahidənaməsi Avstriya heyətinə verilmişdir. Sentyabrın 2-də Lloyd Corcun Parisə vürudu [getməsi] gözlənilir. “Tan” qəzetəsinin məlumatına görə, Lloyd Corc Parisə gəldikdən sonra İngiltərə ilə Fransa'nın bir bərabərdə mənfəətdar olduqları müxtəlif məsələlər haqqında Klemanso ilə müşavirədə bulunacaqdır.

İtaliya məsələsi

İngiltərə mətbuatının verdiyi xəbərə görə, Romadan xəbər verirlər ki, Lloyd Corc və Tittoni İtaliya məsələsi haqqında sazişə gəlib, Vilsona müraciətən müştə-

rək bir nota tərtib etməklə onun da razılığını xahiş etmişlərdir. İndiyə qədər məlum deyil ki, nə səbəbə Ali Şuranın müxtəlif notaları Romaniya hökumətinə, Bukreşə [Buxarestə] çatmamışdır. Zənn edildiyinə görə, simsiz teleqraf münasibəti [rabitəsi] naməlum səbəblərə görə nizamsız bir surətdədir.

Macarıstan və Romaniya haqqında

Ali Şura bu gün Romaniyanın Macarıstana olan münasibətinə baxmışdır. Avqustun 23 və 27-də Bukreşə göndərilən teleqrafların nə səbəbə çatmaması məsələsi müzakirə edilmişdir. Romaniya hökumətinə öz münasibətini dəyişməyi nəzakətlə təklif etmək üçün İngiltərə nümayəndəsinin göndərilməsi qərarı təsdiq edilmişdir. Ali Şura İngiltərə nümayəndəsi Kellerkin Bukreşə göndərilməsini qərara almışdır; Romaniya hökumətinə təklif etsin ki, Romaniya hökuməti Müttəfiqlərə nisbəti olan vəzifəsini unutmamalıdır.

Romaniya-Macarıstan haqqında

Cenevrə mətbuatı təsdiq edir ki, Romaniya hökuməti Ali Şura tərəfindən göndərilən notanı özü üçün həqarət ədd [hesab] etmişdir. İndiyə qədər həman notaya rəsmi surətdə cavab verilməmişdir. Lakin Romaniya qəzetələri göstərilər ki, Romaniya hökuməti işğal zamanında olan zərərləri verə bilməyəcəkdir.

İngiltərə və Fransa münasibəti

Bir ixtilaf haqqında xəbər verilmişdi ki, ingilislər Fransa nüfuzunu Suriyada məhv etmək istəyirlər. Lakin bu əhvalat sazişlə həll edilmişdir. London mətbua-

tının əhvali-ruhiyyəsi mehribandır. Lloyd Corc ilə Klemansonun bu yaxın vaxtlarda görüşəcəkləri xəbər verilir.

Avstriyaya möhlət

Sülh müahidənaməsini imza etməkdən ötrü Ali Şura 48 saat avstriyalılara möhlət verilməsinə razı olmuşdur.

QƏZETƏLƏRDƏN

Rusiya işlərinə müdaxilə edilməsinə protesto

Lütsern Sosialistlər Konfransı Rusiya işlərinə müdaxilə edilməməsi üçün çıxardığı qətnamələrində atıdiki [aşağıdakı] maddələrə istinad edirlər:

Rusiyaya qarşı qüvayi-əsgəriyyə [hərbi qüvvə] saxlanması, Rusiya xalqının kəndi müqəddəratını kəndisi həll etməsinə mane olmaqdan ibarət olduğu üçün Konfrans qəti surətdə işbu siyasəti-möhlikəyə [təhükəli siyasətə] qarşı protesto izhar edir.

Rusiyada inqilab davam etdiyinə görə, sərvətdarlar [kapitalistlər] hökuməti siyasəti onu tələb edir ki, Rusiya ilə müharibələrini təmdid etsinlər [uzatsınlar] və onunla Rusiya Vətəndaş müharibəsinin daha da qızğınlaşmasına səbəb olurlar.

Əvvəlcə almanların təzyiqaatına məruz qalan Rusiya demokratiyası şimdiki Etilafçı [Antanta] sərvətdar hökumətlərinin hirsələrinə hədəf olurlar.

Konfrans Rusiya zəhmətkeş xalqı əleyhinə əməliyyatda bulunan Kolçak və Denikin ordularına Müttəfiqlər tərəfindən maddi və mənəvi müavinət edilməsinə

qəti etirazlar edir.

Konfrans Müttəfiqlərin şu müavinətini bütün cahən sosialistlərinə qarşı bir nümayiş-ədavətkarənə kimi ədd [hesab] edir.

Konfrans yüz milyona qədər fəqərəyikasibənin [proletariatın] abluka [blokada] siyasəti ilə aclığa məhkum edilməsinə və irticəpərəstlərin hər dürlü ərzaq və məkulatla [qida maddələri ilə] təchiz və təminat edilməsinə şiddətlə etiraz edir.

Konfrans ümid edir ki, bütün cahən sosialistləri Müttəfiqlər siyasətinin nə qədər möhlik [təhlükəli] olduğunu dərkə, şu siyasətə qarşı var qüvvələri ilə mübarizədə bulunub, ölümə məhkum qılınmış irticanı yenidən bərhəyat etmək əməlinə [diriltmək arzusunda] bulunan qüvayi-əsgəriyyənin Rusiya daxilindən geri çağırılmasına Müttəfiqləri məcbur edərlər.

Konfrans, özünü [vəziyyəti] yerində öyrənmək üçün Rusiyaya xüsusi bir komissiya göndərməyi qət edir və ümidvar olur ki, məzkur [deyilən] komissiya Rusiya sosialistləri ilə Şura hökuməti arasında sözdə zühur olmuş narazılıqların səbəbini öyrənərək onların bərtərəf edilməsinə [aradan qaldırılmasına] müvəffəq olar.

Konfrans şübhə etməyir ki, Rusiya demokratiyasına səmimi müavinətdə bulunmaq istəyən Beynəlmiləl Sosialist Komissiyasını Şura hökuməti hüsn-rəğbətlə qarşılacaq və onlara lazım gələn bərdəranə [qardaşca] köməyi müzayiqə etməyəcəkdir [əsirgəməyəcəkdir].

Albaniyada üsyan

Moskvadan xəbər verirlər ki, avqustun axırlarında Albaniyada italyanlar əleyhinə üsyan qalxmışdır. Alınan xəbərlərə gö-

rə, üsyan gəldikcə genişlənməkdədir. Üsyançılar İtaliya əsgərləri üzərinə hücum etmişlərdir. İtaliya əsgərləri işğal etdikləri yerlərdən tezliklə çəkilməyə məcbur olmuşlardır. Albanlar əleyhinə hərəkət etməkdən ötrü Valona bir çox əsgər gətirilmişdir. Albaniyalılar Albaniyaya istiqlalıyyət tələbi ilə Sülh Konfransına bəyanat verməyə hazırlaşır.

İran və bolşeviklər

İran ilə bolşeviklər arasında münasibət kəskinləşmişdir. İran əsgərləri Aşqabadın 20 verstliyində olan Firuzə yaylağını işğal etmişlərdir. Tehrandan verilən binagüzarlığa [sərəncama] görə, Xorasan qubernatoru, Hacı Rza xanın külli miqdarda olan süvari dəstəsini Bacgir sərhədinə cəm etmişdir.

İtalyanların vürudu

Prins Savoyskinin və İtaliya kralının əmisi oğlu Hersoq Udinenin komandası altında “Skarboro” müxrib gəmisini [destroyeri] Feodosiyaya varid olmuşdur [gəlməmişdir]. Onlarla bərabər bütün İtaliya donanması komandanı amiral Solyari dəxi gəlmişdir. Bunlar Feodosiyadan Novorossiyskə və Taqanroqa, oradan da Batuma gedəcəklərdir.

Zabitlərin zəhərlənməsi

Həsəntukidə [Yessentukidə] zabitlərə məxsus olan aşpazxanada nahar zamanı 17 rus zabiti zəhərlənmişdir. Bunların qəsdən zəhərlənmələri təsəvvür edilir.

Romaniyalıların hücumu

Sevastopoldan xəbər verirlər ki, romaniyalılar Dnepr tərəfdən hücumu hazırla-

şır. Transilvaniyadan Benderiya alayları gəlmişdir. Cəbhə Denikin əsgərlərinin sağ cinahı ilə bitişdiriləcəkdir.

İtalyanlar Qaradağda

Cənub Slavyan qəzetələri italyanlardan şikayət edərək yazırlar ki, onlar hər gün bir taqım quldurları sabiq kral Nikolanın tərəfdarları adı ilə Qaradağa gətirməkdədirlər. Tövqif [həbs] edilən quldurlar kəndiləri iqrar [təsdiq] edirlər ki, onları italyanlar müsəlləh edərək [silahlandıraraq] Qaradağa gətirmişlərdir. Qaradağ əhalisi mütəşəkkil olaraq silaha sarılmış və həman partizan adı daşıyan quldurlarla mübarizəyə başlamışdır. Quldurların bəzisi təslim olmuş və bəzisi də qanlı müsədimələrdən [toqquşmalardan] sonra pərakəndə olmuşlar. Əsirlərdən biri məlum etmişdir ki, onları İtaliya qarnizonu əl bombaları ilə təchiz etmişdir. Eyni zamanda Qaradağ əhalisi ilə İtaliya əsgərləri arasında qanlı müsədimələr də vaqe olur. Əhali tələb edir ki, Fransa qoşunları Qaradağ təxliyə etdiyi kimi, italyanları da Qaradağ torpağını boşaltmağa məcbur etməlidir.

TÜRKIYƏDƏ

(İdarəməzə yetişən Türkiyə qəzetələrindən iqtibas edilmişdir)

Nəradə imişlər?

Ənvər paşanın Hindenburg, Makenzen və digərləri ilə birlikdə Romaniya-Rusiya hüdudunda bulundurları müsirən [təkidlə] təmin edilməkdədir.

“Gülcamal” gəldi

Almaniyadakı tələbəmizi almaq üzrə Hamburqa getmiş olan “Gülcamal” vaporu dün sabah limanımıza gəlmişdir. “Gülcamal” Almaniyadan Hərbiyyə, Maarif, Ziraət nəzarətləri, darüleytam [uşaq evi, yetimxana] və dostluq yurdları ilə kəndi hesablarına təhsildə bulunan 400 qəddər tələbəmizlə bir xeyli zabitimizi və ayrıca 700 rus əsirini şəhərimizə gətirmişdir. Yolçular arasında Hilali-Əhmər mürrəxxəsi [Qırmızı Aypara nümayəndəsi] olaraq uzun müddətdən bəri Avropada bulunan Yusif Akçura bəylə sabiq alman qərrəgahi-ümumisində mürrəxxəsi-əsgərimiz [hərbi nümayəndəmiz] olan fəriq [general] Zəki, Saleh Fəhmi paşalar, müəllim, doktor və bir qisim təbəəmiz də vardır.

Yolçuların ifadəsinə nəzərən, almanlar bu dəfə də “Gülcamal” səyyahlarını pək mükəmməl bir surətdə təşvi [müşayiət] etmişlərdir. Hamburq rixtimində [limanında] nitqlər təati edilmiş [qarşılıqlı nitqlər söylənmiş], əsgəri bir bando muzıka rəsmi-vidanı [vida mərasimini] ifa etmişdir.

Yolçuluq, Manş dənizindəki xəfif salantılar istisna edilərsə, rahat keçmişdir. Yalnız vaporun su depoları kiçik olduğu üçün bu cəhətdən bir az müşkülət görülmüşdür. Hamburqdan 17 gün əvvəl hərəkət edən və saatda 16 mil sürətlə yol alan vaporda tələbə “Gülcamal” namı ilə bir də qəzetə nəşr etmişdir.

Almaniyada kəndi hesablarına təhsildə bulunan bir qisim tələbəmiz daha vardır. Arxadaşları bunların oradakı həyatlarından məmnun olduqlarını söyləməkdədir.

* * *

Xəbər aldığımız görə, “Gülcamal” yaxında Rusiyaya gedəcək, övdətdə [qayıdarkən] Selanikə [Salonikiyə] uğrayaraq təkrar Almaniyaya gedəcəkdir.

Əhməd şah İstanbulda

İstanbulda nəşr olunan “İləri” qəzetəsi Əhməd şah [Qacar] həzrətlərinin İstanbulda vürudu [gəlməsi] münasibətilə yazır:

Şəhərimizdə müsafir bulunmaqda olan İran şahı şəhamətli [igid, cəsəətli] Əhməd şah həzrətləri dün vəqti-zəvalda [günorta vaxtı] Dolmabağça sahilşarayı-hümayununa müvasilət buyurmuşlardır [gəlib çatmışdır].

Sarayda bir müddət istirahətdən sonra zati-şəhamətlərinə təxsis olunan [ayrılan] müzəyyən [bəzakli] bir avtomobilə rakibən [minərək], İran səfərxanasını təşrif etmişlərdir.

Şah həzrətləri səfərxananın dıx qapısında səfir Ehtişamüssəltənə ilə səfərxananın sair ərkanı [məmurları], konsulxana məmurini [məmurları] tərəflərindən istiqbal edilmiş [qarşılanmış] və bir müfrəzə [dəstə] ingilis əsgəri tərəfindən də mərasimi-ehtiramiyyə-əsgəriyyə [hərbi ehtiram mərasimi] ifa olunmuşdur.

Müşarünileyhi [adı çəkilən şəxsi] səfərxananın iç qapısı mədxəlinə [girişində] şəhərimizdəki İran mötəbərani-tüccarı, İran mühacirini heyəti-mürrəxxəsəsi [İran mühacirlərinin nümayəndə heyəti] istiqbal etmişdir.

Şah həzrətləri cümləsini naili-iltifat eyləmişlər və müstəqbilin [qarşılananlar] tərəflərindən rasimeyi-təzim [təzim mərasimi] ifa qılınmışdır.

Şah həzrətləri doğruca üst qat salona

çıxmışlar və burada irad edilən [söylənən] nitqlərlə mədhiyyələri istema buyurmuşlardır [dinləmişlər].

Mütəəqibən [onun ardınca] bir müddət istirahət edilmiş və bədəhu [ondan sonra] şərflərinə tərtib olunan ziyafət dolayısı ilə öglə təamını [günorta yeməyini] səfərxanada tənəvül buyurmuşlardır [yemişdirlər]. Bu münasibətlə səfərxananın dərun və birunu [içi və çölü] pək qiymətdar xalılarla təfriş və təzyin edilmişdi [düşənmiş və bəzədilmişdi].

Səfərxana ilə iaşeyi-ümumiyyə binası arasındakı yola Cəmiyyəti-Civanani-İraniyan [İran Cavanları Cəmiyyəti] tərəfindən pək nəzərrüba [nəzəri cəlb edən] bir tağ inşa edilmişdi. Tağın miyanına isabət edən [ortasına düşən] qisimdə “Zindəbad şahənşahi-İran” [Yaşasın İran şahənşahi], sol tərəfindən “Zindəbad milləti-İran” [Yaşasın İran milləti] və bu lövhələrin altında dəxi “Cəmiyyəti-Civanani-İran” yazılı lövhələr müəlləq [asılmış] idi.

Bütün bu lövhələrin üstündə isə şah həzrətlərinin bir qitə təsvirləri müsadifənəzər olurdu [gözə dəyirdi].

Sirkəçidən səfərxanaya qədər olan caddənin tərəfeynindəki [iki tərəfindəki] iranlı qardaşlarımıza aid dükənlər kamilən donadıldığı kimi, təbələri dəxi səfbəsteyi-ehitiram idi [ehitiramla cərgəyə düzülüşdülər]. Şah həzrətləri bütün bu güzərgahda şiddətlə alqışlanmışdır.

Şəhərimizdəki rüəsayi-ruhaniyyə [ruhəni başçıları] ilə general D’Esperi və məiyyəti ərkanı [müşayiət edən şəxslər] tərəflərindən şah həzrətləri səfərxanada ziyarət olunmuşdur.

Şah həzrətləri axşam saat 6-ya qədər səfərxanada bulunmuşlar və eyni mə-

rasimlə Böyükadaya müavidət buyurmuşlardır [qayıtmışdır].

DAĞISTAN ƏHVALI

Denikinlilərə qarşı

Denikin qoşunları Dağıstana gəldikdən sonra zülüm və təədiyə [insafsızlığa] başlayaraq camaata o qədər azar və əziyyət etmişlər ki, camaat daha tabavər ola [dözə] bilməyib Dağıstan qəhrəmanları Əli Hacı əfəndinin əmri ilə Levaşiyə toplanaraq, “Şeyx Şamil əfəndi həzrətlərinin adını xarab edib biz vətənimizi kazaklara verməyiz” deyərək yəmin edib kazaklarla hər bə girişdilər. Levaşidən hərəkət edib Conqutay qəryəsi [kəndi] üzərinə hücum etdilər. Orasını alıb ta Teymurxanşuraya qədər girdilər. O vaxt cəbbəxana qurtarıb geridən imdad gəlməyə bir yer də olmadığından geri dönməyə məcbur olub, məğlub düşdülər.

O fürsətdən istifadə edərək kazaklar Dağıstanı zəbt edib hər okruqlara naçalnik və kazaklar göndərüb səfərbərlik elan edərək, iyirmi yaşından qırx yaşına qədər əsgər istədilər.

O vaxt bu əsgər məsələsini[n] əlim, ağır bir yük olduğunu bilən Dağıstan camaatı bütün gözlərini qaraltmış [heç bir şeydən çəkinməmiş], hiddətlənib, böyükkiçik cümlə ayağa durdular. “Biz bir insanımız qalmayıb, cümləmiz qırılıb ölənə qədər əsgər verməyəcəyiz” deyərək hər tərəfdən əsgər toplamağa gələn naçalniklərə, kazaklara hücum etdilər. Dağıstanın müxtəlif yerlərdə qalalarda bulunan kazakları təhdid, tənkil edib [qovub], bəzilərini qətl və bəzilərini də yesir [əsir] eyləmişdir.

Qocalmaxi qəryəsi ilə Duakar qəryəsində bulunan kazakları yesir etmişiz. Levaşə qışlasında [kazarmasında] bulunan 200 nəfər kazak əsir alınmışdır. Akuşa qəryəsində bulunan 30 nəfər kazak kəza [həmçinin] əllərindən silahları alınıb yesir edilmişdir. Qazıqumuq nahiyəsindəki 60 kazakdan bəziləri qətl edilib və bəziləri yesir edilmişdir. Qunib qalada bulunan 440 kazak tərksilah və əsir edilmişdir. Macalis nahiyəsindəki 300 kazakın bir çoxları qətl edilib, qalanları da yesir alınmışdır. Orada pulemyot, bir miqdar silah alınmışdır. Dişləhəva qışlasında bulunan 300 nəfər kazakdan qətl edib, nisfini də [yarısını da] əsir etmiş, 28 pulemyot da alınmışdır.

Əlhasil, şimdi Dağıstanda hər tərəfdən kazaklara hücum edib onları sıxıdırmaqdadırlar. Kazakların halı pərişandır.

Əlizadə Məhəmməd

TƏSHİH

Bakı qradonaçalniki rotmistr Qudiyev zeyldəki [aşağıdakı] məktubun dərcini rica edir:

“Azərbaycan” qəzetəsinin 10 sentyabr tarixli nömrəsində “Şəhidlərin dəfni” ünvanında bir xəbər yazılmışdır.

Bu xəbərdə polis məmurları könüllü əsgər dəstəsi adlandırılmışlar. Bundan əlavə, yenə bir para səhvlər vardır.

Həqiqəti meydana çıxarmaqdan və polisə qulluqçularının xidmətini genişləndirməkdən ötrü Lənkəran davası haqqında bu aşağıdakı təfsilatın dərcini rica edirəm.

29 iyul tarixli 30 nömrəli əmrin mövzusunda [əmrinə əsasən] praporşik Rzabəyov başda olmaq üzrə Lənkərana 100 nəfərdən ibarət qaradovoy və kapitan Əhməd bəy Rəşidbəyovun ümumi komandası altında 7 zabit, 8 podpraporşik və 475 əsgər göndərilmişdir.

Məhəllinə varid olandan [yerinə çatandan] sonra məzkur [deyilən] Əhməd bəy bütün Lənkəran cəbhəsi komandanlığını öz öhdəsinə almışdır. Onun komandası altında da Lənkəran şəhəri əsgərlərimiz tərəfindən alınmışdır.

Bu müharibədə 9 nəfər polis və ehtiyat məmuru qətl edilmişdir ki, onları da sentyabrın 8-də dəfn etdilər.

Bu məqtullardan [qətl edilənlərdən] başqa, Lənkəranda 18 nəfər yaralı və 111 nəfər naxoş gətirilmişdir ki, 19-cu xəstəxanada yerləşdirilmişlərdir.

Mərasimi-dəfndə Yardım Alayı dəstəsi deyil, qradonaçalstvanın süvari firqəsi [diviziyası] iştirak etmişdir.

İdarədən: Təshihə-keyfiyyət ilə bərabər, bunu da əlavə etməliyiz ki, “Bakı mühafizə zabitan və ərkanı tərəfindən” yazılı bir məktubla “Lənkəranda hər bədən və cəbhəni idarə edən Bakı mühafizə tabor komandan zabitan və əfradı [zabit və əsgərləri] olduğu kimi, şühəda və məcruhinin [yaralıların] dəxi məzkur tabor əfradından olduğunu bildirərək təshihə-keyfiyyət edilməsi” istənilmişdir.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Ziyalılar ittifaqında

İşbu iyulun 5-də Musəvi və Haşim Əlizadə ziyalı qardaşlarımızın fəciəyə [fa-

ciəvi] bir surətdə qətl edilmələrini Ziyalılar İttifaqı mövqeyi-müzakirə[yə] qoyub aşağıdakı qərara gəldi:

1) Vətənimizin böylə bir müşkül və minlərcə ziyalılara ehtiyacı olduğu bir zamanda iki nəfər ziyalımızın fəciyə bir surətdə qətl edilməsinə Ziyalılar İttifaqı kəndi nifrətini izhar edir.

2) Şu iki fəal və namuslu gənclərimizin qətlindən dolayı İttifaq izhari-təəssüf edir.

3) Bu xüsusda fəhlə arasında min dürüli fitnəngiz sözlər buraxıldığı üçün və böylə fitnələrin önünü almaq üçün hökumətin bu işə pək əhəmiyyət verib müstəcəli [təcili] bir surətdə işi lazımınca təhəqiq və tədqiq etməsini İttifaq hökumətdən tələb edir, tainki işin həqiqəti meydana çıxsın.

İttifaq mərhumların dost və əqrəbalarına bəyani-təziyə edərək [başsağlığı verərək] hər ikisinə Haqqtaaldan məğfirət təmənnə edir.

Salyanlıların şikayəti

Salyandan Bakıya buğda göndərən təcirlər Bakı qubernatoruna teleqrafla şikayət etmişlər ki, “Qafqaz və Merkuri” şirkəti onlara o dərəcədə əziyyət edir ki, nəinki Bakıya buğda göndərməyi buraxmaq, hətta ticarəti də tərk etməyə məcbur olurlar. Şirkətin rəisi xidmətçilərlə şərik olub kəndiləri buğda alıb Bakıya satılmaq üçün göndərirlər və ona binaən [ona görə], xalqın buğdasını axıra saxlayıb rəvaci-bazara düşüb baha satılırsın deyə öz buğdalarını göndərirlər. Hal-hazırda yüz min pud buğdanı təxirə salıb öz mallarını Bakıya göndərirlər. Ona görə, təvəqqe edirlər ki, buna bir əncam edilsin.

Bir İtaliya kompaniyasının təklifi

Azərbaycan Cümhuriyyəti general-kon-sulu [Mahmud bəy] Əfəndiyevdən böylə bir teleqraf alınmışdır:

Bir İtaliya kompaniyası Azərbaycan üçün qəzetə, kitab, pul, veksəl və marka çap etmək üçün kağızlar lüləsini 350 İtaliya lirəsinə satmaq istəyir. Bundan başqa, qoşun üçün 30.000 çift çəkmə çifti 165 İtaliya lirəsi və qoşuna əlbisə tikmək üçün boz ədyallar hər nə qədər lazım olsa təklif edir. Sifariş 2-3 aya qədər hazır olar. Əfəndiyev cənabları Hərbi, Türlük-Məabir [Nəqliyyat-Rabitə] və Ticarət vəzirlərindən xahiş etmiş ki, şu əşyadan Azərbaycana lazım isə tez ona məlum etsinlər.

Müəllimlər ittifaqında

Cümə günü eylül ayının 12-də gündüz saat 10 tamamda 9-cu Türk ibtidai məktəbi binasında ümum Azərbaycan Müəllimlər İttifaqı Mərkəzi Bürosu iclası olacaqdır. Aşağıda adları zikr olunan büro üzvlərinin təşrif gətirmələri rica olunur.

Mərkəzi Büro üzvləri: Mustafa Mahmudov, Əliməhəmməd Mustafazadə, İdris Axundzadə, Abdulla Şaiq [Talibzadə], Ağəli Qasimov, Hüseyin Əliyev, Rəsul bəy Tahirov.

Mərkəzi Büro

Dərbənd ətrafında

Dərbənd ilə Petrovsk [Mahaçqala] arasındakı dəmiryol xəttini üsyançı dağstanlılar dağıtmışlar. Ona görə, üç gündür ki, Petrovskdən dəmiryol qatarı Bakıya gəlməyir. Dərbəndin ətrafından keçənlər tufəng atışması eşidib cəhəti nə olduğunu anlamamışlardır.

Böyük oğurluq

Verxni-Priyutski küçədə Ağaverdi Rəhimovun evindən qulluqçusu Sultan İbrahim qızı bir brilyant üzük 85 min manat qiyməti, zənanə [qadın üçün] qızıl saat, zəncirlə belə 15 min manat və 60 min manatlıq mirvarid oğurlamışdır. Hamısı 160 min manatlıqdır. Bu əşyadan bəziləri həman adamdan tapılmışdır.

Varid olan mallar

Ticarət-Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Statistik şöbəsi verdiyi məlumata görə, sentyabrın 9-da Bakıya 3299 pud buğda, 6251 pud ələfiyyət [yem], 144 pud manufaktur və 72 pud dəri varid [daxil] olmuşdur.

Teleqraf xətləri

Cavad qəza naçalniki Bakı qubernatoruna xəbər vermişdir ki, teleqraf xətlərini mühafizə etmək üçün lazımı binagü-zarlıqlar etmişdir [sərəncamlar vermişdir].

İran quldurları

Cavad qəza naçalniki Bakı qubernatoruna məlum etmiş ki, bu axır vaxtlarda İran quldurları təkrar sərhədi keçib azərbaycanlıları qarət etdiklərindən, camaat təşvişə düşüb hökumətdən binagüzarlıqlar xahiş edirlər. Qubernator isə şu iltiması Daxiliyyə Nəzarətinə irsal etmişdir [çatdırmışdır].

Üləma və hökumət xidmətçiləri

Daxiliyyə Nəzarətinə Məşixət [Şeyxülislamıq İdarəsi] şikayət etmişdir ki, hökumət xidmətçiləri, naçalniklər və pristavlar üləmaya [din xadimlərinə] kəmetinə

olub onlarla biehtiram rəftar edirlər və qazıların şikayətinə görə, onların əmrlərinə heç etina etməyib də əncam verməyirlər. Ona binaən [ona görə], Nəzarət Bakı qubernatorundan xahiş etmiş ki, lazımı düsturüləmə [təlimatnamə] göndərib, hökumət xidmətçilərini üləmaya itaət etməyə vadar etsin.

Birja

Kerenski minlik 1.100 manat, 250-lik 1.070 manat və xırda 5 faizdir. Nikolay 500-lüyü 1.050 manat, 100-lüyü 210 manat və xırda 45 faiz olmuşdur. Tiflis parası 5 faizə qədər qalxmışdır. Gümüş manat 40 manat və xırda 16 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 525 manata və kağız lirəsi 110 manata qədər tərəqqi etmişdir.

Fəhlə həyatı

Balaxanada Musa Nağıyevin mədəmində olan “Müsavat” şöbəsinin iclası vaqe olmuşdur. Şura fəhlələrin işinə baxmaq üçün şəhərə bir heyət göndərməyi lazım bilmişdir. Ona binaən, şu heyətə Əsəd Abdulla oğlunu, Əli Əbülfət oğlunu və Musa Qəni oğlunu intixab etmişlərdir [seçmişlər].

AZƏRBAYCANDA

Şəki qəzasında

Nuxu qəzasında vaqe Kiş qəryəsi [kəndi] 2500 nüfusa [əhaliyə] malik bir kənddir. Bu kənd ab-havasının və mənərəsinin gözəlliyi ilə məşhurdur. İnsanları sağlam və hər sənə də nüfusları artmadır. Belə ki, bu kəndin köhnə üsul üzrə

də olsa, bir məktəbi yoxdur. Yüz əllidən ziyadə uşaqlar küçələrdə səfil-sərgərdan dolaşmaqdadır. Bu kəndin içərisində bu gün bircə dənə də olsa savadlı bir adam tapılmaz.

Bu avqust ayının ibtidasında [əvvə-lində] bizim əvvəlinci nahiyənin pristavı Məhəmməd bəy cənabları öz xüsusi işindən ötrü həman kəndə gəlir. Öz vəzifəsini ifa etdikdən sonra camaatın və kəndin əhvalını sual edir. Sonra bu kənddə neçə məktəb var deyib sual edir. Cavabında məktəb yoxdur sözünü eşitdikdə artıq dərəcədə mütəəssir olaraq başlayır ümumən camaatı bir yerə yığıb bunlara nəsihət etməyə. Məktəb və maarifin nə olduğunu bunlara anladığı, bu sentyabrda bir məktəb binası qurmağı təklif edir. Camaat isə can və başla söz verirlər.

Bəy cənabları məmnun olaraq gedib maarif müfəttişi [Mahmudov] Ələkbər əfəndi ilə bu xüsusda müzakirata girir. Müfəttiş cənabları da can və başla bunlara məktəb açmaq xüsusunda “Mən çoxdan sərəncam etmək fikrindəyəm və indi də çalışıram” deyib hazır olmağını izhar edir. Müfəttiş cənabları ilə pristav cənabları “Belə bir kənddə, əlbəttə, məktəb açmalıdır” deyib bir-birinə söz verirlər.

Sevgili Azərbaycanımızın bu cürə maarifpərvər məmurlarını, bunların millət və vətən yolunda, məktəb və maarif haqqında ciddən çalışmalarını insan görüb fikir etdikdə iftixar, sədaqət və sevinc yaşayaxıtmağa məcbur olur. Buna görə biz kişililər yüksək səslə deyirik:

Yaşasın sevgili Azərbaycanımız və onun ədalətli və çalışqan məmurları!

Belə açıqfikirli və ciddi müfəttiş və

pristava vicdanən özümüzü borclu bilir. Qəzetə vasitəsilə ümum azərbaycanlıların nəzərində onlara artıq dərəcədə izhari-təşəkkür edirik və deyirik:

Cənabi-Allah belə məmurları müvəfəq edib sayını çoxaltsın!

Əfəndizadə Hüseyn Kışli

Lənkərandan

Xüsusi

Hərbiyyə naziri Səməd bəy [Mehmandarov] həzrətləri ilə Ədliyyə naziri [Aslan bəy] Səfikürdski həzrətlərinin Lənkərana vürudu [gəlişi]

Sentyabr ayının 7-dən Ədliyyə və Hərbiyyə nazirlərinin vüruduna şəhərimizdə hazırlıq görülürdü. İki yerdə alaqaçı dəxi qayrılmışdı.

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü sentyabr ayının 9-da sübh vaxtı camaat axın axın dərya kənarına getməyə başladı. Vapor gəldi, əsgərlər musiqi tərənnümü ilə dərya kənarında nazirlərin vüruduna müntəzir idilər. Qayıqlar rəngli bayraqlarla bəzənmişdi. Şəhər valisi Cavad bəy [Məlik-Yeqanov] cənabları qonaqlar üçün vapora getmişdi.

Nəhayət, möhtərəm Səməd bəy ilə Ədliyyə naziri Səfikürdskinin gəlməsi məlum oldu. Əsgərlər hərbi salama durub rəsmi-keçid oldu. Musiqi çalmağa başladı. Nazirlərimiz keçidi qəbul edib faytona mindilər. Faytonlar arxası ilə əsgərlər və onun arxası ilə böyük camaat dəstəsi gedib, nazirlər Kərbəlayi Tağı Əkbərov evində qərar verilmiş mənildə düşdülər.

Bir azdan sonra camaat məscidi-cəmə həyatına toplaşdı nazirləri bəkləyir. Məscid pilləsi, həyatı, hətta küçə belə

xalçalarla bəzənmişdi. Burada camaat tərəfindən Hacı Ağabala Babayev nazirləri qarşılayıb xüsusi:

– Siz şəhərimizə xoş gəlibsiniz. İki il əziyyətdən sonra bizi asudəliklə vali Cavad bəy düşmənlər çəngalından [caynağından] xilas etməyi, cavan əsgərlərimizin şəhərimizə vürudu, xüsusən sizi görmək biz Lənkəran camaatını artıq sərəfraz [başuca] etdi. Sizi təbrik edib deyirəm ki, əhalimiz əsgər verməyə baş və canı ilə hazırdır.

Və nazirlər cavabında təşəkkür etdilər. Sonra Hərbiyyə naziri Səməd bəy pillə üstə qalxıb camaata xitabən məhzun səslə:

– Lənkəranlı qardaşlarım, mən özüm lənkəranlı olduğum üçün çox arzu edədim ki, sizi görüb dərdinizi bilim. Fəqət nə isə də mümkün olmayırdı. Şimdi çox şadam ki, Lənkəran və əhalisini düşmənlərdən xilas, asudə nəfəs alan görürəm – dedi.

Camaat “Yaşasın Səməd paşa!”, “Yaşasın Azərbaycan hökuməti!” deyə alqışladılar.

Ədliyyə naziri isə bəliq [səlis, bəlağətli] və müfəssəl bir nitqə başlayıb:

– Lənkəran camaatı! Azərbaycan Cümhuriyyəti demokrat əsası ilə təşkil olunduğu üçün dövlətli və fəqir qanun qarşısında və hökumət nəzərində müsavidir [bərabərdir]. İştə, görünüz, əsgərlərimiz Lənkərana girdikdə əbədən [əsla] bir şəxsə əziyyət etməyib, bir şəxsin malına da əl vurmadılar. Böylə şeylər bizim müstəqil yaşamağa qabiliyyətimiz olduğuna dəlalət edir. Bu saat Rusiyada bolşevik, ya dabravol adı ilə düzəlmiş əsgərlər bir-birisini dağıdır və köylərini dəxi yandırır.

Ermənistandakı daşnakçılar görürsünüz ki, hökuməti nə hala gətirmişlər. Bax, bizim sülh ilə işləri görüb bilafərqi-millət, məzhəb [millət, məzhə fərqi olmadan] asudə yaşamağımıza Müttəfiqlər dəxi razı qalmışlardır. Bizim bəramizdə çoxlu quldurluq adları ilə provokasiyalar buraxmışlarsa da, indi onlara sübut olmuşdur ki, Azərbaycan əsgəri vəhşi deyildir. Hər yerə getsə, yerli əhalini öldürməz, doğramaz və kəsməz. İndi aşkar olur ki, doğrudan da, biz Azərbaycan türkləri müstəqil yaşamağa layiq varıq. Ancaq əvvəl zamanlarda hökumət məmurlarından nə layiq və rüsvətxor var isə də, bunlara tezlikdə əlac olunacaqdır. Əlavə deyirəm ki, əsgərlikdən qaçmayıb dövlətli və fəqir hamınız əsgər yazılmalısınız. Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın cavan əsgərlərimiz və zabitan! – deyə nitqinə xitam verdi.

Sonra Mirzə Məhəmməd Hüseyin Axund öz uzun nitqində camaatı ayeyi-şəriflərlə əsgərliyə, hərbi örgənışə və vətən müdafiəsinə dəvət etdi. Bə'd [sonra] dəxi təbrikatda bulundu. Camaat uca sədalarla nazirləri alqışladı.

Bu arada müəllim İshaq Möhsünzadə çox mütəəssir və həssas bir xitab ilə:

– Hökumət ərləri, millət başçıları, xoş gəlmisiniz! Mən Lənkəran qəzası türk müəllim və müəllimələri tərəfindən sizi təbrik edirəm. Siz kimi hörmətli hökumət ərləri ixtiyarına böyük Azərbaycan qitəsi verilmişdir və millət sizə əmindir ki, öz öhdənizə aldığınızı sədaqətlə ifa edəcəksiniz. Ədliyyə hər millətin ayineyi-vicdanı, hərbiyyə isə hər millətin kəskin qılıncıdır. Sizin vürudunuzla bu gün Lənkəranın iki il müsibətzədə islam əhalisi fəxr edir. Biz türk müəllim və müəllimələri də-

xi camaatımızı maariflə tərbiyə etməyə çalışacağıq. Zira bir millətin maarif və tərəqqisi olmazsa, o millət, o hökumət get-gedə puç olar. Əfəndilərimiz, azərbaycanlılar siz kimi millət xadimlərinin sayəsində öz istiqlalımızı müdafiə edib yaşamağa var qüvvəmizlə çalışacağıq. Sizi təmin edirəm ki, bütün lənkəranlılar əsgər getməyə hazırdırlar. Təkrar, cümhuriyyətimizin Ədliyyə nazirini və xüsusən yarım əsrdən ziyadə kəndi ana torpağından ayrılıb öz evindən, öz qohum-əqrəbasından ayrı yaşayan, şimdi isə hökumətimizin Hərbiyyə naziri sifəti ilə vətəninə qayıdan general babamızı ən səmimi surətdə təbrik edirəm.

Burada natiqin sözü camaat alqışları ilə kəsildi. “Yaşasın Səməd paşa və Ədliyyə naziri!” sədaları ərsə çıxırdı. Natiq yenə də sözündə davam edib:

– Camaat, neçə vaxtdan bəri gördüyümüz əziyyətləri dəxi unuduruq. Hökumətin payidar [əbədi] olmasına çalışırıq və şəhərimizin işğalında böyük əziyyət çəkən vali Cavad bəydən dəxi razılıq edib uca səslə: “Yaşasın Azərbaycan! Məhv olsun düşmənlər!” deyirik – deyib dayandı və gurultulu alqışlara nail oldu.

Sonra qoca müəllim Teymur bəy Bayraməlibəyov ağlayaraq Səməd paşadan, Ədliyyə nazirindən və vali Cavad bəydən rizaməndlik etdi.

Bədəhu [ondan sonra] Ağaseyid Mustafa dəxi camaatı əsgərliyə dəvət edib vətəni və hökuməti saxlamağı tövsiyə etdi. Həzərat böyük başaşaətlə [sevinclə] “Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın ordu! Yaşasın millət xadimləri!” deyərək nazirləri ötürdülər.

Burada sabah naçalnikxanaya səfərbərlikdən ötrü toplanmaq elam [elan] olundu.

T. Ş.

Qarabağda

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Qarabağ vəkili Məhəmməd Sadiq Axundov tərəfindən Qarabağ general-qubernatoru nəzdində olan Şuranın 1919 sənəsi avqustun 22-də vaqə olan iclasında oxunacaq məruzədir.

Qarabağda ərzaq işləri və təşkili haqqında ümumi mülahizətimizi bununla təqdim edirəm.

Cahan müharibəsi əsnasında məhəllində [yerində] olan hər bir ərzaq təşkilatının, ələlxüsus dövləti ərzaq təşkilatlarının ümdə məqsədi ehtiyacı olan əhalini birinci zəruri şeylərdən və əkinçilik alətlərindən təmin etməkdən ibarət idi. Hal-hazırda müharibə hərəkəti qurtarmışsa da, lakin müharibə zamanında iqtisadi həyat o qədər pərişan olmuşdur ki, əhali öz qüvvəsinə qalıb, güzəranını mötədil [ortabab] bir surətdə keçirmək iqtidarına malik deyildir.

Bu halət Cümhuriyyət mərkəzindən uzaq olan və yolların xarab olması sayəsində iqtisadi cəhətdən ziyadəsi ilə aşağı düşən Qarabağda müşahidə edilməkdədir. Buna görə, mən böylə ədd [hesab] edirəm ki, Qarabağ Ərzaq Təşkilatı Qarabağ əhalisini yenə də ucuz qiymətli birinci zəruri şeylərdən təmin etməklə müavinət göstərilməsi lazımdır. Bu müavinət indiyə qədər olduğu kimi hökumət tərəfindən olmalıdır. Müntəzəm bir surətdə əhali çay, qənd, gön, ayaqqabı, duz, neft, əkinçilik alətindən [alətlərdən] təmin edilməlidir.

Çünki xüsusi ticarət (əlahiddə [ayrı-ayrı] tacirlər) indiki ehtikarlıq [möhtəkirlilik] zamanında məzkur [deyilən] malları ikinci və üçüncü əllərdən böyük qiymətlərlə alıb, sonra bu malları əhaliyə satdıqda öz növbələrində daha da qiymətini artırır-lar. Kasıb əhali də onları almaq iqtidarına malik deyildir.

Bundan əlavə, kəndlilər birinci zəruri şeyləri baha qiymətə aldıqlarından, bunlar da həmçinin öz satdıqları ərzaq şeylərinin, o cümlədən taxıl, süd istehsalatını, yun və qeyrilərinin qiymətini artırmağa məcburdurlar.

Hal-hazırda bizim Cümhuriyyətimizdə Ərzaq Nəzarəti ləğv edildiyi münasibətilə, yuxarıda yazılanlara görə mən böylə təsəvvür edirəm ki, Qarabağda Ərzaq Təşkilatını saxlamaq lazımdır. Ancaq onu öylə dəyişməlidir ki, Qarabağ ərzaq cəhətindən öz vəsilə [vəsait] və qüvvələri ilə yaşaya bilsin. Çünki Qarabağ hamıdan artıq taxıldan təmin bir rayon və bütün Cümhuriyyətin taxıl mənbəyi olduğundan, Qarabağ xüsusi vahid bir ərzaq təşkilatına ayrılarsa, öz artıq taxılı ilə həmişə özünə lazım olan başqa birinci zəruri şeyləri ala bilər.

Şuşa, Cavanşir və Cəbrayıl uyezdlərinin aşağı hissələri taxıl məhsulati cəhətindən ən dövlətli yerlərdir. Keçmiş illər kimi bu uyezdlər külli miqdarda taxıl məhsulati verməlidirlər ki, bu taxıl da satışa qoyulacaqdır. Uyezd vəkillərindən alınan hesaba görə, bu üç uyezddə məhsulat miqdarı təqribən iki milyon üç yüz min pud olub bu qərar üzrə təqsim edilir [bölünür]:

Cavanşir uyezdi 800 min pud;
Cəbrayıl uyezdi 1 milyon pud;

Şuşa uyezdi 500 min pud.

Bu üç uyezddən artıq qalan taxıl bir milyon pud ola bilər.

Bütün məmləkətdə kənd və fəllahət [əkinçilik] işlərinin pərişanlılığı münasibətilə hal-hazırda çörək həyatdan ötrü ən ümdə bir şeydir. Hərgah Qarabağın artıq taxılı varsa və hətta bu artıq taxılı başqa rayonlara satmaq iqtidarına maliksə, o zaman Qarabağ Ərzaq Təşkilatı nümayəndəsinə ancaq orada olan taxılın hər yerdə bərabərcəsinə təqsim edilməsini nizama salmaq qalır. Qalan artığını və başqa şeyləri, o cümlədən yun, pambıq, qaramal, süd istehsalatını və qeyrilərini cəm edib bu kimi şeylərə artıq ehtiyacı olan rayonlara yeritməklə, onun əvəzinə əhalinin ehtiyacı olan şeylər almaq olar.

Bu qərar üzrə kənd istehsalatı ticarəti tamamilə Qarabağ Ərzaq Təşkilatı ixtiyarına keçməlidir. Bu da adi alıb-satmaq əvəzinə ancaq mal mübadiləsi edəcəkdir. Yəni əhalidən artıq qalan şeyləri alıb onların əvəzinə çay, qənd, duz, sabun, manufaktura, dəri, neft, kibrit və əkinçilik alət və makinaları veriləcəkdir.

Bu işdə Qarabağ Ərzaq Təşkilatının işini asanlaşdırmaqdan ötrü, zənn edirəm ki, bu dəfə işin texnika cəhətini əhalinin öz öhdəsinə buraxıb, ancaq kontrolluğu və ümumi düsturüləmə [təlimat-namə] göstərilməsini ərzaq təşkilatı ixtiyarında qoymalıdır.

Buna görə, Qarabağı bir neçə müstəqil ərzaq uçastoklarına təqsim etmək lazımdır. Hər uçastokda bir neçə taxıl anbarları açmalıdır ki, kəndlilər öz artıq qalan taxıllarını oraya gətirib versinlər. Bütün işlərin və anbarların idarəsi kənd icmalarına tapşırılmalıdır. Kənd icmaları

nümayəndələri əhalinin birinci zəruri şeylərə nə qədər ehtiyacı olduğunu aşkar edib, kəndlilərin nə qədər artıq taxılı olduğunu hesab etməklə bərabər, bu artıq taxılı ümumi anbarlara qəbul etməlidirlər. Sonradan mal alan kimi taxıla əvəz edərək aldıkları malı əhali arasında təqsim etməlidirlər.

Qarabağ Ərzaq Təşkilatının vəzifəsi ancaq ümumi kontrolluqdan ibarət olmalıdır. Hər bir əlahiddə ərzaq uçaştoku üçün Mərkəzi Ərzaq Təşkilatından səyər kontrol və təlimatçı dəstələri təyin edilməlidir. Vilayətin birinci şeylərə nə qədər ehtiyacı olduğunu və dəyişməkdən ötrü anbarlara cəm ediləcək ərzaq şeylərinin miqdarını aşkar etdikdən sonra Qarabağ Ərzaq Təşkilatı əcnəbi məmləkət ticarət firmaları ilə münasibətə girib bütün Qarabağdan ötrü cürbəcür mallar sifariş edir. Bu qərar üzrə ucuz qiymətlə birinci əldən mal alıb, Qarabağ Ərzaq Təşkilatı bu malları öz aldığı ucuz qiymətlə camaat anbarları ixtiyarına buraxır ki, oradan əhali həman verdiyi ərzaq əvəzinə ehtiyacları olduğu şeyləri alır.

Qarabağ əhalisinin ehtiyacını ödəməkdən ötrü lazım olan malın miqdarı haqqında bunu deyər bilərəm ki, Qarabağ əhalisinin ümumi miqdarı Zəngəzur uyezdinin birinci və ikinci uçaştokları daxil edilməklə 450 min qədərdir ki, bu da 90 min tüstüçixan edir.

Mənim hesabıma görə, bir ilin müddətində əhalinin neftə, kibritə və duza olan ehtiyaclarını ödəməkdən ötrü həman şeylərdən təqribən bu qədər lazımdır:

- neft 200 vaqon;
- duz 120 vaqon;
- kibrit 50 min paçka [qutu].

Bu mallardan hər bir ailəyə ildə 3 pud neft, pud yarım duz və 3 paçka yarım kibrit hesab edilmişdir.

Manufakturaya artıq ehtiyac vardır. Hərgah əhalinin nisfi [yarısı], yəni 230 min nəfəri möhtac görülsə, bu qədər nüfusu [əhalini] geyindirməkdən ötrü adambaşına 15 arşın hesabı ilə təqribən 3 milyon yarım arşın manufaktura lazımdır.

Nə miqdar çay və qənd lazım olduğunu söyləməyirəm. Çünki bu şeylər bizim kəndlilərin həyatında o qədər lazım deyildir. Bu şeylər ancaq mümkün olduqca gətirilir.

Yuxarıda göstərdim ki, Qarabağda artıq qalan taxıl 1 milyon puda qədər olar. Bu taxıl Qarabağ Ərzaq Təşkilatı tərəfindən alınabilir. Əlbəttə, ancaq o təqdirdə ki, hərgah vaxtında bu taxıl alınmağa başlanar və möhtəkirlər tərəfindən bu taxılın qonşu uyezdlərə aparılmaması üçün lazımi tədbirlər görülsə.

Bundan ötrü təcili surətdə bu aşağıdakı tədbirlər görülməlidir:

- 1) Qarabağ dairəsindən taxıl çıxarılması qadağan edilsin;
- 2) Ararat Cümhuriyyəti, İran və şimalda dəmiryol boyu sərhədlərində nəzarəti artırmaq;
- 3) Ticarət mərkəzləri olan Ağdam, Qarabagın, Cəbrayıl, Bərdə və Tərtərdə bazara gətirilən taxılları almaq üçün tezliklə təşkilatlar vücuda gətirməli;
- 4) Vilayət hakimi namından əhaliyə dəvətnamə buraxıb xüsusi adamlara taxıl satmaqdan əhalini saqındırmaqla bərabər, vilayətdə artıq qalan taxılın və qeyri şeylərin mötədil qiymətlərlə camaat anbarlarına qəbul ediləcəyini vəd etməli;

5) Kəndlilərin birinci zəruri şeylərə və əkinçilik alatına nə qədər ehtiyacı olduğunu aşkar etmək qəsdini ilə kənd icmalarına anket vərəqələri göndərməli;

6) Camaat anbarları arasında təqsim edilməkdən ötrü bir qədər lazımi şeylər hazırlamaq və Qarabağ Ərzaq Təşkilatını vücuda gətirmək üçün 20 milyon rublədən az olmamaqla hökumət təxsisatı lazımdır.

*Ərzaq Nəzarətinin Qarabağ vəkilii:
Məhəmməd Sadiq Axundov*

TEATRO VƏ MUSIQI

“Əlli yaşında cavan”

Bu gün, cümə günü Zülfüqar bəyin yazmış olduğu “Əlli yaşında cavan” operettası mövqeyi-tamaşaya qoyulub, rəqsələr və musiqi nömrələri ifa ediləcəkdir. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında. Biletlər satılır teatrın kassasında.

“Tarixi dramalar”

Azərbaycanımızın paytaxtı Bakı şəhərimizin Mart hadisəyi-əliməsindən [kədəli Mart hadisəsindən] sonra yabançılar əlində qalıb sonradan qəhrəman Türk ordusu tərəfindən fəth edilməsinin birilliyi münasibətilə gənc mühərrir və şairlərimizdən Cəfər Cabbarzadə və gənc mühərrirlərimizdən Mirzəbala Məhəmməd-zadə tərəfindən ayrı-ayrı qələmə alınmış iki əsər sentyabrın 16 və 17-də iki gecə Bakı türk aktyorları iştirakı ilə Abbas Mirzə Şərifovun təhti-idarəsində [idarəsi altında, rejissorluğuyla] mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu əsərlər Mart hadisələ-

indən başlamış istiqlaliyyət elan edilənə qədər Bakı övzasını [vəziyyətini] təsvir edir. Hər iki tamaşanın biletləri indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndi!

Şayani-ehtiram [ehtirama layiq] qəzetənizin 267 və 269-cu nömrələrində dərc olunan “İslam yazısı üçün rəqəmli latın əlifbası” ünvanlı bəndi-acizidə bəndin son fəqərəsi [hissəsi] ilə imzam son nömrədə unudulmuşdur. Buna təəccüb etmək olmaz. Zira bəndi həm latın hürufu [şriftləri], həm ərəb hürufu ilə düzəltmək lazım gəlirdi. Bunların mürəttibləri isə ayrı-ayrı adamlar olduğundan, bənd əldən-ələ keçirdi.

Lihaza [buna görə], unudulmuş parçanı irsal ilə [göndərməklə], lütfən təbini [çapını] rica edirəm.

Böyük latın hərflərimiz.

“Mələm olduğu üzrə, hər kiçik və yaxud mötəd [alışılmış, adət edilmiş] latın hərfinin bir də böyük qitədə [ölçüdə] yazılıb basılan yoldaşı var. Böyük hərflər kələmin və ismi-xasların [xüsusi isimlərin] başında yazılırlar. Bunların şəkilləri və surəti-istemallarınca [istifadə şəkillərində] mötəd latın yazısı ilə rəqəmli latın yazısı arasında heç bir fərq olmadığından, böyük hərflərimizi burada göstərməyə həcət yoxdur.”

“Şahtaxlı Məhəmməd”

Bənd budur, buna zirdəkini [aşağıdakını] əlavə etməklə müsaidənizi rica edirəm.

Məzkur [deyilən] bəndimin təb'i [çapı] zamanında hasil olan təcrübə göstərdi ki, üzərlərində “accent circonflexe” [sə-tirüstü işarələr] olan latın səsliləri [saitləri] mətbəələrdə bunlara islam yazısında olan ehtiyacdən az miqdarda mövcuddurlar.

Lihaza, əlifbamızın əməlliliyini [pratikliyini] bu maddəyə dəxi təşmil [şamil etmək] məqsədilə məmduh hərəkələri hərəkədən sonra latın hərfini qoymaq vasitəsilə yazıram. Lihaza məsələn “ārām”, “İcād”, “ū” kəlmələrini böylə yazıram: “ayraym”, “iygayd”, “uy”.

Rəqəmli latın yazısında bu dildə bir nitq səsi üçün vəz olunan [qoyulan] hərfi digər bir dildə o səsə müşabəh [oxşar] bir səsi irə [göstərmək] üçün istemal etmək [işlətmək] caiz deyildir.

Bu o məqsədlədir ki, bizim xətlə yazılacaq dillərin oxunub yazılması deyil yalnız o millətin əfradı [fərdləri] üçün, hamı millətlər üçün qolay olsun. Zira insan üçün əvvəldən bir səda üçün nümayəndə olaraq tanıdığı bir hərfi sonra digər hərfin müməssili [təmsilçisi] olaraq bəlləmək [yadda saxlamaq] ağır və nagüvara [çətin] bir təəbi-zehin [zehni yorğunluq] və bəlkə, təşvişi-zehindir [zehni qarışıqlıqdır].

Bir hərfi bir millətin əlifbasında bu səda üçün, digər bir millətin əlifbasında digər bir səda üçün istemala nə hacət var ki? Bərəkət versin, rəqəmlər vasitəsilə hər bir nitq sədasi üçün birər məxsus hərflər vəz etmək bu qədər qolay şeydir.

Şahtaxtılı Məhəmməd

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çəhərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Doktor

Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor

Hacı Fətulla Ağaəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi

S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır.

Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə.

Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çəhərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi

Semyon Aronoviç Kaqan

(18 il xarici məmləkətdə

təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla elan edir ki, həmin sentyabrın 16-da Nəzarətin mərkəzi skladında (Merkuryevski küçə nömrə 34) səhər saat 9-da ikinci dəfə olaraq zeylədi [aşağıdakı] ərzaqlar satılmaq üçün müzayidə (torq) [hərrac] olacaqdır:

- 1) Arpa kəpəyi – 8 min pud;
- 2) Buğda kəpəyi – 3 min pud;
- 3) Küncüt jıxı – 2 yüz pud.

Bundan əlavə, qeyri ərzaqlar və mallar az miqdarda olaraq dəxi satılacaqdır. Məsələn, yanmış pambıq (volokno), qayrılmayıb natamam qalmış dərilər və sairləri.

Yuxarıda zikr olunan ərzaqlar mərkəzi skaldada olub, hər gün, bayram günlərindən başqa, saat 9-dan 3-ədək baxmaq olar.

Ərzaqlar torq ilə satılacaqdır.

Müzayidədə iştirak etməkdən ötrü satılacaq ərzaq və malların hər puduna bir manat rəhn verilməlidir.

Müzayidənin təsdiq edilməsi bildirilən gündən hesab olunaraq üç günün müddətində qalan paralar verilməli, əks surətdə rəhn xəzinə nəfınə [xeyrinə] daxil olur.

Müzayidə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən təsdiq olunmuşdur. Təfəsilatı mərkəzi sklad kontorunda bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat doqquzdan üçədək xəbər almaq olar (Merkuryevski cadədə nömrə 34).

Nazir müavini: [Yusifəli] Əliyev
T-242

Azərbaycan Posta və Teleqraf məktəbinə yenidən altı aylıq kursa ərizə qəbulu başlanmışdır.

Məktəbə qəbul olunacaq: Türk lisanını bilməyə mövcud edadi məktəblərin birisindən təhsili haqqında əlində altı klasın itmamı [bitirilməsi] üçün şəhadətnaməsi olan şəxs. Qəbul olunacaq əşxas [şəxslər] mükəlləfiyyəti-əsgəriyyədən [əsgərlik mükəlləfiyyətindən] kursu qurtarana qədər azad olacaqdır. Kursu

bitirdikdən sonra göstərdiyi fəaliyyət və müvəffəqiyyətdən dolayı istedadına müvafiq Posta və Teleqraf dəvairində [dairələrində] ona məsuliyyətli vəzifə veriləcək.

Ərizə qəbul olunur: iş günləri hər gün saat 11-dən 3-ədək Posta və Teleqraf Nəzarətinin dəftərxanasında (Naberejni, Mirbabeyevin mülkündə) və Azərbaycan Posta və Teleqraf nahiyəsi müdiri dəftərxanasında.

Posta və Teleqraf Nəzarətinin
dəftərxana baş müdiri Blajevski
Kargüzar R. Rəhimli
T-244

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, Nəzarətə məlumdur ki, Bakıda Azərbaycandan qeyri yerlərə aparmaqdan ötrü qadağan olunmuş buğda, un, pambıq, yun, ipək və sair xammal aparmaq üçün saxta icazələr satılır. Ona görə, Nəzarət ümumə məlumdur ki, un, buğda və xammal aparmağa Nəzarət icazə verməyir. Xammal üçün isə keçənlərdə birisi mal gətirdiyinə görə, ona icazə vəsiqəsi verilmişdi. Xammal aparmağın qayda və şəraiti bu yaxın günlərdə elan olunacaqdır. Qalan mallar üçün isə icazə hökumətin 28 iyul 1919-cu ildəki müfəssəl məlumatı mövcubincə [əsasında] hamıya verilir və saxta icazələri almağın heç bir əsası yoxdur.

T-243

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Daha bəsdir!**

səh. 155. “məkatibi-edadiyyə”: edadi məktəbləri, təhsildə ali məktəbdən əvvəlki mərhələyə məxsus məktəblər.

Teleqraf xəbərləri

səh. 159. “Pati jurnal” [Le Petit Journal]: 1863-1944-cü illərdə Parisdə nəşr edilən gündəlik qəzet.

“Kurlanda” (yaxud Kurlandiya): Latviyanın bir qisminin tarixi adı. 1795-ci ildə Rusiya İmperiyasının tərkibinə daxil olmuş, 1796-cı ildə Kurlandiya quberniyası yaradılmış, 1918-ci ildə müstəqil Latviya Respublikası elan edilmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 160. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” [Le Temps] qəzeti nəzərdə tutulur.

Qəzetlərdən

səh. 162. “səbiq kral Nikolayın”: qəzetdə “səbiq kral Nikolayın” kimi getmişdir; söhbət 1910-1918-ci illərdə Qaradağ kralı olan I Nikola Petroviçdən gedir.

Türkiyədə

səh. 163. “Manş dənizi”: La-Manş boğazı nəzərdə tutulur.

“Dolmabağça sahil sarayı-hümayununa”: “sahildəki padişahlıq sarayı Dolmabağçaya”; “sahilsaray” dəniz sahilində yerləşən saray yaxud köşklərə deyilir; Dolmabağça sarayı İstanbul boğazının (Bosforun) sahilində yerləşir.

səh. 164. “Sirkəçi”: İstanbulun Fatih ilçəsində, dəniz kənarında ərazi.

“Böyükada” (yaxud Prinkipo; Prinkipos): Mərmərə dənizində, İstanbul yaxınlığındakı arxipelaqın (Prins adalarının) ən böyük adası.

Dağıstan əhvalı

səh. 164. Yazının adı qəzetdə səhvən “Dağıstan üsulu” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 166. “Cümə günü eylül ayının...”: qəzetdə “eylül” yerinə “iyul” getmişdir.

səh. 167. “Verxni-Priyutski”: Bakıda küçə, indiki Şamil Əzizbəyov küçəsi.

İdarəyə məktub

səh. 173. “bəndi-acizidə”: müəllif “mənə məxsus bənddə” demək istəyir, təvazökarlıq əlaməti olaraq “mənə məxsus” deməyərk, “acizə məxsus” (Allahın bu aciz quluna məxsus) deyir.

səh. 174. “accent circonflexe”: qəzetdə latın hərfləriylə yığılmışdır.

“məmdud hərəkə”: sait hərfin uzun tələffüz edilməli olduğunu göstərən, sətirüstü işarə.

Bazar, 14 sentyabr 1919-cu il, nömrə 273

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-davamiyyəsi. Yekşənbə, 18 zihiccatül-haram sənə 1337. 14 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin müəfəfatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək həəs olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

BAKİ MÜSƏLMAN CƏMİYYƏTİ-XEYRİYYƏSİ

Bununla Bakı camaatına elan edir ki, düşənbə [bazar ertəsi] günü sentyabr ayının 15-də müsəlman məzaristanında saat 1-də məzkur [deyilən] cəmiyyət tərəfindən Bakı uğrunda müharibədə şəhid olmuş Qafqaz Müsəlman Ordusu əsgərlərinin bəqayı-namı [adını əbədləşdirmək] üçün yapılacak nişangahın binası qoyulacaqdır.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Rusiya pəhləvanı Vladimir Oleynikovun benefisi hazırlanır.

9049

“İTTİHAD” İRANİYAN MƏKTƏBİNƏ

Daxil olmaq istəyən şagirdlərin ərizələri qəbul olunmaqdadır. Dərslər isə sentyabrın 15-dən etibarən başlanacaqdır. Xahiş edənlər hər gün səhər saat 9-dan 1-dək idarəyə müraciət edə bilərlər. (Sadovı küçə, nömrə 19)

9041

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci səhəyi-tədrisiyyədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisənlə təlim veriləcək. Siniflər aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və ikinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, ki-

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir. 1-nci: Staroşvili – Oleynikov. 2-nci: Raqenbaum – Makarov. 3-ncü: İran mübarizəsi: Gənc Əli – Jan-de-Kolon.

“Azərbaycan” qəzetinin 273-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

çik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünəs [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünəs edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fəvqəzlikr [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul mütəəlimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiyalar təsis etmək xəyalındadır.

T-239

TƏZƏ TARİXİ DRAMALAR HÖKUMƏT TEATROSU AŞSAM TAMAŞASI *İki gecə*

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü, zilhiccənin 20-si, sentyabrın 16-da Bakı Türk Səhnəsi aktyorları iştirakı ilə artist Abbas Mirzə Şərifzadənin təhti-idarəsində [idarəsi altında, rejissorluğuyla] Azərbaycanımızın paytaxtı Bakı şəhərinin Mart hadisəyi-əliməsindən sonra yabançılar əlində qalıb, sonradan qəhrəman Türk ordusu tərəfindən mühasirə edilib xilas olmasının birilliyi münasibətilə gənc şair və mühərrirlərimizdən Cəfər Cabbarzadənin yazmış olduğu **“Bakı müharibəsi”** draması mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Həmin faciədə Bakı şəhərində Mart hadisəyi-əliməsindən sonra müsəlmanlara edilən zülmələr göstəriləcəkdir.

Faciədə iştirak edəcəklər: Nuri paşa, Mürsəl paşa, Məhəmməd Tofiq bəy, [Prokofi] Caparidze, Styopa [Şaumyan] və qeyriləri. Nuri paşanın cəbhədə olması və Bakıya hücum planı yapılması göstəriləcəkdir.

Çaharşənbə günü, zilhiccə ayının 21, sentyabrın 17-də gənc mühərrirlərimizdən Mirzəbala Məhəmmədzadə tərəfindən qələmə alınmış **“Bakı uğrunda müharibə”** draması mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu faciə Mart hadisəsindən sonra Azərbaycan türk xalqının Bakını düşmənlərdən xilas etmək üçün aylarla müharibə etməsini və axırda türklərin köməyi ilə Bakını fəth edib Azərbaycan paytaxtı elan edilməsini təsvir edir.

Bu faciələrdə Bakı mühasirədə ikən Xırdalan və Binə cəbhələrində Azərbaycan könüllü əsgərlərinin göstərdiyi məharət və şücaət göstəriləcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

Müdir və baş rejissor: A[bbas] M[irzə] Şərifzadə. Rejissor: H[acı] B[aba] Şərifzadə. Mübaşir: Rza Zaki bəy.

Qeyd: Pərdə qalxmadan qabaq natiqlərimizdən Piri Mürsəlzadə cənabları Azərbaycan Cümhuriyyətinin birillik əhvali-siyasiyyəsini havi [əhatə edən] bir nitq söyləyəcəkdir.

T-245

GENƏ BAŞLANIR!

Biz deyəndə ki, Azərbaycan türklərinin azadlıq və istiqlalı əleyhində bolşevik

də, menşevik də, monarxist də, denikinçi də, hamısı müttəfiqdirlər, safdərün [saddələhv] cavanlarımız bizdən inciyir və bizi “qaralıqla” ittiham edirlər. Halbuki dediyimiz gün kimi aşkar və dəlil və sübutları hər gözü görənün görəcəyi və bəsirəti açıq olanın anlayacağı şəkildə meydanda mövcud olub, əhəmiyyət verənləri gözəlcəsinə inandıra bilər.

Neçə gün əvvəl Moskof bolşevikləri öz komissarları olan Nərimanovun dili ilə bizə təhdid məktubu göndərmiş dedilər ki, Bakı Azərbaycan türklərinə verilməz. Orası “Sovetski Rossiya”nın malı olmalıdır. Həman eyni sözləri denikinçilər də deyirlər. Fərq yalnız “Sovetski Rossiya” sözündədir ki, onu dəyişib əvəzində “Yedinaya Rossiya” deyirlər.

Genə neçə gün əvvəl bolşevik qəzetəsi olan “Naş put” Lənkəranın süqutu haqqında yazarkən böylə demişdir ki: “Əlbəttə biz Lənkəranı (denikinçi olan) muğanlılara verərdik, nəinki Azərbaycan hökumətinə!”

İstiqlalımız və istiqlalımızın təqviyəsi [möhkəmlənməsi] lehində söylənən sözlər və icra edilən əməllər sosialistlərin də və denikinçilərin də acığını və narazılığını mövcib olur.

Türk Müəllimləri Qurultayının bu qərarı ki, müəllimlər xalq arasında istiqlal və azadlıq fikrini tərviç və təqviyə [yaymaq və gücləndirmək] üçün çalışmalıdır, sosialist qəzetəsi məşhur “Znamya truda”nın acığına gəlib, müəllimlərə guya nəsihət yolu ilə deyir ki, bu cürə siyasi işlər sizin işiniz deyil, siz gedin camaatın içində maarif və tərəqqi yolunda çalışın. Fəqət maarif yolunda ciddi surətdə çalışmaq istənildikdə, yəni məktəblərin mil-

liləşməsi məsələsinə şüru etdikdə [girişdikdə], genə həman sosialist “Znamya truda” denikinçi “Qolos Rossii” ilə ağıza verib qışqırır salırlar ki, ay aman bunu eyləməyin!

İştə, söhbətimiz dəxi bu məsələnin üstündədir.

Bir vaxt vardı ki, bu koalisiya, yəni sosialist və denikinçilər ittifaqı bizim siyasi istiqlalımıza qarşı mübarizə etməkdə idilər. Azadlıq və “samoupravleniye” [özünüidarə] kimi ali məqsədlərdən söhbət edən sosialistlər Azərbaycan türklərinin azadlıq və istiqlalı feilən əmələ gələrkən, ali məqsədlərin hüsulunu görüb də sevinmək və xoşnud olmaq əvəzinə, biləks [əksinə], məyus və mükəddər olub [kədərlənib], məqsədləri millətləri əzməkdən ibarət olan “Yedinaya Rossiya”çılarla əl-ələ verib istiqlalımıza qarşı müqabilə və mübarizəyə girişdilər. Azadlığımıza mane olmaq üçün hər bir qanuni və qeyri-qanuni vəsilələrə [vasitələrə] əl apardılar. Lakin haqqa qələbə çala bilmədilər. Məqhur [qəhr edilmiş] və məğlub olub susdular və ola bilsin ki, “fürsət məqamına” müntəzir olaraq hələlik kirməyə qərar verdilər.

Biz siyasi istiqlalımızı bərkitdik. İndi milli və mədəni istiqlalımızın hüsuluna mübaşir olmaq [girişmək] zamanıdır ki, bu yolda birinci qədəm olaraq məktəblərin milliləşdirilməyi işinə şüru edilərkən [başlanarkən] genə həman “Znamya truda” denikinçi “Qolos Rossii” ilə müttəfiq olub təkrar bizimlə mübarizəyə girişir və məktəblərin milliləşməsinə mane olmaq istəyirlər.

Siyasi istiqlala haqqımızı inkar edən “Znamya truda” böylə qərara gəlibdir ki,

biz hələ milli və mədəni istiqlala dəxi layıq deyilməmişik. Çünki bu iqdamata [addıma] hazırlığımız yox imiş. Əlavə, böylə milliləşdirmək əməli əqəliyyəti-milliyə [milli azlıq] təşkil edənələr haqqında, yəni rus, erməni, yəhudi və sairləri barəsində cəbr [zülüm] imiş.

Əvvəla, “hazırlıq yox imiş” bəhanəsi ilə bir millətin milli və mədəni istiqlalına mane olmaq hərəkəti sosialist “Znamya truda” üçün çox eyib olsun! Halbuki, böylə bir istiqlalı bu gün monarxistlər belə qəbula razıdırlar.

Və saniyə [ikincisi], əgər biz milliləşmək işlərinə “hazır deyilik” bəhanəsi ilə bu gün bu işə şüru etməsək və işlər bu halında baqi [olduğu kimi, əbədi] qalarsa, o halda biz buna heç vaxt hazır olmarıq. Binaənileyh [ona görə], böylə bir məntiq hökmüncə qiyamətə kimi milliləşmək üzünü görmərik.

Lakin vaqəən [həqiqətən də] biz məktəbləri milliləşdirməyə hazır deyilmirik? Bu həqiqətmi? Xeyr, həqiqət deyildir, çünki o dairədə milliləşdirmək əməli ki, Maarif Nəzarəti tərəfindən elan ediləbdir, ona kamalınca hazırıq. Gələn sənə bu dairəni bir az vüsətləndirməyə [genişləndirməyə], o biri il daha bir az geniş surətdə milliləşdirməyə, daha iki il sonra tamam milli məktəblərə malik olmağa hazır olmaq üçün işləmək lazım isə, o yolda işləniləcəkdir. Hər halda hazır olub-olmadığımızı bizə biganə olan “Znamya truda”çılar deyil, özümüz yaxşı bilərik.

Əqəliyyəti-milliyə [milli azlıq] təşkil edənələr haqqında “cəbr” məsələsinə gələdikdə, bu da boş və əsassız bəhanədir. Əvvəla, burada cəbr yoxdur, hər millət öz dilində hər nə oxuyacaqsız və hər nə

məktəb açacaqsız, açsın və oxusun. Buna hökumət tərəfindən heç bir mümaniat [maneçilik] ola bilməz. Əgər bir taqımları türk dilincə oxumağı öz övladları üçün “ar” bilirlərsə, oxutmasınlar. Onlara cəbr edən yoxdur və olmayacaqdır.

Qərək, bu “hazırsızlıq” və “cəbr” sözləri hamısı boş bəhanədir. Bu səs-küy ki, bir taqım bilafərqi-məslək [məslək, əqidə fərqi olmadan] qəzetələr və valideynlər tərəfindən eşidilməkdədir – bizim milli və mədəni istiqlalımıza qarşı mübarizədir ki, genə də başlanır.

Zənn edilməsin ki, Azərbaycan hökumətinin vəzifəsi yalnız bir qaradovoyluqdan ibarət olmalıdır. Bu hökumətin ən böyük vəzifələrindən biri də milli maarif məsələsidir. Azərbaycan türklərinin Maarif Nəzarətindən gözlədiyi bu deyil ki, o direktoru qulluğa qoyub, bu direktoru əzl etsin. Ümdə gözlədiyimiz əməl [arzu] burasıdır ki, məktəblər milliləşsin, dilimiz hökumət dili hökmünə girsin, milli maarifimiz tərəqqisinə mane olan və istibdad zamanından irs qalan əngəllər bərtərəf edilsin [aradan qaldırılsın]. Bu isə ibtidailərdən başlanıb ta universitəyə qədər ümum məktəblərimizin milliləşməyi ilə mümkün ola bilər.

Nikolay məmurları bizi milli maarifdən məhrum edib dilimizi məlul [şikəst] bir hala saldılar – bəsdür! O zamanın arzuqəşləri və onlarla ittifaq bağlayan “sosialistlər” tərəqqimizə mane olmasınlar.

Məsələni Parlmana keçirmək istəyirmişlər. Bu ümidlə ki, Parlaman onların haqsız iddiasını qəbul edib, məktəblərin milliləşmək məsələsinə dayandıracaqdır. Heç zənn edilməsin ki, Azərbaycan Parlamanı maarif təşnəsi olan Azərbaycan

türklərinin milli maarifinə mane ola bilən hökmlər və qanunlar qoymaqla böylə bir haqsız və əsassız əmələ razılıq verə! Parlamanımız gözəl bilir və hər kəs dəxi bilməlidir ki, bu səs-küy bizim milli və mədəni istiqlalımıza qarşı yeni bir mübarizədir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Moskva - Şimal cəbhəsi - Şimali Dvina nın sağ sahilində bizim müvəffəqiyyətli hücumlarımız tövsiyə-dairə edir [əhatə dairəsini genişləndirir].

Qərb cəbhəsi - Qdov dəmiryolunun şərqrə doğru tərəfində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] hücum keçmişlərdir. Desnanın şimal cəhətlərində Dvina aşırımı hücumlarımız davam etmədədir. Vileysk istiqamətində düşməyə böyük tələfat verərək hücumları dəf edilmişdir. Borisovun 30 fərsəx [verst] məsafəsində düşmə qitəatı Bezçu nəhrini keçmişdir. Bizim Dnepr donanmamız Kiyevin 15 fərsəx məsafəsində olan Vışqoroddan buraxılmışdır.

Cənub cəbhəsi - Bizim hücum edən qitəatımız Çesnovkanı işğal etmişdir. Sumının 15 fərsəx məsafəsində Tetkino mövqifi [stansiyası] tərəfimizdən zəbt edilmişdir. Tsaritsın dairəsində qitəatımız düşmənin böyük qüvvələri ilə müharibə edir.

Türküstan cəbhəsi - Tsaritsın dairəsində qitəatımız şiddətli müharibə bə'dində [sonrasında] düşməni tərd edib [qovub], Solodnikini işğal etmişdir. Kizlyar istiqamətində qitəatımız hücum keçmişdir. Uralın sağ sahilində bizim hissələr Saxarnı tərk etməyə məcbur edilmişlərdir. Lbişensk istiqaməti-qərbisində düşməni tərd etməyə müvəffəq olduq. Aktobenin cənub-qərb cəhətində düşmənin üç min nəfəri bizim tərəfə keçmişdir. Daşkənd dəmiryolu dairəsində süvarilərimiz düşməni üzərinə saldıraraq, bir çox xutorlar zəbt və 2500 kazak əslihləri [silahları] ilə əsir almışdır. Aktobenin şərqrində bir liva [briqada] kazak bütün heyəti ilə tərəfimizə keçmişdir.

Orskun şərqr cəhətində 26-cı kazak alayı bizə təslim olmuşdur. Aktobeyə nümayəndə gəlib düşmənin Cənubi ordusu qitəatının əslihsini və 15-20 mindən ibarət nəfərin təslimi təklifini etmişdir. Bu təriq [yol] ilə həzimetə [məğlubiyyətə] düşər olmuş düşmənin 20 minə yaxın əsəkirini Aktobe və Orsk ətrafında əsir almışdır. Mabaqi qitəatın [geri qalan hərbi hissələrin] təslim olacaqları dərkardır [aşkardır].

Şərqr cəbhəsi - Kurqan və Petropavlovsk dairələrində düşmənin bir livası münhəzim [məğlub] edilmişdir. Səkkiz top və bir çox əsir iğtinam edilmişdir [qənimət alınmışdır]. Hücumumuz İşims[koye] dəmiryolunun hər iki tərəfində davam edir.

Düşmənin ordusu acdır

Quryevdən zəbt edilmiş düşmənin radio teleqramında ərkani-hərb naçalnik [qərargah rəisi] rica edir ki, səriyyə [təcili] un göndərsin. Ordu aclıq çəkir.

İngiltərə və Misir

London teleqramları xəbər verirlər ki, misirlilər düşmənə hərəkətdə (teleqram buraxılmışdır). Məmləkətdə övza [vəziyyət] getdikcə kəskinləşir. Parisə getmiş nümayəndələr Misir muxtariyyətini təmin etmək məsələsində müvəffəqiyyət qazanmadıqlarından dolayı əhali narazıdır. Qahirə küçələrində xınc-xınc [basabas; qələbəlik halda] toplanan əhali “Misir misirliləridir” şüarı ilə nümayiş yapırlar. Əhalini dağıtmaq üçün ingilislər tankları çıxarırlar.

(İtaliya radio xəbərləri)

İtalyanların tələfatı

Statistikanın göstərdiyi üzrə Müttəfiqlər və Makedoniya cəbhələrində italyanların tələfatı 91.812 yaralı və 7.216 məqtul [ölü] olmuşdur. Müttəfiqlərin İtaliya cəbhəsində tələfatı isə 2.258 məqtul və 7.200 yaralı olmuşdur.

İtaliya zabitanının tərxisi

İtaliya Hərbi vəzirinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə 1894-cü sənədə xidmətə alınmış yuxarı rütbə zabitlər tərxis ediləcəkdir.

(Müttəfiqlər radio xəbərləri)

Admiral Kolçaka müavinət

Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Amerikadan Kolçak ordusu üçün bir çox mühimmi-hərbiyyə və ərzaq Vladivostoka göndərilmişdir.

Kronştatda

Londondan xəbər verirlər ki, Kronş-

tadt əhali tərəfindən təxliyə edilmişdir. Şəhər yanğın içində məhv olur.

Rəhnlərin edamı

Balaşov - Uryupinskdən çəkilərkən kazaklar 60 yəhudini qurşuna dizmişlərdir. Yəhudilər Balaşova gələrkən rəhn sifəti ilə tövqif [həbs] edilmişlərdi. Edam edilənlərin həpsi fəhlə sinfinə mənsubdurlar. Burjuazlar qaçmağa müvəffəq olmuşdur.

Norveçdə tətillər

Stokholmda müntəşir [nəşr olunan] “Sosial-Demokrat[en]” qəzetəsi müxabiri xəbər verir ki, eylülün [sentyabrın] 15-dən bütün Norveç kağız fabrika əmələləri [işçiləri] tətillə başlayacaqdır.

İrlandiyada üsyan

Kopenhagen - İngiltərə hökuməti həyəcanı yatırmaq üçün İrlandiyaya 20 min əsgər göndərir.

Serb vəhşətləri

Koltano - Amerika qəzetələrində serblərin Qaradağda icra etdikləri vəhşətlər barəsində əxbarat [xəbərlər] nəşr edilmişdir. Həman əxbarat dün Müttəfiqlər komissarlarının rəsmi vəsiqələrindən iqtibas edilmişdir [götürülmüşdür]. Şu əxbaratda denilir ki, serblər, hökuməti əllərində saxlamaq üçün hər dürlü cinayət irtikabından [işləməkdən] çəkinməyirlər.

Sülh müzakirəsinin təxiri

Estoniya hökuməti nümayəndələrinin xahişi ilə Rusiya Şura Hökuməti ilə sülh müzakirəsinin başlanılması bir neçə gün təxir edilmişdir.

Şərq cəbhəsi xəbərləri

Bolşeviklərin diplomasi istixbaratına [xəbərlərinə, məlumatlarına] nəzərən, Akt-yubinskdə 8 min əsir alınıb, külli miqdarda mühimmi-hərbiyyə iğtinam edilmişdir [qənimət alınmışdır]. Şəhərin küçələrində şiddətli müharibə gedir.

Gürcüstanda

Gürcüstan hökuməti Britaniya qoşunlarının Gürcüstanda qalmasına müsaidə edilməsini komandandan təvəqqe etmişdir. “Veçerneye vremya” qəzetəsinin işarətinə [bildirməyinə] nəzərən, Gürcüstan hökuməti bolşevizmlə mübarizə etmək niyyəti ilə yarım milyon rublə təxsis etmişdir [ayırmışdır]. Rəvayətlərə görə, bolşeviklərə qarşı müharibə etməyi Denikinlərin təkidatı ilə öhdələrinə götürmüşlərdir.

SÜLH ƏTRAFINDA**Sülh müahidənaməsi Vəkillər Palatasında**

Sülh müahidənaməsi [sazişi] haqqındakı müzakirələr pəncşənbə [cümə axşamı] günü iclasında da davam etmişdir. Marsel Samba izhar etmişdir ki, indiki sülh müahidənaməsinin sülhü təmin edəcəyinə inanmayı. Bundan ötrü Cəmiyyəti-Əqvamın [Millətlər Cəmiyyətinin] möhkəm bir əsasla davam etməsi lazımdır. Almanların sabahki əhvali-ruhiyyələri nə halda olacağı onu əndişəyə salır. Digər tərəfdən, o zənn edir ki, bütün müharibə [savaşın] dövlətlər Cəmiyyəti-Əqvam üzvləri cümləsinə daxil edilməlidirlər.

Romaniya və Müttəfiqlər

Ali Şura Romaniyaya xəbər vermişdir ki, Romaniya Macarıstanda həbs etdiyi şeylərin bahasını verməlidir. Bundan əlavə, Romaniyaya təklif edilmişdir ki, sülh müahidənaməsi əsaslarına hörmət etməlidir. Belə ki, heç bir zərər Müttəfiqlərdən bixəbər təyin edilməyir.

Trakiya məsələsi

Trakiya müsəlmanları Ali Şura üzvlərinə bir dəvətnamə göndərmişlər ki, Trakiya əhalisinin əksəriyyətini müsəlmanlar təşkil edirlər. Bununla bərabər, Trakiya müsəlmanları əhalinin Yunanıstana və ya Bolqariyaya yapışması arzusunda olduğunu təsdiq edirlər. Lakin bunu da izhar edirlər ki, əhalinin çox hissəsi bitərəf bir hökumət təşkili tərəfdarıdır.

Xırda millətlər müahidəsi

Lion - Ali Məclis hal-hazırda xırda millətlər müahidəsi [sazişi] ilə məşğuldur. Müahidəyə qeyd və əlavə etmək ixtiyarından xırda millətlər məhrum ediləcəyi möhtəməldir [ehtimal olunur]. Onlar ya müahidəni imza etməli və ya imzadan imtina etməlidirlər. Serbiya və Romaniya müahidəni imza etmədən imtina etmişlərdir. Onların imtinalarının Cəmiyyəti-Milələ [Millətlər Cəmiyyətinə] nə kimi bir təsiri olacağı məsələsi təbii olaraq qalxmışdır. Amerika nümayəndəsinin rəyinə görə, onlar başqaları ilə birlikdə hərəkət etməsələr mütəzərrir olmalıdırlar [ziyan çəkməlidirlər].

Lion - Klemanso sədarəti altında vəqə olmuş Ali Məclisin Beynəlmüttəfiqin cəlasəsində [Müttəfiqlərarası iclasında] böylə

qərar çıxarılmışdır ki, Romaniya müahidəni imza etmək istəsə, heç bir qeyd və əlavəsiz imza etməlidir.

Avstriya müahidəsi

Kansler Renner salı günü Parisə varid olacaqdır [gələcəkdir]. Ehtimal var ki, müahidə çaharşənbə günü imza edilsin.

Almaniya notası

Almaniya hökuməti Klemansoya vermiş olduğu notasında Avstriyaya aid tələblərdən vaz keçərək Almaniya məşrutəsinin təbdil qılınmasını [konstitusiyasının dəyişməsinə] tələb edir.

Müahidə maddi şəraitinin müzakirəsi

Müahidənin maddi şəraiti [maliyyə şərtləri] barəsində Palatada müzakirata başlanılmışdır. Klots bəyan edir ki, 36 sənə zərfində Almaniya, Fransa hökumətinə 436 milyard verəcəkdir və sonra kredit nöqtəyi-nəzərinə baxaraq, o söyləmişdir məmləkət böylə bir nəticədən razı qala bilər.

QƏZETƏLƏRDƏN

Triestdə bolşevik nümayişləri

Romadan xəbər verirlər ki, Triestdə bir neçə bolşevik mühacirlərinin həbs edilməsindən dolayı Triest Məsai [Əmək] Borsası ümumi tətillər elan etmişdir. Tramvay hərəkəti durdurulmuş, elektrik mövqifi [stansiyası] tətillər edildiyindən şəhər qaranlıqda qalmışdır. Bolşevik sosialistlər böyük nümayişlər icra etmişlərdir. İtaliya vətənpərvərləri dəxi əks nümayiş-

lərlə çıxmışlar. Hökumət məmurları müdaxilə edərək 400-ə qədər adam həbs etmişlərdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Vükəla Şurası qərara almışdır ki, sentyabrın 15-ni Bakı şəhərinin azad edilməsi münasibətilə bayram günü elan etsin.

- Ədliyyə nazirinin Fövqəladə İstintaq Komissiyası məsarifəti üçün 60 min manat buraxılması haqqındakı təqriri [rəsmi məktubu] istemasından [dinləndikdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

İstənilən para 20 milyonluq fondan buraxılsın.

- Ədliyyə nazirinin Gəncə həbsxanası təmiri üçün Gəncə qubernatoruna 115 min 35 manat 4 qəpik verilməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstənilən məbləğ 20 milyonluq fondan buraxılsın.

- Maliyyə nazirinin meyvə və üzüm şərabından alınan aksizin dəyişməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxal tapşırılsın.

- Posta və Teleqraf nazirinin ismarlanmış posta milli nişanları məsarifəti üçün

əlavə olaraq 63 min manat buraxılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstənilən məbləğ 20 milyonluq fondan buraxılsın.

- Maliyyə nazirinin dövlət vergilər, mədən və imarəti-qeyri-mənzulə [daşınmaz əmlak] gəlir vergilərinin müvəqqəti olaraq artırılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxal tapşırılsın.

- Rəisi-Vükəlanın [Baş nazirin] Portfelsiz nazirin məzuniyyət və tədavi üçün xüsusi para verilməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Portfelsiz nazir Amaspura bir ay yarımlıq məzuniyyəti ilə tədavi üçün 20 milyonluq fondan 15 min manat buraxılsın.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Daxiliyyə naziri namına işbu məzmununda bir teleqram alınmışdır:

Dün İrəvan quberniyasının Novo-Bayezid sancağının Başkənd kəndi nümayəndələri Məşhədi Hüseyn İsmayıl oğlu, Əli İbrahim oğlu, Cabaq Meysiya oğlu xəbər vermişlər ki, 13 gün bundan əqdəm [qabaq] onların kəndi erməni qoşunları quldurları və mühafizləri tərəfindən təxrib edilmişdir. Təxribat yapanların başında zabitan [zabitlər], qəza qaimməqamları [qəza rəisləri] və polis müfəttişləri dururdular. 300 nəfər adam qətl edilmişdir.

Məzkur [adı çəkilən] köyün qaçqınlarından 17 nəfəri Yelenovski yanında ermənilər tərəfindən tutulmuşlardır. Bunların ikisi qaçır qurtarmağa müvəffəq olduarsa da, mabaqisi [qalanı] kəsilmişdir.

Bu gün Eçmiyədzin qəzasının Tixt köyü əhalisindən Məhəmmədli Malandar oğlu, Əli Həsənqulu oğlu, Allahverdi Məşhədi Mərdan oğlu yanıma gəlib xəbər vermişlər ki, 10 gün bundan əvvəl onların da kəndi fəlakətə uğramışdır. Onların köyü əsasınadək təxrib edilərək, 600 nəfər əhalisindən 60 nəfər sağ qalmışdır.

İrəvan qəzasının Axaraçiq kəndinin sakini Molla Cabbar Kərbəlayı Həsən oğlu xəbər verir ki, 9 gün əvvəl köy əhalisini toplayıb üzərlərinə dəhşətli atəş açmışlardır. Böylə hadisətdə bütün qəza hökumətləri ilə zabitan ilə əsgərlər də Türkiyəyə qaçmışlar ki, başlarında işbu məşhur adamlar durur: Qazo Arutyunov, Borat Arutyunov, Aram Manvelov, Aram Aqayev, Tiqrən Manvelov, Madat Manvelov, Arşak Akop oğlu və qeyriləri.

İşbu hadisəni Qazax qəzasına külliyyətli surətdə gəlmiş qaçqınlar da isbat edir.

Aldığımız məlumata görə, ağustosun 20-dən 30-dək 8 müsəlman köyü təxrib edilmişdir. Qaçqınların simaları dəhşətli olduğu kimi, ac-yalavac açıq havada yaşayırlar. Onların miyanlarında [aralarında] xəstə və məcruhlər [yaralıları] da vardır.

Ermənilərin böylə müamilatı [rəftarı] Qazax müsəlmanlarına təsir edir və onları həyəcana salır. Həzrəti-alilərinizdən lazımi tədabir ittixatını [tədbirlər görülməsini] rica edirəm.

Xüsusi müvəkkil: Qaraşarov

* * *

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Gəncə Nahiyə Müfəttişliyinə müraciətən elam etmişdir [bildirmişdir] ki, təcili surətdə Qazaxda toxucu, rəngləmə emalatxanaları təsisinə şüru edilsin [başlansın]. Emalatxanalar qaçqınlara məxsus olacaqdır.

- Bir zaman bundan əqdəm [əvvəl] “Azərbaycan” qəzetəsində xəstəxanaların Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə verilməsi haqqında bir məlumat verilmişdi. Əlavə olaraq elam edilir ki, həman məsələ fəqət Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] idxal edilərək hələ həll edilməmişdir.

- Zəngəzur qaçqınlarını məskun etmək üçün təşkil edilmiş xüsusi komiyaon eylülün [sentyabrın] 12-də Qarabağa azim olacaqdır [yola düşəcəkdir]. Həman komiyaonda Qarabağ general-qubernatoru indindəki [nəzdindəki] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti müvəkkili ilə nahiyə müfəttişi də iştirak edəcəkdir. Hökumət Zəngəzur qaçqınları işlərinin təsviyəsini [həllini] məzkur [deyilən] komiyaona mühəvvel etmişdir [tapşırılmışdır].

- Qradonaçalstva cənbində [nəzdində] olan süvari müfrəzənin [dəstənin] 25 nəfər dağıstanlı nəfərləri [əsgərləri] Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən məlum etmişlər ki, bu vaxtadək burada xidmətdə bulunurdular, şimdi isə vətənləri Dağıstanın ciddi əhvalından naşi [ötürü] oraya getmək məcburiyyətində qalmışlardır. Nəfərlər rica etmişlər ki, onların məvaciblərinin verilməsi haqqında

lazımı binagüzarlıqda bulunulsun [sərəncam verilsin].

- BORN-un Bibiheybət mədənləri əməlləri [fəhlələri] Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişlər ki, müdiriyyət onları xidmətdən əzl etmişdir [qovmuşdur]. Halbuki, əzl etmək lazım olsaydı, iki həftə əvvəl xəbər verməklə, müştərək müqavilənamə [kollektiv müqavilə] üzrə müamilədə bulunmalı [rəftar etməli] idi. Fəhlələr rica etmişlər ki, bu babda lazım gələcək tədabir ittixaz edilsin.

- Hal-hazırda Gürcüstandakı cümhuriyyət iqtisadi orqanları ilə qonşu dövletlər tüccarı miyanında [tacirləri arasında] ixtilaflar çoxalmağa başlamışdır. Bunun da səbəbi əcnəbilərin Gürcüstanda olan malların düxulu və xürucu qəvanini [malların idxalat və ixracat qanunlarını] bilməməsidir. Tacir Gürcüstan Cümhuriyyəti Ticarət və Sənaye Departamenti Xarici[yyə] şöbəsindən lazım olan vəsiqəni almadan, Gürcüstan malı alaraq əcnəbi pulu ismarlamasını da qəbul edirlər.

Bundan əlavə, Gürcüstan gömrükxanalarında vəsiqəsizlikdən naşi [irəli gələn] ixtilaflar törəyir. Binaənileyh [ona görə], Gürcüstan Xariciyyə Nəzarəti elam edir ki, [bildirir ki] Gürcüstandan, fəqət Cümhuriyyət Ticarət və Sənaye Departamentinin Xariciyyə şöbəsindən alınan vəsiqələr üzrə mal çıxarmaq olar.

- Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti Lənkərandakı xüsusi dövlet müvəkkilə müraciətən rica etmişdir ki, bolşeviklər zamanında evləri dağılmış xəsarətdidələrə [zərərçəkənlərə] təmir üçün məccani [pulsuz]

ağac buraxmaq bərəsində tədabir ittixaz eylesin [tədbirlər həyata keçirsin].

- Cavad qəzası əhvalını təhqiq üçün oraya göndərilmiş Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti məmuru xəbər vermişdir ki, oradakı qaçqınların əhvalı qayət ciddidir. Onlara toxumla müavinətdə bulunmalıdır ki, kəndi torpaqlarını əkə bilsinlər. Əks surətdə onlar xəzinə üzərində ağır bir yük olacaqdırlar. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Ərazi Nəzarəti nəzdində bu haqda təşəbbüsatda bulunmuşdur.

- Şamaxı qəza qaimməqamına Göyçayda darüleytam [yetimxana] güşadı [açılması] haqqında təcili surətdə smeta təqdimi təklif edilmişdir.

CÜMƏ GÜNÜ XƏBƏRLƏRİNDƏN

Amerikada dəmiryol tətili

Dəmiryol və paroxod xidmətçiləri böylə bir tələbat təqdim etmişlərdir:

Tətill, xidmətçilərin icra komitəsinin Vilsonla olan müzakirətindən kənar davam edir. Əhvalı yüngülləşdirməkdən ötrü hökumət tərəfindən edilən təklif üzrə əməllər komiya qərarlarını gözləmək istəməyirlər. Əməllərin icra komitəsi Vilsonu təhdid edir ki, hərgah bahalıqın qarşısı alınmaq üçün tədbirlər görülməsə, təzədən minlərcə dəmiryol əməlləri tətill edəcəklərdir.

İtaliyada tətill

Sənəət [sənaye] mərkəzlərinin bir çoxunda neçə min əməllə tətill etmişdir. 70

minə qədər işsiz əməllə vardır. Bir çox fabrikalar işləri dayandıрмаğa məcbur olmuşlar. İki piyada və bir süvari alayı tətill edilən yerlərə göndərilmişdir ki, üsyanı yatırsın. Neapolda və Genuyada tətill elan edən matroslar arasında nizamsızlıq başlanmışdır. 50-dən ziyadə gəmi, hətta hökumətin əmrinə görə Amerikadan ərzaq daşımağa təyin edilən gəmilər də işləməyirlər. Pyemontda tətill davam edir. Hökumətin və sərəvdarların şüarı Qərbi Yevropanı müharibənin saldığı təhlükədən xilas edə bilməz.

Amerika sərəvdarları

Qərbi Yevropadan Parisə övdət edən [qayıdan] Huver demişdir ki, bütün Mərkəzi Yevropa[ya] iqtisadi böhran yaxınlaşır. Hər yerdə işsizlik və bahalıqdır. İsveçdə işsizlik artmaqdadır. İşsiz qalanların daha da miqdarı artacağı gözlənilir. Parisdə bahalıq görə hər gün təzə nizamsızlıqlar törəyir.

Almaniyada inqilab hərəkati

Münhen kommunistləri hökumət əleyhinə hərəkət başlamışlardır. Münhendə tətill başlanmışdır. Dəmiryol fəhlələri Berlində olan cəza dəstələrinin rədd edilməsini tələb edirlər. Berlində şikəst əsgərlər hökumət tərəfindən yaxşı təmin edilmədiklərindən protesto olaraq nümayiş etmişlərdir. Bunların qarşısına əsgər göndərilmişdir. Nümayişçilər bayraqlar qaldırmışlar. Bu bayraqlarda “Qardaşlar, bizə güllə atmayın!” sözləri yazılmışdır. Polisə həbs etməyə başlamışdır.

Bolşevik təşviqati

Fin qəzetələrində bir teleqraf dərc edilmişdir ki, sentyabrın ikinci gecəsi Fransa

saldatları avtomobillərdə gəzib payladıkları vərəqələrdə əhalini inqilab yolu ilə irəli getməyə dəvət edirmişlər. Bu vərəqələrin məzmununda Puankareyə və Klemansoya müraciətən şiddətli sözlər yazılmışdır.

Çində üsyan

Bolşeviklər əleyhinə olan qəzetələrin verdikləri məlumata görə, Çin hökumətinin şimali hissəsində üsyan qalxmışdır.

Denikin və Petlyura

Denikin qəzetələri Petlyura əleyhinə yazıb deyirlər ki, Petlyura tərəfdarları bolşeviklərdən artıq düşməndirlər. Şayi-ata görə, Petlyura Denikinə müharibə elan etmişdir.

Kuban Radasında

Kuban Radasının qapalı iclasında Denikinə olan münasibət müzakirə edilmişdir. Don və Terek nümayəndələri iclasdan kənar edilmişlərdir. 25 səs əleyhinə 28 səs ilə Denikin ilə bərabər hərəkət etmək qətnaməsi qəbul edilmişdir. Denikin əleyhinə olan nümayəndələr Rada işlərində iştirakdan imtina etmişlərdir. Tezliklə Kuban kazaklarının cəbhədən geri qaytarılmaları və Kubanın Dabravol ordusundan təmizlənməsi tələbatı kəndlərə göndərilmişdir. Hərgah Dabravol odusu getməsə, onu arxadan vurmaldır.

İngiltərə və istiqlaliyyət

Vıborq qəzetələri yazırlar ki, İngiltərə hökuməti Rusiyada təşkil edilən hökumətlərin istiqlaliyyətini müdafiə və təsdiq etmək tərəfdarıdır. Çünki İngiltərə Al-

maniya ilə Rusiyanın birləşəcəyindən qorxur. Fin qəzetələri Finlandiya istiqlaliyyətinin Müttəfiqlər tərəfindən təsdiq edilməsi əleyhinə Denikinin protestosunu dərc etmişlərdir.

Şimal cəbhəsində

Arxangelskdə nəşr olun “Oteçestvo” qəzetəsi yazır: Müttəfiq əsgərlərinin Arxangelskdən getmələri münasibətilə bələdiyyə və zemstvo [yerli özünüidara] idarələrinin müşavirəsi olmuşdur. Həmin müşavirədə general [Yevgeni-Lüdvig] Miller Ağ qvardiya əsgərlərinin Müttəfiqlərinə əhvalı nə cür olacağını təsvir edib demişdir ki, əsgərliyə almağa adam qalmamışdır.

Hər yerdə kəndlərdə bolşevizm ruhu vardır.

Müşavirə qərara almışdır, Müttəfiqlərdən xahiş edilsin ki, əsgərlər bahar fəslinə qədər aparılmasınlar.

Müttəfiqlərin nə səbəbə əsgərlərini aparmaq sualına general Miller cavab vermişdir ki, bunu İngiltərə fəhlələri tələb edirlər.

Omskda hərbi müşavirə

Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, Omskda admiral Kolçakın sədarəti ilə hərbi şura olmuşdur. General Diterixsin qəzetə mühərrirlərinə dediyinə görə, bu müşavirə Şərq cəbhəsində gözlənilən böyük hadisələrlə əlaqədardır.

Aleksandrovsk fortu

Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə [Zakaspiyskdə] olan Aleksandrovsk fortu general Jeleznovun komandasında olan Ural kazaklarının əlindədir. Həyat adi halındadır.

Ərzaq cəhətindən korluq vardır. Aşqabad pulları işləməyir. Ancaq Nikolayevski və Kerenski pulları qəbul edilir.

Dabravolların hücumu

Dabravollar Odessadan Yaltaya hücum edirlər.

Kolçak cəbhəsindən Kursk səmtinə bolşevik əsgərləri gətirilmişdir.

Moskvada

Varşavadan xəbər verirlər ki, Moskvada ancaq altı günlük çörək vardır. Cənuba tərəf teleqraflar göndərilib tezliklə mərkəzə çörək yetirilməsi xahiş edilir. Şəhər dəhşətli bir haldadır. Uca evlərin damında pulemyot qoyulmuşdur. Vaxtında çörək yetişmədiyi təqdirdə üsyan olacağından qorxurlar. Şəhərdə qaraqol artmışdır.

Dvinskin mühasirəsi

Odessadan xəbər verirlər ki, bolşevik əsgərləri Dvinskə yaxınlaşıb şəhəri mühasirə etməyə başlamışlardır. Ağır topxana gətirilib Dvinski şimal tərəfdən götürməkdən ötrü körpülər çəkilməkdədir. Bolşeviklər də Dvinsk şəhərini möhkəmlətməkdədir.

Atamanın əmri

Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, ataman Filimonov verdiyi əmrində işğal edilən oblastlarda Kuban kazaklarının dinc əhali üzərinə təcavüz etmələrindən şikayətlənib, bununla kazakların özlərini ləkələdiklərini söyləyir. Ataman bundan belə təcavüzatda bulunanların hərbi məhkəməyə verilməsini naçalniklərə əmr etmişdir.

İRƏVAN QUBERNİYASINDA

- Erməni Cümhuriyyətində -

Vedililərin hali

Vedibasar müsəlman kəndliləri ilə erməni nizami qoşunları arasında aylardan bəri başlanan rəsmi müharibə avqust ayının ibtidallarından [əvvəllərindən] bəridir ki, mütarikə [atəşkəs] halıyla olaraq dayanmışdır.

Müharibə zamanında erməni əsgərləri və camaatı Vedi müsəlmanlarının buğda, arpa əkinlərini tamamilən biçib aparmışlar. Çünki hücum erməni saldatları tərəfindən başlandığına görə, Vedi kəndliləri ancaq kəndləri daxilinə sığınib, daxil səngərlərində özləri[ni] müdafiə halında idilər. Binaənileyh [ona görə], kəndlilərin əkinləri bütünlükcə hücumçu erməni saldatlarının və camaatının tərəfində qalmışdı. Bu müharibə zamanında Vedi kişiləri səngərlərdə davaya məşğul olduğu kimi, arvadları da gecələrin qaranlıqlarında səngərlərə yaxın yerlərin buğda və arpalarını ancaq biçib gətirə bilirmişlər.

Lihaza [buna görə], dava vaxtında ermənilər Vedi kəndlilərinin geridə qalan azuqələrini, əkinlərini tamamilən biçib aparmışlardır. Bu səbəbə, indi Vedi müsəlman kəndliləri hər qisim azuqəyə möhtac halda qalmışlar.

Qeyrətli vedililər hər zaman: “Biz heç bir erməni qüvvəsinin qabağında məğlub olmayacağıq, ermənilərə heç bir növ ilə boyun əyməyəcəyiz, fəqət əkinlərimiz talandığına görə, qorxumuz budur ki, aclıq bizi məğlub edər” deyirmişlər.

Məmafih [bununla belə], namuskar, qəhərman Vedi kəndliləri qorxduqları aclığa

indi düçar olmuşlar da, fəqət namuslarını, hüquqlarını, torpaqlarını qanları ilə, qabarlı əlləri ilə qeyrətvəranə bir surətdə hələ mühafizə etməkdədirlər.

Vedi kəndliləri bu müharibə əsnasında bir neçə müharibə fənləri də göstərməklə düşmənlərini tələfata düçar etmişlərdir.

Vedililər bir dəfə əxzi-mövqe etdikləri [mövqe tutduqları, yerləşdikləri] xəndəklərini uzun fasilədə [məsafədə] və geniş bir halda qazıyıb hazır etmişlər. Ondan sonra az qüvvə ilə xəndəyə girib zəif və yüngül surətdə müdafiədə bulunmuşlar. Erməni saldatları bundan cürət alaraq hücum etmişlər. Müsəlmanlar xəndəklərini buraxıb qaçmışlar. Erməni saldatları gəlib bu xəndəklərdə əxzi-mövqe etmişlərdir. Bu halda müsəlman müharibləri [savaşçıları] yaxın yerdən axmaqda olan böyük suyu havi [ehtiva edən] arxın suyunu açıb məzkur [deyilən] xəndəklərə çevirmişlər. Bu vasitə ilə erməni saldatlarının ləvazimatını su cərəyanına düçar etməklə, kəndlilərini də açıq səhraya çıxarıb pərişan etmişlərdir.

Digər bir dəfə də vedililər bir dağın təpəsini işğal edib, yüngül, zəif bir surətdə və yanlış atışmalarla özlərini düşmənlərinə zəif və hərbə qeyri-aşına göstərmişlər. Erməni saldatları cürət alaraq təpəni almaq üçün hücumu keçmişlər. Vedililər düşmənlərinin tam istədikləri fasiləyə [məsafəyə] çatdıqlarını görüncə, qabaqca qurmuş olduqları plan üzrə yenə xüsusi əhatə ilə erməni saldatlarının ətrafını çevirmişlər. Hərtərəfli ansızın atəşə tutmuşlar. Böyləcə, düşmənlərindən bir nəfərini də sağ buraxmamışlardır.

Vedi müharibəsi erməni saldatlarını o dərəcə qorxutmuş ki, bir erməni yaralı

saldatından harada yaralandın deyə soruşduqda, Vedi əvəzinə (məşhur Verdinin müharibəsinə qiyasən) “Verdendə yaralandım” deyə cavab verirmiş.

Azuqəsizlik imdi Vedi müsəlmanlarını sıxışdırmaqdadır. Bilxassə, vedililərin özlərindən başqa, erməni toplarının bombardmanından dağılmış olan Kiçik Vedi, Şıxlar, Əliməhəmməd, Şiddi, Xalisa, Əfşar, Şirazlı, Qaralar, Taytan kimi ətraf kəndlərin müsəlman qaçqınları da qaçıb bunların arasına minlərcə gəldiklərinə görə, möhtaclıqların və acların çoxluğundan indi Vedi ətrafında və bunlara azuqə verməkdə olan Aralıq-Başkənd tərəflərində çörəyin girvənkəsi 15 manata satılmaqdadır.

İrəvandan hər zaman yeni-yeni qüvvələr və dava ləvazimatı almaqda olan erməni saldatları Dəvəli müsəlman kəndini alaraq, Vedi kəndini də əhatə edib mühasirə halına salmışlardı.

İrəvanda təhsil görmüş ordubadlı müəllim Əkbər Əkbərzadə bu halda 1500 Şəhur atlısı ilə vedililərin köməyinə çatmış, Dəvəli kəndini erməni saldatlarından geri qaytarmış, erməni saldatlarını oradan vurub qaçırtmışdır. Erməni saldatları bu məğlubiyyətdən sonra çəkildiklərinə görə, Vedi və ətrafı ermənilərin mühasirəsindən xilas ola bilmişdir.

Vedi müharibəsini öz dəhşəti ilə idarə edən komandanlar (namuslarına ləkə gətirdiyi üçün ermənilərin ad verdikləri kimi) türk və qeyri zabitlər olmayıb, kəndlilərin öz arasında məhza qəhrəmanlıqları ilə, səbatkarlıqları ilə adlanmış Vedi kəndlilərindən Hacı Təhmasib bəy Şadılı, Abbasqulu bəy Şadılı, Məşhədi Müseyib Vəlizadə, Çəməndkəndli Soltan xan Vən-

di və müəllim Əkbərzadə Ordubadi kimi qəhrəman, qeyrətli kənd övladı komandanlardırlar.

Müharibənin əvvəllərində Vedi müsəlmanlarının əlində top, pulemyot olmadığına görə, erməni nizami saldatları bundan istifadə edib uzaq fasilədə [məsafədə] dayanmaqla Vedi kəndlilərini günlərcə top, pulemyot atəşinə tutmaqda gecə-gündüz davam etmişlərdir. Bunun üçün yuxarıda adlarını yazdığımız Vedi ətrafı kəndləri erməni toplarının bombardmanından dağılıb büsbütün məhv edilmişlərdir. Erməni saldatları yalnız Vedi kəndinə 400 top gülləsi buraxmışlar. Kəndin bütün tikililərini torpaqla bərabər etmişlərdir.

Məmafih [bununla birgə], toplara, pulemyotlara malik erməni nizami saldatlarını silahları əllərində ancaq şişdən, baltadan, xəncərdən, tüfəngdən ibarət olan Vedi kəndliləri dəfələrlə aldaraq tələfata düçar etmişlər.

Müharibənin hər dəfəsində erməni toplarının, pulemyotlarının bombardmanına müsəlmanlar tərəfindən heç bir qarşılıq edilməmişdir. Erməni saldatları bu bombardmandan müsəlman kəndlilərinin bütün məhv olduqlarını, yaxud qaçıb getdiklərini güman etmişlər, binaənileyh [ona görə] irəliləmişlər. Tam istənilmədiyi fasiləyə çatdıqda, güman edilməyən yerlərdən müsəlman müharibləri tərəfindən əhatələnmişlər. Süngü hücumuna keçmiş erməni saldatlarına bu müharibədə Vedi kəndliləri əllərindəki xəncər, şiş və baltalarla 4 minə qədər tələfat verib erməniləri məğlub etmişlərdir. Ermənilərin məşhur Van polkları işdə bu müharibədə məhv edilmişdi.

Müəllim Əkbərzadə, Dəvəli kəndini aldıqdan və erməni saldatlarını pərişan edib qaçırdıqdan sonra erməni saldatlarının komandanına bir ultimatum vermiş. Ultimatumda erməni saldatlarının Yuvaya, qabaqkı sərhədlərinə çəkilmələrini və müharibəni qət etmələrini [kəsmələrini] tələb etmiş. Ultimatum qəbul edilmədiyi halda Əkbərzadə hücumunda davam edəcəyini də bildirmişdir.

Binaənileyh, bu dəfə müsəlmanların ultimatumu ermənilər tərəfindən tamamilə qəbul edilmiş, erməni saldatları Yuvaya çəkilmiş və müharibə də bu hal ilə şimdilik dayanmışdır.

Halbuki, Əkbərzadənin bu ultimatumundan qabaq bu məzmununda olaraq bir ultimatum da Abbasqulu bəy Şadılı tərəfindən ermənilərə verilmiş və üç gün möhlət qoyulmuşdu. Erməni saldatlarının baş komandanı Dro, Abbasqulu bəyin ultimatumuna verəcəyi cavabı təxirə salmış və bu müddət əsnasında yeni qüvvələr toplayıb ansızın müsəlmanlar üstünə hücumu keçmişdir.

Abbasqulu bəyin tədbirləri ilə müsəlman mühariblərinin qabaq dəstəsi erməni saldatlarının qabağında özlərini məğlub göstərib qaçmışlar. Erməni saldatları cürət alıb irəliləmişlər. Qaçanları təqibə başlamışlar. İstənilən məhəllə [yerə] çatdıqda müsəlman mühariblərinin başqa xüsusi yerlərdə gizlənmiş dəstələri tərəfindən ansızın əhatələnmişlər. İştə, bu növlə bu dəfə də erməni saldatlarından bir nəfəri də salamat qurtara bilməmişdir.

Vedililərlə ermənilər arasında olan sərhəd indiki halda Yuva-Qəmərli-Dəvəli xəttində dayanmışdır. Dəvəli kəndi mü-

səlmanların əlindədir. Şimdi bu sərhəddə müsəlmanlar erməni tərəfinə, ermənilər də müsəlman tərəfinə keçməməkdədirlər. Hər kəs öz səngərlərində dayanmışlardır. Erməni saldatları Vedi xətti-hərbinə getməkdən qəti surətdə imtina edib getməyirlər.

Erməni hökuməti İrəvan və ətrafında tez-tez elanlar buraxaraq qabaqca biri 1 manata, indi isə manat yarımına hökumətə patron satmalarını əhalidən tələb etməkdədir.

M. B.

QIŞ GƏLİR

Təbiətin gözəl və əlverişli günləri, güzəran və məişətə acların, yalavacların işlərinə sühulətbəxş olan [işlərini yüngülləşdirən] yay fəslı, fəqir və biçarəgana [biçarələrə] əlvida edərək gedir. Böylə, bu mehriban və himayəkar fəslin müfariqət edib [ayrılıb] getməsindən şu fəqir və acizlərin məğmum və mükəddər [qüssəli və kədərli] olmaları təbiidir.

Zira, yay onların nemətləridir. Yayda əndişələri, fikirləri, qayğıları azalır. Çörək əvəzinə meyvə ilə də təəyyüş edə [yaşaya] bilirlər. Qalın paltara, coraba, başmağa və evə də çəndən [o dərəcə] ehtiyacları görünməyir. Dam üstə, həyətdə, ağac kölgəsində nişəst bər-xast edirlər [oturub-dururlar]. Demək, məzkur [deyilən] fəsil, Allahın zəif və düşkün bəndələrindən ötrü ümumi bir büsat süfrəsidir.

Əvət, təbiətin gözəl və əlverişli günləri gedir. Göy üzünü qalın və kəsif buludlar çulğayır. Fəqir və zərurətdən tənge gəlmiş külfətdar adam kimi sərın sım-

sıgın sallayıb tünd və məhabətli [qorxulu] bir vəziyyətlə fəqir və biçizləri, xüsusən Şamaxıda sükunət edən fələkzədələri təhdid edir. Kəffə [bütün] yay fəslı ilə əqdittifaq etmiş [ittifaq bağlamış] şamaxılılara deyir ki, vaxtınıza amadə [hazır] olunuz, gəlirəm!

Yurdu, məskənləri viran olmuş bu fəlakətzədələrin qışın məşəqqətli soyuğuna qarşı müdafiə alətləri olmadığından, qışı sair yerlərdə keçinmək üçün indidən köçmək tədarükündə bulunurlar. Nə yapsınlar, başqa əlacları da yoxdur. Gözləri görə-görə bədbəxt ailələrini Şamaxının uçqu divarları arasında yağışın, soyuğun pəncəsinə verməyə qəbləri razı olmayıb, şəhərdə daldalanmaq üçün yer də yoxdur ki, otursunlar.

Ey Şamaxının əziz və nəcib övladları! Havaxtadək cəlayi-vətən olub [vətəndən ayrı düşüb], onun-bunun künc-bucağında qısınıb himayələncəksiniz! Ey istiqlaliyyətə uğruna fədayi-can edib qurban verən vətəndaşlar! Məgər sizin dağılmış evlərinizi, yanıb məhv olmuş məbədlərinizi təmirdən ötrü kömək əli uzadan olmayacaqmı?

Heç olmasa, yüzlərlə məscidlərə doludurub zalımlar tərəfindən yandırılan məsum balalarının, bacılarının, diri ikən dərin su quyularına tökülüb tələf edilən cavanlarınızın bəqayi-namları [adlarını əbədləşdirmək] üçün az da olsa Şamaxıda bir asari-ümran [tərəqqi, abadlıq əsərləri] təşəbbüsünə ibtidar edən [girişən; təşəbbüs edən] olmayacaqmı?

Ey Bakıda sükunət edən ziyalılarımız, cəmiyyətlərimiz! Çalışın, aqlanacaq halda imrari-həyat edən [ömür sürən] qaradaşlarınızın, bacılarınızın hallarına mər-

həmət ediniz. Bu xüsusda sevgili hökumətimizin də köməyi lazımdır.

Əlif. Əlif.zadə

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Bakının azad edilməsinin birilliyi münasibətilə

Hökumət qərara almışdır ki, sentyabrın 15-ni xüsusi bayram etsin.

Məlum olduğu üzrə, həmin gün, Qafqaziya Müsəlman Ordusunun qəhrəman əsgərləri Bakı şəhərinə varid [daxil] olub, Azərbaycan paytaxtı müstəqil olmuş, millətin hüququna təcavüz edənlərin əlindən azad etmişdir. Sentyabrın 15-i bütün Azərbaycan üçün bayram elan edilir.

Paytaxtımız özünün azad edilməsi[ni], bu müəzzəm günü, bu aşağıdakı qərar üzrə bayram edir:

Parlamanın səhər saat 10-da təyin edilən növbəti iclası bayram münasibətilə təxirə salınır.

Səhər saat 11-də Hürriyyət meydanında əsgərlərin təntənəli surətdə rəsmi-keçidi olacaqdır. Gündüz saat 1-də qəbiristanlıqda Bakı şəhəri alındığı zaman türk və Azərbaycan əsgərlərindən şəhid olanların qəbri üzərində Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən inşa ediləcək nişangahın binası təntənəli bir surətdə qoyulacaqdır.

Şühəda [şəhidlər] ruhuna Quran oxunduqdan sonra Parlaman, hökumət və siyasi firqə nümayəndələri nitq söyləyəcəklərdir.

Dövləti idarələr o günü qapalı olacaqdır.

Bu təntənə xeyli məqul [ağıllı şəkildə] və nizam üzrə olmalıdır.

Mariinski ünəs qimnaziyasında

Bakı Mariinski ünəs [qızlar] gimnaziyasında (Sadovı küçədə) sentyabr ayının 15-dən etibarən ancaq müsəlman qızları üçün açılmış olan əlifba sinfi, birinci ehtiyat [hazırlıq] sinfi, ikinci ehtiyat sinfi və birinci sinfə ərizələr şəhadətnamələri ilə bərabər qəbul olunur. Dərslər türk dilində olacaqdır.

Rəisi-Vükəlanın vürudu

Rəisi-Vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri Tiflisdən Bakıya övdət etmişdir [qayıtmışdır].

Şuşa ilə telefon münasibəti

Bu yaxınlarda Şuşa şəhəri Bakı-Gəncə-Tiflis telefon xəttinə bitişdiriləcəkdir.

Lənkərandan zabitanın nəfəy edilməsi

Lənkərandan sabiq Muğan dəstəsi komandanı İlyəşevič ilə oğlu və Sambros nam [adlı] digər bir miralay [polkovnik] və başqa Muğan dəstə zabitanı dəxi nəfəy [sürgün] edilmişlərdir.

Bolşeviklərin həbsi

Lənkəranda məşhur bolşeviklər həbs edilməkdədirlər. Həbs edilənlər Bakı Mərkəzi həbsxanasına göndəriləcəklərdir.

Lənkəran ilə Salyan telefon müxabirəsi

Lənkəran ilə Salyan miyanında [arasında] vaxtilə bolşeviklər tərəfindən yapılmış olan telefon xətti fəaliyyətə davam etməkdədir.

Bolşeviklər hidropları

Təyyarəçi [Teymurçin] xan Afşarski, Lənkəran bolşevikləri tərəfindən Sara adasında qalmış iki bolşevik hidropları[nı] Bakıya göndərmişdir.

Təyyarə məktəbi

Aldığımız məlumata görə, Bakıda ən yaxın zamanda təyyarə məktəbi açılacaqdır.

Milliləşmiş əmlakın iadəsi

Lənkəranda bolşeviklər tərəfindən milliləşdirilmiş əmlakı kəndi sahiblərinə qaytarmaq üçün Ərazi naziri Qardaşov həzrətləri təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] mütəşəkkil bir komiya hal-hazırda çalışmaqdadır. Əmlak – sahiblərinə, ərzaq və odun anbarları isə xəzinə mənfəətinə həz [müsadirə] edilməkdədir.

Komissarlıq təşkili

Lənkəran qəzasının İran hüdudu mühafizəsi üçün xüsusi bir komissarlıq təşəkkül edəcəkdir. Komissarlığa İbadulla bəy Nurullabəyov[un] namizədliyi göstərilməkdədir. Komissarlıq İran əhalisi ilə Lənkəran qəzası əhalisi miyanındakı [arasındakı] mübahisə məsələlərini həll ilə iştiğal edəcəkdir.

Lənkəranda əsgərlik

Eylülün 10-dan etibarən Lənkəranda Əxzi-Əsgər [Hərbi çağırış] İdarəsi fəaliyyətə başlayaraq, əsgər toplamağa başlamışdır. İşlər müvəffəqiyyət üzrə getməkdədir.

Teleqraf xətti

Lənkəran ilə Astara miyanındakı teleqraf xəttinin təmirinə mübaşirət edilmişdir.

dir [başlanmışdır]. Xətt yaxın zamanda müxəbirəyə başlayacaqdır. Lənkəran radio mövqifi [stansiyası] bolşeviklər tərəfindən təxrib edilmişdir.

Vəhşiləşmiş atlar

Vaxtilə bolşeviklər tərəfindən Sara adasına aparılıb orada buraxılmış bir çox at mövcuddur ki, vəhşət halına gəlmişlərdir. Atları tutmaq üçün xüsusi bir əsgəri dəstə göndərilmişdir.

Bakıda kübar üçün gecə kursları

Bakı Realnı məktəbinin imarətində, dəvairi-rəsmiyyədə [rəsmi idarələrdə] mənsəb sahibi olan zəvat [şəxslər] üçün məratibi-atiyə [aşağıdakı dərəcələr] üzrə Maarif Nəzarəti tərəfindən kurslar açılmışdır.

Belə ki: türk lisanı və yazısını bilməyən əşxasa birinci şöbə, türk lisanını bilib bisavad olanlara ikinci şöbə, həm lisanə və həm kitabətə [yazıya] malik olub ədəbiyyatdan, tarixi-millidən və istiləhati-fəniyyədən [elmi terminlərdən] ətraflı məlumat kəsb etmək arzusunda olanlara üçüncü şöbə qərar verilmişdir.

İşbu sentyabr ayının 12-də Maarif naziri cənab Qaplanovun təhti-sədarətində [rəhbərliyi altında] vaqe olan məxsus[i] bir komissiya tərəfindən kurslar haqqında böylə bir qərar verilmişdir:

1) Kurslarda işbu ayın 15-dən etibarən dərslərə şüru olunacaqdır [başlanacaqdır]: həftədə üç gün – bazar ertəsi, çaharşənbə və cümə günlərində saat 5-dən 7-yə qədər, nahardan sonra.

2) Müstəmiinlər [dinləyicilər] üçün dəftər, qələm və qeyri təlim ləvazimatı kəndi öhdələrinə buraxılmışdır.

3) Birinci qisim müstəmiinlər üçün üç odada dərs veriləcəkdir, hər odada 40 nəfərdən ziyadə olmamaq şərti ilə; ikinci qisim müstəmiinlər üçün iki odada və üçüncü qisim müstəmiinlər üçün hələlikdə bir odada olacaqdır.

4) Müdərrişlər [dərs verənlər] vəzifəsini ifa edən zəvati-kiram [məhtərəm şəxslər] bunlar olacaqdır: cənab doktor [Qarabəy] Qarabəyov, Mirzə Məcid Qənizadə, Abdulla bəy Əfəndizadə, Məhəmməd ağa Şahaxtılı, Hüseyn Cavid, Abdulla Şaiq Talıbzadə, Rza Zaki, Kərim bəy İsmayilov və qeyriləridir. Türk tarixini məşhur professor Belyayev cənabları deyəcəkdir.

Kursların müəssisi [təsisçisi] Bakı Dərilmüəllimininin [Seminariyasının] müdiri: Rəşid bəy Əfəndizadə.

Süleyman Abdullayevin işi

“Zarya” qəzetəsinin 11 avqust tarixli birinci nömrəsində yazılmışdı ki, Süleyman Abdullayevi öz oturduğu mənzildən çıxarmaq qəsdini ilə Azərbaycan dairəsindən nəfy [sürgün] olunması qət edilmişdir. Şimdi Bakı qradonaçalniki Qudiyev “Zarya” qəzetəsinə bir məktub yazıb bu xəbərin əsilsiz olduğunu və Abdullayevin nəfy edilməsi və ya ona başqa bir cəza verilməsi haqqında heç bir qətnamə olmadığını məlum etmişdir.

Qradonaçalnikin yazdığına görə:

“Təhqiqatdan məlum olmuşdur ki, kimsə zarafat etmişdir. Həman zarafat edən şəxs növbətçi okolodoçni [polis sahə rəisi] Qurbanbəyova telefonla demişdir ki:

– Qradonaçalnik əmrini yerinə yetirməlidir. Armyanski küçədə 13 nömrəli evdə Parlaman üzvü Əbilov üçün 3 otaq

verilmişdir. Bu otaqlardan birində Süleyman Abdullayev yaşayır. Abdullayev qradonaçalnikin əmrinə görə, Azərbaycan dairəsindən nəfy edilməlidir. Otaqları boşaltmaqdan ötrü ondan qəbz alınmalıdır ki, otaqlar üçün onun tərəfindən heç bir iddia olmayacaqdır. Otaqlar boşalan kimi Əbilova verilməlidir. Xəbər vermişdir – şəxsən qradonaçalnik. Qəbul etmişdir – Okolodoçni Qurbanbəyov.

Bu zarafatyana xəbər verəni tapmaq mümkün olmayır. Burasını da əlavə edərəm ki, Daxiliyyə naziri verilməmiş olan bu qərarı ləğv edə bilməz. Bunların hamısı da mənə ancaq qəzetədə yazılan fəqərədən [hadisədən] məlum olmuşdur.

Bakı qradonaçalniki: Qudiyev”

600.000 manatlıq soyğun

Sentyabrın 12-də, gecə saat 11-də Çorunı-qorod xəstəxanasının baş həkimi Mixail Andreyeviç Ter-Mikayelyansin evinə altı nəfər tüfəng və tapança ilə müsəlləh [silahlanmış] naməlum bədəfkar [cinayətkar] daxil olub hamı külfəti mətbəxə toplamışdılar. Ev sahibindən öldürmək hədəsi ilə pul tələb etmişlərsə də, verməmişdir. Ona binaən kəndiləri evi axtarmağa şüru etmişlərdir [başlamışlar]. 300.000 manat nağd pul və o qədər də qiymətli daş-qaş aparmışlardır.

AZƏRBAYCANDA**Salyandan**

Muğana gedən Azərbaycan qoşunu təslim olmuş muğanlılardan bir çox ləvazimi-hərbiyyə cümləsindən dənən iki yü-

zə baliğ [yaxın] araba ilə top gülləsi gətirildi. Bunların içində xörək arabası ilə başqa arabalar da gətirilmişdir. Alınan məlumata nəzərən, Prişib və Böyük Cuhuddan və ətrafından artıq dərəcədə ləvazimati-hərbiyyə, top, pulemyot, güllə, avtomobil və sairə Lənkərana dəxi aparılmışdır.

Muğanın hər şəhər və qərayasında [kəndlərində] elannamələr vurulmuşdur. Sakitlik, əmin-amanlıq hökmfərmədir [hökm sürməkdədir]. Yollar asudəlikdir. Hər kəs kəndi şüglünə [işinə] məşğuldur.

Muğanlılar ədalətli Azərbaycan hökumətinə sadıqanə təbəəyyə [təbəəlik, vətəndaşlıq] əlini uzadıb da təərrüz [hücum] edən düşmənlərdən daha əmin olmuşlardır.

Muğanda arpa, buğda, soğan, kömür, odun, kartofel, kələm, noxud firavan olduğundan ucuz qiymətə satılmaqdadır. Ən gözəl buğdanın pudu 90 manata, soğan 25 manata, kömür 22 manatadır. Yüzə qədər hər gün arpa, buğda arabaları Salyana gəlib tacirlərimiz baha qiymətə alırlar. Bu cəhətdən fəqərayi-kasibə yenə onun pudunu 150 manatdan alır.

Salyanda ət girvənkəsi 14 manata, yağ 35 manatadır. Qovun girvənkəsi 3-4 manata satıldıqda bir qovun 20 manat götürərkən zavallı fəqərə həsrət ilə bax-baxa qalacaqdır. Üzümün girvənkəsi 3-4 manata satılmaqdadır. Buna qarşı nə şəhər və nə polis idarələrimiz şu bahalıqla mübarizəyə çıxmamışlardır.

Əsgərliyə dair

Bu axır vaxtlarda ətraf kənd bəyləri sərvətdarları uşaqlarını vəzifeyi-əsgəriyyədən qaçıranlar, Salyan edadiyyəsinə

daxil olmaq üçün hazırlanırlar. Hətta bəzisi dəxi təəhhül ixtiyar etmişdir [evləndirməyə qərar vermişdir].

Təəccüb edirik ki, Salyan Əxzi-əsgər [hərbi çağırış] şöbəsi bunlardan boyda kiçiklərini təhti-vəzifeyi-əsgəriyyəyə [əsgərlik vəzifəsi altına] alıb da, bunları azad göz önündə sərbəst buraxmışlar.

Salyan edadiyyə müdirinin nadirül-əmsal [misli görünməmiş] həqiqi vətənpərvərliyinə ümidvar olub, heyni-imtahanda [imtahan vaxtında] yalançı maarifxahlar [maarifpərvərlər, maarif sevənlər] siyahısını Əxzi-əsgər şöbəsinə verib kəndisi də bit-təb [şübhəsiz, əlbəttə] bu xüsusda sai olacağına [çalışacağına, səy göstərəcəyinə] əmin oluruq.

Eşitdiyimizə görə, kənd sərvətdarlarının oğlu kənd məktəbində vəzifeyi-əsgəriyyədən qaçmaq üçün şəriət müəllimi olmuşdur. Buna Maarif nahiyə müfəttişinin nəzəri-diqqətini cəlb edib də xahiş edirik ki, camaat pəriqəvorunu [qərarını] məktəb naziri pişnihad [təqdim] etməsinə kifayət etməyib də, kəndisi dəxi nə gunə [necə] şəxs olduğuna məxfi olaraq əhval cəm etsin [məlumat toplusın] və bu kimi bihüquq nazirləri iş başından kənar etsin.

Həmçinin, bu övqat [bu vaxtlar] müəllimlər kursunda istema edən [dinləyən, kursun dinləyicisi olan] tələbələr, əsgərlik vəzifəsindən əl çəkib qaçanlar, müqəddəs vətən vəzifəsindən yalançı müəllim əsvabı ilə müləbbəs olmağa [yalançı müəllim paltarı geyinməyə] yol verməyəcəklərini maarif və vətən namına təmənnə və rica edirik.

Zira kəndisini idarə etməyə qadir olmayan adi bir müəllim, sabah həqiqi kənd

müəllimlər vəzifəsini camaatla nə gunə [necə] rəftar edib, kəndisi də camaatdan bir nəfər mədud olduğunu [sayıldığını] əcəba düşünəcəkdirmi? Yaxud, məniyyətlik [mənam-mənəmlik] edib xudnəmalıq etməklə [özünü gözə soxmaqla] məktəbə nifrətlər qazanıb maarif çırağını xamuş edəcəkdir [söndürəcəkdir]?

Nəticəmiz böylə olarsa, bu vəsilə ilə [bu yolla] vəzifeyi-əsgəriyyədə binəsib olmağa şübhə ediləmməz.

Hələ Salyanın ətrafından əlavə 50 nəfərə baliğ [çatan, yaxın] vəzifeyi-əsgəriyyədən qaçanlar, dağlarda və bağlarda sükunət edən sərvətdar cavanlarımız dəxi mövcuddur. Bunu fəqərayi-kasibə görüb də şikayət etməksizin, Əxzi-əsgər şöbə-sindən xahiş edirik ki, atalarından şiddətli surətdə tələb edib vəzifeyi-əsgəriyyə təhtinə almaqla hökumətimizin ədalətpərvər olduğunu isbat etsin.

Qazaxda

Qazax qəzasından gələn mötəbər şəxslərin rəvayətinə görə, neçə vaxtdan bəri bir çox qətl və qarət etməklə camaatı bizar etmiş olan Qaçaq Mahmudun dəstəsi pərakəndə ediləkdir.

Məzkur [adı çəkilən] Mahmud 12 adamdan ibarət olan öz dəstəsi ilə Pirili kəndinə gəlib Molla Məcidin evi üstünə hücum etmişdir. Molla Məcid yanında olan adamlarla bunlara qarşı durub atışmağa başlamışlar. Atışmanın ibtidasında [əvvəlində] Mahmud iki yoldaşları ilə qətl edilib, iki adamları da məcruh [yaralı] və biri salamat tutulublar. Mahmudun qalan altı yoldaşı atlarını buraxıb başlarını qurtarmaq təlaşında olmuşlar.

Atışmada 30-40 evdən ibarət olan Pi-

rili camaatı ümumən iştirak edib bunlardan bütün qəza əhalisini xilas etmişlərdir.

Məhəmməd

GÜRCÜSTANDA

Rəisi-vükəla Yusifbəyli həzrətlərinin şərəfinə banket

- Eylülün 10-da axşam Gürcü Klubunda Gürcüstan hökuməti namından Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası [Baş naziri] Yusifbəyli həzrətlərinin şərəfinə rəsmi bir banket verilmişdir.

- A. M. Xoştəriyə eylülün 9-da öz xüsusi evində Azərbaycan hökuməti rəisi Yusifbəyli həzrətləri şərəfinə bir ziyafət kəşidə etmişdir [ziyafət vermişdir].

Müsyö Haskellin məlumatı

Gürcüstan Cümhuriyyəti Xariciyyə naziri eylülün 10-da Zaqafqaziya Baş komissarı müsyö Haskell tərəfindən atıdakı [aşağıdakı] məktubu almışdır:

“Kamali-əhtiramla məlum edirəm ki, məhəlli [yerli] mətbuatda mənə aid dürlü xəbərlərlə büsbütün əsilsiz məlumatlar nəşr edilirlər. Binaənileyh [ona görə], zati-alilərinizdən rica edirəm ki, mətbuata ümumi surətdə xəbərdar edəsiniz ki, imzasız, yaxud Gürcüstan Nəzarəti-Xariciyyəsi vasitəsilə verilməyib mətbuatda çıxan xəbərlər doğru olmayacaqdır.”

MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm!

“Azərbaycan” qəzetəsinin 241-ci nö-

rəsində “Qıyığ” cənabları Qarabağ bəylərinin laqeydanə ömür aparıb nə millətin, nə vətənin təhlükədə olmağına və nə özlərinə qurulan badalaqlara etina etmədiklərinə təəccüb edib, onları bəxtəvər insanlardan hesab edir:

“Qışda aranda öz mülk və samanlarında [sərvətlərində, dövlətlərində], yayda ara sakit olarsa Şuşada (Qalada), olmasa Bakı və qeyri salamat yerlərdə [gün] keçirirlər. Hərdən bir də kart stolunun üstündə, ya axşam tərəfi Bazar başında Əsgəran mühasirəsinə dair və yainki öz əhvali-siyasiyyətlərindən müzakirətdə bulunurlar” – deyib onlara həsəd aparır.

Bu eyiblərdən kart oynamaq və salamat yerlərə daçaya getmək fikrində olmaq bəylərin barəsində haqdır. Ancaq kart oyunu nəinki bir bəylərin, bəlkə hər bir sinfin arasında mütədavil [adət olmuş, dəb olmuş] bir məşğələ və daha doğrusu, bir kəsb [iş] və sənət olubdur.

Daçaya getmək məsələsinə gəlincə, o da təbii bir haldır ki, hər kəs istəyir öz əhl-əyalını salamat bir yerə aparsın. Nəhayət, şəhərimizin təhlükəli zamanında tək bir bəylər deyil, bəlkə şəhər əhlinin əksəri öz külfətlərini istiyə baxmayaraq Tərtərdə, Bərdədə, Malakanda, Ağdamda saxlamağa məcbur olmuşlardır.

Amma millət və vətən barəsində bəylərin haqqında cənab “Qıyığ” yazdıqlarına şərik deyiləm. Çünki yenə də az-çox millət yolunda çalışanlar varsa, onların da ümdələri bəylərdirlər. Hərgah cənab “Qıyığ” dürüst diqqətlə nəzər etsə, görər ki, Rusiyanın istibdadı bərhəm olandan [dağılandan] indiyə kimi Qafqazdakı hökumət təşkilatlarında, parlamanlarda, sosialist firqələrində ən ümdə çalışan, Osmanlılarla Bakı davasında, Qa-

rabağda və Naxçıvanda erməni davasında hamıdan qabaq sinələrini düşmənlərin güllələrinə verən həman bəylərin tərbiyə almışları və igidləridirlər.

Hər kəs bunu inkar etsə, borcumdur həman fədakarları ismən tədad etməklə [saymaqla] sözümlü isbata yetirəm.

Bahəməin [bununla belə], bəylər bu işlərin heç birini özlərinə mayeyi-fəxr hesab etməyir və heç biri o birisinin yaxşı və yainki pis işlərinə özünü cavabdeh bilməyirlər. Amma əhli-qərəz şərxiyələr [başqalarının pisliyini istəyən qərəzkarlar] bəyin birisi bir pis iş görəndə istəyirlər ki, cəmi bəyləri müttəhim etsinlər. Lakin bəylərin on nəfəri millət yolunda canından və malından keçə, qeyrilərindən heç kəs razılıq etməyi özünə borc bilməyir.

Bəylər sinif məsələsinə yaddan çıxarıblar. Amma müftə donluq və şöhrət axtaranlar onlardan əl çəkməyirlər.

“Qıyığ” cənablarının axırıncı diqqəti bəylərin kəndisinə qurulan badalaqlara mültəfit olmayıb [fikir verməyib, etina etməyib], əlacına tədbirlər etməməklərinə həsr olunur. Fəqət bu məsələ yalnız bəylərə deyil, ümum əhaliyə race [aid] bir məsələdir.

Qurulan badalaqlar yer və su məsələsinə aiddir. Onun da bəylərə camaata nisbətən pək zəif bir əhəmiyyəti var. Çünki Pənah xanın vaxtından qalmış mülklər müruri-zamanla [vaxt keçdikcə] varislər arasında bölünərək, indi əksərinin ixtiyarında hər “nadel” rəiyyətinə verilən qədər yer qalmayıb, cəmi Qarabağda 5-6 nəfər bəyin əllərində yüzlərcə desyatin susuz yer var. Onlardan ötrü də qeyri bəylər təşvişə düşməyi lazım bilirlər. Yer barəsində təşvişə düşüb hökumətə cavab vermək kəndlərinin qolu çomaqlıla-

rının öhdəsinə qoyulur. Çünki onların hər birisinin ixtiyarında 3-4 bəyin yeri qədər də yer var.

Mirzəli Behbudov

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Satılır

Təzə fayton, atları ilə. Suraxanski küçə, nömrə 183, ikinci mərtəbə.

9053

Xalçalar

Əldən, ələlxüsus evlərdən xalçalar alıram. Telefon nömrə: 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 9-dan 7-dək.

9052

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və

həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi**Semyon Aronoviç Kaqan
(18 il xarici məmləkətdə
təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla elan edir ki, həmin sentyabrın 16-da Nəzarətin mərkəzi skladında (Merkuryevski küçə nömrə 34) səhər saat 9-da ikinci dəfə olaraq zeyldəki [aşağıdakı] ərzaqlar satılmaq üçün müzayidə (torq) [hərrac] olacaqdır:

- 1) Arpa kəpəyi – 8 min pud;
- 2) Buğda kəpəyi – 3 min pud;
- 3) Küncüt jımıxı – 2 yüz pud.

Bundan əlavə, qeyri ərzaqlar və mallar az miqdarda olaraq dəxi satılacaqdır. Məsələn, yanmış pambıq (volokno), qayrılmayıb natamam qalmış dərilər və sairələri.

Yuxarıda zikr olunan ərzaqlar mərkəzi skaldada olub, hər gün, bayram günlərindən başqa, saat 9-dan 3-ədək baxmaq olar.

Ərzaqlar torq ilə satılacaqdır.

Müzayidədə iştirak etməkdən ötrü satılacaq ərzaq və malların hər puduna bir manat rəhn verilməlidir.

Müzayidənin təsdiq edilməsi bildirilən gündən hesab olunaraq üç günün müddətində qalan paralar verilməli, əks surətdə rəhn xəzinə nəfinə [xeyrinə] daxil olur.

Müzayidə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən təsdiq olunmuşdur. Təfəsilatı mərkəzi sklad kontorunda bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat doqquzdan üçədək xəbər almaq olar (Merkuryevski cad-də nömrə 34).

*Nazir müavini: [Yusifəli] Əliyev
T-242*

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, Nəzarətə məlumdur ki, Bakıda Azərbaycandan qeyri yerlərə aparmaqdan ötrü qadağan olunmuş buğda, un, pambıq, yun, ipək və sair xammal aparmaq üçün saxta icazələr satılır. Ona görə, Nəzarət ümumə məlum edir ki, un, buğda və xammal aparmağa Nəzarət icazə verməyir. Xammal üçün isə keçənlərdə birisi mal gətirdiyinə görə, ona icazə vəsiqəsi verilmişdi. Xammal aparmağın qayda və şəraiti bu yaxın günlərdə elan olunacaqdır. Qalan mallar üçün isə icazə hökumətin 28 iyul 1919-cu ildəki müfəssəl məlumatı mövcubincə [əsasında] həminə verilir və saxta icazələri almağın heç bir əsası yoxdur.

T-243

**Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Teleqraf xəbərləri**

səh. 183. “Quryev”: Qazaxistanda şəhər; indiki Atrrau şəhəri.

səh. 184. “Sosial-Demokraten” [Social-Demokraten]: 1885-1942-ci illərdə Stokholmda nəşr edilmiş gündəlik qəzet.

Nəzarətlərdə

səh. 187. “Bu gün Eçmiyədzin qəzasının Tixt köyü əhalisindən...”: siyahıda “Əli Həsənqulu oğlu”nun adı iki dəfə getmişdir.

səh. 188. “BORN”: Bakı Rus Neft Cəmiyyəti [Бакинское общество русской нефти - БОРН]: Əsası 1898-ci ildə Londonda qoyulan neft şirkəti.

Cümə günü xəbərlərindən

səh. 190. “Aleksandrovsk fortu” (yaxud Fort-Aleksandrovsk): İndiki Qazaxistanın Mangistau (Manqışlaq) vilayətində yerləşən Fort-Şevçenko şəhəri 1857-1924-cü illərdə Aleksandrovsk (Fort-Aleksandrovsk) adlanmışdır.

səh. 191. “Dvinsk”: Latviyada şəhər; indiki Dauqavpils [Daugavpils] şəhəri.

İrəvan quberniyasında

səh. 192. “məşhur Verdenin müharibəsinə qiyasən”: Birinci Dünya müharibəsinin gedişində Qərb cəbhəsində alman və fransız qoşunları arasında 1916-cı ilin fevralından dekabrına qədər davam etmiş hərbi əməliyyatlar nəzərdə tutulur. “Verden döyüşü” [Bataille de Verdun] kimi tarixə düşən bu döyüş Birinci Dünya müharibəsinin ən böyük və ən qanlı əməliyyatlarından biri olmuşdur.

səh. 193. “Yuva”: güman ki, Qərbi Azərbaycanda, Qəmərli rayonunun kəndi olan Yuva nəzərdə tutulur.

səh. 194. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 196. “Sara adası” (yaxud Sarı adası): Xəzər dənizində, Lənkəran şəhərinin şərqində yerləşirdi. 1956-cı ildə torpaq yolla Port İliç (indiki Liman) şəhəri ilə birləşdirildikdən sonra yarımada olmuşdur.

səh. 197. “Armyanski küçə”: Bakıda küçə. Sovet dövründə “Qorki küçəsi”, daha sonra “Mirzə İbrahimov küçəsi” adlanmışdır.

Azərbaycanda

səh. 198. “edadiyyə”: təhsildə ali məktəbdən əvvəlki mərhələyə məxsus məktəb.

Məktub

səh. 200. “«Azərbaycan» qəzetəsinin 241-ci nömrəsində «Qıyığ» cənabları...”: Məhəmməd Sadiq Axundovun (Aran) “Azərbaycan” qəzetinin 3 avqust 1919-cu il tarixli 241-ci nömrəsində “Qıyığ” imzası ilə yazdığı “Allahın bəxtəvər bəndələri” adlı yazı nəzərdə tutulur. Bu yazı üçün “Azərbaycan” külliyyatının XI cildi, səh. 46-ya bax.

“nadel”: Çarlıq Rusiyasında hər kəndli ailəsinə ayrılan kiçik torpaq sahəsi.

“Azərbaycan” qəzetinin 274-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Bazar ertəsi, 15 sentyabr 1919-cu il, nömrə 274

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 19 zihiccatül-haram sənə 1337. 15 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan əvəzə iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraitini ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırını səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

Əziz paytaxtımız Bakı şəhərinin düşmənlər əlindən azad edilməsinin birilliyi münasibətilə operetta və şadanalıq HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI

Düşənbə [bazar ertəsi] günü zilhicce ayının 19-nda (sentyabrın 15-ndə 1919-ncu ildə) əziz paytaxtımız Bakı şəhərinin düşmənlər əlindən azad edilməsinin bir sənəliyi münasibətilə şükuhlu [cah-cəlallı] bir mənəzərədə müvəqqeyi-tamaşaya qoyulacaq Üzeyir bəyin yazmış olduğu məşhur “Ər və arvad” operettası və dalyca İsa bəy Aşurbəylinin “Azərbaycan” faciəsi və sonra bu günün şərəfinə “Azərbaycan”, “Dağıstan”, “Biz bir millətiz”, “Borc yığılıb”, “Xudam məni yaratdı”, rəq, marş və xor olacaqdır.

Səhnə və teatro milli bayraqlarla bəzənib, tənəffüslərdə hökumətimizin Hərbi musiqi orkestri kələcəkdir. Bu günün şərəfi üçün yunqerlər və əsgər qışını məccanı olaraq tamaşaya buraxılacaqdılar.

Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

T-246

ELAN

1919 sənə sentyabrın 15-ndə düşənbə günü gündüz saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-243

***

Azərbaycan paytaxtı Bakının istirdadı uğrunda çarpışıb şəhid olmuş olan türk qardaşlarımız və Azərbaycan qəhrəmanlarının istirahəti-ruhu üçün fatihə xətni ilə Cənabi-Haqqdan rəhməti-əbədi niyaz və istirham eylər.

“Azərbaycan”

BAKİ MÜSƏLMAN CƏMİYYƏTİ-XEYRİYYƏSİ

Bununla Bakı camaatına elan edir ki, düşənbə [bazar ertəsi] günü sentyabr ayının 15-də müsəlman məzaristanında saat 1-də məzkur [deyilən] cəmiyyət tərəfindən Bakı uğrunda müharibədə şəhid olmuş Qafqaz Müsəlman Ordusu əsgərlərinin bəqayi-namı [adını əbədləşdirmək] üçün yapılacaq nişangahın binası qoyulacaqdır.

T-246

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü sentyabrın 15-ndə 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – “Uçan adamlar” namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 6-ncı qastrolu və Bakı camaatı sevgilisi neqr Qarinin qastrolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 79-ncu günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
1-nci: Buyvolov – Naməlum.
2-nci: Jan-de-Kolon – Qırmızı Maska.
3-ncü: Gənc Əli – Tələbə.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Rusiya pəhləvanı Vladimir Oleynikovun benefisi hazırlanır.

9049

**TƏZƏ TARİXİ DRAMALAR
HÖKUMƏT TEATROSU
AXŞAM TAMAŞASI**

İki gecə

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü, zilhiccənin 20-si, sentyabrın 16-da Bakı Türk Səhnəsi aktyorları iştirakı ilə artist Abbas Mirzə Şərifzadənin təhti-idarəsində [idarəsi altında, rejissorluğuyla] Azərbaycanımızın paytaxtı Bakı şəhərinin Mart hadisəyi-əliməsindən sonra yabançılar əlində qalıb, sonradan qəhrəman Türk ordusu tərəfindən mühasirə edilib xilas olmasının birilliyi münasibətilə gənc şair və mühərrirlərimizdən Cəfər Cabbarza-

dənin yazmış olduğu “Bakı müharibəsi” draması mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Həmin faciədə Bakı şəhərində Mart hadisəyi-əliməsindən sonra müsəlmanlara edilən zülmələr göstəriləcəkdir. Faciədə iştirak edəcəklər: Nuri paşa, Mürsəl paşa, Məhəmməd Tofiq bəy, [Prokofiy] Caparidze, Styopa [Şaumyan] və qeyriləri. Nuri paşanın cəbhədə olması və Bakıya hücum planı yapılması göstəriləcəkdir.

Çəharşənbə günü, zilhiccə ayının 21, sentyabrın 17-də gənc mühərrirlərimizdən Mirzəbala Məhəmmədzadə tərəfindən qələmə alınmış “**Bakı uğrunda müharibə**” draması mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu faciə Mart hadisəsindən sonra Azərbaycan türk xalqının Bakını düşmənlərdən xilas etmək üçün aylarla müharibə etməsini və axırda türklərin köməyi ilə Bakını fəth edib Azərbaycan paytaxtı elan edilməsini təsvir edir.

Bu faciələrdə Bakı mühasirədə ikən Xırdalan və Binə cəbhələrində Azərbaycan könüllü əsgərlərinin göstərdiyi məharət və şücaət göstəriləcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

Müdir və baş rejissor: A[bbas] M[irzə] Şərifzadə. Rejissor: H[acı] B[aba] Şərifzadə. Mübaşir: Rza Zaki bəy.

Qeyd: Pərdə qalxmadan qabaq nətiqlərimizdən Piri Mürsəlzadə cənabları Azərbaycan Cümhuriyyətinin birillik əhvali-siyasiyyəsini havi [əhatə edən] bir nitq söyləyəcəkdir.

T-245

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu ilin sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsinifli ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisinifli ibtidai məktəbi qurtaranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüzurunda imtahan edilib layiq olduqları sinifə alınacaqlardır. İşbu üç sinifdə oxuyacaq müəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyyədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisanında təlim veriləcək. Siniflər aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və İkinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünəs [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünəs edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fəvqəlzikr [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul müəllimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiya təsis etmək xəyalındadır.

T-239

QİSMİ-RƏSMİ**Məşixətdə**

Sənəyi-cariyyə 10 eylöldən etibarən Qazax qəzasından Hatəmağalı prixoduna həman qəryə əhlindən Molla Abidin Molla Ələsgər oğlu molla təyin edilmişdir.

Məşixət sədrləri:

*Mustafa Əfəndizadə,
[Axund Ağə] Ağəlizadə.*

HAQQ YERİNİ TUTAN GÜN

Azərbaycan türkü Mayısın 28-də istiqlalını elan etmiş, sentyabrın 15-də qəsiblər [qəsbkarlar] əlində inildəyən paytaxtı xilas etmişdir.

Mayısın 28-i Azərbaycan Cümhuriyyət tarixinin ibtida [başlanğıc] günü isə, sentyabrın 15-i o ibtida qədər qiymətdədir.

Sentyabrın 15-i vaqə olmasa, yəqin ki, Mayıs 28-inin ibtidası bir sənəyi-dövriyyəsinə [ildönümünü] görmədən intəhaya varar, gedərdi.

Bakının Azərbaycan üçün sadə bir paytaxt deyil, adətən əfsanələrdə söylənən bir “can şüşəsi” olduğunu nəzərə alarsaq, həqiqi istiqlal gününün sentyabrın 15-i olduğunu qəbul etməliyiz.

Mayın 28-də böyük bir haqq elan olunmuş, sentyabrın 15-də isə bu haqq yerini tutmuş idi.

Hər millət müstəqil olaraq yaşaya bilər – deyə dünyaya qarşı nümayişlər yapan bolşeviklər Bakını əldən vermək istəməmişlərdi. “Bakı Sovet Rusiyasından ötrü lazımdır” – deyə Azərbaycan demokratiyasına qəsd etmiş, xoşbəxtliklərini türk bədbəxtliyi üzərində quran qüvvətlərlə ittifaq bağlamış, Mart hadisəsi ilə başlayaraq Bakıda axıtdıqları qan seylabələri [selləri] ilə Azərbaycan atəşi-müqəddəsini söndürmək istəmişlərdi.

Fəqət Azərbaycan türkü tam bir məyusluq və ümitsizlik dərəcəsinə gəlmiş ikən, üzünü böyük qardaşı Osmanlı türkünə çevirib istimdad etmiş [imdad istəmiş], qardaş səsinin ləbbeyk [hazırım, baş üstə] sədasını eşitmişdi.

Bir tərəfdə bolşevik, daşnaxsaqan, menşevik, kadet, daha sonra ingilis, əlavə olaraq alman qüvvəti, digər tərəfdə isə Türkiyə-Azərbaycan qüvvəti qarşı-qarşıya gəlmişdi.

Birinci tərəf Bakını Azərbaycandan ayırmaq surəti ilə siyasi bir qital [qırğın] icra etmək istəyir, digər tərəf isə son qətrə qanını axıtmaqla olsa da, haqqı yerinə oturtmaq istəyirdi.

Bugünkü böyük bir gündə, Qurban bayramının ərəfəsində, iki qardaş türkün türklük məfkurəsi məbuduna qarşı verdikləri qurbanlar qəbul olunaraq qanlara boyanmış, Bakı küçələri düşməndən təmizlənmiş, haqq yerini tutmuş idi.

Haqq yerini tutduğu bu gündə biz şüahədayi-istiqlal və istixlasımızın [istiqlal və qurtuluş şəhidlərimizin] böyük ruhu hüzurunda şükran borcumuzu əda etməliyiz.

Bu gün yeni Cümhuriyyətimizin sətəvətini [qüdrətini], ordumuzun paytaxtımız küçələrindəki yürüşünü görüb kökslərimizi qabardırkən, şühədə qəbri üzərinə gedib də fatihə verməyi unutmamalıyıq.

Onlar, o böyük vücudlar, tam vaxtında bir məlikeyi-nicat [xilas mələyi] kimi yetişərək özləri öldülər, fəqət bizi ölümdən qurtardılar.

Onlar – bu, ölümü istehqar edən [saymayan] böyük adamlar, bizə yaşamaq üçün ölmənin nə məsud, nə şanlı, nə şərəfli bir xislət olduğunu öyrətdilər. Onlar – o fədakar insanlar, Azərbaycan Cümhuriyyətinin paydar olmasına, məmləkətimizin cəllad ciyəsindən [ipindən] qurtulmasına səbəb oldular!

Şu qara torpaqlar altında yatan Anadolunun Məhmədciyi Azərbaycanın hankı bir qarış torpağıdır ki, oranı kəndi fədakar qanı ilə boyamamışdır. Bilxassə Bakı ətrafının hər hankı bir dərəsini, hər hankı bir təpəsini gəzsəniz, bir şəhid məzarına rast gələrsiniz. Bu şəhid, Çanaqqalanı köksü ilə müdafiə edən qəhrəman türkün igid qardaşdır. İstanbulu müdafiə etmiş, imdi də yeni bir türk hökumətinin paytaxtını – Bakını düşməndən xilas etmək üçün buraya qədər gəlmiş və şəhid olmuşdur.

Bu gün bu şühədanın məzarı üstündə bir abideyi-şükranın binası vəz olunacaq [minnətdarlıq abidəsinin bünövrəsi qoyulacaq]. Fəqət bilməm ki, bu abidə keçən il sentyabrın 15-də dul qadınların, yetim uşaqların, sevincli gəlinlərin bu xilaskar

qardaşlara qarşı bəslədikləri hissiyyəti tamamilə təsvir və təsbit edə biləcəkmiz?

Haşa, azərbaycanlının sineyi-şükranında həkk olunan qardaşlıq xatirəsini nə bir usta həkk edər, nə də bir daş və yaxud tunc ona təhəmmül edər [dözər].

Bu gün bütün Azərbaycan, Qafqaziya İslam Ordusunun Nuri paşa, Mürsəl paşa komandalarındakı Osmanlı zabitan və əfradının xatirəti-həzini ilə [zabit və əsgərlərinin həzin xatirələri ilə] həm şad, həm də məhzundur. Şaddır, çünki onların həmiyyəti, onların müavinəti ilə bugünkü bayramı dərk etmişdir. Məhzundur, çünki kəndisinə böylə bir səadəti qazandıran qəhrəmanların kəndi vətənləri, ana yurdları təhlükələr içində və bizim hürriyyətimizə səbəb olan o böyük vücudlar hal-hazırda hürriyyətdən məhrum bir haldadılar.

Həqiqi istiqlalımızın guşə daşı qoyulduğu bu gündə, kəndi cəsədləri ilə binayi-istiqlalımızı təhkim edən [möhkəmləndirən] qəhrəman millətdaşlarımızı salamlarkən, onları yetişdirən o böyük Türk Vətəninin xilas və nicatı üçün səmimi dualarımızı bargahi-əhədiyyətə tövcih etməyi [bir olan Allahın hüzuruna yönəltməyi] də unutmayız. Yalnız kəndisini deyil, düşmənlər əlində qalıb haqqı paymal edilməkdə [tapdalanmaqda] olan qardaşını dəxi müdafiə edə bilən bir millət müşkülət içində qala bilər, fəqət əmin olunuz ki, məhv ediləmməz!

Əvət, haqq yerini tutduğu böylə müəlla [uca] bir gündə türklüyün təmini-istiqlal və istiqlalı üçün ölən şühədanın böyük ruhu hüzurunda:

Əlimizə bir vədiə [əmanət] olaraq tapşırılan bayrağımızı qardaşlarımızın fəda-

karlığına imtisal edərək [onlardan örnək alaraq] şərəf və namusla mühafizə edəcəyimizi əhd edəlim!

Biləlim ki, bu vasitə ilə biz həm türklüyü qüvvətləndirir, həm müsəlmanlığa, həm də insanlığa xidmət edirik.

M. Ə. Rəsulzadə

QURTULUŞ

*Şu qarşığı duman çıxan bacadan
Sən gəlmədən iniltilər çıxardı
Geciksəydin məzlumların fəryadı
Yeri, göyü, kainatı yıxardı
Ə. Cavad*

Rusiya, o yekə Rusiya, cahanşümul müharibənin taqət-fərsa [taqətdən salan] zərbələrinə davam edə bilməyib yıxıldı. Yıxılarkən cəbhələr açıldı. Cəbhələr açılacaq müqabil tərəfin qoşunları müxtəlif yerlərdən sel ayrımaları kimi Rusiyanın torpağını basmağa başladılar.

O torpağın bir hissəsi də Qafqaz idi ki, müqabil tərəfin, yəni alman və türklərin qoşunları tərəfindən müharibə siyasətinə görə işğal edilməsi icab edirdi [lazım gəlirdi].

Lakin türkləri, türk əsgərini, türk zabiti və paşasını Qafqaza gətirdən yalnız bir siyasət hökmü deyildi. Bu hökm ikinci planda idi. Birinci planda olan hökm isə milliyyət iqtisasının [zərurətinin] əmri ilə sadir olmuş [meydana çıxmış] vacibül-əməl bir hökm idi ki, hər bir türk onu kağız üzərində deyil, öz qəlbində, öz sinəsində yazıldığını hiss edib yerinə gətirmək və

yerinə yetirmək üçün şövq və həvəslə irəliləyirdi. O hökm böylə əmr edirdi: Get, dini dinindən, dili dilindən olan qardaş və bacılarını, ata və analarını xain zalımların, namərd qatillərin və həyasız qasiblərin [qəsbkarların] zülüm çəngalından [caynağından] xilas et!

Əvət, bu, o zaman idi ki, Azərbaycanın mühüm nisfi, [hissəsi] abad və mə'mur ikən xarabazara döndərilmək üzrə xain və xasirlərin [uğursuzların, yolunu azmışların] murdar çəkmələri altında əzilməkdə idi.

Azərbaycan füqərayi-kasibəsinə cənnət vəd edib də cəhənnəm göstərənələr, öz qüvvələri az imiş ki, daşnak köməyinə də təmə [tamah] etməkdən iyrənməyib, türk övladının haqqını qəsb, canını qətl, malını qarət və evini viran etməklə “qrajdan” müharibəsi bəhanəsi ilə bir milləti yer üzündən məhv və nabud [yox] etmək kimi divanəvar [ağlasıgmaz] bir cinayət icrasına məşğul idilər.

Topu, tüfəngi, makinası, təyyarəsi və bitməz-tükənməz cəbbəxanası olan cəlladlara qarşı əliboş müsəlman nə edə bilərdi? Tələf olub gedərdi, ölərdi.

Bir-bir, iki-bir, yüz-bir, min-bir tələf olub gedərdi.

Bir az qalmışdı ki, canilər cinayətlərini itmama yetirib [tamamlayıb] bütün Bakı quberniyasını türk övladından təmizləyəcəklərdi.

Əcəba bu nə müharibə idi, bu nə qırğın idi? Deyirlər ki bu, “qrajdan” müharibəsi, sinif müqatiləsi [vuruşması, qırğını] idi. Yəni bolşeviklər füqərayi-kasibə xatirəsi üçün burjuylarla müharibə edirdilər.

Lakin bu yalandır və bunun yalan olduğunu isbat edən minlərcə müsəlman füqərayi-kasibəsinin meyitləridir ki, bol-

şevik qoşunu tərəfindən “müsəlman ol-duqlarına görə” çox rəhmsiz bir surətdə öldürülmüşdülər.

Bəs bu nə idi?

Bu, siyasi və milli bir müharibə idi. Siyasi tərəfini yeridən bolşeviklər idilər ki, bizə “istiqlal əvəzinə xarabazarlar göstərmək” vəd etmişdilər. Milli tərəfini də iltizam edən [öhdəsinə götürən] daşnaklar idi ki, bunlar da “əlimizə yaxşı fürsət düşüb” deyər qanlarına yeriklədikləri müsəlmanları qırıb qurtarmaq istəyirdilər.

Bu idi.

Lakin cəlladlar cinayətlərini axıradək itmama yetirə bilmədilər.

Haqq ordusu məzlumların imdadına yetişdi və düşməndən neçə qat az olduğu halda müharibəyə girişib düşməni bədi və qaçırdı.

Qanlı əllər Azərbaycan üzərindən dəf olcaq yaralı və sitəmdidə [zülüm görmüş; haqsızlığa məruz qalmış] vətənimiz, hökumət və millətin səy və ehtimamı [çalışması, əlləşib-vuruşması] sayəsində yavaş-yavaş öz adi halına düşüb, bu gün o dərəcə bir asudəliyə çatıbdır ki, bolşevik və Denikin “diyar”larından gələnlərin sözlərinə görə burası oralara nisbətən bir behişt və cənnət misalındadır.

Bu gün qurtuluş və xilasımız yolunda canlarını qurban verib bizə bu dünyada cənnət göstərməklə özlərini o dünyanın behiştinə vasil edən şühədayi-möhtərəminin [möhtərəm şəhidlərin] məzari-əzizləri [əziz məzarları] üzərində fatihəxan olmaqla [fatihə oxumaqla] özlərini yad və ruhlarını şad etmək hər bir türkün və ümum islam əhlinin müqəddəs vəzifəsidir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi - Dvina istiqamətində şiddətli müharibə nəticəsində Şimali Dvina tərəfində bir qaç köy zəbt və üsərə iğtinam eylədik [əsirlər qənimət aldıq]. Əsirlər içində 6 ingilis vardır. Kadef istiqamətində şiddətli müharibə davam edir. Kaçalinin cənub tərəfində düşmənin təərrüzatı [hücumları] dəf edilib böyük tələfatə düçar edilmişlərdir.

Qərb cəbhəsi - Narvsk istiqaməti təbədüllatsızdır [sabitdir, dəyişməmişdir].

Lujsk[i] istiqamətində düşmənin təzyiqatı altında qitəatımız [hərbi hissələrimiz] yeni cəbhələrə övdətə [qayıtmağa, geri çəkilməyə] məcbur olmuşlardır.

Kalinkoviçi dairəsində Kalinkoviçin 35 fərsəx məsafəsində bir qaç köy qitəatımız tərəfindən işğal edilmişdir.

Romansk istiqamətində hücumumuz genişlənərək bir mövqif [stansiya] və Baxmaç köyünü qitəatımız zəbt etmişdir.

Fepotov müharibələrində iki mitralyoz ilə xeyli fişəng iğtinamımız [qənimətimiz] olmuşdur.

Sumsk [Sumı] istiqamətində Vorobja qəsəbəsini işğal etdik. Valuysk dairəsində qitəatımız Valuysku təxliyə edərək Mandrovo ətrafında müharibə davam etməkdədir.

Türküstan cəbhəsi - Kizlyar istiqamətində hücumə keçmək istəyən düşməni tərd edilmişdir [qovulmuşdur].

Yanayskın 55 fərsəx məsafəsində düşməni tərd edib, 2 top və 1 zirehli tren [qatar] zəbt etmişlərdir.

Ural nəhri sahilində hücum etmək niyyətində olan düşməni süvari hücumları tərd edilmişdir.

Orsk və Aktyubin dairəsində cənubi düşməni ordusunun mabaqisi [qalanı] 20 min kişi bütün ləvazimatı-hərbiyyələri ilə təslim olmuşdur. İşbu dairədə son həftə zərfində 45 min kişi təslim olmuşlardır.

Daşkənd dəmiryoluna hücum edən qitəatımız Aralskoye more mövqifi[ni] [stansiyasını] müharibə ilə zəbt etmişdir. Mövqeni işğal etmiş 1200 kişidən ibarət 1-ci Türküstan alayı bizə təslim olduğundan başqa, işbu dairədə əxzi-mövqə etmiş [mövqə tutmuş, yerləşmiş] 42-ci Troitsk alayı, dəmiryolu və teleqraf taboru bütün texnik ləvazimatı ilə bizim tərəfə keçmişlərdir.

Vilson və Avropa

Lion - Prezident Vilson Məclisi-Məbusanda irad etdiyi [söylədiyi] nitqində bilxassə (teleqraf buraxılmış) iki övzaya ətfinəzər etmiş [iki hala nəzər salmış] və bəyan etmişdir ki, düvəli-xaricə [xarici dövlətlər] borcdan xilas olunca bir qaç nəsil dəyişiləcəkdir. O babda Amerikanın əhvali-maddiyyəsi xeyli gözəl bir vəziyyətdədir. Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] dövləti dünyanın sənayesinin tərəqqisinə müavinət üçün təkə olaraq xeyli sərvətə malikdir. Prezident qeyd edir ki, miləli-sairəyə [digər millətlərə] maddi müavinətdə bulunması xüsusü Cəmahiri-Müttəfiqə öhdəsinə tövdi edilir [tapşırılır].

Klemansoya qarşı

Kopenhagen - Sülh müahidəsini [sazişini] təsdiq üçün müzakirənin təcridi [bərəpəsi] ilə əlaqədar olaraq siyasi dairələrdə hərəkət müşahidə edilməkdədir. Sabiq Baş vəzir Brian başda olaraq Klemanso əleyhinə kompaniya açılacağını açıqdan-açığa söyləyirlər.

Kolçak nümayəndələri

Kovno - Kolçak nümayəndələri vürud edib [gəlib] rus əsəkirini təşkil etmək üçün izin istəmişdir. Latviya hökuməti [bu] xüsusda nümayəndələrin övdətini [geri qaytmasını] rica etmişdir.

İngiltərə-Fransa münasibəti

Petrograd - Kopenhagen qəzetəsi “Politiken” yazır ki, Fransa ilə İngiltərə münasibəti soyuqlaşmışdır. İngiltərə-İran etilafı [razılaşması] hüsula gətirdiyi təsirat altından bu vaxta qədər Fransa mətbuatı qurtarammamışdır. İngiltərə-İran etilafı qərarınca, ingilis sərvətdarları İrana bütün-bütünə sahib olub, Vahid Rusiya bərpa etmək amalına da İngiltərənin İran siyasəti mümaniət [manecilik] etdiyindən, fransızların ədəmi-xoşnudisini mövcib [məmnuniyyətsizliyinə səbəb] olur. Məzkur [adı çəkilən] qəzetə, məqaləsinin xatiməsində deyir ki, Rusiya xüsusunda İngiltərə və Fransanın müxtəlif siyasət tətbiq etdiklərini son həvadis açıqcasına isbat edir.

Amerikada

Kopenhagen - “V.” qəzetəsinin əxbaratına [xəbərlərinə] nəzərən, Almaniya sülhünü imza etmənin əleyhinə və lehinə qalxmış olan mübarizə bir siyasəti-mü-

hümmə surətini almışdır. Vilson təbliğat etmək üçün məmləkəti səyahət edəcəkdir. Hollanda teleqraf bürosunun Parisdən aldığı teleqramlara görə, Amerika sülh heyəti teleqrafən Vilsondan sual edəcəkdir ki, onun Avropada qalmasının səbəbi varmıdır? Xüsusən, Amerika sülh heyətini mükəddər edən [kədarlənirən] Romaniya-Macaristan münasibətinə qarşı Paris Sülh Konfransının qeydsizliyidir.

Latviyada almanlar

Velikiye Luki - Riqa qəzetəsi “S.-d.”nin əxbaratına nəzərən, Latviya hal-hazırda pək müşkül dəqiqələr keçirməkdədir. Nəmə əsgərləri latış qitəatını [hərbi hissələrini] tərksilah etmişlərdir. [Rüdiger fon der] Qolts silahların iadəsini [qaytarılacağını] vəd etmiş, ancaq rica edir ki, latış qitəatını şəhərdən kənar etsinlər. Çünki Müttəfiqlər tərəfindən müavinət edilən Latış hökumətinə qarşı nemsələr pək ədavətəkarənə bir vəziyyət almışlardır. Latviya hökuməti, qitəati təxliyə etməməyi qət etmişdir. Ona görə, almanların təxliyəsi dayandırılmışdır. Mitava ilə Riqa arasında dəmiryol müxabirəti [rabitəsi] münqəte olmuşdur [kəsilmişdir].

İngilislərin şimaldan getmələri

İngilislərin Arxangelskdən əsgərlərini aparmaqlarına görə, Arxangelsk burjuaziyası arasında həyəcan başlanmışdır. Şimal oblastı hökuməti qəzetələrdə buraxdığı dəvətnamələrlə əhalini sakit edib deyir ki, ingilislər gedirlərsə də, lakin Ağ qvardiya əsgərlərini silahdan təmin etmişlərdir ki, bolşeviklərlə mübarizə etməyə iqtidarı olsun.

Qərbdə inqilab hərəkatları

Fransa və İngiltərə qəzetələri qərb tərəfdə bahalıq və işsizlik münasibətilə başlanmış hərəkdən bəhs edirlər. Yevropada görünən inqilab hərəkatlarının ümdə səbəbi kömür qəhətliyi və tətillərdir. Amerika-İngiltərə hökumət qəzetəsi “Tayms” yazır ki, İngiltərədə bir tətill bitdikdən sonra digəri başlanır. Tamamilə tətill içərisindəyiz. Tətill bir tək İngiltərədə deyil, Yevropada və Amerikada da vardır. Qərb fəqərəyi-kasibəsinin [proletariatının] inqilab ibtidası [başlanğıcı] ümumi tətildir.

Almaniya qəzetələri İtaliyada Turin şəhəri küçələrində çarpışmalar olduğunu xəbər verirlər. Geri çəkilən polis məmurları sosialistlərə atəş açmışlardır. Bir günlük tətill elan edilmişdir. Sabahı günü yenə dəhşətli vuruşma olmuşdur.

Almaniya inqilabının birillik münasibətilə Berlində kommunistlərin təzədən üsyan qaldıracağı gözlənilir. Amerikanın müxtəlif yerlərində ağlarla qaralar arasında qanlı müsadimələr [toqquşmalar] olduğu xəbərləri alınmaqdadır. Çikaqoda şiddətli vuruşmalar olmuşdur. 41 ev yandırılmışdır.

Vilsonun təşviqatı

Vilson təşviqat edir ki, Amerika öz sərvəti ilə hamı Müttəfiqlərə kömək etməlidir. Çünki onlar hərbi istiqrazdan [borcdan] azad ola bilməyəcəklərdir. Vilsonun bu zəhmətləri hədəf edəcəkdir. Çünki Amerika sərvətdarları Müttəfiqlərə para ilə müavinət göstərmək arzusunda deyildirlər.

Almaniya əməlləri

Saar oblastında Almaniya əməlləri-

nin fransalılar əleyhinə narazılığı artmaqdadır. Almaniya əməlləri Almaniya parasının kursunun qaldırılmasını tələb edirlər.

Don kazakları və Denikin

Balaşovdan xəbər verirlər ki, Don oblastı kazak və köylüləri Denikin ordusundan ötrü təzədən əsgər cəmlənməsinə var qüvvələri ilə mümaniət [manecilik] göstərilir. Köylülər öz atlarını Denikin əlinə verməmək üçün şikəst edirlər.

MİLLİ BAYRAM

Bu gün Azərbaycan türklük və müsəlmanlığın həyat və böyük ziyyəmət [dəyərlə, çox qiymətli] millətin varlıq meydanında yüksəlidiyi bir gündür. Onun üçün bu gün ruhumuzdakı şadinin qələyanında [şadlığın aşib-daşmasında] ziyadə bir qüvvət vardır. Nasıl olmasın ki, sənəlcə rusların pənceyi-zülüm və təəssübündə [zülüm və fanatizm pəncəsində] inlər və inlərkən, daha doğrusu bir atəşi-imha [məhvedici atəş] içində yanarkən ümidinin fəvqündə olaraq bir hücum-xilası [xilasedici bir həmlə] ilə irəli atılmaqlığımız nəticəsində fəlah [qurtuluş] və nicat sahəsinə çıxıb bildik.

Əvət, böylə qurtulma fəaliyyəti, yaşamaqlığımız üçün pək lazım idi. Zira bir az daha miskinənə təvəkkül göstərib hər həqarətə boyun əysəydik, dünya üzündən məhv olduğumuz kimi, bundan sonra da ruyi-rahət və mövcudiyət [rahatlıq və varlıq üzü] görməyəcəkdik. İştə bunun üçün bu gün türk müsəlmanların qəlbin-

də bu məcburiyyəti-mənəviyyədən dola-
yı cövhəri-qeyrət parlamağa başlamışdı.
Binaənileyh [ondan ötrü] bu müştərək duy-
ğu xalqın kaffəsi [hamısı] qəhrəmanlıq cə-
sarətini yaptı.

Yenə bu ehtisasın [hisslərin] qüvvəti
ilə Allahın, bəşəriyyətin bəyənəcəyi bir
qurtuluş hərəkəti ixtiyaratından Osmanlı
türk qardaşlarımızın minlərcə şəhid ve-
rərək cihadlarına biz də peyrov olduq
[ardınca getdik], istiqlal qazandıq. Bu hür-
riyyət, [bu] haqqı idamə [davam etdirmək]
və mühafizə üçün sonra əlimizdən gələn
qüdrəti sərf etdik, vüqarımızı buraxma-
dıq, gündən-günə artan fəaliyyətimizə
fər verdik [artırdıq, parlatdıq, gücləndirdik].
Bununla dünyaya yaşamağa layiq oldu-
ğumuzu isbat etdik.

İştə, bütün bu çalışmaları, dəprən-
mələrin, yorğunluqların səmərəsi olmaq
üzrə yaşamaqda, tərəqqidə istiqlalə nail
olduq. Artıq hər saniyə min dəfə ölmək
əzası [əzab-əziyyəti] qorxusundan xilas bul-
duq. Bu günün xatirəsini bir almaz tac
kimi daşıyan bu gün milli bayramımız ol-
duğu üçün hər üzdə sevinc əsəri həddin-
dən fəzlə nüməyan olur [görünür]. Hər köks
ziyadə bir havayı-iftixarla qabarır. Hər şəxs
duyduğu səneyi-milli ilə zövqəb görü-
nür.

Böylə bir günün təqdisində [müqəd-
dəsləşdirilməsində] hissi-intiqamın verdiyi
fəaliyyət tövhid və hər fərddə bir başqa
əsəri-təbcil [ucaltma, tərifləmə əsəri] gös-
tərir. Bu qədər böyük nemətlərə məzhər
[nail] olmaq və heysiyyəti-milliyəni yük-
səltmək üçün cihad yolunda fədakaranə
qanını tökən şühədamızı hörməti-əzime
[böyük hörmət] ilə xatırlayalım və ruhla-
rına fatihələr oxuyalım. Qüzatımızı da [qa-

zilərimizi də] kamali-təbcil ilə [ucaldaraq,
tərifləyərək] alqışlayalım.

Z. Q.

XATİRƏ

**15 eylül 1918-ci sənə –
15 eylül 1919-cu sənə**

Bir qaç ay (1918-ci sənə martından
həman sənə eylülünə qədər) düşmən əş-
qiyası [caniləri], daşnak hayudları [qul-
durları] işgəncəsinə məruz qalmış, sitəm-
kar qanlı əllər ilə aşıyanəsindən tərd edi-
lib [yurd-yuvasından qovulub] qəzanın key-
fəmayeşasına tövdi edilmiş [taleyin hök-
münə tapşırılmış] balü pəri [qolu-qanadı]
qırıq quşlar kimi gah yabançı bir səhra və
gah xunin [qanlı] bir mühit içində səfil və
müdhış [dəhşətli] övqat imrarına [vaxt ke-
çirməyə], daha yaxışıqlı bir təbir [ifadə] ilə
– sürüklənməyə məcbur olmuş idim.

Ümidsizlik məni daha ziyadə boğur, on-
suz da cərihədar [yaralı] ruhumu mənə-
nələrdən keçirərək əzir və çiyneyirdi [tap-
dalayırdı].

Ümid nərədən olsun! Xalq başsız, təş-
kilat yox, ümid və əməllərimizin [arzu-
larımızın] yeganə mənbəyi olan Bakı dəxi düş-
mən tərəfindən işğal edilmiş, müntəzəm
ordu və son sistem əsliyə [silahlar] ilə is-
tehkam qılınmış idi.

Ah, şu günləri, şu səfalət və həqarət
dəmlərini kim görmədi? Bir daha təsvirə
hacət varmıdır?!

İştə, tam bu sıralarda idi ki, Osmanlı
qəhrəmanları, türk şahinlərinin Bakı ət-
rafını əhatə etmələri xəbəri-şafisini [şəfa
verici xəbərini] eşitdim.

İnana bilərmi idim?!

Məzalimə qarşı ancaq ə'maqi-qəlbin-
də [qəlbinin dərinliklərində] etdiyi nifrin-
lərdən [lənətlərdən] başqa heç bir əsba-
bi-tədəfeyə [müdafə vasitəsi] bulamma-
yan bir zavallı, bu qədər həyatbəxş şayi-
əyə birdən-birə nasıl inana bilərdi? Lakin
Cənabi-Allah inayətini kəsməmiş imiş. Bi-
zim də arxamız, yaman gündə dadımıza
yetişənlərimiz yox deyilmiş.

Əvarizi-qeyri-təbiiyyə mümaniətinə
[qeyri-təbii hadisələrin maneçiliyinə], vəsa-
iti-nəqliyyə fiqdanından [nəqliyyat vasitə-
lərinin olmamasından] yolun üzərində uğ-
raya biləcəyim müşkülətə etina etməyə-
rək, şu türk qartallarını, ancaq irqdaşla-
rını mühafizə niyyəti ilə dağları, dərələri
adlayaraq imdadımıza qoşan şu qəhrə-
manları, şu Çingiz və Teymur müməssillə-
rini [timsallarını] ziyarət etmək, bilmüşa-
hidə [şəxsən, şahid olaraq] görmək üçün əz-
mimi cəzm etdim [topladım].

Artıq durmaq qabilmi idi?

İştiaqımın izdiyadından [şövqümün, ar-
zumun şiddətindən] yolun olmazın müsibə-
ti zərrəcə də olsa məni mütəəssir edəm-
məmişdi. Eylülün 13-cü günü ta çocuqluq
zamanlarımdan bəri həsrətləri ilə dəmgü-
zar olduğum [birgə olduğum, yoldaş oldu-
ğum] ulu türkün rəşid zabitanını və şanlı
ordusu əfradını [əsgərlərini] rəyüleyin [öz
gözümlə] ziyarət etməklə məsud və bəx-
tiyar olmuş idim.

Tanışlarımdan azərbaycanlı bir tələbə-
nin Masazır köyündə təqərrür etmiş [qə-
rarlaşmış, yerləşmiş] xəstəxanaya sihiyyəçi
sifəti ilə istixdam etməsini [işlədiyini] öyrə-
nincə, o günün axşamı həman oraya qoş-
muş idim.

Bir gün irəli xəstəxana heyətinin irəli

cəbhələrə göndəriləyi xəbərini alcaq,
bir parça şaşırırmış və:

– Yahu, bu gecəylən nə yapacağız, bi-
zi casus zənn edib də qurşuna dizmə-
sinlər ya! – yollu düşüncəmi arxadaşıma
ima və ifham etmiş [demiş, başa salmış]
və eyni zamanda “İşbu sivillər [mülki şəxs-
lər] burada nə dolaşırlar?” sualı ilə nəfə-
rə müraciət edən zabit əfəndinin səda-
yi-amiranəsi guşədim olmuş idi [qula-
ğım gəlmişdi].

Nəfərə fürsət buraxmadan irəli atıl-
dım və mətlubumu [istəyimi] izah ilə ge-
cələyin yollanmanın pək xətrəli [təhlü-
kəli] olmasından dolayı şurada qalmamı-
za müsaidə buyurulmasını da zabit əfən-
didən ayrıca istirham [xahiş] etdim.

– Siz islammısınız? – deyə başdan-
aşağı bizi nəzəri-tədqiqdən keçirdi.

– Əlhəmdülillah, əlhəmdülillah, əfən-
dim, – dedim.

– Mən sizi kəndi odama alaram, fə-
qət bəyani-məzirət ilə [üzr istəyərək] ərz
edəcəyəm ki, bir əsgərin cəbhə boyunda
nasıl bir odası ola biləcəyini kəndiniz tə-
səvvür etməli və bir gecəlik rahatsızlığa
qatlaşmalısınız, – deyə türk zabiti türklə-
rə məxsus üluvi-cənab [alicanəblıq] ilə
təltifatda bulundu.

– Fövqəladə mütəşəkkir və məmnu-
nuz, əfəndim həzrətləri, – dedim.

Mehmannəvaz zabit əfəndi ilə övzaya
[vəziyyətə] dair təatiyi-əfkarda [fikir müba-
diləsində] bulunduqdan sonra:

– Əfəndim, axşamçağı qarşımıza çı-
xan bir xeyli əsgərin cəbhədən övdət et-
mələri [geri qayıtmaları] səbəbini sormaya
cəsarət edə bilermiyəm, – dedim.

– Bu gün təyyarələr cəbhəmiz üzə-
rində uçub mövqeyimizi öyrənmələ-

rindən təbdili-məkan [yerdəyişmə] lüzumu hiss edilmiş və dolayısı ilə yarın təərrüzə [hücuma] başlanacağından, əfrada ufacıq bir istirahət vermək icab etmişdir.

– Yarın təərrüzə başlanacaqmıdır?

– Mütləq və bayram (o gün ərəfə axşamı idi) namazını da, inşallah, Bakıda əda edəcəyiz.

– Bizim də təyyarələrimiz olsaydı, müvəffəqiyyətimiz daha ziyadə təmin edilmiş olardı, – dedim.

– Nəqli müşkül, Cənabi-Haqqın inayəti [mərhəməti, köməyi] olarsa, təyyarə nə yapar, övladım?

Bu axırıncı cümlə nə qədər də saf bir etiqad ilə söylənilmiş idi.

Artıq yatmaq zamanı hülul etdiyindən [gəlib çatdığından] və qayət yorğun olduğumuzdan yalın döşəmə üzərinə uzanar-uzanmaz uyquya dalmış idik.

Ələssabah [sabah vaxtı] bir ləhni-Davudi ilə tərənnümsəz olan qayət ruh-nəvaz [ruh oxşayan] bir səs məni bidar etmiş [oyatmış] və büsbütün bir sameə kəsilərək [qulaq verərək] insanlara deyil, cəmadata [cansız təbiətə] belə icrayi-təsir ilə feyz-nisar [bərəkət, rifah, zövq saçan] olan şu ləhni istema üçün [səsə qulaq asmaq üçün] yerimdə doğrulmuşdum.

Bir əsgər azan oxuyurmuş. Bir daha şu azanı eşitmək üçün nələr verməzdim!

Zabit əfəndi yerində yox idi. Hənuz dan atmadan əsgər hərəkətə başlamışdı.

Cəbhənin bir hissəsini təşkil edən Masazırı artıq tərək etmək lazım idi.

Ərzdə qan və qan ətrafı boyadığı qızıl sütürə [pərdə] ilə hər yeri məstur etdiyi [ört-düyü] kimi, səmanı da (ərzi təqlid edirmiş kimi) qanlı şəfəqlər qaplamış, qızıl səhab-

lar [buludlar] bürümüşdü.

Şəfəq sökülür, günəş də qanlı ləməati [şüaları] ilə doğurdu.

Yolumuza davam etdikdə, topların cəhənnəmnümun [cəhənnəmi andıran] partlayışı ətrafı lərzədar edərək [lərzəyə salaraq] eşidilməyə başladı...

Qarşı-qarşıya çıxdığımız süvari zabit əfəndiyə:

– Əfəndim, təərrüzə başlanmışımı? – deyər sordum.

– Düşmənin cinahlardakı qüvvələrini imtahan edirik, – cavabını verdi.

“Rəbbim, lütfünü kəsmə, Allahım, inayət et” duasını dilimin altında zikr edərək yürüyür, insanı əridəcək qədər atəşin həyəcanın tövliədə biləcəyi nətaiyici [atəşli, alovlu həyəcanın meydana gətirə biləcəyi nəticələri] heç də nəzəri-əhəmiyyətə almayaraq, getdikcə şiddətlənmədə olan patlayışları ancaq guş edirdim [dinləyirdim].

Məşqətə [Maştağa] cəbhəsi altından keçərkən hər iki tərəf atəşlərinin hadd [kəskin, şiddətli] bir dövrəyə girdiyini, artıq tütəng, mitralyoz və top sədalarının yek-digərindən təfriq edilməyərək [bir-birindən ayrılmayaraq] səlis və mədid [ardıcıl və uzun] bir uğultu ilə tənindəndəz olmasından [uğuldamasından, cingildəməsindən] anlamaq olurdu.

Axşam saat 7 radələrində məhəlli-iqamətimiz [dayanacaq yerimiz] olacaq Bilgəh seyfiyələrindekə [bağlarındakı, yay evlərindekə] tanışımızın xanəsinə yetişmişdikdə, yürüməkdən və susuzluqdan bayılırdıq.

Bir parça istirahətdən sonra həman oturduğumuz yerdə sərilmiş və tatlı-tatlı uyumuşduq.

– Canım, nə yatmısan, bir qalxsana, qiyamətlər qopur, – deyər üzərimdə durmuş arxadaşımın sədasi məni sərəsimə [hövlnək, vahimə içində] olaraq qalxmağa məcbur etdi.

Atəş dəhşətəngiz və daha şədid və dilxiraş [könülə əzab verən] uğultusu ilə davam edir, fəqət ara-sıra həman uğultunu müstəğrəq edərək [batıraraq] rə'dəndəz olan [göy gurultusu kimi əks-səda verən] mühib [qorxunc] gurultular da eşidilirdi.

“Bu bizim səhra toplarımızdır ha. Oy, səsinə qurban, hay Allah müininiz [köməyiniz] olsun” kimi qırıq səslər mehtaba qarşı dövrə ilə oturmuş ixtiyarlar içindən qulağıma yetişirdi.

Biz də arxadaşım və sahibi-xanə ilə ixtiyarların arxa sırasında oturduq.

Ta uzaqlardan mehtabın şəşəəsini [parıltısını] yararaq irəliləyən bir kölgə nəzəri-diqqətimizi cəlb etdi. Yaxınlaşaraq salam verən şu adam sahibi-xanənin əqrəbasından imiş.

– Sən burada nə işləyirsən əcəba, cəbhəyə getmədinmi? – sualı ilə sahibi-xanə həman adama müraciətdə bulundu.

– Xəstələnib pək zəif düşdüyüm üçün dayanamıdım, – deyər həzin bir səslə cavab verdi.

İxtiyarlar da həman yanımıza qoşmuş və şu adamı həlqəvari mühat qılmışlardı [əhatəyə almışdılar].

– Yarın şəhərin alınacağına əmin olmalıdır. İştə bu gün öglədən irəli 20 türk çavuşu komandası altında 200 kişi Sabunçudan hərəkət edərək bir qurşun atmadan həp irəliləmiş və düşməni püskürdərək “Ermənikəndi”nə qədər yaxlaşmışız. Ax, bu türklər nə qədər də şəcirdirlər

[şücaətlidirlər]. Qurşun və mərmə hər tərəfdən yağdığı halda, heç deyəsən yerlərdən qımıldanırlarmı? Qurşun gəldiyi tərəfdən ancaq başını bir parça yan əyir, iştə o qədər. Biz qarın üstə süründüyümüz halda onlar dimdik duraraq həp “İrəli” komandası verir.

Həmçinin bizim üçün söhbət edən könnüllünün nitqi ixtiyarların: “Hay maşallah, hay maşallah!” sədəyi-təhsinxanları [tərifləyən səsləri] ilə münqəte olurdu [kəsildiyi].

O gecəni sabaha qədər müharibə davam etmişdi. Ertəsi gün ətraf əmiq və mövti [dərin və ölü] bir sükuta qarq olmuş, şu sükuta xələdar edən [pozan] ancaq “Şəhər alınmış, gözünüz aydın olsun” deyər yek-digərini təbşir edən [bir-birinə muştuluq verən] əhalinin sədəyi-pürsürurları [sevindici səsləri] idi. İştə, şu qərar ilə Bakı alınmış və bayram namazı da Bakıda əda qılınmış idi.

Həman tarixin əbədiləşməsi namına Cəmiyyəti-Xeyriyyəməz həman tarixə təvafüq edən [uyğun gələn] eylülün 15-ci günündə qəhrəman türk şühədəsi türbəsi üzərində rəzk ediləcək [ucaldılacaq] abideyi-rasimə binagüzarisini [rəsmi abidə mərasimini] icra edir.

Pək uzaqlardan gəlib bizi ölümdən xilas etmək üçün həyatlarını fəda edən şu şühədayi-bənamı [adlı-sanlı şəhidləri] bu gün biz də yad edəlim. Həpimiz məzaristanə qoşaraq xilaskarlarımızın ruhi-pürfütuhlarına [fəthlərlə, qələbələrlə dolu ruhlarına] bir fatihə ithaf etməklə vicdani vəzifəmizi ifa edəlim, millətədaşlar!

Hüseyn Rza

BAKI DEYİR Kİ*Bir il əvvəl*

Qardaş həsrətilə çırpınan sinəm,
Viran Xan sarayım, torpağım, daşım,
Sönmüş Yanardağım, əski Mədinəm,
Çılğın qızım “Quzğun” sevdalı başım.

Həpsi yollar[ın]dan yardım umardı,
Onların həpsinin bir dərdi vardı.

Bən bir gəlin idim telim pərişan,
Sallanmaq istərkən qopdu bir tufan!
İncim göz yaşları, duvağım duman,
Qaldım yana-yana... Yoxdu qurtaran!

Sevdalı qoynuma girən yabançı
Gətirdi qəlbimə bir yaman sancı!

Eylülün on beşi, qaçmışdı uyqum,
Bir “təkbir” eşitdim, qalmaq qorxum.
“Allah-Allah!” dedim bən də qurtuldum,
Bax yenə sevdalı bir gəlin oldum.

Üçrəngli həmail köksümün üstə,
Darğınam düşməne, coşğunam dosta!

*Cavad***“CƏBƏLLÜTTARIQ”**

Bir sənə bundan əqdəm [qabaq] Şaum-
yan irticasının qəlbəgahı olan Bakı şəhəri
təbiətin və haqqın bükülməz qolu, dön-
məz üzü ilə süqut etdi. O vaxt hənuz bir
taqım qəddarların, “sosializm” və “bolşevizm”
maskası altında füqərayi-kasibənin
qanını şişyə tutmuş olan daşnakla-

rın pənceyi-qəhr və məzəllətində inlə-
yən Bakı, Azərbaycan paytaxtı, onunla
bərabər bütün türk xalqı bir çox zülüm
və təəddidən [insafsızlıqdan] sonra kəndi
qəzəbalud [qəzəbli] nərəsi ilə türk millə-
tinin istinadı olan Osmanlı ləşkəri-zəfər-
peykəri [qalib çöhrəli Osmanlı ordusu] ilə
azad və işğal edildi.

Azərbaycan türklərinin hüquqi-bey-
nəmilərdən istifadə etməsinə mane olan-
lar, bundan bəhrəvər olmaq istəyən o bö-
yük kütləyə mitralyoz və toplarla qarşı
çıxanlar, “Znamya truda” ilə [Nikolay Mi-
xayloviç] Sundukyanlar, Umanskiyə bu
gün yenə Bakını “Rusiya şəhəri” deyər
adlandırır, Bakı üzərində vüqə bulmuş olan
dəhşətli və qanlı müharibəni milli deyil,
sinif mübarizəsi deyər göstərirlər. Bakını
müdafiə uğrunda tələf olan “yoldaşları”-
nın ruhuna əlvida deməklə, hali-həyatda
qalanlarını da tərif və tövsif [vəsf] edirlər.

Bu, haqdırımı? Həqiqətdə də böyləmi?

Onlar bilməyirlər ki, hali-hazırda “Ru-
siya şəhəri” deyər adlandırdıqları Bakı Azər-
baycan paytaxtıdır. Onun fəth və istirda-
dı [geri alınması] üçün minlərlə verstlər qo-
şub coşan türklərdən əlavə, Azərbaycanın
ən igid cavanları, ər oğulları çarpışmış
və bu haqq yolda xaki-əbədiyyətə [əbə-
diyyət torpağına] sərilməklərdir. Bu yolun
haqq olduğu isə ümum vicdan sahibinə
məlum olduğu kimi, yalançı sosialistlərə
də məlumdur.

Azərbaycan türkləri haqq olmasaydı-
lar, cüzi və zəif bir dərəcədə olan qüvvə
ilə dolu kimi yağın 12, 8, 6 düymə [düym]
topların partlayan şarapnellər[in]ə, son
sistemlə müsəlləh [silahlanmış] qüvvəyə,
onlarla hərbi gəmilərə, zirehli avtomob-
illərə, zirehli qatarlara qarşı dişini qıcı-

dıb köksünü açaraq, ayaq üstündə hü-
cum və təərrüzdə bulunmazdılar. Göydən
zirehli təyyarələrin mitralyozlarından yağ-
mur kimi saçılan acı zəhərli qurşun və fi-
şənglərə qarşı yerdən havaya hücum et-
məyə qalxışmazdı. Qorxardı, qaçardı, əla-
man çəkərdi.

Halbuki bunların heç birisi yox idi.

Siz isə batıldınız. Dəlil: yuxarıda gös-
tərilən bir çox əlverişli və münasib cə-
hətlərdən istifadə etdiyiniz və tama-
milə məğlub və məqhur [qəhr, məhv]
olmağınızla xainanə, alçaqcasına tülkü
kimi fərar etdiyinizdir.

Əgər siz dediyiniz kimi, “Ümumrusiya
inqilabı üçün” işləyib bu kəlmənin altın-
da bir çox hiylə və təzvir [fırıldağ], bir çox
dolandırıcılıq ibraz etməsəydiniz [göstər-
məsəydiniz], bəxt sizə xəyanət etməzdi.

* * *

– Biz haqq olduğumuz üçün şu yer-
dən dönməyəcəyiz, – deyər F. cəbhəsi ko-
mandanı Ayn. bəy mənə söylədi:

– Tariq İbni-Ziyad kimi əsgərlərimizi
uçurumlardan keçirib də arxasından bu
dəryanın suyunu o iki qayaların arasından
cari edəcəyiz [axıdacağız]. Bəxt və səadət
bizə yar olarsa, Bakını işğal və fəth edəcəyiz.
Olmazsa, tamamilə bir nəfərə qə-
dər ölüb məhv olacaq, olacağı da caha-
ni-mədəniyyətdə dərin bir xatirə bura-
xacağız. Düşmənin varsın da bizə müqabilə
göstərsin. Türk qorxmaz, düşmənin qur-
şunu mənə dəyməz! Sən ey azərbaycanlı
qardaş, sən də türksən, qorxmamalısan!
Bir gün sipərdə qalarsan, burnuna barut
qoxusu yetişsə, sən də şücaətli, rəşadətli
bir əsgər olarsan da, haydi, oğlum,
iştə, təərrüzə hazır ol!

* * *

Sakit, mehtab bir gecə, cəbhəboyu də-
rin bir sükuta və heyrətə qarq olmuş, san-
ki böyük bir fırtına ibtidasında [başlanğı-
cında] kəndisini hiss edərək dəhşətli bir
vəqənin intizarındadır. İblislərin fərəhəf-
za [şən] nəğmələrini tək-tük tufəng atəş-
ləri xələdar edir [pozur]. Ay batmağa ya-
xınlaşır. Və havanın qalın dumanlı bir ge-
cəsində, saat 2 radələrində böyük bir və-
qənin dəqiqəsi yetişdi. Başlandı...

Ümumi və son təərrüz!

Bütün cəbhə boyu Bakı və Azərbaycan
tarixində birinci olan dəhşətli bir hərbi,
bir ölüm meydanı açıldı...

Gecənin qalın dumanında cəhənnəm
kimi zəbanə çəkən [cəhənnəm alovu kimi
dil uzadan] qırmızı atəşlərdən başqa heç
bir şey görünməyir. Hər iki tərəfdən açı-
lan dəhşətli və gurultulu toplardan bü-
tün cəbhə boyu yaşayan insanlar, çocuq-
dan ixtiyara qədər, tamam heyvanat
belə yerindən hərəkət edərək böylə bir
ərəsatda [məhşər ayağında] nələr vüqə
gəldiyini görmək istəyirdi.

Kainatı sarsıdan sövtlər [səslər] tam
heybət və dəhşəti ilə ətrafı lərzədar edərək
irəli hərəkət və düşməne qarşı təərrüzə
davam edir. Son təərrüzün dəhşət
və şiddətini təsvir etməkdən qələm aciz
olduğu kimi, onun nəticəsini və ondan nə-
şət edən [meydana çıxan, irəli gələn] ruh
sevincliyini də yazmaq asan deyildir.

* * *

X. kəndində durmaqda olan M. Ayn.
bəyin dəstəsi böyük məharətlə düşməni
səngərdən çıxararaq o gün axşam cəbhə-

ni yarmış və səngərə hakim olan təpələri işğal edərək toplardan şəhəri atəşə tutmuşdu.

Cəbhədə olan düşmənin sol cinahı geri çəkilməyə böyük tələfat vermiş və donanmadan hücum edən əsgərləri atəşə tutmuşdu. Sağ cinah bir qədər dayanmışdı isə, o dəxi tab edəmməyib şəhərin içərisinə çəkilmişdi.

Sol cinahdakı Məhəmməd Tofiq bəyin dəstəsi və Tatarski polk düşmənin güclü qüvvələrini Zığ və Küvil təpələrindən qovub sol tərəfdən şəhərə daxil olmuşlardı.

Böyləliklə, bu gün sentyabrın 15-də Azərbaycan paytaxtı tamamilə və qəti surətdə işğal edilərək üzərində hilal və yıldızlı al bayraq sancılmışdı. O bayrağın arxasında bir də Azərbaycan üçrəngli bayrağı təməvvüc edərək [dalğalanaraq], Azərbaycan istiqlaliyyətini təbşir [muştuluqlayaraq] və təqdir edərək minlərlə şühədanın qanı ilə əldə edilən o Cümhuriyyətin bəqasını Cənabi-Haqdan niyaz və istirham edirdi və deyirdi ki:

“Yaşasın Azərbaycan, var olsun Türk milləti!!”

Piri [Mürsəlzadə]

Məhəmməd Tofiq bəyə ithaf

HÜCUM

Günəş batır, havada azca soyuqluq hiss olunur. Əsgəri, bir yeməkdən sonra topçu zabitinə xitabən söyləyir:

– Bu gecə axşamdan yatalım, zənnim-cə, hücum yarından keçməyəcək.

– Pək əla, yatalım.

Topun önündə, torpağın üzərinə uzanıb gözlərimi yumuram və səy edirəm ki, uyquya tez gedəyim. Altı ay yüksək dağlarda, susuz səhralarda, isitməli biyabarlarda dolaşmış istirahətsiz yaşayan bir vücud, təbii, torpaq deyil, daş üzərində belə tatlı-tatlı yatar. Yalnız uyumağa bir zaman bulunarsa.

– İsa bəy... İsa bəy...

Müfrəzə [dəstə] komandanı minbaşı Tofiq bəyin bağırtısı məni şirin uyqudan oyadır. Uca boylu, qara bığlı, ariq bədənli, gülməz simaya malik bu çərkəz balası Türk ordusunun namuslu və qayət fəal zabitəndir.

– Bəyim, hazır! – çabuc cavab verirəm.

– Taboru hücumla hazır et!

Od kimi yerimdən sıçrayıb topçu zabitini daha oyadıram:

– Qardaşım, qalx, hücum əmri gəldi!

Revolveri belimə bağlayıb taborla təraf qoşuram.

– 2-ci tabor silah başına! – deyər əmr verirəm.

– Hüseyin, heyvanımı hazırla!

– Hazırdır, bəyim!

Süvarəm cavab verincə kəhər atımı bərabərimdə durdurur. Heyvanın üzərinə sıçrayıb əmr bəkləyirəm!

Ətrafda müdhiş bir həyəcan, ayaqların tappılması, süngülərin taqqılması, araba təkərlərinin səsi bir ölüm qoxusu verir. Dün xəstəlikdən şikayət edib solğun gəzənlər bu dəfə odlu bir təlaşla intiqama hazırlanıb silaha sarmalanır.

Bu gecə şəhər üzərinə hücum olacaq. İki aydan bəri sipərlərdə qurşun yağmuru altında qorxmayıb yaşayan cavanlar bu gecə nə isə təlaş edirlər.

Əvət, hər bir kəs təlaş etməlidir. O za-

man can qorxusu var idisə, indi din və vətən qorxusu var. Yarın ya islamın parlaq hilallı al bayrağı vətənin köksünə dikiləcək, ya islam balalarının məsum qanının son qətrələri ilə vətənin müqəddəs torpağı al bayraq açacaq!

Müfrəzə komandanı isə hey bağırır:

– Ağırılıq komandanı... Əli çavuş... Nərdəsin yahu, Allah bəlasını versin.

– Saat qaçdır?

Topçu zabitinə yanaşmış soru[şu]ram.

– Tam 12. Əcəba, əmr nə vaxt gəlmiş?

– Saat 10-da deyirlər.

Ucaboylu bir qaraltı məni qarşılayır.

– Bəy əfəndi, tabor hazırdır!

– Dursun!

Bir az daha keçir. Müfrəzə komandanı genə də bağırır. Komandan bəy başıpozuqları, taborları və topçuları nizama salıb məni çağırır. Heyvanımı sürüb komandana yanaşır[am].

– Aşağı en. Daha erkəndir!

– Nə vaxt hücum edəcəyiz? (Heyvandan enərkən soru[şu]r[am]).

– Sübhə bir saat qalmış, quzum İsa bəy. (Ciğaranı yandırarkən söyləyir.) Maştağalı qitəsi [hərbi dəstəsi] irəli gedəcək, onun arxası ilə topçu və topçu mühafizəsi dəstəsi yürüyəcək. Sonra Üçüncü Maştağa və Birinci Mərdəkan taboru. Sənin taburun isə ehtiyatda duracaq!

– Nasıl əmr edərsəniz. (Cavab verirəm.)

– Daha erkəndir. Mən bir az uyuyayım.

Komandan ilə topçu zabiti uyuyurlar. Mən isə dərin bir xəyalda Şubanı dağlarına tərəf baxıram.

Ölüm, ya həyat? Kim bilir, Axtının uca, soyuq və çırpacaq dağları arasında qərib buraxdığım və Ulu Tanrıya ismarladığım çocuqlarımın üzünü bir daha görəcəyəmmi? Altı ay bundan əvvəl toplar gurultu-

su, qurşun yağmuru altında vida etdiyim nazlı vətənim Bakının qanlı soçaqlarında hürr və azad gəzəcəyəmmi?

Mənim Allahım! Sən məndən daha eyi bilirsən ki, mən ölümədən qorxmam. Bir gün yaratmışam və bir gün daha öldürəcəksən. Yalnız illər boyu gördüyüm əziyyətlərin, çəkdiyim zəhmətlərin və etdiyim fədakarlığın nəticəsini görmək arzusu edirəm.

İlahi! Nasıl razı olarsan ki, uzun müddətlər rusun qeydi-əsarəti altında əzilən vücudum sevgili vətənimdə hakim olmadan torpaq əsarətinə məhkum olsun.

Yox... Yox... Mən Səni pək eyi tanıyıram ki, məni arzuma yetirmədən öldürməyəcəksən.

- Bomm... Bomm... Bomm...

Şubanı dağlarının üzərində qəhrəman ordumuzun qocaman toplarının ağızlarından parlayan atəş və ətrafa yayılan gurultu məni xəyal uyqusundan oyadır.

– Tofiq bəy... Tofiq bəy... Qalx, hücum başlandı! (Komandanı çabuc oyadıram.)

Bir anda ara qarışır. Tez heyvana minib dururam. Bir az daha, müfrəzə hərəkət edir. Müdhiş bir duman, göz gözü görməyir. Nəyə getdiyimiz bəlli deyil. Heyvanım gah daşa çarpılır, gah çuxura düşüb bürəyir.

– Səs yox! Laqqırtı yox! Ciğara çəkilməz!

Bölük komandanları hey əmr verirlər.

İrəli getdikcə bombardman daha da şiddət tapır.

Sübh açılıb-açılmaz irəli kəşf qolumuz Zabrat köyünü işğal edir. Müfrəzə köyün arxasında durur. Maştağa başıpozuq qitəsi köyə girir, arxasınca topçu mevzi işğal edir [mövqe tutur].

Maştağa taboru sağdan, Mərdəkan isə soldan hücumla hazırlanır.

– Sən taborunla burada dur və əmrini bəklə!

Müfrəzə komandanı Tofiq bəy son şifahi əmrini verib gözümdən qeyb olur. Bir az daha keçir, topçu atəş açır:

– İsa, yanında yararı bağlamağa sarğı paketin varmı?

Səhiyyə bölük komandanı doktor Qara bəy mənə xitabən sorur.

– Yox.

– Al bunu!

Bir sarğı paketi mənə uzadır. Mən də alıb cibimə qoyuram.

– Allah, Məhəmməd, ya Əli! Allah! Allah-Allah!

Bu taborlar hücumla keçirlər. “Allah” sənsindən yer-göy titrəyir.

Bir az daha keçər-keçməz müdhiş bir silah patlıtı başlanır:

- Barr... Barr... Barr...

San qiyaməti-kübradır. Yer göy, göy yerə qarışır.

Daha dayanamayıram. Heyvanımı köyün arxasındakı təpə üzərinə sürürəm. Təpəyə çıxdıqda əsgərlərimizin “Mantaşov” üzərinə hücum etdiyini görürəm. Düşmən hasarların arxasından, vışkaların başından, evlərin içərisindən qəhrəman gənclərimizin üzərinə şiddətli bir atəş yağmuru yağdırır. Gənclərimiz isə “Allah, Allah” bağırır-bağırır irəli qoşurlar. Sağa baxdıqda, ovçu xəttinə keçmiş üç bölük nəzərimə çarpır. Bunları düşmən zənn edib tabora tərəf qoşuram.

– Silah doldur! – deyər bağırıram.

İki süvari çabuc bölüklər duran tərəfə göndərirəm. Bu halda bir süvari çaparaq məni qarşılayır və Tofiq bəyin zeyldəki [şağıdakı] əmrini mənə verir:

“...Sağ cinahdan hücumla keçib Balaخانı köyünü işğal ediniz!”

Əmri alar-almaz revolveri əlimə alıb taborun önünə keçirəm...

Aşurbəyli İsa

ARBAT DAĞLARINDAN BİR XATİRAT və yaxud TÜRK AZƏRBAYCANIN TARİXİ İSTİQLAL GÜNLƏRİ

Tam gecəni düşərgəhımızdan səmanın hilali-ənvərinin [ışıqlı hilalının] nuru sayəsində şu Arbat cəngi təbir olunan [deyilən] dağlara qədər yürümüşdük. Əssabah qosqoca bir sivri təpə üzərinə çıxdığımız zaman bir tərəfdən təbiətin elektrası olan günəş parlayaraq sırma saçlı şəfəqlərinin tərəvəngiz cilvələri bütün Bakının qaranlıq gecəsini fərhənkək bir surətdə işıqlandırır. Qafqaz İslam Ordusu tərəfindən badi-səbanın nəsimi-peyğəməvəri [xəbər gətirən yeli] həzin-həzin əsərək Azəri türklərinin ruhlarını qüvvətəməz dərəcədə yüksəltmişdi. Bizim tərəfimizdən açılan top əndaxtlarının [atəşlərinin] nəriltisi və gurultusu düşmənlərə ələm, dostlarımıza, qardaşlarımıza müjdə xəbəri aparırdı. Eyni zamanda hər türk oğlu türk, qəlblərində “Bakımızı xilas edək də istiqlalimizə çatmaq” fikri, qəhrəmananə bir tərzdə Bakıya tərəf təərrüz [hücum] edirdi.

Mən də əziz və itaətbin [itaətkar, intizamlı] bir əsgər olduğum üçün kəndimə ən müqəddəs vəzifə bunu hesab edirdim. Paytaxtımız olan Bakımızı zalımlar, canilər, xunxarlar [qaniçənlər] əllərindən

qoparacağam və düşmən yerin dibinə girsən də, nasıl olursa, qoy dəf olsun, biz Bakını alacağıq və istiqlalımıza çatacağıq inşaallah, deyər-deyər düşmənin leşini təpik altında ayaqlayaraq irəliləyirdim. O da öylə ya, o zamana qədər Bakıda əsarətdə qalmış türk-islam əhalisi mənhus və məyus bir surətdə Mart faciəyi-əliməsinin qələm belə yazmayacağı, təqirə uymaz [sözlə ifadə edilməz, sözə gəlməz] qədər rəzalət və fəlakətə nitəkim [doğrudan da] türk ürəklərini zəhərləmiş və parçalamışdı. Aman Allah, nitəkim sızıntı çəkdiklərini düşünürdüm. Ah, dərhəqiqət [həqiqətən] şammeyi-hüquqiyyət və qövmiyyət [haqlılıq, öz hüququnu idrak etmək hissi və milli hisslərlə] və yaxud cinsiyyətini ihtisas edən [hiss və idrak edən] hər bir fərdin hissi o fəlakət və rəzalətə qarşı nifrət edərək mücadilə edirdi. Qafqaz İslam Ordusu, türk əfradı [əsgərləri], eyni zamanda o rəzalətə qarşı durub kəndi əqvamını [qövmlərini], öz cinsini, azəri-türk islamlarını sahili-nicat və səadətə çıxarmağa ki, ibarət olsun Azərbaycan istiqlalıyyətinə, bu fikirdə yürüş edirdi.

Piyada əfradımız qəhrəmancasına dağlardan, daşlardan, qayalardan, təpələrdən arslan oğlu arslan kimi qoşub-aşırdılar. Hər məhmədcəyizin, hər nəfərin, hər fərdin, hər əsgərəm deyən geniş köksündə bir müqəddəs fikri vardı: Bakı zalımlar əlindən alınmazsa, Azərbaycan istiqlalıyyəti olmazsa, Qafqaz islamı məhv olacaqdır. Maazallah [Allah göstərməsin], əstəğfirullah [Allah saxlasın, Allah əfv etsin], böylə olarsa, bu da Osmanlı türk qardaşlarına böyük bir zərbədir.

Hay-hay, türklərin bir nəfəri qalınca belə şəhid olacaq, vətən namusu uğrunda bu yolda islam bayrağını yüksəldə-

cəkdir. Odur, əfəndilərim, böylə, şübhəsiz, böylədir ki var. Hər millət kəndi əməlinə kəndinin qəyur [qeyrətli], namuslu əsgərləri sayəsində nail ola bilər. Öylə ya, odur ki düşmən məğlub, pərişan surətdə hər yerdə qarşımızdan yel kimi qaçır, rüccət edir [geri çəkilir]. Amma Türk ordusu irəliyə, irəliyə, Arbat deyilən dağın qəlbəinə çıxdıq, orasından Bakı, dəniz sahili, Yanardağ, Saray və Corat bağları görürdü.

Ah, ah, həyatımızın, istiqlalımızın tarixi keçən günləri – müzəffər günlərimizsən, şanlı günlərimizsən. Həmişə var olacaqsən. Səni mən həmişə arzu edəcəyəm. Odur, bir az sonra beşinci firqəmiz Ağah komandanı müşayiəti ilə heyəti-zabitandan bir qəç arxadaşlar bizə yetişdilər.

– Salaməleykim, bəy əfəndilər.

– Və əleykimsalam, uğurlar ola, – cavabını dedik.

Bu əsnada qərgah komandanı mənə müraciətən:

– Aman sevdicəyim, qafqazlım, burasını, bu ərazini mənə adamağılı bir təbir [izah] et də, anlat baxalım, – dedi.

Mən də onlara:

– Baxınız, Bakı, Bakı deyər islamı, azəri türkləri xilas etməyə gəldiniz. Şu ərazi türk Azərbaycanının ənvəri-həyatıdır. Qafqaziyamızın altun .... qarşımızda gözükmən qaz mədənlərinin içərisidir. Ötə tərəfini seyr etdiyimiz o cəhət bizim bəhri-Xəzər ümidimizdir. Orası Türküstan qarpısıdır. Sol tərəf ağaclıq Bakının Saray və Corat bağları təbir olunur. Qarşımızdakı sivri təpə Yanardağdır. Onun önü Binəqədidir, – dedim.

Bu sözlərdən sonra qərgah komandanı zabitana müraciətən böylə söyədi:

– Hay-hay, arxadaşlar, baxınız, qosqoca qarlı, qartallı Qafqaz dağlarını aşdıq, keçdik də, qoşduq, gəldik, bu yerlərdə əsərtdə, rəzalətdə qalan islam qardaşlarımızı xunxarlar pəncəsindən xilas etməyə. Eşq olsun, – dedi.

Bu söz bizə təsir etdi. Aramızda bir parça sükutluq keçdi. Mən zabitan arxadaşlarıma müraciətən:

– Baxınız, bəy əfəndilər, bu sözlərə mənim əlimdə canlı bürhanım [sübutum] var. Tam dörd sənə bundan əvvəl müharibə Qafqaz cəbhəsində başlanarkən, bəndəniz Bakıda yaşayırdım. Oradaca bir məktub aldım. O məktubda arxadaşım qaxaxlı İsrafil bəy Qafqazın Dilican və Cəlaləloğlu dağlarını tərif, tövsif [vəsf] edir və Türk ordusunun Qafqaziyaya gəlməsini böyləcə arzu edir...

Qafqaz dağlarına xitabən:

Göz görcək könül xəyala düşər
Hər zaman səmtinə baxanda, dağlar.
Atəş kimi ürək yanar-yaxılar
Bunu biri qarşına duranda, dağlar.

Kəsilməz dumanın, çiskin yağışın,
Baxanda mənə qarlar qışın,
Yazın, yayın, əlvən çiçəklərin,
meyvə-yemişin
Gözəllər əlinə çatanda, dağlar.

Hər il köçüşür köçəri ellər,
Sarmaşıb bir-birə süsən sünbüllər.
İbrişim zülflər, cıqalı tellər
Sonalar gərdənə atanda, dağlar.

Göy təpələr, sərin sular, qayalar,
Ruha can verən o gözəl havalar,

O boyu minalar, qəddi zibalar
Bir-birə nəzakət satanda, dağlar.

Olacaq olur əlində bişəkk,
Düşmən məlul qalar səndən əl çəkək,
Xəlifə əmriylə komandan gəlcək,
Millətim şad olar səndə seyr etcək.

Mən istərdim dağlar ağır elin köçəydi,
Tərlan yerin tutan quzğun qaçaydı,
Top atılıb sərt qayalar uçaydı,
Türk ordusu gəlib burdan keçəydi.

Qafqazın səfası nə lazım türksüz,
Çox çəksəm əzab, dolansam türksüz,
Düşməsə ələ qoy yanımla türksüz,
İsrafiləm, əsgər yada düşəndə türklər
Var olsun, dağlar.

* * *

Heyəti-zabitan həpsi bir səslən “Afərin!
Afərin! Yaşasın türklər!” dedilər. Bu
sırada süvari baş çavuş hərəkət əmrini
yetirdi.

Qərgah komandanı:
– Haydı, arxadaşlar, irəliyə!
Oradan hərəkət etdik Bakıya tərəf.

bitmədi

Əsgər bəy Məlikli

BAKI XƏBƏRLƏRİ

İxtar [xəbərdarlıq]

Bu gün sentyabrın 15-i sevgili Azərbaycanımızın paytaxtı Bakı şəhərinin istirdad [geri alınması] və işğal edilməsi mü-

nasibətilə milli bayram olub, idarə və mətbəəmiz tətillik edəcəyindən, qəzetəmizin növbəti nömrəsi çaharşənbə [çərşənbə] gününü sentyabrın 17-də çıxacaqdır.

Kabinənin istefası

Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri Yusifbəyli Nəsim bəy dün atıdək [aşağıdakı] məktub ilə Parlaman rəisinə müraciət etmişdir:

“Denikin təhlükəsi sorğusu münasibətilə Parlamanda edilən müzakirə zamanı mötəlif [uzlaşmış, razılığa gəlmiş] firqələr arasında əmiq [dərindən] bir ixtilaf çıxmasından və sosialistlərlə “Əhrar” firqəsi qərarnamələrində hökumətə ədəmi-etimad [etimsizlik] göstərilməsindən dolayı Parlamanda mötəməd [etimada ləyiq] bir hökumət mərkəzi qalmadığı kimi, həman [müzakirə] ibrazi-etimad edən [etimad bildirən] əksəriyyətin qərarnaməsinə dəxi əsərsiz [təsirsiz] keçməmişdir. Böylə vəziyyəti Kabinə üçün qeyri-təbii ədd [hesab] edərək, artıq hökumət başında durmağı kəndim üçün naqabili-imkan [mümkün olmayan] bilir və istefamın qəbulunu rica edirəm.”

General Baratov və Odişelidzeyə sui-qəsd

Tiflis (Telefonoqramma) - Gürcüstandakı Azərbaycan siyasi nümayəndəliyindən Xariciyyə Nəzarətinə dün atıdək məlumat verilmişdir:

“Gündüz saat 12 radələrində general Baratov, Gürcüstan Hərbiyyə naziri Odişelidze rakib olduğu [mindiyi] avtomobila Vira körpüsünün yuxarısında bomba atılmışdır. Şofer qətl edilib general Baratov və Odişelidze yaralanmışlardır.”

Dağıstan və polkovnik Haskell

Tiflisdə olan Dağıstanlılar Məclis[i] əzası [üzləri] təşəbbüsə başlayaraq, Dağıstanın dabravollar tərəfindən təxliyə edilməsini polkovnik Haskell əfəndidən istidə [xahiş] edirlər.

Dağıstanlıların şu haqlı tələblərini Azərbaycan hökuməti dəxi müdafiə etmədədir.

Polkovnik Haskell məzkur [deyilən] məclis əzasına itminan [əminlik] vermişdir ki, iki müharibə tərəfeyn [savaşa tərəflər] arasında bitərəf məntəqə qərar verilərək, bugünlərdə müharibə hərəkəti durdurulacaqdır. Dağıstanın dabravollar tərəfindən təxliyə edilmək məsələsinə gəldikdə isə o, Versay Konfransına müraciət edərək o babda rica etmiş və kəndi tərəfindən də mübarizədə bulunan dağıstanlıların hüququnu müdafiə etmişdir.

Dağıstanda

Eylülün 11-də Dağıstandan vürud etmiş [gəlmiş] camaat xadimləri söyləyirlər ki, üsyançılar Dərbəndin 40 fərsəx məsafəsində olan Qasım kəndini işğal etmişlər. Dərbənd-Petrovsk dəmiryol xətti təxrib edilmişdir. Dərbəndi buraxıb Petrovskə getmək istəyən 100 adamdan ibarət Dərbənd qarnizonu yolun xarab olduğundan Dərbəndə övdət etməyə [qayıtmağa] məcbur olmuşdur.

Birja

Kerenski minlik 1160 manat, 250-lik 1070 manat, xırda 2 faizdir. Nikolay 500-lüyü 1200 manat, 100-lüyü 220-250 manat, xırda 40 faizdir. Gümüş manat 36 manat və xırda 16 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 516 manat və kağız lirəsi isə 115 manatdır. Tiflis parası 3½ faizdir. Rostov parası 1½ faizdir.

TEATRO [VƏ] MUSIQI

Bayram tamaşası

Düşənbə [bazar ertəsi] günü sentyabrın 15-də paytaxtımızın azad edilməsinin birilliyi münasibətilə Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti artistləri tərəfindən Üzeyir bəyin “Ər-arvad” operettası və dalıca İsa bəy Aşurbəylinin yazmış olduğu “Azərbaycan” faciəsi mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu günün şərəfinə Azərbaycan, Dağıstan rəqsləri oynanıb “Biz bir millətsiz”, “Borc yığılıb”, “Xuda[m] məni yaratdı” xoru oxunacaqdır. Tənəffüslərdə hökumət əsgəri [hərbi] orkestri çalacaqdır. Tamaşa axşam saat 9-un yarısında başlanacaqdır. Bu günün şərəfinə olaraq yunker və əsgər qismi məccani [pulsuz] olaraq teatroya buraxılacaqlardır.

İki tarixi drama

Paytaxtımız Bakı şəhərinin qəhrəman türk və Azərbaycan əsgərləri tərəfindən azad edilməsinin birilliyi münasibətilə gənc mühərrir [yazıçı] və şairlərimizdən Cəfər Cabbarzadənin yazmış olduğu “Bakı müharibəsi” və gənc mühərrirlərimizdən Mirzəbala Məhəmmədzadə tərəfindən qələmə alınmış “Bakı uğrunda müharibə” tarixi dramaları Bakı türk səhnəsinin aktyorları iştirakı ilə artist Abbas Mirzə Şərifzadənin təhti-idarəsində [rejissorluğuyla] işbu sentyabrın 16 və 17-də axşam Dövlət Teatrosunda mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Bu dramalar ta Mart hadisəyi-əliməsindən [kədərli Mart hadisəsindən] başlayıb, Bakının düşmənlər əlindən azad edildiyi günə qədər nə cür hadisələr keçirdiyini müfəssəl surətdə təsvir edirlər.

Cəfər Cabbarzadənin yazmış olduğu dramada Bakı cəbhələri və cəbhələrdə Nuri paşa, Mürsəl paşa və Məhəmməd Tofiq bəyin iştirak etdiyi və Bakıya hücum planı yapıldığı Şubanı, Binə, Maştağa, Balaxanı cəbhələri göstərilir. Bundan əlavə, [Prokofi] Caparidze və [Levon] Atabekyan iştirak edirlər. Pərdə qalxmadan qabaq natiqlərimizdən Piri Mürsəlzadə cənabları Azərbaycan Cümhuriyyətinin birillik tarixi-siyasiyyəsini havi [siyasi tarixini ehtiva edən] nitq söyləyəcəkdir. Biletlər satılır hər gün səhər və axşam teatrın kassasında. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-də. Dramalar tarixi və bir qədər müfəssəl olduğundan, möhtərəm tamaşaçılardan rica olunur ki, vaxtımüəyyəndə gəlsinlər.

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənqulı-Bəndər Gəz-Məşədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovska-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

* * *

Azərbaycan Posta və Teleqraf məktəbinə yenidən altı aylıq kursa ərizə qəbulu başlanmışdır.

Məktəbə qəbul olunacaq: Türk lisanını bilməyə mövcud edadi məktəblərin birisindən təhsili haqqında əlində altı klasın itması [bitirilməsi] üçün şəhadətnaməsi olan şəxs. Qəbul olunacaq əşxas [şəxslər] mükəlləfiyyəti-əsgəriyyədən [əsgərlik mükəlləfiyyətindən] kursu qurtarana qədər azad olacaqdır. Kursu bitirdikdən sonra göstərdiyi fəaliyyət və müvəffəqiyyətdən dolayı istedadına müvafiq Posta və Teleqraf dəvairində [dairələrində] ona məsuliyyətli vəzifə veriləcək.

Ərizə qəbul olunur: iş günləri hər gün saat 11-dən 3-ədək Posta və Teleqraf Nəzarətinin dəftərxanasında (Naberejni, Mirbabəyevin mülkündə) və Azərbaycan Posta və Teleqraf nahiyəsi müdiri dəftərxanasında.

Posta və Teleqraf Nəzarətinin dəftərxana baş müdiri Blajevski

Kargüzər R. Rəhimli

T-244

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla elan edir ki, həmin sentyabrın 16-da Nəzarətin mərkəzi skladında (Merkuryevski küçə nömrə 34) səhər saat 9-da ikinci dəfə olaraq zeylədəki [aşağıdakı] ərzaqlar satılmaq üçün müzayidə (torq) [hərrac] olacaqdır:

- 1) Arpa kəpəyi – 8 min pud;
- 2) Buğda kəpəyi – 3 min pud;
- 3) Küncüt jıxı – 2 yüz pud.

Bundan əlavə, qeyri ərzaqlar və mallar az

miqdarda olaraq dəxi satılacaqdır. Məsələn, yanmış pambıq (volokno), qayrılmayıb natamam qalmış dərilər və sairləri.

Yuxarıda zikr olunan ərzaqlar mərkəzi skladda olub, hər gün, bayram günlərindən başqa, saat 9-dan 3-ədək baxmaq olar.

Ərzaqlar torq ilə satılacaqdır.

Müzayidədə iştirak etməkdən ötrü satılacaq ərzaq və malların hər puduna bir manat rəhn verilməlidir.

Müzayidənin təsdiq edilməsi bildirilən gündən hesab olunaraq üç günün müddətində qalan paralar verilməli, əks surətdə rəhn xəzinə nəfinə [xeyrinə] daxil olur.

Müzayidə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən təsdiq olunmuşdur. Təfsilatı mərkəzi sklad kontorunda bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat doqquzdan üçədək xəbər almaq olar (Merkuryevski caddə nömrə 34).

Nazir müavini: [Yusifəli] Əliyev

T-242

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919-cu il qətnaməsi mövcubincə [əsasında] neft və neft istehsalatı mübadiləsiz hər bir yerə aparıla bilər. Fəqət bu şərtlə ki, apardıqda şəhadətnamələri Bakı Neftçilər Şurası Sovet Syezd cəmiyyətinin Nəzarət təftişi altında olan Neft Bürosuna, neft və istehsalatını almaq üçün təqdim edilsin.

Nazir: [Ağa] Əminov

T-247

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, Nəzarətə məlumdur ki, Bakıda Azərbaycandan qeyri yerlərə aparmaqdan ötrü qadağan olunmuş buğda, un, pambıq, yun, ipək və sair xammal aparmaq üçün saxta icazələr satılır. Ona görə, Nəzarət ümumə məlumdur ki, un, buğda və

xammal aparmağa Nəzarət icazə verməyir. Xammal üçün isə keçənlərdə birisi mal gətirdiyinə görə, ona icazə vəsiqəsi verilmişdi. Xammal aparmağın qayda və şəraiti bu yaxın günlərdə elan olunacaqdır. Qalan mallar üçün isə icazə hökumətin 28 iyul 1919-cu ildəki müfəssəl məlumatı mövcubincə [əsasında] hamıya verilir və saxta icazələri almağın heç bir əsası yoxdur.

T-243

Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Hökumət Teatrosunda axşam tamaşası

səh. 205. “Üzeyir bəyin yazmış olduğu məşhur «Ər və arvad» operettası”: qəzetdə “operettası” yerinə “operası” getmişdir.

“Azərbaycan”: Üzeyir Hacıbəyovun balet rəqsi.

“Dağıstan”: Üzeyir Hacıbəylinin xoreoqrafik rəqsi.

“Biz bir millətiz”: xorla oxunan parça.

“Borc yığılıb”: sözləri və musiqisi Zülfüqar bəy Hacıbəyliyə məxsus, xorla oxunan parça.

“Xudam məni yaratdı”: sözləri Əmin Abid Gültəkinə, musiqisi Zülfüqar bəy Hacıbəyliyə məxsus milli mahnı.

Qismi-rəsmi

səh. 207. Hatəmağalı: Qazax qəzasının kəndi.

Qurtuluş

səh. 210. “səy və ehtimamı sayəsində”: qəzetdə “ehtimamı” yerinə “itmamı” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 212. “Kovno” (yaxud Kovna): İndiki Kaunas şəhəri (Litvanın ikinci böyük şəhəri).

“Latviya hökuməti [bu] xüsusda nümayəndələrin övdətini rca etmişdir.”: qəzetdə belə getmişdir: “Latviya hökuməti xüsusunda nümayəndələrin övdətini rica etmişdir.” Burada söhbət, Latviya hökumətinin Kolçak nümayəndələrinə rus əsgərlərini toplamaq üçün izin verməməsindən və onların ölkədən çıxmasını tələb etməsindən gedir.

“«V.» qəzetəsinin ixbaratına nəzərən...”: burada söhbət, rus mühacirlərin 1919-cu ildə Kopenhagendə nəşr etdikləri “Vozrojdeniye” qəzetindən gedir. Özünü “Partiyasız

demokratik qəzet” kimi təqdim edən “Vozrojdeniye”nin redaktoru P. O. Şutyakov idi.

“Rıqa qəzetəsi «S.-d.»nin ixbaratına nəzərən...”: söhbət 1919-cu ildə Rıqada nəşr edilmiş “Sosial-demokrat” qəzetindən gedir.

“Mitava”: Latviyada şəhər; indiki Yelqava [Jelgava] şəhəri.

Milli bayram

səh. 213. Bu yazının üslubu qüsurludur; eynilə saxladıq.

Xatirə

səh. 216. “İlahni-Davudi”: Davudi, Davud məxsus (gur və qulağa xoş gələn) səs, avaz. Dini ədəbiyyata görə, Davud peyğəmbərin çox güclü, gur və qulağa xoş gələn səsi var imiş.

Bakı deyir ki

səh. 218. “Quzğun” (yaxud Quzğun dəniz): Xəzər dənizinin adlarından biri.

“duvağım duman”: qəzetdə “dodağım duman” getmişdir; “Azərbaycan” qəzetinin 275-ci nömrəsində bu barədə düzəliş verilmişdir.

Cəbəllüttariq

səh. 218. “Umanski”: Bakı Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin üzvü olmuşdur.

səh. 220. “Azərbaycan paytaxtı tamamilə və qəti surətdə işğal edilərək...”: “işğal” sözünün əsl mənası “tutmaq, ələ keçirmək”-dir. O dövrdə “işğal” sözü bugünkü mənfi çalarını qazanmamışdı. Burada və ümumiyyətlə Bakının türk və Azərbaycan əsgərləri tərəfindən tutulmasından bəhs edilən bütün hallarda “işğal” sözü düzgün başa düşülməlidir.

Hücum

səh. 221. “Axtı”: Dağıstanda, Azərbaycanla sərhəddə yerləşən rayon və bu rayonu mərkəzi olan eyniadlı kənd.

Arbat dağlarından bir xatirə
səh.222. Bu yazının üslubu qüsurludur; eynilə saxladıq.

səh. 223. “Qafqaziyanın altun ... qarşımızda”: nöqtələrin yerində bir söz silinmiş, oxunmur.

səh. 224. “Qafqaz dağlarına xitabən”: şeir vəzin, qafiyə və üslub baxımından qüsurludur; eynən saxladıq.

Bakı xəbərləri

səh. 225. “100-lüyü 220-250 manat”: qəzetdə “250” yerinə “350” getmişdir.

"Azərbaycan" qəzetinin 275-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Çərşənbə, 17 sentyabr 1919-cu il, nömrə 275

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetisidir

İkinci sənəyi-dəvəmiyyəsi. Çahərşənbə, 21 zihicətül-haram sənə 1337. 17 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin müfəkatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri səhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK "MODERN"

Çahərşənbə günü sentyabrın 17-ndə 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – "Uçan adamlar" namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 8-nci qastrolu və Bakı camaatı sevgilisi neqr Qarinin qastrolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş müsabibəsinin 81-nci günüdür.

- Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
- 1-nci: Buyvolov – Zakoroyko.
- 2-nci: Oleynikov – Djiovani.
- 3-ncü: Jan-de-Kolon – Kreçetov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Rusiya pəhləvanı Vladimir Oleynikovun benefisi hazırlanır.

ELAN

Maliyyə Nəzarəti

Maliyyə Nəzarətinin İstiqraz şöbəsi bununla elan edir ki, Tiflisdə Rus Dövlət Bankı şöbəsində Poti-Kutais xəzinələrində

Azərbaycan pulları Zaqafqaziya pulu ilə dəyişdirilir. Hər adamın gündə 5000 manat pulu dəyişdirilir. 5000 manatdan yuxarı dəyişdirmək istəyənlər Tiflisdə Azərbaycan siyasi nümayəndəsinin Maliyyə Nəzarəti Agentəliyinə müraciət etməlidirlər (Velyaminovski küçə nömrə 12).

"İTTİHAD" İRANİYAN MƏKTƏBİNƏ

Daxil olmaq istəyən şagirdlərin ərizələri qəbul olunmaqdadır. Dərslər isə sentyabrın 15-dən etibarən başlanacaqdır. Xahiş edən hər gün səhər saat 9-dan 1-dək idarəyə müraciət edə bilirlər (Sadovı küçə nömrə 19).

9041

TƏZƏ TARİXİ DRAMA HÖKUMƏT TEATROSU AXŞAM TAMAŞASI

Çahərşənbə günü, zihiccə ayının 21, sentyabrın 17-də gənc mühərrirlərimizdən Mirzəbəla Məhəmmədzadə tərəfindən qələmə alınmış "Bakı uğrunda müharibə" draması mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu faciə Mart hadisəsindən sonra Azərbaycan türk xalqının Bakını düşmənlərdən xilas etmək üçün aylarla müharibə etməsini və axırda türk-

lərin köməyi ilə Bakını fəth edib Azərbaycan paytaxtı elan edilməsini təsvir edir.

Bu faciələrdə Bakı mühasirədə ikən Xırdalan və Binə cəbhələrində Azərbaycan könüllü əsgərlərinin göstərdiyi məharət və şücaət göstəriləcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 9-un yarısında.

Müdir və baş rejissor: A[bbas] M[irzə] Şərifzadə. Rejissor: H[acı] B[aba] Şərifzadə. Mübaşir: Rza Zaki bəy.

Qeyd: Pərdə qalxmadan qabaq nətiqlərimizdən Piri Mürsəlzadə cənabları Azərbaycan Cümhuriyyətinin birillik əhvali-siyasiyyəsini havi [əhatə edən] bir nitq söyləyəcəkdir.

T-245

Məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq “Leyli və Məcnun” operası HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti Cümə günü zilhicce ayının 23-ndə (sentyabrın 19-nda 1919-ncu ildə) məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Hacıbəyli qardaşları yazmış olduğu məşhur “Leyli və Məcnun” operası. Xor, balet və böyük musiqi orkestri. Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

T-246

TƏCİLİ SURƏTDƏ

Türk müəllimləri lazımdır. Maaş ayda 1200 manat. Müdirlərə isə 1500 manat. Mənzil işığı və hər bir şey. Koloniya Yekaterinovka, Tiflis quberniyası, Borçalı zəmski upravası.

T-248

ELAN

Salman Talıbzadəyə notarius Tolstoy vasitəsilə 16 iyul həmin ildə (reyestr nömrə 3330) verdiyim vəkəlatnaməni puç edirəm.

Əlakbər Xəlilov
9054

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

Bakı quberniya valisi tərəfindən

Valilik vəzifəsinə başlayıb, quberniya əhalisinə elan edirəm ki:

Bu yaxın vaxtlarda vətənimizi əhatə edən qara və mühib [təhlükəli] buludlar dağılıb pərakəndə olmuşdurlar. İndi biləməniyyət [maneəsiz] vətənimizə xidmət edib iş görə biləcəyimizə görə, vətənimizin tərəqqi və səadəti tamamilə bizdən asılıdır.

Hökumətimiz kəndisinin müstəqim olub da davam edəcəyinə xələl yetirə bilən mümaniətləri dəf edib, asayışla zindəganlıq etmək [yaşamaq] yollarını bizə göstərmişdir. İndi isə növbət əhalinindir.

Hökumətin fəaliyyəti camaat arasında sülh və asayış hökmran olmadığı zaman lazımı səmərə verə bilməz. Bu isə hər kəs kəndi vəzifəsini layiqincə ifa etməklə əmələ gəlir.

**NƏSİB BƏYİN
İSTEFASI MÜNASİBƏTİLƏ**

Sosialist bloku hökuməti tutan məbusan blokunda ikən idarənin can nöqtəsinə toxunan bir məsələdə, ümumi siyasət haqqında hökumətə əvvəlcə bir sual, sonra da bir istizah [sorğu] verdi.

Sual ittifaqda bulunan, hökumətə iş-tirak edən firqənin haqqıdır. İstizah isə Parlaman üsulu ilə idarə olunur məmləkətlərdə müxalifət firqələri tərəfindən hökumətə qarşı işlənən bir vasitədir. Sualın məqsədi ələlümüm əfkari-ümumiyyəyə [ictimaiyyət tərəfindən] işıqlandırılması lazım bir məsələdə hökuməti dindirmək və yaxud hökumətə bir taqım ixtarat və irşadətə bulunmaqdır [xəbərdarlıq etmək və yol göstərməkdir]. İstizah isə həmişə bir taqım müəyyən qanunsuzluqlardan bəhs edər ki, nəticə etibarilə etimad və ya ədəmi-etimad [etimadsızlıq] məsələsi ilə tamamlanar.

Müxalifətdə olan firqə hər fürsətdən bilistifadə [istifadə etməklə] istizah haqqını icra etmək fikrində olur. Bu onun, Parlamanların tarixi, məşrutə və cümhuriyyətlərin adəti ilə təsdiqlənmiş bir haqqıdır. Müvafiqətdə olan [həmrəy] firqələr istizah yapınca, müxalifətə keçmək istədikləri təbiidir. Hələ eyni mövzuda verilən sualdan sonra qənaət hasil etməyib də istizah yapmaq başqa dürlü təvil [izah] olunammar.

Fəqət bizim sosialistlər istizah yaparkən görünür ki, böylə düşünməlidir. İstizahı xalqı tənvir [məlumatlandırmaq] üçün, hökumətin nə yapıb-yapmadığını öyrənmək üçün yapırıq, dedilər və nəticədə formullarında nə etimad, nə də ədəmi-

Hökumətimizin təali [ucalma] və tərəqqisi bizim rəftarımızdan asılı olmağa görə, vətən müqabilində nə dərəcədə ağır vəzifə və məsuliyyət altında olmağımız aşkardır.

Hökumətimizi idarə etmək üçün intixab etdiyimiz zəvat [seçdiyimiz şəxslər] kəndi məharət və fəaliyyətləri ilə şimdiyə qədər Avropada vəhşi nəzərə gələn biz türklərin ali bir millət olub da siyasi və ictimai işlərə tamamilə bələd olub, qəyyumsuz və diliranə [qəhrəmanca, şücaətlə] hökumətimizi idarə etməyə layiq və qadir olmasını bütün aləmdə dərəcəyi-isbata yetirmişdir. İndi bizim vəzifəmiz şu qövl [söz] və rəyi Azərbaycan haqqında payidar [əbədi] və bərqərar etməkdir. Bunu da ancaq kəndi aramızda sülh və mehribançılıqla rəftar etmək təmin edə bilər.

Ona görə, vətən müqabilində nə dərəcədə məsuliyyət altında olduğumuzu mülahizə edib, biri-birimizə mehriban və xeyirxah olmağımızın lazım gəlməsi aşkar bir məsələdir.

Buna binaən [buna görə], indiyə qədər olan işləri bilmərrə unudub, gələcəkdə dostanə yaşamaq üçün bəzi özlərini vətəndost nəzərə verən xaini-millət və vətən olan provokatorlar[ın] intişar etdikləri şayiətlərə [yaydıqları şayiələrə] etina etməyib, kəndi vətənimizin xoşbəxt olmasına səy etməyi təklif edirəm.

O ki qaldı camaatın əmniyyət altında yaşayıb mal-əmlakı səlamətdə qalması, bu da müqtədir hökumətimizin vəzifəsidir.

Xülasə, sədaqət və ciddiyyəti-tam ilə işə girişib, vətənimizin xoşbəxt olmasını Allahtaala həzrətləri dərgahından diləyiriz.

Bakı quberniya valisi

etimad göstərdilər. Etimadlarını məşrut buraxdılar [şərtə bağladılar]. “Əhrar” fraksiyonu da “şimdilik” ədəmi-etimad göstərdi. Müvafiqət əsasına sadıq qalan yalnız “Müsavat” oldu. Hökumət blokunun xaricində qalan bitərəflərlə milli əqəliyyət [azlıq] nümayəndələrinin rəyləri “Müsavat” məbuslarının rəyinə inzimam etməmiş [əlavə edilməmiş] olaydı, Nəsim bəyin kabinəsi siyasəti-ümumiyyətdəki müvəffəqiyyəti-tamməsinə rəğmən, biləşərtü qeyd [qeydsiz-şartsız] etimad qazanmamayıb, bittəb [təbii ki], həman tərkimövqə etmək məcburiyyətində qalacaqdı.

Şəkil və rəsmiyyət etibarilə Nəsim bəyin kabinəsi Parlmandan etimad almış və ələlül [üsula uyğun olaraq, qaydalara görə] istefa üçün qanuni bir səbəb yoxdur. Fəqət böylə olmaqla bərabər, hökumət rəisi-möhtərəmi kəndi mövqeyini möhkəm görməyərək mənən rəsi-karda [iş başında] qalamayacağını qeydlə, istefa edir. Bu xüsusda Nəsim bəyə haqq verməmək mümkündür deyildir.

Çünki Kabinə istinad etdiyi firqələrin kamil bir etimadına malik deyildir. Çünki siyasəti-ümumiyyə və bilxassə siyasəti-xariciyyə məsələsindəki hökumətə iştirak etməyən bitərəflərin etimadı “Müsavat” firqəsinə bu dəfə zəhir [arxa] çıxdısa, nə məlum ki, digər xüsusi bir məsələdə, bərfəz [misal üçün] daxili məsəli-idarədə [daxili idarə məsələlərində] dəxi bu müzahirət [dəstək] təmin ediləcəkdir? Kəndi ordusunun deyil, kəndisinə təsadüfən iltihaq edən [qoşulan] müxalif və yaxud bitərəf qüvvələr sayəsində müzəffəriyyət qazanan bir komandan hər halda kəndisinin ani bir hücumə məruz qalacağından qətiyyə əmin olammas. Böylə bir əmniyyətə malik olmayan ko-

mandan kəndi işini eyi bilir bir məziyyətə də isə lazım gələn manevrəni yapmalı, istinad edə biləcəyi qüvvələri yoxlamalıdır.

İştə, böylə bir yoxlama üçün Nəsim bəy əfəndi istefa etdi.

* * *

Nəsim bəy əfəndi ilə istinad etdiyi Parlaman bloku arasında çıxan soyuqluq, əcəba, Nəsim bəy kabinəsinin siyasəti ilə əfkəri-ümumiyyə [ictimaiyyət] arasındakı əlaqəyə tərcüman ola bilərmidi?

Qətiyyə deyil. Bu istefa Nəsim bəyin əfkəri-ümumiyyəyə [ictimaiyyətə] qarşı ədəmi-müvəffəqiyyətindən [müvəffəqiyyətsizliyindən] deyil, biləks [əksinə], blokun ifratçıları ilə mötədilləri arasında çıxan ixtilafın bir nəticəsidir. Məlum olduğu üzrə, Nəsim bəy cənabları mötədil cərəyanın kamilən etimadını qazanmış, müfritlərin [ifratçıların] yalnız yarım etimadlarına məzhər [nail] ola bilmişdi.

Parlaman xaricindəki məhafili-siyasiyyə və milliyyənin [milli və siyasi dairələrin] təmayülləri nəzərə alınarsa, Nəsim bəy işbu istefası nəticəsində daha möhkəm və daha mətin bir mövqə tutacaqdı. Əfkəri-ümumiyyə Nəsim bəy siyasətinin səmimi təqdirkarıdır. İstefa xəbəri hər tərəfdə təəssüflərlə tələqqi olunmuş, bu xəbər təbəqəti-nas [xalq təbəqələri] arasına bir çox həyəcanlar salmışdır.

Nəsim bəyin istefası qəbul olunmaz, deyə camaatın imdiki təmayülatı ancaq böylə təlxis [xülasə] oluna bilər.

Nəsim bəyin Parlaman firqələrindən ötrü məqbul bir Rəisi-vükəla [Baş nazir] olacağı şübhədən ari [uzaq] kimidir. Hətə şimdiki kabinə və siyasətinə yarım eti-

mad göstərmiş olan firqələrin arasında belə hal-hazırda Azərbaycan üçün kəndisindən daha müvafiq bir heyəti-nüzzar [nazirlər heyəti] rəisi təsəvvür olunmamaqdadır.

Ortada bir Kabinə böhranı da yoxdur. Çünki Nəsim bəy ilə heyəti-nüzzar arasında dəxi bir ixtilaf yoxdur. Təqib etdiyi siyasəti-ümumiyyə hər halda kəndi arxaşları tərəfindən etirazı mövcib [etiraza səbəb] olmamışdır.

Demək ki, ortada yalnız bir Parlaman zə'fi [zəifliyi] vardır. Hökuməti-hazirəni təşkil edən Parlaman mərkəzi arasındakı ixtilaf bərtərəf olub [aradan qaldırılıb] və yaxud yeni, daha mətin və daha təbii bir mərkəz vücud bularsa, hökumət böhranı da bitər. Böylə bir mərkəzi isə yenə Nəsim bəy və onun bu günə qədər təqib etdiyi məsləki-siyasi vücuda gətirə bilər.

Demək ki, Nəsim bəy rəsmən istefa etmişsə də, feilən istefa etməmişdir. İstefa edən, hökumət firqələrinin arasındakı anlaşmamazlıq, biri-birindən böyük fərqlərlə ayrılan ixtilafi-nəzərdir.

Parlaman işin burasına əhəmiyyət verməli, bir an əvvəl qüvvətli bir hökumət təşkilinə səy etməlidir. Bunun üçün lazımdır ki: Nəsim bəyin istefası rədd, hökumət məsləkindəki nəzər ixtilafının istefası isə qəbul olunsun!

M. Ə. Rəsulzadə

YENƏ BÖHRAN

Son şayiələrə baxılırsa, Nəsim bəy kabinəsi istefa etmək üzrədir. Böyləliklə ye-

ni bir böhran ilə üz-üzə gəliriz demək. Bu istefanın və bu istefanı mövcib [şərtləndirən] böhranın səbəblərini rusca “Azərbaycan” qəzetəsi pək doğru göstərmiş və buna səbəb olaraq məmləkətdəki siyasi firqələrin siyasi simasının büsbütün bəlli olmadığını göstərmişdi ki, rəfiqimiz bunda pək haqlıdır.

Heç şübhə yoxdur ki, bu böhranı doğuran, bəzi siyasi firqələrimizin məmləkət mənafeyini unudub firqə mənafeyi üçün çalışmalarıdır. Böylə əhəmiyyətli bir dəqiqələrdə hər bir siyasi firqənin və fərdin şüarı yalnız “Nə olursa olsun, iş görməli!” olmalı ikən bu şüarın rəngi dəyişmiş və “Nə olursa olsun, iş başına keçməli!” olmuşdur. Bu, təəssüf ediləcək bir haldır. Buna bizimlə bərabər bütün Azərbaycan xalqı da təəssüf edir. Böylə firqəçilik məmləkətə zərərdən başqa bir şey verməz hər halda!

Üç firqənin iştirakı ilə hökuməti-müştərəkə [ortaq hökumət, koalisiya hökuməti] təşkil etmiş olan Nəsim bəy əfəndi nəhayət anladı ki, ayağını çürük taxtaya basmış. İntixab etdiyi [seçdiyi] doğru yolda yürümək üçün kəndi səlaməti-fikriyyəsi [düşüncəsinin sağlamlığı] və zehni mətanətindən başqa ona bir yardımçı qalmadığını gördü. Və böyləliklə bacarıqlı əlləri altında bulunan hökumətin istinadı yalnız Parlmandakı təsadüfi əksəriyyət olur. Ona görə, pək haqlı olaraq dövlət gəmisini təsadüfün dönük ruzigarına tapşırmaq məsuliyyətini ağır görüb, işdən çəkilir.

Əlbəttə, məsələ bu şəkllə girdikdən sonra, əhval bu yolda ikən biz heç bir vaxt Nəsim bəyi “bitməz işə buyurub, adını yarıtmaz qoya” bilmərik!

Nəsim bəyin yürütdüyü siyasət olduqca doğru bir siyasət idi. Ona ən birinci dəlil də budur: onun rəis olduğu zamanlar Parlamanın hökumətə etimad edəcəyi hər bir məsələdə hər zaman əksəriyyət qazanmışdır. Və çox vaxt bu əksəriyyəti təşkil edən çoxluq hökumətin istinadgahı olan siyasi firqələr deyil, büsbütün müarizi [ziddi, müxalifi] olan firqələr olmuşdur. Müarizlərin də bu siyasəti bəyənməsi bunun sağlam olduğuna dəlil deyil də, nədir?!

Heyəti-vükəla rəisi bu istefaları ilə bir daha isbat etdilər ki, onların məqsədi başçılıq deyil, başsız qalmamaqdır. Bu da onların həqiqi vətənpərvərliyinə bir dəlil daha!

Bu işdən çəkilməkdə hökumət rəisini haqlı görməklə bərabər, buna bütün varlığınıza təəssüf etməmək də əlimizdən gəlməz.

Bu təəssüf də iki cəhətdəndir. Birisi budur ki, Azərbaycan xalqının nümayəndələri bir neçə ay bundan əvvəl qayət mühüm və nazik [həssas] bir zamanda hökuməti Yusifbəyli cənablarına tapşırıldığı vaxt heç də yanılmamış, əsl əhlini bulmuşdu. Heç kəs inkar edə bilməz ki, Nəsim bəyin iş başına keçdiyi vaxt öz içimizdə də imansızlar günü-gündən çoxalıb, tərəddüd və şübhələr artmaqda idi.

Üfüqümüz qara buludlarla çevrildi [əhatə edildiyi] üçün göz-gözü görməyirdi. Hər kəsdə həyəcan və iztirab...

İştə, böylə incə bir zamanda işdən çəkildiyini ürək ağrısı ilə eşitdiyimiz Nəsim bəy önümüzə keçdi. Sağlam və yanılmaz əzmlə millətin əfkari-ümumiyyəsinə [ictimai fikrini] vətən və istiqlaliyyət qibləsinə çevirdi.

İkincisi:

Bu günlərdə tarixi-siyasimizin canlı dəqiqələrini yaşayırıq. İndiki hökumət təşəkkül edildiyi vaxt bəyannaməsində həllini vəd etdiyi ən mühümləri, həman yənə Qarabağı, Lənkəranı həll edən hökumət əlini Azərbaycan xəritəsinin Naxçıvan, Şərur və sair nöqtələri üzərinə qoyduğu bir zamanda işdən çəkilir və böyləcə, xeyirli başlanmış uğurlu bir işi bitməmiş qalır ki, hökuməti böylə yarı yolda qoyan siyasi firqələrə nə deyəlim artıq!..

Xülasə, istefa mühəqqəqdır [şübhəsizdir]. Parlamanın görəcəyi iş böhranı uzatmamaq, millətin vəzifəsi də möhtərəm Nəsim bəyin eyiliklərini unutmamaqdır.

Və ümidvarıq ki, Azərbaycan istiqlalının müəssislərindən [təsisçilərindən] olan möhtərəm Yusifbəyli cənabları işdən büsbütün boyun qaçırmaz. Bunu xalqın arzu etdiyi bir zamanda Nəsim bəy əfəndinin təmiz qəlbi də kəndilərinə böylə söyləyir.

Bizim yeganə təsəllimiz də budur.

Cavad

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Məktub

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz, Bakı Zərgərlər Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274[-cü] nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub,

xeyli qəmgin və məhzun olduq. Öylə vətən, millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzvləri] əfəndilərdən həm bu bərdə kömək etmələrini təmənnə edirik.

Sədr: Kərbəlayı Sultan Əlizadə

Katib: Məşhədi Şirvanzadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Petroqrada əhvalı

Helsinqforsdan [Helsinkiyə] xəbər verirlər ki, orada olan İngiltərə nümayəndəsi qəzetə mühərririnə demişdir ki, Petroqrada bu yaxınlarda alınacağı haqqındakı xəbərlər əsilsizdirlər. Estoniya naziri demişdir ki, Estoniya Petroqrada üzərinə hücum etməkdən xeyli zəifdir. Estoniya hərbi mütəxəssisləri təsdiq edirlər ki, şimal-qərbdə olan Ağ qvardiya ordusu öz əhəmiyyətini itirmişdir. Buna görə şimal-qərb cəbhəsində olan əsgərlərin müavinəti ilə Petroqrada almağı qeyri-müəyyən bir vaxta təxirə salmalıdır.

Amerikada həyəcan

Londondan xəbər verirlər ki, “Tayms”ın yazdığına görə, özləri üçün istiqlaliyyət tələb edən hərbçilər arasında bolşevik ruhu oyanmaqdadır.

Amerikada işsizlik

Londondan xəbər verirlər ki, Amerikada 4 milyon adam işsiz qalmışdır. İlin axırına qədər bunların miqdarının 6 milyon olacağı gözlənilir.

Pskov cəbhəsində

“Volf” agentliyi xəbər verir ki, Litvadan verilən xəbərlərə görə, Pskov yanında Estoniya sərhədində əhval xeyli ciddidir. Bolşeviklər tamamilə cəbhəni yarmağa müvəffəq olmuşlardır. Latviya hökuməti təcili surətdə cəbhəyə əsgər göndərməkdədir. Buna görə də, Kurlandiya da kifayət qədər qüvvə qalmayacaqdır.

Misirdə

Qahirədən verilən xəbərlərə görə, Misir Baş naziri avtomobildə getdiyi halda bir nəfər tələbə tərəfindən bomba atılmışdır. Böyük patlayış olmuşdur. Baş nazir salamat qalmışdır.

Marseldə tətillər

Marseldə gəldikcə tətillər artmaqdadır. Təzə dəvət edilən matroslar xidmətlərini buraxırlar.

Hacı-Tərxanın təslimi üçün ultimatum

Vladıqafqazdan xəbər verirlər ki, Hacı-Tərxandan varid olan [gələn] şəxsin dediyinə görə, Hacı-Tərxanın təslim olması haqqında Dabravol ordusundan alınan ultimatum şəhərdə bolşevik əsgərləri arasında həyəcana bəis olmuşdur. 40 yaşına qədər olanlar əsgərliyə dəvət edirlər. Şəhərdə tədhiş [dəhşət; terror] və həyəcan vardır.

Türküstan cəbhəsində

Lbişensk tərəfində düşmən Skvorivo kəndinə hücum etmişdir. Bolşevik əsgərləri Daşkənd dəmiryolunda Karakukat istasyonunu işğal etmişlərdir. Krasnovodsk tərəfdə bolşeviklər Aşqabadın 160 verst şimal-qərbində Bamir istasyonundan 20 verst şimal-qərbə irəliləmişlərdir. Düşmən Qızıl-Arvada çəkilməkdədir.

QƏZETƏLƏRDƏN**Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisi**

Gürcüstan Komitəsi tərəfindən dəvət edilmiş Şimali Qafqaziya dağıstanlıları [in]in bir qəç gün irəli Tiflisdə konfransları vəqə olmuşdur.

Konfrans Komitənin layihəsini istema edib [dinləyib], Şimali Qafqaziya demokratiyası [xalqı] üzərinə tərəttüb edən vəzifeyi-yövmiyyə [üzərinə düşən gündəlik vəzifə] məsələsini müzakirə etmiş və əlavə bir qəç təşkilat məsailini [məsələlərini], ən ümdə olaraq Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisi məsələsini həll etmək istəmişdir.

Əvvəlinci iki məsələ Konfransa iştirak edənlər içində ixtilafı mövcub olmadan [ixtilafa səbəb olmadan] keçmişsə də, Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisi təsis məsələsi bir qəç mübahisəli cələsələrdən [iclaslardan] sonra Konfransın nifaqına bais olmuşdur.

İntixabat [seçkilər] nəticəsində məclis heyətinə sabiq Dağıstan hökuməti xadimlərindən Həsən Girey Cabaqiyev və Əlixan Kantemir daxil olmuşlardır. Konfransa iştirak edən dağıstanlıların hamısı, qabardinlər, balkarlar və rus demokrat nümayəndələri məzkur [deyilən] şəxslər

əleyhində bulunmuşlardır. Zəvəti-məzkurə [deyilən şəxslər] əleyhinə müəyyən bir qüsur göstərilməmişsə də, fəqət deyilmişdir ki, camaat nəzərində etibarını qaib etmiş sabiq Dağıstan hökuməti əzasının [üzlərinin] məclis heyətinə daxil olması məclisin nüfuzsuzluğuna bais ola bilər.

Məclis əzalıqına seçilmiş əleyhdarlar əzalıqdan imtina edərək, bəziləri də Konfransdan gedəcəklərini bəyan etmişlərdir.

Bundan sonra xüsusi müşavirələr yapılarq, nəticədə etilaf [razılıq] hüsula gələ bilmişdir. Kantemir təhriri ərzihəl [yazılı ərizə] ilə məclisdən çıxdığını məlum etmişdir. Hal-hazırda Əhməd Salehovun sədarəti altında məclis təşəkkül etmişdir.

Məclis heyətinə Şimali Qafqaziya siyasət və camaat xadimləri məşhurlarından bəziləri dəvət edilmişlərdir. Məclis qət etmişdir [qərara almışdır] ki, Dağıstan torpaqlarının dabravollar tərəfindən işğal edilməsinə etiraz edərək, etirazlarını polkovnik Haskellə təqdim etsinlər.

**VÜKƏLA ŞURASINDA
[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]**

- Ədliyyə Nazirinin Şuşa İstintaq dairəsi müdiri Matinovun namüvafiq işləri haqqındakı işin qət edilməsi [dayandırılması] haqqındakı təqriri [yazılı müraciəti] istemasından [dinlənilməkdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

İş qət edilsin.

- Ədliyyə nazirinin Gəncə Nahiyə Məhkəməsi tərəfindən Levon Qarababəyə

kəsilmiş kürək cəzasının üç sənəlik həbsxana cəzasına təbdili [dəyişdirilməsi] haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qarababəyənin kürək cəzası üç sənəlik həbsxana cəzasına təbdil edilsin.

- Ədliyyə nazirinin Əmiraslanov qardaşlarının Bakı Nahiyə Məhkəməsi mənzili tutulması müqavilənaməsinin təcidi [yenilənməsi] haqqındakı təşəbbüsatlarına dair təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Rədd edilsin.

- Maliyyə nazirinin Tiflis quberniyasının rus qaçqınları müvəkkilinin mallarının gömrüksüz buraxılması haqqındakı təşəbbüsatlarına dair təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Ev əşyasından ibarət qaçqınların malları gömrükdən azad edilsin.

- Maliyyə nazirinin cari məxaricat üçün məbləğ buraxılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

20 milyonluq fondan Maliyyə Nəzarətinə 50 min manat buraxılsın.

- Maarif nazirinin Türkiyədən çağırılacaq müəllimlərin yol məxaricatı üçün 250 min manat buraxılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstənilən məbləğ 20 milyonluq fondan buraxılsın.

- Ərazi nazirinin Qumbaş[ı] balıq vətəgəsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

1) Qumbaş[ı] balıq vətəgəsi bütün imarəti-mənqulə və qeyri-mənquləsi [daşınan və daşınmaz əmlakı] ilə Azərbaycan hökuməti ixtiyarına – Ərazi Nəzarətinə keçirilsin.

2) Ərazi nazirinə birinci maddədə göstərilmiş əmvalın [malların] mühafizəsi üçün tədbir ittixazı [tədbir görməsi] tapşırılsın.

**NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]**

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] Nəzarətinin Gəncədəki litoqrafiyası üçün xüsusi elektrik mövqifi [stansiyası] qayırılması haqqında Rəisi-vükəla həzrətləri nəzdində təşəbbüsatda bulunmuşdur. Mövqifin 200 və yaxud 220 min manat xərci vardır.

- Qaçqınların əhvalını təhqiq üçün göndərilmiş Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti nümayəndəsinə əhali müraciət edərək, dağılmış məscidlərin təmiri haqqında təşəbbüsatda bulunmuşdur. Nəzarət məsələni Ədyan [Dini Etiqad] Nəzarətinə göndərib tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Yenə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, dağılmış kənd idarələri və məktəblərinin də təmiri haqqında tədabir ittixaz edilsin. Xalq bunların təmiri üçün lazım olacaq məbləğin bir hissəsini verməyi öz öhdələrinə götürməyə hazır olduğunu məlum etmişdir.

- 1919-cu sənənin 30 ağustosunda Gəncədəki Qaçqınlar Komissiyasının əhvalını bəlli etmək üçün xüsusi bir iclas olmuşdur. İclasda qət edilmişdir ki, şəhərdə külliyyətli surətdə qoşun və başqa əmələ [işçi] əhali olduğu üçün qaçqınların orada qalması artıq namümkündür. Binənəniyə [ona görə], komissiya Ərazi Nəzarətindən Ərəş və Şəki qəzasındakı dövləti ərazidə onların məskun edilməsi haqqında tədabir ittixazını rica etsin. Əlavə, qət edilmişdir ki, Gəncə qubernatorundan bir daha qaçqınların gəlməməsi haqqında binagüzarlıq rica edilsin.

- Bu gün axşam saat 5-də Maarif Nəzarətində məmaliki-əcnəbiyyəyə [əcnəbi ölkələrə] göndiriləcək tələbələrə veriləcək dövləti stipendiyalar təqsim ediləcəkdir [paylanacaqdır]. Komissiyada Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Mehdi bəy Hacinski, Əhməd bəy Pepinov, Qara bəy Qarabəyov, Abdulla bəy Əfəndiyev, Eynülhəyat xanım Yusifbəyova, Behbud xan Cavanşir, Nemətulla bəy Şahtaxtinski, Səməndər Axundov və Bakı Müsəlman Tələbələri Komitəsi nümayəndəsi Məhəmmədqulu Hacinski cənabları iştirak edəcəklərdir.

- Dövləti Mətbəə müdiri Məsai [Əmək] Nəzarətinə müraciətən fəhlələrlə xidmətçilər əlaqəsinə dair verilmiş dekretlərin göndərilməsini rica etmişdir ki, fəhlələrə o barədə məlumat verilsin.

- Maarif Nəzarəti şimdiki Edadi məkatibi [məktəbləri] məramnaməsinin təhvilini [dəyişdirilməsini] lüzumlu gördüyündən, eylülün [sentyabrın] 8-də işbu qəra-

ra gəlmişdir ki, Gəncə Zükr [oğlanlar] gimnaziyası müdiri Cavad bəy Rəfibəyov təhti-idarəsində [rəhbərliyi altında] işbu komissiyaları təşkil edərək məramnamə tərtibinə şüru edilsin [başlansın]:

1) Ümumi tarix, coğrafiya: sədr [Cavad bəy] Rəfibəyov, əza [üzlər] [L. A.] Zimin, [İ. A.] Belyayev, [Y. K.] Akimov, [Y. A.] Paxomov.

2) Türk lisanı və ədəbiyyat: sədr [Mahmud bəy] Mahmudbəyov, Cavad Axundzadə, Məbud əfəndi [Əfəndizadə], Haşım əfəndi, Hüseyn Cavid, Rəşid bəy Əfəndiyev, [Abdulla Şaiq] Talıbzadə.

3) Riyaziyyatdan: sədr Səməd bəy Hacıəliyev, Hacıbababəyov, Zeynalov, Sübhənverdixanov.

4) Tarixi-təbiidən: sədr Maqomayev, Yaqubov, [Camo bəy] Cəbrayılbəyov, Süleyman bəy Axundov.

5) Şəriətdən: sədr Şeyxülislam [Axund Ağə Ağəlizadə], Rəşid bəy Əfəndizadə, Talıbzadə və müftü [Mustafa Əfəndizadə].

Komissiyanın bütün əzasına hər iclasına 100 rublə verməli, başqa yerlərdən çağırılan əfəndilərə yol xərci və gündəlik də veriləcəkdir.

NAXÇIVAN NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN HASKELL İLƏ MÜSAHİBƏSİ

Sentyabrın 9-da səhər saat 11-də Sürməli, Milistan, Vedibasar, Şərur, Naxçıvan və Ordubad nümayəndələri Əli Səbri Qasimov və Kərbəlayı Məhəmməd Əsgərov Müttəfiqlərin Zaqafqaziyada olan ali komissarı polkovnik Haskell tərəfin-

dən qəbul edilmişlərdir. Məzkur [adı çəkilən] nümayəndələr polkovnikə 10 maddədən ibarət bir müxtirə [yazılı müraciət] təqdim edib, ali komissarla Azərbaycan Hökumət rəisi arasında vaqə olacaq müzakirə əsasına qonulmasını xahiş etmişlərdir.

Nümayəndələrlə ali komissar arasında böylə bir müsahibə olmuşdur:

Əli Səbri: - Bizə xəbər çatmışdır ki, sizinlə Azərbaycan Rəisi-vükəlası arasında Sürməli, Milistan, Vedibasar, Şərur, Naxçıvan və Ordubad rayonlarının müqəddəratı haqqında müzakirə davam edir. Çünki bu rayonların əhalisi əksərən Azərbaycan türkləri olduğundan, biz hər bir millətin müstəqil olması əsasında durub, sizə təqdim etdiyimiz müxtirədə yazılmış 10 maddənin bu müzakirə əsasına qonulmasını xahiş edirik.

Ali komissar Haskell: - Hərgah biz oralara erməni hökumətini bərpa edib sizi asayışdan təmin edərsək və erməni milləti istifadə etdiyi kimi Ermənistanın bütün qanunlarından istifadə etsəniz, sizin camaat nə cür rəftar edər?

Əli Səbri: - “Mauzerist” nami-xüsusuunu [məxsusi adını] alan aşkara bir surətdə quldurlar vücuda gətirilmiş və hökumətsiz Ermənistanda hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərclikdən daşnakların bizim haqqımızda bəslədikləri düşmənçilikdən, onların var qüvvələri çalışıb bizi qırmaq və bizi yerimizdən çıxarıb süni Ermənistan vücuda gətirmək arzusunda olduqlarından sərf-nəzər biz var qüvvəmizlə bu hökuməti rədd edirik. Çünki biz müstəqil olmaq istəyirik.

Bu, bizim haqqımızdır və bunu da biz heç kəsə güzəşt etmərik. İddia etdiyimiz

rayonlarda biz Azərbaycan türkləri əksəriyyət təşkil edirik. Erməni hökuməti orada yersizdir. Mən, bunu siz hər cür qarşılansanız da öz millətim qarşısında izhar etməliyəm ki, bizim rayonlarımız haqqındakı məsələnin göstərdiyimiz 10 rayonun əksinə həll edilməsi camaat tərəfindən qəbul edilməyib, daha da geniş bir dairədə qan tökülməsinə bais olar. Böylə olan surətdə, millətimiz müxtirədə göstərilən kimi, əlində silah olaraq namusla ölmək ixtiyarını öz öhdəsində saxlayır.

Millət öz qüvvəsi ilə öz hürriyyətinə nail olub, rayonlarımıza soxulan zalımları qan tökmədən qovub çıxardı. Millət özünə azadlıq qazanıb Azərbaycan hökumətinə də ixtiyar vermir ki, onun müqəddəratını həll etsin. İşin bu surətdə olması nəzərə alınmalıdır. Müttəfiqlərin narazılığını qazanmamaqdan ötrü İngiltərə hökuməti sərhəd düzəltdiyi zaman bizi Ermənistanə vaxt edəndə [tapşırılanda] biz müvəqqətdən sakit durub mümaniat [maneçilik] göstərmədik. Erməni hökumətinin hökmü uyezdərdən sərf-nəzər məzkur [deyilən] rayonların mərkəzi hissəsi olan Naxçıvan şəhərindən başqa kənara intişar tapa [yayıla] bilmədi.

Biz heç vaxt və heç bir dəqiqə özümüzü erməni hökuməti təbəəsi təsəvvür edə bilməyib, Paris Konfransının qərarını gözləyirdik. Lakin erməni hökumətinin müsəlmanları məhv etmək üçün sevdiyi müamələsi [rəftarı] bizim səbrimizi tükətdi. Buna da İngiltərə general-qubernatorunun imzası ilə təhriri [yazılı] sübut vardır.

Biz ondan ötrü xilas olmadıq ki, bir də təzədən boyunduruq altına düşək. Bu mə-

sələ üzərində davam edərək mən sizin vaxtınızdan istifadə ilə izhar etmək istəyirəm ki, bizim erməni zəhmətkeş xalqı əleyhinə heç bir şeyimiz yoxdur. Erməni zəhmətkeş xalqı daşnakların macərəsinə uymayana qədər bizimlə çiyin-çiyinə yaşayırdılar. Biz əqəliyyətin [azlığın] hüququnu gözləməklə statiko tərəfdarıyıq. Qoy bu gündən qaçqınlar öz yerlərinə qayıdıb öz işlərinə başlasınlar.

Biz onların tamamiyyəti-mülkiyyə və şəxsiyyətlərini [ərazi bütövlüyü və şəxsi toxunulmazlıqlarını] qanuni cəhətdən təmin edib, onu xələdar edən [pozanlar] – hər hansı millətdən olursa olsun – böyük cəzaya giriftar olacaqlardır. Biz öz dediyimizə cavabdəhəndə olub və öz sözü-müzün üstündə durmağı bacarırız.

Ali komissar: - Qarabağda və Azərbaycanın başqa yerlərində yaşayan ermənilər də həmçinin öz növbələrində müxtirə təqdim edib Azərbaycan hakimiyyətinə təhəmmül ediləmməzliyini [dözləmməzliyini] söyləyirlər. Öylə bir hal vücuda gəlmişdir ki, heç bir şey etmək mümkün deyildir.

Əli Səbri: - Məsələ tamamilə başqadır. Bilaşübhə [şübhəsiz], əqəliyyət təşkil edən ermənilər Azərbaycan dairəsindədirlər. Bu da müsəlmanların əksəriyyəti arasında xırda rayonlardır. Bir neçə kənd təzə bir cümhuriyyət əmələ gətirməz ki...

Ermənistanın üzərində də iddia etmədiyimiz yerlərdə müsəlmanlar yaşayırlar. Bu barədə sizinlə danışmaq istədim. Çünki bunun da bizim sizi mülaqat etdiyimizlə [danışdırdığımızla, danışdırdığımız mövzuyla] əlaqəsi vardır. Biz o rayonlar barəsində danışırıq ki, heç bir vəchlə erməni rayonu və mübahisəli adlana bil-

məzlər. Və onların tezliklə ayrılmaz bir parça kimi Azərbaycana yapışdırılmasını müdafiə edirik.

Keçək digər məsələyə. Hökumət üzərinə atılan töhməti təkzib etmək hökumətin öz işidir. Lakin mən bir vətəndaş kimi burasını qeyd etməliyəm ki, ermənilərin bu bəyanatı əsilsizdir. Həqiqət də bunu göstərir. Bu da növbəti bir iftiradır.

Hökumətimiz birinci gündən indiyə qədər bütün qüvvəsini ona sərf etmişdir ki, öz bitərəfliyini və hətta bir para ünsürlər ara qarışdırıb hökuməti tutduğu yoldan çıxarmaq istədikləri zamandakı səbr – səssizliyini göstərmişdir. Hökumət buna da müvəffəq olmuşdur.

Biz Azərbaycanda türk, erməni, rus, fransız, yəhudi və ya başqası deyil, ancaq Azərbaycan vətəndaşını tanıyırıq. Mən sözlərimi həqiqət üzrə əsaslandırmaq istəyirəm. Siz hərgah bu gün öz agentlərinizi Azərbaycana və Ermənistanına göndərsəniz, onlar Azərbaycanda müntəzəm asayışdan başqa, ermənilərin fabrika və zavodlarının işləməsini, tacirlərin öz ticarətləri ilə məşğul olmalarını, kəndlilərin öz xırmanları və bostanlarında işləmələrini, müəssisə və idarələrdə ermənilərin və erməni qızlarının xidmət etdiklərini görürlər. Azərbaycan dəmiryolunun ən son nöqtəsi Poylu istasyonuna qədər belə vaqonlarda biletlər təfəvütü qoyulmasını görməzlər. Sizin agentləriniz vaqonlarda mütəbəssim bir surətlə asudə yayın erməniləri görə bilərlər. Bu xəyalat deyildir. Bunların hamısını məhəllində [yerində] görmək olar.

Sizin söylədiyiniz erməni müxtirəsinə gəlincə, bunun əksini Ermənistanında görürsünüz.

Müsəlmanlar öz doğma yurdlarından çıxarırlar. Onları qarət edib incidirlər. Bir çox müsəlman yox olmaqdadır.

Müsəlmanların ticarəti ölmüşdür. Hər kəs çıxıb qaçmaq üçün fürsət axtarır. Onların var-yoxu təhdid ilə ermənilərə satdırılır. Evləri boşadılıb və boşadılmaqdadır. Müsəlmanların bağları xarab edilib, ağacları doğranmaqdadır. Onlar öz bağlarına gedə bilməyirlər. Öylə ermənilər var ki, 10-12-dən ziyadə müsəlman bağını ucuz bir qiymətlə kirayə etmişdir. Kəndlərdə indi də qətl-qarət davam edir. Dünənə qədər qəzetələrdə bu xəbərlər vardır.

Bunları da məhəllində görüb inanmaq olar.

Ermənistan dəmiryollarına gəldikdə, sizin agentləriniz həftələrlə Sanain mövqifində otursalar erməni dəmiryol vaqonlarında bir nəfər müsəlman görməzlər. Çünki onları vaqondan düşürüb başlarına nə gəlsə məlum deyildir. Dəmiryol qatarlarını xüsusi surətdə dayandıraraq müsəlman axtarırlar.

Polkovnik Haskell: - Bunların hamısı rəf və qət ediləcəkdir [aradan qaldırılacaq və kəsiləcəkdir]. Mənim tərəfimdən təyin edilmiş zabitlər Ermənistanında müsəlmanların həyatının təmin edilməsini təqib edəcəklərdir. Müsəlmanlar da erməni millətinin istifadə etdiyi qanundan istifadə edəcəklərdir. Siz buna inanınız.

Əli Səbri: - Məsələ bitmişdir. Hüsn-təvəccöhünüzdən mütəşəkkiriz. Lakin yenə təkrar eyləmək istəyirəm ki, sizin Sürməli, Milistan, Vedibasar, Şərur, Naxçıvan və Ordubad rayonları haqqındakı müzakirətinizin axır nəticəsini təqdim etdiyimiz müxtirədəki 10 maddədən ayrılmamalıdır. Biz ümidlə gedirik.

Vidalaşarkən polkovnik Haskell deymişdir ki:

- Siz əmin olunuz ki, biz sizin mənafeyinizi təqib edirik və sizə münasibəti olan məsələlər ədalətli bir surətdə həll ediləcəklərdir.

Buna cavab olaraq məzkur nümayəndələr xalq namından razılıq izhar edib getmişlərdir.

Nümayəndələr Haskell yanından məmnun çıxmışlardır. Həman gün məzkur nümayəndələr Azərbaycan hökumətinin o zaman Tiflisdə olan Rəisi-vükəlası [Baş naziri] və doktor [Xosrov bəy] Sultanov tərəfindən hüzura qəbul edilmişlərdir. Nümayəndələr polkovnik Haskellə verdikləri müxtirə ilə bərabər Rəisi-vükəlaya dəxi bir müxtirə vermişlərdir.

Axşam nümayəndələrdən Kərbəlayı Məhəmməd Əsgərov Naxçıvanda olan Milli Şuraya məruzədə bulunmaqdan ötrü Qarabağ təriqi [yolu] ilə məzkur rayonlara azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

POSTA VƏ TELEQRAF MƏKTƏBİ

Altı aydan bəri davam edən Posta və Teleqraf məktəbi nəhayət dün-günləri [gecə-gündüz] tədris və təlimdə bulunan şagirdləri imtahanla əvvəlinci məhsulunu meydana çıxardı. Demək, milliləşdirmək, həm də azərilərdən posta və teleqraf idarələrimizdə pək az miqdarda bulunan məmurinin təzayüdünə [məmur-ların çoxalmasına] birinci xidmət görüldü. Bu dəfə birinci addımı olduğundan 25 nəfərdən ibarət bir dəstə cavan və fəal posta məmuruları əldə etdi.

Posta və Teleqraf məktəbindən çıxan şagirdlər birinci növbədə mükəlləfiyyəti-əsgəriyyədən azad olmaqla dərhal Azərbaycanı mövcud posta və teleqraf idarələrində məmur olaraq məsuliyyətli mövqelərə təyin olundular. Mövcud posta və teleqraf idarələrimiz mütəqabili [qarşısında] bu kimi ufacıq bir dəstənin pək az olduğu bədihidir [aşkardır]. Çünki ümum posta idarələrində hal-hazırda ən azı min nəfərdən ziyadə məmur mövcuddur. Bu cümlənin içində faiz nisbət ilə türk-azərilərdən ancaq 10 faiz vardır. Mütəbaqisi [qalanı] qeyri millətlərdəndir.

İştə bu üzədən Posta və Teleqraf Nəzarəti birinci dəstəni buraxdığında, yəni dəndən məktəbin fəaliyyətini və davamını nəzəri-ətibara alaraq bu xüsusda qəzetə vasitə ilə məktəbə yeni şagirdlərin qəbulu elanı verilmişdir. Fəqət bu dəfə qəbul olunacaq şagirdlər əvvəlkilərə nisbətən daha elmi və daha bilici olmaları qeyd olunmuşdur. Yəni məktəbə qəbul olunacaq zətin dərəcəyi-təhsili edadi məktəblərin birisindən, əlində altı klasın bitirməyindən şəhadətnaməsi, yaxud gözəlcə rusca və türkcə basavad [savadlı] olmağına şəhadətnamə olmalıdır. Eyni zamanda bu dəfə türk lisanına artıq əhəmiyyət veriləcəyindən, daxil olacaq şagirdin bittəhəqiq [həqiqətən] türkcə savadlı olması birinci şərtidir.

Çünki Nəzarətin bu şəraitlə [bu şərtlərlə] qəbuldan məqsədi posta və teleqraf idarələri üçün məmur hazırlamaq olmayıb, bəlkə onlardan gələcək üçün təlimatçı, mahir və hazırlanmış idarəçilər hazırlığıdır ki, əşəddi-ehtiyac [şiddətli ehtiyac] da bunlardır.

Bu cəhətdən Posta və Teleqraf Nə-

zarətinin iqdamatına [addımlarına] və milləşdirmək üçün hazır edə biləcəyi zəminin məhsullu olmasını qarşılayaraq, məktəbə daxil olmağa müsarəət etməli [tələsməli].

R[əsul] Rəhimli

BİR-İKİ MƏSƏLƏ

Orta məktəblərdə türk dilinin proqramına dair

Bəli, indi hər tip məktəbimizdə tədrisin məğz [əsas] və mərkəzi türk dili olasıdır. O mənada ki, türk dili bundan sonra bizim üçün həm elmi, fənni və həm ədəbi bir dil olasıdır. Türk dilinin tədrisdə iştə mərkəz tutmağını bu mənada ancaq anlamaq lazımdır. Bu türk dilinin ümumi bir xidmətidir. Xüsusi bir xidməti varsa, o da necə ki dedik, onun bizim üçün ədəbi və hikəmi bir dil [hikmətli bir dil; fəlsəfə dili] olmasıdır. Bununla biz millətimizin yaratdığı incə ədəbiyyatını və dərin fəlsəfələrini öyrənəcəyik. İndi baxaq, türk dilinin məktəbdəki həqiqi vəziyyəti, onun əsasi vəziyyətinə nə qədər uyur.

Məktəbdə (orta və alilərdə) türk dilinin təlimi dedikdə biz, iştə türk ədəbiyyatının təlimini xəyaldan keçiririk.

Əcəba, ədəbiyyat tədris etmək nədən ibarətdir? Əgər ədəbiyyatı tarixcə keçiriksə, burada ədəbiyyat tədris etmək bir millətin ədəbiyyatının mürur ilə nəşvü-nümasını [zamanla çiçəklənməsini], bu və ya o ədəbi dövrlərinin hankı tarixi, dini, siyasi, elmi və fənni, hikəmi şərtlərin altında vücudə gəlməyini, hər ədəbi dövrənin xüsusi inikasını, ədəbi sima-

ların gətirdikləri yeniliklərini, əqidələrini, ruhani [mənavi] simalarını, fəlsəfələrini və həman millətin özünün hikmətini, özünün dərəcəyi-kamalı və yaratmaq qüvvəsinin mizanını [ı] tədqiq etməkdir.

Ədəbiyyatı tarixcə keçmək millətin bütün mədəni həyatın [ı] təftiş etməkdir. Bu, ədəbiyyatı tarixi üsul ilə keçmək.

Fəqət ədəbiyyatı onun tarixindən sərf-nəzər edib ancaq ədəbi əsəri özü-özlüyündə təhəqiq və təhlil etməklə də tədris edirlər. Burada hər ədəbi əsəri, onun tarixi-ədəbiyyata olan nüfuzunu əsla nəzərə almayaraq, ancaq onun öz dairəsində, öz deyəcəyi məqsədi və əfkarı üzrə təlim edirlər.

Ədəbiyyatı böylə bir üsulda keçməyin məqsədi ədəbi əsəri oxumağı, yəni onu kamalınca təhlil edib onun hər fikrini həll etməyi, hər təbiratını [hər ifadəsini, hər sözünü] açmağı, hər künc və bucağına fikri salmağı və tənqidata baxmağı öyrətməkdir. İştə bu məqsəddən ötrü hər şairdən, hər ədibdən əsərlər seçilir. Bu seçki də təsadüfi və ittifaqi [qanunauyğun olmadan] yox, ümumi bir qanun, ümumi bir mənzur [məqsəd; niyyət] üzrə icra olunur.

İndi öz məktəb həqiqətimizə qayıdaq. Şimdi burada türk dili birinci yer tutmuş. Fəqət tədris qayət fəna: nə bir üsul, nə bir müəyyən proqram. Ədəbiyyatı tarixi üzrə, mədəni həyatın ona etdiyi təsir, nüfuz üzrə tədris etmək bizim məktəbdə yoxdur. Bizim ədəbiyyatımız hələ böylə tədris üsulu görməyib. Bəs, nə tövr təlim olunur? Təlim olunur göstərdiyimiz ikinci müntəxəbat üsulu ilə.

(Məqsədimiz ədəbiyyat tədrisinin üsullarını tənqid və ya təqdir etmək deyil. Məqsədi-əsl proqram məsələsidir. Üsu-

la toxunuruqsa, bu da proqram məsələsinin fəna bir halda olduğunu dəxi də dərin təsvir etmək üçün.)

Fəqət həmin bu müntəxəbat qayət namüəyyən, qayət müxtəlifdir. Bir müəllim maddə seçəndə ancaq Osmanlı ədəbiyyatını götürür, o biri ancaq Azərbaycan ədəbiyyatını, üçüncü fars və Azərbaycan ədəbiyyatını, dördüncü bir müəllim “Gülzar” və “Ədəbiyyat məcmuəsi”ndə nə varsa başdan tutmuş ayağa kimi onu keçir. Bəzi, el ədəbiyyatına da toxunur. Bəzisi əsla bundan sərf-nəzər edir.

Müxtəsər, türk dili müəllimlərinin heç birinin birindən xəbəri yox, tədrisdə ümumiyyət yox, hər kəs nə bilir, onu edir. Odur ki, türk dilinin tədrisində nə bir sistemə, nə bir qanun var. Başdan ayağa qatma və qarışıqlıq, fəlak darvazadan baş çıxarmayır.

Fəqət ədəbiyyat kimi böylə bir yüksək dərsin böylə bir qeyri-maddi halda olmağı yetər. İndi onun tədrisini müəyyən bir nizam və qanun altına almaq lazımdır. “Gülzar” və “Ədəbiyyat məcmuəsi”ni vərəqləmək bəsdir. Buna görə də, bu tezliklə tamam orta məktəblərin türk dilinin müəllimlərinə bir yerə yığılıb dərdləşmək lazımdır ki, əvvəla orta məktəblərdə birinci olaraq hankı ədəbiyyatı irəliyə salacağıq – Azərbaycan və ya Osmanlı? İkinci, nə üsul ilə ədəbiyyatı keçəcəyik? Tarixi üsulu ilə və ya yanki tarixdən sərf-nəzər edib də ayrı-ayrı əsərləri keçəcəyik? Böylə tədrisdən ötrü ən dəyərlili, ən qiymətli seçilmiş əsərlər hankı şair və ədiblərin əsərləri ola bilərlər?

Müxtəsər, türk dilindən ötrü müəyyən bir proqram düzəldib onun tədrisini müştərək bir məxrəc altına almaq vacib-

dir. Yoxsa, türk dilinin tədrisi üçün “saat” artırmaqdan iş çıxmaz.

Mütaliə kitabları barəsində

Türk dilinin tədrisi ilə ən sıxı bir rabitədə olan məsələ var isə, o da mütaliə kitabları məsələsidir. İnsanın əqlən və ruhən böyüməsinin ən qəvi [qüvvətli] həkimlərindən mütaliə olmağını inkar edən olmaz. Kitab bəşəriyyətin mayeyi-səadəti və çeşməyi-həyatıdır. Bəşəriyyətin arasında zülümün və haqsızlığın azalmasına səbəb işlə həman kitabdır. Fəqət çox heyiflər və yenə heyiflər olsun ki, bu gün həmin kitab və mütaliə məsələsi bizim məktəblərimizdə ən fəna bir haldadır.

Əcəba, türk dili tədris edirsən, məktəb də tamamilə millidir, burada bircə tədris kitabı ilə iş aşarmı? Çocuğun lisanını nə ilə zənginləşdirəsən, qələmini nə ilə təkmilə yetdirəsən, əfkarını, mənəviyyatını nə ilə açasan vəhalonki [o halda ki], mütaliyə verməyə kitab yox.

İşlə, acizləriniz türk dilinin ufacıq bir müəllimi olduğum məktəbdə (Darülmüəllimində) türk dilindən kütübxana hələ yaman deyil (başqa məktəblərə nisbətən), fəqət şagirdlərə mütaliə üçün kitab verəndə başım nə bələlər çəkdi. Olan kitabları şagirdlər oxuyub bitirdilər. Mütaliyə maraqlandı, başlar qızdı, fikirlər oyandı, yenə kitab tələb edirlər. Fəqət kitab yox! Şimdi zavallı müəllimin halını nəzərə alınız. Onu nə faciələr boğur.

İndi də hələ dərsə girmədən, mütaliə barəsində fikirləşəndə ki, kitab yoxdur, həqiqətən içimin tragediyası məni dəxi müəllimliyə getməkdən mən’ etmək [uzaqlaşdırmaq] istəyir. Bilməyirəm, şagirdlərin

“Müəllim əfəndi, mütaliədən ötrü kitab veriniz” olunan xitablarına nə cavab verəcəyəm?!

Bütün məktəblərimiz bu halda deyilmi? Xüsusən ibtidai məktəb.

Çocuq 4 il oxudu, məktəbi tamam etdi, dəxi oxumağa getmədi. İki ildən sonra məktəbdən aldığı o ufacıq biliklər tamamilə silinəcək. Niyə? Kitab yox ki, o cavab, məktəbdən aldığı bilikləri kitab vasitəsilə təkmilə yetirsin. Bununla da məktəbin gördüyü işlər və icra etdiyi mədəni rol bütün yabana atılır.

Buna görə də Maarif Nəzarətinin yanında bir komissiya tərtib vermək lazımdır ki, bu komissiya türk dilində olan kitablardan (istər Azərbaycan dilində, istər Osmanlı dilində) istər orta və istər aşağı məktəblər üçün mütaliə üçün kitablar seçib də siyahılar düzəltsin. Olmayanını da rus və Avropa ədəbiyyatından tərcümə etsin. Bunları Nəzarət [Nazirlik] çap etdirib məktəblərə yaysın. Bu təşəbbüs məsələni kökündən həll etməyirsə də, yenə də müvəqqəti çocuğun ağıl və ruh tərbiyəsinə böyük yardımdır.

Darülmüəllimat [Qızlar gimnaziyası]

Erkək maarifi aramızda ən alçaq bir haldadırsa, qadın maarifi daha rəzil, daha səfil ömür keçirməkdir. Beş-üç nəfər erkək müəllim taparsaq, müəllimə tapmaq mühal bir əməldir [çətin bir işdir]. Olanı da böyük mərkəzlərdə. Kənddə isə qaranlığın ən qatı yerində qız məktəbi tapmaq müşküldür. Əlbəttə, Nəzarət bu barədə əndişə və təşəbbüsdədir, fəqət qəti bir feil hələ görünməyir. Müəllimə sinfini artırmaq üçün bir neçə darülmüəllimat

açmaq vacibdir. Bu, ən təcili məsələlərdəndir və mədəni həyatımızın ən ümdə şərtlərindəndir.

Müəllim Yusif

MİLLİ BAYRAM MƏRASİMİ

Düncü gün “eydi-əkber” [böyük bayram] olan milli bayram mərasimində əsakiri-mübəccələ [şanlı əsgərlər] alay-alay Bakının hər küçəsində tərənnümsəz olaraq “rəsmi-keçid” yapılırdı.

Bu, bir “rəsmi-keçid” deyil, türklüyün sənəlcə çirkab zülmətində puyan olan əsaiz [təhqir] və əsarətlərinin düşmənlərinə göstərdikləri müzəffəriyyət və bir əsəri-bəsalət [igidlik nişanəsi] “keçidi” idi. Az zaman zərfində təlim və tərbiyəyi-əsgəriyyətlərini behəqq [həqiqətən, haqqıyla] öyrənmiş olan əsakiri-mübəccələ, önlərində bando muzıka [hərbi orkestr] olduğu halda 5-ci alayın birinci taboru sakit və muzıkanın tərənnümsəz olduğu marşları kamali-şadimani ilə [böyük bir şadlıqla] təqib edərək, hər addımlarında bir əsəri-bəsalət və həmasət [şücaət] saçırlardı.

Digər taborların önlərində qanlarını, canlarını fəda edəcək zabitan olduqları halda, milli marşları oxuyaraq müzəffəriyyət və sənəlcə çəkdiqləri əsarətdən qurtulduqlarını elan edir, marşları təğənnüm edərək [oxuyaraq] səf-səf [sıra-sıra] qırx sənə təlim görmüş bir əsgər kimi addım atırlardı. Hər addımları kəndilərini seyr edən əhaliyə bir məsərrəti-əbədi [əbədi bir sevinc] və əsəri-şadimani saçırdı.

Zabitanın üzlərindəki əsəri-həmasət [şücaət nişanəsi] və diliranə [igidcəsinə] yürüşü və ətrafı ətfi-nəzər edişləri seyirçi əhaliyə o qədər bir məsərrət bəxş edirdi ki, “Yaşasın zabitlərimiz! Yaşasın sevgili əsgər, övlad və qardaşlarımız!” sədaları hər yerdən, hər tərəfdən avazeyi-sitayış və ibtihadla [pərəstişkarlıq və sevinc səsləriylə] eşidilirdi.

Yaşasın qəhrəman zabitlərimiz!

Yaşasın sevgili əsgərlərimiz!

Sənəlcə düşmənlərin panceyi-istibdadı altında neməti-maarifdən məhrum qalan bir əhalidən fəvqəl-məmul [ümid ediləndən, gözlənəndən daha üstün bir surətdə] yetişdirilən və yaxın zamanda tərbiyəyi-əsgəriyyəni layiqi vəchilə iktisab edən [hərbi tərbiyəni layiqi surətdə qazanan] o bəsalət-avər [cəsur] əsgərlərimizin kəmalı-sətvət və şücaətlə [böyük bir güc və şücaətlə] silah tutuşları, addım atışları hər qəlbi-səlimə [dürüst, içində kin və xainlik olmayan qəlbə] o qədər bir məsərrət bəxş edirdi ki, məsərrətlərindən “Kor olsun sənəlcə bizi əsarətdə, cəhalətdə yaşadan düşmən, qəhr olsun vətənimizə xain gözlə baxan bədbinan” bədduasını tərdif edirlərdi [arxa-arkaya təkrar edirdilər].

Baxınız, altı ay zərfində əsgərliyi təhsil edən sevgili qəhrəman övladlarımız nasıl öyrənmişlər, nasıl diliranə addım atırlar! Hər addımlarından bir cövheri-həmasət saçırlar. Bu cövherləri bir xatirə olaraq qəlbimizə, köksümüzə kəmalı-iftixarla təliq edəlim [asalım], düşmənlərə biz də qarşı duralım.

Hələ təğənnüm etdikləri [oxuduqları] marşlar zükur və ünəsin virdi-zəbanı [kişilərin və qadınların dilinin əzbəri] olsun. Bu “marşları” əzbər edəlim. Bizə lazım ola-

caq ən böyük fədakarlıq işdə bu. “Mini-mini və fəqət şəci [şücaətli] və qanını və-tən uğrunda kəməli-ibtisamla [gülə-gülə] fəda edəcək bu əsgər övladlarımızla biz də bərabər olalım, düşmənlərə qəhrəman müdafiələr edəlim!” sədələri hər dildə təzkar [deyilir] və hər üzdə bir əsəri-məsərrət bədidar olurdu [görünürdü].

“Yaşasın sevgili qəhrəman əsgərlərimiz! Yaşasın mini-mini vətənpərvər övladlarımız!”

Əsakiri-mübəccələ içində sinnləri dun olan əfrad [yaşları kiçik olan əsgərlər] üçün balaca bir qızcağız anasına xitabən “Vay ana, bu balacaya bax, balacaya, necə tüfəng daşır, necə yürüyür! Bu balaca bizim üçün hərbdə öləcək, bizim üçün yox olacaq. Vah anam, biz nədən dayanalım, biz də onlarla düşməne qarşı gedəlim. Onlara müharibədə su yetişdirəlim. Şəhid olarlarsa, biz də şəhid olub balacalarla “cənnətə” gedəlim. Ey Allahım, bu balacalara köməklik eylə, özlərini hər dürlü bələdan saxla. Ana, əgər qazi olarlarsa, biz də bərabər qazi olarız və bu vətəndə şu gördüyümüz qırmızı bayraq altında məsud və bəxtiyar yaşarız” dualarını tərdifən [dualarının ardınca], bir də həzin-həzin işqırıqlar, ağlamaqlar oldu ki, bu da qəlbən kəsəti-şadimanisindən [sevinc, fərəhinin çoxluğundan] təhəssül edən [hasil olan] bir qələyan [coşğunluq] idi.

(Bir hissi-vətənpərvəranə ilə şu sözləri söyləyən balaca qızın hissi-vətənpərvəranəsinə ağlamamaq və mütəəssir olmamaq qabili idi? Naqabili-iffam olan [izahı, sözlə deyilməsi mümkün olmayan] şu hissi-vətənpərvəranəyə hankı bir qəlb təsəvvür olunur ki, iştirak etməsin, mütəəssir olmasın!)

Səf-səf küçələrin hər iki tərəfində sevirçi bulunan əhalinin avazeyi-ibtihacı [fərəh, sevinc səsləri] Bakının hər guşəsində bir xatireyi-sərtacı [ən gözəl xatirə] olurdu.

Gecə əfrad-əhali ənvai-ehtişam [növ-bənöv təntənələr] və kəməli-ibtisamla icrayi-mərasim və ahəng edirlərdi. Əmakin-rəsmiyyə [rəsmi binalar] kəmakən [bütövlükdə, başdan-ayağa] elektrikle tənvir edilmiş [ışığılandırılmış] və elektrik ziyası ilə “Yaşasın istiqlal” ibarəsi yazılmışdı. Hər yerdə bir bariqeyi-səadət [səadət parıltısı] və hər guşədə bir bahireyi-məsərrət-fəşan [şadlıq saçan gözəllik] və bilcümlə əhali və sairə naili-xəndan olurdu [gülümsəyirdi].

Azərbaycanın sənəlcə keçirdiyi əsərəti və hürriyyətlərinə malik olammaları üzündən nə dərəcələrdə əsirkərdəyi-möhnət [möhnətə, əziyyətə əsir edilmiş] olduğu naqabili-irtiyabdır [şübhəsizdir].

İşdə, böylə bir əsarətdən rəhayab olan [xilas olan] və istiqlalını kamali-şərəf və iclal [tam bir şərəf və əzəmət] ilə cahan üzündə ə'la və isna edən [ucaldan və mədh edən] bir əhali üçün bu, bir bayram deyil, bir “eydi-əkbər” idi.

Z. Ayn.

PAYTAXTIMIZ FƏTH EDİLMƏSİNİN BİRİLLİYİ

Eylülün 15-də paytaxtımız Bakı şəhərinin düşmənlər əlindən alınması münasi-bətilə hökumət tərəfindən dövləti müəssisələrin və idarələrin bir günlük tətili elan edilmişdi. Bakı Müsəlman Cə-

miyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən Bakının xilasını uğrunda şəhid düşən şühədə qəbri üzərində onların bəqayi-namı [adlarının əbədiləşdirilməsi] üçün bir abidə yapılması mərasimi də icra ediləcəyi məlum edilmişdi. Bakı əhli də bu günü kimsənin tövsiyəsini gözləmədən dükən-bazarı bağlayıb bayram etmişdi.

Səhər saat 9-da Bakı soqaqlarından əsgəri musiqi səsi hər kəsi – erkək və qadın – küçələrə çıxarmışdı. Kimisi Hürriyyət meydançasına, kimisi Parlaman qarşısına, kimisi də Hökumət İdarəsi tərəfə şitab edirdi [tələsirdi].

Saat 11-də Parlamanın təntənəli iclası vaqe olurdu. İclası Parlaman sədri doktor Həsən bəy Ağayev açaraq şu günün şərəfinə kəndilərinə xas bir əda ilə müxtəsər, lakin qayət mənidar [mənalı] bir nitq söylədilər. Bakı uğrunda şəhid düşən qəhrəmanların ruhlarına ehtiramən məbus əfəndilərin ayağa qalxmasını təklif etdilər. Şu günün bayram olub da saat 11-də əsgərlərin rəsmi-keçid yapacağılarını və saat birdə Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin şühədə qəbri üzərində abidə yapmaq mərasimi icra ediləcəyini məlum edərək Məclisi qapadılar.

* * *

İləricə qəzetələr rəsmi-keçidin Hürriyyət meydançasında vaqe olacağını xəbər vermişdilər. Camaat şuraya toplaşılıb gözləyirdilər. Lakin rəsmi-keçid nasilsə dəniz kənarında Hərbiyyə Nəzarətinin önündə vaqe olacağından, bütün əsgərlər buraya toplaşmışdılar.

Saat 12-nin yarısında rəsmi-keçidə başlandı. İki dəstə əsgəri musiqi icrayi-ahəng

edirdi. Rəsmi-keçidi Vükəla rəisi Nəsim bəy cənabları Parlaman üzvləri və Heyəti-vükəla hüzurunda qəbul edirdi.

İlk öncə Hərbiyyə məktəbinin gənc zabitləri, onların arxasınca əsgərlər, onların da arxasınca pulemyot komandası və topçu komandası, ən sonra Parlaman qorucu bölüyü nəfərləri keçirdi. Tam yarım saat, bəlkə bir qədər daha ziyadə əsgərlər Hərbiyyə Nəzarəti qarşısında Heyəti-vükəla rəisini salamlayıb keçir, Nəbərəjni küçə ilə gəlib Sadovı küçədən yuxarı qalxaraq qəbiristanı doğru irəliləyirdilər. Əsgərlərin ardınca öndə “İttihad” məktəbinin musiqi dəstəsi olaraq mütəəllimlər [şagirdlər] gedir, onların da ardınca camaat qoşurdu.

* * *

Saat birdə Bakını bütün çılpıqlığı ilə ərz edən yeni qəbiristanlıqda hər kəsin – qadın, erkək, çocuq qəbiristan hündürlüklərinə dırmaşdığını görmək olurdu. Minlərlə əsgərlər qəbiristanı həlqəvari ortaya almış, toplar, pulemyotlar, gəlişigözəl [təsədüfi, nizamsız] bir surətdə vəz edilmiş [qoyulmuş], əsgərlər, zabitlər hərə kəndi mövqeyində dayandığı halda, onların miyanında [arasında] ufaq bir kütlə halını alan bir-iki min tamaşaçının hüzurunda Heyəti-vükəla və Parlaman məbuslarının iştirakı ilə ətrafi milli bayraqlarla donadılmış bir məhəldə [yerdə] Cəmiyyəti-Xeyriyyə rəisi Qasım Qasimov məclisi açırdı.

İlk əvvəl Şeyxülislam Axund Molla Ağə [Ağəlizadə] cənabları şühədanın ruhuna dua etməklə nitqə başladılar, münasibi-məqam olaraq [məqamına, yerinə uyğun] müxtəsər bir nitq söylədilər.

Şeyxülislamdan sonra Cəmiyyət sədri Qasım Qasimov nitqə başladılar.

Qasimovdan sonra Parlaman sədri Həsən bəy Ağayev, sonra Heyəti-vükəla rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli cənabları, ondan sonra Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Qarabəyli Qara bəy, Əhməd Cövdət, Muxtar Əfəndizadə, doktor Seyidəli Seyidov, müəllimlər tərəfindən Mustafa Mahmudov, ədəbi “Yaşıl qələm” dərnəyi tərəfindən şair Cavad əfəndi, iranlıların maarif cəmiyyəti tərəfindən Əjdər Əlizadə, Bakıda bulunan osmanlılar tərəfindən doktor Fuad əfəndi, ən nəhayət Hindustan müsəlmanları tərəfindən ismini məəttəəssüf [təəssüf ki] öyrənəmmədiyimiz bir möhtərəm zat danışdılar.

Saat üçün yarısında natiqlərin sırası bitib abidənin birinci daşı Parlaman rəisi və Heyəti-vükəla sədri əli ilə qoyuldu. Abidənin bünövrəsinə mis bir lövhə qoyuldu. Lövhə böylə yazılmış idi:

“1918 sənəsi eylül ayının 15-də Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı Bakının qurtuluşu əsnasında canlarını qəhrəmancasına qurban verən Osmanlı əfrad və zabitininin [əsgər və zabitlərinin] sineyi-şükranı-millətdən [millətin qədirbilən qəlbindən] silinməz qardaşlıq xatirəsini əbədiyyən təsbit etmək [sabitləşdirmək, əbədləşdirmək] üçün bu böyük günün sənəyi-dövriyyəsi [ildönümü] münasibətilə Azərbaycan Məclisi-Məbusan əzası [üzvləri], heyəti-nüzzar [nazirlər heyəti], ricaliməmləkət [ölkənin tanınmış şəxsləri], ümərəyi-əsgəriyyə [yüksək rütbəli hərbiçilər], arkani-Məşixət [Şeyxülislamıq İdarəsi məmurları], üləmayi-kiram [böyük ruhani alimlər], Cəmiyyəti-Xeyriyyə rüəsasının [başçıların] hüzzuru [iştirakı] və Bakı Cə-

miyyəti-Xeyriyyəsinin təşəbbüsü ilə işbu abidə – Qurtuluş abidəsinin binası təyəmmünən və təberrükən [uğurlu və mübarək bir şəkildə] vəz edilmişdir [qoyulmuşdur]. Cənabi-Haqq ərvahi-şühədanı [şahidlərin ruhlarını] şad eyləyə. Amin.

15 eylül 1919”

Sonradan əsgərlər iki dəstə əsgəri musiqi bandosunun təənnümü ilə qəbiristanından şəhərə doğru əsgəri nəğmələr oxuyaraq yürüməyə başladılar. Parlaman caddəsi ilə qışlarına doğru hərəkət etdilər.

Ümumiyyətlə rəsmi-keçid pək parlaq keçdi. Xalqda qüvvətli bir ruh yüksəkliyi müşahidə edilirdi. Xüsusilə əsgərlərimizin şu intizamı hər kəsin könlündə bir şövq və məhəbbət oyadırdı.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Lənkəranda

İki gün irəli Lənkəranda vürud etmiş [gəlmiş] bir zat Lənkəran övzasını [vəziyyətini] aşağıdakı qərar üzrə təsvir edir:

Şəhər və ətrafında mükəmməl nizam və asayiş höküməfəmadır [hökm sürməkdədir]. Polis məmuranı [məmurları] müxtəlitdir [qarışıqdır]. Eylülün [sentyabrın] 8-ndə, əksərən balıqçılar ilə məskun forşattda [şəhərətrafında] polis tərəfindən ümumi təhərri [axtarış] icra edilərək külli miqdarda manufaktur (bəzzaziyyə malı) kəşf edilmiş və hərbi uniformaya yarar olduğu üçün müsadirə edilmişdir. Məhsulətin qayət bol olmasına baxmayaraq, taxıl fiyatı yüksəkdir. Məzənnə təyini dəxi fiyatin ucuzlanmasına kömək etməyir.

Buğdanın puduna 160 rublə məzənnə təyin edilmişsə də, şu fiyatla heç yerdə bir pud da olsa bulamazsın. Muğandan dəxi taxıl gəlməyir. Əhalini tərkisiləh etmək işləri heç bir hadisə baş vermədən kamali-intizam ilə icra edilmişdir. Ramazan Lənkəran ətrafından getmişdir. Şəhərdə gəzərkən ruyətən [üzdə, görünüşə görə] cavan, fəqət saçları bəyazlaşmış bir çox adamlar təsadüf edir. Bunlar çrezvıçayka dəhşətlərini keçirib, onun pənceyi-zalimanəsindən xilasa müvəffəq olmuş Rusiya zabitani-əşbaqidırlar [keçmiş zabitləridir]. Lənkəran bu vaxta qədər çrezvıçayka dəhşətlərini unudammamışdır.

Məsai Müfəttişliyində

Azərbaycan Dəmiryollarının Bakı xətti fəhlələrinin ittifaqı Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə], surəti Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi], Məsai Müfəttişliyi, Məclisi-Məbusanın Sosialist fraksiyonuna və Fəhlə Konqresi heyəti-rüəsasına [rəyasət heyətinə] olmaq üzrə bir təliqə [rəsmi məktub] göndərib məlum etmişdir ki, verilən vədlərə görə, depo xidmətçilərinə ağustosun 25-də olan tətil günü üçün maaş veriləcəkmiş. Halbuki, bu vaxtadək həman maaş verilməmişdir. Xidmətçilər tədbir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişlərdir.

Vaporlar haqqında

Vaxtilə müxtəlif firmalara məxsus vaporların bir parası İngilis Komandanlığı tərəfindən həbs edilərək çalışdırılmışdır. Şimdi firmaların vaporlarının bir hissəsi Dabravol Komandanlığına qaytarılmışdır. Fəqət vaporlar xarab edilmişdir. Firmalar İngilis Komandanlığından vaporların tə-

miri üçün məhkəmə vasitəsilə xüsusi məbləğ istəyirlər.

Gömrükxanada

Maliyyə Nəzarəti Gömrükxana İdarəsinə müraciətən xəbər vemişdir ki, Nəzarətdə alınan məlumata görə, Gömrükxana məmurları sərnəşin, xüsusən sərnəşinlərlə yaxşı müamələdə [rəftarda] bulunmayırlar. Xalqın qarşısında onları axtarırlar. Halbuki bundan ötrü xüsusi mənzil olmaqla bərabər, qadın məmurələr axtarmalıdırlar. Əlavə, axtarış zamanı bö-yük məmurlar da iştirak etməyirlər. Nəzarət rica etmişdir ki, bu məsələyə əhəmiyyət verilərək lazımi tədbir ittixaz edilsin.

İtmiş qız

1918-ci sənənin sentyabr ayında Şamaxıdan 6 nəfər yəhudi qızı naməlum adamlar tərəfindən oğurlanıb qonşu köylərə aparılmışdılar. O vaxtdan valideyn və əqvamının [qohumlarının] ciddi surətdə axtarışlarına baxmayaraq qızlar haqqında heç bir məlumat əldə etmək mümkün olmamışdı. Bu axır vaxtlarda qızlardan birinin yeri məlum olduğundan Yəhudi Milli Komitəsinin sədri Quxmanın təşəbbüsüatı sayəsində qaytarılmışdır. Bu işdə qəza qaimməqamı [Əmir] xan Xoyski cənabları ciddi surətdə çalışmışdır.

Yetimlər yurdunda

Müsəlman yetimlər yurdunda olan uşaqlar və xidmətçilər Qurban bayramı günündə onların görüşünə gələnələrə və ianə verən aşağıdakı zatlara [şəxslərə] təşəkkürlər edirlər. İanə verən zəvət [şəxslər] bunlardır:

Məşhədi Muxtar və Əziz bəy Sultanov – hər biri bir qoyun göndərmişdir.

Ələkbər bəy Sultanov - 60 dənə taxtadan qayırılmış tüfəng, şirniyyat və bir qoyun hədiyyə etmişdir.

Ənvər bəy Topçubaşov - qızlar üçün əyləncə və çərəz göndərmişdir.

Süleyman Həsənov - rəngarəng kağız və əyləncə masası hədiyyə etmişdir.

Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti - Qurban bayramı günü yetimləri məccani [pulsuz] olaraq gündüz tamaşasına buraxmışdır.

Parlaman komissiyalarında

Azərbaycan Ordusu məmurlarına yeni maaş miqdarları haqqında qanun layihəsi Parlaman Hərbiyyə Komissiyasında bilatəbdil [olduğu kimi] qəbul olunmuşdur.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Sentyabrın 10-da varid olan [gələnlər] 18 nəfər İrəvan qaçqınlarına Cəmiyyəti-Xeyriyyə Təzəpir məscidinin həyatında yer verib, bu günlərdə həman qaçqınları işə qoymaq üçün binagüzarlıq edilmişdir [təşəbbüs göstərilmişdir].

Dağıstanlılar

Dağıstan oblastında Kürinski okruq camaatı Azərbaycan hökumət idarəsi adına ərizə göndərmişlər ki, onları Azərbaycana ilhaq edib [birləşdirib] idarə etmək üçün nümayəndələr göndərsinlər. Ərizələr Bakı qubernatoruna təqdim olunmuşdur.

Türkcə xüsusi məktəb

Dördüncü Polis dairəsi məntəqəsində (Nijni Naqornı küçədə 116 nömrəli) “Səadət”in “Səmədiyyə” şöbəsində gündüzləri çocuqlara proqram daxilində müntəzəmən türk müəllimləri tərəfindən dərs

veriləcəkdir. Gecələri böyükklərə dəxi dərs veriləcəkdir. Məktəbdə çocuqlara sport xüsusunda əzəmi istifadə etdiriləcəkdir. Eyni zamanda izçilik məsləyi mümkün olduğu dərəcədə tətbiq ediləcəkdir.

Qəbul şəraiti: 9 yaşından 15 yaşına qədər olan bilcümlə çocuqlar qəbul olunur. Tamamilə təhsili olmayanlar birinci ehzariyyə [hazırlıq] sinifinə, bir az yazı-oxu bilənlər ikinci sinifə, eyicə bilənlər üçüncü sinifə qəbul olunacaqlardır.

Proqram: ibtidai məkatib dərside. Müfəssəl proqram və şəraiti-sairə dairədə məlum edilir. Sentyabr ayının 20-də qeyd başlanacaqdır.

Məktəbin müvəqqəti müdiri:
İbrahim Ədham

Təshih [düzəliş]

Qəzetəmizin 274-cü nömrəsində şəirlərimizdən Cavad cənablarının “Bakı deyir ki” şeirində 9-cu sətirdə “duvağım du-man” əvəzinə xəta olaraq “dodağım du-man” çıxdığını təshih edirik.

“Müsavat” firqəsinə gələnlər teleqrafları

Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı Bakı şəhərinin türklər tərəfindən alınmış və türklər[in] düşmənlər [əlinə] xilasının bir sənəlik bayramı münasibətilə “Müsavat” Mərkəz Komitəsi idarəsinə zeyldəki [aşağıdakı] şöbələrindən gəlmiş teleqraflar bu qərar ilədir:

1) Lənkərandan – Lənkəranda “Müsavat” şöbəsi Bakının türklər tərəfindən xilas bayramı münasibətilə sizi təbrik edərək cavan Azərbaycan Cümhuriyyətinin yaşamasını Cənabi-Haqqdan istiham edir [istəyir, diləyir].

Sədr: [Teymur bəy] Bayramalibəyov.

2) Göyçaydan – “Müsavat”ın Göyçay şöbəsi Bakının alınmasının birilliyi münasibətilə böyük bayram edib, dua və fatihələr oxundu. “Müsavat”ın Mərkəzi Komitəsini təbriklə ona müvəffəqiyyət diləriz.

Sədr: [Hüseyn bəy] Paşabəyov.

3) Gəncədən – “Müsavat”ın Gəncə şöbəsi sizi və Mərkəzi Komitəni Bakının bir sənəlik xilas münasibətilə təbrik etməklə ərz edir ki, Gəncədə bilümmü məscidə iştirak edərək dua və sənə oxuyub, ölənlərə rəhmət verdik. Sonra cəşni-ümmidə də [ümumi məclisdə də] iştirak etdik.

Sədr: [Məşhədli Əli] Rəfiyev.

4) Salyandan – Camaat dua etdikdən sonra vətənimiz Azərbaycanın paytaxtının alınmasının birilliyi münasibətilə böyük bayram etdik.

Şöbə sədri: [Əbdüssalam] Səmədov,
Bələdiyyə rəisi: Sadiqbəyov,
Qəza mütəərrifi [qəza rəisi]: Sultanov.

5) Qazaxdan – “Müsavat”ın Qazax şöbəsi təntənəli surətdə məscidi-cameyə yığılıb Bakının alınmasının bir sənəliyini böyük bayram edib, müharibədə vəfat edənlərin ruhuna fatihə verdi.

Köçərli.

6) Şuşadan – Sizin teleqrafınıza səbəb bu gün bütün camaat dükan-bazarı bağlayıb, bir yerdə hökumət və ruhanilərlə məscidi-camedə bayram edib dualar oxudu.

Şuşa şöbəsi.

7) Qubadan - Bakının alınması münasibətilə camaatla böyük bayram etdik. Camaat müzəyyən və mütəntən [bəzənmiş və təntənəli] surətdə məscidi-camedə Bakı müharibəsində ölənlərin ruhuna fa-

tihələr oxuyub, məzkur [deyilən] qəhrəmanları duayi-xeyirlə yad etdilər. Cavan hökumətimizə ömri-tulani [uzun ömür] istəməklə, Mərkəzi Komitəni də təbrik edirik.

Sədr: [Əbülqasım] Rüstəməzadə,
Katib: Seyidzadə.

8) Zaqataladan - Vilayətin hər yerində tarixi günümüz – paytaxtımız Bakının alınmasını yad edərək bayram etdi. Şüca [igid] əsgərlərimizə duayi-xeyirlə, müharibədə şəhid olmuşların ruhuna fatihə oxuyaraq bizim Cümhuriyyət həvalisindən təbrikə gələnləri birər-birər təbrik etdi və müfəssəl məzkur vəqə [deyilən hadisə] haqqında əhaliyə izahat verdi. Rəhmət olsun şəhidlərimizə, yaşasın qəhrəman əsgərlərimiz! Həzrəti-Allahdan Cümhuriyyətimizə daimi müvəffəqiyyət arzu etməklə, düşmənlərimizin məhv olmasını istəriz.

“Müsavat”ın Zaqatala şöbəsi.

İtibdir

Göyçay qəzasından 6-cı İsmayılı pıxodu Molla Məhəmməd Əmin Əfəndizadənin sənəliq Zaqafqaz İdareyi-Ruhaniyyəsinə aldığı 5 yanvar 1919 tarixli və 22 nömrəli mollalıq attestatı zəyə olubdur. Etibardan sağıtdır [etibarsızdır].

Qalıçələr [xalçalar]

Əldən, ələlxüsus evlərdən qalıçələr alıram. Telefon nömrə 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 6-dan 7-dək.

9052

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Maşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çəhərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsq-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-

7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Vorontsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi

Semyon Aronoviç Kaqan

(18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919-cu il qətnaməsi mövcubincə [əsasında] neft və neft istehsalatı mübadiləsiz hər bir yerə aparıla bilər. Fəqət bu şərtlə ki, aparıldıqda şəhadətnamələri Bakı Neftçilər Şurası Sovet Syezd cəmiyyətinin Nəzarət təftişi altında olan Neft Bürosuna, neft və istehsalatını almaq üçün təqdim edilsin.

Nazir: [Ağ] Əminov

T-247

* * *

Maliyyə Nəzarəti Dəftərxanası nəzdində Gömrük Rüşumat [Rüşumlar] şöbəsi təşkil

olunmasına dair Azərbaycan Cümhuriyyətinin Hökumət Əxbarının 4-cü nömrəsində elan olunan qanun Parlamanın bu sənə 23 həziran [iyun] tarixli iclasında qəbul edilib.

Bu qanunun icrası üçün ayrıca Gömrük İdarəsi olması ləğv olunub, bu idarənin işləri Maliyyə Nəzarəti Dəftərxanası nəzdində Gömrük Rüşumat şöbəsinə verilir. Bu mündəriatın məalı [mənası, şərh] ümumə məlum olmaq üçün elan edərək, məzkur [deyilən] ləğv olunmuş Gömrük İdarəsinə aid işləri olan əşxas [şəxslər] [və] idarələrdən Maliyyə Nəzarəti rica edir, minbəd [bundan sonra] məzkur işləri barəsində Gömrük Rüşumat şöbəsinə müraciət etsinlər və təhriri [yazılı] ünvanı (adres) Maliyyə Nəzarəti Dəftərxanası nəzdində Gömrük şöbəsinə yazsınlar.

T-259

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Sirk “Modern”**

səh. 231. “Jan-de-Kolon – Kreçetov”: qəzetdə “Kreçetov” yerinə səhvən “Djiovani” getmişdir.

Nəşib bəyin istefası ətrafında

səh. 237. “Katib: Məşhədi Şirvanzadə”: qəzetdə “Şirvanzadə” yerinə səhvən “Şirvaniyan” getmiş, bu barədə qəzetin sonrakı nömrəsində düzəliş verilmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 237. “Volf agentəliyi” (yaxud Volf Teleqraf Bürosu): [Wolffs Telegraphisches Bureau]: Alman jurnalisti Bernhard Volfun 1849-cu ildə təsis etdiyi xəbər agentliyi.

“Kurlandiya”: Latviyanın bir qisminin tarixi adı. 1795-ci ildə Rusiya İmperiyasının tərkibinə daxil olmuş, 1796-cı ildə Kurlandiya quberniyası yaradılmış, 1918-ci ildə müstəqil Latviya Respublikası elan edilmişdir.

səh. 238. “Krasnovodsk”: indiki Türkmənistanın Türkmənbaşı şəhərinin 1993-cü ilə qədərki rəsmi adı.

“Qızıl-Arvad”: Türkmənistanda şəhər; indiki Sərdar şəhəri.

Nəzarətlərdə

səh. 240. “eylülün 8-də”: qəzetdə “iyulun 8-də getmişdir”.

Naxçıvan nümayəndələrinin**Haskell ilə müsahibəsi**

səh. 241. “mauzerist”: silahlı erməni quldurları; əsasən mauzerlə silahlandıqları üçün belə adlanırdılar.

“Lakin erməni hökumətinin müsəlmanları məhv etmək üçün sevdiyi müamiləsi...”:

“sevdiyi” yerinə bəlkə “seçdiyi” olmalı idi; qəzetdə “sevdiyi” getmişdir.

Posta və Teleqraf məktəbi

səh. 244. “bu kimi ufacıq bir dəstənin pək az olduğu”: qəzetdə “az” yerinə “azad” getmişdir.

Bir-iki məsələ

səh. 244. “hikəmi şərtləri altında”: qəzetdə “hikəmi” yerinə “hikməti” getmişdir.

Milli bayram mərasimi

səh. 247. “qırx sənə təlim görmüş bir əsgər kimi”: qəzetdə “qırx sənə” yerinə “firqəsinə” getmişdir.

səh. 248. “naqabili-ifham olan”: “ifham” sözünün imlası qəzetdə yanlış getmişdir.

“Azərbaycanın sənəlcə keçirdiyi əsarəti...”: qəzetdə “əsərəti” yerinə “əsasını” getmişdir.

Paytaxtımız fəth edilməsinin birilliyi

səh. 249. “Naberejni küçə ilə gəlib Sadovı küçədən yuxarı qalxaraq”: Bakıda indiki Neftçilər prospekti və Şövkət Ələkbərova küçəsi nəzərdə tutulur.

səh. 250. “Bakıda bulunan Osmanlılar tərəfindən doktor Fuad əfəndi”: güman ki, söhbət doktor Fuad Sabitdən gedir.

Bakı xəbərləri

səh. 250. “Eylülün 8-ndə”: qəzetdə “iyulun 8-ndə” getmişdir.

səh. 251. “çrezviçayka” (Fövqəladə Komissiya): Sovet hökumətinin təhlükəsizlik qurumu olan Ümumrusiya Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyası nəzərdə tutulur.

səh. 252. “Kürinski okruq”: Dağıstanın tərkibində mövcud olmuş Kürə dairəsi; inzi-bati mərkəzi Qasımkənd idi.

“Nijni Naqornı”: Bakıda, indiki Zülfü Adı-gözəlov küçəsi.

“Səmədiyyə”: Səadət Cəmiyyətinin Bakıda açdığı birşöbəli məktəb; Hacı Səməd Heydərov tərəfindən Cəmiyyətə hədiyyə edilən mülkdə fəaliyyət göstərmişdir.

“Qəzetəmizin 274-cü nömrəsində”: qəzetdə “274” yerinə səhvən “247” getmişdir.

Cümə axşamı, 18 sentyabr 1919-cu il, nömrə 276

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetisidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 22 zihicətül-haram sənə 1337. 18 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin müəfəttini idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

ELAN

1919 sənə sentyabrın 18-də, pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacaqdır. Elan olunur.

T-256

SİRK "MODERN"

Pəncşənbə günü sentyabrın 18-ndə 1919-cu ildə Vladimir Oleynikovun bənefisi olacaqdır. Bu gün onun bənefisi naminə düşündə dəmir döyəcəklər. Bundan əlavə, başında kərpik sındırılıb, bir əlində sirkin meydanında 3 nəfər adamı gəzdirib və qeyri nömrələr göstərəcəkdir.

Məşhur şportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 82-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

- 1-nci: Qırmızı Maska – Oleynikov.
- 2-nci: Jan-de-Kolon – Raqenan.
- 3-ncü: Makarov – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanma vaxtı saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9058

Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının həmin sentyabr ayının 10-nda vəqə olan iclası qərarı mövcubincə, İttifaqın idarəsi Sənaye, Ticarət və Ərzaq Nəzarəti binasında 64 nömrəli evə köçürülmüşdür. Çit və qənd ovuntusu İttifaqın xüsusi anbarından Sisianovski küçədə kəndçilərə bu halda buraxılmaqdadır. İdarə hər gün səhər saat 9-dan 2-yəcən və axşamlar saat 6-dan 8-ə kimi açıqdır.

idarə 9059

ELAN

Paroxod Səhmdaran Cəmiyyəti "Rus" Bununla elan edir ki, sentyabr ayının 22-də, saat 12-də 25-ci körpüdə "Mariya" paroxodu sərnəşinlər və yük ilə Astara-yə və Ənzəliyə gedəcəkdir.

9061

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu il sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsinifli ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisinifli ibtidai məktəbi qur-

"Azərbaycan" qəzetinin 276-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

taranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüzurunda imtahan edilib ləyiq olduqları sinfə alınacaqlardır. İşbu üç sinfdə oxuyacaq mütəəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

Məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq “Leyli və Məcnun” operası HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti Cümə günü zilhiccə ayının 23-ndə (sentyabrın 19-nda 1919-ncu ildə) məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Hacibəyli qardaşları yazmış olduğu məşhur “Leyli və Məcnun” operası. Xor, balet və böyük musiqi orkestri. Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

T-246

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Elan

Müxtəlif idarələrdə cinayət və xəyanətləri təhqiq və təftiş edici Xüsusi Təftişat və Təhqiqat Komissiyonu işbu iyulun

27-də Azərbaycan Parlamanı tərəfindən qəbul edilən qanun mövcubincə [qanuna əsasən] (“Hökumət əxbarı”, nömrə 4, 2 avqust) Daxiliyyə Nəzarətinin idarələri olan Bakı qradonaçalstvası Bakı və Bala-xanı, Sabunçu polismeyster idarələrini, Bakı valisi idarəsini, Bakı təhərri [axtarış] polis naçalniki idarəsini təftişə başlayıb, məmurların qanunsuz hərəkətlərindən xəsarətdidə olanları [zərər çəkənləri], ümumən məzkur [deyilən] idarələrdə olan müvəzzəf [vəzifəli; işləyən] şəxslərin etdikləri xəyanətlər haqqında məlumatı olanları bəyanat verməkdən ötrü həman Komisyona dəvət edir.

Bununla Komisyona ümidvar olur ki, ədalət divanı mənafeyi hər kəsə əzizdirsə, öz vətəndaşlıq vəzifəsini ifa edib, xəyanətləri açıb, müqəssirləri aşkar etməkdən ötrü Komisyona kömək edərlər.

Şifahi, həmçininin təhriri [yazılı] şikayətlər Komisyona idarəsində (Krasnovodski küçədə 23 nömrəli ev, “Dvortsovi nomena” mehmanxanasında) hər gün səhər saat 11-dən 2-yə qədər qəbul edilir. Bundan əlavə, bu cür ərzi-halları poçta ilə də Komisyona göndərmək olar.

*Bakı, 15 sentyabr 1919
Komisyona sədri: N. Patseviç*

QURTULUŞ GÜNÜ

Eylülün 15-də Bakı bir böyük gün daha keçirdi.

Bu gün millət, qəhrəman şühədanın [şəhidlərin] bir illik sənəyi-xatiratını qəbəriq hissələrlə yad edərkən, cavan ordu-

muzun rəsmi-keçidini görməklə də köksünü gərmiş, nə qədər sevinmişdir.

Dəniz kənarında qəhrəmanca bir tövr-lə yürüyən süngü dəryasını seyr etdikdən sonra bir nəşeyi-istiqlal olaraq istiqlalının guşə daşını təşkil edən şühədanın məzar daşını qoymaq üçün gedən xalqın bu gün nə qədər böyüdüyünü, nə də-rəcədə etimadi-nəfs hasil etdiyini görməmək qabil deyildi.

Xalqımız, türk nəslinə məxsus bir mətanətlə günün sevinci ilə bərabər dərin bir ciddiyyət və həzin bir təsliyyət [təsəlli] günü olduğunu pək əla dərk eyləmişdi. Bugünkü bayramını millət daşqın bir çocuq kimi deyil, mütəfəkkir bir fərdibəliq [həddi-bülüğa çatmış, yetişmiş adam] kimi tutdu.

Gənc ordumuzun əzmkarənə bir surətdə atdığı qədəmləri, ümidli bir surətdə tutduğu tufəngləri seyr edərkən, paytaxtımızın küçələrini dolduran minlərlə əhali, şühəda məzarı üzərində gözəl bayrağımızın daima başlarımız üzərində dik tutulacağı haqqında verilən sözlərin boş nida deyil, qüvvətə istinad etmiş bir əhdü-peyman olduğuna inanırdı.

Əvət, inanırdı.

Bu imanın bünövrəsini bu gün bünövrəsini qoyduğumuz qurtuluş abidəsi altında yatan şəhidlər qoymuşlarsa da, heç şübhəsiz ki, onu diri bir halda tutan amil, bu məzarı saran igid əsgərlərimizdi.

Mətbuatın, ədəbiyyatın millətin qəlbində milliyət və istiqlal toxumu saçan bir amil olduğu məlumdur. Fəqət indi anlayırıq ki, bir alay əsgərin milli nəğmələrlə ötürək birdəfəlik keçisi mətbuatın on sənəlik propaqandanı – əhali üzərinə – daha böyük bir təsir buraxır.

Gənc şairimiz şühədanın məzarı üzərində əhd edirdi ki, kəndi nəşidələri [nəğmələri] ilə ədib və mühərrirlərimiz millətin ürəklərində abidələr tikəcək, şühədanı unutmurmayacaqlardır.

Öz Cümhuriyyətində, öz əsgərlərini rəsmi-keçidini, öz hökuməti, öz ricalı [dövlət xadimləri] vasitəsilə qəbul edən, öz ordusunun öz generalları, öz zabit və öz nəfərlərindən təşəkkül etdiyini gören xalqın bir il əvvəl yas və hiranlarla [məyusluqlarla] basıq olan qəlbə bu il o qədər açılmış ki, ruhunun tərcümanı olan şairlər artıq qısıq deyil, fəsih və bəliq [açıq və bəlağətli, səlis və təsirli] bir lisanla ona qarşı ərzi-əfkar edə [öz fikirlərini dilə gətirə] bilərlər.

Əvət, ey millətin lisanül-qeybi [qeyb aləminin, gözlə görünməyən mənəvi aləmin dili] olan şairlər, ədiblər, millətin əməllərini [arzularını], ülvi niyyət və məqsədlərini oxşayınız, kəndisinə millət sevgisi, vətən məhəbbəti, hürriyyət eşqi təlqin ediniz! Gənc ordumuz bu ülvi toxumların saçılacağı yurdumuzu qoruyacaq, o böyük duyğuların zərfini təşkil edən köksləri qabartdıqca qabardacaqdır.

Bu gün yalnız paytaxtımızın qurtuluş günü olmaqla deyil, doğma ordumuzun ilk dəfə olaraq bütün ərkan və rüəsas [yüksək rütbəli zabitləri və başçıları] ilə birlikdə qüvayi-külliyəsinin [bütün qüvvələrinin] nümayəndələri iştirak etmək surəti ilə paytaxtımızın üzərində parlaq və mütəntən [təntənəli] bir surətdə rəsmi-keçid icra etdiyi gündür. Bu etibarla dəxi eylülün 15-i qurtuluş günüdür.

M. Ə. Rəsulzadə

NƏSİB BƏY YUSİFBƏYLİ

İştə sizə gənc cümhuriyyətimizin, Azərbaycanımızın ciddən pək qiymətli, pək mümtaz [seçilmiş] bir şəxsiyyəti!

Qəzetə sütunlarında müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] istefasını oxuduğum zaman hüviyyətimi [varlığını] istila edən rəşələr [titrəyişlər], lərzələrlə sarsıldım və üsyan etdim. Əgər müqtədir olsaydım...

Önümüzdəki pək açıq təhlükəyə qarşı şu bir qaç sətrimi qaralayıram...

Nəsib bəylə, şübhəsiz, məndən daha çox təmas edənələr vardır. Fəqət mən istərdim ki, müarizləri [müxalifləri, ona qarşı olanlar] onun ruhunu hər dürlü ehtirası-şəxsiyyə və siyasiyyədən azadə və sırf “vətən üçün” təhlil etməli idilər. Lakin heyhat, vəqayenin güzəranı [hadisələrin gedişi] bu səmimi təmənnilərimi təkazib edir!

Nəsib bəyi ziyarət etdiyim zaman qəlbimin duyduğu, dimağımın işləyə bildiyi qüdrətlə, əvət, onu təhlil etdim, edə bildim.

O, tatlı və munis çöhrəsi ilə pək sevimli və mültəfət [lütüfkar; mərhəmətli] bir sima, millətinin şətarətli [sevincli] zamanlarında pək məsrur [şən], fəlakətli anlarında bütün vətəndaşların ağır kədərlerini, əndişələrini üzərinə təhmil etmiş [üzərinə almış] və hər şeydən əvvəl həqiqi məfkurələri təqib edən həssas, mütəfəkkir bir rəcəli-dövlətdir [dövlət xadimidir].

İştə, bu etibarla Nəsib bəyi gördüyüm zaman Tələt paşanı xatırlaram.

Kəndisi ilə görüşənlər, Məclisi-Məbusandakı bəyanatını dinləyənlər, ara-sıra qəzetə sütunlarına keçmiş əmrlərini oxuyanlar hər hankı məsləkdən olursa-ol

sun, bilaistisna [istisnasız], onun əzmkar ruhuna, mətanəti-ifadəsinə heyran olurlar.

Qapısında bəkləyən əsgər yavrularından yüksək şəxsiyyətlərə qədər fərdlərdə ona aid duyğular arayınız. Təqdirlərlə qarışıq hörmət və duadan başqa bir şey bulammazsınız. Mən bunları tədqiqlərimə, təcrübələrimə istinadən söyləyirəm.

Qısaca, Nəsib bəy bütün mənası ilə vəqur [vüqarlı], mütəvaze [təvazökar] bir Cümhuriyyət vəziridir.

Onun idarəsizliyi xüsusunda söylənən sözlərin, vəqe olan ithamatın [ittihamların] nə qədər biməna olduğunu qeyd etmək istərim:

“Hər bir millət layiq olduğu şəkli-hökuməti bular [tapar]” düsturunu vəz eyləyən [meydana qoyan] fransalı doktor Güstav Lebonun bu mövzusunda bir şəm-meyi-həqiqət müncəli isə də [bir həqiqət qoxusu zahirə çıxırsa da], bəzən millətlər arasında zühur edərək inqilablar yaranan müstəsna dahilər kimi anlamağa müvəffəq olduğum Nəsib bəyin şəxsiyyəti-mümtazasını mən heç bir zaman bədbəxt millətimin səviyyəyi-ictimaiyyəyi-hazirəsi [hazırkı ictimai səviyyəsi] ilə mütəsavi [bərabər] ədd [hesab] etməm! Onu millətlərin qansız və qurbansız rifah və səadətləri üçün cari ictimaiyyət qanunlarını təqdir edərək, bəti [yavaş, tədrici], samit [səssiz] və əsaslı inqilablar vücuda gətirməyə azim [əzmlı] və qadir bir qəhrəman görürəm.

Mən mötərizlərdən [müxaliflərdən, etiraz edənlərdən] soruram [soruşuram] ki, rus istibdadının rüşvətxorluğu, adati-qəbihəsi [pis adətləri] ilə istinas peyda etmiş [yaxınlaşmış, ünsiyyət əmələ gətirmiş] bir

hizbin [cəmiyyətin] bu kökləşmiş ictimai mərazini “bir ləhzədə” kökündən qoparmağa hankı bir şəxs müqtədirdir?

Halın [indinin, hal-hazırın] hüviyyəti-mənəviyyəsinin [mənəvi varlığının] bütün məsamatına [məsamələrinə] qədər nüfuz etmiş olan qara mazinin seyyiatını [keçmişin qəbahətlərini] “anında” millətlərin ruhundan qoparan bir qəhrəman mütəsəvvirmidir [təsəvvür oluna bilirmi]?

Hökumətlər ki, millətlərin ictimai vicdanlarının iradəsi ilə mükəlləfdirlər!

Qansız, anarşisiz vücuda gətirilmək istənilən təhəvvülət [dəyişikliklər] heç bir vaxt səri [sürətli] olammas. Məmafih [bununla belə], əgər məmləkətimizdə yetişmiş on beş dənə Nəsib bəyə malik olsaydıq, şübhəsiz, vətənimizin cənnətə dönməsi üçün böyük addımlar atılmışdı. Fəqət qəhti-rical [adam qıtlığı, dövlət adamı yoxluğu] arasında nəradə?

Binaənileyh [ona görə], millət və millətin tarix nəzərində məsul vəkilləri ən qarışıq və çətin zamanlarda səfiyyə-dövləti [dövlət gəmisini] hər tərəfdən hücum edən dalğaların yıxıcı, parçalayıcı sövlətinə [şiddətli hücumuna, zərbəsinə] rəğmə, kənarı-səlamətə isal edərək [salamatlıq sahilinə çatdıraraq], millətimizi içində yaşadığımız tam bir sərbəstiyət və istiqlala məzhər [nail, layiq] və görülmə müvəffəqiyyətə nail edən və vətənin hər guşəsində ehtiyacati-millət və məmləkəti ciddən dinləyərək onları təmin və tətminə bu gün böyük xütvələr [addımlar] atmağa müvəffəq olan bu qiymətli vücudu fəda etməyiniz!

Çünki onun təcrübədidə, fəal və cəval [dinamik] həyatına xatimə çəkmək, Parlamanda müxalif məbuslardan birisi-

nin etiraf etdiyi kimi “millətin başını qoparmaqdır!”.

Həsən M. oğlu

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA**Məktub**

-1-

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu qaç kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz Bakı Dəlləklər Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] möhtərəm Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və məhzun olduq. Öylə vətən, millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlament əzaları [üzvləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

*Sədr: Qəzənfər Əlizadə
Katib: (imza)*

-2-

Biz Güzdək qəryəsinin [kəndinin] camaatı keçən sənə, 1918 ili imdadımıza gəlmiş türk qəhrəmanlarının qəryəmizdə mədfun [dəfn edilmiş] şühədalarının [şəhidlərinin] məzarını ziyarət üçün 1919 ili sentyabr ayının 15-ci günü 100 nəfərə yaxın, sureyi-mübarəki-Yasini tilavət [mübarək Yasin surəsini avazla oxuduqdan], fatihəxanlıqdan [Fatihə oxuduqdan] sonra, Abdulla Şixəlizadə cənablarından sevgili hökumətimizin rəisi Yusifbəyli Nəsib bəy cənablarının hökumət başından istefa-

sını eşitdik və nəhayət dərəcədə mütəəssir olduq. Həman gün bir ictimai [yığıncaq] qərar verib, məscid həyatına cəm olub, Lənkəran və Qarabağ məsələləri kimi böyük və çox qurbanlar istəyən və bir dağ misalı olan işləri sülhlə həll etmiş olan Nəsim bəy həzrətlərinin bir böylə mövqedə iş başından çəkilməsinə heç razı olmadığımızı biz kəndçi fəqərə Parlaman əzalarının nəzəri-diqqətlərinə arz edirik.

*Güzdək, 15 sentyabr 1919-cu il
Sədr: Abdulla Şıxəlizada
Katib: Rəşidzadə Ümid*

-3-

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz Bakı Züruflular Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və mükəddər olduq. Öylə vətən və millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun zəhmətinin əsəri bizim nəzərdən bir an ayrılmayıb və o vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

*Bakı Züruflular Təşkilatı
tərəfindən katib:
Məhəmmədhasən Zeynalzadə*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Dabravol rəsmi xəbərləri

Hacı-Tərxan istiqamətində düşmənin

böyük qüvvələri hücumu keçib, bir neçə əks-hücumlardan sonra qitəatımız [hərbi hissələrimiz] düşmənin təzyiqağı altında Rayqoroda çəkilməyə məcbur olmuşdur. Şu müharibədə general Savelyev və polkovnik Kovanko yaralanmışlardır.

Kamışın istiqamətində - Tsaritsın ətrafında olan şiddətli müharibələr bizim müvəffəqiyyətlərimizlə nəticəpəzir olmuşdur. Düşmənin hücumu tanklar vasitəsilə tərd [dəf] edilərək, bütün cəbhə boyu düşmənin ricətə [geri çəkilməyə] məcbur edilmişdir. General Vrangel qitəati 3 min əsir, 80 top və bir çox mitralyoz qənimət almışdır.

Don cəbhəsi - Don səvəhilində [sahilərinə] əməliyyata başlayan düşmənin gəriyə püskürdülüşüdür.

General Konovalov əsgərləri şiddətli müharibədən sonra düşməni tərd edərək üç günlük müharibə nəticəsində üç min əsir, 20 top, 13 mitralyoz qənimət almışdır.

Başqa cəbhələrdə təbəddülat [dəyişiklik] yoxdur.

Kiyev və Odessa ətrafı sakitdir.

İngiltərə və Rusiya

Helsinqforsda [Helsinki] olan İngiltərə müvəkkili qəzetə müxəbirləri [müxbirləri] ilə etdiyi mülaqatında [söhbətində] bəyan etmişdir ki, İngiltərə bolşeviklərə qarşı mübarizədə ciddi bir iştirak etməyəcəkdir. Zira şu proje İngiltərə siyasi dairələrində tərəfdar qazanmamışdır və əlavə, müharibə əsnasında təhəmmül-fərsa şədaidə [düzülməz əziyyətlərə] məruz qalmış ordunun artıq istirahətə ehtiyacı vardır. Hərgah, yenidən müharibəyə davam edilərsə, əsgərlərin çox ağırlıqlara

düçar olacağı məhzuru da dərkardır [qorxusu da aşkardır].

Binaənileyh [ona görə], İngiltərə hökuməti Cənubi Rusiyada müharibə əməliyyatını qət edərək [dayandıraraq] Murmanda olan qitəati [hərbi hissələri] İngiltərəyə qaytarmağa başlamışdır. Heç bir halda İngiltərə dövləti yeni qitəat Rusiyaya göndərməyəcəkdir. İngilis dövləti dairələrində şu etiqaq hökmrandır ki, Rusiyada olan vüquata İngiltərə hökuməti yabançı bir seyirçi vəziyyətində qalaraq, müsəlləh [silahlı] müdaxilədən çəkinməlidir və Petroqradin tez zamanda alınmasına da ümid yoxdur.

QƏZETƏLƏRDƏN

Serbiya ilə Romaniya arasında

- Novorossiyskdən xəbər verirlər ki, Serbiya ilə Romaniya arasında ixtilaf çıxmışdır. Buna da səbəb Banat oblastının Temetvardan ayrılması üçün Sülh Konfransı tərəfindən edilən təklifin Romaniya hökuməti tərəfindən rədd edilməsi olmuşdur. Serbiya bu məsələnin Beynəlmüttəfiq Komissiya təhtində [Müttəfiqlərarası Komissiya altında] rəyi-amm [referendum] ilə həll edilməsini təkid edir. Hər iki hökumət arasında əhval o qədər kəskinləşmişdir ki, Bükreşdə olan Serbiya səfiri öz pasportunu tələb etməyə hazırlaşır.

- Parisdən verilən xəbərlərə görə, Bolqariya siyasi dairələri Romaniya ilə Serbiya arasında müsəlləh müsadimə [silahlı toqquşma] olacağına inanmışlar. Bolqariya bu məsələdə Romaniyaya tərəfdardır. Bir aydır ki, Bolqariya sərhədi qapanmışdır. Sərhəd müsadimələri davam edir.

- Xariciyyə naziri Çörçill Romaniya ilə Serbiya arasında qalxmış ixtilaf haqqında Sülh Konfransında olan İngiltərə nümayəndələrindən əhval tələb etmişdir. Bu axır vaxt Romaniya işlərini təqib edən İngiltərə əfkari-ümumiyyəti [ictimaiyyəti] məsələnin Serbiya lehinə həll edilməsi tərəfdardır. Serbiya müqəddəratı indiyə qədər ingilisləri narahat etməkdədir.

- Paris mətbuatı Romaniya ilə Serbiya arasında olan ixtilafın Sülh Konfransı tərəfindən bərtərəf edilə [aradan qaldırılma] biləcəyinə bədbinə bir nəzərlə baxırlar. “Matin” qəzetəsi məsələnin ancaq Romaniya ilə Serbiya arasında elani-hərb edilməsi ilə həll ediləcəyini təsəvvür edir.

Türküstanda

Türküstanda ərzaq işləri yaxşıdır. İrəndən və Əfqanıstandan azad bir surətdə mal gətirilir. 15 milyon pud pambıq yığılıb qalmışdır. Qənd və manufaktura toxuyan fabrika işləməkdədir. Yanacaq kifayət qədər vardır. Bir neçə daş kömür və neft mədənləri işləməkdədir. Qızıl mədənləri də işləyirlər. Məhəlli [yerli] əhali əl işləri ilə məşğuldur. Külli miqdarda quru meyvə və dəri vardır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Salyan bazarı meyvəcat satanları Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişlərdir ki, Salyan bazarındakı budkalar onlara icarəyə verildiyi halda, dükanlarının qabağındakı boş yerlər digərlərinə icarəyə verilmişdir. Bu işə onlara zərər verməkdədir. Digər tərəfdən, xüsusi adam-

lardan icarəyə götürülmüş dükan yerlərində dükan təmirindən sonra yer sahibi dükandan çıxmağı və yaxud böyük məbləğ verməyi təklif edir. Dükançılar lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişlərdir.

- “Kooperatsiya” istehlak cəmiyyəti Ticarət və Sənaye Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Lənkəran və Muğan da asayış bərpa edildikdən sonra cəmiyyət oradan Bakıya bir çox ərzaq gətirmək niyyətindədir. Məsələn, odun, kömür, balıq və qeyrə. Halbuki məhəlli [yerli] hökumət məmurunu [məmurları] işə xələl qataraq malların orada qalmasına səbəb olurlar. Nəzarət təliqəni [müraciət məktubunu] Daxiliyyə Nəzarətinə irsalən [göndərərək], tədabir ittihazını rica etmişdir. Nəzarət məsələni Lənkərandakı xüsusi hökumət müvəkkilinə göndərərək cəmiyyətə müaviyyət etməyi tapşırırmışdır.

- Baş Məsai [Əmək] Müfəttişliyi tərəfindən iyul ayından etibarən “Elektriçeskaya sila” cəmiyyətinə qəbul edilmiş yeni fəhlələrin məvəciblərinin artırılması haqqında bir məruzə tərtib verilib təqdim edilmişdir. Məruzədə xidmətçilərin məvəciblərinin artırılması və sabiq xidmətçilərlə müsaviləşdirilməsi [bərabərləşdirilməsi] nöqtəyi-nəzəri yürüdülmüşdür.

- Azərbaycan dəmiryollarının idarəsi elam edir [bildirir] ki, vəzifəsindən dolayı səfər edəcək hökumət məmurunə [məmurlarına] 3, 4, 7 və 8 nömrəli qatarlar üçün plaskart bileti öz qiymətinə deyil, bir manat qiymətində veriləcəkdir. Habelə, 5 və 6 nömrəli sürət qatarında gedənlərə də həman qayda üzrə verilə bilər. Fəqət biletlərin üzərində xüsusi “qeyd”

olmalıdır. Əks surətdə plaskartın öz qiyməti alınacaqdır.

- Eylülün 14-də Hərbiyyə Şurasının iclası vaqə olmuşdur. Şurada digər məsələlər sırasında Bələdiyyə İdarəsi xəstəxanalarında yatan hərbi məmurun üçün xüsusi para vermək və öz ixtiyarı ilə hərbi müəssisələrdə xidmət edənlərin məvəcibləri məsələsi müzakirə edilmişdir.

Ticarət və Sənəət Nəzarətində

Ticarət, Sənəət və Ərzaq naziri Maliyyə-İqtisadi Komitəsinə böylə bir məruzə göndərmişdir:

Ticarət, Sənəət və Ərzaq Nəzarətində alınan xəbərlərə görə, əcnəbi qızıl və gümüş pullarının kənar çıxarılması qadağan edildiyindən, məhəlli [yerli] tacirlər bu cür pulları ələləmdə [əsasən] İrana aparıb, orada aldıkları mallara verməkdən ötrü cürbəcür hiyləgərliklər edib, hökumətin qanunundan kənar işlər görməklə bu pulları İrana gedən vaporların kapitanlarına və ya onların müavinlərinə verirlər. Tacirlər özləri də bu müşkülə mənə söyləyib deyirlər ki, onlar apardıqları əcnəbi pullarının üç faizini artıq həvəslə xəzinəyə verərlər, ta ki, onları bu cür nəfi [xeyri] olmayan işlərə məcbur etməsinlər. Çünki onsuz da onlar bu pulları aparmaqdan ötrü para sərf edib, bundan əlavə, nə qədər qorxu çəkirlər. Bu əhvalı Maliyyə-İqtisadi Komitəsinə ərz edib ticarətimiz və xəzinəmiz mənafeyi olaraq öz tərəfimdən təsəvvür edirəm ki, Türkiyə və İran qızıl-gümüş pullarından xüsusi vergi almaqla İrana aparılmasına tacirlərə icazə verilsin. Orta hesabla hər ay İrana 20 min qızıl lirə aparılır. Lirənin kursunu 400 manat hesab

etməklə aparılan lirənin üç faizi 600 lirə edir ki, bu da 24 min manat olur. Hər ay xəzinəyə bu qədər nəf olmaqla bərabər, tacirlərin ticarət müamilatı [əməliyyatları] da yüngülləşər. Bundan əlavə, həmin pullar əcnəbi pulları olub, ancaq buraya ələləmdə İrana aparmaq üçün gətirilir.

ZAQAFQAZIYA BAŞ KOMİSSARI POLKOVNİK HASKELL HƏZRƏTLƏRİNƏ

(Surəti İngiltərə nümayəndəsi mister Oliver Vordroba, Azərbaycan Xariciyyə Nəzarətinə və bir nüsxəsi də Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətlərinə məxsusi müxtirə [rəsmi məktub] ilə bərabər verilmişdir)

İrəvan vilayətində məskun azərbaycanlılar Rusiya inqilabı ibtidasından [başlangıcından] bu günə qədər kəndi əmlak və şəxsiyyətlərini mühafizə yolunda müttəsil [davamlı] çarışmadadırlar. Daşnak-sutyun firqəsi idarəsi altında işləyən erməni əşqiyyəsi [quldurları] bizim onlarca və hətta yüzlərcə köylərimizi xak ilə yeksan [yerlə yeksan] edərək əhalisini kəsmiş, salamat qurtarmağa fürsət bulmalarımız da başqa köylərə dağılıb məlcəsiz [pənəhsiz] və yeməksiz qalaraq, səfilə [səfil] bir həyat keçirməyə məcbur edilmişlər. Çocuqlara və qadınlara olsa belə rəhm edilməmiş, qız və qadınların ismətləri ayaqlar altına alınaraq bir çoxları da əsir götürülmüş ki, hələlik qayıtmaları da gözlənilməyir.

Əgər məhv və təxrib edilən köy və

obaları tədada [sadalamağa] başlarsaq, bir xeyli vərəqələr yazmaq icab edər [lazım gələr]. Nümunə üçün müxtəlif tərəflərdə məhv və nabud [yox] edilən köylərin bəzisinin adlarını göstəririz.

Sürməli qəzasında təxrib edilmiş:

Canfəda, Mələkli, Qaraqoyun, Şirazlı, Yuxarı Çarıqçı, Aşağı Çarıqçı, Əlixanoba, Küllük, Yayçı, Sultanabad, Əraqbəmi və bir çox başqa köylər.

Şəhur ətrafında:

Dəmirçi, Qaralar, Xaçıl, Şəkidar, Əfşar, Xalisa, Şikli, Əliməhəmməd, Vədi, Yengicə, Sus və bir çox qeyriləri.

Vedibasər ətrafında:

Kiçik Vədi, Çəmən, Qeyd, Şirazlı, Caduqıran və başqaları.

Naxçıvan ətrafında:

Camaləddin, Ərəzin, Çəşməbasar, Bənəniyar, Saltax, Xaçapara, Zeynəddin, Çaxırza, Tumbul, Uzunoba, Didivar, Xanəgah, Kırna, Xoşkeçin, Noraşen, İtqıran, Axta, Payız, Əznəburd, Qaraqala, Vayxır, Kərbəlayıoruc Dizə, Qırmaçanar, Bızqov, Qarayər, Yaşada, Sürməlik, Nəhəcir, Sırab, Nürgüt, Mahmudoba, Badamlı, Xaçıl, Dağ Məzrə, Rəməşid və başqaları.

Ordubad ətrafında:

Yaycı, Behrud, Rumus, Nüsnüs, Sust və bir çox başqaları.

Ermənilər bütün buralarda ümumi bir fikir və dönməz bir əməl [məqsəd] təqib etmişdir ki, bu yerləri bütün-bütünə azərbaycanlılardan təmizləyib, qətləliam yapsınlar. Daşnakların qanlı keyfəmayəşəsi [özbaşınalığı] bu yerlərdə ən zalım və vəhşilərin xunxarlığını da [qanıçənliyini də] ötmüşdür.

Təqsimi-hüddud [sərhədin bölünməsi] zamanı sərtasər [başdan-başa] azərbay-

canlılarla məskun olan Vedibasər, Milistan, Sürməli, Şərur, Naxçıvan və Ordubad dairələrinin həşəmətli Britaniya kral komandanlığının təsiri-nüfuzu ilə müvəqqətdən ermənilərə güzəşt edilməsinə məcbur edilməmiş az təəccüb etməmişdik. Əsasən, şu qan tökülməksizin güzəşt ermənilərə deyil, Müttəfiq Komandanlıq nüfuzuna edilmişdi. O bizim müstəqil yaşamağa olan müqəddəs hüququmuzu yalnız xələdar etmək [pozmaq] deyil, həmən yerlər əhalisinin 75 faizini təşkil edən müsəlmanların məhv və tələf edilməsinə bərabər idi.

Komandanlığın tələbinə biz o zaman müvəqqəti olaraq tabe olduqsa da, kəndimizi azərbaycanlı ədd [hesab] edərək hər bir fədakarlıq bahasına olsa da, mənfur erməni hökumətini və ya qeyri bir hökuməti feilən tanımamağı və Paris Sülh Konfransında məsələmiz həll edilənə kimi işbu vəziyyətə təhəmmül etməyi [dözməyi] qərara almışdıq. Lakin daşnak hökuməti burada da kəndi siyasəti-cinayətkarənəsini işə verərək müsəlmanları təqib və tələf etməyə başladı. Ən əvvəl bir çox ziyalılarımızı və başqalarını həbs etdi ki, onların nə olduğu və nəradə olduğu şümdə də məlum deyildir.

Bunlarla bahəm, Ermənistan daxilindəki İrəvan şəhəri müsəlmanları ümumi təhlükə təhdidatı altında olub da şurada-burada qətl və talan edilmələrindən dolayı Ermənistan hüduğunu tərk etməyə məcbur oldular. “Mauzer” hədəsi altında bağlarını, evlərini yox bahaya satdılar, tədadı [sayı] çox bağlarını salamat qalsın deyərək vergisini ödəməyəcək qiymətə ermənilərə icarəyə verdilər. Daşnaklara mənsub adamlardan 10-12 və hətta 18 bağ icarə edənələr vardır.

İrəvan ətrafında əxzi-mövqe etmiş [yerləşmiş] 300-dən ziyadə müsəlman köyləri əhalisinin həyat və məmələkləri [mal-mülkləri] də həmən eyni fəlakətə düşər olmuşlardır.

Ətrafi-məzkurədə [deyilən yerlərdə] sakin azərbaycanlılar əleyhinə qalxmış düşmənənə hissləri yatırmaq üçün erməni hökuməti kəndisində nə bir insaniyyət-pərvərlik bula bildi və nə də onların, heç olmasa, tamamiyyəti-mülkiyyə və şəxsiyyətlərini mühafizə etmək istədi.

Mədəni bir dövlət adını daşımaq iddiasında olduğu halda – hürriyyəti-kəlam, mətbuat, ictimə [söz, mətbuat, yığıncaq azadlığı] təminatını kənara buraxıb – bunu etmək onun vəzifəsi idi. Lakin erməni hökuməti müsəlmanları bəxəks [əksinə], düşmən görərək onları tələf etməyə və yerlərində cəli [süni] və saxta təriqlə [yolla] erməni məskəni yaratmağa çalışdı. Fövqdə məzkur [yuxarıda deyilən] ətraf əhaliyi-islamiyyəsi axirən canlarına doyarq – ingilis general-qubernatorunun təhriri vəsiqə [yazılı sənəd] ilə təsdiq etməsi isbat etdiyi kimi – həyat və əmlakını mühafizə və müdafiə qılmaq üçün erməni əsgəri qitəatını [hərbi dəstələrini] öz yerlərindən qovmağa məcbur oldular. Kəndi qüvvəsi və axıdılan qanı ilə müvəqqəti bir asudəliyə çıxıb bilmiş əhali haqlı olaraq bəyan edir ki:

1) Hər millətin istiqlala və kəndi hüquq və müqəddəratını kəndi əlinə almasına haqlı olduğu üzrə Sürməli, Vedibasər, Milistan, Şərur, Naxçıvan və Ordubad ətrafı kəndilərini Azərbaycanın cüziləyən-fəki [ayrılmaz hissəsi] sanırlar.

2) Kəndi qüvvələri ilə əhvallarını eyiləşdirib müvəqqəti bir salamatlığa çıxmış əhali ədalət və hüquq nöqtəyi-nəzərincə

səlahiyyətədar olaraq gərək Azərbaycan hökumətindən, gərəksə Müttəfiqin müməssili [Müttəfiqlər nümayəndəsi] Zaqaf-qaziya Baş komissarından tələb edir ki, bir daha onları Ermənistanə tabe olmaq vəziyyətində qoymasınlar.

3) Hərgah Azərbaycan hökuməti və Baş komissar həzrətləri Ermənistanə tabe olmağımızı arzu edərsələr, o zaman əldə silah olaraq namusla ölməmizi namussuzcasına daşnak hayduqları əlində tələf olmamıza tərcih edəcəyiz.

4) Sülh və müsəlimət [asayış] tərəfdarı olan əhaliyi-islamiyyə erməni zəhmətkeş xalqı ilə həmişə həsn-münasibətdə olmaq arzu etdiklərindən, əqəliyyətin [azlığın] hüququ riayət edilməsi şərti ilə “statiko” təsis edilməsini lazım və vacib bilir və qaçqınların yurdlarına övdət etmələrini [qayıtlarını] təkid edərək, onların tamamiyyəti-mülkiyyə və şəxsiyyətləri təminatını xələdar edənələrə hansı millətdən olursa olsun, rəhm etməyən Azərbaycan qanunlarına müvafiq mühafizə ediləcəyini vəd edir.

5) Müqəddəs istiqlal əsasları tələb edir ki, idari işlərlə iştiğal edənələr [məşğul olanlar] əhali içindən seçki ilə intixab edilsinlər [seçilsinlər]. Binaənileyh [ona görə], bu yerlərin baş müdiri (hakimi) camaat tərəfindən seçilib Azərbaycan hökuməti tərəfindən təsdiq ediləcəkdir.

6) Zabit [asayış] məmurları əqəliyyətin hüququnu riayət ilə təyin ediləcəkdir.

7) Azərbaycanla möhkəm dövləti irtibat [əlaqə] (posta, teleqraf, maliyyə və rüsumat [vergilər]) bağlanılır.

8) Yuxarıdakı fəsilələr qəbul edildiyi təqdirdə, əhali razı olur ki, həmən fəsillərin qövdən feilə [sözdən iş] çıxarılmasına Baş komissar tərəfindən təyin edilmiş

bir amerikalının nəzarəti də istərsə olsun.

9) Bu dürlü idarəni ancaq Zaqaf-qaziya cümhuriyyətləri məsələsinin Sülh Konfransında həll edildiyinə kimi əhali qəbul edərək itminan edir [inanır] ki, axirən [axırda] bu yerlər doğma Azərbaycandan ayrılmayacaqdır.

10) Əhali yəqin edərək inanır ki, hürriyyəti müqəddəs sanan Azərbaycan və Müttəfiqlər hökuməti Sürməli, Vedibasər, Milistan, Şərur, Naxçıvan və Ordubad əhalisini qanları bahasına əldə etdikləri hürriyyətdən məhrum edib, qul olaraq tələf edilmələrinə razı olmazlar.

Bununla birlikdə, Azərbaycan hökumətinə istidanamə [tələbnamə; ərizə] verilmişdir ki, erməni əşqiyyəsi [quldurları] daşnak çətələri qitallarını [quldur dəstələri qətlialmalarını], İrəvan vilayəti azərbaycanlılarına qarşı yapılan təzyiqaq, təxribat və təhriqatı [yanğınları] məhəllində [yerində] öyrənmək və bütün erməni dəhşətlərini tədqiq və təhqi q etmək üçün bütün Müttəfiqlər nümayəndələrindən müxtəlif bir təhqi q komissiyası təşkil edilsin də, bizim sülhcuyənə [sülhpərvər] həsn-münasibətimizə qarşı edilən məzalimləri [zülümləri] təqdim ediləcək vəsiqələr [sənədlər; dəlillər] və canlı sübutları görməklə aşkar qılsınlar.

Məzkur [deyilən] vilayət müsəlmanları zati-alilərinizdən istirham [xahiş] edir ki, işbu istidanın [tələbin; ərizənin] vücuda çıxarılması üçün lazımı binagüzarlıq etmədən müzayiqə buyurmayasınız.

Cənub-Qərb Azərbaycan müsəlmanlarının ümumi ictiməsi sədri:

Əli Səbri Qasımov

Həmvətənlər sədri: (imza)

Həyat üzvü: (imza)

ƏLİFBA TARİXİNDƏ TÜRKLƏRİN VƏZİYYƏTİ VƏ TƏBDİLİ-HÜRUFAT

I

Beş-altı yüz milyonluq müsəlman aləmində öylə bir millətə rast gəlmədik ki, əlifbamızın təbdil [dəyişdirilmə] və islahına bir bu qədər azərbaycanlılar kimi tərəfdar ola bilsin. Yarım əsrlik bir zaman dan bəri azərbaycanlılar qövlən və feilən bu yolda çalışırlar. Mirzə Fətəli Axundov, Prins Mirzə Rza xan [Ərfəuddövlə], Ağabəy Yedigərov, Məhəmməd ağa Şahtaxtılı ərəb əlifbasının qüsurlarına [qüsurlarına] dair birer risalələr yazmış və bu yolda bəziləri hətta əzm və qəsdlərini İstanbul və Tehrana qədər yetirmiş azərbaycanlılar, yaxud Azərbaycanda nəşvünüma tapmış [yaşamış, böyümüş] şəxslərdir. Yalnız Mirzə Mülküm xan farsca bu babda bir risalə yazmışsa da, İran Azərbaycanı əhlindən olduğu cəhətə, onun da səyinin şərəfəti yenə ümum azərbaycanlılar naminə qalır.

Pəs Azərbaycan türkləri əlifbanın islahına hamıdan qabaq qədəm qoyaraq bu yolda var qüvvələri ilə çalışırlar. Müvəffəqiyyətə nail olmadıqları halda məyus qalmayaraq, əhalinin hazırsızlığı cəhətə bir müddət həqqi-sükutun qəbuluna məcbur olub, sonralardan yenə məsələni meydana atırlar. Doğrudur, bunların təbdil, yaxud icad etdikləri əlifbaları az-çox qüsurdan xali deyil. Lakin məsələ bunun qüsurlarında olmayıb əsl-əsasındadır.

Əlifbanın yararsızlığını əfkari-ümumi [ictimaiyyət] etiraf edirsə, qüsursuzca islahına da tez müvəffəq olmaq olar. İştə,

məsələ əfkari-ümuminin hazırlığına və bəstə [bağlı] qalır.

Əcəba, bu hazırlıq zamanı gəlib çatdımı, yoxsa bir qədər də gözləmək lazımdır gəlir?

Bir millət ki müqəddəratını əlinə alıb istiqlalından bir il sonra darülfünun [universitet] kimi ali məktəbin öhdəsindən gələ bilə, yəqin ki, öylə millətin mədəniyyətinə heç bir şübhə yeri qalmayır.

Binaənileyh, əlifbanın islah və təbdilatı [dəyişdirilməsi] cühələ nəzərində ən müşkül və bəlkə heç baş tutmayan fəqərələrdən [hadisələrdən] sayılarsa, milləli-mütəməddinə [mədəni millətlər] qarşısında ən adi məsələlərdən biridir. Məsələn, yaponiyalıları və çinliləri hər ikisi bir irqə mənsub olduqları halda, mədəniyyətin sayəsində birincilər az bir vaxtda latın hürufatını [hərflərini] çox asan vəchlə qəbul edərək darülfünun və sair ali məktəblərin güşadına [açılmasına] müvəffəq oldular. Çinlilər isə cəhl [cəhalət] təəssübü ilə boğularaq dünyanın ən çətin əlifbasından, o heroqlifvari yazılardan hələ indi də əl çəkməyirlər!

Vaxtın yetişməyinə dəlilimizin biri də budur ki, əlifbanın islahına birinci cürət edən Mirzə Fətəli Axundovun vəfatında onun dəfni üçün müsəlman əhlindən heç kəs getmək istəməmişdir. Lakin 1912-ci ildə onun yubileyi münasibətilə müsəlman əhli böyük bayramlar yapıb, onun millət yolunda gördüyü xidmətlərindən dolayı əhalinin boynunda böyük bir haqqı və minnəti olduğunu düşündülər. İqrar [qəbul, təsdiq, etraf] etdilər ki, o vaxtlar avam millət Mirzənin məsləyini anlamamışlar.

Bu vaxta qədər əlifba məsələsi şəxsi

irələri [təqdimatlar] vasitəsilə ortalığa atılırdı. Lakin az vaxtdan bəri şəxsiyyətlərlə bərabər cəmiyyətlər də işə müdaxilə etmişlər.

Böylə ki, əvvəlcə Maarif Nəzarətində işləyən komiya, sonra da Birinci Müəllimlər Qurultayı latın hürufatının qəbuluna qərar vermişlər. İştə, əlifba məsələsi şəxsiyyətdən ümumiyyətə doğru intiqal etdiyi [keçdiyi] üçün getdikcə əfkari-ümumi daha artıq cəlb edir, ənvai [müxtəlif] təbəqat [təbəqələr] və siniflərimizi məşğul etməyə başlayır. Bunun üçün ərəbi-qələmin bu yolda nə kimi geniş məlumat və təsəvvürləri varsa, hamısı gərək yazılsın, yüz yol ölçülsün ki, bir yol biçilməyi ən asan vəchlə həll olunub gedilsin. Öylə bir surətdə həll olunub qurtarsın ki, sonralardan zühur edə biləcək səhv və xətalərin birdəfəlik bu başdan önü alına bilsin.

Əlifba məsələsi ilə uğraşanların bir qismi əlifbamızın yeni işarə və əlamətlər əlavəsi ilə islahını və bir qismi də yerli-dibli təbdilini tələb edirdilər.

Birincilərin arasında qamuscu [lüğətçi] Şəmsəddin Sami əfəndi ən böyük bir mövqə tutmuşdur. Bunun yazdığı qamusalarda işlətdiyi işarələr yalnız cizgi və nöqtələrdən ibarətdir ki, ərəb əlifbasına əlavə etmişdir. Məsələn, mücərrəd vav hərfini vavi-məqbuzeyi-səqilə (bu, şu kimi), üstünə mədd işarəsinin əlavəsi ilə vavi-məbsuteyi-səqilə (yol kimi), üstünə bir nöqtə əlavəsi ilə vavi-məqbuzeyi-xəfifə (sürü, çürük kimi), üstünə iki nöqtə əlavəsi ilə vavi-məbsuteyi-xəfifə (söz, göz kimi) deyərək qəbul etmişdir. Kafi-ərəbinin üstünə ya altına bir cizgi çəkməklə, yaxud üç nöqtə əlavəsi ilə kafi-farisini, sağır

kafi və naməlum kafi qeyd etmişdir.

Bundan əlavə, he hərfinin üstə və y hərfinin də altına xırdaca bir çərtik çəkərək fətheyi-səqilə (ara, dalğa kimi) və kəsreyi-səqilə (qatı, çatıq kimi) deyərək qəbul etmişdir.

İştə bu cizgi və nöqtələr vasitəsilə türk məxrəcinə [artikulyasiyasına] məxsus səkkiz sövtün hürufu [səsin hərfləri], yaxud əlamətləri ərəb əlifbasına əlavə edilmişdir.

Lakin bununla da ehtiyacımız rəf edilmediyindən [aradan qaldırılmadığından] dolayı, Qafqaz müəllimlərinin ictimalarının [iclaslarındakı] qət və qərarlarına istinadən, Bakı müəllimləri yazdıqları kitablarında bəzən fəthə əvəzinə he hərfini, kəsre əvəzinə ye hərfini və zəmmə əvəzinə də vav hərfini qəbul etmiş oldu larsa da, məramlarına yenə nail olamadılar. Zira bir tərəfdən Şəmsəddin Saminin icad etdiyi işarələrin Qafqaz mətbəələrində ədəmi-mövqədiyyəti [olmaması] və o biri tərəfdən də ərəb əlifbasındakı hərəkələri hüruf ilə təbdil etmək [işarələri hərflərlə dəyişdirmək] cürətinə varmayanların təlifatında [əsərlərində] böyük bir qarma-qarışıq hüsula gətirdi.

Məsələn, yeni imla ilə “Kərtənkələ gələcəkdir” cümləsini

کەرتەنگەلە گەلەجەک دور

tərzində yazdıqları halda “Məhəmməd-həsən cənabları rəhmət etmişdir” cümləsini

مەھەممەدحەسەن جەنابەری رەھمەت ایتەش دور

kimi yazmağa cürət etmədilər. Zira “Məhəmməd-həsən”, “cənab” və “rəhmət”

ərəb ləfzləri [sözləri] olduğundan naşi [olduğuna görə], bunların əski imlalarına əsla dəyməmişlər.

Odur ki, bir kitabda türk kəlmələri yeni imla ilə yazıldığı halda, ərəb və fars kəlmələrinin əski imlasına əsla toxunulmamışdır. Zətən bu ikitirəlik şagirdləri çaşdırır, zehinlərini yorur, yevropalıların qəbul etdiyi üsuli-sövtiyyə təliminə böyük əngəllər çıxarır.

Madam ki, hərəkələri yazılarımızdan atıb hüruf ilə təbdil edə bilməyəcəyik, məktəblərimizə də üsuli-sövtü tətbiq etmək fəqərəsində həmişə aciz qalacağıq. Zira hüruf və hərəkələri gizlənməmiş kəlmələr uşaq üçün tapmaca qədər çətin bir şey olduğu cəhətə, onların da təlimi heç vaxt üsuli-sövtə uymaz.

Bu müşküləti hamıdan artıq Qafqaz və ələxüsus Azərbaycan müəllimləri hiss edirlər. Çünki üsuli-sövtün islam aləmində ən böyük tərəfdarları bunlardır.

Lisanımızdakı sövtlərin [səslərin] hər birinə məxsus bir müəyyən hərfi olmayınca, üsuli-sövtün də icrası mühal və mümtənedir [çətin və mümkünsüzdür]. Odur ki, dəfəatla [dəfələrlə] bu əlifba məsələsi müəllimlərimizin ənvai ictimalarında [müxtəlif yığıncaqlarında] (1906-7) və bu dəfə də qurultayda qaldırılmışdır. Təbiidir ki, böylə bir mühüm məsələdə müəllimlərimiz sakit dayana bilməzlər. Ya gərək məktəblərdən üsuli-sövt atılsın, ya da bu üsula yaramayan əlifba qaldırılsın. Görünür ki, müəllimlərimiz ikinci fəqərəyə razı qalmışlar.

Pəs [elə isə], əlifbamızın islahı nə Şəmsəddinin icad etdiyi əlamətlərlə, nə də Qafqaz müəllimlərinin hərəkələri hürufa təbdil etmək fəqərəsi ilə düzəlib başa gələr.

Bunlardan əlavə, bir çoxları da bu yolda işləmişlərsə, yenə zəhmətləri hədəre getmişdir. Yəni **indiki əlifbamız qabili-islah deyildir**. Binaənileyh, bu yolda çəkilən zəhmətlər əbəsdir. İndi baxalım bu barədə ikinci firqənin [qrupun] təsəvvürü nədir?

İkinci firqə, əlifbanın islahına deyil, təbdilinə qane olmuşlar. Bunlardan bəziləri özlərindən xüsusi əlifbalar icad edib əhalinin nəzərinə təqdim etmişlərsə də, böyük gurultularla rədd edilmişdir. Zənnimcə, bundan sonra da yenidən icad ediləcək əlifbanın heç biri gərək qəbul edilməsin. Zira mədəni yevropalıların mükəmməl əlifbaları olduğu halda, nə üçün də əhalimiz heç bir millətin tanımadığı və qəbul etmədiyi növdən bir əlifbanı qəbul etsin?

Min illərlə əllərdən-əllərə keçib də dəfəatla islah və təbdil edilmiş və təcrübələrdən keçmiş bu əski əlifbaların bir bu qədər nöqsanları irad olunduğu halda, əcəba bu gün yumurta qabığından çıxmış bu növ-icad [yeni icad edilmiş] və süni əlifbanın qüsur və nöqsanları xalvarlarla ölçülməzmi? Əlifbamızı dəyişdirmək məqsədilə qurşandığımız halda yevropalıların mükəmməl əlifbalarını qoyub da bu süni əlifbalara kim rəğib və mail ola bilər? Yaxşısı bu deyilmi, bir salba ilə iki armud salaq, yəni yevropalıların ən mükəmməl əlifbasını qəbul ilə həm hürufat müşkülətindən azad olaq, həm də həman əlifbanın sayəsində mədəni yevropalılarla ən sıxı bir münasibətdə bulunaq?

İş bu məqama çatdığı halda, əcəba, mövcud əlifbaların hankısını intixab edəcəyiz [seçəcəyiz]? Ərbabi-fünunun [elm

adamlarının] iqrarı və yevropalıların etirafı ilə kürreyi-ərzədə ən mükəmməl bir əlifba varsa, o da latın hürufatından ibarətdir. Odur ki tamamilə Yevropanın miləli-mütəməddinəsi bu gün həman hürufatı cüzi təğyir [dəyişiklik] ilə qəbul və istemal edir [işlədir].

İştə, əlifbamızı tərkə yeni bir hürufat qəbul etmək istərsək, latın əlifbasından mükəmməlini şəksiz bulmayacağıq.

Biz indi məsələnin ən çətin yerinə gəlib çatdıq. Bizə etiraz edəcəklər ki, əsr-lərcə işlətdiyimiz ərəb əlifbasını tərk edib dinən və ürfən [dini cəhətdən və adət-ənənələr cəhətinə] bizlərə tamamilə biganə olan latın əhlinin əlifbasını qəbul etmək olarmı?

Hələ Qurani-şərifdən başqa minillik ədəbiyyatımız tamamilə ərəb hürufatı ilə dərc və səbt olunmuşdur [yazılmışdır]. Bəs bu qədər yazılarımızı bayıramı atacaqlar? Ya buna da bir çarə vardiirmi?

Hərgah məsələnin həm həllində və həm də icrasında əcələ etməyərək, bununla əlaqədar, yaxud təmas edən cəhətlərin hamısını kamali-təmkin və vüqar ilə düşünərsək, yəqin ki, müruri-zamanla [vaxt keçdikcə] bunların hamısı çarəpəzir olub gedər [öz çarəsini tapar].

Yenə təkrar edirəm ki, darülfünün məsələsi kimi bunu da iki daşın arasında doğuzdurmamalı. Bəlkə darülfünün üçün vaxtı fövt etmək məmləkət və dövlət nəzərinə müsaid deyildi. Bunu mən də etiraf edirəm. Lakin hürufat məsələsində nə qədər artıq vaxt sərf etsək, bir o qədər də qolay və ətraflıca məsələni müvəffəqiyyətlə həll etmiş olarıq.

Məsələnin əleyhinə və lehinə qoy kimin nə deməli varsa desin, yazmalısı

varsa yazsın. Hər kəsin nə kimi sübut və dəlilləri varsa göstərsin, məruzə və xitablar oxunsun. Məclislərdə də dəyərlə mübahisələr yapılsın ki, axırkı qərarımız ən faydalı və əlverişli nəticə ilə xitampəzir edilsin [baş vuruşsun].

Ev tərbiyəmizin vasitəsilə ərəb əlifbasının müqəddəs və asimani bir şey olduğunu ilik və qan damarlarımıza uşaqılıqdan belə yerləşdirmişlər. Odur ki, bunun nəticəsi olaraq əlifbamızın islah və təbdilinə cürət edən zəvət [şəxsləri] avam camaatımız nifrət və təlin [lənət] ilə qarşılımışdır.

Lakin əlifbamızın tarixini bir dəfə diqqətlə nəzərdən keçirmiş olsaq, anlarız ki, bunun yaradılışı ərsdə, kürsüdə deyil, fəqət Ərəbistan dairəsində əqvami-samiyənin [Sami qövlərinin] icad etdikləri əlifbalara təşbeh və nəzirə [oxşar və bənzər] olaraq dünyaya gəlmişdir.

Quranımızın bu əlifba ilə yazılmasına səbəb də odur ki, peyğəmbəri-zişanımız [şanlı peyğəmbərimiz] Ərəbistanda zühur etdiyi üçün Quranımız da ərəb lisanında və ərəb hürufatı ilə tərtib edilmişdir. Hərgah bununla ərəb hürufatına bir qüdsiyyət imtiyazı verilərsə, şol vəqt [o halda] süryani, ibrani, yunan və latın əlifbalarına da bu qüdsiyyəti vermək icab edər [lazım gələr]. Çünki kütübi-müqəddəsənin [müqəddəs kitabların] hamısı qabaqca məzkur əlifbalarla yazılmışdır. Halbuki bu əlifbaların heç birinə heç yerdə heç kəs tərəfindən qüdsiyyət nəzəri ilə baxılmayıb, hamısını bəni-növi-bəşərin [insanların] ənvai ixtira və icad səmələlərindən ədd [hesab] etmişlərdir.

Hərgah tarixin bu zənninə – “Cümlə əlifbaların babası finikəlilərin [finikiyalı-

ların] əlifbasıdır” – qail olarsaq, hürufatımızın bir çoxu ibranilərin, süryanilərin, hətta yunan və latınların hürufatı ilə müşabihətləri [oxşarlıqları] və müştərək surəti olduqlarını aydınca dərk etmiş olarıq. Buna dəlil və sübut istəyən zəvat Sami əfəndinin qamuslarını bir dəfə vərəqləsin.

ی ه ن م ل ط د ح

hərflərinin surəti həm ərəb, həm də latın hürufatı ilə müştərəkdir. Məsələn, ت bəhsindən anlaşılır ki, bunun şəkli-qədimisi bir xaçdan ibarət olduğu üçün adı da “tav”, yəni xaç deməkdir. Ərəblər sürətlə yazarkən xaçın iki bacağını birləşdirdilər, “gözlü t” (ð = ʔ) şəklini aldı. Nəhayət, tayi-tə’nis [qadın cinsi bildirən t] uzadılıb ت surətini aldı. Amma latın hürufatında bu hələ indi də xaç surətində (t) yazılır.

Bundan aşkar olur ki, ərəb və latın hürufatının məxəzləri bir olduğu cəhətə, nə bərikilərin müqəddəsliyinə, nə də ötəkilərin “xəbisliyinə” fitva vermək olar. Hər ikisi dünyada insan əli ilə ehdas [icad] olunmuş adi şeylərdən olduğu cəhətə, birisini rədd və o birini qəbul etməklə heç bir günaha mürtəki olmalarıq [bulaşmalarıq].

Aralıqda bir Quran məsələsi qalır ki, onunla heç kəsin rəf və rücusu [aradan qaldırılması, ondan vaz keçilməsi] ola bilməz. Bunun ərəb hürufatı ilə yazılması davam edəcəkdir. Latın hürufatı isə mətbuat, maarif və ədəbiyyat kimi mədəni işlərimizə tətbiq ediləcəkdir.

Məsələni daha ətraflıca düşünmək üçün bir qədər də əlifbaların tarixindən bəhs etməliyəm. Bu barədə gələn dəfə.

(*mabədi var*)

Fərhad Ağazadə

ATALAR, GƏTİRİNİZ ÇOCUQLARINIZI MƏKTƏBƏ!

Sentyabrın 15-dən etibarən məktəblər açılıb, dərslər başlanır. Hər gün məktəblərin qapılarında dəstə-dəstə uşaqlar görməkdəyiz. Şəhərin xaricilər üçün açılmış məktəbləri dolub, təzə şöbələr açılmaq barəsində təşəbbüsatdirlər.

Məttəəssüf [təəssüf ki], şəhərin müsəlmanlara məxsus açılmış məktəbləri bomboşdur. Bu günədək onlarda oxumaq üçün özlərini yazdıranlar ancaq “on”lar ilə hesablanır. Nə bədbəxtlik! Nə pis bir halət!

Keçən il şəhər məktəblərinin şöbələrini yarıdan əksəri bağlandı. Əgər bu il də böylə getsə, ikiminci nisfi [yarısı] həm bağlanır. Bu, nə deməkdir? Məgər biz o qədər mədəni olmuşuq ki, məktəbə ehtiyacımız olmayıb, uşaqlarımızı evlərdə oxuduruq? Haşa və kəlla [əsla, qətiyyə] böylə deyildir.

Bəlkə Bakıda sükunət edən 70-80 min müsəlmanların məktəbdə oxumağa uşaqları yoxdur? Xeyr, bu da deyildir. Çıxınız küçələrə, baxınız, onda görürsünüz ki, çox uşaqlar var və bəlkə mövcud məktəblərə lazım qədərdən də çoxdur.

Etibar ediniz ki, o uşaqlar sahibsiz də deyildirlər və genə etibar ediniz ki, onların sahibləri gecə və gündüz arı kimi ancaq o küçədə gördüyünüz uşaqlar üçün çalışırlar. Hər bir valideyn çalışır ki, öz övladına güclü bir şey qoyub getsin...

Atalar, buna birtərəfli çalışmaq deyirlər. Siz zənn etməyiniz ki, övladınızın ciblərini doldurmaqla valideynlik vəzifəsini ifa etdiniz. Xeyr. Övladınızın başına da bir nəzər ediniz. Ora da bir fikir verin.

niz. Hərgah bir balaca diqqətlə baxsanız və bir balaca fikrə getsəniz, çox asanlıqla görürsünüz ki, əsl maya qoymalı yer, əsl fikir verməli yer övlad deyib gecə və gündüz dərdinə qaldığınız uşaqlarınızın “başlı”dır.

Atalar, etiqad ediniz ki, övladınızın ağızından, əynindən kəşib başına sərf etsəniz, səhv etməmiş olarsınız. Hər kəs bilməsə, bakılılar yaxşı bilirlər ki, dolu cibə xatircəm olmaq olmaz. Mayanı övladın qafasına qoymalı, uşağınızın tərbiyəsinə fikir verməli...

Göndəriniz övladınızı məktəbə!

Mustafa

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ – İRƏVAN MÜSƏLMANLARININ HALI –

İrəvanda ermənilər tərəfindən müsəlmanlar üstünə başlanan qətl və qarət eyni hal və şiddətlə davam etməkdədir.

Müsəlmanları gecə evlərində, gündüz bazarda, hər qisim və hər yerdə lazım görərsə, ermənilər soyurlar, talayır, döyürlər, öldürürlər.

Bu kimi hal İrəvanda hər saat, hər dəqiqə davam etdiyi üçün onlarca, yüzlərcə vaqə olmaqdadır.

Bu kimi hadisələrdən olaraq genə bu günlərdə İrəvanda bu müsəlmanların haqqında aşağıdakı zülümlər, təcavüzlər və insaniyyətdən kənar vəhşiliklər vüqu bulmuşdur.

Ağabəy Topçubaşov nam [adlı] bir müsəlmandan ermənilər 40 min manat pul istəmişlər. Vermədiyinə görə müsəlman məhəlləsində müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] olduğu evinin qapısı qabağında er-

mənilər tərəfindən üç güllə ilə vurulub ağır və ölümcül halda yaralanmışdır.

Qəhvəçi Hacı Əli mülkünü satıb pulunu aldıqdan sonra evinə getdiyi halda, yolda ermənilər tərəfindən öldürülüb pulları aparılmışdır.

Notarius Hüseyn bəyin oğlu Əli bəy oğlu ilə bərabər Ozanlarda ermənilər tərəfindən öldürülmüşlərdir.

Gəncəli Abbasın İrəvanda Naib küçəsində vaqə evinə ermənilər gecə ikən tökülüb arvad paltarları, qızıl və qeyri olaraq tamam əşyasını talayıb aparmışlardır.

Gəncəli Hacı Məhəmmədi evinin qabağında ermənilər tutub var-yoxunu almışlardır.

* * *

İrəvanın şəhər komendantı erməni Şaxatunidir. Şaxatunun idarəsi, dəftərxanası və özünün məiyyəti məmurları bütünlükcə Qarabağdan bu günlərdə İrəvana gəlib dolmuş Qarabağ ermənilərindən ibarətdir. Bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları ağ ipək köynək və qırmızı şalvarla libaslanmışlar və hamısı da mauzerlərlə silahlanmışlardır. Bunlar İrəvana gəldikdən sonra Dronun məşhur quldur dəstəsindən ibarət yerli və İğdir mauzeristləri səslərini kəsmişlər.

Yeni gələnlərə daha artıq diqqət və etina nəzərlərini çevirmək İrəvan camaatının xüsusi əlaqi bir halıdır.

İndi Dro mauzerist quldurlarının yerin[i] İrəvanda daha dəhşətli surətdə bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları [almışdır]. Bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları atalarının, analarının, bacılarının, qövm-qardaşlarının Qarabağda, Azərbaycan

can torpağında rahat yaşadıklarını, Azərbaycan müsəlmanlarının naz və nemətlərilə bəsləndiklərini heç bir nəzəri-mülahizələrinə almamaqdadırlar.

Bunların indi İrəvanda sözləri isə “Biz intiqamlıyıq, intiqamlarımızı isə İrəvan müsəlmanlarından almalıyıq” deməkdən ibarətdir.

Halbuki Erməni Cümhuriyyətində bütün bağlarını, bağçalarını, evlərini, mağazalarını, var-yoxlarını erməni quldurlarının həyasız təcavüzlərindən dolayı buraxıb Azərbaycana gəlmiş on minlərcə İrəvan qaçqın cavanları, indi bu tərəflərdə yersiz, yurdsuz, səfil qalmış minlərcə müsəlmanlar ermənilərdən ən çox məzlum və ermənilərdən ən artıq kinli, intiqamlı olduqları halda məhz öz vüqarları, nəcabətləri saiqəsi [səbəbi] ilə heç böylə fikirləri bəsləməməkdədirlər. Ermənilərin yaptıkları kimi intiqam hissələri arxasınca qoşmamaqdadırlar.

Əcəba, erməni kargərlərinin [işçilərinin], erməni cavanlarının ağılları başlarından oynamışımı? Bu kimi halları düşünməyirlərmisi? Bir nəzəri-mülahizəyə almayırlarmı?

İntiqam, intiqam hissini oyadar demişlərdir.

İştə, İrəvan komendantı Şaxatuninin həmpaları şimdi tamamilə bu kimi Qarabağdan, Bakıdan, Gəncədən gəlmə yeni erməni mauzerist quldurlarından ibarətdir.

Bunlar indi İrəvanda hər qisim ufacıq bəhanələrlə müsəlmanları divanxanalarına aparıb döyürlər, soyurlar, həbs edirlər.

İrəvan qalası [həbsxanası] indi də İrəvan kəndlərinin və İrəvan şəhərinin mü-

səlmanları ilə səbəbsiz yerə və qəsdən olaraq dolmaqdadır.

M. B.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

“Modern” sirkində

Bu gün yaxşı güləşənlərdən Oleynikovun benefisidir. Bu gecə Oleynikov məşhur Gənc Əli İbad oğlu ilə güləşəcəkdir.

- Pirşağı kəndi sakini Dadaş Əlimərdan oğlu “Müsavat”a şikayət etmiş ki, məzkurun [adı çəkilən şəxsin] arvadı, əlində səbət bağa üzüm dərməyə gedərkən kəndin yüzbaşısı Muradəli Şirəli oğlu arvadı döyüb səbəti əlindən almışdır. Firqə bu xüsusda Sabunçu-Balaxanı polis müdirinə müraciətən binagüzarlıqlar olumasını [tədbir görülməsini, sərəncam verilməsini] xahiş etmişdir.

- “Müsavat”ın Bakı komitəsi Bakıda sükunət edən bəzi müzərr [ziyankar] və camaatın istirahət və səlamətini xələldar edən [pozan] əşxasın [şəxslərin] tutulub tərd və təbid edilməsi [qovulması, sürgün edilməsi] haqqında müzakirəni məzkur firqə fraksiyasına həvalə etmişdi.

- Çarşənbə günü sentyabrın 17-də axşam saat 6-da “Müsavat”ın Bakı komitəsinin iclası təyin edilmişdir.

Balaxanı krujokunda

Balaxanı-Sabunçu mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi bununla bütün ətraf mədənlərdə çalışmaqda bulunan müsəlman fəhlə nümayəndələrinə, xüsusən

Zəngəzur həmtorpaqlılarına elan edir işbu şənbə günü 20 eylül [sentyabr] tarixində saat 2-də Balaxanı krujokunda təşkil ediləcək iqtisadi müşavirə məclisinə təşrif gətirsinlər. İqtisadi məsələlər sırasında zəngəzurlulara aid bəzi məsələlər dəxi müzakirə ediləcəkdir. Zəhmətkeş arxadaşlarımızdan vaxtında gəlmələri rica olunur.

Təshih [düzəliş]

Qəzetəmizin dünkü 275-ci nömrəsində Nəsim bəy həzrətlərinin istefasına dair yazılmış məktubda katib Məshədi Şirvanzadə əvəzinə Məshədi Şirvaniyan yazılmış olduğunu təshih ilə izhari-keyfiyyət eyləriz.

Dağıstanda üsyan

Alınan xəbərlərə görə, Dağıstanda üsyan gündən-günə artmaqdadır. Yenə təzədən Qafqaz dağlarında üsyan atəşi alovlanmağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Zənn edirlər ki, şu başlanmış istiqlal mübarizəsi intəhasız və dəhşətli bir surətdə olmalıdır. Çünki ümum dağıstanlılar axır bacarıqlarına qədər davada davam etməklərini yekrəy [bir səslə] bəyan etmişlərdir və Dağıstan Məclisi kəndi istiqlalını ələ gətirməmiş heç bir müzakirata girişməyi izhar etmişdir.

Petrovskdan Dərbəndə gedən axırınçı tren xətti üsyançı çeçenlər tərəfindən təxrib ediləcəyi cəhətdən təkrar Petrovskda övdət etmişdir [qayıtmışdır].

Amerika vis-konsulu

Sentyabrın 16-da saat 1-də Amerika vis-konsulu [vitse-konsulu] mütərcimlərlə bərabər Xaricə naziri Cəfərovun ziyarətinə getmişdir.

Tren xətti çəkilməsi haqqında ərizə

Quba idareyi-bələdiyyəsi Bakı qubernatoruna müraciətlə xahiş etmiş ki, qubernator Xaçmazdan Qubaya hökumət xərçi ilə tren xətti çəkilməsini hökumətdən istida [xahiş] etsin. Çünki məzkur [deyilən] yolun narahat olmasına cəhət, camaatın aməd-şüdü [gediş-gəlişi] artıq dərəcədə zəhmət və məşəqqətlə əmələ gəlir. Əlavəyi-əzin [bundan əlavə], Bələdiyyə İdarəsi yol çəkdikdə camaat tərəfindən böyük yardımlar vəd edilmişdir.

Dövlət müəssisələrinin milliləşməsi

Maarif Nəzarəti Bakı qubernatorundan xahiş etmiş ki, qubernator kəndi təhti-idarəsində [təbəçiliyində] olan xidmətçilərə düsturüləmə [təlimatnamə] göndərsin ki, məzkur [deyilən] xidmətçilər Nəzarət tərəfindən xidmətçilərdən ötrü məccani [pulsuz] açılmış kurslara daxil olub türkcə oxumağa şüru etsinlər [başlasınlar]. Çünki idarələr milliləşdikdə türkcə bilməyənlər xidmətdə davam edə bilməyəcəklər.

Xalq darülfünunu

Aldığımız məlumata görə, Bakı Darülfünunu [Universiteti] professorlarından bir neçəsi xalq darülfünunu güşadı [açılması] üçün bir qanun layihəsi tərtibinə məşğuldurlar. Darülfünunun məqsədi xalq arasında maarif və ürfanı təbliğ etmək olacaqdır.

Kütübxana

Darülfünunun tarix və ədəbiyyat şöbəsi xüsusi bir kütübxana güşadı ehtimalındadır. Kütübxana ümumi olacaqdır.

Hökumətdən yardım

Cavad qəzasının Mürsəlli kəndi və Aşağı Ləki camaatı Bakı qubernatoruna ərizə veriblər ki, onlar keçən sənə hadisətində dağılmaqlarına görə və indi əkin üçün toxum almağa qüvvələri olmadığından xahiş edirlər ki, hökumət tərəfindən onlara para buraxılsın ki, bunlar laəqəl [ən azından] kəndi ailələri üçün taxıl ala bilsinlər. Bu paranı məzkur [deyilən] camaat tədricən hökumətə verməlidir.

Siçovul

Qalaqayın pristavı Həsənbəyov Bakı qubernatoruna məlum edir ki, əkinlərdə siçovul əmələ gəlmişdir. Qubernator şu müxabirəni [xəbəri] Ziraət Nəzarətinə pişnihad [təqdim] etmişdir.

Yüzbaşından şikayət

Quba uyezdirinin Aşağı Quşşu kəndinin camaatı Bakı qubernatoruna bir ərizə vermişdirlər ki, onların həmkəndliləri və sabiqdə yüzbaşıları olan Atabala Əlinəği oğlu yenidən yüzbaşı olmaq fikri ilə indiki və camaatın sevgilisi olan yüzbaşı Mirzə Heydər Mirzə Qasım oğlu haqqında öz həmfikri və qansorucu yoldaşları ilə bərabər cürbəcür iftira və böhtanlar düzəldib hökumətə yetirməyə görə, məzkur [deyilən] Mirzə Heydəri xidmətdən ixrac edib, hökumət Bəşir Yunis oğlunu yüzbaşı təyin etmişdir. Bəşir isə yüzbaşı olan gündən ta indiyə qədər rüşvət və qeyri almaqla belə camaatı talan etməkdədir. Ona binaən [ona görə], camaat qubernatordan Bəşir Yunis oğlunu ixrac edib Mirzə Heydər Qasım oğlunu kəndi yerinə yüzbaşı təyin etməsini rica etmişlər.

Bu xüsusda qubernator Quba qəza qəimməqamından [qəza rəisindən] məlumat istəmişdir.

Cavad qəzasında

Mal həkimi Samsonov Cavad qəzasında heyvanlar arasında xəstəlik peyda olduğundan, Bakı qubernatorundan xəstəliklə mübarizə üçün ləvazimat istəmişdir. Qubernator isə ərizəni Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə göndərmişdir.

Dağıstan heyəti üzvünün vürudu [gəlişi]

Dağıstanın Parisdəki heyətinin üzvü İbrahim bəy Heydərov Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Radio mövqifinin təxribi

Muğanı buraxdıqda bolşeviklər Lənkəran radio mövqifini [stansiyasını] təxrib etmişlərdir. Məlum olur ki, mövqifin düzəldilməsi mümkün deyildir.

Şikayət

Bizə yazırlar ki:

Mən, Molla Bədəl Hacı Heydərali oğlu Dəvəçi vağzalında buğda alıb, vağzala gətirib vaqona verdim. Əvvəl, tərəzi çəkən 28 manat alıb və bə'd [sonra] naçalnik qəbz yazaraq neçə adamların hüzurunda 90 manat məndən alıb, mənim qəbzimə yazıb 68 manat 19 şahı. Təvəqqe edirəm ki, qanunu biz camaata məlum edəsiniz, görək bizdən izafə pulları nə üçün alırlar. Əhvalat vaqe olmuşdur, ağustos ayının 27-də. Alınan mal 41 pudur. Bu xüsusu təsdiq edəcək bir çox şahidlərim dəxi var.

Molla Bədəl Hacı Heydərali oğlu

Yaşıl qələm

Cümə günü sentyabrın 19-da axşam saat 6-da Parlaman binasında ədəbi “Yaşıl qələm” dərənəyinin ümumi iclası çağırılır. Dərənəyin üzvləri və ədəbiyyatımız ilə maraqlanan zəvatin [şəxslərin] və gənclərin iclasda iştirak etmələri arzu olunur.

İclasda baxılacaq şeylər bunlardır:

- 1) Mərhum Sabirin həyatı və tərəcə-meyi-halı;
- 2) Hüseyin Cavid əfəndinin “Mən istərəm ki...” şeirinin təhlili;
- 3) Mərhum Abbas Səhhətin qeyri-mətbu [çap edilməmiş] əsərlərindən “Yaz gecəsi” nam bir mənzumənin qiraəti;
- 4) İclasda qalxa biləcək məsələlərin müzakirəsi.

Arxadaşların vaxtı-müəyyəndə [təyin edilmiş vaxtda] gəlmələri rica olunur.

Camədan [çamadan]

Təxminən eylülün 5 və 6-sında Gürcüstana əzimet etdiyim [getdiyim] zaman bir müsəlman sərnəşinlə tanış olmuş idim. Məzkur [deyilən] sərnəşin bir qədər mənimlə vaqonda yoldaşlıq etdikdən sonra, gərək ki, mövqiflərin [stansiyaların] birində qatardan qalmış olduğundan, artıq övdət etmədi [qayıtmadı] və onun bir əl camədanı oturduğu yerində qaldığından, Batum yaxınlığında qatardan düşərək götürməyi özümə vəzifə bildim. Şimdi həman camədanı Bakıya gətirmişəm. Sahibindən rica edərdim ki, burada isə Mixaylov xəstəxanasına və ya Persidski küçədə 164 nömrəli evə müraciət edərək nişanlarını demək şərti ilə camədanını aparsın.

S. Mikeladze

Varid [daxil] olan mallar

Ticarət-Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Statistik şöbəsi verdiyi məlumata görə, Bakıya sentyabrın 13, 14 və 15-də 15.187 pud taxıl, 5.945 pud ələfiyyat [yem], 1.385 pud kartof, 166 pud qənd, 2.593 pud şəkər, 5.250 pud odun, 190 pud manufaktur və 112 pud dəri varid olmuşdur.

Kəsilməmiş heyvanlar

Bələdiyyə İdarəsinin verdiyi məlumata görə, sentyabrın 11, 12 və 13-də şəhər qəssabxanasında 45 baş öküz, 139 baş inək, 48 baş kəl, 99 baş cöngə, 19 baş buzov, 63 baş keçi və 453 baş qoyun kəsilməmişdir.

Birja

Kerenski minlik 1.120 manat, 250-lik 1.080 manat və xırda 3 faizdir. Nikolay 500-lük 1.250 manat, 100-lük 300 manat və xırda 215 manatdır. Gümüş manat 43 manat və xırda 18 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 535 manat və kağız lirəsi 120 manatdır. Tiflis parası 4 faizdir.

“Müsavat”da

- 25 avqustda Türkanda “Müsavat” firqəsinin şöbəsi açılıb sədr Əliheybət Həsərət oğlu, müavin Bəşir Kərim oğlu, katib Seyid Əbdülmüin Mir Əbdülbaqi oğlu, xəzinədar [mühasib] Ağabəy Ağakışi oğlu və 8 nəfərdən ibarət heyəti-idarə intixab olunmuşdur [seçilmişdir].

14 sentyabrda Bakı “Müsavat” firqəsinə şu seçkinin biqanun olması haqqında ərizə varid [daxil] olmağa görə, təhqiqat üçün Bakıdan Məşhədi Yusif İbra-

himli və baş katib Seyid Zərgər Türkana göndərilmişlərdir.

Məzkur [adı çəkilmə] göndərilmişlər təhqiqat etdikdə, seçkini müvafiqi-qanın görmüşdürlər və Nədir Məhəmməd-həsən oğlu, Hacı Pirmusa oğlu, Əzim Mirzababa oğlu, Rəhdar Babakışi oğlu, Şirməhəmməd Lütfəli oğlu və Nuru Mustafa oğlu təbliğat və təşkilatçı intixab edilmişlərdir.

- Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı komitəsinə Güzdək şöbəsinə böylə bir məktub varid olmuşdur:

1918 sənəsi Bakı istirdadının [geri alınmasının] qəhrəmanları Türk ordusu 45 gün bizlərə mehman olandan sonra qolaylıqla Azərbaycan-türk millətinin sevimli Bakı şəhərini məlun düşmənlərdən xilas edərək biz azərbaycanlılara təslim edən Osmanlı-türk qardaşlarımızın qəbristanımızdakı şühəda məzarları üzərində sureyi-mübarək tilavət edəndən [oxuyandan] sonra, 1918 sənəsi eylül ayının 15-ci günü münasibətilə sizləri təbrik edirik.

Bakıda Türk Ocağı

Sabiqdə Bakıda siyasi firqələrə açıqdan-açıq fəaliyyətdə bulunmağa müsaidə edilmədiyi zamanda “Müsavat” üzvlərinin təşəbbüsü və “Müsavat”ın Bakı komitəsinin müavinəti ilə təsis edilmiş Türk Ocağı cəmiyyəti haqqında bu günlərdə könnüllü təşkilat zabitləri tərəfindən şu cəmiyyəti yenidən ehyat etmək [canlandırmaq] üçün irəlidən qalmış asari-möv-cudənin onlara təslim edilməsi haqqında firqəyə müraciət etmişdir.

Firqə isə ümumiyyətlə müəssislik [təsisçilik] imtiyazı “Müsavat” firqəsində qalmaq şərti ilə, firqədən iki nümayəndə dəxi göndərilməklə həman müraciəti qəbul edib müsaidə vermişdir.

ELANLAR

Qaliçələr [xalçalar]

Əldən, ələlxüsus evlərdən qaliçələr alıram. Telefon nömrə 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 6-dan 7-dək.

9052

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərəzlərə və

həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi Semyon Aronoviç Kaqan (18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Diş həkimi**S. İ. Kobılitskaya**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor**Mustafa bəy Hacıqasımov**

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Elan

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla Bakı camaatına elan edir ki, Bakı-Biləcəri yolundakı 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95 nömrəli poyezdlərə sentyabrın 10-dan etibarən baqaj qəbul olunur.

T-253

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919-cu il qətnaməsi mövcibincə [əsasında] neft və neft istehsalatı mübadiləsiz hər bir yerə aparıla bilər. Fəqət bu şərtlə ki, aparıldıqda şəhadətnamələri Bakı Neftçilər Şurası

Sovet Syezd cəmiyyətinin Nəzarət təftişi altında olan Neft Bürosuna, neft və istehsalatını almaq üçün təqdim edilsin.

Nazir: [Ağa] Əminov

T-247

Elan

Ümumə elan olunur ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən Bakı müalicəxanalarına ağ və yara bağlayan materiallar verilir. Həmin materiallar ərzi-hal [ərizə] vermiş müalicəxanalara Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fabrika skladından buraxılır. Bəzi müalicəxanalar bu materialları almışlar. Almamış olan müalicəxanalar isə ərzi-hal ilə Nəzarətə müraciət edə bilərlər.

T-254

Müdür:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Teleqraf xəbərləri**

səh. 264. “təhəmmülfərsa şədaidə”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Qəzetlərdən

səh. 265. “Matin” [Le Matin]: 1882-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

**Əlifba tarixində türklərin vəziyyəti
və təbdili-hürufat**

səh. 270. “həqqi-sükut”: bir şəxsə susması, hər hansı bir mövzuda səsini çıxarmaması, etirazını bildirməməsi üçün verilən kiçik güzəşt yaxud pay.

səh. 271. “hərəkə”: ərəb əlifbasında sait səsələri göstərmək üçün hərflərin üstünə yaxud altına əlavə edilən işarələr.

səh. 272. “indiki əlifbamız qabili-islax deyildir”: bu sözlər qəzetdə tünd və nisbətən böyük şriftlərlə yığılmışdır.

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 276. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 279. “Persidski”: Bakıda, indiki Mur-tuza Muxtarov küçəsi.

“Azərbaycan” qəzetinin 277-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Cümə, 19 sentyabr 1919-cu il, nömrə 277

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 23 zihicətül-haram sənə 1337. 19 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rubla, 2 aylığı 70 rubla, 3 aylığı 100 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 35 rubla, 2 aylığı 60 rubla, 3 aylığı 90 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rubla, axırncı səhifədə sətri 4 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rubla.

Kinoteatr “RENESSANS”

Tarqovı küçə, nömrə 11

Həmin sentyabr ayının 19-dan etibarən 1919-cu ildə “Prometey film” cəmiyyətinin məşhur tarixi şəkli göstəriləcəkdir. “Qladiyatorlar böyüyü”

Tarixi faciə 7 hissədə. Böyük səhnə tərtibi. Məşhur İtaliya Korolevskiy teatro artistləri başda Emilio Kapoççi iştirakı ilə. Minlərlə iştirak edənlər. Bu şəkil tarixi şəkillərin ən yaxşısıdır.

Elan: Bu yaxınlarda “Prometey film” cəmiyyətinin “Qara sürü” adlı şəkli baş rollarda Marjuxin [və] Lisenko olarək göstəriləcəkdir.

“Sülh mütarikəsinə almanlar tərəfindən Versalda qol çəkilməsi”

Sentyabrın 19-da məramnaməyə [proqram] əlavə olaraq Parisdən alınmış “Prometey film” cəmiyyətinin şəkli. Buraxanları “Pate qardaşları”. Bu şəkilə göstəriləcəkdir: Klemanso, Lloyd Corc, Vilson, Puankare [və] sairləri. Və Alman Cümhuriyyətinin nümayəndələri və sair bitərəf dövlətlər nümayəndələri göstəriləcəkdir. Bu şəkil ancaq “Renessans” kinoteatrosunda göstəriləcəkdir.

Məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırncı dəfə olaraq

“Leyli və Məcnun” operası HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti Cümə günü zilhiccə ayının 23-ndə (sentyabrın 19-nda 1919-ncu ildə) məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırncı dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Hacıbəyli qardaşları yazmış olduğu məşhur “Leyli və Məcnun” operası. Xor, balet və böyük musiqi orkestri. Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

T-246

SİRK “MODERN”

Cümə günü sentyabrın 19-nda 1919-cu ildə bütün təzə varid olmuş artist və artistkaların iştirakıyla mütərətin bir surətdə tamaşa olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 83-ncü günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
1-nci: ikinci mübarizə: Naməlum – Qırmızı Maska.

2-nci: Əhmədov – Djiovani.

3-ncü: Buyvolov – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9061

ELAN

Bakı Şəhər İdarəsi şəhərin səhmdaran cəmiyyəti “Elektriçeskaya sila” ilə müvəqqəti olaraq bağlaşdığı şəraitin [şərtlərin] onuncu maddəsinə binaən [əsasən] ümuma elan edir ki, 1-ci ilin 2-nci hissəsinə, yəni 1919-cu ilin iyul, avqust və sentyabr aylarına elektrik energiyası tarifi saatına 1 manat 18 qəpik təyin olunmuşdur. Bu tarif iyul-sentyabr aylarının neft qiymətinin miqdarından hesab edilərək, pudu 3 manat 30 qəpikdən təyin olmuşdur.

Şəhər İdarəsi
T-258

ELAN

Maliyyə Nəzarəti bununla ümuma elan edir ki, Cümhuriyyət xəzinələrinin həpsində sentyabr ayının 14-dən Azərbaycan Cümhuriyyətinin xəzinələri ilə para bərat edilməsi [göndərilməsi] təyin olunur. Pullar xəzinələrə əlahiddə elan üzrə verilir. Pullar posta, teleqrafla bərat oluna bilər. Fəqət hər iki cəhətdə bərat haqqı göndərilən pulun miqdarından bir faiz olaraq alınır. Bundan əlavə, teleqrafla bərat olunanda teleqrafın və onun özünün

(kopyasının) qiyməti verilir. Pullar bərat ilə qəbul olunub, hesabi-cariyyəyə dəxi qeyd oluna bilər və bərat haqqı yuxarıda zikr olunduğu miqdarda qəbul olunur.

Maliyyə naziri:
Ə[liəğə] Həsənov.
T-259

ELAN

Bakı Şəhər İdarəsi bununla ümuma elan edir ki:

1) Bu gündən etibarən səhmdaran cəmiyyəti “Elektriçeski sila”ya təzə abonent olmaq üçün Şəhər İdarəsi tərəfindən icazə almaq lazım deyildir və elektrik işığı lazım olan müəssisələr, şəxslər şəhərin “Elektriçeski sila” cəmiyyəti ilə bağlaşdığı şəraitin 8-ci maddəsi – hansında denilir ki: “Cəmiyyət elektrik energiyasını ərzihal [ərizə] vermiş olan şəxslərə, təcili olanlara 2 ay müddətində, qeyrilərinə isə 12 həftə müddətində buraxılmalıdır” – mövcubincə “Elektriçeski sila” cəmiyyəti elektrik energiyası buraxılmaq üçün müraciət etməlidirlər və;

2) Səhmdaran cəmiyyəti “Elektriçeski sila”dan elektrik energiyası alan şəxslər fiyati axırıncı tarif üzrə verməlidirlər; tarifdən artıq və şotçik [sayğac] üçün şəraitdə [şərtlərdə] olmadığından alınmayı.

Şəhər İdarəsi

ELAN

Paroxod Səhmdaran [Səhmdarlar] Cəmiyyəti “Rus” bununla elan edir ki, sentyabr ayının 22-də saat 12-də 25-ci körpüdən “Mariya” paroxodu sənişinlər və yük ilə Astaraya və Ənzəliyə gedəcəkdir.

9061

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Posta və Teleqraf Nəzarətinin əmr-namələri

Əmrnamə 93

14 eylül 1919

Bakı Teleqraf Bürosu müdiri Abbas bəy Ağazadə və həmin büronun müdiri müavini Aslan bəy Mirzəyev bu ağustosun 20-dən ifa etdikləri vəzifə üstə təyin olunurlar: yəni, birincisi dəftərxananın birinci şöbəsi müdirliyinə digəri isə Bakı teleqraf müdirliyinə.

Əslində imza etdilər:

Posta və Teleqraf naziri:

Camo Hacinski

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əslinə mütabiqdir.

Kargüzər: Rəsul Rəhimli

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Şimali Dvinsk cəbhəsində kəşfiyyətçilərin müvəffəqiyyətli hərəkəti davam edir. Şenkursk rayonunda, Vaqa nəhri yanında əsgərlərin hücumu vardır. Düşmən inadlı müqavimət göstərməkdədir. Murman tərəfdə düşmən top atəşi altında Liji istasyonunun şimal-qərbində olan Kovboru işğal etmişdir.

Qərb cəbhəsində: Dvinsk tərəfdə düş-

mən təyyarələri Yakobştadt üzərinə bomba buraxmışdır. Vilna rayonunda bəzən müvəffəqiyyətli müharibələr olur. Dirisna səmtində əsgərlərimiz düşməni Dvina nəhrinin sol kənarına atmışlardır. Düşmən təzyiqrəti altında əsgərlərimiz Desnanı tərək etmişlərdir. Borisovun 60 verst şərqində bir çox kəndlər əsgərlərimiz tərəfindən işğal edilmişdir. Bobrovsk səmtində də hücum davam edir. Bobrovskun 12 verst şimal-şərqində əsgərlərimiz düşmən təzyiqrəti ilə bir qədər geri çəkilmşlərdir. Volın və Jitomir tərəflərdə müharibələr davam edir. Çerniqov rayonunda əsgərlərimiz Çerniqovun 45 verst cənubundakı kəndlərə çatmışlardır.

Cənub cəbhəsində: Baxmaç tərəfdə, Baxmaçın cənub-şərqində müharibələr davam edir. Sumsk səmtində əsgərlərimiz şiddətli müharibələrdən sonra Vorobanı tərək edib cənub tərəfdə müharibə etməkdədirlər. Obyansk rayonunda, Sudja cənubunda və Oboyanın şimal-şərqində müharibə davam edir. Ust Buzuluk cənubunda düşmənin böyük qüvvəsi ilə inadlı müharibələr olmaqdadır. Xopyor nəhri mənəsbində Luqanovski istasyonu əsgərlərimiz tərəfindən işğal edilmişdir. Cəbhənin başqa yerlərində təbədüllat [dəyişiklik] yoxdur.

Tsaritsın cəbhəsində

Əsgərlərimiz Tsaritsının 50 verst cənub-şərqində Uşakov[ka] rayonundadırlar. Cənub tərəfdə düşmənin böyük miqdarda olan qüvvəsi ilə müharibələr davam edir. Düşməndən əsir və bir xəndək topu ilə üç qutu güllə alınmışdır. Şipov istasyonu cənubunda düşmən böyük tələfat verib cənuba atılmışdır.

Orenburq-Daşkənd yolu

Qırmızı ordu Daşkənd dəstəsi ilə birləşmişdir. Orenburq-Daşkənd yolu açılmışdır.

Yunanıstanda

Beşlər Şurası İzmiri idarə etmək mandatını Yunanıstana vermişdir. İzmir ilə Misir haqqında Türkiyə ilə Yunanıstan arasında olan ixtilaf bərtərəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır]. Yunanıstan xüsusi paroxodlarının hamısının tərxis edilməsini rəsmi surətdə elan etmişdir. Bu paroxodlardan müharibə zamanında əməliyyatı-hərbiyyə üçün istifadə edilirdi.

Balkanda

Serbiya və Romaniya kabinələrinin iş-təfəsi xəbərlərini verirlər. “Matin” qəzetəsi deyir ki, Serbiya və Romaniya heyətinin olmaması Mərkəzi Yevropa tərzidarəsinin möhkəmliyini xələdar edir. Bu axır vaxt Balkan millətlərinin ciddiyyət və fəaliyyət göstərmələri yeni müsadimələr [toqquşmalar] olacağını göstərir.

Əqsayi-Şərqdə inqilab hərəkatları

Əqsayi-Şərqdə [Uzaq Şərqdə] inqilab hərəkatları get-gedə artmadadır. Bu vaxta qədər təşkilatsız kəndlilər tərəfindən baş göstərən hərəkatı-inqilabcuyana [inqilabçı hərəkatlar] Yaponiya hökuməti tərəfindən basılaraq silahsız əhali qanlar içində boğulurdu. Şimdi isə kəndlilər Tayfunu gedib orada partizan dəstələri düzəltmişdir. Böyük bir qüvvəyə malik olan partizanlar dəmiryol xəttini təhdidat altında saxlamadadır. Yaponiya əsakininin [əsgərlərinin] partizanlarla müsadimə [toq-

quşma] vaxtı bulmuşdur. Üsyançılar bir çox dəmiryol körpülərini təxrib etmişlər. Xəttin təxrib edildiyindən bir neçə qatar dəərəyə yuvarlanmışdır. Partizanların başında Amur nahiyəsinin ərkani-hərb [qərrəgahı] durmuşdur. Ərkani-hərb tərəfindən “Fəhlə və kəndli” namında bir qəzetə daha nəşr edilməkdədir. Bizim qoşunların tutmuş olduğu gizli rapordan anlaşılır ki, getdikcə zabitlərin ruhu ölməkdədir.

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi: Şimali Dvina istiqamətində kəşfiyyətçilərimizin müvəffəqiyyətli əməliyyatı olmuşdur. Murman istiqamətində düşmən Kovboru işğal etmişdir.

Qərb cəbhəsi: Düşmən təyyarələri Kronştadt üzərində uçuşaraq bomba atmışlar. Lujsk-Qdov istiqamətində qənimət almışdır. Dvnanın sağ sahilini düşmən işğal etmişsə də, sol sahilindən onları püskürtməyə müvəffəq olmuşuq. Borisovun şimal tərəflərində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] bir çox köylər zəbt etmişlərdir. Mogilyov şosesi boyunda müvəffəqiyyətli hücumlarımız genişlənməkdədir.

Türküstan cəbhəsi: Uralsk şiddətli müharibələrində düşmən böyük tələfata düşmüşdür. Aktyubin ətrafında süvari hissələrimiz düşməni əhatə edərək iki alay əsir almışlardır. Mitralyoz və arabalar qənimət alınmışdır. Berçoqur mövqifini [stansiyasını] işğal edərək 7 top, bir çox mühimmatı-hərbiyyə, 5 lokomotiv, 220 vaqon və başqa şeylər qənimətimiz olmuşdur. Tobol ətrafında müvəffəqiyyətlə irəliləyirik.

SÜLH ƏTRAFINDA**Sülh müahidəsi Amerika Senatında**

Vaşinqton – Xaric[iyyə] İşləri Komissiyası sülh müahidəsinin [sazişinin] məzmununu və Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] projesini Senata təqdim etmişdir. Müahidə ilə birlikdə təqdim edilən təliqəyə [rəsmi məktuba] 45 qeyd və 4 cavab inzımam [əlavə] edilmişdir. Senator Lodj bəyan etmişdir ki, Avstriya sülh müahidənaməsinə Senat düşənbə [bazar ertəsi] günü baxacaqdır. Vilson Şantunqun yaponlara güzəşt edilməsini müdafiə edərək təbliğatda deyir ki, bu məsələ mənim əleyhimə müxalifət yapmasın gərək. Zira Fransa, İngiltərə və Yaponiya arasında əqd edilmiş gizli müahidə işbu güzəştə əvvəlcədən görmüş idi.

Qəzetələr Vilsonun əfəlinə [hərəkatlarında] ziddiyyət olduğunu qeyd edirlər. Zira Vilson İtaliya məsələsinin London etilafına [razılışmasına] Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] hökuməti iştirak etmədiyi üçün onu təsdiq etmədən imtina edir.

Qaradağ

Paris - Tittoni Klemanso ilə uzun bir müsahibədə bulunmuşdur. Bazar günü Parisə vürud edəcək [gələcək] Lloyd Corc ilə o, müsahibədə bulunacaqdır.

Qaradağ hökuməti Sülh Konfransına və Dövəli-Müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər] nümayəndələrinə, Avstriya sülh müahidəsinə imza edərək onları müstəsna etmələrinə qarşı etiraz etmişdir. Qaradağ hökuməti istida [xahiş] etmiş ki, dövəli-müəzzəmə [böyük dövlətlər] Qaradağın heysiyyət və hüququ bərpa edilməsi yolunda müzahirət [köməklik] göstərsin.

Sülh Konfransı

Liöndən xəbər verirlər ki, Lloyd Corc axşam Vilnoya gələcəkdir. Lloyd Corc Amerika nümayəndəsi Nolkol ilə Rusiya məsələsini, həmçinin Sülh Konfransının buraxılması məsələsini müzakirə etmişdir. Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən xəbər verirlər ki, ingilislər Sülh Konfransının buraxılmasını bu şərtlə lazım görürlər: 1920-ci il yenidən dəvət edilsin və Amerika hansı əhali idarə edəcəyi, mandatı qəbul edib etməyəcəyini qəti surətdə həll etsin. Ancaq İngiltərə hökuməti Bolqariya-Macaristan müahidənamələri [sazişləri] imza edilməmiş Sülh Konfransının buraxılmasına mümaniat [manecilik] göstərəcəkdir.

Yunanıstanla Romaniyanın protestosu [su] münasibətilə sülh müahidənaməsi imza edilməsi təxir edilmişdir. Bir neçə gündən sonra sülh müahidənaməsi bolqarlara veriləcəkdir. Macarıstan sülh müahidənaməsi də hazırlanıb bitmək üzrədir.

Klemanso notası

Klemanso eylülün 11-də alman Verşay mürəxxələrinə [nümayəndələrinə] atıdiki [aşağıdakı] notanı vermişdir:

Dövəli-müttəfiqə və mötəlifə [Müttəfiq və razılışmış dövlətlər] tərəfindən 2 eylül [sentyabr] tarixli Almaniya hökumətinə verilən notada Almaniyanın Avstriyaya əlaqədar olan Məşrutəsi [Konstitusiyası] maddəsinin sülh müahidəsi şəraitinə müğayir [sülh sazişi şərtlərinə zidd] olduğu məsələsi göstərilmişdi. Eylülün 5-də Almaniya hökuməti cavab vermişdir ki, sülh müahidəsinə heç bir maddə müğayir olamz. Zira Məşrutədə daha bir maddə vardır ki “fövqəzəkir şəraitin sülh mü-

hidəsinə müğayir [yuxarıda qeyd edilən şərtlərin sülh sazişinə zidd] olamayacağı” qeyd edir.

Buna görə, Almaniya Məşrutəsini bir az təbdil etmək [dəyişdirmək] lazım gələcək.

Məsələn, alman ordusu ümumi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] ilə artırıla bilər. O zaman Dövəli-mötəlifə və müttəfiqə deyə bilərdi ki, Almaniya [ordusunun] miqdarını təhdid edər [məhdudlaşdırar] mükəlləfiyyəti-əsgəriyyəni mən’ [qadağan] edən sülh müahidəsinə müğayirdir. Almaniya hökuməti cavab verə bilərdi ki, Məşrutənin 178-ci maddəsi müahidənin xələdar ediləmməyəcəyini [pozula bilməyəcəyini] göstərir və təmin edir və ona görə şu maddə təbdil ediləmməz.

Əlbəttə ki, bu bir ehtimaldır.

Amma Məşrutənin 112-ci maddəsinə ki, bir nemsənin xaricə mühakiməsinə verilməməsinə təmin etmək istəyir, müdafiə etdikdə, müahidəyə qarşı gedir. Zira müahidədə açıqcasına göstərilmişdir ki, müharibə qanunlarını nəqz edənlər [pozanlar] xaricə mühakiməsinə verilməlidirlər.

Əcəba, bir az irəli müahidəni təntənə ilə imza edən Məşrutə müəllifləri müahidənin şəraitini bilməyirlərdimi?

Almaniya hökuməti elan edir ki, böylə davam edəmməz. Sülh müahidəsi əvvəlinci bir mövqe işğal etməlidir. Lakin Müttəfiqlər güman edirlər ki, Almaniya hökuməti bunların həpsini bir xüsusi vəsiqədə [sənəddə] qeyd edərək, Müttəfiqlər nümayəndələri hüsurunda imza edər və sülh müahidəsi qüvvəyə mindikdən iki həftə sonra təsvib [təsdiq] edilir.

Sülh Konfransının münqəte olması [kəsilməsi]

Lloyd Corc Parisə gəlmişdir ki, gündəngünə gərginləşməkdə olan beynəlmiləl münasibəti tədilə müqtədir olammayan [düzəltməyə gücü çatmayan] Sülh Konfransının 1920-ci sənəyə kimi buraxılmasını təklif etsin.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Denikin hökuməti

Mal mübadiləsi işlərindən ötrü Tiflisə gəlmiş olan Don hökuməti üzvü Uşakov Tiflisdə nəşr olan “Vozrojdeniye” qəzetəsi müxbiri ilə etdiyi müsahibəsində demişdir ki:

“Ən mühüm siyasi yeni xəbərlərdən bunu sizə söyləyə bilərəm ki, Dabravol ordusu ilə bir tərəfdən, Don və Terek oblastları ilə digər tərəfdən general Denikin nəzdində təzə bir hökumət təşkil edilməsi haqqında saziş hüsula gəlmişdir. Bu yeni təşkilata görə, general Denikin diktator elan edilib, hökumət heyətinə isə bolşeviklər alından alınmış hər bir oblast nümayəndəsi daxil olacaqdır. Kuban bir çox səbəblərə görə öz nümayəndəsinin təzə hökumət heyətinə daxil edilməsinə hələ razılıq verməmişdir. Lakin ola bilər ki, indiyə qədər Kuban ilə də saziş hüsula gəlmiş olsun. Tərəfeyn [tərəflər] arasında olan bu sazişə səbəb o olmuşdur ki, hakimiyyəti indiyə qədər tərəfimizdən etiraf [qəbul] edilmiş Kolçak hal-hazırda Moskvadan çox uzaqdadır. Amma Denikin isə Moskvaya yaxındır. Siyasi, həmçinin hərbi dəqiqələr bu hökumətin tezliklə Moskvada təsdiq və təhkim edil-

məsini tələb edə bilər. Hər halda, Don əsgəri nahiyyə sədri, eyni zamanda müsəl-ləh [silahlı] qüvvə baş komandanı general Sidorin Denikin layihəsini tamamilə qəbul edib, Don hökuməti izni ilə Denikin hökuməti təşkil edilməsi məsələsinə mülhəq olmuşdur [qoşulmuşdur].”

Bolşevizm təşviqatı

Bu axır vaxt Şura hökumətindən gələn bir çox agentlərin nüfuzu sayəsində Şanxayda bolşevizm təşviqatı artmaqdadır. Şanxay bir bolşevik mərkəzi halını almışdır. Buradan Çin hökumətinin hər bir yerinə bolşevizm təsiri sirayət etməkdədir.

Cahan müharibəsinin ümumi zərəri

Sülh Konfransı hesab etmişdir ki, Cahan müharibəsi, xüsusi adamların çəkdiqləri zərərdən başqa, bütün bəşəriyyətə 250 milyon dollara oturmuşdur. Bir tək İngiltərənin payına 50 milyon düşür.

Müttəfiqlər və Petlyura

Müttəfiq dövlətlər Petlyuradan tələb etmişlər ki, tezliklə Kiyevdən geri çəkilsin. Eyni zamanda Petlyura hökumətinə Qaliça əsgərlərinin tərksilah edilmələri və ya 1914-cü ilə qədər davam edən sərhədə çəkilmələri haqqında ultimatum göndərilmişdir.

Rus işlərinə müdaxilə edilməsinə qarşı

Beloostrov - Royter agentliyi London-dan xəbər verir ki, Qlazqoda vaqe olmuş Tred Yunionslar Konqresinə müzakirəyövmiyyəyə [müzakirə gündəliyinə] Parla-man komitəsinin bəyanatı dəxi daxil edilmişdi. Müzakirə əsnasında Smayli söylə-

mişdir ki, ixtilafın ən başlıca səbəbini təşkil edən Rusiya işlərinə müdaxilə etmək məsələsidir. Hökuməti istefaya məcbur etmək üçün xalqın bütün [olması] və əsbaba [səbəblərə] sarılması icab edir.

İranda ingilis himayəsi

Bolşevik qəzetələri yazırlar ki, İranda İngiltərə himayəsinə keçməsindən dolayı, Müttəfiqlərlə İngiltərə arasında soyuqluq əmələ gəlmişdir. Amerika və Fransa dövlətləri kəndilərini bu hərəkətdən təhqir olunmuş hesab edirlər.

Türküstanda

Samara - Türküstandan vürud edənlərin [gələnlərin] ifadətinə [ifadələrinə] nəzərən, Türküstan yolları mümaniətsizdir [maneəsizdir, açıqdır]. Ərzaq da lazımı qədər vardır. İran və Əfqanıstandan mal id-xalına mümaniət edilməyir. Meyvə məhsulu bu il fəvqəladədir. Pambıq məhsulu 15 milyon puda qədər gözlənilir. Yanacaq yetişən qədər vardır. Bir neçə kömür və neft mədənləri işləyir. Yeddisuda qızıl (altun), Fərgən[ə]də mis-qurşun mədənləri işləyirlər. Əndican qəzasında cam emalatxanaları dəxi işləyirlər. Əhali içində mənəscat [toxuma; trikotaj] emalatı tərəqqi etməkdədir. Quru meyvə və dəri külli miqdarda yığılıb qalmışdır. Həyat Türküstanda adi hökmünü almışdır. Ağ qvardiya və quldurlar dəstələri təmizlənməmişdir. Şura hökumətinə hüsn-rəğbət göstərən əhali şura mərkəzlərinə bir çox baş mal verməyə hazırdır.

Petrovskda

Dabravollar Dağıstanı işğal etdikdən sonra camaata nə qədər əziyyət verdik-

ləri yazılmaqda və eşidilməkdədir. O cümlədən, bu günlərdə Əliyev Ağsa Əsəf nam [adlı] bir cavan Teymurxanşuradan Bakıya gələrkən Petrovskda kontrrazvedka əzası [əks-kəşfiyyat idarəsi üzvləri] onu tutub öz idarələrinə aparmışlar və vəsiqəsi olduğu halda həbs etmişlərdir. Eyni zamanda razvedka əzasından iki zabit ondan 30 min manat almışlar ki, bir saatdan sonra buraxsınlar. Lakin yenə buraxmayıb həbs etmək istəmişlərdir. Ağsa Əsəf öz tanışını miralay [polkovnik] knyaz Tuqanovu çağırırdıraq onun vasitəsilə həbsdən xilas olmuşdur. Lakin paroxoda əyləşdikdə digər razvedka əzası (o cümlədən birisi Bakıda sabiq iskələ məntəqə pristavı) gəlib onu təzədən həbs etmək istəmiş və demişlər ki, 20 min manat verməsən paroxoddan düşürəcəyiz. Çox danışıqdan sonra, 13 min manat alıb buraxmışlardır.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Xariciyyə nazirinin Parisdəki sülh heyəti sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov və həman heyət əzası [üzvləri] [Məhəmməd] Məhərrəmov və [Məhəmməd] Hacınskinin ailələrinə veriləcək məbləğlərin verilməsi haqqındaki təqriri [rəsmi məktubu] istemasından [dinlənilməkdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

1) Heyət sədri Əlimərdan bəy Topçubaşovun ailəsinə Məclisi-Məbusan sədri olduğu üçün nümayəndəlik maaşı ayda 5 min manat olmaq üzrə verilsin.

2) Məzkur [deyilən] heyət üzvü Hacınskinin ailəsinə Məclisi-Məbusan üzvü

olduğu üçün nümayəndəlik maaşı ayda 3 min manat olmaq üzrə, hökumət üzvü olduğu üçün mənzil kirayəsi 600 manat, cümlətanı 3600 manat verilsin.

3) Məzkur heyət üzvü Məclisi-Məbusan əzasından Məhərrəmovun ailəsinə məbusluq maaşı olmaq üzrə ayda 6 min manat verilsin.

1, 2, 3-cü maddələrdə göstərilən pul sülh heyəti məsarifəti üçün Xariciyyə Nəzarətinə buraxılan məbləğdən iyunun 1-dən etibarən verilsin.

* * *

Maliyyə və İqtisadiyyə Komitəsi sədrinin neft və neft məhsulunun azad satışı haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

1) Məruzə təsvib edilsin [bəyənilsin].

2) Ərzaq və Ticarət, Sənaye Nəzarətinə dövləti neftin çıxarılması tapşırılsın. Nəzarət bu barədə kəndi fəaliyyət layihəsini Vükəla Şurasına təqdim etməlidir.

* * *

Ticarət, Sənaye və Ərzaq nazirinin məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] xammalın aparılması haqqındaki təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

2) Maliyyə Nəzarətinə, gələcək iclasa Batum və Bakı bazarı haqqında məlumat təqdimi tapşırılsın.

* * *

Maarif nazirinin Bakı Darülfünununun birinci rektor və dekanı təsdiqi haq-

qındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Darülfünun Komisyonu tərəfindən intixab edilmiş Razumovskini və Şirokoroqorovu birincisi rektorluğa, ikincisi isə dekanlığa təsdiq etməli. [Aleksandr Mixayloviç] Levini dosent, [Nikolay Aleksandroviç] Dubrovskini isə tarix və ədəbiyyat şöbəsi dekanlığına təsdiq etməli.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Daxiliyyə nazirinin 25 ağustosdan Gəncə qubernatoruna verdiyi isticvaba [sorguya] cavabən qubernator xəbər verir ki, Novo-Bayəzid sancağının Göyçə gölü ətrafında Azərbaycan və Ermənistanla mübahisəli ərazidə bir çox müsəlman kəndləri mövcuddur ki, hüdudda duran erməni qoşun qitəatından [hərbi hissələrindən] bir çox əziyyətlər görürlər. Varlı müsəlmanların yaylaqlardan qayıtdıqlarından sonra, füqərə əhalinin əhvalı bir qədər də fənalaşacaqdır. Zira kəndilərini müdafiə üçün qüvvətləri yoxdur. Müsəlmanların mühafizəsi üçün əlbəttə ki, xüsusi bir mühafizə dəstəsi təşkil edərək həman köylərdə məskun etmək lazımdır. Əlavə, mərkəzlə əlaqədə bulunmaq üçün eyi yollar və teleqraf, telefon xətləri çəkməlidir.

Qubernator Xaçbulaq yolunu şosələməyi lazım bilmişdir. Göyçə nəvahisini [nahiyələrini] polis dairələri ilə telefon xətti ilə mərbut etməlidir [əlaqələndirmək lazımdır].

Qubernator cənabları Post və Teleq-

raf Nəzarətinə müraciətən polis müfət tişlikləri ilə Gəncəni telefon xətti ilə mərbut etmək haqqında təşəbbüsatda bulunmaqla, Daxiliyyə Nəzarətindən bu barədə müavinət etməyi rica etmişdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti Türüq və Məabir Nəzarətinə [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinə] müraciətən Xaçbulaq yolunun döşənilməsini rica etmişdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti Zaqatal qubernatoruna bir təliqə [rəsmi məktub] göndərərək, yaşamaq üçün Ermənistan gedəcək ermənilərin salamat getmələri üçün tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Tiflisə Ermənistan və başqa yerlərdən gəlmiş müsəlman qaçqınların əhvalı oraya göndərilmiş Ümuru-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] məmurunun məlumatına görə, olduqca ciddidir. Zira aclıq çəkirlər. Binaənileyh [ona görə], Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti Tiflis Milli Müsəlman Şurasına müraciətən rica etmişdir ki, təcili surətdə oradakı müsəlman qaçqınlarının miqdarı haqqında məlumat verilsin ki, onlar üçün iaşə məntəqələri güşadına [açılmasına] tədabir ittihaz edilə bilsin.

Ermənilərin yeni vəhşilikləri

Bakıda alınmış son xəbərlərə görə, Eçmiədzin qəzasında ermənilər külliyyətli surətdə müsəlman qırğınına başlamışlardır.

* * *

- Gəncə Nahiyə Müfəttişliyinə qaçqınlar və yetimlər üçün təcili surətdə tibbiyyə müavinəti təşkili tapşırılmışdır.

- Qazax qəzası xüsusi müvəkkili Qaraşarovun məlumatına görə, Ermənistandakı Qızıldərə və Güllü kənd nümayəndələri onun yanına gəlib xəbər vermişlər ki, ermənilər Babanişi köyündə 30 ev, Girədalıda 100 ev, Tolunabda 60 ev, Mehdixanlıda 25 ev, Gözəldərədə 30 ev təxrib etmişlərdir. Axırını köydən fəqət 7 ailə nicat tapmışdır. Binaənileyh, Qazax qəzasına külliyyətli surətdə qaçqınlar gəlir. Gəncə müfəttişliyinə Ümuri-Xeyriyyə və Nafie Nəzarəti qaçqınları məskun etmək haqqında düsturüləmə [təlimat] verilmişdir.

Xariciyyə Nəzarətinin Məlumat şöbəsi

Erməni Teleqraf Acentəliyindən nəşət edən [yayılan] və Bakı qəzetlərində nəşr edilən xəbərlərə görə, Zəngəzur hadisatında Azərbaycan qoşunlarının iştirak etməsi denilir. Məlumat şöbəsi xəbər verir ki, işbu toqquşmalarda Azərbaycan qoşunları iştirak etməmişlərdir. Toqquşmalar fəqət müsəlmanlarla erməni əhalisi miyanında [arasında] olmuşdur.

BİR MÜXTİRƏ

Azərbaycan Cümhuriyyəti dövlətli Rəisi-vükəlası [Baş naziri] hüzzuri-alilərinə

Bununla bərabər, Müttəfiqin [Müttəfiqlər] Zaqafqaziya Baş komissarına verilən Sürməli, Milistan, Vedibasar, Şərur, Naxçıvan və Ordubad məsələsi bəyannaməsinin surətini hüzzuri-alilərinizə təqdim edərək, biz Cənubi-qərb Azərbaycan müsəlmanları ümumi ictimaiyyətinin [yığıncığının] müntəxəbləri [seçilmişləri] bəyan

və izhar edirik ki, daşnak məzalim [zülüm] və dəhşətləri altından təxlisini [xilasını] həmişə Azərbaycandan bəkləyib ümid edən əhali əxirən [axırda] kəndi ehtimam [səy] və qüvvəsi sayəsində çəkiləmməz vəziyyətdən xilasa müvəffəq olaraq, kamilən Azərbaycana mühləq olub [qoşulub] qovuşmağı arzu və istida [xahiş] etmişdir.

Həman fəvqədə məzkur [yuxarıda deyilən] ətraf müqəddəratı haqqında sizin müsyö Haskell ilə müzakirata girişməni öyrənərək, zati-alilərinizə ixtar edirik [xəbər veririk] ki, həman müzakirət əsasına əvvəlcə göstərdiyimiz bizim on fəsildən ibarət tələbatımızı daxil etməni öhdənizə vicdani bir vəzifə kimi tərəttüb edir [düşür].

Bununla belə, zati-alilərinizdən rica edirik ki:

1) Cinayət, sui-istimal, talanları, müxəddəratı-ismətlərinə [namuslu qadınların ismətlərinə] toxunub onların işgəncələrə düşür edilməsini, əhalini qətlə edib məskənlərini yəğmə və yurdlarını təxrib və təhriq etmək [yandırmaq] kimi fəcayeni [faciələri] və daşnak əşqiyyəsi [quldurları] tərəfindən İrəvan müsəlmanları haqqında rəva görülmən qeyri və qeyri vəhşətləri tədqiq və təhqiq etmək üçün təşəkkül edəcək bitərəf təhqiq və istintaq komissiyası projesinə hərəkət verəsiniz.

2) Zəngəzur təriqi [yolu] ilə Naxçıvana yol açılmasına sərfi-məsai edəsiniz [çalışsınız, səy göstərsiniz]. Şu yolda mümaninət [manə] təşkil edən başlıca olaraq strateji nöqtəyi-nəzərinə daşnakların müəlləh etdiyi [silahləndirdiyi] üç – Kərçivan, Meğri və Astazor köyləridir.

3) Geri çağırılmış [Məhəmməd] xan Təkinski əvəzinə bilatəxir [dərhal] İrəvana siyasi nümayəndə göndərsiniz.

4) Erməni dövləti torpaqlarında əqəliyyətdə [azlıqda] olan müsəlmanları – hansılar ki təqibata məruz qalmışlar – Azərbaycana köçürmək üçün iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunasınız.

Cənubi-qərb Azərbaycan müsəlmanları ümumi ictimaiyyətinin sədri: Əli Səbri Qasimov
Həmvətənlər sədri: (imza)
Heyət üzvü: (imza)
9 eylül 1919, Tiflis

ƏCAİB ŞƏHƏR

Hamımız biliriz ki, dünyanın uclarına, qütblərinə yaxın yerlərdə, Afrika içlərində, Avstraliya adalarında qəribə adətli qövmələr, əcaib şəhərlər, çeşid-çeşid siniflər, insanlar var. Lakin mənim bəhs edəcəyim əcaib şəhər öylə qaranlıqlarda, iraqalarda, bucaqlarda deyil.

Bu şəhər dünyanın ən gözəl və lətif ölkələr[in]dən birinin tam mərkəzində, işlək ticarətli bir dəmiryolun yaxınlığında, bərkətli, gəlirli, sulu, xoş günəşli, gen bir vilayətin göbəyindədir. Şəhərin mədəni təsisatına, gimnaziyalarına, bələdiyyə bağçalarına, klublarına, krujoklarına, mehmanxanalarına, gen və müntəzəm küçələrinə, avtomobil ilə gəzişlərinə, söhbətlərinə, iddialarına, uxajivətlərinə [modabazlarına], klublarında, mehmanxanalarındakı məşğuliyyətlərinə, sairə və sairələrinə baxanda tam bir avropalı.

Şəhərin özünə gəldikdə, əcəba, təbiət buraya nə bəxş etməmişdir?!

Soyuq, bol sularımı, lətif ağaclarımı, bərkətli, gen torpaqlarımı, üst tərəfində yaylaq daçalarımı, alt səmtində dəmiryollarımı, dörd tərəfində hər cür bağlar, bağçalarımı? Həpsi, həpsi burada hazır, həpsi burada artıqlığına mövcud.

Heyf ki, bu qədər təbii nemətlərlə, bunca mədəni təsisatla bərabər bu şəhərin sakinlərində əcaib bir təbiət var ki, bu bəlkə Avstraliya şəhərlərində də yoxdur.

Bu təbiət isə – **əsla işiq sevməmələridir.**

Bu şəhərin gündüzü nə qədər günəşli, işıqlı isə, gecəsi də bir o qədər qaranlıqdır, zülmətdir.

Burada axşam saat 6-7 oldumu, hər kəs yerində mıxlanmalıdır. Hər kəs evində oturub qapısını bərk qapamalıdır.

Bu şəhərdə polisə uçaştokları belə axşamdan qapılarını öylə bərkidirlər ki, rüşvətlə belə açdırmaq çətin.

Bu şəhərdə igid istərəm ki, gecə gəzə bilsin. Çünki nə qədər bağırsan, nə tərəfə getsən, bir polisə adamı görəmməzsən.

Həm zil qaranlıqda polis heç bir kəsi görəmməz, tanıyamaz ki, bir şey eyləsin.

Bu səbəbə burada polislər dəxi öz-gələri kimi gecələri ya evlərində yatır və ya ağalarının dallarınca kluba gedib qapıda qarovul çəkirlər.

Klub dedim də, yadıma gəldi.

Buranın klubuna qulluqçularla oraya yaxın olanlar gəlir. Uzaqdan faytonla tək-tük gələnlər olursa da, bunlar öz “fatihə”lərini qabaqca oxumuş avaralardır.

Klubun qapısına yaxınlaşanda mütləq qəlbinizə qorxu, vücudunuza bir titrətmə düşər. Çünki qapının hər iki tərəfində bir çox tüfənglərin, şaşkaların parladığını görürsünüz. Və birdən öylə xəyal edirsiniz ki, klubu basqın eyləmişlər və sizi də tutub soyacaqlardır.

Qorxa-qorxa içəri girib soruşanda ki: – Balam, bu nə xəbər, bu milisiyalar niyə yığıblar?

O saat dostunuz anlayacaqdır ki, şəhərə təzə gəlmişsiniz və gülə-gülə sizə:

– Çaxılacaq bir zad yox, hər axşam böylədir. Bunlar hökumət və polisə adamlarının qarovullarıdır, – deyəcəkdir.

Ol vaxt [o vaxt] anlarsınız ki, şəhərin qaranlığı nə qədər yamanlıqlar, nə dərəcədə qanunsuzluqlar törədir.

Anlarsınız ki, polisə qulluqçuları belə qorxularından tək başlarına kluba gələ bilməyirlər.

Gecənin təbii qaranlığına, yolların hər iki tərəfində düzülən yekə çinar ağaclarının qorxunc halətləri əlavə edilincə, insan özünün şəhərdə deyil, dərin bir meşədə olduğunu hiss edir kimi olur.

Əcəba, bu şəhərdə heç elektrik bilməzlərmi sualı bəlkə yadınıza gələr.

İştə, əcaiblik də əsl burasındadır. Əsl burasındadır ki, bu yekə şəhərdə üç-dörd yerdə elektrik stansiyaları olduğu halda, şəhər gecələri zülmət içindədir.

Şəksiz, heç bir şey səbəbsiz deyil. İşiq gecələri camaat üçün nə qədər xeyir isə, bələdiyyə və polisə qulluqçuları üçün o qədər zərərdir.

İşiq bələdiyyə rəis və qulluqçuları üçün zərərdir. Çünki gündüz qonaqlığa, gəzməyə manedir. Bir-iki saat ona baş qoşmaq lazım. Gecələri isə məşğuliyyətə ge-

dəndə görülür, duyulur. Səlaməti-ləzzət isə qaranlıqdadır.

İşiq polis qulluqçuları üçün də fəna-dır. Çünki gecələri küçələrdə post-qaroval əylətmək, oğruları görüb tutmaq, uçaçtolara müraciət edənlərin işini görmək zəhməti, şəhər və camaat xidməti üçün xəzinədən məvacib alan yüzlərcə milisiyaların ağalar aşpazlığından, nökrçiliyindən, qapıçılığından çıxarımaq qorxusu var.

* * *

Bu şəhərin əcaib halı tək qaranlığı deyil. Burada çox şey əcaibdəndir.

Məsələn, vaxtilə böyük xərc qoyulub meydana gələn şəhər, yəni camaat bağı viran buraxıldığı halda, onun yanı başında xırda bir yer kirayə edilib gülüstana çevrilmişdir.

Çünki burası gecələri mühafizlərlə gələn ağaların əyləncə və məşğuliyyət yeridir. Buradan camaata bir xeyir yox.

Ümum camaat istirahəti üçün yapılan bağlar, binalarda isə bayquşların seyr və cövləngahı olmuşdur.

İctimai həyatın, ümumi seyir və əyləncələrin, gəzişmələr, görüşmələr, tanışmaların yerində burada ağladıcı hallar, qəmli gecələr, məşəqqətli günlər, ümitsiz səhərlər, küskün axşamlar, bezgin insanlar var.

Hələ qadınlar həyatı millətə bir çox rəhbərlər, hökumətə xeyli başçılar verən bu böyük şəhər üçün çox fəna.

Bu şəhərdə gündüz belə rahat gəzəmməzsəniz. Çünki diqqət etməzsəniz, ayağınızın altına rast gələn qarpız və yemiş qabıqları sizi birdən yerə sərə bilər.

Bu şəhər çox da hünərsiz, adsız şəhər deyil. Hökumət rəisi, Məclisi-Məbusan rəisi, Ədliyyə rəisi, məbusanın mühüm bir qismi təbiətən feyzli, bolca, “gencə” olan bu şəhərin övladındandır.

Ümid ki, özgə yerlərə işiq verən bunca xeyirli övlad öz ocaqlarının bu cür qaralmasına riza, ağzıbağlı camaata cəfa verməzlər.

Ümidvar

Yazandan sonra:

Eşitdiyimə görə, hər şeyi bolca və “gencə” olan bu şəhərin bələdiyyə idarəsi, qulluqçularının məvacibi üçün hökumətdən iki milyon borc istəyirmiş.

Əlif

15 Sentyabr MÜNASİBƏTİLƏ!

Öylə ya, bir gün bundan əqdəm [qabaq] tarixi-yövmi-salyaneyi-nicat [qurtuluşun ildönümünün tarixi], vətən xilas, bütün əhali şən-şatır, hər kəsdə yeni bir həyat başlamışdı. Demək, ağır zəncirlər, dəmir pəncələr, qanlı ökçələr [daban] qırılmış, dağılmış, əzilmiş, hətta üzərindən bir sənə keçmişdi belə.

Nə yalan söyləyəlim, biz bununla müftəxiriz [fəxr edirik].

Fəqət məst, məğrur, mütəhəyyir [çaşqın, özünü itirmiş], mütəkəbbir [təkəbbürlü] deyil. Çünki bu bizim haqqımız, qəsb olunmuş bir hüquqi-sərihimizdi [açıq-aşkar, şübhəsiz haqqımızdı].

Artıq bundan böylə də daim qan, ölüm, yanğın, amirlik peşində qoşanlar, sıxılmadan hələ istilacuyana [istilaçı] li-

sanlarla bizə sərzenişlərdə bulunan şarlatanlar onu eyi [yaxşı] bilsinlər ki, zətən azərbaycanlılar bütün mənlikləri ilə yaşamağa ləyaqət göstərmiş, çor-çocuq, böyük-küçük, qadın-erkək, cavan-ixtiyar, ümumiyyətlə məscidlərdə diz çökərək tanrılarına yəmin etmişlər ki, artıq kölə olmaqdan, boyunduruq altında yaşamaqdan bıqmışlar, usanmışlar.

Ta bir sənə bundan əqdəmə gəlincəyə qədər vücudumuzda əmilmədik qan, üzvümüzdə [orqanlarımızda] yaxılmadıq heç bir hüceyrə, heç bir izan [inam, etiqad], ölkəmizdə yixılmadıq heç bir xanım buraxılmadı.

Bir sənə bundan əqdəmə gəlincəyə qədər çəkdiyimiz ciddi iztirablar o qədər əzəmət və ülviyyətə [böyüklüyə] malik; zavallı millətin duşi-nəhifinə [zəif çiyinə] yüklənmiş bəri-giran [ağır yük] o qədər təhəmmülfərsa [dözülməz] bir siqlətə [ağırılığa] malik idi ki, umuzlarımızda [çiyinlərimizdə] belə heç bir tab-taqət qalmadı.

Artıq yetər.

Bunu bizə hamiyi-bəşəriyyət, timsali-ədl və ədalət olan müsyö Vilson həzrətləri 11 şubat [fevral] 1918 tarixli bəyannameyi-mərufunda [məşhur bəyannaməsində] səhifeyi-tarixə qızıl (altun) hüruf [hərflər] ilə yazılmağa şayəstə [layiq] bulunan şu “Hökumətlərin aralarında artıq əhali və vilayətlər heyvanat sürüləri və şətrənc [şahmat] taxtasının daşları kimi qəsb və mübadilə olunammaz” kimi sözlərlə etiraf etmiş, bir cümlə ifadəsi ilə bütün bizim kimi uzun sənələrdən bəri məğdur miləl və əqvama [haqsızlığa məruz qalmış millətlərə və qövmələrə] istiqbalda [gələcəkdə] təqib edilməsi lazım gələn salim [doğru] yolları göstərmişdir.

Ona nəzərən:

Biz azərbaycanlılar bütün Avropa və Amerika miləl və düvəli-mütəməddinəsina [mədəni millətlərinə və dövlətlərinə] bağırır, elan edir və deyiriz ki, bu gün azərbaycanlılar vaxtilə Fransa əziminədən [böyüklərindən] birinin Cəzair münasibətilə Əncüməni-Danişdə [Elmlər Akademiyasında]: “Bir qövüm üçün bir məmləkətə malik olmaqdan ziyadə, hüsn-idarə məzhər qılmaqdır [yaxşı bir idarə, hökumət meydana gətirməkdir] ki, bu bir mərifət, bir məfəxrətdir [fəxrdir, öyünüləsi işdir]” kimi həkimanə [hikmətli] sözlərini kəndimizə düstur edinmiş;

Qayəməz – hər dürlü təlqinatdan [təlqinlərdən] azadə qalmaq, icraati-adilənə [ədalətli işlər] və əf’al və hərəkəti-durbinnəməz ilə [uzaqgörən iş və hərəkətlərimizlə] bütün cahanın diqqətini cəlb edəcək dərəcədə istiqlalə layiq olduğumuzu bildirmək;

Amalımız – Azərbaycan, ancaq Azərbaycan, fəqət azərbaycanlıların səadət, rəfahət, səlamətindən başqa hər dürlü təşəbbüsəti-xəyalpərəstanədən varəstə [uzaq] olmaq;

Əfkarımız – əsaslı projelər təhtində [altında, daxilində] yalnız islahəti-daxiliyyəməz ilə aludə bulunmaqdır.

Mövcudatımıza toxunulmayınca qəddər, əbəncədd [dədə-babadan] mülki-məşrumuz [qanuni mülkümü] olan müəzzəz [əziz, qiymətli] torpağımızın hüdudu təcavüz olunmayınca qəddər Azərbaycan milləti, hər hankı bir millət olursa-olsun, özlərinə qılinc çəkməməyə əhd etmişdir.

Çünki:

Bütün miləl və əqvamla qeyri-qabili

tərif bir raddədə [tərifəgəlməz bir dərəcədə] dostanə bir siyasət təqib, bütün məsaisini [səylərini] təmirəti-daxiliyyəsinə həsr edəcəyinə qəti qərarını vermiş və bunu bilfeil [əməli surətdə] isbat etmişdir.

Bu gün Azərbaycanda göstərilən tərəqqi, təali [yüksəliş] mühəyyirül-üquldur [heyvətəmizdir].

Bu gün Türkiyə, Rusiya, Trakiya, Afrika, Balkanlar, daha doğrusu, bütün Avropa hələ qan, hələ atəş, hələ ölüm, cürm [təqsir, suç], cünhə [günah, qəbahət], cinayət, yangın, vəlhasil, tamamilə anarşi içərisində bərbad, bir mənəbeyi-fitnə-fəsad kəsilməşkən, fəqət biləks [əksinə] ölkəmiz olduqca abad, əhalimiz sülh və sükun içrə səadətlərə müstəğrəq [qərəq olmuş], vəziyyətlərindən tamamilə dilşad dırlar [ürəkləri şad dır].

Ölkəmiz və ölkəmiz əhalisi heç bir vaxt ömürlərində bu qədər əmnü aman [əmin-amanlıq] üzü görməmiş, millətin üzü heç bir vaxt bu qədər içindən gülməmişdi.

İştə, Avropa və Amerika miləl və düvəli-müəzzəmə və mütəməddinəsindən [böyük və mədəni millətlərindən] yaşamağa bu qədər ləyaqət kəsb etmiş [qazanmış] və bunu bilfeil icraəti ilə göstərmiş olan bütün Azərbaycan millətinin diləkləri şudur ki, hökuməti-müəzzəmə [böyük dövlətlərin hökumətləri] Sülh Konfransında mövcudatımızı rəsmən təsdiq edəcək və yaxın zamanlarda müqəddəratımızı ümidimizə müvafiq həll etməklə ümum Azərbaycan millətini şad edib Avropanın ədalətinə inandıracaqdırlar.

Əli Əlif. Əliyev

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Varid olmuş ianələr:

İttifaq məscid[i] nümayəndəsi Mikayıl Hacı Baxış oğlu cəmiyyətə toplanmış 4609 manat 50 qəpik ianə cəm edib vermişdir və Qasım bəy məscidi nümayəndəsi Molla Ruhulla [Hacıabdullazadə] 771 manat 80 qəpik vermişdir.

- 47 nəfər Səlanik [Saloniki] qaçqınlara Cəmiyyəti-Xeyriyyə gündəlik məxaric üçün 2500 manat vermişdir.

- İdarəmizdə alınan məlumatə görə, nə cəhətdən isə bu iki aydan bəri Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə verilən ərizələr əncamsız qalıb sahiblərini intizarda buraxmışdır.

Posta şöbəsinin qapanması

Hacıkənddə olan müvəqqəti posta şöbəsi qapanmışdır.

Bələdiyyə İdarəsinin fəaliyyəti

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü sentyabrın 16-da nədən ötrü imişsə, Bələdiyyə tərəfindən Malakanski küçədə, Krasnovodski küçənin yaxınında bütün küçə genişliyində bir dərin xəndək qazılmışdı. Gecə olduqda xəndək hasarsız və qaranlıqda qalmışdır. Gecə saat 9-da bir fayton sürətlə gedərkən həman xəndəyə düşmüşdür. Atların ikisinin də qoşumları qırılıb xəndəyə düşdülər. Camaat və polis məmurları toplanıb biçərə atları Bələdiyyə İdarəsinin tələsindən çıxarmağa məşğul oldular. Atların birini asanlıqla çıxarılsa da, ikincisinin çıxarılması bir çox zəhməti bais oldu.

Tiflis parası

Bir nəfər Pantelim Diladze (konduktor) Mixaylovski küçədə iki nəfər müsəlmana 5 min manat Tiflis parası satmış. Qiymət üstündə uyuşmamaları cəhətdən alıcılar parayı kağız arasında sahibi Diladzeyə vermişlərdir. Bunlar qaib olduqdan sonra məlum olmuş ki, naməlumlar sahibinə kağız içində para əvəzində bükülmüş kağız vermiş imişlər.

Yangın

Sentyabrın 14-də gecə saat 2-də Malı Morskoy və Bondarnı küçələrin küncündə olan Vartan Teryezsisovun konfet fabrikinə tüstü trubasından od düşmüşdür. Yangını itfaiyyə [yanğınsöndürmə] dəstəsi söndürmüşdür. Yangından fabrikaya 10 min manat zərər toxunmuşdur.

Körpüdə

Səşənbə günü sentyabrın 16-da İrana gedən “Feniks” adlı gəmidə Dövləti Müdafiə Komitəsi xidmətçisi Seyidhəsən bir nəfər sərnəşindən 640 gümüştə manat tutmuşdur. Məzənnə ilə tutulmuş pul 20 min manata qədər edir.

Tamojnada

Beynəddəvair müşavirəsində [idarələr arası müşavirədə] bir qaç tamojna məsailini [məsələlərini] müzakirə etdikdə qərar vermişdirlər:

1) Hər bir müsəlman sərnəşini bir canamaz (xalça) namaz qılmaq üçün kəndisi ilə götürə bilər.

2) Sərnəşinləri aramaq ancaq sərhəddəki istasyonda lazımdır.

3) Sabiqdəki kimi sərnəşinlərdən axtarışdan əvvəl nə yük var soruşması lazımdır.

4) Sərnişinlər gizlətdiyi əşyanı müsadirə etmək.

5) Malları müsadirə etdikdə bəratül-qövl [protokol] yazmaq lazımdır.

Sərhəddən dışarı mal çıxarılması haqqında

Sərhəddən dışarı çıxarılan mallar haqqında bir çox suallar varid [daxil] olmağa görə, Maliyyə-İqtisad Komitəsində qərar verilmişdir ki:

1) Sərnişindən “Qərarından artıq mal götürməmişən ki?” soruşulması öz gücü ilə baqi [yerində] qalır.

2) Sərnişinlər qərarına qədər özləri ilə götürdükləri ərzaq bilaücrət [pulsuz] və gömrüksüz buraxılmalıdır.

3) Hüdudundan artıq götürülmüş ərzaq üçün icazə lazım gəlməyib, ancaq gömrüyünü almaqla buraxılacaqdır:

I. Miqdarları göstərilməmiş mallar;

II. Qalan əşyadan hər nəfər üçün un 10 girvənkə, düyü bir pud, səbzə bir pud, quru meyvə bir pud, çay bir girvənkə, qənd 5 girvənkə, peçenyə 5 girvənkə, konfet 5 girvənkə, kəbə 2 puda qədər və manufaktur 25 arşın.

Şu məzkur [deyilən] malları hər bir sərnişin kəndisi ilə biicazə olub da, gömrüksüz götürə bilər. Ev əşyası götürüldükdə fərş bir puddan fəzlə götürülə bilər.

4) Sərnişinlər axtarıldıqda, gizlətdiyi əşya müsadirə olunacaqdır.

Varid olmuş mallar

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin İstatistik Şöbəsi verdiyi məlumata görə, sentyabrın 16-nda şu mallar Bakıya varid [daxil] olmuşdur:

Taxıl 31.556 pud, ələfiyyat [yem] 19.

200 pud, kartof 611 pud, pambıq 2.516 pud, manufaktur 131 pud, emal olunmuş qoyun dərisi 443 pud, çiyid 3.098 pud, qoyun yunu 7.637 pud, şəkər 602 pud və odun 19.750 pud.

* * *

Bu gün saat 5-də Şahski caddədə 3-cü rüşdiyyə məktəbində türk müəllimlərinin ümumi və təcili iclası olacaqdır. Müəllim əfəndilərdən rica olunur ki, qüsuruluq etməyib şu məclisə təşrif buyursunlar.

Müzakirə olunması məsələlər:

1) Sədrin istefası;

2) Qurultay verən paranın kimə verilməsi barəsində;

3) Məkatib [məktəblər] şöbəsinə bir nəfər nümayəndə intixabı [seçilməsi].

AZƏRBAYCANDA

Xankəndində Qurban bayramı

Bayram günü Xankəndində olan süvari və piyada alayları kazarmanın qabağında vaqe olan vüsətli düzə cəm olub, alay komandanları, zabitlər və əsgərlərimiz, cümləsi üzlərində bəşəşət [şadlıq] əsəri olduğu halda, komandanlar hər bölüyə bir qoyun həman məhəldə [yerdə] hazırladıqda namaza şüru olundu [başlandı].

Molla Məhəmməd Həmzəzadə cənabları imamət edib, piyada alayının imamı Mirzə Əli cənabları ilə dağ topçu alayının mollası Mirzə Cəlal cənabları da namazın duaların[i] oxudular.

Namaz tamam olan kimi Molla Məhəmməd kürsiyi-xitabətə çıxıb müxtəsərcə bir nitq irad etdi [söylədi]. Bu Qurban bayramı biz müsəlmanlara fərz olduğu məhəldən [yerdən] başlayıb, tövzih [izah] edə-edə əsgərlərin ruhlarını yüksəltdirən sözlərlə hüzzarı [orada olanları] məmnun etdi.

Bədəhu [sonra] qurbanlar zəbh edilib [kəsilib], komandanlar, zabitlər və əsgərlər bir-biri ilə müsəfihə edib [görüşüb, əl sıxışib] öz mövqelərinə getdilər.

Saat 12 radələrində Şuşa tərəfindən və ətraf kəndlərdən dəvət olunmuş erməni və müsəlmanlar piyada və süvari alaylarının rəsmi-keçidində isbatı-vücut [iştirak] etdilər. Bir gözəl surətdə rəsmi-keçid olub, çağırılmış qonaqları alay naçalnikini hazır olunmuş süfrəyə dəvət etdi.

O halda Mirzə Əli cənabları erməniləri bir yerə cəm edib müxtəsərcə bir nitq irad etdi. Bizim hökumətin kimsə ilə büğz [kin, nifrət], ədavəti olmamağın, həmişə sülh, müsəlimətlə [əmin-amanlıqla] rəftar etməyini bəyan etdi. Qonaqlar süfrəyə hazır olub, artıq-artıq rizalıqlarını izhar edib, Azərbaycan hökumətinin davami-bəqası [əbədi olması] duasında bulundular.

Sübh general-qubernator Xosrov bəy [Sultanov] cənablarının qardaşı Sultan bəy [Sultanov] həzrətləri Xankəndində olan əsgərlər üçün 50 rəs [baş] qoyun şəfqət edib göndərdiyi məlum oldu. Dübərə komandanlar həman qoyunları bölüklərə təqsim edib [paylaşdırıb], 12 zilhiccə Xankəndinin bir verstliyində olan Ağa körpüsü mövqeyində vaqe olan Kərim bəy Mehmandarovun bağına səya-

hətə gedib, əsgərlərimiz çox bəşəşətlə rəqs edə-edə saat 4 radələrində öz kazarmalarına övdət etdilər [qayıtdılar].

Allah təbarəkə [Uca Allah] əsgərlərimizə gülər üzvlə nəzər edənəri və onların ruhunu yüksəltdirən müsəlmanları, ələ-xüsus Sultan bəyi və qardaşı Xosrov bəyi yer-göy bəlasından hifz eylesin.

Amin, ya Müin.

Mirzə Məhəmməd Həmzəzadə

Şuşadan

(xüsusi teleqraf)

Qarabağ məsələsinin sülhlə həll edilməsi Cəbrayıl qəzası əhalisi tərəfindən məsruriyyətlə [sevinclə] qarşılanmışdır.

Qəza qaimməqamının [qəza rəisinin] raportuna görə, Hadrut, Arakül və Seyidli ermənilərinin nümayəndələri müsəlmanlar tərəfindən çox dostanə bir tərzdə qəbul edilmişlərdir. Erməni nümayəndələri şərəfinə Qaryagin, Qaraküləh və Cəbrayıl müsəlmanları tərəfindən ziyafətlər kəşidə edilmişdir.

Hər iki millət nümayəndələri irad etdiyi [söylədiyi] nitqlərində müəssiranə təatyi-əfkarda [fikir alış-verişində] buluna-raq yek-digərlərinə izhari-etimad etmiş [bir-birlərinə etimadlarını bildirmiş] və Azərbaycan hökuməti himayəsi altında sülh və müsəlimətlə [əmin-amanlıqla] qardaşcasına yaşamağı bir-birlərinə vəd etmişlərdir.

General-qubernator: X. Sultanov

Göyçaydan

Həmin sentyabr ayının 6-da Qurban bayramı münasibətilə bayram görüşü tərtib olunmuşdu. “Müsəvat” firqəsi tə-

rəfindən xüsusi dəvətnamələrlə çağırılan zəvatlardan [şəxslərdən] qəza qaimməqamı [qəza rəisi] və bəzi məmurlarla, əşxasi-mötəbərindən [mötəbər şəxslərdən], ruhanilərdən isə fəqət qazı Mirmahmud ağa cənabları təşrif gətirmişdilər.

Haziruna [orada olanlara] bir stəkan çay verilib, ibtida [əvvəla] qaimməqam cənabları Cümhuriyyətimizin övzasına [vəziyyətinə] dair bəzi məlumat verib, millətimizdə ittihad [birlik] və ittifaq olarsa, inşallah, Cümhuriyyətimiz hər bir afatdan məhsun [qorunmuş] və günbəgün rubə-tərəqqi olar [üzünü tərəqqiyə çevirər; inkişaf edər].

Bədəhu qazı cənabları ixtisarən müfid [faydalı] moizələrlə camaatı elmə, ittihad nəsihət etdilər.

“Müsavat” tərəfindən firqənin sədri Hüseyn bəy Paşabəyzadə cənabları şöbənin xüsusunda bəzi izahatda bulunub və “Müsavat” firqəsi namından hazirunu təbrik edib, zimninə [dolaylı yolla] şöbənin bu vaxtda ianə qəbul etməyin[i] işarə etdilər. Dərhal siyahı üzü ilə 3.200 manat ianə toplandı.

Dübarə qaimməqam cənabları nitqə başlayıb buyurdular: Keçən il Qafqaz müsəlmanlarının nə payədə [nə dərəcədə] təhlükədə olduğun türk qardaşlarımız eşidib bir qədər qəhrəman əsgər, qəyur [qeyrətli] zabidləri ilə bərabər neçə aylar gecə və gündüz fəvqəladə zəhəmat [zəhmətlər] ilə yol gəlib, artıq dağlar, daşlar aşılıb imdadımıza yetişdilər, ta ki bizim canımızı, dinimizi, namusumuzu rəhmsiz, xunxar [qaniçən] düşmənlərin gülləsinə sipər edib, şirin canlarından keçib, islamlıq qanı ilə vuruşub, millət və din yo-

lunda artıq şəhidlər verib, biz Qafqaz müsəlmanlarını amansız düşmənlərin ölüm çəngəlindən [caynağından] xilas etməyə getdilər. Amma təəssüfənə, həman türk qardaşlarımızın şühədalarından [şəhidlərdən] dörd nəfər – ikisi zabit, ikisi əsgər olmaqla bərabər Göyçayımızın filan həyətinə müvəqqəti dəfn olunub qalıblar.

Şimdi bizə vacibdir o şəhidlərin cənazələrini həman həyətdən ixrac etməyə aparaq, şəhər qəbiristanında dəfn edib və qəbirlərinin üstün[ə] məqbərə tikdirib daimi bir nişangah qoymaq.

Hazirun qaimməqam cənablarının bu gözəl fikrinə afərinxan olub [afərin söyləyib], hər bir cəhətlə bu barədə hazır olmaqların[i] arz etdilər. Qaimməqam cənabları Göyçay qəzalarına məmurlar göndərüb həman sentyabr ayının 9-nda qəryə [kənd] kəndxudaları və neçə nəfər ağsaqqallarından Göyçayda hazır olmaqların[i] camaata bildirdi. Beləliklə, məclis xitam oldu.

“Müsavat” tərəfindən elannamələr yazılıb tingələrə yapışdırıldı ki, sentyabr ayının 9-nda ki camaat divanxana qabağına cəm olsunlar. Xülasə, vaxti-möv’udda [vəd edilmiş vaxtda] qəryələrdən kəndxudalarla bərabər bəzi ağsaqqallardan Göyçayda hazır oldular.

Bazar əhli tamamən dükanların bağlayıb şühədaların qəbirləri olan həyətin qabağına cəm oldular. Qəbirlər nəmiş olub, şəhidlərin bədəni çürüyüb, fəqət sümükləri qalmışdı. Həman sümükləri iki dənə ağdan tikilmə kisələrə qoyub və hər kisəni bir tabuta qoyub camaatın çiyində, qabaqda mollalar zikr deyə-deyə, şəhər qəbiristanına aparıldı. Tabutlar ha-

zır olunmuş qəbirlərin güzərində [yolunda] qoyulub 20 nəfərdən ziyadə gənc zabidlər və hökumət məmurları, kazak dəstələri, şəhər mühafizə əsgərləri və yetim çocuq əsgərləri nizam ilə hər dəstə bir tərəfdə səf bağlayıb durdular. Camaat isə bir tərəfdə durdular.

Qaimməqam həzrətlərinin təklifi ilə qazı Mirmahmud ağa cənabları camaata xitabən buyurdular: Qardaşlar, bu qənşərimizdə duran cənazələr sahibi bizim türk qardaşlarımızdan iki zabit və iki əsgərlərdirlər. Həmin bu qəyur qəhrəmanlar öz vətənlərindən gəlib burada bizim yolumuzda öldülər. Əvət, öldülər və lakin bizləri diriltildilər!

Qazı cənablarının bu minval suznak kəlimatından [təsirli, ürək yandıran sözlərdən] camaat artıq mütəəssir olub, çox adamların gözlərindən biixtiyar əşki-həsərət cari olurdu [həsərət gözyaşları axırdı].

Sonra qaimməqam həzrətləri bir müfəssəl nitq irad etməyə başlayıb camaata təklif etdilər ki, bir qədər ianə versinlər, ta ki həmin şühədaların üstündə bir layiqli nişangah tikilsin. Dərhal kənd yüzbaşısı və ağsaqqallardan siyahı üzü ilə 19.400 manat pul cəm oldu və qərar olundu, bazar əhlindən siyahı üzü ilə divanxanaya çağırılıb ianə istənilsin.

Axırda cənazələr dəfn olunub dualar oxundu, camaat dağıldı.

İnsafən qaimməqam cənablarının bu təşəbbüsü şayani-təqdir və təhsindir [təqdirə və alqışa layiqdir]. Eşitdiyimə görə, genə kəndlərdən külli ianə gəlməkdədir.

*“Müsavat” idarəsinin baş katibi:
Məşhadi Məhəmməd Sadiqzadə*

NƏSİB BƏY YUSİFBƏYLİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Məktub

I

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz İçərişəhər Qəssablar Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və mükəddər olduq [kədərlandıq]. Öylə vətən, millət yolunda çalışqan bir vücudun bizim üçün nə qədər lazım olduğunu bilərək və fəaliyyətini təqdir edərək, o vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

*İçərişəhər Qəssablar Təşkilatı sədri:
İbrahim bəy Abdullazadə*

II

Möhtərəm müdir əfəndi, rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc edəsiniz.

Baqqallar Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub, nəhayət dərəcədə mükəddər olduq. Vətən, millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun işləməsi nə qədər xeyirli olduğunu bilib, onun fəaliyyətini nəzərə alaraq, istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə

rica eylərək və Parlaman əzalarından istefanın qəbul edilməməsini təmənnə edirik.

*Baqqallar Təşkilatı tərəfindən:
Sədr (imza)*

GÜRCÜSTANDA

General Baratov və general Odişelidzeyə edilən sui-qəsdin təfsilatı

Eylülün 13-də gündüz saat 12-nin yarısında Dabravol ordusu Zaqafqaziya nümayəndəsi general Baratov və general Odişelidze Qolovinski prospektlə avtomobildə gedərkən İtaliya heyəti xəstəxanası qarşısında iki cinayətkar tərəfindən avtomobilə doğru iki bomba atılır. General Baratov və general Odişelidze fəvvrən [təcili] Mixaylov xəstəxanasına götürülmələr. Şofer isə partlayışdan həmin oradaca ölür. Cinayətkarlardan biri gizlənməyə müvəffəq olub, ikincisi isə qaçdığı yerdə qətl edilir. Məqtul [ölən] cinayətkarın ötdədən bəri milis tərəfindən axtarılan bolşevik Elbakidze olduğu bilinmişdir.

Tiflis qəzetəsi müxəbirinə zabit tərəfindən verilən məlumata görə, general Baratova edilən sui-qəsd aşağıdakı qərar üzrə icra edilmişdir:

Eylülün 13-də gündüz saat 12-nin yarısında Vera enişində 20 nömrəli avtomobildə gedən general Baratov və Odişelidzeyə Raçin [Raça] qəzası əhli bolşevik Elbakidze tərəfindən iki bomba atılmışdır. Bombaların biri avtomobilin altında, ikincisi də avtomobilin dal tərəfində partlamışlardır. Partlayışdan şofer

qətl edilib, generallar isə baş və ayaqlarından yaralanmışlardır. General Baratovun yaraları general Odişelidzenin yarısından ağırdır. Hər iki yaralanmış generala İtaliya xəstəxanasında tibbi müavinət edilərək Mixaylov xəstəxanasına aparılmışlardır.

Cinayətkar Elbakidze bombanı atdıqdan sonra Kür nəhri tərəfə qaçdıqda milis əfradı [nəfərləri] tərəfindən qətl edilmişdir.

General Baratov hər iki ayağından və başından yaralanmışdır. Onun yaraları təhlükəli deyildir. General Odişelidze başından yaralanmış və onun da yarası möhkəm [təhlükəli, öldürücü] hesab edilməyir.

General Baratov və Odişelidzeni N. N. Jordaniya, N. V. Ramişvili, general Gedevanov, V. Djumeli və bir çox qeyriləri iya-dət etmişlərdir [yoluxmuşlar, onlara baş çəkmişlər].

Partlayışın qüvvəsi o qədər böyük imiş ki, şəhərin ta uzaq hissələrində eşidilmişdir. Avtomobilin parçaları on sajn-larca ətrafa səpələnmişdir. Vera enişində və Korqanov küçəsində olan evlərin bütün camları qırılmış və teleqraf, telefon, elektrik məftulları zərərddə olmuşdur.

Tiflis mətbuatı işbu hadisəni müzakirə edərək yazır ki:

“Bu vəhşiyana qətl kimə lazım idi? Kəndi amali-məl’ənatkarənalərinə [lənatə gəlmiş amallarına] yetişmək üçün günahsız insanların qanını tökməyin mənası nə imiş? Biz hələ bilməyirik ki, bu cinayətin müşəvviqləri [təşviq edənləri] kimdirlər. Ancaq o bizə yəqindir ki, eylülün 13-ndə edilən sui-qəsd Cümhuriyyətimizin düşmənləri tərəfindən icra edilmişdir. Biz ümid edirik ki, axır zamanlar Cümhuriyyətimiz

yətimiz daxilində başlanmış düşmənanə və müfəttinanə [fitnəkarca] hərəkətlərin mənbəyi nəradə olduğunu hökumətimiz aşkar edər. Bu babda Gürcüstan hökumətinə demokratiyanın [xalqın] xüsusi bir müzahirət [köməklik] göstərməsi də lazımdır.”

Gürcüstanda qatar soyğunçuluğu

Sentyabrın 15-də Batumdan Bakıya hərəkət edən sürət qatarı Kobulet[i] ilə Natanebi arasında saat 12-nin yarısında Gürcüstan hüdduna müttəsil [bitişik] bulunan körpünün üzərindəki yol quldurlar tərəfindən pozulmuş və son sürətlə gələn qatar yolunu kəsəmmədən pozulmuş yolu aşıb, lokomotiv körpünün altına düşmüş və parçalanmışdır. Vaqonlar isə bir-birinin üzərinə girmiş və orada yığılmış bulunan odunların sayəsində vaqonlar dayanmışdır.

Fəqət əsl faciə bundan sonra başlanmışdır. Əvvəla, qatarın dörd bir tərəfini mühasirə edən 30-a yaxın gürcü quldurları qatardan olacaq silah atışına qarşı hazır bulunaraq atəş açmışlar və ilk qurşun ilə bir milisioneri yerə sərmişlərdir. Qatarda bulunan milisionerlər və sərnisinlər silah istemal etmənin [işlətmənin] təhlükəsini anlayaraq təslimə məcbur olmuş və əşqiyalar [quldurlar] da qatara girmişlərdir.

Girən əşqiya əllərində tapança və berdanka olduğu halda para toplamağa başlamışlar. Hər adamın üzərində ayrı-ayrı təhərriyat [axtarış] yapılarq bir çoxları da berdanka ilə döyülmüş və hər adamın hər nə qiymətli əşyası varsa, alınmışdır.

Bu surətlə gecə saat 2-yə qədər soyğun davam edib 400 adam sərvət namı-

na heç bir şey əllərində qalmadığı halda quldurlar hakimiyyətinə ərzi-itaət etmişlərdir. Vaqonda fransız heyəti yüzbaşı müsyö L. də bulunmuş, otuz min manat Nikolay parası və tapançası alındıqdan sonra çox söyülmüş, döyülmüş və təhqir edilmişdir. Soyğunçuluqdan hasil olan yekun 5 milyona yaxındır.

Qatar sabahleyin saat 7-yə qədər orada qaldıqdan sonra Batumdan və Samtredidən imdad vaqonları gəlmiş, fəqət quldurların heç birisi görülmüş tutulmamışdır. Yolçular bir digər qatara köçürülərək bu surətlə Tiflisə və Bakıya gəlmişlərdir.

Gürcüstan hökuməti dəmiryollarına zirehli vaqonlar göndərmiş, quldurlar təcavüzündən qatarları mühafizə etməyə iqdəm etmişsə [təşəbbüs göstərmişsə] də, yenə həmin gün Kutais ilə Tiflis arasında digər bir qatar kamilən [tamamən] soyulub eyni fəlakətə uğramışdır.

Denilə bilər ki, Gürcüstanda qatar soyğunçuluğu ümumi bir keyfiyyət almış.

Soyulanların arasında Azərbaycan Parlaman əzasından [üzvlərindən] Əhməd Həmdi Qaraağazadə dəxi varmış.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan Parlamanında Eser [Sosialist inqilabçılar] fraksiyasının istizahı [sorgusu]

Parlaman rəisi cənablarına.

Aşağıdakı istizahı Daxiliyyə naziri həzrətlərinə təqdim etməyinizi xahiş ediriz.

Nazir həzrətlərinə məlumdur ki, bu axır üç həftə müddətində Ermənistan

Cümhuriyyəti daxilində İrəvan, Eçmiədzin və Sürməli uyezdlərində bir çox müsəlman kəndləri, məsələn, Paşakənd, Təkərli, Qoruxgünə, Övləli, Tayşurux ictiməsi, Ağverən, Dəlilər, Nurnus, Əlibəy, Arzakənd ictiməsi, Canfəda, Kərimarx, Axcaarx, İydəli, Qarxun, Eçmiədzin uyezdi, Kolanıarx, Aralıq və bir çox başqa kəndlər müsəlman əhalisindən “təmizlənilib” qətl və qarət edilmişlərdir.

Məhəlli [yerli] məmur nəinki bu vəhşiliklərə mümaniət [maneçilik] göstərmişlər, hətta özləri belə qətl və qarətdə iştirak etmişlərdir.

Bu hadisələr məhəlli əhaliyə ağır təsir bağışlamışdır. Onlar bu hadisələrə və bu qanunsuzluğa ikrahla baxıb öz qonşuları [ilə] sülhlə yaşamaq arzusu ilə, cəzasız qalan müqəssirlərin mühakimə edilmələrini və onlara cəza verilməsini tələb edirlər.

Hərgah bunlar hamısı Daxiliyyə nazirinə məlumdursa, bu qanunsuzluqların və təcavüzətin rəf [aradan qaldırılması] və dəf edilməsi üçün nə kimi tədbirlər görmüşdür?

İstizahı təcili hesab etməlidir.

Ermənistan Parlamanının Sosial-revolusioner fraksiyası

TƏKZİB

Möhtərəm müdir əfəndi!

Təhti-idarəni [rəhbərliyiniz altında] nəşr olunan qəzetdə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin şu izahatını dərc etməyiniz rica olunur:

“Zarya” qəzetəsinin 15 sentyabr tar-

ixli 7-ci nömrəsində qeyd edilmişdir ki, “Mövsuq [etibarlı] məlumatlara görə, bu günlərdə əcnəbi məmalikə [xarici ölkələrə] göndərilən 10 vaqon un tutulmuşdur. Həman unu aparmaq üçün lazım gələn imzalarla icazənamə verilmiş imiş.”

Bu xəbər münasibətilə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti özünü borclu bilir bəyan eyləsin ki, həman malın tutulması barəsindəki binagüzarlığı [sərəncamı] Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti özü etmişdir. Çünki Nəzarət onun aparılması üçün icazə verməmişdi. Nəzarətin gömrükxanadan etdiyi tələb üzərinə təqdim edilən şəhadətnamədən anlaşılır ki, həman malın aparılması üçün gömrükxanaya pişnihad [təqdim] edilmiş olan vəsiqə saxta imiş. Bu iş Bakı İstinaf Məhkəməsi müddəyi-ümumisinə [Bakı Məhkəmə Palatası prokuroruna] verilmişdir.

Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri müavini: Yusifəli Əliyev

TEATRO [VƏ] MUSIQI

Cümə günü, sentyabrın 19-da Hökumət Teatrosunda axşam Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən məhərrəmülhəram ayı vürudu [gəlişi] münasibətilə axırıncı dəfə olaraq mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır “Leyli və Məcnun” operası. Məcnunun rolunu ifa edəcəkdir Hüseyinqulu Sarablı. Biletlər indidən satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-u yarısında.

ELANLAR

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulu-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

7-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyati-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Qaliçələr [xalçalar]

Əldən, ələlxüsus evlərdən qaliçələr alı-

ram. Telefon nömrə 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 6-dan 7-dək.

9052

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bəndərinin küncündə, yolu Bəndəridən, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarırlar. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopeliovıç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərəzlərə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi
Semyon Aronoviç Kaqan
(18 il xarici məmləkətdə
təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor
Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi S. İ. Koblnitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Elan

Ümuma elan olunur ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən Bakı müalicə-xanalarına ağ və yara bağlayan materiallar verilir. Həmin materiallar ərzi-hal [ərizə] vermiş müalicəxanalara Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fabrika skladından buraxılır. Bəzi müalicəxanalar bu materialları almışlar. Almamış olan müalicəxanalar isə ərzi-hal ilə Nəzarətə müraciət edə bilərlər.

T-254

Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Kinoteatr “Renessans”

səh. 285. “Emilio Kapoççi”: qəzetdə soyadı təhrif edilmişdir.

“Pate qardaşları” [«Братья Пате»]: Fransız kino şirkəti “Pate”nin [“Pathé”] Moskva şöbəsi. XX əsrin əvvəllərində kinofilmlər istehsalı və xarici ölkə filmlərinin Rusiya ərazisində yayılması ilə məşğul olmuşdur.

Elan

səh. 286. “Maliyyə naziri: Ə[li]ağa Həsənov”: qəzetdə nazirin imzası “A. A. Həsənov” kimi getmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 289. “Senator Lodj”: soyadı qəzetdə təhrif edilmişdir.

“Vilno”: İndiki Vilnüs şəhəri (Litvanın paytaxtı və ən böyük şəhəri). 1918-ci ilə qədər Vilna, 1919-1939-cu illərdə Vilno adlanmışdır.

Qəzetlərdən

səh. 291. “Tred Yunionslar Konqresi”: Həmkarlar İttifaqları Konqresi [Trades Union Congress] nəzərdə tutulur.

səh. 292. “Teymurxanşura”: İndiki Buynaksk şəhəri. Rusiya Federasiyasının tərkibində Dağıstan Respublikası Buynaksk rayonunun inzibati mərkəzi.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

Vükəla Şurasında

səh. 292. “2) Maliyyə Nəzarətinə, gələcək iclasa...”: bu qərarın 1-ci maddəsi qəzetdə getməmişdir.

Əcaib şəhər

səh. 295. “əsla işıq sevməmələridir”: bu sözlər tünd şriftlərlə yığılmışdır.

səh. 297. “...məbusanın mühüm bir qismi təbiətən feyzli, bolca, «gencə» olan bu şəhərin övladındandır”: dirnaq içində yazılan və ərəb əlifbasına görə “Gəncə” kimi də oxuna bilən sözlə, müəllif, “Gəncə” şəhərinə işarə etmişdir.

“Əlif”: imza yerindəki “əlif” hərfi “Ümidvar”ın baş hərfidir; ərəb əlifbasında “Ümidvar” sözü “əlif” hərfi ilə başlayır.

Bakı xəbərləri

səh. 299. “İttifaq məscidi”: Bakıda, indiki Əjdər bəy məscidi nəzərdə tutulur.

“Malakanski”: Bakıda, indiki Xaqani küçəsi.

“Krasnovodski”: Bakıda, indiki Səməd Vurğun küçəsi.

“Mixaylovski”: Bakıda, indiki Əziz Əliyev küçəsi.

“Malı Morskoy”: Bakıda, indiki Süleyman Ələsgərov küçəsi.

“Bondarnı”: Bakıda, indiki Şəmsi Bədəlbəyli küçəsi.

səh. 300. “Şahski caddə”: Bakıda, indiki Mirzə Fətəli küçəsi.

Azərbaycanda

səh. 301. “12 zilhiccə”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; 12 zilhiccə 1337-ci il miladi təqvimlə 8 sentyabr 1919-cu ilə uyğundur.

“Müin”: “yardım edən, kömək edən” deməkdir; dualarda “hər kəsə yardım edən” mənasında işlədilir və Allah nəzərdə tutulur.

Nəsim bəy Yusifbəylinin
istefası ətrafında

səh. 303. “274-cü nömrəsində”: qəzetdə səhvən “624-cü nömrəsində” getmişdir.

Gürcüstanda

səh. 304. “Qolovinski prospekt”: Tiflisdə küçə; indiki Rustaveli prospekti.

“Eylülün 13-ndə gündüz saat 12-nin

yarısında”: qəzetdə “eylülün” yerinə “iyulun” getmişdir.

“Vera enişi”: Tiflisdə küçə; indiki Mixail Cavaxişvili küçəsi.

“Korqanov küçəsi”: Tiflisdə küçə; indiki Leo Kiaçeli küçəsi.

səh. 305. “berdanka”: Berdan tüfəngi; təkətlən tüfəng növü. Amerikalı odlu silah ixtiraçısı Hayrem Berdanın [Hiram Berdan] şərəfinə adlandırılmışdır. Rusiya imperiyası ərazisində XIX əsrin ikinci yarısından XX əsrin ortalarına qədər istifadə edilmişdir.

Bazar, 21 sentyabr 1919-cu il, nömrə 278

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 25 zihiccatül-haram sənə 1337. 21 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Yekşənbə günü sentyabrın 21-ndə 1919-cu ildə böyük bayram tamaşası Demo-Kazo və Vintsentso qardaşlarının qastrolu və məşhur rəqqas neqr Qarinin çıxışı.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 84-ncü günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: təzə varid olmuş pəhləvan Yermak – Arnold.

2-nci: Naməlum – Oleynikov.

3-ncü: Raqenbaum – Əhmədov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9067

ELAN

Paroxod Səhmdaran [Səhmdarlar] Cəmiyyəti “Rus” bununla elan edir ki, sentyabr ayının 22-də saat 12-də 25-ci körpüdən “Mariya” paroxodu sənişinlər və yük ilə Astaraya və Ənzəliyə gedəcəkdir.

9061

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, Merkurievski və Mixaylovski küçələrin küncündəki 1-4 nömrəli Azərbaycan Dəmiryolunun Bakı şəhər stansiyası dəmiryol və su ilə yük göndərməkdən ötrü hər cür komisyona, aklad [vergi] və tamojna işlərini qəbul edir. Yük göndərmək üçün müfəssəl məlumat verir, Batuma məktubat göndərməyi qəbul edir, bundan əlavə, sənişinlər üçün əlavə komisyona haqqı ilə hər qatarlara plaskart ilə biletlər satır. Birinci klas bileti və plaskartı üçün 12 rublə, ikinci klas üçün 10 rublə, üçüncü klas üçün 7 rublə komisyona haqqı alınır. Kassa hər gün saat 9-dan 2-dək, bayram günləri isə saat 9-dan 12-dək açıqdır. Şəhər stansiya telefonu nömrəsi 29-97. Çornı-qorod skladı telefonu 14-57, şəhər skladı isə Merkurievski küçə Hacıyevin evindədir.

T-261

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, həmin sentyabr ayının 24-dən 1919-cu ildə cümə və bayram günlərindən başqa saat 10-dan Bakı yük stansiyasının 11-ci skladından hökumətin 19-

19-cu sənəsi 7 may qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] hərəkət edən Həcz və Təsviyə [Müsadirə və Ləğvetmə] Komissiyası tutulmuş yük və malları, məsələn məftul kantlar, kaskalar, serni [kükürlü] kağız, boçkalar, şərab, duz, lavrovı yarpaq [dəfnə yarpağı], sement, hər tövr təzə kitablar, şəkillər, ev əşyaları, paltar və sairələrini satacaqdır. Həmin malları zikr olunan skladda torq [hərrac] olan günlər görmək olar.

T-263

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin Eksploatatsiya qulluğunun ticarət hissəsi elan edir ki, dəmiryol ilə işi olanlara Batauma və geri məktub göndərməyə imkan vermək məqsədilə avqustun 26-dan Dəmiryol nazirinin icazəsi ilə (21 avqust 1919, nömrə 1246) Bakı şəhərində Bakı şəhər stansiyasında (Olqinski və Merkur-yevski küçələrin küncündə) və Batumda Batum Azərbaycan Agentəliyində (Nabe-rejni 8) məktubat qəbul ediləcəkdir.

Məktubat bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat 9-dan 2-yə qədər qəbul edilib verəcəkdir.

8 lotdan artıq olmamaq üzrə paketlər (zərflər) bağlanmamış bir halda, poçta markasından əlavə, hər paketə 25 rublə komisyon haqqı olaraq qəbul ediləcəkdir.

Məktubat həftədə 3 dəfə sürət qatarları ilə aparılıb gətiriləcəkdir.

T-260

MİLLİLƏŞMƏK

Dövri-istibdaddan qalmış və bu gün Azərbaycan istiqlaliyyətinə yaraşmayan

bir para işləri “likvidatsiya” etmək, yəni aradan götürmək yolunda hökumətimiz ciddiyyətlə işləməkdədir. Bu yollu işlərin biri də rus dilidir ki, bu günə qədər aramızda hökumət lisanı hökmündə qalıb, Azərbaycan istiqlalının şərafını azaltmaq-la bərabər, Azərbaycan türkləri üçün dəxi az müşkülət törətməyir.

Azərbaycan türk dili ümum Qafqazda yaşayan müxtəlif lisanlı millətlər arasında ümumi bir dil olmaq kimi böylə bir beynəlmiləl əhəmiyyəti haiz olduğu [daşdığı] halda, yəni bir erməninin bir dağıstanlı, bir malakanın bir gürcü ilə qonuşub danışmaq üçün türk dilinə müraciət etməyə məcbur olduqları bir halda, bu dilə mülk olan türklərin rus dilinə möhtac qalması nə qədər qərib və nə qədər gülünc bir haldır.

Bu qeyri-təbii hal, əlbəttə, rus istibdadının bərekətindəndir ki, ruslaşdırmaq siyasətində Azərbaycan türkləri öylə bir şərait içində yaşayırdı ki, həmişə rus dilinə möhtac qalırdılar. Digər tərəfdən, milli məktəb və mətbuatımız olmadığından, dilimiz öz-özünə güşeyi-nisyana atılacaq [bir küncə atılıb yaddan çıxacaq] bir hala gəlirdi.

Böylə bir şərait içində yaşayan Azəri türkləri arasında öz dilinə, öz ədəbiyyatına həvəs edənləri vardısı, o da çox az. Çünki bu yolda praktik bir mənfəət yox idi. Türk dilinə dara olanlar [türk dilini dərinə bilənlər] bunu həyata tətbiq etmək və bundan məişət və güzəranları üçün bir fayda almaq imkanından məhrum edilmişlərdi. Rus istibdadı hər bir “bənd-bərrəni” kəsib dilimizə heç bir yerdə yol verməyirdi.

İştə, bu mənhus [nəhs, uğursuz] şəraitin nəticəsi olaraq, istiqlalımızı elan edib,

feilən müstəqil yaşamağa şüru edərəkən [başlarkən] baxıb gördük ki, bütün işbilənlərimizin, karkün [iş görənlər] adamlarımızın və işə yarar zəvatımızın [şəxslərimizin] – bir cüzi istisna olmaq üzrə – həman cümləsi iş aparmaq üçün rus dili istemalına [işlətməyə] məcbur qalmışlardır. Odur ki, bütün dairələrimiz, divanxanalarımız, dəftərxanalarımız və bir-bir müəssisələrimiz bütün işlərini məcburi rus lisanı vasitəsilə icra etməyə başladılar.

Lakin bu qeyri-təbii halın davamına ancaq müvəqqəti olaraq boyun qoymaq ola bilərdi. Ona görədir ki, bu gün hökumət tərəfindən Maarif Nəzarəti vasitəsilə icra olunan milliləşmək iqdamatı [təşəbbüsü] işlərin təbii yoluna qonulması haqqında birinci qədəmdir ki, türk hökumətində türk dilinin qəsb edilmiş olan haqqı özünə qaytarılır.

Milliləşmək xüsusunda Maarif naziri tərəfindən iki böyük işə iqdam olunubdur: biri məktəblərin, digəri isə ümum hökumət müəssisələrinin milliləşdirilməsidir.

Məktəblərin milliləşdirilməsi doğrudan-doğruya icra edilməkdədir. Müəssisələrin milliləşdirilməsinə isə bilavasitə iqdam edilib və vasitə olmaq üzrə bilatəfriqi-millət [millət fərqi olmadan] ümum məmurlarımız üçün türk dili kursları açılıbdır. Azərbaycan hökuməti dairələrində qulluq etmək istəyən və türk dilinə dara olmayan ümum məmurlar həman kurslara girib türk dili öyrənməyə məcburdurlar.

Maarif naziri həzrətlərinin bu yolda ciddiyyətlə çalışmaları şayani-təbrik və layiqi-təhsindir [təbrikə və alqışlanmağa layiqdir]. Bizə məlum olduğu üzrə, nazir həzrətlərinin böylə milliləşdirmək təd-

birlərinə qarşı protesto edən və bu iqdamatdan şaki [şikayətçi] olanlar vardır. Lakin eşitdiyimizə görə, nazir həzrətləri heç bir güzəştə bulunmamağa qərar vermişlərdir. Nazirin bu qərarı xüsusi bir təhniyəyə səzadır [təbrik edilməyə layiqdir]. Bu xüsusda heç bir güzəşt ola bilməz. Protesto edən tərəflərin istiqlalımızın xeyrixahı olmadıqları aşkardır və saniyə [ikincisi], öz şəxsi mənfəətləri nöqtəyi-nəzərindən şikayətlərdə bulunurlar.

Halbuki milliləşmək işi dövləti əhəmiyyəti haiz olan böyük bir əmrdir [işdir]. Bu əmri bir taqımlarının, baxüsus [xüsusən] ki, bədxahlarımızın xatirəsi və mənfəəti-şəxsiyyəsi üçün təxirə salmağı və yaxud durdurmağı ağıl qəbul edən işlərdən hesab etmək olmaz. Ümid edirik ki, nazir həzrətləri bu yoldakı mümaniətlər [manəələr] qarşısında heç bir tərəddüdə yol verməyib, işi sürətlə irəlilədəcək və ümum Azərbaycan türklərinin məramını və dövlət mənafeyinin tələb etdiyi əmrini kamali-mətanətlə yerinə yetirəcəkdirlər.

Bu xüsusda müvəffəqiyyətlərini dilərik.

Hacıbəyli Üzeyir

HÖKUMƏT TƏŞKİLİ HAQQINDA

Aldığımız məlumata görə, Parlaman fraksiyaları arasından siyasiyyəyi-ümümiyyənin başlı nöqtələri haqqında etilaf [razılıq] hasil olduğu kimi, Kabinənin təşkilinə aid bir taqım əsaslı şərtlər haqqında dəxi tövhidi-nəzər [fikir birliyi] hasil olmuşdur. Yeni Kabinə rəisliyinə münhəsirən [yalnız, ancaq] Nəsim bəy Yusifbəyli cənablarının ismi zikr edilməkdədir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radyo mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Estlanda mürəxxəsləri ilə sülh müzakirəti

Pskov, 17 eylül. Bu gün axşam saat 7-də iclas açılmışdır. Estlanda mürəxxəslərinin [Estoniya nümayəndələrinin] ricası ilə müzakirə təxir edilmişdir. Müsahibə əsnasında bolşevik mürəxxəsi Krasin bəyan etmişdir ki: Şura hökuməti millətlər istiqlalı [təməlinə] təminat və təviziatsız [güzəştiz] sülh əqd etməyə razıdır. Təhəqqüq etmişdir [aydın olmuşdur] ki, Şura hökumətini yıxmadan Müttəfiqlər acizdirlər. Yudenic macərasına intəha verilmişdir. Kolçak münhəzim [məğlub] edilmiş və Denikin də növbəsini gözləyir. Xırda millətlərlə müzakirə girişmək üçün Şura hökuməti münasib zaman bulmuşdur.

(Bolşevik xəbərləri)

Rusiya işlərinə müdaxilə

Petroqrada - Britaniya hökuməti Rusiya əksinqilabını müdafiə etmək üçün sərf etdiyi məsarifi nəşr etmişdir. Şimali Rusiya istilasına bir milyon 790 min 100 lirə, Qafqaziya istila qoşunlarına 2 milyon 760 min frank, Baltik və Qara dəniz əməliyyatına 5 milyon 200 min, Kolçaka müavinət 13 milyon 430 min, Denikinə müavinət 26 milyon 50 min, Pribaltik dövlətlərinə müavinət 2 milyon 835 min. Bu vaxta qədər yekun 69 milyon 286 min lirə sərf edilmişdir.

Şimal dabravolları

Helsinqfors [Helsinki] - “Russkaya jizn” qəzetəsi əxbatına [xəbərlərinə] nəzərən, şimal tərəfinin general-qubernatoru [Yevgeni-Lüdviq] Miller zemstvo [yerli özünüidarə qurumları] və bələdiyyə nümayəndələri ictimiasında [iclasında] demişdir ki:

“Yəqin siz eşitmisiniz ki, Müttəfiqlər bizləri atırlar. Axırncı səfərbərlik də əməli bir nəticə verəmmədi və əlavə, bizim ordu içində bir çox bolşeviklər girmişlərdir.”

Hindenburq

Helsinqfors - Alman Millətpərvər Firqəsi Almaniya rəisi-cümhurluğuna Hindenburgun namizədliyini qoyub təbliğatda bulunur.

İngiltərədə tətillər

Helsinqfors - Yorkşir kömür mədənləri əmələləri [işçiləri] tətilləri üç həftədir ki, davam edir. Mədənçilər məlum etmişlər ki, güzəştə bulunmayacaqlar. Hökumətin tətillə əlaqəsi həman əvvəlki qayda ilədir. Məadin [mədənlər] əmələlərinin tətillərindən Şeffild mədənçiləri gündə 180-dən 200 min lirəyə qədər zərər çəkirlər.

Petroqradda

Smolen[sk] Komissarları Şurasında [Aleksy İvanoviç] Rıkov Petroqrada ticarət-sənayesi barəsində bəyanat verdikdə demişdir ki:

“Xammal və yanacaq olmadığından, Petroqrada ticarət-sənayesi qeyri-təbii bir haldadır. Yanacaq qıtlığı sənayeni fəvqəladə müşkül bir vəziyyətə ifrağ etmişdir

[salmışdır]. Uralda isə övza [vəziyyət] gözəldir. Ona görə, Petroqrada emalatxanalarını oraya köçürmək lazım gəlir.”

Macarıstanda əksinqilab

Rusiya Şura Hökumətinə hüsn-rəğbət göstərərək inqilab hazırlamaqda müttəhim edilən 18.500 adam Macarıstanda həbs edilmişdir.

İrlanda Cümhuriyyəti

Cəza dəstələrinə və tədadsız [sətsiz] həbslərə baxmayaraq, İrlanda Cümhuriyyətini məhv etmək İngiltərə hökumətinə mümkün olmamışdır. İrlanda Parlamanı fəaliyyətində davam edir.

Vilsona qarşı

Amerikada Vilson əleyhdarları gündən-günə artmadadır. Amerika əsgərləri Versay gizli müzakirəti barəsində izahat tələb edirlər.

General Milnin tətini

General Miln geniş ixtiyarat ilə Müttəfiqlər tərəfindən Asiyayi-Suğraya [Anadoluya] general-inspektor (müfəttiş) təyin edilmişdir. General Milnin ərkani-hərbi [qərgahı] İzmirdə olacaqdır. General Milnə Yunanıstan qoşunları istila etdikləri yerlərin hüdudunu müəyyən etmək vəzifəsi də həvalə olunmuşdur.

SÜLH ƏTRAFINDA**Sülh Konfransında**

Paris Sülh Konfransında Rusiya məsələsi barəsində ixtilaf zühura çıxmışdır. İngiltərə Mətbuat Bürosu məlumatından

sonra Müttəfiqlər Məclisi-Alisi Rusiya məsələsinə qarşı idareyi-lisan etmişdir [danışmışdır]. Rusiya istiqbalı [gələcəyi] rusların kəndilərinə aid bir məsələdir, denilmişdir. Rusiya məsələsinin Konfransda müzakirə edilməməsinə müttəmmin [ehtiva edən] yeni bir xəbər nəşr etmişdir. Amerika radiosu əxbatına [xəbərlərinə] nəzərən, İngiltərə hökuməti Rusiya Şura Hökumətinə qarşı qüvvələrə müavinət etmədən imtina edəcəkdir.

İzmirə yeni komissiya göndərilir

Sülh Konfransı qət etmişdir [qərara almışdır] ki, Yunanıstan istilasından sonra İzmir vilayəti övzasını [vəziyyətini] təftiş etmək üçün oraya yeni bir komissiya göndərilsin. Komissiyaya Amerika, İngiltərə, Fransa və İtaliya ordusu generallarından birer kişi daxil olacaqdır.

Sülh Konfransının buraxılması

“Jurnal” xəbər verir ki, Sülh Konfransını bu yaxın zamanda buraxmaq tərəfdarları çoxalmışdır. Amerikalılar və Klemanso Konfransın buraxılması əleyhinədirlər. “Matin” yazır ki, amerikalılar rəsmi surətdə Konfransın buraxılması əleyhinədirlər. Zira Məclisi-Alinin bir çox həll edəcəyi mühüm məsələlər vardır.

QƏZETƏLƏRDƏN**Nemeslər rus uniformasında**

Kovno [Kaunas] – Kurlandiya [Latviya] sərhədi Litvada alman əsakirinin təhəşşüdü [toplanması] davam edir. Almanlar Şavliyə rus uniforması ilə müləbbəs [geyinmiş] 1500 əsgər göndərmişlərdir. Litva

hökuməti buna qarşı Dövəli-Mötəlifə [Antanta] hökumətləri nəzdində etiraz etmişdir.

Kiyevdə bahalıq

Dabravollar tərəfindən işğal edilmiş Kiyevdə bahalıq eşidilməz bir dərəcəyə varmışdır. Çörəyin girvənkəsi 130-dan 150 rubləyə qədər, unun pudu 4 mindən 5 minə qədər satılır. Faytonçular minənlərdən hər dəfəyə 300-dən 500 rubləyə qədər alırlar. Məkulat [ərzaq] yox kimidir. Bazarlar büsbütün boşdur. Bolşeviklər Kiyevi təxliyə edərkən bütün ərzağı kəndləri ilə aparmışlardır. Tibbi əcza [dərman] heç yoxdur. Əhali aclığa məhkum qalmışdır.

Zaqafqaziyadan ingilis əsakirinin gətməsi ətrafında

“Tayms”ın axırıncı nömrələrinin birində Konnar Vambrin-Vilyamın ingilis əsakiri [qoşunları] tərəfindən Zaqafqaziyanın təxliyə edilməsi barəsində Londonda olan Amerika Komitəsinə müraciəti dərc edilmişdir.

İngilis istilasının nasıl başlandığını, italyanların ingilis əsakirini əvəz etmədən imtinasını və sonra erməni-müsəlman müsədimələrini [toqquşmalarını] təsvir edərkən bəyan edirlər ki:

“İntixab edəcək [seçiləcək] bir yol bu saat odur ki, Zaqafqaziya istila qoşunlarının məsarifini İngiltərə ilə Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] hökumətləri bulsunlar. Hərgah Amerika dövləti hal-hazırda Qafqaziyaya əsgər göndərməyi mümkün etməyirlərsə, o zaman orda saxlanılan ingilis ordusu qitəatının [hissələrinin] və yaxud ingilis zabıtləri komandası

altında başqa ordu qitəatının məsarifətini dəröhdə eyləməlidir [öhdəsinə götürməlidir]. Hərgah bu qəbul edilməzsə, ingilis əsakirinin çəkilməsi ilə Zaqafqaziya üzərində mədəni kontrol əbədiyyən itirilmiş olar.”

CÜMƏ GÜNKÜ MÜHÜM XƏBƏRLƏR

İngiltərə müsəlmanlarının müxtirəsi

İngiltərə qəzetəsi xəbər verir ki, bu yaxınlarda bir çox nüfuzlu şəxslərin imzası ilə İngiltərə hökumətinə bir müxtirə [memorandum] dəxi təqdim edilmişdir. Şübhə yoxdur ki, İngiltərə təbəəsi olan müsəlmanların və həmçinin başqa müsəlmanların ümidini izhar edici bu mühüm sənəd Lloyd Corc tərəfindən diqqətlə baxılacaqdır. Bu müxtirə isbat edir ki, Hindustan müsəlmanlarının Türkiyə hakimiyyətini [n] İstanbul üzərində saxlanması marağı indiyə qədər bəzilərinin ləğv etdiyi [səhvən zənn etdiyi] kimi quru ad deyil. Müxtirə Hindustan müsəlman əsgərlərinin İngiltərə məmləkətinə göstərdiyi ciddi xidmətləri yad edib, İstanbulun Türkiyədə qalacağı haqqında Lloyd Corcun verdiyi vədi göstərir.

- İngiltərə Həmkarlar İttifaqının ictimiasında [yığıncığında] əksəriyyəti-ara ilə qət edilmişdir [səs çoxluğu ilə qərara alınmışdır] ki, Rusiya Şura Hökumətinin yaxın zamanda ablukadan [blokadadan] xilas edilməsi tələb olunsun. Bu tələbat ümumi tətıl ilə müdafiə edilsin. Lloyd Corc hökumətinin istefası tələb edilsin.

- Liondan xəbər verirlər ki, İtaliya hökuməti polisə komissarlarına icazə vermişdir ki, Rusiyadan və Macarıstandan başqa bütün əcnəbi məmləkətlərə gədənələrə pasport verilsin.

- Fransada yenə hərə zamanı kimi əhəliyə çörək payı veriləcəkdir. Taxıl gətirilmədiyinə görə kartoçka ilə çörək verilməsi lazım görülmüşdür. Gündən-günə əhval ağırlaşmaqdadır.

- Amerika hökuməti San-Fransiskodan admiral Kolçak ordusu üçün 55 min tufəng və 2 milyon yarım patron göndərmişdir.

- “A. P.” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Yaponiya hökuməti Kolçaka xəbər göndərmişdir ki, Yaponiya Kabinəsi bolşeviklərlə mübarizə etməkdən ötrü Yaponiya əsgəri dəstələrindən heç birinin göndərilməsinə razı deyildir.

- Stokholmdan xəbər verirlər ki, şimali-qərbi cəbhədə Kareli[ya] sərhədində finlər tərəfindən bolşeviklər üzərinə hücum başlanmışdır.

- Kişinyovdan xəbər verirlər ki, romaniyalılar Dabravol ordusu ilə bərabər bolşeviklər əleyhinə əməliyyat açmaqdan ötrü Transilvaniyadan bir neçə alay geri çağırılmışlar.

Moskvada

Helsinqforsdan [Helsinki] xəbər verirlər ki, avqustun axırında Moskvada böyük həyəcan olmuşdur. Əhali və onlara

mülhəq olan [qoşulan] əsgəri dəstələr Şura hökuməti əleyhinə qalxmışdır. Əhval ciddidir.

Almaniya ordusu

Sürixdən xəbər verirlər ki, Berlin, Yena və Noyruppində alman dabravol ordusu təşkil edilməkdədir. Bu ordu Almaniyanın təxliyə etmək istəmədiyi Baltik sahili vilayətlərində bolşeviklər əleyhinə əməliyyatda bulunacaqdır. Müttəfiqlər isə sentyabra qədər məzkur [deyilən] yerlərin təxliyəsinə tələb edirlər. Hal-hazırda məzkur orduya 30 min nəfər daxil olmuşdur.

- Parisdən xəbər verirlər ki, Almaniya müahidənaməsi [sazişi] Məclisi-Məbusanda müzakirə edildiyi zaman Şapodelen izhar etmişdir ki, bu müahidənamənin cahan sülhünü və Fransanı təzə hücumdan təmin edəcəyinə ümidvar deyildir. Roberti təklif etmişdir ki, Fransa-İngiltərə-Amerika etilafından [razılışmasından] başqa, Fransa-İtaliya-Belçika ittifaqı əqd eyləsin [imzalasın].

- Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Xarici İşlər Komissiyası Almaniya ilə əqd edilmiş olan sülh müahidənaməsini və Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] sazişini Senata təqdimlə xahiş etmişdir ki, tezliklə ümumi sülhə nail olmaqdan ötrü bilatəbdil və qeyd [dəyişiklik və qeyd-şərt olmadan] qəbul edilsin.

- Fiumedən xəbər verirlər ki, bir neçə İtaliya əsgəri dəstəsi varid olmuşdur [gəlmişdir].

ƏLİFBƏ TARİXİNDƏ TÜRK LƏRİN VƏZİYYƏTİ VƏ TƏBDİLİ-HÜRUFAT

II

Əlifbanın tarixini buraya dərc etmədən qabaq, lazım gəlir ki, türklərin əlifba məsələsində tutduqları vəziyyətdən bir qədər bəhs edək.

Bu axır vaxtlara qədər yevropalılar biz türkləri ən vəhşi millətlərin cərgəsində göstərirdilər. Guya ərəblərin mədəniyyəti və hücrəti [hərfləri] türklərin cəhldən xilas olmasına ümdə bais olmuşdur.

Həqiqətdəmi türklər islamı qəbul edincəyə qədər mədəniyyətsiz və əlifbasız, vəhşi bir millət imişlər? Ya da bunlar hamısı qərəzlə yazılmış böhtanlardır? Bu sualların cavabını əcnəbi mənbələrində aramalı olsaq, daha gözəl nəticələrə rast gələrik.

Böylə ki, Çin müvərrixi [tarixçisi] Ma Duanlin yazır:

“Miladın 12-ci əsrində, yəni Yevropanın hənzuz zəlamı-cəhl [cəhəlat qaranlığı] içində bulunduğ əsnada uyğurların (Cığatay türklərin babalarıdır) şairləri və müvərrixləri vardı. Uyğur gəncliyi, uyğur ulularının çocuqları məktəblərdə tərbiyə edilirdilər. Bunlar yalnız oxumaq deyil, şeir və dastan da inşad edirdilər [söyləyirdilər].”

Digər bir fransız alimi yazır:

“Hyao Pinqin zamanında uyğurlar imperatorun hüzuruna bir səfir göndərərək Çin darülfünununda [universitetində] Lyao Li namındakı alimin kəndi məmləkətlərinə gəlməsinə və orada tədrisatda bulunmasına müsaidə istəmişdilər. Tələbləri isaf edildi [qəbul edildi; yerinə yetirildi].”

Bir alman müstəşriqi fon Le Coq yazır:

“Uyğur imperatorluğunun paytaxtı Xoço şəhəri idi. Turfan şəhərinin yaxınında bulunan Xoçoya bu gün Qaraxoca, yaxud Yeddişəhər (Семипалатинскъ) denilməkdədir. Burası imperatorluğun mədəniyyətə ən mütərəqqi, ən münəvvər dövrü miladın 8-9-cu əsrlərinə təsadüf edən Xoço şəhərinin xarabalarıdır. Xoçoda müəzzəm və heyratfəza bir mədəniyyət var idi. Bu mədəniyyətin bu günə qədər qalmış bərhəyat [yaşayan] şahidləri şəhərin əzim [əzəmətli] binaları və pək çox əlyazması kitablarıdır.”

Öz yurdlarında bir bu qədər parlaq mədəniyyətə malik olan babalarımız, əcəba, əqtari-cahana [dünyanın uzaq yerlərinə] axın-axın mühacirətlər yaparkən, oralarda hankı mədəni işləri görmüşlər?

Cavab üçün yenə əcnəbi mənbələrində müraciət edəlim. Böylə ki, doktor İskəndər Marki yazır:

“Torpaq altından çıxmış qayət qədim tuğlalarda mənquş [kərpiclərdə nəqs edilmiş] yazılarla ən son günlərin cəridələrində mətbu [qəzetlərində çap edilmiş] yazılar bizim irqimiz olan turanilərin şərəflərini hekayə edir. Turanilər İsadən üç min sənə əvvəl bugünkü İraqda Sumer-Akkad dövlətini və mədəniyyətini təşkil, xətti-mixini [mixi yazını] icad, Çində digər bir dövlət, 1240 sənəsində Japoniyaya doğru axın edərək orada malaylar ilə bilixtilat [qaynayıb-qarışaraq] Japoniya dövlətini təsis etmişlərdir. Yenə sonra eyni turanilər qərbə doğru axınlar icra edərək, əvvəla Attilaları, sonra da Mahmud Qəznəviləri, Çingizləri, Orxanları, Teymuruları vücuda gətirmişlərdir.”

Alman üləmasından [alimlərindən] Hüqo Vinkler yazır:

“Babil və Kəldaniyə mədəniyyətini təsis etmiş olan və xətti-mixini icad etmiş bulunan Sumer-Akkad qövmündən bir lisan qalmışdır. Kəldaniyə sıra ilə fərisilərin, makedoniyalıların və partların yədi-təsəllütünə [əlinə, hökmü altına] keçmiş olduğu zamanda, yəni xristianlığın zühuruna qədər bu lisan Babilistan və Kəldaniyədə lisani-dini [din dili] və müqəddəs ədd [hesab] edilirdi. Binaənileyh [ona görə], əzmineyi-qədimədən [qədim zamanlardan] bu lisan Asiyayi-qərbdə həman latın lisanının Avropada ifa etmiş olduğu vəzifəni ifa etmişdir. Yəni lisanın əsl sahibləri məhv və nabud [yox] olduqdan sonra lisan bərhəyat qalaraq [yaşayaraq] 2000 sənəlik bir müddət üçün din, elm və fənn lisanı olmuşdur. Yalnız şu fərqlə ki, Sumer-Akkad lisanının tuli-həyatı [ömrünün uzunluğu] latın lisanından, heç olmasa, iki kərə uzundur!”

Böylə yazarkən, “Türk yurdu” məcmuəsi bunu da əlavə edir:

“Demək ki, kürreyi-ərzədən əvvəl təsis etmiş olan və bütün əzmineyi-qədimə mədəniyyətlərinin babası və validəsi olan Sumer-Akkad mədəniyyətinin və xətti-mixi icadının şərəfi haqqını hər kəsdən ziyadə əqvami-turaniyyə [Turan qövmləri] iddia edə bilər. Çünki Sumer-Akkadiyan lisanı türk lisanı kimi əlsineyi-türkiyyədən [türk dillərindən] ədd olunur. Zətən məhdi-bəşəriyyət və mədəniyyət [bəşəriyyətin və mədəniyyətin beşiyi] olan Asiyayi-qərbi heç bir zaman əqvami-turaniyyə hüzurundan [varlığından] xali [uzaq; boş] qalmamışdır.”

İndi gördünüzümü, oxucu qardaşlar,

babalarımızın babaları olan turanilərin dünyada nə böyük məziyyətləri [üstünlükləri; müsbət xüsusiyyətləri] varmış! Min illərə özlərinə məxsus dilləri, dinləri, mədəniyyətləri və əlifbalı olarkən, əcəba, böylə bir millətə barbarlıq namını vermək rəvamıdır? İndi Yevropa qərəzkarlarına kamali-iftixarla irad edə bilərik ki, kürreyi-ərzədən əlifbayı-sövtiyyənin [səslərə əsaslanan əlifbanın] birinci mucidi [ixtiraçısı] finikəllilər deyil, ulu babalarımız Sumer-Akkadlardır. Zira Finikə əhlinin dövründən təxminən 3000 il keçdiyi halda Sumer-Akkadların dövründən 5000 il keçir. Yəni xətti-mixi Finikə əlifbasından 2000 il qabaqca icad edilmişdir. Məlum olduğu üzrə, xətti-mixi sövtidir [səslərə əsaslanır]. Pəs [elə isə], hecalı əlifbanın icad şərəfi bundan sonra türklərin babaları Sumer-Akkad namına gərək qalsın.

Hələ bu məsələdə bir az da cürətli olmaq istəyirəm. Deyirlər ki, xətti-sövtni finikəllilər icad etdikdən sonra əvvəlcə İbrani-süryanilər, sonra da ərəblər öz əlifbalarını biri-birininə oxşadaraq təşbihini [oxşarını] yapmışlar. Lakin biz bunu bilirik ki, turanilərin ixtirakərdəsi [ixtirası] olan xətti-mixi Finikə əlifbasından 2000 il qabaq dünyaya gəlmişdir. İkincisi də, Cəzirətül-ərəb [Ərəb yarımadası] torpaqları əqvami-samiyyənin [Sami qövmlərin] tapdığı olmuşdur: gah İraqda, gah Şamda, gah da Fələstində, xülasə, Ərəbistanın müsaid yerlərində yaşayırdılar. Məcbur olduqları halda da mühacirət edirdilər.

Hələ Navuxodonosor dövründə samilərin ən böyük gürhunu əsir alaraq 70 il Babilə saxlamışlar. Ərəb əlifbasının ilk mucidləri bulunan süryani və İbrani

əqvami-samiyyənin ən böyük şöbələrini təşkil edirlər. İbranın Cəzirətül-ərəbdən Fələstinə hicrət etmiş olacaqlarında şübhə yoxsa da, ibtida [əvvəlcə] İraqa (sumer-akkadların Babilistanına) gedib, bə-dəhu [sonra] Fəratı keçərək Qüdsə getdikləri üçün “übur”dan müştəq olaraq [“übur” sözündən əmələ gətirilərək] ibrani denilmişlərdir.*

İştə, 2000 il İraqda davam etmiş əlifbanın tərtibini ibranilər İraqdan Qüdsə qaçdarkən süryanilərə və onlarla həmhüdd bulunan finikəllərə xəbər vermiş olsalar, mühəqqəq [şübhəsiz] deyilmi ki, ibranilərin xəbərinə istinadən finikəllər bu macəradan sonra əlifba icadına şüru etmişlər [başlamışlar]. Bu zənnimizə dair hələ tarixlərdə bir şeyə rast gəlmədik. Bununla belə, burası sarsılmaz bir həqiqətdir ki, ilk əlifbanı finikəllərdən 2000 il qabaq türklərin babaları sumer-akkadlar icad etmişlər.

Bu fəziləti bizim üçün Yevropa ərabi-fünunu [elm xadimləri] qazandılar. Sağ olsunlar.

İraqda böylə mükəmməl bir mədəniyyətin sahibi olan turanilər, əcəba, öz vətənləri Türküstanda, əğyar demişkən, köçəri bir haldamı yaşamışlar, ya da mədəniyyət asarından [əsərlərindən, nişanələrindən] burada da bir şey varmı? Əvət, varmı. Hətta yevropalıların indiki mükəmməl əlifbalarına oxşar əlifbaları da varmı. Neyçün heyran qaldınız? Sübutmu istəyirsiniz? Buyurun, iştə sübut:

Türklər islamı qəbul edincə, şamanlikdən nəsturi nəsraniyyətə [xristianlığın nəsturilik məzhəbinə], nəsturilikdən də islama keçərək üç dəfə din dəyişdirdilər,

* «Qamusi-türki»; «ayn» bəhsi.

dörd dəfə də əlifba. Lakin bir dəfə də dillərini dəyişdirmədilər. Bu fəqərə [fakt] sübut edir ki, türklər mədəniyyətin uğrunda hər şeylərindən keçmişlərsə də, dillərindən keçməmişlər. Bu dörd əlifbanın birincisi Orxun, ikincisi uyğur, üçüncüsü nəsturi və dördüncüsü də ərəb əlifbasıdır.

Təqribən 200 il əvvəldən bəri Sibiryanın cənubunda Yeniçay [Yenisey] mərasının yuxarı tərəflərində miftahı [açarı] naməlum bir lisanda, heç bir yerdə misli görülməmiş bir əlifba ilə mühərrər [yazılmış] bir taqım məhkukat [həkk olunmuş şeylər] bulunduğu Yevropaya məlum olmuş idi. Lakin bunun açarını heç kəs tapa bilməyirdi. Nəhayət, Kopenhagen filoloji müəllimi müsyö Tomsen 1893 sənəsi şu müəmmayi-müşkülü [çətin müəmmayı] həll edərək Orxun vadisi məhkukatının kaffəsini [hamısını] qiraət və tərcümə edə bilmişdir.**

Müsyö Tomsenin bu əsərindən anlaşıdır ki, bu Orxun yazıları türklərin ən qədim vaxtlardan istemal etdikləri [işlətdikləri] əlifbalardır. Hələ islamın zühurunda həman əlifba türklər arasında mütdəvil [işlək] imiş.

Orxun yazılarının istiqamətləri yuxarıdan aşağıya və sağdan soladır. Yəni sətirlər yuxarıdan aşağıya yazılır və ikinci sətir də bunun solunda bulunur. Hərəkə və nöqtə kimi əlamətlər hürufun üstünə və altına qonulmaz. 39 hürufun 5-i müsəvvitə [səsli, sait] və qalan 34-ü də samitədir. Bəzən bir sövtün [səsin] 2-3 hürufu (məsələn, q, k, b, y kimi) vardır.

Burası bu gün bizə qaranlıq görünür.

** Asimin “Ən əski türk yazısı” namıyla əsərindən iqtibas.

sə də, bu, səbəbsiz deyildir. Çünki əlifbanın tərtibində ən ziyadə lisanın tələfüz və ahəngi nəzəri-diqqətə alınmış və ona görə əşkəli-lazimə [lazım gələn şəkillər] tərtib edilmişdir. Heyfa ki, mətbəələrdə Orxun hürufatı [şriftləri] olmadığından, burada yalnız bir neçəsini göstərməliyəm:

N = ö; D = y; I = ş; M = ld

Əcaib deyilmi, Orxun əlifbası bugünkü Yevropanın əlifbasını andırır?

Türklərin ikinci əlifbalı uyğur əlifbasıdır ki, bu da əski və yeni olaraq iki dürlüdür. Bu əlifbanın da əşkalını [şekillərini, formasını] burada göstərməkdən aciz qalaraq ancaq bunu qeyd etməliyəm ki, uyğur hərfləri, əsasən, uzun kəşidəli [cizgili] və üfüqi xətlərdən ibarət olub sağdan sola yazılır. ع ظ ط ض ص ذ ح ث hərfləri olmadığı kimi farsın “j” səsi yoxdur. Əlif (|) icabına görə ح ع xidmətini də görür. “B” işarəti “p”, “f” hərflərinin yerini tutur. “C” – “ç”, “j” səslərini də verir. “X”, “q”, “ayn” bir işarətlə göstərilir. س ز ض da böylədir.

Bu əlifbanın barəsində Nəcib Asim həzrətləri yazır:

“İştə, hətta safi türkcəni belə tamamilə yazammayan bu əlifba ərəbi və farisi ilə müləmmə [qarıxiq] süni bir dili pək güc zəbt edə bilər.”

Şayani-təəccüb [təəccübə layiq] burasıdır ki, yevropalıların diqqətini cəlb etmiş “Qutadqu bilig” nam əsəri-mədəniyyə [mədəniyyət əsəri] uyğurların bu naqis əlifbalı ilə yazılmışdır. Əlifbanın bir bu qədər qüsuru onun tezəcə dəyişilməsinə bəis olmuşdur.

Böylə ki, türklər nəsturi dini ilə bərabər nəsturilərin Suriyadan gətirdikləri

bir əlifbalarını da qəbul etmişlər. Bu üçüncü əlifbanın süvər və əşkalına [surət və şəkillərinə] dair, heyfa ki, bir məlumat cəm edə bilmədik. Fəqət [Köprülüzadə] Məhməd Fuad əfəndinin “Tarixçeyi-xütut” [Xətlərin tarixçəsi] nam əsərində qeyd edilir ki, nəsturilər suriyalıların xütutundan təşəüb etdirərək [şöbəyə ayıraraq, qola ayıraraq] kəndilərinə məxsus bir yazı icad və istemal etmişlərdir [işləmişlər]. Bu yazıya sonraları “estrangeli” namı verilmişdir. Xətti-məzkur [adı çəkilən xətt] Asiyayi-Vüstada [Orta Asiyada] dəxi intişar edərək [yayılarq] Çinə qədər getdi. Estrangeli xəttinin şu intişari-fövqəladəsi [belə qeyri-adi dərəcədə yayılması] Asiyayi-Vüstada bir çox əlifbalar təşkilinə bəis olub, əzcümlə [o cümlədən] uyğur namı altında yaşayan türklər də işbu Suriya əlifbasının istemalını qəbul etmişlər. Nəsturi yazıları da yuxarıdan aşağı yazılırdı.

Təxminən 1000 il bundan əqdəm [qabaq] türklər dini-islama daxil olaraq, nəsturi xəttini tərklə, ərəb hürufatını da qəbul etmişlər. İştə bu dördüncü əlifbadır ki, türklər indiyədək işlənilməsinə davam edirlər.

Türklər müsəlmanlığı qəbul edərəkən, həman o vaxtlarda da ruslar xristianlığı qəbul etmişlər. Lakin türklər dördüncü əlifbaya iqdəm etdikləri [qədəm qoyduqları] halda, rusların heç bir əlifbası olmayaraq, fəqət xristianlıqla slavyan hürufatını qəbul etmişlər. Bu fəqərə [fakt] sübut etməzmi ki, türk mədəniyyəti ruslarınkindən daha qədimdir?

Nəsturi və ərəb hürufatı xaricdən gətirilmişdirsə, Orxun və uyğur əlifbalarını türklər vətənləri daxilində özləri ixtira etmişlərdir. Sair millətlər arasında əlifba

təbdili [dəyişikliyi] min illərdə bir dəfə itti-faq düşən nadir şeylərdən olduğu halda, türklər az bir vaxtda dörd dəfə əlifba dəyişmişlər. Bu sübut edir ki, sairələrin bu məsələdə ən qəliz təəssübi-cahilanəsi müşahidə olunduğu halda, türklər buna ən adi bir nəzərlə baxaraq, dillərinə uyamayan əlifbanı istədikləri vaxt ağrısızcasına atmışlar.

Əcəba, ərəb əlifbası türklərin bu ahəngi lisanına [ahəngli dilinə] uyğunmu göründü ki, bu tul [uzun] müddətdə onu mühafizə etmişlərdir?

Hamının məlumu olduğu üzrə, ərəb əlifbasının türk dilinə heç bir uyğunluğu yoxdur. Lakin onun bir bu qədər davamına bəis iki şey olmuşdur: əvvəla, xilafət məsələsi bəni-Abbasilərdən [Abbasi oğullarından] sonra Osmanlı sultanlarına intiqal etdiyi [keçdiyi] üçün qərb türkləri ərəb əlifbasının qaldırılmasına razı ola bilməzdilər. Saniyə [ikincisi], türklər bir bu qədər qovğa və müharibələrlə məşğul ikən əlifba kimi mədəni məsələlərin həllinə vaxtı-müsaid bulammamışlardır.

Ərəb əlifbasının dilimizə nə dərəcədə uyğunsuzluğunu göstərmək üçün qabaqca ərəb əlifbasının tarixini öyrənməliyiz. Bunun barəsində gələcək nömrəyə mürciət edilə.

axırı var

Fərhad Ağazadə

İQTİSADİYYATA BİR NƏZƏR

Qafqaziya türkləri 15-20 sənədir ki, cəhalət pərdəsini yırtıb atmış, ziyaya

doğru ciddi addımlar atmaqla az-çox mərifət kəsb edərək [qazanaraq], demək olar ki, qonşularından maarifcə o qədər də geridə qalmamışlardır. Lakin şimdüyə qədər yalnız elm aləmindən biz oxuyub-yazmağa əhəmiyyət verərək sənət və ticarətə o qədər də meyil və həvəs göstərməmişiz. Meyil, rəğbət göstərənlerimiz olmuşsa da, bir çox maneələr səbəbinə məqsədlərinə nail olammamışlar.

Nuh əyyamından qalma sənətkarlıqlarımız əsla tərəqqi etməmişdi. Onun səbəbi, əvvəla, həman fənlili (professional) sənət və ixtiraat hissələrindən məlumat-sız qalmamız, saniyə [ikincisi], müstəbid rus çar hökumətinin müsəlmanlara qarşı yürütdüyü siyasət və salisən [üçüncüsü], məzkur [deyilən] fənn və sənətlər xaçpərəst və yəhudilər əlində olduğuna görə, gənclərimizin xaçpərəstlər nəzdində qalıb sənət öyrənməsinə zidd olan hərəkəti mane olmuşdur.

Ümum millətin tərəqqisi elm və sənətlə olmuşdur. Ticarət, sənət və qənaəti olmayan millət mütləqə başqa millətlərin fəhləsi, daha doğrusu, nöker və əsiri olmuşlar.

Qafqaziyanın hər nöqtə və cəhətində ticarətimiz xarici əlindədir. Az-çox sənət və ticarət əhli varsa, onlar da İran müsəlmanlarındandır.

Biz nə qədər bu gün Qafqaziyada silah gücü ilə başqa millətlərə hakim olsaq da, mənaca axırda yenə onlar bizə üstünlük yapıb daima hökmranlıq edəcəklərdir. Məsələn, osmanlılar son zamanlarda elmə artıq dərəcədə həvəskar olmuş və bir çox şair, ədib, doktor və müəllimlər yetirməklə, sənət, ticarət və iqtisadiyyatla pək də maraqlanmamışlar.

Çünki vəziyyəti-siyasiyyələri onları əsl-həyə [silaha] sarılmağa məcbur etmişdir.

Balkan müharibəsində bütün türklər əsgərlik yapıqları zaman Türkiyə daxilində ticarət və sənət yunan, rum, firəng, alman, yəhudi və ermənilər əllərində olduğundan, həman hakim türklərin ailələri daxili düşmənlər əlində dəstgir [əli-qolu bağlı, əsir] olduqlarını neçə arxadaş-larım bu növ şərh edirlərdi. Türklərin o zamana qədər bir dənə baqqal (baqqal) dükkanı belə yox idi. Ərzaqdan tutmuş, cəmi insana lazım olan zəruri şeylərin həpsini xaricilərdən almaq məcburiyyətində qalmış türk ailələri səhərdən axşama qədər məzkur [deyilən] tacirlər qarısında boynuburuq, zəlif bir halda min minnətlə gündəlik işlərinin təmininə ərzaq belə alammayırlardı. Çünki xaricilərin məqsədi iqtisada da müharibə açaraq türkləri məhv etmək idi.

Türk ailələri böylə bədbəxtanə günlər keçirməkdə ikən əcnəbilər hər gün istədikləri əlbisəni geyinir və xahiş etdikləri yeməlini yeyib işrətlə imrari-həyat edirlərdi [ömür sürüdürlər]. Çünki cəmi hübbat və əşya, mağazalarında bol bir halda ikən, yalnız onlar müsəlmanlardan gizlədilib öz üzlərinə açıq idi.

Sabahların Peradan – qarşidan zəngin geyinmiş xaçpərəstlər şişman və sağlam bir halda Sirkəçi – təzə körpünü keçib islam tərəfindəki çarşılara gələrkən körpüdə o qədər çox nəzərə gəlirlərdi ki, guya həqiqətən bunlar islam tərəfinə hücumu gedirlərdi. Mənada öylə idi. O tərəfdən müsəlmanların sərvətlərini əllərindən almağa hərəkət edirlərdi. Təbii, saat 2 radələrində divanxanalardan, hər tərəfdən yorulmuş, zəif türk çinovnikləri

evlərinə doğru getdikləri də az nəzərə çarpmayırdı. Məzkur türk məmurlarının ailələri gündüz büsbütün ticarəti əcnəbilərlə edib onlara böyük mənfəət verdikləri halda, axşamlar da o ailələrin ər-ləri Bəyoğlu tərəfinə işrətə gedib, olub-qalan paraları da onlar xaçpərəstlərə verməklə yalnız əcnəbiləri gündən-günə şişirirlərdi.

Möhtərəm qareləri [oxucuları] artıq yormayalım. Keçəlim mətləb üstünə.

Əvət, müharibə gedişində Türkiyə daxili fırtınalardan xilas olmaq üçün nə qədər mübarizə etdisə də, başa gəlmədi. Böyləliklə, sıxıntı altında yaşamış Osmanlı türk kütləsi Balkan müharibəsi bitər-bitməz bütün hissiyyəti ilə ticarət və sənət məsələsinə əhəmiyyət və diqqət verərək hər yerdə ticarətxanalər təsisinə iqdəm etməklə [başlamaqla], bütün əcnəbilər ticarətinə də protesto izhar etməyə başladı ki, bir-iki il zərfində böyük ticarətə malik olub, get-gedə əcnəbilərin ufaq tacirlərini təpikləyib püs-kürtdü. Məttəəssüf [təəssüf ki], böyük tacirlərinin çəngalından [caynağından] hələ də qurtulammamışdır. Çünki böylə əsarətdən rəha olmaq [qurtulmaq, xilas olmaq] pək də qolay iş deyildir.

Osmanlı hökuməti iqtisadiyyatın mühüm bir məsələ olmasını düşünməz deyildir. Həmişə düşünürdü. Fəqət yuxarıda ərz olunan kimi vəziyyəti-siyasiyyəsi öylə idi ki, yalnız ticarət və sənətlə deyil, silah və məmurla maraqlanırdı.

Şimdi tam 100 sənəyə qəribdir [yaxındır] ki, məzkur [adı çəkilən] hökumət Avropa hökumətləri altında alət olmuş, da-ima hərdən onların birisi ilə, daha doğrusu, ümumisi ilə mübarizəyi-həyat et-

mədədir. Bu mübarizə[də] baş-başa qovğaya tutuşan zavallı türklər, xarici düşmənlərə qarşı müsəlləh olub [silahlanıb] vətəni təhlükədən xilas etməyə çalışarkən, daxildə də xain əcnəbilərə etibar etməyib, ümum idarələri türklər əlinə vermək üçün məmurlar hazırlamaq və böyləliklə, gərək xaricdən və gərəkse daxildə kəndini düşmənlərin şərhlərindən müdafiə edirdi ki, artıq ticarət və sənətkar olmaya nə o qədər adamı və nə də vaxtı qalmamışdı.

Şimdi türklərin yeganə bir məqsəd və məramı var ki, o da bu sülhdən sonra rahat yaşamağa müvəffəq olarlarsa, hər yerdə ciddiyyəti-tamamla var qüvvələrini sənət və ixtiraat məsələlərinə sərf etməklə, kəndilərini əcnəbilər zənciri-əsərətindən xilas etməyə qeyrət edəcəklərdir, əminəm.

Bizim Qafqaziyada halımız Osmanlı türklərindən o qədər də eyi deyildir. İkinci bir misal götürəlim: türklər Qafqazıyanı işğal edərkən Naxçıvana da gəldilər. Naxçıvana gəldikləri zaman o həvalinin erməniləri türklərə təslim olmaqdan imtina edib hər qaçmışlardı. Yalnız Təzəkənd nam bir köydə ermənilər türklərə təslim oldular. Onları türklər bir ay xörəklədikdən sonra müraciətlərinə görə İrəvana köçürmək istədikdə, Naxçıvan müsəlmanlarının və türklərin sənətkar ehtiyacları olduğunu hiss edərək məzkur ermənilərin hər sənət bilənlərini toplayıb Naxçıvana götürdülər. O ermənilər tabəhal [indiyə qədər] Naxçıvanda işləyib böyük paralar qazanmaqdadırlar. Və əhali onlarla mütləqə xoş rəftar edir. Səbəbi yenə hər sənətsizliyimizdir. Çünki şimdiyə qədər Naxçıvanda ticarət və sənət

ermənilər əlində olmuş, müsəlmanlar yalnız əkin əkər, məmurluq yapar və xırda ticarət edərlərdi. Hərgah erməni sənətkarları Naxçıvana gəlməsəydilər, cəmi motorlu dəyirmanlar işləməyəcəkdə. Yeni cizmə və potin [uzunboğaz və yarım boğazlı ayaqqabı] tikdirmək mümkün olmayacaqdı və böyləliklə, türk əsgərləri unsuzluqdan ac qalacaqlardı; deməli, onlarsız müsəlmanlar bir çox maddi zərərlərə uğraşırlardı.

Bir Naxçıvanın sənətkarlar və iqtisadi işlərə nə qədər ehtiyacı olarsa, bir Azərbaycanın ondan min dəfə fəzlə “o növ adamlara” möhtac olduğu müəyyən və müvəzzəhdür [aydındır].

Totalım ki, bu gün Azərbaycan hökuməti bir əmr verir ki, nə qədər tren [qatar] yollarında depo, zavod, fabrixa və şəhər daxilində əcnəbilərdən ticarət və sənət əhli varsa, hər işdən əl çəksinlər, kəndimiz məzkur idarələri milliləşdirib də işlədəcəyiz, ol vəqt [o vaxt] görürüz ki, bizim bütün sənət və ticarətxanalarımız adamsızlıqdan bir suyu sovuşmuş dəyirman halını almış; ol vəqt görürüz ki, bir həftə keçər-keçməz bir çox şeylərin azlığı və tərəqqisindən [qiymət artısından] böhran başlanar və camaat bir-biri ilə şey üstə boğuşmaq halına gələr. Olvəqt görürüz ki, motoru dəyirmanlarımız, elektrik stansiyalarımız, avtomobil və gəmilərimiz hər dayandı və müsəlmanlar onları işlətmək əvəzində yalnız bir oxu-yazını eyi-kötü öyrənmişlər ki, öylə qələmlərlə də onların işlədilməsi pək dürüştür [çətindir]. Hünər o ki, nemətin bol vaxtında onun qədrini anlayasan.

Şimdi demək istəyirəm ki, “ilaci-vaqəə piş-əz-vüqu bayəd kərd”. Şimdidən

biz vətənimizin təxlisini [xilasını] və zamanı-atidə [gələcəkdə] balalarımızın cəfa çəkməməsi üçün bütün amal və əfkarımızı məzkur məsələ ilə məşğul edib onları indidən hazırlamalısınız ki, onlar gələcəkdə qazandıqlarını başqa millətlər cibinə tökməməklə bərabər, öz sərvətlərini öz əllərinə almağa müvəffəq olsunlar. Kəndi xammallarını kəndiləri hazırlasınlar və get-gedə özlərini fəhlə və əsirlikdən xilas etməyə çalışsınlar.

Rasizadə Əlirza

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ

– İrəvandan gələnələr –

Erməni Cümhuriyyəti daxilində müsəlmanlar üçün yaşamaq mümkün olmadığından, İrəvandan Tiflisə və Azərbaycana gəlmək üçün hər gün qafilələrlə İrəvan müsəlmanları fürsət gözləmək-dədirilər.

O cümlədən sentyabrın 2-də 30 evə qədər İrəvan müsəlmanları köçüb gəlmək istəmişlər.

İrəvandakı gürcü konsulunun Tiflisə gəlməsindən istifadə edərək onun vaqonu qoşulacaq qatarla gəlmək üçün konsul cənablarının təşəbbüs və müavinətini rica etmişlərdir.

Konsul, yanında əsgəri qüvvəsi olmadığından bunların mühafizəsinə söz verəmməmiş, fəqət gələnələr cürət edib gənə konsul gedəcək vaqon qatarında iki yük vaqonu alıb İrəvandan yollanmışlar.

Bu yeni mühacir müsəlmanların 40

nəfərdən ibarət kişiləri bir vaqonda yerləşmişlər, digər bir vaqonda da arvadlarını aylaşdırmışdirlər. Əşyaları da yanlarında olaraq İrəvan mövqifindən [stansiyasından] rahat yollanmışlar.

Konsul olduğu vaqonun üstündə gürcü baydağı var idi. Bu iki müsəlman vaqonları da konsul vaqonunun arxasına bağlı gedirmiş.

Eçmiədzin mövqifində poyezd [qatar] dayandığı vaxt erməni dəstələri bu müsəlmanlar olan vaqonların üstünə hücum halında bulunmuşlar, fəqət mövqif komendantı mane olmuşdur. Komendant sonra saldatlarını götürüb mövqifdən getdiyi anlaşılmışdır.

Poyezd mövqifdən hərəkətə başladığı zaman 10-15-ə qədər erməni saldatları müsəlman kişiləri olan yük vaqonuna hücum etmişlər. Vaqonun bağlı olan qapısını zorlayıb açmaq istəmişlər. Fəqət kişilər müdafiədə bulunub mane olmuşlardır.

Eyni zamanda digər bir dəstə erməni saldatı da müsəlman arvadları oturan yük vaqonuna hücum etmişlər. Hücumçular vaqonun bağlı qapısını güclə çəkib açmışlar. Sonra saldatlardan biri dırmaşib vaqonun içinə girmiş, yerdə qalan yoldaşları da vaqon getdiyi halda vaqon yanınca yüyürməkdə və vaqondan tutub sallanmaqda imişlər.

Gecə saat 3 vaxtı və qaranlıq bir halda idi. Vaqona girə bilmiş erməni saldatı vaqon içərisində arvadların yanlarında olan şeylərin daşayıb dışarı, yoldaşlarına tərəf tullamağa başlamış. Əşya ilə dolu bir sandığı bu içəridən, yoldaşları da dışarıdan olaraq vaqondan arvadlar arasından çəkib dışarı salmışlar. Yerdə olan yoldaşları çəkib aparmışlar.

Vaqonda soyğunçuluğa başlamış erməni saldatı arvadların üstündəki zinətlərə də əl uzatmış, bəzilərinin boynundan qızıl boyunbağı-filan çıxarıb götürmüşdür.

Binaənileyh [ona görə], arvadlar arasında səs-küy, havar səsləri ucalmış və ermənilər bizi öldürürlər, soyub-talayır-lar deyər ağlaşmalara qarışıq istimdad [imdad; yardım] səsləri eşidilmiş, arvadların ağlaşmaların və istimdad səslərini bütün vaqonların sənişinləri eşitmişlər.

Bu halı həmin qatarda getməkdə olan İrəvan gimnaziyası müəllimi rum Fatinov da görmüş və eşitmişdir. Gürcü konsulu isə bu əsnada yatırmış.

Müəllim Fatinov hücumçu erməni saldatlarına və ermənilərə səslənib məzəmmət etmiş, bir tərəfdən də müsəlman kişilər səslərini ucaltmışlar.

Lihaza [bu səbəbdən], vaqonda olan erməni özünü vaqondan yerə atmış, yoldaşları ilə bərabər çıxıb getmişlər.

Müsəlmanlar Sərdarabad mövqifində hökumət dəmiryol kontroluna (ki, o da həmin qatarda idi) bu halı şikayət etmişlər.

Kontrol bəratülqövl [protokol] yazmış, Eçmiədzin mövqifi ilə telefonla danışmış, əhvalı soruşmuş, nəhayət, heç bir nəticə çıxmamış. Orada cavab vermişlər ki, böylə hadisədən burada bir asar (?!) [nişanə] yoxdur.

Mühacir müsəlmanlar böyləcə gəlib Sənainə çatmışlar.

Aparılan sandıq bir qoca kişinin maliyyəsi ki, bütün var-yoxu onun içində imiş. Arvad əşyası ilə bərabər aparılan malların qiyməti yüz min manata qədər imiş.

Həm bu qarət də qara camaat tərə-

findən deyil, erməni hökumətinin münəzəm saldatları tərəfindən vəqə olmuşdur.

* * *

Sənaindən keçib erməni dəmiryolu ilə biri Qarsa, digəri İrəvana, evlərini çıxartmaq üçün getməkdə olan iki nəfər müsəlmanı ermənilər Kolagirəndə vaqondan endirib aparmışlar. Gedənlər bir daha geri qayıtmamışlardır.

M. B.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Müsadirə olunmuş mallar

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti camaata və Bakıda olan gəmi cəmiyyətlərinə elam edir [bildirir] ki, Mavərayı-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] hökuməti tərəfindən azərbaycanlılardan və İran təbəələrinədən müsadirə olunan mallar ki, gəmi cəmiyyətlərinin anbarlarında mövcuddur, bilatəxir [təcili surətdə] sahiblərinə veriləcəkdir. Ona görə, mal sahibləri əllərindəki sənədat [sənədlər] ilə mallarını geri ala bilərlər. Dəxi bundan ötrü Nəzarətdən başqa bir icazə istənilməsi lazım deyildir.

Zəngəzurda

Üç gün əqdəm [qabaq] Zəngəzurdan varid olan [gələn] qaçqınların verdiyi məlumatlara görə, müsəlləh [silahlı] ermənilər yenidən müsəlmanlara hücum etməyə başlamışlardır. Bunların miyanında [arasında] Ararat hökumətinin nizami əsgər-

ləri dəxi vardırılar. Kəndisini yardımsız hiss edən minlərcə müsəlman camaatı vətənlərini buraxıb fərar edirlər. Bəzi müsəlman kəndləri müdafiədə davam etməkdədirlər. Bunlar kəndi nümayəndələri vasitəsilə Azərbaycan hökumətindən yardım diləmək fikrindədirlər. Ermənilərin axırıncı hücumlarından bir çox müsəlman kəndləri zərərdidə olmuşdurlar.

Mürsəl paşa

Batumdan alınan məlumata görə, bir qaç ay əqdəm [qabaq] İngilis Komandanlığının əmri ilə tövqif [həbs] olunmuş Mürsəl paşa Malta adasına göndəriləcəkdir. Başqa bir məlumata görə, paşanın nəfə [sürgün] olunması İngilis Komandanlığınca hənz təəyyün etməmişdir [müəyyənləşməmişdir].

Rusiya ilə mal mübadiləsi

Rostovdan Ümürusiya Kooperativlər İttifaqının nümayəndəsi Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Məzkur [deyilən şəxs], “Prikaspi Soyuz Kooperasiyası” ilə Rusiyanın mübadiləsi və sıx əlaqəsi olması haqqında müzakirədə bulunur. Bakıda və Zaqafqaziyanın başqa şəhərlərində şöbələr açılması da gözlənilir.

Səadət məktəbində

275-ci nömrəməzdə elan olunmuş Səadət mədrəsəsinin “Səmədiyyə” şöbəsinə daxil olmaq istəyən çocuqların ərizələri Bakı qəzavətxanası [qazıxanası] cənbində [nəzdində] qəbul olunur həmin eylül [sentyabr] ayının 20-ci günündən səhər saat 9-dan 2-yə kimi. Və gecə kursları dəxi böyüklər üçün bu növdür.

Heyət rəisi Muxtar Kərimzadə

Parlaman komissiyalarında

Hökumət məmurlarının yeni maaşları miqdarı haqqında qanun layihəsi bu günlərdə Maliyyə-Büdcə komissiyasının müzakirəsindən qurtarıb Parlaman müzakirəsinə veriləcəkdir.

“Müsavət”a varid olan teleqraflar

- Kürdəmir camaatı tərəfindən “Müsavət”ə böylə bir teleqraf varid [daxil] olmuşdur:

Biz Kürdəmir camaatı və ziyalılar Hökumətin başçısı Yusifbəyli cənablarının istefası haqqında iclas qurub müzakirədə qət etdik [qərara aldıq] ki, Parlaman dan və “Müsavət” fraksiyonundan prezident Yusifbəylinin şu istefasının əleyhinə protesto etmələrini rica edək.

*İclasın sədri: Məlikov
Katib: Mahmudov*

- Azərbaycan Dəmiryol xidmətçiləri və Hacıqabul mahalının camaatı tərəfindən “Müsavət”ə böylə teleqraf varid olmuşdur:

Biz Azərbaycan Dəmiryolunun xidmətçiləri və Hacıqabul mahalının camaatı hökumətimizin başçısı olan möhtərəm Yusifbəyli cənabının istefa verdiyini eşidib, qurduğumuz iclasda qət etdik ki, məmləkətimiz başsız qalmaması üçün şu istefa əleyhinə protesto edib Parlaman üzvlərindən və sosialist fraksiyalarından prezidentimizin şu istefası qəbul olunmamasına səs vermələrini rica edək.

*İclasın sədri: Allahverdiyev
Katib: Cavanşir İsayev*

Təshih

Keçən nömrələrimizin birində İtti-

faq məscid[i] nümayəndəsi Mikayıl Hacı Baxış oğlu toplayıb Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə verdiyi ianə 499 manat 50 qəpik olub da əvəzində 6069 manat 50 qəpik dərc olunduğunu Cəmiyyətin xahişinə görə təshih ediriz.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Gilək məscidi nümayəndələri Hacı Yunis və Hacı Zeynalabdin cənabları 625 manat ianə toplayıb cəmiyyətə vermişlərdir.

- Qars mühacirlərindən Səfər Həsən oğlu yetim olduğundan, Cəmiyyəti-Xeyriyyə məzkuru [adı çəkilən şəxsi] Yetimlər yurduna qəbul etmişdir.

Birja

Kerenski minlik 1.120 manat, 250-lik 1.060 manat və xırda 2 faizdir. Nikolay 5 yüzlüyü 1.250 manat, yüzlüyü 350 manat və xırda 70 faizdir. Gümüş manat 45 manat və xırda 20 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 525 manatdır və kağız lirə 125 manatdır. Tiflis parası 45 manatdır.

YAŞIL QƏLƏM

Cümə günü axşam saat 6-da Parla- man binasında “Müsavat” firqəsinə mənsub odada “Yaşıl qələm” dərnişinin ikinci ümumi iclası vaqə oldu.

İclasda cəmiyyətə aid bir neçə məsələlər haqqında sədr tərəfindən məlumat verildikdən sonra, ruznameyi-müzakirət [müzakirə gündəliyi] baxılmağa başlandı.

İlk əvvəl idarə üzvü Əli Yusif əfəndi tərəfindən Hüseyin Cavid bəyin “Bən is-

tərəm ki” və “Nəcmi-geysudar” [“Quyruqlu ulduz”] ünvanlı şerləri haqqında yazılmış təhlil oxundu, bütün məclis əhlinin məmnuniyyətini mövcib [məmnuniyyətinə səbəb] oldu.

Sonra mərhum Abbas Səhhətin “Yay gecəsi” ünvanlı uzun mənzuməsi oxundu. Məclis qərar qoydu ki, işbu şeir təhlil edilərək gələcək iclasa təqdim edilsin.

Mərhum Sabirin həyat və tərcümeyihəli barəsində oxunacaq məruzə hazır olmadığından, gələcək iclasa təxir edildi. Əlavə olaraq, dərnək qərar verdi ki, lazım gələndə yerlərinə müraciətlə, mətbusu [çapı] bitmiş əsərinin təkrar təb və nəşrinə təşəbbüs edilsin.

Məclisin sonunda Səfiqulunun bir qəzəli oxunub dərnək tərəfindən təhlil edildi.

Axırda dərnişin yazı yarışı idarə tərəfindən elan edildi. Bu yarışın təfsilatı ayrıca elan ediləcəkdir.

AZƏRBAYCANDA

Cənubi-qərb Azərbaycan hadisəti ətrafında

Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri atıdəki [aşağıdakı] teleqramı almışdır:

“Türk-azərbaycanlılar ilə məskun Vedibasara və Sürməli qəzalarının müvəqqəti də olsa Ermənistanına tabe edilməsi imkan xaricindədir. Doğma vətənlərinin hər qədəm torpağını qanlarına müləmmət edib [boyayıb] yarısı tələf edilmiş məzkur [deyilən] mahal müsəlmanları Azərbaycana mülhəq olmaq [birləşmək] və müqəddəs hüquqlarını istirdad [geri almaq]

yolunda bir çox fəlakətlər keçirmişlər. Hər müsəlmanın namusu və insafı bunu tələb edir ki, Böyük Vədi qəhrəmanlarının qanları hədəf getməsin. Binaənileyh [ona görə], İrəvan vilayəti müsəlmanlarının ümumi ictiması [yiğıncağı] zati-alilərinizdən istirham [xahiş] edir ki, Vedibasara ətrafı və Sürməli qəzasının bitərəf məntəqəyə daxil edilməsi üçün sərifi-əhtimam edib [səy göstərib] təkidatda bulunasınız.

İdarə sədri: Makinski”

Lənkərandan

Xüsusi

[Mehmandarov] Səməd paşa ilə görüşmək.

Sentyabr ayının 9-cu günü axşam saat 7-də Astara qəhrəmanı, öz vətəninin düşmənlərlə il yarım islamıyyət namına vuruşan, bolşeviklərlə milliyyət namına dava edən və oğlanlarının tələf olmasına “uf” deməyən Hüseyin Ramazanov Hərbiyyə naziri Səməd paşa həzrətlərinə təqdim olundu.

Hərbiyyə naziri məzkur [adı çəkilən] Hüseyin Ramazanovu qəbul edib öz yanında oturdar, Səməd paşa Ramazanovun oğlanlarını diri görmədiyinə pək təəssüf edib Hüseyin əfəndini əmin edər ki, hökumət onu həmişə əziz saxlayacaqdır. “Hökumət Ramazanov barəsində qəzetələrdə çox oxuyub və çox eşitmişdir” deyər Səməd paşa Ramazanov oğlanları barəsində sər-səlamətlik edər [başsağılığı verər].

Hüseyin Ramazanov vida etdikdə Səməd paşa onu Lənkəran əhalisinə məlum etməyi tövsiyə edər ki, yığılan yeni əxzi-əsgərlər [hərbi çağırışçılar] həpsi öz şəhərində öyrənib qalacaqlardır, başqa

yerə getməyəcəkdir.

Hüseyin əfəndi paşanın əlini öpüb odadan çıxır.

Hüseyin Ramazanovla dəxi mücahidlərdən Məhəmmədəli Əsgərov orada paşa hüzurunda yaxşı qəbul olunur. Səməd paşa onun haqqında dəxi yaxşılıq göstərir. Böylə bu iki mücahid başçıları Hərbiyyə naziri tərəfindən hüsən-qəbul olundular.

Lənkəranda səfərbərlik

Lənkəranda səfərbərlik məsələsi artıq dərəcədə yaxşı gedir.

Sübhədən təyin günü yeni türk cavanları böyük dəstə ilə zurna-qaval çaldıraraq şəhərin küçələrində dolaşırdı. “Yaşasın Hökumət!”, “Yaşasın uşaqlar!” sədələri asimana bülənd olurdu. Təzə cavanlardan kimisi oynayıb, kimisi bağırır və kimisi “Əsgər getməyə hazır olaq” deyir.

Şəhər tam şad olmuşdu. Böyük cavanlar dəstəsi Əkbərov evinin qabağına toplaşmış Hərbiyyə naziri Səməd paşa həzrətləri tərəfindən əsgərliyə təbrik olunub şəhərdə qalmalarını eşitdilər.

Ədliyyə naziri [Aslan bəy] Səfikürdski həzrətləri müfəssəl nitqində əsgərlik, cümhuriyyət və istiqlalıyyət müdafiəsini tövsiyə edib, düşmən, əsgərin çoxluğundan vahiməyə düşüb qəsb etdiyi Lənkəranı, vətən torpaqlarımızı geri verməyə məcbur olmasını deyib, Muğan barəsində və başqa şəhərlərimizin Azərbaycan hökumətini tanımağı barəsində bəyanat verdi. Axırda Səməd paşa həzrətlərinin gözəl surətdə fəaliyyətindən dəxi xəbər verdi.

Bu arada böyük dəstə “Yaşasın Səməd paşa!” dedi.

Burada müəllim İshaq Möhsünzadə nitqə başlayıb, “Əsgər getməyə hazırlaşmışıq, bədənimizdə türk qanı qurumayıb, istiqlaliliyyətimizi müdafiə etməyə var qüvvəmizlə çalışacağıq, zülmün topu var, gülləsi var, qəl’əsi varsa, haqqın da bükülməz qolu, dönməz üzü vardır” deyib, uzun nitqinə xitam verdi.

Camaat “Yaşasın millət!”, “Yaşasın Azərbaycan!” deyib natiqi əllər üstə bir neçə qədəm apardılar.

Dəstə zurna-qaval səsi ilə gedərkən, Kiçik Bazar məhəlləsi cavanlar dəstəsinə dəxi mühləq olub [qoşulub] böyük bir gurultu və alqışlarla hökumət divanxanası olan Xan evinin qabağına cəm olub, qubernatorun görüşməsinə müntəzir idilər. “Yaşasın əsgərlər!”, “Yaşasın zabitan!” səsi ərsə çıxırdı.

Nəhayət, vali həzrətləri nümayan olduqda [göründükdə] gurultulu alqışlarla nitqə başladı:

“Lənkəranlı qardaşlarım! Siz bu gün əsgərliyə gəlmisiniz. Mən sizdən çox razıyam. Hökumət sizlə bu gün fəxr edir. Necə burada bu növ yığışmısınız, mən arxayın oluram ki, hökuməti dəxi böylə müdafiə edəsiniz. Allah sizdən razı olacaqdır. Yaşasın Azərbaycan!” – dedikdə camaat “Yaşasın” sədələri ilə valini çağırıdılar.

Bu vaxt camaat arasında qoca Xəlil bəy Kələntərli cənabları qubernatora xitabən: “Cənab qubernator, biz ağsaqqallar dəxi, hazır durmuşuq. Bizə də silah ver, gedək öz millət və vətən düşmənləri ilə müharibə edək” deyəndə, vali: “Çox sağ ol, atam! Biz cavanlar ölənə kimi, siz qocalar müharibəyə getməyəcəksiniz. Nə vaxt biz vətən yolunda ölərsək, sonra

sizə növbə yetişər” deyə camaatın alqışları ilə dayandı.

Yenə də müəllim Möhsünzadə uzun, bəliğ [bəlağətli, ifadəli] və mütəəssir [təsiri] nitq söyləyib, cavanları[n] millət naminə ittihad etmələrini və düşmən qənşərində vuruşmalarını təkrar etdi.

Sonra vali Lənkəran işğalında böyük zəhmət çəkməsinə dəxi razılıq etdi. Sonra qazi və dəxi sonra Molla Məhəmmədəli axund əsgərlikdən danışdılar. Camaat yenə də zurna-qaval çala-çala və “Yaşasın əsgərlər!” deyə-deyə Əxzi-Əsgər [Hərbi Çağırış] idarəsinin qənşərinə toplanıb yazılmağa başladılar.

Yaşasın Lənkəranın cavan əsgərləri!

T. Ş.

MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm!

Zəngəzur qulluqçularına göndərmək üçün hökumət mənə bir milyon pul vermişdi. Mən də pulu təhvil alıb yola düşdüm. Birahə [dolanbac yol] ilə gedib Bazarçayı adlanan yerdə azdım. Dörd gün dağlarda dolanıb yolu bir yerə çıxara bilmədim. Dördüncü gün kənardan bir kənd görüb gəldim kəndə. Həmin kənd Quşçubilək adlı bir erməni kəndi imiş. Kəndə çatdım axşama dörd saat qalmış gördüm ki, kənd erməni kəndidir.

Ermənilər mənə görüb müsəlləh [silahlı] mənə əhatə etməyə qərar verdilər. Mən isə nəəlac qaçmaq fikrinə düşdüm. Ermənilər hər tərəfdən atəş açdılar, mən də bunlara atəş açıb qaçırdım. Xülasə, axşama kimi qabağa düşən erməniləri

güllələyə-güllələyə qaçırdım. Ta axşam olub qaranlıqdan istifadə etdim. Atıma da güllə dəymişdi. Gördüm ki, at gedə bilməyəcək, atdan düşüb pulu və xurcunu götürüb qaranlıq, yol yox birahə ilə qabağım haraya gəlir gedirdim. Axırda bir qayaya rast gəldim. Bərk yorulmuşdum, dəxi ermənilərdən də bir səs yox idi.

Qayanı dolaşdıq bir gizlin yerini tapdım, pulu, xurcunu gizlədib, bir qədər dincimi alandan sonra gəlib Şəhlə obasına çatdım. Şəhlə camaatı əvvəl mənə erməni hesab edib, çox əziyyət etdilər. Sonra bir nəfər hacı və camaat yüzbaşı mənə tanıyıb camaatı sakit etdilər ki, bu, qalalı [şuşalı] Əfrasiyab Əzimov. Və xülasə iki gündən sonra həman yüzbaşı hacı ilə bahəm mənə də bir at verib gəldik atım qalan yerə. Atdan bir əsər görməyib gəlib qayadan pulu və xurcunu götürüb dəxi məhəlli-möv’uda [vəd olunan yerə] gedə bilməyib, qayıdıb Şuşa şəhərinə pulu hökumətə təhvil verdim.

Əfrasiyab Əzimov

ELANLAR

Bayılda

Ev satılır. Sahibindən xəbər almaq olar. Telefon nömrə 36-47

9075

İtibdir

Məşhədi Mehman Aslanzadənin Şuşa şəhərindən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

9074

Satılır

Baqqaliyyə mağazası üçün təzə şüşə obstanovka. Olqinski küçə, “Qafqaz-Merkuri” qarşısında. Həsənovun limonad dükanı.

9065

İtibdir

Heydər Qulu oğlunun Zəngəzur qəzasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9072

İtibdir

Hacı Əbdülhüseyn oğlu Novxanı kəndindən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9073

İtibdir

Hüseynağa Rzayevin Zaqafqaziya Ruhani İdarəsindən aldığı metrik şəhadətnaməsi itib. Etibardan saqitdir.

9069

İtibdir

Rzağa Rzayevin Zaqafqaziya Ruhani İdarəsindən aldığı metrik şəhadətnaməsi itib. Etibardan saqitdir.

9070

İtibdir

Nabat xanım Rzayevanın Zaqafqaziya Ruhani İdarəsindən aldığı metrik şəhadətnaməsi itibdir. Etibardan saqitdir.

9071

Qaliçələr [xalçalar]

Əldən, ələlxüsus evlərdən qaliçələr alıram. Telefon nömrə 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 6-dan 7-dək.

9052

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-

7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilir. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Səxter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopeliyov

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi

Semyon Aronoviç Kaqan

(18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər

gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çarşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi

B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantının küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor

Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi

S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi

Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziceskinin küncündə.

9022

Elan

Ümuma elan olunur ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən Bakı müalicəxanalarına ağ və yara bağlayan materiallar verilir. Həmin materiallar ərzi-hal [ərizə] vermiş müalicəxanalara Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fabrika skladından buraxılır. Bəzi müalicəxanalar bu materialları almışlar. Almamış olan müalicəxanalar isə ərzi-hal ilə Nəzarətə müraciət edə bilərlər.

T-254

Elan

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla Bakı camaatına elan edir ki, Bakı-Biləcəri yolundakı 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95 nömrəli poyezdlərə sentyabrın 10-dan etibarən baqaj qəbul olunur.

T-253

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bakı paroxod cəmiyyətlərinə və bununla maraqlananlara elan edir ki, Azərbaycan və İran təbəələrinin Zakaspi hökuməti tərəfindən zəbt olunan malları indi paroxod cəmiyyətləri skladlarında dirlər və bu malları sahibləri icazəsiz, fəqət mallar onların olduğunu təsdiq edəcək vəsiqələrlə ala bilərlər.

*Nazir: [Ağ] Əminov
T-262*

* * *

Azərbaycan Posta və Teleqraf məktəbinə yenidən altı aylıq kursa ərizə qəbulu başlanmışdır.

Məktəbə qəbul olunacaq: Türk lisanını bilməyə mövcud edadi məktəblərin birisindən təhsili haqqında əlində altı klasın itmamı [bitirilməsi] üçün şəhadətnaməsi olan şəxs. Qəbul olunacaq əşxas [şəxslər] mükəlləfiyyəti-əsgəriyyədən [əsgərlik mükəlləfiyyətindən] kursu qurtarana qədər azad olacaqdır. Kursu bitirdikdən sonra göstərdiyi fəaliyyət və müvəffəqiyyətdən dolayı istedadına müvafiq Posta və Teleqraf dəvairində [dairələrində] ona məsuliyyətli vəzifə veriləcək.

Ərizə qəbul olunur: iş günləri hər gün saat 11-dən 3-ədək Posta və Teleqraf Nəzarətinin dəftərxanasında (Naberejni, Mirbabəyevin mülkündə) və Azərbaycan Posta və Teleqraf nahiyəsi müdiri dəftərxanasında.

*Posta və Teleqraf Nəzarətinin
dəftərxana baş müdiri Blajevski
Kargüzar R. Rəhimli
T-244*

Elan

Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının həmin sentyabr ayının 10-nda vaqe olan iclası qərarı mövcubincə, İttifaqın idarəsi Sənaye, Ticarət və Ərzaq Nəzarəti binasında 64 nömrəli evə köçürülmüşdür. Çit və qənd ovuntusu İttifaqın xüsusi anbarından Sisianovski

küçədə kəndçilərə bu halda buraxılmaqdadır. İdarə hər gün səhər saat 9-dan 2-yacən və axşamlar saat 6-dan 8-ə kimi açıqdır.

İdarə

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Teleqraf xəbərləri**

səh. 314. “Pskov, 17 eylül”: qəzetdə “Pskov” yerinə “Moskva” getmişdir. Estoniya ilə Sovet hökuməti nümayəndələri arasında müzakirələr Pskovda davam edirdi.

Qəzetlərdən

səh. 315. “Kurlandiya sərhədi Litvada”: qəzetdə “Litvada” sözü təhrif edilmişdir.

“Şavli”: Litvanın şimalında şəhər; indiki Şauley [Šiauliai] şəhəri.

Əlifba tarixində türklərin vəziyyəti və təbdili-hürufat

səh. 318. “zəlamı-cəhl”: qəzetdə “zülmi-cəhl” getmişdir.

“fon Le Coq”: Alman aliminin soyadı qəzetdə təhrif edilmişdir.

səh. 319. “Türk yurdu”: İlk dəfə 1911-ci ildə İstanbulda nəşr edilməyə başlayan jurnal. Qayəsi “Türklüyə xidmət etmək və faydalı olmaq” şəklində ifadə edilən jurnalın birinci yayım dövrü 1918-ci ilə qədər davam etmişdir. İkinci yayım dövründə (1923-1931) jurnal Ankarada nəşr edilmişdir. “Türk yurdu” jurnalında dövrün bir çox qabaqcıl ziyalısının, o cümlədən Ziya Gökalp, İsmayıl Qasıralı, Yusif Akçuralı, Əhməd Ağaoğlu, Məhməd Əmin Yurdaqul, Fuad Köprülü və başqalarının imzalarına rastlanır.

“Hələ Navuxodonosor dövründə...”: e. ə. 605-562-ci illərdə hakimiyyətdə olmuş II Navuxodonosor nəzərdə tutulur.

səh. 320. “«Qamusı-türki»; «ayn» bəhs-i”: türk alimi Şəmsəddin Saminin hazırladığı türk dilinin izahlı lüğəti “Qamusı-türki” nəzərdə tutulur; “übur” və “ibrani” sözləri ərəb əlifbasında “ayn” hərfi ilə başlayır. Ş. Sami öz izahlı lüğətində “übur” sözünü belə izah etmişdir: “Übur: keçmə, atlama, bir suyun otə yaxasına keçmə; ibranilər Həzrəti-

İbrahimin məyyətinə Babili tərkə Fərat məcrasını übur etdiklərindən, ibrani təsmiyə olundular.”

“Asim”: türk alimi Nəcib Asim nəzərdə tutulur.

səh. 321. “...burada yalnız bir neçəsini göstərməliyəm”: Orxun əlifbasının şrifləri olmadığından, müəllif Orxun hərflərinə bənzəyən latın əlifbası hərflərindən istifadə etmişdir; misalları eynilə saxladıq.

“hərflərinin yerini tutur”: qəzetdə “hərflərinin” yerinə “çoxlarının” getmişdir.

“Qutadqu bilig”: XI əsrdə yaşamış türk mütəfəkkiri Balasaqunlu Yusif Xas Hacibin əsəri. Türk dili və ədəbiyyatının ən böyük qaynaqlarından biri olaraq qəbul edilir.

İqtisadiyyata bir nəzər

səh. 323. “Türklərin o zamana qədər bir dənə baqqal (baqqal) dükkanı belə yox idi.”: “baqqal” sözü ərəb əlifbası ilə iki fərqli imlada yazılmışdır.

“Pera”: İstanbulun Avropa hissəsində yerləşən Bəyoğlu ilçəsinin köhnə adı. Adı yunanca “qarşı tərəf; o biri tərəf” mənasına gəlir. Tarix boyu daha çox azlıqların yaşadığı, xarici ölkələrin diplomatik nümayəndəliklərinin yerləşdiyi rayon olmuşdur.

“Sirkəçi”: İstanbulun Avropa hissəsində, Fatih ilçəsində, dəniz kənarında rayon.

“Bəyoğlu”: İstanbulun Avropa hissəsində yer alan ilçələrdən biri.

səh. 324. “ilaci-vaqəə piş-əz-vüqu bayəd kərd”: “bir işin çarəsini, o iş olmamışdan eləmək lazımdır” (farsca)

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 326. “M. B.”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Azərbaycanda

səh. 330. “Zülmün topu var, gülləsi var, qəl’əsi varsa, / Haqqın da bükülməz qolu,

dönməz üzü vardır”: Türk şairi Tofiq Fikrətin “Millət şərqi” adlı şeirindədir.

Elan

səh. 334. “Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının...”: bu elan qəzetdə yarımçıq qalmışdır.

Bazar ertəsi, 22 sentyabr 1919-cu il, nömrə 279

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 26 zihiccatül-haram sənə 1337. 22 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Cavad Rüstəmov və Ələkbər Məhəmmədov kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir kədər və həsrətlə] öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına öz sevgili qaynı **MİRƏHMƏD HACI MİRABUTALIB OĞLU ABDULLAZADƏNİN** sentyabr ayının 21-də, axşam vəfat etdiyini məlum edir. Mərhumun cənazəsi düşənbə [bazar ertəsi] günü həmin sentyabr ayının 22-sində, səhər saat 9-da Malı Krepostnoy küçədəki 116 nömrəli evindən Şah məscidinə aparılacaq.

9077

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məşhədi Kazım və Musa Ramazanovlar kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına öz sevgili əmisi oğlu və dayısı oğlu **MİRƏHMƏD HACI MİRABUTALIB OĞLU ABDULLAZADƏNİN** sentyabr ayının 21-də, axşam vəfat etdiyini məlum edirlər. Mərhumun cənazəsi düşənbə günü həmin sentyabr ayının 22-sində, səhər saat 9-da Malı Krepostnoy küçədəki 116 nömrəli evindən Şah məscidinə aparılacaq.

9076

ELAN

1919 sənə sentyabrın 22-sində, bazar ertəsi gündüz saat 10-da, Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, həmin sentyabr ayının 24-dən 1919-cu ildə cümə və bayram günlərindən başqa saat 10-dan Bakı yük stansiyasının 11-ci skladından hökumətin 1919-cu sənəsi 7 may qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] hərəkət edən Həcz və Təsviyə [Müsadirə və Ləğvetmə] Komissiyası tutulmuş yük və malları, məsələn məftul kantlar, kaskalar, serni [kükürdlü] kağız, boçkalar, şərəb, duz, lavrovı yarpaq [dəfnə yarpağı], sement, hər tövr təzə kitablar, şəkillər, ev aşıyaları, paltar və sairələrini satacaqdır. Həmin malları zikr olunan skladda torq [hərrac] olan günlər görmək olar.

T-263

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, Merkurjevski və Mixaylovski küçələrin küncündəki 1-4 nömrəli Azər-

baycan Dəmiryolunun Bakı şəhər stansiyası dəmiryol və su ilə yük göndərməkdən ötrü hər cür komisiya, aklad [vergi] və tamojna işlərini qəbul edir. Yük göndərmək üçün müfəssəl məlumat verir, Batuma məktubat göndərməyi qəbul edir, bundan əlavə, sənişinlər üçün əlavə komisiya haqqı ilə hər qatarlara plaskart ilə biletlər satır. Birinci klas bileti və plaskartı üçün 12 rublə, ikinci klas üçün 10 rublə, üçüncü klas üçün 7 rublə komisiya haqqı alınır. Kassa hər gün saat 9-dan 2-dək, bayram günləri isə saat 9-dan 12-dək açıqdır. Şəhər stansiya telefonu nömrəsi 29-97. Çorını-qorod skladi telefonu 14-57, şəhər skladi isə Merkur-yevski küçə Hacıyevin evindədir.

T-261

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsinin Eksploatatsiya qulluğunun ticarət hissəsi elan edir ki, dəmiryol ilə işi olanlara Batuma və geri məktub göndərməyə imkan vermək məqsədilə avqustun 26-dan Dəmiryol nazirinin icazəsi ilə (21 avqust 1919, nömrə 1246) Bakı şəhərində Bakı şəhər stansiyasında (Olqinski və Merkur-yevski küçələrin küncündə) və Batumda Batum Azərbaycan Agentliyində (Naberejni 8) məktubat qəbul ediləcəkdir.

Məktubat bayram günlərindən başqa hər gün səhər saat 9-dan 2-yə qədər qəbul edilib veriləcəkdir.

8 lotdan artıq olmamaq üzrə paketlər (zərflər) bağlanmamış bir halda, poçta markasından əlavə, hər paketə 25 rublə komisiya haqqı olaraq qəbul ediləcəkdir.

Məktubat həftədə 3 dəfə sürət qatarları ilə aparılıb gətiriləcəkdir.

T-260

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü sentyabrın 22-ndə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 85-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Buyvolov – Gənc Əli.

2-nci: Qırmızı Maska – Raqenbaum.

3-ncü: Yermak – Tələbə D. U.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9068

ELAN

Övrətim Mənzər Balakışı qızı Şuşa şəhərinin “Çuxur məhəllə”lisi sentyabrın 4-dən mənim Biləcəridəki mənzilimdən özü ilə bərabər 15.774 rublə nağd pul, 7 dəst ipək paltar və bir çox qızıl şeylər götürüb qaçmışdır. 18 yaşında, üzündə səpməsi var. Onu görənlərdən acizənə rica edirəm polis idarələrinə xəbər versinlər. Tapan şəxsə min (1000) manat mükafat veriləcək. Özüm də Biləcəridə depoda qulluq edirəm.

Məşhədi Şahməhəmməd Məşhədi

Məhəmməd oğlu

9081

ELAN

Bununla elan edirəm ki, atam Balaqardaş Qasimovun hər kimdə müahidənaməsi (doqovor), veksəl, akt, raspiska və qeyri kağızı olmuş olsa bir ayın müddətinə qədər mənə məlum etsinlər. Bir

aydan sonra bunlar etibardan saqit [etibarsız] hesab olunacaqlar.

Ünvan: Çadrovı küçə, nömrə 148.

Əşraf Qasimov.

MİRALAY HASKELLİN TƏKLİFİ

Şərur və Naxçıvan uyezdləri haqqında Amerika nümayəndəsi miralay Haskell cənabları tərəfindən Ararat və Azərbaycan hökumətlərinə verilmək üçün vəqə olmuş təklifin biri zahiri, digəri batini olmaq üzrə iki mənası vardır.

Zahiri mənası bütün məzkur [deyilən] uyezdlərin əhalisinə aid olub, tənziimidarə və təmini-məişətlərini hüsula gətirə bilən [idarələrini tənzim və məişətlərini təmin edə bilən] üsul və tədbirlərdən ibarətdir ki, maddə-maddə yazılıb, ələni [açıq] və aşkardır.

Batini mənası isə – bu, mənəvi bir zərbədir ki, onu ancaq Ararat Hökuməti dərk və hiss etməlidir.

Cümləcə məlumdur ki, Dövəli-müəz-zəmə [Böyük dövlətlər] içində bu axır vaxt ermənilər haqqında iltifat göstərən, onlara maddi və mənəvi köməklər vəd edən və bu vədlərin bir nümunəyi-hüsulu [əməli, baş tutmuş nümunəsi] olmaq üzrə erməni yoxsullarına ianələr paylayan, hamıdan artıq Amerika idi.

Bunun səbəbi o idi ki, Yevropaya və Amerikaya göndərilmiş erməni mü-rəxxəsləri [nümayəndələri] Ermənistanı tərif edərəkən, vəhşilər içində mədəni, zalımlar arasında məzlum, haqsızlıqlara uğramış haqlı bir millət deyə təsvirə çalışıb, həqiqəti-haldan [həqiqi vəziyyətdən] bixə-

bər olan amerikalıları o qədər qandırmışlardı [aldatmışdılar] ki, amerikalılarda Qafqaz dağları arasında layiqi-etina və caizihimayət və şayəsteyi-istiqlal [etinaya layiq, himayə edilməyə uyğun və istiqlalyyət qazanmağa yaraşan] bir millət varsa o da yalnız ermənilərdir, deyə böylə bir qənaət hasil olmuşdu.

Fəqət erməni millətinin başında duranlar o qədər kütahbin [dar görüşlü] oldular ki, bəlkə amerikalılar həqiqəti-halı təhqiq üçün Ermənistanı ziyarətə gələr və hasil edilmiş qənaətin yanlış olduğunu görələr, deyə bu xüsusda heç bir fikir və əndişə etməyib, təşkil etmiş olduqları cümhuriyyətdə mürəxxəslərin tərif və təsvirlərinə tamamilə zidd və bə-rəks [əksinə] olaraq bir hal törətməyə çalışırdılar.

Amerikalılar gəldilər. Hələ Haskell cənablarından əqdəm [əvvəl] erməni yoxsul və sitəmdidələrinə [zülüm çəkənlərinə] ianələr paylamaq qəsdilə Qafqaza gəlmiş olan Amerika heyəti, əhvalın başqa tərzdə olduğunu bir dərəcəyə qədər anladı. “Nə üçün siz ianənizi yalnız erməni yoxsullarına təxsis və təqsim edirsiniz?” [ayırır və paylayırsınız] – deyə suala: “Biz zənn etdik ki, möhtacı-ianə olanlar yalnız ermənilərdir” – deyə cavab verib, işlərdən bir o qədər də xəbərdar olmadıqlarını iqrara [etiraf etməyə] məcbur oldular.

Lakin erməni başçıları böylə vəqələrdən bir dərəcə ibrət almadılar. O ziyan-kar politikalarına davam ilə zülümdədə [zülümə məruz qalmış] müsəlmanları qi-yam və üsyana məcbur etdilər. İş o mə-qama çatdı ki, erməni cümhuriyyətinin əsasını təhdid edən təhlükələr vücuda gəldi. Şübhə yoxdur ki, erməni məzalimi

[zülümkarlığı] nəticəsi olan bu qanlı hadisələri, erməni mürəxxəsləri Yevropa və Amerika qarşısında başqa bir halda təsvir edib, erməni məzlumluğunun yeni bir sübut və dəlilidir deyər iradə edirmişlər [göstərmişlər].

Lakin Haskell cənabları gəldi, Qafqazı gördü, erməni həqiqətinə nəzər yetirdi, vəqə olan əhvalatı təhqiq etdi, Yevropanın və həmvətənlərinin bir çox yanlışlar və zəlalətə [səhvə, düz yoldan çıxmağa] qapdırılmış olduqlarını dərk etdi və bunun nəticəsində Şərur və Naxçıvan türklərini "mədəni məzlumların" vəhşiyənə hərəkət və zalımanə rəftarından xilas etmək üçün o tərəfləri Ermənistandan ayırmaq və bitərəf bir məntəqə halına salmağı lazım bildi.

İştə, Ararat Hökuməti politikasının nəticəsində daşnakların yedikləri mənəvi bir zərbə.

İndi keçəlim təklifin zahiri cəhətinə.

Bu təklif, əlbəttə ki, Şərur və Naxçıvan müsəlmanlarını və Böyük Vedi əhalisini Ermənistandan ayırmaq o tərəfin zülüm, sitəm, qətl və qarətindən xilas edə bilər. Fəqət bu hal, yəni məzkur uyezd-lərin [deyilən qəzaların] bitərəf bir mən-təqə halında nə qədər zaman davam edə-cəyi və bura əhalisinin müqəddəratı bilə-xirə [daha sonra] nə yolda həll ediləcəyi məzmununda irad edilən suallara təklif-də cavab yoxdur.

Təklifin "Məhəlli [yerli] idarə türk idarəsi olacaqdır" deyər üçüncü; "Bakı-Culfa dəmiryolu müxtəss [ancaq] Azərbaycan Hökumətinə təəllüq edəcək [məxsus olacaq]" deyər on beşinci və "İdarə üçün əlavə pul lazımlı olacaqsə, o pulu Azərbaycan Hökuməti buraxacaqdır" deyər on yed-

dinci maddələrdən aşkardır ki, bu təklif başdan-baş "Mus... Mus..." deməkdir ki, bir günü "Mustafa" olacağı aşkardır. Yəni bir yer ki, onun idarəsi Azərbaycan qaydasıdır, içindən keçən dəmiryolu Azərbaycanındır, məsarif və məxaric üçün xərclənən pulu da Azərbaycan xəzinəsinindir – o yer siyasi məntiq üzrə Azərbaycan torpağından hesab edilə bilər.

Buna görə, Şərur və Naxçıvan məsələsi bilaxirə rəsmən Azərbaycana ilhaqla [qoşulmaqla] həll edilib qurtara bilər ki, buna oraların əhalisi də razıdır, Dövlətimüəzzəmə nümayəndələri də maildirlər [meyil edirlər, yönəllirlər] və məntiq də böylə hökm edir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Ukrayna mürəxxəsləri

Qəzetlərin əxbaratına [xəbərlərinə] nəzərən, Ukrayna mürəxxəsləri [nümayəndələri] Londona müraciət edərək, Denikin Ukraynanı ilhaq etmək [özünə birləşdirmək] fikirlərinə qarşı protesto etmişlərdir.

Kubanda

Kuban radası [parlament] intixabatı [seçkiləri] üçün şiddətli hazırlıqlar yapılır. Əfkari-ümumiyyə [ictimai fikir] denikinlərə qarşı bir vəziyyət almışdır. Menşevik-

lər və sağ esərler kəndi siyahılarını hazırlayırlar.

Lenin ya Noske

Petroqrada "Pravda" qəzetəsi nemsə qəzetələrindən iqtibasən yazır ki, Fransa sosialistləri lideri Frossar, Lütsern Beynəlmiləl Sosialistlər Konfransında söyləmişdir ki, hərəgah Fransa sosialistləri Leninlə Noskedən birini intixab etmək [seçmək] istəsəydi, əlbəttə ki, Lenini tərcih edərdilər.

Ac Moskvaya müavinət

Samara - Eylülün 12-də içəri Rusiyaya 167 vaqon buğda göndərmişdir.

Denikin tərəflərində

Kiyevdə aclıq olduğundan, general-qubernator hökm vermişdir ki, bütün fırınçılar (çörəkçilər) ətmək pişirib əhaliyə satsınlar. Əmrnamədə denilir ki, şəhərdə un vardır, ancaq siz gizlədirsiniz.

- Xarkov general-qubernatorunun əmri ilə "V[eçerneye] v[remya]" qəzetəsi müdiri [Boris] Suvorin "Möhkəm sulta veriniz" deyər nəşr etdiyi məqalədən dolayı 5 min rublə cərimə edilmiş və məqaləni yazan Breşko-Breşkovskaya dəxi həbs edilmişdir.

General Yudenic

Beloostrov - Qəzetələr yazırlar ki, cənub-qərb qoşunlarının həzimatı [məğlubiyyəti] Müttəfiqlərə sui-təsir [pəs təsir] bağışlamışdır. Beynəlmiləlmüttəfiqin Şura [Müttəfiqlərarası Şura] general Yudenic üçün müşkül vəziyyət içində olduğunu müttəzəmmin [ehtiva edən] bir teleqram ingilis generalı Huevdən almışdır.

Rusiya işlərinə müdaxilə məsələsi

Ali Müttəfiq Məclisin guya Rusiya işlərinə müdaxilə etməməyi qət etməsini [qərara almasını] xəbər verən teleqrafnamələr münasibətilə bolşevik qəzetələri yazdıqları baş məqalələrində deyirlər ki, Dövləti-Müttəfiqə [Antanta dövlətləri] şimdi yəqin etmişdir ki, Rusiya əksinqilabına müavinət üçün sərf edilən paralar rüzgara [küləyə] qarşı buraxılan kağızlara bənzər ki, ondan heç bir mənfəət də gözləmək olmaz.

Beylis işi

Beylis işinin baş müttəşəbbislərindən [təşəbbüskarlarından] olan Vipper Moskvada İncilabi Tribunalı tərəfindən məsul edilərək təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışdır.

Hərbi əməliyyat

Şimali Dvina istiqamətində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] Blaqoveşşenski işğal etmişdir. Düşmən təyyarələri Kronştadtı yənidən bombardman etmişlərdir. Bobrovsk ətrafında Ola nəhri üzərinə qitəatımız müvəffəqiyyətlə çıxmışlardır. Düşmənin təzyiqaı altında əsgərlərimiz Nejinini tərək etmişlərdir. Nosovkanı işğal edərəkən qitəatımız 4 top qənimət almışdır. Düşmən təzyiqaı ilə Sudja şəhərindən çəkilməyə məcbur olmuşuq. Bizim hissələrimizin Don səvahlində [sahillərində] müvəffəqiyyətləri olmuşdur. Tryoxostrov dairəsində süvarilərimiz müvəffəqiyyətli hücumlar yapmışlardır. Tsaritsinin 15 fərsəx məsafəsində müvəffəqiyyətli müharibələrimiz davam edir. Kurqan dairəsində qitəatımız tərəfindən Lopatinskaya işğal edilmişdir. Müvəffəqiyyətli hücumumuz

tövsiyə-dairə etmədədir [genişlənməkdədir]. Kurqan dəmiryolu boyunda müvəfəqiyyətli hücumlarımız davam etmədədir. Aktyubinin cənub-şərqində düşməni təqib edərək bir qaç top və bir qaç mühimmi-hərbiyyə qənimətimiz olmuşdur.

Vilsonun bəyanatı

Vaşinqtonda Senatın xariciyyə işlərə baxan komissiyasında rəisi-cümhur Vilson izhar etmişdir ki, Amerika hökuməti müharibə başladıqda gizli müahidənamələr [sazişlər] ona məlum deyildi və onun tərəfindən təklif edilən 14 maddə bu gizli müahidənamələri öyrənməkdən ötrü hazırlanmışdır.

Yaponiyanın irqləri birləşdirmək məsələsi həllinə Amerika hökumətinin nə cavab verəcəyi sualına Vilson demişdir ki:

“Parisdə bir çox ixtilafa bais olan bu məsələyə azad cavab verməyə o qədər əmin deyiləm. Böylə zənn edirəm ki, beynəlmillət saziş nəfinə [xeyrinə] olaraq, bu məsələyə cavab verməmək daha yaxşıdır.”

Petroqrad üzərinə hücum

Stokholmdan xəbər verirlər ki, hal-hazırda general Yudenic, [Stepan] Lianozov və Skropadski oradadırlar. [Böyük knyaz] Nikolay Nikolayeviçin vürudu [gəlməsi] gözlənilir. Petroqrad üzərinə olacaq hücum layihəsi Stokholm Konfransında müzakirə edilməkdədir. Lakin belə zənn edirlər ki, bu Konfrans[ın] hərbi cəhətdən daha artıq, siyasi əhəmiyyəti vardır.

Mərakeşdə həyəcan

“Tayms” qəzetəsinin müxbiri Mərakeş əhvalının həyəcanlı olduğunu xəbər

verir. Orada üsyançılar başçısı Raysuli miqdarı az olan İspaniya dəstələri əleyhinə hərəkət edib, ərzaq və mühimmat aparmaqda olan nəqliyyat vəsaitini [vasitələrini] zəbt etməkdədir. Raysulinin partizan dəstələri hər gecə İspaniya qaraqolları xəttini keçib dinc Mərakeş köylərinə hücum etməklə əhalini qarət edirlər.

İspaniya məmurları nüfuzlu bir nəfər məhəlli [yerli] şəxs vasitəsilə Raysuli ilə müzakirata girişmək istəmişlərdir. Məzkur [deyilən] şəxs Raysuliyə məktub yazıb, müzakirədən ötrü onun yanına getməyə icazə istəmişdir. Raysuli cavab vermişdir ki, hərəgah istəyirsə, gələ bilər, lakin gələnin kimi dərhal qətl ediləcəkdir. Bu cür cavabdan sonra məzkur şəxs Raysulinin yanına getməkdən imtina etmişdir.

Raysuli əlavə etmişdir ki, o, İspaniyalılarla müzakirata girişməz və İspaniyalıları Mərakeşdən tamamilə qovulmayınca rahat olmayacaqdır.

İspaniya zabitləri və saldatları öz əsgərlərinin az və fəna bir surətdə olmalarını gizlətməyirlər. Raysuli dəstələri tərəfindən işğal edilən yerlərə hücum etməkdən ötrü Yevropadan qüvvə almaq lazımdır.

DAĞISTANDA QIYAM

Keçən gün Dərbənddən və Qasım-kənddən gələnlər nəql edirlər ki, Dağıstan qiyamı öylə bir geniş və təhlükəli surətdə başlanmışdır ki, imdikdə onu yatırmaq və ya müvəqqətdən dayandırmaq asan deyildir. Bütün Dağıstan, onunla bərabər Şimali Qafqaziya od-yalov içərisin-

də olub, əhalinin narazılığı və həyəcanı getdikcə şiddət etməkdədir.

Üsyan dabrovollar olan oblastlara si-rayət eyləyir. Neçə gün irəli vüqu bulan müsədimə [toqquşma] və müharibələrdə Dabrovol ordusu böyük tələfat verməklə külli miqdarda qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimətlər] buraxıb getmişlərdir.

Bakıda alınan xüsusi bir məktubda Dağıstan əhvalı haqqında böylə məlumat verilir:

“Dağıstanda Dargin nahiyəsində üsyan başlanmışdır. Top və pulemyotlarla 600 nəfərdən ibarət cəza dəstəsi göndərilmişdir. Məkaği dərəsində onları 7 min nəfər üsyançı mühasirə edib hamısını qırılmışlar. Cəza dəstəsindən ancaq 35 adam qaçıb qurtarmışdır. Toplar, pulemyotlar və başqa ləvazimat üsyançılar əlinə keçmişdir. Dağıstan əhalisi ruhlanıb, ola bilər ki, ümumi üsyan qalxsın. Dərbənddə həyəcan vardır. İşlər fənadır. Buna da müqəssir [Mikayıl] Xəlilov və başqalarıdır.”

VÜKƏLA ŞURASINDA

[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maliyyə nazirinin sərnəşin və əşyalarının buraxılması üçün qayda tərtibi haqqındakı təqriri [rəsmi müraciəti] istemasından [dinləndikdən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Maliyyə nazirinin layihəsi təsdiq edilərək, icbari qərardad kimi “Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin əxbarı”nda elan [elan] edilsin.

- Ədliyyə nazirinin Bakı şəhər Müsəlimə [Sülh] məhkəməsi İsmayıl bəy Sultanovun işinin qət edilməsi [sonlandırılması] haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qət etməli [sonlandırmalı].

- Səhhəti-Ümumiyyə nazirinin dövləti feldşer məktəbi təşkili qəsdilə mövcud məktəbin Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti öhdəsinə alınması və bir sənəlik məsarifat təyini haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

1) Məktəbin qəbulu və bir sənəlik 205 min manat məxaric təxsis [ayrılması] haqqındakı məruzə təsvilə [bəyənilməklə], Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

2) O vaxtadək 20 milyonluq fondan məzkur [deyilən] məktəb məsarifatı üçün 4 aylıq olaraq 68 min 400 manat buraxılsın.

- Ticarət nazirinin Axısqa qəzası əhlinin oraya 2 min arşın Tağıyev bezi aparmağa icazə istəməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

İstida [xahiş] rədd edilsin.

- Ticarət nazirinin püxtəçilərlə [pambıqçılarla] rəhnsiz müqavilənamə əqdi [bağlanması] haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Təklif rədd edilsin.

- Ticarət nazirinin 28 iyulda verilən mal aparılması və gətirilməsi haqqında qanunun Lənkərana da şamil edilməsi təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Şamil edilsin.

- Ədliyyə nazirinin publikasiya haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Ədliyyə nazirinin məhkəməyə veriləcək zamin malının ümumi satışla satılması qanununun dəyişilməsi haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maliyyə nazirinin hökumətin 20 avqustdan Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon borc verilməsi haqqında verdiyi qərara əlavə edilməsinə dair təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

20 avqustdakı qərara bunları da əlavə etməli: Məzkur [deyilən] qərardadda göstərilən iki mənbə olmadığı təqirdə, Bələdiyyə İdarəsi borcu 1923-1924-cü sənələrdə Bələdiyyə İdarəsi smetasına daxil etməklə (hər sənədə 5 milyon və yaxud faizlər), 1920-ci sənədən etibarən hər sənə smetasına idxal edilməlidir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] Maliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, neft mədənləri sahibləri əksərən neft üçün yer olmadığından mədənləri qapamaq və fəhlələrə gec məvacib verməyə səbəbiyyət verir. Nəzarət rica etmişdir ki, bu məsələ ciddi məsələ olduğu üçün tənzip edilməsi haqqında la-

zimi tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Qolovan Ukrayna Demokratik Cümhuriyyətinin müvəqqəti Bakı vis-konsulluğuna təsdiq edilmişdir.

“MƏŞHUR” ŞAYİƏLƏR

Bəzi uydurma şayiələr var ki, söylənə-söylənə təvatür [ağızdan-ağıza yayılan xəbər] hökmünü alır və böylə olduqdan sonra məzkur [deyilən] şayiəni uyduranlar kəndiləri də inanmağa başlarlar.

Daxiliyyə Nəzarətində olan firqənin nüfuzi-hökumətindən istifadə edərək firqəçilik yapıdığı və hökumət gücünü firqə mənafeyinə işlətdiyi haqqındakı rəvayət işbu qəbildən bir şayiədir.

Bu şayiə “İttihad” firqəsinin siyasəti-daxiliyyəyə aid olmaq üzrə Nəsim bəy Kabinəsinə verdiyi istizahında [sorgusunda] dəxi qabarıq bir yer bulmuşdur.

İstizah namı verilən məzkur töhmətnamədə [ittihamnamədə] aşkara denilir ki: “Hökumət[in] xoşuna getməyən firqə adamlarının tərd edildikləri [qovulduqları], həbsə alındıqları, hətta öldürüldükləri qətiyyətin inkar edilməyən həqiqətlərdəndir.”

Böylə “inkar edilməyən həqiqətlər” istizahda çoxdur. Hətta “ricali-dövlətin [dövlət adamlarının] xəyanətindən” belə bəhs olunur.

Bu xüsusda istizah Parlaman kürsüsündən mövzui-bəhs [müzakirə mövzusu] olarsa, Kabinə rəisi-müstəfesi [istefa etmiş Kabinə rəisi] kəndiləri də cavab verə bilərlər. Bəlkə də istefaya getdikləri üçün

buna heç də lüzum görməzlər. Bu bir bəhsi-axər [başqa məsələdir].

Fəqət “Müsavat” firqəsinin rəisi olmaq həsəbi [səbəbi] ilə hökumətin, bilxassə Daxiliyyə Nəzarətinin firqəçiliyi haqqında bir neçə kəlmə izahatda bulunmaq istəram.

Deyərlər ki, Daxiliyyə Nəzarətinin bütün məmurları “Müsavat”dandır. Daxiliyyə Nəzarətində bir məmuriyyət almaq üçün əvvəlcə “Müsavat”a yazılmaq lazım imiş.

Baxalım iş böyləmidir:

1) Qarabağ general-qubernatoru doktor Xosrov bəy Sultanov firqədən istefa etmiş bir zətdir [şəxsdir].

2) Qazax general-qubernatoru Rza Qaraşarov sosialistdir.

3) Zaqatala valisi Məhəmməd ağa Şahmaliyev bitərəfdir.

4) Bakı valiyi-sabiqi [keçmiş valisi] Rəşid bəy Axundzadə bitərəf idi, indiki [Nərimanbəyov] Əmir bəy də bitərəfdir.

5) Bakı qradonaçalnikinin müsəvatçı olduğuna əcəba isbat varmı? Yoxsa Zalsmanmı müsəvatçıdır?

6) Gəncə valisinin firqədən olduğuna və firqəçilik yapıdığına əcəba firqənin böhranlı günlərdə kəndisinə qarşı aldığı vəziyyəti-tənqidkarənə iləmi hökm edilir?

Məlumdur ki, pristavların müsəvatçı olduqlarından bəhs olunub durur. Əcəba, daxili idarənin mühüm məmurları müsəvatçı deyil ikən nasıl olur ki, xırda məmurlar hər müsəvatçı olur?...

Müxəlif firqə adamları “təqib, təzyiq və hətta terror” edilmiş. Halbuki “müvafiq olan firqə üçün məmurlar mübəlləğlik [təbliğətçilik] rolunu oynayırlarmış”. Hənkə müxəlifin harada “terror” edildiyini bə-

kə söylərlər, bilərlər. Əgər bir taqım qəza və həvadisə uğrayan firqə əzasını [üzvlərini] nəzərdə tutub da müəyyən bir hökm vermək caiz isə, o zaman hər kəsdən ziyadə yenə hökumətdə olan firqələr, ələlxüsus “Müsavat” məzlum çıxar.

Məsələn:

1) Qazaxda firqə komitəsinə mənsub Mehdi ağa Qiyasbəyov qətl edildi. Hələ qətil bulunmamışdır.

2) Salyanda Salyan şöbəsinin katibi [Rüstəm] İskəndərzadə kəza [həmcinin] qətl edildi ki, hələ qətli bulunub cəzasını görməmişdir.

3) Qarabağın yolunda Parlaman əzası müsəvatçı Cavad Məlik-Yeqanov, yoldaşı Mərkəz Komitəsinin əzası Zülfüqar Mahmudov və bitərəflikdən “Müsavat”a keçmək ehtiyatsızlığında bulunan Cəlil bəy Sultanov günüz günorta çaği soyuldular. Hələ soyanlar tutulmamışdır.

4) Firqənin çalışqan və məmləkəti yolunda xidməti keçmiş əzası Kərbəlayi Vəli Mikayılov Bakıda 6-cı uçastokda adi bir cani kimi haqsız olaraq təhqirə məruz qaldı.

Yoxsa “İttihad” firqəçilik yapan Daxiliyyə Nəzarətindən bunlarınmı hesabını görmək istəyir? Terror dan bəhs edərəkən məqsədi bumudur, yoxsa “Novı svet” faciəsinimi qəsd edib? Fəqət o əcaib bir şəkildə vəqə olan faciəni dəxi bərfərz [müsal üçün] “terror” olaraq qəsd etsək belə, məzlumlar hər halda müxəlifdən deyil, koalisyona mənsub firqədən idilər.

Daxiliyyə Nəzarəti müsəvatçıdır, deyə tənqid edənlər eyni zamanda da deyirlər ki, Nəsim bəy pək eyi siyasətdir [siyasətçidir], yeni Kabinə təşkilinə o layiqdir, fəqət heyfa ki, daxiliyyə işlərinə baxmağa vaxtı olmadı da, işi yalnız müavini [Sadıq

bəy] Ağabəyova buraxdı. Fəqət Ağabəyov da müsavətçimidir, firqə ilə bir əlaqəsi varmıdır? – deyə sorunuz. O zaman münəqqidlərin [tənqidçilərin] nə kimi kəndiləri uydurduqları şayiyyə söyləyə-söyləyə nəhayət kəndilərinin də inanmaya başladıklarını görürsünüz!

Daxiliyyə naziri firqəçilik yapır, dedikləri zaman nədənsə hər vaxt Molla Nəsrəddinin hekayəsi yadıma gəlir. Molla Nəsrəddinə “arvadın çox gəzəyəndir” dedikləri zaman, öylə isə “neyçin bizə də gəlmir” dediyini əlbəttə siz də xatırlarsınız.

M. Ə. Rəsulzadə

POLKOVNIK HASKELLİN ERMƏNİSTAN HÖKUMƏTİNƏ TƏKLİFİ

Polkovnik Haskell Ermənistan Rəisi-vükəlasına [Baş nazirinə] böylə bir məktub göndərmişdir:

Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərinin nə kimi əsaslarla bitərəf məntəqə halına salınması haqqındakı şəraitini [şərtləri] sizə göndərirəm.

Bu məsələ 1919-cu sənə avqustun 29-da polkovnik Haskell ilə Azərbaycan Rəisi-vükəlası arasında vüqu bulan müşavirə əsnasında müzakirə edilmişdir. Böylə bir saziş hüsula gəlmişdir:

1) Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərində bitərəf məntəqə vücuda gətirilməlidir.

2) Bitərəf məntəqə idarəsi polkovnik Haskell tərəfindən təyin ediləcək Amerika general-qubernatoruna vaxtında verilməlidir [tapşırılmalıdır].

3) Məhəlli [yerli] idarə müsəlmanlar əlində olacaqdır, ancaq o rayonlardan başqa ki, orada əksəriyyət ermənilərdən ibarətdir. Bu cür yerləri təyin etmək general-qubernatorun vəzifəsidir.

4) Azərbaycan və Ermənistan hökumətləri bilatəxir [dərhal] öz əsgərlərini bitərəf məntəqədən çıxarmalıdır. Heç bir əsgəri dəstə oraya qayıtmamalıdır, ancaq o təqdirdə ki, Amerika general-qubernatoru tərəfindən dəvət edilə.

5) Ermənistan və Azərbaycan hökumətləri məhəlli əhalini qızıqdırın agentlərini və başqa adamlarını tezliklə bitərəf məntəqədən geri çağırmalıdırlar.

6) Azərbaycan və Ermənistan əfvi-ümumi [amnistiya] elan etməlidirlər. Bu əfvi-ümumi 1919 sənəsi sentyabrın 1-nə qədər xüsusi şəxslər əleyhinə cinayət yapanların hamısına şamil olmalıdır.

7) Bitərəf məntəqədə məhəlli məmurlar Amerika general-qubernatoru tərəfindən təyin edilir.

8) Azərbaycan hökuməti bitərəf məntəqədə və İrəvan uyezində müsəlman əhalisinin sakit olması üçün bütün qüvvətini sərf etməlidir.

9) Ermənistan hökuməti bitərəf məntəqədə və Zəngəzur uyezində erməni əhalisinin sakit olması üçün bütün nüfuzunu sərf etməlidir.

10) Ermənistan və Azərbaycan hökumətləri öz məmləkətlərində yaşayan müsəlman və ermənilərin tamamiyyəti-mülkiyyə və həyatlarını təmin etməlidirlər.

11) İrəvandan İran sərhədinə qədər Şərur-Dərələyəz və Naxçıvan uyezdlərindən keçən dəmiryol və teleqraf xətti inşa edilib, nəqliyyat və istifadə üçün açıq olmalıdır. Bu dəmiryol xətti Amerika gene-

ral-qubernatorunun kontrolu altında olub, erməni və müsəlman heyəti ilə erməni dəmiryolu hissəsi kimi işləməlidir.

12) Azərbaycan hökuməti Şuşa və Zəngəzur rayonları əhalisinin ərzaq işlərini hər vasitə ilə yüngülləşdirməyə razı olur.

13) Azərbaycan hökuməti Azərbaycan daxilində olan və ali komissar tərəfindən köçürülmələri lazım görülən erməni qaçqınlarına nəqliyyat vəsaiti [vasitələri] verməyinə və hər cür tədbirlər görməyə razıdır.

14) Böyük Vedi müsəlman əhalisi Amerika general-qubernatorunun göstərdiyi üzrə bitərəf məntəqədə olan başqa bir kəndə köçürüləcəklər. Əhaliyə hər bir şeyi özü ilə bərabər götürməyə imkan verilməkdir.

15) Çəkilməkdə olan Bakı-Culfa dəmiryolu ancaq Azərbaycan hökumətinin ixtiyarında olmalıdır. Bu dəmiryolun inşası işlərinə heç kəsin müdaxilə etməyə ixtiyarı yoxdur.

16) Ermənistanla bitərəf məntəqə arasındakı sərhəd “Volçi vorot” deyilən yer hesab edilməlidir.

17) Bitərəf məntəqə idarəsindən ötrü lazım olan sərmayə məhəlli vergilərdən ibarət olmalıdır. Əlavə lazım olan məbləğlər Amerika general-qubernatoru kontrolu altında Azərbaycan hökuməti tərəfindən verilməlidir.

18) Bitərəf məntəqədə olan məktəblər və kəlisələr [kilisələr] məhəlli məmurlar kontrolu altında öz adi qaydasında davam etməlidirlər.

19) Bitərəf məntəqədə hüriyyəti-vicdan olmalıdır.

20) Bilafərqi-millət [millət fərqi qoyulmadan], qubernatorun rəyincə hamıdan

artıq ehtiyacı olanlara ərzaq cəhətdən müavinət ediləcəkdir.

* * *

Ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən xəbər verir ki, həmin təklif polkovnik Haskell tərəfindən Azərbaycan hökumətinə də edilmişdir. Hal-hazırda bu təklifə baxılmaqdadır. Lakin hələ bu barədə bir qərar qəbul edilməmişdir.

BATUM MƏKTUBLARI

I

Avropa ilə Zaqafqaziya arasında Batumun bir xətti-müvəsilə [birləşdirici xətt] olduğunu söyləyənlər haqlıdırlar. Bilərsən Rusiyanın süqut və inhilalından [dağılmasından] sonra Batumun oynadığı rol pək böyükdür.

Hər qafqaziyalının xatirəsində Batumun nomid və nuşin [məyusluqla yada salınan və şirin] bir mövqeyi vardır. Bir zamanlar Qafqaziya millətlərinin hüquq və istiqlalıyyət məsələləri, siyasi varlıq və inkişafı bəhləri burada cərəyan etdi.

Zaqafqaziya demokratiyasının diplomatiyası ilk təcrübəsini Batumda göstərdi. İlk müvəffəqiyyəti də yenə Batumda oldu.

O zamanlar osmanlıların xatirəsində də nə qədər qiymətdədir. Osmanlılar Böyük Petro dövründən başlayan rus hücumuna, rus istilasına burada bir nəhayət çəkirlər, Batum türk hakimiyyəti altında Zaqafqaziyada yerli millətlər idarəsinə keçirdi.

O zamanlar Batum Sülh Konfransının qəhrəmanı osmanlılardan Xəlil bəy [Məntəşə] idi. O, şişman vücutlu, böyük başlı, qırmızı fəslə sabiq Türkiyə Ədliyyə naziri Zaqafqaziya sülh mürəxxəslərini [nümayəndələrini] ilk dəfə olaraq imtahan edirdi.

İlk dəfə [Akaki] Çxenkel Xəlil bəyin qarşısında Osmanlı diplomatiyasını tətəbbö edirdi [tədqiq edir, araşdırırdı].

[Aleksandr] Xatisov isə Tiflisdə düşündüyünü, firqəsində söylədiyini unudur, başqa mütaliələrə [fikirlərə], bəzən də fəlsəfələrə dalaraq türklərlə dostluğa girişirdi.

O zamanlar bizim mürəxxəslərimiz məmləkət və vətənlərindən cüda [ayrı] qalmış, məmləkət və vətənlərinin fəlakət və fəcayesi ilə qəlbləri odlanmış olduğu halda, centlmen osmanlılardan Zaqafqaziya ilə Türkiyə arasında paydar [var olan, sabit olan] bir sülhün, Azərbaycan türkləri ilə də bəradəranə bir münasibətin [qardaşca münasibətlərin] hüsuluna çalışırlardı.

Batum Sülh Konfransı Zaqafqaziya millətlərini intibaha gətirdi. İnkilabın qeyri-təbii və taqətfərsa [taqətdən salan, yorucu] təzahürlərinə burada nəhayət verildi.

Hər Zaqafqaziya millətinin hüquqi-təbiiyyə və siyasiyyəsi Batumda həll edilib qurtulmuşdu. Türklər Zaqafqaziya millətləri ilə, adətən, müləhizə edirlər! İlk müləhizə Trabzon Sülh Konfransında mürəxxəslərə verilən ultimatum idi! Sonuncusu isə Zaqafqaziyada hər millətin ayrı-ayrı elani-istiqlaliyyət eyləmələri haqqında Batumda verdikləri ultimatum!

Azərbaycanın qurtuluşu bilxassə Batumdan başladı.

İlk istiqlaliyyət fikri orada doğdu. İlk Osmanlı ordusu da oradan Azərbaycana doğru yürüdü.

Osmanlıların Zaqafqaziyadan çəkilmələri, ingilislərin gəlməsi, Avropa ilə Zaqafqaziya arasında siyasi bir münasibətin zühuru, ingilislərin Zaqafqaziyadan çəkilib getmələri yenə Batumdan oldu.

Zaqafqaziya üçün Batumun əhəmiyyəti heç bir zaman qabili-inkar deyildir. Zətən bunu eyicə anlayan gürcülər Batuma sahib olmağı behiştə nail olmaq qədər nemət və feyzi böyük bir şey ədd [hesab] edirlər.

Gürcülərin Batum haqqındakı əməlləri [arzuları, niyyətləri] bir məraz və xəstəliyə bənzəyir. Yadımdadır ki, türklər Batumu aldıkları zaman bir gürcü qəzetəsi “Batumu unutmaq vətənə xəyanətdir” deyə bir şüar da ortaya atmış, hər-günkü yazılarında bunu təkrar edib durmuşdur. Batum Gürcüstan üçün, adətən, bəkirə bir qıza bənzəyir. Hanki tərəf şayəd təcavüz etmək istəsə, həman nişanlısı hiddətlənir, duelloya girişmək, gurltu etmək istəyir.

Şimdi Batumda gürcülər iqtisadən o qədər də eyi bir halda görükməyirlər. Bu gün Batum qədər ticarət aləmində Zaqafqaziya şəhərləri içərisində birinciliyi qazanmış bir şəhər yoxdur. Siz bunu bir az tühəf [qəribə, təəccüblü] görürsünüz. Hətta mənim də tühəfimə getmişdi ki, 27 min xanə, 5 min mağaza və dükandan ibarət olan Batum nasıl olur da bu qədər böyük bir ticarət yeri olur. Fəqət yaptığım təhqiqat və gəzib gözümlə gördüyüm ticarətxanaların varidat və hasilatından şöylə bir nəticə çıxardım ki, Batumda 40 ticarətxana milyonlarla oynayır.

Mütəbaqi [geri qalan] kiçik ticarətxanaların heç biri yarım milyondan əskik sərmayəsi yoxdur. Bu ticarət mübarizəsində birinciliyi qazananlar isə yəhudilərlə rumlardır.

Gürcülərin avropayı [Avropa tərzində] ticarət mübarizəsində zəfiyyətləri [zəiflikləri] Batumdakı təcrübələrindən də anlaşıldı. Yəhudilər müəmilə [alış-veriş; faiz] və hesabdakı məharətləri etibarilə işlərinə qazanırlarsa da, Türkiyədən gəlmiş rumlar yəhudilərdən daha da üstündürlər. Bir dəfə [əvvəla], rumların əlindəki para Osmanlı lirələridir. Sonra rumlar dünyanın hər tərəfindən mal gətirmək xüsusunda mütəşəbbisdirlər [təşəbbüskardırlar].

İngilislərin Batumu iqtisadən yüksəltməyə ayrıca diqqət verdiklərini də inkar etməməlidir. Zətən ingilislərin siyasəti-iqtisadiyyəsi olmasa, ingilis yox deməkdir. İngilislər para verirlər, para alırlar.

Batumda bir ingilis zabiti ilə bu məsələ haqqında şöylə bir müsahibəmiz oldu:

Mən:

– Zabit əfəndi, neyçün ingilislər iqtisadiyyəti hər şeyə tətbiq edib ona görə də bir siyasət tədvir edirlər [idarə edirlər]?

Zabit:

– Çünki əgər biz iqtisadsız bir siyasət təqib etsəydik, almanlar kimi xəyalata qapılar, heç bir müvəffəqiyyət əldə etməzdik. Bizimlə almanlar arasındakı fərq şundadır ki, almanlar zəbt etdikləri yerləri soyub soğana çevirirlər. Biz isə aldığımız yerləri həm zəngin edir, həm də biz zəngin olub da, bəlkə də, günün birində çıxar gedəriz.

Zabit əfəndi bu ingilis üsulunu alman üsulu ilə müqayisə edərək müdafiə et-

mişdi. Filhəqiqə [doğrudan da], ingilis idarəsi Batumda həm zəngin olur, həm də zəngin edir. Amma anladığıma görə, ingilislərin Batumdakı zənginliyi şöylə bir şeydir: cəzayi-nəqdi [nəgd cərimə] almaq! Birisi digərinə bir pis söz söyləsə, ingilis polisi dərhal cəzayi-nəqdi alır. Biri digərini döysə, yenə öylə. Bir köydə bir adam vurulsa və qatil də tutulmasa, bütün köyə yüz minlərcə cəzayi-nəqdi.

Batum oblastı bu cəzaları verə-verə usanmış kimidir. Bu son günlərdə isə iki milyon cəza daha əlavə edildi. Bu axırının səbəbini kimsə bilməyir.

İştə, Batumda ingilis üsuli-idarəsindən sizə bir nümunə!

Ə. Həmdi [Qaraağzadə]

UNUDULMUŞ MÜƏSSİSƏ

Qaç zamandan bəri şəhərimizdə, başda Bakı qazısı Axund [Əbdürrəhim] Hədzadə cənabları olaraq “Müsəlman Təcziyə Bürosu” adı bir cəmiyyət davam etməkdədir. Büronun kəndisinə məxsus idarəsi olub, Təzəpir məscidi binasında yerləşdirilmişdir. Büronun təqib etdiyi məqsəd onun kəndi ismindən (Təcziyə bürosu) aydınca görsənir.

Əvət, büronun daşdığı vəzifə, əgərçi onun görmüş olduğu işlər nəzərə gətirilsə, pək müqəddəs hesab olunsun gərək. Xəstəxanalarda və başqa bu kimi yerlərdə ölmüş biçiz [yoxsul] şəxsləri büro kəndi parası ilə dəfn edir. Məzkurun [adı çəkilənin] məxsusi məzarçıları, arabaları olmaqla bərabər, mütəvəffalara [vəfat edənlərə]

ləre] bəzi adati-diniyyəni [dini adətləri] icra etmək üçün daimi surətdə olaraq bir nəfər molla dəxi saxlanılmışdır.

İdarənin bunlardan əlavə lazımi miqdarda qulluqçusu var ki, hər gün şəhərdə mövcud bütün xəstəxanaları, lazaretlər [hərbi hissələrdəki tibb məntəqələri] və sair güman gələn yerləri dolaşır, nəradə ki, vəfat etmiş biçiz müsəlman kəşf olunursa, dərhal alınıb layiqli bir surətdə dəfn-kəfn olunur.

İştə, idarənin öhdəsinə almış [olduğu] vəzifənin nə dərəcə mühüm və ali olması fəvqəzəkir vəqələrdən [yuxarıda deyilən hadisələrdən] anlaşıldı zənnindəyiz. Bu xüsusda, fikrimizcə, artıq yazmağı lüzumsuz görürüz. Əgər idarənin fəaliyyətini bilmək arzu edən olarsa, o zaman minlərlə və ziyadə ailələr büronun şimdiyədək kəndi fəaliyyətində mühüm bir fəlahətə [xoşbəxtliyə] müvəffəq olması və bununla da iftixar etməyə tam bir haqqı olmasını həpsi bir ağızdan təsdiqlə söylərlər.

Fəqət bu gün işbu sətirləri qaralamağımıza səbəb yalnız bircə şey səbəb olmuş. O da oranın maddi cəhətdən çəkdiyi çətinlik və bunun bərəkəti olaraq üsrətli [zəhmətli, sıxıntılı] bir hal kəsb etməsidir [hal almasıdır].

Büronun işləri ilə maraqlanan və yaxından tanış olmaq arzu edənlər tapırlarsa, o vaxt məzkurun, həqiqətən, böyük bir müşkülata uğramasını asanlıqla müşahidə edəcəkdir. (Hətta idarənin son vaxtlar 12 min manat borca düşməsinə dəxi söyləyirlər.)

Doğrudur, Bələdiyyə İdarəsi hər bir meyitə xərc olmaq üçün qaç manat verir. Fəqət verdiyi para ən xırda xərcləri belə

ödəməyir. Deməli, büro daxildən, yəni bələdiyyədən başqa qeyri müəssisələrdən heç bir müavinət görməyir. Burası tam bir həqiqətdir.

Baxalım, kənardan nasıl? Kənardan cəsarətlə deyə bilərik ki, şəhərimizin çox yarısı böylə mühüm bir idarənin varlığını şimdiyədək bilməyir. Yox, əgər bilinirsə də, məəttəəssüf [təəssüf ki], laqeydliklə keçilir.

Burası təbiidir ki, bir şeyin varlığı bilinməzsə, daha doğrusu, bilinmək istənilməzsə, o zaman o, tamamilə unudulmuş bir yetimə bənzər. İştə, bunun bərəkətindəndir ki, bu gün kənardan kimsə işbu idarəyə heç bir müavinət və yardımda bulunmamışdır. Nə acı həqiqət! Əcəba, bundan daha mühüm millət və din yolunda çalışan müəssisə bəklənilir?

Dəfələrlə şəhərimizdə züھر etmiş olan yatalaq və sair naxoşluqlar zamanı ki, hər gündə onlarla adamlar ölürdü, varlılarımız belə kəfən tapamıdığı halda, büro kəndi üzvlərinin həmiyyəti sayəsində vəfat edənləri layiqi surətdə dəfn-kəfn edirdi.

İşbu büro banilərindən birincisi və ən fəali hesab olunan kimsə möhtərəm Muxtar Kərimzadə cənabları bu yolla büroya əlindən gələn fədakarlığı əsirgəməmişdir. Təbiətən səxavətli və sədaqətli mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] məqsədi yolunda təsadüf edən əziyyətlərə davam edərək, təqib etdiyi işi tezəcə qövlədən feilə [sözdən işə] çıxarmağı heyrətamiz dərəcədə fəvqəttəqə [taqətinin fəvqündə] idi. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] kəndi pulu və malı ilə büroya daima yardımda bulunub, onun bu günədək davam etməsinə yalnız şu əfəndi səbəb olmuşdur desək, zənnimizcə, səhv etmərik.

Muxtar əfəndinin fəaliyyətini sairlərinə dəxi timsal gətirərək arzu edərdik ki, onlar da işbu büroya kəndi müavinət əllərini uzadıb onun yaşamasına və böyləliklə də, təqib etdiyi müqəddəs məqsədlərinin qövlədən feilə gətirilməsinə geniş bir halda imkan verilsin.

Hüseynzadə

MƏTBUAT

“Daşnak” firqəsinin naşiri-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Nor aşxatavor” yenə fitnə və fəsad fabrikasından yeni bir məta [mal, məhsul] çıxarmışdır. Qəzetənin rəvayətinə görə, Şəki mahalında ermənilərə qarşı bir Cəllad Komitəsi əmələ gəlmiş imiş. Və həman komitə əhaliyə xitabən böylə bir intibahnamə [vərəqə] nəşr etmiş imiş:

“Elan

Yeni təşəkkül etmiş Cəllad Komitəsi ümum müsəlman əhaliyə elan edir ki, bu gündən etibarən ermənilərdən ev və müxəlləfat [avadanlıq, ev əşyası] almaq məmnudur [qadağandır]. Hər kəs ermənidən ev ya müxəlləfat alsın, başı boynundan cüda ediləcəkdir [ayrılacaqdır]. Bundan əlavə, aldığı ev yandırılıb, ailəsi də başdan-başa qırılacaqdır.”

Biz Azərbaycanda böylə komitə vücuda gəlməsinə, şübhəsiz ki, inanmayırıq. Fəqət daşnakların provokasiya fabrikasına imanımız kamil olduğundan, böyləsinə də və daha min dürlüsünü də ixtira etmək iqtidarlarına inanırıq.

Bu vaxta qədər türk və islam əhalisi

haqqında rəva görülmən erməni məzalimini [zülmlərini, haqsızlıqlarını], daşnak cinayətini mənqul [nəql edən, danışan] bir çox məqalat [məqalələr] qəzetimiz sütunlarında xəbər verilərək, ənzari-amməyə vəz edilmişdir [ictimaiyyətin gözü önünə qoyulmuşdur]. Lakin bu dəfə İrəvanda mün təşir [nəşr olunan] erməni qəzetəsindən iqtibasən bərvəchi-zir [aşığıda] dərc etdiyimiz məqalə həman xəbərlərin doğru və səhih olduğunu təyid və təqviyə etdiyi [tədiqlədiyi və gücləndirdiyi] kimi, həman erməni dəvairindən [dairələrindən] çıxdığı üçün artıq türk təəddiyyatına [zülümlərinə, haqsızlıqlarına] qarşı Avropadan istimdad edən [imdad diləyən] daşnaklar üçün bir bəhanə yeri buraxmayır.

İştə, İrəvan Erməni İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni Firqəsinin [Sosialist İnqilabçılar Partiyasının] mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] “Sosial-revolusioner” qəzetəsi erməni “vətənpərvərlərinin” kor siyasətlərini və türk əhaliyə-islamıyyəsi haqqında rəva gördükləri məzalimi və irtikab etdikləri [işlədikləri] cinayətləri bərvəchiati [aşığıdakı kimi] təsvir edir:

“Bizə məlum və yaqin olmuşdur ki, Sürməli hadisəti və cəbhəsi əvvəlcə erməni və Sason əşqiyasının [quldurlarının] Qulpun cənub tərəflərində əzxi-mövqə etmiş [yerləşmiş] müsəlman köylərinə saldırmalarından nəşət edib [əmələ gəlib], meyrdani-zühura çıxmışdır.

Bir dəstə müsəlləh [silahlı] əşqiya Molla-qəmər köyü feldşeri təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olaraq Əlikosa nam türk köyü üzərinə saldıraraq talan yapmış və sükənasının [sakinlərinin] bəzilərini də qətl edərək asudəcə öz yerlərinə övdət etmişlərdir [qayıtmışlar].

Moşik və Xumba sasonları qətl və qədrin onlarsız yapılmasından rəncidəxatir olaraq [inciyərək] həman toplanmış, Mollaqəmər “qəhrəmanı” feldşerin cinayətini təcrid [yeniləyərək] və davama başlayaraq, ən əvvəl həman bir dəfə talan edilmiş Əlikosaya və sonra Tavusgün köyünə hücum etmişlərdir. Qüvvələrinin nisbətincə pak az olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar müarizədə bulunmuşlar da [müqavimət göstərmişlər də] və şu təriqlə [yolla] Qəmər köyü hissəsi [nəticəsi] ortaya çıxmışdır.

İştə, müsəlmanların kəndilərini müdafiədə haqları yox imiş ki, həman müarizədən fillər yaradılaraq, “əsgərlər böylə gəldi, türk və kürdlər söylə getdi” kimi provokasiyalar ortanı qaplamış, “Ya ölüm və ya hürriyyət” şüarlı nitqlər ətrafı vələdar etmişdir.

Başlıca olaraq bütün əhali – türklər, ermənilər, kürdlər və yezidilər işbu vəqəyə cəlb edilmiş və müavinətlərinə [köməklərinə] dəxi müntəzəm əsgəri qitəat [nizami hərbi hissələr] göndərilərək müharibəyə başlanmışdır. Nəticədə Abbas[abad], Mollaqəmər və Göy[umus] nam [adlı] erməni qəryələri [kəndləri] əvvəlinci mərhələdə və sonra da Qulp köyü ermənilər tərəfindən təxliyə edilmişdir.

Kəndi əf’ali-şəniyələrini [alçaqca işlərinin] bitirmiş sasonlar Aşağı İğdir ətrafına enib türkləri və bəzən də erməniləri talana başlamışlardır. Bu vətən “müdafeləri” [müdafiəçiləri] məzalimindən edilən fəryadlar Yayçı, Oba və bir çox başqa köylərdən asimanlara qədər yüksəlmişsə də, etinasız qalmışdır.

Yenə bərəkət versin ki, İğdir qarnizonu naçalniki kəndində bir az vicdan hiss

etmiş, talançı əşqiyaya qarşı tədabir itixaz edərək [tədbirlər həyata keçirərək] sasonlardan bir qaçını həbslə, “vətənpərvər” feldşeri də tövqif etmişdir [tutmuşdur].”

Məqalənin axırında qəzetə yazır ki, biz yeni Kabinədən Sürməli vəqəsi və hadisənin tənvir qılınmasını [işıqlandırılmasını] bəkləyirik. Burada da əksinqilab, xarici və daxili düşmənlər, Ermənistan “füqərəsi” ədüvləri [düşmənləri] kimi “Aşxatavor” yazıçıların az zamanlar təkrar söylədikləri kəskin sözlərlə qənaət etmək olmaz. Erməni hüdudu və daxilində miqdarsız olaraq yaradılmış cəbhələrdən birinin nasıl yarandığı səbəbini, heç olmasa, bilməyə əhalinin haqqı vardır.

NƏSİB BƏY YUSİFBƏYLİ HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Məktub

Möhtərəm müdir əfəndi, qəzetənizin bir guşəsində biz Azərbaycan dəmiryol müsəlman xidmətçilərinin bir neçə sözlərinə yer veriniz.

“Azərbaycan” qəzetəsində Hökumət rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa haqqında məktubunu oxuyub, biz Azərbaycan dəmiryol deposu zavodu müsəlman əmələləri və sənətkarları çox qəmgin olduq. Vətənimizin həqiqi xalq mənafeyi müdafeyi [müdafiəçisi] olan hörmətli Nəsim bəy cənablarının iş başından getməsinə biz müsəlman fəhlələri kəndimiz və Cümhuriyyətimiz üçün böyük itik bilirik. Onun yerinə qayıtmasını tələb edi-

riz. Tələbimiz yerinə yetişməyincə fikrimizdən əl götürməyəcəyiz.

*Sədr Kərim Mahmudzadə
və katib Novruz Heybatzadə*

Kəndçilər İttifaqında

Sentyabr ayının 18-də Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının fəvqəladə iclasında Sədri-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası xüsusunda ittifaqın sədri Hacığa Abbasov məclisə bəyanat verərək, Nəsim [bəy Yusif]bəyli həzrətlərinin ümum fəaliyyəti və xüsusən Kəndçilər İttifaqına göstərdikləri müzahirəti [köməyi] zikrlə deyir ki:

Yalnız kəndçilər üçün deyil, bütün Azərbaycan xalqı üçün Nəsim bəy qiymətli bir şəxsdir. Nəsim bəyin Kabinə başından çəkilməsi vətənimiz üçün böyük bir zərbə hesab olunsun gərək. Buna görə Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqı bu gün gərək bir xüsusi heyət intixab etsin [seçsin] ki, Bakı mahalında yaşayan kəndçilər tərəfindən yalnız qəzetə ilə iktifa etməyib [kifayətlənməyib], zəbanən [dillə] Nəsim bəy həzrətlərindən rica etsin ki, öz istefasını geri alsın.

İclas üç nəfərdən ibarət bir heyət seçib, yuxarıda yazılan sözlər ki, Yusifbəyli həzrətlərinə yetirilməsini onlara tapşırıq və rusca və türkcə “Azərbaycan” qəzetələrində ittifaqın bu qərarının dərc edilməsini təhti-qərara alır.

Məclis bu sözlərlə tamam olur:

Yaşasın Azərbaycan hökuməti və xalqı!
Və var olsun həqiqi vətənpərvər Nəsim bəy Yusifbəyli!

*Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının
sədri Hacığa Abbasov
Katib Məhəmməd Rəhim*

– 3 –

Biz Bakı ətrafının Bülbülə kəndinin camaatı və orada yaşayan ümum fəhlələr Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin “Azərbaycan” qəzetəsində istefasını oxuyub xeyli məhzun olduq [qəmləndik]. Ona görə, bir yerə yığılıb böylə qərar qoyduq ki, böylə vətən, millət və fəqərəyi-kasibə yolunda bu qədər fəaliyyətli bir vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edək.

*Sədr Əlisəttar Əsədullazadə
Katib Əlif. H. Bağırzadə*

– 4 –

Biz ümum Tağıyevin fabrikasında çalışan fəhlələr “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub nəhayət dərəcə mükəddər olduq [kədərləndik]. Vətən, millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun işləməsi nə qədər xeyirli olduğunu bilib, onun fəaliyyətini nəzərə alıb, istefasının qəbul edilməməsinə təmənnə edirik.

*Sədr Əli Nəcəfqulu oğlu
Katib Abutalıb Məhəmmədzadə
21 eylül 1335*

– 5 –

Biz İttifaq məscidinin camaatı bir neçə gün bundan qabaq qəzetədə oxuyub, Yusifbəyli cənablarının istefası bizə nə qədər xeyirli olmadığını anladıq. Ancaq fəhlə sinfi olduğumuza görə, şuramız cümə günü mümkün oldu. 300 nəfərdən ibarət biz İttifaq məscidinin camaatı, o camaat ki, yüzdə yetmiş beş faizi bu Mart hadisətində qırılıb, məhv olub və qapısı-

pəncərəsi qırılıb-dağılmış evlərdə yaşayırdıq və həman məscidin camaatı ki, o məscid martın 18-dən əsir olub, 15 sentyabrda xilas oldu; qapısı yandırılmış, minbəri sındırılmış və bağlı qalmış məscidin camaatı yığılıb şura eylədik. Belə vətən və millət yolunda çalışqan adamın bizim üçün nə qədər lazım olduğunu bilərək və fəaliyyətini təqdir edərək, bu vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzvləri] əfəndilərdən bu barədə kömək etməklərini təmənnə edirik.

*İttifaq məscidinin sədri
Məşhədi Baxış*

Bəratülqövl nömrə 238

20 eylül tarixində, şənbə günü saat 2-də Balaxana krujokunda bütün Sabunçu, Balaxana, Zabrat, Ramana dairələri mədənlərində çalışan müsəlman fəhlə nümayəndələri iclas edib, atidə mühərrər [aşağıda yazılmış] məsələləri müzakirə etdilər:

- 1 - Zəngəzur övzası [vəziyyəti] və İrəvan vilayəti müsəlmanlarının halı;
- 2 - Hökumət rəisinin istefası;
- 3 - Fəhlələr üçün gecə məktəbi;
- 4-ncü - Fəhlələr üçün “avans”

Birinci məsələ xüsusunda Axundzadə Mirzə Sadiq əfəndilər məruzəçi sifəti ilə keçən 1918-ci sənəsi Mart hadisəsindən ibtidə [başlayaraq], Zəngəzur islamı keçirdiyi fəlakətləri tarixinə müvafiq nöqtəbənöqtə şərh və bəyan etdi.

Məruzə xitamında Zəngəzur məsələsinin birdəfəlik həll edilib də Ermənistan daxilindəki islamı pəncəyi-qəddaranədən xilas uğrunda səri [sürətli] və ciddi tədbirlər görülməsini hökumətdən tələb etmək qərara alındı.

İkinci məsələ xüsusunda Parlaman heyəti-məbusanına məzmuni-zeyl [aşağıdakı məzmun] üzrə bir müxtirə [memorandum] təqdimi, ümumiyyətlə, qət və təsvib edildi [qərara alındı və təsdiqləndi]:

İstiqaməti-rəy [fikrinin, düşüncələrinin doğruluğu, dürüstlüyü], mətanəti-əzm, fəaliyyəti-sadiqanələri sayəsində nail olduqları taliyül-ecaz [möcüzə kimi] siyasi müvəffəqiyyətləri ilə miləli-mütəmədinə miyanında [mədəni millətlər arasında] azəri türk millətini sərəfraz [başuca] etməklə müvəffəq olmuş Rəisi-vükəla Nəşib bəy həzrətlərinin daha parlaq müvəffəqiyyətlərə nail olacağını müntəzir ikən [gözlərkən], müzziileyh [o əziz, dəyərlili şəxs] həzrətlərinin istefaya çıxdığı xəbəri ildırım dəhşəti ilə qulağımızı çaxdı.

Biz isə bəvər etmək [inanmaq] istəmədik. Hətta bu xüsusda türk “Azərbaycan” qəzetəsində dərc edilmiş xəbəri belə şayiata həml etdik [şayiə kimi yozduq]. Çünki şu istefaya, bizlərcə, heç bir məntiqi dəlil mövcud deyildi.

Əcəba, maddəsi vətən və millət eşqi ilə təxmir edilmiş [yoğrulmuş] ülvi bir simanın fəaliyyəti vətən və millət idarəsi başında duraraq müvafiq və müxalifcə şayani-təqdir [təqdirəlayiq] müvəffəqiyyətlərə nail olduğu halda, füturamı [ümid-sizliyəmi, bezginliyəmi, süstlüyəmi] uğradı? Haşa [Allah eləməsin; əsla]!

Bunu Nəşib bəyin ülviyyəti-vidanı dəxi inkar edir.

Yaxud Rəisi-vükəla həzrətləri Parlaman daxilində istinad edəcək mətin bir mərkəz bulamıdığımızdan istefaya məcbur oldu? İkinci fəzrin [ehtimalın] vüqusunun [ola biləcəyini] heç də təsəvvür etməyirdi[k].

Çünki azəri türklərinin dünya xəritəsi daxilində müəyyən bir hədd içərisində yalnız kəndilərini deyil, əqəliyyətlə [azlıq] təşkil edən millətləri də mütəməddin və adılanə bir surətdə (təzə) idarə etməyə qabil və layiq bir millət olduğunu azərbaycanlıları tanımayan, yaxud tanımaq istəməyən miləli-qərbiyyə [qərb millətləri], bilxass [xüsusilə] “Versal”çılar pişgahında [gözündə] isbata müqtədir bu kimi namuslu şəxsin mövqeyini mütəzəzil edərək [sarsıdaraq] istefaya məcbur etmək kimi əzim [böyük] bir xəyanət Azərbaycan türk oğlu namını taxıb da Azərbaycan millətinin müməsilləri [nüməyəndələri] mövqeyini işğal etmiş bir nəfər, yaxud bir fraksiyanın irtikab edəcəyini [bulaşacağını] güman etməyirdik.

Lakin, məttəəssüf [təəssüf ki], mənəbeyi-rəsmiyyədən [rəsmi mənbələrdən] alınan xəbərlər ikinci illətdən [səbədən] dolayı Hökumət rəisi həzrətlərinin istefa etdiklərini təsdiq edir.

Binəəniyleh [ona görə], Balaxana-Sabunçu mədən dairələrində çalışan müsəlman fəhlə nümayəndələri bütün mövcudiyyətimizlə şu istefa səbəblərinə qarşı etiraz edirik. Hökumət rəisinin istefasının qəbul edilməməsini, qəbul edilmişə, yeni Kabinə təşkilinin təkrar müzziileyh həzrətlərinə həvalə edilməsini tələb edirik.

Zəzurati-müqtəziyyə həsəbi [lazımı zərurətlər səbəbi] ilə Azərbaycan xalqının etimadını müvəqqəti olaraq əldə etmiş heyəti-məbusan əfəndiləri xalqın meyil və arzusuna müvafiqət [uyğunluq] göstərməklə həmişəlik etimada məzhər [nail] olmağı qayeyi-amal ittixaz [qəbul] edəcəklərinə əminiz.

3 - Fəhlələr üçün gecə məktəbi xüsusunda Maarif Nəzarəti-cəliləsinə [uca Maarif Nazirliyinə] müraciətən 9 nisan tarixində Balaxanı mədən dairəsi fəhlələri tərəfindən fəhlələr üçün müəyyən nöqtələrdə məktəb açılması xüsusunda təqdim edilib təsdiqə keçmiş ərzi-halın [ərizənin] əncamına müsaidə buyurmalarını rica etmək.

4 - Qış mövsümü yaxınlaşması münasibətilə fəhlələrə üç aylıq avans verilməsi zəminində [barədə] mədən sahiblərinə təsir [və] nüfuz edilməsini müsaidə buyurulmasını dəxi hökumətdən rica etmək qərara alındı.

Məsələlərinin həllini mütəəqib [ardınca], məclisə təşrif etmiş Cavad bəy cənaqları hüzzarın [orada olanların] Lənkəran fəthi[nin] keyfiyyəti[ni] [necəliyini] şərh və bəyan etmək ricasına müvafiqətən [müvafiq olaraq], bu xüsusda ətrafı ilə məlumat verib təkrar alqışlandılar.

Nəhayət, saat 6-da məclis qapandı.

*İclas sədri Paşa oğlu Həmid
Katib Yusif oğlu Əbdürrəhim*

Yusifbəyli Nəşib bəyin istefası dairəsində

- “Müsavat”ın Balaxana şöbəsi Nəşib bəyin istefası haqqında etdikləri iclasda istefa əleyhinə protesto etmələrini “Müsavat”a bildirmişlərdir.

- Ucardan “Müsavat”a böylə bir teleqram varid [daxil] olmuşdur:

“Biz Ucar məntəqəsi əhalisi Heyəti-vükəla rəisi Nəşib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini bilib, ümumi ictimamızda [yığıncığımızda] şu məsələni müzakirə bə’dində [sonrasında] qət etdik [qərara aldıq] ki, bu xüsusda etirazımızı bəyanla,

Parlaman üzvlərindən və “Müsavat” fraksiyasından ciddən təvəqqe edək, Heyəti-vükəla rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefasını qəbul etməsinlər və kəndi vəzifəsi başında baqi saxlasınlar.

AZƏRBAYCANDA

M. Ə. Rəsulzadə Qubada

(Xüsusi müxbirimizdən)

Quba müsavatçıları ilə bərabər firqəsiz olan əhali dəxi çoxdan bəri Azərbaycan müəssislərindən bulunan möhtərəm Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəyin şəhərimizə vürudunu [gəlişini] bəkləyirdi. Son dəfə olaraq sabiq Şurayi-Millî rəisi, möhtərəm Azərbaycan xadimi, “Müsavat” firqəsinin rəisi cənablarının Qubaya gəlmək xəbəri avqustun axırında yayıldı. Sentyabrın ikisi Quba üçün bir bayram olmuşdu.

Qızılburun istasyonu [stansiyası] xalılarla təyin olunub [bəzənib], camaat vaqona müntəzir idi. Rəsulzadə cənabları yoldaşları məbuslardan möhtərəm Abbasqulu Kazımzadə, Quba məbusu Murtuza Axundov və Quba “Müsavat” mürəxxəsi-məsulu [məsul nümayəndəsi] Əbülfəqasım Rüstənzadə ilə birlikdə kəndilərini istiqbal edən [qarşılayan] xalqın hüzuruna çıxdılar. Kəndisinə qarşı söylənən təbrik nitqinə müxtəsər, fəqət mənidar [mənalı] bir nitq ilə müqabilə etdilər [qarşılıq verdilər, cavab verdilər].

Bə'dəhu [ondan sonra] xalqın “Yaşasın Azərbaycan” sədasi arasında vaqon hərəkət eylədi. Dəvəçi mövqifi [stansiyası] kəza [həmçinin] bəzənmiş, müsafiri bəkləyirdi. Burada da toplanmış xalq naminə

təbrik sözü söylənib, Məhəmməd Əmin əfəndi tərəfindən cavab söyləndi. Burada məhəllə mollası, “Müsavat” şöbələrinin nümayəndələri, mahalın ağsaqqalları toplanmış idi.

Oradan vaqon “yaşasın” sədaları içində ayrılıb Xaçmaz istasyonuna çatdıqda, milli zurna sədasi qonaqları qarşıladı. Xalılarla və yaşillarla bəzənmiş mövqif əhali ilə dopdolu idi. Rustov mahalının nümayəndələri, köy şöbələrinin mürəxxəsləri və yerli xalq tərəfindən böyük bir izdiham toplanmış idi. Rəsulzadə cənabları burada yalnız bir firqə rəisi və məbus sifəti ilə deyil, Azərbaycan fikrinin həqiqi xadimi, Cümhuriyyətin müəssislərindən [qurucularından] olması və dəyərlı bir camaat xadimi, mümtaz mühərrir [seçilmiş publisist] və güzidə [seçkin] bir natiq olmaq üzrə alqışlandı.

Camaat nümayəndəsindən sonra “Müsavat”ın Quba mürəxxəsi möhtərəm qonaqlara “Xoş gəldin” söylədi. Bə'dəhu [sonra] Məhəmməd Əmin əfəndi Cümhuriyyətin surəti-təşkili, türklərin unudulmaz xidməti, Parlamanın güşadı [açılması], fəaliyyəti, ingilislərin gəlişi, gedişi, hökumətimizin vəziyyəti-hazirəsi [indiki vəziyyəti], əsgəri təşkilatımızın əhəmiyyəti, şimaldan təhlükənin vücudu, Denikin təhlükəsi və siyasəti-xariciyyəməzə aid saat yarım qədər uzun bir nitq söylədikdən sonra: “Müsavat üçün bu bəsdır ki, əvvəlcə yalnız onun fikri olan Azərbaycan şüarı bu gün millətin müqəddəs bir əməli [arzusı] hökmünə girmişdir” – dedi.

Natiq dəfələrlə alqışlanaraq, sürüncülü “Yaşasın!” sədasi arasında xalqla vıdalaşaraq istirahətlərinə təxis olunan [ayrılan] dairəyə çəkildilər.

Ətraf kəndlərdən gələn köy nümayəndələri ilə şöbə mürəxxəsləri xüsusi surətdə məbuslarla oturub gecə keçincəyə qədər müsahibə edirdilər. Müsahibə məmləkətin əhvali-siyasiyyəsinə, siyasi proqramlara və ətraf kəndlərin ehtiyacatına aid idi. Müsahibə nəticəsində köylülər idarənin mətanətindən məmnun olduqlarını söylədilər. Dedilər ki, heç Nikolay zamanında böylə əmniyyət yox idi, çünki nə adam öldürülür, nə oğurluq olur, nə də qız qaçırılır.

İstədikləri mətləb bundan ibarət:

Burası əsgəri bir qərgah olduğundan, əsgər ləvazimindən ötrü istənilən təh-milatın [vergilərin; yüklərin] əksəri ətraf köylərə təhmil olunur [yüklənir]. Halbuki bu təhmilata bütün Azərbaycanın iştirak eyləməsi müqtəzi [lazım gəlir]. Burada həvalisi [bu ətraflar, bu yerlər] anarşi zamanından dəxi çox təərrüzlərə [hücumlara] məruz qaldığından bir çox evlər yanmış, yaxılmış. Bu yanan evlərin təkrar tikilməsi üçün hökumət yardım etməli, meşədən evləri yanarlara müftə olaraq ağac buraxmalı. Sonra bu həvali qızdırmalı bir yer olduğundan, xalq həkimsizlik və dərmanlıq üzündən çox xəsarət görməkdir. Buraya məxsus bir tibb nöqtəsi və bir qədər dava-dərman və bir həkim göndərsə. Əsgəri xidmətə alınan bəzi əmələnin [işçilərin] bəzən pulu verilməyir. Bu xüsusda tədabiri-lazimə [lazımı tədbirlər] görülsə.

Qədim zamanda buralardan əhaliyi-islamiyyə yerlərindən, yurdlarından götürülüb başqa yanlara köçürülmüş, onların yerlərinə rus köçbələri oturdulmuş idi. Anarxiya zamanında onlar getmiş, cəbr [zülüm] olunan müsəlmanlar təkrar öz yurdlarını gəlib tutmuşlardır.

Uruslar təkrar dönüb gəlirlər. Hökumətin siyasətinə zərər verməzsə, onların bir daha buralara buraxılmaması üçün bir tədbir görülsə. Bu tərfələrin məktəb və marif cəhətinə dəxi çox əgəri [əyər-əskiyl] vardır. Bu xüsusa da ayrıca diqqət verilsə.

Köylülərin təqaza [tələb] eylədikləri həp bu kimi əsaslı və dövlət nöqtəyi-nəzərindən görülməsi zəruri mətləblərdir.

Məbuslar bittəb [əlbəttə] köylülərin işbu istədiklərinin yerinə yetirilməsi və hüsuslu üçün səy edəcəkləri haqqında vəd etdilər.

(yənə var)

LƏNKƏRANDAN

(Xüsusi)

Şəhərimizdə Qurban bayramı

Hər sənəyə nisbət bu sənə dəxi Lənkəranda Qurban bayramı şər'i [şəriəti, qayda-qanunu] üzrə ayın 11-də tətil oldu. Yekşənbə [bazar] günü qurbanlar kəsilib camaat və hökumət bayram etdilər. Sübhədən axşama kimi yerli əhalinin üzündə bəşəşət [sevinc] zahir idi. Kimsə kimsəyə yanaşdıqda “iki bayramın mübarək” deyirdi. Yəqindir, biri Azərbaycan Hökumətinin gəlməsi, o biri isə Qurban bayramı münasibətilə təbrik edilirdi.

“Çocuqlar polku” öz ştablarında qurban kəsib ziyafət yapmışlardı. Divanxanalar və dükənlər qapanmışlardı. Pək günortha zamanı məsciddən “Allahu əkbər” sədasi bülənd olarkən [yüksəlkərkən], şəhərimizdə mövcud əsgərlər musiqi çalğısı ilə oxuya-oxuya Böyük Bazar cümə

məscidi həyatına tərəf gəldilər. Orada islam camaatı, Ziraət naziri [Aslan bəy] Qardaşov və vali [Cavad bəy] Məlik-Yeqanlı həzrətləri hazır idilər.

Əsgərlər nizamla, zabitlər qabaqda qılınclarını salami tutaraq, nazir, valini salam edib, ötüb durdular. Marş çalınırdı. Camaat tərəfindən Molla Mirzə Əhməd uzun bir nitq irad edib [söyləyib], axırda əsgərləri də Qurban bayramı münasibətilə təbrik etdi. Sonra Molla Məhəmmədhüseyn axund gözəl, bəliq [bəlağətli, təsirli] bir nitqlə naziri, valini, əsgərləri və camaatı təbrik eylədi.

Bu arada vali həzrətləri nitqə başlayıb:

– Şanlı oğullarım! Bildir Qurban bayramını qardaşlarınız Osmanlılarla Bakıda tətil etdiniz. Bu il isə düşmən ayaqları altında tapdalanan Lənkəran vətənimizdə bayram edirsiniz. Siz hökumətin yüksək əməllərisiniz [arzularısınız]. Yaşasın əsgərlərimiz! Yaşasın zabitlərimiz! Sizi böyük bayram münasibətilə təbrik edirəm.

Əsgərlər “Çox sağ ol” deyər cavab verdilər. Camaat isə gurultu ilə “Yaşasın hökumətimiz! Yaşasın qoşun! Yaşasın vali!” deyər, musiqi çalğısı ilə izdiham dağıldı. Küçələr tamam övrət-uşaqla doluşdu. Bamlardan [damlardan] və akoşkalardan dəxi xanım qızlar və qadınlar şadlıqla əsgərləri təbrik edirdilər. İştə böylə oldu bizim bayram.

Xalq müəllimlərinin hali

May ayından etibarən Lənkəranda xalq müəllimləri pək ağır hal keçirməkdədirlər. Zira ki, bir qəpik də olsa maaş almayırlar. Azərbaycan Hökuməti onlara iyul ayından para verilməsini qərar vermişsə

də, bu vaxta qədər bir əsər görünməmişdir. Qurban bayramı münasibətilə türk müəllim və müəllimləri validən böyük rica ilə qərz [borc] olaraq 10 min rublə para almağa müvəffəq olmuşlardır. Böylə müşkül həyat müəllimləri vəzifələrini buraxıb özgə qulluqlar aramağa məcbur edir. Əcəba, şu müəllim böhranı vaxtı yeni müəllimləri nərədən tapmalı? Nə yaxşı olardı ki, müəllimləri başqa idarələrə qəbul etməyəydilər.

Şahverdili

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan və bitərəf məntəqələr

“Daşnak” firqəsi mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Nor aşxatavor” qəzetəsi yazır ki:

Ermənistanın müxtəlif hissələri mürrur ilə [vaxt keçdikcə] bitərəf məntəqəyə təbdil edilir [dəyişdirilir]. Bu yaxın zamanda Ermənistan qonşu dövlətlərdən ətrafını bürümüş məntəqələr vasitəsilə bütün-bütünə ayrılacaqdır.

Parlamanın axırıncı cəlsəsində [iclasında] hökumət rəisi məlum etmişdir ki, polkovnik Haskell Bakıda müzakirətdə bulunduqdan sonra kəndi mürəssili [nüməyəndəsi] Frenzeyə təklif etmişdir ki, müharibəni durdurub münaqişəli yerlərin bitərəf məntəqə olduğunu elan etsin. Bu qayda ilə Ermənistan Cümhuriyyəti Azərbaycan hüdudundan və müharibə meydanı olan Şərur və Naxçıvandan və ola bilər ki, bitərəf məntəqə elan ediləcək Zəngəzurdan dəxi ayrılır.

Gürcüstan ilə Ermənistanın axırıncı müzakirətindən sonra orada da bitərəf məntəqə icra edilir. Böyləliklə, Ermənistan

tan xaricdən bitərəf məntəqələrlə təhdid edilərək [məhdudlaşdırılaraq], büsbütün təfrid edilir [təcrid edilir, təklənir]. Kim bilir, yenə bir yerdə üsyan qalxdıqda orasını polkovnik Haskell bitərəf məntəqə elan etməyəcək.

ELANLAR

2-ci çastda Birinci Xrebtovi küçədə ikinci nömrəli 128 mürəbbe sajin [kvadrat sajin], yarı tikilmiş və ətrafına hasar çəkilmiş bir yer satılır. Kupçası və lazım olan kağızları da var. Xahiş edənlər bazarda fontan üstə İbrahimovun mağazasına (nömrə 6) müraciət etsinlər.

9083

İtibdir

Əlisultan Əli oğlunun Zəngəzur qəzasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

9079

İtibdir

Abbas Haşım oğlunun Binəqədi kəndindən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9080

İtibdir

Əbdülkərim Məşhədi Qasım oğlunun Zəngəzur qəzasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

9078

Satılır

Qapan tərəzi 50 pudluq, daşsız. Qiyməti münasibdir. Ünvan: Qubernski və Bazarnı küçələrin küncündə nömrə 56. Bəhman Bayramov.

9082

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələcək xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilir. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor**Hacı Fətulla Ağaalizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi**Semyon Aronoviç Kaqan****(18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Niko-layevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor**Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor**Nikolay Mixayloviç Mdivani**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bakı paroxod cəmiyyətlərinə və bununla maraqlananlara elan edir ki, Azərbaycan və İran təbəələrinin Zakaspi hökuməti tərəfindən zəbt olunan malları indi paroxod cəmiyyətləri skladlarındadırlar və bu malları sahibləri icazəsiz, fəqət mallar onların olduğunu təsdiq edəcək vəsiqələrlə ala bilərlər.

Nazir: [Ağa] Əminov

T-262

Müdir:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****İnna lillahi və inna ileyhi raciun**

səh. 337. “Həqiqətən biz Allaha məxsus və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsus və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”

“Malı Krepostnoy”: İçəri şəhərdə küçə; Kiçik Qala küçəsi.

Teleqraf xəbərləri

səh. 341. “Veçerneye vremya”: 1911-1917-ci illərdə Peterburqda nəşr edilən qəzet. Əsası Aleksey Sergeyeviç Suvorin tərəfindən qoyulmuşdur. Aleksey Suvorinin oğlu Boris Suvorin daha sonra Cənubi Rusiyada (1918-1920-ci illərdə) və Parisdə (1924-1925-ci illərdə) eyniadlı qəzeti nəşr etmişdir.

“Beylis işi”: 1911-ci ilin mart ayında Kiyevdə cinayətə qurban gedən ruhani məktəbi şagirdi Andrey Yuşinskinin qətlilə əlaqədar qaldırılan məhkəmə işi. Cinayəti törətməkdə şübhəli bilinən Menaxem-Mendel Beylis iki illik həbsxana həyatından sonra tam bəraət alaraq azadlığa çıxmışdır. “Beylis işi” adı verilən məhkəmə prosesi Rusiya, hətta dünya miqyasında böyük əks-səda doğurmuşdur.

“Məşhur” şayiələr

səh. 345. “Novı svet” faciəsi: 1919-cu ilin sentyabrında Bakıda “Novı svet” adlı restoranda yaranan mübahisə nəticəsində Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi Teleqraf şöbəsi rəisi Hacıbəy Seyidbəyov tərəfindən bolşeviklər Mirfəttah Musəvi və Haşım Əliyevin öldürülməsi, Levan Qoqoberidzenin isə yaralanması hadisəsi nəzərdə tutulur.

Batum məktubları

səh. 347. “burada bir nəhayət çəkirlər”: qəzetə “çəkirlər” yerinə “çəkilir” getmişdir.

Unudulmuş müəssisə

səh. 350. “qövldən feilə çıxarmağı... qövldən feilə gətirilməsinə”: qəzetdə “qövldən” yerinə “qüvvədən” getmişdir.

Mətbuat

səh. 351. “daşnak cinayətini mənqul”: qəzetdə “mənqul” yerinə “mənfur” getmişdir.

“Sason əşqiyası”: Sason, Türkiyənin cənub-şərqində yerləşən Batman ilinin bir ilçəsidir. Ayrıca, Türkiyə ərazisində və Qafqazda yerli müsəlman-türk əhaliyə qarşı qırğınlar törətmiş silahlı erməni dəstələrindən bəzilərinə “Sason alayları” deyilirdi.

“Qulp”: Sürməli mahalının kəndi.

Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası ətrafında

səh. 353. “21 eylül 1335”: burada il rumi təqvimlə göstərilmişdir, miladi təqvimlə 1919-cu ilə uyğundur.

səh. 354. “maddəsi vətən və millət eşqi ilə təxmir edilmiş”: bəlkə də “maddəsi” yerinə “mayəsi / mayası” olmalı idi.

səh. 355. “Cavad bəy cənablari”: güman ki, Lənkəran general-qubernatoru Cavad bəy Məlik-Yeqanovdan danışılır.

Lənkəranda

səh. 357. “Böyük Bazar”: Lənkəranın məhəllələrindən biri.

Elanlar

səh. 359. “Birinci Xrebtovi”: Bakıda, indiki Tağı Şahbazi küçəsi.

“Qubernski”: Bakıda, indiki Nizami küçəsi.

“Bazarnı”: Bakıda, indiki Azərbaycan prospekti.

Çərşənbə axşamı, 23 sentyabr 1919-cu il, nömrə 280

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-dəvamiyyəsi. Şəşənbə, 27 zihiccətül-haram sənə 1337. 23 Eylül 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abuna şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rubla, axırncı səhifədə sətri 4 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rubla.

SİRK “MODERN”

Şəşənbə günü sentyabrın 23-ndə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilməsi Fransa gülüş mübarizəsinin 86-ncı günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci qəti mübarizə: Qırmızı Maska – Gənc Əli.

2-nci: Yermak – Kreçetov.

3-ncü: Kalişeviç – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

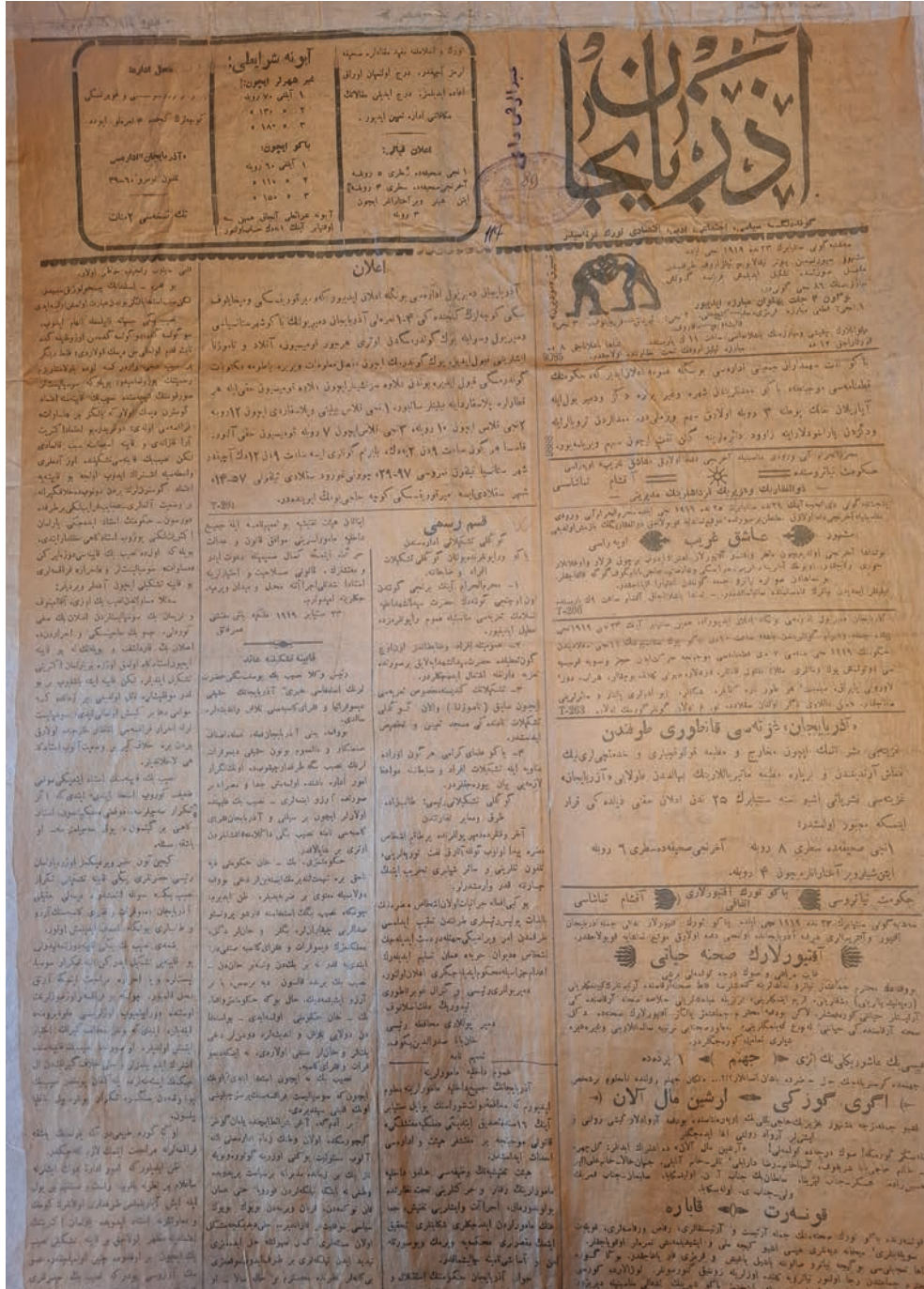
9085

***

Bakı Neft Səhmdaran Cəmiyyəti İdarəsi bununla ümumə elan edir ki, hökumətin qətnaməsi mövcbincə, Bakı mədənlərindən şəhərə və qeyri yerlərə dəniz və dəmiryoluyla aparılan neftin putuna 3 rubla olaraq səhm verməlidir. Mədənlərdən trubalarla və dənizdən paraxodlarla zavod dairələrinə gələn neft üçün səhm verilməyir.

9888

T-266

“Azərbaycan” qəzetinin 280-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

**BAKİ TÜRK AKTYORLARI İTTİFAQI
HÖKUMƏT TEATROSU**

AXŞAM TAMAŞASI

Səşənbə günü sentyabrın
23-ndə 1919-ncu ildə

Bakı Türk Aktyorlar İttifaqı
cümlə Azərbaycan

aktyor və aktrisalari şərəfinə
Azərbaycanda əvvəlinci dəfə olaraq
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

“Aktyorların səhnə həyatı”

Qayət maraqlı və son dərəcə
gülməli bir şey.

Bu vaxtdək möhtərəm camaatımız
teatro tamaşalarına gəlmişlərsə,

fəqət səhnə arxasında
artistlərin geyinməklərini,

məşqlərini (repetitsiyalarını),
qrim etməklərini,

bir-biriylə mübahisələrini,
xülasə, səhnə arxasındakı

artistlər həyatını,

nə növ geyinməklərini,

nə tövr səhnəni tərtibə salmaqlarını
və qeyrə-qeyrə şeyləri

tamamilə görəcəkləridir.

İsa bəy Aşurbəylinin əsəri

“Cəhənnəm” 1 pərdədə

Cəhənnəmdə göstəriləcək hal-hazırda
yaşayan insanlar???

Mələkani-cəhənnəm rolunda
naməlum bir şəxs.

“Əyri güzgü” – “Arşın mal alan”

İşbu cümləmizcə məşhur Üzeyir bəy
Hacıbəylinin operettasında bu dəfə

arvadlar kişi rolunu və kişilər arvad
rolunu ifa edəcəklər.

Tələsiniz görməyə!

Son dərəcədə gülməli!

“Arşın mal alan”da iştirak edənlər:

Gülçöhrə (xanım) – Hacıbaba Şərifov,

Asiya (xanım) – Rza Darablı,

Telli (xanım) – Anaplı,

Cahan xala (xanım) – Ələkbər

Hüseynzadə,

Əsgər (cənab) – Lizina,

Soltan bəy (cənab) – A. N. Olenskaya,

Süleyman bəy (cənab) – Qəmər,

Vəli (cənab) – Y. Olenskaya.

Konsert – Kabare

Konsertdə Bakı türk səhnəsinin cümlə

artist və artistkaları, rəqqas və

rəqqasələri, kuplet söyləyənləri,

meyxana deyənləri həpsi

işbu gecə milli və eşidilməmiş

nömrələr oxuyacaqlar.

Daha təəccüblüsü, bu gecə teatro

salonuna yaşıl yağış və qırmızı qar

yağacaqdır. Buna görə möhtərəm

camaatdan rica olunur teatroya

gələndə özləriylə zontik gətirsinlər.

Lojalarda kürsü qurulacaqdır.

Qəhrəman Türk Ordusunun

paytaxtımız Bakı şəhərini

işğalı münasibətilə

dirijor Müslüm bəy Maqomayevin

musiqi ilə tərtib etdiyi yeni rəqs:

“Türk qadınının rəqsi”.

Böyük musiqi dəstəsi.

Fasilələrdə çalacaqdır

Azərbaycan Hərbi Orkestri.

Tamaşa axşam saat 12-də

qurtaracaqdır və

başlanacaq axşam saat 8-də.

Müdür: Hüseynqulu Sarablı.

Dirijor: Müslüm bəy Maqomayev.

Baş rejissor: A. M. Şərifzadə.

Məsul: Xəlil Hüseynzadə.

Rejissor: Hacıbaba Şərifov.

Administrator: Rza Darablı.

* * *

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, həmin sentyabr ayının 24-dən 1919-cu ildə cümə və bayram günlərindən başqa saat 10-dan Bakı yük stansiyasının 11-ci skladından hökumətin 1919-cu sənəsi 7 may qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] hərəkət edən Həcz və Təsviyə [Müsadirə və Ləğvetmə] Komissiyası tutulmuş yük və malları, məsələn məftul kantlar, kaskalar, serni [kükürdlü] kağız, boçkalar, şərab, duz, lavrovı yarpaq [dəfnə yarpağı], sement, hər tövr təzə kitablar, şəkillər, ev aşıyaları, paltar və sairələrini satacaqdır. Həmin malları zikr olunan skladda torq [hərrac] olan günlər görmək olar.

T-263

**“AZƏRBAYCAN” QƏZETƏSİ
KANTORU TƏRƏFİNDƏN**

Qəzetəni nəşr etmək üçün məxaric və mətbəə qulluqçuları və xidmətçilərinin maaşı artdığından və bir para mətbəə materiallarının bahalığından dolayı “Azərbaycan” qəzetəsi nəşriyyəti işbu sənə sentyabrın 25-dən elan haqqını zeyldəki [aşağıdakı] qərar üzrə etməyə məcbur olmuşdur:

1-ci səhifədə sətri 8 rublə; axırını səhifədə sətri 6 rublə; itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə.

ELAN

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, Merkurievski və Mixaylovski küçələrin kücündəki 1-4 nömrəli Azərbaycan Dəmiryolunun Bakı şəhər stansiyası dəmiryol və su ilə yük göndərməkdən ötrü hər cür komissiyon, aklad [vergi] və tamojna işlərini qəbul edir. Yük gön-

dərmək üçün müfəssəl məlumat verir, Batuma məktubat göndərməyi qəbul edir, bundan əlavə, sərnəşinlər üçün əlavə komissiyon haqqı ilə hər qatarlara plaskart ilə biletlər satır. Birinci klas bileti və plaskartı üçün 12 rublə, ikinci klas üçün 10 rublə, üçüncü klas üçün 7 rublə komissiyon haqqı alınır. Kassa hər gün saat 9-dan 2-dək, bayram günləri isə saat 9-dan 12-dək açıqdır. Şəhər stansiya telefonu nömrəsi 29-97. Çorını-qorod skladı telefonu 14-57, şəhər skladı isə Merkurievski küçə Hacıyevin evindədir.

T-261

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

Könüllü təşkilatı idarəsindən

Bakı və rayonlarında bulunan Könüllü təşkilat əfrad və zabitanına [əsgər və zabitlərinə]:

1) Məhərrəmül-həram ayının birinci günündən 13-cü gününədək həzrəti-Seyyidüş-şühədə əleyhissələmin təziyəsi münasibətilə ümum rayonlarımızda tətillik edilir.

2) Ümumiyyətlə əfrad və zabitanımız 13 gün tətildə həzrəti-Seyyidüş-şühədəyə layiq bir surətdə təziyədarlıqla iştiğal edəcəkləridir [məşğul olacaqlar].

3) Təşkilatın kəndisinə məxsus təziyəsi üçün sabiq Tamojna və əlan Könüllü təşkilat namındakı məscid təyin və təxsis edilmişdir [ayrılmışdır].

4) Bakı üləməyi-kiramı [tanınmış ruhaniləri] hər gün orada münavibə ilə [növbə ilə] təşkilat əfrad və zabitanına moizi-laziməni bəyan buyuracaqlardır.

*Könüllü təşkilatı rəisi:
[Yusif Ziya] Talıbzadə*

Türük və Məabir Nəzarətindən [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyindən]

Axır vaxtlarda dəmiryollarında bir təqim əxşasi-müzirə [ziyankar şəxslər] peyda olub, güllə ataraq neft trubalarını, telefon tellərini və sair şeyləri təxrib etmək cəsərinə qədər varmışdılar. Bu kimi əf'ala cürətyab olan [işlərə cürət edən] əxşasi-müzirənin bizzat polis rəisləri tərəfindən təqib edilməsi tərəfindən əmr verildiyi cəhətlə, dərdəst ediləcək əxşas [tutulacaq şəxslər] divani-hərbə [hərbi məhkəməyə] həman təslim edilərək, edam cəzası ilə məhkum ediləcəkləri elan olunur.

*Dəmiryolları rəisi və
general-qubernatoru:
Teymur bəy Məlikaslanov
Dəmiryolları mühafizə rəisi:
Xanbaba Sədrəddinbəyov*

Təminatnamə [direktiv, sərəncam]

Ümum Daxiliyyə məmurlarına

Azərbaycanın cəmi Daxiliyyə məmurlarına məlum edirəm ki, Müdafiyyə-Dövlət Şurasının bu il sentyabr ayının 16-da təsdiq etdiyi “Mülkiyyə müfəttişliyi” qanununu mövcubincə [qanununa əsasən] bir müfəttişlər heyət və idarəsi ehdas edilmişdir [yaradılmışdır].

Heyəti-təftişiyənin [təftiş heyətinin] vəzifəsi hamı daxiliyyə məmurlarının rəftar və hərəkətlərini təhti-nəzarətdə [nəzarət altında] bulundurmaq, icraat və işlərini təftiş, camaatın məmurlardan edəcəkləri şikayətləri təhqiq etmək, müqəsirləri məhkəməyə vermək və bu surətlə əmnü-asayışı [əmin-amanlıq və asayışı] təminə çalışmaqdır.

Cavan Azərbaycan Hökumətinin istiqlal və istiqbalının [gələcəyinin] parlaq

lığını və Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] ailəsi arasındakı şərəf və etibarını, qüdrət və nüfuzunu ancaq idareyidaxiliyyəsinin [daxili idarəsinin] intizamında, mətinliyində və əhvali-adılanəsində [ədalətə müvafiq hallarında] görünən və buna ürəkdən inanan heyəti-təftişiyə bu təminatnamə ilə cəmi Daxiliyyə məmurlarını müvafiqi-qanun və ədalət hərəkət etməyə kamali-səmimiyyətlə dəvət edir və müfəttişlərin qanuni səlahiyyət və ixtiyarlarına istinadən şiddətli icraatına məhəl [yer] və meydan verməyəcəklərinə ümidvaram.

*23 sentyabr 1919
Mülkiyyə baş müfəttişi:
Ömər Faiq [Nəmanzadə]*

KABİNƏ TƏŞKİLİNƏ AİD

Rəisül-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası xəbəri Azərbaycanın həqiqi demokratiya və fəqərəyi-kasibəsini tələş və əndişələrə saldı.

Bu vəqə, yəni Azərbaycan fəhlə, əmələ [işçi], əsnaf [peşəkar], sənətkar və bilümmum [ümumiyyətlə] bütün həqiqi demokratlarının Nəsim bəyə tərəfdar çıxıb da onun təkrar ümuri-idarə [idarə işləri] başında olmasını ciddən və müsirranə bir surətdə [təkidlə, israrla] arzu etmələri Nəsim bəy əleyhində olanlar üçün bir sillə və Azərbaycan fəqərəyi-kasibəsi naminə Nəsim bəyi danlamağa qalxışanlardan ötrü bir şapalaqdır.

Hökumətimizi bəy-xan hökuməti deyə nahaq yerə töhmətləndirmək istəyənlər dəxi bu vəqə dolayısı ilə mənəvi

bir zərbə yedilər, zənn edirəm. Çünki Nəsim bəyin istefasına qarşı protesto sədarlarını çıxaranlar, bəylər və xanlar deyil, məmləkətimizin demokrat və fəqərəyikasibə sinfidir. İndiyə qədər nə bir bəydən və nə bir xandan "Nəsim bəy yerində qalsın" deyə bir səs, ya bir arzu eşitmədik. Halbuki hökumətimiz vəqəən [doğrudan da] bəy-xan hökuməti olsaydı, bu istefadan dolayı tələş və əndişələrə düşənlər dəxi bəylər və xanlar sinfi olardı, nəinki demokrat və fəqərəyi-kasibə.

Nəsim bəy nə üçün istefa etdi?

Onun üçün ki, Sosialist fraksiyasının yersiz çıxışı onun qəlbini sındırdı.

Bir adam ki, ağır şərait içində yaman günlər keçirməkdə olan vətənin zimamiidarəsini [idarəsinin cilovunu] əlinə alıb məsuliyət yükünü üzərinə götürə və belə nazik [həssas] bir zamanda müdəbbirənə [ağıllı, tədbiri] bir siyasət yeridib də vətəni nəinki təhlükələrdən qoruya, hətta həman qan tökmədən, qurban vermədən böyük-böyük siyasi müvəffəqiyyətlər qazandıra, həlli dedikcə müşkül olan məsələləri kamali-sühulətlə [asanlıqla; yumuşaqlıqla] həll edə, bizi təhdid edən təhlükələri bərtərəf edib [aradan qaldırır] mövqeyimizi biganələr nəzərində möhtərəm bir hala sala – o adam bir bu qədər müvəffəqiyyətlərdən sonra heç olmasa bir quru "çox sağ ol" da eşitməyib, onun əvəzində nahaq yerə təkdir [pisləmə, danlama], məzəmmət və məlamətlər [töhmətlər] dinləməyə məcbur olarsa, əlbəttə, onun qəlbi sınıb rəncidəxatir olar [küsər, inciyər].

Bu fəqərə [fakt] – istefanın psixoloji səbəbidir. Lakin səbəbi-istefa yalnız bundan ibarət olmuş olsa idi, Nəsim bəyi his-

siyyata qapılmaqla ittiham edib “Söyül-sən də, döyül-sən də sən öz vəzifəndə sabitqədəm olmalısın”, demək olardı. Fəqət digər bir səbəb dəxi vardır ki, o da parlamentarizm rəsmiyyətinin pozulmasıdır.

Böylə ki, sosialistlər sorğusunun nəticəsində Nəsim bəy Kabinəsinə etimad göstərən demək olar ki, yalnız bir "Müsavat" fraksiyası oldu. Doğrudur, bu etimad əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] qazandı və Kabinə istefasına səbəb qalmadı, lakin Nəsim bəy, Kabinəsi təşkilində öz adamları vasitəsilə iştirak edib, əvvəlcə bu Kabinəyə etimad göstərənlərin birdən dönmə də xilafgirənə bir vəziyyət almaları – əcaib-qəraibliyi bir tərəfdə dursun – hökumətin istinad edəcəyi Parlaman əksəriyyətliyini pozub istinadgahı xələldar etdi.

Böylə ki, əvvəldə Nəsim bəy Kabinəsi düzəlkən "Müsavat", Sosialistlər və "Əhrar" fraksiyaları bu Kabinə təşkili üçün adamlar verdilər.

Məsələn, "Müsavat"dan Nəsim bəy özü, Ağa Əminov və Nəriman bəy [Nərimanbəyov], sosialistlərdən Aslan bəy Səfikürlü, Camo bəy Hacinski və "Əhrar"dan Aslan bəy Qardaşov. Və böyləliklə, bu Kabinə üçün istinadgah olmaq üzrə bir Parlaman əksəriyyəti təşkil edildilər, lakin Kabinə işə başlayıb bir bu qədər müvəffəqiyyətlərə nail olduğu bir zamanda – ki mövqeyi daha bərkimiş olmalı idi – sosialistlərlə "Əhrar" fraksiyası intizar xaricində [gözlənilən əksinə] olaraq birdən-birə xilafgir bir vəziyyət alıb, istinadgahı laxlatdılar.

Nəsim bəy, Kabinəsinin istinad etdiyi mövqeyi zəif görüb istefa etdi; etdi ki,

əgər təkrar seçilsə, mövqeyini möhkəmlətsin, istinadgahını bərkitsin, yox seçilməzsə – o başqa məsələ.

Keçən gün xəbər verdiyimiz üzrə Parlaman rəisi həzrətləri yeni Kabinə təşkilini təkrar Nəsim bəyə həvalə etmişdir. Deməli, həqiqi Azərbaycan demokrat və fəqərəyi-kasibəsinin arzu və tələbləri bununla isaf edilmiş [yerinə yetirilmiş] olur.

Şimdi Nəsim bəy yeni Kabinə düzəltməlidirlər. Bu Kabinəni təşkil edərkən, əlbəttə, təkrar sosialistlərə və ya "Əhrar" a müraciət etməyə artıq məhəl [yer] qalmayıb. Çünki bu fraksiyalar öz sözlərinin üstündə dura bilməyib, özlərini "kompromete" etdilər [öz nüfuzlarını zədələdilər]. İndi ki, bunlar müxalifçilik ixtiyar etmiş oldular, o surətdə Nəsim bəy Kabinəsində iştirak edə bilməzlər və hətta xilafçılıqdan əl çəkmək istəsələr də, yenə güman yoxdur Nəsim bəy bu vəqədən sonra təkrar bunlara bel bağlaya bilsin.

Ona görə, təbiidir ki, Parlamanın başqa fraksiyalarına müraciət etmək lazım gələcəkdir.

Zənn edilir ki, ümuru-idareyi-dövlət [dövlətin idarə edilməsi] işlərinə sağlam bir nəzərlə baxıb, rast və müstəqim [doğru, düzgün] bir yol ilə iş aparılması tərəfdarı olanların kömək və müavinətlərinə istinad edib də Parlaman əksəriyyətinin etimadına məzhər [nail] olacaq bir Kabinə təşkili Nəsim bəy üçün bir o qədər də çətin olmayacaqdır.

Ümumun arzusu budur ki, Nəsim bəy həzrətləri öz Kabinəsini tezlik ilə düzəldib, Cümhuriyyətimizin idareyi-ümuruna [işlərinin idarəsinə] əvvəlkindən daha artıq ciddiyyət və müvəffəqiyyətlərlə mübaşir olsunlar [başlasınlar, girişsinlər].

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

20 eylül [sentyabr] iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev

Katib: Mehdi bəy Hacınski

Rəis məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] və daxil olan övraq və ləvayih [sənədlər və layihələri] elam edəcək, yeni varid [daxil] olmuş qanun layihələri aid olduqları komissiyalara göndərilir və növbədəki məsailin [məsələlərin] müzakirəsinə keçilir.

Birinci növbədə tövcü vergilərinin artırılması haqqındakı qanun layihəsinin 2-ci qiraətidir.

Ağamalıoğlu Səməd ağa (Hümmət) tövcü vergilərinin artırılması əleyhindədir. Çünki onun zənnincə, qabaqca torpaq qanunu həll edilməli imiş, sonra bu qanun. Tainki kimin nə qədər yeri var və kimdən nə qədər vergi almaq lazım gəlirdi məlum olsun. Böylə olmasa, torpaq məsələsi həll edilməsə tövcünü yığmaq belə çətin olar. Nətiq deyir ki: Əvvəla bu layihə vergisi əksərən kənd fəqərəsi öhdəsinə düşər. Çünki yerin çoxu bəylərin, mülkədarların əlindədir, kəndlilər isə icarədar, ya rəncbərdirlər. Təyin olunan vergini bəylər onların üstünə qoyacaqlardır. Ona görə, müvəqqəat olaraq hələ bu qanunu qəbul etməməli, vergiləri artırmamalıdır. Saniyəni [ikincisi], çox adam var ki, ancaq kağız üzərində adı var, amma həqiqətdə yeri yoxdur. Yeri quldurlar əlindədir. Bu gün bu qanun qəbul ediləcək olarsa, gedib deyəcəklər siyahıda adın var, tövcü ver. Bu surətlə də yeri əkib mənfəət görə bir adam olacaq, tövcü verən

başqası. Binaənileyh [ona görə], mən təklif edirəm ki, o böyük torpaq məsələsi həll olunanaqədək bu qanun layihəsi təxirə salınsın.

[Əliheydər] Qarayev (Hümmət) layihəyi-qanuniyyənin qəbulu əleyhinə danışaraq deyir ki, qabaqca torpaq məsələsini həll etməli, sonra tövcü vergisini artırmalıdır.

[Rza bəy] Ağabəyov – (Müsavat, məruzəçi) Deyirlər bu qanun kəndlilər üçün zərərdir. Əlbəttə, vergi vermək hamının cibinə zərərdir, çünki pul çıxır. Amma hamı bunu da nəzərə almalıdır ki, xəzinəyə pul lazımdır. Məlumdur ki, xəzinə[nin] on milyonlar, yüz milyonlar ilə xərci var. Bu məxarici də yalnız pul kəsmək ilə ödəmək olmaz, camaatdan vergi yığmalıdır. Bir də inqilab xalqa yalnız bir hüquq verməyir, hər hüququn müqabilində müəyyən vəzifə dəxi var. Camaat hüriyyət qarşısında vəzifəsini də hüsni-ifa etməlidir. Nəhayət, deyirlər tövcü vergisi tamamilə fəqərənin üstünə düşəcəkdir. Xayıb, bu düz deyildir. Yer vergisini mülk sahibləri verəcəklər, nəinki icarədar, yəni rəncbərlər. Bu, bilvasitə [dolaylı] vergi deyil, bilavasitədir [birbaşadır]. Adını demokratiya tərəfdarı qoyan firqələr gərək hamıdan qabaq böylə vergilərin tərəfdarı olsunlar. Çünki bu vergini o adam verəcəkdir ki, bir yerin üstündə oturub, ondan mənfəətbərdar olur [mənfəət götürür]. O ki, deyirlər vergiləri adı kağız üzərində olan adamlardan alacaqlar, bu da dürüst deyildir. Çünki tövcü kağızlardakı siyahı üzərinə təqsim edilməyəcək [bölünməyəcək], siyahılar təhqiq və təftiş ediləcək, həqiqəti-halda [doğrudan] torpaq sahibi olanlar təyin olunacaq və həqiqət əsası ilə

tövcü təqsim ediləcəkdir.

İkinci nətiqə gəlincə, o, əsl məsələdən danışmayıb uzaqlara çəkir. Söz burasındadır ki, torpaq məsələsi nasıl həll olunur-olunsun, həman tövcü vergisi yer sahiblərinin üzərində qalacaqdır. Əgər biz bu gün bu qanunu müdafiə edirsək, ancaq onun üçündür ki, məqsədimiz yer sahiblərindən vergi alınmasıdır. Bu qanunun fəqərəyə dəxli yoxdur ki, zərəri də olsun. Binaənileyh, komissiya namından [adından] layihəyi-qanuniyyənin qəbulunu rica edirəm.

Nəhayət, layihəyi-qanuniyyə maddə-maddə rəyə vəz edilir [səsə qoyulur]. Birinci maddə əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

İkinci maddə səsə qoyulduqda, ibtida [əvvəlcə] “Müsavat”ın təklifi rəyə vəz edilir. “Müsavat” fraksiyası vergilərin 75, 300 və 800 faiz artırılmasını təklif edir. Bu təklif əksəriyyəti-ara ilə rədd edilir. Sonra Maliyyə-Büdcə komissiyasının təklifi səsə qoyulur. Maliyyə-Büdcə komissiyası dəxi hökumət tərəfindən təyin edilmiş miqdarı az hesab edərək, 100, 200 və 400 faiz artırılmasını təklif edir. Əksəriyyəti-ara ilə bu təklif qəbul olunur.

Sonra 3-cü və 4-cü maddələr səsə qoyularaq əksəriyyəti-ara ilə qəbula keçir və layihəyi-qanuniyyənin üçüncü qiraəti (nizamnaməyə görə) gələcək iclasa buraxılaraq növbədəki məsələyə, yəni ümum teatro və əyləncə biletlərindən alınan vergilərin artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

[Əliheydər] Qarayev bu verginin dəxi əleyhinə danışır. Çünki deyir ki, bilet vergiləri artırılsa camaat üçün ağır olar, xalq teatrolara gedə bilməz.

[Səməd ağa] Ağamalıoğlu – Biz bilirik ki, xəzinəyə pul lazımdır və o pulları tapmaq, doldurmaq üçün də vergi yerləri axtarmaq lazımdır. Amma söz burasındadır ki, Maliyyə naziri vergiləri lazım gələn yerindən axtarmır. Bilirik, hökumətə pul lazımdır, bu da bizə məlumdur ki, hətta hökumət bu yaxın zamanlarda 600 milyon manat pul kəsmək üçün müsaidə is təmək məcburiyyətində qalacaqdır. Amma xəzinəyə lazım olan pulu əldə etmək üçün böyük vergi mənbələri aramaq lazımdır, nəinki xırda cüzi şeylər.

Bir də, biz axır hüriyyətdən bir şey gözləyirik. Hüriyyət gərək camaata bir şey versin. Yoxsa hüriyyət xalqa bir şey verməzsə, daha onda nə hüriyyət olur. Ona görədir ki, biz ümum xırda vergilərin əleyhindəyik. Nəzarət əgər xəzinəyə lazım olan pulları əldə etmək istəyirsə, gəlirə görə vergi təyini, daxili istiqraz və sair bu kimi çarələrə təvəssül [müraciət] etməlidir. Amma buna da təvəssül etmir, çünki burası dövlətlilərə zərərdir. *(Ümumi gülüş, soldan alqış)*

[Rza bəy] Ağabəyov (məruzəçi) - Hökumətə lazım olan pulu əldə etmək və xəzinəni doldurmaq üçün məlum olduğu üzrə bir çox vergilər təyin edilir. Daha filan vergidən az məbləğ hasil olur deyər adını xırda, cüzi şey qoyub rədd etməzlər. Bir məsəl var, deyir: dama-dama göl olar. Hər vergi həddi-zatında [öz-özlüyündə] az mədaxil versə də, o azları bir yerə topladıqda böyük bir məbləğ hasil olar. Doğrudur, biletlərdən vergi alınsa, mədaxil az olar. Amma bu qanunu tamamilə rədd etsək, onda kimə xeyir olar? Biz layiheyi-qanuniyyəni rədd etməklə biletlərin qiyməti azalmaz, intəhası fərqi bu olar ki,

mədaxil hökumətə çatmayıb teatroçuların cibində qalar. Zira o qiymətlər ki, indi biletlərə təyin edilmişdir, o qiymətlər əskilməyəcəkdir, haman miqdarında qalacaqdır. Əgər bu layihəni qəbul etmək istəyənlərin məqsədi camaatı teatroya və sairəyə çox cəlb etmək isə, onun da çarəsi biletin qiymətini azaltmaq deyil. Bunun üçün lazımdır xalq teatroları, xalq yurdları və sairə təsis edilsin.

Ona görə mən bu layihəni zərərsiz ədd [hesab] edərək, komissiya namından qəbulunu təklif və rica edirəm.

Layihəyi-qanuniyyə rəyə vəz edilərək birinci və ikinci qiraətdə qəbula keçir və üçüncü qiraəti gələcək iclasa buraxılır (nizamnamə mövcibincə) [nizamnaməyə əsasən].

Növbədə spirtdən qayıran içkilərdən alınan vergilərin artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyədir.

Hacı Kərim Sanıyev – (sosialist) içkinin camaata nə qədər zərərli olduğu bütün dünya üçün müəyyən və aşkar olmuşdur. Hətta köhnə Rusiya hökuməti axır zamanlar şərabin zərərini dərk edib, içkini mən [qadağan] etmişdi. Şəriət dəxi içkini mən etmişdir. Mən sosialist olduğum halda, bu məsələdə şəriətin ehkəminə [hökmlərinə] tamamilə əməl və içkinin bilmərrə mən edilməsini tələb edirəm.

[Arşak] Malxazyan (daşnak) rusca uzun bir nitq irad edərək bir çox rəqəmlər əsası ilə Azərbaycanda üzüm bağlarının nə qədər çox olduğunu və böyük bir qisminin haman fəqərə kəndlilərin əlində bulunduğunu, həm də üzüm məhsulunun yüzdə 95 faizinin şərab növündən olduğunu isbat edir, digər tərəfdən Azər-

baycanda hazırlanan şərab daxildə satılmaq üçün deyil, ən çox miqdarının xaricə ixrac üçün qayırdığını qeydlə göstərir ki, Azərbaycanda üzümçülüğü qaldırmaq [ləğv etmək, aradan qaldırmaq] olmaz və ləğv edilərsə, məmləkət ticarətinə böyük bir zərbə təşkil edər. Əgər məqsəd əlkühl [alkoqol] ilə mübarizə isə, bunun üçün də başqa yollar vardır. Məsələn, əlkühl ilə mübarizə etmək istədikdə, əvvəla ixracat işlərini gözəl bir surətə salmalı və gömrük məsələsinin hüsnə-həllinə çalışmalıdır. Sanıyən [ikincisi], vergi faizlərini əmtəənin ixrac ediləcəyi mövqedəki bazarın məzənnəsinə görə qılmalı və öylə etməlidir ki, Azərbaycan mətası məhəlli [yerli] maldan baha çıxmasın. Böylə olarsa, malın həpsi əcnəbi bazarlara gedərək, daxildə qalmaz. Əks surətdə Azərbaycanda mühüm bir ticarət mövqeyi tutmuş olan üzümçülük məhv olar, bu da həm dövlətə, həm camaata böyük xəsərət yetirər.

Digər tərəfdən, bu layihəyi-qanuniyyə tərtib verilərkən öylə möhkəm bir əsas üzərinə qurulmayıb, xırda şeylər mülahizə edilmişdir. Binaənileyh [ona görə], mən təklif edirəm bu qanun qəbul edilməsin və Maliyyə Nəzarətinə tapşırılsın bundan böylə hər bir layihəyi-qanuniyyəni tərtib verdikdə, aid olduğu və o işlə iştiğal eyləyən [məşğul olan] dövləti, ya ictimai müəssisələrə müraciətlə, məsləhət və məşvərət etsin.

[Əliheydər] Qarayev - İslam ölkəsi olduğu halda, Azərbaycanda, xüsusən Bakıda nəyə baxırsan şərabçı dükanıdır. Küçələrdə hər qədəmdə bir lokanta, bir şərabçı dükanı var.

Xülasə, əyyəşliq xalq arasında kök sal-

maqdadır. Ona görə camaatı bu rəzalətdən qurtarmaq üçün hökumətə təklif etməlidir ki, şərəbxanaların bilmərrə bağlanması və içkilərin mən [qadağan] edilməsi haqqında bir layihəyi-qanuniyyə hazırlasın.

Sanıyev Hacı Kərim – Malxazyan cavab verərək deyir ki: Azərbaycanda üzüm bağı nə qədər çox olsa da, şərəbçiliq nə qədər rəvac tapmaqda isə də, fəqət üzüm bağları yalnız şərəb qayıрмаq üçün olmayıb, meyvəsi hər yerdə, hətta Petroqrada və Qərbi Avropada satılırdı. Bundan əlavə, məlumunuzdur ki, Azərbaycanda üzümdən doşab, sirkə və sairə qayırlır. Bu surətlə, Malxazovun iddiası düz deyildir, Azərbaycanda üzümçülük yalnız şərəbçiliqə xidmət etmir. Bir də, bağların əksəri müsəlmanındır, şərəbçiliq isə müsəlman arasında yoxdur. Yalnız içkiçilik bizim aramızda son zamanlar şəhərlərdə yenicə başlanmaqda və kəndlərə sirayət etməkdədir. Ona görə Azərbaycan Hökuməti bunun önünü almalı, bunun üçün də açıq satışı mən etməli, duxanları [meyxanaları], şərəb satılan yerləri qapamalı və içənlərə də cəza verməlidir.

[Rza bəy] Ağabəyov (məruzəçi) - Nətiq əfəndilərin danışıqlarından anlaşılır ki, əsas etibarilə onlar şərəbdən alınan verginin artırılması əleyhində deyildirlər. Ancaq iki rəy var: birisi budur ki, ümumiyyətlə Azərbaycanda şərəbçiliq və şərəb istemalının mən'i [şərəbdən istifadənin qadağan edilməsi] uğrunda tədbirlər görüb, içki mən' edilsin. Bir rəy də budur ki, ümumiyyətlə böylə qanun layihələri rədd edilsin.

Birinci rəy müqabilinə danışmağı mən fəzlə hesab edirəm. Amma ikinci mülahi-

zəyə o qədər də şərik olamayıram. Çünki bir dəfə nəzərə almalıdır ki, Azərbaycanda əhali yalnız müsəlmandan ibarət deyildir. Burada ermənilər, ruslar, yəhudilər və sairləri dəxi mövcuddurlar. Üzümcülük və şərabçılıq Azərbaycan əhalisi üçün mühüm bir zəmindarlıq [mülkədarlıq; plantasiyaçılıq] və ticarət mənfəəti olduğu kimi, xəzinənin də burada mənafeyi var. Binaənileyh [ona görə], həm camaatın, həm də xəzinənin mənfəətini nəzərə almaq lazımdır. Əlkühl müqabilinə mübarizə tədbirindən bəhs edərkən söz arasında bir də dövlət inhisarından bəhs edildi. Halbuki şərab emalı və satışı işlərini dövlət tərəfindən təhti-inhisara [inhisar altına] almaq üçün bir çox hazırlıqlar, külli miqdarda mübaşırlar [dövlət adı- na iş görənlər] və külli təxsisat [və-sait] lazımdır.

Sabiq Rusiya Hökuməti belə bunu etməyi bacara bilmədi. Bir də, əgər çarlıq Rusiyası içki satışını təhti-inhisara almışdısa, məqsədi verginin önünü almaq deyildi. Biləks [əksinə], camaat arasına əyşə salmaq idi. Biz isə bu məqsədi təqib etməyirik.

Nəhayət, Malxazov deyir ki, hökumət böylə layiheyi-qanuniyələri tərtib verərkən müəssisələrlə müşavirədə bulunmalıdır. Deməli, bu layihə tərtib verərkən Mərkəzi Şərabçılıq Komitəsinə məsləhət etməli imiş. Halbuki haman komitənin bütün heyəti tam bürokratdır. Onunla məşvərətdə bulunmaqdan camaata və hökumətə bir xeyir çıxmazdı. Hətta Nəzarət [Nazilik] o komitənin ilğası [iləvi] haqqında bir layiheyi-qanuniyyə hazırlayır. Əlavə: bu saat şərabın şüşəsi 70 manat, konyakın şüşəsi 100 manatdır. Yetmiş ma-

natdan 2 manat, yəni yüz manatdan 6 manat vergi tələb etmək çox böyük bir şey deyildir. Vergi artırılma içki bahalanar deyə, Parlamanı bahalaşmaqla qorxutmaq dəxi bicaadır [yersizdir]. Bir də, məbus əfəndilər, şərab ayırır, spirt ayır. Bu qanun ancaq spirt üçündür. Nəhayət, dövlətin böyük bir promışlennostunu da [sənayesini də] boğmaq olmaz. Biləksə ki, buradan xəzinəyə 75 milyon manata qədər mənfəət vüsul olur [çatır].

Rəyə vəz olunaraq [səsa qoyularaq] layiheyi-qanuniyyə əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul edilir.

Bə'dəhu [sonra]: 1 - Xəzinə Palatasının ləğvi; 2 - [Məhkəməyi-]Hərbiyyə qanunu 15-ci maddəsinin təbdili [dəyişdirilməsi]; 3 - dövləti gəlir vergisi qanununun 45 və 46-cı maddələrinin dəyişməsi; 4 - şəhadətnaməsiz olan içki ticarətindən alınan cərimələrin artırılması və 5 - . . . . . haqqındaki layiheyi-qanuniyyələrə baxılaraq birinci, ikinci qiraətdə qəbul edilirlər.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Moskvadan xəbər verirlər ki, Pskov sülh müzakirələri [müzakirələri] qət edilmişdir [kəsilmişdir]. Rusiya Şura Hökuməti nəinki bir Estlanda [Estoniya] istiqlalını, hətta Finlandiya, Latviya və Litva istiqlalılarını təsdiq etməklə sülhə hazırdır. La-

kin mübahisəli məsələlərin sonradan sülhlə həll ediləcəyinə ümid yoxdur. Sülh imza edildiyi qəti dəqiqədə birdən Müttəfiqlər öz vetolarını bəyan etməyib, bu bitərəf hökumətləri Rusiya əleyhinə yeni müharibəyə salmaz. Bunların məsuliyyəti lazım və arzu edilən sülh üçün mənasız müharibəni tərcih edənələrdir.

İngiltərə və Amerika

Hal-hazırda İngiltərə və Amerika sər-vətdarları arasında ciddi mübarizə davam edir. Amerika Senat komiyonu İngiltərə nüfuzuna və onun siyasətinə zərbə endirməyi qərara almışdır. İngiltərə qəzetələri millətlər nümayəndələrinin istiqlalıyyət məsələlərini dinləməkdən xeyli narazıdırlar. Çünki Versay sülh müzakirəti bununla təxirə düşə bilər. Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] və İngiltərə tərəfdarı olan Vilson fəqərəyi-kasibə [proletariat] tərəfindən endiriləcəkdir.

Serbiyada kommunizm

İngiltərə “Deyli teleqraf” qəzetəsi Serbiyada kommunist təşkilatının artmasını xəbər verir. Müvəffəqiyyətli təşviqat aparılmaqla bərabər, bir çox bolşevik qəzetələri nəşr edilməkdədir.

Petroqradi müdafiə

Petroqradi cəbhəsinə gedən başqır[d] əsgərləri mitinq tərtib etmişlərdir. Lenin və Trotski tərəfindən alınan teleqraf oxunub, böylə bir qətnamə çıxarılmışdır: Qırmızı Petroqradi fəhlələri məhkum millətlərin fəqərəyi-kasibəsi üzərində uca qaldırılmış kommunizm bayrağını sinələri ilə müdafiə edəcəklərdir. Biz yoldaş Leninin və Trotskinin dəvətilə şimal cəbhə-

sini müdafiə etməyə hazırız. Axırncı qətrə qanımıza qədər qırmızı şimali müdafiə etməyə yəmin edirik. Yaşasın inqilab! Yaşasın bütün cahən fəqərəyi-kasibə pişrovları yoldaş Lenin və Trotski!

Başqır[d] kommunistlərinin Mərkəzi Büro sədri Şalikulov

Ural cəbhəsində

Saratovdan xəbər verirlər ki, bolşeviklərin zərbəsi sayəsində Ural rayonunda kazak dəstələri arasında nizamsızlıq vardır. Komanda heyəti Rusiya Şura Hökuməti əleyhinə müharibə etməyin səmərəsiz olduğuna inanıb, hissə-hissə çıxıb getməkdədirlər. Qalan hissəsi bolşeviklər tərəfinə keçməkdədir. Əhali arasında sərxoşluq, qarətçilik və əsgərlikdən qaçmaq kimi müamilat [davranışlar] şiddət etmişdir. Ruhənillərlə bərabər, burjuaziya Kolçakın qalib gəlməsi üçün hər gün dua edirlər.

Bessarabiyada üsyan

“P[riazovski] k[ray]” qəzetəsi xəbər verir ki, Bessarabiyada kəndlilər romaniyalılar əleyhinə qalxmışlar. Kəndlilər gözəl surətdə müsəlləhdirlər [silahlanmışlar]. Romaniya jandarmaları ilə onların müvəffəqiyyətli çarpışmaları olmuşdur. Bir çox dəmiryol körpüləri xarab edilmişdir. Dəmiryol hərəkatı dayanmışdır.

Macarıstanda

Lion - Romaniyalılar Budapeştəni təxliyə etməyə hazırlaşır şayələrinə bə-rəks [zidd] olaraq bu vaxta qədər Romaniya əsgərləri Macarıstan paytaxtında qalmadırlar. Böylə zənn edirlər ki, Romaniya əsgərləri getdikdən sonra anarşi

zühura çıxacaqdır. Bu münasibətlə amerikalılar söyləmişlər ki, hərgah anarşi olarsa, romaniyalıların şəhər və ətrafını bütübütün talan etmələrinə səbəb olacaqdır.

Lehistan hücumunun durdurulması

Müttəfiqlər Məclisi-Alisi lehlərin [polşalıların] bolşeviklərə qarşı hücumunu durdurmuşlardır. Səbəbi odur ki, lehlərin Rusiya torpaqlarını işğal etməkdən sonra çıxmayacaqlarından qorxmışlardır.

Əmrnamə

“Priazovski kray” qəzetəsində Tuapse nahiyyə naçalnikinin əmrnaməsi dərc edilmişdir. Əmrnamədə denilir ki, dəmiryol və teleqraf xətti təxrib edildiyi təqdirdə əhali məsuliyyətə alınıb, xəsarətin miqdarı qədər cəzayı-nəqdiyyəyə [nağd pul cəriməsinə] düşür ediləcəkdir. Əsgərlərə təcavüz edildikdə, əhalidən təzminat alınacaqdır. Yaşillər hücum edərlərsə, onlara hüsn-rəğbət göstərən şəhərin hissələri bombardman ediləcəkdir. Baş komandanın əmrnaməsi ilə yaşillərin ailələri Mavərayı-Bəhri-Xəzərə [Zakaspiyskə] göndərilirlər.

Kubanda bolşevizm

“Ç. V.” qəzetəsi xəbər verir ki, Kuban sosialistləri ictimiasında [yığıncığında] bolşevikləri müdafiə etmək üçün təbliğat yapılması qərara alınmışdır.

Dobrovol ordusunda

Müvəffəqiyyətli hücumlarımızdan dolayı ağların ruhu ölmədedir. Xüsusən Don ordusu itaətsizlik göstərərək fərar etmədirlər. Don atamanının əmrnaməsi ilə 43 yaşına qədər ümumi səfərbərlik elan edilmişdir.

İğtişaş

Nauen – Braunşveyqdə spartak və matroslar iğtişaş salmışlardır. İğtişaş qan tökülməksizin bərtərəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır].

Misirdə inqilab

Misir mürəxxəsləri [səlahiyyətli münayəndələri] İsveçrə qəzetələri nümayəndələrinə xəbər vermişlər ki, Misirdə inqilab hərəkətləri başlanmışdır. İngilislərin inqilabçılara qarşı xunrizanə [qəddarca, qan tökən] tədbirlər ittixaz etməsi [tədbirlər görməsi] bütün misirlilərin qiyam etmələrinə bais olmuşdur.

Cəmiyyəti-Əqvam əleyhdarları

İsveçrə əhalisi içində Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] qarşı ədavət hissləri artmadadır. Mitiqlər yapılarq Cəmiyyəti-Əqvama İsveçrənin iştirak etməməsi tələb olunur. Mühəribəyə iştirak edən alman, Fransa, İtaliya, Avstriya, Türkiyə və Serbiya nümayəndələri ictimias [iclas] yaparaq millətçiliklə mübarizə edərək millətləri yek-digəri [bir-biri] ilə barışdırmaq üçün təşəbbüsatda bulunmağı təhti-qərara almışlardır.

Breslauda iğtişaş

Berlindən xəbər verirlər ki, ərzaq yoxluğundan Breslau və Beloostrovda böyük iğtişaşlar vüqu bulmuşdur. Əhali bazara çıxaraq ərzağın ucuz satılmasını tələb etmişdir. Əhaliyə polis mümaniət edənməmişdir [mane ola bilməmişdir]. Axirən [axırda], ərzaq anbarları əhali tərəfindən talan edilməyə başlanmışdır. İş bu dövərəyə girdikdə, əsgərlər işə müdaxilə edib atəş açmış və nəticədə bir çoxları yaralanmışdır.

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi - Şimali Dvina istiqamətində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] tərəfindən bir köy işğal edilmişdir. Arxangelsk dəmiryol xəttində əsir və mitralyozlar qənimət almışdır.

Qərb cəbhəsi - Lujsk dairəsində qitəatımız mühəribə ilə bir qaç qəryə [kənd] işğal etmişdir. Qdov istiqamətində hücumlarımız düşmənlərin şiddətli müarizələri [müqavimətləri] ilə müqabilə edilir. Polotsk dairəsində şiddətli mühəribədən sonra 15 fərsəx geri çəkilməyə məcbur olduq. Vilensk istiqamətində bir qaç kənd işğal etdik. Çerniqov dairəsində qitəatımız 6 mitralyoz və başqa ləvazimat qənimət almışdır.

Cənub cəbhəsi - Baxmaç dairəsində şiddətli mühəribələr davam edir. Konotop dairəsində qitəatımız Konotopu tərketmişdir. Sudja [a] dairəsində mühəribə davam edir.

Türküstan cəbhəsi - Tsaritsın dairəsində düşmən hücumu keçmək istəmişsə də bizim əks-hücumumuz ilə tutduğu mövqelərdən tərd edilmişdir [püşkürdülmüşdür].

QƏZETƏLƏRDƏN

Suriya və Fələstinin ingilislər tərəfindən təxliyə edilməsi

“Tayms” qəzetəsi məmul edir [ehtimal verir] ki, Klemanso ilə Lloyd Corc arasında saziş hüsula gəlməsinə görə təşirini-sani ibtidasına [noyabrın əvvəlinə] qədər ingilislər həman Suriya və Fələstin torpaqlarını təxliyə etməlidirlər. Dəməşqdə ingilis əsgərlərinin dəyişməməsi qərara alınmışdır.

Estlanda və Şura Hökuməti

Finlandiyadan yetişən xəbərlərə görə, Estlanda [Estoniya] Məclisi-Müəssisani Rusiya Şura Hökuməti ilə sülh əqd etməyi [bağlamağı] təhti-qərara almışdır.

Kollontayın həbsi

Məşhur bolşevik mübarizəçisi madam Kollontay Kiyev ətrafında həbs edilmişdir.

İrlanda Cümhuriyyəti

Lion - İrlanda Cümhuriyyəti nümayəndəsi Parisdə bəyan etmişdir ki, Britaniya Hökuməti xitabnaməsinə rəğmən, İrlanda Cümhuriyyəti əmri-vaqə hökmünü almışdır [fakta çevrilmişdir]. İrlanda Parlamanı fəaliyyətində davam edir. İrlanda xalqı yalnız qanuni bir hökumət olaraq ancaq Parlamanı tanıyırlar. Parlamanın əmri ilə hər şeyə hazırdırlar. İrlanda viskralının xitabnaməsi İngiltərənin nasıl bir müşkül vəziyyət içində olduğunu təsvirə kafidir. İngiltərə Hökumətinin Şamat və İrlanda oynadığı oyunlar bütün dünyanın gözünü açacaqdır və bunların nasıl bir hiylələr qullandıqlarını ümuma məlum edəcəklər. Özünün agentləri ilə, cəza dəstələri ilə, xitabnamələri ilə İrlanda Cümhuriyyətini məhv etməyə İngiltərə müvəffəq olamayacaqdır. Heç bir qüvvədə ordu ona müavinət edəmməyəcəkdir. Zira İrlanda Cümhuriyyətini məhv etmək üçün bütün İrlanda xalqını məhv etmək lazım gələcəkdir. Hərgah, bütün İrlanda xalqını məhv edərsə də yenə iş bitməyəcəkdir. Çünki Amerika, Avstraliya və bir çox başqa məmləkətlərdə yaşayan irlandalılar qarşısında şu cinayətdən dolayı cavab verməli olacaqdır.

S. BƏYƏ

Yaşamaq, çalışmaq – quru, boş xəyal,
“Varlıqımı, yoxluqmu?” – iştə bir sual.
Barı son dəqiqə yüksək ideal
Nurunu alnına saçdı, saçmadı?

Bax, çiçəklər açmış, donanmış hər yer,
Hər yarpaq “Yaşayış pək gözəldir” der;
Gələyim, baxayım, yanında yer ver,
Türbəndə sarmaşıq açdı, açmadı?

Gecə göyə baxdım, gördüm yıldızı,
Dərdinlə ağladı göylərin qızı.
Qəlbini acıdan zəhərli sızı
Söylə, son nəfəsdə qaçdı, qaçmadı?

Vaxtsız solmuş gülə bülbüllər ağlar,
Matəmə batdımı o Qarabağlar?
Dumanla bürünmüş həşmətli dağlar
Üstünə kölgələr saldı, salmadı?

Səni məftun etdi göydəki mələk,
Sən də getdin, artıq dönməzsən demək.
Qırılmış kamança, solmuş bir çiçək
Bu dünyadan murad aldı, almadı?

Bu gizlin əsrarı varımı anlamış:
Hələ ilkbaharkən heç gələrmə qış?
O ülvi təbiət, səmimi baxış
Bir kəsin yadında qaldı, qalmadı?

Ayn. Y.

BATUM MƏKTUBLARI**II**

Batum şimdi siyasi ehtirasların da bir
cövləngahı olmuşdur. Batumda bir Don
Kixot rolunda siyasi oyunlar oynayan ən

ziyadə Denikinlərdir. Denikinlərin bir ide-
ya və bir əməl [məqsəd, ideal] naminə heç
bir şeyləri yoxdur. Bunları simalarının əbu-
su [qəzəbi, hirsli], hiss və fikirlərinin qaran-
lıqları altında cövlan edən bir həyula [ka-
bus] kimi tanımaq lazımdır.

“Naş kray” müflis tacirlər kimi həya-
tından, gələcəyindən qeyri-məmnun, gah
Rusiyadakı kiçik millətlərə, gah Gürcüs-
tan və Azərbaycana, bəzən də işi bu də-
rəcə gecikdiriyindən dolayı Sülh Konf-
ransına hücum edir, tənqidlər, müaxi-
zələr [töhmətlər, məzəmmətlər] yağdırır.

“Naş kray”da bir məziyyət [xüsusiyyət]
varsa, gənc hökumətlərə, gənc millət-
lərə Rusiya hökumətindən intiqal etmiş
[keçmiş] bəzi məntiqi qaydalara görə bir
dərs vermək və bu dərstdən onları mənti-
qəcə sıxıb “Rusiyasız heç bir Rusiya mil-
lətinin sahibi-hürriyyət və istiqlalıyyət
olamayacağı...” anlatmaqdır.

Batumda “Naş kray”ın dostu ermə-
nilər, rumlar və bir çox məsləksiz möh-
təkilərdir. Möhtəkilər dedim, çünki bun-
larda da siyasi bir fikir büsbütün yox de-
yil. Nikolay, Don, Kerenski, Zaqafqaz pa-
ralarının kurslarına görə bunlar bir siyasi
tərzi-hərəkət təqib etməyi, hiss və fikir-
lərini ona görə tənzim etməyi mənfəət-
ləri icabından ədd etmişlər [mənfəətləri
üçün zəruri saymışlar]!

Ermənilər və rumlara gəlincə, Batu-
mun heç bir zaman Ermənistan olamma-
yacağını anlayan bu qisim, heç olmazsa,
Denikin dostluğunu tərcih edir. Onun nə-
ticəsi olaraq bir çox işlərdə, hətta xəbər
aldığıma görə istehkamtda belə ermə-
ni nəfəratı [əsgərləri] yerləşdirilmiş. Rum-
lar isə Pontus hökuməti-müxəyyələsi
[xəyali hökuməti] naminə “Jupiter” və “He-

rakles”in ilahına vəz və nəsihətlərinə
görə və Trabzonun* süfreyi-nəfisəsini [nə-
fis süfrəsini] dadaraq, Batumda bir “Apol-
lo” hakimiyyətini təsis etmək sevdəsini
dadırlar.

Buna binaən də ruslar hər zaman öz-
lərinin qəhrəmani-biamanı [amansız qəh-
rəmanı] Moloxun kiçik bir baş sallama-
sına bərtərəf edəcəklərinə [aradan qaldı-
racaqlarına] inandıqdan, onlarla şimdiden
ittifaq və etilaf etməkdə [razılığa gəlmək-
də] bir zərər görməyirlər.

Batumda rumlar türkcəni gözəl danı-
şır, türklər kimi “əfəndim”, “zati-aliniz”
sözlərini centləncə söylər, türk və bil-
xassə İstanbulvari düşünür, hər şeydən
siyasi bir mülahizə çıxarır və incəliklər
göstərirlər.

Batumda rumlar[ın], beynəlmiləl lisa-
nı türkcədir, ermənilər, gürcülər, hətta
ruslar, yəhudilər və sairələri ilə bilaixti-
yar [istər-istəmər] türkcə danışırlar.

Rumların Batumda müsəlmanlarla mü-
nasibətləri çox dostanədir. Əksəriyyəni bir
rum, bir müsəlmanın qarşı-qarşıya otu-
rub türk ənənətini ehyaedici [ənənələrini
canlandırıcı] bir təzddə türk qəhvəsi və
nargilə içdiklərini, “ah İstanbul”, “ah Tra-
bzon”, “ah Bəyoğlu” deyər həsbihal eylə-
diklərini [söhbət etdiklərini, dərdləşdiklə-
rini] görərsiniz.

Siyasi cərəyanlardan biri də “İslam
Gürcüstanı Təxlis [qurtarma, xilas etmə]
Cəmiyyəti”dir. Bu cəmiyyət, əslində, xris-
tian gürcülərinin tərtib etdikləri bir kom-
paniyadır. Kompaniyanın direktoru Gür-
cü Milli Şurasının rəisi, aktyor və artistlər

* Trabz – rumca “süfrə” deməkdir. Rumlar bunu
sonra irab etmişlər, “Trabzos” demişlər; bilaxirə,
türklər Trabzona çevirmişlərdir.

də şundan-bundan qeyri-məmnun kim-
sələrdir.

Bu Təxlis Cəmiyyətinin kəndi ünvanı
altında bir də qəzetəsi vardır. Qəzetənin
türkcə qismi İttihad və Tərəqqi firqəsinin
xətə və seyyiatını [qəbahətlərini] tədqiq
etməklə məşğuldur. Gürcücə qismi isə
gürcü yazıcılarının idarəsi altında yazılıb,
cızılıb, bir sürü propoqandalardır. “İslam
Gürcüstanı” qəzetəsi gürcüləşmək üçün
bir yol bulmuşdur ki, o da türklərə isnad-
lar, ittihamlar atmaqdır.

Bu cəmiyyət keçənlərdə Batumda bir
konfrans yığıb Gürcüstana iltihaq etmək
[qoşulmaq, birləşmək] qərarını çıxarmışdır
və Tiflisə mürəxxəslər [nüməyəndələr] gön-
dərmişdir. Fəqət mürəxxəslər getdikdən
sonra Batum oblastının həman əksəri is-
lam əhalisi protestolar göndərmiş və iş
o dərəcəyə gəlmişdir ki, ingilis quberna-
toru rəsmi təhqiqata lüzum görmüş və
məlum olmuşdur ki, Tiflisə gedib Gürcüs-
tana iltihaq etmək istəyən mürəxxəslər
seçilmiş kimsələr deyildirlər.

“İslam Gürcüstanı Cəmiyyəti”nə mü-
ariz [zidd] olan və Cənub-Qərbi Zaqaf-
qaziya hökuməti fikrini müdafie edən bir
digər cəmiyyət də vardır ki, əhali arasın-
da daha ziyadə intişar etmiş [yayılmış],
daha ziyadə etibar və nüfuz qazanmışdır.
Bu cəmiyyətin bir də “Sədayi-millət” adın-
da qəzetəsi vardır. Qəzetə demokrat bir
qəzetə olduğu üçün kiçik bir formada
çıxır və ancaq əhaliyə aid məsələlərlə
məşğul olur.

Batum oblastı islamları arasında “Sə-
dayi-millət” qəzetəsi “Sədayi-millət” fir-
qəsi kimi bir zehniyyət vermiş, həman
hər kəs sədayi-millət, sədayi-millət yolu
deyər onu adlandırır.

Ə. Həmdi [Qaraağzadə]

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

– 1 –

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu qaç kəlmə sözlərimizi "Azərbaycan" qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz, Bakı Hacı Pirverdi məscidi camaatı "Azərbaycan" qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və məhzun olduq [hüzünləndik]. Öylə vətən, millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək istəyirik.

(200-ə qədər imza)

– 2 –

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi "Müsavat"ın Türkan şöbəsi tərəfindən Divani-Rəyasətə ikinci iclasda ikinci qətnamə olmaq üzrə böylə bir qətnamə göndərilmişdir:

Rəisi-vükəla Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətlərinin istefasını "Azərbaycan" cəridəsinin [qəzetinin] 274-cü nömrəsində oxuyub, öylə fəal və çalışqan bir zətin [şəxsin] istefasını qəbul etməməyi Parlaman əzasından qəzetə vasitəsilə rica etməyi təhti-qərara aldıq.

Sədr: Əliheybət Həsəratzadə

– 3 –

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, qəzetə sütunlarında bu bir neçə kəlmə sözlərimizə yer verəsiniz.

Biz, ümum Əhmədli kəndinin sakinləri "Azərbaycan" qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub, nəhayət dərəcədə mükəddər olduq [kədərəndik]. Vətən və millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun işləməsi nə qədər xeyirli olduğunu bilib, onun fəaliyyətini nəzərə alıb, istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzalarından istefasının qəbul edilməməsini təmənnə edirik.

Sədr: Həsən Abbasqulu oğlu

– 4 –

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu neçə kəlmə sözlərimizi "Azərbaycan" qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz Sabunçu camaatı və fəhlə sinifləri "Azərbaycan" qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və mükəddər olduq. Öylə vətən və millət yolunda çalışqan bir vücudun bizim üçün nə qədər lazım olduğunu bilərək və fəaliyyətini təqdir edərək, o vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

(50-yə qədər imza)

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Ukrayna vis-konsulu

Azərbaycan Cümhuriyyəti Xariciyyə Nəzarəti Ukrayna Milli Rəda rəisi Qolo-

vanın Ukrayna Cümhuriyyətinin Bakıda müvəqqət vis-konsulu olmağını qəbul etmişdir.

Pambıqçı və ipəkçilərin syezdi

Düşənbə günü eylülün 22-də saat 1-də Texnik Cəmiyyətinin zalında (Tarqovı və Milyonni küçələrin küncündə) Azərbaycanda əvvəlinci dəfə olaraq pambıq, yun, ipək və bu kimi sənayeyə dair ictimə [yığıncaq] vüqu bulur. İctimada Azərbaycanın qeyri hökumətlər kimi əhəmiyyəti haqqında, bizim məmləkət məhsulətinin ümumdünya bazarında olan əhəmiyyəti haqqında və fərş və başqa toxunma əşyalar haqqında müxtəsər bir sərği olacaqdır.

Gömrükxanada

Bakı gömrükxanası düsturüləmə [təlimat] almış ki, Bakıdan Lənkərana və Azərbaycan Astarasına gedən hər cür mallara mümaniət [manecilik] göstərilməsin.

Bələdiyyə İdarəsi kassasına sui-qəsd

Srağagəcə saat 3-ün yarısında Bələdiyyə İdarəsinin İkinci Zükur [oğlanlar] gimnaziyasına naməlum bədəfkarlar [cinayətçilər] şüşələri sındıraraq pəncərə dəmirələrini kəsməklə kassanı qarət etmək istəmişlərdir. Kassa mühafizi üç qurşun ataraq bədəfkarı yaralamışdır. Ehtimala görə, yoldaşları yaralını aparmışlardır. Dün səhər içərişəhərdə polis təftiş icra etsə də nəticəsiz qalmışdır. Oğruların dərdəst edilmələri [tutulmaları] üçün lazımı tədabir ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

Sentrodomda

Sentrodom [Mərkəzi Ev Komitəsi] nəzdində olaraq [Çelyayevski və Sisyanovski

küçələrin küncündə Lalayevin evində) əhaliyə gəlir vergisi məsələləri haqqında məsləhət verici bir büro açılmışdır. Bu büro yekşənbə [bazar] və cümə günləri gündüz saat 12-dən 2-yə qədər açıqdır. Kasıblara orada məccani [pulsuz] məsləhət verilir.

İtik tapmışam

Həman bu sentyabr ayının 15-də 19-19-cu ildə Kürdəxanı və Pırşaqı bağlarından gələn yoldan bir itik tapmışam. Hər kimin tərəfindən itmiş isə zəhmət çəkib Balaxanı kəndində Hüseyn Cəfərova müraciət edə bilər. Özü sakin olan evində əşyasının nişanını bildirib də ala bilər. Tapdığım şeyin qiyməti 500 manata qədərdir.

Çörək

Taxılın və unun bazarda qiyməti qalxmağına görə, Sentrodom lazım bilmiş ki, müvəqqəti olaraq çörəyin qiymətini düşənbə [bazar ertəsi] günündən girvənkədə 50 qəpik qalxızın. Böylə ki, ağ çörək 4 manat 75 qəpik, qara çörək 3 manat 50 qəpik və təndir çörəyi 3 manat 75 qəpikdən satılacaqdır.

Birjada

Kerenski minlik 1.100 manat, 250-lik 1.050 manat və xırda 2 faizdir. Nikolay 500-lüyü 1.200 manat, 100-lüyü 270 manat və xırda 70 faizdir. Gümüş manat 50 manat və xırda 22 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 528 manat və kağız lirəsi 120 manatdır. Tiflis parası 35 manatdır.

“Yaşıl qələm”də

Yazı yarışı

Yaşıl qələm dərnəyinin 19 eylül tarixli ümumi yığıncağı gənc qələmlərə, ədib

və mühərrirlərə yarış olmaq üçün bir mövzu intixabını [seçilməsini], onun ümuma elan edilməsini qərara aldı.

Seçilmiş mövzu istiqlalyyətimizin və həyatı-siyasiyyətimizin tarixində böyük rollar oynanmış və bu uğurda özünün gözəlliyini fəda etmiş İsmailiyə binasının indiki halıdır. Ədib və mühərrirlərdən istər şeirən, istər nəsrən [istər şeir, istər nəsr formasında] kim İsmailiyə haqqında ədəbi olmaq şərti ilə bir parça yazar və birinciliyi qazanarsa, ona Yaşıl qələm dərnəyinin mükafatı veriləcəkdir.

Yazılacaq yazılar iki həftə müddətində Yaşıl qələm dərnəyinə təslim edilməlidir.

Türk Ocağında

Qəzetəmizin üç gün bundan əvvəlki sayısında türk zabitanı [zabitləri] tərəfindən Müsavat firqəsinə müraciət edilib, bir il əvvəl onlar tərəfindən Bakıda təşkil edilib də sonradan qapanmış Türk Ocağının kağız və dəftərlərinin onlara dövr və təslim edilməsi yazılmışdı. Əlavə edilmişdi ki, guya Müsavat firqəsinin Bakı Komitəsi Türk Ocağının müəssisliyini [təsisçiliyini] kəndisində saxlamaq şərti ilə zabitanın bu təklifini qəbul etmişdir.

Həqiqəti-hal isə bundan başqadır.

Əvvəla, müraciət edənlər zabitan deyil, bir dəstə gənclərdir ki, onların arasında türkçü zabitlər də var. Saniyən [ikincisi], Türk Ocağının müəssisi və baniləri Müsavat komitəsi deyil, Müsavat firqəsinə mənsub bir neçə türkçülərdir. Türk Ocağının müəssislik imtiyazı da Müsavat firqəsində deyil, həman müsavətçi müəssislərdə qalması arzu edilmişdir.

* * *

Türk Ocağını yenidən güşad etmək [açmaq] fikri ilə uğraşan heyəti-mütəşəbbisə [təşəbbüsçülər heyəti] bununla əskidən Türk Ocağına yazılmış arxadaşlara elan edir ki, bu tarixdən etibarən onlar gəlib yalnız mahanə [aylıq] üç manat verməklə kəndilərinin üzvlük haqqını saxlaya bilirlər. Habelə yeni üzvlər də qəbul edilir.

Müraciət üçün ünvanlar:

- 1) Əski Bələdiyyə meydançasında Ağakazım Haşımovun evində Könüllü təşkilatında Yusif Ziya bəy [Talibzadə];
- 2) Dəniz qırağında Daxiliyyə Nəzarətinin yanında Salman Mümtaz bəyin mağazasında;
- 3) Parlaman binasında “Əhrar fraksiyonunda”;
- 4) Müsavat firqəsində.

Müsavatda

- Şubanıda Müsavat firqəsinin şöbəsi açılıb, sədr Əziz Əsədullazadə, müavini-sədr Həbib Məhəmmədxanzadə, katib Abbasqulu Əhmədzadə və ikinci katibliyə Dadaş Məhəmmədzadə intixab olunmuşdurlar [seçilmişlər].

- Bakıda 2-ci uçastok dairəsində yaşayan Dağlılar məhəlləsi əhalisindən Müsavat firqəsinə bələdiyyə tərəfindən evlərin uçurulması haqqında ərizə varid [daxil] olmuşdur. Müsavat isə bu xüsusda Daxiliyyə naziri müavini ilə müzakirədə bulunmaq üçün firqə tərəfindən Kərbəlayı Vəli Mikayılzadə intixab edilmişdir [seçilmişdir].

- 20 eylülə Müsavat firqəsinin iclasında Bakı Komitəsinin yenidən intixabı oktyabrın 3-nə qərar verilməyə görə, firqə şöbələrə məlumat vermişdir.

- Əbülqasım Şükürovun saxta pul kəsmək kimi xəyanətinə görə bəraət qazanana qədər firqədən kənar edilməsi təhti-qərara alınmışdır.

- Müsavatın Suraxanı şöbəsi üzvlərindən Sumbat Əlizadə və Damənəli Rəsulzadə firqədən kənar edilmişlərdir.

- Düşənbə [bazar ertəsi] günü 22 eylülə axşam saat 6-da Müsavatın heyəti-rəyasətinin iclası təyin olunmuşdur.

AZƏRBAYCANDA

Rəsulzadə Qubada

(Öz müxbirimizdən)

Səhər saat 8-də bir dəstə könüllü xalq silahdarlarının müşayiəti ilə, rast gələn xalqın salamları arasında məbuslar Xaçmazı tərk edib Qubaya tərəf azim oldular [yola düşdülər].

Saat 10 radələrində Qubaya yaxınlaşdıqda, başda Quba “Müsavat” komitəsinin heyəti-idarəsi olmaq üzrə şəhərdən istiqbala [qarşılaşmağa] gələn atlılar qonaqları qarşıladılar.

Şəhərin kənarında yapılmış alaqarı yanında xalq toplanmış idi. Axund həzrətləri ilə əfəndi həzrətləri, Bələdiyyə rəisinin müavini, qlasnilər, yəhudi camaatının nümayəndələri və sair əhali burada cəm idi. Faytonlar burada durdu.

Bələdiyyə rəisi müavini möhtərəm Azərbaycan xadimini təbrik etdi. Yəhudi nümayəndəsi dəxi xoş gəldin dedi. Rəsulzadə cənabları hər ikisinə də cavab verdi. Burada Rəsulzadə cənablarına böyük bir gül dəstəsi təqdim edildi. Qonaqlar axund və əfəndi ilə müsafihə etdikdən [görüştükdən, əl sıxışdıqdan] sonra fayton-

larına süvar olub [minib], bayraqlarla və xalılrla bəzədilmiş küçələrdən gül və çiçək şabaşları altında Quba nümayəndəsi Murtuza Axundov cənablarının evinə getdilər.

Burada evin balkonundan küçəyə toplanan xalqa qarşı Rəsulzadə əfəndi saat yarım davam edən nitqində Xaçmazda söylədiyi nitqini daha ziyadə təfsil ilə təkrar edərək, nəhayət qubalıların həmiyyət [vətən və ailə təəssübü çəkməklərini] və vətənpərvərliyini təqdir etdi və “Sizi böylə fədakar gördükdən sonra hüdudumuza keçmək istəyən düşmən meyitlərimiz üzərindən keçər deyən Nəsim bəyin haqlı olduğunu təsdiq edirəm!” – deyərək dəfələrlə alqışlanaraq qət olunan [kəsilən] nitqini gurultulu “yaşasın”larla bitirdi.

Burada nahar etdikdən sonra qonaqlar yol üstündə qəza qaimməqamliq idarəsi ilə xüsusi bəzədilmiş olan “Müsavat” idarəsini ziyarət edərək Qusara azim oldular [yola düşdülər].

Yol yəhudi məhəlləsindən keçir. Yəhudi camaatı başda ravvin İshaq olaraq məbusları istiqbal etdilər. Ravvin Tövrətdən bir dua oxuyaraq qonaqların qədəmini təbrik etdi. Buna qarşı Rəsulzadə cənabları dedilər ki:

“Oxuduğunuz Tövrət bizcə kitabullahdır [Allahın kitabıdır]. İnandığımız Quran kimi asimanidir.

Quran bizə başqa dinlərə ehtiramı əmr edər. Cinsimiz türkdür. Türk dövlətlərində yəhudi ziddliyi görülməmişdir. Türkiyə yeganə dövlətdir ki, orası yəhudi qırğını görməmişdir. Yəhudiləri himayə edən dövlət Türkiyədir.

Müsəlman və türk cümhuriyyəti olan dövlətimizdə bütün millətlərlə bərabər

siz yəhudilər də gərək şəxs və gərək mil-lət etibarilə əmnü amanda [əmin-amanlıqda] olub rahat yaşayacağınızdan əmin ola bilərsiniz!”

Ravvin təkrar təşəkkür edərək bu sözlərin zəti haqlarında icra olunduğunu və hökuməti-məhəlliyədən [yerli hökumətdən] razı olduqlarını söylədilər və “Yaşasın Müsavat!”, “Yaşasın Azərbaycan!” nidaları içində qonaqlar yollarına azim oldular. Yəhudi məhəlləsində qonaqların keçdiyi küçələrdə qarovul olaraq yəhudi milisləri görülməkdə idi.

Axşam saat 5 radələrində qonaqlar Qusara yetişirlər. Qusar qəsəbəsi ilə ətrafdan gəlmə xalq Azərbaycanın fəsih [gözəl, səlis, aydın danışan] nətiqini dinləmək üzrə toplanmışlardı.

Mahal mollası xüsusi bir ehtiram olmaq üzrə məbuslara duz-çörək təqdim etdi. [Rəsulzadə], övzayi-hazirəyə [hazırkı vəziyyətə] aid müfəssəl nitqini burada da təkrar etdi. Xalq ittihad, ittifaq və qardaşlığa, istiqlal bayrağını ucaltmağa dəvət olundu.

Buradan sonra bir az istirahət edərək məbuslar mahal alay komandanlarını ziyarət etdilər. Bə'dəhu [sonra] qərargaha getdilər. Əsgərlər tərəfindən salamladılar. O gecəni Qusarda qalıb sabahı müəllimlər kursunu ziyarət etdilər. Saat 9-da Qusardan çıxıb geri Qubaya gəldilər.

Qubada Mürsəl bəyildə şərəflərinə verilən ziyafətdə nahar etdilər. Nahardan sonra axund ilə əfəndi həzrətlərinin bazdidinə [görüşünə, ziyarətinə] getdilər, bə'dəhu [sonra] Müsavat idarəsində firqə əzası [üzvləri] ilə xüsusi bir müsahibə məclisi qurdular.

Müsahibə əsnasında Rəsulzadə cə-

nabları “Firqənin təşəkkülü məmləkətə xidmətdir, firqə əzaları, firqə hökumət üçündür, hökumət firqə üçün deyildir” – nəzəriyyəsinə tabe olmaları haqqında müfəssəl məlumat verdi və tövsiyələrdə bulundu.

Bir təqim təşkilat məsəli [məsələləri] haqqında qərar verildikdən sonra qonaqlar axşama doğru Xaçmaza azim olub, oradan Bakıya rəvan oldular.

Əsnayi-səyahətlərində yol uzunluq məbuslar əhali tərəfindən salamlanırlar və köylülərin nümayəndələri ilə xüsusi olaraq müsahibədə bulunurlardı.

Əlif. B.

Salyandan

Müəllimlik kursları

Məlumdur ki, bəzi mərkəzlərdə açılan kimi, Salyanda da müəllimlik kursu açılmışdı. İndi bu həmin kurs axıra gəlir. İmtahanlar başlanmış və sentyabrın 1-də həmin kursdan yeni müəllimlər çıxacaqlar.

Kursda oxuyan tələbələr həm məlumatca, həm də sinifcə qayət rəngbərəng idilər. Burada tacirdən tutmuş sənətkara kimi var idi. Fəqət bunlar birinci imtahanından sonra iyunun axırında azaldılar. Hərçənd yerdə qalanlar da hazır olmaq cəhətdən qayət fəna idilər. Fəqət bunlar bir tərəfdən özlərinin dərin çalışqanlıqlarından, o biri tərəfdən kurs müəllimlərinin – ki ibarət olsun Əli bəy Qasımovdan, Yusif Qasımovdan (Qazax darülmüəllimin müəllimlərindən) və Əlinağı Qasımovdan – göstərdikləri qayət ciddiyyət və səydən, sahili-nicata çıxdılar.

Həqiqətdə də kursdakı müəllimlərin çəkdikləri zəhmət qələmə gələsi deyil. O

qədər canfəşanlıqla, o qədər səmimiyyətlə işlədilər. Güclə yazı-pozu bilən bir cavanı indi götürüb də Tofiq Fikrətin “Fərda”sını və Əhməd Hikmətin “Altın Ordu”sunu anlamağa müqtədir etmək və sadəcə bir məktubu yazma bilməyən bir gəncə indi başlıca yazı yazmağa öyrətmək, təlim və tərbiyə elminə zəti yabançı bir şəxsə indi təlim və tərbiyədən bəhs etdirib ona nümunə dərsi verdirərək təhlil zamanı onunla cürbəcür tədrisi məsələlər həll etmək bir məharəti-dərin, bir müvəffəqiyyət deyilmi?

Hərçənd tələbələrin aldığı məlumat, müəllimlik – bu ilahi vəzifədən ötrü dəryada bir qətrə su misalındadır. Fəqət müəllim əfəndilər vicdanən rahat ola bilərlər ki, onlar öhdələrinə götürdükleri bu ağır vəzifəni ifa etdilər və bir qətrə misalında olsun tələbələrinə həqiqətən rəhbər olacaq məlumat verdilər. Müəllim əfəndilər rahat ola bilərlər ki, onların zəhməti səmərəsiz olmadı.

Kursdan fayda götürənlər nəinki yeni tələbələr oldu, həmçinin məktəb müəllimləri bu kursdan az bilik və təcrübə əxz etmədilər. Unutmamalı ki, bu müəllimlərin içində üsuli-təlim və tərbiyədən əsla xəbərləri yox zatlar [şəxslər] az deyildi. Bunların şimdi bir az gözləri açılıb məktəbə ayıq gedəcəklər və böylə kursun nəfi [faydası] qayət çox oldu.

Bir tərəfdən tələbə və müəllim əfəndilərə məlumat və təcrübə verdi, o biri tərəfdən əfəndilərdə təlim və tərbiyə aləmi kimi qayət böyük və mürəkkəb bir aləmə qarşı rəğbət və həvəs oyandırdı. Bu da az iş deyil. Bundan sonra müəllimlərimiz təlim və tərbiyə məsələləri nədən ibarət olduğunu bildilər. İndi uğraş-

dıqları – bu məsələmiz, bu düşüncələr olacaq və bununla da məktəbimiz tədrisə irəliləyəcək və tərəqqi tapacaq.

Fəqət bir məsələ var ki, o da müəllimimizin və bununla məktəbimizin tədrisə irəliləməyində böyük rol oynayacaq. O da bir “təlim və tərbiyə” məcmuəsi olmağıdır. Ta ki, bu çeşmənin saf suyunda müəllim hərdən özünün təlim və tərbiyəcə məlumat və təcrübələrini yaxalasin. Qəzetənin yazmağına görə, böylə məcmuə verməyi Bakı Müəllimlər İttifaqı öz öhdəsinə götürmək istəyir. Böylə təşəbbüsü səmimi qəlbədən alqışlarız və İttifaqa onun bu başlayışında yardım diləyir.

Böylə kurs müəllimləri əfəndilərdən çox razılıq edəriz və yeni qurtaran müəllim yoldaşlarımıza da yol üstündə tövfiq [Allahın köməyini] diləyib, gedib də zavallı kəndimizin iyimş, çürümüş həyatına, ölmüş ruhuna maarifin o can verən zərrələrini salıb da camaatın uğruna saflıq və səmimiliklə işləməklərini arzu və təmənnə edəriz.

Müəllimə: Mina [Axundzadə]

TEATRO [VƏ] MUSIQI

Artistlər gecəsi

Məhərrəmül-həram ayı yaxınlaşdığından teatro qapalı olacağı münasibətilə bu gün sentyabrın 23-də Bakı Türk Aktyorları İttifaqı Dövlət Teatrosunda cümlə aktyor və aktrissalar şərəfinə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır: “Aktyorların səhnə həyatı”. Bu tamaşada artistlərin səhnə dalındakı həyatı göstəriləcəkdir.

Sonra İsa bəy Aşurbəylinin bir pərdədə yazmış olduğu “Cəhənnəm” pyesi mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. “Cəhənnəm”də bir para simalar mühakimə ediləcəkdir.

Bundan sonra, “Arşın mal alan” operettası mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu dəfə əksinə olaraq arvadlar kişi rolu və kişilər arvad rollarını ifa edəcəklər.

Axırda konsert kabare olacaqdır. Müslüm bəy Maqomayevin musiqi ilə tərtib etdiyi “Türk qadınının rəqsi” göstəriləcəkdir. Fasilələrdə Azərbaycan əsgəri orkestri çalacaqdır.

Tamaşa axşam saat 8-də başlanıb 12-də bitəcəkdir. Biletlər satılır teatrın kassasında. Təfəsilat listoçkalarda və afişalarda.

ELANLAR

Xüsusi dərslər

Türkcəni 6 ay zərfində tamamilə oxuyub yazmaq və ərəbcəni bir sənə zərfində üsulicədid üsulu ilə öyrənmək və fransızca da yaxın zamanda kifayət dərəcədə öyrənmək üçün xüsusi müəllim istəyənlər idarəmizə müraciət etsinlər.

İbrahim Əli oğlu 4 yaşında, əynində sarı milli jilet, ayağında ağ tuman, sarı ayaqqabı, başında ağ araçqın, 3 gündür itibdir. Bunun barəsində məlumatları olanlardan acizənə rica edirəm ki, 3-cü polis idarəsinə xəbər versinlər.

Əli Kəlbəli oğlu
9084

Bir-iki dükan lazımdır. Krivoy, Kolyubakin-ski, Nikolayevski, Tarqovı, Bolşoy Morskoy küçələri dairələrində. Telefon nömrə: 21-05.
9096

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi

Semyon Aronoviç Kaqan (18 il xarici məmləkətdə təcürbə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çarşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi

Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Elan

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla Bakı camaatına elan edir ki, Bakı-Biləcəri yolundakı 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95 nömrəli poyezdlərə sentyabrın 10-dan etibarən baqaj qəbul olunur.

T-253

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bakı paroxod cəmiyyətlərinə və bununla maraqlananlara elan edir ki, Azərbaycan və İran təbəələrinin Zakaspi hökuməti tərəfindən zəbt olunan malları indi paroxod cəmiyyətləri skladlarındaırlar və bu malları sahibləri icazəsiz, fəqət mallar onların olduğunu təsdiq edəcək vəsiqələrlə ala bilərlər.

Nazir: [Ağ] Əminov

T-262

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919 sənəsi qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] 28 iyul həmin sənə qanunu üzəriylə Lənkərana və Azərbaycan Astarasına paroxod cəmiyyətləri paroxodlarında onların məsuliyyəti ilə mal aparalar mal aparmaq üçün icazə almaqdan azad edilirlər.

Zikr olunan yerlərə (kirjimlərdə, yelkənli lodkalarda və sairələrində) mal aparmaq qadağan olunur.

T-264

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

S. bəyə

səh. 376. “Matəmə batdımı o Qarabağlar?": qəzetdə “Qarabağlar” sözü bitişik yazılmışdır; olduğu kimi saxladıq.

“Ayn. Y.”: bu imza Əli Yusifə (Yusifzadəyə) məxsusdur.

Batum məktubları

səh. 376. “Don Kixot”: ispan yazıçısı Migel de Servantesin məşhur romanının qəhrəmanı; məcazən, real olmayan ideaların arxasınca qaçan xəyalpərəst insanları ifadə etmək üçün işlənilir.

“hiss və fikirlərinin”: “hiss” yerinə qəzetdə “hüsn” getmişdir.

“Naş kray”: Batumda 1919-1920-ci illərdə nəşr edilmiş ictimai-siyasi və ədəbi qəzet; Könüllü ordunun tərəfini tutmuşdur.

“Pontus” (yaxud Ponti, Pont): Kiçik Asiyanın (Anadolunun) şimal-şərqində tarixi bölgə və burada e. ə. III – b. e. I əsrlərində mövcud olmuş ellin çarlığı. Yunanlar arasında bu qədim çarlığı diriltmək ideyasına inananlar və xidmət edənlər var.

“Jupiter” (yaxud Yupiter): qədim Roma mifologiyasında səma, işıq və şimşək tanrısı; bütün tanrıların atası.

“Herakles” (yaxud Herakl): qədim yunan mifologiyasında Zevsin oğlu.

səh. 377. “Apollo” (yaxud Apollon): qədim yunan və qədim Roma mifologiyalarında işıq tanrısı.

“Molox”: bəzi xalqların mifologiyalarında günəş tanrısı; böyük qurbanlar tələb edən amansız obraz.

“Bəyoğlu”: İstanbulun Avropa hissəsində yerləşən ilçə; keçmişdə “Pera” adlanmışdır. Tarix boyu daha çox azlıqların yaşadığı, xarici ölkələrin diplomatik nümayəndəliklərinin yerləşdiyi rayon olmuşdur.

“bunu sonra irab etmişlər”: “irab” ərəb dilinin qrammatikasında, sözlərin sonundakı sait və samit səslərin müəyyən dəyişikliyə məruz qalmasına deyilir.

Bakı Türk Aktyorları İttifaqı

səh. 364. “Əyri güzgü”: “Arşın mal alan” operettasının qadın rollarını kişilərin, kişi rollarını qadınların oynadığı tamaşasını ifadə etmək məqsədilə işlənilmişdir.

Qismi-rəsmi

səh. 365. “Seyyidüş-şühada əleyhissəlam”: “şəhidlərin rəhbəri, başçısı”; Məhəmməd peyğəmbərin miladi təqvimlə 680-ci ildə Kərbəla çölündə qətlə yetirilən nəvəsi Hüseyin nəzərdə tutulur.

Kabinə təşkilinə aid

səh. 366. “ümuri-idarə başında olmasını”: qəzetdə “olmasını” yerinə “olmamış” getmişdir.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 371. “və o işlə iştiğal eyləyən”: qəzetdə “eyləyən” yerinə “ilə” getmişdir.

səh. 372. “Xəzinə Palatasının ləğvi”: bu qanun layihəsi Xəzinə Palatasının yox, Xəzinə Palatası müdir müavinliyi ştatının ləğvi haqqında idi.

“5 - . . . . . haqqındakı”: qəzetdə belə getmişdir; bu qanun layihəsi açıq hərəclərdə daşınan və daşınmaz malların siyahıya alınması və satılması qaydalarının dəyişdirilməsi haqqında idi.

Teleqraf xəbərləri

səh. 372. “(Bolşevik xəbərləri)”: qəzetdə “xəbərləri” yerinə “səfərləri” getmişdir.

səh. 373. “Priazovski kray”: Rusyanın Rostov-na-Donu şəhərində 1891-1920-ci illərdə nəşr olunan qəzet.

“İttihad və Tərəqqi”: 1889-cu ildə siyasi bir cəmiyyət kimi qurulmuş, daha sonra fəaliyyətini siyasi partiya kimi davam etdirmiş və 1918-ci ildə ləğv edilmişdir. Əsas simaları Ənvər, Tələt və Camal paşalar 1913-cü ildən etibarən Osmanlı dövlətində hakimiyyəti öz əllərində saxlamışdılar.

“İslam Gürcüstanı”: Batumidə gürcü və türk dillərində nəşr edilmiş qəzet. Redaktoru Məhəmməd bəy Abaşidze idi.

“Sədayi-millət”: 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin iyuluna qədər Batumda nəşr edilmiş qəzet.

Nəşib bəyin istefası ətrafında

səh. 378. “274-cü nömrəsində”: qəzetdə “274” yerinə “276” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 379. “Tarqovı”: Bakıda küçə; indiki Nizami küçəsi.

“Milyonni”: Bakıda küçə, indiki Fikrət Əmirov küçəsi.

“Mərkəzi Ev Komitəsi” (yaxud Sentrodom): Bakının ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədi ilə şəhər əhalisini polis dairələrinin (sahələrinin) sərhədləri daxilində qurulan ev komitələrində təşkilatlandırın və bu komitələrin vahid rəhbər orqanı olan qurum. Quruluş yığıncağı 1917-ci ilin dekabr ayının axırlarında keçirilmişdi.

“Çelyayevski”: Bakıda küçə; indiki Mirvarid Dilbazi küçəsi.

“Sisyanovski”: Bakıda küçə; indiki Təbriz Xəlilbəyli küçəsi.

“gənc qələmlərə, ədib və mühərrirlərə”: qəzetdə belə getmişdir: “gənc qələmlərə və ədib mühərrirlərə”.

səh. 380. “Əski Bələdiyyə meydançası”: “Haşimov meydanı”, “Gənclər meydanı”, “Duma meydanı” kimi adlarla da tanınan, Bakıda Qoşa qala qapısı önündəki meydan.

Azərbaycanda

səh. 382. “Qubada Məsəl bəy”: güman ki, Qubada xəfiyyə polisi müdiri olan Mürsəl bəy Nazirov nəzərdə tutulur.

Elanlar

səh. 384. “Krivoy” (yaxud Krivaya): Bakıda küçə olmuşdur; hal-hazırda Fəvvarələr meydanı ərazisinə daxil edilmişdir.

“Kolyubakinski”: Bakıda küçə; indiki Nigar Rəfibəyli küçəsi.

“Nikolayevski”: Bakıda küçə; indiki İstiqqalyyət küçəsi.

“Tarqovı”: Bakıda küçə; indiki Nizami küçəsi.

“Bolşoy Morskoy”: Bakıda küçə; indiki Bülbül küçəsi.

səh. 386. “kirjim”: yastıdıbli, kiçik gəmi.

Çərşənbə, 24 sentyabr 1919-cu il, nömrə 281

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 28 zihiccətül-haram sənə 1337. 24 eylül 1919 sənə.

Türk və islamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

Kinoteatr “RENESSANS”

Tarqovı küçə, nömrə 11

Sentyabrın 23-ndən etibarən 1919-cu ildə İ. N. Yermolov fabrikası “Prometei film” cəmiyyətinin indiyədək Bakıda göstərilməmiş Qafqaz kontrabandçıları həyatından **“Qara sürü”** adlı şəkli göstəriləcəkdir.

Drama 5 hissədə. Baş rollarda məşhur rus kino-teatrosu artistlərindən İ. Marjuxin və N. Lisenko iştirak edəcəklər.

9091

ELAN

1919 sənə sentyabrın 25-də pəncşənbə günü gündüz saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-268

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü sentyabrın 24-ndə 1919-cu ildə üç böyük hissədə tamaşa göstəriləcəkdir. Demo-Kazo truppası, Vintsentso qardaşları və “Top adamlar” gastroolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayevič

Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 87-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci qəti mübarizə: Gənc Əli – Naməlum.

2-nci qəti revanş mübarizəsi: Qırmızı Maska – Staroşvili.

3-ncü: Əhmədov – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9092

“AZƏRBAYCAN” QƏZETƏSİ KANTORU TƏRƏFİNDƏN

Qəzetəni nəşr etmək üçün məxaric və mətbəə qulluqçuları və xidmətçilərinin maaşı artdığından və bir para mətbəə materiallarının bahalığından dolayı “Azərbaycan” qəzetəsi nəşriyyəti işbu sənə sentyabrın 25-dən elan haqqını zeyldəki [aşağıdakı] qərar üzrə etməyə məcbur olmuşdur:

1-ci səhifədə sətiri 8 rublə; axırncı səhifədə sətiri 6 rublə; itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə.

* * *

İki nəfər yaxşı türkcə bilən və mühasibəçilikdən məlumatı olan, uyezdərdə istehlak cəmiyyətləri təşkili üçün adam lazımdır.

Adres: Karantinni küçədə Xəzər Müstəhləklər İttifaqı “Kooperatsiya”nın kantorida Maarif şöbəsi (səbiq lombard idarəsi).

9094

**Məhərrəmül-həram ayı vürudu
münasibətilə axırıncı dəfə olaraq
“Aşıq Qərib” operası
HÖKUMƏT TEATROSUNDA
AXŞAM TAMAŞASI**

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti

Pəncşənbə günü zilhicca ayının 29-nda
(sentyabrın 25-ndə 1919-ncu ildə)

məhərrəmül-həram ayı vürudu
münasibətilə axırıncı dəfə olaraq
mütəntən bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq
Zülfüqar bəyin yazmış olduğu məşhur
“Aşıq Qərib” operası.

Bu tamaşa axırıncı olduğundan,
mahir və müqtədir aktyorlar
iştirak edib, bir çox qızlar və oğlanlar
xoru olacaqdır.

Oyunun axırında Qərib — Sarabski və
Şahsənəm — Hacıbababəyov göyə
qalxacaqlar.

Bu tamaşadan sonra teatro cümə
günündən etibarən qapanacaqdır.
Biletlər imdidən teatrın kassasında
satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un
yarısında.

T-266

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

Daxiliyyə nazirinin əmri

Maarif nazirinin binagüzarlığına [sərəncamına] görə, şu eylül ayının 15-dən Bakıda məccani [pulsuz] olaraq 3 sinifdən ibarət türkcə gecə dərsi açılır. Dövləti müəssisələr milliləşməsi cəhətinə təhti-idarəmdə [tabeçiliyimdə] xidmət edənlərin cümləsinə təklif edirəm ki, işbu məktəbə daxil olub tədrisə şüru etsinlər [başlasınlar]. Çünki türkcəyə aşina olmayanlar bəddəma [bundan sonra] xidmətlərində istixdam edilməyəcəklərdir [qulluqda saxlanmayacaqlar].

Bakı qarnizonu dairəsinə əmr

14 eylül 1919, Bakı şəhəri

Azərbaycan Cümhuriyyətinin hərbi xidmətində və xarici dövlətlərin nümayəndəsi və ya missiyalarının üzvü olmayıb da, hərbi forma geyib və kokard taxanlara təsadüf edilir. Beynəlmiləl qanunlarını və məmləkətdə sadir olunan [verilən] əmr və qanunların pozulmaması üçün bu kimi əşxasa [şəxslərə] hərbi forma və kokardlarını çıxarmalarını əmr edirəm. Şu əmrə itaət etməyənlər Cümhuriyyətimizin sərhədlərindən nəfəy oluna [sürgün edilənə] qədər məsuliyyətə dəvət olunacaqdırlar.

Bakı şəhərinin komandanına əmr edirəm ki, şu əmrə əməl olunmasını əhəmiyyətlə təqib etsin və şu əmrə itaət etməyənlərin familiyalarını və ünvanlarını məlumat versin.

*Bakı qarnizonu rəisi
general-mayor Tlexas*

DAĞISTAN HAQQINDA

Dağıstandan gələn xəbərlərə görə, dabravollar əleyhinə qaldırılmış olan üsyan getdikcə kəsbi-şiddət və tövsiy-dairə edib [şiddətlənib və əhatə dairəsini genişləndirib] ümum Şimali Qafqazın hər bir yerinə yayılmaqdadır.

Üsyan, od tutmuş tayalar kimi orada-burada alovlanıb, ümumi bir yanğın meydanına dönmək təhlükəsi ilə Denikin idarəsini tamamilə məhv edəcək müdhiş bir hal kəsb etməkdədir [hal qazanmaqdadır].

Dərbəndin, Teymurxanşuranın işğalı, Petrovskun təhlükəsi, Qroznının halı və sairə bu kimi dağıstanlılar müvəffəqiyyətlərini göstərən vüquata [hadisələrə] aid xəbərlərdən anlaşıldığı üzrə, dabravollar böyük bir müşkülət içində olub, bu müdhiş qiyamı asan vəchlə və ola bilsin ki, heç bir vəchlə yatırdı bilməyəcəkdirlər.

Bu vüquatın əsl səbəbi nədir?

Bəzilər deyirlər ki, Dağıstan ixtilalı, Denikin arxasında müşkülət törətmək və bununla Denikin qüvvətini pərişan və pərakəndəliklə zəif bir hala salmaq niyyəti ilə bolşeviklər tərəfindən icra olunan təşviqat nəticəsidir.

Digərləri bu ixtilalı dabravolların dağıstanlılardan qoşun yığmaq, ağır vergilər almaq, əhaliyə dürlü-dürlü əziyyətlər yetirmək, kazakları onların üzərinə müsələt etmək [üstünə salmaq, başına bəla etmək] kimi zalımanə və birəhmanə rəftarlar[ı] nəticəsi bilirlər.

O da, bu da doğru ola bilər. Vaqəən [doğrudan da] Denikin arxasında nə qədər böyük müşkülət əmələ gələrsə, bolşeviklər üçün o nisbətdə yüngüllük hasil

edilər. Bu üzərdən Dağıstan üsyanını davam və tövsi etdirmək [genişləndirmək] üçün bolşeviklər əllərindən gələni müzayiqə etməzlər [əsirgəməzlər].

Və saniyə [ikincisi], dabravolların məzalimi [zülümləri], baxüsus [xüsusilə] kazakların hədd və nəhayət bilməyən azgınlıqları və bu kimi müstəbidanə müamilə [davranış] və zalımanə rəftar dəxi cana doymuş əhalini təngə gətirib, üsyan və qiyama səbəb ola bilər.

Lakin arada bolşevik təşviqatı mövcud olmasa idi və dabravollar Dağıstan əhli ilə adılanə müamilə və mülayim rəftar ilə dolansa idilər Dağıstan ixtilalı zühur etməzmi idi?

Biz bu zəndəyik ki, edərdi və edərdi nə o səbəbə ki, Dağıstan əhli dinc durmazdırlar, xeyr, o səbəbə ki, bütün dünyanı çaxna-vaxnaya salmış olan bu aləmşumul müharibədən sonra, köhnə adətlərin, çürük əsasların, qoxmuş üsulların təkrar iadəsi [qaytarılması] artıq mümkün deyildir.

O köhnə adət, çürük əsas və qoxmuş üsullardan ən təhəmmülgüdəzi [dözülməzi], ən zəhləgedəni, ən murdarı bir millətin başqa bir millət üzərində ağa olması, qəyyum kəsilməsi və sahlənməsidir.

Aləmşumul müharibə nəticəsi olaraq əsir millətlər, baxüsus, rus istibdadı əsarəti altında inləyənlər hər növ ilə oldusa da azadlıq şərbətinin şirinliyini daddılar və gördülər ki, müstəqil və qəyyumsuz yəşarkən əsarət sıxıntılı altından azad olub, hər bir fərd öz vücudunda bir yüngüllük hiss edir, asudə nəfəs ala bilər. Hökumət öz hökuməti, qoşun öz qoşunu, məktəb öz məktəbi, öz dili, öz adəti, öz qaydası.

Buna, bu azadlığa və istiqlala nail olmaş bir millət təkrar başqalar əlində qul və əsir olmağa razı olarmı?

Doğrudur, Dağıstan istiqlalı ümum əhalini təmini-məişət, əmnü asayış, nizam və qayda cəhətlərinə məmnun buraxacaq dərəcəyə gəlib yetişməmişdi. Hökumət və Parlaman hələ fəaliyyətlərini o miqdarda bürüzə verməmişdilər ki, istiqlalını elan etdikləri vətənlərini bugünkü Azərbaycan və ya Gürcüstan halına gətirə bilsinlər.

Fəqət əvvəla bu var ki, dağıstanlılara bütün mənası ilə müstəqil yaşamağa fürsət vermənilər və saniyə [ikincisi], Dağıstan[da] istiqlalıya gətirilənə yaraşan bir tərz-i idarə qurulmasına da mane olan bir çox xırda-xırda vəq'ələr [hadisələr] bərtərəf edilməmişdi [aradan qaldırılmamışdı].

Lakin hər halda Dağıstan yeni həyat sahəsinə daxil olmuşdu, istibdad zülmətindən xilas olmuş ümum əsir millətlərin üzərinə doğan günəş, onları da qızdırmağa və nurlandırmağa başlamışdı. Və biz əminik ki, əgər Denikin Dağıstanı istila etməmiş olsa idi, bu gün Dağıstan dəxi Azərbaycan kimi azad və mürəffə-hülhal [rifah halında] bir məişət keçirməkdə olardı. Bacarıqsız hökumət düşərdi, əvəzində fəal, əzmkar, sədaqətli bir hökumət əmələ gəlib məmləkəti müəyyən bir qaydaya salardı.

Dağıstan işğalı Denikin böyük bir xətası idi ki, bu gün hamın xətanın acı məhsul və təhlükəli nəticələrini görməkdədir.

Təəccübdür ki, bu qədər inqilab, bu qədər hadisat çürük fikirli imperialistlərin əql və hisslərində heç bir təsir icra edə bilməyib, nə başlarındakı fikri əski-

likdən yeniliyə münqəlib [çevirdi], nə qəlb-lərindəki hisləri yamanlıqdan yaxşılığa təbdil etdi [dəyişdirdi].

Lakin heyhat! Bu imperializm fikri, deyil yalnız müstəbid rus generallarının başında, hətta bu inqilabı törədən rus revolusionerlərin xəyalını belə işğal etməkdədir ki, hamısından təəccübə [ən təəccüblüsü], hər bir şeydən heyratlısı budur.

Hər bir millət azad və müstəqil olmalıdır. Bu fikri nə bir rus irticapərəst generalının, nə bolşeviklik edən rus mujikinin, nə də hansı firqədən olursa bir rus intelliqentinin başına girdirmək mümkün olmayır.

Biz əminik ki, əgər Dağıstanı rus irticapərəstləri deyil, rus bolşevikləri tutmuş olsa idilər, onlar dəxi dabravollar kimi bugünkü üsyanlar qarşısında ələy qalmaq məcbur olardılar.

Odur ki, bugünkü Dağıstan ixtilalı yalnız dabravollulara qarşı üsyan deyildir, istiqlalının qəsb və ləğvinə qarşı müdhiş və qanlı bir etiraz və ümum imperialistlərə qarşı əzim [böyük] bir protesto nümayişidir.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Rusiya işlərinə müdaxilə

İngiltərə imperialistləri Rusiya işlərinə müdaxilə etmək məsələsində təz-

hərəkətlərini dəyişməyə məcbur olmuşlardır. İngilis fəhlələri Rusiya əksinqilab ordusunu mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] ilə təchiz etmədən imtina etmişlərdir. Yeni seçkilərdə intixab edilmiş [seçilmiş] məşhur Henderson Rusiya işlərinə müdaxilə edilməsinin ən baş əleyhdarlarındandır. Başqa məmləkətlər fəhlələri içində dəxi inqilab hərəkətləri müşahidə edilməkdədir.

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi - Morjeqori istiqamətində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] hücum keçmişdir. Hücumumuz həman dairələrdə davam edərək qitəatımız tərəfindən bir neçə köy işğal edilmişdir.

Qərb cəbhəsi - Lujsk ətrafında qoşunlarımız Saba nəhri üzərinə çıxaraq düşmən əsgərlərindən əsir almışlardır. Polotsk dairəsində düşmən təzyiqatı nəticəsi olaraq geri çəkilməyə məcbur olmuşuq. Bobrovsk ətrafında qitəatımızın hücumları davam etməkdədir. Jitomir dairəsində Kiyevin 25 fərsəx məsafeyi-qərbisində müharibə davam edir. Korosten-Kiyev dəmiryolu xəttində Teterev[ka] və Obtiskaya mövqiflərini [stansiyalarını] qoşunlarımız işğal etmişlərdir. Mövqif işğal edilərkən 30 vaqon, bir zirehli tren əsirlərlə maa [birgə] qənimətimiz olmuşdur. Çerniqov dairəsində müharibə davam edir.

Kursk dairəsi - Kursk altında və şəhərin küçələrində olan şiddətli müharibələrdən sonra düşmən təzyiqatı altında Kursku tərək etməyə qitəatımız məcbur olmuşdur.

Stavropol dairəsində qitəatımız tərəfindən işğal edilmiş mövqelər şiddətlə

müdafiə edilməkdədir. Pavlovsk dairəsində düşmən hücumlarını dəf edərək şəhərdən 25 fərsəx məsafə geriyə tərd etmişik [qovmuşuq].

Xopyor dairəsində düşmənin şiddətli müqabiləsinə baxmayaraq hücumumuz davam etməkdədir. Tsaritsın dairəsində qitəatımız yeni hücumlara başlamışdır. Tsaritsının 25 fərsəx məsafəsində mütəəd did qəryələr [çoxsaylı kəndlər] işğal etmişik.

Türküstan cəbhəsi - Düşmən təyyarələri Vladimir[ovka] üzərinə bir neçə bomba atmışlarsa da xəsarət verməmişlərdir. Kizlyar istiqamətində düşmən hücumu keçmək istəmişsə də tərəfimizdən püs-kürülmüşdür. Uralsk dairəsində düşmən hücumlarını qitəatımız dəf etmişdir.

Şərq cəbhəsi - Kurqan dairəsi, Petro-pavlovsk istiqamətində qitəatımız hücumu keçərək 15 fərsəx irəliləmişlərdir. İşimsk dəmiryol istiqamətində qitəatımız yeni cəbhələri işğal etməkdədir. Tobolsk dairəsində təbəddülat [dəyişiklik] yoxdur.

(Müttəfiqlər Qafqaziya heyətinin radio xəbərləri)

Yuxarı Sileziyada

- Varşavadan vürud edən xəbarata [gə-lən xəbərə] nəzərən, Yuxarı Sileziyanın bir çox şəhərlərində leh [polyak] fəhlələri almanlara qarşı qiyam etmişlərdir. Qiyamçılar Tıxı, Brınuv və Plessi işğal edib hüddud qaraqollarını tərksilah etmişlərdir. Dəmiryollar hərəkəti dayanmışdır. Lehistan ilə Almaniya arasında müharibə olacağı gözlənilir.

- Yuxarı Sileziya barəsində Almaniya Hökumətinin rəsmi notasında nöqtəyinəzəri bərvəchi-atidir [aşağıdakı kimidir]:

Hökumət Yuxarı Slezia əyalətinə muxtariyyət verməyə meyyaldır [meyillidir], fəqət Almaniya dövləti içərisində yeni bir dövlət təşəkkül etməsinə razı olmayacaqdır.

Serbiya və Romaniya

Serbiya ilə Romaniya əlaqəsi fəvqəladə gərginləşib hədd bir dövrəyə girmişdir. Romaniya sərhəddində 15 diviziya qədər əsgər təhəşşüd etmişdir [toplanmışdır]. Belqrad hökuməti radio ilə Romaniya hökumətinə xəbər vermişdir ki, hərgah Romaniya Hökuməti meyl edərsə, Serbiya rəyi-amma [ictimaiyyətin rəyinə; referenduma] razı olub hüsn-əlaqələrinin pozulmayacağını ümid edir.

Təhqiq Komissiyası

Veymardan xəbər verirlər ki, müharibə işlərini təhqiq və tədqiq etmək üçün 28 üzvdən ibarət Almaniya bir komissiyon təşəkkül etmişdir. Şu komissiyonun vəzifələri içində müharibə zamanı sülh əqd edib-etməmək [imzalayıb-imzalamamaq] mümkün olmasını və olardisa fürsəti fəvq etmədə hansı tərəfin qüsur göstərməsini tədqiq etmək məsələsi də daxildir.

Reyn vilayəti

Reyn vilayəti “Reynland” ismi ilə federasiya təşkil edib imperiya konfederasiyasına həmhüquq olaraq daxil olacaqdır.

Almanlar Litvada

- Rusiya ordusu üçün Almaniya əsgər toplanır. Knyaz Livenin ordusuna daxil ediləcək şu əsgərləri Almaniya hökuməti rəsmi olaraq tanımışdır. Mərkəzi əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarələri Dansiq

və Könisberqdə təqərrür etmişdir [yerləşir]. Knyaz Liven, [Rüdiger] fon der Qolts və fon Kellerin rızası ilə fəaliyyətdə bulunur. Toplanılan şu əsgərlər Almaniyanın Litva ordusunu təbdil [əvəz] edəcəkdir. Zahirən ordu rus-litva ordusu namını daşıyacaqsa da, əksəriyyəti yenə nemsəlilər təşkil edəcəkdir.

- General Liven ordusu qitəatını [hisələrini] litvalılar dostanə bir tərəiq ilə [təzadə] qarşılamaırlar. Litva əsakiri [əsgərləri] ilə general Liven qitəatı miyanında [arasında] müsədımə [toqquşma] dəxi olmuşdur. Litva hökuməti general Livenin ordu təşkil etməsinə qarşı Almaniya və Müttəfiqin [Müttəfiqlər] hökumətləri nəzdində etiraz etmişdir.

Denikin hökuməti heyəti

Kiyev qəzetəsi Denikin hökuməti heyəti haqqında böylə məlumat verir: Denikin hökumətində iki siyasi firqə vardır. Bunlardan biri mülkədar və ticarət-sənəət [sənaye] dairələri nümayəndələrindən ibarət Müttəhid [Birləşmiş] Hökumət Şurası, digəri Milli İttihad [Birlik] Şurasıdır ki, bu şuraya kadetlər daxil olmuşlardır. Denikin hökumətində böyük mülkədar [Vasili] Kolokoltsov Ziraət [Əkinçilik] naziri və [Sergey] Maslov Ərzaq naziri təyin edilmişlərdir.

Kolçak ordusu arxasında

İrkutskdan başlamış Blaqoveşsenska qədər bolşevik-partizan dəstələrinin əlindədir. Yaponiyalılar hücum etmək istəmişlər və ciddi müharibələr olmuşdur. Kolçak Müttəfiq dövlət nümayəndələrinə xəbər vermişdir ki, Denikin nəfinə [xeyrinə] olaraq ali hökumət namını öz öhdə-

sindən atır. Müttəfiqlər şimdilik hökuməti onun ixtiyarına vermişlər. Bu axır vaxt Kolçaka sui-qəsd edilmişdir. Qırx min nəfər çex-slav Sibiryanı tərək etmişdir.

Arxangelsk qəzetələri ali hökumət Kolçakla sıxı münasibətdə ola bilmədiklərinə şikayət edirlər. Çünki Kolçak o qədər uzaq bir məsafəyə atılmışdır ki, Kolçak yanına bir elçinin gedib gəlməsi 4 ay çəkir.

Kazakların vəhşiliyi

Borisovski volostda kəndlilər kazaklara at və araba vermədiklərindən, kazaklar tərəfindən böyük bəlalara düşmüşlərdir. Kəndlilər üsyan qaldırıb öz müllərinə gələn mülləkədarlardan neçəsini qətl etmişlərdir. Kazaklar üsyanı yatırıb mindən ziyadə at aparmışlar.

Estoniya və Rusiya

“Tayms qəzetəsi” xəbər verir ki, Estoniya hökuməti bolşeviklərlə sülh müzakirəsinə girişməyi qərara almışdır. İngiltərə məmurları bolşevik nümayəndələrinin təşviqatından qorxub, müzakirənin Estoniya torpağında olmasını tələb etmişlərdir.

İrlandiya Parlamanı qəbulmuşdur

Bütün İrlandiyada axtarış davam edir. Bir çox silah və intibahnamə [vərəqə, bəyannamə] tutulmuşdur. Fəhlələr süngü ilə özlərini mühafizə etmişlərdir. Polisə və əsgərlər baş ərkana [baş qərgaha] soxulub Parlaman üzvlərini həbsə almışlardır. İrlandiya Parlamanının davamı qadağan edilmişdir. İngiltərə əməlləri bir qətnamə qəbul edib kömür mədənlərinin milliləşdirilməsini tələb edirlər. Bu qətnamə

77 min səs əleyhinə yarım milyon səsə qəbul edilmişdir.

Bolşeviklərin intibahnaməsi

Xarkov, Belqorod, Yekaterinoslav, Tsaritsın, Kiyev və Kurskun süqutu münasibətilə bolşeviklər buraxmış olduqları intibahnamələrində əhalini Denikinə qarşı toplanmağa dəvət edərək şu yolda idareyi-lisan edirlər [danışirlər]:

Denikin qovulmalıdır. Sərvətdarlar hökmranlığını bərpa etmək istəyən Denikin əşqiyası [quldurlar] münhəzim [məğlub] və pərişan edilməlidir. Kolçak pərişan edilmiş, Kolçak ordusu bizim Qızıl ordumuz hücumlarına müqabilə edəmməyib qaçmadadır. Qızıl əsgərlərimiz onları qovur və daha içərilərə qədər və bütün məhv edilincəyə qədər qovacaqlardır da. Bəs Denikin qarşısında nə üçün zəf [zəiflik] göstəririz? Denikin də Kolçak kimi əzilməlidir. Orada xain Maxno və [Nikifor] Qriqoryev cəbhəmiz daxilinə pərişan etmişsə də, yenə toplanmalı və yeni bir qüvvə ilə Denikin əşqiyasına saldıraq onları məhv etməlidir. Bizə yanaacaq və əkmək lazımdır. Onları bizə verəcək yerlər Denikin əlindədir. Səy edəlim də, yoldaşlar, o yerləri istirdad ilə [geri almaqla] inqilabın qızıl bayrağını daha yüksəkliklərə qaldıralım.

Polşa çıxışı

Yuxarı Sileziya sərhədindən alınan xəbərlərə görə, bu günlərdə polyakların yeni hücumu gözlənilir. İndiyə qədər övdət etməmiş [qayıtmamış] Müttəfiq dövlət komissiyası üzvləri hər gün sərhəd kəndlərini dolaşır müfəssəl məlumat toplayırlar. Ələləmdə [başlıca olaraq], bu ixtilafın

spartaklarla bir əlaqəsi olduğu haqqında məlumat cəm edirlər.

Sileziyada nizamsızlıq

Ərzaq azlığından Valdenburqda nizamsızlıq başlamışdır.

Sülh təklifi

Rusiya Şura Hökuməti Estoniyadan başqa Litva və Finlandiyaya dəxi sülh təklifi etmişdir.

İsveç və Rusiya ticarəti

İsveçdə Rusiyanın ticarət nümayəndəsi Helbert, İsveç Xariciyyə nazirinə bir məktub yazıb İsveçlə Rusiya Şura Hökuməti arasında mal mübadiləsini təklif edir. Helbert deyir ki, İsveç sərvətdarlarından bir dəstəsi üç il müddətində Rusiyaya 500 milyon İsveç kronu qiymətində mal göndərmək arzusundadır. Ələləmdə [birinci növbədə], rus xammalına əvəz olaraq ziraət [kənd təsərrüfatı] makinaları, dəmir mallar, kağız, motor göndərmək istəyirlər. Rusiya Xalq Komissarları Şurası bu təklifə hüsn-təvaccöhlə baxır.

18 Kolçak alayının təslimi

Bolşevik ordusundan xəbər verirlər ki, cənubda olan Kolçak ordusundan adları məlum 18 alay tamamilə bolşeviklərə təslim olmuşlardır.

QƏZETƏLƏRDƏN

Petroqrad üzərinə

Rus Teleqraf Agentəliyi xəbər verir ki, alınan teleqraflara görə, Şimal-Qərb Hökuməti öz ordusu və Petroqrad əhalisi

üçün Stokholmda 30 milyon manatlıq ərzaq sifariş vermişdir. Paris sərvətdarları təklif etmişlər ki, Petroqrad alındığı anda oranın mədəni həyatını bərpa etməyə başlayacaqlardır. Şimal-Qərb Hökuməti bu təklifi qəbul etmişdir.

Yenə xəbər verirlər ki, Şimal-Qərb Hökuməti İngiltərədə[n] 6 milyon ingilis li-rəsi borc almışdır.

Alınan məlumata görə, Baltik sahilində olan İngiltərə ordusu komandanı [Hubert] Qof Estoniya hökumətinə elan etmişdir ki, hərəqah, Estoniya hökumət əsgərləri tezliklə Petroqrad üzərinə hücum etməsələr, İngiltərə müavinətindən məhrum olacaqdır.

General Qof əsgəri heyət naçalnikləri və Müttəfiq dövlət nümayəndələri ilə bərabər Narvaya getmişdir. Orada Şimal-Qərb ordusu generalları iştirakı ilə general Yudenic ilə mühüm müşavirə olacaqdır. Bu müşavirədə bolşeviklərlə və Almaniyalı intriqaları ilə mübarizə çarələri müzakirə ediləcəkdir.

General Qof Müttəfiqlərin əmrini [Rüdiger] fon der Qoltsa xəbər vermək üçün Mitavaya getmiş idi ki, sentyabrın 30-a qədər öz əsgərlərini və bütün mühimmatı-hərbiyyəni [hərbi ləvazimatı] aparsın.

Kursk üçün mübarizə

Kursk üçün hal-hazırda ciddi mübarizə gedir. Bütün Kursk, Bryansk, Oryol rayonları təcili surətdə möhkəmləşdirilir. Kursk-Oryol dəmiryol xəttində sərnəşin hərəkəti dayanmışdır. Dəmiryol xətti ətrafında xəndəklər qazılır. Buna görə də, Oryol və Kursk şəhərlərində qazma işləri üçün əsgər cəm edilməkdədir. Bolşeviklər Bryansk şəhərinə artıq ümidvardırlar.

Voronejin işğalı

Taqanroqdan xəbər verirlər ki, general Mamontov qərargahından uçub gələn təyyarəçi Voronej şəhərinin general Mamontov süvari dəstələri tərəfindən işğal edildiyini rəvayət eyləyir.

TÜRKİYƏDƏ

Mustafa Kamal paşanın hərəkəti

Batımda müntəşir “Naş kray” qəzetəsi yazır:

“*Elefteros Pontus*” qəzetəsi Türkiyənin Anadolu vilayətində baş qalxızmış milli hərəkəti “Mustafa Kamal paşa” sərəlövhəli yazısında böylə təsvir edir:

“*Hərəkət bütün Asiyayi-Suğranı [Kiçik Asiyanı, Anadolunu] əhatə edərək, yatırılmağı qeyri-qabil görülür. Bütün Anadolu silaha sarılaraq milli qurtuluş şüarı ilə gündən-günə böyüməkdədir.*

Hətta vəliəhdi-səltənət şahzadə Əbdülməcidi [əfəndi] gizli surətdə hərəkətə maddi və mənəvi müavinət etməkdədir. İşbu şahzadəni Ərzurum Konqresi təxtisəltənətə çıxarmağı təhti-qərara almışdır.

İş o qədər ciddiləşmişdir ki, mərkəzi İstanbul hökuməti kəndi müqəddəratı üçün qorxaraq İstanbul və Ankara civarlarında böyük bir qoşun qitəati [hissələri] toplamışdır. Hökumət üsyançıların İstanbulu soxulmasından qorxur. Fəqət hamı inanır ki, lazımlı vaxtda hökumətə sadıq olan qitəat da üsyançılar tərəfinə keçəcəkdir.

Mustafa Kamal paşa bütün Anadolunu üç hərbi məntəqəyə təqsim etmişdir [bölmüşdür]:

1) Şərq vilayətləri; nahiyə müdirliyinə Kiçik Camal paşa təyin edilmişdir.

2) Pont vilayəti ki, Mustafa Kamal paşa təhti-idarəsindədir [idarəsi altındadır].

3) Qərbi Asiyayi-Süğra vilayətləri ki, yunan qoşunları istila ərazisinə qədər uzanmaqdadır; işbu nahiyəni “Həmidiyə” zirehlişi kapitanı [Hüseyn] Rauf [Orbay] bəy idarə edir. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] eyni zamanda yunan qoşunları ilə mübarizə edir.

Bütün bu vilayətlərdə Mustafa Kamal paşa edam cəzası ilə xalqı təhdid edərək İstanbul hökuməti əmrləri haqqında məlumat verməyi əmr etmişdir.

Bunların Ermənistan üzərinə yürüyəcəyi və Ənvər paşanın tatar qoşunları başında durması şayiəti [şayiələri] erməniləri əndişəyə salmışdır. Ermənilər patrikdən rica etmişlər ki, əynindən keşiklik əlbisəsini çıxararaq erməni milli mübarizəsinin başına keçsin. General Harbor-dun da Anadoluya getməsinin bununla əlaqədar olmasını söyləyirlər.”

DAĞISTANDA QIYAM

Dərbəndin işğalı

İdarəməzə yetişən xəbərlərə nəzərən, eylülün 21-də sübh vaxtı Dərbənd şəhəri dabravollar tərəfindən təxliyə edilmişdir. Dərbənddə olan dabravolların az miqdarda əsgərləri paroxodlara minərək dəniz içərisində dayanmışlardır.

Qroznı müharibəsi

Eylülün 17-də Qroznı altında şiddətli müharibə olmuşdur. Dağıstan qiyamçıları dabravolların təərrüzünü [hücumunu]

bir qaç yerdə püskürdərək Qroznının 12 fərsəx məsafəsinə qədər yetişə bilmişlərdir. Orada isə Kuban kazakları firqəsi [diviziyası] dağstanlıları qarşılıq və nəticədə şiddətli müharibədən sonra dağstanlılar ricətə [geri çəkilməyə] məcbur olmuşlardır.

Dabravol komandanlığının xitabnaməsi

Dabravol komandanlığı Dağıstan əhalisinə xitabən nəşr etdiyi xitabnaməsində əhalini əmnü asayışə [əmin-amanlıq] dəvət edərək, kazaklarla dağstanlılar arasında torpağın müsavi surətdə təqsim ediləcəyini [bölünəcəyini] vəd edir.

ƏLİFBA TARİXİNDƏ TÜRK LƏRİN VƏZİYYƏTİ VƏ TƏBDİLİ-HÜRUFAT

III

Finikə hürufatının icadından sonra bir tərəfdən Qərb əhli yunan və latın əlifbalarını və o biri tərəfdən də Şərq əhli (əqvami-samiyyə [Sami qövmləri]) ibrani və süryani əlifbalarını tərtib edərək, əqtari-ələmə nəşr etdilər [dünyanın hər yerinə yaydılar]. Birincilərin əsəri Yevropada və ikincilərininki də Asiyada intişar tapmışdır [yayılmışdır]. Əlyövmlər [hal-hazırda] Yevropada müstəməl hürufi-sövtiyyə [istifadə edilən səslə əlifba] bu yazıların surəti-mükəmmələsidir [təkmilləşdirilmiş halıdır]. İbrani və süryani yazılarına gəldikdə, bunlar da hallardan-hallara keçib ənvai süvər və əşkal [müxtəlif surətlər və şəkillər] qəbul etmişdir. Lakin latın hürufatı qədər mükəmməliyyəyə varmamışdır.

Bizim ərəb əlifbamız həmin süryani və ibrani əlifbalarından əxz edilmişdir. Samilərin ilk əlifbaları bir taqım alat [alətlərin] və heyvanatın şəkillərindən ibarət olduğu cəhətə, ərəblərin də ən qədim hürufatı tərsimi [rəsmli] olmuşdur. Buna sübut hələ indiyədək baqi qalan bəzi hürufun [hərflərin] adlarıdır.

Məsələn, b hürufunun şəkli-qədimi xeyməni [çadırı], ya xanəni [evi] andırdığı cəhətə, adı əlsineyi-samiyyə [Sami dillərində] “bet”dir. Ərəbcədə xanəyə “beyt” deyirlər.

ج [c] hərfinin dəvə boynuna müşabihəti [oxşarlığı] cəhətə, ismi-ibrani və süryani “cəməl”dir. Ərəbcədə dəvəyə “cəməl” deyirlər.

“A” hərfinin əski şəkli bir öküz başı rəsmindən ibarət olub, əlsineyi-samiyyədə adı müştərəkdir.

Pəs ərəb hürufatının ən qədim surətləri birər alat və heyvanatın şəkilləri idi. Fəqət əfkari-təməddün [mədəniyyət fikri] və intizam hüsula gəldikcə, hürufatın da surətləri müruri-zamanla təbəddül etmişdir [vaxt ötdükcə dəyişmişdir]. Əfkarın öylə heyvanat və alat əşkalı [şəkilləri] ilə deyil, mədlulət [göstərdikləri] məlum bir taqım əşkali-məxsusə ilə ifadəsinə qeyrət olunmuşdur [səy göstərilmişdir]. Yəni xətti-tərsimidən [rəsmli əlifbadan] xətti-sövti [səslə əlifba] dünyaya gəlmişdir.

Xətti-sövti də yenə əski surətlərində qalmayıb, indiyə qədər yüzlərcə təğyirat və təbəddülətə [dəyişiklik və başqalaşmaya] uğramışdır.

Ərəb yazısının ən qədim şəkli “xətti-kufi” Kufədə ehdas olunduğu [yaradıldığı] zənn edilirsə də, bu yanlışdır. Yapılmış

tədqiqatdan istinbat olunduğuna [meydana çıxarıldığına] görə, əşkali-hüruf [hərflərin şəkilləri] qərineyi-miladın ilk əsrlərində Ərəbistanın şimal cəhətlərində iskan etmiş [yaşamış] olan əqvamin [qövmlərin] istemal etdikləri [işlətdikləri] yazılardan təşəüb edərək [qollara, şöbələrə ayrılaraq], tədricən bir taqım tədilətə [düzəlişlərə] düşərək olub, axırda xətti-kufi şəklini almış və qəbləlislam [islamiyyətdən əvvəl] isəvilər [xristianlar] tərəfindən bir zaman istifadəsi [halda, müəxxərən [sonradan] ərəblər, islamlar [müsəlmanlar] tərəfindən istemal [istifadə] edilmişdir.

Zühuri-islamdan 60 sənə əvvəl Haran mövqeyində yazılmış yazılar xətti-kufinin eynidir. Şu hal dəxi isbat edir ki, xətti-kufi qəbləlislam mövcud və müstəməl olub, sonraları islah və tədil [dəyişiklik, düzəliş] ilə beynəlislam [müsəlmanlar arasında] istemal oluna gəlmişdir.

Xətti-kufi əvvəlcə nöqtə və hərəkə kimi işarətdən [işarələrdən] ari [uzaq] olaraq, (ء) və (ك) kimi bəzi hürufun yekdigərinə müşabihəti-külliyəsi [bir-birinə tamamilə oxşarlığı] vardı. Bir-iki əsrdən sonra xətti-kufidən xətti-nəsx təşəüb etmişdir. Bu yazı tarixi-icadından bəri bir çox islahata uğradığı halda, əlyövmlər bulunduğu dərəcəyə vasil olaraq bütün əqvami-şərqiyə və müsliyə [şərq və islam qövmləri] arasında xətti-əsasi ədd [hesab] olunmuşdur.

Hicrətin dördüncü əsrində “sülüs xətti” təşəüb etmişdir.

İranda qədimən [qədimdən bəri] müstəməl xətti-pəhləvidən tədilən [dəyişikliklərə] “xətti-təliq” zühur etmişdir.

Zatən İranda bir çox xütut [xətlər, yazılar] icad edildi ki, bir vaxt ədədi 30-u

keçmişdir. Bir bu qədər yazıların aralarında fərqi cüzi olduğuna görə, çoxları mətrükdür [tərk edilmişdir]. Fəqət aralarından divani, reyhani, təliq, riqə kimilərini hünxət ərəbabı hələ indi də işlədirlər.

İştə, bir xətti-kufidən 30-a qədər ənvai [müxtəlif] xətlər ayrılmışdır ki, bu hal heç bir Yevropa əlifbasında müşahidə olunmayıb.

Yevropalılar əlifbalarının gözəlliyindən artıq, onların elm və fənn[ə] uyğunluğuna çalışmışlar. Bizim xəttatlar isə əlifbanın mühəssənətinə [gözəlliklərinə] diqqət etdikləri üçün bir bu qədər ənvai xütut meydana gəlmişdir. Odur ki, ərəb yazıları hər qövmin nəzəri-təqdir və istehsanı olub [təqdir edilib və bəyənilib], bilxassə [xüsusilə] təzi-memariyi-ərəbdə [ərəb memarlığı üslubunda] inşa edilmiş olan məbaniyi-aliyə [böyük, uca binalar] üzərindəki mənquşatı-xütut [xətt nəqşləri, bəzəkləri] hər zaman şayəsteyi-şayan [bəyənilməyə layiq] görülmüşdür.

Yazının hüsünü artırmaq üçün hürufun mövqeyi-istemalına [işlənmə yerinə] görə şəkil və şəmaili [görünüşü] hər dəfə dəyişilmişdir. Bu hal, yəni yazı arasında hürufun müxtəlif surətlər iktisab etməsi [əldə etməsi] ədədi-hürufu [hərflərin sayını] Yevropada müstəməl xütutun [işlənmə xətlərin] əlifbaları kimi məhdud bir miqdarda buraxmayıb, fəvqəladə təzyid edir [artırır].

Əlsineyi-ərəbiyyə [ərəb dillərində] hürufun ədədi 25 ilə 30 arasında ikən, bizim qullandığımız hürufun müttəsil və münfərid [bitişik və ayrı] olanlarının mətbəələrdə müstəməl əşkali-müxtəlifəsi [müxtəlif formalı] yüzlərcə miqdara bəliq olmuşdur [çatmışdır] ki, bunun da səbəbi hü-

rufun kəlmələr ibtidasında, vəsətində və nəhayətində [əvvəlində, ortasında və axırında] başqa-başqa şəkillər alması və hər şəklin də müxtəlif surətdə yazılmasıdır.

İştə, yazının mühüm cəhətləri unudulub, yalnız mühəssənətinə diqqət edildiyi üçün bir bu qədər əngəllər törədilmişdir. İndi baxalım bu əngəllər hankılardır:

1) 34 hərfumuzun əşkali-müxtəlifəsi 115-dən 120-yə qədər varmışdır. (Mətbəələrdə bir bu qədərdir, əl yazılarında isə 200-dən də artıqdır.)

2) Hürufatımızın üstünə və altına 32 dənə nöqtə qonur ki, bunlardan biri səhvən və ya qəsdən artıq və ya əskik olarsa, böyük müğalilələrə [səhvlərə] bais olur.

İslamda birinci tökülən nahaq qanın baisi həmin nöqtə fəqərəsi [hadisəsi] olmadımı? Böylə ki, Osman (rzh) Məhəmməd ibn Əbubəkri Misirə vali təyin etdiyi bir naməsində misirlilərə xitabən “faqəbilu”, yəni “qəbul ediniz” deyə yazmışdır. Lakin xəlifənin katibi Mərvan ibn Həkəm xəlifədən gizli olaraq “faqəbilu” kəlməsinin altından bir nöqtəni silərək üstünə iki nöqtə qoyunca “faqətelu”, yəni “öldürünüz” olmuşdur. Məhəmməd ibn Əbubəkr hələ Misirə çatmamış namənin məzmunundan xəbərdar olaraq dərhal Mədinəyə qayıdıb xəlifənin mühasirə və şəhadəti məsələlərində böyük ciddiyyət göstərmişdir!!

Hələ “Piyaz məgir” cümləsinə milçək bir xal salmaqla “Piyaz begir” edib də ticarət aləmində bu minval nöqtə xətalərindən bəhs açarsaq, böyük cildlər yazmış olarıq. Xülasə, ticarətin mürasəlat [məktublaşma, yazışma] və mühasibatında bu “nöqtəli” əlifbamız heç əlverişli deyil.

3) Nöqtələrdən əlavə, hər hərfin üçer

hərəkəsi olaraq 102 dənə də hərəkəmiz mövcuddur ki, hərflərin üst və altına qonulur. Ərəb əlifbasındakı hürufi-implanın [sait hərflərin] azlığı hərəkələrin icadına bais olmuşdur.

Hürufi-impla üçdür: “əlif”, “vav”, “ye”. (Türk dilində “he” də hürufi-impladandır.) Türk yazılarında hərəkələr işlənmədiyindən, yalnız bu bir neçə hürufi-implaya möhtac qalmışız ki, bunlar da, məttəəssüf [təəssüf ki], ehtiyacımızı rəf edəmməyir [aradan qaldıra bilmir]. Türkün məxrəcinə müxtəss [artikulyasiyasına məxsus] 9 dənə mücərrəd hürufi-implası vardır:

a ä (əkbər) e i
ı o ö (öküz) u ü (ülgüc)

Hərgah bunların başına bir “yota” (й) gətirsək, bir bu qədər də yumuşaqılları (Дифтонги) hüsula gəlir. İştə bu 18 sədanı ərəbin 3-4 dənə hürufi-implası ilə irad etmək [bildirmək] mümkün olarmı? Olmayır ki, bir bu qədər impla pozğunluğu hüsula gəlmişdir. Hərəkələri də heç bir vəchlə işlədə bilmiriz. Zira şol vaxt mətbəə işlərimiz təxirə düşər.

4) Hərəkələrlə bərabər, əlifbamızda tənvinlər, cəzm, təşdid və hürufi-şəmsiyə və qəməriyyə kimi hallar vardır ki, türkün ahəng və qəvaidinə [qaydalarına] başdan-başa ziddir. Hərgah bunlara əl vursaq, məsələmiz hali-təb’indən [təbii halından] uzaq düşəcəkdir. Müxtəsərcə, bunu deyə biləriz ki, ərəb hürufatında qullarılan işarə və əlamətlərin hamısı türk lisanına uyğun deyil.

5) Türk əlifbasında 34 dənə hərf vardır. Bunların 22-sini ərəblər ibrani və süryanilərdən alaraq, özlərindən pəltəklərə məxsus 6 dənə hürufalarını (ظ ض ذ خ ث غ) artırmışlar. Ərəb əlifbası farslara keç-

dikdə, bunlar da 4 hərf əlavə etmişlər. Bunların üzərinə, nəhayət, türklər də iki hərf artırmışlar.

Bir bu qədər səy və zəhmətlərdən sonra əlifbamız yenə naqisdir, min beş yüz ildən çoxdur ki, bunun islahına çalışırlar. Fəqət əsasən qabili-islah olmadığı üçün bu qədər səylərdən də bir şey çıxmıyır.

Lakin hürufi-implanın nöqsanlığı ilə bərabər bir çox lüzumsuz hərflər vardır ki, türklərə heç lazım deyil. Bunlar: ث ح ذ ظ ط ض ص hərfləridir ki, türk məxrəci ilə bunların heç bir uyğunluğu yoxdur. Bunlar gərək atılsın.

Burayadək əlifbanın zahiri qüsuratından danışdıq. İndi də onun mənəvi cəhətlərinə müraciət edəlim.

6) Hürufi-implası mövcud olmayan yazının qiraəti də təbiyyəən zor olur. Böylə ki, ərəb hürufatı ilə təb [çap] edilmiş kitabın bir səhifəsini oxuyunca, Yevropa hürufatı ilə dərc edilmiş kitabın 2-3 səhifəsini oxumaq mümkündür. Bunun üçündür ki, türklərdə cəridə [qəzet] və kitab qiraətinə həvəs görülməyir.

7) Ərəb əlifbasının hürufi-müttəsiləsi [bitişik yazılan hərfləri] ilə bərabər 8 dənə hürufi-münfəsiləsi [ayrı yazılan hərfləri] də vardır ki, bunlar yazının rabitəsini hər dəfə pozur. Hürufun hamısı müttəsilədən olsaydı, hər kəlməni bir qələmə, qırılmaqsızın yazmaq mümkün olardı. Bunlardan əlavə, nüqat [nöqtələr] və hərəkələr də yazının tez-tez qırılmağına bais olur.

7-8 kəlməlik bir xətti ərəb hürufu ilə yazarkən impla 30-40 dəfə qələm vura- vura atılır. Halbuki həman xətti Yevropa əlifbası ilə yazarsaq, yazıların arası fəqət 8-10 dəfə qırılmış olar. Məlumdur ki, ya-

zının rabitəsizliyi nə qədər artıq olarsa, bir o qədər də vaxt artıq sərf olunur. Yəni ərəb əlifbası ilə biz bir səhifə yazmış olsaq, eyni müddətdə Yevropa əlifbası ilə 3-4 səhifə yazmış olarıq. Pəs [deməli], Yevropa əlifbaları bizimkindən 3-4 dəfə sürətlidir. Diqqət edilsin ki, vaxt 20-ci əsrdə giranbaha [çox qiymətli] bir şey olduğundan, hər işdə və ələlxüsus elmi fəqərələrdə [məsələlərdə] onun qənaətkaranə sərfinə də gərək artıcaq əhəmiyyət verilsin.

8) Bir bu qədər əlifbanın ənvai əşkal və hərəkələri [müxtəlif şəkilləri və hərəkələri] sayəsində mətbəə işləri böyük müşkülata düşür. Biçarə mürəttibin qarşısında duran kassanın cəsaməti yevropalılarınınkindən yəqin ki, 2-3 dəfə böyükdür. Xətlər hərəkəli olarsa, hər sətiri 3 dəfə tərtib etmək icab edər [lazım gələr] – əvvəla hərfləri, saniyə [ikincisi] üst hərəkələri və salisən [üçüncüsü] alt hərəkələri. Mürəttib üçün bu bir cəhənnəm əzabı deyilmi? Odur ki, bizim mürəttiblər bir səhifə düzərkən, əcnəbilər 2-3 səhifə düzmüş olurlar.

9) Əlifbamız yevropalılarını kimi hürufi-müqəttədən [kəsik-kəsik, ayrı-ayrı hərflərdən] olmadığı üçün teleqraf işlərinə də yaramayır. Bu gün ermənilərin yazıları teleqrafa tətbiq edilmişdir.

10) Həmçinin hürufumuz yazı maşınlarına da müsaid olmadığı üçün bir çox ərizə və sair rəsmi mürasilatımızı [məktublarımızı] hələ əl ilə yazırıq. Halbuki indi gürcü milləti kimi balaca millətlərin də yazıları üçün əl maşınları ixtira edilmişdir.

11) Elmi və fənni istilahları [terminləri] əlifbamızla əsla düzgün yazmaq olmayır. Məsələn, трансцендентальный (yəni mavəraüt-təbiə) [təcrübə edilməsi mümkün

olmayan] kəlməsini hərgah ərəb hürufatı ilə yazmış olarsaq, əcəba bunu kim düzgüncə qiraət edə bilər? Lakin bunu Yevropa əlifbası ilə Şərqdə yazsalar, Qərbdə səhifə və asanca oxurlar.

12) Əlifbamızın axırıncı və ən böyük nöqsanı da budur ki, üsuli-sövtiyyəyə [səslərə əsaslanan oxuma-yazma üsuluna] uymayıb. Yevropa əlifbalarının müddəti-təlimiyyəsi [təlim müddəti] bir ay davam etdiyi halda, bizim məktəblərdə buna altı ay, bəzən tamam bir il sərf olunur. Hərgah indiyə qədər köhnə məktəblərdə bir bu qədər şagird korşadılib bayıra savadsızca atılmışdırsa, bunun ümdə günahkarı məktəb hocası olmayıb, bəlkə bu başibəlalı türk ağzında ərəb əlifbası olmuşdur.

İştə, darülfünunun [universitetin] qeydinə qalan ağalar bunu düşünsünlər ki, Xitə [Çin] heroqlifi ilə ali mədrəsə deyil, edadi, hətta məkatibi-rüşdiyyələr də davam edə bilməz. Bunun üçün ən əvvəl **əlifba-yi-mükəmmələnin** [qüsursuz əlifbanın] qeydinə qalmalıdır.

Əlhasil: əlifbamızı ticarətə, mühasibəyə, nəşriyyəyə, mətbəyə, teleqrafa, maşınaya, elmə, məktəbə, mürasiləyə [yazışmalara, məktublaşmalara], vaxta, imlaya, dilimizin ahənginə tətbiq etmək olmayır. Binaənileyh [ona görə], gərək dəyişilsin. Əlifbamızı dəyişdirməli olarsaq, əcəba bizə hankı sədalərin hərfləri lazım olacaq? Bunun cavabı üçün təbiyyəni [təbii olaraq] gərək türk dilinin məxrəclərinə müraciət etməli.

Təcrübə bunu göstərir ki, türk dilinə uyur bu aşağıdakı hərflər lazımdır.

Əvvəla, 24 dənə hürufi-samitə [samit hərflər]: b, p, t, c, ç, x, d, r, z, s, ş, f, ğ, q

(rusların r hərfi kimi), k, g, ñ, l, m, n, h (“həzar” kəlməsi kimi və “vəli” kəlməsinə kimi).

Bundan əlavə, rusların k hərfi kimi bir hərf də bəzi əcnəbi kəlmələrinin tələffüzü üçün lazımdır (məsələn, “hamizi-karbon” [karbon turşusu] kimi).

Saniyəni [ikincisi], doqquz dənə hürufi-müsəvvitə [səsli hərflər]: a, fətheyi-səqilə [ə səsini göstərən hərəkə] (“əkin” kimi), fətheyi-xəfifə [e səsini göstərən hərəkə] (“elçi”, “eldar – xan” kimi), kəsreyi-səqilə [i səsini göstərən hərəkə] (“qaldırım” kimi), kəsreyi-xəfifə [i səsini göstərən hərəkə] (“kırpi” kimi), zəmmeyi-səqileyi-məbsutə [o səsini göstərən hərəkə] (“yoldaş” kimi), zəmmeyi-xəfifeyi-məbsutə [ö səsini göstərən hərəkə] (“söz”, “göz” kimi), zəmmeyi-səqileyi-məqbuzə [u səsini göstərən hərəkə] (“turalac” kimi), zəmmeyi-xəfifeyi-məqbuzə [ü səsini göstərən hərəkə] (“sür”, “gün” kimi); salisən [üçüncüsü], ya və yu kimi qoşa səsləri (дифтонги) hüsula gətirmək üçün ruların yota (й) hərfinə oxşar bir hərf də lazımdır ki, mövqeyinə görə hürufi-sövtiyyənin başına qonur. Rabiən [dördüncü], rusların [v]urğu (ударение) əlamətlərinə oxşar bir duraq (duracaq, dayanacaq) işarəsi ixtira etməlidir ki, həmzə və ayn hərflərinin dilimizdə məqamını göstərə bilsin. Məsələn, “məmur” və “məlum” kəlmələrinə həman duraq işarəsi vasitəsilə rusca böylə yazmalıdır: Mä муръ, Mä лумъ.

İştə, əlifbamız fəqət [sadəcə] 35 hürufun qəbulu ilə tamam olub gedir. Ərəb və əqvami-samiyyə [Sami qövmlər] məxrəclərinə müxtəss sədalər üçün hüruf aramaq əbəsdir. Zira bunların heç biri türk boğazına uymayıb, indiyə qədər biganəvar

və qeyri-məlüfca [yad və öyrəşilməmiş] qalmışdır.

Bunlar 8 dənədir: ع ظ ط ض ص ذ ح ث.

Bunların hamısı gərək atılsın. Həmçinin vav və ye hərfini andıran گ də gərək atılsın. Çünki bunun yerini tutan hərf yuxarıda göstərildi.

Məxrəcimizə uyğun olmayan bu hərflər məktəblərimizdə böyük bir imla pozğunluğuna bais olur. Dilimizə bu hürufatla məmlu [dolmuş] bir çox kəlmələr qarışılmaması üçün illərcə ədəbiyyatla məşğul olan zəvatin [şəxslərin] bir çoxu harada ذ, harada ض və harada ظ yazılmasını ancaq lüğət və qamus vasitəsilə dərk edə bilər.

Bu, məharətmi, bica yerə fəhləlikmi? Hərgah bunların mütəradiflərini [əvəzini, eynisini] yeni əlifbada qeyd edəcəyiksə, onda yağışdan çıxıb yağmura düşəcəyik. Binaənileyh [ona görə], bu dolanbaclardan birdəfəlik xilas olmalıdır.

Diftonqları, yəni qoşa hürufi-sövtiyyələri [qoşa saitleyi] yevropalılar iki hərf ilə yazırlar: ia = ya; io [=yo], iu = yu kimi. Lakin ruslar bunları birər hərflərlə yazırlar: я, ю, ё kimi. Hərgah biz də ruslar kimi mücərrəd hərflə diftonqların qəbuluna razı olsaq, şol vəqt [o zaman] lazım gələcəkdir ki, 9 dənə hürufi-implamiz üçün bir o qədər də diftonqlar icad edək. Ol vəqt hürufumuzun ədədi bica yerə 44-ə qədər artacaqdır. Odur ki, hürufatın ədədini artırmamaq üçün yevropalılar kimi biz də diftonqların qoşa hərflər ilə səbt edilməsinə [qeyd edilməsinə, yazılmasına] razı qalaraq, bunun icrası üçün rusların yotası (й) kimi bir hərfin qəbuluna razı olduq (i hərfi kəsreyi-xəfifə yerinə işləndiyi üçün bir işə yaramaz).

Yuxarıda zikri keçmişdir ki, latın hürufatı türk lisanına uyğundur, fəqət c, k, g kimi bir neçə hürufumuz vardır ki, bunların həman əlifbada ədəmi-mövcudiyəti [olmaması] səbəbinə onları sair Yevropa əlifbalarından almaq icab edəcəkdir [lazım gələcəkdir]. Lakin sairlərdən əxz edilən hərflərin sadəliyinə və mücərrədliyinə diqqət edilsin ki, almanlar kimi x sövtünü üç hərflə və firənglər kimi ş sövtünü də iki hərflə işlətməyə. Bizə 9 dənə hürufi-impla lazımdır. Bunların da bir neçələri latın əlifbasında olmadığı cəhətdə, bunların da sair mənəblərdən götürülməsi icab edir.

Nəci b Asim həzrətləri zəmmələrin səqillərini “o” və “ou” kimi və xəfiflərini də “и” və “ei” kimi göstərmişdir. Lakin Rus Akademiyası qafqazlılar üçün tərtib verdiyi əlifbalarda zəmmələrin xəfiflərini “o”, “y” hərflərinin üstünə ikişər nöqtə qondarmaqla göstərmişdir. Bunların hankısı türklərə əlverişli olduğunu bilmək üçün, əlbəttə, bir komisyona ehtiyacımız vardır ki, bu yolda işləyən şəxslərin əsərlərini və Yevropa əlifbalarını tədqiq və müayinə etsin.

Bu tədqiqatlar olduqca mahirənə və düşüncəli bir surətdə yapılmalıdır ki, sonra peşmançılıq hüsula gəlməsin. Zira millətlər min illərdə bir dəfə əlifba dəyişdirərlər. Hürufat təbdili [hərflərin dəyişdirilməsi] bitib qurtardığı surətdə, ondan sonra heç bir səhv və xəyata əl vurmaq olmaz. Yəni bu səhvlər salhənsal [ildən-ildən] boynumuzda qalıb ənvai məğlətlər [mübahisələr] törədərlər.

Bunlara yol verməmək üçün məlumatlı mütəxəssislər dəvət etməli. Bu yolda Məhəmməd ağa Şahtaxlı və sabiq maa-

rif müdiri müavini [Lev] Lopatinski cə-nablari çox çalışmışlar. Əlbəttə, onların da rəylərini dinləməli. Fəqət zənnimcə, Məhəmməd ağanın rəqəmli hürufatı yazı və məktəb üçün əlverişli olmasın. Bu barədə pedaqoqlarımızın rəyi mətlubdur [tələb olunur]. İştə bu məsələ gərək min dəfə ölçülərək sonra mahiranəliklə bir dəfədə biçilsin ki, bununla rəbitəsi olan tamam məsaili-həyatıyyəmizə [həyatı işlərimizə] yarasın.

Əlifbanın təbdili bu minval ilə bitib qurtardıqdan sonra bunun istemalından [işlədilməsindən] qabaq gərək bir çox şeylər görülsün. Bunun ən böyüyü türk dilinin milliləşməyidir. Lisanımızda bir çox ərəb və fars kəlmələri vardır ki, türk dilinin ahənginə əsla uymayırlar. Bunlar hələ bizim üçün biganə [yad] qalmışlar. Hətta bəzi türk kəlmələri də əndazədən çıxarılmışlar. İştə, gərək qabaqca bunlara çarə aransın ki, yeni hürufatımız da buna tətbiq edilə bilsin. Yəni dilimiz gərək türkləşsin. Lakin burada bundan bəhs açmaq mümkün olmadığı üçün gələn dəfə bir vəqti-müsaidə “Dilimizin türkləşməyinə çarə” ünvanlı bəhsini açarız.

Fərhad Ağazadə

MAARİF

Xilqəti-Adəmdən [Adəmin yaradılışından] şimdiyə qədər maarifin tövliid eylədiyi [meydana gətirdiyi] tərəqqi və səadət bilcümlə [ümumiyyətlə, bütünü] ərəbi-tarixiyyun [tarixçilər] nəzdində müsəlləmdir [qəbul edilir].

Qürun-qürun maarifdən hissəməndi-səadət olan əqvamın hissiyyati-maarifpərvəranələri günbəgün təzayüd edərək, əsbabi-rifəh və istirahətlərini nə dərəcələrdə təmin və mədəniyyəti-ictimaiyyələrini təzyid etmişlərdir. [Əsrlər boyu maarifdən faydalanan millətlərin maarifpərvərlik hissləri gündən-günə artaraq, onların rifəh içində və rahat yaşamaqlarına səbəb olan şeyləri yüksək dərəcədə təmin etmiş və ictimai mədəniyyətlərini yüksəltmişdir.]

Avropa 500 sənədən bəri maarifə verdiyi əhəmiyyət sayəsində bir çox sənaye əldə etmiş və o sənaye vasitəsilə nə dərəcələrdə sərvət və hakimiyyətə malik olduqlarını bu son Hərbi-ümumi [Dünya müharibəsi] tamamilə göstərmişdir.

Maarifpərvər olan bir millət məğlub olmaz və heç bir hakimiyyəti qəbul etməz, daima hakim bulunar.

Fransızlar məşrutiyətlərini [konstitusiyalı dövlət quruluşunu] elan etdikləri sırada müsyö Krine Məclisi-Məbusanda maarifdən bəhs edərək:

“Millətimizə ən əvvəl lazım olacaq maarifdir. Maarifsiz bir millət məşrutiyət, cümhuriyyət yapamaz. Çünki muntəxiblərdə [seçənlərdə] cəhalət olduqca, əlində ərəbi-yəsər və qinadan [var-dövlət və sərvət sahiblərindən] məbus [millət vəkili] intixabına məcbur olacaqlardır.

Məclisi-Millini təşkil edəcək cahil və fəqət ərəbi-qina və Bizans hakimləri kimi ərəbi-hakimədən [hakim təbəqədən] olacaqdır.

Bunun üçündür ki, əvvəli-əmrə [işin əvvəlində] maarifin tərəqqisinə çalışalım, fənnçilər [alimlər] yetişdirəlim” kimi nitqiylə böyük bir israrda bulunmuşdur.

Buna mötəriz bulunan [etiraz edən] müsyö Albert:

“Şu halda vaxt qaib edəcəyiz. Mədam ki, məşrutiyətimizi elan etdik, məşrutiyətin icabatı [şərtləri, lazım olan şeyləri] nədən ibarət isə, onu yapalım, Məclisi-Millini təşkil edəlim, qanunlarımızı tənzim edəlim, qüvveyi-icraiyyəyə [icraedici hakimiyyətə], yəni hökumətə tövdi edəlim [tapşırıalım], qüvveyi-təşriyyəni [qanunverici hakimiyyəti], yəni Məclisi-Məbusanı da kontrol [nəzarətçi] təyin edəlim. Hökumət tədviri-ümura [işləri idarə etməyə] başlasın. Bir tərəfdən vətən üçün hər nə lazım isə peydarpey [bir-birinin ardınca] ehzar [hazır] və tadarük edəlim” sözlərinə qarşı təkrar müsyö Krine şu ifadədə bulunmuşdur:

“Bir vücudda ruh olmazsa, ruhsuz cəsəd bir iş görəmməz. Maarif bir millətin ruhudur. Maarifsiz millətdən heç bir istedad bəklənilməz. Bunu da isbat edə biləm, şöylə ki, hökumət qanunları yapdı, nəşr etdirdi, ümumun nəzərinə qoydu. Bu qanunları kim oxuyacaq və bu qanun dairəsində hankı millət davranacaq? Çünki oxumaq-yazmaq bilmədiyi üçün qanunu alıb oxuyamayacaq, anlayamayacaq. Şu halda qəvanin [qanunlar] yalnız hökumət məmurlarının vicdanına tərək ediləcək, istədiyi kimi yanlış, haqsız işlər görəcək, millətin hüququnu məhv edəcək, Bizans hakimləri kimi əhalini rəncidə [incidəcək] və rahatsız edəcək, haqlını həbs, haqsızı bəraət etdirəcəkdir.

Qarşısında müdafiə edəcək bir kim-səni bulamayacaqlardır, çünki əhalinin yüzdə doxsanı maarif görməmişdir, oxuyub-yazmaqdan məhrumdurlar.”

Müsyö Krinenin bu israrı qəbul edilərək, Fransanın hər kəndində və məhəllələrdə bir çox məktəblər güşad eylədilər

[açdılar]. Hər nə qədər inqilab davam edirsə də, hər hankı firqə səri-kara [iş başına] keçdiyində və hökuməti əldə etdiyində Krinenin üsulunu təqib ilə [izləməklə] məktəblərə, maarifə fəvqəladə əhəmiyyət verərək, 4-5 sənə zərfində bir çox insanlar oxuyub-yazmaq öyrəndilər və mətbuata da diqqət edilərək qəzetələrlə məşrutiyətin mühəsənətinə [müsbət cəhətlərindən] bəhs edər məqalələr yazdılar və bu məqalələri, 4-5 sənə zərfində oxuyub-yazmaq öyrənən insanlar qəzetələri oxuyaraq məşrutiyət, hökumət nə demək olduğunu anladılar və ona görə müqtədir [qabiliyyətli] məbuslar intixab edərək Məclisi-Millini qüvvətləndirdilər.

İştə, maarif sayəsində, davam edən inqilaba nəticə verilərək məşrutiyətlərini idamə etdirdilər [davam etdirdilər].

Fransa inqilabı zamanında maarifin nə surətlə irəliləməsinə çalışdıqları əcnəbi tarixi oxuyanlar nəzdində müsələmdir [şübhəsizdir, inkaredilməzdir]. Sırası gəldikcə biz də o tarixdən və maarifin lüzumundan, fəzilətindən bəhs edəcəyiz.

İngiltərə Ərəbistanda, Sudanda maarifi nə surətlə yerləşdirdi.

İngiltərə Port Sudanı əldə etdiyi anda daha şəhərin intizamına və emarına başlamazdan əvvəl həman bir məktəb açdı. Bir tərəfdən sudanlılarla müharibə edir, digər tərəfdən Misirdən müəllimlər, xocalar cəlb edərək zəbt etdiyi yerdə ilk dəfə bir məktəb binası yapıdırıb tədrisatə başlayırdı.

Sudanın mərkəzi olan Xartumu iki sənə zərfində yədi-təsxirinə keçirdi [ələ keçirdi, zəbt etdi]. Xartuma qədər zəbt eylə-

diyi yerlərin ümumunda 250 məktəb inşa və güşad etdi. Bu surətlə Sudanda 4 sənə zərfində maarifi o qədər tərəqqi etdirdi ki, – Sudan əhalisi və bəxusus [xüsusilə] nəfsi-Xartumda və civarında [Xartumun özündə və ətrafında] əlinə keçirdikləri bəyaz insanları kəsib yeyərdi və həm də “Əlləhmi əhsəni min-əlkəbşi”, yəni “Bu ət qoyun ətindən ləzzətlidir” deyərdi – işlə böylə bir vəhşi milləti, insan əti tənəvül edən [yeyən] ürbanı [çöl ərəblərini] o dərəcə mədəniyyətə qoymuşdur ki, əlhalətü həzihi [bugünkü gündə] Sudanda məktəbdən çıxan müəllim və sair məmurin [məmurlar] Misir əhalisindən və sair müstəmləkəsi əhalisindən zəki tanılıb və mühüm məmuriyyətlərdə əksəriyyəni sudanlıları istixdam edir [qulluğa götürür].

Kəzəlik [eləcə də] Hindistanda da banyanlar vardır ki, bunlarda qətiyyəni məşrəb və heç bir məzhəb yoxdur. Cənazələrini, ölülərini yıxmaq, kömləmək bilməzdi. Bir cənazələri vüqu bulsa, 3-4 ay qədər bir ağacın üzərində saxladıqdan sonra o cənazəni suya atarlardı ki, suda təəffün edən [çürüyən, iylənən] bu cənazədən vəba mikrobu hasil olub ətrafa intişar [yayılar] və diyari-sairəyə sirayət [başqa yerlərə yoluxar] və inkişafı bir çox xalqın mövtünə [ölümünə] səbəb olurlardı. Bu həqiqətə vaqif olan Avropa 1888 sənəsində İngiltərəyə bir ultimatum vermişdir ki, bu xəstəlik banyanların cənazələrindən irəli gəlir, bunun mən'i [qadağan edilməsi, aradan qaldırılması] çarəsinə baxılsın, yoxsa səhhəti-ümumi nəzərindən İngiltərə dövləti protestoya məhkum qalacaqdır.

İngiltərə də cavabən söyləmişdir ki,

bu pək doğrudur; bunları adətlərindən vaz keçirmək qüvveyi-cəbriyyəyə mütəvəqqifdir [zor gücünə bağlıdır], bu da şimdilik imkan xaricindədir. Ancaq yaxında bunlar üçün məktəblər güşad edərək maarifi yerləşdirəcəyəm və həm də məktəb güşadına təşəbbüs edərək müddəti-qətililə [az müddət] zərfində bu vəhşilərdə üsuli-fənni tədqiqi və təchizi təlim edərək bu fənalığın önünü almışdır.

İştə, baxınız maarif nələr yapır, nə vəhşiləri mədəniyyətə qoyur. Minlərcə ölümə məhkum olan insanların həyatını mühafizə edir.

Maarifin, məktəbin mühəsənətini [yaxşılıqlarını, müsbət cəhətlərini] təqdir edəcək Azərbaycanda bir fərq, qüsurlu bulunmamaz. Böylə bir vəhşət Azərbaycanın heç bir nöqtəsində yoxdur. Şu halda maarifin tərəqqisi xüsusü hər kəs üçün bir vəcibədir [vacibdir; borcudur].

Maarifsizlik üzündən Türkiyənin uğradığı fəlakət, nikbət [bədbəxtlik] gözümüzün önündədir. Türkiyə hənz iadəyi-səlamət və rahat edəmməmişdir [salamatlıq və rahatlığını hələ geri qaytara bilməmişdir]. Çünki məşrutiyətlərini elan etdikləri zaman Məclisi-Milliyə intixab eylədikləri məbuslar bəhəqq [haqqıyla, ədalətlə] intixab edilməmişlərdir. Bu da əfradi-əhalisinin [əhalisinin fərdlərinin] yüz-də doxsanı maarifdən məhrum olmasıdır. Əgər əhali layiqi vəchlə [surətdə] məktəb, təhsil görmüş olaydılar, intixab eylədikləri məbuslar da o nisbətdə ərbabi-iqtidar və vicdandan [bacarıq və vicdan sahiblərindən] və həqiqətən vətənə xidmət edər zəvatdan [şəxslərdən] olardı.

Türklərin məşrutiyəti elan eylədikləri ikinci sənəyi-dövriyyəsinə [ildönü-

mündə] Manastırda “İrəli” qəzetəsini yazmaqda məşğul idim. Məclisi-Məbusanda təəddüd edən [çoxalan, çox yer tutan] xizblərin [partiyaların] hər birləri məmləkətin ən əvvəl nəyə ehtiyacını təyin edəmməyərək bir taqım firqə münaziəsi [çəkişməsi] kimi xüsusəti-adiyyə [adi, əhəmiyyətsiz işlərlə] ilə məşğul olurlardı.

Məmləkətin əvvəli-əmrədə [hər şeydən əvvəl] maarifə və yollara ehtiyacı olduğunu yazdığımız sırada istibdadkarənə bir müamilə [rəftar] ilə qəzetəmiz mən' [qadağan] edildi idi.

İştə, davam edən firqə münaziəsi səbəbi ilə maarifə əhəmiyyət verilmədi və yollara da baxılmadıği üçün bu müharibədə vəqtü zamanıyla [vaxtılı-vaxtında] sövqülceyş yapammayaraq [hərbi birlikləri bir yerdən başqa bir yerə nəql edə bilməyərək] bir çox yerlərdə məğlub oldular. Və maarif kifayət edəcək dərəcədə olmadığı üçün hənz Türkiyə hökuməti idarəsi təqərrür edəmməmişdir [qərar tuta bilməmişdir] və edəmməyəcəkdir.

Şu bir qaç misalı yazmaqdan məqsədim maarifin dərəcəyi-vücubu və lüzumudur.

Azərbaycan, istiqlaliyyətini kamali-şərəflə elan etdi. Bu istiqlaliyyəti mühafizə etməklə bərabər, məclisdə [məclislərdə] və əfradi-əhali beynində [xalq arasında] bir taqım firqə münaziəsi ilə uğraşmayıb, məktəblər güşadı [açılması] ilə ətfali-müsliminin [müsəlman uşaqlarının] təlim və tərbiyəsinə qeyrət etməlidir. Sənələrcə ana lisanını təhsil etməkdən məhrum qalan bu məsum əhali üçün, hər halda, bir çox məktəblər açılmaq və tədrisatə davam etmək lazımdır.

Bu xüsus haqqında hökumətin icraa-

tına buraxılmamalıdır. Hökumətin iştiğal edəcəyi [məşğul olacağı] bir çox məsail [məsələlər] vardır ki, ehtimal ki, məktəb açmaqdan, xacə [müəllim] tədarük etməkdən daha mühümdür. Hər kəs kəndi çocuğunu oxutmağa borcludur. Zənginlər xüsusi xacələr tədarükü ilə övladlarını oxuda bilir. Füqərə və züəfa [kasıblar və zəiflər] üçün də hər nə qədər hökumət məktəb güşad edərsə də, kifayət edər dərəcədə olammaz. Bunun üçün əhali dəxi bir tərəfdən məktəb güşad edilməsi xüsusunda cəmiyyətlər açaraq və ianə pul cəm edərək məktəblər güşad etməlidir. Daha doğrusu, maarifsiz hökumət və millət paydar [davamlı; qalıcı] olammayacağı cəhətlə, parası olmayan bir insan belə çocuğu oxutmaq üçün əlində bulunan paranı sərf etməli və hətta evində bulunan əşyasını belə satıb məktəblərə sərf etməlidir.

Vətəninə məhəbbəti olan və istiqlaliyyətini elan etmiş olan Azərbaycanın qırımızı bayrağı altında məsud və bəxtiyar yaşamaq istəyən, məktəblərin güşadına hümmət eylesin, yoxsa fəlakət gözümüzün önündə durur. Maarifsiz heç bir müvəffəqiyyət mümkün olammaz.

Z. Ayn.

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

– 1 –

Zabrat camaatı 22 eylül tarixində saat 12[-də] Nəşri-Maarif məktəb binasında cəm olub hökumət rəisi Nəsim bəy [Yusifbəyli] həzrətlərinin istefa məsələsi müzakirə edildi. Nəticədə “Azərbaycan” türk

qəzetəsi təvəssütü [vasitəsi] ilə camaatın atıdaki [aşağıdakı] qərarlarını Parlaman heyəti-məbusanına təbliğ etmək təhti-qərara alındı.

Biz Zabrat camaatı:

1) Hökumət rəisinin istefasına şiddətlə etiraz edirik;

2) İstefanın qəbul edilməməsini Parlaman heyəti-məbusanından ciddən tələb edirik və bu kimi namuslu və fəal bir şəxsin hökumət başından çəkilməsinə laqeyd qalammayacağımızı dəxi əlavə edirik.

*Sədr: Qiyas Əlizadə
Katibi-sədr [sədrin katibi]:
Məzahir Hüseynzadə*

– 2 –

*(Heyəti-üləmadan)
[Ruhanilərdən]*

Biz heyəti-üləma Nəsim bəy Yusifbəyli cənablarının istefasını bilib, müşarünileyhin [haqqında danışılan şəxsin] fəaliyyətin nəzərə alaraq, lazım görürük ki, camaat halının rifahiyyəti və işlər intizamının şirazəsi pozulmasın deyər arzu və təmənniyatda bulunub, müşarünileyhin əmrisədarətdə idamə və istiqrarını [Baş nazirlik işinə davam etməsini və öz yerində qərar tutmasını] rica edirik.

– 3 –

Əmirhacıyan kəndində

Rəisi-vükəlanın istefası xüsusunda

21 eylül tarixində saat 11-də Əmirhacıyan kənd əhalisi Nəşri-Maarif Cəmiyyəti məktəb binasında cəm olub, Rəisi-vükəla Nəsim bəy həzrətlərinin istefa məsələsi müzakirə edildi. Nəticədə türk “Azərbaycan” qəzetəsi təvəssütü ilə Par-

laman ictiməsinə [yığıncəsinə] atıdaki [aşağıdakı] məzmununda müraciət etmək qərara alındı:

Biz – Əmirhacıyan camaatı Rəisi-vükəlanın istefa məsələsinə şiddətlə etiraz edib, istefasının qəbul edilməməsini Parlaman ictiməsinə müraciət [təkidlə] tələb edirik.

*Sədr: Ağa Bünyadzadə
Katib: Əziz Heybətzadə*

– 4 –

Parlaman rəisi naminə Rəisi-vükəla Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətlərinin istefası münasibətilə Qubadan aşağıdakı teleqrafnamə vasil olmuşdur:

Vətənimizin əzmkar, cəmiyyətpərvər və müstəqimülfikir [sağlam düşüncəli] bir zata [şəxsə] əşəddi-ehtiyacı [şiddətli ehtiyacı] olduğu bir sırada Rəisi-vükəla Yusifbəyli həzrətləri kimi vətən ehtiyacatını düşünüb şu yolda qəhrəmancasına köks gərən bir zatın səri-kardan [iş başından] çəkilməsi xəbəri-kədərengizini [kədər doğuran xəbərini] Quba əhalisi iztirabi-qəlbə qarşılamişdır.

Zamanımız şimdi nam-nişan [ad-san] və nümayiş zamanı olmuşdur. Fəqət parlaq nişanlar, yaldızlı örtülər altında bəzən şübhəli və çürük mallar mühafizə edildiyini acı həqiqət bizə isbat etmiş və bir ağ sətrə [örtü] altında vaxtı yetişincəyə qədər əxlaqlarına qibtə edilməyəcək insanlar gizləndiyini də öyrətmişdir.

Qəhr olsun şu örtü altında gizlənən nümayişçilər! Bizə namuslu və fədakar bir vətən mübarizi lazımdır və o şəxs də Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətləridir.

Binaənileyh [ona görə], Quba əhalisi namından zati-alilərinizdən istirham [xa-

hiş] edirəm ki, Yusifbəyli həzrətlərinin mövqeyində qalması üçün bizim yalvarışımızı Parlaman müdafiə edəsiniz.

*Quba bələdiyyə rəisi:
[Əliabbas] Əlibəyov*

– 5 –

Tağiyev fabrikasında işləyən əmələlər “Azərbaycan” qəzetəsinə vermək üçün “Müsavat”a böylə bir kağız göndərmişdirlər:

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsinə dərc edilsin.

Biz ümum Tağiyevin fabrikasında işləyən fəhlələr “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli mütəəssir və məhzun olduq [hüznəndik]. Öylə vətən uğrunda çalışan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsi[ni] qəzetəmiz vasitəsilə rica və Parlaman üzvlərinin bu xüsusda yardım etmələrini təmənnə edirik.

*Sədr: Əli Fəthəli oğlu
Katib: A[butalıb] Məhəmmədzadə*

– 6 –

Gəncədən

Gəncə istasyonu konduktorları “Müsavat”a böylə bir teleqraf çəkmişdirlər:

Biz Gəncə istasyonu konduktorları Rəisi-vükəla Nəsim bəy Yusifbəylinin istefası haqqında təəssüflərimizi izhar edib, Parlaman üzvlərindən və fraksiyadan istefanın əleyhinə müdafiə etmələrin[i] rica edirik.

*İclasın sədri: Süleyman Hüseynov
Katib: Muxtar Əliakbarov*

– 7 –

Buzovnadən

Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefaların bilib, eylülün 19-da biz Buzovna camaatı kəndi məsləhətxanamıza toplanıb, iclasımızda şu istefanın qəbul edilməməsini[n] Parlaman xahiş olumasını qət etdik [qərara aldıq]. Çünki Yusifbəyli həzrətlərinin istefası biz millətin bədbəxtliyinə və el işimizin iləri getməsinə bais olar. Cümləmiz müşarünileyhdən [haqqında danışılan şəxsdən] tamamilə razı olduğumuzu ərz və imza edirik.

Bu kağızı 212 nəfər imza etmişdir.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Əcnəbi məmləkətlərə tələbə göndərmək məsələsi

Məlum olduğu üzrə, Maarif Nəzarətinin təklifi üzərinə Məclisi-Məbusan Rusiya da daxil olduğu halda müxtəlif əcnəbi məmləkətlərə yüzə qədər tələbənin göndərilməsi üçün qərar vermişdir.

Bu qərarın qövldən feilə [sözdən işə] gətirilməsi üçün Maarif [Nazirliyi] cənbində [nəzdində] təşəkkül edən komisiya iki iclasında tələbələrin göndərilməsinə aid bir taqım əsasat vəz eyləmişdir [əsasları meydana qoymuşdur].

Bu əsasata görə, göndəriləcək 100 tələbənin bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] şöbələrə ayrılacaqları təyin olunmuşdur:

Təbiyyat – 7

Hikməti-təbii və riyaziyyat şöbəsi – 8

Hüquq şöbəsi – 6

Tibb şöbəsi – 8

Tarix və lisanıyyat [dilçilik] şöbəsi – 5
Mə'dəniyyat [mədəncilik] şöbəsi – 7
Mexanik (aliyyat) şöbəsi – 11
Şimik (kimya) şöbəsi – 3
Elektrik sənəti – 8
Memarlıq və inşaat şöbəsi – 4
Fəllahət [kənd təsərrüfatı] şöbəsi – 10
Türüq və məabir [rabitə] şöbəsi – 6
İqtisadiyyat şöbəsi – 5
Gəmiçilik şöbəsi – 4
Təyyarəçilik şöbəsi – 2
Riyaziyyat şöbəsi – 3
Siyasiyyat şöbəsi – 3

Göndəriləcək tələbələrin Azərbaycan tabeliyətində [vətəndaşlığında] olması zəruridir. Göndərilən tələbə övdətində [qayıdandan sonra] 4 sənə hökumət xidmətində çalışacağını təəhhüd edəcək [öhdəsinə götürəcək].

Komisyona Avropaya getmək üçün 280-ə qədər ərizə verilmişdir. Bu arizlər [ərizəçilər] içərisindən ən müvəffəqiyyətli olan tələbələr intixab olunacaqlardır [seçiləcəklər]. Müvəffəqiyyət tələbələrin məktəblərindən aldıkları şəhadətnamələri ilə təşxis [müəyyən] olunacaqdır. Türkcə bilmək, gedəcəyi məmləkətin lisanını bilmək və fəqir olmaq birər səbəbi-tərcih olaraq qəbul edilmişdir.

“Yaşıl qələm”

“Tayfun” nam əsərin mühakiməyi-ədəbiyyəsində [ədəbi müzakirəsində] iştirak edəcək arxadaşların 24 eylül axşam saat 6 tamamda Müsavat fraksiyonu odasına təşrif gətirmələri rica olunur.

“Yaşıl qələm” idarəsi

- Bazar günü 21 eylülə “KAMVO” cəmiyyətinə məxsus “Kursk” vaporu İrana

getmək istədikdə əks-kəşfiyyat tərəfindən saxlanmışdı. Səbəb vaporda iki pud qızıl aparıldığı olmuşdu. Axtarış nəticəsində heç bir şey tapılmamışdır.

Qars Şurası haqqında

Vaxtilə ingilislər tərəfindən həbsə alınmış Qars Şurası əzası [üzləri] Zaqaqaziyadakı ingilis ərkani-hərbini [qərarğahının] məlumatına görə, hal-hazırda Malta cəzirəsindədirlər [adasındadırlar].

Yeni sığorta cəmiyyəti

Bakı tacirlərindən Hacı Zeynalabdin Tağıyev, [Mirzə] Əsədullayev və Feygel Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən “Feniks” nam yeni bir sığorta cəmiyyəti təşkilinə icazə istəmişlərdir.

Müsavatda

Şənbə günü sentyabrın 26-da gündüz saat 11 tamamda Parlaman binası Türk ədəmi-mərkəziyyət firqəsi Müsavatın bürosunda şəhərdəki firqə üzvlərinin ümumi iclası vaqe olacaqdır. İclasda Bakı Komitəsinin yenidən intixabı [seçilməsi] haqqında müzakirə olacaqdır. Yoldaşların müstəcəl [təcili] surətdə gəlmələri rica olunur.

Üç aylıq avans

Müsavata Balaxanı köy şöbəsi, fəhlələr üç aylıq məvaciblərini avans istədikləri haqqında bəratülqövl vürud etdiyindən [protokol daxil olduğundan] 22 eylülə Heyəti-rəyasətin iclası şu xüsusda müzakirə üçün Məsai Nəzarətinə Xəlil İbrahim əfəndini intixab edib göndərmişdir.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Mirzə Məşhədi Mirzə Əli oğluna qazının imzası ilə 200 manat Cəmiyyət tərəfindən ianə verilmişdir.

TEATRO VƏ MUSIQI

Aktyorlar İttifaqı tərəfindən “Arşın mal alan” operetinin arvad rollarını kişilər və kişi rollarını arvadlar ifa etmək surətində mövqeyi-tamaşaya qoyulacağı dünənki nömrəmizdə elan edilmişdi. Üzeyir bəy Hacıbəyli cənabları öz əsərinin bu növ təhqir edilməsi və teatro sənətinin korlanması kimi böylə bir biməzmun hərəkətə razı olmayıb, bu xüsusda Aktyorlar İttifaqına narazılıq kağızı göndərməklə bu işə mane oldu.

ELANLAR

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnaziyənin küncündə.

9093

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələcək xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vassermanın çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qarıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopeliovıç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi**Semyon Aronoviç Kaqan
(18 il xarici məmləkətdə
təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor**Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Petroqraddan gəlmiş doktor**İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor**Mustafa bəy Hacıqasımov**

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor**Nikolay Mixayloviç Mdivani**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün

səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyonovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919 sənəsi qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] 28 iyul həmin sənə qanunu üzəriylə Lənkərana və Azərbaycan Astarasına paroxod cəmiyyətləri paroxodlarında onların məsuliyyəti ilə mal apararlar mal aparmaq üçün icazə almaqdan azad edirlər.

Zikr olunan yerlərə (kirjimlərdə, yelkənli lodkalarda və sairələrində) mal aparmaq qadağan olunur.

T-264

Elan

Cümə günü sentyabrın 26-sı gündüz saat 12 tamamda Parlamən binasında Türk ədəmi-mərkəziyyət fraksiyası bürosunda şəhərdəki firqə üzvlərinin ümumi iclası təyin edilmişdir. İclasda Müsavatın Bakı Komitəsinə yeni heyət seçiləcəkdir. Firqəyə mənsub bütün yoldaşların saat 12 tamamda gəlmələri xahiş olunur.

T-267

**Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Teleqraf xəbərləri**

səh. 395. “təşviqatından qorxub, müzakirənin Estoniya torpağında...”: qəzetdə belə getmişdir: “təşviqatından qorxub, tələb müzakirənin Estoniya torpağında...”

Qəzetələrdən

səh. 396. “Şimal-Qərb Hökuməti” (yaxud Rusiyanın Şimal-Qərb Vilayətinin Hökuməti): 1919-cu ildə Reveldə (indiki Tallində) qurulmuş rus hökuməti. Rus siyasi partiyalarının və Rusiyada Müttəfiqlər Komandanlığının birgə koalisiyası ilə qurulmuşdu. 1919-cu ilin avqustundan dekabrına qədər mövcud olmuşdur. Baş nazir Stepan Georgiyeviç Lianozov, Hərbi nazir və Baş komandan Nikolay Nikolayeviç Yudenıç idi.

“Mitava”: Latviyada şəhər; indiki Yelqava [Jelgava] şəhəri.

Türkiyədə

səh. 397. “Elefteros Pontus” (Azad Pontus): Batumda 1919-cu ildə yaradılan Pontus Milli Şurası tərəfindən nəşr edilən qəzet. “Pontus” – Kiçik Asiyanın (Anadolunun) şimal-şərqində tarixi bölgə və burada e. ə. III – b. e. I əsrlərində mövcud olmuş ellin çarlığının adı olmuşdur. Yunanlar arasında bu qədim çarlığı diriltmək ideyasına inananlar və xidmət edənlər var.

“Həmidyyə”: Osmanlı donanmasına məxsus zirehli gəmi.

**Əlifba tarixində türklərin vəziyyəti
və təbdili-hürufat**

səh. 400. “Osman (rzh)”: səhabə, Dörd xəlifədən üçüncüsü olan Osman bin Əffan nəzərdə tutulur. “Rzh” ərəbcə “rəziəllahu ənhu” (Allah ondan razı olsun) ifadəsinin yazıda qısaldılmış formasıdır.

“piyaz məgir”: “soğan alma” (Farsca)

“piyaz begir”: “soğan al” (Farsca)

“tənvilər, cəzm, təşdid və hürufi-şəmsiyyə və qəməriyyə”: ərəb əlifbasında hərəkə və hərflər; tənvil – ərəb əlifbasında sahitləri göstərən hərəkətlər olan fəthə (a, e, ə), zəmmə (u, ü) və kəsre (ı, i) hərəkətlərinin qoşalaşması; cəzm – ərəb əlifbasında, üstünə qoyulduğu samitdən sonra sahit gəlmədiyini göstərən işarə; təşdid – ərəb əlifbasında, üstünə qoyulduğu samiti qoşalaşdıran hərəkə; hürufi-şəmsiyyə – ərəb əlifbasında özündən əvvəl gələn “əl” artiklinin “l”sinin tələffüz edilməsinə səbəb olan hərflər; hürufi-qəməriyyə – ərəb əlifbasında, özündən əvvəl gələn “əl” artiklinin “l”sinin tələffüz edilməsinə səbəb olan hərflər.

səh. 401. “eyni müddətdə Yevropa əlifbası ilə”: qəzetdə “eyni müddətdə” yerinə “hini-müddətdə” getmişdir.

səh. 402. “edadi”: orta təhsildə rüşdiyyədən sonrakı, şagirdləri ali təhsilə hazırlayan mərhələ.

“rüşdiyyə”: orta məktəbin ibtidaidən sonrakı sinifləri.

“əlifbayi-mükəmmələnin”: bu sözlər qəzetdə tünd şrifflərlə yığılmışdır.

“həzar”: farsca; “min” (1000) və “bülbul” mənasına gəlir.

Maarif

səh. 406. “Banyanlar”: Hindistanda kasta.

səh. 407. “Manastır” (yaxud Bitola): Şimali Makedoniyanın cənubunda şəhər. Uzun müddət Osmanlı hakimiyyətində qalmışdır.

“İrəli”: Manastırda (Şimali Makedoniya) çap edilmiş qəzet.

“Hökumətin iştiğal edəcəyi...”: qəzetdə “iştiğal” yerinə “istiqlal” getmişdir.

Nəşib bəyin istefası ətrafında

səh. 408. “şirazə”: kitab səhifələrinin ti-

kildiyi iplərin bir-birinə bənd edilməsindən əmələ gələn, səhifələrin dağılmasının qarşısını alan zolaq; məcazi olaraq, bir şeyin dağılmasına, nizam-intizamının pozulmasına mane olan ünsür.

Bakı xəbərləri

səh. 409. “Bu qərarın qövlədən feilə...”: qəzetdə “qövlədən” yerinə “qüvvədən” getmişdir.

səh. 410. “KAMVO”: Gəmiçilik şirkəti. Rusiyada inqilabdan əvvəl fəaliyyət göstərən böyük gəmiçilik şirkətlərdən “Qafqaz-Merkuri” [Кавказ и Меркурий] ilə “Şərq Ticarət Anbarları Şirkəti”nin [Восточное общество товарных складов] birləşməsi nəticəsində 1913-cü ildə təsis edilmiş, adını da bu iki şirkətin adının bəzi hərflərinin birləşməsindən götürmüşdür.

Elan

səh. 413. “kirjim”: yastıdıbli, kiçik gəmi.

Cümə axşamı, 25 sentyabr 1919-cu il, nömrə 282

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 29 zihicətül-həram sənə 1337. 25 eylül 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü sentyabrın 25-ndə 1919-cu ildə üç böyük hissədə tamaşa göstəriləcəkdir. Demo-Kazo truppası, Vintsentso qardaşları və “Top adamlar” gastrolu olacaqdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci müsəlman mübarizəsi məşhur müsəlman pəhləvanı Dadaşın tələbinə görə: Pəhləvan Dadaş – Raqenbaum.

2-nci: Zakoroyko – Oleynikov.

3-ncü: Yemelyanov – Yermak.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9092

İki nəfər yaxşı türkcə bilən və mühasibçilikdən məlumatı olan, uyezdələrdə istehlak cəmiyyətləri təşkili üçün adam lazımdır. Adres: Karantinni küçədə Xəzər Müs-təhlilər İttifaqı “Kooperatsiya”nın kantosunda Maarif şöbəsi (səbiq lom-bard idarəsi).

9094

Məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırncı dəfə olaraq

“Aşiq Qərib” operası

HÖKUMƏT TEATROSUNDA

AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy

Qardaşlarının Müdiriyyəti

Pəncşənbə günü zihicə ayının 29-nda (sentyabrın 25-ndə 1919-ncu ildə)

məhərrəmül-həram ayı vürudu

münasibətilə axırncı dəfə olaraq

mütəntən bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq

Zülfüqar bəyin yazmış olduğu məşhur

“Aşiq Qərib” operası.

Bu tamaşa axırncı olduğundan,

mahir və müqtədir aktyorlar

iştiqar edib, bir çox qızlar və oğlanlar

xoru olacaqdır.

Oyunun axırında Qərib — Sarabski

və

Şahsənəm — Hacıbababəyov

göyə qalxacaqlar.

Bu tamaşadan sonra teatro cümə

günündən etibarən qapanacaqdır.

Biletlər imdidən teatrın kassasında

satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un

yarısında.

T-266

ELAN

Bununla Bakı dairəsi istehlak cəmiyyətlərinə elan olunur ki, Bakı Bəhri-Xəzər istehlak cəmiyyəti “Kooperatsiya”nın idarə və baş kontoru təzə yerə köçürülmüşdür. Ünvan: Karantinni nömrə 84 (Qoqol küçəsi küncündə).

9095

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]****Posta və Teleqraf Nəzarətinə dair**

Əmrnamə 94

20 eylül 1919 sənəsi

Bakı sahil telsiz teleqraf mövqifinə [stansiyasına] göndərilən dəftərxanamın dəftərxana məmuru Vasilyev ağustosun 24-dən 1919 etibarən Bakı telsiz teleqraf qəbul mövqifində kargüzar təyin edilir. Onun yerində isə dəftərxanada Asya xanım Vaçnadze dəftərxana məmurluğuna bu gündən müqərrər edilir [yerləşdirilir].

*Əslinə mütabiqdir [uyğundur]:**Blajevski**Kargüzar R[əsul] Rəhimli*

* * *

Mülkiyyə baş müfəttişi Ömər Faiq əfəndi [Nemanzadə] 16 sentyabrda hökumətə təsdiq edilən yeni Müfəttişlik qanununun verdiyi səlahiyyətlə aşağıdakı məmurları qulluqlarından kənar edib məhkəməyə cəlb etmişdir:

1) Bakı polismeyster müavini Zalsman, rüşvət almaqla məznun [şübhəli] və müttəhim olmasına görə.

2) Sabiq polismeyster müavini və in-

diki straja müfəttişi qaimməqam [Əziz bəy] Bayrambəyov, bir çoxlarını aldadıb pul almaqla ittiham edilməsinə görə qulluğundan kənar edilib həbsxanaya göndərilmiş və bütün mal və mülkü həcz [müsadirə] edilmişdir.

3) Bakı şəhər valisi idarəsində bulunan süvari böyük zabitlərindən Tapuridze kəndisi zabit və şayani-etimad [etimada layiq] kimsələrdən olmadığı halda, saxta-karlıqla indiki mənsəbinə keçmiş və bulunduğ xidmətdə də qarət və rüşvət almaqla müttəhim bulunduğundan, qulluğundan kənar edilib həbsə alınmışdır.

4) Rəisi-vükəla həzrətləri tərəfindən qulluğundan kənar edilən Ərəş qaimməqamı [Ağdaş qəza rəisi] [Məhəmməd] Qalabəyov rüşvət almaqla məznun olmasına görə, məhkəməyə verilmişdir.

5) Ərəş birinci uçaştok pristavı Həmid bəy Nəzirbəyov rüşvət almasına görə, kəndisi həbs edilmiş və işi məhkəməyə verilmişdir.

DAXİLİ İŞLƏRİMİZDƏN

Bu axır zamanlarda hökumət məmurları və baxūsus [xūsusilə] polis adamları əhali ilə fəna rəftarlarda bulunub, döymək, söymək və rüşvət almaq kimi əməllərlə xalqı incidir və əhalini rəğbətdən salırlar, – deyər bir çox şikayətlər eşidilməyə başlamışdı. Əhali arasından çıxan bu şikayət Parlaman kürsüsünə qədər yeriyib, hökumətin bu xüsusda ciddi tədbirlərinə səbəbiyyət verdi. O tədbirlərin başlıcası Mülkiyyə Baş müfəttişliyi təsis etməsidir.

Bu müfəttişliyin borcu ümum mülkiyyə məmurlarının əf'al və ə'malına [işlərinə və əməllərinə] göz yetirmək, bədəməl, bədrəftar, rüşvətخور, xain və xasirləri [uğursuzları; yoldan çıxmışları] və bilümmum [ümumiyyətlə] camaata əziyyət verən, xalqı incidən məmurları iş başından kənar edib, günahları üzuncə məhkəməyə sövq etmək və bu növlə heç bir sui-istimalata [sui-istifadəyə] yol verməməkdir.

Rus istibdadı zamanında polis məmurları əhalinin qənimisi və yağısı idi. Əhali polis əhlinə qorxusundan hörmət göstərirdi. Lakin bu qorxu əvvəla əmnü asayışı təmin etməzdi, oğrular, əyrilər polis məmurları ilə əlbir olduqlarından, rüşvət verdiklərindən soyğunçuluq, xırsızlıq öz qaydasıyla hökmfərma idi [hökm sürürdü] və saniyə [ikincisi], bu qorxu bir çox vaxt cüzi bir təqsir üzündən nə qədər adamları qaçaqçılıq halına salıb, özünü də, öz-gələri də fəlakətlərə məruz qoyardı. Polis böylə bir zə'mdə [gümanda, fikirdə] idi ki, onun vəzifəsi əhalinin baş və bədəni üzərinə şallaq çəkməkdən və rüşvət almaqdan ibarətdir.

Fəqət azad və müstəqil Azərbaycan Hökumətində böylə bir əcaib vəzifəşünaslığa yer verilməməlidir. Polis əhli öz vəzifəsinin əsl mənasını dürüst bilməli və dərk etməlidir. Onun doğrudan-doğruya vəzifəsi əhalinin canını, malını, şərafət və heysiyyətini hər bir təcavüzdən qorumaq və dövlət qanun və qaydalarının camaat arasında icra edilməsinə çalışmaqdır. Əhali polis məmurlarını qorxu üzündən deyil, onu təcavüzlərdən qoruyan bir mühafiz, bir qoruqçu sifətilə layiq-əhtiram bilməlidir.

Mülkiyyə Baş müfəttişliyinin idarəsi – hökumətin müsib və məqul [doğru, yerində və ağıllı] bir tədbiri nəticəsi olaraq doğruluq və sədaqəti ümumca şəkk və şübhə xaricində olan möhtərəm və müqtədir [bacarıqlı] bir zata [şəxsə] tapşırılmışdır. Bu zat bütün Azərbaycanca məşhur, millət və vətən məhəbbətilə məruf [tanınmış] və bu yolda həbsxanalar bucağında can çürütməyə varıncaya qədər fəda-karlıqlarda bulunmuş olan möhtərəm [Ömər] Faiq [Nemanzadə] əfəndidir. Mühüm və mühümlüyü qədər də məsuliyyətli olan böylə bir idarənin başında Faiq əfəndi kimi etibar və etimadi-tamməyə [tam bir etibar və etimada] layiq olan adamları görərəkən qəlbimiz mütməin [şübhədən, narahatlıqdan uzaq] olmaqla, gələcəyə nikbinanə bir nəzərlə baxmağa əsasımız olub, qəlbimiz dəxi fərəhlənir.

Möhtərəm Faiq əfəndinin vəzifəsi dedikcə ağırdır. Vicdan qarşısında, dövlət nəzdində, camaat indindəki [yanındakı, nəzdindəki] məsuliyyəti təsəvvür etdikcə böyükdür: milisionerdən tutmuş ta qubernatorlara qədər hər kəsə göz yetirmək, bir-birinin əməlinə diqqət vermək, sui-istimalat vəqə olduğu halda onu heç bir hissiyyətə qapılmadan, xətir gözləmədən, özünə düşmən qazansa da haqqı nahaqqa vermədən tədqiq və təhqiq etmək, dövlət mənafeyini hər bir şeydən əziz tutan Faiq əfəndi kimi qiymətli zatların əlindən gələ bilər. Bu üzədən cavan Cümhuriyyətimizdə məmurlar sui-istimalatına heç bir vəchlə [heç bir surətdə] yol verilməyəcəkdir və bundan dolayı vəqə olan şikayətlərə məhəl [yer] qalmaqacağına əmin olduğumuzu bir təbşir [şad xəbər] surətində xəbər verə bilərik.

Lakin hökumətimizin nəzər-diqqətini bir cəhətə cəlb etmək istərdik.

Bir var ki, məmur təftişdən qorxaraq vəzifəsində sui-istemat icrasına cəsarət etməz, bir də var ki, öz təbiəti və öz tərbiyəsi sövqilə hər bir bəd əməl və fəna hərəkətlərdən ictinab ilə [çəkinməklə] özünü saxlamağa qeyrət edər. Məmurun qorxutmaq yoluyla öz vəzifəsində doğruluq göstərməsinə mülkiyyə müfəttişliyi təsisi ilə cəhd edən hökumət, onlardan bir paralarının təlim və tərbiyəsinə də icrayi-təsir edər bilər ki, bu yol ilə də sui-istemat rəf olub [aradan götürülüb] getsin.

Məsələn, polis və jandarma məmurları üçün xüsusi məktəblər açmaq yolu ilə elmi və tərbiyəli milis və jandarmalarımız olub, əhali bir çox nahaq söyüş-dən-döyüşdən, təhqir və təkdirdən [məzəmmətdən] azad olmaqla bərabər, milis və jandarma vəzifələri dəxi layiqli və lazımlı bir surətdə ifa olunur. Baxırsınız, böylə məktəblərdə polis və jandarma vəzifələrinə aid olan dərslərdən əlavə, dərslər alanlarda milli ruh, milli tərbiyə və vətənpərvərlik hissi oyadacaq və tərbiyə edəcək sözlər və söhbətlər irad edilərsə [danışılarsa], böylə bir tərbiyə nəticəsi olaraq dövlət və millətperəstlik sövqilə vəzifəsi başında duran kiçik məmurlara malik olmağımızla, cavan Cümhuriyyətimizə böyük xidmətlər göstərmiş olarıq.

Biz zənn edirik ki, bu yolda çalışmaq, yəni polis və jandarma məktəbləri açılmasına səy etmək möhtərəm Faiq əfəndinin doğrudan-doğruya vəzifələrindən biri və mühümdür. Ona görə bu yolda Faiq əfəndinin lazım olan təşəbbüsata girişməyini və girişib də bu mühüm əmrə [işə] müvəffəq olmaqlarını ümid və ar-

zu edirik. Hökumətin bu yolda Faiq əfəndiyə kömək edəcəyinə şəkkimiz ola bilməz.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

22 Eylül iclası

Sədr – Həsən bəy Ağayev

Katib – Əhməd Cövdət

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] elan edir.

4-cü növbədə hökumət qulluqçuları maaşlarının artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyədir [qanun layihəsidir]. Məmurların əhvalının ağırlığını nəzərə alaraq məsələnin bir an əvvəl həlli üçün maaşların artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyə ikinci növbəyə keçirilir.

Darülfünun

Birinci növbədə darülfünun [universitet] açılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin üçüncü qiraətinə başlanır. Birinci 5 fəsil bilaetiraz [etirazsız] qəbul olunur. Yalnız 3-cü fəsildə darülfünun şurası məsələsi mübahisəyə bais olur. Sosialistlər darülfünun şurasında tələbələrin də iştirak etməyə haqlı olduqlarını qeydlə, şurada onlara yer verilməsini tələb edirlər. Sosialistlər tərəfindən Əhməd Cövdət təklif edir ki, tələbələr şurada iştirak etsinlər, fəqət rəy [səs] haqqına malik olmasınlar.

Başda Maarif naziri həzrətləri olmaq üzrə digər natiqlər və fraksiyalar isə tələbələrin şurada iştirak etmələrinə lü-

zum görməyirlər. Çünki haqlı olaraq bəyan edirlər ki, bir təşkilatda bu ya o tərəfin iştirakı onun hüquqi-siyasiyyəsini təmin üçündür. Tələbələrə haqqı-iştirak tələb edilən məmləkətlərdə – məsələn Rusiyada – dəxi bu iş ancaq siyasi mülahizə ilə idi. Zira oralarda tələbələr heç bir siyasi hüquqa malik deyildilər. Bir də, Rusiyada darülfünun maarif mənbəyindən ziyadə bir siyasi müəssisə idi. Odur ki, tələbələr dəxi əksərən siyasətlə iştigal edirdilər [məşğul olurdular]. Fəqət Azərbaycan kimi ümum vətəndaşların hüquqi-siyasiyyələrini təmin edən, hürriyyəti-tammə vermiş olan bir məmləkətdə tələbələrin hüquqi-siyasiyyələrindən bəhs etməyə belə ehtiyac yoxdur. Rusiyada mülahizəti-siyasiyyədən nəşət etmiş [siyasi mülahizələrdən doğmuş] olan məsələləri bu gün Azərbaycanda da qaldırmaq heç müvafiq deyildir.

Tələbələr əgər siyasətlə məşğul olacaqlarsa, müəllim və tələbə sifəti ilə darülfünunda deyil, sair vətəndaşlar kimi məclislərdə, təşkilatlarda iştigal etsinlər. Zira siyasətlə iştigal üçün firqələr, müəssisələr və Parlaman kimi ali bir məclis mövcuddur. Qaldı ki, şurada iştirak etməklə tələbələr darülfünuna aid məsələlərin də həllinə hüsn-təsir icra etməzlər. Məsələn, ayrı-ayrı kürsülər [kafedralar], ayrı-ayrı müəllimlər dəvəti və sairə kimi məsələlərin həllində eddiyyələri yenicə bitirmiş olan tələbələr heç bir mənfəət gətirəmməzlər.

Səsə qoyulduqda, Əhməd Cövdətin təklifi keçməyir.

Maaşların artırılması

Sonra hökumət məmurları maaşları-

nın artırılması məsələsinə keçilir. Maliyyə-büdcə komissiyası tərəfindən Əbdüləli bəy Əmircanov məruzə təqdim edir.

Maaşların artırılması haqqında Parlaman bu vaxtadək müzakirə edilməmiş layihəyi-qanuniyyələrlə indikin bir fərqi var ki, qabaqkıları ancaq məmurların maaşlarının müəyyən bir faiz artırılması barəsində olurdu. O zaman böyük nöqsanlar olurdu. Məsələn bir vəzifə müqabilinə müxtəlif nəzarətlərdə [nazirliklərdə] ayrı-ayrı miqdarda maaş verildirdi. Şimdi isə ümum dövləti məmurlar [bütün dövlət məmurları] vəzifələrinə görə bərabərləşdirilərək, cümləsi 18 sinfə təqsim edilmişdir [bölünmüşdür]. Bundan əlavə, aşağı dərəcə xidmətçilər dəxi 3 sinfə ayrılmışlardır. Bu surətlə ümum dövləti xidmətlərdə eyni vəzifə ilə müvəzzəf olanlar [vəzifə daşıyanlar] bərabərləşdirilmiş və həpsinə bir miqdar maaş verilməsi təhiti-qərara alınmışdır.

Bundan əlavə, bir çox məmurlar var ki, bu vaxtadək öz vəzifəsindən başqa ayrı bir iş dəxi götürürdü. Şimdi bir məmurun iki xidmətdə bulunması mən' [qadağan] edilir. Yalnız müəllimin azlığı və ehtiyacın çoxluğu nəzərə alınaraq onlara iki yerdə dərs vermək ixtiyarı verilir. Digər tərəfdən, bəzi mütəxəssislərə tədris üçün iki vəzifə də olsa müsaidə edilir. Məsələn bir mütəxəssis mühəndis ya hüquqşünas hökumət məmurları olduğu halda, məktəblərdə sənət və hüquq tədris edə bilərlər.

Bu surətlə Maarif Nəzarəti məmurlarının işi bir qədər yüngül və asanlaşdırılmışdır.

Bir də, yeni maaşın nə vaxtdan hesab olunması məsələsi var. Qabaqda martın

əvvəldən verilmək istənilirdi. Fəqət məlum olduğu üzrə mayın 12-də maaşların artırılması haqqında bir qanun qəbul edilmişdir. İştə həman qanunu nəzərə alaraq Maliyyə naziri yeni maaşların iyul ayından təyin qılınmasını təsvib etmişdir [bəyənmişdir].

Maaşların yenidən artırılması nəticəsində xəzinədən nə qədər pul çıxacağı və nə qədər təfavüt edəcəyi məsələsinə gəlincə, bu xüsusda müəyyən bir rəqəm göstərmək mümkün deyildir. Çünki əvvəla Hərbiyyə Nəzarətinin smetası və maaş məsələsi bu qanuna daxil deyildir.

Saniyə [ikincisi], ümumiyyətlə nəzarətlərin məxaric smetası təyin edilməmişdir. Hələ keçən il ümum nəzarətlərə yazılmışdı ki, məxaric smetası tərtib və təqdim etsinlər. Bu vaxtdək ancaq 2-3 nəzarətdən smeta vüsul olmuşdur [gəlib çatmışdır]. Binaəniləy [ona görə], ancaq təxmin üzərinə demək olar ki, şimdiki məxaric 370 milyon idi. Şimdi maaşlar yenidən artırıldıqda illik məxaric 600 milyon manat olacaqdır.

Bu surətlə təqribən xəzinəyə 230 milyon təfavüt edir ki, iyuldan bu ilin axırınadək 115 milyon olur. Bu cümlədən də 200 milyon manat məxaric yalnız Türük və Məabir Nəzarəti payına düşür.

(*Səslər: Bahoo!*)

Hökumət bu layihəni təqdim edərkən müstəcəl [təcili] baxılmasını xahiş etmişdir.

Maliyyə-büdcə komissiyası layihəyə baxıb bir qədər təbdil və təğyir [dəyişiklik və düzəliş] ilə qəbul etmişdir. Təbəddülatın da [dəyişikliklərin də] ümdəsi budur ki, əvvəla layihədə senatorlara maaş tə-

yin edilmişdir. Bizim senatımız yoxdur ki, senatorlarımız da olsun. Binaəniləy, komissiya bu maddəni atmışdır.

Saniyə [ikincisi], Xəzinə Palatasının baş məmuru bu vaxtdək 3-cü sinif hesab olunurdu. Şimdi isə 2-ci sinifə gətirilərək nazir müavini ilə bərabərləşdirilmişdir.

Salisən [üçüncüsü], Məşixəti-islamiyyə [Şeyxülislamıq İdarəsi] sədrleri 3-cü sinifə daxil edilmişlərdir.

Bundan əlavə də bir çox məmurlar (məruzəçi mənəblərini də bir-bir göstərmişdir, biz qeydinə lüzum görmədik) bir sinifdən digərinə keçirilmişdir.

İştə, Maliyyə-büdcə komissiyası layihə-qanuniyyəni böylə təbəddülat ilə qəbul və təsdiqini Parlamandan xahiş edir.

Kravçenko (rus, keşiş) – Məmurların dövlət çarxı mühərriki [olduğunu], bazarda zəruri şeylər hesabı ilə manat kursunun bəzən bir qəpikdən də aşağı olduğunu qeydlə, heç xəzinənin bunca böyük ehtiyacı ödəməyəcəyini bəyan edir və deyir ki: Bununla bərabər, hökumət məmurlarını ehtiyac içində buraxmaq olmaz. Zira ehtiyac nəticəsi olaraq məmurlar miyanında [arasında] rüşvətخورluq, sui-istemal [sui-istifadə] və sairə kimi fəna hərəkətlər artır. Binaəniləy, dövlət mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən yenə yeganə çarə olmaq üzrə maaşları artırmaq lazım gəlir.

Sonra, ehtiyacı olanları da iki dərəcəyə ayıraraq yuxarı mərtəbə məmurların ən fəna bir halda olduğunu qeydlə, bu layihədəki zəmmindən də [artımın da] kifayət etməyəcəyini göstərir və təklif edir ki, yeni maaşlar iyuldan deyil, martdan hesab olunsun.

Xocayev (erməni) - Maaşların artırılmasına rəhm ya ədalət kimi deyil, dövləti bir tədbir kimi baxılmasını tövsiyə edərək deyir ki: Cavan Cümhuriyyətə vicdanlı, sədaqətqar məmurlar lazımdır. Bu da o vaxt olar ki, məmur maddətən təmin edilsin. Bu gün məmurlardan insafsızlıq, rüşvətخورluq, sui-istemal görülsə, səbəbi əxlaq pozğunluğu deyil, ancaq maddətən təmin edilmədiklərindəndir. Bu nöqtəyi-nəzərdən heç şindi təklif olunan artırma dəxi həqiqi bir tədbir təşkil etməz. Çün nə qədər ki, mal azdır – baha olacaq və nə qədər ki, bahadır – maaşların artırılması məmurları təmin etməz.

Binaəniləy, hökumət öz məmurlarına həqiqi kömək çarələri düşünməlidir. Məsələn, məmurlara müavinət üçün hökumət zəruri şeylər alıb ucuz qiymətlə qulluqçulara verməlidir. Böylə olmadıca, maaş nə qədər artırılsa da kömək etməz.

Vanseviç (polyak) - Məmurların birləşdirilməsindən narazı qalaraq deyir ki: Bəzi nəzarətlərin məmurlarına, xüsusən Ədliyyə Nəzarətinə ayrıca diqqət və əhəmiyyət verməlidir. Bir məmləkətin yaşaması və səadəti üçün birinci şərt qanun və ədalətdir. Bu isə ədliyyə məmurlarından asılıdır. Ədliyyə məmurları sairləri ilə bərabərləşdirildikdə, onlar dəxi adi bir qulluqçu olurlar. Halbuki onlar müstəqil və müstəqim [düz, doğru] yol getməlidirlər. Bir ədliyyə məmurunun haqq və ədalətə çalışması üçün mütləqə onu tam mənasi ilə təmin etmək lazımdır. Doğrudur, sair məmurların da vəzifəsi var, onlardan da hüsni-ifa tələb olunur. Lakin

onlar ayrı işlər də tapıb kənardan da pul qazana bilərlər. Amma ədliyyə məmurları, ələlxüsus sudyalər [hakimlər] öylə deyildirlər. Binaəniləy, ədliyyə məmurlarını sairlər ilə bərabərləşdirmək yaxşı deyil və onların maaşının bu qərar ilə artırılması azdır.

Əhməd Cövdət (Sosialist) - Layihə-qanuniyyənin böyük əhəmiyyəti haiz olduğunu [daşdığı], maaş azlığının hamıya aşkar və ehtiyac içində bulunan məmurların maaşlarının artırılması lazım olduğunu qeydlə deyir ki: Fəqət bununla bərabər, məvəciblərin artırılması düz bir yol deyil ki, tuturlar. Bununla məmurlar və hökumət təmin edilmiş olmaz. Çünki nəzarət daima məmurlarını təmin üçün maaşların artırılmasını tələb edir. Amma başqa bir çarə görmür. Halbuki maaş artıqda mal da bahalanacaq, pulun kursu düşəcək yenə ehtiyac qalacaqdır. Məsələn, martda artırmışdıq. Mayda yenə artırdıq. İndi sentyabrda bir daha artırmağa məcburuz və kimsə təmin edəmməz ki, dekabrda yenə artırılmayacaqdır.

Bu halın bir çox səbəbləri var ki, hökumətdən asılı deyildir. Məsələn, Hərbi-ümumi, qarışıqlıq, hərc-mərc və sairə. Lakin bəzi səbəblər də var ki, onun çarəsi hökumətin əlindədir. Məsələn, biz Gür-cüstandan dövlətli olduğumuz halda, Tiflis Bakıdan bahalıq ikən, orada məmurlar Azərbaycan məmurundan az maaş alır və daha rahat yaşayırlar. (?) Çünki Tiflisdə çörəyin girvənkəsi 10 manat ikən, gürcü hökumətinin siyasəti nəticəsində məmurlar 3 manata alırlar. Qənd, çay, şəkər və sairədən də ucuz alırlar.

Şimdi bizim hökumətimiz, xüsusən Ər-

zaq Nəzarətimiz dəxi hökumət qulluqçularına ucuz qiymətlə taxıl, qənd, çay, şəkər, arşın malı və sairə verməlidir ki, onların halı yaxşılaşsın. Digər tərəfdən, həman şeylərin alınmasında dəxi hökumət bir çox müşkülət çəkir. Çünki tacirlər alıb ehtikar [məhtəkirlər] edir, malı bahalandırır. Hökumət bunun da müqabilinə öylə tədbirlər görməlidir ki, kəndisi malı ucuz ala bilsin.

Bir də bunu da nəzərdə tutmalıdır ki, maaş ilə imrari-həyat edən [yaşayan, dolanan] yalnız qulluqçular deyil, əmələ [işçi, fəhlə] dəxi o haldadır. O da aldığı maaş ilə dolanır. Binaən [ona görə], hökumət onların da dərdinə qalaraq ərzaqdan təmin etməlidir. Doğrudur, Ərzaq Nəzarəti son zamanlar qulluqçulara bəzi şeylər verir. Amma öylə verir ki, çox vaxt yuxarı dərəcə xidmətçilərə çatır, aşağıdakılara yox. Halbuki ən artıq ehtiyacı olan həman aşağı dərəcə məmur xidmətçilərdir. Ona görə hökumət bu işə diqqət verməli, tədbirlər görməlidir ki, buraxılan mallar xırda qulluqçulara da çatsın.

Əlavə, hökumət eyni vəzifə ilə müvəzəf olan məmurların maaşlarını bərabərləşdirmək istəmişdir. Fəqət qaşını qayırdığı yerdə gözünü tökmüşdür. Zira bu yeni layihədə bir çox anlaşılmaz qarışıqlar var ki, müşkülata və dedi-qoduya bais olacaqdır.

Nəhayət, yeni qanun üzərinə maaşlar artırıldığından, hökumətə pul buraxılması istənilir. Fəqət bunun da miqdarı müəyyən deyildir. Hökumət bunu aydın göstərməli idi ki, nə qədər pul buraxmaq lazımdır.

Sədr - Söz Qarayevindir.
(*mabədi var*)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(*Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır*)

(*Bolşevik xəbərləri*)

Moskvada üsyan hazırlanmış

Moskvadan xəbər verirlər ki, vaxtilə Petroqradda Kronştadtı təslim etməkdən ötrü hazırlanan üsyan kimi Moskvada da bir üsyan hazırlandığı kəşf edilmişdir.

Bolşeviklər bu xüsusda buraxdıqları intibahnamədə [vərəqədə, bəyannamədə] həman təşkilatda kadetlərin, mülkədarların, əski Rusiya zabitlərinin, generalların, mühəndislərin, sabiq knyazların və menşeviklərin iştirak etdiyini yazırlar.

Bu təşkilatın bolşevik ordusu əhvalı haqqında Denikinə verdiyi şifrəli məlumat ələ keçmişdir. Bu işə görə 68 nəfər casus güllələnməyə məhkum edilmişdir. Müttəfiqlərin və Denikinin nöqələri arasında [Nikolay Nikolayeviç] Şepkin və [Mixail Mixayloviç] Andronikov kimi kadetlər vardır. Məşhur menşevik Rozanov da casusluq təşkilatında iştirak edirmiş.

* * *

Bolşeviklərin əhaliyə xitabən buraxdıqları digər bir müraciətnamədə deyilir ki, rus əksinqilabı kökündən sındırılacaqdır. Əmələ və kəndilərin düşmənləri öz axırıncı qüvvələrini işlədirlər. Şura hökumətinin bütün qüvvələri qəti və axırıncı zərbə üçün sərf edilməlidir. Biz şərqdə düşməne böyük zərbə vurduq. Şimalda və qərbdə düşməni qovuruq. Denikin

mülkədarların və fabrikaçıların və bankirlərin axırıncı ümididir.

Denikin hücumu başlayıb, general Mamonovu qabaqca göndərmişdir. Qırmızı ordu səfləri [sıraları] qorxmayıb mərdanə bir surətdə öz işlərini görürlər. Cəbhədə əhəmiyyətli müharibələr davam edir. Denikin işi tükdən asılıdır.

Müttəfiqlərin və Denikin agentlərinin casusluğu aşkar olmuşdur. Bunlar Moskvada üsyan qaldırmağa hazırlanmışlar.

* * *

Şimali Dvinsk tərəfdə hücum davam edir. Onej gölü səmtində təzyiqatımız ilə düşmən Klimetsk cəzirəsini [adasını] tərk etmişdir. Əsgərlərimiz şiddətli müharibə ilə Qdovun cənub-şərqində bir çox kəndləri işğal etmişlər. Pskov qərbində, Qərbi Dvinnanın sağ sahilinə keçmişlərdir.

Bobrovsk rayonunda düşmən Berezi-na nəhrinin o tərəfinə atılmışdır. Əsgərlərimiz Kiyevin 45 verst cənub-qərbində Bişev məntəqəsi üzərində uçmuşlar.

Düşmən nəqliyyatı ələ keçirmişdir. Lqov şəhəri əsgərlərimiz tərəfindən tərk edilmişdir.

Əsgərlərimiz Kurskun qərbində və şimalında müharibə etməkdədirlər. Bir çox müharibədən sonra əsgərlərimiz Ostroqojkska çəkmişlərdir.

Kalaçyovsk tərəfdə hücumumuz davam edir.

Tsaritsın tərəfdə, Çornı Yar şimalında düşmənin böyük qüvvəsi təzyiqatı ilə əsgərlərimiz Volqa nəhrinin sol sahilinə keçmişlərdir.

Mixaylovsk tərəfimizdən işğal edilmişdir. Süvarilərimiz Qırğız şəhərini işğal

etmişlərdir. Bir çox əsir, qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimət] və nəqliyyat alınmışdır. Petropavlovsk tərəfdə əsgərlərimiz Tre-senkovski istasyonuna çatmışdır.

İşimsk rayonunda əsgərlərimiz irəli hərəkət edirlər. Şimali Tobolsk tərəfdə əsgərlərimiz 15 verst geri çəkmişlərdir.

Çörçillın bəyanatı

İngiltərə hərbiyyə naziri Çörçill İngiltərə Parlamanında demişdir ki, Şimali Rusiyadakı İngiltərə əsgərlərini çıxarmaq üsulu məzkur [deyilən] cəbhədə olan komandana bildirilmişdir. Arxangelsk cəbhəsində olan müvəffəqiyyətsizliyi Çörçill Kolçakın öhdəsinə buraxır.

QƏZETƏLƏRDƏN

Rusiya-Almaniya münasibəti haqqında

Tiflisdə nəşr olunan “Ponedelnik” qəzetəsinin Xarkov müxbiri Xarkov qəzetəsi “Novaya Rossiya” qəzetəsinin dərc etdiyi axırıncı teleqrafnamələri bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] xəbər verir:

Admiral Kolçak ilə Almaniya müzakirəti

Paris - Litva Hökuməti rəsmi qəzetəsi “Anktola” rus generalı Liven ilə Almaniya Hökuməti arasında başlanmış müzakirə haqqında aşağıdakı məlumatı verir:

Almaniya ilə Kolçak Hökuməti beynində [arasında] başlanmış müzakirə həman Almaniya Hökumətinin Kolçak Hökuməti ilə sıxı bir rabitə peydasına səy etməsinin nəticəsidir. İrəlidə təşəkkül edəcək Rusiya Hökuməti daxilində nüfuzunu

təmin etmək üçün Almaniya Hökuməti şimdindən Kolçak və başqa bolşevik əleyhdarları olan hökumətlərlə hüsn-münasibata girişmək istəyir.

Kolçak nümayəndələri Berlində

Berlin qəzetələri xəbər verirlər ki, amiral Kolçak Hökuməti nümayəndələri Berlində vürud etmişlərdir [gəlmişlər].

Fon der Qolts təklifi haqqında Avropa mətbuatı

Paris - “Tayms” qəzetəsi [Rüdiger] fon der Qoltsun təklifi münasibətilə yazmış olduğu məqaləsində Rusiyaya açıqca bir məhəbbət göstərərək deyir ki, Rusiya məsələsində Müttəfiqlərin etmiş olduğu səhvlər Almaniyaya generalının çıxışı üçün əlverişli bir zəminə hazırladı.

Fransa-Rusiya ittifaqı barəsində düşünülməsi üçün qəzetə kəskin bir lisan ilə Müttəfiqləri xəbərdar edərək, Almaniyanın Rusiya üzərində möhtəməl olan [mümkün; ehtimal edilən] nüfuzundan saqınılmasını da dərmiyan edir [meydana qoyur].

İngiltərə mətbuatı yazır ki, Müttəfiqlərin general Yudenicə etmiş olduqları müavinət general fon der Qoltsa nə cavab verilməsi lazım olacağını öyrədir.

Berlin qəzetəsi “V.” Almaniyaya komandanlığını Rusiya işinə müdaxilə etmək istədiyindən dolayı tövbix [məzəmmət] edərək, beynəlmiləl işdə mərkəzi hökumətin xəbəri olmadan müdaxilə etməsindən ehtiyatlı olmasını tövsiyə edir.

Sülh Konfransının etirazı

Paris - Yudenic Hökumətinin Paris nümayəndəsinə Sülh Konfransı tərəfindən

etiraz notası verilmişdir. Notada Almaniyaya Hökuməti ilə bir yerdə Yudenic müzakirətinin əmri-vaqe [fakt] surəti aldığı və onların ittifaq əqd etmək [bağlamaq] istəməsi məsələləri göstərilərək, Məclisi-Alinin şu axırıncı fəqərəyə [məsələyə] heç bir dürlü razı ola bilməyəcəyi bildirilmişdir. Notada denilir ki, Almaniyaya beynəlmiləl siyasəti və həmçinin Rusiyada təşəkkül etmiş dövlətlər siyasəti Sülh Konfransı Beynəlmiləl Komissiyası kontrol[u] altındadır.

Fon der Qoltsun çağırılması

Nauen – Kurlandiya [Latviya] hadisələri barəsində təcili iclas yapıqdan sonra hökumət tərəfindən Noskeyə təklif edilmişdir ki, general [Rüdiger] fon der Qoltsu Kurlandiyadan geri çağırınsın.

Almaniyaya ilə Şura Hökuməti ticarət ittifaqı

Sevastopol - Stokholmdan xəbər verirlər ki, Almaniyaya ilə Şura Hökuməti əlaqəsi məsələsi hökumət dairələrində müzakirə edilmişdir. Vəzir Erzberqerin Rusiya Şura Hökuməti ilə ticarət ittifaqı yapılması təklifi qəbul edilib, professor Holm Şura Hökuməti nəzdinə ticarət agentini təyin edilmişdir.

Almaniyanın ümidləri

Sevastopol - “L. J.” qəzetəsi yazır ki, Almaniyaya Lenin ilə etilaf etmək [razılığa gəlmək] üçün gizli münasibata başlamışdır. Kolçakın axırıncı həzimetlərinə [məğlubiyyətlərinə] səbəb də Almaniyaya siyasəti olmuşdur.

“F. L.” alman qəzetəsinin zənninə görə, Lenin hələ bir çox zaman davam edə

biləcəkdir və ona münasibətlə məzkur [deyilən] qəzetə yazır ki:

“Qoy bilsinlər ki, bizim Rusiya ilə əlaqəmiz istiqbalımız [gələcəyimiz] üçün böyük əhəmiyyətləri haiz olacaqdır [daşıyacaqdır]. Ona görə, hal-hazırda lazımdır ki, bir çox zaman Rusiya qüvvəsi başında duracaq hökumətlə hüsn-münasibata girişilsin.”

General Yudenic Stokholma əzimi

İstanbul - Buraya yetişən İsveçrə qəzetələrinin xəbərində [xəbərlərinə] nəzərən, bu yaxın zamanda general Yudenic Şimali Rusiya Hökuməti rəisi [Stepan] Lianozov ilə birlikdə Stokholma gələcəkdirlər. Qəzetələrin məlumatına görə, bu əzimətdən [gəlişdən] məqsəd Müttəfiqlərlə müzakirəyə başlamayaqdır. Digər bir rəvayətə görə, Yudenic Kolçak nümayəndələri ilə birlikdə Almaniyaya Hökuməti ilə müzakirəyə başlayacaqdır.

TÜRKİYƏDƏ

Amerika nümayəndəsinin bəyanatı

İstanbulda olan Amerika nümayəndəsi mister David Arnold qəzetə mühərrirləri ilə etdiyi müsahibə əsnasında demişdir ki:

“Üç ayın müddətində Amerika öz əsgərlərini Ermənistanı göndərəcəkdir. Çünki İngiltərə əsgərləri orada qalmayıb, bu yaxınlarda Zaqafqaziyadan gedəcəklərdir. Hər gah ingilis əsgərləri əvəzinə Amerika əsgər göndərməzsə, ermənilər özlərini müdafiə edə bilməzlər və Amerika sərmayəsi ilə saxlanan yetimlər aclıqdan və soyuqdan tələf olar.”

İstanbul mandatının Amerikaya verilməsi məsələsi haqqında Arnold demişdir ki, Amerika İstanbul mandatını qəbul etməlidir. İki ilə qədər Türkiyəni idarə etmək üçün 100 min amerikalı kafidir.

DAĞISTANDA QIYAM

Dərbənd yanır

Dağıstan hadisəti barəsində idarəmiyə aşağıdakı məlumat yetişmişdir:

Eylülün [sentyabrın] 21-ci gecəsi dağıstanlılar müharibə ilə Dərbənd şəhərinə daxil olurlar. Küçələrdə olan qanlı çarpışmalar nəticəsində şəhərin yuxarı hissəsini rus kəlisəsinə [kilsəsinə] qədər Dağıstan qiyamçıları işğal edirlər. Eylülün 22-də sübh vaxtı kazaklar sahilə tərəf çəkilərək qayıqlarla reyddə duran paroxodlara tərəf gedirlər. Saat 10-da isə dab-ravol gəmilərindən ümumi atəş açılaraq Dərbənd bombardman edilməyə başlanar. Əczayi-nariyyə [yandırıcı maddələr] ilə şəhərin bir qəç tərəfləri yaxıldıqdan sonra Dərbənd bir atəş ümmanına [alov dəryasına] qapılar. Bombardman şimdi də davam edir. Əhali həyəcan içində şəhəri tərk edirlər. Qiyamçılar qəhrəmananə bir surətdə mübarizə edirlər. Onların miqdarı getdikcə artmaqdadır.

Dağıstan qiyamı gedişi haqqında yetişən xəbərlər

Qiyamçıların müvəffəqiyyətləri bütün dağıstanlıların və Şimali Qafqaziya əhalisinin ümidlərini təqviyə etmədə [artırmaqda, gücləndirməkdə] və ruhların[ı] yüksəltmədədir.

İnqilab hərəkatı Çeçenistandan keçərək İnuşistan və Kabardanı da əhatə etmişdir. Tersk nahiyəsində yaşayan qeyri-islamslar [müsəlman olmayanlar] dəxi qiyamçıları hüsn-rəğbətlə qarşılayırlar. Çeçenlər dəxi dağıstanlılar kimi yekdil qiyam edərək məşhur Uzun Hacı başına toplanmışlardır.

Çeçenlərin nizami hissələri Qroznıya yaxınlaşmışlardır. Qudermes-Petrovsk dəmiryol xətti başdan-başa qiyamçılar əlindədir. Denikinçilər Don cəbhəsindən Kuban firqəsini [diviziyasını] götürüb Dağıstan qiyamçıları qarşısına atmağa məcbur olmuşlardır.

Qiyamçılar içində nifaq çıxarmaq istəyən Denikin agentlərinin səyləri müvəffəqiyyətsiz qalır. Dabravollar qiyamçılar içinə buraxmış olduqları intibahnamələrində [vərəqələrində] onlara kazaklarla müsavı olaraq yer veriləcəyini vəd edirlərsə də, dağıstanlılar tərəfindən nəzəri-əhəmiyyətə alınmayırlar.

Dabravollar rus əhalisini və kazakları dağıstanlılara qarşı təhrik və təşviq etmək üçün dürlü fitnələr ortaya buraxırlarsa da, yenə nəticəpəzirləmməyir, zira kazaklar qonşuları dağıstanlılarla hüsn-əlaqədə olmağı arzu etdikləri kimi, artıq qan tökmədən də bıqmışlardır.

Bəzən dabravollar həyasızlıqlarında o qədər irəli varır ki, utanmadan “Dağıstanlılar Dərbəndi işğal edərkən rus əhalisini kəsmişlərdir” kimi provokasiyalar ortaya buraxırlar.

Çar hökuməti xidmətçilərinin şu əski və mənfur çıxışları dəxi bir kişini olsun yerindən qımıldatmayırlar. Zira onların məskəlləri artıq yırtılmış, simaları görünərək kimlikləri bəlli olmuşdur.

QARS VİLAYƏTİ

Osmanlı ordusunun geriyyə çəkilməsi Qars vilayətində yaşayan səkkiz yüz minlik müsəlmanlığı erməni zülüm və qəhrindən kəndilərini müdafiə etmək üçün Milli Şura təşkil etməyə məcbur etdi. Fəqət ingilis komandanlığı tərəfindən əvvəlcə təsdiq edilib də sonra erməni agentlərinin təbliğatı sayəsində aprel ayının 12-də Milli Şura təşkilatı pozular[aq], üzvləri isə Malta cəzirəsinə [adasına] nəfəy [sürgün] edildi.

Həmin gündən etibarən Qars şəhəri və nahiyəsi ingilislər təhti-idarəsində [idarəsi altında] olacağı əmri verildi. Bu isə müsəlmanları bir digər vəziyyətə atdı ki, o da bir neçə gündən sonra şəhər və nahiyəsi erməni hökumətinə təhvil verildi.

Hakimiyyətə keçmiş olan nanəcib və qəttal [qətl edən; qatıl, qəddar] daşnaklar əski siyasətlərini yürütməyə və firqələrinin məramnaməsini ifaya başlayaraq, Qarsda və nahiyəsində məskun müsəlmanlara olmazın zülmələr etməklə böyük müttəhid [vahid; birləşmiş] Hayastan hökuməti təşkil etmək üçün müsəlmanları kəndi yurdlarından ixraca məcbura başlayıblar. Tainki böylə intriqalar vasitəsilə Qars nahiyəsindən müsəlmanların çıxarılması ilə və orada “Əksəriyyəti təşkil edən ermənilərdir” deyə “mədəni” millətlər və dövlətlər qapılarında göz yaş tökə-tökə həman nahiyəyə sahib olmaq istəyirlər.

Şimdi Qars nahiyəsinin halı qayət vəximdir [çətin; qorxuludur]. Əvvəlcə mühəribə meydanı olduğu üçün heç bir məhəldə [yerdə] məkulat [azuqə; yeyiləcək şey] və ərzaq əkilmədiyi üçün qəhətlik

başlanmış, eyni zamanda da erməni məmurularının “kifayətsizliyindən” [“bacarıqsızlığından”] hökumətin zə’fi [zəifliyi] müşahidə olunur.

M. Ayn. Cahid

QARS MÜSƏLMANLARININ HALI

Bu günlərdə Bakıya Qarsdan varid olan [gələnlər] iki nəfər Qars müsəlmanlarının verdikləri məlumata görə, Qarsda yaşayan və ətrafdan toplanan 600 nəfərə qədər müsəlman fərarilərinin halı nəhayət dəhşətli və pərişandır. Bunlara ermənilər tərəfindən olunan əziyyət, azar və zülmələr o dərəcədədir ki, bədbəxt fəlakətdə müsəlmanlar evdən dışarı çıxmağa dəxi cürət etməyirlər.

Bunlar ticarətdən külliyyə məhrumdurlar. Çünki hər bir müsəlman evdən dışarı çıxdıqda nə qədər pulu varsa ermənilər tutub əlindən alırlar. Füqərə üçün para qazanmaq imkanı yoxdur.

Hətta ermənilər müsəlman hamballarına da bir şey götürməyə verməyirlər. Hambal lazım olduqda ermənilər əvvəlcə hambaldan “Sən müsəlmansan, ya erməni?” deyib soruşurlar. Hambal müsəlman olarsa, “Get, bizə erməni hambalı lazımdır” deyib başqasını çağırırlar.

Böylə hal ilə yaşamaq qeyri-mümkün bir şeydir. O cəhətdən Qarsdakı müsəlmanlar batıb-qırılmaqdadırlar.

Artıq bu səyaq yaşamağa müqavimət edəmməyib, işbu iki nəfəri kəndi tərəflərindən Azərbaycan Cümhuriyyətinin Xariciyyə nazirinə müraciət üçün göndərmişdirlər ki, onların Qarsdan çıxarılıb

Azərbaycanda iqamələri [yerləşdirilmələri] haqqında müzakirə etsinlər.

Ayın 23-də səşənbə [çərşənbə axşamı] günü bunları gördükdə “Nazir əfəndi ilə görüşdünüz mü?” sor[uş]dum.

– Əvət, görüşdük. Nazir əfəndi buyurdular ki, Qarsdakı müsəlmanların halından doğru məlumat almaq üçün nümayəndə göndəririz. Hərgah müsəlmanların orada artıq yaşamaqları qabil olmazsa, tren [qatar] göndərib Azərbaycana gətirmək mümkündür. Şu nümayəndələrin bizlə bərabər getmələrini rica etdiksə, nazir əfəndi “Xayırlar, onlar gərək intixab olunub [seçilib] göndərilinlər” deyə cavab vermişdir.

X. Ayn.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

– Hərbiyyə nazirinin Şuşa mülkədarlarından mühəndis Fərrux bəy Vəzirovun türklər tərəfindən quldurlardan alınıb, türklər getdikdən sonra bir hissəsi Hərbiyyə Nəzarətinə verilmiş taxıl əvəzində para vermək haqqındakı məruzəsi isteməsindən [dinlənilməyindən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

1) Alınan taxıl əvəzində mümaileyh [adı çəkilən] Fərrux bəyə para verilsin.

2) 134.670 manat miqdarındakı həmin məbləğ Hərbiyyə Nəzarəti tərəfindən verilməlidir.

– Məsai [Əmək] nazirinin lazımı işlər üçün məbləğ təxsis [pul ayrılması] haqqındakı təqriri [rəsmi məktubu] isteməsindən sonra qərara alınmışdır:

20 milyonluq fondan Məsai Nəzarətə 50 min manat buraxılsın.

– Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] Məclisi-Məbusan üzvü [Qazi Əhməd] Məhəmmədbəyovun Samur nahiyəsi əhalisi müvəkkilliyi ilə Qubanın Samur və Kür nahiyələri hüduundakı kardonların [postların] ləğv edilməsi və azad gətirish-aparish təyini haqqındakı təqriri istemasından sonra qərara alınmışdır:

Xüsusi əmr verilənədək birinci zəruri əşyanın daş yollarla aparılmasına icazə verilsin.

– Daxiliyyə nazirinin müavininin Bakı Bələdiyyə İdarəsi işlərini təftiş üçün Beynəldarə [İdarələr arası] dəftərxanasına 10 min manat buraxılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qərara alınmışdır:

İstənilən məbləğ 20 milyonluq fondan buraxılsın.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

– Lənkərandakı Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] müfəttişi xəbər vermişdir ki, Azərbaycan Astarası bolşeviklər zamanında təxrib edilmişdir [dağıdılmışdır]. Əhali fərar edərək, malları yəğmə və talan edilmişdir. Əhali şimdi geri qayıdır. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti, Səhhəti-Ümumiyyə və Maarif Nəzarətlərlə Astarada feldşerlik məntəqəsi və xəsarətdidə olmuş [ziyan çəkmiş] məktəbin təcddidi [bərpa] haqqında etilafa [razılığa] gəlmişdir.

– Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri Vükəla Şurasına 100 nəfərlik küçə çocuqları üçün darüleytam [yetimxana] və onun cənbində [nəzdində] 50 nəfərlik bir cəmiyyət məsarifəti üçün smetadan xaric olaraq 764.183 manat təxsisə haqqında təşəbbüsatda bulunmuşdur.

– Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti bu vaxtadək göndərilmiş 10 vaqondan əlavə, İrəvandakı müvəkkil [Zülfüqar bəy] Makinski namına qaçqın müsəlmanlara paylanmaq üçün 20 vaqon da yenidən buğda göndərir.

– Hökumət Dəftərxanası və digər dövləti müəssisələr və nəzarətlərin [nazirliklərin] xidmətçiləri Rəisi-vükəlaya bir ərizə-hal verərək məlum etmişlər ki, Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarəti kəndi xidmətçilərinə ərzağı ucuz, digərlərinə isə baha qiymətə verir. Xidmətçilər tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişlərdir.

ANALAR, QIZLARINIZI OXUDUNUZ

Sentyabrın birindən bəri hər gün istər Maarif Nəzarəti qapısında, istər məktəb qapılarında yığın-yığın maarif həvəskarları görükməkdədir.

İştə, sentyabrın iyirmisi yetişdi, dualar oxundu, dərslər başlamaq üzrədir. Fəqət gözlənilən qız çocuqları, tamamilə deyil, şəhərimizdə mövcud məktəb çocuqlarının yarısı belə məktəbə gəlmədlər.

Hələ Mariinski gimnaziya qız məktəbində milli sinifləri belə boşdur.

YOLKƏSƏNLƏRƏ VƏ SOYĞUNÇULARA CƏZA

Nə qədər əsəf olunacaq bir hal?!!

Bundan əvvəllər hər bir nöqsanımızı, günahımızı, eybimizi istibdadın boynuna yükləyir və bununla kəndimizi saf və günahsız mənəzəsində [yerində] hesab edirdik.

Fəqət şimdi isə hökumət kəndimizin, məktəblər kəndimizin, ixtiyar kəndimizin əlində olduğu halda, bizim bu kahilliyimizə [təbəlliyimizə, başsoyuqluğumuza] nə ad qoyalım?

Hər bir çocuğun ilk təlim-tərbiyəsi atasının deyil, anasının borcu – əvvəlinci vəzifəsidir. Xüsusən qız çocuqlarımız nə vaxta qədər biz avam, cahil anaların səhvlərinin qurbanı olacaqlar?

Şimdiyə qədər biz özümüz analarımızın dizləri dibində ömür çürütdüyümüz bəs deyilmi? Bunları görə-görə yenəmi biz analar qızlarımızın maneyi-tərəqqisi [tərəqqisinə maneçilik edən] olacağız?

Cahil olmayan bir ana övladının təlim və tərbiyəsindən məyus olmasına heç vaxt razı olmayacağı hər kəsə məlumdur.

Vaxtdır ki, düşünüb də kəndi keçirdiklərimiz ağır dəqiqələri nəzərə alıb, qızlarımızın xoşbəxtliyi üçün çalışalım.

Qızlarımızın bir an əvvəl əllərindən tutub məktəbə şitab edəlim [yüyürəlim, tələsəlim].

Haydı, analar! Qızlarımızın maddi məişətlərini təmin etmək üçün ceviz hazırladığımız kimi, mənəvi cevizlərini də təmin etmək üçün onların beyinlərini maarif nuru ilə münəvvər edəlim [işıqlandırılmalı].

Hümmət sizdən, tövfiq [kömək] Allahdan.

Şafiqə Əfəndizadə

Axır vaxtlarda Şamaxı ilə Göyçay qəzası beynindəki [arasındakı] məntəqələrdə bir çox yol kəsmək və soyğunçuluq davam etməkdədir. Bu bəd hərəkətlər Azərbaycan Cümhuriyyəimizin bərqərarından həman bu məntəqələrdən qət olunmuş [kəsilmiş, aradan götürülmüş] kimi idi. Fəqət nədənsə yenə bu qəbih adət [pis adətlər] və rəzil hərəkətlər əvvəlki kimi meydana atılmış və bir çox fəlakətlər və zəlalətlər ibraz etməkdədir [alçaqlıqlar meydana çıxarmaqdadır].

Öylə ki, Kürdəmirdən Lahıca doğru, yaxud Lahıcdan Kürdəmirə gedib-gələn dəvə və at karvanları və müsafirlər [yolçular, səyahətçilər] bir çox dəfə meşə və kol əqəbində [arxasında] kəndilərini pünhan edən yolkəsənlər və soyğunçular pəncəsinə məruz qalırlar. Bu biçarələrin nəzdlərində bulunan nəgd paralarını və sair vəzni yüngül pürqiymət [qiymətli] şeylərini əllərindən alıb, rəzil bir surətdə buraxmaqdadırlar.

Yolda və güzərgahlarda əhvalın böylə qorxulu bir hal kəsb etdiyindən [bir hal aldığından] birinci növbədə zəruri şeylərin bahalanmasına, digərisində kimsənin tək olaraq və silahsız müsafirətə [səfərə] çıxma bilməməsinə səbəb olmuşdur.

Əhvalın yollarda kəsb etdiyi vəziyyətdən dolayı biçarə əhali, baxşus [xüsusilə] karvadarlar [karvançılar] böyük müşkülətlə gün keçirdirlər. Lahıca çörəyin girvənkəsi üç manata olduğu halda, həman bu yol əhvalından və idxalatın azalmasından birdən-birə 5 manata çıxmış və daha bahalanmasına ehtimal vardır.

Əhval böylə gedərsə və soyğunçulara qarşı şiddətli cəza tədbiri görülməzsə, Lahic əhalisi ki, daima xaricdən gələn ərzaqla işə edir, mühəqqəq [şübhəsiz] fəlakətə uğramaqla, əhalisinin ticarətlə uğraşan qismi-əzəmi [böyük hissəsi] də ticarətdən qalacaqdır.

Bu cəhətdən biz, Daxiliyyə Nəzarətinə və Bakı vilayəti valisinə müraciətlə rica edirik ki, Kürdəmirlə Lahic arasında vüqu bulmaqda [meydana gəlməkdə] davam edən bu soyğunçuluğa və yol kəsməklə cinayət yaran bədənkarlarla [cinayətkarlarla] ən şiddətli surətdə müamələdə [rəftarda] və onları təqib etməyə bu iki qəza qaimməqamlarına lüzum görülcək tədabirin binagüzarlığıdır [tədbirlər haqqında sərəncamdır].

R. Rəhimli

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

I

Müdiri-möhtərəm!

Biz – Bakı camaatı, neçə gün bundan əqdəm [qabaq] “Azərbaycan” ruznaməsində [qəzetində] Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsib bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefasını qəbul eyləmək ricasını oxuduq. Çox əfsus çəkib yəqin eylədik ki, cənab Parlaman rəisi Rəisi-vükəlanın istefasını qəbul eyləməyib və xahişlə iş başından əl çəkməməsini rica edəcəkdir. Lakin bu günlərdə o cənabın istefası qəbul olunmasını eşidib çox əfsus eyləyib məcbur olduq ki, cənabınızdan xahiş eyləyək ki, yenə Bakı camaatı tərəfindən Rəisi-vükəladan

rica eyləyək ki, mərhəmət buyurub yenə öz yerinə bərqərar olsun.

*21 sentyabr sənə 1919
(200-ə qədər imza)*

II

Möhtərəm müdir əfəndi!

Biz – Qara şəhərdə yaşayan fəhlə və kəsbkarlar camaatı, “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub nəhayət dərəcədə qəmgin olduq. Vətən və millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun iş başından getməkliyi biz fəhlə və kəsbkar camaatı özümüzədən ötrü böyük bədbəxtlik hesab edib, onun iş başından getməkliyinə ümumi etiraz edirik və Parlamananda olan möhtərəm məbuslarımızdan istefanın qəbul edilməməsini acizənə rica edirik.

Yaşasın Azərbaycan Hökuməti və xalqı!

Var olsun həqiqi vətənpərəst Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndi!

*Sədr: Əmman Hüseyinzadə
Katib: Mehdiqulu Tağızadə*

III

Müdiri-möhtərəm əfəndim!

Biz – “Moskovski-Kavkazski tovarışestvo”da işləyən 500 nəfərə çatan fəhlə tayfası öz zindəganlığımızı fəramuş edib [öz dolanışığımızı unudub], qan-tər içində, qabar əllərlə işləyib yavan arpa çörəyinə qənaət edib cənabi-valaməqam [məqamı uca olan cənab] Nəsib bəy Yusifbəylinin öz sədarətində [sədrliyində] baqi qalmağına ümidimiz bərkamaldır [tamdır]. Ona binaən [ona görə], biz fəqərayi-kasibə tayfası, öz ümid əlimizi çox-çox mükəddər

dər [kədərli] qəlblə uzadıriq cənab Nəsib bəyin tərəfinə, öz yerində baqi qalmaqla biz fəqəranı sərəfraz buyurarlar [başıuca edərler]. Söz bir, Allah bir.

(İmzalar)

IV

Möhtərəm əfəndim!

Biz – Suraxanı rayonunda çalışqan bütün müsəlman fəqərayi-kasibəsi “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və mükəddər [kədərli] olduq. Öylə vətən və millət yolunda çalışqan bir vücudun bizim üçün nə qədər lazım olduğunu bilərək və fəaliyyətini təqdir edərək, o vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları [üzvləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

(İmzalar)

Xanqışlaqdan

Xanqışlaqdan Müsavata böylə bir teleqraf varid [daxil] olmuşdur:

Qəzetədə Nəsib bəy Yusifbəylinin istefa verdiyini oxuyub pək məyus və müttəəssir olduq. Nəsib bəy cənabları[nın] bizi buraxmayıb kəndi sədarətində davam etməsini rica edirik.

Mərdəkandan

Biz – ümum Mərdəkan kəndinin sakinləri, “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub nəhayət dərəcədə mükəddər olduq. Vətən və millət yolunda böylə

çalışqan bir vücudun bulunması nə qədər xeyirli olduğunu bilib və onun fəaliyyətini nəzərə alıb, istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzalarından istefanın qəbul edilməməsini təmənnə edirik.

İmza

Ucarda

Müsavatın Ucar şöbəsi eylülün 20-də Molla Cəlalın sədarəti və Məşhədi Əsrəf Kərimzadənin katibliyi ilə iclas edib, birinci məsələ olaraq Yusifbəyli Nəsib bəyin istefası qəbul olunmamasını qəti etmişdir [qərara almışdır].

Kürdəmirdə

Eylülün 19-da Müsavatın Kürdəmir şöbəsinin Manaf Məlikovun sədarəti və Mahmudovun katibliyi ilə iclası vaqə olmuşdur. İclas Nəsib bəy Yusifbəylinin istefasının qəbul edilməməsini təhti-qərara almışdır.

* * *

Cənubi-qərb Azərbaycan müsəlmanlarının Gürcüstan həmtorpaqlıları bir təəssüfi-dəruniylə [ürəkdən təəssüflə] Rəisi-vükəla Yusifbəyli həzrətlərinin istefası xəbəri-ələməngizini [kədərverici xəbərini] oxumuşdur.

Zəhmətkeş xalq və zəhmətkeş ziyalılar içində mətin bir etimad və etibara malik olub, cümləmizin sevimlisi olan Rəisi-vükəlanın istefası qəbul edilməməlidir və hərgah qəbul edilmişsə, demokratiyanın mənafeyini nəzərdə tutaraq, bizim həmtorpaqlılar da Azərbaycan xalqının tərcümani-əfkarı olub [fikirlərinə

tərcüman olub] onların ehtiyacat və istəklərinin qorxmaz bir müdafiəyi [müdafiəçisi] və ecazkar bir müəssisi [təsisçisi] olan Yusifbəyli həzrətləri təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olmayan bir hökuməti təsəvvür etməyənlər sırasına daxil olur.

*Müvəkillər:
Əli Səbri Qasimov
Zeynal Məhəmmədov
Rzaqulu Nəcəfov*

Məclisi-Məbusan rəisi Gəncədən böylə bir teleqraf almışdır

Gəncə vilayəti Müəllim və Müəllimləri İttifaqı sabiq namuskar müəllim yoldaşları və indiki hökumət rəisi bulunan möhtərəm Nəsim bəy əfəndinin istefasını təəssüflə qarşılayıb, məmləkətə böyük xidməti toxunmuş böylə bir zətin [şəxsin] Parlamanca istefasının qəbul edilməməsi xüsusunda olan ricasını[n] möhtərəm Parlaman əzalarına [üzvlərinə] ərz edilməsini ittifaq zati-alilərinizdən istirham [xahiş] eylər, əfəndim.

*İttifaq sədri:
İdris Axundzadə*

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Erməni Kadet firqəsinin teleqrafı

Erməni Kadet firqəsinin ikinci ictimasi [yığıncağı] Azərbaycan Parlaman rəisi naminə böylə bir teleqraf göndərmişdir:

Zati-alilərinizdən xahiş olunur ki, Erməni Kadet firqəsinin ikinci ictimasiının zeyldəki [aşağıdakı] qərarını Azərbaycan Parlamanına ərz edəsiniz.

İctima; Zaqafqaziya cümhuriyyətlərinin nəşvü nümasından [çiçəklənib inkişaf etməsindən] və dövləti əsaslarının möhkəmləşməsindən ötrü onların və millətlərinin sıxı münasibəti və yek-digərini [bir-birini] anlamağı həyat qədər lazım görüb, qonşu millətlərin bir-birinə güzəşt etməklə müttəhid [birgə] və mehriban yaşamalarına bir bina qoyulmasını səmiyyətlə arzu edir. İctima bu cür dərin düşüncə ilə xalq nümayəndələri şəxsində olaraq öz salamını Azərbaycan xalqına göndərir.

2 milyon

İşbu eylülün 27-də Azərbaycan Hərbi Məhkəməsində Ərzaq Nəzarəti xəzinədarının 2 milyon qarət edilməsi işinə baxılacaqdır.

İş böylə olmuşdur:

1919-cu sənənin 25 martında Ərzaq Nəzarəti məmuru Bakı xəzinəsindən 2 milyon alıb, öz oğlu ilə bərabər çamandanda pulları evinə götürmüşdür. Sonra Xaçmaz mövqifinə [stansiyasına] aparacağı üçün pulları başqa sandıqlara qoymağa başladığıda üç nəfər müsəlləh bədəfkar [silahlı cinayətkar] içəri daxil olub məzkuru [deyilən şəxsi] döydükdən sonra 1 milyon 890 min manat aparmışlardır. Bəqə [qalan] 110.000 isə digər sandıqçada imiş.

Bədəfkarlardan ikisi faytona minib qaçdılar. Üç nəfəri isə o biri küçəyə keçib tapança ilə atışmağa başladılar. Onlardan biri ölüb, bir nəfər milis yaralanmışdı.

İşbu işdə müttəhim edilərək məmurun oğlu və qeyriləri tövqif [həbs] edilmişsə də, digər iki nəfəri tapılmamışdır.

Canilərin işinə 279-cu maddə üzrə baxılacaqdır ki, ölüm cəzası təhdid edir.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Türk mühərrirlərindən birinə Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən 500 manat ianə olunmuşdur.

- Müalicə edilmək üçün bir nəfər fərrariyə Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən 600 manat ianə verilmişdir.

Bakı Birinci Ali-ibtidai məktəbi

Bakı Birinci hökuməti [dövlətə məxsus] ali-ibtidai məktəbində müsəlman çocuqları üçün birinci sinif açılmışdır. Məktəb kursunun dərslərindən başqa, burada alman və fransız lisanları tədris olunacaqdır. Şu ali-ibtidai məktəbi itmama yetirənlər [bitirənlər], hərbi və texnik məktəblərinə və edadi məktəblərin beşinci sinifinə imtahansız daxil ola biləcəklərdir. İllik həqqi-tədris 50 manatdır. Ərizələr məktəbin dəftərxanasında qəbul olunur: Şamaxinka, Üçüncü paralelni küçədə 4 sinifli ali-ibtidai mədrəsə.

Parlaman qorucu əsgəri

20 eylüldə səhər saat 10-da zərgər Paşa Qurbanovun dükənina bir arvad daxil olub, iki misqal qızıl suyuna salınmış gümüşü satmaq istəmişdir. Parlaman qorucu əsgərlərindən bir nəfər Müseyib Həsənov nam bunu gördükdə arvadı cəbrən [zorla] tutub “Sən bu qızilları oğurlamışsan; indi səni polis idarəsinə götürəcəyəm” demişdir.

Arvad dad-fəryad etdikdə camaat oraya toplanıb əhvaldan xəbərdar olunduqda, məzkur [adı çəkilən] Müseyib Həsənovdan “Sən şu qızilları oğurluq olduğunu nəradən bildin” deyər sormuşdur. Əsgər isə “Mən Parlaman sədri doktor Həsən bəy Ağayevin evində növbətçi olduğumda, bu qadının Həsən bəyin evin-

də xidmət etdiyini görmüşəm. Binaəni-leyh [ona görə], bunun şu qızilları oradan oğurladığı şübhəsizdir. Bunun üçün şu qızilları doktor Həsən bəy Ağayevin adı ilə tuturam” deyər cavab vermişdir.

Bir çox danışıqdan sonra camaat təvəqqe ilə o qadını Müseyib Həsənovun əlindən alıb buraxmışdır. Görünür ki, mütməin olub [arxayın olub] Parlaman qorucu əsgəri fəqir arvadın əlindən bir növ bəhanə ilə qızilları almaq istəyirmiş və bundan başqa, camaatla qonuşduqda artıq dərəcədə biədəbanə cavablar verirmiş.

Birjada

Kerenski minlik 1.130 manat, 250-lik 1.250 manat və xırda 2 faizdir. Nikolay 500-lüyü 1.200 manat, 100-lüyü 290 manat və xırda 90 faizdir. Gümüş manat 52 manat və xırda 21 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 550 manat və kağız lirəsi 127 manatdır. Tiflis parası 3 yarım faizdir.

Fəhlə nümayəndələri şurası

İşbu eylülün 18-də Məsai [Əmək] naziri Aslan bəy Səfikürdlünün təşəbbüsəti ilə xüsusi bir müşavirə iniqad etmişdi [baş tutmuşdu]. İclasda Məsai Nəzarəti müdiri Qazıbəyov, Məsai Baş müfəttişi Hacıyev və müavini, siyasi firqə nümayəndələri Şterin, Frolov, Əbilov, İtkin, Məlik-Yeqanov iştirak etmişlərdir.

Müşavirəni nazir həzrətləri açaraq şimdiki Fəhlə Konqresinin həqiqi fəhlə təşkilatı olmadığını qeydlə, yeni 4 əsaslı seçki üzrə fəhlə nümayəndələri şurası təşkili haqqında bir nitq söyləmişdir. Firqə nümayəndələri Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqının yenidən təşkilini lazım bilmişlər-

dir. Zira həman təşkilatda türk fəhlələri nümayəndələri iştirak etməyirlər. Sonra nümayəndələr bu məsələnin əvvəlcə fir-qələrdə müzakirə edilməsinin lazım ol-duğunu demişlərdir.

Xüsusi olaraq nümayəndələr fəhlələ-rin nəfəy [sürgün] edilməmələri və təşki-latlarının təqib edilməmələrinin lazım ol-duğunu demişlər. Məsələnin nəticəsi ola-raq məlum edilmişdir ki, fəhlələrin Azər-baycan istiqlalıyyəti və dövlətinə olan əlaqələri hökuməti bir çox işlər görməyə məcbur etmişdir.

Ən axırda işbu üç məsələ həllinin lü-zumu görülmüşdür:

1) Məsai orqanı ilə Kəsbkarlar İttifaqı miyanındakı [arasındakı] soyuqluğun sə-bəbi;

2) Bunların bərtərəf edilmələri [ara-dan qaldırılmalari];

3) Fəhlə nümayəndələri şurasının məq-bul şəkli.

AZƏRBAYCANDA

Qarabağdan

Şuşada müəllimlər kursu

Məlum olduğu üzrə, Maarif Nəzarəti-cəliləsinin iqdamatı [uca Maarif Nazirliyi-nin təşəbbüsü] ilə bu sənə vətənimizin bir çox nöqtələrində ibtidai məktəblərə mü-əllimlər yetişdirmək üçün ikiaylıq kurslar açılmışdı. Böylə bir kurs dəxi Qarabağ mərkəzi olan Şuşa şəhərində açılıb, 60-a qədər müəllim və həvəskarları havi idi [əhatə edirdi].

Kursda qıraəti-türki, ədəbiyyat, sər-f-nəhv [qrammatika], üsuli-təlim [metodolo-

giya], tarix, həndəsə, hesab, coğrafiya tə-lim edildiyi kimi, müəllim və həvəskar-lardan hər biri bir gün birər nümunəlik dərsi verməkdə idi.

Kursa nazir və sərkeş [müfəttiş və rəh-bər] sifəti ilə müvəzzəf olan [vəzifə tutan] məkatib müfəttişi möhtərəm Haşım bəy Nərimanbəyov filvaqe [həqiqətən] böyük əmək və zəhmətlər sərf etdiyindən do-layı təşəkkür və təqdirə səzadır [layıqdır]. Bu cənabın təcrübə və fəaliyyəti sayə-sində kursun maddi və mənəvi cəhətlər-dən pək səmərədar [səmərəli] olduğu mü-davimlərinin [kursu dinləyənlərin] iqrar [təs-diq] və etirafından bəlli olmaqda idi. Hət-ta Şuşada olarkən dəfəatla [dəfələrlə] kur-sa təşrif gətirən möhtərəm Firidun bəy Köçərli cənabları da burasını xüsusən qeyd etdilər.

Maarif Nəzarətinin ağustos əvaxirin-də [axırlarında] müfəttiş namına göndər-miş olduğu düstur [təlimatnamə] üzrə kurs müdavimləri iki gün imtahan edilərək nə-ticeyi-imtahanda ibraz etdikləri [göstər-dikləri] ləyaqəti məbni [ləyaqətə əsasla-nan] vəsiqələr verildi.

Türkləşmək və dilimizi intişar etmək [yaymaq] yolunda Nəzarəti-cəlilənin bu kimi iqdamatını alqışlamamaq qabil de-yildir.

Böylə kurslar nə qədər çox olarsa, və-tən və millətimiz üçün də müstəqil ya-şamaq və yabançı dillərdən xilas olmaq çarələri bir o qədər tez və sühulətlə [asan-lıqla] hasil olar.

Müəllimlər kursunun Qarabağ müəl-limləri üçün bilik və təcrübədən əlavə digər pək mühüm bir faydası da bu oldu ki, o vaxta kimi kəndi ehtiyacati-mənə-

viyyə və maddiyyəsinə xidmət edə bilə-cək bir təşkilata müvəffəq olammayan Qarabağ müəllimləri kurs sayəsində ək-səriyyət bir yerə toplanmış olduğundan istifadə edərək Qarabağ Müəllimlər İt-tifaqı təşkil etdi və ittifaqa sərmayə ol-maq üzrə üç teatro tamaşası verdilər.

Yeni müəllim

Boradigah

(Lənkəran tərəfdə)

8 eylül Boradigah kəndinin gözüaçıq cavanları bir yerə cəm olub Boradigah kəndində “Müsavat” idarəsi təşkil etmək-dən ötrü camaat otağına cəm, yeddi nə-fərdən ibarət heyəti-idarə təşkil etdilər.

Cəmiyyətin sədri Daşqın Nemətulla-zadə, katib Əliquluxan Zeynalxanzadə ol-du.

İttifaqən [təsadüfən] həman günlər kəndxudalara vali tərəfindən əxzi-əsgər [hərbi çağırış] siyahısı xüsusunda əmr olun-muş, Boradigah kəndxudası Zəkəriyyə dövlətliyəri mülahizə edib dəftərə götür-məyibdir. Lakin füğəranı kəmahu həqqə-hə [bütövlükdə, olduğu kimi] siyahı dəftə-rinə səbt [qeyd] edibdir.

Bu xüsusda füğərayi-kasibə “Müsa-vat” idarəsi təşkilini eşidib kamali-məm-nuniyyətlə şad olublar. Kəndxuda Zəkə-riyyənin etdiyi zülümləri məktubən [mək-tubla; yazılı olaraq] “Müsavat” idarəsinə ərzi-hal etdilər.

Kəndxuda bu işi eşitcək “Müsavat”ın idarəsi üzvlərinin birini döyüb, “Müsa-vat” idarəsinin dağılmasını hökm edib, heyəti-idarə cəmiyyətinin dəftərcatını və divarda nəsb olunan [asılan] üçrəngli bay-rağını qaldırıp aparmalarına məcbur ol-dular.

Bu barədə “Müsavat”ın Lənkəran şö-bəsinə ixbar edilibdir [xəbər verilib]. “Mü-savat”ın Lənkəran şöbəsi kəndxudanın əz-lini [vəzifədən uzaqlaşdırılmasını] və bu xü-susda təşəbbüsatda bulunmasını Lənkə-ran valisindən rica edir.

Siddiq

ERMƏNİSTANDA

Bizə yazırlar ki:

Çoxdan bəri köçmək tədarükünü dü-şünüb də təşəbbüsdə bulunan müsəl-manlar İrəvanda müqim [oturan, yerlə-şən] Gürcüstan konsulunun müsafirətin-dən bilistifadə [səfərdən istifadə edərək] 66 nüfusu havi [nəfəri əhatə edən] 15 evdən ibarət olan bir kütlə vəsaiqi-rəs-miyyəsinə dərdest etdikdən [rəsmi sənəd-lərini ələ aldıqdan] sonra istasyona topləş-mağa başlar.

İstasyon komandanlığı tərəfindən mü-safirinin [yolcuların] əşyası təftiş olunduq-dan sonra, birisi qadınlara, digəri kişilərə məxsus olmaq üzrə iki vaqon dəxi kirayə edilir.

Gecə saat 12 radələrində poyezd hərəkətə başlar, lakin yağışdan çıxdıq, yağ-mura düşdük məzmununu dərxatir edən [yada salan] biçarə mühacirlər kəndilərini və tam mövcudiyətlərini kəndi müqəd-dəratına [taleyinə] təslim edərək dürlü-dürlü xəyalat ilə uğraşırlar.

Nəhayət, poyezd Eçmiədzin istas-yonuna vardıqda hər kəsin zehmində tə-səvvür olunan bir hissi-qəbləlvüqu [öncə-dən hiss etdikləri, ürəklərinə daman şey] nəticə verməyə başladı. Vaqonlarımız erməni camaatı və silahlı saldatlar tərə-

findən əhatə olunaraq “türk, türk” deyə qışqırırlar. İçəridən möhkəm surətdə qapadılmış olan vaqonlarımıza hücum və təərrüz [təcavüz] etməyə həyasızcasına çaşırdılar.

Ermənilərin bu hərəkəti-vəhşiyənələrindən zavallı mühacirlər nəhayət dərəcədə təşviş və iztiraba uğradılar.

Müsafların “keyfiyyət-halından” (?) müstəhzər [xəbərdar] olmaq istəyən komandanın müsafların ilticası icabınca [yolçuların xahişinə əsasən] tədbirinə rəğmən, kişilərlə məskun olan vaqonumuz möhkəm surətdə qapalı olduğundan müstəfid olamıdılarsa [əllərinə bir şey keçmədisə], poyezd hərəkət edər-etməz qadınlara məxsus vaqonda müdhiş bir qışqırıq və havar səsi yüksəldi. Vaqonda olan əşyadan içi dolu olan bir böyük sandığın çalınması məlumumuz oldu.

Tüluyi-sübhə [sabah açılında] Sərdarabad istasyonuna vardıda qəziyyəyimaməza [baş vermiş əhvalat] alicənab gürcü konsuluna məlum edildikdə, poyezd müfəttişini dəvət edərək günahsız mühacirlərin fəlakətlərini[n] qeyd etdirilməsi iqtizasında [tələbində] bulundular.

Xülasə, daha irəliki mövqiflərdə [stansiyalarda] bəzi təsadüfata uğrandı isə də, gürcü konsulu cənablarının məyyəvət və rəfaqəti [müşayiəti və yoldaşlığı] ilə sərnəşin qatarında bulunan və Tiflisə əzimət edən [gedən] Ermənistan ministirinin hüzur [iştirakı; orada olması] və müşahidəsi ilə böylə bir narəva [xoşagəlməz] hərəkətin süduru [baş verməsi] daha şiddətli müəssir və mövcibi-əşəfdir [daha dərin təsir bağışlayan və təəssüf doğurandır].

M. Ayn. “Nasir”

TEATRO VƏ MUSİQİ

Pəncşənbə [cümə axşamı] günü sentyabrın 25-də Hökumət Teatrosunda məhərrəmülharam ayı vürudu [gəlişi] münasibətilə bu mövsümdə axırıncı dəfə olaraq Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən mütəntən [təntənəli] bir surətdə və şüküllu [əzəmətli] bir mənzərədə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq Zülfüqar bəyin yazmış olduğu məşhur “Aşiq Qərib” operası və balet, qızlar və oğlanlar xoru. Oyunun axırında Qərib – [Hüseynqulu] Sarabski və Şahsənəm – [Hüseynağa] Hacıbababəyov göyə qalxacaqdırlar.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

CAVAB

Cənab müdiri-möhtərəm!

Acizənə rica edirəm, şu məqaləni mübarək “Azərbaycan” qəzetəsinin bir sütünunda dərc buyurasınız.

“Azərbaycan” qəzetəsinin 265-ci nömrəsində yazılmışdı, Göyçay qəzasının Çiy-ni qəryəsinin [kəndini] sakini Rəhim Gəray oğlu cənab Daxiliyyə naziri həzrətlərinə bir ərizə təqdim edib, əlavə olaraq, eynən həman ərizənin surətini İdarəyi-Məşixətə [Şeyxülislamıq idarəsinə] verib.

Ərizədə göstərilib: guya Rəhim Gəray oğlunun qardaşı nişanlısın – Qızqayıt Kərbəlayı Murad qızını İbrahim Teymur oğlu öz kəndi yoldaşları ilə götürüb qaçır. Rəhim isə əhvalatı cənab pristava məlum edib, guya pristav müşarünileyhin [haq-

qında danışılan şəxsin] ərizə-halına [ərizəsinə] əməl etməyib.

Məzbur [adı çəkilən] Rəhim rücu [müraciət] edib Göyçay qazısına; qazı da mənimlə bərabər ondan pul almışdır. Dübərə, tərəfi-müqabildən [qarşı tərəfdən] artıq aldığımız görə, Rəhimin pulunu qaytarıbmışdır və məzburə övrəti [adı çəkilən qadını] vermişdir İbrahim Teymur oğluna.

Bu isə sırf böhtan və iftiradır.

Binaənileyh [ona görə], mən də özümə lazım bilib qəzetə təvəssütü [vasitəsi] ilə əhvalatı kəmahu həqqəhə [bütövlükdə, olduğu kimi] möhtərəm qarelərə [oxuculara] məlum edirəm.

Əvvəla, Qızqayıt Kərbəlayı Murad qızı Rəhim namın qardaşı nişanlısı olmayıb, böyük qardaşı Həzrət Gəray oğlunun mənkuhəsi [nikahlı arvadı] olub, bir il bundan əqdəm [qabaq] Həzrət vəfat edib, Rəhim isə arvadı bir il evində dul saxlayıb bu qəsd ilə ki, həmin 9, ya 10 yaşında olan qardaşı Ağalar nama götürsün.

Məzburə bu əhvalatı bilib ki, onu bir uşağa vermək istəyirlər, bu onun xilafirəyi olduğuna binaən [istəyinə zidd olduğuna görə], özü xoşladığı İbrahim Teymur oğluna sifariş eyləyib ki, gəlsin onu apar-sın. İbrahim nam da arvadın vədə verdiyi küçəyə gəlib, qüruba təxminən üç saat qalmış məzburəni aparıbdır.

Üç, ya dörd gün fasilə ilə İbrahim nam apardığı arvadın qardaşı Qoca Kərbəlayı Murad oğlu ilə barışıblar. Barışıqdan sonra Rəhimin şikayətinə binaən Göyçay qazısından aldığım hökmə görə bir neçə şahidlərin hüurlarında – ibarət olsun Kərbəlayı Seyid Əşrəf Mir Əbdülhüseyn oğlu, Məşhədi Heydər Məşhədi Lütfəli oğlu və Əliəsgər Gəray oğlundan – danışdırıb,

Qızqayıt cavab verdi ki, mən öz riza [razılıq] və rəğbətimlə həmin İbrahim namı özümə zövc [ər] ixtiyar edirəm. Və rica etdi ki, onların arasında şər'i-şərifə [mübarək şəriətə] dair nikah cari olsun [icra edilsin; qüvvədə olsun] və dəxi nikah cari oldu.

Və pul məsələsinə gəldikdə, ümidvaram iş təhqiq və istintaq olunan zaman da xilaf və sırf böhtan olduğun ümum camaatla bir yerdə açıq etməklə isbat edəcəyəm ki, məzbur Rəhim namın nəşayəstə [nalayiq] sözü mənim tərəfimdən qəbul olunmadığı münasibətlə, məni müttəhim [ittiham] etməkdir. Rəhimin heç bir növlə şikayətə haqqı yoxdur.

Məqaləmi həmin şeirlə xitam edirəm:
Rasti moucebe-rezaye-Xodast
Kəs nədidəm ki qom şod az rəhe-rast

Çiy-ni ruhani mollaşı
Molla Əliabbas Qasımzadə

ELANLAR

İtibdir

Molla Əli Molla İbrahim oğlunun Şamaxı Ruhani idarəsindən aldığı ruhanilik attestatı itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

9097

Satılır

Dəyirman valsovkası. Dəniz kənarında Hədi Cəfərovun kontorunda.

9098

İtibdir

Quba uyezdindən Sədanlı qəryəsi [kəndi] əhlindən Molla Qiyasəddin Əbdülsalam əfəndi oğlunun Zaqaqaz İdareyi-ruhaniyyəsinə [Ruhani idarəsindən] aldığı mollalıq naminə attestatı itib. Etibardan sağıtdır.

9099

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnaziçeskinin küncündə.

9093

Doktor**M. İ. Lurye**

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıdırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti**Bakı-Ənzəli**

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhadsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənqulu-Bəndər Gaz-Maşhadsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası**Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor**Hacı Fətulla Ağəlizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi**Semyon Aronoviç Kaqan****(18 il xarici məmləkətdə****təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor**Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Petroqraddan gəlmiş doktor**İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamış-

dır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Diş həkimi**S. İ. Kobılitskaya**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Diş həkimi**S. M. Hamburg**

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Xüsusi dərslər

Türkcəni 6 ay zərfində tamamilə oxuyub yazmaq və ərəbcəni bir sənə zərfində üsulicədid üsulu ilə öyrənmək və fransızca da yaxın zamanda kifayət dərəcədə öyrənmək üçün xüsusi müəllim istəyənlər idarəmizə müraciət etsinlər.

* * *

Azərbaycan Posta və Teleqraf məktəbinə yenidən altı aylıq kursa ərəzə qəbulu başlanmışdır.

Məktəbə qəbul olunacaq: Türk lisanını bilməyə mövcud edadi məktəblərin birisindən təhsili haqqında əlində altı klasın itmamı [bitirilməsi] üçün şəhadətnaməsi olan şəxs. Qəbul olunacaq əşxas [şəxslər] mükəlləfiyyəti-əsgəriyyədən [əsgərlik mükəlləfiyyətindən] kursu qurtarana qədər azad olacaqdır. Kursu bitirdikdən sonra göstərdiyi fəaliyyət və müvəffəqiyyətdən dolayı istedadına müvafiq Posta və Teleqraf dəvairində [dairələrində] ona məsuliyyətli vəzifə veriləcək.

Ərizə qəbul olunur: iş günləri hər gün saat 11-dən 3-ədək Posta və Teleqraf Nəzarətinin dəftərxanasında (Naberejni, Mirbəyevlə mülkündə) və Azərbaycan Posta və Teleqraf nəhiyyəsi müdiri dəftərxanasında.

*Posta və Teleqraf Nəzarətinin
dəftərxana baş müdiri Blajevski
Kargüzar R. Rəhimli
T-244*

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 422. “kadet”: Rusiyada, Konstitusion-Demokratik Partiya üzvü.

səh. 423. “Düşmən nəqliyyatı ələ keçirmişdir. Lqov şəhəri əsgərlərimiz tərəfindən tərk edilmişdir.”: qəzetdə iki sətirin yerinin dəyişik düşməsi səbəbindən, mətnin bu hissəsi belə getmişdir: “Düşmən nəqliyyatı tərəfindən tərk edilmişdir. Əsgərlərimiz ələ keçmişdir. Lqov şəhəri.

Türkiyədə

səh. 425. “özlərini müdafiə edə bilməzlər”: qəzetdə belə getmişdir: “özlərini müdafiə edə bilməzlərsə”.

Dağıstanda qiyam

səh. 425. “atəş ümmətinə”: qəzetdə “atəşi-ümmətinə” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 433. “Görünür ki, mütməin olub”: güman ki, “mütməin” yerinə “tamah salıb” mənası verən başqa söz olmalı idi.

Ermənistanda

səh. 436. “M. Ayn. Nasir”: bu imza Məmmədəli Nasirə məxsusdur.

Cavab

səh. 437. “Rasti moucebe-rezaye-Xodast / Kəs nədidəm ki qom şod əz rəhe-rast”: “Düzlük Allahın razılığına səbəbdır / Heç kəsi görmədim ki, düz yolda itsin” (Farsca) Beyt Sədinin “Gülüstan”ından götürülmüşdür.

Elanlar

səh. 437. “valsovka”: xammalı vallar arasından keçirməklə yastılamağa, yaymağa yarayan maşın.

Cümə, 26 sentyabr 1919-cu il, nömrə 283

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 1 məhərrəmül-haram sənə 1338. 26 eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiati: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə.

SİRK “MODERN”

Cümə günü sentyabrın 26-nda 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş müba-rizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci sabiqdə Qırmızı Maskanın tələbinə görə: Qırmızı Maska – Gənc Əli.

2-nci: Yermak – Jan-de-Kolon.

3-ncü: Oleynikov – Staroşvili.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11402

ELAN

Məhərrəm ayı və həzrəti Seyidüş-şühəda əleyhissalamın təziyyəsi münasibətilə bulvarda Tamojna qarşısında olan qəhvəxanada musiqi dəstəsi çalmayacaqdır.

*Kamali-ehitramla: Müdiriyyət
11404*

İRANLI HƏMVƏTƏNLƏR!

İttifaqi-İraniyyənin tərəfindən intixabət hazırlamaq [üçün] sizin tərəfinizə xü-

susi etibarnamə və dəvətnamə mövcubincə [əsasında] nüməyəndələr göndərildi. Yüzdə bir nəfər qaydasınca öz aralığından vəkil seçib göndərməyiniz tövsiyə olunur.

Qüsurda bulunanların sonrakı peşmanlığı özlərinə aid olub və etiraza haqları olmayacaqdır.

Bu gündən etibarən hər gün saat 9-dan 12-yədək və 5-dən 8-dək “İttifaq” mədrəsəsində İttifaqi-İraniyyənin heyətinin idarəsi açıq olub, ümum iranlı qaradaşların bu cəmiyyətə raci [yönləmiş] müraciətlərini qəbula hazırdır.

*Heyəti-İttifaqi-İraniyyənin,
Badkubə*

*Katib: Məhəmmədəlizadə
11401*

VOLJSKİ-KAMENSKİ

TİCARƏT BANKI

Tiflis, Gəncə, Rostov, Novorossiysk, Yekaterinodar, Armavir, Yekaterinoslav, Xarkov və Qroznı şəhərlərinə pul pərevodları (bərət) qəbul edir.

Bərət olunan pulları məzkur [deyilən] şəhərlərdə olan bankın şöbələri nəğd olaraq sahiblərinə qaytarır.

9100

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Qəzavətdən [Qazılıq idarəsindən] Məhərrəm münasibətilə

Məhərrəm ayı hülul etdi [gəlib çatdı]. Məscidlər qapısında balaca uşaqların mərsiyə oxuyub təbil çalmaları, məscid silsiləcünbanlarının [başçıların, idarəçilərinin] aylardan bəri qapısı bağlı qalmış məscidlərin tənziif, təfrişinə [təmizlənməsinə və döşənməsinə] çalışmaları görünür. Bu cümbüşün [canfəşanlığın] səbəbini ənzari-ammədə [sadə xalqın gözündə] ancaq Hüseyin əleyhissalamın özünü və ailəsini yezidilər zalimanə bir surətdə qətl edib, o həzrətin məzlumiyyətinə ağlamaqdan ibarət bilirlər. Bu isə bir adi və suri [zahiri, formal] əməllərdən biri olduğunu bildirir.

Lakin böylə deyil.

Bu məhərrəm dəstgahının min illərdən bəri davam edib qiyamətədək dəxi qalacağı, bu faciənin başqa bir ülvi mənəviyyətinə, həqqaniyyətinə dəxil olmağı zahirdir. Bunun həqiqətinə diqqət etməli.

İmamın qövlü və təqriri [sözü və ifadəsi] höccət [dəxil, sübut] olduğu kimi, əməli və feili dəxi bizlər üçün kafi bir höccət, dərsi-ibrətdir. Yəni hər bir tərəfdən olursa-olsun, islama və şəriətə bir sədəmə varid olduqda [bir zərbə gəldikdə], onun dəf'i üçün çalışmalı, lazım olarsa, candan və maldan, bəlkə, əhli-əyaldan keçməli. Böylə vaxtda onun rəf, dəfində [aradan qaldırılmasında, uzaqlaşdırılmasında] təqaüd [kömək] edib, min cürə hiylə və təzvir [saxtakarlıq] ilə üzr tirəşidə edib gətirməməli [üzr, bəhanə düzəldib gətirməməli].

Hüseyin əleyhissalamın bu canfədəliği qərəzi-şəxsi üzrə olmayıb, ancaq Allah rizası, milləti-islam istixlası [xilas] uğrunda olduğu, bu müsiətin əbədül-abad [əs-la, heç vaxt] xatirlərdən məhv olmadığı bir dəlili-kafidir [kafi bir dəildir].

Bir neçə il bundan müqəddəm [əvvəl], bəzi möhtərəm zəvat [şəxslər] məscidi-camedə bir ali məclisin binasını qoydular. Sözləri bu oldu ki, əgər məsciddə ancaq bir moizəyə iktifalanarsa [kifayət edilərsə], moizəni üləmadan [din alimlərindən] ancaq filankəslər edərsə, biz məsciddə hazır olarıq və illa fəla [belə olmasa olmaz]. Bunların istədiyi kimi oldu.

Bir il gəldilər. İkinci il yoruldular. Üçüncü ilə gəldikdə qaldılar.

Bu həzrətin fikri nədir? Nə səbəbə məsciddən nifrət edirlər? Bilməyirəm. Olar ki, fəqərə və əhli-kəsəbə ilə bir məclisdə olmaqdan ictinab edirlər [utarırlar, çəkinirlər].

Ağalar, keçən sənə Bakıya varid olmuş [gəlmiş] böyük paşalardan ibrət alınız! O nəcib qövm, qeyrətli müsəlmanlar hər gecə fəqərə və əmələ ilə həmduş [çiyin-çiyinə] olaraq məscidlərdə hazır olurdular. Qübaralud [tozlu] həsirlərin üstündə əyləşməyi özlərinə ar bilməyib, bəlkə, özləri üçün bir böyük sədət, iftixar ədd [hesab] edirdilər. Nəcabət böylə olar.

Xülasə, bununla ümum müsəlmanlara ittila [məlumat] verirəm ki, bu il dəxi keçmiş sənələr kimi məscidi-camedə saat 8-də bir neçə nəfər üləmadan, növbə ilə moizə edəcəklər. Ancaq islamiyyət namına məsciddə hazır olmaları rica olunur.

Bakı qazısı:

Axund Əbdürrəhim Hadizadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Bolşevik xəbərləri)

Çörçill Rusiya haqqında

İngiltərə Hərbiyyə naziri Çörçill, İngiltərə əsgərlərinin Şimali Rusiyadan aparılmaları haqqında bəhs edərkən, Şimal cəbhəsindəki müvəffəqiyyətsizliyi Kolçak öhdəsinə atıb demişdir ki, Kolçak vaxtsız olaraq neçə yüz mil geri çəkilməmişdir. Sonra Çörçill ümumiyyətlə bolşevizm haqqında sözə başlayıb demişdir ki, İngiltərə hökuməti bolşevizm təhlükəsini rəf və dəf etmək [aradan qaldırmaq, qarşısını almaq] iqtidarına malik deyildir.

İngiltərədə inqilab hərəkətləri

İngiltərə burjuaziya qəzetləri İngiltərə fəqərəyi-kasibəsi [proletariat] tərəfindən Lloyd Corc hökumətinə mübarizə elan edilməsi münasibətilə qızgın məqalələr yazmaqdadır. Məzkur [deyilən] qəzetlər böhran olacağı haqqında məqalələr yazıb, fəvqəladə tədbirlər görülməsini hökumətdən tələb edirlər.

Skandinaviyada tətillər

Norveç kağız zavodlarında sentyabrın 15-dən tətillər başlanmışdır. Malmödə olan liman əməlləri [fəhlələri] tətillər edən Kopenhagen [Kopenhagen] əməllərinə müavinət göstərməkdədirlər.

Hindustan nümayəndələri

300 milyon Hindustan əhalisi nümayəndələri Samaraya gəlib Qırımı ordu konfransında bəyan etmişlər ki, Hindustanın İngiltərə boyunduruğundan xilas edilməsi zamanı gəlmişdir.

Kolçak sui-qəsd

Kolçak yaşadığı binada əl bombası patlamışdır. 6 nəfər ölüb, 12-si yaralanmışdır.

Serbiyada

Belqrad yeni hökuməti əhaliyə müraciətən nəşr etdiyi fərmanda elan edir ki, bu yaxınlarda Məclisi-Müəssisən dəvət ediləcəkdir.

Suriya məsələsi

Londondan verilən xəbərlərə görə, Suriya məsələsinin həlli bilavasitə Fransaya mühəvvəl [həvalə] edilmişdir. Lakin zənn edildiyinə görə, Amerika Anket Komissiyonu bu barədə bəyanat verməmiş heç bir qəti qərar çıxarılmayacaqdır.

Fransa və Almaniya

Xəbər verirlər ki, qəzetlərin yazdıqları məqalələrə görə, Almaniyanın təxirlər əsgərləri tərxis etməsi Fransanın narazılığına bais olur. Qəzetlər məsləhət edirlər ki, Almaniya öz səmiyyətinə göstərməkdən ötrü tezliklə əsgərləri tərxis edə bilər. Bundan əlavə, kömür istehsalatını artırmaq və Fransanın xarabazara döndərilmiş yerlərini bərpa etmək olar.

Almaniya-Rus İttifaqı

Almaniya mətbuatı “B. Z.” qəzetəsi başda olmaq üzrə, Almaniya-Rus İttifaqı nəfinə [lehinə] ciddi məqalələr yazmaqdadır. Almaniya-Rus İttifaqı olan rus zabitlərini xidmətə cəlb etməkdən ötrü admiral Kolçak tərəfindən Almaniya göndərilən heyət hər yerdə hüsn-təvəccöhlə qarşılanmışdır.

Almaniyanın notası

Almaniya Xariciyyə naziri Müller Ver-sayda olan baron fon Lersnerə həvalə etmişdir ki, zeyldəki [aşağıdakı] məzmununda olan notanı Ali Şuraya versin. Notada deyilir ki:

Müttəfiqlərə veriləcək Memelski nahiyəsi nümayəndələri (Şərqi Prussiya), dəfələrlə Almaniya hökumətinə müraciət edib, onların gələcək müqəddəratları məsələsinin tezliklə həll edilməsini xahiş etmişlərdir. Çünki onların bu tövr qeyri-müəyyən halı iqtisadi həyatlarının müşkülata uğramasına səbəb olur.

Bundan əlavə, milli və ictimai təfavüt aşkar görünüb, Almaniya hökuməti bir çox müşkülata düşər olur. Bunlar hamısı ancaq məsələnin Müttəfiq dövlətlər tərəfindən tezliklə həll edilməsi ilə ola bilər.

Fiume məsələsi

(Teleqrafın başı alınmamışdır.) Lion sirmsiz teleqraf istasyonundan alınan teleqrafda deyilir ki, Fiume məsələsinin gözəl bir surət alması haqqında vəsiqələr vardır. Düşənbə [bazar ertəsi] günü Lloyd Corc Ali Şurada gözlənməyən bir surətdə öz rəyini izhar etmişdir ki, axırda yaxşı olardı ki, Fiume İtaliyaya yapışdırılsın. Adriatik dənizinin məsələsi həlli Macarıstan müahidənaməsi [sazişi] qurtarmadan tez olacağı gözlənilir.

İtaliya Parlamanı birdən-birə gələn həftəyə qədər buraxılmışdır. Mümkün hesab edirlər ki, Nitti məsələnin həll edilməsini elan etsin. İngiltərə, Fransa hökumətləri və Vilson öz razılıqlarını göndərməlidirlər.

(Gürcü teleqraf agentliyindən)

Misirdə inqilab

İsveçrə qəzetləri xəbər verirlər ki, Misir Milli Komitəsinin verdiyi məlumata görə, keçənlərdə qalxmış olan üsyandan sonra İngiltərə məmurlarının təzyiqi nəticəsi olaraq yenə təzadən Misirdə inqilab qalxmaqdadır.

Hərbi sifariş

Amerika firmaları ələlumdə [xüsusilə] Şərqdən ötrü mühimmatı-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] hazırlamaq sifarişləri almışdır. Zənn edirlər ki, bu sifarişlər Şandun məsələsi üstündə Yaponiya ilə Çin arasındakı kəskin münasibətə görə olmuşdur.

Amerika əsgərlərinin geri çağırılması Neçə gün bundan əvvəl xəbər alınmışdı ki, Amerika Kolçakın köməyinə 10 mindən ziyadə əsgər göndərmişdir. İndi isə Hərbiyyə İşləri katibi Beker xəbər verir ki, Amerika əsgərləri geri çağırılmışdır. Bunların əvəz ediləcəyi yəqindir. (Teleqrafın sonu alınmamışdır.)

Şimali Rusiya üçün para

Parisdən xəbər verirlər ki, Şimal-Qərbi Rusiya hökumətindən ötrü İsveçrədə 350 milyon manat kağız para çap edilməsi sifariş edilmişdir. İngiltərə hökuməti bu paranın çap edilməsinə kömək etməkdədir.

İngiltərə, Amerika və Yaponiya

Tokio mətbuatı İngiltərə-Amerika İttifaqına görə və İngiltərə-Amerika donanmasının Bəhri-Mühiti-Kəbirdə [Sakit oke-

anda] Yaponiya donanmasından qüvvətli olacağı münasibətilə həyəcan etməkdədir. Amerika Bəhri-Mühiti-Kəbirə 7 drednot, 8 mitrauser, 1 müxrib gəmi [destroyer] və 4 təhtəlbəhr [sualtı] göndərir. Bu donanma İngiltərəyə mütəəlliq [məxsus] olub Yaponiya donanmasından artıq dərəcədə qüvvətli olacaqdır.

İngiltərə ilə Almaniya arasında gəmi münasibəti

İngiltərə ilə Almaniya arasında gəmi münasibəti başlanmışdır. Sentyabrın 18-də Hamburg, Bremen və Rotterdam şəhərlərinə birinci paroxodlar hərəkət etmişdir.

Aşqabad haqqında

Parisdən verilən xəbərlərə görə, İngiltərə hökuməti Aşqabadı işğal etməkdən ötrü 2000 İran əsgəri göndərmişdir.

Bolqariya sülh müahidənaməsi

Parisdən xəbər verirlər ki, Ali Şura Bolqariya sülh müahidənaməsini [sazişini] təsdiq etmişdir. Həmin müahidənamə şənbə günü, sentyabrın 20-də imza ediləcəkdir. Ali Şura yeni hökumət komissiyasının pravoslavni əhalisini yunan patriarxlığı təhti-idarəsinə [tabeliyinə] vermək haqqındakı istidasından [xahişindən] imtina etdiyi təklifini qəbul etmişdir. Keçən gün Xariciyyə Nəzarətinə sülh şəraiti Bolqariya heyəti-mürəxxəsəsinə [nümayəndə heyətinə] verilmişdir. Heyət rəisi Teodorov şərtnaməni alıb demişdir ki, Bolqariya məsuliyyətin nə qədər mühüm və ciddi olmasını düşünməyən Ferdinand tərəfindən bu mənasız müharibəyə sövq edilmişdir.

**NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]**

- “Ter-Akopov” neft mədənləri və ticarət cəmiyyətinin idarəsi Məsaı Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən məlum etmişdir ki, hökumət tərəfindən ittixaz edilmiş tədabirə [görülmüş tədbirlərə] baxmayaraq, son zamanlar bolşevizm ruhu ilə ruhlanmış fəhlələrin anarşi halında çıxışları davam etməkdədir.

Məzkur [deyilən] səbəblərə görə də 24-cü dairənin fəhlələri işbu eylülün 16-da 73-cü mədən dairəsindən məzkur dairəyə gətirilmiş Qazıməhəmməd nam [adlı] xidmətçinin çıxarılmasını tətillə təhdid edərək tələb etmişlərdir.

Fəhlələrinin göstərdikləri səbəblər təhqiqat nəticəsində meydana çıxmamışdır. Müdiriyyət rica etmişdir ki, müştərək müqavilənamənin 33-cü fəslə üzrə həman dairəni nizam bərpa olanadək qapamaq müdiriyyətə icazə versin.

- Lənkərana xüsusi bir məmur göndərilmişdir ki, oradan təxrib edilmiş Astara, Seləkəran, Qalakəran, Vəli, Putasara köylülərinə verilmək üçün öküz alsın. Əks surətdə köylülər ərazilərini əkməyə qadir olmayacaqlardır.

- Zəngəzur qaçqınlarının təmini hesabına buraxılacaq 18 milyon manatdan 3 milyon manat Şuşa xəzinəsinə göndərilmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Lənkəran müfəttişinə oradakı feldşer məntəqəsinə vermək üçün iki sandıq dəvacat

[dava-dərman] və isitmə xəstəliyinə mübətəla olmuşlara verilmək üçün kinə göndərilmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri həzrətləri Qarabağ dairəsinin təftişinə [Bəylər bəy] Mahmudbəyovu təyin etmişdir. Mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] digər komiya əzası [üzvləri] ilə bərabər bu gün Qarabağa azim olacaqdır [yola düşəcəkdir].

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Dövləti Müfəttişə müraciətən rica etmişdir ki, Zəngəzur qaçqınlarına müavinət edəcək komiyona tezliklə kəndi nümayəndəsini təyin etsin.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti 190 nəfər erməni qaçqınlarının Ərzuruma getməsi üçün lazımi tədbiri ittixat etmişdir [tədbirləri görmüşdür].

Azərbaycanın Ermənistanə notası

Azərbaycan Cümhuriyyəti Xaric[iyyə] naziri həzrətləri eylülün [sentyabrın] 22-də Ermənistan Xaric[iyyə] naziri naminə atıdki [aşağıdakı] notanı göndərmişdir:

1918-ci sənə kanuni-sanisindən [yanvarından] başlayaraq türklər İrəvan vilayətinə gəlincəyə qədər məzkur [adı çəkilən] vilayət erməniləri 300-dən ziyadə müsəlman köylərini talan və təxrib edərək [xaraba qoyaraq], əhalisinin çox hissəsini kəsib tələf etmişlərdir. Türklər gedib əvəzlərinə Dövəli-Müttəfiqə əsakiri [Antanta dövlətlərinin qoşunu] Qafqaziyaya daxil olduqdan sonra Azərbaycan xalqı ümid edirdi ki, sülh və əmniyyət bərpa etmək niyyəti ilə müsəlmanların bir daha tələf

edilməməsinə erməni hökuməti qarşı tədbir ittixatında müsəmiyə göstərməz [tədbirlər görməkdə səhlənkarlıq etməz]. Məmafih [bununla belə], türklər İrəvan vilayətindən çəkildikdən sonra 1918-ci sənə kanuni-əvvəlində [dekabrında] Sason alayı Qaraxaç və Vədiçay icması müsəlmanlarını tərki-silah edərək Qədili, Şəmaylı, Qaraxaç, Doxnaz, Qarabəylər, Ağasibəyli və qeyri köyləri talan etmiş və əhalisini də sərtəsər [başdan-başa] kəsmişdir. Həman eyni fəlakətə Milli dərəsinin müttəddid qəryələri [çoxsaylı kəndləri] əhaliyi-islamiyyəsi də məruz qalmışdır.

Eyni zamanda erməni əsgərləri Novo-Bayəzid qəzası Basarkeçər dairəsi müsəlmanlarını əhatə qılıb Qızılwəng, Subatan, Zağalı, Şahab, qeyri kəndlərin əhalisini tələf etmiş və qadınların namusuna təcavüz edərək çocuqları da tənnullar (təndirlər) içində yandırmışlardır.

Fövqdə məzkur [yuxarıda deyilən] ətraf müsəlmanlarını və Eçmiyədzin, Sürməli qəzalarının bəzi köyləri əhaliyi-islamiyyəsinə məhv və tələf etdikdən sonra Ermənistan Cümhuriyyəti Xaric[iyyə] naziri Tiqranyan işbu 1919-cu sənə şubatının 2-də Parisdə olan erməni mürəxxəsləri [nüməyəndələri] namına teleqrafnamə çəkərək, guya Qafqaziya müsəlmanları tərəfindən erməni millətinin təhdidat altında bulunduğuna bildirilmiş və həman erməni heyəti-mürəxxəsəsi də şü teleqrafnaməyə istinadən bir müxtirə [memorandum] tərtib edərək Sülh Konfransına təqdim etmişdir. Şü müxtirə Fransa jurnalı “de Deba”da çap edilmişdir.

Azərbaycan hökuməti müsəlmanlara edilən təddiyyat [zülümlər] və təcavüzə qarşı dəfələrcə protesto edərək ver-

miş olduğu notasında Ermənistan əhaliyi-islamiyyəsinin hali-əsəf-iştimalını [acınacaqlı vəziyyətini] təsvir etmişdir. Lakin Ermənistan hökuməti müsəlmanların hallarını yaxşılatmaqdan ötrü heç bir dürlü tədbir görməyi lazım bilmədi.

Halbuki Ermənistan hökuməti 16 avqust 1919-cu sənə tarixli və 3092 nömrəli, Azərbaycan hökumətinə 17 avqustda təslim edilmiş notasında bəyan edir ki, Ermənistan hökuməti üçün ağ və qara kəmikli vətəndaş olmayıb, həpsi bərabərdir. Həmin bu nota təslim edilən günə də erməni məmurları erməni milislərinin iştirakı ilə Eçmiyədzin, Sürməli, İrəvan, Novo-Bayəzid qəzalarının müsəlmanlarını qırmağa başlamışdır.

Ölümdən yaxalarını qurtara bilmiş müsəlmanlar və Müsəlman Milli Şurası xəbər verirlər ki, avqustun 17-də Eçmiyədzin qəzası Canfəda qəryəsinə başda qəza komissarı olaraq erməni milisləri gəlib qəryə əhalisini toplamış və erkəkləri qadın və çocuqlardan ayıraraq müsəlmanların bütün mülklərini talan etmiş və yağmalarını bu niyyətlə əvvəlcə Kərimarx müsəlmanlarından həcz [müsadirə] edilmiş dəvələrə yükləyərək yola salmışlardır. Talandan sonra erməni milisləri erkəkləri Araz nəhri üzərinə apararaq orada kəsmişlərdir. Canfəda müsəlmanlarını talan və qətl etdikdən sonra milisiya Kərimarx qəryəsinə gedərək həman eyni təriqlə [eyni yolla] rəftarda bulunmuş və qadınları talan edilən əmval ilə məa [birgə] Kürdqulu qəryəsinə toplamışlardır.

Avqustun 17-dən 31-nə kimi az bir müddət içində Ermənistan zabiti [asayış qüvvələri] Eçmiyədzin, Sürməli, İrəvan və Novo-Bayəzid qəzalarında 50-yə qə-

dər qəryələri talan edib, əhalisini bütünü kəsməyə fürsət bulmuşdur. Bu vəhşətlər, bu zülüm və sitəmlər həttə ermənilərin kəndilərini də mütəəssir edib, erməni İctimaiyyəni-Inqilabiyyəni Firqəsinə [Sosialist İnkilabçılar Partiyasına] mənsub Ermənistan Parlamanı üzvlərini atıdki [aşağıdakı] sorğunu hökumətə verməyə məcbur etmişdir:

“Cənab nazirə məlumudur ki, Ermənistan Cümhuriyyəti daxilində axırını üç həftə zərfində İrəvan, Eçmiyədzin və Sürməli qəzaları ətrafının müttəddid [çoxsaylı] müsəlman köyləri – ki, ibarət olsun Paşakənd, Təkərli, Qoruxgünə, Övləli, Tayşurux ictimiası, Ağverən, Dalilər, Nurnus, Əlibəy, Arzakənd ictimiası, Canfəda, Kərimarx, Axcaarx, İydəli, Qarxun, Kolanı, Aralıq və bir çox qeyrilərindən – talan edilib əhalisi də kəsilmişdir və mahal zabiti mümaniət etmək [mane olmaq] əvəzinə, talan vaxtında iştirak etmişdir və bu hadisə əhaliyə sui-təsir buraxaraq qonşuları ilə sülh və müsəlmanlarla [əmin-amanlıqlar] yaşamaq arzusunda olanların nifrətinə bais olub, mühakiməsiz qalmış cinayətkarların lazımi cəzaya düşər edilməsini tələb edirlər? Hərgah bunların həpsi Daxiliyyə nazirinə məlumdursa, o bu intizamsızlıq və təcavüzətin qarşısını almaq üçün nasıl bir tədbirlər görmüşdür? Sorğu təcildir.

Ermənistan Parlamanının İctimaiyyəni-Amiyyəni Fraksiyonu [Sosial-Demokrat Fraksiyası]”

Erməni zabiti və əsgəri hissələrinin İrəvan, Sürməli, Eçmiyədzin və Novo-Bayəzid qəzalarında əhaliyi-islamiyyəni mürur ilə [getdikcə] tələf etmələri Azərbaycan xalqının hiddətini mövcub olub [hid-

dətinə səbəb olub] və Ermənistandan bilafasilə yetişən yeni talan və qətl xəbərləri əhalinin hiddət və həyəcanını get-gedə artırmaqdadır.

Azərbaycan hökuməti bu vəhşiliklərdən fəvqəladə mükəddər olub [kədər-lənib], şiddətli protesto izhar edir [bildirir] və zühura çıxma biləcək hadisələrin məsuliyyətini Ermənistan hökuməti öhdəsinə tərk edərək etiqad edir ki, İrəvan vilayəti müsəlmanları haqqında rəva görülən zülüm və sitəmlər, təəddiyat [zülümlər] və təcavüzət kəskin tədbirlərlə xitampəzir olacaqdır [sona çatacaqdır].

Nömrə 3253

22 eylül 1919 sənə

Xariciyyə naziri: M. Y. Cəfərov

DAĞISTANDA QIYAM

Dərbənd və Teymurxanşuranın işğalı

Dağıstan əhalisi Müttəfiq Məclisi Dərbənd və Teymurxanşuranın qiyamçıları tərəfindən işğal edilməsi xəbərini almışdır.

Dağıstanlılar Məclisi protestosuna Müttəfiqin nümayəndəsinin cavabı

Bu axır günlər “Borba” qəzetəsində dərc edilmiş Dağıstan əhalisi Müttəfiq Məclisi protestosuna Amerika Cəmahiri-Müttəfiqəsi ərkani-hərb miralay [Amerika Birləşmiş Ştatları hərbi qərargah polkovniki] C. R. A. atıdakı [aşağıdakı] cavabı vermişdir:

“10 eylül 1919 sənə tarixli xəbərinizi [məlumatınızı] Müttəfiqin Baş komandanı-

na vəsil olmuş, cavab verməsini də mənə həvalə etmişdir. Sizin təqdim etdiyiniz məsələlərə baxılır və lazımı etinaya da məzhər [nail] olacaqdır. O, sizin müşkülət içində olduğunuzu düşünərək sizi inandırır ki, bu məsələ Sülh Konfransına ətraflı izahat ilə təqdim ediləcəkdir.”

(Q.)

Petrovsk ərkani-hərbindən alınan xəbərlər

Gecə saat 3 radələrində qiyamçılar üç tərəfdən Dərbənd üzərinə yürüməyə başlamışlardır. Dabravol ordusunun Dərbənd dəstəsi tərəfindən bu hücum dəf edilərək düşməne böyük tələfat verilmişdir. Dörd mitralyoz, əsirlər qənimət alınmışdır. Düşməni dəf etməkdə Bəhri-Xəzər donanması da iştirak etmişdir.

19 eylül gündüz saat 2-də düşməni yenidən hücumu başlayıb şəhərin qərb tərəfindən böyük qüvvələrlə yürümüşdür. Şəhərin yüksək qərb hissəsi müsəlmanlarla məskun olduğu üçün qiyamçılar hüsn-rəğbətlə qarşılanaraq, pəncərə və damlardan kazakların arxası atəşə tutulmuşdur. Dəstəmiz yüksəkliklərdən çəkilərək şəhərin mərkəzində əzi-mövqə etmişlərdir [mövqə tutmuşlar].

19 eylül axşam saat 6-da yetişən xəbərlərə görə, müharibə davam edir. Fəqət nəticəsindən bir xəbər vürud etməmişdir [gəlib çatmamışdır].

Qayakənd mövqifində

Qayakənd mövqifi [stansiyası] dəmiryol xəttində qiyamçılar yeri təxrib edərək teleqraf məftullarını qırılmışlar.

Teymurxanşura istiqaməti – Qiyamçıları ciddi bir fəaliyyət göstərməyirlər.

Qasıməkənd ətrafında müharibə

Bakiya yetişmiş bir xüsusi məktubda Qasıməkənd ətrafında olan qanlı müharibələr bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] təsvir edilir:

“Dağıstan əhvalı haqqında onu xəbər verə bilərəm ki, ümum bütün qəza və nahiyələrdə və xüsusən bizim Qasıməkənddə dabravollarla dağıstanlılar arasında şiddətli müharibələr keçmişdir. Denikin kazakları Kürə nahiyəsinə gəlib əhalidən bir neçə min əsgər tələb etmiş və təhəmmülgüdəz [dözülməz] ağır vergilər və təzminat vəz etmişdir [qoymuşdur]. Və bir neçə yüz baş heyvan da bahasını vermədən kazaklar almışlardır. Axirən Kürə nahiyəsi əhalisinin səbir kasası dolub, həpsi silaha sarılaraq qiyam etməyə məcbur olmuş və ən əvvəl 150 kazak olan Qasıməkəndə hücum etmişlərdir. Bir az mübarizədən sonra kazaklar zabitləri ilə məa [birgə] məhv və tələf edilmişlərdir. Qiyamçılar əlinə xeyli miqdar mühim-mati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat, sursat], silah, fişəng və doqquz mitralyoz keçmişdir.

Dərbənddən kazaklara kömək etmək üçün bir eşelon qoşun göndərilirsə də, Qasıməkənd yolunda qiyamçılar onlara da hücum edərək həpsini məhv etdilər. Ancaq bir neçə adam salamat qurtara bilmişdir. Və əlavə olaraq şimdiki Dərbəndə hücum etmək üçün hazırlanılar (məktub Dərbəndin işğalından irəli yazılmışdır) və ümid var ki, oranı bu günlərdə işğal etsinlər.

Kürə nahiyəsindən başqa Dağıstanın cümlə nahiyələrində qiyama başlanaraq qiyamçılar böyük müvəffəqiyyətlər qazanmaqdadırlar. Qiyamçılar bu vaxta qə-

dər 12 top və bir çox başqa mühüm-mati-hərbiyyə qənimət almışlardır. Kazaklar hər tərəfdə məğlub və müqəssir edilərək azadliyə can atan Dağıstanın vəhşi qartallarının sələbatlı [sərt, möhkəm] həmlərinə müqabilə edəmməyirlər.

Bizə xəbər gəlmiş ki, Teymurxanşura üç gün iləri qiyamçılar tərəfindən işğal edilmişdir. Əlavə edirəm ki, Dağıstan əhalisi and içərək qət etmişdir ki, Dağıstan xalqı üçün rəhmsiz bir cəllad kəsilmiş dabravolları ya bütün-bütünə Dağıstan torpaqlarından qovub çıxarsınlar, ya bu ki, bir tənhi-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] qeyri-müsavi mübarizəyə davam edərək namusla məhv olsunlar. Dağıstanlıların ruhu o qədər yüksək və o qədər mətindir ki, ölümü kazakların hökmranlığına tərcih edərək axırıncı adamlarına qədər mübarizə və müharibə edəcəkləridir. Bu onların axırıncı sözü və müqəddəs şüarıdır.”

BATUM MƏKTUBLARI

III

İqtisadiyyatın beynəlmiləliyyət üçün yeganə bir amil olduğunu Karl Marks kimi mən də təsdiq edirəm.

Batum bir çox xüsusiyyətləri etibarilə osmanlılığa daha mərbut [bağlı] idi. Çünki Lazistanın ticarət məxrəci [çıxışı, qapısı] olan Batuma osmanlıların axın-axın gəlib-gəlmələri ona bu xüsusiyyəti mühafizə etdirmiş, fəqət ticarətdə də böyük rol oynayan hərsin (kulturanın) Rusiyada daha münkəşif [çıçəklənmiş] bir halda bu-

lunması iqtisadi mübarizədə osmanlıları müvəffəqiyyətsiz buraxmışdı. Bununla bərabər, Osmanlı nüfuzu ilə iqtisadi beynəlmiləliyyət büsbütün Batumu osmanlı [lı]lıqdan ayırmamışdır.

Batum şu yaxın zamanlarda Osmanlı idarəsində bulunduğu əsnada iqtisadi beynəlmiləliyyət etibarilə rusluğa təfəvvüq etmiş [üstün gəlmiş] kimi idi. Türk tacirləri, Osmanlı sərmayədarları əllərindəki “banknotlar” ilə rus etibari-malisini [maliyyə cəhətdən nüfuzunu] sındırmışlardı.

Osmanlı Düynü-Ümumiyyə İdarəsinin krediti ilə buraxılan banknotlara kim rəqabət edə bilər? Fransa, İngiltərə bu düynü-ümumiyyənin dördü-üçünə sahib ikən, əlbəttə, banknotların qiyməti yüksəkdir.

Hal-hazırda banknot alış-verişi Batumda hər alış-verişə təfəvvüq edir.

Bilxassə [xüsusilə] Batumdan İstanbulla gedən alış-verişçilər bir milyon manatı doqquz min banknota təbdil etməyincə [dəyişməyincə], paroxoda girməyirlər.

Osmanlı idarəsindən sonra Batumda bu idarəyə ingilislər xələf olduqlarına görə, təbii, osmanlılar kimi ingilislər də Batumu ingilisləşdirməyə qeyrət edirlər. Batumda ingiliscə təəmmüm etmişdir [ümumiləşmişdir, yayılmışdır]. Ən çox ingiliscə danışmağa ünsiyyət edən Batumun “koketka”larıdır. Bu madamlar “orrayt, ayem...” deyər bir dəfə ingiliscə ağızlarını açdırlarmı, artıq siz onu eşidəndə rəsmi və yaxud başqa millətmi olduğunu fərqləndirməzsiniz, “ingilisdür” deyərsiniz.

Batumda bütün polis, milisioner, jandarma və sairə ingilis uniformasını geyirlər. Həman həpsi ingiliscə çat-pat da-

nışirlər. Ruslar bu haldan qeyri-məmnundurlar. Bilxassə “Naş kray”, ümumiyyətlə, ingilis idarəsinə qarşı açıqdan-açığa müxalifət də edir. Amma çox da iləri gedəmməyir. Çünki cəzayi-nəğdi [nəğd pul cəriməsi] var.

Batumda asayiş pozucudur. Şəhərin ortasında adam soyğunçuluğu hər zaman olan şeydir. Oblastda da təcrübəsiz məmurlar sui-təfəhhümlər [yanlış anlaşilmələr] çıxardıqları üçün orada da asayiş yox kimidir. Son günlərdə Batumda idareyi-mühasirə (asadnoye polojeniye) elan edilmişdir. Gecə saat 11-dən sonra küçədə gəzmək qadağan olunmuş, müsaidəsiz yığıncaqlar, mitinqlər və sairə mən’ [qadağan] edilmişdir. Qəzetələrə də tənbehə verilmişdir.

İngilislər oblasta dağıtmaq [paylamaq, yaymaq] üçün İstanbuldan türk əsgərləri gətirmişlər. Bu əsgərlər kosovalıdır. Yüz adama yaxın olan bu əsgərlərdən birisi ilə qonuşdum. Nasıl ingilis əsgərliyinə daxil olduqlarını sordum. Məhcubiyyətlə [çəkingənliklə, utancaq bir halda] cavab verdi:

– Biz kosovalıyıq. Hərbi-ümumidə Osmanlı ordusu nəfəratından [əsgərlərindən] idik. Mütərikə əqd edildikdən [atəşkəs sazişi imzalandıqdan] sonra tərxis olunub məmləkətimiz Kosovaya getmək üzrə idik. İngilislər bizim məmləkətimizin Kosova və Kosovanın da Serbiya ərazisinə daxil olduğunu nəzərə alaraq, ingilislərin müttəfiq[i] olan Serbiyanın bütün əfradı [fərdləri] kimi, bizim də Müttəfiq ordularda xidmət etməkliyəmizi əmr verdilər və nə zaman Serbiya, əsgərini tərxis edərsə, siz də məmləkətinizə gedərsiniz, dedilər. Ondan sonra bizi bir çox yerlərə

təqsim etdilər [payladılar]. Yüz qəderimiz də buraya göndərdilər, – dedi.

Bu əsgərlər türk təlim və tərbiyyəi-əsgəriyyəsinə almış olmalarına binaən [görə], gərək yürüşləri və gərəkə duruşları, həqiqətən, əsgər olduqlarını insana təlqin edir. Yolda gedərkən hər kəs bu ingilis paltarlı türk əsgərlərinə diqqətli-diqqətli baxır.

Yağmurları ilə, Qara dənizin coşqun dalğaları ilə bir təhacümi-təbiət [təbiətin hücumu] içərisində daima qaynayan Batum heç bir paroxodu barındıramadığı kimi, heç bir hökuməti də hakim edəmməyir.

Bir zaman ruslar vardı, inqilabsız, fırtınasız buradan çəkildilər. Sonra gürcülər gəldi. Çorux nəhrinin ruzigarı, Trabzonun qırmızı hərəti onlara yar olmadı. Osmanlılar gəldi. Osmanlılara da – hər zaman olduğu kimi – qərbin yaşıl masası bir Batum təamını vermədi. Sonra ingilislər gəldi. Onlar da nədənsə Batumdan gedəcəklər. Əcəba, bundan sonra Batum nə olacaq? Gürcülərəmi qalacaq?

Heyhat! Boş xəyal?

İştə, şimdi batumluları Batumda məşğul edən məsələ, Batumun müqəddəratı məsələsi!..

Ə. Həmdi [Qaraağzadə]

İSLAHİ-XƏTTƏ DAİR [YAZININ İSLAH EDİLMƏSİ HAQQINDA]

“Azərbaycan” qəzetəsinin 271-ci nömrəsində dərc olunan Məhəmmədzadə Mirzəbala ağanın bəndlərini şayan [layıq] olduğu diqqətlə oxudum.

Ümumən əlifba mücəddidlərinə [yenilikçilərinə] irad etdiyi tənqid və bəndlərinin tənzim etdiyim əlifbaya dair verdikləri tərifi xüsusunda bir qəç söz söyləyəcəyəm.

Əvvəla, bu böyük məsələyə ki, gələcək maarifimiz üçün böyük əhəmiyyəti vardır, millət üçün təfriqə [nifaq, ayrılıq] salar adını vermək rəvamıdır?

Tərəqqi fikri qədimi bir şey deyildir. İki əsrdən bir az ziyadə bundan əqdəm [qabaq] Qərbi Avropada vücuda gəlmişdir. Məhəza [bununla belə], bu fikir hal-hazırda biz müsəlmanlar içində dəxi ümumən qəbul olunmuşdur. Ümum cahanla birlikdə biz də ona mötəqidiz [inanırıq] ki, əgər həyatı-milliyəmizin şəraitini zaman və əhvalın icabına [ehtiyaclarına] görə təcrid edib [yeniləyib], surəti-məişətə tərəqqi etməsək, rifahi-hala malik olammayız. Qonşu xristian millətlərlə maddi və mənəvi qüvvətlərcə müsavi və həmpə olamayıb [ayaqlaşma bilməyib], get-gedə əvvəl istiqlalımızı və sonra Amerikanın qədim əhalisi kimi nəüzbillah [Allah eləməsin] vücuti-milliyəmizi belə qaib etmiş olarız.

Demək, tərəqqi və təcəddüd lazımdır və vacibdir.

Əlifbamızın nöqsanlarından naşi [ötürü] ələmi-maarifdə – ki insanların maddi və mənəvi rifahi-halları ona vabəstədir [bağlıdır] – hal-hazırda tədənniyə [alçalmağa, geriləməyə], tərəqqi edə bilməməyə məhkum olduğumuzu içimizdə təsdiq etməyən yoxdur. Hal böylə ikən, bundan təbii nə ola bilər ki, vətəndaşlarımızdan böylələri çıxırlar ki, əlifbamızı islah etmək istəyirlər ki, maarifimiz icabi-hala [müasir ehtiyacları] görə cərəyan və tərəqqi edə bilsin.

Əlifba islahını türklərin, müsəlmanların ümumiyyəti yapmalıymış, ancaq cəmi müsəlman və türk millət və dövlətlərinin nümayəndələrində haqq varmış ki, bir yerə toplanıb bir islahi-xətt fərmanı sadir etsinlər [fərmanı versinlər]. Biz mücəddidlər ki, böylə fərmanı bəkləməksizin əlifba məsələsini Azərbaycan qövmü kimi islam və türk millətinin binnisbə bir cüzi-qəllili [nisbətən kiçik bir hissəsi] içində həll etmək istəyirik – islam üçün təfriqə salırmışız. Nasıl ki, bu əlifba məsələsindən dolayı qədim zamanlarda belə içimizə təfriqə düşdü. Biz türklər türk əlifbamızı tərk edib, macarlar və finlər kimi xristian olan türklər latın əlifbası ilə yazmağa və biz müsəlman türklər isə ərəb əlifbası ilə yazmağa başlamışız, deyirlər.

Milli türk əlifbamızın istemalından [işlədilməsindən] süqutuna dair bəyan edilən təəssüfə bəndələri də şarakət edirəm [şərikəm]. İnşallah, Mirzəbala ağa və ya digərləri bəyani-təəssüflə bu əlifbanı yenidən istemala vəz [işlək hala qoymaq] yolunda sərfi-məsai edərlər [çalışırlar].

Şimdiki halda türk lisanını tələffüzə müvafiq yolda yazma bilmək məqsədilə, mötəd [alıxdığımız, həmişəki] ərəb əlifbamız islah olunur. Latın xəttini Şərq lisanlarına tətbiq edirlər. Rus akademiyası daha 20 il bundan əqdəm rus əlifbasını o yolda tövsi etdi [genişlətdi] ki, onun vasitəsilə Rusiya əhalisindən olub rus qövmündən olmayan cəmi qövmlərin dilləri bu islahlanmış əlifba vasitəsilə tələffüzə müvafiq surətdə yazıla bilsin. Türkiyədəki ermənilər və rumlar türk lisanını kəndi əlifbaları ilə yazırlar. Madam ki, lisanımız bu qədər əcnəbi əlifbalarla yazılır, nə insaf-

dır ki, türk əcdadımızın icadkərdəsi [ixtirası] olan milli əlifbamızla yazılmasın?

Gələlim əlifbanı nümayəndələr fərmanı ilə islah.

Əlifba məsələsində siyasi və idarəvi bir maddə, bir tərəf yoxdur ki, dövlətlər bu işə ayrı-ayrı və ya ümumi bir məcmə [yığıncaq] vasitəsilə müdaxilə etsinlər. Bu da islahat və tərəqqiyyəti-ictimaiyyə qəbilindəndir ki, bunları əhali kəndisi rifah-hali-ümumi sövqü ilə fərmansız, dekretsiz öz-özünə yapar. Böylə məsələlərdə əksəriyyəni iki cərəyan vücuda gəlir. Biri islahat lehinə, digəri əleyhinə. Əgər hübbi-tərəqqi [tərəqqiyə məhəbbət] millətdə qüvvətli isə, islahat tərəfdarları, əgər zəif isə, “olana əl vurmamaq” tərəfdarları qələbə edərlər.

İslamların ittihadı üsuli-dinimizlə, imanımızla, tövhidimizlə qaimdir. Ərəb əlifbası ilə heç bir cəhəti-cameəsi [ortaq yanı] yoxdur. Əgər ərəb əlifbasını istemal etmək adamı müsəlman etsə idi, Fəxr-kainat [kainatın fəxri olan Peyğəmbər] əfəndimizin ən qanlı düşməni olan Əbu Cəhlin və Suriya xristianlarının müsəlman olmaları lazım gələrdi. Zira yazı-pozu üçün nə onun ərəb əlifbasından başqa aləti vardı və nə bunların var.

Yeni əlifbanı, çıxdığı kimi, islam millətlərinin hamısı eyni zamanda görəcək və fənalığından, qəbula şayan [layiq] olub-olmadığından eyni vaxtda müzakirə etməyə fürsətləri olacaq. Zira yeni əlifba kəndini ancaq mətbuat vasitəsilə göstərə bilər. Lihaza [buna görə], məsələn, Bakıda çıxan qəzetədə, Bakıda basılan risalədə dərc olunan təzə əlifba ən çoxusu bir aydan sonra islam paytaxtlarının hamısında görülmüş olacaqdır.

Bunun qəbul və rəddi xüsusunda bir müsəlman milləti içində müzakirə başlandı ki, digərlərinin də içində başlanacaqdır. Əgər mübahisənin nəticəsi olaraq əlifba bir millət içində istemali-ümumiyyə [ümumi işləkiyə] alınarsa, digərlərinin içində dəxi gec və ya tez mütdəvil [işlək] olacaqdır. Zira daimi üzrə biri eyi, digəri fəna əlifbanın bir millət içində eyni zamanda istemal mümkün deyildir. Eyi ilə fənanın, yaxşı ilə pisin bir-birləri ilə münasibəti haqqla batilin münasibəti kimidir. Haqq və ya yaxşı gəldimi, batil və ya pis mütləqə zail [yox] olmalıdır.

Ona görə, yeni əlifba müsəlmanların ittihadına [birliyinə] və ittifaqına zərər verməyəcəyindən əlavə, bunları ehya, təşdid və təqviyə edəcəkdir [canlandıracaq, şiddətləndirəcək və gücləndirəcəkdir].

Mənim tənzim etdiyim əlifbaya dair Mirzəbala ağanın verdiyi tərif, əlifbamı görməmiş adama, mən kəndimdən bir əlifba ixtira etmişəm fikrini verə bilər. Böylə bir şey olsaydı, mənim üçün mayeyi-iftixar [iftixar səbəbi] ola bilərdi. Fəqət həqiqətdə böylə şey yoxdur. Mən əlifbamı möhtərəm “Azərbaycan” qəzetəsində dərc etmişəm. Görənlər bilirlər ki, onda 23 latın hərfi ilə dörd rəqəmdən başqa heç zad yoxdur.

Sırası gəlmişkən, bəyan edəyim ki, səslilərin məhdudluğunu göstərmək üçün məşhur ingilis linqvisti (əlsinəşünası) Sunitə təbəyyətən [tabe olaraq] səsliləri mükərrər [təkrar] yazmağa qərar verdim və latın əlifbasının sonundan başlayaraq ikinci olan hərfini əlaməti-mədd [uzunluq işarəsi] olmaq üzrə istemaldan [işlətməkdən] vaz keçdim.

Rəqəmlər vasitəsilə mövcud hərflərdən yeni hərflər yapmaq üsulunu – ki mənim əlifbam bunun üzərinə müəssəsidir [qurulmuşdur], – əfkar və arasına [fikirlərinə və rəylərinə] pək əhəmiyyət verdiyim bir zat [şəxs] təhsin etməyir [bəyənmir]. İzahatı lazım görürəm.

Rəqəmlər kəndi vəzifələrinin xaricində istemal olunmayırlar. Hər rəqəm təqib etdiyi hərfin sədası ilə bu hərfe məxəz [mənbə, çıxış yeri] olan rəqəmsiz hərflər arasındakı tələffüzə olan fərqi dərəcəsinə göstərir.

İki əvvəlinci ədədlər isə bu dərəcədən əlavə tələffüzün növünü dəxi irə edirlər [göstərlər]. Tələffüzün dərəcəsinə göstərmək isə hər şeyin dərəcəsinə göstərmək kimi, əlbəttə ki, ədədlərin işidir.

Cahani-mədəniyyət rəqəmlərin hərflərə işarət olaraq istemalını, əlbəttə ki, təyib etməz [eyibləməz]. Rəqəmlər hərflərin yerinə belə istemal olunurlar – şifrəli müxabirətdə [yazışmalarda] olduğu kimi.

Əlifbamı “Azərbaycan” qəzetəsində təsvir etdiyim zaman şərh etmişdim ki, ərəb və fars dilləri ədəbi Azərbaycan türkcəsinin cüzi-layenfəkidirlər [ayrılmaz hissələridir]. Bu üç lisanı, bəhər [hər] nitq sədasını birər hərflə yazma bilmək üçün qırx altı hərfe ehtiyac var. Latın əlifbasından məxsus sədalı olmayan üç hərfe həzf etdikdən [atdıqdan, sildikdən] sonra min-cəmiyyəül-cihat [cəmi-cümlətani] iyirmi üç hərfe qalır. İyirmi üçü nasıl qırx altı yapalım?

Yeni və nadidə [görünməmiş] hüruf [hərflər] ixtirasını ələmi-mədəniyyət qəbul etməyir. Bir sədanı iki hərflə yazmağı

əhli-fənn [alimlər] münasib görməyir. Qalır mövcud hərflər üzərinə işarət vəz etmək [qoymaq] vasitəsilə yeni hərflər yapmaq. İşarətləri mətbəələrdə bulmaq mümkün deyildir. Və an ki [madam ki], işarətlər indi [subyektiv, şəxsi qənaətlərdən asılı olan] şeylər olub hər əlsinəşünas [liq-ivist] kəndi işarətini istemal edir və bir müqərrər [qərarlaşdırılmış], müəyyən rəsmi-xətt meydana çıxmıyır.

Bu əhvalı nəzərə alaraq ona qərar verdim ki, dörd əvvəlincə rəqəmləri işarət olaraq istemal vasitəsilə 23 latın əsli hürufuna o qədər də rəqəmli hüruf əlavə edib, 46 hərfi havi [əhatə edən] mükəmməl və fonetika üzərinə müəssəs [qurulmuş] ərəb, fars və türk əlifbası vücuda gətirəyim və behövlullahi-təala [Allahın köməyi ilə], gətirdim.

Latın əlifbasına azacıq da aşına olan adamlar mənim xəttimlə Şərq sözlərini yazıb-oxumağı mafövqi-qeyri-mütəsəvvər bir sühulətlə [təsəvvür edilməz dərəcədə asanlıqla] öyrənirlər. Nasıl öyrənməsinlər ki, həm hüruf və həm hürufun işarətləri olan rəqəmlər məlumlarıdır və bu rəqəmlər təqib etdikləri hərflərin ya tələffüzünün növünü və ya bu hərflə hərfin məxəzi olan səda arasında tələffüzə olan fərqi dərəcəsini göstərirlər.

Əminəm ondan ki, rəqəmli xətt kəndini aləmi-islama qəbul etdirəcəyindən maəda [əlavə], islah olunmuş latın əlifbası vasitəsilə tövhidi-implaya [imla birliyinə] arzuqəş olan [istəyən, arzusunda olan] Avropaya dəxi qəbul etdirib, bəni-növi-bəşərin [insanlığın] yeganə və bimisl [milsiz] əlifbası olacaqdır.

Şahtaxtılı Məhəmməd

AZƏRBAYCAN ŞƏHƏRLƏRİNƏ DAİR

Mən arzu edərdim ki, camaatımızın, xüsusən camaatımızın anlaqlı qisminin, Azərbaycan ziyalılarının nəzəri-diqqətini xırda şəhərlər həyatına cəlb edim. Xırda şəhərlər və onların ətrafını bürümüş bir çox qəryələr [kəndlər] Cümhuriyyətimizin təməli məsəbəsində [təməli yerində, təməli kimi] olduğundan, onların ictimai və siyasi həyatımızda oynayacağı rollar da böyük olacaqdır. Bu məsələ hər proqramımızın başında yazılmalı və hər anlaqlı azərbaycanlı, camaat və millət xadimi ni düşündürməlidir.

Əsrlərcə ağıl və idrakları pas atmış, çar hökumətinin səqim [yanlış] siyasəti saiqəsi [səbəbi] ilə maarif və iqtisadca başqalarından fərsəxlərlə geridə qalmış xalqımız içində işləmək, yeniliyə bir cığır açmaq, həyati-hazirəyə uyğunlaşmış təşəbbüsləri[n] nə kimi müşkülətlə təzahür etdiyi gizli məsələlərdən olmasa gərək. Mən bunu iki axırıncı qeyri-təbii və ağır sənələr zərfində və əzayi-müntəxəbəsi [seçilmiş üzvləri] ilə parlaq bələdiyyə rəisi olduğum, istiqbalı [gələcəyi] üçün çalışdığım Quba şəhərində daha ziyadə təcrübə etdim.

Mən burada mazinin [keçmişin] əlim [kədərli] mənzərəsini, mənhus günlərini təsvir etmək xəyalında olmadığım üçün xalqımızın cinayətlər və ondan nəşət edən [irəli gələn] cəzalar, tənbehlər və fəlakətlər və nə biləyim daha nələr-nələr içində boğulduğunu ərz etmək istəməyirəm. Zira həyatımızın ən acı və zəhərli bir tərəfini, varlığımızın ən xəstə və müdhiş bir guşəsini tərsim edən [rəsmi çəkən] şu məsələ həpimizə iləricədən məlumdur.

Sənələrcə düşmənanə bir siyasətə məruz qalıb gözləri zəlamı-qəflətlə [qəflət qaranlığı ilə] örtülən bir millətdən fəzlə bir şey ummaq da rəva deyildi... Lakin şimdi, şimdi ki, xalq silkinmiş, hüququnu anlamağa başlamış, gözlərini ətrafa atır, çirkəbi-ətəldən sıçramaq istəyir, kəndinə doğru bir yol göstərmək üçün rəhbər arayır, şimdi onlara ancaq bir izçi lazımdır. Bir izçi oldumu, qarşılara bir cığır açıldımı, həyat kəndi cərəyanını iktisab edər [qazanar, əldə edər], intizamla axmağa başlar.

İştə bu xüsusda xalqçılarımızın çarələr araması, xalqa doğru yürüməsi lazım və insanlığa can atan, həyatı qarşılayan, taleyimizə də, millətimizə [də] izçi şahrahi-ürfanı [izçi ürfanının geniş yolunu] göstərmək üçün təşkilat yapmaları vacibdir.

Mənim və mənimlə bərabər Quba bələdiyyə idarəsi əzasının [üzvlərinin] əqidəsi budur ki, Quba və o kimi qeyri xırda şəhərlər etinadan dur [uzaq] tutulmaz isələr, həyati-mədəniyyə və iqtisadiyyəminin birer məşəli kəsilib [olub], ətraflarındakı köyləri və guşeyi-nisyana atılmış qəryəcikləri [bir küncə atılıb yaddan çıxmış kiçik kəndləri] də tez bir zamanda kəndi işıqları ilə tənvir edərlər [ışıqlandırarlar].

Xalqı şu istənilən təriqə [yola] sövq etmək, onlara doğru yol göstərmək üçün əvvəlcə söylədiyim kimi, xalqçılarının düşünmələri və xalqa doğru yürümələri, daha doğrusu xalqın kəndi içindən rəhbərlər seçilməsi və onlara müzahirət [köməklik] göstərilməsi lazımdır. Quşu quş ilə tutarlar denilən kimi, xalq o zaman çabuqcasına istənilən tərəfə çevrilər və mətluba [arzuya] dəxi sarılar. Yoxsa təmimnamələrlə [sərəncamlarla], Nəzarət-

lərin rəsmi əmrləri ilə bir şey yapılamaz. Əvət, mətlubumuzu əldə etmək üçün xalqın kəndisi çalışmalı, kəndisi fəaliyyətdə bulunmalıdır.

Bədihidir [aydındır] ki, xalqı iqaz etmək [ayılmaq], xalqa rəhnümalılıq [bələdçilik] etmək ən əvvəl xalq müəssisələrinin, bələdiyyə idarələrinin vəzifəsidir. Şimdi baxalım xırda şəhərlər müəssisələri şu yolda birinci mühərrik [hərəkətverici güc] olduqları halda, şu rolu oynamağa müstəiddirlərmə [qabiliyyətləri çatırmı]?!

Misal üçün götürəlim Qubanı.

Amazasp xırsızları Qubaya təərrüz [hücum] etdikləri zaman bələdiyyə sandığını [kassasını] talan etdikləri kimi, bir çox mülklər sırasında Bələdiyyə idarəsi binasını da ehraq etmişdilər [yandırmışdılar]. Ən mühüm əşyanı, dəxi bir qaç səndaliyəni [stulu] iştira etmək [satın almaq] para fiqdanından [yoxluğundan] mümkün olmadığı üçün bələdiyyə cələsəsinə [iclasına] gələn bələdiyyə üzvü və ya rəisi kəndi səndaliyə qulpundan yapışaraq həman oraya qoşmuş və şimdüyə qədər də şu səndaliyələr üzərində oturmağa məcbur qalmışlardır. Məmafih [bununla belə], lazımlı bir xalq müəssisəsini bərhəyat etmək [yaşatmaq] üçün biz var qüvvəmizi sərf etmədən çəkinməyərək başqa çarələrə təvəssül [müraciət] etdik. Əhali içində ianələr toplayaraq vergiləri, qalıqları yığmaqla işə başladıq.

Əcəba böyləliklə bir iş yapmaq olarmı? Kəndisini idarədən aciz bir idarə xalqa yardım etmək, onların əzhanını [zehinlərini] açmaq kimi təşəbbüslərə iqdam edə bilərmə [addım ata bilərmə]? Ya şəhərin ümran və abadisinə [abadlığına, tərəqqisinə] sərfi-hümmət etməyi bacararmı?

Əhalinin elm və maarifə ehtiyacı olduğu kimi, şəhərlərin də inşaat və təmirə ehtiyacı vardır. Onlar yek-digərinin qeyri-qabili-təfiriq lazım və məlumudurlar [bir-birindən ayrılması mümkün olmayan iki şeydir]. Xalq mədəni olarsa, yurdları da abad olar.

Qubanın suya çox ehtiyacı vardır. Bu saat əlimizdə su yolu (vodapravod) və kanalizasiya projesi hazırdır. İştə şu projeni kağız üzərindən feilə çıxarmaq üçün milyondan ziyadə məsarif gərək. Şu paranı başqa yerdən əldə etməyə ümidimiz olmadığı üçün təbiidir ki, nəzərimizi hökumətə dikərək ondan müavinət bəkləyiriz. Və mən bütün imanımı inanıram ki, şu yollara sərf edilən paralar hədə və nafilə [boşa] getməz, biləks [əksinə], əhalinin daireyi-nəzərini tövsi [üfqünü genişləndirər], ruhən yüksək və cismən sağlam olmasına bais olar ki, o da Cümhuriyyətimiz binasını müstəhkəm etmək [möhkəmləndirmək] üçün ən lazımlı təşəbbüslərdən birincisidir.

Hökumətin kiçik şəhərlərə, o cümlədən Qubaya müavinət etməsi əhalinin şükranını mövcib [minnətdarlığına səbə] olduğu kimi, nəticəsində dəxi dövlət və millətimizin payidar səmərələr iqtitaf edəcəyi [qalıcı faydalar əldə edəcəyi] şübhə xaricindədir. Və əlavə, əfəndilər, ətrafi ilə 200 min nüfusa [əhaliyə] malik olan Quba, onun dilnişin seyfiyyələri [könül oxşayan yaylaqları] ilə, ruhərvər [ruha qida verən] yaylaları ilə, rayihənisar [ətirli] bağçaları ilə və eşq-əfza [məhəbbət artıran] təbiəti ilə neyçün vəhşət içində boğulsun? Cümhuriyyətimiz üçün gözəl bir kurort təşkil edəcəyi yerdə, neyçün oraya gedilməsindən qorxulsun? Yazıq de-

ylimi ona? Heyif deyilmi Azərbaycanımıza?!

Quba yalnız bir şairanə qitə [ərəzi] olaraq bitib getməyir. Şairanə olduğu qədər də, münbit və məhsuldar bir torpağa malik olmasından, Azərbaycan hüdudu daxilində birinci sıra mövqe tutsa gərəkdir.

Xatirlərdən çıxmasın ki, bütün keçən sənə zərfində paytaxtımız Bakı və bir qaç başqa məhəllər [yerlər] ancaq Qubanın məhsuləti ilə dolanıb, Qubanın ətməyi, əti, yağı, meyvəsi və daha qeyri məkuləti [ərzaq məhsulları] ilə iaşə qılınmışdır.

İştə, babadan qalma bir üsul ilə çalışan Quba rəncbəri məhəlli-füruşa bu qədər mətə tövdi etdiyi [satışa bu qədər mal çıxardığı] halda, texnikanın yeni sistem əsbabı [alətləri] ilə çalışmağa başlarsa, o zaman Qubanın həyati-iqtisadiyyətimizdə nə kimi mühüm bir nöqtə işğal edə biləcəyi təsəvvür buyurulsun.

Sırası gəlmişkən, onu da ərz edəyim ki, dəmiryol olmadığından bu qədər məbalığ [məbləğlərdə] məhsuləti sövq etmək yüksək fiyatlara tamam olduğu kimi, əzim müşkülət və şədaidə müsadif qalır [böyük çətinlik və müsibətlərə rastlayır].

Xaçmaz nədir, deyə bizə etiraz etmək istəyənlər şayəd bulunarsa, cavab olaraq deyəcəyəm ki, bəla həman orasıdır ki, dəmiryolu Xaçmazdan – sükənası [sakinləri] pək seyrək olan dəniz sahilindən keçirilmiş də, əhalinin qələbəlik yerləri şöməndifər [qatar] xəttindən 40 fərsəx məsafə kənarında qalmışdır.

Qubaya dəmiryolu çəkmək, 23 fərsəx məsafəsi olan Xaçmazdan oraya qol ayırmaq bir o qədər də çətin və məsarifli məsələ deyildir. Dəmiryolunun nə kimi

müsbət nəticələri olacağını tədaddan sərfi-nəzər edərək [saymaqdan vaz keçərək], mən onu ərz etmək istəyirəm ki, Qubaya dəmiryol çəkilməsini zaman və həyat tələb edir. İki yüz min Quba əhalisinin mənafeyi ilə yan-yanı olaraq, dövlətimizin mənafeyi də bunu istəyir. Qubaya, hər halda, dəmiryolu çəkilməlidir. Zira paytaxtımız Bakının və onun geniş mədəni [mədəncilik] dairəsinin buna ehtiyacı vardır və əlavə, dəmiryol hər yerə kəndisi ilə mədəniyyət daşıdığı kimi guşeyi-nisyanda fəramuş edilmiş [bir küncdə unutulub qalmış] bəxtsiz Quba əhalisi üçün də mədəniyyəti-məzkurə hamili olan [haqqında danışılan mədəniyyətin daşıyıcıları olan] ziyalıları, müəllimləri, həkimləri gətirər ki, onların yoxluğundan bir Allah bilir ki, nə qədər cismani və ruhani əzablara məruz qalmışız.

Və Quba da kəndi növbəsində ucuz fiyatlı dürlü mətalarla paytaxtımızı və Cümhuriyyətimizin başqa nöqtələrini təchiz edər. Qubada zürufat [qab-qacaq istehsalı], kərpic, ağac işləri, mənsucət [toxumaçılıq] və xalça kimi əl emalətləri dəxi vardır. Fəqət nə yapasan ki, yolsuzluqdan künci-fəramuşidə [unudulmuşluq küncündə] qalmalarından bir addım olsa irəliləyib, daireyi-fəaliyyətlərini genişləndəməyirlər. Zənnimcə, bir parça tərəqqi sayəsində şu kiçik karxanalardan böyük emalətxanalar, fabrikalar, səhneyi-vücuda çıxıb Cümhuriyyətimiz sənayesini sər-vətləndirə bilərlər.

Bu vaxta qədər çar hökumətindən bir şey bəkləmədiyimiz üçün qəzanın təqdirinə tən verərək [nə olar-olar deyərək] heç bir tədbir düşünəmməyiriz. Fəqət şimdi isə böylə deyildir. Şimdi ümid yer-

imiz vardır. Əvvəla, kəndi doğma hökumətimizdir. Quba bələdiyyəsi tərəfindən istida [xahiş] ilə müraciət edilən fəvqdə məzkur [yuxarıda deyilən] məsələlərə hökumətimizin laqeyd qalacağını zənn etməm. Hökumətimizin həman istidanı, yəni Qubanın 8 fərsəx məsafəsində olan “Əliəkbər bulağı” adı ilə müsəmma [adlanan] çeşmədən (mahal emaləti künlər [saxsı su boruları] ilə) su gətirmək, kanalizasiya etmək və Xaçmazdan dəmiryol çəkmək məsələlərini bu dəfə diqqəttəmmə ilə istema etməsi [dinləməsi] mənim ümidimi bir az daha təyid və təqviyə edir [artırır, gücləndirir].

*Quba bələdiyyə rəisi:
Əliabbas Əlibəyov*

MÜXTƏSƏR CAVAB

“Azərbaycan” ruznaməsinin [gündəlik qəzetinin] 11 şəvval [10 iyul] 221 nömrəli nüsxəsində “Qarabağlı” imzası ilə “Azdır” sərlövhəli məqaləni oxuyaraq, Qarabağlı əfəndinin “Parlamandakı Qarabağ vəkili ağızlarına su almışlar, guya bütün Məclisi-Məbusan həyatında bir kəlmə belə danışmamağa əhd etmişlərdir” kimi şikayətlərindən dolayı, fəaliyyətimiz xüsusunda bir neçə kəlmə söz deməyi, ümumiyyətlə, mənfəətdən xali [mənfəətdən uzaq, mənfəətsiz] görmürük.

“Azdır” zatən Qarabağ məsələsindən dolayı yazılmışdır. Qarabağ məsələsi nə qədər mühüm və vacib olsa da, Parlama-na dəxli olmayaraq, Vəziri-Daxiliyyə [Daxili işlər naziri] və Rəisi-Vükəlanın [Baş nazirin] vəzifələrindən idi. Madam ki, mü-

şarünileyhlərdən [adları çəkilən şəxslərdən] vəzifələrinin ifasında təkahül və təcahül [ehmalkarlıq və cəhalət] müşahidə olunmayıb, Parlaman onların işlərinə müdaxilə etməyə haqqı ola bilməz. Şu nöqtəyi-nəzərdən Qarabağ məsələsinin Parlamanında danışılmamağı, nümayəndələr təqsiri olmadığını hər kəs etiraf edər, zənn edirəm.

Parlaman kimi ali məhəldə [yerdə] lüzumsuz məsələ qaldırmaq Parlaman üzvlərinə və onları intixab edənlərə [seçənlərə] istehza və təməsxürdən [məsxərəyə qoymaq, qoyulmaqdan] başqa mənfəəti olmaz.

Dü çiz tireyi-aql əst dəmi-füru bəstən Bəvəqti-göftən, göftən bəvəqti-xamuş İştə Qarabağ nümayəndələri mada-mül-övqət [yeri gəldikcə] hökumət nümayəndələri ilə qızğın danışıda bulunublar, şifahi müzakirədən əlavə iki rəsmi məşruhə [şərh, bəyanat] Rəisi-Vükəlaya və iki istifta [sorğu] Parlmana veriblər. Nəticədə hökumət Qarabağa general-qubernator təyin edərək geniş ixtiyarla general-qubernatorluğa Xosrov Paşa bəy Sultanovu təklif etdi.

Xosrov Paşa general-qubernator mənsəbinin qəbulundan iba etməkdən naşi [imtinə etdiyinə görə], müşarünileyhi [haqqında danışılan şəxsi] razı etməyi Qarabağ nümayəndələrinə rücu [müraciət] etdi. Həman gün Bakıda sakin qarabağlıları və Xosrov Paşanı bəndənin mənzilinə cəm edərək, keşməkeşi-bisyardan [çox çəkişmədən, çox münaqişədən] sonra Xosrov Paşadan general-qubernatorluğu qəbul etməsinə riza alıb, Rəisi-Vükəlaya xəbər verdik.

Müəzzəmi-ileyh [o böyük şəxsiyyət] ar-

tıq şad olaraq Sultanova cəmi cihatda müavinəti müzayiqə etməməyi [hər cəhətdən köməyi əsirgəməməyi] vəd etdi. Sultanov isə Qarabağ övza və güzərişatının təshilində beqədri-vəsi [vəziyyətinin və gedişatının asanlaşdırılmasında gücünün yetdiyi qədər] səy və təlaş etməyi vəd verməklə bizləri mütməin [xatircəm] etdi. Bu anadək də Sultanovun millət və insaniyyət yolunda səmimi-qəlblə çalışmasından, razılıqdan qeyri bir söz belə istəmə olunmayıbdır [eşidilməmişdir]. Hətta Qarabağda Zəngəzurdan başqa əmniyyət və asayiş hökmfərma olması [hökm sürməsi] qəzetələrdə mükərrər [təkrar-təkrar] dərc olunmaqdadır. Qarabağda bunu inkar edən bir əhəd [bir nəfər] olmasa gərək.

Filhəqiqə [doğrudan da], Sultanov cənaablarının təşəbbüsü-fəhimələrindən [ağıllı təşəbbüslərindən] Qarabağ müsəlmanlarına az mənafe çatmayıbdır. Ermənilərin ştabı olan Xankəndi erməni əsakirindən [əsgərlərindən] cəbrən və qəhrən təxliyə olaraq [zorla və güclə təmizlənərək], müsəlman əsakirinə ştab qayrılmadı mı?

Ermənilərə möhkəm qala və səngərlər mənzələsində [yerində] olan kazarmalarını qaçqınlarından təxliyə və müsəlman əsakiri ilə zəbt olunmadı mı?

Şuşa qalasının binasından erməni hissəsində olan xəzinə, post və teleqraf müsəlman hissəsinə gətirilmədi mi?

Ermənilərin başlarının üstündə olan Üçmıx ermənilərdən alınıb müsəlmanlara səngər qayrılmadı mı?

Ermənilərin milli komitələri qovulub, əzələrinin [üzvlərinin] bəziləri Azərbaycan torpağından tərd [sürgün] və bəziləri kənd-

lərə qaçıb mütəvari olmadılar mı [gizlənmədilər mi]?

Ermənilərin mücahidi Amazasp öz müridləri ilə Azərbaycan torpağından təbid olunmadı mı [qovulmadı mı]?

Zəngəzurdə hökumət edib müsəlmanlara yeyilmə yarası mənzələsində [yerində] olan Andranik quldur dəstəsi ilə Azərbaycan sərhədindən çıxarılıb qovulmadı mı?

1905-ci ildən ermənilərin təsərrüflərində [ixtiyarında] olan Əsgəran kimi mühüm yol müsəlmanların ixtiyarına keçmədi mi?

İrad edirsiniz ki, Əsgəranı türklər açdı. Qəbul. Türklər açdı. Fəqət türklər Qarabağı təxliyə edəndən sonra hökumət və general-qubernator olmasaydı, Əsgəranı saxlaya biləcəkdiniz mi? Zənnimcə, nəinki Əsgəranı saxlamaq, bəlkə, Qalada mühasirələnib çörəksiz və suyunuz kəsilib məfluk və məfqud olacaqdınız [fəlakətə məruz qalacaq və yox olacaqdınız].

Qarabağ nümayəndələri Parlaman minbərinə qalxıb nə danışmalıdırlar?

Hökumət Qarabağa etina etməyib, müavinət və istimdaddan təkahül edir [imdad etməkdə laqeydlik göstərir] desək, yalan demiş olarıq.

General-qubernator fəaliyyətsizlik edir desək, haqqa pərdə çəkmiş olarıq.

Hökumətin istimdadı və verdiyi kafi güc və silah ilə bir yerdə genə də ermənilər bizə zor, hüququmuzu təzyiq və ixtiyarımızı təhdid edirlər desək, bu da yersiz olmaz [mı?]

Parlaman kimi ali məclisdə, Parlaman minbəri kimi müəlla kürsiyi-xitabətdən [uca xitabət kürsüsündən] Parlaman üzvünün danışığına cəmi islam aləmi göz və

qulaq verir, Parlaman qəhvəxana və məbuslar dərviş deyillər ki, ağızlarına gələn möhmilat və latalatı [boş, mənasız və faydasız sözləri] danışmaqla xalqı özlərinə güldürsün.

Hər suxən cəyi və hər nüktə məqami darəd!

Məqami-insafda dursanız, Azərbaycan kimi bir yaşında hökumətdən bu az zamanın ərzində bundan artıq iqdamat və xidmət [addımlar və xidmətlər] tələb etmək insafdırmı?

Qarabağ rifahəti və istirahəti yolunda mal və can müzayiqə etməyən [əsirgəməyən] gənc hökumətin əleyhinə Parlaman minbərindən danışmaqdan nə mənfəət hasil ola bilər?

*Qarabağ məbuslarından:
Bahram bəy Vəzirov*

GƏNCƏ İRƏVAN QAÇQINLARININ HALI

İrəvan kəndlilərinin evləri talan edilərək mal-əmlakı qarət, oğul-uşaqları, ata və anaları qırılmış, bədbəxt və fəlakətdə müsəlman qaçqınları Gəncəyə varid olduqda [gəlib çatdıqda] istasyonda pərişan və müdhiş bir halda qalmaqdadırlar. Bunlara heç bir müavinət və himayə edilməyir. Dövlət tərəfindən bunlara ayda hər birinə yarım pud un verilsə də, bunun da üçdən bir hissəsi buğda, biri arpa və biri də torpaqdan ibarətdir.

Alınan məlumata görə, məzkur [deyilən] ərzağın da vaxtında verilmədiyi biçərə mühacirləri pərişan və pozğun bir halda salır. Çox ola bilər ki, şu fəlakətdələrin

bir çoxu vaxtilə sahibi-dövlət və sərvət olduğu halda, indi böylə bir pərişan hala düşmüşlərdir.

Əcəba, bu kimi insanlar böylə bir pozğun və pərişan şərait miyanında [ortasında] yaşaya bilirlərmi? Xayır. Bunlar get-gedə gərək əlil və naxoş olub qırılsınlar. Odur ki, bunların bir çoxu xəstəliklərə düşər olub qırılmaqdadırlar və bisahib, bihimayə olduğundan bir çoxu əynindəki paltar içində dəfn olunurlar.

Məlumumuzdur ki, Gəncə şəhərində Cəmiyyəti-Xeyriyyə vardır. Əcəba, şu Cəmiyyətin böylə yerlərə yardımı olmayıb, nə kimi işlərdə himayət əlini uzadıb möhtaclaqların ehtiyacına çatacaqdır.

X. Ayn.

NƏSİB BƏY HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

- 1 -

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Keşlə şöbəsi iclasında biz Keşlə kəndinin zəhmətkeş xalqı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub çox məhzun olduq [hüznəndik]. Millət və vətənin istiqlalı yolunda nə qədər fədakarlıq göstərən bir vücudun bizim üçün nə qədər lazım və layiqli olduğunu bilərək, o vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edirik. Parlaman üzvləri əfəndilərdən bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

(İmzalar)

- 2 -

Müdiri-möhtərəm əfəndi!

Biz aşağıda qol çəkən Bakı unçuları “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və məhzun olduq. Öylə vətən, millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edirik. Və ricamız yerinə yetişməyincə, fikrimizdən əl götürməyəcəyik və Parlaman əzaları [üzvləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

(50-yə qədər imza)

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Salyan qəza qaimməqamının Bakı qubernatoruna teleqrafı

Eylülün [sentyabrın] 9-dan Biləsuvar pristavı teleqrafla xəbər verir ki, Hacı Babaxanın könüllü dəstəsi Lənkərandan Biləsuvar yolu ilə İrana getdikdə, Lənkəran və Cavad qəzalarının camaatından cəbri və xudsəranə [zorla və özbaşına] olaraq camaatdan nəqliyyat üçün bir çox atları zəbt etmişdir.

İttixaz edilmiş tədabirdən [görülmiş tədbirlərdən] dolayı indiyə qədər şu atlar sahiblərinə verilməmişdirlər. Camaat şikayət edir. Türk zabiti Zivərbəyovun təhtində [komandasında] olaraq qoşunun bir hissəsi İran Biləsuvarında durmuşdur və bunların zabitanı [zabitləri] dürlü hüddud işlərinə müdaxilə etməkdədirlər. Şu məlumatı bəyan etdikdə sizdən düsturüləmə [təlimat] gözləyirəm.

Qəza qaimməqamı avəzində: Sultanov

Bir çocuq tapılmışdır

Qara şalvar və mil-mil köynək geyinmiş Əbdülhüseyn adında dörd yaşında bir çocuq tapılmışdır. Çocuq atasının adını bilməyib, dayısının adı Məhəmməd-hüseyn olduğunu söyləyir. Hərgah bir qəç günə qədər çocuğun sahibi bulanmazsa, onu saxlayan Ələvsət Axundzadə hökumətin ittilası ilə [hökumətə xəbər verməklə] çocuğa sahib duracaqdır.

Adres: Mariinski küçə, nömrə 62-64 və ya Gimnaziçeski və Tatarski küçələrin küncündə nömrə 165-167.

Birja

Kerenski minlik 1.100 manat, 250-lik 1.040 manat və xırda 2 faizdir. Nikolay beş yüzlüyü 1.150 manat, yüzlüyü 240 manat və xırda 80 faizdir. Gümüş manat 50 manat və xırda 20 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 558 manat və kağız li-rəsi 140 manatdır. Tiflis parası 3 faizdir.

“MÜSAVAT”DA

- Ucarda “Müsavat” firqəsinin eylül [ün] 20-də Molla Cəlalın sədarəti və Məşhədi Əşrəf Kərimzadənin katibliyi ilə olan şöbəsinin iclasında ikinci məsələ olaraq qəç olunmuşdur [qərara alınmışdır] ki, Maarif Nəzarəti tərəfindən Ucar məktəbinin təmir olunması rica olunsun.

- Eylülün 19-da “Müsavat”ın Kürdəmir şöbəsinin Manaf Məlikov sədarəti və Mahmudovun katibliyi ilə olan iclasında şöbənin təcdid [bərpa] edilməsi qərar verilməmişdir.

- Eylülün 19-da Hacıqabul istasyonda “Müsavat”ın Bakı Komitəsi tərəfindən göndərilmiş Yusif İbrahimli hazır olduğu halda “Müsavat” şöbəsinin iclası vaqə bulmuşdur. Mərkəzi Komitə şu istasyonda fəhlələrdən ötrü gecə kursu açılması üçün Maarif Nəzarətindən bir müəllim xahiş etməyi qəç etmişdir.

- “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin Komitəyə varid olmuş [gəlib çatmış] bəratülqövlü mövcibincə [protokolu əsasında] Komitə Türkan məktəbi üçün müəllimlər göndərməsi haqqında Maarif Nəzarətinə müraciət etmişdir.

- Ümum mədən dairəsində işləyən müsəlman fəhlələri üçün mədənlər dairəsində gecə kursları açılmaqdan ötrü fəhlələrin ricası üzərinə “Müsavat” Maarif Nəzarətinə müraciət etmiş və kurs açılmasını rica etmişdir.

- Balaxana köy şöbəsinə məzkur [adı çəkilən] köy əhalisi ehtiyacı haqqında Mərkəzi Komitəyə varid olmuş bəratülqövlə istinadən “Müsavat” Ərzaq Nəzarətinə müraciətən təvəqqe etmişdir ki:

1) Payız vürudu [payızın gəlməsi] münasibətilə köy əhalisinin əkin vaxtı yetişməyə görə onlara toxumluq verilsin və;

2) Məhərrəm ayının vürudu həsəbi [səbəbi] ilə köy əhalisinin məsaciddə [məscidlərdə] əzadarlığa sərf etmək üçün lazımlı miqdarda qənd, çay və qara buraxılsın.

- Bir çox Zəngəzur fərariləri [qaçqınları] ianə almaq üçün “Müsavat”a müraciət etməsi haqqında firqə, Ümuri-Xey-

riyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] məlumat vermişdir.

- “Müsavat”ın Balaxana köy şöbəsi camaat ehtiyacı üçün ərzaq və manufaktura istəməyi xüsusunda “Müsavat”, Kəndçilər İttifaqı sklad məmurlarına müraciətdə bulunmuşdur.

- “Müsavat”dan Ərzaq Nəzarətinə şu məzmununda bir məktub göndərilmişdir:

“Ərzağın nə dərəcədə baha olduğu, fəhlələrin aldığı maaşları məxaricini ödəyə bilmədiyini sizə məlumdur. Get-gedə şübahalıq artmaqdadır.

Bu axır zamanlar mədən dairələrində ərzağın bahalıqından firqəmizə bir çox şikayətlər gəlməkdədir. Ərzağın hökumət tərəfindən ucuzlanması arzulanır. Firqəmiz fəhlələrin məvəciblərinin artması ilə fəhlələrin halının yaxşılaşmayacağını nəzərə alaraq, fəhlələrin xahişlərinə görə, mədən dairələrində hökumət çörəkçi dükanları və ərzaq anbarları açılmasını təmənnə edir.

Fəhlələrin firqəmizə şü xüsusda təkrar müraciətdə bulanmaları cəhətinə, Nəzarətin [Nazirliyin] işbu məsələyə dair nə rəydə bulunmasını elam etməyinizi [bildirməyinizi] rica edirik.”

- “Müsavat”ın Ağ şəhər şöbəsində mədən dairəsində yaşayan əmələlərin – ki ibarət olsun Atlasov, Lianozov, Bıxovskiy, Şibayev, Rotşild, “Russkiy neft” və Mantaşev zavod əmələ nümayəndələrinin – bəratülqövlü mövcibincə [protokolu əsasında] hökumət tərəfindən Sentrodoma [Mərkəzi Ev Komitəsinə] və kooperasiya

tiflərə əmələlərdən ötrü buraxılan ərzağ[ın] bundan sonra fəhlə nümayəndələrinə verilməsi haqqında “Müsavat” Ərzaq Nəzarətinə müraciət etmişdir.

- Sabunçuda Hüseyin Əbdüləli oğlu polis tərəfindən təhqir edildiyi cəhətinə “Müsavat”a bir ərizə vermişdir. “Müsavat” şü xüsusda Sabunçu-Balaxana polis müdürünə müraciət etmişdir.

- Cümə günü eylülün 26-da gündüz saat 12-də Parlaman binasında Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” fraksiyası bürosunda şəhərdəki firqə üzvlərinin ümumi iclası təyin edilmişdir. İclasda “Müsavat”ın Bakı Komitəsinə yeni heyət seçiləcəkdir.

- Balaxana mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi idarə üzvlərinə elan edir:

İşbu eylül (sentyabr) ayının 28-də yekşənbə [bazar] günü saat 2-də 3 təşrinivəldə (oktyabrda) yeni intixab ediləcək Bakı Komitəsi intixabında [seçkisində] iştirak etmək üçün əzanın [üzvlərin] ədədinə biltənasüb hər əlli nəfərdə bir nəfər nümayəndə intixabı icab etdiyindən [lazım gəldiyindən], əzaya məxsus iclas təyin edilmişdir.

İclas idarədə təşəkkül edəcək. Ümum əzanın təyin edilmiş vaxtda təşrif gətirmələri rica olunur. Vaxt tənq [dar, az] olduğu cəhətə əksəriyyət gözəldilməyib, on nəfər də hazır olarsa məclis qanuni hesab ediləcək. Binaənilyəh [ona görə], iclasa təşrif etməyənlər[ın], əksəriyyət təşkil edilmədiyini təqdirə iclas qanuni olmamış deyər etiraz etməyə haqları olmayacaqları dəxi ittilə [xəbər] verilir.

AZƏRBAYCANDA

Qalaqayından

Aləmşümül Cahan müharibəsi bitdi. Nikolaylar yox olub neçə-neçə taxt-tacları sərniğun oldu [devrildi, başsağı oldu]. Neçə dövlətlər ayaqlar altında əzilib, məhv və nabud [yox] oldu. Övzayi-zəmanə [vəziyyət] dəyişib başqa bir rəng aldı.

Hər bir millət öz hüququnu qanıb, mədəniləşməyə çalışıb, vəzifeyi-milliyələrində sabitqədəm [məhkəm] olub, hərə öz dərdinə bir gün ağlayıb, istiqbalda [gələcəkdə] min dürlü arzular bəsləyir. Fəqət yüz illərdən bəri bihuş kimi düşən türk milləti bugünkü gün Azərbaycan bayrağı altına toplanıb, əl-ələ verib, bir millət olub, sidqi-dil ilə [səmimi qəlblə] birləşib, qardaş misal ittihad etməklə əcnəbiləri heyətdə qoyub, cümlə millətlərin diqqətlərini özlərinə cəlb etdikləri sırada içərimizə yenə nifaq düşdü. Yenə biz əski adətlərimizdən geri durmayıq. Səbəbi isə bir para xainlərin və bir para köhnə adət etmiş qərəzi-şəxsiyyəyə yürüdümlü müfəttinlərin [fitnəkarların] içərimizə nifaq salmalarıdır.

Hərgah bir Allaha sitayiş edib, bir peyğəmbərə iman gətirib, bir şəriət hökmünə əməl edib, bir hökumətə boyun qoyuruqsa, bəs niyə onlar eylülün 6-da bayram edib, biz isə 7-də edirdik? Hərgah biz də özümüzü islamlıq dərəcəsinə çatdırmış olsaydıq, o halda biz də cümlə azərbaycanlı qardaşlarımızla milli bayramımızı bir gündə edərdik. Necə ki, bizdən siva [başqa] cümlə azərbaycanlılar etdilər.

Məncə, buna ayrılıq deyər! Doğrudan-doğruya hərgah bizi azər-

baycanlı qardaşlarımızdan ayırırlarsa, o halda lazımdır ki, adımızı dəyişib özümüzə qeyri bir ad təsmiyə edək [ad qoyaq]. Və hansı millətə mənsub oluruqsa, biz də o millətlərlə bayram edək ki, dəxi avara qalmayaq.

Bir əcnəbi keçən gün məndən sor[uş]du: Bayram nə gündür? Dedim: Yarın. Güldü. Dedim: Niyə gülürsən? Dedi: Canım, bu gündür. Dedim: Sən bizim milli bayramımızı məndən yaxşı bilirsən? Yarındır. Dedi: A canım, axır sizin başınız Bakıya bağlıdır. Onlar bu gün ediblər. Dedim: Canım, biz başımızı heç yerə bağlamayıb, həmişə açıq gəzərik. Biz onlara qarışırıq. Dedi: Bəs siz nə millətsiniz? Dedim: Hələ bir millətə mənsub olmayıb, avarayıq. Dedi: Bəs nə vaxta kimi avara qalacaqsınız? Dedim: Qoy özümdən böyüklərdən sor[uş]um, sənə cavab deyərəm!

Şimdi möhtərəm qarelərdən rica edirik, bizə bir ad qoysunlar ki, dəxi avara qalmayaq.

Avara qalmış

GÜRCÜSTANDA

Yük vaqonları

Amerika heyəti Gürcüstan dəmiryollarından xahiş etmişdir ki, sentyabrın 20-dən etibarən hər gün yüklənmək üçün Batuma 90 vaqon versin.

Təzə üçlük

Gürcüstan hökuməti təzə üç manatlıq kağız pul buraxılmasını qərara aldığından, bu günlər buraxılacaqdır.

Gürcüstan dəmiryollarında

Hökumətin qərarına görə, Gürcüstan dəmiryolları idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [hərbi fəvqəladə vəziyyət] altında elan edilmişdir. Tiflis milis naçalniki V. A. Sulakvelidze öz mənəbində qalaraq müvəqqət general-qubernator təyin edilmişdir.

Gürcüstan heyəti

İtaliyaya gedəcək Gürcüstan siyasi heyəti xəbər verildiyinə görə iqtisadi məsələlərdən başqa, siyasi məqsədləri dəxi təqib edəcəkdir.

Odessaya gedən paroxodlar

Poti təriqi [yolu] ilə yunan paroxodu “Strimon” Batumdan Odessaya əzimet etmişdir [yola düşmüşdür]. “Xersiti” paroxodu isə birbaşa Odessaya getmişdir.

ELANLAR

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnazieskinin küncündə.

9093

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vassermandan çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Berlin Darülfünunu doktoru N. Melkumyan[ş]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çarşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Doktor

Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

İttifaqən

Satılır bir dükən 3 qapılı, Torqovı küçədə nömrə 20-22 “Kommerçeski” qəhvəxanaya müraciət edə bilərlər.

11405

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumən elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919 sənəsi qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] 28 iyul həmin sənə qanunu üzəriylə Lənkərana və Azərbaycan Astarasına paroxod cəmiyyətləri paroxodlarında onların məsuliyəti ilə mal apararlar mal aparmaq üçün icazə almaqdan azad edilirlər.

Zikr olunan yerlərə (kirjimlərdə, yelkənli lodkalarda və sairələrində) mal aparmaq qadağan olunur.

T-264

**Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Elan**

səh. 441. “Seyyidüş-şühəda əleyhissəlam”: “şəhidlərin rəhbəri, başçısı”; Məhəmməd peyğəmbərin miladi təqvimlə 680-ci ildə Kərbəla çölündə qətlə yetirilən nəvəsi Hüseyin nəzərdə tutulur.

Voljski-Kamenski Ticarət Bankı

səh. 441. Rusya imperiyasının ən böyük banklarından biri olan, əsası 1870-ci ildə qoyulmuş Volqa-Kama Kommersiya Bankı nəzərdə tutulur. Bu bankın Bakıdakı şöbəsi 1890-cı ildə açılmışdı.

Teleqraf xəbərləri

səh. 443. “B. Z.”: Berlində 1855-1944-cü illərdə nəşr edilmiş gündəlik “Berliner Börsen-Çaytung” [Berliner Börsen-Zeitung] qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 445. “Ferdinand”: 1908-1918-ci illərdə Bolqarıstan çarı olan I Ferdinand nəzərdə tutulur.

Nəzarətlərdə

səh. 446. “kinə”: toz şəkildə acı dərman; kinə ağacının qabığından düzəldilən bu dərman isitmə xəstəliyinin müalicəsində işlədilir.

“de Deba”: 1789-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Jurnal de Deba” [Journal des Débats] qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 447. “erkəkləri Araz nəhri üzərinə apararaq”: qəzetdə çayın adı təhrif edilmişdir.

Dağıstanda qiyam

səh. 448. “Borba”: 1917-1921-ci illərdə Tiflisdə rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. Rusiya Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyasının orqanı idi.

Batum məktubları

səh. 449. “Lazistan”: Türkiyədəki etnik qruplardan olan lazların yaşadıkları əraziyə verilən ad; Osmanlı dövlətində Trabzon vilayəti daxilində Lazistan sancağı mövcud olmuşdur. Lazistan sancağının inzibati mərkəzi əvvəllər Batum, Batumun ruslar tərəfindən işğal edilməsindən sonra isə Riza şəhəri idi.

səh. 450. “düyuni-ümumiyyə”: Osmanlı dövlətinin xarici və daxili borcları.

“Düyuni-Ümumiyyə İdarəsi”: Osmanlı dövlətinin xarici və daxili borclarına nəzarət edən beynəlmiləl qurum.

“Orrayt, ayem...” [All right, i am]: “yaxşı, mən...”

“Naş kray”: Batumda 1919-1920-ci illərdə nəşr edilmiş ictimai-siyasi və ədəbi qəzet; Könüllü ordunun tərəfini tutmuşdur.

İslahi-xəttə dair

səh. 453. “haqla batilin münasibəti kimidir”: qəzetdə “batilin” yerinə “batinin” getmişdir.

səh. 454. “əhli-fənn münasib görməyir”: “görməyir” yerinə qəzetdə səhvən “görür” getmişdir.

Müxtəsər cavab

səh. 458. “Dü çiz tireyi-əql əst dəmi-füru bəstən / Bəvəqti-göftən, göftən bəvəqti-xamuş”: (farsca) “iki şey insanın ağına ziyandır: danışmaq lazım olan yerdə susmaq və susmaq lazım olan yerdə danışmaq.” Beyt Şirazlı Sədinin “Gülüstan” adlı əsərindəndir.

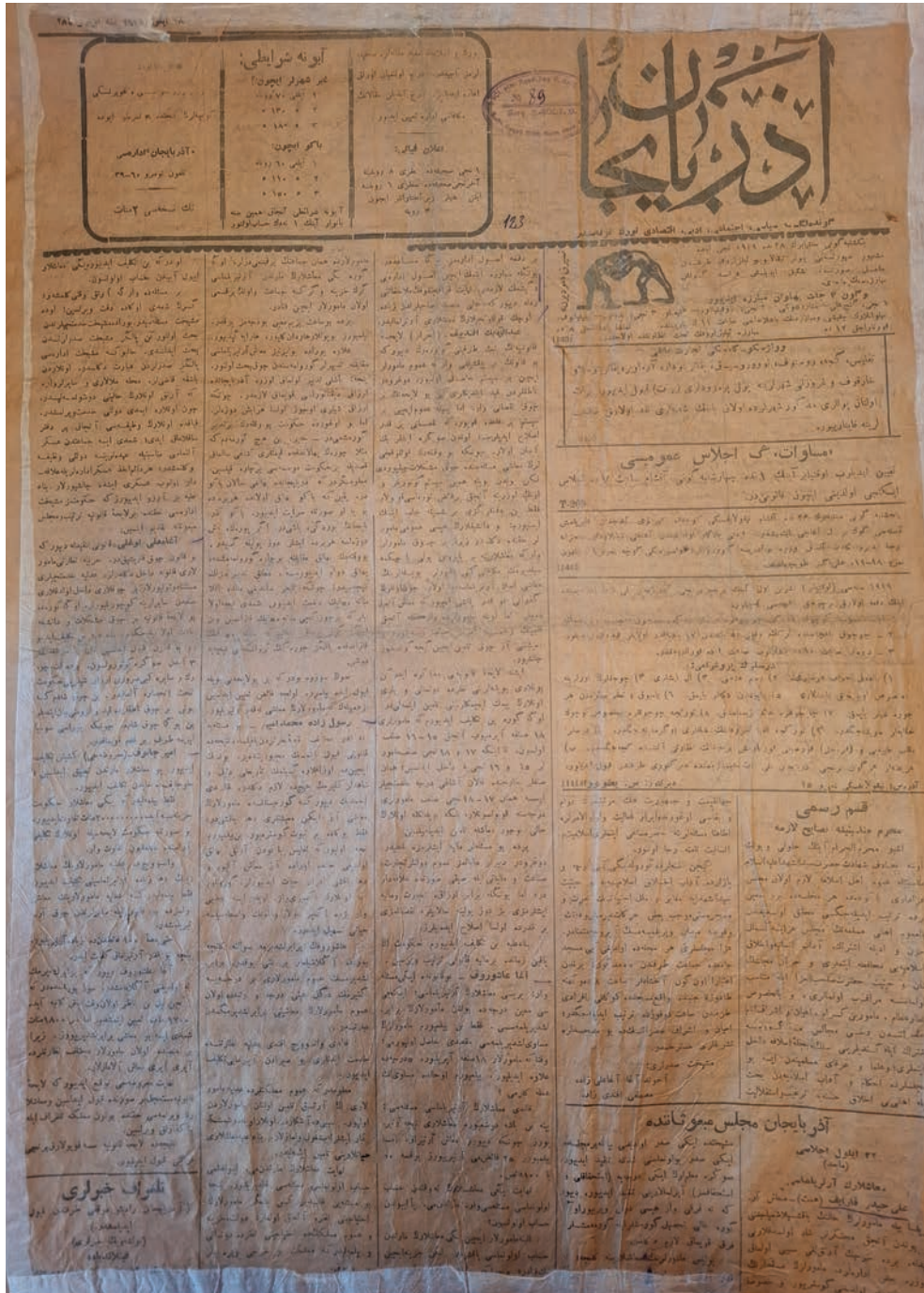
“iki istifta Parlaman veriblər”: qəzetdə “istifta” yerinə “istiftah” getmişdir.

səh. 459. “yeyilmə yarası”: çox əziyyət verən pis yara, dəri vərəmi.

“Hər suxən cayı və hər nüktə məqami darəd!”: “Hər sözün öz yeri və hər nöqtənin öz məqamı var!” (farsca)

“Parlaman minbərindən danışmaqdan nə mənfəət hasil ola bilər”: “danışmaqdan” yerinə qəzetdə “danışmamaqdan” getmişdir.

“Azərbaycan” qəzetinin 284-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Bazar, 28 sentyabr 1919-cu il, nömrə 284

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 3 məhərrəmül-haram sənə 1338. 28 Eylül 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə.

SİRK “MODERN”

Yekşənbə günü sentyabrın 28-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücudə gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

- Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
- 1-nci: Gənc Əli – Staroşvili.
- 2-nci: Raqenbaum – Tələbə D. U.
- 3-ncü: Naməlum – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11401

“MÜSAVAT”IN İCLASI-ÜMUMİSİ

Təyin edilib oktyabr ayının 1-də çaharşənbə günü axşam saat 7-də. İclas ikinci olduğu üçün qanunidir.

T-269

VOLJSKİ-KAMENSKİ TİCARƏT BANKI

Tiflis, Gəncə, Rostov, Novorossiysk, Yekaterinodar, Armavir, Yekaterinoslav, Xarkov və Qroznı şəhərlərinə pul pərvodları (bərət) qəbul edir.

Bərət olunan pulları məzkur [deyilən] şəhərlərdə olan bankın şöbələri nağd olaraq sahiblərinə qaytarır.

9100

***

Pəncşənbə günü sentyabrın 24-də axşam Nikolayevski küçədə qırmızı ağacdan qayrılmış, dəstəyi göy bir əl ağacı itmişdir. Qiymət [i] yadigar olduğundan, ağacı tapanlardan acizənə rica edirəm mükafat almaq üzrə bu adresə göndərsinlər: Ofiserski küçə, nömrə 9. Telefon nömrə 19-98, Əliəkbər Topçubaşov.

11413

***

1919 sənəsi təşrin-i-əvvəl (oktyabr) ayının birində birinci Azərbaycan Milli ünəs edadısında ilk dəfə olaraq bir çocuq bağçası açılır.

- 1) Ümumilə kiçik yaşdakı çocuqlara dərslər məzkur [deyilən] çocuq bağçasında veriləcək.
- 2) Çocuq bağçasında erkək və qız 5 yaşından 7 yaşına qədər olanlar qeyd və qəbul edilir.
- 3) Dərslər saat 10-da başlanıb saat 14-də qurtaracaqdır.

Dərslərin proqramı:

- 1) Biləməli [əməli, praktiki] hesab dərsləri;
  - 2) Rəsm dərsləri;
  - 3) Əl işləri;
  - 4) Çocuqların özlərinə məxsus oyuncaq yapmaları;
  - 5) Palçıqdan şəkillər yapmaq;
  - 6) Pambıq və toxmi-sairədən hər cür şeylər yapmaq;
  - 7) Çocuqlara aid jimnastik;
  - 8) Türkcə çocuqlara məxsus kiçik hekayələr söylənəcəkdir;
  - 9) Türkcə əlifba hürufatının [hərflərinin] şəkilləri öyrədiləcəkdir.
- A) Dərslər Məktəbi-Tibbiyyəni [Tibb məktəbini] və Frebel kursunu [bağca tərbiyəçiliyi kursunu] qurtarmış bir xanımın nəzarəti altında keçəcəkdir.

B) Ərizələr hər gün birinci Azərbaycan Milli ünvan gimnaziyasında, direktoru tərəfindən qəbul edilir.

Adres: Nikolayevski, nömrə 15.

*Direktor: S[əlimə xanım] Yaqubova
11414*

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Məhərrəm münasibətilə nəsayehi-lazimə [lazımlı nəsihətlər]

İşbu bu məhərrəmül-həram ayının hülulu [gəlib çatması] və bunun önünə müsadif [təsədüf edən] şəhadəti-həzrəti-seyyidüş-şühədə əleyhissəlam münasibətilə ümum əhli-islama lazım olan məclisi-əzadəri [əzadarlıq məclisi; yas saxlama məclisi] Bakıda da hər məhəllədə birer müəyyən yerdə tərtib ediləcəyi mühəqqəq [qəti]

olduğundan, bilümmü əhaliyi-müslimənin [bütün müsəlman əhalinin] məclisi-əzaya kamali-hüzün və ədəblə iştirak, adabi-insaniyyə [insana xas ədəbi] və əxlaqi-islamiyyəni mühafizə etmələri və cərəyani-məclisin şan və heysiyyəti-həzrəti-sahibül-əza ilə mütənasib olmasına mürafiq olmaları [cərəyan edən məclisin, əza sahibinin şanına və heysiyyətinə layiq olmasına fikir vermələri] və bilxüsus [xüsusilə] nüzzari-əzam, məmurini-kiram, əyan və əşrafi-ənam həzrətindən [uca nazirlərdən, böyük məmurlardan, xalqın zadəganlarından və mötəbərlərdən] dəxi məcalisi-məzkurəyə [deyilən məclisə] iştirakla kəndilərini silki-mübəccəleyi-əslafa [uca sələflər silkinə, təbəqəsinə] daxil etmələri və üləma və ürəfayi-müslimindən [müsəlmanların alimlərindən və ariflərindən] isə bu məclislərdə ehkam və adabi-islamiyyədən [islamiyyətin hökmlərindən və ədəb qaydalarından] bəhslə əhalini əxlaqi-həsənəyə tərgib [gözəl əxlaqə həvəsləndirmələri] və istiqlalyyəti-cahanqiymət [dünyalara dəyən istiqlalyyətimiz] və Cümhuriyyəti-fələk-mərtəbətimize [şanlı, dərəcəsi uca, başı göylərə dəyən Cümhuriyyətimizin] davam və bəqası [qalıcı, əbədi olması] uğrunda ibrəzi-fəaliyyət [fəaliyyət göstərmələri] və ülul-əmərlərə itaətən [buyruq sahiblərinə, millətin üzərində söz sahibi olanlara, dövlət başçılarna itaət etməklə], məsələlərinə həsr-i-məsai etmələri [öz işləri ilə məşğul olmaları, səy göstərmələri] islamiyyət və insaniyyət naminə rica olunur.

Keçən sənələrdə görüldüyü kimi küçə və bazarda adab [və] əxlaqi-islamiyyəyə və heysiyyəti-seyyidüş-şühədəyə müğayir [şəhidlərin rəhbərinin şanına uyğun olmayan] və miləli-əcnəbiyyənin nifrət və

məsxərəsini mövcib [əcnəbilərin nifrətinə və məsxərəsinə səbəb olacaq] bəzi hərəkəti-qeyri-məşruənin vüqusuna [qanunsuz hərəkətlərin baş verməsinə] meydan verilməmək ayrıca mütəmənnadır [xahiş olunur].

Əza məclisləri hər məhəllədə olduğu kimi, məscidi-camedə camaat tərəfindən mahi-məzkurun [deyilən ayın] 1-dən etibarən 10 gün axşamlar saat 8-də və Köhnə Tamojna cənbində vəqə [yanında yerləşən] məsciddə könüllü əfradı [əsgərləri] tərəfindən saat 9-da tərtib ediləcəkdir. Əyan və əşraf həzrətindən da bu məscidlərə təşrifləri müstərhəmdir [xahiş edilir, rica olunur].

*Məşixət [Şeyxülislamlıq idarəsi] sədrləri:
Axund Ağa Ağaalizadə,
Mustafa Əfəndizadə.*

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

22 eylül iclası

(məbəd)

Maaşların artırılması

Əliheydər Qarayev (Hümmət) - Maaş artırılma belə, məmurların halının yaxşılaşmayacağını və bundan ancaq möhtəkirlər[in] şad olduqlarını qeyd ilə, bir də xərcin artıqlığı səbəbi olmaq üzrə bəzi idarələrdə məmurların miqdarının lüzumundan fəzlə olduğunu göstərir və xüsusən Məşixətdə [Şeyxülislamlıq idarəsində] iki sədr olduğunu bəyanla, bir məc-

lisdə iki sədr bulunmasını şiddətlə tənqid edir. Sonra müəllimlərin iki dərəcəyə (istehqaqlı və istehqaqsız) [qabiliyyətli və qabiliyyətsiz; haqqı çatan və çatmayan] ayrılımlarını tənqid edir. Deyir ki, nə fərqi var, həpsi dərslər verir və ona görə ali təhsil görmüşlərlə görməmişlərə fərq qoymaq lazım deyildir.

Polis məmurlarının maaşlarına gəlincə, nə qədər artırılma da, onlar rüsvət alacaqlar, çünki bir dəfə üsuli-idarəmiz buna müsaiddir. Bununla mübarizə etmək üçün üsuli-idarəni dəyişmək lazımdır. Nəhayət, Kravçenkonun mülahizətini rəddlə [fikirlərini, nöqtəyi-nəzərini rədd edərək] deyir ki, ali mənəsb sahiblərindən ziyadə kiçik qulluqçuların maaşları artırılmalıdır.

Abdulla bəy Əfəndiyev (Əhrar) - Layihəyi-qanuniyyənin müsbət tərəfini götürərək deyir ki: Bu qanunun bir yaxşılığı var ki, ümum məmurlar üçün bir sistem hasil olur. Doğrudur, natiqlərdən qeyd etdikləri kimi, bu layihənin bir çox nöqsanı var. Amma yenə ümum üçün bir sistem, bir qayda qoyur ki, nöqsanı bir qədər islah edilərsə, ondan sonra işlər pək asan olar. Çünki bu vaxtadək qulluqçuların maaşı məsələsində çox müşkülət çıxırdı. Lakin bundan böylə həmin sistem götürülür və onun üzərinə ancaq bir faiz norması qoyulur. Fəqət diqqətlərinizi bir şeyə cəlb etmək istəyirəm.

Bu danışıqların həpsi ümumi məmurlar haqqında deyildir. Zira bir çox məmurlar var ki, maaşlarına bir papiro pulu, ya çəkmə sildirmək mükafatı kimi baxırlar. Böylələrinin maaşı əsla artırılma da olar. Çün onların güzəranı o qədər yaxşı keçir ki, maaş almaya da bilər. Amma öy-

lə məmurlar da var ki, ancaq qələminin zəhməti ilə imrari-həyat edir [ömür sürür], məişətini az-çox təmin üçün gecə-gündüz çalışır. İştə, layiheyi-qanuniyyəni müzakirə edərkən bunları, böylələrini nəzərdə tutmalı və bəri onların yemək-icməklərini təmin etməlidir.

Ona görə, mən təklif edirəm ki, məmurları 18 sinifə ayırmayıb ancaq 15-16 sinif olsun. Tainki 17 və 18-ci sinif məmurlar 15 və 16-cıya daxil edilsin. Həman siniflər xaricində qalan aşağı dərəcə xidmətçilər isə həman 17-18-ci sinif məmurları dərəcəsinə qoyulsunlar. Bəlkə böyləliklə onların halı bu cür maaşla təmin edilə bilsin.

Bir də bu məsələlər maliyyə işlərimizə bağlıdır. Doğrudur, deyirlər maliyyəyatımız ümum dövlətlər ticarət, sənəat [sənaye] və maliyyəti ilə sıxı surətdə əlaqədar. Amma bununla bərabər, ərzaq, ticarət və maliyyə işlərimizi biz düz yoluna sala bilər, nöqsanımızı bir qədər də olsa islah edə bilərik. Binaənileyh [ona görə], mən təklif edirəm hökumət ən yaxın zamanda bir maliyyə qanunu tərtib versin.

Ağa Aşurov - Bu qanunda iki məsələ var. Birisi maaşların artırılması, ikincisi müəyyən dərəcədə bulunan məmurların bərabərləşdirilməsi. Fəqət mən bilməyirəm məmurların müsaviləşdirilməsi məqsədi hasil olurmu? Vəqta ki [bir halda ki], məmurlar 18 sinifə ayrılır, beş dərəcə də əlavə edilir, bilməyirəm o halda müsavilik əmələ gələrmə?

Qaldı maaşların artırılması məsələsi, yenə mən başa düşməyirəm maaşları necə artırırız? Çünki deyirik maaş artırmaq,

amma bilməyirik 25 faizmi artırırız, yoxsa 50 və ya 100 faiz.

Nəhayət, yeni maaşların nə vaxtdan hesab olunması məsələsi var. Martdanmı ya iyuldan hesab olunsun? Əlbəttə, məmurlar üçün yeni maaşların martdan hesab olunması yaxşıdır. Lakin xəzinə üçün pək fənadır və çünki xəzinə camaatın bir qismidirlər, ona görə, yeni maaşların martdan artırılması gərək xəzinə və gərəksə camaat və onun bir qismi olan məmurlar üçün fənadır.

Bir də, bu saat bizim müəyyən büdcəmiz yoxdur. Bilməyirik bu pullar hardan gəlir, haraya gedir?

Əlavə, burada bu tez-tez maaş artırılması müqabilinə tədbirlər görülməsindən çox bəhs olunur. Məncə, başlı tədbir olmaq üzrə Azərbaycanda ərzaq diktaturası qoymaq lazımdır. Çünki ərzaq şeyləri ucuz olsa, hər iş düzələr. Amma bu uğurda hökumət bu vaxtadək bir tədbir görmüşmüdür? Xayı. Mən heç görmədim ki, məsələni çörək bahalandıqda qiymətləri aşağı salmaq qəsdilə bir hökumət müəssisəsi bir çarə qılsın.

Məlumunuzdur ki, Azərbaycanda bahalıqı salan Bakıdır. Yəqin ki, Bakı bahalıq olanda hər yerə də bu, ya o surətlə si-rayət edir [keçir]. Bakı Azərbaycanın ürəyi, başıdır. Əgər ürək, baş düzəlsə, hər yerdə işlər düz yol ilə gedər. Bu vaxtadək bahalıq müqabilinə bir çarə görülməmişsə, bahalıq davam edirsə, mütləq tədbirsizlik nəticəsidir. Çünki tacir satdığı malda əqəllən [ən az] manata əlli qəpik mənfəət edir. Şimdi necə ola bilər ki, bir çörəkçi manata əlli qəpik qazansın və

bizlər buna göz yumaq, halbuki manata əlli qəpik qazandıqda baxınız çörəyin girməyə neçəyə düşür?

Son sözü budur ki, biz bu layihəni böylə qəbul edə bilmərik. Əvvəlcə faiz təyin edilsin. Biz də bilək ki, məmurların maaşı nə qədər artırılır.

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin - Bu məsələyə nə qədər müxtəlif nöqtəyi-nəzərlərdən baxılsa da, nəticədə qanunu qəbul etmək məcburiyyətindəyiz. Bunun üçün də uzaqlara getmək, tarixi dəlil və şahidlər gətirmək heç də lazım deyildir. Qaldı Əhməd [Cövdət] bəy deyir ki, Gürcüstanda məmurların maaşı az ikən məişətləri daha yaxşıdır. Fəqət buna da bir sübut göstərməyir. Mən bilməyirəm necə olur ki, Tiflis Bakıdan artıq bahalıq olduğu halda, orada az maaş alır və daha yaxşı imrari-həyat edirlər [yaşayırlar, ömür sürürlər]. Görünür ki, onların iksiri var. Öylə isə nə eybi var, biz də iksir bular və onun vasitəsilə həyatı təşkil edərik [yüngülləşdirərik].

Aşurovun bərabərləşdirmə sualına gəlincə, burada anlaşılmaz bir şey yoxdur. Bərabərləşdirmək ümum məmurları bir dərəcəyə gətirmək deyil, eyni dərəcə və rütbədə olan ümum məmurların maaşını bərabərləşdirməkdən ibarətdir.

Qaldı [Stanislav Aleksandroviç] Vansoviç əfəndi Ədliyyə Nəzarətində xidmət edənləri bu sıradan ayırmağı təklif edir. Məlumdur ki, ümum məmləkətlərdə Ədliyyə məmurları ən artıq təmin olunan məmurlardan olur. Səbəbi də aşkardır. Onlar öylə düşmüş ki, kənar işlərlə məşğul olammazlar. Binaənileyh [ona görə], maaşları həyatlarını təmin etməlidir.

Nəhayət, maaşların martdanmı, iyuldanmı hesab olunması məsələsi qaldırılır. Məncə, bu məsələni qaldırarkən yalnız məmurların ehtiyacını nəzərə almaq olmaz. Dövlət, xəzinə və ümum məmləkətin də ehtiyacını nəzərdə tutmalı və bilməlidir ki, məmləkət bu xərci verə bilməyir, ya yox? Odur ki, mən təklif edirəm yeni maaşlar iyul ayından hesab olunsun.

Bir məsələ də var ki, artıq vaxtı gəlmişdir. Gərək şimdi ona da diqqət verilsin, o da Məşixət [Şeyxülislam] məsələsidir. Burada Məşixət xidmətçilərindən bəhs olunarkən, yalnız Məşixət sədrindən bəhs edildi. Halbuki, Məşixət İdarəsi yalnız sədrərdən ibarət deyildir. Onlardan başqa qazılar, məhəllə mollaları və sairələr var ki, artıq onların halını düşünməlidir. Çün onlara indi dövləti xidmət [dövlət qulluğu] verilmişdir. Qabaqda onların vəzifəsi ancaq bir dəftər saxlamaq idi, şimdi isə camaatdan əsgər alınması münasibəti ilə öhdələrinə dövləti vəzifə yüklənmişdir. Hər daim əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarələri ilə əlaqədar olub, əsgəri işdə çalışırlar. Binaənileyh, biz arzu edirik ki, hökumətimiz Məşixət İdarəsi haqqında bir layiheyi-qanuniyyə tərtib və Məclisi-Məbusana təqdim etsin.

[Səməd ağa] Ağamalioğlu - Qanunu tənqidlə deyir ki: Bu qanun çox qarışıqdır. Hərbiyyə Nəzarəti məmurları qanuna daxil deyildirlər. Ədliyyə xidmətçiləri müstəsna tutulurlar. Bir çoxları daxil olduqları sinifdən sairələrinə köçürürlər. Ona görə də, bu layiheyi-qanuniyyə bir çox müşkülət və danışığa bəis ola biləcəkdir. Binaənileyh, mən təklif edirəm bu

qanun qəbul edilsin. Amma bir şərtlə ki, 3 aydan sonra götürülsün. Bir də ət, çörək və sairə kimi zəruri ərzaq şeylərini hökumət təhti-inhisara [inhisar altına] almalıdır. Mən çox şadam ki, bunu bir çox natiqlər də qeyd və lüzumunu bəyan etdilər. Mən buna çox şadam. Çünki burası sosializmə tərəf bir qədəm qoymağdır.

[Əbdüləli bəy] Əmircanov – (məruzəçi) Keşis təklif edir bu maaşlar martdan tətbiq edilsin. [İsak] Xocayev də maydan təklif edir. Fəqət bilməlidir ki, yeni maaşlar hökumət xəzinəsinə ayda 20 milyon manat təfavüt edir. Bu surətlə hökumət layihəsi ilə onların təklifi arasında 80 milyon təfavüt var. Vansoviç də Ədliyyə məmurlarının maaşlarının daha ziyadə artırılmasını təklif edir. Fəqət bilməlidir ki, Ədliyyə məmurlarının maaşı onsuz da bu qanunla sairlərindən çox artırılmışdır. Hətta bəzən 100%-dən də ziyadə artırılır. Məncə, bu qədər artırılmaq kifayət edər.

Ağa Aşurov deyir ki, bərabərləşdirmək nə olduğunu anlamamışdır. Söz burasındadır ki, keçən il mən nazir olan vaxt baş katibə ayda 1200 manat təyin etmişdim, amma siz 1800 manat. Şimdi isə bu maaşı bərabərləşdiririz. Zira, bir mənşəbdə olan məmurlar müxtəlif nəzarətlərdə ayrı-ayrı maaş alammazlar.

Nəhayət, məruzəçi təvəqqe edir ki, layihəyi-qanuniyyə müstəcəl [təcili] bir surətdə qəbul edilsin və maaşların verilməsi haqqında bütün məmləkətə teleqrafla binagüzarlıq verilsin [sərəncam verilsin].

Nəticədə, layihəyi-qanuniyyə səsə qoyularaq birinci qiraəti qəbul edilir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radyo mövqifi tərəfindən qəbul edilmişdir)

(Bolşevik xəbərləri)

Finlandiyada

Moskva – Helsingforsdan xəbər verirlər ki, Finlandiya Hökuməti bolşeviklərin sülh təklifini Seym fraksiyonlarına təqdim edəcəkdir. Estlanda [Estoniya], Fin, Litva və Latviya sosialistləri bolşeviklər ilə sülh əqd edilməsi [sülh bağlanması] üçün kəndi hökumətlərinə müraciət etməyi təhti-qərara almışlardır və əlavə, məzkur [deyilən] Sosialistlər İctiması Müttəfiq məmləkətlər fəhlələrinə müraciət edərək, sülh müzakirəsinə hökumətləri tərəfindən mümaniət edilməməsi [manecilik törədilməməsi] üçün var qüvvələrini işlətmələrini rica etmişdir.

İrlanda əhvalı

“Tayms” qəzetəsi yazır ki, eylülün 18-də İrlanda millətçilərinin nümayişi olmuşdur. Nümayişçiləri qovmaq üçün əsgərlər bir neçə dəfə atəş açmışlardı. Millətçilər də daşla müqabilədə bulunmuşlardır.

Varşavada

Varşava qəzetəsi “Kuryer”in xəbərlərinə [xəbərlərinə] nəzərən, Varşava fəhlələri içində xoşnudsuzluq [narazılıq] artmadır. Daha bir neçə fəhlə klubları qapadılmışdır. Fəhlələr içində təbliğat yarılarıq bolşevik ədəbiyyatı nəşr edilməmədir [yayılmamadır].

Avstriyada

Nauen – Vyana yanacaq qıtlığı davam etmədədir. Vyana elektrik mövqifləri [stansiyaları] ehtiyacı üçün ancaq bir-cə vaqon kömür vürud etmişdir [gəlmişdir].

Müharibə nəticələri

“V.” qəzetəsi Varşava əhvalını təsvir edərək yazır ki, əhali müdhiş günlər keçirməkdədir. Beş sənəlik müharibə nəticəsi olaraq əhali aclıq ölümünə məhkum qalmışdır. Çöllər əkilməmiş, bir çox köylər təməlinə qədər təxrib edildiyindən [dağıldığından], avara qalmış köylülər kəndlərinə bir mələca [siğınacaq] bulamayırlar.

Hərbi əməliyyat

Aral cəbhəsində müvəffəqiyyət. Aral dənizində 11 ədəd düşmən gəmilərini zəbt etmişik. Gəmilərin bir neçəsi taxıl ilə yüklənmişdir. Bizim tərəfdən tələfat olmamışdır.

Kazakların içində bolşevizm

Dabravol ordusu kazakları briqadası ictima [iclas] edərək bolşeviklər tərəfə keçmək qərarını çıxardıqdan sonra bizim orduya mülhəq olmuşlardır [qoşulmuşlar].

Kubanda üsyan

“Kubanski kray” qəzetəsi yazır ki, Stavropol vilayəti ətrafında əməliyyatda bulunan Yaşıl ordu Kuban oblasti ətrafına gələrək dəmiryollara hücum etməyə başlamışlardır. Tixoretsk mövqifinə yaxın bütün dəmiryol körpülərini təxrib etmişlərdir [dağıtmışlar]. Mövqif mühafizi olan ka-

zakları tələf edərək qatarları atəşə tuturlar.

Hərbi əməliyyat

Pskov dairəsində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] tərəfindən mütəəddid qəryələr [bir çox kəndlər] zəbt və işğal edilmişdir. Kurskun iyirmi fərsəx məsafəsində müharibə davam edir. Oskol dairəsində qitəatımız yeni cəbhələr işğal etməyə məcbur olmuşlardır. Kalaç ətrafında müvəffəqiyyətli hücumlarımız tövsiyə-dairə etmədədir [əhatə dairəsini genişləndirməkdədir]. Kotluban mövqifi üzərində şiddətli müharibə gedir. Petropavlovsk dairəsində düşməni müvəffəqiyyətlə təzyiq edirik.

Moskvada

İrticailərin yeni sui-qəsdləri onu sübut edir ki, Denikin açıq müharibədə Qızıl ordunu məğlub edəmməyəcəyini anladığı üçün Şura Rusiyası içlərinə mübəliləg [təbliğatçılar] göndərmək yolu ilə əksinqilabı diriltmək istəyir. Amma Denikin buna da müvəffəq olammayacaqdır. Zira arxamızda baş qaldıran əksinqilab həşəratı həman yerində boğulduqları kimi, Şura Hökuməti Denikini açıqca olaraq müharibə etməyə məcbur edəcəkdir.

Təlimi-ümumi

Moskva - Petroqrada Komissarları Şurası təlimi-ümumi layihəsi tərtib edirlər. Layihə mövcubincə [layihəyə əsasən] 17-dən 50 yaşına qədər savadsız əhali 6 ay içində təlimə alısmalıdır. Savadsızların miqdarı Petroqradda 140 minə qədərdir.

Gizlədirlər

Finlandiya monarxistləri qəzetəsi yazır ki, Şura Hökumətinin Finlandiyaya etmiş olduğu sülh təklifini nəşr etməyi Xariciyyə naziri qeyri-mümkün hesab etmişdir.

Norveçdə tətillər

Finlandiya qəzetələrinin əxbaratına [xəbərlərinə] nəzərən, hərəh Norveç mətbəə əməlləri ilə sahibkarlar arasında saziş hüsula gəlməzsə, başqa əməllər dəxi onları müdafə edərək tətillər elan edəcəklərdir.

Türküstan bolşevikləri

Türküstan müsəlman bolşevikləri fəvqəladə konfransında aşağıdakı qərar çıxarılmışdır:

Şərq inqilabçıları əməli hərəkatlarla cahan imperializmi ilə mübarizəyə başlamışlardır. Xitada [Çində] görülən inqilab hərəkatları bunu bizə isbat edir. Əqsayışərqdə [Uzaq Şərqdə] Xita kommunistlərinin müsəlləh [silahlı] çıxışları, Hindustan, Əfqanıstan, İran və başqa Şərq məmləkətlərinin cahan imperializmi ilə mübarizəsi kommunizm fikrinin Şərq ölkələrində cəygir olduğunu [qərarlaşdıqını, özünə yer tutduğunu] bizə göstərir. Ona görə, Türküstanın Mərkəzi Şura Hökumətinə mülhəq olmasından naşi [qoşulmasından ötrü] Şura başçıları təbrik etmək lazım gəlir.

Bu qərar çıxarıldıqdan sonra Türküstan müsəlman zəhmətkeşləri namından [adından] Mərkəzi Şura Hökumətinə təbrik teleqrafnaməsi göndərilmişdir.

İngiltərə nümayəndələri

“K.” qəzetəsi xəbər verir ki, Estoniya

Hökuməti İngiltərəyə müraciət edərək Şura Hökuməti ilə ümumi müzakirata başlayacaq Baltik dövlətləri müşavirəsinə nümayəndələr göndərilməsini istida qılmışdır [xahiş etmişdir]. İngiltərə Hökuməti razı olduğu təqdirdə, İngiltərə nümayəndələri bolşeviklərlə görüşəcəklərdir.

Belçika kralının əzimi

Belçika kral və kraliçası Vilsonu ziyarət etmək üçün Amerikaya əzimət etmişlərdir [yola düşmüşlər]. Onlar bir ay Amerikada iqamət edəcəklər [yaşayacaqlar].

Avstriya intibahnaməsi

Avstriya Hökuməti Macarıstanda intibahnamələr nəşr edərək [vərəqələr yayaraq] əhalini Avstriyaya mülhəq olmağa [birləşməyə, qoşulmağa] dəvət edir. İntibahnamənin axırında denilir ki:

“Alman irqindən olduğunuzu unutmayın. Avstriya nemsələrinə mülhəq olmaq fürsətindən istifadə edin. Düşününüz ki, alman millətinin bir saşq [tavan] altında yaşamaq zamanı yetişmişdir. Hərəh siz mülhəq olmağa riza versəniz, almanlığa böyük bir xidmət etmiş olarsınız.”

Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] və sülh müahidənaməsi

Vaşinqton Xariciyyə İşləri Komisyonu Vilsondan rica etmişdir ki, müahidənin [sazişin] Lehistana təəllüq edən [Polşa haqqındakı] məzmunu ilə Senatı aşına qılsın və həmçinin müahidənin Avstriya, Macarıstan, Bolqariya və Türkiyəyə əlaqədar olan qisimlərini dəxi Senata bildirsin.

QƏZETƏLƏRDƏN**Romaniyanın müavinəti**

Mötəbər mənbələrdən xəbər verirlər ki, dörd ədəd Romaniya minonos gəmisini Odessaya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Gəmilər komandanı Dabravol komandanı ilə görüşüb bolşeviklərlə mübarizə üçün Romaniya Hökumətinin müavinət edəcəyini xəbər vermişdir. Romaniya Hökumətinin bu təklifi Dabravol Baş komandanlığına xəbər verilmişdir.

Saratov əhvalı

Tsaritsından “V. V.” qəzetəsinə xəbər verirlər ki, bolşevik Baş komandanı Mironov üsyan edib sentyabrın 20-də Saratovu işğal etmişdir. Şəhərdə olan komissarları həbsə almışdır. Mironovun qəsd general Mamontov ilə birləşməkdir. Bu üsyan Tsaritsın cəbhəsində hərəkat edən bolşevik əsgərləri arasında həyəcana bəis olmuşdur. Dabravol ordusunda bu üsyan böyük əhəmiyyət verirlər, çünki bu müvəffəqiyyət bolşeviklərin Cənub ordusunu fəlakətlə təhdid edir.

Ufanın təxliyəsi

Sibiriya qəzetələri xəbər verirlər ki, bolşeviklər təcili surətdə Ufa şəhərini boşaltmaqdadırlar. Şəhərdə olan mühim-mati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat, silah-sursat] və əhalinin qiymətli şeyləri aparılmaqdadır. Protesto edənləri güllələyirlər.

Cənub ordusu köməyinə gətirilən Qırımı Ordu hissələri arasında xoşnudsuzluq [narazılıq] vardır. Dəfələrlə bu iş üstə əsgərlər arasında üsyan olmuşdur. Çin əsgərləri komissar Kalvini öldürmüşlər. Bolşeviklər Ufanı müharibəsiz təslim etmək niyyətindədirlər.

Moskvada hökumət dəyişikliyi

Tiflisdən xəbər verirlər ki, Moskvada müharibəsiz olaraq hökumət təbəddül etmişdir [dəyişmişdir]. Viktor Çernov başda olmaq üzrə Müttəfiqlər tərəfindən təsdiq edilmiş sosialist firqələri hökumət başına keçmişlərdir. Bu dəyişiklik bu qərar üzrə Denikin Moskvaya üzərinə hərəkatını dayandırmaq ümidində olan bolşeviklərin xəbərdarlığı ilə olmuşdur. Bu xəbər hələ təsdiq edilməyir.

Trotskiyə sui-qəsd

Moskvada edilən kəşfiyyata görə Trotskinin qatarını patlatmaq istəyirmişlər. Lakin Cənub cəbhəsindəki müharibələrə görə bu iş baş tutmamışdır.

Tətillər əleyhinə

İsveçrədə Fəhlə İttifaqının Nümayəndələr Şurası 100 səs əleyhinə 262 səsle ümumi tətillər rədd etmişdir.

Almaniya lokomotivləri

Berлиндən xəbər verirlər ki, Almaniya alınan lokomotivlər fransız dəmir-yol xətləri üçün yaramayırlar. Çünki dəmir-yol relsləri Almaniya lokomotivləri ağırlığına tabavər olamıyır [dözmür]. Fransa Hökuməti bu lokomotivləri Almaniya iadə etmək [qaytarmaq] fikrindədir.

CÜMƏ GÜNKÜ XƏBƏRLƏRDƏN**Vilson İtaliya haqqında**

Təbliğat məqsədi ilə Vilson səyahət edərək İtaliyadan fəvqəladə razı olduğunu bəyan etmiş və “İtaliya Almaniyanın əlverişli təkliflərinə aldanaraq Müt-

təfiqlərlə birlikdə müharibə etdiyi üçün namusuna qarşı getməmişdir” demişdir.

*(Mütəfiqlər Qafqazya heyəti
radyo xəbərləri)*

Hicazda

Hicaz övzasını [vəziyyətini] London qəzetələri aşağıdakı qərar üzrə təsvir edirlər:

“Məkkədə həyəcan var deyə çıxan dürlü şayiələrə inanmamalıdır. Hicaz kralı paytaxtını bir dəfə olsun tərk etməmişdir. Asayışı-ümumiyyə orada büsbütün təmin edilmişdir. Zəvvar hər tərəfdən Məkkəyə gələrək özləri üçün mənzil və arzaq asanlıqla bulurlar. Hicaz Krallığında heç bir dürlü iğtişaş və müharibə yoxdur.”

Amerikada tətillər

Londonda nəşr olunan “Tayms” qəzetəsinin xəbərlərinə [xəbərlərinə] nəzərən, Şimali Amerika fəhlələri tətillər başlamışlardır. Siyasi dairələrdə bu tətillər həyəcana bəslənmişdir.

Fiume məsələsi

Lion – Amerika mürəxxəsləri [nüməyəndələri] bəyan edirlər ki, Vilson düstürüləməsinə [təlimatnaməsinə] görə Fiume məsələsi oranın beynəlmilləşdirilməsindən başqa bir təriq [yol] ilə həll ediləmməyəcəkdir. Sülh Konfransında olan İngiltərə nümayəndələrinin əksəriyyətinin rəyi dəxi böylədir.

Kolçak ordusunun həzimetli

Şayiata görə, Kolçak Cənubi ordusunun komandanı general Belov Torqaya qaçmışdır.

Tomskun işğalı

Sibiryadan yetişən xəbərlərə görə, Tomsk Sibirya Qırmızı ordusu və Lopakov üsyançı dəstələri tərəfindən işğal edilmişdir.

TÜRKİYƏDƏ

General Harbord İstanbulda

İstanbulda Amerika səfərinin “Türk dünyası” qəzetəsinə təbliği.

Amerika mürəxxəsləri [nüməyəndələri] mister Ravendal cənabları general Harbord ilə rəyasəti altında bulunan heyəti-məxsusə haqqında dün axşam qəzetəməzə atidəki [aşağıdakı] məlumatı təbliğ etmişlərdir:

“Rəis Vilson tərəfindən general-majör komandan Harbordun rəyasəti altında bir heyəti-məxsusə [xüsusi bir heyət] Şərqi-Qərbdə [Yaxın Şərqdə] təhqiqat icrasına məmur edilmişdir.

Amerika zabitanı [zabitləri] ilə mütəxəssislər və katib ilə tərcümanlardan mürəkkəb [ibarət] olan heyəti-məxsusə, rəfaqətində [yanında] amerikalı iki müxəbir bulunduğu halda, əvvəlki gün “Marta Vaşinqton” vaporu ilə müvəsilət etmişdir [gəlib çatmışdır].

Heyət Amerika siyasi mürəxxəsləri mister Ravendal ilə Amerika siyasi fəvqəladə mürəxxəsləri amiral Bristol yavəri kapitan Qrinsley tərəflərindən istiqbal edilmişdir [qarşılanmışdır].

Bundan sonra heyət önümüzdəki cümə ertəsi günü İslahiyyəyə getmək üçün səyahət hazırlıqları ilə məşğul olmuşdur.

“Marta Vaşinqton” gəmisi İstanbulda

qalacaqdır. General Harbord Amerika ordusunda şöhrəti-məxsusə ehraz etmiş [xüsusi bir şöhrət qazanmış], Kuba, Filipində ifayə-vəzifə edərək, Amerikanın Avropaya göndərdiyi qitəati-əsgəriyyə qərargahı-ümumisi ərkani-hərbiyyə rəisi [hərbi qüvvələr baş qərargahı rəisi] sifəti ilə 1917-də Fransaya gəlmişdir. Fransada mütəəddid [çoxsaylı] müharibələrdə müvəffəqiyyətlər ehraz etmişdir.

Heyət əzasından [üzvlərindən] general Mak-Koy Fransadakı Amerika ordusu sövqiyyət rəisi olub, Filippin, Kuba və Meksikada çox şöhrət almışdır. Heyətin digər əzaları general Mozeli ilə məruf [tanınmış] mühəndislərdən mister Poland, iqtisadiyyat müdiri Kamberland və ordu ətibbasından doktor Tilesdir.”

* * *

Dün mühərrirlərimizdən biri heyət ərkənindən general Mozeli ilə görüşmüşdür. General heyəti-məxsusənin məmuriyyət və vəzaifi [vəzifələri] haqqında dünkü nüsxəmizdə verdiyimiz təfsilatı təyid [təsdiq] etdikdən sonra, heyətin Qafqazya və Ermənistandan əvvəl Anadolu içərilərində təhqiqat icrasına qərar verdiyini söyləmişdir.

Heyət əzası dün öylədən [günortadan] sonra səfərxanada bir ictimə əqd edərək [iclas keçirərək] gec vaxta qədər müzakirə ilə məşğul olmuşdur. Bu ictiməyə Amerika mürəxxəsləri-siyasi mister Ravendal cənabları da iştirak etmişdir.

General Harbord Babi-alidə

Rəis Vilson tərəfindən Qafqazya və Ermənistanda təhqiqat icrası üçün 50 ki-

şilik bir mühüm heyətlə göndərdiyini və əvvəlki axşam şəhərimizə müvəsilət etdiyini [gəlib çatdığını] yazdığımız Amerika heyəti-məxsusəsi rəisi general Harbord dün məiyyəti ərkani [yanındakılar, onu müşayiət edənlər] ilə birlikdə Babi-aliyə gələrək Sədrəzəm [Baş nazir] paşa ilə digər Kabinə əzasını və rüəsayi-hökuməti [hökumət böyüklerini] ziyarət etmişdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Hərbiyyə nazirinin təqirini isteməsindən [rəsmi müraciəti dinləndikdən] sonra qərara alınmışdır:

Cümhuriyyətin Mənzil müfəttişliyi dəri zavodu güşadı [açılması] haqqında Hərbiyyə Nəzarətinin layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maliyyə nazirinin Bakı gömrükxanası müfəttiş məvacibinin artırılması haqqındakı təqirini isteməsindən sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Layihə təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maarif nazirinin təqirini isteməsindən sonra qət edilmişdir:

Maarif nazirinin Cümhuriyyətin başqa-başqa edadi məktəblərində 600 stipendiya [tələbə təqaüdü] və İstanbul ali və edadi məktəblərində 50 stipendiya təyini haqqındakı layihəsini təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maarif nazirinin Göyçay şəhərində Realni məktəbi güşadı haqqındakı təqriri istemasından sonra qərara alınmışdır:

Layihəni təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Ərazi nazirinin təqririni istemasından sonra qərara alınmışdır:

1) Ərazi nazirinin təşəbbüsü rədd edilsin.

2) Ərazi nazirinə təcili surətdə qaçqın və köylülərə ərazini əkmək üçün toxum vermək haqqında məruzə təqdimi tapşırılsın.

- Posta və Teleqraf nazirinin təqririni istemasından sonra qət edilmişdir:

20 milyonluq fondan Posta və Teleqraf Nəzarətinə Bakı radio mövqifi [radiostansiyası] məsarifəti hesabına olaraq 100 min manat buraxılsın.

- Ədliyyə nazirinin təqririni istemasından sonra qət edilmişdir:

Kulinskini Xüsusi Təftiş və İstintaq Komissiyonu üzvlüyünə təyin etməli. Komissiyon başqa-başqa idarələrdəki sui-istəməlləri [sui-istifadələri, qanunsuzluqları] təhqiq edəcəkdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- İşbu günlərdə Qars nahiyəsi müsəlmanları nümayəndəsi Xariciyyə naziri həzrətlərini ziyarət edərək idarə haqqında ətraflıca məlumat vermişlərdir. Nümayəndələrin məlumatına görə, Qars nahiyəsi müsəlmanlarının əhvalı pək cidd-

didir. Zira, ərzaq məsələsi onları düşündürür. Hal-hazırda orada Amerika Müavinət Komitəsi fəqət [ancaq] ermənilərə müavinət etməkdədir. Nazir həzrətləri lazımi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsinə] vəd etmişdir.

- Maliyyə Nəzarəti bütün nəzarətlər və dövləti müəssisələrə müraciətən məlum etmişdir ki, bu vaxtadək dövləti xidmətçilərin məvaciblərinin bir hissəsi ümumi Zaqafqaziya pulları ilə verilir. Bundan sonra daha məvaciblər fəqət Azərbaycan parası ilə veriləcəkdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən Gəncə qəzasının iki qəzaya, yəni Gəncə və Şamaxor qəzasına təqsimi [bölünməsi] haqqında bir qanun layihəsi tərtiblə, Məclisi-Məbusana idxal ediləcəkdir.

- Baş Məsai [Əmək] müfəttişi Məsai Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, polis məmurlarının dövləti işlər üçün fəhlə tutması işləri nizama salınmaq haqqında lazımi tədabir ittixaz edilsin.

DAĞISTANDA QIYAM

Dərbənd əhvalı

Sentyabrın 23-üncü gecəsi Dərbənddən çıxıb, dünən Bakıya varid olan [gələnlər] dərbəndlilər ora əhvalı haqqında böylə məlumat verirlər:

Bunlar Dərbənddən çıxan gecə şəhərdə şiddətli atışma varmış. Kazarma yanında qoyulmuş ağır toplardan və dənizdən şəhər bombardman edilmiş. Şəhərin aşağı hissəsi dabravollar və məhəlli [yerli] yəhudilər əlində imiş.

Arvad-uşaqları şəhərin yuxarı hissəsindən çıxaranlar top atəsinə tutulurlar. Yalamada alınan xəbərlərə görə, iki gündür ki şəhərə top atılır. Belə görünür ki, qiyamçılar şəhərin aşağı hissəsini zəbt etmişlərdir və Dabravol ordusu Dərbəndi tərk etmişdir.

Dərbənd iğtişasının başlanmasını məzkur [deyilən] şəxslər böylə nəql edirlər:

Dabravol ordusu ətraf kəndlərdə qiyam başlanmasını bilib, neçə gün əvvəldən ətraf kəndlərə dənizdən top atırmışlar. Sentyabrın 19-da gecə saat 1-də kazarma yanında olan toplardan və dənizdən top atışı, sonra pulemyot və tüfəng atışması başlanmışdır. Qiyamçılar həman gecə şəhərə hücum edib şəhərin yuxarı hissəsində olan qalanı işğal etmişlərdir. Həman gecə və sabahı atışma davam etmişdir.

Sentyabrın 20-də gündüz qiyamçılar qaladan hücum edib şəhərin yuxarısı müsəlman hissəsinə daxil olmuşlardır. Dənizdən və kazarmadan atılan toplar şəhərin müsəlman hissəsində olan evləri və məscidləri yerlə yeksan etmişdir. Öylə bir ev yoxdur ki, oraya top dəyməmiş olsun.

Top güllələri əzəyi-nariyyəli [yandırıcı maddəli] olduğundan, bir çox evlər yandırmışdır. Yanğın hələ də davam edir.

Qiyamçıların pulemyotları vardır. Dağistanın Denikinə tabe olmasına və Dabravol ordusunun Dağistan içərilərinə yayılmasına xidmət edən bəylər şimdi Dabravol ordusu tərəfində olub qiyamçılarla atışırlar.

Qiyamçılar da onları arayırlar.

Son günlərdə böylə bir şeyiə var idi ki, guya qiyamçılar bolşevik ruhunda olub,

Dağistan ziyalı, sərvətdar və bəyləri[ni] xüsusən qırıp incidirlər.

Bu şeyiə həman yuxarıda zikr olunan bəylər məsələsindən nəşət etmiş [əmələ gəlmiş] əsassız xəbərlərdir.

Gələnlər deyirlər ki, qiyamçılar heç kəsi incitməyib, biləks [əksinə], əhaliyə, xüsusən qaçqınlara çox hörmət edirlər. Qiyamçılar əvvəlcə əhalini Dərbənddən çıxmağa qoymayıb deyirmişlər ki, qorxmayın bu dəfə biz axırıncı nəfərimizə qədər vuruşub Dağistanı xilas edəcəyik. Öldü var, döndü yoxdur. Qiyamçılar Dərbəndə daxil olduqları gün Qroznının qiyamçılar tərəfindən işğal edildiyini söyləmişlərdir.

Qroznıdan başlamış Dərbəndə qədər dəmiryol xətti dağıdılıb hərəkət qət edilmişdir [kəsilmişdir]. Yol olmadığından, Dərbənddə olan zirehli qatar oradaca qalmışdır.

Qiyamçıların dediyinə görə, bu günlərdə Petrovsk üzərinə hücum ediləcəkdir.

Dağistan xalqı özünü Dabravol ordusundan xilas etmək üçün bir adam kimi əlində silah ayağa qalxmışdır.

Azərbaycan dəmiryol qatari hal-hazırda Samur körpüsünə qədər gedib, ətraf kəndlərə dağılmış qaçqınları oradan yığıb gətirməkdədir. Bakıya gəlib çatan Dərbənd qaçqınları Azərbaycan dəmiryolunda gələrkən istər əhali, istər məmurlar tərəfindən yaxşı hörmət gördüklərini söyləyirlər.

Dərbənd işğalının təfsilatı

“S.” qəzetəsinin ən mövsuq [etibarlı] və etimadlı mənbələrdən aldığı məlumat görə, Dərbənd şəhəri Dağistan qiyamçıları tərəfindən işğal edilmişdir.

Dağıstanda yerləşmiş Dabravol qitəatını [hərbi birliklərini] və Denikin tərəfindən göndərilmiş yeni qüvvələri Dağıstan qiyamçıları təzyiq və əsir edərək, ləvazimati-hərbiyyələrini, dabravollar tərəfindən təxliyə edilmiş yerlərdə zəbt etdikləri toplar, mitralyozlar və başqa mühümhəmmati-hərbiyyə qənimətləri ilə təkmil edərək [tamamlayaraq], Dərbəndə yetişmişlərdir.

Dağıstan Cümhuriyyətini xilas etmək yolunda hərəkət edən qiyamçılara Denikin qarnizonunu tərkisilah etmiş qonşu qəryələr [kəndlər] əhalisi də mülhəq olmuşlardır [qoşulmuşlar].

Qiyam etmiş köylülər və Dağıstan qitəati ilə hər tərəfdən əhatə edilmiş Denikin donanma qarnizonu, gəmilərin də nizdən müdafiə etməsinə baxmayaraq, bir az müarizədən [mübarizədən] sonra təslim olmuş və şəhərdə olan top və mitralyozları və başqa mühümhəmmati-hərbiyyəni Dağıstan qitəati komandanlığının ixtiyarına vermişdir.

Qarnizonun bir hissəsi (hansı hissəsi və nə miqdarda isə məlum deyildir) dağıstanlılar tərəfinə keçmişdir.

Qarnizon təslim olduqdan sonra gəmilər atəşlərini kəsməmişdilər.

Məmafih [bununla birgə], dağıstanlıların vəziyyəti o qədər sarsılmazdı ki, şəhərdə bir az əsgər buraxaraq, dabravolardan alınan və dağlardan gətirilən toplarla istehkamat yaparaq Petrovska tərəf hərəkət etmişlərdir.

Petrovskda yerli əhali içində 48 yaşına qədər səfərbərlik elan edilmişdir.

Dağıstan mübarizəsindən aşağıdakı əhvalı nəql edirlər:

600 nəfərdən ibarət dabravol hissəsi 30 mitralyoz ilə Daşlaqar yaxınlığındakı

dərədən keçərkən pusuda oturmuş az miqdarlı qiyamçılar nagəhani [gözlənilməz] hücumla dabravollar içinə şaşqınlıq salaraq onları tələf etmiş və mitralyozlarının həpsini qənimət almışlardır. Bir neçə adam ancaq oradan salamat qurtara bilmişlərdir.

Vladıqafqazın təxliyəsi

Dağıstanlılar Məclisi tərəfindən alınan xəbərlərə görə, Çeçenistanda dəxi qiyamçılar hərəkətə başladığından dabravollar təcili surətdə Vladıqafqazı təxliyə edirlər.

Aldığımız məlumatlara görə, eylülün 9-da Qasım kənd əhalisi ictima [iclas] edib, bir heyət intixab edərək [seçərək] dabravollara göndərərək qan tökülməksizin kənddən çıxmaq təklifini etmişlərdir. Heyətə cavab olaraq dabravollar əhalini və heyəti atəşə tutmuşlardır. Bundan sonra fəqət əhali qiyam edərək Qasım kəndi işğal ilə Dərbənd üzərinə yürümüşlərdir.

NƏSİB BƏY HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

– 1 –

Möhtərəm müdir əfəndi;

Aşağıda qol çəkən birja tacirləri Nəsib bəy Yusifbəyli Rəisi-vükəlanın [Baş nazirinin] istefasının qəbul olunması səbəbinə öz narazılığımızı izhar etməklə, onun istefasını geri götürməyi Parlament əzasından [üzvlərindən] rica edirik. Ümidvarıq ki, möhtərəm Rəisi-vükəla həzrətləri millətin belə ağır bir vaxtında olmasını hiss edib istefasını geri qəbul buyurar.

(İmzalar)

– 2 –

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı İdarəetmə Cəlləsinə [şanlı, uca Parlament İdarəsinə].

“Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində qeyd olunmuş Nəsib bəy Yusifbəyli istefası, biz Hacı Cavad məscidi camaatına ildırım misalında əsər etdi və böylə fəal bir şəxsin hökumət başından getməsi nə qədər camaatdan ötrü müəəsis [təəssüflü] bir hal olduğu hamıya məlumdur. Binaənileyh [ona görə], biz Hacı Cavad və Nəzər məscidləri camaatı hər halda canən və lisanən [canla və dillə] çalışıb öylə bir fəal şəxsin istefasına razı olmadığımızı elam ilə [bildirməklə], yerində qalmasını rica edirik.

(İmzalar 400 qədər)

Qeyd: Nəzər məscidinin ruhanisi Hacı Şeyx Musa Axundzadə cənabları və bu iki məscidlərin rəisləri tərəfindən imzalar və bəratülqövl [protokol] təsdiq edilmişdir. Bu işin surəti Parlaman rəyasətinə təqdim edilmişdir.

– 3 –

24 eylül 1919.

Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin “Azərbaycan” qəzetəsində istefasını oxuyub çox məhzun olduq [kədərəndik]. Ümum Nardaran camaatı böyük məscidi-cameyə cəm olub özümüzə birinci vəzifə ədd [hesab] edib vətən, millət yolunda və fəqərəyi-kasibə yolunda böylə nəhayət dərəcə çalışqan bir zətin [şəxsin] fəaliyyətini nəzərə alıb istefasının qəbul edilməməsinə biz kənd camaatı rica edirik və Parlaman əyləşən nümayəndələrə rücu [müraciət] etdik ki, bu barədə bizə onlar kömək eylesinlər.

– 4 –

Məttəəssüf [təəssüf ki], bu axır vaxtda qəzetələrdə möhtərəm və müqtədir Rəisi-vükəlamız sevgili Nəsib bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefasını oxuyub, böylə sayis [siyasətçi; idarəçi] və münəvvər [ziyalı] zətin bu siyasətin nazik [həssas] vaxtında istefa verib iş başından çəkilməsinə arzuyi-milliyəmizə namüvafiq görüb, Yusifbəyli Nəsib bəy həzrətlərinin iş başında qalması həqiqi arzumuz olduğunu qəzetəniz vasitəsilə Məclisi-Məbusanımıza bildirib, o zəti-məali-sifətin [uca, ali keyfiyyətlərə malik o şəxsin] istefasının qəbul edilməməsinə, yəinki mənafeyivətən nöqtəyi-nəzəriylə yeni Kabinə təşkili lazım gəlsə təzə Kabinə təşkilini yenə də o möhtərəm simaya tapşırılmağı türklük naminə rica və təmənnə edirik.

Lənkəran qəzası

Türk Müəllim və Müəllimələr İttifaqı

– 5 –

Sevgili hökumət başçısı Nəsib bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası, doğrusu Lənkəran camaatını pək dağdar edib [ürəyinə dağ çəkib; kədərəndirib] əndişəyə salmışdır. Onun üçün yazıb qəzetə vasitəsi ilə Parlaman iltimas edirik ki, həqiqi vətənpərəst hökumət əri Yusifbəyli cənablarının “18 ay yabançılar və sosialist maskası taxan zalımlar çəngalından [caynağından] Lənkəran torpağını xilas etdiyi” naminə camaatımızın təvəqqesini rədd etməyib, məzkur [adı çəkilən] hökumət başçısını öz vəzifəsində saxlayıb istefasını qəbul etməsin, yəinki gələcək Kabinə təşkilini və rəisliyini o müqtədir və qeyrətli Vükəla sədrinə tapşırınsın.

Müəllim T. Ş.

– 6 –

Mərdəkan kəndində, Rəisi-vükəla Nə-sib bəy Yusifbəyli cənablarının istefası xüsusunda.

25 eylül tarixində saat 2 radələrində Mərdəkan kənd əhalisi Tağıyev məktəbinin binasında cəm olub, Rəisi-vükəla Nə-sib bəy həzrətlərinin istefa məsələsi müzakirə edildi. İclasda şu istefanın qəbul edilməməsi Parlamandan xahiş olunmasını qət etdik. Çünki Nə-sib bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefası biz millətin bədbəxtliyinə və işimizin irəli getməməsinə bais olar. Cümləmiz müşarünileyhdən [haqqında danışılan şəxsədən] tamami-lə razı olduğumuzu ərz və imza edirik.

Bu kağızı 500 nəfər imza etmişdir.

ATALAR, GÖNDƏRİNİZ ÇOCUKLARINIZI MƏKTƏBƏ

İbrət almalı acı baxış

Keçən il payız günlərinin birində Şamaxı qəzasından toplanmış 200-ə qədər əsgərləri təşyə etmək [yola salmaq] üzrə yaxın kəndlərdən əsgərlərin valideyn, qövm və əqrəbələri Şamaxı şəhərinə ic-tima etmişlərdi [yığışmışdılar]. Əsgərləri düzmüşlərdi ki, yola salsınlar, bunların valideyni, qövm və əqrəbələri və bir çox tamaşaçılar bir tərəfə toplanıb sakit bir halda durmuş idilər. Əsgərlər yola düşmədən qabaq onlara bir sual ilə müraciət etdim:

“Qardaşlar, siz uzaq bir şəhərə gedirsiniz. Burada sizin valideyninizlə ailəniz və uşaqlarınız qalırlar. Sizə lazım gələcək ki, vaxtbavaxt öz halınızdan, sağ və

salamatlığınızdan evlərinizə yazıb xəbər verəsiniz. Sizlərdən hansınız özünə lazım olan kağızı yazmağa qadırsə, əlini qaldır-sın.”

Möhtərəm qare [oxucu], necə zənn edirsən, neçə əl qalxdı? Təəssüf və həzəran [minlərcə] təəssüf ki, 200 əsgərdən bir əl olsun belə qalxmadı. Tərəfeyndə [hər iki tərəfdə] böyük bir məhzuniyyət [kədər] hüsula gəldi.

Bu qədər məbhutluqdan [çaşqınlıqdan] sonra əsgərlər üzlərini ataları tərəfinə döndərib məzlum-məzlum və bəlkə acı-acı baxışla baxdılar. Hərçənd onlardan bir kəlmə olsun söz çıxmadı, amma onların üzlərində bir çox sözlər oxumaq olardı.

Artıq diqqətlə mən onlara baxdım. Doğrusu, o cavanların üzündə riza [razılıq] və təşəkkür nişanı yox idi. O üzlərdə nəhayətsiz acılıq görünürdü... Məazallah [Allah eləməsin], lənətə oxşayan bir acılıq üzlərində nüməyan olurdu [görünürdü].

Atalar! Qorxunuz o acı baxışlardan! Çocuqlarınızı məktəbə göndəriniz, məktəbə!

Mustafa

ƏKİNÇİLƏRİN DƏRDİ

Bu son zamanlar payızlıq əkinin vaxtının hülulu [gəlib çatması] münasibətilə ətraf və əknafdan [ətraf yerlərdən] bir çox kənd camaatı “Müsavat” firqəsinə və Bakı qubernatoruna müraciətlə, hökumət tərəfindən əkinçilərə ucuz qiymətlə toxumluq buraxılması, yaxud toxumluq taxıl almaq üçün onlara xəzineyi-dövlətdən borc pul verilməsi haqqında təşəbbüsatda bulunulmasını istida [xahiş] edirlər.

MƏNZUMƏ

Əvvəldə bizlərə yox idi istinadgah,
Ağlardı hali-zarımıza göydə mehrü mah.

Təzyiq edərdi bizləri mazidə Əmrü Zeyd,
İsbat edərdilər bizə bihudə min günah.

Olmuşdu paymalı-əcanib hüququmuz,
Qoymuşdu qarə gündə bizi bəxti-rusiyah.

Öz paytaxtımızda kəsərlərdi bizləri,
Olmuşdu bizlərə o gözəl şəhr qatlgah.

Qurduq həzar şükr əsasi-hökuməti,
Tərsim edib livamıza təsviri-mehrü mah.

Qıldıq güşadə millət üçün bəzmi-məşvərət,
Toplandı hifz üçün vətəni halətək sipah.

Aldıq idarə başınaərbabi-danişi,
Bulduq da kəndi-kəndimizə məlcə vü pənah.

Millət gəlib də qeyrətə anlar hüququnu,
Rahət yaşar da bunda əvət, yoxdur iştibah.

Məhzuz olar görən səni, ey babi-məşvərət.
Təqbil edər cidarını hər gündə min cibah.

Qılsın Cənabi-Haq səni mə'mur ilələbəd,
Olsun qapın güşadə, əya şanlı bargah!

Həmrahın olsun ey Vətən iqbalü məs'ədət,
Ensin mələk təvafına, ey əski qıbləgah.

Gülsün bizə baharın, açılısın çiçəklərin,
Pür-bərf dağlarından axıb çağlasın miyah.

X. Ayn.

*Şuşa:
İbrahim Tahir Musayev*

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Yalama ibtidai məktəbi**

Yalama məktəbi-ibtidai müdiri Maarif nazirinə teleqrafla, bələdiyyə xidmətçiləri məktəbi həcz [müsadirə] eylədiyi cəhətlə dərslərə şüru edilmədiyini [başlanmadığını] xəbər verib, məktəbin həczdən azad olunmasını xahiş edir. Nəzarət [Nazirlik], Bakı qubernatorundan lazım gələn müamilənin [işlərin] icrasını tələb etmişdir.

Quba qəzasında

Quba qəzasının camaat məktəblərinin naziri [müfəttişi] 17 eylüldən Maarif nazirinə teleqrafla xəbər vermişdir ki, Qusarda məktəbləri və məfruşatı [avadanlıqları] həcz olmağa cəhət, dərslərə şüru edilməyir. Nəzarət, Bakı qubernatorundan Qusarda hamı məktəblərin həczdən azad edilməsini xahiş etmişdir.

Cavad qəzasında

Cavad qəzası qaimməqamı [qəza rəisi] Bakı qubernatoruna xəbər vermişdir ki, Cavad qəzasının Gəncəli və Haşimxanlı camaatı etdikləri iclaslarında müttəhidülrəy [yekdilliklə] Əşrəf bəy Cəlil bəy oğlunu və Əbdülhəsən Kərbəlayı Mustafa oğlunu intixab etmişdirlər [seçmişdirlər] ki, mümaileyhin [adı çəkilən şəxslər]: 1) camaatın əkinlərini Araz nəhri təxrib [xarab] edəcəyi cəhətlə, hökumət xərci ilə lazım olan yerlərdə nəhirə hasar çəkilməsi üçün və 2) 67 evdən ibarət olan camaat üçün ziraət vaxtı hülul eylədiyi [əkin vaxtı gəlib çatdığı] cəhətlə toxum üçün pudu 50 manatdan buğda və 25 manatdan

arpa verilməsi xüsüsünü hökumət ilə müzakirədə bulunsunlar.

Qəza qaimməqamı isə kəndi tərəfindən bunların şu xahişləri qəbul edilməsi lüzumunu da bildirmişdir.

Kürdəmirdən teleqraf

Aqmalı ağsaqqalları teleqrafla Bakı qubernatorundan xahiş etmişdirlər ki, onların yüzbaşılıarı Əşrəf rüşvətxor olub, camaatı talan etdiyinə cəhət, məzkur [adı çəkilən] yüzbaşını əzl edib [vəzfiasindən uzaqlaşdırıb], yeni yüzbaşı intixabına [seçilməsinə] icazə verilsin.

General Hill

Dünən Amerika missiyası nümayəndəsi general Hill Xariciyyə naziri Cəfərovun ziyarətinə getmişdir.

Avropa hökumətlərinə rapor

Xariciyyə naziri Avropa hökumətlərinə barapor [raportla, məruzə ilə] Ermənistanında müsəlmanlara olan vəhşilikləri xəbər vermişdir.

Bankın açılması

Bazar günü eylülün 28-də irəli [əvvəllər] “Koooperatsiya” olan imarətdə Azərbaycan Hökuməti Bankı açılır.

İclas

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Qara şəhər şöbəsi yekşənbə [bazar] günü sentyabr ayının 28-də saat dörd tamamda olacaq ümumi iclasa cəmi rayonda olan üzvlərini dəvət edir. Müzakirə olan məsələ Bakı Komitəsinin yenisən intixab olmasıdır [seçilməsidir]. İclas məscid həyətində olacaqdır.

AZƏRBAYCANDA**Qubadan**

Rəisi-vükəla həzrətlərinin istefası xəbəri Azərbaycanın hər tərəfində iztirabla qarşılandığı kimi, Qubada da əmiq bir xələcanla [dərin bir narahatlıqla] istiqbal edilmişdi [qarşılınmışdı]... İki-bir, üç-bir, orada-burada toplanaraq övzayi-hazirə [hazırkı vəziyyət] haqqında təatiyi-əfkar [fikir mübadiləsi] edilir və hər kəs kəndi ağlı dairəsində istefanın səbəblərini təfsir edərək [yozaraq, izah edərək], rəylərini söyləyirdi.

Ümumiyyətlə, istefa xəbərinin Quba əhalisinə buraxmış olduğu təsiri böyük idi. Çöhrələr matəmi bir rəng almış, alınlar hüzünlü, düşüncələr ümitsiz xəyallarla yığılmış idi.

Əcəba, Nəsim bəy həzrətləri kimi müqəddir, əzmkar, bütün millətin tərəcəmani-əfkari olan [fikirlərini dilə gətirən] bir zat [şəxs] təqdir edilmədikdə, göydən mələkmi bəklənilir?

O kişinin az bir zaman içində hər kəs üçün müyəssər olmayacaq bir həmiyyəti-ecazkarə [ecazkar, möcüzəli bir şey] ilə yarada bildiyi xarici müvəffəqiyyətləri, sağlam siyasəti, daxili intizamları və mükəmməl ordusu gözləri çıxarmayırmı?!

Xüsusi mənəfətlərini ümuma fəda, rahatını vətən yolunda istirahətsizliyə tərcih etmiş bir vücudu kim bilir nə kimi amali-xudpəsəndənə təqibi ilə [xudpəsənd, şəxsi maraqlara xidmət edən niyyətlər güdməklə] küsdürənlər, qəlbinə toxunanlar nə qədər də insafsız imişlər ya! – deyirdi.

Xülasə olaraq onu ərz edə bilərəm ki, Nəsim bəy həzrətlərinin istefasıyla xalqın

Ümumi iclas

Çaharşənbə günü oktyabr ayının 1-də Parlaman binasında Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın ümumi iclası olacaqdır. İclasda Bakı Komitəsinin yeni intixabı olacaqdır. Şu iclas ikinci olması həsəbi [səbəbi] ilə hazirunun [iştirakçılarının] ədədi nəzəri-etibara alınmayaraq qanuni hesab olunacaqdır.

Muğan qoşunlarının polkovniki

Azərbaycandan nəfy [sürgün] olunmuş Muğan qoşunlarının polkovniki İlyəşeviy oğlu ilə Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Məzkur [adı çəkilən] polkovnik ilə bir qaç Muğan zabitanı da vardır.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Eylülün 20-də doxsan nəfər və 27-də on iki nəfər Lənkəran fərarilərini Cəmiyyəti-Xeyriyyə Lənkərana göndərmişdir.

- Nuşafərin Mahmud qızına müvəqqəti 200 manat, Əbdürrəhim Şəfiyevə 200 manat, Xanım Məlik qızına 50 manat, idarənin qətnaməsinə görə, Heydər Muxranskiyə təhsilə getmək üçün yol məsarifinə 1000 manat və bir nəfər türk tələbəsinə 1600 manat Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən ianə verilmişdir.

Birjada

Kerenski minlik 1.100 manat, 250-lik 1.045 manat və xırda bir faizdir. Nikolay 500-lüyü 1.150 manat, yüzlüyü 320 manat və xırda yüz faizdir. Gümüş manat 45 və xırda 22 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 610 manat və kağız lirəsi 160 manatdır. Tiflis parası 3 faizdir.

ümidi sönmüş və istiqbala [gələcəyə] etimadları qırılmış idi.

Parlaman rəisi tərəfindən yeni Kabinə təşkilinin Nəsim bəy həzrətlərinə həvalə edilməsi fəqərəsi [hadisəsi] qəzetədə görüldükdən sonra iztirablar bir parça təskin bulmuş, dodaqlar sükunbəxş bir ahdan sonra təbəssüm edə bilmişdi.

Xalqın bu qədər qədirşünaşlığını qeyd etməklə bərabər, onu da məəttəəssüf [təəssüflə] söyləyəcəyəm ki, bir taqım vicdansız müfəttinlər [fitnəkarlar] işbu hüznü-ümumi [ümumi hüznü] günlərindən istifadə ilə ortaya atılıb, buraxmış olduqları müfsidənə [araqarışdıran, fitnəkar] şayiələr ilə aranı qarışdırmaq, üfq-i-siyasəti qaraltmaq həyasızlığından çəkinmə-yirlərdi. Bir qaç qoçu və quldurlar, xalqın dərısını soyub qanını içməklə bəslənən xırsızlar üzlərinə “İttihad” maskası taxıb əfkəri-ümumiyyəni [ictimai rəyi] iğfala [yayıdırmağa, aldatmağa] çalışır və açıqdan-açığa provokatorluq yapırlardı və ya yapırırlar da.

Bakıya vali vəkili təyin edilməsi həsəbi ilə Qubanı tərk etməyə məcbur olmuş [Əmir xan] Xoyski əfəndidən sonra bu həriflər künc və bucaqdan yavaş-yavaş baş qaldıraraq get-gedə meydangir olmadadırlar [meydana çıxmaqda, özlərinə yer tutmaqdadırlar]. Ən əvvəl şu asayiş və intizam düşməni olan alçaqlar ədalət və vətənpərvərliyi ilə camaatın hüsn-rəğbətini qazanmış qaimməqam [qəza rəisi] vəzifəsini ifa edən [Ağakışibəyov] Səlim bəyi qızıl [qırmızı] bir yalan və vicdansızcasına bir böhtanla ittiham etmək istəyərək, onun tövləsində oğurluq bir at saxlanılıbmış kimi uydurma bir xəbər “İttihad” qəzetəsinə yazmışlardı.

Sırası gəlmişkən, Səlim bəy haqqında bir qaç kəlmə söyləmədən keçməyi haqsızlıq bilirəm.

Səlim bəy hənz dövri-istibdadda polisdə xidmət edərəkən təmizliyi ilə təşhir etmiş [tanınmış, hər kəsin bildiyi] bir zatdır [şəxsdir]. Hökumət kəndi məşru vərəsəsi [qanuni varisi, qanuni mirasçısı] Azərbaycan xalqı[nın] əlinə keçdikdən sonra əmiri-mümaileyh [haqqında danışılan başçı] qaimməqam [qəza rəisi] baş müavinliyinə təyin edilmiş və o gündən bu zamana kimi min[i]-min[i] [gənc] Cümhuriyyətimizin səadət və iqbali üçün yorulmasızın çalışaraq təməyyüz etmişdir [fərqlənmişdir]. Rüşvətçilik ümumi bir xəstəlik hökmünü alaraq bir çox məmurlarımıza sirayət etdiyi [yoluxduğu] halda, onun haqqında bir söz olsun belə eşidilməmişdir. Onun təmiz vətənpərvər olmağına bu kifayət etsə gərək ki, “İttihad” qəzetəsində çıxan fəqərəni [əhvalatı] təkzib etmək niyyəti ilə məqami-aidinə [aidiyyətli yerə] təqdim etmək üçün minlərcə imzanı havi [ehtiva edən] bir bəratülqövl [protokol] əhali tərəfindən hazırlanmışdır.

İştə, böylə bir şəxsi məhz kəndiləri hökmran olmaq, füqəranı asanlıqca soya bilmək qəsdilə müttəhim edib iş başından düşürməyə səy edən macərəçilər, eyni zamanda Rəisi-vükəla həzrətləri istefası xəbərinin qəlblərə xələcan tövdi etməsindən [verməsindən] bilistifadə [istifadə etməklə], övzanı [vəziyyəti] kəndi məramlarına tətbiq etmək istəmiş və istefa keyfiyyətini kəndi amali-müfəttinanələrinə [fitnəkar məqsədlərinə] xidmət edər yol ilə şərhə başlamışlardır. Lakin heç bir səmərə hasil olmamışdır.

Türkoğlu

Gəncənin üsulu

“Azərbaycan” qəzetəsinin bir nömrəsində “Ümidvar” əfəndi tərəfindən Gəncəyə dair yazılmış “Əcaib şəhər” namında bir məqaləsini oxudum. Çox xoşuma getdi. Mühərrir əfəndiyə ərzi-təşəkkürlər. Həqiqətən də öylədir.

Azərbaycanda təbiəti ilə, adamlarının əsil türkləri ilə, məhsuldarlığı ilə məruf [məşhur] olan bu şəhər bir köyə, hətta Asiyanın bir mədəniyyətsiz, maarifsiz bir yerinə bənzəyir.

Çar hökuməti zamanında Şah Abbas comesi önündə yapılmış və hər zaman əlvən çiçəklərlə dolu olan bir bağça şimdiki darmadağın olaraq isitməli iranlılara məskən olmuşdur. Bələdiyyə İdarəsi oraya heç olmasa bir çaxçax da çəkdirməyir. Şah Abbas comesinin çinarları öylə bir haldadır ki, yanından da keçmək əsla mümkün deyildir. Qarğa və sığırçınlar getmişsə, murdar bir yadigar buraxmışlar ki, şimdiyə qədər qalır.

“Ümidvar” əfəndinin yazdığı kimi, gecələr qaranlıqdan soqaqlarda yürümək olmayır. Milislər yalnız şəhərin ortasında qaraqol çəkirlər. İranlıların da mikroblu “ciyər kababı” bazar meydanından qurtarmayır.

Nə olardı əcəba Bələdiyyə İdarəsi meydanadakı xarab qalmış bağçanı da Dəmir körpünün yanındakı bağça kimi nizama salaydı. Bakıda hər dükanın önündə biriki elektrik lampası asmışlar, əcəba o lampalardan bir az da Gəncədə yapmaq mümkün deyilmi?

Nə isə... Qəzetələrdə yazmaqdan yorulduq. Lakin Azərbaycanın ilk paytaxtı olan şu Gəncənin halı heç nizama düşmədi.

Müəllim Davud

Xankəndindən

1 sentyabrda Xankəndində Şuşa şəhərinin sakini, İkinci Qarabağ Süvari alayında olan praporşik Xəlil bəy Məşhədi Nəsim oğlunun qardaşı Behbud nam Şuşa şəhərindən gəlib qardaşı Xəlil bəyin üstünə, həman gün axşamçağı patrondaş çiyində, beşaçılan əlində piyada yol ilə şəhərə müraciət etdikdə, kazarma ilə verst yarım məsafəsi olan Xəlfəli çayının kənarında kol dalısından bir caninin gülləsinə hədəf olur. Qolundan yaralanır, tüfəng əlindən düşür yerə. İstəyir tüfəngi yerdən götürsün, sağ budundan cani tərəfindən ikinci gülləyə nişan olur.

Behbud yıxılan kimi cani kol arxasından çıxıb üç[üncü] dəfə bir güllə də məcruh [yaralı] olan budundan vurub, Behbud namın tüfəngini götürüb öz səmənd atına süvar olub [minib] gedir.

O halda Şuşa şəhərindən süvari gəlməkdə olan Bəşir nam Müctəhidzadə gəlib Behbudu yıxılmış görüb, əhvalı təhqiş edən kimi, çaparaq Xankəndinə gəlib macəranı nəql etmiş. Dərhal süvari alayında olan əsgərlərimizlə bərabər Xəlil bəy atlara süvar olub, gedib öz qardaşın[ı] qana ağuşta [bulanmış] görüb, ah-zar ilə cənazəyə qoyub gecə saat 8 radələrində gətirib hökumət xəstəxanasında doktorlar tərəfindən müayinə olundu. Doktor cənaqları yaralar təhlükəli olmadığı bəyan buyurdular.

Bəsirət əhli [anlayışlı, sağlam düşüncə sahibi olanlar] baxsınlar: vurulan müsəlman, vuran müsəlman... Səbəbi bir tüfəng! Bir tüfəng qarəti üçün nahaq yerə müsəlmanlar bir-birinin qanını tökür.

Ar olsun! Bu da bizim əsgərlərimizə etdiyimiz hörmət və göstərdiyimiz sədaqət.

M[olla] M[əhəmməd] Həmzəzadə

ERMƏNİ XƏBƏRLƏRİ

– Parisdə nəşr edilən “Bulletin Armenian” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Qafqaziyada təhqiqat və tədqiqat icra edən Amerika heyəti-mürəxxəsəsi İstanbulda bir qəzetə müxbirinə demişdir ki:

“Ermənistan nüfus [əhalinin sayı] etibarilə az bir miqdarı göstərdiyindən, təsəvvür etdikləri kimi geniş və böyük bir hökumət təşkil edə bilmələri qeyri-qabil-dir.”

– Fransa Ticarət Odasının [Palatasının] iki üzvü İrəvana getmişdir. Bunların məqsədi Fransa ilə Ermənistan arasında ticarət rəhbərliyi təşkil etməkdir.

– “Erməni Tebrqvanraser” və “Asqfanover hayu xanımlar komitəsi” namıyla Madam Vilsona bir teleqraf çəkilərək, Vilsonun məhkum və kiçik millətlər və bilxassə [xüsusilə] Ermənistan hüriyyəti haqqındakı inayət və fəaliyyəti təqdir edilib, komitənin təşəkküratı arz olunmuşdur.

TEATRO VƏ MUSIQI

Artist [Hüseynqulu] Sarabski və rejissor [Abbas Mirzə] Şərifovdan bir sual: Əfəndilər!

Sizlər ki, on ildən ziyadədir səhnədə dolanıb və teatroçuluq sənətini əməli üsul ilə öyrənib, hətta özləyə dərs verəcək qədər məharət və ixtisas sahibi olmuşsunuz. Yəqin ki, sizin zövq və fəhmi-ədəbiniz [ədəbi zövqünüz və idrakınız, anla-

yış qabiliyyətiniz], artistlikdəki qanacağınız və tamaşadakı tərz-i-tələqqiniz [görüş, anlayış tərziniz] dəxi həddi-kamala ərişib, təbiəti-sənətkaranəniz musiqi və ədəbiyyatın təsiri-füsunkarı ilə o qədər incələşmişdir ki, zövqi-ədəbini təhqir və təzyif edən [alçaldan], məzamin-məanidən ari [məzmunundan və mənadən uzaq] bulunan dürüşt [kobud, qaba] şeylərə təhəmmül edə bilməz [dözə bilməz], zəhabındayız [zənnindəyik].

Böylə olduğu surətdə, keçən gün Hökumət Teatrosunda “Arşın mal alan” operetini oynar ikən kişi rollarını qadınlara və qadın rollarını kişilərə oynatdırmaq-dakı hədəf eylədiyiniz ədəbi qayə və sənətkarlıqdakı münazirə [mübahisə] nə idi ki, üzərinizdə az haqqı olmayan “Arşın mal alan” müəllifinin protestosuna və dirijor Müslüm bəyin işəsinə [xəbərdarlığına] rəğmən, bu əməli, müsirr və müənnidənə bir surətdə [israrla, təkidlə və inadla] icra etdirdiniz?

Rica edirik ki, bu nazik nüktəni [incə mətləbi] lütfən mərhəmət edərək biz teatro tamaşaçılarına əyan və bəyan etmək zəhmətini üzərinizə qəbul ilə bizi məmnun və mütəşəkkir edəsiniz!..

Seyirçi

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Rica edirəm, zeyldəki [aşağıdakı] bir qaç kəlməyə möhtərəm qəzetənizin bir guşəsində yer verəsiniz, əfəndim!

Aldığım məlumata görə, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin Ucar şöbəsi Ucar istasyonunda məktəb guşədi

[açılması] barəsində böyük müavinətdə bulunubdur. Şu şöbənin elm və maarif yolunda çalışmasını nəzərdə tutaraq, müəllim əfəndiyə lazımı kömək etmələrinəndən dolayı, maarif yolunda çalışan ağalara səmimi-qəlbədən izhari-təşəkkür edirəm, əfəndim!

Şamaxı və Göyçay qəzasının məkatibi-ibtidaiyyə müfəttişi Ağababa bəy İsrəfilbəyzadə

İDARƏYƏ MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm!

1918-ci ilin mart hadisəyi-əliməsindən naşi [kədərli mart hadisəsindən ötrü] Göyçayda sükunət edən biz Şamaxı qaçqınları kəndi hali-əsəf-iştimalımızı [təəssüf doğuran, acınacaqlı halımızı] cavan dövlətimizin fəal firqələrindən ədd [hesab] olunan “Müsavat” firqəsinin fəzlü mərhəmətlərinə ilsaq edib [qovuşdurub, çatdırıb], möhtərəm qəzetəniz vasitəsilə asitaneyi-kibriyalarına mütəvəccihən [uca dərğahlarına üz tutaraq] təqdim etdiyimiz ərizəyi-qüssə-əngizimizin [qüssəli, kədər doğuran ərizəmizin] qəbuluyla, üzərinde təhrir etdiyimiz [yazdığımız] hali-əsəfnakımızı [təəssüf doğuran halımızı] bila-məks [durmadan, dərhal] mövqeyi-müzakirəyə qoyaraq, müqtəzayi-halımıza [vəziyyətimizə uyğun, lazım gələndə] müvafiq hasilə gələcək nətəyici bərkətiylə [nəticələrin bərkətləri ilə] məmnun edəcəklərinə əminik.

Məruz qaldığımız hadisəyi-əzimədən [böyük hadisədən] dolayı təhriq və yeksan olunan xanələrimiz [yandırılan və dağıdılan

evlərimiz] bizləri vətəndən qət'i-ümid edərək [ümidimizi kəsərək], bir sənəni təcavüz etmiş [keçmiş] ki, Göyçay şəhərin[i] məva ittixaz edib [yurd tutub], imrari-həyat edirdiksə [ömür sürürdüksə] də, fəqət halımız başqa yerdə sükunət edən qaçqınların halına müsavi olmayıb, işbu şəhərdə haqqımızda göstərilən kəmetinalıq [laqeydlik] gündən-günə təzayüd etməklə məa [artmaqla birgə], bilaxirə [son vaxtlar] cavan hökumətimizin fərmanı mövcibincə [fərmanına əsasən], keçən sənədən bəri kirayənişin olduğumuz əcnəbi erməni xanələrinin cümləsin bəzi məmur və zənginlər kəndi arizi [sonradan əldə etdikləri] sərvətlərinə etimadən [arxalanaraq] malik olub, beyü şira təriqiylə [alqı-satqı yoluyla] kirayəyə verməkdən imtinayla bizləri ixraca məcbur və həyatitəziyyətimizi [gələcək yaşayışımızı] böyük bir təhlükəyə düçar etmələrinəndən əlavə, göstərdikləri münasibət və hərəkətdə qarşı təhəmmül edirik [dözürük]. Deyirik ilahi!

*Ço emruz az to saman yaft kərəm
Be fərda həm ze to ommidvərəm
Ço həm xod saxti kare mən əvvəl
Be axir moşkeləmra həm to kon həll*

Bir nəfər qaçqın

İDARƏDƏN CAVABLAR

Babazadə Şirmirzə əfəndiyə: Yazdıqlarınız idarəyə yetişsə, yəqin dərc olunar. Görünür ki, bizə vüsul olmamışdır. Ümumiyyətlə, dərc oluna biləcək heç bir yazı dərc edilməmiş buraxılmayıb. Bilxassə ki, qabaqlarda bəzi yazılarınız vüsul olmuş və dərc edilmişdir.

ELANLAR

Xüsusi dərslər

Türkcəni 6 ay zərfində tamamilə oxuyub yazmaq və ərəbcəni bir sənə zərfində üsuli-cədid üsulu ilə öyrənmək və fransızcaı da yaxın zamanda kifayət dərəcədə öyrənmək üçün xüsusi müəllim istəyənlər idarəməzə müraciət etsinlər.

Bir nəfər türkcə-farsca savadı olan şəxs qulluq axtarır. Talibin idarəyə adres [tələb edənlər] versin.

Bu gündən böylə ümum camaata elan eyləyirəm ki, bəndə şirkəti-“Etibar”da üzv deyiləm və iyun ayının 15-ndən bu vaxtadək hər kimin “Etibar” kontoruna iddiası olmuş olsa, bir həftənin müddətində xahiş edirəm təşrif gətirib bəndəyə ittila versin. Nikolayevski küçədə öz dükanımda Krasilnikovların evində.

11410

Sentyabr hadisələri zamanında oğlum Aleksan Vaqanoviç Şirvanyans 8 yaşında (Nuxu qəzasının Nic kəndlisi) itibdir. Onun barəsində məlumatı olanlardan acizənə rica edirəm ki, 5 min manat mükafat və qeyri xərclərini almaqla bərabər, bu adresə xəbər versinlər: 1-nci Slobodski küçə, nömrə 31. Arşak Abramyan.

11707

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnazieskinin küncündə.

9093

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi

Semyon Aronoviç Kaqan (18 il xarici məmləkətdə təcürbə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İcəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çarşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Satılır baqqal dükanı və qastronom. Telefon nömrəsi 19-18.

11408

**Sənaye (texniçeski) kantora
“Texnobüro”**

*Bakı, Birjevaya küçə
telefon nömrə 26-27, 33-23*

Dəyirmanlarda, zavodlarda və fabrikalarda olan neft motorlarının əvəzində təklif edirik şəhər toku üçün 15-dən 50-yə qədər gücü olan matorlar.

Böyük qənaət. Bahalı maşınlar, neft, yağlamaqdan ötrü böyük xərc və remont – heç biri lazım deyil.

11409

**Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Pəncşənbə günü sentyabrın 24-ndə...

səh. 469. “Nikolayevski”: Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi.

“Ofiserski”: Bakıda, indiki Məmməd Əfəndiyev küçəsi.

Qismi-rəsmi

səh. 470. “şəhadəti-həzrəti-seyyidüş-şühədə əleyhissəlam münasibətilə”: şəhidlərin rəhbərinin, başçısının (Məhəmməd peyğəmbərin miladi təqvimlə 680-ci ildə Kərbəla çölündə qətlə yetirilən nəvəsi Hüseyin nəzərdə tutulur) – Allahın salamı onun üzərinə olsun – şəhid edilməsi münasibətilə.

Türkiyədə

səh. 478. “Türk dünyası”: 1919-1920-ci illərdə İstanbulda nəşr edilmiş gündəlik və həftəlik qəzet.

“...qəzetəməzə atidəki məlumatı təbliğ etmişlərdir”: xəbər mətninin bundan sonrakı hissəsində soyadlarının bəziləri qəzetdə təhrif edilmişdir.

“Harbordun rəyasəti altında bir heyəti-məxsusə”: Birinci Dünya müharibəsindən sonra, Türk-erməni münasibətlərini araşdırmaq və ABŞ-ın Ermənistanla münasibətlərini tənzimləmək məqsədi ilə Vilson tərəfindən Yaxın Şərqə göndərilən hərbi heyət (Harbord Missiyası) nəzərdə tutulur. Heyətə ABŞ generalı Ceyms Harbord başçılıq etmişdir.

səh. 479. “Babi-ali” (hərfən “uca qapı”): Osmanlı dövlətində Sədrəzəmin (Baş nazirin) sarayına verilən ad; beynəlxalq münasibətlərdə “Osmanlı hökuməti” mənasında işlədilirdi.

Əkinçilərin dərdi

səh. 485. “Ziraətin də genişləməsi...”:

qəzetdə səhvən “Ziraətin dəyişilməsi...” getmişdir.

“Mənzumə” şeiri (səh. 485)

üçün lüğət:

hali-zar: ağlamalı hal

mehrü mah: günəş və ay

mazi: keçmiş

Əmrü Zeyd: Əmr və Zeyd (adlı şəxslər);

“hər kəs, hər yoldan ötən” mənasında işlədilir

bihudə: boş yerə

paymalı-əcanib olmaq: əcnəbilərin ayaqları altında tapdalanmaq

bəxti-rusiyah: üzüqara bəxt

həzar: min

tərsim etmək: rəsmi çəkmək

liva: bayraq

güşadə qılmaq: açmaq

bəzmi-məşvərət: məşvərət məclisi

sipah: qoşun

ərbabi-daniş: elm adamları, bilikli şəxslər

məlcə vü pənah: sığınacaq və pənah apara

raqaq yer

iştibah: şübhə

babi-məşvərət: məşvərət qapısı; müzakirə və məsləhətləşmə yeri; Parlament nəzərdə tutulur

məhzuz olmaq: zövq almaq; məmnun və razı qalmaq

təqbil etmək: öpmək

cidar: divar

cibah: alınlar

mə'mur: abad

ilələbəd: əbədiyyən

güşadə: açıq

əya: ey!

bargah: saray; imarət

həmrəh: yoldaş, yol yoldaşı

iqbalü məs'ədət: bəxt, uğurlu tale və xoşbəxtlik

təvaf: zəvvarların Kəbənin başına dolanması

pür-bərf: qarlı

miyah: sular

Bakı xəbərləri

səh. 486. “Avropa hökumətlərinə radio”: qəzetdə “rapor” yerinə səhvən “radio” getmişdir.

Azərbaycanda

səh.489. “Müəllim Davud”: bu imza Davud Ağamirzəyəvə məxsusdur.

Erməni xəbərləri

səh. 490. “Madam Vilson”: Amerika prezidenti Vudro Vilsonun ikinci arvadı və 1915-1921-ci illərdə ABŞ-ın Birinci xanımı olan Edit Vilson nəzərdə tutulur.

İdarəyə məktub

səh. 491. “Ço emruz əz to saman yaft kərəm / Be fərda həm ze to ommidvərəm / Ço həm xod saxti kare mən əvvəl / Be axir moşkeləmrə həm to kon həll”: “Bu gün mənim işimi sən sahmana saldın / Sabah da səndən umudluyam / Mənim işimi əvvəl sən düzəltdiyin üçün / Axırda da çətinliyimi sən həll et” (farsca)

Elanlar

səh. 492. “1-nci Slobodski”: Bakıda, indiki Əlişrəf Əlizadə küçəsi.

"Azərbaycan" qəzetinin 285-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Bazar ertəsi, 29 sentyabr 1919-cu il, nömrə 285

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 4 məhərrəmül-haram sənə 1338. 29 Eylül 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə.

* * *

ELAN

1919[-cu] sənə sentyabrın 29-da bazar ertəsi gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-268

SİRK "MODERN"

Düşənbə günü sentyabrın 29-nda 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Boqatıryov – Raqenbaum.

2-nci: Kalişeviç – Djiovani.

3-ncü: Zakoroyko – Qırmızı Maska.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarət altında] olacaqdır.

11412

"MÜSAVAT"IN İCLASI-ÜMUMİSİ

Təyin edilib oktyabr ayının 1-də çarşənbə günü axşam saat 7-də. İclas ikinci olduğu üçün qanunidir.

T-269

1919 sənəsi təşrin-i-əvvəl (oktyabr) ayının birində birinci Azərbaycan Milli ünvan edadısında ilk dəfə olaraq bir çoxuq bağçası açılır.

1) Ümumilə kiçik yaşdakı uşaqlara dərslər məzkur [deyilən] uşağıq bağçasında veriləcəkdir.

2) Çocuq bağçasında erkək və qız 5 yaşından 7 yaşına qədər olanlar qeyd və qəbul edilir.

3) Dərslər saat 10-da başlanıb saat 1-də qurtaracaqdır.

Dərslərin proqramı:

1) Biləməli [əməli, praktiki] hesab dərsləri;

2) Rəsm dərsi;

3) Əl işləri;

4) Çocuqların özlərinə məxsus oyuncaq yapmaları;

5) Palçıqdan şəkillər yapmaq;

6) Pambıq və toxmi-sairədən hər cürə şeylər yapmaq;

7) Çocuqlara aid jimnastik;

8) Türkca çocuqlara məxsus kiçik hekayələr söylənəcəkdir;

9) Türkca əlifba hürufatının [hərflərinin] şəkilləri öyrədiləcəkdir.

A) Dərslər Məktəbi-Tibbiyyəni [Tibb

məktəbini] və Frebel kursunu [bağca təbiyəçiliyi kursunu] qurtarmış bir xanımın nəzarəti altında keçəcəkdir.

B) Ərizələr hər gün birinci Azərbaycan Milli ünvan gimnaziyasında, direktoru tərəfindən qəbul edilir.

Adres: Nikolayevski, nömrə 15.

*Direktor: S[əlimə xanım] Yaqubova
11414*

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT BANKI

Qorçakovski küçədə 214 nömrəli evdə bu sentyabr ayının 30-dan etibarən açılır. Bank qərarad mövcubincə [qəraradada əsasən] izn verilən bütün müamilatı [əməliyyatları] icra edir.

T-270

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Məşixəti-İslamiyyədən

Türk dilindən başqa dillərdə Məşixəti-İslamiyyəyə [Şeyxülislamıq İdarəsinə] verilən ərizələr qəbul olunmayıb, sahibinə rədd olmağı qərara alınmışdır. Azərbaycan əhalisi bu qərardan müttələ [xəbərdar] olub mövcubincə amil olmalıdırlar [əməl etməlidirlər].

*Məşixət sədrleri:
[Axund Ağa] Ağaəlizadə,
Mustafa Əfəndizadə*

2

Məşixət tərəfindən elandır

Azərbaycan məmləkətində müsəlman əhalisinə təvəllüd, nikah, talaq və vəfat maddələrinə dair şəhadətnamələr almaq

barədə əhali üçün bu kimi şəhadətnamələri ələ gətirmək asan olsun və daha uzaq məsafələr təyy edib [gedib] ağır xərc və məsarifə düçar olub o kimi şəhadətnamələrdən ötrü mərkəzi-Məşixət Bakıya gəlməyə məcbur olmasınlar deyər, Məşixətin təvəssütünə [vəsətətinə, xahişinə] görə keçən avqustun 27-də 433 nömrə ilə Azərbaycan Cümhuriyyətinin Ədyan və Məzahib [Dini Etiqad] naziri cənabları məzkur [deyilən] şəhadətnamələrin nahiyə qazıları tərəfindən veriləcəyi barədə əmr buyurduğuna məbni [görə], Məşixət İdarəsi ümum camaata ittıla [xəbər] verir ki, minbəd [bundan sonra] o tövr şəhadətnamələr barədə kimsə Məşixətə müraciət etməyib, tabe olduğu qazıya müraciət etsin.

*Məşixət sədrleri:
Mustafa Əfəndizadə,
[Axund Ağa] Ağaəlizadə*

NƏYƏ ÇALIŞALIM?

Yevropa Sülh Konfransına göndərmiş olduğumuz mürəxxəslərdən [nümayəndələrdən] hərdənbir alınan məlumatdan böylə görünür ki, sabiq Rusiya dövlətindən ayrılmış və elani-istiqlal etmiş millətlər məsələsinə hələlik baxılmamaqdadır. Bu məsələ ümum Rusiya məsələsi ilə əlaqədar olduğundan, təbii o məsələ sırasında baxılacaqdır. Sıraya gəldikdə, görünür ki, Sülh Konfransı əvvəl-əvvəl məğlub dövlətlər məsələsi ilə məşğul olub, axırda qalib dövlətlərin paylaşmaq və hesablaşmaq işinə keçəcəkdir.

Məğlub dövlətlərdən Almaniya, Avstriya və Bolqariya haqqında Sülh Konfransı öz qərarını təyin və məlum etmişdir. Bugünkü sırada Türkiyə məsələsidir ki, bir tərəfdən Türkiyənin aləmi-islam nəzərində haiz olduğu [tutduğu] mövqe və digər tərəfdən Yevropa dövlətlərindən hər birinin bu məsələnin o və ya bu tövr həlli ilə əlaqədar olan mənafeyinə bir-birinə ziddliyi bu Türkiyə məsələsinə həlli müşkül bir vəziyyətə salır.

Bu müşkül məsələdən başqa Sülh Konfransı qarşısında digər bir məsələ dəxi var ki, onun həlli çox çətinidir. Bu da Rusiya məsələsidir.

Əvvəla bu gün Antanta tərəfindən tanınmış bir Rusiya yoxdur. Bolşevik Rusiyası Yevropaca [Avropa tərəfindən] tanınmayıb. Kolçak və Denikin Rusiyası isə müəyyən və məlum deyildir. Deməli, Antanta tərəfindən qəbul ediləcək bir Rusiya meydana çıxmıyınca, Sülh Konfransı qarşısında Rusiya məsələsi ərzi-vücut edər [meydana çıxar, özünü göstərər] bilməyəcəkdir. Binaənileyh [ona görə], istiqlal elan etmiş millətlər məsələsi də əgər Rusiya məsələsi ilə əlaqədarlığı baqi [qüvvədə] qalarsa, yəni xüsusi bir məsələ şəklində girməzsə, hələlik baxılmayıb qalacaqdır.

Fəqət hər halda bundan öylə bir nəticə çıxarmamalıdır ki, Yevropa dövlətləri sabiq Rusiya torpağında elani-istiqlal etmiş olan millətlərin müqəddəratına, halına, siyasi və iqtisadi əhvalına hələlik bir nəzər belə atmaq istəməyirlər. Biləks [əksinə], ingilislərin, fransızların, italyan və amerikalıların Qafqaza gəlib də buradakı cümhuriyyətlərlə əlaqələr peydasına gi-

rişmək təşəbbüslərindən aşkardır ki, bu dövlətlərdən hər biri gələcək məsələlərin həllində öz mənafeələrini təmin etmək üçün indidən işə vüquf yetirmək [işlə tanınmaq], mənafeləri nöqtəyi-nəzərindən məsələdən kamalınca xəbərdar olmaq, məsələnin müsbət və mənfə surətdə həllindən, yəni arzularımızın rədd və ya qəbulundan nə zərər və nə mənfəət hasil olacağını bilmək istəyirlər.

Əlavə, bu millətlərin istiqlal elanını bir əmri-vaqe [fakt] kimi tələqqi [qəbul] edib, hətta müamilə [rəftar] və münasibətlərini müstəqil dövlətlərə yaraşan bir rəsmiyyət üzrə icra edir və hər halda: nə üçün elani-istiqlal etdiniz, deyər məzəmmət və təkdir etməyirlər [danlamayırlar].

Biləks [əksinə], istiqlalın qəbul və təqviyəsində [güclənməsində] kömək edəcəklərini vəd ilə ümidlərimizi artırırlar.

Buna görə, bu gün bizə lazım olan o deyil ki, Sülh Konfransının bizi rəsmən təsdiq edəcəyi intizarı ilə boş oturub da növbətimizi gözləyəək. Biz bu yoldakı səy və təlaşımızı işin bu cəhətinə sərf etməliyik ki, Yevropa dövlətləri bizim məsələmizi Rusiya məsələsi ilə əlaqədar etməyib, xüsusi və müstəqil bir məsələ şəklində qəbul və öyləliklə də məsələnin həllinə ibtidar etsinlər [girişsinlər].

Bu məqsədə nail olmaq üçün o iş ki, məhəllində [yerində] lazımdır, onu burada görürük və bu yolda müvəffəqiyyətlər dəxi qazanırıq. Böylə ki, vətənimizə gələn Yevropa nümayəndələri Cümhuriyyətimizi mükəmməl, müntəzəm, qanun və qaydalı, əmnü asayışlı [əmin-amanlıq və asayışlı], nəhayət, qoşunlu və qüvvətli bir dövlət halında görüb, müstəqil ya-

şamağa nə dərəcə haqlı olduğumuzu rəsmən olmasa da, əqlən və qəlbən təsdiq edirlər. Əlavə, bizimlə əlaqə bağlamaq, iqtisadi və ticarəti münasibata girişməyə dəxi nə qədər mail olduqlarını aşkara bildirirlər.

İndi lazım olan budur ki, Yevropanın nəinki yalnız bir məhafili-siyasiyyəsi [siyasi dairələri], bəlkə camaatı və camaatın arayı-ümumisi [ümumi rəyi] dəxi bizim istiqlal məsələmizə laqeyd qalmayıb, halımıza maraq yetirsinlər və bu əmri-vəqeyə səthi bir nəzərə layiq, əhəmiyyətsiz bir vəqə [hadisə] kimi baxmayıb, ciddi və dərin bir nəzər yetirsinlər və müstəhəqqi-istiqlal [istiqlala layiq] olduğumuzu deyil yalnız bir “teoretik” bəhslərlə, bəlkə coğrafi vəziyyətimiz, etnoqrafi xüsusiyyətimiz və baxhusus [xüsusilə] yevropalıları pək maraqlandıran ekonomi halımızla dərk və təsdiq etsinlər. Bu yolda baxhusus Fransa əfkari-ümumiyyəsinə [ictimai rəyinə] icrayi-təsir etməyə çalışmaq lazımdır. Çünki bu məsələyə hamıdan az əhəmiyyət verən və məsələni Rusiya müqəddəratı ilə sıxı bir əlaqədə görən fransızlardır.

Bu iş isə, yəni Avropa və bilxassə Fransa əfkari-ümumiyyəsinə icrayi-təsir etmək işi Parisdə oturan mürəxxəslərimizin vəzifəsidir.

Biz Parisdəki mürəxxəslərimizə sifariş etməliyik ki, Sülh Konfransının təsdiqi intizarına sərf edilən vaxtdan istifadə edib də Yevropa əfkari-ümumiyyəsinədən təsdiqnamə almağa çalışsınlar. Əgər buna müvəffəq olarlarsa, o halda Sülh Konfransının bizi qəbul edəcəyindən təmin edilmiş olarıq.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

25 eylül iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev

Katib: Əhməd Cövdət

Sədr məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] elan edir. [Səməd ağa] Ağamalıoğlu və Abdulla bəy [Əfəndizadə] torpaq məsələsinin birinci sıraya keçirilməsini təklif edirlər, fəqət qəbul olunmayıb.

Maarif Nəzarəti nümayəndəsi məclisdə isbatı-vücut [iştirak] etmədiyindən, darülfünun [universitet] təşkili haqqındakı birinci növbədəki qanun növbədən götürülərək, ilk əvvəl dövlət məmurları maaşlarının artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin [qanun layihəsinin] ikinci qiraətinə şüru edilir [başlanır].

Əhməd Cövdət (Sosialist) - Bu layihənin bütün dövlət büdcəsini dəyişdirdiyini və məmurların həm maaşlarının cədvəli oxunub təsdiq edilmədikcə qanun gücü alammayacağını qeydlə, təklif edir ki, məmuriyyətin adı və maaşın miqdarı cədvəlləri oxunsun və Maliyyə Nəzarətinin rəy və mülahizəsi bildirilsin.

Təklif bilaetiraz [etirazsız] qəbul olunur.

Digər bir təklif varid [daxil] olur ki, Məşixət [Şeyxülislamıq] sədrləri 2-ci sinifdən birinciyə keçirilsin.

Abdulla bəy Əfəndizadə (Əhrar) - Şeyxülislam və müfti həzrətləri rəisül-üləma [ruhanilərin başçısı] olmaq həsəbi [səbəbi] ilə nazirlər dərəcəsinə bir mövqə tuturlar. Hətta camaat nəzərində nazirlərdən də uca tutulurlar. Binaənileyh [ona görə], maaşca da nazirlərlə bərabər

olmalıdırlar. Odur ki, Məşixət sədrləri birinci sinfə keçirilməlidirlər.

Ağamalıoğlu Səməd ağa (Hümmət) - Mən bilən, məvacib hörmətə verilməyir, xidmətə verilir. Əgər hörmətə verilsəydi, onda gərək ən artıq məvacib seyidlərə veriləydi. (*Sədr, sözünü kəsib seyiddən-filandan bəhs etməməyi təklif edir.*) Bəli, mən onu deyirəm ki, əgər Məşixət sədrləri hökumət qulluğunda isələr, onda xidmətlərinə görə maaş almalıdırlar. Çünki maaş hörmətə verilməyir. Qaldı ki, biz əsasən ruhanilərin hökumət işinə qarışmalarına razı deyiliz və gələcəkdə ruhaniləri tamamilə camaat işindən kənar etmək fikrindəyiz. Qoy, onlar öz ruhani işlərinə baxsınlar. Bununla bərabər, mən bir də Abdulla bəyin təklifi əleyhindəyəm, o səbəbə ki, ruhaniləri gətirib Cümhuriyyət nazirləri ilə bərabərləşdirmək olmaz.

Əhməd Cövdət - Doğrudur, Məşixət sədrləri din alimi olmaq həsəbi ilə uca bir mövqə tutduqlarından nazirlərlə bərabər, bəlkə onlardan da bir dərəcə yuxarı ola bilərlər. Fəqət bununla bərabər, onları məmurlar dərəcəsinə daxil etmək olmaz. Çünki dini işə baxan zəvat [şəxslər] hökumət təsirindən kənar olmalıdır. Binaənileyh, təklif edirəm ki, şeyxülislam ilə müfti dövlət qulluqçuları sırasından çıxarılaq, onlar haqqında ayrıca layihəyi-qanuniyyə tərtib verilsin.

Abdulla bəy - Əhməd bəyin təklifinə mən də iştirak edərəm. Fəqət Səməd ağaya deməliyəm ki, biz onları məmurlar sırasına daxil və hökumətə tabe etmək fikrində deyiliz. Ancaq maaşca nazirlərlə bərabərləşdirilmələrini təklif edirik. Biz Səməd ağanın fikrinin əksinə deyiliz. Biz

də istəyirik ki, onlar camaat işlərindən kənar olub ancaq dini işlərə baxsınlar. Əgər Məşixət İdarəsinin ayrıca bir sinfə ayrılması haqqında Əhməd bəyin təklifi qəbula keçərsə, o halda tamamilə sizin rəyinizə iştirak edəriz.

Kiçikxanov (Əhrar) - Bizdə əsla ruhanilik yoxdur. Hətta İstanbulda da ruhani sinfi yoxdur. Odur ki, Səməd ağanın danışıqları müqabilinə mən etiraz edirəm. Bir də deyirsiniz, Məşixət İdarəsi ali bir idarədir. Özü də müstəqil olmalıdır. Digər tərəfdən də, onu Ədyan Nəzarəti təhti-idarəsinə [Dini Etiqad Nazirliyi təbəçiliyinə] verirsiniz. Halbuki, ən fəaliyyətsiz və dövlətə heç bir xeyri olmayan bir Nəzarət varsa, o da Ədyan Nəzarətidir. Mən təklif edirəm ki, Məşixət İdarəsi hökumət məmurları sırasından çıxarılsın və hələlik bu məsələ müzakirədən götürülsün.

Əmircanov (məruzəçi) - Məlumunuzdur ki, Məşixət İdarəsi müstəqil deyil. Onun başında Ədyan naziri var. Əlbəttə ki, Məşixət sədrləri birinci dərəcəyə keçirilsələr, yaxşı olmaz. Sıradan da çıxarılsalar, o halda idarənin maaş məsələsi havada qalar. Binaənileyh, mən təklif edirəm ki, Məşixət xüsusunda yeni layihəyi-qanuniyyə tərtib verilənədək bu layihə təğyir və təbdilsiz [dəyişdirilmədən] qalsın.

Səsə qoyulduqda, Məşixət sədrlərinin birinci sinfə keçirilmələri haqqında Əhrar fraksiyası tərəfindən edilmiş olan təklif qəbula keçməyir.

Əhməd [Cövdət] bəyin: “Yeni qanun tərtibinədək müvəqqəət olaraq Məşixət sədrləri layihəyi-qanuniyyədən çıxarılsınlar” məzmunlu təklifi səsə qoyulur.

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin (Müsa-

vat) - Əhməd Cövdətin təklifi zahirdə pək doğru görülür. Fəqət həqiqətdə o qədər də doğru deyildir. O deyir ki, Məşixət İdarəsi haqqında yeni layiheyi-qanuniyyə tərtibinədək Məşixət qanun layihəsindən kənar edilsin. Fəqət məlumdur ki, bir idarəni təşkil etmək üçün bir müəssisə lazımdır. Biz deyirik Məşixət İdarəsi bütün üləma [ruhani] sinfini tərtibə salsın. Lakin tərtibə salmaq qəsdilə o idarəni havada buraxmaq olmaz. Şimdi əgər Məşixət adlanan müəssisə baqi saxlanarsa, Əhməd bəyin mənimlə bərabər istədiyi idarənin təşkili işləri bir qədər asanlaşar. Binaənileyh, mənə layiheyi-qanuniyyənin bu maddəsini əsla dəyişmək lazımdır deyildir.

Əhməd Cövdət təklifində israr edir.

Kiçikxanov - Əhməd bəyin təklifi o qədər müvafiq deyildir. Çünki bu gün Məşixət götürülsə, gərək Ədyan Nəzarəti də götürülsün. O halda da dini idarələr işi qarışıq düşər. Binaənileyh, mən təklif edirəm Məşixət hələlik götürülməsin. Ancaq Ədyan Nəzarətinə təklif edilsin ki, ruhanilər haqqında təcili surətdə bir qanun layihəsi hazırlasın.

Əmircanov - Bu layihədə ancaq Məşixət sədrləri ilə üzvlərin maaşı qeyd edilmişdir. Fəqət neçə aydan bəridir ki, müvəqqət olaraq sair mollalara da maaş verilir və hökumət din alimləri haqqında layiheyi-qanuniyyə tərtib verir. Digər tərəfdən, bu saat qanun hazır deyil. Alimlərin də maaşları azdır. Binaənileyh, mən təklif edirəm, hələlik Məşixət İdarəsi haqqındakı maddə baqi qalsın.

Məşixət sədrlərinin layihədən çıxarılmaları haqqındakı təklif əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə rədd edilir.

2-ci dərəcə komissiyasının təklif etdiyi kimi qəbul olunur.

3-cü dərəcənin müzakirəsinə keçilir.

Ağamalıoğlu Səməd ağa təklif edir ki, hökumət idarələrini mümkün olan qədər camaata yaxlaşdırmaq üçün qubernatorlar qanundan çıxarılsınlar “və Daxiliyyə nazirinə tapşırılsın ki, çaparaq iki-üç həftə zərfində bir qanun hazırlasın ki, bu ağaları başımızdan rədd edək”.

Rəhim Vəkilov (Müsavat) - “Müsavat” tamamilə qubernatorluqların ləğvi haqqındakı təklifə iştirak edir. Fəqət hələlik o yerləri idarə edənlərə maaş verilməsi və onların qanundan çıxarılmamasını təklif edir.

Əhməd Cövdət - Biz də quberniya idarələri məmurlarının maaşdan məhrum edilmələri tərəfdarı deyilik. Fəqət yoldaşımızın böylə radikalni təklif etməsinin səbəbi odur ki, Rəhim bəyin indi etdiyi təklifi biz mart ayında etdik. Nazir də söz verdi, amma bu vaxtadək əməl etməmişdir. Əgər Parlaman doğrudan bu rəyə iştirak edirsə, mən təklif edirəm hələlik qubernatorlar qalsınlar. Amma hökumətə bu xüsusda bir layiheyi-qanuniyyə hazırlamaq üçün müəyyən vaxt təyin edilsin.

Muxtar Əfəndizadə (Əhrar) - Bunu martda da təklif etdik, lakin əməl olunmadı. Mən təklif edirəm qubernatorlar layihədən xaric edilsinlər.

Əmircanov - Bu layihə Maliyyə Komissiyasında müzakirə edilərkən, komisiya dəxi arzu etdi ki, quberniya idarələri götürülsünlər. Fəqət denildiyi kimi, tez olmaz. Səməd ağa deyir çaparaq layihə tərtib verilsin. Amma o qədər çaparaq ola bilməz. Çünki bundan çaparaq layihə

olmaz, hələ yeddi ayda hazır olub bizə verilmişdir. Odur ki, hələlik bu məmurlar da öz yerlərində qalmalıdır.

Əhməd Cövdət - Sosialistlərin təklifini oxuyur. Təklif bundan ibarətdir ki, Daxiliyyə Nəzarəti bir ay müddətində quberniya idarələrinin ləğvi haqqında bir layiheyi-qanuniyyə tərtib və Məclisi-Məbusana təqdim etsin. Əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə təklif qəbul olunur.

3-cü dərəcə təshihlə bərabər qəbula keçir.

4-cü dərəcə bilaetiraz qəbul olunur.

5-ci dərəcəyə keçilir.

Kiçikxanov - Qabaqda, Zaqatalada xalq ruhani məhkəməsi vardı. Məmurları da müəyyən smeta daxilində maaş alırlardı. Şimdi Azərbaycan hökuməti təşkilindən bəri o məhkəmə Məhkəməyi-şəriyyə [Şəriət məhkəməsi] adlanır. Ancaq bu layihədə onun məmurlarının adı yoxdur. Mən təklif edirəm, o məhkəmənin sədri beşinci, müavini-sədri altıncı və üzvləri 7-ci sinfə daxil edilsinlər.

Rəhim Vəkilov - Komissiyadan bilmək istərdik, sülh məhkəmələri hakimləri hansı dərəcədədirlər, tainki, onları da bunlarla bərabərləşdirək.

Bayram Niyazi təklifində israr edir.

Əhməd Cövdət, Rəhim Vəkilovun təklifini daha müvafiq görərək, Məhkəməyi-şəriyyə sədrini Sülh hakimləri ilə bərabər 8-ci dərəcəyə daxil qılmağı təklif edir.

Muxtar Əfəndi[zadə] - Kiçikxanovun təklifini müdafiə edir.

Əmircanov - Zaqatala Məhkəməyi-şəriyyəsinin kiçik və müvəqqət bir idarə və 5-ci dərəcə maaşlarla 8-ci arasında fərq az olduğunu qeydlə, 8-ci dərəcəyə daxil olmasına razı olur.

Təklif əksəriyyəti-ara ilə rədd olunur. 5 və 6-cı dərəcələr qəbul olunur.

7-ci dərəcəyə keçilir.

Hacıbababəyov Mehdi bəy - Maarif Nəzarəti mühəndisinin 9-cu dərəcədən 7-ci dərəcəyə köçürülməsini təklif edir.

Əksəriyyəti-ara ilə qəbul olunur.

7-ci maddə təshihlə bərabər qəbul olunaraq tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra

8, 9, 10, 11 və 12-ci dərəcələr komissiyasının təklif etdiyi təshihlərlə bilaetiraz [etirazsız] qəbul olunur.

13-cü dərəcəyə keçilir.

Mehdi bəy Hacınski (Müsavat) - Bu maddədə xalq məktəbləri müəllimlərindən bəhs edilmişdir. Burada qeyd olunanlar senzavik, yəni darülmüəllimin, ya rüşdiyyə məzunlarıdır. Aşağıda bir maddədə dəxi senzavik olmayan müəllimlərdən bəhs olunur. Məlumunuzdur ki, Azərbaycanda müəllim pək azdır və müəllimə nə qədər ehtiyacımız var. Xüsusən türk müəllimləri çox azdırlar. Onların senz denilən rəsmi kağızları yoxdur. Bunları nəzərə alaraq mən təklif edirəm ki, məzunniyyət şəhadətnaməsi olmayan xalq müəllimləri də 5 il xidmət edib təcrübə qazanandan sonra 13-cü dərəcəyə daxil edilsinlər.

Mahmudov Mustafa (Müsavat) - Müəllimlər barəsində eddiyyə məktəbləri haqqında verilmiş olan layihədə dəxi böylə bölgü var idi. İstehqaq şəhadətnaməsi [ləyaqət şəhadətnaməsi, diplomu] olanlara bir maaş təyin edilmişdi, şəhadətnaməsi olmayanlara başqa maaş. Fəqət komisiya onların maaşlarını bərabərləşdirdi. Bu iş məntiqsiz ya ədalətsiz də deyildir. Çünki maaş bir parça kağıza deyil, zəh-

mətə verilir. Öylə şəhadətnaməsiz müəllimlər var ki, şəhadətnaməlilərdən yaxşıdırlar. Şimdi xalq məktəbləri müəllimlərindən bəhs olunduqda mən təklif edədim, həman ölçü bunlara da tətbiq edilərək şəhadətnaməsi olanlarla olmayanlar bərabərləşdirilsinlər. Böylə olarsa, ədalətsizlik də olmaz. Çünki çox müəllimlər var ki, şəhadətnamələri var, amma heç müəllimliyə layiq deyildirlər. Və biləks [əksinə], çox şəhadətnaməsizlər var ki, çox da layiqdirlər. Bir də müəllimləri məkatib [məktəblər] müfəttişləri təyin edirlər. Onların da ləyaqətli ya ləyaqətsiz olduqlarından məsuldurlar. Yəqin ki, təyin edərək layiq olanları edəcəklərdir. Binaənileyh, burada senz fərqi qoymaq bilməkdir. Mən təklif edirəm, bütün xalq məktəbləri müəllimləri biləcəydü-şərt [qeydsiz-şərtsiz] maaşca bərabərləşdirilsinlər.

Camalbəyov (Sosialist) - Bu rəyə iştirak edərək deyir ki, müəllimləri maaşca təmin etmək lazımdır ki, kənar işlərlə məşğul olmaq məcburiyyətində qalmasınlar. Çünki şübhəsiz, təmin olunmayan müəllimlər kənardan bir iş taparaq vaxtının bir qədərini də ona sərf etməyə məcbur olacaqlardır. Bu isə onların müəllimlik işlərinə zərər yetirir. Bunun önünü almaq üçün senzi olan-olmayan ümum müəllimləri bərabərləşdirmək lazımdır.

Aşurov Ağa - Zənnimcə, bu təklif marif işlərinə zəhər qatmaqdan başqa bir nəticə verə bilməz. Çünki heç ola bilməz ki, sənəlcə zəhmət çəkib oxuyub istehqaq qazanmış olanlar, əsla zəhmət çəkməmişlərlə bərabər olsunlar. Burası hesabsız-məntiqsiz bir işdir ki, biz buna heç vaxt razı olammayız. Zira, bu gün mü-

əllimlər bərabərləşdirilsələr, az oxuyanlar çox oxuyanlarla bərabər olsalar, o halda heç kəs gedib uzun illər zəhmət çəkməz. Bir də, zənnimcə bu fərq olmalıdır ki, müəllimlər arasında bir növ rəqabət olsun. Tainki, rəqabət sayəsində yaxşı müəllimlər yetişsin. Ona görə, mən təklif edirəm ki, senzi olanlarla olmayanlar bərabərləşdirilməsin.

Abdulla bəy Əfəndizadə - Müfəssəl bir nitqində istehqaqın əhəmiyyətindən bəhslə deyir ki, məzuniyyət şəhadətnaməsi quru bir kağız deyil, əhliyyət [ləyaqət, səlahiyyət] şəhadətnaməsidir və hər kəsin əlində əhliyyət kağızı olmasa, ona müəllim demək olmaz. Müəllimlik yalnız təcrübə dərsləri verməklə deyil. Üsulitəlim və tərbiyə elminə dara [vaqif] olmaq lazımdır. Hətta məşhur bir söz var, deyərlər müəllim anadan müəllim olaraq doğ[ul]malıdır. Doğrudur, bəzi sensiz müəllim olur ki, şəhadətnaməlidən yaxşı olur və biləks, bəzi şəhadətnaməli müəllim əsla müəllimliyə layiq olmayır. Bir də şəhadətnaməsi olmayan bir müəllim, bəlkə bir dərstdən yaxşı məlumatı olsa da, ümum elmlərdən məlumatı olmaz. Böylələrinin təlim və tərbiyəyə istedadı birtərəfli olar. Binaənileyh, millət çocuqlarını da ətraflı təlim və tərbiyə edəmməzlər. Ona görədir ki, istehqaq məsələsi müəllimlik bərsində başqa senz kimi olmayıb, əhliyyətnamə deməkdir. Binaənileyh, mənəcə əhliyyət kağızı olan müəllimlərlə olmayanları bərabərləşdirmək olmaz. Fəqət bununla bərabər, Mehdi bəyin təklifinə şərik olaraq beş illik təcrübəsi olan müəllimlərin istehqaqlılar dərəcəsinə keçirilmələrinə razıyam.

Əfəndizadə Muxtar – [Hacinski] Mehdi bəyin təklifinə şərik olaraq təklif edir ki, böylə müəllimlər hüquqca da istehqaqlılarla bərabər olsunlar.

Məruzaçı - Məzuniyyət şəhadətnaməsi olanlarla olmayanların bərabərləşdirilməsini əsla rəva görməyərək, ancaq beş il təcrübəsi olanların şəhadətnaməlilər dərəcəsinə keçirilmələri haqqındakı təklifi məqbul görür.

[Hacinski] Mehdi bəyin təklifi səsə qoyulduqda əksəriyyəti-ara ilə qəbul edilməyir.

Mahmudov Mustafanın “İstehqaqı olan ya olmayan ümumxalq müəllimləri maaşda müsəvi [bərabər] olaraq 15-ci dərəcədə olanlar 13-cüyə keçirilməlidirlər” misəlli təklifi əksəriyyəti-rəylə qəbul olunur.

13 və 14-cü dərəcələr qəbul olunur.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Lehistan donanması

Varşavadan verilən xəbərlərə görə, Lehistan [Polşa] hökuməti donanma təşkil etmək layihəsini hazırlamışdır. Donanma 4 krauzer [kreyser], 12 minonosdan ibarət olub tayfası [şəxsi heyəti] isə 1500 matros və 50 zabit olacaqdır.

Varşavada

Liondan xəbər verirlər ki, Amerikadan ərzaq gətirilməsinə baxmayaraq, Varşavada ərzaq azlığı müşahidə edilir. On iki mindən ziyadə işsiz adam vardır. İşsizlərin miqdarı artdığından, ərzaqdan məhrum edilmişlərdir.

Dabravol ordusundan

General Konçalov dəstəsi Tikeşevskidən qərbə tərəf bolşeviklər üzərinə hücum etmişdir. Düşmən sındırılıb, iki bolşevik alayı tamamilə əsir düşmüşdür. İki top, pulemyot, top güllələri və patron qənimət alınmışdır. Əsirlərin miqdarı 3400 nəfərdir. Kalaç rayonunda bolşevik süvariləri ilə inadlı müharibə davam etməkdədir.

Generalların yaralanması

Leski tərəfdə müharibələr davam edir. Günlərlə davam edən inadlı müharibələrdə general Şkuro və Mamontov yaralanmışlardır. Bundan əlavə, general Quselnikov, Tatarkin və ərkani-hərb [qərar-gah] polkovniki Ovanskeyev dəxi yaralanmışdır.

Cəbhələrdə

(Bolşevik xəbərləri)

Baxmaç səmtində Denikin “Oryol” adlı zirehli qatari bolşeviklər əlinə keçmişdir.

İrgiz tərəfdə Ağ qvardiya əsgərləri tərəfindən buraxılmış 7 top bolşeviklərə qalmışdır. İrgiz alındığı zaman 200 əsir tutulmuşdur ki, bunların 80 nəfəri zabitdir.

Moskvada

Sentyabrın 25-də Denikin agentləri Moskva Kommunistləri Şurasına iki bomba atmışlardır. Bombaların patlayışından 10 nəfər ölüb 18 nəfəri yaralanmışdır. Moskva Şurasının İcraiyyə Komitəsi üzvləri yaralılara birinci müavinət göstərmişlərdir. Bu işi açmaq üçün Moskva Şurası üzvlərindən ibarət bir təftişat komissiyonu təşkil edilmişdir.

Sofiyada nizamsızlıq

Peştədən verilən teleqrafa görə, Sofiyada radikal ünsürləri ilə əsgərlər arasında qanlı vuruşma olmuşdur. Nümayişçilər saray qarşısına cəm olub kral Borisin xəlini [taxtdan salınmasını] və cümhuriyyət bərpa edilməsini tələb etmişlərdir.

Almaniyanın maliyyə işləri

Almaniya Maliyyə naziri Almaniyanın maliyyə işləri haqqında məlumat verərək söyləmişdir ki, Almaniyanın məxarici 24 milyon olub, mədaxili isə altı milyondur.

(İtaliya heyətinin verdiyi xəbərlər)

İtaliya və Almaniya

Berlindən xəbər verirlər ki, İtaliya ilə Almaniya arasında münasibət başlandıqına görə, Almaniya hökuməti Romaya səfir təyin etmişdir.

İrlandiya və İngiltərə

Londondan xəbər verirlər ki, Lloyd Corc irlandiyalılar tərəfindən təklif edilən şəraitə baxmaqdan ötrü İrlandiya vis-kralı ilə münasibətə girişmişdir. İrlandiyada asayiş bərpa ediləcəyi haqqında sazış hüsula gələcəyinə ümid vardır.

Anadoluda

Fransa qəzetləri xəbər verirlər ki, millətçi firqələrin təzyiqi altında bütün Anadoluda hərəkət vardır.

Suriyada

Fransa qəzetlərinin verdiyi məlumata görə, Suriya əhalisi Suriyanın təqsimi [bölünməsi] haqqında İngiltərə-Fransa eti-

lafı [razılışması] əleyhinə protesto etmişlər.

Asiyayi-Süğra məsələsi

Amerikanın Asiyayi-Süğra [Kiçik Asiya; Anadolu] mandatı məsələsi Almaniya müahidənaməsinin [sazişinin] Amerika tərəfindən təsdiq edilməsindən asılıdır. Macarıstana gəldikdə, orada möhkəm hökumət bərqərar edildikdən sonra onunla da müahidənamə əqd ediləcəkdir [bağlanacaqdır].

Lloyd Corc və Klemanso

Lloyd Corc Klemanso ilə Parisdə görüşüb Yaxın Şərq vilayətləri əhvalı haqqında mübadileyi-əfkarda [fikir mübadiləsində] bulunmuşdur.

Avstriyada

Avstriya hökuməti rəsmi surətdə elan etmişdir ki, 1914-cü sənəsi avqustun birindən sonra məmləkətə gəlib indiyə qədər yaşamaq ixtiyarını almayanlar sentyabrın axırına qədər Avstriyanın almanlarla məskun hissəsini tərk etməlidirlər. Bu tədbir Avstriyanın almanlarla məskun hissəsində ərzaq və mənzil azlığından nəşət etmişdir [irəli gəlmişdir]. Ancaq ağır xəstələr üçün istisna ediləcəkdir.

Amerikada bolşeviklər

Vaşinqtonda Təhqiqat və Təşviqat Komissiyası rəsmi surətdə bildirmişdir ki, Meksika bolşeviki Martinesin Amerika banklarında bir çox parası vardır. Martines bu paraların haradan alınması haqqında cavab verməkdən imtina etmişdir. Sənədlərlə mühəqqəq [yəqin] edilmişdir ki, bolşeviklər Meksikada təşviqat aparmaqda-

dırlar. Moskva hökumətindən para tələb edici məktublar tapılmışdır.

Ukraynalıların protestosu

Dabravol ordusu Kiyev şəhərini işğal edib sol cinahda müvəffəqiyyətlərə nail olduğundan, məhəlli [yerli] Ukrayna əsgəri komissiyonu İngiltərə Hərbiyyə nazirinə müraciətlə, Petlyura hökuməti ixtilaf olmasın deyər əməliyyati-hərbiyyədən ötrü general Denikin üçün xüsusi bir xətt çəkilməsini tələb etmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN**Odessa övzası**

Odessa bələdiyyə rəisi Yaroşeviç general Denikin namına atıdakı [aşağıdakı] teleqrafnaməni göndərmişdir:

“Odessa övzası [vəziyyəti] fövqaladə böhranlıdır. Ərzaq və yanacaq əsla yoxdur. Vəba, yatalaq xəstəliyinin dəhşət və şiddətlə intişar etməsi [yayılması] ilə əlaqədar olaraq, dəyirmanlar və su yolu dayanmasından dolayı əhalini böyük fəlakətlər təhdid edir. Təcili olaraq hər gün üçün on beş min pud kömür, on iki min pud taxıl hesabı ilə müavinət lazımdır. Rica edirik məzbur [deyilən] ərzaq ilə bizi təchiz edəsiniz.”

Kurlandanın işğalı

General [Rüdiger] fon der Qoltsun Kurlandadan geri çağırılması məsələsini, sosial-demokratların tələb etməsinə görə Almaniya hökuməti bir neçə təcili iclasda müzakirə etmişdir. Axırncı iclasda Almaniya əsgərlərinin Kurlandada qalmalarına möhlət verilməsini [Sülh] Konf-

ransından rica etmək qərarı qəbul edilmişdir.

Təklif qəbul edilməmiş

Paris qəzetlərinin əxbaratına nəzərən [xəbərlərinə görə], general Yudenic general [Rüdiger] fon der Qoltsa cavab vermişdir ki, mən general Kolçaka tabe olduğum üçün xudsəranə [özbaşına] müzakirət başlamağa səlahiyyətim yoxdur.

General Yudenic bəyan etmişdir ki, hərgah bu məsələni həll etməyə o səlahiyyətdar da olsaydı, öz vətəni düşmənləri ilə ittifaq əqdinə girişməzdi.

Çörçill Dabravol ordusu haqqında

General Denikin ordusu haqqında general Briqqsin bəyanatını istəmə [dinləmək] üçün çağırılmış Avam Kamerası məbuslarının xüsusi iclasında İngiltərə Hərbiyyə naziri lord Çörçill söz arasında demişdir ki:

“General Denikin qəhrəman bir ordu başında durur. Onlar qalib olsalar da və düşmən tərəfindən təzyiq edilsələr də axırncı nəfəslərinə kimi mübarizədə bulunacaqlardır.

Bazilərinin təbliğ etmələrinə rəğmən, müharibə nəticəsinin o tərəf ya bu tərəf mənfiyyətinə münqar olmasına [nəticələnməsinə, sona çatmasına] hüzuri-qəlblə baxmağa mən müstəid [qabil] deyiləm. Fövqədə məzkur [yuxarıda deyilən] təbliğatçılarla mübarizə etməyi mən lazım ədd [hesab] edirəm.

Müharibənin əvvəlində Rusiyanın bizim üçün etdiyi işləri mən unudammayacağam. Rusiya nümayəndələrinin sülh bayramlarında iştirak etməməsindən dolayı da fövqaladə dilgiram [dixoram].”

Amerika-Rusiya ticarət əlaqəsi

Amerikalılar Rusiya ticarət işləri ilə maraqlanaraq Rusiya ilə ticarəti əlaqə bağlamağa var qüvvələrini sərf edirlər. Rusiyaya mal göndərmək üçün bəzi paroxod şirkətləri kirayə fiyatını pək əksiltmişlərdir.

Amerika qaraları ilə bəyazları arasında müharibə

Noksvilldən xəbər verirlər ki, mindən ziyadə bəyazlar bir bəyaz qadını öldürməkdə müttəhim edilən zəncinin həbs edildiyi həbsxanaya saldırmışlardır. Məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] gəlmiş əsgərlər həbsxana cənbindəki [nəzindəki] meydançanı toplanmışlardan təmizləmişdirsə də, boğuşma küçələrdə uzun vaxt davam etmişdir. Nəticədə 5 adam məqtul düşüb [qətl edilib] və iyirmisi də yaralanmışdır. Qətl edilənlərdən üçü zəncidir. Müsədimə [toqquşma] əsnasında həbsxanadan qaçmağa fürsət bulan 16 məhbus içində, bəyaz qadın qətlində ittiham edilən zənci də fərar etmişdir.

Amerikada bahalıq

1919 sənə həziranını [iyununu] 1914-cü sənə ilə müqayisə etdikdə, mayehtac [ehtiyac malları] fiyatları aşağıdakı qərarla irtiqə etmişdir [qalxmışdır]:

Ərzaq 80 faiz, oda [otaq] 28 faiz, əlbisə 100 faiz, tənvirat və tənsicat 67 faiz. Buna görə, Avropaya məkulat [ərzaq] ixrac edilməsinə qarşı hökumət tədbirlər görməyə başlamışdır.

Sabiq kayzerin mühafizəsi qaç baha-ya tamam olur?

Keçən sənə təşrinə-sanisi [noyabrı] yarısından bu vaxta kimi sabiq kayzerin mü-

hafizəsinə iki yüz min florin [qızıl pul] sərf edilmişdir. Kayzerin mühafizəçiləri 16 polis nəfərindən, iki süvari zabıt və bir də xəfiyyədən ibarətdir.

Yaponiya əmtəəsini boykot

Sumatradan xəbər verildiyinə görə, xitalılar [çinlilər] məskun olan küçələrdə vərəqələr yapışdırılaraq əhali yaponiyalılarla alış-veriş edilməməsinə və ümumiyyətlə yaponiyalılarla əlaqədə bulunmamasına dəvət edilir.

Xitalıların etirazı

Xita [Çin] mətbuat bürosu bəyan edir ki, qəzetələrdə xitalılar haqqında təhqiramiz xəbərlər nəşr edilmişdir ki, guya xitalılar bolşevik Qırmızı ordusuna yazılırlarmış. Hökumətimizlə birlikdə Xita əhalisi şu xəbərin əleyhinə etiraz edərək, xitalıların bolşevikliyə müstəid [qabil] olmadığını bəyan edir.

**İSTANBUL MƏTBUATI
VƏ QAFQAZIYA**

General Harbordun İstanbula müvəsiləti [gəlib çatması] və oradan da Qafqaziyaya gedib Qafqaziya millətləri haqqında təhqiqat və tədqiqatda bulunacağı dolayısı ilə İstanbul mətbuatı bu axır zamanlarda Qafqaziya məsələsi ilə iştiğala [məşğul olmağa] başlamışdır. O cümlədən radikal milliyətpərvər bir məslək sahibi olan “Türk dünyası” qəzetəsi “Qafqaziya” sərlövəsi ilə bir məqalə yazmışdır. Məqalənin, məəttəəssüf [təəssüf ki], bir çox yerləri sansür [senzura] tərəfindən çıxarılmış olduğundan, bəzi fikirlər örtülü

qalmış olmaqla bərabər, ümumiyyətlə şayani-əhəmiyyət olduğu [əhəmiyyət daşdığı] üçün məzkur [deyilən] məqaləni eynən qəzetəmizə nəql edirik:

“Məmləkətimiz Qafqaziya məsələsi ilə, məəttəəssüf, layiq olduğu əhəmiyyətlə məşğul olamayıb. Halbuki bu məsələ Türkiyə üçün həyati bir əhəmiyyəti haizdir [əhəmiyyət daşıyır]. Türkiyənin istiqbalı [gələcəyi] Qafqaziya məsələsinin alacağı və ya almaq üzrə bulunduğu şəkil ilə pək ziyadə əlaqədarlıdır.

Türkiyənin bu rabitə və əlaqəni hənzur görəmmədiyi, təqdir edəmmədiyi qətiyyətlə iddia oluna bilər. Biz əksəriyyətlə “Qafqaziya” deyib keçirik. “Azərbaycan” əhval və həvadisatını [hadisələrini] əksəriyyətlə “Estoniya”, yaxud “Litvaniya”da cərəyan edən vüquata [hadisələrə] ətf etdiyimiz [verdiyimiz] əhəmiyyətlə (!) təqib edirik. Ermənistan Cümhuriyyətinə dair olan xəbərlər isə bizi ancaq ələlümum erməni işləri dərəcəsinə yalnız bir erməni işi olaraq əlaqədar edir.

Yaxın bir istiqbal bunun nə böyük bir xəta olduğunu göstərəcəkdir. Çünki vəqayə və həvadisatın inkişafı ilə də sabit olacaqdır ki, Qafqaziya məsələsi bir az da, hətta bir az da deyil, pək vase [geniş] bir miqyasda bir Anadolu məsələsidir. Anadolunun əmniyyəti məsələsidir. Anadolu türklüyünün, hətta bütün türklüyün istiqbalı məsələsidir!

Məmafih [bununla belə], bu həqiqətin sübutu üçün əhval və hadisatın inkişafını bəkləməyə də lüzum yoxdur. Vəziyyət meydandadır:

Şimalı və cənubu daxil olduğu halda Qafqaziya əhaliyə-əsliliyyəsinin pək böyük və qahir bir əksəriyyəti, bu əksəriyyətin

böyük bir qismi də türk olmaq üzrə ya türkdür, yaxud müsəlmandır. Qafqaziya müsəlmanları ilə türklər arasında isə pək böyük fərqlər yoxdur. Hətta bunlar kəndiləri ilə türklər arasında heç bir fərq gözətməzlər. Türkü can qardaşı, eyni müqəddəs yolun yolçusu bilirlər. Həpsinin arzusu bir nöqtədə toplanır: acnəbi boyunduruğundan qurtulmaq, istiqlalə nail olmaq!

Qafqaziyalılar türkü, çeçeni, ləzgisi, çarkəzi daxil olmaq üzrə bu qayənin istehsalı [əldə edilməsi] üçün hər bərabər çalışmışlar, hər vaxt bərabər çalışmağa əzm etmişlərdir. Bütün bu xalqın Türkiyəyə, Türkiyə türklərinə qarşı pək səmimi bir təvəccöhləri, məhəbbətləri, məclubiyətləri [bağlılıqları, tutqunluqları] vardır. Qafqaziyalılar İstanbulu yalnız Türkiyənin paytaxtı olaraq tanımazlar. İstanbul onlar nəzərində daha yüksək bir mövqeyi vardır.

Şimdi bizə bu dərəcə yaxın bir kütlənin sakin və sahib bulunduğu, Türkiyə ilə həmhüddud bir nöqtənin müqəddəratı mövzuyi-bəhs [mübahisə mövzusu] olur.

Məlum və mühəqqəq [şübhəsiz] olan bir şey də var ki, o da bu qitə [ərazi] müqəddəratında maziyə [keçmişə] nisbətə hər halda böyük təhəvvülat [dəyişiklik] vüqu bulacağı, hətta bulduğudur. Əzcümlə [o cümlədən], Qafqaziyada bir Erməni Cümhuriyyəti təşəkkül etmiş bulunur. Bunun yanında bir gürcü hökuməti var. Bu hökumətlərin şimdiki halda nə hüddudları, nə də istiqbalları qəti olaraq məlum və müəyyən deyil.

Bizim, türk və islam Qafqaziyanın da ümumi sülhü istiqlal və ya muxtariyyətdə nail olmuş bulunduğu halda idrak edə-

cəyi xüsusunda pak dərin bir qənaətimiz vardır. Çünki bu onların haqqıdır.

Əminiz ki, general Harbordun rəyasəti altında olaraq əvvəlki gün şəhərimizə gəlmiş və yaxında Ermənistanə əzimiyyəti müqərrər bulunmuş [yola düşməsi qərarlaşdırılmış] olan Amerika heyəti də Ermənistan xaricindəki Qafqaziya[ya] da təşmil [şamil] edəcəyi bitərəfanə təhqiqat və tədqiqatı nəticəsində türk və islam Qafqaziyasının da bəzi milli və müqəddəs haqlara malik olduğunu və bu haqların təsdiqi zəruri bulunduğunu təsəlim [qəbul, etiraf] edəcəkdir.

Fəqət baxalım səthi düşünməkdən, səthi düşünənlərimizdən nə zaman qurtula biləcəyiz? Nə zaman bizim də milliyət düsturlarından istifadə etmək istəyən və edən digərləri kimi “bir millət” olduğumuzu söyləməkdən qorxmayacağız, çəkinməyəcəyiz?!”

İRAN İŞLƏRİ

Xorasanda

Zilhiccə ayının 15-də Xorasandan çıxıb bu günlərdə İran tərifi [yolu] ilə Bəndər Gəzdən Bakıya varid olan [gəlib çatan] bir şəxs Xorasan əhvalı haqqında mühəririmizə böylə məlumat vermişdir:

Hal-hazırda Xorasanda 5-6 min ingilis əsgəri vardır. İngilis əsgərlərindən başqa, bərbərlərdən para ilə tutulmuş əsgərlər də İngiltərə ordusunda xidmət edirlər.

İngilislər külli para sərf edib Xorasana 2-3 verstliyində böyük evlər tikdirirlər. Bu evlər hazır olduqca, ingilis əsgərləri şəhərdən həman yerə köçürürlər.

İngilislər Xorasandan bir çox ərzaq şeyləri alıb Sistana aparırlar. Alınan xəbərlərə görə, Sistanda ərzaq şeyləri azdır. Xorasandan Sistana qədər ingilislər şose yolu qayırmışlardır ki, bu yolda avtomobillər işləyir.

İngilislər Xorasanda hər gün “iblağiyə” adında teleqraf xəbərləri nəşr edib Türküstan bolşevikləri başında duran Kazım bəyin işlərinə artıq əhəmiyyət verirlər.

Kuçani-Şirvanı deyilən sərhəddən Türküstana yol açıqdır. Xorasanda külli miqdarda Aşqabad qaçqınları vardır. Xorasanda “Agahi”, “Çin”, “Şərqi-İran” adlı qəzetələr nəşr edilir. Azərbaycan qəzetələri Xorasana gəlib çıxmıyır. Ona görə Xorasanda olan azərbaycanlılar Azərbaycan əhvalından bixəbərdirlər. Xorasanda ərzaq cəhətdən korluq yoxdur.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Post və Teleqraf nazirinin Post və Teleqraf məktəbi imtahan kursları məsərifəti üçün 64.760 manat təxsis [ayrılması] haqqındakı məruzəsindən sonra qərar alınmışdır:

Qanun layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın. O vaxtadək həman məsarifat üçün 20 milyonluq fondan 20.000 manat buraxılsın.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] nazirinin Gəncə litoqrafiyasını elektrikle təchiz etmək üçün 220.000

manat təxsis haqqındakı məruzəsindən sonra qərar alınmışdır:

İstənilən məbləğ 20 milyonluq fondan verilsin.

- Ərazi nazirinin səhra siçovulları ilə mübarizə haqqındakı məruzəsindən sonra qərar alınmışdır:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın; o vaxtadək 20 milyonluq fondan həman məqsəd üçün bir milyon manat buraxılsın.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Krımda Azərbaycan konsulu

Şixəli Hüseynov Azərbaycan Cümhuriyyəti Krım konsulluğuna təyin edilmişdir.

* * *

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Yalama mövqifində [stansiyasında] toplanmış qaçqınları məskun etmək üçün Bakı müfəttişi oraya göndərilmişdir. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs], qaçqınlara Quba ətrafında yer verməlidir. Onunla bərabər, “İttihad” firqəsi nümayəndəsi Hacıbala bəy Nağıbəyov da oraya getmişdir.

- İşbu eylülün [sentyabrın] 27-də Vükəla Şurası[na] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə nazirinin Bakıda küçə çocuqlarına məxsus bir darüleytam güşadı [yetimxana açılması] haqqında təqdim etdiyi qanun layihəsi təsvib [təsdiq] edilmişdir.

- Baş Məsai [Əmək] müfəttişi Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Neftçilər İttifaqı xəstəxanasına müştərək [kollektiv] müqavilənaməni şamil etmək, fəhlələrin qəbulu və əzli məsələsini baş doktora mühəvvəl [həvalə] etmək məqbuldur.

- İngilis ərkani-hərbi [hərbi qəragahı] 26 ağustosdan işbu məlumatı verir:

Xariciyyə şöbəsi elam edir [bildirir] ki, Vordrop siyasi vəzifə ilə Qafqaziya göndərilmişdir.

Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] ingilis baş komissarı namı ilə təsmiyə ediləcəkdir [adlandırılacaqdır].

Hərçənd bu vaxtadək Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan (İrəvan) cümhuriyyətləri hökumətləri ingilis dövləti tərəfindən rəsmi surətdə təsdiq edilməmişsə də, yenə müşarünileyhdən məzkur [deyilən] hökumətlərlə əlaqədə bulunmaq istənilmişdir. Hökumətlər müşarünileyhin vəzifəsi haqqında Parisdəki kəndi heyətlərindən məlumat alacaqlardır.

Müşarünileyhi mister Uayt, mister Melqan Qrandi, bir nəfər də başqası müşayiət edəcəkdir.

Müşarünileyh cümhuriyyətlərlə Dabravol komandanlığı arasındakı gərginliyi bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] və xətti-fasilin riayət olunmasına [ayırıcı xəttin gözlənməsinə] çalışacaqdır.

Əlavə, Zaqaqzaziyada ingilis ticarətinin artmasına çalışmaq, ticarət haqqında hesabat da verəcəkdir.

Kori

* * *

Xariciyyə Nəzarəti tərəfindən radio ilə işbu teleqraf çəkilməmişdir:

“Hamiya, hamiya, hamiya...”

1918-ci sənəsi əvəlindən [əvvəlindən] ermənilərin qoşun hissələri qəza hökuməti məmurları ilə birlikdə İrəvan quberniyası dairəsində yaşayan dinc müsəlmanları tələf etməyə başlamışdılar.

İşbu qırğın son zamanlar Sürməli, Eçmiyadzin, İrəvan, Novo-Bayazid qəzalərində kəsb-işiddət etmişdir [şiddətlənmişdir]. Belə ki, avqustun 17-dən 31-dək 50-dək müsəlman köyü təxrib [dağdılmış] və əhalisi tələf edilmişdir. Qırğını təsvir üçün Eçmiyadzin qəzasının Canfəda köyü dəhşətləri kifayət edəcəkdir. Burada avqustun 17-də erməni qəza məmurunu [məmurları] köy əhalisini bir yerə toplayıb kişiləri qadın və uşaqlardan ayırmaqdan sonra köyü qarət edib, dəvələrə yükləyib Kərimarx köyünə aparmışlar. Kişilər isə Araz nəhri kənarında qətl edilmişlərdir.

Kərimarx, Paşakənd, Təkərli, Qoruxgünə, Övlalx və Arzakənd ictimaiyyətinin Ağverən, Dəlilər, Nurnus, Əlibay; Eçmiyadzin qəzasının Axcaarx, İydəli, Qarxun, Kolanı, Aralix köyləri; Basarkeçər dairəsinin Qızılvang, Subatan, Zağalı, Şahab köyləri və qeyriləri də təxrib edilmişlərdir. Şahab köyündə qadınların namuslarına təcavüz etdikdən sonra uşaqlarla bərabər təndirdə yaxılmışlardır.

Milli dərəsi dairəsinin və Qaraxan, Vədiçay dairələrinin bir çox [köy]ləri də böylə fəlakətə düşər olmuşlardır.

Fəlakətdən nicat tapmış əhali dağlarda acından tələf olmaqdadırlar. Qaçqınların az bir hissəsi fəqət Azərbaycana gəlməyə müvəffəq olmuşlardır.

Bu qırğınlar Azərbaycan xalqının həyəcanına səbəb olur.

Xariciyyə naziri Ermənistan hökuməti nəzdində ciddi etiraz etməklə, Baş komissar Haskell indində [nəzdində] də tədabir ittixazı [tədbirlər görülməsi] üçün iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.”

ƏLİFBA VƏ YAZIMIZ

Bu günlərdə yazı və əlifbamız şiddətli bir surətdə mövzuyu-mübahisə olmaqdadır. Şu dəyərlə məsələ qarşısında bütövlükdə qeydsiz qalammayaraq, qiymətdar bir həqiqətin tövzihi [aydınlaşdırılması] üçün naçizənə icaleyi-qələmdə bulunmaq [acizənə qələm oynatmaq] məcburiyyətini hiss etdim.

Bətəxsis [xüsusilə] mütərəqqi millətlərin əhvali-ruhiyyəsinə diqqət edəcək olarsaq, onların hini-zühur və inkişafında [meydana çıxış və inkişaf zamanlarında] əksəriyyətlə qeyri-məş’ur [şüurlu bir şəkildə olmayaraq; ətrafıca tədqiq edib araşdırmadan], sövqi-təbii nəticəsi olaraq qəbul etdikləri vasitəyi-tərəqqi [tərəqqi vasitəsinin] istedad və qabiliyyətlərinə ən ziyadə müvafiq olanı olduğu görünür. Baxüsus [xüsusən] əhvali-ictimaiyyəyə təəllük edən [ictimai vəziyyətə aid] bir həqiqətin mütləqə təbiəti-bəşəriyyəyə uyğun olması bədihiyyatdandır [açıq-aşkar şeylərdən biridir].

İştə, ictimai müəssisələrdən ən canlı və mühümü də lisan olduğundan, aid bulunduğu millətin heyəti-ümumiyyəsinin təbiət və xilqəti ilə pək əlaqədar bulunduğu qabili-inkar olmayan bir keyfiyyətdir.

Türklər də vaxtilə fitrətlərinə, ənənə və adətlərinə pək müsaid, cəngavərliyi,

doğruluğu əmr edən, həqiqətləri göstərən islamiyyəti təzyiq və cəbr [məcburiyyət] olmadığı halda, bilatərəddüd [tərəddüdsüz] qəbul etmişlər, əsərlərini də şimdiki yazı ilə yazmağa başlamışlar. Güclük hiss etməmişlər. Aradan bir çox sənələr keçdiyi halda belə, yazı ilə fikirlərini ifadədə müvəffəqiyyətlər göstərmişlərdir.

Uyğur, Cığatay, Azərbaycan, Osmanlı türk dillərinə baxarsaq, həpsinin arasındakı bittəb [təbii] səmimi qərabət [yaxınlıq] görünməklə bərabər, digərlərinə vüsət və sərvət, ifadə və sairə cəhətlərində Osmanlı dilinin rüchaniyyəti [üstünlüyü] məlumdur.

Hələ şu son zamanda doğru, daha ziyadə gözəl şəkil və mahiyyət alması dolayısı ilə dillərin içində pək zərif və kübar bir hal göstərir, gərək ifadə və gərək yazısında maneyi-tərəqqi [tərəqqiyə mane] bir şey hiss edilməyir. Əklili-müvəffəqiyyəti tətvic edən [müvəffəqiyyət tacını zینətləndirən] ədəbi, elmi, fənni əsərlər yazıldı və yazılır. Bu gün Osmanlı dili sənələrin müruru [keçməsi] ilə mükəmməliyyət almışdır və kütübxanaları əsərcə də pək zəngindir. Yalnız iləriləməmizə, yazımız bir mane təşkil etməmişdir. Keyfiyyəti-tədənnini [geriləmə səbəblərini] başqa cəhətlərdə görə bilərik.

Bugünkü türkcəmizi öz şəklində islah edərək daha mükəmməl bir surətə qoya bilərik. Məsələn, islamiyyətin təsiri ilə yerinə hərəkə qonmuş olan “ötər” türkcə kəlmələrimizə yenə hürufi-İmla olan “əlif”, “vav”, “ya” hərflərini qoymaq və əlavə etmək şərti ilə oxumaq və yazmaqda güclük gedərilməklə daha qolay olur. Yoxsa məqsədi, “əlifba”-mızı tərk edib

latıncanı qəbul etməklə təmin ediləcəyində aramaq məhza xətdir.

Bir millət sənətdə, fəndə və bəzi xüsuslarda özgə millətləri tamamilə təqlid edə bilərsə də, ictimai hallarda məsələ daha başqadır. Adət və yazı kimi müəssisələri tərk edib də, bütövlükdə başqa bir zümreyi-milliyə xəttini qəbul etməklə daha bir fəna aqibətə məruz qalmaq mühəqqəqdır [şübhəsizdir]. Əgər biz tərəqqi etmək istərsək, öz yazımızdakı qüsur və nöqsanları qaldırmaq islahat yarımaq daha çətin və əmin bir surətdə məqsədi-etimamıza [tərəqqi hədəfimizə] vararız. Bu surəti-məşy [bu yol, bu gediş tərzini] səlamətimizə müvafiqdir. Zənn təlim və tələmədəki [təhsildəki] müşkülət və bətaət [yavaşlıq, ətalət] yazıdan ziyadə üsulsuzluq və yaxud eyi üsulu bilənlərin az olmasında və ya heç bulunmamasındadır.

Avropada olduğu kimi məktəb, əlifba və sair kitabları tənzim edilib, eyni mükəmməl üsul təqib edilmiş [olsa], bit-təcrübə [təcrübə ilə, əməli olaraq], sözü-müzün nə qədər doğru olduğu təzahür edər.

Mədrəsələrimizdə əksəri xocalarımızın 50-60 sənə ömür sərf edərək iki sətir məktub yazacaq və iki ibarə qoşulacaq qədər təhsil edəmədikləri ərəbini [ərəbcəni] fransızlar tərəfindən Beyrutda açılan məktəblərdə eyi və mükəmməl üsullarla əcnəbilərin belə 2-3 sənə zərfində ədəbiyyatı ilə layiqi vəchlə [layiqi surətdə] öyrəndiklərini gördüm və bizzat məktəblərinə gedib üsuli-tədrislərini mütəcəssisənə [yoxlayıcı] bir nəzərlə tədqiq etdim, bunun kimi bir çox təcrübələrin nəticəsinə vəqif oldum.

İştə şimdi bu eyni şey üzərindəki tə-

zadlar qolayca anlaşılır, sonra yenə hesab öyrədən kimi qayət müsbət, quru və bəsit şəkllə qoymaq düşünülərsə, bu, imkanın xaricindədir. Çünki öyrənilən şeylərin içində ən ziyadə eşitməyə, duymağa, səməyə [eşitməyə] mütəvəqqif [bağlı] olan lisanıdır. Öylə büsbütün qiyasi [müqayisəli] bir təlim verən, eşitmədən öyrənilən dünyada heç bir dil yoxdur. Qaydası pək məzbut [tənzimlənmiş] bir lisan belə pək çox dəfə eşidib duyma[dı]qdan sonra öyrəniləmməz. Bu qədər fəzləsini düşünmək bir az xəyalpərəstlik olar. Sənəldə bəri Fransız Akademisinin çalışıb da bir hali-mükəmməliyyətdə gətirdiyi fransızcanı belə yalnız başınıza qəvaiddə [qrammatika] və qiraət kitablarından əzbərləyib öyrənsəniz də, bir fransızın yanında bulunsanız, öyrəndiyiniz kəlmələr və lisanla heç bir şey anlamadığından başqa, bir şey də anlamayıb büsbütün qeyri bir lisan öyrəndiyinizə heyərlə zahib olacaqsınız [inanacaqsınız]. Onun üçün heç bir lisanı o dərəcə qiyasiliyə isad etmək [çatdırmaq] imkanı hasil olmamışdır.

Öylə ləfz məxrəcləri və işmizazat [vibrasiyalar] vardır ki, heç bir əlifba ilə yazılmaz.

Ən mütərəqqi millətlərin yazılarını tədqiq etdiyimizdə bir taqım müşkül, məntiqsiz cəhətlərini görə bilərik. Məsələn, ingilislərin və rusların “o” oxunmaq üzrə mövzu olan [qoyulan] hərfin çox yerlərdə “a” və bunun kimi digər bəzi hərflərin mövzuyi-ileyh [ona verilmiş] bir tələffüzlə oxuduğunda, bəzilərinin də heç oxunmadığını, hətta bu kimi zəvayidin [artlıqların] ən müntəzəm fransız dilində belə az olmadığını görürük. Bundan dolayı, bu kimi kəlmələrin əsla eşidib

dib öyrənməkdən başqa bir çarə[si] olmadığını anlırsınız.

Demək olur ki, hər lisanın yazısında bu kimi güclüklər mövcuddur. Və yenə bir dilin ziyadə səməyə [qulağa] ehtiyacı olduğu məlum olur. O halda son dərəcə müşkül pəsənd olmanın doğru olmasını meydana çıxır.

Bir də, ifadə edilən sözü latınca hürufatla yan-yanı düzülüb yazdığımızda daha böyük həcm və yer işğal edəcəkdir. Halbuki bu türkcə yazımızla o qədər ziyadə yer zəbt etməyib, ufaq bir şəkildə yazıla bilər.

Daha sonra bizi yenə bu yazımızı mühafizəyə məcbur edən mühüm bir cəhət vardır. O da zümreyi-islamiyyədən ayrılma[mağımız] əl zəmiyyətidir [vacibliyidir]. Latınca hürufunu qəbul etdiyimizdə hər bir türkə iki növ yazı öyrənmək məcburiyyəti üz göstərir ki, bu da pək güc olduğundan, hər vaxt və hər kimsə üçün mümkün olamayacaqdır. Eyni zamanda xalqı müntəsinin [müntəsiblər, əlaqəsi olanlar] və qeyri kimi iki sinfə təqsimi [bölünməsi] məsələləri hüdsu edir [meydana çıxır] ki, məzərrətdən [ziyandan] başqa fayda məlhuz olmayır [görünür].

Bir də, bəzilərinin sözlərindən islamiyyət maneyi-tərəqqi, yaxud bilüzum imiş kimi fikirlər anlayıram və eşidiriz ki, bu da külliyyəni yanlış və xətalıdır.

Əgər biz geri qaldıqsa, onun səbəbini dində və dildə deyil, özümüzə və tərzi-tələqqimizdə [anlayış tərziyində] aramalıyıq. Əgər islamiyyət maneyi-tərəqqi olsaydı, mədəniyyəti-islamiyyə denilən bir dövrün mövcudluğu duyulmazdı.

İslamiyyətin şanlı və sətvətli [qüdrətli] dövrlərində mövcubi-etila [ucalmağa sə-

bəb] olan məfkureyi-islamiyyə şimdiki nədən səbəbi-tədənini [geriləmə səbəbi] olur? Baxırsınız, vaxtilə avropalılara həqiqəti öyrədən, dünyəviliyi, yaşamağı göstərən islamiyyət olmuşdur.

“Larubaniyyətdə fil-islam”. İslamiyyətdə qətiyyəni rəhbaniyyət [rahiblik, dünyəyadan əl çəkmək], məskənət [miskinlik] olmayıb, fəlah [qurtuluş; xoşbəxtlik] və necəti bildirən insani düsturların bulunduğunu düşünəcəkdir olarsa, həqiqəti o nisbətə idrak edərək.

Geri qalmamız[a], inhitatımız[a] [tənəzzülümüzə] – xürafəalud [xürafəyə bulanmış] fikirlərin xalqın zehində yerləşməsi, bəzi cahil zümreyi-mütəəssibinin [təəssübkeşlər təbəqəsinin], mənfəəti-şəxsiyyəsi naminə çalışanların əhali arasında sənəlcə yaşayıb müzirr tələqqilər [zərərli görüşlər, fikirlər] sahibəsi [olması] kimi amillər ən müsəlləmi [şübhəsizi, inkar edilməzi] olmaq üzrə – sair şeyləri bu ilə bilərik.

Vəlhasil, bu əlifbamızı buraxıb latıncacasını qəbul edərsək, böylə, türklük və islamlıq arasında böyük bir hail [manea; pərdə] girmiş olur ki, aqibət [nəticədə], siyasətə nə qədər müdhiş bir vəsileyi-zərrər hüsula gətirdiyini [zərərverici səbəb meydana gətirdiyini] təvəqqün edə [əminliklə, şübhəsiz bilə] bilərik.

Bərvəchi-məruz [ərz edildiyi kimi] səbəblərdən və son məcburiyyətdən dolayı öz yazımızı bəzi islahat etmək və tədrisatımızı üsuli-cədid üzrə tədris etmək, ən səhil vəsaitə təvəssül etmək [ən asan yollara müraciət etmək] və bu surətlə asari-təkamül [inkışaf nişanəsi] göstərmək və milliyyətimizi mühafizə etmək daha xeyirli ola bilər ümidindəyəm.

Z. Ayn.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Dünən yekşənbə [bazar] günü eylülün 28-də günüz saat 3 yarımında yunanlılar missiyası Bakıya varid oldu.

Ev Sahibləri İttifaqında

Ev Sahiblərinin İttifaqı Parlamentdən istida [xahiş] etmişdir ki, Parlamentə idxal olunmuş mənzil haqqındaki qanun layihəsinə tezliklə baxılsın və bununla bərabər, İttifaq şü layihə haqqında kəndi etirazını pişnihad [təqdim] etmişdir.

Birinci Ali-ibtidai mədrəsə

Bakı Birinci ali-ibtidai məktəbində müsəlmanlardan ötrü birinci sinif açılmışdır. Kursu dair dərslərdən başqa məktəbdə alman və Fransa lisanları da tədris ediləcəkdir. Məktəbin kursunu itmam edənlər [bitirənlər] imtahansız hərbi və texnik məktəblərinə və edadi məktəblərin 5-ci sinfinə daxil ola bilərlər. Haqqı-tədris ildə 50 manatdır. Ərizələr məktəbin kanselyariyasında [dəftərxanasında] qəbul olunur: Şamaxinka, 3-cü Paralelni küçədə 4 sinifli ali-ibtidai mədrəsə.

Dövlət Bankının rəsmi-güşadı [açılış mərasimi]

Azərbaycan Dövlət Bankı əsasən ustavin [nizamnamənin] qəbul olunduğu gündən (19 eylül) etibarən işləməkdədir. Fəqət təntənəli güşadı [açılışı] səşənbə [çərşənbə axşamı] günü eylülün 30-da olacaqdır. Ayini-duaya [dua mərasiminə] saat 11-də şüru ediləcəkdir [başlanacaq]. O gün hesabati-cariyyədən [cari hesablardan] başqa bir müamilə [əməliyyat] edilməyəcəkdir.

Bank Qorçakovski küçədə, Birjanın müqabilində Saturovun evindədir. Bu imarətdə əvvəlcə “Kooperasiya” cəmiyyəti olurdu.

İngilis komandanlığının Azərbaycana borcu

Bakıda olan ingilis komandanlığının Azərbaycana borcu 240 milyon manatdan ibarətdir.

Yunanilər nümayəndələri

Tiflisdən Bakıya yunanilər nümayəndələri azim olmuşlardır [yola düşmüşlər].

Dövləti xəstəxana

Pəncşənbə [cümə axşamı] günü eylülün 25-də “Səadət” məktəbinin imarətində Vükəla Şurasının sədri və Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] müdiri hüzuru ilə 100 nəfər xəstə üçün dövləti xəstəxana açılmışdır.

Bolşeviklər – Azərbaycan və Gürcüstan

Tiflisdə çıxan gürcü nasional-demokrat “Klede” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Lenin Estoniya, Litva, Finlandiya hökumətlərindən başqa Azərbaycan və Gürcüstana dəxi şəraiti-sülhiyyə təklifini müş’ir [bildirən] bir nota göndərmişdir.

“Yaşıl qələm”də

“Tayfun” əsərinin ədəbi mühakiməsində iştirak edəcək yoldaşlardan bu gün axşam saat 6-da Parlaman binasında “Müsavat” firqəsi odasına gəlmələri rica olunur. Habelə heyəti-idarə üzvlərinin də vəqti-mövudda [deyilən vaxtda] hazır ol-

maları ayrıca ixtar edilir [xəbər verilir].
“Yaşıl qələm”

Bələdiyyə İdarəsində

- Üçüncü dairə müsaliyə həkəmi [sülh arbitri] tərəfindən Bələdiyyə İdarəsinin vergi yığıcı nümayəndəsinə Opera müdiri Amiraqonun iftira etməsi üçün 3 aylıq həbsə məhkum edilmişdir. Həbs cəriməyə dəyişəmməz.

- İşbu eylülün 16-da Bələdiyyə İdarəsi nümayəndəsi polis vasitəsilə “Muza” sinemasının bilet satışı təhqiç edilmişdir. Nəticədə sui-istimal [sui-istifadə] olduğu kəşf edilmişdir. Bəratülqövl [protokol] tərtib verilərək sinema sahibi Əbdürrəhim Cəfərov məsuliyyətə cəlb edilmişdir.

İRƏVAN QUBERNİYASI HƏMVƏTƏNLİLƏR CƏMIYYƏTİNDƏ

Bazar günü həmin sentyabrın 21-də axşam saat 6-da Bələdiyyə İdarəsi imarətində İrəvan quberniyasının Həmvətənlilər Cəmiyyətinin ümumi iclası vaqe oldu. Cəmiyyət iclasında idarə əzasından [üzvlərindən] başqa ancaq 12 nəfər isbativüçüd [iştirak] edirlərdir.

Əvvəlinci müzakirə olunan məsələ Naxçıvan, Ordubad, Şərur və Sürməli nahiyələri məsələsi idi. Bir çox mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra həmin məsələlərin barəsində Sədri-vükəla [Baş nazir] cənablarına müraciət edib, Zaqafqaziya Baş komissarı Haskell ilə müzakirətdə bulunacağından əvvəl Həmvətənlilər Cəmiyyəti ərkanı [adamları] ilə müşavirə yapılması ricasında bulunmaq təhiti-qərara alındı.

İkinci məsələ, Cəmiyyət idarəsi tərəfindən hazırlanmış və Azərbaycan Sədri-vükəlasına təqdim olunacaq istidanın [ərizənin] müzakirəsi idi. İstidanamədə axır zamanlarda Erməni Cümhuriyyətində müsəlmanların başlarına gətirilmiş hədsiz fəlakətlər və cəfaların tədadı [sadalması] ilə bərabər, Ermənistanda yaşayan müsəlmanları Azərbaycan Cümhuriyyətinə və Azərbaycanda yaşayan erməniləri Erməni Cümhuriyyətinə mühacirət etdirmək istidası idi. Bu məsələ dəxi əksəriyyətlə qəbul olundu.

Sonra Ermənistanda Azərbaycan Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] vəkili cənablarının İrəvan quberniyasında müsəlmanların hallarını təsvir edən məktub sədr tərəfindən qiraət olunaraq, məclis xitam buldu.

Cəmiyyətin bu kimi təşəbbüsətini hər bir vətən övladı alqışladığı halda, bir çox məsələlərdən dolayı Cəmiyyətin laqeydanə [laqeydcə] davrandığı, məəttəəssüf [təəssüf ki], meydana çıxır.

Hal-hazırda Gəncə şəhərində üç min nəfərdən ziyadə İrəvan şəhərindən mühacirət edib və ermənilər tərəfindən sual edilmək [dilanmək] dərəcəsinə qədər soyulmuş biçərə mühacirlər toplanmışlardır. Məzkur [deyilən] mühacirlərdən bir çoxları işsiz, bika olaraq küçələri dolayırlar. Bir qədəri iş dəxi yaramadıqlarından aclıqdan həlak olmağa məhkumdurlar. Habelə Bakıda dəxi bir çox işsiz cavanlarımız mövcuddur. Hankı bir idarəyə müraciət edirlərsə, vasitələri olmadıği üçün rədd olunurlar. Bəziləri dəxi iki günlərlə ac qalırlar. Lihaza [bu halda], möhtərəm Cəmiyyət idarəsi bu barədə dəxi lazımi təşəbbüsətdə bulunarsa, və-

zifəsini layiqincə ifa etmiş olar. Bəhərhal [hər halda, necə olursa-olsun], ənsəmimi-qəlblə işbu Cəmiyyətin davam və fəaliyyətini arzu edirik.

Ayn. Məhzun

AZƏRBAYCANDA

Kürdəmirdən

Azərbaycan Cümhuriyyətinin daxilində olan qəsəbələrdən ticarət və işlək nöqtəyi-nəzərindən biri də Kürdəmirdir.

Kürdəmir qəsəbəsi bu axır vaxtlarda xeyli tərəqqi etməkdə idi. Kürdəmirin üzümü, pambığı vaqiən [doğrudan da] buraya külliyyətli surətdə müştərilər cəlb edirdi. Bu vəsilə [vasitə] ilə də bazarın alverinə, əhli-kəsəbənin [kəsbkarlıq edənlərin, işləyib qazananların] çoxalmağına, əhalinin varlanmasına böyük xidmət edirdi.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], 18 Mart hadisətindən sonra düşmənlər Kürdəmirə daxil olub bir ay Kürdəmirdə qalmaqla, olmanın xarab və şumluğu [uğursuzluğu, fəlakəti, bədbəxtçiliyi] vücuda gətirməkdə əllərin əsirgəmədilər. Böyük və görünüşlü imarətləri yaxdılar. Vağzal cəbindəki [yanındakı] iki sinifli və altı şöbəli ibtidai məktəbin bütün təlim şeylərini tələf edib, skamyalarının əksərin odun əvəzinə yandırdılar. Məşhur Bazar məscidin və buna mütəəlliq [bitişik] məktəb və hücrələri xak ilə yeksan edib [yerlə yeksan edib, dağıdıb], Allahdan belə hicab etmədilər [çəkinmədilər].

Bu qayda ilə Kürdəmirin tərəqqisinə böyük bir zərbə endirdilər. Amma bunu unudular ki, Allah istəyəni qurd yeyə

bilməz. Allah yandıran çırağı söndürmək olmaz.

Nə isə, Kürdəmir yenə əski halına düşür. Həyat və ticarət işləri, lillahilhəmd [Allaha şükür], öz mövqeyini tutmaqdadır. Yanıb dağılmış binalar təmir olunur. Amma qaldı ki, Kürdəmirdə məktəb və məarif işləri burada çox geridədir.

On min nüfusu havi [əhalisi olan] Kürdəmirdə ancaq iki ibtidai məktəb mövcuddur. Bunlardan biri vəğzal cəbindəki iki sinifli və altı şöbəli məktəbdir. Doğrudan da, həmin məktəbdə yüzlərlə övladi-vətən dərəcə davam edib, bu vaxtdək onlarla uşaqlar təhsil edib işbu məktəbi bitirmişlər. Heyfa ki, bu uşaqların əksəri fəqir və tavanasız [imkansız] olmaqlarına binaən [görə], sair yerlərə gedib orta və ali məktəblərdə təhsil edə bilməyirlər. Böyləliklə, həm uşaqların çəkdiqləri zəhmət nəticəsiz və həm də burada oxumuş, miyanə də [ortabab da] olsa tərbiyə görmüş adamlar bulunmayıb. Binaənileyh [ona görə], bu qəsəbədə, bəhəməhal [dərhal] bir rüşdiyyə məktəbinin güşadı [açılması] əlzemdir.

Bundan maəda [bundan başqa], əhalinin və oxuyan uşaqların çoxluğunu nəzərə alıb, ibtidai məktəblərin artırılmasına böyük ehtiyac vardır. Madam ki, bizim tərəqqi və mədəniyyətimiz təlim və tərbiyəyə bağlıdır, Kürdəmir kimi böyük bir qəsəbəyə əhəmiyyət verilməlidir. Burada ali-ibtidai və rüşdiyyə məktəbi güşadı üçün Kürdəmir əhalisi Maarif Nəzarəti-cəlliləsinə [uca Maarif Nazirliyinə] və Maarif müfəttişi cənablarına ərizə dəxi təqdim etmişlərdir.

Əhməd Əfəndizadə

Qarabağdan

Zəngəzur uyezdirinin milis naçalniki Sultan bəy Muradov Qurban bayramı münasibətilə Xankəndində bulunan əsgərlərimiz üçün bayramlıq 55 qoyun göndərmişdi. Qarnizon naçalniki bayram günü rəsmi-keçiddən sonra qurbanları əsgərlər arasında paylayıb, əsgərləri bayrama azad etmişdi. Xankəndi qarnizonundakı əsgərlərin bayramı artıq təntənə və şadlıqla keçmişdir.

* * *

Amerikalıların Şuşadakı “İqtisadi Şərq möhtaclıqlarına müavinət” şöbəsinin vəkili doktor Haskell öz işlərini və skladlarını yığışdırmağa başlayıbdır.

Əvvəlcə doktor Haskell skladda olan şeyləri paylamağa başlayıbdır. O cümlədən, skladda artıq miqdarda manufaktura, dəvacat [dava-dərman], yorğan, libas, tufli, sabun, sap, xəstəxana ləvazimatı, bez, hazır tuman-köynək və sair bu kimi əşya mövcuddur.

Bu əşya ancaq Komitə qulluqçularına, onların tanışlarına, yəni möhtaclıqları qulluqçular tərəfindən təsdiq edilənlərə verilir. Əşyanın qiymətləri müxtəlifdir.

Məsələn, Komitə qulluqçularına və onların tanışlarına sabun 5 manatdan, sap 3 manatdan, bez 7 manatdan, yorğan 300 manatdan, şokolad 30 manatdan satıldığı halda, başqa müştərilərə həmin bu şeyləri birə bir yarım artığa satırlar.

Şuşada minlərcə qaçqınlar, həqiqi möhtaclıqlar olduğu halda, doktor Haskellin bu şeyləri qulluqçulara satıb və sonra da şeylərin Şuşa bazarında möhtəkir əli-

nə keçməsi xeyli cayı-təəccübdür [təəcübüldür].

Bilmək olmayır ki, böylə hərəkət amerikalıların Qardaş Köməyi komitələrinin proqramlarına müvafiqdir və yainki doktor Haskell və ətrafındakı böylə işlərə yol verir.

* * *

Qarabağda ümumi məsələlərdən biri də padvod [daşıma] məsələsidir. Araba, furqon, fayton sahibləri bu məsələ ilə çox artıq maraqlanırlar. Əsgər ləvazimatı daşımaq üçün, hökumət işlərini görmək üçün araba, furqon və faytonçuları məcbur edirlər ki, ucuz qiymətlə bu işləri görsünlər. Çox vaxt olur ki, padvod çağırılmış arabaçılar pulsuz bir neçə gün işləyirlər. Axır ki, bu xüsusda bəzən haqlı və bəzən də nahaq bir çox şikayətlər eşidilməkdədir.

Bir tərəfdən əhalinin rahatlığı və o biri tərəfdən bu padvod məsələsini bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün Qarabağ qubernatorunun təşəbbüsü ilə Yevlax-Şuşa yolunda işləmək üçün iki ədəd avtobus hazırlanmışdır. Avtobuslar 18 nəfər minik apara biləcəklər.

Miniklər üçün Yevlaxda, Ağdamda, Bərdədə mövqiflər [stansiyalar] hazırlanacaqdır.

Qiymətlər də indikindən bir neçə dəfə ucuz olacaqdır.

Avtobuslar Türüq və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] tərəfindən hazırlanıbdır.

Keçən gün məzkur [deyilən] avtobusları Qarabağda olan Ərzaq Nəzarəti vəkili Məhəmməd Sadiq Axundov Türüq və

Məabir Nəzarətindən qəbul edib dəmir-yol ilə Qarabağa aparmışdır.

M. S.

GÜRCÜSTANDA

Mister Oliver Vordrop və gürcü şairəsi

Böyük Britaniya siyasi vəkillərindən mister Oliver Vordrop cənabları gürcü mühərrirə və şairəsindən Qandegili xanım ilə mülaqat [söhbət] edib gürcü ədəbiyyatı haqqında müsahibə etmişdir. Qandegili xanım mister Vordropun həmsiyyəti [bacısı] mütəvəffa [mərhum] Marcori Vordropun ən yaxın və səmimi tanışlarından idi.

Əməli akademi

Tiflisdə yaxında əməli bir akademi açılacaqdır. Bu akademi ticari və sənai olub, əməli bir surətdə olacaqdır. Akademidə təlim və tədris proqramını hazırlamaq üzrə Gürcüstan Maliyyə naziri Kandelaki, professor Melikişvili və Mixail Taktakişvilidən ibarət bir komitə dəxi intixab olunmuşdur [seçilmişdir].

İtaliya malları

İtaliya firması “Hellas və Kompaniya” 2 milyon yarım qiymətində Gürcüstanda satılmaq üçün manufaktura və ayaqqabı göndərmişdir. Bu yaxınlarda yenə mal gətirilib ictimai müəssisələr arasında təqsim ediləcəkdir [paylayacaqdır]. Məzkur [deyilən] firma Gürcüstanda parça toxuyan fabrika açmağı təklif edir.

Qəzetənin qapanması

“Vozrojdeniye” qəzetəsi yalan xəbər-

lər dərc etdiyinə görə Daxiliyyə Nəzarətinin əmri üzərinə qapadılmışdır.

İtaliya və Gürcüstan

Əvvəlcə İtaliyaya gedib də övdət edən [qayıdan] Gürcüstan Məclisi-Müəssisəsinin üzvü İ. Əliqulaşvilinin verdiyi məlumata görə, İtaliya sərmayədarları Gürcüstana gəlib iş tutmaq istəyirlərmiş. Fəqət Gürcüstanda sosializasiya olmasından və əmələ ücrətlərinin bahalığından qorxurlarmış. Bu səbəblə İtalyanlar Gürcüstan hökumətindən sərmayənin tamamilə təhti-əməniyyətdə [təhlükəsiz] bulunmasını və əmələlərin dəxi bizzat İtaliyadan gətiriləcəyini təklif etməkdədirlər.

ELANLAR

İtibdir

Sədanlı İbnhacib Şüayib Əfəndizadəyə verilmiş mollalıq attestatı məfqud olmuş [itmış] elan olunur.

11415

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələcək xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Xəzər dənizində posta, sərnişin
və yük gəmilərinin hərəkəti**

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşədsər-Bəndər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

*Bakı-Hasənqulı-Bəndər Gəz-Məşədsər
və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

**Doktor
M. İ. Lurye**

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

**Doktor
Hacı Fətulla Ağəlizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

**Diş həkimi
Semyon Aronoviç Kaqan
(18 il xarici məmləkətdə
təcrübə almış)**

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

**Doktor
Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

**Diş həkimi
B. L. Levin**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyaynovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

**Berlin Darülfünunu doktoru
N. Melkumyan[s]**

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

**Sənaye (texniçeski) kantora
“Texnobüro”**

*Bakı, Birjəvaya küçə
telefon nömrə 26-27, 33-23*

Dəyirmanlarda, zavodlarda və fabrikalarda olan neft motorlarının əvəzində təklif edirik şəhər toku üçün 15-dən 50-yə qədər gücü olan matorlar.

Böyük qənaət. Bahalı maşınlar, neft, yağlamaqdan ötrü böyük xərc və remont – heç biri lazım deyil.

11409

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**1919 sənəsi təşrihi-əvvəl...**

səh. 497. “Məktəbi-Tibbiyyəni”: güman ki, “Məktəbi-Təbiiyyəni” olmalı idi; çünki elanda deyilən bağçanın müdiri Səlimə xanım Yaqubova Peterburqda Fizika-Riyaziyyat fakültəsini bitirmişdi.

Azərbaycan Dövlət Bankı

səh. 498. “Qorçakovski”: Bakıda küçə; indiki Hacı Zeynəbdin Tağıyev küçəsi.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 503. “senzavik”: müəyyən bir şəxsin və ya qurumun hüquq və səlahiyyətlərini müəyyənləşdirən şərtlər toplusunun (senzın) tələblərinə cavab verən “senzoviy” (rusca цензовый) sözünün təhrif edilmiş forması; “senz, senzavik” sözləri qəzetdə hər yerdə “tsenz, tsenzavik” kimi yazılmışdır.

Teleqraf xəbərləri

səh. 506. “Kral Boris”: 1918-1943-cü illərdə Bolqarıstan çarı olan III Boris nəzərdə tutulur.

“Meksika bolşeviki”: qəzetdə səhvən “Moskva bolşevikləri” getmişdir.

Qəzetlərdən

səh. 507. “Kurlanda” (yaxud Kurlandiya): Latviyanın bir qisminin tarixi adı. 1795-ci ildə Rusiya İmperiyasının tərkibinə daxil olmuş, 1796-cı ildə Kurlandiya quberniyası yaradılmış, 1918-ci ildə müstəqil Latviya Respublikası elan edilmişdir.

“Avam Kamerası”: ikipalatalı Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

səh. 508. “tənvirat və tənsicat”: “tənvirat” – “ışığılandırma” deməkdir; qəzetdə

“tənsicat” kimi gedən söz isə güman ki, “təsxinat” – “istilik; qızınma” yaxud “tənzifat” – “təmizlik” olmalı idi.

“səbiq kayzer”: 1888-1918-ci illərdə Almaniya imperatoru olan II Vilhelm nəzərdə tutulur.

İstanbul mətbuatı və Qafqaziya

səh. 508. “Türk dünyası”: 1919-1920-ci illərdə İstanbulda nəşr edilmiş gündəlik və həftəlik qəzet.

İran işləri

səh. 510. “Zilhiccə ayının 15-də”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi tarixlə 11 sentyabra uyğundur.

“iblağiyə”: bir şeyi (burada: bir xəbəri) bir yerə və ya şəxsə çatdırma, təbliğ etmə.

Əlifba və yazımız

səh. 515. “Larubaniyyətə fil-islam”: “İslamda röhbanıyyət yoxdur” (ərəbcə)

Bakı xəbərləri

səh. 515. “Ərizələr məktəbin kanselyariyasında qəbul olunur.”: “kanselyariyasında” sözü qəzetdə təhrif edilmişdir.

səh. 516. “Muza”: Bakıda 1913-cü ildə Velikoknyajeski (indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə) küçəsində açılmış kinoteatr.

İrəvan quberniyası**Həmvətənlilər Cəmiyyətində**

səh. 517. “Ayn. Məhzun”: bu imza Əli Rəhimova məxsusdur.

Azərbaycanda

səh. 527. “18 Mart hadisəsi”: Bakıda və Azərbaycanın başqa bir çox yerində 1918-ci ilin martında daşnak və bolşevik qüvvələrinin törətdikləri, tarixdə 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımını günü kimi qalan qırğınlar nəzərdə tutulur.

səh. 518. “doktor Haskell”: qəzetdə hər

yerdə belə getmişdir; güman ki, “direktor Haskell” olmalı idi.

səh. 519. “M. S.”: bu imza Məhəmməd Sadiq Axundova (Aran) məxsusdur.

Gürcüstanda

səh. 519. “Oliver Vordrop”: Britaniyanın Zaqafqaziyadakı siyasi nümayəndəsi olan Oliver Vordropun [Oliver Wardrop] soyadı “Azərbaycan” qəzetində bəzən “Vordrop”, bəzən “Ordrop” kimi verilmişdir.

səh. 520. “İ. Əliqulaşvili”: qəzetdə “B. Əliqulaşvili” getmişdir.

Çərşənbə axşamı, 30 sentyabr 1919-cu il, nömrə 286

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Şəşənbə, 5 məhərrəmül-haram sənə 1338. 30 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəllə-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rubla.

“AZƏRBAYCAN” QƏZƏTƏSİ KANTORU TƏRƏFİNDƏN

Qəzetəni nəşr etmək üçün məxaric və mətbəə qulluqçuları və xidmətçilərinin maaşları artdığından və bir para mətbəə materiallarının bahalığından dolayı “Azərbaycan” qəzetəsi nəşriyyəti işbu oktyabrın 1-dən qəzetənin tək nüsxəsini 2 manat 50 qəpiyədək art[ır]mağa məcbur olmuşdur.

SİRK “MODERN”

Şəşənbə günü sentyabrın 30-nda 1919-cu ildə Madmazel Kostandi və məşhur komik Sıpkinin qastrolları olacaq. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolaevič Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa gülüş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Boqatırov – Oleynikov.

2-nci: Yermak – Jan-de-Kolon.

3-ncü: Buyvolov – Gənc Əli.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11412

“Azərbaycan” qəzetinin 286-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

məktəbini] və Frebel kursunu [bağca tərbiiyyəçiliyi kursunu] qurtarmış bir xanımın nəzarəti altında keçəcəkdir.

B) Ərizələr hər gün birinci Azərbaycan Milli ünvan gimnaziyasında, direktoru tərəfindən qəbul edilir.

Adres: Nikolayevski, nömrə 15.

*Direktor: S[əlimə xanım] Yaqubova
11414*

İTTİHAD MƏDRƏSƏSİNDƏ ƏZA MƏCLİSİ

Məhərrəmülhəram ayının vürudu [gəlişi] münasibətilə İttihad mədrəsəsində (Sadovı küçədə vəqedir) yövmiyyə [gündəlik] axşam saat 8-dən və ayın 8-dən gündüzlər saat 10-da həzrəti-seyyidüşühədə (s. ə.) əza məclisi bərpadır.

*Əncümani-Xeyriyyəyi-İraniyyəni
11418*

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

27 sentyabr iclası

İclas saat 12-də açılır.

Sədr: Həsən bəy Ağayev.

Katib: Mehdi bəy Hacinski.

Sədr iclası açır və məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] elam edir [bildirir].

Birinci növbədə dövlət məmurları məaşlarının artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin [qanun layihəsinin] ikinci qiraətinin məbədi [ardı].

15-ci maddə oxunur. Keçən nömrə-mizdə qeyd edilmiş olduğu üzrə, qabaqkı iclasda Abdulla bəy Əfəndizadə 17 və 18-ci siniflərin ləğv edilməsi və aşağı dərəcə xidmətçilərə həman siniflərə məsus maaş verilməsini təklif etmişdi.

Bu barədə müzakirə açılır.

Malxazov - Məzkur [deyilən] siniflər arasında öylə bir fərq olmadığını və binaənileyh [ona görə] siniflərin dəyişməsinə lüzum və əhəmiyyət görmədiyini qeydlə, təklifin birinci qisminə etirazla, aşağı dərəcə xidmətçilərə 17 və 18-ci sinif məmur maaşı verilməsi haqqındakı ikinci qisminə iştirak edir.

Aşurov - Aşağı sinif xidmətçilərin siniflərə daxil edilməsini onları məmurlarla bərabərləşdirmək kimi tələqqi edərək [qiymətləndirərək], bunun da məntiq[sizlik] və ədalətsizlik olduğunu göstərir. Digər tərəfdən, bu təklif qəbul ediləcək olarsa, ayda neçə milyon təfavüt edəcəyi göstərilmədiyini bəyanla təklif edir ki, layihə komissiyasının təklif etdiyi kimi qəbul edilsin.

Məruzəçi təklifə razı olmayır və rəyə vəz olunduqda [səsə qoyulduqda] əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə rədd edilir.

15-ci sinif əksəriyyəti-ara ilə qəbul olunur.

16-cı sinif müzakirəsinə keçilir.

Kiçikxanov - Məhkəməyi-şəriyyə [şəriət məhkəməsi] sədri 16-cı sinifdə qeyd edilmiş olduğundan, kargüzarı da 16-cıda idi. Şimdi Parlamanın qərarı ilə sədr 8-ci sinifə keçirilmişdir. Binaənileyh təklif edirəm məhkəməyi-şəriyyənin kargüzarı 10 və katibləri 13-cü dərəcəyə keçirilsinlər.

Təklif əksəriyyəti-ara ilə qəbul olunur.

16, 16 bis [əlavə], 17, 17 bis və 18-ci siniflər və kiçik xidmətçilərə aid 1, 2, 3-cü dərəcələr bilaetiraz [etirazsız] qəbul edilirlər.

Qanunun 3-cü qiraətinə keçilir.

Birinci maddə oxunduqda, Vansoviçin təklifi yenidən mübahisəyə bais olur. Vansoviç təklif edir ki, sudyalının, müdəcəyi-ümuminin [prokurorun] maaşı 50 faiz artırılsın və baş notarius maaşca nahiyə məhkəmələri əzası [üzvü] ilə bərabərləşdirilsin.

Malxazov - təklifə iştirak edir.

Qənizadə Sultanməcidi - Təklifin birinci qisminə iştirak edir, fəqət baş notariusların daxil edilmələrinə razı olmayır.

Aşurov - Sudyalara çox maaş verilməsinə əsasən razı olur. Fəqət təklif edir ki, maaşları 50 faiz artırılmasın, ancaq hökumətə tapşırılsın ki, bir ay, ya 3 həftə zərfində bu xüsusda yeni bir layihə tərtib verərək Məclisi-Məbusana təqdim etsin. Tainki məbuslar hökumətin də rəyini bilsinlər.

Hacinski Mehdi bəy - Bu təklif qəbul edildiyi təqdirdə bir də qanunun kimlərə şamil olduğu haqqında izahat verməyə lüzum olmaq dərəcə ixtilaf çıxacağını qeydlə, Rəsulzadə Məhəmməd Əminin “Müsavat” namından [adından] etmiş olduğu təklifi təkrarla təklif edir ki, hökumət bu barədə ayrıca bir layihəyi-qanuniyyə tərtib versin.

Malxazov - Bəyanat verir ki, məsələ o qədər vazehdir [aydındır] ki, əsla ixtilafı mövcib [ixtilafa səbəb] olmaz. Zira bu təklif ancaq bilavasitə mühakimə ilə əlaqədar məmurlara şamildir.

Məruzəçi - Bu təklif qəbul edildiyi təqdirdə sair nəzarətlərdə olan bir çox məmurların məsələsi qalxacaq və binaənileyh bir çox yeni qanunlar tərtib etmək lazım gələcəyini qeydlə deyir ki, bu təklif məqbul deyil. Ancaq arzu etmək olar ki,

hökumət 50 deyil, 10, ya 20 faiz artırmaq üçün yeni bir qanun layihəsi tərtib versin.

Təklif iki hissəyə ayrılaraq, əvvəl hakimlərin maaşlarının 50 faiz artırılması, sonra da baş notariusun məhkəmə üzvləri ilə bərabərləşdirilməsi səsə qoyulur və əksəriyyəti-ara ilə qəbul olunur.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9-cu bəblər [fəsilələr] təshihləri ilə bərabər bilaetiraz qəbul olunurlar.

10-cu bab rəyə vəz edildikdə [səsə qoyulduqda], yeni maaşların nə vaxtdan hesab olunması məsələsi mübahisəni mövcib olur.

Kravçenko - Təklif etmişdi ki, martın birindən hesab olunsun.

Xocayev - Təklif etmişdi ki, martdan olmasa da, bəri mayın birindən hesab olunsun.

Məruzəçi - Deyir ki, martdan hesab edilsə, xəzinəyə 80 milyon, maydan edilsə 40 milyon təfavüt edər. Maliyyə Nəzarəti nümayəndəsi Məclisi-Məbusan komissiyası iclasında bəyan etmişdir ki, hökumət əsla bunu verə bilməz. Binaənileyh, mən komissiya namından təklif edirəm iyulun birindən hesab olunsun.

Rəyə vəz edildikdə, Kravçenko və Xocayevin təklifləri rədd və 10 və 11-ci bəblər komissiyasının qəbul etdiyi qərar üzrə qəbul edilirlər.

Bədəhu [bundan sonra] layihənin 3-cü qiraəti səsə qoyularaq bilaetiraz qəbul olunur.

Nəhayət, bir arzu təklif edilir ki, hökumət məmurlara bundan böylə ucuz qiymətlə və şimdikindən çox məkulat [ərzaq] və zəruri şeylər versin. Arzu müttəhidül-rəy [yekdillik] qəbul olunur. Tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra

1) Torpaq vergisinin təzyidi [artırılması] haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 3-cü qiraətdə maddə-maddə, sonra tamamilə rəyə vəz edilərək, təshih və əlavəsi ilə müttəhidül-rəy qəbul olunur.

2) Tamaşaxana və əyləncələrdən alınan verginin artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 3-cü qiraətdə bilaetiraz qəbul olunur.

Malxazov - Bu layiheyi-qanuniyyə ilə əlaqədar olaraq bir arzu təklif edir ki: “Teatrodan alınan vergiləri həddən ziyadə ədd [hesab] edərək Məclisi-Məbusan arzu edir ki, hökumət bu xüsusu bir qaydaya salacaq bir layiheyi-qanuniyyə tərtib versin.”

Arzu müttəhidül-rəy qəbul olunur.

3) Azərbaycan Xəzinə Palatası müdir müavinliyi vəzifəsinin ləğvi haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 3-cü qiraətdə bilaetiraz qəbul edilir.

4) Dövləti gəlir vergisi xüsusundakı qəvaidin [qaydaların] 45 və 46-cı maddələrinin təğyiri [dəyişdirilməsi] haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 3-cü qiraətdə bilaetiraz qəbul olunur.

5) Məhkəməyi-hərbiyyə qanununun 15-ci maddəsinin təğyiri haqqındakı qanun layihəsi bilaetiraz (3-cü qiraət) qəbul edilir.

6) Dövlət varidatı alınmaq üçün əhali malının siyahı edilib satılması xüsusundakı qanunun təğyir və təbdili [dəyişdirilməsi] haqqındakı layiheyi-qanuniyyə maddə-maddə və sonra tamamilə səsə qoyularaq bilaetiraz qəbul olunur.

7) Şəhadətnaməsiz olan içki ticarətxanalarından alınan cərimənin artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə maddə-

də-maddə və tamamilə oxunaraq bilaetiraz qəbul olunur.

Nəhayət, bəxşiş, mükafat və rüşvət alma və tələb etmə cəzalarının təqviyəsi [artırılması] haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

Şəfi bəy Rüstəmbəyli (Məruzəçi) - Bu qanun yeni deyildir. Əski qanun həman eynilə qalır. Fəqət nazir əfəndi rüşvətxorların cəzasını bir qədər artırmaq istəmişdir. Ona görə də bu xüsusdakı qanunun 372, 373 və 378-ci maddələrinin qüvvəsini artırmışdır. Böylə ki:

372-ci maddə bu xüsusdadır ki, bir məmur qanunu pozmadan bir adama kömək edə və onun müqabilində həman adamdan bəxşiş, ya mükafat ala (pul ya şey). Qabaqda böylə məmurun cəzası az müddətə həbsə verilmək idi. Bəzən də xidmətindən əzl [kənar] edilərdi. Şimdi isə cəzası artırılıb, xidmətindən əzl edilər, 8 ay müddətinə həbsxanaya alınar və almış olduğu pulu 10 qat artıq cərimə verir. Əgər aldığı bəxşiş miqdarı müəyyən olmasa, 10.000 manatdan artıq olmaq üzrə cərimə təyin edilər.

373-cü maddə: bir məmur qanunu pozaraq bir adamın işini düzəldə və müqabilində bəxşiş, ya mükafat ala. Sabiqdə bunun cəzası 8 aya qədər müddətə həbs və xidmətdən əzl idi.

Şimdi cəzası artırılaraq qulluqdan çıxarılıb, 4-5 il müddətinə islah həbsxanası təyin edilir. Fəqət məhkəməyə ixtiyar verilir ki, üzri [üzrlü] bir əsas olarsa, cəzasını yüngülləşdirərək 8 aydan 1 ilə qədər həbs qərar versin.

378-ci maddə: bir məmur güc ilə rüşvət, ya mükafat ala. Sabiqdə cəzası islah həbsxanası idi. Şimdi böylə olur:

1) Əgər rüşvət almış, fəqət təhqir etməmişsə, xidmətindən əzl və bütün hüququndan məhrum edilərək, 4 ildən 6 ilə qədər kürək (katorjını) cəzasına məhkum edilir.

2) Əgər rüşvət alarkən təhqir etmiş və döymüş olsa, xidmətindən əzl, hüquq və imtiyazatından məhrum edilərək, 8 ilə qədər kürək cəzasına məhkum edilir.

3) Əgər döydükdə bədəni xəsarətlənmiş olsa, eyni cəza bir qədər də artırılaraq kürək cəzası 10 ilə qədər olur.

Bunlarla bərabər, müqəssirdən böyük cərimə alınacaqdır. Cərimənin verilməsini təmin etmək qəsdilə müstəntiqə tapşırılır ki, istintaqa başladığı müqəssirin bütün mal və əmlakına həbs qoysun; ta-inki mülkünü və malını başqalarının adına yazdırma bilməsin.

Qanun bilamüzakirə [müzakirəsiz] birinci qiraətdə qəbul edilib, ikinci (maddə-maddə) qiraətinə keçilir və hər ikifəslilə bilaetiraz qəbul olunur.

İclas bununla qurtarır.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Bolşevik xəbərləri)

Amerika və başqır kommunistləri

Böyük qorxu altında Rusiyaya gəlib çıxmış olan Amerika kommunist firqəsi nümayəndəsi Con Rayt Petroqrad Şurası iclasında demişdir ki, Amerika kommunistləri Rusiya kommunistləri ilə bir fikirdədirlər. Məzkur [adı çəkilən] nümayəndə axırda demişdir ki, Amerikada olan yoldaşlar Rusiya hadisələrini diqqətlə təqib edirlər.

Yevdokimov Petroqrada varid olan [gələnlər] başqır nümayəndələrini təbriklə demişdir ki, bu yaxınlarda Trotski xəbər vermişdi ki, başqır əsgəri firqəsi [hərbi diviziyası] Petroqrada varid olacaqdır. Birinci eşelonlar gəlmişlərdir. Başqırların Petroqrada varid olmalarından qorxuya düşən burjuaziya deyir ki, Petroqrada mühafizəsindən ötrü avam və qanacaq-sız asiyalıları dəvət etmişlər. Biz isə onlara deməliyik ki, bütün cahan fəqərəyi-kasibəsini [proletariatını] mübarizəyə dəvət edirik. Mən, başqır yoldaşları təbrik edirəm.

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Axıra kimi mübarizə

Moskva - Kadetlərin [Konstitution-Demokratik Partiya tərəfdarlarının] sui-qəsdli münasibətilə bolşevik qəzetəsində yazılan bir məqalədə denilir ki:

“Qəhr olsun vətəndaş müharibəsi şüarı ilə sui-qəsdə bulunan kadetlər! Müvəffəqiyyətə nail olsaydılar, öylə bir qanlı vətəndaş müharibəsinə səbəb olacaqlardı ki, heç bir əmsalı görükməmiş olsun. ‘Qəhr olsun vətəndaş müharibəsi’ bağıran Kadet firqəsi üzvlərindən biri söyləmişdir ki, quduz itləri qırmaq kimi bolşevikləri də məhv etmək lazımdır. Vətəndaş müharibəsinə intəha verəcək bir vasitə varsa, o da irticaçıların büsbütün tələf edilmələri olacaqdır. Daxili və xarici irticaçıları tələf etmək üçün toplanmaq və axıra kimi onlarla mübarizə etmək lazımdır.”

Avstriya dövlətinin iflası

“Peti Parizyen” qəzetəsi Vyanadan məlumat almışdır ki, Avstriya hökuməti dövlətin iflasını elan edərək ümuri-hökuməti [hökumət işlərini] Müttəfiqin [müttəfiqlər] heyətinə təslim etmək xəyalındadır.

Transvaalda intizamsızlıq

Transvaaldan xəbər verirlər ki, 50 minə qədər əhali elan etmişdir ki, onların hüququ bəyazlarla müsaviləşmədikçə, məmləkət qanunlarına təbəiyyət etməyəcəklərdir [təbə olmayacaqlar].

Ural ordusu

Ural ordusu bolşevikləri münhəzim [məğlub] edib Luşinsk şəhərini işğal etmiş və 1000 əsir, 50 ədəd top da zəbt etmişdir. Kruqli dairəsində general Şkuro qitəti [hissələri] Qırmızı ordu piyadalarını bərhəm edərək [dağdaraq], Deriyevka qərvəsi [kəndi] yaxınlığında Qriqoryev və Mamontova mülhəq olmuşlar [birləşmişlər].

Kursk ətrafında qitəatımız Kurskun 5 fərsəx məsafəsində durur. Lqov istiqamətində 5 alay münhəzim edilmiş, Kursk-Lqov dəmiryol xəttinin 10 fərsəx cənubi məsafəsində qitəatımız Maltsevo və Bobriki işğal etmişdir.

Putivl istiqamətində qitəatımız qırmızılı Kləpalidən tərd edərək [qovaraq] Putivlə hücum etmədədirlər.

Baxmaq mövqifi üzərinə müvəffəqiyyətli hücumumuz davam edir. Çerniqov istəqamətində qırmızılar hücumə keçmək istəmişlərsə də dəf edilmişlərdir. Umansk istiqamətində qitəatımız Mamontov dəstələrini pərakəndə edərək Kortelski işğal etmişlərdir.

Qruşoribaltsk istiqamətində qitəati-

mız Zaplatin mövqifini [stansiyasını] işğal etmişdir. Brizolsk istiqamətində İvanovka mövqifini işğal etmişik.

Odessa dairəsi sakitdir. Tixoretski mövqifi ətrafında Don nəhrini keçmək istəyən qırmızılar tərəfimizdən tərd edilərək, iki briqadaları məhv edilmiş və 500 əsir, 18 mitralyoz, 2 top dəxi qənimətimiz olmuşdur. Kalaçın cənub-şərqində qırmızılar briqadasını büsbütün məhv edərək, bir top və 1200 əsir zəbt etmişik.

TÜRKİYƏDƏ**Türkiyə qoşunları Trakyada**

“Tan” qəzetəsi yazır:

Ədirnə, Rodos və İstanbulda saxlanılmaqda olan Türkiyə qoşunları neçə gün bundan əqdəm [qabaq] Trakyanın müxtəlif hissələrinə göndərilməklə, sövqülceyş [stratejik] əhəmiyyəti olan dəmiryolu boyu qitələrində [məntəqələrində] yerləşmişlərdir. Bu qoşunların bir çox mitralyoz və topları dəxi vardır. Yunanların qoşunu olan yerlərdə onların önündə külli miqdarda Türkiyə qoşunları qonulmuşdur. Keşanda 6 min nəfər və Malkarada 12 min türklər vardır. Bunlara 250 nəfər zabıt komanda edirlər.

Misir haqqında

Misirin ən məşhur siyasiyyunlarından [siyasətçilərindən] olan Əbdülsəttar əl-Vasil Parisdəki Misir heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] haqqında söyləyərək demişdir ki, Misir mürəxxəslərinə Misirin istiqlalıyyət və təməmiyyəti-mülkiyyəsinə [ərazi bütövlüyünü] tələb etmək mühəvvəl edilmişdir [tapşırılmışdır]. Bundan

başqa və buna müğayir [zidd] olan heç bir qeyri məsələyə mürəxxəslərimiz etinə etməyərək, bu barədə müzakirata belə başlamayacaqlardır.

“Yumanite”

TÜRKÜSTAN ƏHVALI

Türküstandan bu günlər şəhərimizə vürud etmiş [gəlmiş] İdilboyu [Volqaboyu] türklərindən mötəbər bir zat [şəxs], mühərririmizlə müsahibədə bulunaraq Türküstan əhvalı haqqında atidəki [aşağıdakı] məlumatı vermişdir:

Türküstan bolşevikləri mövqələrini sarsılmaz ədd [hesab] edirlər. Hər tərəfdə xalq komissarları şurası və çrezvıçaykalar [əksinqilabla mübarizə edən fəvqəladə komissiyalar] kəməli-gərmə ilə [qızgın surətdə] işləmədədirlər. Yerli əhalidən Qızıl orduya daxil olanlar varsa da, ümumiyyətlə şəhərlər əhalisinin əksəri və xüsusən köy xalqı bolşeviklərə qarşı heç bir hissi-əhtiram və etimad bəsləməyirlər.

Hər addımda gözə çarpan şu xoşnudsuzluğa [məmnuniyyətsizliyə] səbəb başlıca olaraq bolşeviklər tərəfindən ardsız, intəhasız və həm də insafsızcasına icra edilən həzlərdir [müsadirələrdir]. Bu həzlər əhalini fəvqəladə hiddətləndirir. Kimin nəyi varsa əlindən alınmayacağına əmin olamdığı üçün gizlətməyə səy edir.

Bazara baxsan, diş qurdalamağa bir şey bulammazsan denilən kimi bomboş. Odur ki, ehtikar [məhtəkərlilik] gündən-günə kəsbi-şiddət edərək [şiddətlənərək] yaşıyışı müşkülləşdirir. Bəzi şeylər möhtəkirlər əlində də olmadığından, yüksək ba-

halara da olsa bulunmayı. Şəkər, çay qətiyyəyən yoxdur. Adı var, özü yox ətmək [çörək] girvənkəsi 10-15 rubləyə, qoyun əti 35-40 rubləyə, mal əti də 25-30 rubləyə satılır.

Bolşeviklərin açmış olduğu kooperativlər əhalinin ehtiyacatını ödəməkdən acizdirlər.

Böyük Türküstan ölkəsində Xalq Komissarları Şurasının yalnızca bir üzvü – ki, o da Daşkənd Maarif komissarından ibarətdir, – müsəlmandır və bir də Səmərqənd Daxiliyyə Komissarı müavini vəzifəsi müsəlmana həvalə edilmişdir. Bolşeviklər yerli əhalinin iş başına keçməsinə şiddətlə mümaniət [mançilik] edirlər. İştə bu fəqərə [fakt] yerli əhalinin bolşeviklərə nifrət etməsinə ziyadə xidmət edir.

Hətta bu məsələ Şura mərkəzi qızıl Moskvanın da nəzəri-diqqətini cəlb etmişdi. Bilümmum [bütün, ümumiyyətlə] Türküstan işlərini nizama salmaq və yerli əhalini iş başına çəkmək niyyəti ilə Lenin hökuməti fəvqəladə vəkalətlərlə mühəndis Kobozev namı [adlı şəxsi] müvəkkil olaraq oraya göndərmişdi. Bu keyfiyyət yerli bolşeviklərin xoşlarına getmədiyindən, Kobozev təşəbbüsləri əqim [yarımçıq] və iqdamatı [addımları] nəticəsiz qaldı. Hətta şu yolda israr edən Kobozevi qətl etmək fikrinə də düşdülər.

Əvvəlcə rus ordusu feldfəbellərindən olub, əxirən [sonradan] Türküstan Hərbiyyə komissarı “rütbə”sini ehraz etmiş [qazanmış] Koluzayev nam [adlı şəxs] məzkur [deyilən] müvəkkilin həyatına klubda bir dəfə sui-qəsd də etmiş idi.

Türküstanda şayani-diqqət [diqqətəlayiq] bir şey varsa, o da maarif işləridir. Ma-

arif işləri bəhəqq [doğrudan da] irəliləmədə və müsbət nəticələr verməmədir. Əfəndizadə Məhəmməd Əmin cənabları başda olaraq 4-5 qafqaziyalının və Osmanlı türklərindən Süleyman Sami əfəndinin saiqeyi-həmiyyətləri ilə [səyləri sayəsində] vücuda çıxmış mütəəddid [çoxsaylı] müntəzəm məktəblərdə bir çox islam balaları təhsili-kamal ilə məşğuldurlar. Bu axır zamanlar Səmərqənd məkatibini [məktəblərini] islah etmək niyyəti ilə məzkur [adı çəkilən] əfəndilər həman oraya vürud etmiş [getmiş] idilər.

Qəzetələrin yazdığı kimi, Kazım bəy Qızıl ordu komandanı olmayıb, ancaq təbliğat işləri ilə iştigal edir [məşğul olur]. Kazım bəy əfəndi məiyyətində [yanında] bir müavin və bir də katib olaraq ətraf qəryələrə [kəndlərə] əzimət edir [gedir] və əhali içində kommünizmə alışmaq və sairə üçün propaqanda yapır. Mühərririmiz əhali içində istiqlal fikri təqib edənlər varmıdır sualına:

– Varsa da, meydan verilməyir, ağızlarından vurulur, – deyər müsafir əfəndi cavab vermişdir.

İRAN İŞLƏRİ

İngiltərə-İran etilafı ətrafında

Parisdə nəşr olunan “Tan” qəzetəsi “İngiltərənin İrandakı fəaliyyəti” sərəlvəsi ilə bir məqalə yazaraq İngiltərə-İran etilafı [sazişi] haqqında atidəki [aşağıdakı] bəyanatı verir:

“İran şahının Avropaya getməsinə İran hökuməti ilə İngiltərə səfəratini [səfirliyi] arasında əqd edilmiş olan etilafın [imzalanmış sazişin] nəticəsi ədd [hesab]

etməlidir. Həmin etilafa görə, İranın istiqlalıyyəti və təməmiyyəti-mülkiyyəsi [torpaq bütövlüyü] mühafizə edilməlidir.

Onda bəzi şərait vardırsa, onunla İngiltərənin İrandakı nüfuzu daha da artır və get-gedə kəsbi-qüvvət edəcəkdir [güclənəcəkdir].

Bundan sonra İngiltərə təbəələri İran Hökumətinin tərəfindən rəsmi surətdə olaraq hərəkət edər və xarici işlərdə onun vəkili olaraq hər bir müzakirata və münasibata girişə bilərlər.

İngiltərə mütəxəssisləri İranın maliyyə cəhətlərini tənzim və tərtib edərək, onun ehtiyacı üçün istiqraz əqd edər [borc sazişi imzalaya] bilərlər.

İngiltərə hökuməti İranın ordusunu təşkil etməklə bərabər, ona lazımi miqdarda müəllimlər və hərbi ləvazimat dəxi verəcəkdir.

İngiltərənin sərmayəsi İranda böyük tərəqqi kəsb edib, bir çox təxsisatda [bir çox şeyin maliyyələşdirilməsində] iştirak edəcəkdir. İngiltərə hökuməti İrana hər cəhətdən müavinətdə bulunmaqla bərabər, onun torpağını, sərhədlərini hər bir xarici təərrüzdən məsun edəcəkdir [xarici hücumlara qarşı qoruyacaqdır].”

“Jurnal de Deba” qəzetəsi yazır:

“İrandan alınan axırkı məlumata nəzərən, İngiltərə-İran müahidəsi [sazişi] camaat tərəfindən təsvib edilməyir [bəyənilmir]. Əfkari-ümumiyyə [ictimaiyyət] İran hökumətini vətəni satmaqda mütəəhim edir. Aşkar bir surətdə yəqindir ki, İran camaatı buna məmnuniyyətlə baxa bilməz. Çünki həmin müahidə İrani Misir ilə bərabər bir vəziyyət və əhvalla sövq edir.

İranın Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] daxil edilməsi isə təsəllibəxş

bir fəqərə [hadisə] olammaz. Çünki İranın şimdiki halı həman Rusiyanın səhnədən çəkildiyi vaxtındakı əhvalın eynidir.

Rusiya ilə İngiltərə arasında İran məsələsi haqqında bir çox vaxt davam edən mübarizə və keşməkeşdən sonra İngiltərə hökuməti Almaniyaqan qorxaraq Rusiya ilə etilafa girişdi. 1907-ci il müahidəsi mövcubincə [sazişinə əsasən], İran 3 məntəqəyə təqsim edildi [bölündü].

Onlardan Şimali İran – Rusiyaya, Cənub-qərbi İngiltərə və bir də bitərəf məntəqə halında qaldı.

1916-cı ildə Rusiya İstanbulu istədikdə, İran bitərəf məntəqəsinin İngiltərəyə mükafat olaraq güzəşt edilməsi təhtiqərara alındı.

Bu gün Rusiyanın siyasi bir qüvvə olaraq yox olduğundan, İran məmləkəti təməmilə İngiltərənin himayə və nüfuzu altına daxil olur.”

İranda İngiltərə qoşunları

İranın bütün şimali tərəflərində İngiltərə komandanlığı binagüzarlığı [sərəncamı] ilə qoşun cəm edilməkdədir. Beynənnəhreyndən Qəzvin, Məncil, Rəşt və Ənzəlidə külli miqdarda İngiltərə qoşunları vardır. Bunlar Bağdaddan 1000 verst məsafədə yolu avtomobillərlə gəlirlər. Bu qoşunlar lazım olan vaxt Qafqaziyaya da göndərilə bilərlər.

DAĞISTANDA QIYAM

(Teleqraflardan)

Şimali Qafqaziya ərkani-hərbindən [hərbi qərargahından] general Lazarev na-

mına kəşidə edilən [adına çəkilən] teleqrafnamə:

Xasavyurt mövqifi [stansiyası] ətrafında dəmiryol xəttini təxrib etmək istəyən çeçenlər zirehli tren [zirehli qatar] tərəfindən dəf edilmişlərdir. Dağıstanda gəmilərdən bombardman edərək Sanbin qəryəsini [kəndini] düşmənlərdən təmizləmişik.

Svyatoy Krest ətrafında və Primorsk istiqamətində təbədüllat [dəyişiklik] yoxdur.

Mavərayi-Bəhri-Xəzərdən [Zakaspiyskdən] yeni məlumat alınmamışdır.

Pyatiqorsk, 6 eylül.
Polkovnik Zaporjets.

- Tazəşəhərdən general Lazarevə.

19 eylülə alınan məlumata nəzərən, cəbhələrdə olan təbədüllat bərvəchiatidir [dəyişikliklər aşağıdakı kimidir]:

17 eylülə Dərbənd altında müharibə olmuşdur. Şəhər əhalisinin bir hissəsi qiyamçılara mülhəq olmuşlar [qoşulmuşlar]. Dərbənd gəmilərdən bombardman edilir. Dağıstan üsyanı həqiqi bir mahiyət alır. Teymurxanşura ətrafında sakitlikdir. Gürcüstan agentəliyi xəbərlərinə görə, 60 öz zabitləri və 30 alman zabiti Dağıstan və İnquşistanda qiyam qalxmaq üçün pul və əsliyə [silahlar] ilə göndərilmişlərdir.

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ

İrəvan və erməni hökumətinin hali

O gözəl bağçalıqlar içində, yaşıl ağaclıqlar arasında pünhan olmuş [gizlənmiş] İrəvan şəhərinə indi baxıldıqda, bayquş-

lar məskənindən ibarət xarabalıqlar görünməkdədir.

İrəvan şəhəri indi sahibi köçmüş bir xarababada bənzəyir. Bu xarabalıqların həpsi ermənilər tərəfindən uçurulub-dağdılmış, sökülüb, ağacları, qapı-pəncərələri aparılmış müsəlman evləri, müsəlman bağçaları, müsəlman mağazaları, müsəlman bağlarıdır.

İndi Qafqazın hər tərəfində səfil-sərgərdan halda əhl-əyalları ilə gəzişməkdə olan, özlərinə yurd, məişət arayan İrəvan müsəlmanları ermənilər tərəfindən xarabalıqlara mübəddəl olmuş [dönmüş] həman bağların, bağçaların, evlərin, mağazaların sahibləridirlər ki, indi İrəvanda bunların əmlakını ermənilər sahibləyib keyflər çəkməkdə, o mülklərin sahibi bu müsəlmanlar isə qürbət ellərdə yersizlikdən, məişətsizlikdən göz yaşları tökməkdədirlər.

Yollarda ermənilər tərəfindən soyulmaqları, öldürülməkləri qorxusundan çıxamayıb indiyə qədər İrəvanda qalmış olan müsəlmanların halı isə İrəvanda erməni quldurlarının həyasız təcavüzləri və erməni hökumətinin insafsız sıxıntıları altında və İrəvan bahalıqları içində müsibətli günlərdən ibarətdir.

Erməni Cümhuriyyətinə paytaxt edilən İrəvanda yaşayan yerli müsəlmanlar əhli-əyallarının güzəranını keçirmək üçün İrəvanda erməni quldurlarının təcavüzü qorxusundan heç bir növlə ticarət etməməyirlər.

Köçüb gəldikdə isə erməni dəmiryollarında soyulmaq, öldürülmək qorxusundan çıxamayıb İrəvanda qalmış olan müsəlmanlar qabaqca ən varlı olduqları halda, bugünkü gündə İrəvanda çörəyə

möhtac olaraq gün keçirməkdədirlər.

Çünki:

1) İrəvanda müsəlmanlar erməni quldurlarının qorxularından ticarət etməməyirlər;

2) Ticarət etməməkdə olan müsəlmanlar mövcud pullarını sərf edib qurtarmışlar;

3) Pullarını qurtarmış olan müsəlmanlar mülklərini, ev əşyalarını satıb yeməyə başlamışlar.

İştə bundan dolayıdır ki, İrəvanda hər şey baha olduğu halda ev əşyası olduqca ucuzdur. Çünki meydanda satılan palazpaltarların, qab-qacaqların hamısı sıxıntıya tutulmuş İrəvan müsəlmanlarıdır.

İrəvan müsəlmanları köçdükləri halda, yanlarıncə əşyalarını çıxarammayırlar. Zira İrəvan mövqifindən [stansiyasından] başlamış Kolagirən mövqifinə qədər dəmiryollarının hər yerində fürsət düşsə, ermənilər soyurlar, talayırlar, əllərindən alırlar.

Azərbaycan Parlamanımızın sosialist üzvlərindən irəvanlı Bağır Rzayev cənablarının annəsi və ailəsi bu günlərdə İrəvandan köçüb Azərbaycana gəlmək üzrə imişlər. Fəqət İrəvan mövqifində ermənilər bunlara təcavüzkarənə halda o qədər əziyyətlər etmişlər ki, artıq gəlməkdən vaz keçib geri, şəhərə qayıtmağa məcbur olmuşlardır.

Erməni hökuməti indi İrəvanda “hökumət bank çeki” adı ilə beşyüzlük, yüzlük və əllilik olaraq bonlar çıxarmışdır. Bonların üstündə 1919-cu il noyabrının 29-na kimi xərclənə biləcəyi qeyd edilmişdir. Ondan sonra erməni hökuməti namına (şayiələrə görə) Parijdə hazırlanacaq pullar işlənəcəkmış.

Qabaqca erməni hökumətinin pulu Zaqaqaz bonu idi. İndi kəndilərinin bu çeklərini ortaya çıxardıqdan sonra Zaqaqaz bonunun qiyməti İrəvanda olduqca artmışdır. Hökumətin bu çıxarmış olduğu çeklər əhali tərəfindən heç bir cəhətcə rəğbət görməməkdədir. Camaat fəqir olduğu kimi hökumət ondan da fəqirdir. Binaənileyh [ona görə], hökumətin çıxardığı çeklər əhali arasında etibar-sız haldadır.

Bu çeklərin beşyüzlüyünə İrəvanda Qafqaz bonunun ancaq 400-450 manatı[nı] verirlər.

Əhalinin və hökumətin fəqir halına nisbətən, İrəvandakı bahalıq bu qərar ilədir: çörək girvənkəsi arpa ilə buğda qarışıq olaraq 12 manata, qoyun əti 24, mal əti 18, İrəvan düyüsü girvənkəsi 22, kişmiş girvənkəsi 18-20, parça qənd 110-120, pesok 60, manpası 80, neft 3 manata satılmaqdadır.

Arşın malı az tapılır. Kisəyi (xüsusi) arşını 30, çit 50-60 manat.

Zürufat [qab-qacaq] tapılmayıb. Adi stəkanın biri 30 manat, ən alçaq, adi 7 nömrə lampının biri 40 manat.

Ayaqqabı yoxdur. Hökumət məmurlarının belə əksərisinə varıncaya qədər ayaqlarına yerli göndən hazırlanmış “çust” geyməkdədirlər. İki ay ancaq davamı olan bu çustların cifti uşaqlar üçün 60, böyükklər üçün olanı isə 150 manata qədər satılmaqdadır.

Erməni Cümhuriyyətində ərzaq və ləvazimat böylə bahalı qiymətlərdə olduğu kimi, ticarət də kəsilməmişdir. Zira qorxudan kimsə Erməni Cümhuriyyətinə mal aparmayıb.

Erməni hökuməti pulsuzluqdan mə-

murlarına aylarca maaş verə bilməyir. Bu hallardan dolayı Erməni Cümhuriyyətində əhali yek-digərini [bir-birini] çapıbtaladığı kimi, hökumət məmurları da əhalini talamaqla məşğuldurlar.

Bunun üçün Erməni Cümhuriyyətinin hər tərəfində böyük nizamsızlıq, hərəmərclik, talançılıq və quldurluq hökmfərmədir [hökm sürməkdədir].

Bu narəva [çirkin] təcavüzlər və hərəmərclər içində ən çox zərərdidə olanlar varsa, o da Erməni Cümhuriyyəti daxilində yaşayan müsəlmanlardır. Müsəlmanlar haqqında engizisyon məzalimini [inkvizisiya zülmələrini] andıracaq bu işgəncələrdən dolayı Erməni Cümhuriyyəti ora müsəlmanları üçün bir cəhənnəm halını almışdır.

Azərbaycan müsəlmanları nəcabətləri ilə, vüqarı ilə, asayişpərvərlikləri ilə iftixar etməli və sevinməlidirlər ki, Azərbaycan kimi cənnətəsa [cənnət kimi] bir məmləkətə malikdirlər və Azərbaycan daxilində bolluq, ucuzluq, rahatlıq içində sə-rəfrazanə [azad, başı uca] ömürlər keçirdikləri kimi, kəndilərindən başqa özgələrini də, digər millətlərdən olan Azərbaycan vətəndaşları[ını] da özləri kimi naznemətlər və rahatlıqlar içində bəsləməkdədirlər.

Ermənilər İrəvanda müsəlman qatıq və çörək satanlarının yanına gəlib bir girvənkə qatıq, yaxud bir girvənkə çörək aldıkları halda, həman təzə çıxardıqları beşyüzlük çeki verib artığını istəyirlər. Təbii ki, ufaq pul hər vaxt az ticarət üçün veriləmməz.

İştə bundan dolayı hər gün onlarca qatıq və çörək satan müsəlmanlar qəsdən olaraq divanxanalara sürüklənib cə-

rimələnirlər, döyülülər. Bir tərəfdən də böyləcə qatıqları, çörəkləri meydanda sahibsiz qalmaqla talanırlar.

Zavallı İrəvan müsəlmanlarının yoxsul hallarının pərişanlıığı böyləliklə daha da artır.

* * *

İngilislər İrəvandan getdikləri zaman erməni hökumətinə 50 rəs [baş] qatır hədiyyə etmişlər. 350 rəs qatır ilə 40 rəs də at hökumətə satmışlar. Əvəzlərinə isə İrəvan dabbaxanasında hazırlanan gönlərdən alıb aparmışlardır. Bu gönlər isə əksəriyyəni İrəvanda müsəlman dabbaxalarının hazır etdikləri və onlardan qalıb da hökumət tərəfindən zəbt olunan gönlərdir.

Erməni Cümhuriyyətində ətraf ilə mal mübadiləsi üçün yalnız konyak və gön vardır. Bundan başqa bir şeyləri yoxdur.

İrəvan quberniyasında külliyyətli surətdə pambıq hasil olur ki, o da ancaq İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ındadır, müsəlmanlara məxsusdur.

İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ında – Qulpdan başlamış Sürməli, Aralıq, Zəngibasar, Vədi, Gərnibasar, Şərur, Naxçıvan, Ordubad kimi hissələrində hər qisim mətalar bulunmaqdadır.

Külliyyətli surətdə məşhur Qulp və Naxçıvan duzları, Zəngibasarın dünyüsü, Sürməlinin, Şərurun bol-bol taxılları, pambıqları, üzümləri və sair məhsulları, Naxçıvan və Ordubadın dürlü-dürlü meyvələri, Milli və Çığının işlənməmiş daş kömürü və meşəlikləri və qeyriləri...

İştə bunların həpsi İrəvan quberniya-

sının “müsəlmanistan”ında mövcuddur, müsəlmanlara aiddir.

Azərbaycan Ticarət və Ərzaq Nəzarəti Erməni Cümhuriyyəti ilə ticarət “müqaviləsi” əqd edərəkən bu kimi nöqtələrə layiqincə diqqət buyurulmalıdır.

* * *

İrəvanda hökumət tərəfindən təsis edilmiş xüsusi çörəkçi dükanlarından kartıca ilə buraxılmaqda olan çörək girməyə 4 manat 50 qəpiyə satılmaqdadır. Bu çörək isə ancaq erməni möhtaclarına verilib, müsəlmanlara qətiyyəni verilməməkdədir.

İrəvanın müsəlman möhtacları və Novobayezid mahalından öz kəndlərindən təkrar qovalanıb gəlmiş müsəlman kəndliləri bütövlükcə ac və möhtac qalmışlardır. Bunların isə yeganə ümid və pənah yerləri Azərbaycan Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] İrəvan vəkilləri Məşhədi Nəsrulla Əmirovun və Zülfüqar bəy Makinskinin qapılarıdır. Zavallı müsəlman möhtacları bu qapılar qabağında da beş günlərcə günəş və yağmur altında dayanmağa məcbur olmaqdadırlar və böyləcə günlərcə azuqə ianəsi gözləməkdədirlər.

M. B.

YURDUMUZUN HƏR YERİNİ DÜŞÜNƏLİYİZ

Azərbaycan türkləri elani-istiqlal edəlidən bəri türk dili müəllim və məmurlarına nə qədər ehtiyacımız olduğu bəllidir.

Keçən sənə əldən gəlidiyi qədər çalışdıq, milli ehtiyaclarımızı bir dürlü dəf etdik. Lakin bir sənədən ziyadədir [artıqdır] ki, bir çox müəssisə və idarələrimiz yenə də milliləşəmməmişdir. Buna da səbəb əski müstəbid Nikolay hökuməti olmuşdur ki, biz Azərbaycan türklərini ana dilimizi oxumağa buraxmayaraq, rusca təhsil etməyə məcbur etmişdi.

Şükürlər olsun, şimdi isə hökumət kəndimizin, məktəb kəndimizin, müəllim kəndimizindir. Keçən sənə bir qaç Gəncə müəllimləri məktəbləri tərk edərək nəzarətlərdə [nazirliklərdə] məmuriyyətdə idilər. Buna binaən [buna görə], Gəncə məktəbləri bir az zəif getmişdi. Bu sənə isə yenə keçmişdən daha ziyadə bir qaç müqtədir Gəncə türk müəllimləri kəndi məktəb və vətənlərini tərk edərək Bakı məktəblərinə müəllim təyin olunmuşlar. Qafqazda ən birinci rol oynayan Gəncə Mədrəseyi-ruhaniyyəsi bu gün iki müqtədir türk müəlliminə möhtac qalmışdır. Müəllim aranılır da, bulunmayıb.

Osmanlıların ziyalı müəllim və məmurları Anadolunu, o türk mərkəzini unudaraq İstanbula toplaşdıqları kimi, Azərbaycanın müqtədir türk müəllimləri də Bakıya toplaşırlar. Azərbaycanın anası və ilk mənbəyi olan Gəncə bu sənə bir qaç müəllim daha əldən verir.

Müqtədir əfəndilər taqım-taqım Bakıya toplaşarsa, əcəba, millətin yoxsul, uzaq köylərdə qalmış, müharibə zamanı hər kəsdən əvvəl köksünü qurşuna verəcək türk yavruqlarını kim tərbiyə edəcəkdir? O zavallıların əlindən tutaraq kim maarifə tərəf yürüdəcək?

Qars ətrafında Cəmiyyəti-Xeyriyyə [də] çalışarkən beş yüzlərlə müsəlman

qaçqınlarının içərisində bir dənə olsun oxumuş çocuq, yaxud qar [qadın] bulamadım. Buna səbəb nədir, əcəba? Cavab verə bilərəm ki, ziyalı Osmanlı türklərinin yalnız İstanbulun Bəyoğlu həyatını düşünməlidir. Onlar Anadolunu düşünsəydilər, ruslar Ərzincana qədər gedənməzdi. Biz Azərbaycan ziyalıları isə yalnız şıq yerləri deyil, yurdumuzun uzaq, mədəniyyətdən çox uzaq yerlərini düşünməli və millətin bacarıqsız və yoxsul kimsələrini tərbiyə etməyə borclu olmalıyıq.

Davud

GÜN DOĞMADAN MƏŞİMƏYİ-ŞƏBDƏN NƏLƏR DOĞAR

Bundan doqquz-on sənə əvvəl yenə Bakıda bulunurdum. O zamankı sıxıntılı və ehtiyatlı həyatla indiki sərbəstimi [sərbəstliyimi] müqayisə edərəkən “gün doğmadan məşiməyi-şəbdən nələr doğar” zərbi-məsəlini xatırlaram. O vaxtlar mütəfəkkirin [mütəfəkkirlər] ilə görüşərkən xristianlarla müsəlmanları müqayisə edir, səviyyə etibarilə düşkün, yaşamaq cəhəti ilə sıxıntılı və müşkül bir mövqedə bulunduğumuzdan mütəəllim [kədərlənir] və mütəəssir olurduq?!

O zamanlar ürfan, sənət, ticarət kəlmələrini təkrarlar və bununla təsəlli bulardıq. Gizli-gizli propaqandaya davam edər, çalışardıq...

Heç xatirimizə gətirməzdik ki, bu qədər az bir zaman zərfində burada hür-

riyyə və istiqlal sancağı [bayrağı] ərzi-ehişəm edəcək və biz də bu mübarək sancaq altında şad və xürrəm dolaşacağız...

Heç o anlardakı zehniyyət bizə bu günləri zehnimizə sığdırabilirmi idi?

Osmanlı və İranda məşrutiyət inqilabları baş verincə, böyük-böyük ümidlərə düşdük. Lakin nə fayda ki, bu qədər bir şeyi belə xristianlar müsəlmanlara çox gördü...

Ehtiras hər tərəfdən kəndini göstərdi. Gərək Osmanlı və gərəkse İran türklərinin başında ruslar, ayaqlarında ingilislər, sağda fransızlar, solda italyanlar, aralıqda da ermənilər, rumlar, bolqarlar, ərəblər, farslar, arnavudlar, serblər, müsəvilər... diş biləməyə, hücumə fürsət aramağa başladılar. Para sahibləri türkləri bir-birinə düşürdülər, yordular. Aradakı millətləri saldırdılar... Xırpaladılar... Təqsimə [parçalamağa] qalxdılar...

İş olacağına vardı. Hərbi-ümumi patladı. Aləmi-islamın ən son istinadgahı türklərin ən münəvvər əqsamı [ən ziyalı hissəsi] bulunan Osmanlı türkləri fürsəti fəvri etməyə bütən qüvvətlərini toplayaraq meydanı-vəğaya [döyüş meydanına] atıldılar... Bismillah deyib aləmi-islamı cihadə dəvət etdilər. Lakin, əfsus ki, farsların çatıq qaşlarından, ərəblərin kəskin dişlərindən, hindlilərin qanlı gözlərindən başqa bir şey görəmmədilər...

Əsaləti-irqiyə və nəcabəti-fitriyyələri iqtizası [irqlərinə xas əsalətin və təbiətlərində olan nəcabətin tələbi] olaraq əsləməyus olmayaraq, “Mən bir türkəm, dinim, cinsim uludur” deyərək qəhrəmancasına hər b etdilər... Şan qazandılar...

İrəli, irəli, hər irəli şüarı türklərə dütürül-həyat oldu...

Hər bir türkün qəlbi birər çəlik istehkam oldu, farsə, ərəbə, hindliyə, ruma, rumına, serbə, erməniyə, italyana, rusa, fransızə və ingilisə qarşı qoydular... İnayəti-haqqə cahanı heyrətdə buraxdılar... Qoca rusluq heykəlinin təməlini yıxdılar... Bir halda ki, Qafqaz və İran, təbiri-səhih [daha doğru ifadə] ilə Azərbaycan türklərini rus kabusundan qurtardılar...

Bütən türklər əl-ələ verərək Turan bayrağını açıb cahana intizam verəcəkləri əsnada taleyi-hərb türklərin arxadaşlarına ruyi-mənhusunun [mənhus, uğursuz üzünü] göstərdi. Cümləsi birdən mister Vilsonun yalanlarına inanır oldular... Əvaqibə intizarən mütərikə əqd etdilər [Aqibətlərinin necə olacağını gözləyərək, atəşkəs imzaladılar].

O gündən bu günə qədər nələr oldu, şimdi nələr olur, keçəlim... Yalnız şurasını qeyd etmək istərəm ki: “Fitrət dəyişər sanma! Bu qan yenə o qandır.”

Türklərin imanı əskidən daha qəvi [qüvvətli], əzmləri daha mətin, proqramları daha əsaslıdır. Başlanğıc Azərbaycan, bitginc Turan olacaqdır. Kəndini bilən hər bir türkün rəyası da, əyanı da Turandır. Turan bayrağının sallandığı gün dünyanın bəxti dönəcək, bu bayrağın altında türklərin qılınc şaqırtısı eşidildiği an bayrağımızdakı hilal bədr olacaq və bütən aləmi-islam əsarətdən qurtulmuş olacaqdır. Şu halda, arxadaşlar, şümuldu düşünəlim, “İrəli, irəli, hər irəli!” şuarından şaşmayalım!

Akif

Balaca felyeton

DOKTOR OLSAYDIM!

Mən nə qədər fikir edirəm ki, həyatın bu qədər baha günlərində, məişətin bu qədər ağır zamanında bir hiylə düşünüm ki, məxaricimlə mədaxilimin arasında açıqlıqlar qalmasın, işin içindən heç bir müəyyən fikirlə çıxammayıram. Ələlxüsus bu məsələ dünən gecə bir çox şairənə xəyallar, gözəl xülyalar məvası [məskəni] olan yorğan altında məni işğal etmiş və şirincə uyqumu qaçırdaraq, tavanın taxtalarını minlərcə dəfə saymağa məcbur etmişdir.

Əxirən [axırda] bir çox ixtilafi-əfkardan sonra mən bu rəyə gəlmişdim ki, möhtəkir olam. Xüsusən bu günlərdə ki, məmurların maaşları artmışdır, lap işim düzələcəkdi. Lakin nə edəsən ki, mən möhtəkiriyin dilgüşa [kənül açan] fəzaları içində pərvaz edərəkən [uçarkən], birdən əhvali-maddiyyəmin [maddi vəziyyətimin] “islam [müsəlmanlar] zəifdir” təbirinin [ifadəsinin] mənasını andıran fəqərə [andığı faktı] xatirimə gəlib, övqatımı nəhayət təlx etdi [kefimi xeyli pozdu].

Hər xəzanın bir baharı var denilən kimi mənim də övqati-təlxlik xəzanım, həmd ilahiyə ki, bir o qədər uzun çəkməmişdi. Birdən gözəl bir fikir qafa kasəmi tənvir edərək [ışıqlandıraraq] yenə dadlı ümidlər, müzəyyən [bəzakli] odalar, avtomobillər, bir sözlə, həyatın bütən ləzəzini [ləzzətlərini] vəd etmişdi. O da, doktor olmaq arzusu idi.

Yorğanı bir həmlə ilə üstümdən odanın o biri başına tullayaraq, “Doktor olsaydım!” demişdim.

Həqiqətdə, doktorluq bu zamanda ən əlverişli və əcxaxanalarda gənəgərçək və kinə əlaclarından [dərmanlarından] başqa bir şey olmadığı üçün ən asan və mənfəətli bir sənət olmuşdur.

Odur ki mən də Darülfünunun [Universitetin] Tibbiyyə şöbəsinə ərizə verən 566 tələbələrin bir rəqəmini də öz naimübarəkimlə [mübarək adıyla] artırmaq xəyalında idim. Ancaq məni düşündürən bircə şey vardı ki, o da doktorluq sənətinə hansı dili qudurmuş tərəfindənsə ad verilmiş insaniyyətpərvəranə və nə bilim daha nə pərvəranə əhvalatı idi. Mən doktor olanda gərək klubu, kazinonu kənara buraxıb oturdum evdə və hansı sısqa mərzədən bir adam gələcəkdisə, yüyürəydim onun qapısına. Doktor sənətini burada böylə anladığı üçün bu əhval məni heç açmaydı.

Lakin Allahdan olan kimi dün [dünən] idarəmizə bir nəfər gəlib öz mənasız şikayəti ilə məni tərəddüddən xilas etdi.

O nəfər doktorları bu işdə tövbix edir [məzəmmət edir] ki, guya onun haləti-ehizərdə [can verməkdə olan] bir xəstəsi var imiş. O, əvvəlcə bir doktorun yanına gedib xəstəni iyadət etməsini [xəstəyə baş çəkməsini] rica, istida [xahiş] və istirham etmişsə [yalvarmışsa, rica etmişsə] də, doktor əfəndi demişdir ki, bu razü niyəzlərin [xahiş-minnətlərin] həpsi əbəsdir, mən gedə bilmərəm, get başqa doktor apar.

Oradan guya o, bir ayrı doktorun yanına yüyürmüş və o da demiş imiş ki, evdə qonaqlarım var, onları qoyub gedə bilmərəm.

Müsəlman doktorlarından əli üzülən bu adam qeyri-müsəlman bir doktorun qapısına üz qoymuş imiş. Orada da dok-

tor əfəndi xabi-naza [naz yuxusuna] məşğul olduğundan rəddi cavab almış imiş. Və sonra o yenə bir digər doktora müraciət etmiş imiş, bu doktor əfəndi də klubda ...ların onu gözlədiyini söyləyərək məzkuru [deyilən şəxsi] məyus etmiş imiş.

Bir siz hələ fikir verin görün ki, bu da bir ittiham imiş.

Doktoru, kefi istəmir, getmir. O biri də qonaqlarını qoyub sənin azarlıvın harayına qalmalı deyildir ki. Yatan da ki, yatıbmiş. Kluba gedəni də yoldan saxlamaq, özünüz bilirsiniz ki, nə qədər günah bir işdir. Və əlavə, kişinin ki, ehtiyacı pula olmadı, bir adam bir adamdır ki, bütün dünya haləti-əhtizarda olsa, yəqin ki, kefini pozmaq istəməyəcək.

Mən əvvəlcə zənn edirdim ki, insanıyyətəpərvəranə təsmiyə edilən [adlandırılan] bir sənət doktorun əlini və ayaqlarını bağlayaraq, onu hər azarlı qapısına yüyürməyə məcbur edər. Odur ki, doktorluq kimi mənfəətli bir sənəti öyrənməyə mütərəddid idim. İndi ki, Allaha şükür, xəstə yanına dəvət edənləri başağrısız rədd eyləmək mümkündür, mən də bütün qüvvələrimi toplayaraq mütləq doktor olacağam və küçədən keçərkən müəllim məni xəstəyə baxmağa dəvət edərsə, həqqülqədəm olaraq 150 manatdan bir qəpik də əskik olsa, qəbul etməyəcəyəm.

NƏSİB BƏY HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Möhtərəm müdir əfəndi!

Biz Məşqətə [Maştağa] kəndində yaşayan fəhlə və kəsbkar camaatı “Azər-

baycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub, nəhayət dərəcədə qəmgin olduq. Vətən və millət yolunda böylə çalışqan bir vücudun iş başından getməliyini biz fəhlə və kəsbkar camaatı özümüzdən ötrü böyük bədbəxtlik hesab edib, onun iş başından getməliyinə ümumi etiraz edirik və Parlamanda olan möhtərəm məbuslarımızdan istefanın qəbul edilməməsini acizənə rica edirik.

Yaşasın Azərbaycan hökuməti və xalqı!

Var olsun həqiqi vətənpərəst Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndi!

İmzalar

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Vordropun vürudu

Yekşənbə [bazar] günü eylülün 28-də evlər, bazar-dükənlər və şəhərdə işləyən konkalar milli bayraqlarla müzəyyən olmuşlardı [bəzənmişdi].

İngiltərə Hökumətinin Zaqafqaziyada olan baş vəkili Vordropun Bakıya gələcəkləri münasibətilə istasyonda bir çox izdiham toplanmışdı. Vağzal yaşılıqlarla bəzənib gözəl xalılarla təfriş [döşənmiş] və milli bayraqlarla müzəyyən edilmişdi. Vağzalda möhtərəm qonaqlarımızı bəkləyən avtomobillər ətrafında və müsafirlərin keçəcəyi yerlərdə fəxri qaraqol nizami-tam ilə vəziyyət almışlardı.

İstasyonda Xariciyyə və Hərbiyyə nazirləri və başqa nəzarətlərimizin [nazirliklərimizin] nümayəndələri qonaqları bəkləyərək müsahibət etməkdə idilər.

Nagəhan [birdən] uzaqdan gələn lokomotivin sədası müsafirlərin vürudunu [gəlişini] bildirdi. Tiflis tərəfdən bir lokomotiv və bir xüsusi vaqondan ibarət qatar nümayən oldu [göründü]. Yavaş-yavaş istasyonun müqabilinə yaxlaşıb, istiqbala [qarşılaşmağa] çıxanların qarşısında təvəqüf etdi [dayandı].

Musiqi taqımı hazır idi. Lokomotivin təvəqqüfü an[ın]da milli nəğməni musiqi dəstəsi çalmağa başladı. Musiqi səslərinin altında müsafirlər vaqondan çıxıb, fəxri qaraqolların qabağından keçib, Cümhuriyyətimizin nümayəndələri ilə görüşdükdən sonra avtomobillərə minərək şəhərə rəvan oldular.

Avtomobillər gəlib Avropa mehmanxanasının önündə dayandı. Möhtərəm qonaqlar düşüb əvvəlcə hazırlanmış nömrələrdə rahat oldular.

Posta və teleqraf nahiyəsində

Posta və teleqraf işlərini qayda və nizama salmaq məqsədi ilə posta və teleqraf nahiyəsi müdiri Bəhlul bəy Vəzirov cənabları Bakı şəhəri və nahiyəsinin posta və teleqraf idarələrində bizzat [şəxsən] kəndisi təftiş etməyə şüru etmişdir [başlamışdır].

Mühacirlər

İrəvandan varid olmuş [gəlmiş] mühacirlərdən bir çoxu məsaciddə [məscidlərdə] və yaxud başqa mühacirlərin xanələrində, bir ev tapılmadığı üçün məskun olmuşlar. Müsəlmana ev verməyirəm deyə, parası ilə olaraq mühacirlərə ev verməyən ağaların böylə alçaq hərəkətləri qarşısına sədd çəkmək lüzumunu lazımı idarələrin düşünməsi gözəl olardı.

İrəvan Müsəlman Milli Şurası

Parasızlıq cəhətinə İrəvan Müsəlman Milli Şurası şayiata görə, sentyabrın əvvəlindən etibarən fəaliyyətini dayandırmışdır.

Gömrükxana kursları

Gömrükxana işləri və texnikası tədrisatından ötrü Bakı gömrükxanası cənbəndə [nəzdində] gömrükxana kursları güşadı [açılması] ehtimal edilməkdədir.

Nazirin övdəti

Bir qaç gün müqəddəm [qabaq] Gəncəyə əzimet etmiş [getmiş] Məsai [Əmək] naziri həzrətləri Bakıya övdət edib [qayıdıb] öz vəzifəsi ifasına başlamışdır.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- İki nəfər dağıstanlı qaçqınlarını Cəmiyyəti-Xeyriyyə vətənlərinə göndərmişdir.

- Axalsix müsəlmanlarından Əli İbrahim oğlunu Cəmiyyəti-Xeyriyyə Batum təriqi [yolu] ilə göndərmişdir.

- Rəhmət İsmayıl oğlu nam [adlı] bir nəfər tatarı müalicə edilmək üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyə xəstəxanaya göndərmişdir.

- Səadət Adinə qızına 200 manat və Əbdürrəhim İsmayıl oğluna 250 manat Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən ianə olmuşdur.

Əhməd bəyin tövqifi

Paroxodda bir nəfər iranlı öldürülüb və 4 milyon manata qədər pul qarət edildiyi ilə əlaqədar olduğundan şübhə edilərək Bakı qradonaçalstvo milis təşkilatı müdiri Əhməd bəy tövqif [saxlanmış]

və həbs edilmişdir. Onunla bərabər, 3 nəfər qeyriləri dəxi tövqif edilmişlərdir.

Qarətərlərin tövqifi

Balaxana-Sabunçu qalabəyisi [komentantı] tərəfindən itxaz edilən [görülən] tədbirlər sayəsində bağlarda və qradonçalstvonun kəndlərində qarətərliyə davam edən soyğunçulardan 6 nəfəri tövqif və həbs edilmişlərdir. Bunların arasında məşhur qoçulardan Mir Rəhim də vardır. Eşitdiyimizə görə, onların işi divani-hərbə [hərbi məhkəməyə] veriləcəkdir.

Məscidlərdə moizə

Məhərrəmül-haram münasibətilə şəhərin bütün məscidlərində əza saxlanıb və məşhur vəizlər tərəfindən moizə deyilməkdədir. O cümlədən məscidi-camedə dəxi hər il olduğu kimi bu il dəxi moizə olacaqdır. Möhtərəm şeyxülislam və müfti əfəndi həzrətləri də ayın 5-dən başlayaraq məscidi-camedə moizə eyləyəcəklərdir. Moizə axşam saat 8-də başlanacaqdır.

“MÜSAVAT” DA

Balaxanada Nobelin 6-cı mədən fəhlələri “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie [Barışq və məhkəmə] şöbəsinə şikayət etmişlərdir ki, müsəlman əməlləri cümə günləri işlətdikdə haqq verməyib, rus fəhlələrini cümə günləri, bayram günləri işlətdiklərində iki qat yövmiyyə [muzd] verilir. Şöbənin rəisi bu xüsusda mədən müdiri ilə bilmüzakirə [müzakirə edərək], müdir tərəfindən təhqiqat edib nəticə verəcəyini vəd etmişdir.

Rozin[ov]un mədənində

Binəqədidə Rozin[ov]un mədənində işləyən açarçı Məhəmməd Mahmud oğlunu xidmətindən ixrac etdikdə, haqqını tamam almadığı cəhətlə mümaileyh [deyilən şəxs], “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie şöbəsinə şikayət etmişdir. Şöbənin iqdamat [tədbirləri] və təşəbbüsatda bulunması üzərinə Məhəmməd Mahmud oğlunun haqqı tamamilə kəndisinə verilməmişdir.

Şibayevin zavodunda

Ağ şəhərdə Şibayevin zavodunda işləyən Alışan Həsənqulu oğlu nam [adlı] fəhlə “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie şöbəsinə şikayət etmişdir ki, zavod müdiri mərqum [adı çəkilən] əməlləri aldıq, 27 min manatlıq bir podratı ona 6 min manata vermişdir. Bu səbəbdən Alışan Həsənqulu oğlu işləməkdən imtina etdikdə, müdir məzkuru [deyilən şəxsi] çağıraraq, iş bitdikdən sonra onu razı edəcəyini vəd etmişdir. Bu səbəbdən Alışan 12 nəfər başqa fəhlə tutub işə şüru etmişdir [girişmişdir].

Əvvəlinci həftə zavod müdiri onlara 3.400 manat haqq verir. İkinci həftə fəhlələr ücrətlərini istədikdə müdir cavab verir ki, bu işi onlara podrata vermişdir. Bunun üçün işi itmama [tamama] yetirdikdən sonra para ala biləcəklərdir. Bu işə əncam vermək üçün “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie şöbəsi lazımı iqdamatda bulunmaqdadır.

Balaxanada

Balaxanada “Avropa Kompaniya və Səhmdaran Cəmiyyəti” mədənlərindən orada işləyən bir çox müsəlman fəhlə-

lərini xidmətlərindən ixrac edib və 20 nəfərin də ixrac edilməsinə qərar verdiyi cəhətlə müsəlman fəhlələri “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie şöbəsinə şikayət etmişlərdir. Şöbə təşəbbüsatda bulunur.

Ramanada

- Ramanada Şəmsi Əsədullayevin mədənində işləyən fəhlələr “Müsavat”ın Müsaliyə və mürafie şöbəsinə şikayət etmişlər ki, onlara tətillər və bayram günlərinin haqqı verilməmişdir. Şöbə bu xüsusda təşəbbüsatda bulunmaqdadır.

- Balaxana mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi ikinci dəfə olaraq idarə üzvlərinə elan edir ki, işbu səşənbə [çərşənbə axşamı] günü eylül ayının 30-cu günü saat 12-də yeni Bakı Komitəsi intixabında [seçkisində] iştirak etmək üzrə nümayəndələr intixab ediləcəkdir. Yoldaşlardan dəfül-vəqt etməyib [vaxtı keçirməyib], təşrif gətirmələri rica olunur. Elan 2-ci dəfə olduğundan neçə nəfər gələrsə məclis qanuni hesab olunacaqdır.

SABİRİN “HOPHOPNAMƏ”Sİ HAQQINDA

“Yaşıl qələm” dərnəyinin 19 eylül tarixli ikinci yığıncağında qələm arxadaşlarından biri mərhum Sabirin mətbusu bitmiş “Hophopnamə”sinin yenidən təb [çap] və nəşr edilməsi məsələsini qaldırmış, ümumiyyətlə yığıncaq qərara almışdır ki, “Yaşıl qələm” dərnəyi bu xüsusda lazım gələn təşəbbüsatda bulunsun.

Mərhum Sabirin “Hophopnamə”sini yenidən çap etmək üçün əvvəlcə Sabirin

vərəsələrindən razılıq almaq, onların müsaidəsinə istehsal etmək [əldə etmək] lazımdır.

Binaənileyh [ona görə], bununla “Yaşıl qələm” dərnəyi Sabirin vərəsələrinə, o vərəsələrlə əlaqəsi olan şamaxılılara məlum edir ki, “Hophopnamə”nin ikinci təb'inə nə şərtlə müsaidə verəcəklərini üzümüzə gələn noyabr ayının 1-ədək dərnəyə təhriri [yazılı] surətdə bildirsinlər. Çünki məzkur [deyilən] şərtləri “Yaşıl qələm” dərnəyi bilməlidir ki, ona görə də iş görsün.

Vəqti-müəyyənədək vərəsələrdən bir cavab alınmazsa, o zaman “Yaşıl qələm” dərnəyi, ümumi yığıncağın qərarına görə, xalq şairi Sabirin əsərini təb etdirməyə kəndisini səlahiyyətli biləcək, sonradan olacaq etirazları nəzəri-əhəmiyyətə almayacaqdır. Bu xüsusda Parlamanda “Yaşıl qələm” dərnəyinin rəisi Hüseyin Sadiq əfəndiyə müraciət edilmişdir.

“Yaşıl qələm”

TABAQÇILAR HAQQINDA

Ümumə məlumdur ki, biz Bakı şəhəri tabaqçıları neçə illərdir ki, Bakı Bələdiyyə İdarəsindən Bakı soqaqlarının küncündə alış-veriş etməkdən ötrü icazənamələr (ildə 500 manat) alıb alış-veriş edirik. Bu alış-veriş etməkdən məqsədimiz bu bahalıq zamanında kəndimizi, ailəmizi dolandırmaq, dilənçilik dərəcəsinə gəlməkdədir. Təəssüflər olsun ki, bəzi vicdansızlar, daha doğrusu artıqtamahlr, bir neçə baqqallar alış-verişimizə mane

olmaqdan ötrü dəfələrlə Bələdiyyə İdarəsinə, qalabəyi [komendant] idarəsinə, hətta polisə pristavlarına müraciət etmişlər. İşbu müraciətləri haqsız olduğu üçün əməl olunmayıb, faydasız qalmışdı.

Şimdi bilməyirik ki, kimin əmri ilə və nə səbəbdən ötrü icazənamələrimiz və patentlərimiz ola-ola biz tabaqqıları alış-veriş etməyə qoymayırlar. Budur, beş gündür ki, polisə pristavlara bizləri yığışdırtır alışı-veriş etməyə qoymayırlar. Səbəbini sorduqsa da: “Polismeysterin əmridir, gərək yığışdırasınız” cavabını aldıq və bu beş gündə mallarımız çürüyüb olan-qalan mayamız da əlimizdən çıxmışdır.

Şimdi biz bilməyirik kimə müraciət edək. Bələdiyyə İdarəsinə gedirik, gedin polismeysterə cavabını verirlər. Polismeysterə gedirik, gedin pristavlara, pristavlar isə qradonaçalnikə deyirlər. Əcəba, heç yarar ki, azad və cümhuri bir məmləkətdə bizim haqqımızda bu kimi zülmələr olsun? Və yaxud olan-qalan mayamız əlimizdən çıxıb dilənçi bir hala gələk? Əgər Bələdiyyə İdarəsinin verdiyi icazənaməsi etibarlı deyilsə, nə üçün Bələdiyyə İdarəsi pullarımızı alıb həmən icazənaməni verir?

İştə, biz bilmək istərdik ki, nə üçün bizləri alış-veriş etməyə qoymayırlar və nə üçün əlimizdə icazənamələrimiz ola-ola alış-veriş edə bilməyib, mallarımız qalıb çürüyür?

Əcəba, bizi quldurluğamı sövq etmək istəyirlər, yoxsa acından kəndimizin və ailəmizin qırılıb məhv olmasını istəyirlər?

Hər halda, kəndi hali-əsəfnakımızı [təəssüf doğruan halımızı] millət başçılarına məlum edərək, haqqımızda olunan zü-

lümlərin rəfini [aradan qaldırılmasını] rica edirəm.

*Tabaqqılar namından:
Məhəmmədəli (Tabaqqı)
Əsədullazadə*

SALYANDAN

Paytaxtımızın sənəlik bayramı

Eylülün [sentyabrın] 15-də Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı olan Bakı şəhərinin bir sənəlik fəthi münasibətilə tamam dükan, bazar, rəsmi müəssisələr, məktəblər, cəmiyyətlər tətil etmiş idilər. Hər yerdə üçrəngli Azərbaycan bayrağı, “Yaşasın Azərbaycan, yaşasın Müsavat” cümlələri də böyük xətlə yazılıb, mühüm üburgahlarda avizan olaraq ənzarinə əksəndəz idi [mühüm keçidlərdə, yollarda asılaraq, nəzərlərə çarpmaqda idi].

Polis idarəsinin 100-ə qədər qaradovoyları, kazakları kəndi rəsmiyyətləri ilə və kamalı-intizam və vüqar ilə, çalğı dəstəsi qabaqlarında çala-çala şəhərin hər bir küçəsindən übur edirlərdi [keçirdilər]. İşbu sürurə [şənlilyə] böyük-kiçik iştirak etməkdə idi. Şəhərdə böyük izdiham var idi.

Bəzi şəxslərin simasından bir ələim-təbəssüm [təbəssüm əlamətləri], asari-məhəbbət, hissi-millət təbəllür edirdi [görünürdü]. Bəzisinin də o gündə şəhid olanların ana-bacılarını, qardaşını, ailəsini kəndi gözü önünə gətirib də, bir fikir, bir düşüncə, heyratəngiz [heyratli] bir nəzər, məyusanə bir baxışla bihissə tamaşa edirlər. Bilaixtiyar [ixtiyarsız] ağılar, guya şəhid olanların ailəsi ilə müsibətlərində iştirak edirlər. Sonra şəhid olmuş türklərin isti-

rahəti-ruhlarından ötrü rəsmi-ayini-ruhani icrası əmələ gələr.

Müəssisə rəisləri, Bələdiyyə rəisi, “Müsavat” firqəsi, məktəb müdirləri, ruhanilər saat 10 radələrində məscidi-cameyə toplanırlar. Camaatdan rəislərimiz, rüşsəfidlərimiz [ağsaqqallarımız], qeyrətmənd [qeyratli] cavanlarımız və sairələr dəxi isbatı-vüqud [iştirak] edirlər. Əvvəlcə, müəllimlərimizdən Mirzə Hüseyin Qasımı cənabları camaata xitabən:

“Bu gün şəhid olan qəhrəman türklərin fədakarənə olan şücaət və rəşadətləri sayəsində fəth etdikləri işbu paytaxtımızı, şimdi qədrini bilib də var qüvvəmizlə mühafizə və müdafiə etməyə çalışalım. İslamiyyətin mazidəki [keçmişdəki] parlaq günlərini, arslanlarını, tarixlərdə, ələlxüsus bütün aləmə yenə təkrarən isbata qalxalım. Qara torpaqlarda yatmış türk qəhrəmanlarının gözlərini nigarandan qurtarıb da, onların qanlı və yaralı vüqudları rahat olsun” sözləri ilə xitam verər.

Sonra, şəhər qazısı minbərə çıxıb nitq irad edər [nitq söyləyir]. Kəndi nitqində, islam daima qüvvət tapıb payidar [əbədi] olacağı xüsusunda şər’ən [şəriətə görə] isbat edər.

“İslam bütün aləmdə nami-nik [yaxşı ad] qazanıb sonralar get-gedə zəif, xəstə, ən düşkün bir halda olduğu üçün Cənabi-Haqq tərəfindən möcüzünümün olaraq [mücüzə göstərərək] kəndi türk-islam qoşunlarını şiri-jıyan [qızgın, kükrəyən aslan] kimi Azərbaycan məmləkətinə göndərüb, Azərbaycan müsəlmanlarını fəqri-zillətdən, künci-zülmətdən nicat və xilas etməkdə can-nisar oldular [canlarını qurban etdilər].

İnsan mərəz görməsə səhhətin, fəqr

görməsə qəniliyin qədrini bilməz fəhvəsinca [mənasına uyğun olaraq], bizlər də qədirşünas olub, heç bir anda onları unutmamalıyıq.”

Sonra, şühədayi-vətən üçün Azərbaycan Cümhuriyyətinin davam və bəqasına dualar edər, məclis xitama yetər.

* * *

Əhalimizin maarifə doğru hüsn-rəğbətə get-gedə tərəqqi etməkdədir. Sabiqə nisbətən şagirdlər daha artıq məkatibə [məktəblərə] toplanmaqdadır.

İşbu sənə Salyan edadisi ehtiyat, birinci, ikinci siniflərinə bir çox ərizələr verilib qəbul edilməkdədir.

Məsələn, bir sənədən bəri güşad edilmiş əlifba şöbəsində 20 şagird olduğu halda, şimdi 40 nəfəri mütəcavizdir [keçmişdir].

Kiçik təhiyyə [hazırlıq] şöbəsində 25-dən yuxarı olmadığı təqdirdə, indi 60 şagird təxmin edilir.

Böyük təhiyyə şöbəsində 30 qədər şagird olub da, indi 55 nəfərə baliğdir [çatmışdır].

Birinci sinifdə 20, yaxud 30 nəfər olubsa, indi 55 nəfər olacağı qətidir.

Şu mülahizatla camaatımızda bir oyanıqlıq, maarifə bir məhəbbət, cəhalətlə mücadilə etmələri görülməkdədir.

Hələ ibtidai məktəblərdə, ibtidai ünas [qızlar] məktəbində və qızlar rüşdiyyəsində daha artıq şagird və şagird[ə]lər qəbul olunmaqdadır.

Demək ki, hər kəs cəhlin zəhərini, qəflət və bətalətin [süslüyün, tənbelliyin] cəfasını dadıb da, səhhət və nicat bulmaqda, maarif nuru tərəfinə sürətlə yürüməkdədir.

25 MİN RUBLƏ İANƏ VƏ TƏŞƏKKÜR

Müdiri-möhtərəm əfəndi cənabları!
Şu bir qaç sətirdən ibarət təşəkküratımızı mötəbər cəridənizin [qəzetinizin] bir guşəsində dərc etməyə müsaidə edəsiniz.

Tiflisdə yaşayan İdilboyu [Volqaboyu] türklərinin Nəşri-Maarif Cəmiyyəti tərəfindən güşad olunmuş [açılmış] ali-ibtidai məktəbi dörd sənədən bəri davam edirdi. Lakin bu təlim sənəsi gəlincə, məktəbin məsarifini təmin xüsusunda Cəmiyyət maddi müşkülata düşər olmuşdu ki, həman müşkülata dəf və rəf etməkdən [aradan qaldırmaqdan] aciz qaldığı zaman Tiflis Bələdiyyə İdarəsinə dəfəlcə müraciətdə bulunmuşdusa da, məəttəəssüf [təəssüf ki], fəqət rədd cavabı almaqla böylə əsəfnak [üzücü] vəziyyətin qarşısında məbhut [çaşqın] qaldı.

Hal böylə ikən, Cəmiyyət məktəbin davamını şübhəli, bəlkə də bir yerdən maddi yardım görülməyəyi təqdirdə qapanacağını yəqin bilib, Azərbaycan hökuməti-aliyyəsinə [uca Azərbaycan hökumətindən] maddi müavinət tələb etməyi təhti-qərara alaraq, Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətlərini bizzat [şəxsən] görüşüb, əhvalı ərz etmək üçün nümayəndəsini göndərməyə məcbur oldu.

Rəisi-vükəla həzrətləri və bütün Heyəti-Vüzəra [Nazirlər Kabineti] ərzi-halı məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] qəbul edərək, Tiflis İdilboyu türklərinin Nəşri-Maarif Cəmiyyəti məktəbi mənfəətinə iyirmi beş min (25.000) rublə ianə təyin buyurdular.

Şöylə maarifpərvər millət və müşkül vəziyyətdə qalmış din həm qan qardaşlarının imdadına çalışan bir hökumət heç vaxt məhv və münqəriz olmaz [süqut etməz] və olmayacağına inanıb, tanrımızdan Azərbaycan dövləti-aliyyəsinin ilayövmül-qiyam [qiyamət gününə qədər] yaşamasını arzu, hümməti-alilərinə təşəkkür edirik.

*İdilboyu türklərinin nümayəndəsi
Kamal Sübhanqulu*

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Müdiri-möhtərəm!

Azərbaycan hökumətinin Vükəla rəisi [Baş naziri] alicənab Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri bu sentyabrın 11-ci günündə Qazax şəhərinə təşrif gətirdiyi zamanda iltifat edib Qazaxda yeni təşkil olunmuş Qadınlar Cəmiyyəti-Xeyriyyəsini ziyarət etdi.

Cəmiyyət tərəfindən Badisəba xanım Köçərli Vükəla rəisinin qədəmini təbrik edib, Cəmiyyəti-Xeyriyyənin barəsində lazimeyi-məlumat verdi və ondan Cəmiyyətə himayət və müavinət göstərməyi rica etdi.

Nəsim bəy cənabları Cəmiyyətin Qazax kimi ufaq bir mərkəzdə təsis olunmasını təbrik edib, onun hər qisim ehtiyaclarını ödəməyi öhdələrinə götürdü və öz həmiyyət kisələrinə Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə üç min rublə ianə etdi.

Qadınlar cəmiyyəti Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinə səmimi-qəlbədən öz

rizaməndliyini izhar edir və həmçinin Bakı valisinin müavini C. xan Xoyskiyə Cəmiyyətə ianə etdiyi min manatın rizaməndliyini elan edir.

*Əvəzi-sədr: Badisəba Köçərli
20 sentyabr 1919
Qazax*

ELANLAR

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Məşhədsər-Bəndər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

*Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər
və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-

dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi
Semyon Aronoviç Kaqan
(18 il xarici məmləkətdə
təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək. Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinnin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor
Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xirromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnaziçeskinin küncündə.

9093

Bu gündən böylə ümum camaata elan eyləyirəm ki, bəndə şirkəti-“Etibar”da üzv deyiləm və iyun ayının 15-ndən bu vaxtdək

hər kimin “Etibar” kontoruna iddiası olmuş olsa, bir həftənin müddətində xahiş edirəm təşrif gətirib bəndəyə ittila versin. Nikolayevski küçədə öz dükanımda Krasilnikovların evində. Mahmud Hacıyev.

11410

Tiflis şəhərində

Şəhərin müxtəlif yerlərində yaşamaq və ticarət üçün hər qiymətə evlər təklif olunur. Bilmək istəyənlər Bakıda Birjevaya küçədə 7 nömrəli evdə Şelkovnikova müraciət etməlidirlər. Telefon nömrə 20-29.

11419

Berlin Darülfünunu doktoru

N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Məsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Azərbaycan Dövlət Bankı

Qorçakovski küçədə

214 nömrəli evdə

Bu sentyabr ayının 30-dan etibarən açılır. Bank qərardad mövcubincə [qərardada əsasən] izn verilən bütün müamilatı [əməliyyatları] icra edir.

T-270

Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İttihad mədrəsəsində əza məclisi

səh. 526. “həzrəti-seyyidüş-şühədə (s. ə.)”: şəhidlərin rəhbəri, başçısı (Allahın salamu onun üzərinə olsun). Məhəmməd peyğəmbərin miladi təqvimlə 680-ci ildə Kərbəla çölündə qətlə yetirilən nəvəsi Hüseyin nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 526. “İclas saat 12-də açılır.”: qəzetdə “12-də” yerinə “21-də” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 530. “Peti Parizyen” [Le Petit Parisien]: Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

“Transvaal” (yaxud Cənubi Afrika Respublikası): XIX əsrin ikinci yarısı və XX əsrin əvvəllərində Afrikanın cənubunda mövcud olmuş müstəqil dövlət.

Türkiyədə

səh. 531. “Yumanite”: əsası Parisdə 1904-cü ildə qoyulmuş gündəlik kommunist qəzeti “L’Humanite” nəzərdə tutulur.

Türküstan əhvalı

səh. 531. “Kobozev; Koluzayev”: bu soyadları “Azərbaycan” qəzetində təhrif edilmişdir.

“feldfelbel”: bəzi ölkələrin ordularında aşağı zabit heyətində hərbi rütbə.

İran işləri

səh. 532. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

“Jurnal de Deba”: 1789-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

Dağstanda qiyam

səh. 533. “Svyatoy Krest”: Rusiyanın Stavropol diyarındakı Budyonnovsk şəhəri 1921-ci ilə qədər bu adı daşımışdır.

“Tazəşəhər”: Krasnovodsk (indiki Türkmənbaşı) şəhərinin bəzi mənbələrdəki adı.

“Teymurxanşura”: İndiki Buynaksk şəhəri. Rusiya Federasiyasının tərkibində Dağıstan Respublikası Buynaksk rayonunun inzibati mərkəzi. Əsası XIX əsrdə qoyulan şəhərin adı 1922-ci ildə dəyişdirilərək Buynaksk olmuşdur.

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 535. “kisəyi”: çox nazik, şəffaf parça növü; əsasən pərdə hazırlamaqda istifadə edilir.

səh. 536. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Gün doğmadan**məşimeyi-şəbdən nələr doğar**

səh. 537. “Gün doğmadan məşimeyi-şəbdən nələr doğar”: “Gün doğmadan gecənin bətnindən nələr doğular”. Əslində xalq məsəli olan və əksər hallarda sadələşdirilmiş şəkildə “gün doğmadan nələr doğar” kimi işlənən bu ifadəni XVIII əsrin divan şairi Kırımlı Rəhmi bir qəzəlində “Gün doğmadan məşimeyi-şəbdən nələr doğar” kimi işlətməmişdir. Xüsusilə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ziyalıları arasında çox məşhur olan türk şairi Tofiq Fikrət də bir şeirində eyni misraya yer vermişdir.

səh. 538. “Mən bir türkəm, dinim, cinsim uludur”: misra türk şairi Məhməd Əmin Yurdaqulundur.

“Fitrət dəyişər sanma! Bu qan yenə o qandır.”: misra türk şairi Namiq Kamalıdır.

Doktor olsaydım

səh. 540. “klubda ...ların onu gözlədiyini söyləyərək”: qəzetdə belədir.

“həqqülqədəm”: xəstənin üstünə gedən həkimə verilən zəhmət haqqı.

Salyandan

səh. 544. “heyətəngiz [heyətli] bir nəzər”: güman ki, “həsətəngiz [həsətli] bir nəzər” olmalı idi; qəzetdə “heyətəngiz bir nəzər” getmişdir.

ADLAR GÖSTƏRİCİSİ

Abaşidze, Məhəmməd bəy (yaxud Məmməd Abaşidze; Sancaqbəyzadə; 1873-1937): Gürcüstanın ictimai-siyasi xadimi, publisist və yazıçı. Müsəlman gürcülər icmasının lideri, “İslam Gürcüstanı” qəzetinin redaktoru olmuşdur. 1937-ci ildə güllələnmişdir. 67, 388

Abbas (Gəncəli Abbas). 275

Abbas Haşım oğlu: Binəqədi kəndi sakini. 359

Abbas Səhhət: bax. Səhhət, Abbas.

Abbasov: aktyor. 122

Abbasov: Qazax qəzasının rəisi olmuşdur. 16

Abbasov, Hacıağa: bax. Abbaszadə, Hacıağa.

Abbasov, Həmid: Bakı sakini. 146

Abbaszadə, Abbas (Mizə Abbas; yaxud A. Mollazadə; 1870-1920): Azərbaycanlı pedaqoq və folklorşünas. Azərbaycan məktəbləri üçün dərsliklər qələmə almışdır. Bəzi əsərlərində “A. Mollazadə” imzasından istifadə etmişdir. Gəncə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin və Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqının üzvü olmuşdur. 119

Abbaszadə, Əlihəsən: Bakı sakini. 145

Abbaszadə, Hacıağa (yaxud Hacıağa Abbasov; 1888-1975): Azərbaycan aktyoru; Bakı Kəndçilər İttifaqının sədri. 128, 154, 353

Abdullayev, Süleyman. 197

Abdullazadə, İbrahim bəy: İçərişəhər Qəssablər Təşkilatının sədri olmuşdur. 303

Abdullazadə, Mirəhməd Mirabutalıb oğlu (Hacı Mirabutalıb oğlu). 337

Abidin Ələsgər oğlu (Molla Abidin Molla Ələsgər oğlu): Qazax qəzasının Hatəmağalı kəndinin mollası olmuşdur. 207

Abidinazadə, Yaqub: Bakı Neft Cəmiyyəti fəhlələrinin nümayəndəsi olmuşdur. 70

Abramyans, Arşak. 492

Abuzərov, İsgəndər (Hacı İsgəndər): Bakı sakini. 16

Afşarski, Teymurçin xan: Azərbaycanın təyyarəçi zabiti. 196

Ağa: bax. Mirməhəmməd (Ağa).

Ağabəy Ağakışi oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin mühasibi olmuşdur. 279

Ağabəyov, Rza bəy (1894-1961): Göyçayda anadan olmuş, Moskvada hüquq təhsili almışdır. Göyçaydan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, “Müsavat” fraksiyasının üzvü olmuşdur. 369, 370, 371

Ağabəyov, Sadiq bəy (yaxud Məhəmməd Sadiq Ağabəyzadə; 1865-1944): Azərbaycanın general-mayoru. Sankt-Peterburqda hərbi məktəbi, eyni zamanda Şərqlər Dilləri İnstitutunu bitirmişdir. Azərbaycan Parlamentinin üzvü, Daxili İşlər nazirinin müavini olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutunda sonra mühacirətdə yaşamışdır. 346

Ağacəlil: Bakı sakini. 15

Ağadadaşzadə, Süleyman: Bakı sakini. 145

Ağaəlizadə, Axund Ağa (1871-1954): Azərbaycanın dini xadimi. 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Cümhuriyyətinin, 1944-1954-cü illərdə Qafqaz müsəlmanlarının şeyxülislamı olmuşdur. 50, 207, 240, 249, 471, 498

Ağaəlizadə, Hacı Fətulla Hacı Məhəmmədçavad oğlu (1878 - ?): Azərbaycanlı həkim. Kazan Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Bakı Şəhər Dumasının üzvü olmuşdur. 18, 45, 72, 98, 124, 150, 175, 201, 254, 281, 307, 332, 360, 385, 412, 439, 465, 493, 521, 547

Ağakərim: Hacı Pirverdi məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Ağakışibəyov, Səlim bəy: Quba qəza rəisinin (qaimməqamının) müavini olmuşdur. 488

Ağaqədir oğlu: İçərişəhər məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Ağalar Gəray oğlu: Çiyini (Göyçay qəzası) kəndinin sakini. 437

Ağalarov, Mirkamil: Cavad qəzasının sakini olmuşdur. 121

Ağamalioğlu, Səməd ağa (yaxud Ağamalızadə; Ağamalıyev; Ağamalov 1867-1930): Azərbaycanın və Sovet İttifaqının dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin və Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuş, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentində Sosialistlər fraksiyasını təmsil etmişdir. Sovet dövründə Azərbaycanın Kənd Təsərrüfatı xalq komissarı vəzifəsini tutmuş, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri, Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədrilərindən biri olmuşdur. 23, 157, 368, 370, 473, 500, 501, 502

Ağaməhəmməd: Bakı sakini. 15

Ağaməhəmməd: Cəmiyyəti-Xeyriyyənin vəkilisi olmuşdur. 14

Ağamir Xəlil: Bakı sakini. 16

Ağamirzəyev, Davud: bax. Ağamirzəzadə, Davud.

Ağamirzəzadə, Davud: Ağdamda müəllim olmuşdur. 489, 495

Ağaoğlu, Əhməd bəy (1869-1939): Azərbaycanın və Türkiyənin gökəmlı ictimai-siyasi xadimi; hüquqşünas, şərqşünas, yazıçı-publisist. Türkcülük hərəkatının ideoloqlarından biri olmuşdur. 335

Ağapaşa: Bakı sakini. 15

Ağaseyid Mustafa: Lənkəran sakini. 170

Ağayev, Həsən bəy (1875-1920): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının 28 may 1918-ci il tarixli iclası (Azərbaycanın müstəqilliyinin elan edildiyi iclas) Həsən bəy Ağayevin sədrliyi ilə keçirilmişdir. Azərbaycan Parlamenti sədrinin birinci müavini olmuş və Parlamentin sədri Topçubaşov Bakıda olmadığından, Həsən bəy faktiki olaraq Parlamentə rəhbərlik etmişdir. Tiflisdə erməni terroristi tərəfindən qətlə yetirilmişdir. 249, 250, 368, 418, 433, 500, 526

Ağazadə, Abbas bəy: Bakı Teleqraf Bürosunun müdiri, Poçt və Teleqraf Nazirliyi Dəftərxanası Birinci şöbəsinin müdiri olmuşdur. 287

Ağazadə, Fərhad Məşhədi Rəhim oğlu (1880-1931): Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu və publisisti. Şuşada anadan olmuş, Qori Seminariyasını bitirmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim işləmişdir. Məktəblilər üçün “İkinci il” dərsliyinin müəlliflərindəndir. Dövrü mətbuatda çıxış etmiş, həmçinin “Azərbaycan” qəzetinin ən fəal müəlliflərindən olmuşdur. 37, 274, 322, 404

Ağazadə, Xuraman: Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqının üzvü olmuşdur. 120

Axıskalı: “Azərbaycan” qəzetində imza; çox güman ki, Əhməd Cövdət Pepinova məxsusdur.

Axundov, Ağşərif (1886-1959): Quba qazısı Axund Zəki Hacızadənin oğlu. Dövrü mətbuatda şeirləri dərc edilmişdir. 147

Axundov, İsgəndər bəy Mirzə Əbdülhüseyn bəy oğlu (yaxud Əliisgəndər bəy Axundov; 1859-1934): Şamaxıda anadan olmuş, Krakovda təhsil almışdır. Bakı Şəhər Dumasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 157

Axundov, Məhəmməd Sadiq: bax. Aran, Məhəmməd Sadiq.

Axundov, Mirzə Fətəli: bax. Axundzadə, Mirzə Fətəli.

Axundov, Murtuza (1877-1920): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Parlamentin üzvü olmuşdur. 356, 381

Axundov, Səməndər (1898-1933): Cümhuriyyət dövründə ali təhsil almaq üçün xaricə göndərilmiş tələbələrəndən olmuşdur. Quba qazısı Axund Zəki Hacızadənin oğlu idi. Almaniyada dağ-mədən mühəndisliyi ixti-

sasına yiyələnmişdir. Repressiyaya qurban getmişdir. 240

Axundov, Süleyman bəy: müəllim; Dördüncü İbtidai məktəbin müdiri olmuşdur. 240

Axundzadə, Ağşərif: bax. Axundov, Ağşərif.

Axundzadə, Cavad: bax. Əhməd Cavad.

Axundzadə, Əlövsət: Bakı sakini. 461

Axundzadə, Fərid: Bakı sakini. 95

Axundzadə, İdris: Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqının sədri olmuşdur. 166, 432

Axundzadə, Mina xanım: Salyan Müəllimlər İttifaqı idarə heyətinin üzvü. 383

Axundzadə, Mirzə Fətəli (1812-1878): Azərbaycan dramaturgiyasının banisi; şair və filosof. 142, 270

Axundzadə, Musa (Hacı Şeyx Musa): Bakıda, Nəzər məscidinin ruhanisi. 483

Axundzadə, Rəşid bəy Hacı Əbdüsalam oğlu (1880-1940): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. 1895-1907-ci illərdə Qafqaz müsəlmanlarının Şeyxülislamı olan Axund Hacı Əbdüsalamın oğlu olmuşdur. Kiyevdə hüquq təhsili almışdır. Salyandan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 1919-cu ilin fevralından avqustunadək Bakının valisi (qubernatoru) vəzifəsini tutmuşdur. Sovet hakimiyyəti dövründə Sibirə sürgün edilmiş və sürgündə ölmüşdür. 345

Axundzadə, Sadiq (Mirzə Sadiq). 354

Akçura, Yusif: bax. Akçuralı, Yusif.

Akçuralı, Yusif (1876-1935): Tatar əsilli yazıçı, publisist və siyasətçi; türk milliyətçiliyinin ideoloqlarından biri olmuşdur. Simbirskdə (indiki Ulyanovsk) anadan olan Akçuralı Türkiyədə təhsil almışdır. Kazanda “Məhəmmədiyyə” mədrəsəsində dərs demiş, Rusiya müsəlmanlarının siyasi partiyası “İttifaqi-müslimin”in təşkilatçılarından və rəhbərlərindən biri olmuşdur. Yeni Türkiyənin qurulmasında yaxından iştirak etmiş, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin deputatı

olmuş, Türk Tarix Qurumu elmi cəmiyyətinin qurucuları arasında yer almışdır. 163, 335

Akif: “Azərbaycan” qəzetində imza. 538

Akimov, Y. K.: Bakı Dövlət Universitetinin Şərqsünaslıq fakültəsində dərs demişdir. 240

Akuşinski, Əli Hacı (1847-1930): XX əsrin əvvəllərində Dağıstanın ictimai-siyasi xadimi və dini lideri olmuşdur. 111

Aqayev, Aram: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187

Albert: Fransa Parlamentinin üzvü. 404

Alışan Həsənqulu oğlu: fəhlə; Ağ şəhərdə Şibayevin zavodunda işləmişdir. 542

Allahverdi: Bakı sakini. 16

Allahverdi Xudaverdi oğlu: “Müsavat”ın Zabrat şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Allahverdi Mərdan oğlu (Məşhədi Mərdan oğlu): İrəvan quberniyası Eçmiyədzin qəzası Tixt kəndinin sakini. 187

Allahverdiyev: Hacıqabul mahalının fəallarından. 327

Allahverdiyev, Əliheydər (1888-1972): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim; Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqının üzvü olmuşdur. 255, 281, 308, 332, 360, 385, 412, 439, 464, 493, 521, 547

Alşibaya, Qriqol: Gürcüstanın Azərbaycandakı siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 121

Altman, R. M.: Bakıda diş həkimi olmuşdur. 549

Amaspur, Xoren: “Daşnaksutyun” partiyasının üzvü; Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 187

Amazasp: bax. Srvandzyan, Hamazasp.

Amiraqo, Pavel İvanoviç (yaxud Pavel İvanoviç Amiraqov; 1879-1945): Opera və operetta artisti, tenor. Tiflisdə anadan olmuş, Tiflis, Moskva, Peterburq, Xarkov, Daşkənd, Varşava və digər şəhərlərin opera teatrlarında işləmişdir. Bakıda Mailov Teatrı, Rus Opera Teatrı və Bakı Dövlət Opera və Balet Teatrında rəhbər vəzifələrdə işləmişdir. 516

Anaşkin: Bakıda fəhlə hərəkatının fəal iştirakçısı olmuşdur. 23, 46

Anaplı, Əbülhəsən: bax. Anaplinski, Əbülhəsən.

Anaplinski (Anaplı), Əbülhəsən (1894-1921): Teatr aktyoru. Bir sıra teatr truppalarında, o cümlədən Hacıbəyov qardaşlarının teatr dəstəsində çıxış etmişdir. Əsasən komik rollar oynamışdır. Qarabağda qastrol səfərində olarkən ermənilər tərəfindən xaincəsinə qətl edilmişdir. 128, 154, 364

Andranik: bax. Ozanyan, Andranik.

Andronikov, Mixail Mixayloviç (1875-1919): knyaz; böyük knyaz Mixail Nikolayeviçin adyutanti. Almaniya lehinə casusluqda günahlandırılaraq güllələnmişdir. 422

Aran, Məhəmməd Sadiq (Axundzadə; 1895-1976): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, jurnalist. Cümhuriyyətin süqutundan sonra fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirmişdir. 170, 173, 200, 203, 519, 523

Arnold: pəhləvan. 311

Arnold, David: ABŞ-ın İstanbuldakı nümayəndəsi. 425

Arşak Akop oğlu: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187

Arutyunov, Borat: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187

Arutyunov, Qazo: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187

Aslanzadə, Mehman (Məşhədi Mehman): Şuşalı. 331

Aşurbəyli, İsa bəy (1878-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi və xeyriyyəçisi. Bakı Şəhər Dumasının və “Nicat” cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində əsir düşən türk əsgərlərinə yardım edən komitənin işində fəal iştirak etmişdir. Mətbuatda “Həqqi” təxəllüsü ilə çıxış etmişdir. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 22, 205, 222, 226, 384

Aşurov, Ağə (1880-1936): Azərbaycanın dövlət xadimi. Bakıda anadan olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə Ticarət və Sənaye naziri, Ərzaq naziri, Poçt və Tele-

qraf naziri kimi vəzifələrdə işləmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Rostova köçmüş, orada vəfat etmişdir. 22, 472, 473, 474, 504, 526, 527

Atabala Əlinağı oğlu: Quba qəzasının Aşağı Quşsu kəndinin yüzbaşısı olmuşdur. 278

Atabekyan, Levon Nikolayeviç (1875-1918): Erməni həkim, şair və inqilabçısı; əvvəl Daşnaksutyun, sonra Sosialist-İnqilabçılar partiyasına mənsub olmuşdur. 1917-ci ildə Bakı Şəhər Dumasına üzv seçilmiş, Erməni Milli Şurası Bakı şöbəsinin vitse-prezidenti olmuşdur. 226

Atatürk: Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu. 79, 109, 110, 397

Atayans, İshak Avetisoviç: Bakıda həkim olmuşdur. 17, 45, 97, 124, 175, 282, 308, 333, 385, 412, 439, 465, 493, 548

Atilla: V əsrdə Hun türklərinin lideri. 119, 318

Avara qalmış: “Azərbaycan” qəzetinə Qalaqayından yazmışdır. 463

Ayn. Ayn. Əfşar: şair; “Azərbaycan” qəzetində imza. 14

Ayn. bəy: Qafqaz İslam Ordusunun zabitlərindən. 219

Ayn. Məhzun: bax. Rəhimov, Əli Zeynalabdin oğlu.

Ayn. Y.: bax. Yusifzadə, Əli.

Babaağa: Bakı sakini. 16

Babayev, Ağabala (Hacı Ağabala): Lənkəran sakini. 169

Babayeva, Faina Mixaylovna: Maarif Nazirliyi idarəsində makinaçı olmuşdur. 1

Babazadə, Şirmirzə: “Müsavat” partiyasının Balaxanı şöbəsinin katibi. 491

Bağır Məhəmməd Qarqar oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146

Bağirov, Cabbar (Məşhədi Cabbar): Bakıda, Təzəpir cəməsinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Bağırzadə, Əlif. H.: Bülbülə kəndi yığıncağının katibi. 353

Baxış (Məşhədi Baxış): Bakıda İttifaq (Əjdər bəy) məscidinin sədri. 354

Balamirzə Əlimurad oğlu. 149

Baratov, Nikolay Nikolayeviç (1865-1932): Rusiyanın hərbi xadimi; general. Birinci Dünya müharibəsi dövründə İranda xidmət edən Birinci Qafqaz süvari korpusunun komandiri olmuşdur. Oktyabr inqilabından sonra ağqvardiyaçılar hərəkatına qoşulmuş, Gürcüstan hökuməti yanında Denikin nüməyəndəsi olmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 68, 106, 134, 225, 304

Bayrambəyov, Əziz bəy: kapitan; Göyçay qəza rəisinin müavini, Bakı polismeysterinin müavini kimi vəzifələrdə işləmişdir. 416

Bayraməlibəyov, Teymur bəy (yaxud Bayraməlibəyli, Bayraməlibəyzadə, 1862-1937): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, maarifçisi və tarixçisi. Qori müəllimlər seminariyasını bitirmiş, Lənkərandə müəllim işləmişdir. “Müsavat” partiyasının Lənkəran şöbəsinin sədri olmuşdur. 170, 252

Bayramov, Bəhman: Bakı sakini. 359

Behbud Nəsir oğlu (Məşhədi Nəsir oğlu): Şuşa sakini. 489

Behbudov, Mirzəli bəy (1886-1937): vəkil olmuşdur. 201

Beker: ABŞ-ın Hərbi İşlər katibi olmuşdur. 444

Belov, Pyotr Andreyeviç (1881-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; ağqvardiyaçı general-mayor. 1919-cu ilin iyun-oktyabr aylarında Cənub ordusunun komandiri olmuşdur. 478

Belyayev: professor, Bakıda işləmişdir. 197

Belyayev, İ. A.: maarif xadimi. 240

Berdan, Hayrem [Hiram Berdan]: Amerikalı odlu silah ixtiraçısı. 310

Beylis, Menaxem-Mendel (? - 1934): yəhudi əsilli kiyevli meşşan. Ruhani məktəb şagirdi Andrey Yuşinskinin qətlinə şübhəli bilinmiş, bu cinayətlə əlaqədar qaldırılan

məhkəmə işi (Beylis işi) Rusiya, hətta dünya miqyasında böyük əks-səda doğurmuşdur. 341, 361

Bədəl Heydərali oğlu (Molla Bədəl Hacı Heydərali oğlu): Dəvəçi sakini. 278

Bədəlov, Cəlal: Xankəndi sakini; erməni. 147, 148

Bəşir Kərim oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin sədrinin müavini olmuşdur. 279

Bəşir Yunis oğlu: Quba qəzasının Aşağı Quşsu kəndinin yüzbaşısı olmuşdur. 278

Bıyıklıoğlu, Mehmed Tevfik (1891-1961): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi, diplomatı. Müxtəlif cəbhələrdə döyüşmüş, Qafqaz İslam Ordusu Hərəkət şöbəsinin başçısı olmuşdur. Ordudan istefaya çıxdıqdan sonra Prezident İdarəsinin Baş Katibi, Moskva səfiri, Türk Tarix Qurumunun sədri kimi vəzifələr daşımışdır. 180, 206, 220, 221, 222, 226

Biç: Qafqazdakı ingilis generalı. 58

Bir nəfər qaçqın: “Azərbaycan” qəzetində imza; Göyçaydakı Şamaxı qaçqınlarından olmuşdur. 491

Blajevski, V. F.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyi dəftərxanasının müdiri olmuşdur. 129, 176, 227, 287, 334, 416, 440

Boqatırov: pəhləvan. 497, 525

Boqayevski: general; Don atamanı. 135

Boqolova, Lidiya Platonovna: Bakı Marininski qız məktəbinin əl işi müəlliməsi olmuşdur. 1

Boris III (1894-1943): Bolqarıstan çarı; 1918-1943-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 506, 522

Breşko-Breşkovskaya, Yekaterina Konstantinovka (1844-1934): rus inqilabçısı; Sosialist-İnqilabçılar Partiyasının qurucularından və liderlərindən biri olmuşdur. 341

Brian, Aristid [Aristide Briand; 1862-1932]: Fransanın siyasi xadimi. Dəfələrlə Baş nazir, Xarici İşlər naziri, Daxili İşlər naziri, Hərbi nazir, Ədliyyə naziri vəzifələrini tutmuşdur. 212

Briqqs, Çarlz Ceyms [Sir Charles James Briggs; 1865-1941]: İngilis generalı. 1919-cu ilin fevral-iyun aylarında Cənubi Rusiyadakı ingilis qoşunlarının komandiri olmuşdur. 507

Bristol, Mark Lambert [Mark Lambert Bristol; 1868-1939]: Amerikanın hərbi xadimi; admiral. 1919-1927-ci illərdə ABŞ-Türkiyə münasibətlərində Ali Komissar kimi öz ölkəsini təmsil etmişdir. 478

Buyvolov: pəhləvan; “Sibirya ayısı” ləqəbi ilə tanınmışdır. 49, 206, 231, 286, 338, 525

Bünyadov, Ağa: Bakının Əmirhacıyan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 408

Bünyadzadə, Ağa: bax. Bünyadov, Ağa.

C. R. A.: Amerikanın Qafqazdakı hərbi nümayəndəsi, polkovnik. 448

Cabaq Meysiya oğlu: İrəvan quberniyası Novo-Bayəzid qəzası Başkənd kəndinin nümayəndəsi. 187

Cabaqiyev, Həsən Girey: bax. Cabaqiyev, Vassan-Gəray.

Cabaqiyev, Vassan-Gəray (1882-1961): Şimali Qafqazın siyasi və dövlət xadimi; milliyətcə inqışdur. Almaniyada təhsil almışdır. İnqış Milli Şurasının sədri olmuş, Şimali Qafqaz Dağlılar İttifaqının (Dağlılar Respublikasının) qurulmasında yaxından iştirak etmiş, İttifaqın Mərkəzi Komitəsinin üzvü və Maliyyə naziri olmuşdur. Dağlılar Respublikasının Müstəqillik Aktının müəllifi və Dağlılar Respublikası Konstitusiyasının müəlliflərindən biri idi. Şimali Qafqazın sovetləşməsindən sonra mühacirətə getmişdir. İstanbulda ölmüşdür. 238

Cabbar Həsən oğlu (Molla Cabbar Kərbəlayi Həsən oğlu): İrəvan qəzasının Axaracıq kəndinin sakini. 187

Cabbarzadə, Cəfər (yaxud Cəfər Cabbarlı; 1899-1934): Azərbaycanın məşhur dramaturqu, şairi və teatr rejissoru. Cümhuriyyət dövründə Qafqaz Türk Tələbələri Mərkəzi Komitəsinin üzvü, Parlamentin türkcə

stenoqrafı olmuşdur. 173, 180, 206, 226

Cahangirzadə, Rəhim bəy: “Müsavət” partiyasının Balaxanı mədənləri ərazisindəki şöbəsinin idarə heyəti sədrinin müavini olmuşdur. 70

Cahid, M. Ayn.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 427

Camal: bax. Mirzə Camal.

Camal bəy: Muğan diktaturasına qarşı döyüşən dəstə komandiri. 118

Camal paşa: bax. Əhməd Camal.

Camalbəyov, Qasım bəy (1881-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Hümmət” partiyasının üzvü idi. Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. 504

Caparidze, Prokofi (1880-1918): Bakı Xalq Komissarları Sovetinin rəhbərlərindən biri. Daxili işlər və Ərzaq komissarı olmuşdur. 1918-ci ilin martında Bakıda bolşevik və daşnak quldurlarının türk-müsəlman əhaliyə qarşı törətdikləri soyqırımında fəal iştirak etmişdir. Bakı komissarları sırasında güllələnmişdir. 180, 206, 226

Cavad: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalarından biri; bax. Əhməd Cavad.

Cavanşir, Behbud xan (1886-1921): Azərbaycanın dövlət xadimi. Almaniyada Frayberq Dağ-Mədən Akademiyasını bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Daxili İşlər naziri, Ticarət və Sənaye naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. İstanbulda erməni terrorçusu Torlakyan tərəfindən odlu silahla vurularaq öldürülmüşdür. 240

Ceyran Həsən qızı: Qaçaqkənd (Neftçala) sakini. 121

Cəbrayılbəyov, Camo bəy: Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 240

Cəfərov, Əbdürrəhim: Bakıdakı “Muza” kinoteatrının sahibi. 516

Cəfərov, Hüseyin: Balaxanı kəndinin sakini. 379

Cəfərov, Məmməd (yaxud Məhəmməd) Yusif (1885-1938): Azərbaycanın dövlət

xadimi. Ali hüquq təhsili almışdır. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə müxtəlif tarixlərdə Sənaye və Ticarət naziri, Azərbaycanın Gürcüstandakı diplomatik nümayəndəsi və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 277, 448, 486

Cəfərzadə, Hilal: “Müsavət”ın Ramana şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Cəlal (Molla Cəlal): Müsavatın Ucar şöbəsi iclasının sədri. 431, 461

Cuvarlı: bax. Cuvarlinski, Cavad bəy.

Cuvarlinski, Cavad bəy Nəcəf bəy oğlu (1886-1963): Qori Müəllimlər Seminarıyını bitirmiş, ömrünün axırına kimi təhsil sahəsində işləmişdir. Azərbaycan məktəbləri üçün dərsliklər hazırlamışdır. 118, 120

Çermoyev, Əbdülməcid Tapa (1882-1936): Şimali Qafqaz dağlılarının siyasi xadimi, azadlıq hərəkatı liderlərindən biri, milliyətcə çeçendir. Birinci Dünya müharibəsi illərində “Vəhşi diviziya”nın çeçen alayında xidmət etmişdir. Şimali Qafqaz Dağlı Xalqları İttifaqının qurucularından biri və Dağlılar Respublikasının başçısı olmuşdur. 29

Çernov, Viktor (1873-1952): Rusiyanın siyasi xadimi; Sosialist-İnqilabçılar Partiyasının nəzəriyyəçilərindən və qurucularından. Müvəqqəti Hökumətdə Əkinçilik naziri olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 477

Çxeidze, Nikolay Semyonoviç (1864-1926): Rusiyanın və Gürcüstanın siyasi xadimi. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin və Gürcüstan Müəssislər Məclisinin sədri olmuşdur. Gürcüstan tərəfindən Paris Sülh Konfransında iştirak edən nümayəndə heyətinin sədri olmuşdur. Gürcüstanın sovetləşməsindən sonra mühacirətə getmişdir. 29

Çxeneli, Akaki İvanoviç (1874-1959): Gürcüstanın siyasi xadimi. Menşevik. Hüquq təhsili almışdır. Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Zaqafqaziya Federativ Demokratik Respublikasının Baş naziri, 1918-ci ilin ortalarından noyabr ayına qədər Gürcüstan

Demokratik Respublikasının Xarici İşlər naziri olmuşdur. 1921-ci ildə bu ölkənin Fransadakı səfiri təyin edilmiş, sovetləşmədən sonra ölkəsinə qayıtmamışdır. 348

Çxikvişvili, Veniamin Qriqoryeviç (1880-1924): Gürcüstanın siyasi xadimi. Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin üzvü olmuşdur. 1918-ci ildə Gürcüstan hökumətinin Suxumidəki komissarı təyin edilmiş və 1919-cu ilin aprel ayına qədər bu vəzifədə qalmışdır. 1919-cu ildə Tiflis Bələdiyyəsinin sədri olmuşdur. 1920-ci ildə Batuminin general-qubernatoru vəzifəsinə təyin edilmişdir. 1921-ci ildə mühacirətə getmiş, 1924-cü ildə Gürcüstana qayıtmışdır. Sovet hökuməti tərəfindən həbs edilərək güllələnmişdir. 122

Çingiz xan (1162-1227): Monqol sərkərdəsi və Monqol imperiyasının banisi. Tarixin yetirdiyi ən böyük sərkərdələrdən biri olmuşdur. 119, 215, 318

Çörçill, Uinston [Winston Churchill; 1874-1965]: Britaniyanın görkəmli dövlət xadimi. 265, 423, 443, 507

Dadaş: pəhləvan. 415

Dadaş Əlimərdan oğlu: Pirşağı kəndi sakini. 276

Damad Fərid paşa (1853-1923): Türkiyənin siyasi xadimi. 4 mart – 30 sentyabr 1919-cu il və 5 aprel – 17 oktyabr 1920-ci il tarixlərində Baş nazir olmuşdur. 79

Danilov, Aleksey Fyodoroviç: 1911-1916-cı illərdə Bakı Ticarət Limanı idarəsinin rəisi olmuşdur. 61, 62

Danyo: təyyarəçi; leytenant. 59

Darablı, Rza (yaxud Rza Darablinski, Rza Hüseyinov; 1883-1942): Azərbaycanın teatr aktyoru. “Nicat”, “Səfa”, “Hacıbəyov qardaşları müdiriyyəti” truppalarında çıxış etmişdir. Moskvada teatr texnikumunu bitirmişdir. 128, 154, 364

Davud: “Azərbaycan” qəzetində imza; Gəncədən yazmışdır. 537

Davud: peyğəmbər. 216, 229

Denikin, Anton İvanoviç (1872-1947):

Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Ağ qvardiyanın rəhbərlərindən olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində Qərb cəbhəsinin (may-iyul 1917) və Cənub-qərb cəbhəsinin (avqust 1917), Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Könüllü ordunun (aprel 1918 – yanvar 1919) və Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələrinin (yanvar 1919 – aprel 1920) komandiri olmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 10, 13, 23, 55, 56, 57, 63, 105, 106, 107, 108, 109, 115, 133, 134, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 185, 190, 210, 213, 225, 290, 291, 314, 340, 341, 356, 376, 391, 392, 394, 395, 422, 423, 426, 449, 475, 477, 481, 482, 499, 505, 507

D'Esperi, Franşe [Franchet d'Espèrey; 1856-1942]: Fransanın siyasi və hərbi xadimi, marşal. Cənubi Rusiyada Fransanın Ali komissarı olmuşdur. 164

Diladze, Pantelim: konduktor. 299

Diterixs, Mixail Konstantinoviç (1874-1937): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. 190

Djiovani: pəhləvan. 231, 256, 286, 497

Djumeli, V. 304

Doktor Fuad: Türk doktor; 1919-cu ilin sentyabrında Bakıda olmuşdur. 250, 256

Dro: bax. Kanayan, Drastamat.

Drozovski, Mixail Qordeyeviç (1881-1919): Rusiyanın hərbi xadimi, general-mayor. Cənubi Rusiyada ağqvardiyaçılar hərəkatının təşkilatçılarından və rəhbərlərindən olmuşdur. 131, 151

Dubrovski, Nikolay Aleksandroviç (1874-1943): tarixçi; Bakı Universitetində çalışmışdır. 293

Elbakidze, Arkadi (1879-1919): gürcü bolşeviki; general Baratova sui-qəsd etmişdir. 304

Eristavi, Dominika (1864-1929): Gürcü şairəsi, tərcüməsi. “Qandegili” ədəbi təxəllüsünü işlətmişdir. 519

Erzberqer, Mattias [Matthias Erzberger; 1875-1921]: Alman yazıçısı və siyasətçisi. Bi-

inci Dünya müharibəsi sonunda atəşkəs müqaviləsinin imzalanması üçün Almaniya tərəfindən yaradılan komissiyanın başçısı təyin olunmuşdu. Daha sonra Veymar Təsisçilər Məclisinin üzvü olmuş və Maliyyə naziri vəzifəsini tutmuşdur. Suiqəsd nəticəsində öldürülmüşdür. 424

Əbdülhəmid II [1842-1918]: Osmanlı sultanı; 1876-1909-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur.

Əbdülhəsən Mustafa oğlu (Kərbəlayı Mustafa oğlu): Cavad qəzasından (Sabirabaddan) camaat nümayəndəsi seçilmişdir. 486

Əbdülhüseyn: Bakılı uşaq. 461

Əbdülhüseyn Şahhəsən oğlu: Bakılı uşaq. 116

Əbdülkərim Qasım oğlu (Məşhədi Qasım oğlu): Zəngəzur sakini. 359

Əbdülxəliq: Bakı sakini. 16

Əbdülməcidi əfəndi (1868-1944): Osmanlı şahzadəsi. Sultan Əbdüləzizin oğlu idi. 1918-1922-ci illərdə vəliəhd; 1922-ci ilin noyabrından 1924-cü ilin martına qədər xəlifə (Osmanlı xanədanından axırıncı xəlifə); 1926-1944-cü illərdə Osmanlı xanədanının rəisi olmuşdur. 397

Əbdülsəttar əl-Vasil: Misirin siyasi xadimi. 530

Əbdürrəhim İsmayıl oğlu: Bakı sakini. 541

Əbdürrəhim Yusif oğlu: Sabunçu-Balaxanı fəhlələri iclasının katibi olmuşdur. 355

Əbilov. 433

Əbilov, İbrahim (1881-1923): Azərbaycanın siyasi xadimi, inqilabçı və diplomat. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Türkiyədə fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsini tutmuşdur. 23, 197

Əbu Cəhl (? - 624): İslamiyyətin və islam peyğəmbəri Həzrəti Məhəmmədin ən qatı düşmənlərindən biri. 452

Əfəndiyev: Parlamentin üzvü. 118

Əfəndiyev, Abdulla bəy: bax. Əfəndizadə, Abdulla bəy.

Əfəndiyev, Mahmud bəy: Azərbaycanın diplomatu, ali təhsilli həkim. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Batum konsulu olmuşdur. 166

Əfəndiyev, Rəşid bəy: bax. Əfəndizadə, Rəşid bəy.

Əfəndizadə: Məşixət (Şeyxülislamıq) İdarəsinin katibi olmuşdur. 50

Əfəndizadə, Abdulla bəy İsmayıl əfəndi oğlu (yaxud Əfəndiyev; 1875-1928): Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş, Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində müəllimlik etmiş, Şəkidə müəllim kursları və məktəblər açdırmışdır. Şəki Şəhər Bankının və Şəki Şəhər Dumasının sədri olmuşdur. Şəkidən Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. 5, 143, 197, 240, 471, 500, 501, 504, 526

Əfəndizadə, Əhməd: Kürdəmirdə müəllim olmuşdur. 518

Əfəndizadə, Hüseyin (Kişli): bax. Kişli, Hüseyin Əfəndizadə.

Əfəndizadə, İbnhacib Şüayib: Sədan kəndinin sakini, molla. 520

Əfəndizadə, Məbud: Şəki-Ağdaş Müəllimlər İttifaqının sədri olmuşdur. 240

Əfəndizadə, Məhəmməd Əmin: Türkiyədə maarif sahəsinə çalışmışdır. 532

Əfəndizadə, Məhəmməd Əmin (Molla Məhəmməd Əmin): Göyçay qəzası 6-cı İsmayılı pıxodunun mollası olmuşdur. 253

Əfəndizadə, Muxtar (1880-1975): Azərbaycanın elm xadimi, şərqşünas. Maarif sahəsində böyük xidmətləri olmuşdur. Ərəş qəzasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 250, 502, 503, 505

Əfəndizadə, Mustafa: Qafqazın müftüsü. 2, 50, 207, 240, 471, 498

Əfəndizadə, Rəşid bəy (yaxud Əbdürrəşid bəy; 1863-1942): Azərbaycanın görkəmli maarifçisi. Qori Seminariyasını və Tiflisdə

Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Zaqafqaziya Sünni Ruhani İdarəsində işləmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Uşaq bağçası”, “Bəsirətül-ətfal” dərsliklərinin müəllifidir. Şeir və hekayə də yazmışdır. Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 39, 50, 197, 240

Əfəndizadə, Şəfiqə (1882-1959): Azərbaycan pedaqoqu və publisisti. 429

Əfi: bax. Seyid Hüseyin Sadiq.

Əhməd bəy: Bakıda polis rəisi olmuşdur. 541

Əhməd Camal: Türkiyə dövlət və hərbi xadimi. “İttihad və Tərəqqi” partiyasının liderlərindən biri. 388

Əhməd Cavad (Axundzadə, 1892-1937): Azərbaycanlı şair və ictimai xadim. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin sözləri Əhməd Cavada məxsusdur. 209, 218, 236, 240, 250, 252

Əhməd Cövdət: bax. Pepinov, Əhməd bəy.

Əhməd Hikmət Müftüoğlu: bax. Müftüoğlu, Əhməd Hikmət.

Əhməd İzzət paşa (yaxud Əhməd İzzət Furqaç; 1864-1937): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. Alman ordusunda təlim keçmişdir. Birinci Dünya müharibəsində Şərq Ordular Qrupunun tərkibindəki İkinci Ordunun komandanı olmuşdur. 14 oktyabr – 8 noyabr 1918-ci ildə Osmanlı dövlətinin Sədrəzəmi (Baş naziri) olmuşdur. Türk Qurtuluş Savaşında iştirak etmişdir. Türkiyədə soyadları haqqında qanun çıxdıqdan sonra “Furqaç” soyadını qəbul etmişdir. 79

Əhmədov, Mustafa: pəhləvan. 1, 286, 311, 389

Əhmədzadə, Abbasqulu: “Müsavat”ın Şubanı şöbəsinin katibi. 380

Əkbərov, Tağı (Kərbəlayi Tağı): Lənkəran sakini. 168

Əkbərzadə, Əbdülhüseyn. 2

Əkbərzadə, Əkbər (Ordubadi): Ordubadlı müəllim; İrəvanda təhsil almışdır. Erməni

əsgərlərinin hücumuna məruz qalan Vedi əhalisinə kömək edən şərurlu süvarilərin komandanı olmuşdur. 192, 193

Əkbərzadə Ordubadi: bax. Əkbərzadə, Əkbər (Ordubadi).

Ələkbər: bax. Mirzə Ələkbər.

Ələsgər Həmid oğlu: “Müsavət”ın Zabrat şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Ələsgərov, Əlipaşa: Bakı sakini. 145, 152

Əli: dənizçi, kapitan; “Azərbaycan” qəzetində yazısı nəşr olunmuşdur. 63

Əli bəy Hüseyn bəy oğlu: İrəvan quberniyası sakini. 275

Əli Əbülfət oğlu: fəhlə, Balaxanada Musa Nağıyevin mədəninə işləmişdir; “Müsavət” üzvü. 167

Əli Fəthəli oğlu: Tağıyev fabriki fəhlələri yığıncağının sədri. 409

Əli Hacı: Dağlılar Respublikasının ictimai-siyasi xadimi. 164

Əli Həsənqulu oğlu: İrəvan quberniyası Eçmiyədzin qəzası Tixt kəndinin sakini. 187, 203

Əli Hüseyn oğlu (Məşhədi Əli): Bakı sakini. 71

Əli İbrahim oğlu: Bakıdakı Axıska türklərindən. 541

Əli İbrahim oğlu: İrəvan quberniyası Novo-Bayəzid qəzası Başkənd kəndinin nümayəndəsi. 187

Əli İbrahim oğlu (Molla Əli Molla İbrahim oğlu): Şamaxıda molla olmuşdur. 437

Əli Kəlbəli oğlu: Bakı sakini. 384

Əli Nəcəfqulu oğlu: Tağıyev fabriki fəhlələri yığıncağının sədri. 353

Əli Yusif: bax. Yusifzadə, Əli.

Əliabbas: Bakı sakini. 15

Əlibəyov, Əliabbas: Quba Bələdiyyə rəisi. 409, 457

Əliəkbərov, Muxtar: Gəncə stansiyası konduktorları yığıncağının katibi. 409

Əliəsgər Gəray oğlu: Göyçay qəzası sakini. 437

Əlif: “Azərbaycan” qəzetində imza: bax. Ümidvar.

Əlif. B.: “Azərbaycan” qəzetinə Qubadan yazmışdır. 382

Əlif. Əlif.zadə: “Azərbaycan” qəzetində imza; Kürdəmirdən, Şamaxıdan yazmışdır. 195

Əliheybət Həsərət oğlu: “Müsavət”ın Türkan şöbəsinin sədri olmuşdur. 279, 378

Əliheydər: Bakı sakini. 16

Əliisgəndər (Molla Əliisgəndər): Bakıda, “İttifaq” məhəlləsinin ruhanisi. 40

Əliisgəndərov, Səməd bəy: bax. Əliisgəndərzadə, Səməd bəy.

Əliisgəndərzadə, Səməd bəy: mühəndis; “Müsavət” üzvü. Balaxanı-Sabunçu polis-meysteri olmuşdur. 14, 70, 149

Əliqulaşvili, İosif Aaronoviç (1890-1952): Gürcüstanın ictimai-siyasi xadimi; Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin üzvü. Xarici Ticarət komissiyasının üzvü, Gürcüstanın bəzi Avropa ölkələrindəki ticarət agentləri, Gürcüstan Maliyyə və Ticarət nazirinin müavini olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 520, 523

Əlipaşa: Bakı sakini. 15

Əlisultan Əli oğlu: zəngəzurlu. 359

Əliyev, Ağə Asəf. 292

Əliyev, Ağəami: Bakı sakini. 145

Əliyev, Əli Əlif.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 298

Əliyev, Haşım Bədəl oğlu (1892-1919): bolşevik, “Hümmət” üzvü. Bakıda Mərkəzi Fəhlə Konfransı sədrinin müavini olmuşdur. 117, 165, 361

Əliyev, Hüseynəli: Göyçay qəzasında dövlət ərazilərinin müfəttişi olmuşdur. 166

Əliyev, Yusifəli: Ticarət və Sənaye nazirinin müavini olmuşdur. 151, 176, 202, 227, 306

Əlizadə, Əjdər: İran Maarif Cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. 250

Əlizadə, Haşım: bax. Əliyev, Haşım.

Əlizadə, Qarabala: “Müsavət”ın Balaxana şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Əlizadə, Qəzənfər: Bakıda Dəlləklər İttifaqı idarə heyətinin sədri olmuşdur. 263

Əlizadə, Qiyas: Zabrat sakini; Zabrat cammatı yığıncağının sədri. 408

Əlizadə, Məhəmməd. 165

Əlizadə, Mirzəağa (1883-1954): Azərbaycanlı aktyor. “Həmiyyət”, “Nicat” truppalərində çıxış etmişdir. 1924-cü ildən etibarən Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında çalışmış, 1949-cu ildə Xalq artisti adına layiq görülmüşdür. 44

Əlizadə, Muxtar: Bakı sakini. 16

Əlizadə, Sultan (Kərbəlayi Sultan): Bakı Zərgərlər Təşkilatının sədri. 123, 237

Əlizadə, Sumbat: “Müsavət”ın Suraxanı şöbəsinin üzvü olmuş, sonra partiyadan uzaqlaşdırılmışdır. 381

Əmanulla xan (1892-1960): Əfqanıstan hökmdarı. 1919-1926-cı illərdə Əfqanıstan əmiri, 1926-1929-cu illərdə Əfqanıstan şahı olmuşdur. 112

Əmin Abid (Gültəkin; Mütəllib oğlu Abid Alp; 1898-1937): Azərbaycan şairi və ədəbiyyatşünası. 228

Əminov, Ağə Məşhədi Kərim oğlu (yaxud Əminzadə; 1888-1921): “Müsavət” partiyasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 1919-cu ildə Ticarət və Sənaye naziri vəzifəsini tutmuşdur. 154, 227, 255, 282, 334, 360, 367, 386

Əmircanov, Əbdüləli bəy (1870-1948): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Tiflisdə Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş, Azərbaycanın bir sıra yerlərində müəllim işləmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Maliyyə naziri, Dövlət Nəzarəti naziri vəzifələrini tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. 419, 474, 501, 502, 503

Əmircanov, Lütfəli bəy: Balaxanı-Sabunçu dairəsinin, sonra Bakının polis müdiri (komendantı) olmuşdur. 148

Əmirov, Nəsrulla (Məşhədi Nəsrulla; Mirzə Nəsrulla; 1873-1937): Naxçıvanda Müsəlman Milli Komitəsinin sədri olmuşdur. 536

Ənvər paşa (1881-1922): Osmanlı dövlətinin hərbi və siyasi xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin liderlərindən idi. 1914-1918-ci illərdə Osmanlı dövlətinin Hərbi naziri, Baş Qərargah rəisi olmuşdur. Türk xalqlarını birləşdirmək uğrunda mübarizə aparmışdır. 59, 162, 388, 397

Ərfəüddövlə, Mirzə Rza xan Daneş (1846-1939): İranın hərbi, ictimai və siyasi xadimi; diplomat. 270

Əsəd (Məşhədi Əsəd): Qars qaçqınlarından. 65, 66

Əsəd Abdulla oğlu: fəhlə, Balaxanada Musa Nağıyevin mədəninə işləmişdir; “Müsavət” üzvü. 167

Əsədulla (Hacı Əsədulla): Qars qaçqınlarından. 65, 66

Əsədullayev, Mirzə (1875-1936): Azərbaycanlı sahibkar, ictimai-siyasi xadim. 1918-ci ilin dekabrından 1919-cu ilin martına qədər Azərbaycanın Ticarət və Sənaye naziri olmuşdur. 410

Əsədullazadə, Əlisəttar: Bülbülə kəndi yığıncağının sədri. 353

Əsədullazadə, Əziz: “Müsavət”ın Şubanı şöbəsinin sədri. 380

Əsədullazadə, Məhəmmədəli (yaxud Məhəmmədəli Tabaqçı). 144, 544

Əsgərov, Məhəmməd (Kərbəlayi Məhəmməd): Qərbi Azərbaycan və Naxçıvanın camaat nümayəndələrindən olmuşdur. 240, 243

Əsgərov, Məhəmmədəli: Astarada xarici işğalçılara qarşı mübarizə etmişdir. 329

Əşrəf: Kürdəmirdə yüzbaşı olmuşdur. 486

Əşrəf Cəlil oğlu (Əşrəf bəy Cəlil bəy oğlu): Cavad qəzasından (Sabirabaddan) camaat nümayəndəsi seçilmişdir. 486

Əzim Mirzəbaba oğlu: “Müsavət”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Əzimov, Əfrasiyab: Şuşalı xalq qəhrəmanı. 331

F. A.: “Azərbaycan” qəzetində imza; bax. Ağazadə, Fərhad.

Fall, Albert Bekon [Albert Bacon Fall; 1861-1944]: ABŞ-ın siyasi xadimi; senator (1912-1921), Daxili İşlər naziri (1921-1923) olmuşdur. 27

Farrar, Geraldina [Geraldine Farrar; 1882-1967]: Amerikalı opera müğənnisi və kino aktrisası. 127

Fatinov: İrəvan gimnaziyasının müəllimi; rum əsilli idi. 326

Ferdinand I [Ferdinand I, 1861-1948]: Bolqarıstan çarı. 1908-ci ildə Üçüncü Bolqar çarlığının əsasını qoymuşdur. Bolqarıstanın Birinci Dünya müharibəsində məğlubiyyətindən sonra, 3 oktyabr 1918-ci ildə oğlu III Borisin xeyrinə taxtdan çəkilməmişdir. 445, 466

Feygel: tacir və sənayeçi. 410

Fərəcov, Əliqulu Səttar oğlu (1898-1981): Azərbaycanın iqtisadçı alimi, professor. Ordubadda doğulmuşdur. 38

Fərəzadə, Zülfüqar: “Müsavat” partiyası Mərkəzi Komitəsinin və Bakıdakı Zəngəzurlular Komitəsinin üzvü olmuşdur. 70

Fətəlizadə, Muxtar: “Müsavat” üzvü. 70

Fətulla Məhəmmədrəhim oğlu (Hacı Məhəmmədrəhim oğlu): Bakı (Şüvəlan) sakini. 15

Filimonov, Aleksandr Petroviç (1866-1948): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Kuban Xalq Respublikasının atamanı olmuşdur. 191

Foş, Ferdinand [Ferdinand Foch, 1851-1929]: Fransanın hərbi xadimi, marşal. 27, 58

Frensis, Devid Roulend [David Rowland Francis; 1850-1927]: ABŞ diplomatı və siyasi xadimi. 1896-1897-ci illərdə Daxili İşlər naziri, 1916-1918-ci illərdə ABŞ-ın Rusiyadakı səfiri olmuşdur. 57

Frenze: Amerikalı general Haskellin Qafqazdakı nümayəndəsi. 358

Frolov. 433

Frossar, Lüdoviq-Oskar [Ludovic-Oscar Frossard; 1889-1946]: Fransanın siyasi xadimi. Fəhlə İnternasionalı Fransa Seksi-

yasının və Kommunist İnternasionalı Fransa Seksiyasının baş katibi olmuşdur. 341

Fröbel, Fridrix [Friedrich Fröbel; 1782-1852]: Alman pedaqoqu, məktəbəqədər tərbiyə nəzəriyyəçisi. “Uşaq bağçası” məfhumu Fröbelin əsəridir. 35, 36, 46

Fuad (Doktor Fuad): bax. Doktor Fuad.

Gedevanov, Aleksandr Konstantinoviç (1870 - ?): Knyaz; general-mayor. Qafqazdakı Rusiya hərbi hissələrində, Gürcüstan müstəqil olduqdan sonra bu ölkənin ordusunda xidmət etmişdir. Gürcüstan Hərbi nazirinin müavini olmuşdur. 304

Gegeçkori, Yevgeni Petroviç (1881-1954): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Hüquq təhsili almışdır. Zaqafqaziya Komissarlığının sədri seçilmişdi. Gürcüstan müstəqilliyini elan etdikdən sonra Xarici İşlər naziri, 1921-ci ildə isə Ədliyyə naziri oldu. Gürcüstanın sovetləşməsinin ardından mühacirət etdi. 121

Georq, Frans: Macarıstanın siyasi xadimi. 12

Gənc Əli İbad oğlu: pəhləvan. 1, 21, 76, 101, 153, 179, 206, 276, 338, 363, 389, 441, 469, 525

Gökəlp, Ziya (1876-1924): Türk sosio-loqu, şairi və siyasətçisi. Türkiyədə milliyətçiliyin ən böyük ideoloqu olaraq qəbul edilir. 335

Gülgəz İsmayıl qızı: Bakı sakini. 95

Gültəkin, Əmin Abid: bax. Əmin Abid.

Hacı Babaxan: Cənubda dəstə başçısı. 460

Hacı Əbdülhüseyn oğlu: Novxanlı. 331

Hacı Əli: İrəvan quberniyası sakini; qəhvəçi. 275

Hacı Məhəmməd (Gəncəli Hacı Məhəmməd). 275

Hacı Pirmusa oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Hacı Rza xan: İranlı qoşun başçısı. 162

Hacıabdullazadə, Ruhulla (Molla Ruhulla): Bakıda, Hacı Baba təkyəsinin və Qasım

bəy məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 299

Hacıbaba: Bakı sakini; Yuxarı Priyut (indiki Şamil Əzizbəyov) küçəsində yaşamışdır. 123

Hacıbababəyov: maarif xadimi, riyaziyyatçı. 240

Hacıbababəyov, Hüseynağa (1898-1972): Azərbaycanın opera müğənnisi. Azərbaycan SSR Xalq artisti. Şamaxıda anadan olmuşdur. 363, 390, 415, 436

Hacıbababəyov, Mehdi bəy (1871-1925): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 503

Hacıbəyli, Üzeyir (1885-1948): Azərbaycanlı bəstəkar, musiqişünas, publisist, pedaqoq və ictimai xadim. Azərbaycanın müasir peşəkar musiqi sənətinin və milli operanın banisi. Dövrünün bir sıra qəzet və jurnallarında, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində məqalə, felyeton, hekayə və miniaturlarla çıxış etmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. Sovet dövründə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının rektoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü olmuşdur. Azərbaycan SSR-in və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnlərinin musiqisinin müəllifidir. 3, 18, 24, 44, 45, 50, 73, 75, 77, 95, 98, 104, 125, 128, 131, 151, 154, 176, 183, 202, 205, 210, 226, 228, 255, 282, 308, 313, 334, 340, 360, 364, 368, 386, 392, 411, 413, 418, 440, 466, 494, 500, 521, 549

Hacıbəyli, Zülfüqar (1884-1950): Azərbaycanlı bəstəkar. Üzeyir Hacıbəylinin böyük qardaşdır. 44, 128, 154, 173, 228, 363, 390, 415, 436

Hacıəliyev, Səməd bəy: bax. Hacıəlizadə, Səməd bəy.

Hacıəlizadə, Səməd bəy (yaxud Hacıəliyev): Azərbaycanın maarif xadimi. Müsəlman Zəhmətkeş Ziyalıları İttifaqının üzvü olmuşdur. 240

Hacıqasımov, Mustafa bəy Mahmud ağa oğlu (1883-1969): Qazaxın Poylu kəndində anadan olmuşdur. Xarkov Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Almaniya da təcrübə keçmişdir. Azərbaycanda ginekoloq kimi uzun müddət fəaliyyət göstərmişdir. 97, 124, 175, 282, 333, 385, 412, 465, 548

Hacınski, Camo bəy (1888-1942): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuş, Poçt və Teleqraf naziri vəzifəsini tutmuşdur. Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalıları İttifaqının üzvü olmuşdur. 1938-ci ildə sürgün edilmiş, həbs düşərgəsində ölmüşdür. 129, 287, 367

Hacınski, Mehdi bəy Süleyman bəy oğlu (yaxud Hacızadə; 1879-1941): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Bakı Şəhər Dumasının, “Nicat” və “Səfa” cəmiyyətlərinin üzvü, Daxili İşlər nazirinin müavini, Azərbaycan Parlamentinin üzvü idi. Parlamentin katibi vəzifəsini tutmuşdur. 240, 368, 503, 504, 505, 526, 527

Hacınski, Məhəmmədhəsən (1875-1931): Azərbaycanın dövlət xadimi. Peterburq Texnologiya İnstitutunu bitirmişdir. Cümhuriyyətdən əvvəl Bakının abadlaşdırılmasında xidmətləri olmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin üzvü idi. Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikasında Ticarət və Sənaye naziri vəzifəsini tutmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü idi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Xarici İşlər naziri, Dövlət Nəzarəti naziri, Maliyyə naziri, Daxili İşlər naziri, Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri kimi vəzifələrdə işləmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Paris Sülh Konfransına göndərdiyi nümayəndə heyətinin tərkibində yer almışdır. Cümhuriyyətin süqutundan sonra repressiyaya məruz qalmışdır. 292

Hacınski, Məhəmmədqulu: Bakı Müsəlman Tələbələri Komitəsinin üzvü. 240

Hacıyev: Əmək Nazirliyi Baş müfəttişi. 433

Hacıyev, Mahmud: Bakı sakini. 549
Hadizadə, Əbdürrəhim: Bakı qazısı və Səadət Cəmiyyəti idarəsinin sədri olmuşdur. 22, 349, 442

Hamburq, S. M.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi olmuşdur. 255, 333, 386, 439, 465, 493, 548

Harbord, Ceyms [James Harbord; 1866-1947]: Amerikanın hərbi xadimi; general-leytenant. Birinci Dünya müharibəsindən sonra vəziyyəti yerində öyrənmək məqsədi ilə Yaxın Şərqi, Anadoluya və Qafqaza göndərilən Amerika missiyasının rəhbəri olmuşdur. 397, 478, 479, 494, 508, 510

Haskell, Vilyam Nefyu [William Nafew Haskell; 1878-1952]: Amerikanın hərbi və ictimai xadimi; general-leytenant. Amerika Yardım Administrasiyasının [American Relief Administration] heyətində Rusiyada xidmət etmiş, 1921-1923-cü illərdə bu qurumun Rusiya direktoru olmuşdur. 55, 70, 71, 122, 148, 199, 225, 240, 241, 243, 256, 267, 294, 339, 340, 346, 347, 358, 359, 512, 516, 518, 519, 522, 523

Haşım əfəndi. 240

Helbert: Rusiyanın İsveçdəki ticarət nümayəndəsi olmuşdur. 396

Henderson, Artur [Arthur Henderson; 1863-1935]: Britaniyalı siyasətçi; Leyboristlər Partiyasının lideri olmuşdur. 393

Hersinq [Hersing]: Almaniyanın dövlət qulluqçusu. 56

Hersoq Udine. 162

Heybətadə, Əziz: Əmirhacıyan kəndindəki camaat yığıncağının katibi olmuşdur. 408

Heybətadə, Novruz: Müsəlman dəmiryol xidmətçiləri yığıncağının katibi. 353

Heydər Qasım oğlu (Mirzə Heydər Mirzə Qasım oğlu): Quba qəzasının Aşağı Quşşu kəndinin yüzbaşısı olmuşdur. 278

Heydər Qulu oğlu: Zəngəzurlu. 331

Heydər Lütfəli oğlu (Məşhədi Heydər Məşhədi Lütfəli oğlu): Göyçay qəzası sakini. 437

Heydər, İbrahim bəy (1879-1949): Azərbaycanın və Dağıstanın ictimai-siyasi xadimi. Sankt-Peterburq Rəhbərlik İnstitutunu qurtarmışdır. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Bakı Bələdiyyə İdarəsi Təsərrüfat şöbəsinin rəisi olmuşdur. Bakıda neft şirkətlərinin və bəzi maarif-xeyriyyə cəmiyyətlərinin idarə heyətində təmsil olunmuşdur. 1918-1919-cu illərdə Dağıllar Respublikasının birinci hökumətində Daxili İşlər naziri, ikinci hökumətində isə Rəhbərlik, Poçt və Teleqraf naziri vəzifəsini tutmuşdur. 1920-ci ildən etibarən mühacirətdə yaşamış, Türkiyədə vəfat etmişdir. 278

Heydər, Səməd Məhərrəm oğlu (Hacı Səməd): Bakı sakini. 257

Həbib bəy: Qars qaçqınlarından. 65, 66

Həbibzadə, Murtuza (Seyid Murtuza): Bakı sakini. 145

Həmid Paşa oğlu (Məşhədi Həmid) : Balaxanıda, Moskva-Qafqaz Neft Şirkətində işləmişdir; Sabunçu-Balaxanı fəhlələri iclasının sədri olmuşdur. 355

Həmzəzadə, M. M.: bax. Həmzəzadə, Məhəmməd (Molla Məhəmməd).

Həmzəzadə, Məhəmməd (Molla Məhəmməd): “Azərbaycan” qəzetinə Xankəndindən yazmışdır. 148, 300, 301, 489

Hənif: Qərbi Azərbaycanda Necili kəndinin sakini. 141

Həsən Abbasqulu oğlu: Əhmədli kəndi sakinlərinin yığıncağının sədri. 378

Həsən Əziz oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146

Həsən M. oğlu: “Azərbaycan” qəzetində imza. 263

Həsənbəyov: Qalaqayın pristavı. 278

Həsənov, Əliqə (1871-1933): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; Cümhuriyyət dövründə Maliyyə naziri, Dövlət Müfəttişi, Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin yaradılmasında və fəaliyyətində yaxından iştirak etmiş, Bakı Şəhər Dumasının üzvü olduğu dövrdə Şollar

su kəmərinin çəkilişi və şəhərdəki digər quruculuq-abadlıq işlərində xüsusilə böyük xidməti olmuşdur. 51, 286, 309

Həsənov, Müseyib: Azərbaycan Parlamentini mühafizə edən əsgərlərdən. 433

Həsənov, Süleyman. 252

Həsənzadə, Əliqə: bax. Həsənov, Əliqə. Həsənzadə, Əliheybət: bax. Əliheybət Həsərat oğlu.

Həzrət Gəray oğlu: Çiyri (Göyçay qəzası) kəndinin sakini. 437

Hill: ABŞ missiyasının üzvü. 486

Hindenburg, Paul fon (Paul von Hindenburg, 1847-1934): Almaniyanın hərbi və siyasi xadimi, Birinci Dünya müharibəsinin ən məşhur sərkərdələrindən biri. 1925-1934-cü illərdə Almaniya prezidenti olmuşdur. 162, 314

Holm: Alman professor; Almaniyanın Sovet hökuməti yanında ticarət agent. 424

Huev: ingilis generalı. 341

Huver, Herbert [Herbert Hoover; 1874-1964]: Amerikanın ictimai-siyasi xadimi. 1918-1923-cü illərdə Avropa ölkələrinə qida köməyi göstərən Amerika Yardım Administrasiyasının [American Relief Administration] rəhbəri olmuşdur. 1929-1933-cü illərdə 31-ci ABŞ prezidenti olmuşdur. 189

Hüseyn: İmam, Məhəmməd Peyğəmbərin nəvəsi, həzrəti-Əlinin oğlu. 387, 442, 466, 494, 549

Hüseyn (Molla Hüseyn): Qars qaçqınlarından. 65, 66

Hüseyn bəy: İrəvan quberniyası sakini; notarius. 275

Hüseyn Cavid: bax. Rasizadə, Hüseyn Cavid.

Hüseyn Əbdüləli oğlu: Sabunçu sakini. 462

Hüseyn əfəndi (Qarabağlı). 90

Hüseyn İsmayıl oğlu (Məşhədi Hüseyn): İrəvan quberniyası Novo-Bayezid qəzası Başkənd kəndinin nümayəndəsi. 187

Hüseyn Rauf (Orbay; 1881-1964):

Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. 1911-1912-ci illər Osmanlı-İtaliya müharibəsində və Balkan müharibələrində qəhrəmanlıq göstərmişdir. 1918-ci ilin oktyabr ayında Bəhriyyə naziri olmuş, Mudros sazişini Osmanlı dövləti adından imzalamışdır. 397

Hüseyn Rza: bax. Məhəmmədbəyli, Hüseyn Rza.

Hüseynqulu (Hacı Hüseynqulu): Hacı Qurban məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Hüseynov, Xəlil: bax. Hüseynzadə, Xəlil.

Hüseynov, Süleyman: Gəncə stansiyası konduktorları yığıncağının sədri. 409

Hüseynov, Şıxəli Kərbəlayı Abbasqulu oğlu (yaxud Şeyxəli; 1889 - ?): Varşava, Sankt-Peterburq və Xarkovda təhsil almışdır. Bakıda fabrik müfəttişi, Krimda Azərbaycan Cümhuriyyəti Konsulluğunun agent, Batumda Azərbaycan SSR-nin konsulu olmuşdur. 511

Hüseynzadə: “Azərbaycan” qəzetində imza. 351

Hüseynzadə, Bağır (Məşhədi Bağır): “Müsavat”ın Ramana şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Hüseynzadə, Cənəli: “Müsavat”ın Balaxana şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Hüseynzadə, Ələkbər (1887-1967): teatr və kino aktyoru. Azərbaycan SSR Əməkdar artisti idi. 128, 154, 364

Hüseynzadə, Əliməhəmməd: Salyan sakini; Şeyxülislamıq İdarəsinin mühasibi olmuşdur. 50

Hüseynzadə, Əmman: Qara şəhər camaatı iclasının sədri. 430

Hüseynzadə, Xəlil Hacı Mahmud oğlu (1890-1943): Azərbaycan aktyoru və rejissoru. 44, 128, 154, 364

Hüseynzadə, Məhərrəm (Məşhədi Məhərrəm): “Müsavat”ın Sabunçu şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Hüseynzadə, Məzahir: “Müsavat” partiyasının Zabrat şöbəsinin sədri olmuşdur. 408

Hüseynzadə, Müstətab: Tiflisdə İranlılar İttifaqı mədrəsəsinin müdiri olmuşdur. 101, 127

Hyao Pinq: Çin hökmdarı. 318

X. Ayn.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 427, 460, 485

Xanım Məlik qızı. 487

Xatısov, Aleksandr İvanoviç (1874-1945): Erməni ictimai-siyasi xadim, “Daşnaksutyun” partiyasının üzvü idi. Müxtəlif dövrlərdə Ermənistanın Baş naziri, Səhiyyə, Daxili İşlər və Xarici İşlər naziri olmuşdur. Ermənistanın sovetləşməsindən sonra Fransa və Portuqaliyada mühacirətdə yaşamışdır. 348

Xəlil İbrahim: bax. İbrahimov, Xəlil.

Xəlil Nəsir oğlu (Məşhədi Nəsir oğlu): Şuşa sakini, İkinci Qarabağ Süvari alayının praporşiki. 489

Xəlil paşa: Xəlil Qut (1882-1957). Osmanlı İmperiyasının hərbi xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. Ənvər paşanın əmisi (Ənvər paşadan 1 yaş kiçik idi), eyni zamanda Hərbi Akademiyada Mustafa Kamalın (Atatürk) sinif yoldaşı olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində İraq cəbhəsində böyük müvəffəqiyyət qazanmış, Qafqaz İslam Ordusu ilə birgə Bakıya daxil olmuş, Türk Qurtuluş Savaşında iştirak etmişdir. 59, 109

Xəlilov, Ələkbər: Bakı sakini. 232

Xəlilov, Mikayıl Maqomedoviç (1869-1935): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Lak əsillidir. 1918-ci ilin axırlarından Könüllü orduya qoşulmuşdur. 1918-1920-ci illərdə Dağıstanın hərbi komendantı olmuşdur. Kotsevdən sonra Dağıstan Hökumətinə rəhbərlik etmişdir. Daha sonra Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. 343

Xəlilzadə, Şixəli: “Müsavat”ın Sabunçu şöbəsinin üzvü olmuşdur. 70

Xocayev, Xəlil Səid (1888-1937): özbək əsilli türkoloq. İstanbul Universitetində oxumuş, Azərbaycanda işləmişdir. 1937-ci ildə güllələnmişdir. 120

Xocayev, İsaq Nikitiç: Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur; Erməni fraksiyasına daxil idi. 421, 474, 527

Xodunov, A. K.: falçı. 411, 438, 464, 492, 548

Xoştariya, Akaki Mefodyeviç (1873-1932): Gürcü sahibkar və xeyriyyəçi. Gürcüstanın elm və mədəniyyət qurumlarına, həmçinin Gürcüstan Demokratik Respublikasının hökumətinə maddi yardım etmişdir. 1921-ci ildən Fransada mühacirətdə yaşamışdır. 199

Xoyski, C. Xan. 547

Xoyski, Əmir xan (1888-1954): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, milli istiqlal hərəkatının iştirakçısı. Bakı qubernatorunun müavini, eləcə də bir sıra yerlərdə qəza rəisi olmuşdur. 40, 251, 488

İbrahim (Həzrəti İbrahim): yəhudilərin, xristianların və müsəlmanların qəbul etdiyi böyük peyğəmbər. 87, 335

İbrahim Ədhəm: “Səadət” cəmiyyətinin Bakıda açdığı “Səmədiyyə” məktəbinin müvəqqəti müdiri olmuşdur. 252

İbrahim Əli oğlu: Bakı sakini uşaq. 384

İbrahim Teymur oğlu: Göyçay qəzası sakini. 436, 437

İbrahimxəlil (Hacı İbrahimxəlil): Yuxarı Necili (Qərbi Azərbaycan) kəndinin sakini. 142

İbrahimli, Həsənqulu: “Müsavat” partiyasının Keşlə şöbəsinin üzvü. 69

İbrahimli, Sabit: “Müsavat” partiyasının Ağşəhər şöbəsinin katibi olmuşdur. 116

İbrahimli, Yusif (Məşhədi Yusif): Azərbaycan Dəmiryolu İdarəsində işləmişdir; “Müsavat” üzvü olmuşdur. 279, 461

İbrahimov, Xəlil (Xəlil İbrahim; Xəlil İbrahimzadə; 1892-1938): Azərbaycanlı müəllim, publisist və tənqidçi. Şuşada anadan olmuşdur. Bakıda müəllim işləmiş, müxtəlif qəzet və jurnallarda, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində yazılar dərc etdirmiş, bir müddət “Azərbaycan” qəzetinin

“müvəqqəti müdiri” olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilərək güllələnmişdir. 91, 99, 410

İbrahimzadə, Ağaməhəmməd: Bakı şəhər Dumasının və Cəmiyyəti-Xeyriyyənin (Bakı) üzvü. 40

İlyəşeviç: Muğanda Azərbaycan Cümhuriyyətinin ordusuna qarşı döyüşən qüvvələrin komandirlərindən biri olmuşdur. 195, 487

İosif Avqust [Joseph August; 1872-1962]: ershersoq; 1918-1919-cu illərdə Macarıstan regenti olmuşdur. 56, 73

İsayev, Cavanşir: Hacıqabul mahalının fəallarından. 327

İskəndərzadə, Rüstəm (? - 1919): Salyan sakini, “Müsavat”ın Salyan komitəsinin katibi; “Azərbaycan” qəzetinə yazı göndərmişdir. 345

İsmayıl (Hacı İsmayıl): Hacı Ağababa təkyəsinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

İsmayıl (Həzrəti İsmayıl): İbrahim peyğəmbərin oğlu; Quranda adı çəkilən peyğəmbərlərdən biri. 87

İsmayıl Bəşir oğlu: Bakıda mədəndə fəhlə olmuşdur. 146

İsmayıl Əba oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146

İsmayılov: Gəncə Müsəlman Tələbələri İttifaqı idarəsinin sədri. 131

İsmayılov, Kərim bəy: pedaqoq. 197

İsrafil bəy: Qazaxlı şair. 224

İsrafilbəyzadə, Ağababa: bax. İsrafilzadə, Ağababa.

İsrafilzadə, Ağababa bəy (yaxud İsrailbəyli): Azərbaycanın maarif xadimi; dərslik müəllifi; Şamaxı və Göyçay qəzalarının ibtidai məktəblər müfəttişi; Bakı Müəllimlər İttifaqının üzvü. 491

İtkin. 433

İvan Kalita (yaxud I İvan; 1284-1340): Moskva knyazı; Böyük Vladimir knyazı; Novqorod knyazı. 155

Jan-de-Kolon: pəhləvan. 1, 21, 76, 127, 179, 206, 231, 256, 259, 441, 525

Jeleznov: Rusiyanın hərbi xadimi, Ural kazaklarının komandirlərindən. 190

Jordaniya, Noy Nikolayeviç (1868-1953): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Varşavada veterinarlıq təhsili almışdır. Tiflisdən Dövlət Dumasına üzv seçilmişdi. 1918-1921-ci illərdə Gürcüstan Demokratik Respublikasının Baş naziri olmuşdur. Gürcüstanın sovetləşməsindən sonra mühacirət etmişdir. 304

Kaklyugin, Kuzma Aleksandroviç (1861 - ?): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Don ordusunun tərkibində Ağqvardiyaçılar hərəkatında iştirak etmişdir. 10

Kaqan, Semyon Aronoviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 175, 202, 254, 281, 308, 332, 360, 385, 412, 439, 493, 521, 548

Kalişeviç, Aleksandr: pəhləvan. 49, 76, 101, 127, 153, 363, 497

Kalvin: komissar. 477

Kamal Sübhanqulu: bax. Sübhanqulov, Kamal.

Kamberland, V. V. [W. W. Cumberland]: Birinci Dünya müharibəsindən sonra Paris Sülh Konfransında Amerika heyətinin iqtisadiyyat üzrə məsləhətçisi olmuşdur. 479

Kanayan, Drastamat (Dro; 1883-1956): Erməni terrorçu və hərbi cinayətkar; Daşnaksutyun üzvü. Şərqi Anadolu və Qafqazda dinc müsəlman-türk əhaliyə divan tutulmasında xüsusi rolu olmuşdur. 193, 275

Kandelaki, Konstantin Platonoviç (yaxud Kateva Kandelaki; 1883-1958): Gürcüstanın siyasi xadimi; Maliyyə və Ticarət naziri olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 519

Kantemir: bax. Kantemirov, Əlixan Qadoyeviç.

Kantemirov, Əlixan Qadoyeviç (1889-1963): Dağlılar Respublikasının siyasi xadimi və diplomatı. Milliyyətə osetindir. Peterburq və Kiyev Universitetlərində təhsil almışdır. Zaqafqaziya Seyminin üzvü, Dağlılar Respublikasının Azərbaycandakı diplomatik nümayəndəsi olmuşdur. 238

Kanukov, Həsən: Finlandiya müsəlmanlarından. 24

Kapoççi, Emilio [Emilio Capozzi]: italyan artisti. 285, 309

Karabanova, Zoya Vladimirovna (1900-1960): rus və amerikan kino aktrisası. 75

Karqanov (yaxud Korqanov): İngilislərin Qarsda təşkil etdikləri idarə heyətinin sədri olmuşdur. 64, 66, 67

Kazım bəy: Türküstandakı sovet qoşunlarının komandiri olmuşdur. 532

Kazımoğlu: bax. Seyid Hüseyn Sadiq.

Kazımzadə, Abbasqulu (1882-1947): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 14, 15, 356

Keller, fon. 394

Kellerk: İngiltərə nümayəndəsi. 160

Kələntərli, Xəlil bəy: Lənkəran sakini. 330

Kərim (Məşhədi Kərim): Hacı Qasım bəy məscidinin nümayəndəsi. 146

Kərim Rəsul oğlu (Kərbəlayi Kərim): Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149

Kərimov, Həbibulla: Bakı sakini. 16

Kərimzadə, Əşrəf (Məşhədi Əşrəf): Müsavatın Ucar şöbəsi iclasının katibi. 431, 461

Kərimzadə, Muxtar. 327

Kərimzadə, Muxtar: yoxsul müsəlmanların dəfninə kömək edən Müsəlman Təzviyə Bürosunun qurucusu. 350, 351

Kiçik Camal paşa: bax. Mərsinli, Məhməd Camal.

Kiçikxanov, Bayram Niyazi oğlu (yaxud Kiçikxanlı; 1889-1922): Azərbaycanın siyasi xadimi. Zaqatalada maarif müfəttişi işləmişdir. Zaqataladan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, eyni zamanda Parlamentin katibi olmuşdur. “Əhrar” partiyasının üzvü idi. 501, 502, 503, 526

Kişli, Hüseyn Əfəndizadə (1884-1944): Şəki ziyalılarından. Pedaqoji, ədəbi-bədii fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. 168

Klemanso, Jorj [Georges Clemenceau; 1841-1929]: Fransanın dövlət xadimi. 1906-1909 və 1917-1920-ci illərdə Baş nazir olmuşdur. 78, 161, 185, 186, 190, 212, 285, 289, 315, 375, 506

Klots [Clotz]: Almaniyanın siyasi xadimi. 186

Kobılinskaya, S. İ.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 71, 97, 124, 175, 282, 308, 333, 385, 439, 493, 548

Kobozev, Pyotr Alekseyeviç (1878-1941): Rusiyanın siyasi xadimi; bolşevik. RSFSR Orta Asiya və Bakı quberniyası Xalq Komissarları Sovetinin Fövqəladə komissarı (mart-aprel 1918), Türküstan MSSR Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri (may-iyun 1918 və iyul-sentyabr 1919), Uzaq Şərq Respublikasının Baş naziri (1922) kimi vəzifələr tutmuşdur. 531, 549

Kolçak, Aleksandr Vasilyeviç (1874-1920): Rusiyanın hərbi və siyasi xadimi; admiral. Ağqvardiyaçılar hərəkatının başçısı, Rusiyanın Ali rəhbəri (noyabr 1918 – fevral 1920) və Rus ordusunun Ali Baş komandanı (noyabr 1918 – yanvar 1920) olmuşdur. 9, 24, 26, 29, 57, 109, 132, 161, 184, 190, 191, 212, 228, 290, 314, 317, 373, 394, 395, 396, 423, 424, 425, 443, 444, 478, 499, 507

Kollontay, Aleksandra Mixaylovna (1872-1952): Rus inqilabçı, dövlət xadimi və diplomat. SSRİ-nin İsveç, Norveç və Meksikada səlahiyyətli nümayəndəsi olmuşdur. 375

Kolokoltsov, Vasili Qriqoryeviç (1867-1934): Rusiyanın ictimai və siyasi xadimi. P. P. Skoropadski hökumətində və general Denikin hökumətində Əkinçilik naziri olmuşdur. 394

Koluzayev, Georgi Aleksandroviç (1882-1938): Rusiyanın hərbi xadimi; Türküstan Respublikası Hərbi Kollegiyasının üzvü (1918). 531, 549

Konçalov: Ağqvardiyaçı general. 505

Konovalov: Rusiyanın hərbi xadimi; ağqvardiyaçı general. 264

Kopelioviç, Samuil İzrailoviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 18, 45, 72, 98, 124, 150, 175, 201, 254, 281, 307, 332, 360, 385, 412, 438, 465, 493, 520, 547

Kori, Corc Norton [George Norton Cory; 1874-1968]: Birinci Dünya miharibəsindən sonra Qafqazdakı ingilis ordusunun (27-ci diviziyanın) komandiri olmuşdur. 122, 511

Kostandi (yaxud Madmazel Kostandi): sirk aktrisası. 525

Kovanko: Rusiyanın hərbi xadimi; polkovnik. 264

Köçərli. 253

Köçərli, Badisəba xanım (Mustafa ağa qızı Vəkilova; 1881-1954): Azərbaycanın maarifçi və xeyriyyəçi qadını; Firidun bəy Köçərlinin həyat yoldaşı. 546, 547

Köçərli, Firidun bəy (1863-1920): Azərbaycanın görkəmli maarif xadimi, ədəbiyyatşünası və yazıçısı. Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir. 1918-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazaxa köçürərək müstəqil bir seminariyaya çevirmiş və bu seminariyanın direktoru olmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü kimi İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlar arasında yer alan Firidun bəy Köçərlinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri xüsusilə dəyərlidir. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 434

Köprülüzadə, Məhməd Fuad bəy (1890-1966): Türk ədəbiyyatşünası və türkoloqu. Türk ədəbiyyatı tarixinə dair bir sıra qiymətli əsərlərin müəllifidir. Eyni zamanda siyasətlə də məşğul olmuş, dəfələrlə millət vəkili seçilmiş, 1950-1956-cı illərdə Türkiyənin Xarici İşlər naziri olmuşdur. 321, 335

“Köylü”: “Azərbaycan” qəzetinə yazı göndərmişdir. 123

Krasin, Leonid Borisoviç (1870-1926): Rus inqilabçı və dövlət xadimi. 1918-1925-ci illərdə RSFSR və SSRİ hökumətlərində Ticarət və Sənaye naziri, Yollar naziri, Xarici Ticarət naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. 1919-cu ilin

payızında Estoniya ilə Sovet hökuməti arasında Pskovda baş tutan danışıqlarda Sovet hökumətini təmsil etmişdir. 314

Kravçenko, Vasili Aleksandroviç (1882-1972): Bakıda Aleksandro-Nevski kilsəsinin keşişi, Müqəddəs Nina məktəbinin şəriət müəllimi olmuş və Slavyan-Rus Cəmiyyətindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 4, 420, 471, 527

Krayevski: pəhləvan. 1, 153

Kreçetov: pəhləvan. 21, 76, 127, 231, 256, 363

Krımlı Rəhmi: bax. Rəhmi.

Krine: Fransa Parlamentinin üzvü. 404, 405

Kropotov, D. N.: Muğan hökumətinin üzvü; hərbi. Sara adasında hərbi hidroaviasiya bazasının rəisi olmuşdur. Ağqvardiyaçılar tərəfindən güllələnmişdir. 38

Kryuçkov, Kozma Firsoviç (1890-1919): Rusiyanın hərbi xadimi; Don kazaklarından olmuş, Birinci Dünya müharibəsində və Rusiyada Vətəndaş müharibəsində (Ağqvardiyaçılar tərəfində) iştirak etmişdir. 10

Kulinski: Xüsusi Təftiş və İstintaq Komissiyası üzvü. 480

Qacar, Əhməd şah (1898-1930): Qacar nəslindən İran şahı; 1909-1925-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 163

Qaçaq Mahmud (? - 1919): öz dəstəsi ilə birgə Qazax qəzasında quldurluqla məşğul olmuşdur. 16, 199

Qalabəyov, Məhəmməd: Ərəş qəzasının rəisi olmuşdur. 416

Qandegili: gürcü şairəsi Dominika Eristavinin təxəllüsü; bax. Eristavi, Dominika.

Qaplanov, Rəşid xan (1883-1937): Azərbaycanın və Dağıstanın siyasi xadimi. Kumik əsillidir. Sorbon Universitetinin (Paris) Hüquq fakültəsini bitirmişdir. İstanbulda müxtəlif təhsil qurumlarında, o cümlədən İstanbul Universitetində dərs demişdir. 1918-ci ilin dekabrından 1919-cu ilin martına qədər Dağıllar Respublikasının Daxili İşlər

naziri olmuşdur. Dağıstan Denikin qoşunları tərəfindən işğal edildikdən sonra Azərbaycana gəlmiş, əvvəlcə Maarif və Dini Etiqad (aprel-dekabr 1919), sonra Maliyyə (dekabr 1919 – aprel 1920) naziri olmuşdur. 1937-ci ildə güllələnmişdir. 2, 4, 196

Qarağazadə, Əhməd Həmdi (1893-1928): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 305, 349, 377, 451

Qarababayev, Levon. 238, 239

“Qarabağlı”: “Azərbaycan” qəzetində imza. 457

Qarabəyli, Qara bəy (1873-1953): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, eyni zamanda həkim və jurnalist; Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü. “Difai” partiyasının rəhbərlərindən, “İttihad” partiyasının sədri olmuşdur. “Həyat”, “İrşad”, “Kaspi” kimi bir sıra nəşrlərlə əməkdaşlıq etmişdir. 3, 197, 240, 250

Qarabəyov, Qara bəy: bax. Qarabəyli, Qara bəy.

Qaraşarov: Qazax qəzası xüsusi müvəkkili. 187, 294

Qaraşarov, Rza bəy (yaxud Qaraşarlı; 1891-?): Azərbaycanın siyasi xadimi. Bir sıra məktəblərdə, o cümlədə Gəncə Ruhani Mədrəsəsində müəllimlik etmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Sovet dövründə repressiyaya məruz qalmışdır. 345

Qarayev, Əliheydər (1896-1938): Azərbaycanın siyasi xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonar Bakı Sovetinin sədri, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Hərbi Dəniz İşləri xalq komissarı, Əmək xalq komissarı və Ədliyyə xalq komissarı olmuş, bir sıra digər vəzifələrdə işləmişdir. 1937-ci ildə həbs edilmiş, 1938-ci ildə güllələnmişdir. 23, 152, 369, 371, 422, 471

Qardaşov, Aslan bəy (1866-1920): Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət xadimi.

“Əhrar” partiyasının liderlərindən biri, Milli Şuranın və Parlamentin üzvü, Əkinçilik və Dövlət Əmlakı naziri olmuşdur. 196, 358, 367

Qari: zənci sirk artisti, Bakıda çıxış etmişdir. 153, 179, 206, 231, 311

Qasım (Kərbəlayi Qasım): Qərbi Azərbaycanda Necili kəndinin sakini. 141

Qasım Manaf oğlu (Hacı Qasım bəy Manaf bəy oğlu): Bakı varlılarından. 22

Qasimi, Hüseyn (Mirzə Hüseyn): Salyanın ictimai xadimlərindən. 545

Qasimov, Ağəli: bax. Qasımzadə, Ağəli.

Qasimov, Balaqardaş: Bakı sakini. 338

Qasimov, Əli bəy: Salyanda müəllim olmuşdur. 382

Qasimov, Əli Səbri (1892-1983): Azərbaycanlı yazıçı, tərcüməçi, müəllim. Naxçıvan müsəlmanlarının ictimai xadimi olmuşdur. 240, 241, 242, 243, 269, 295, 432

Qasimov, Əlihüseyn: Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149

Qasimov, Əlinağı: Salyan Müəllimlər İttifaqı idarə heyətinin üzvü. 382

Qasimov, Əşrəf Balaqardaş oğlu: Bakı sakini. 339

Qasimov, Qasım: Ağdaşda Qaçqınlara Yardım Komitəsinin sədri olmuşdur. 249, 250

Qasimov, Yusif: Qazax darülmüəllimini müəllimlərindən. 382

Qasımzadə, Ağəli: Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 166

Qasımzadə, Əliabbas (Molla Əliabbas): Çiyni (Göyçay qəzası) kəndinin mollası olmuşdur. 437

Qasımzadə, Həsən: “İttihad” məktəbini bitirmiş, ikinci Realni məktəbində türk dili müəllimi olmuşdur. 1

Qasıralı, İsmayıl bəy (1851-1914): Əslən Krım tatarı olan ziyalı, ictimai-siyasi xadim. Türkcülüyün ən böyük ideoloqlarından biri olaraq qəbul edilir. Xüsusən Rusiya imperiyasının müsəlman-türk xalqlarının ziyalıları arasında böyük nüfuza malik olmuşdur. Qasıralının çap etdirdiyi “Tərcüman” qəzeti

isə Rusiya imperiyasının sərhədlərindən kənar da məşhur idi. 335

Qayıbzadə, İsmayıl bəy (1886-1967): Qori Müəllimlər Seminariyasında oxumuş, Gəncədə müəllim, maarif müdiri işləmiş, Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqının üzvü olmuşdur. 119

Qazıbəyov: Əmək Nazirliyi müdiri. 433

Qazıməhəmməd: Bakıda Ter-Akopovun mədəniyyət fəhləsi olmuşdur. 445

Qazızadə, Gövhər xanım. 17, 44, 71, 97, 123, 149, 174, 201, 254, 281, 307, 332, 359, 384, 411, 438, 464, 492, 520, 547

Qədirbala: Bakı sakini. 16

Qəmərxanım: aktrisa. 364

Qəni (Şeyx Qəni): Bakıda axund olmuşdur. 145

Qənizadə, Məcid (Mirzə Məcid): bax. Qənizadə, Sultanməcid.

Qənizadə, Sultanməcid Murtuzəli oğlu (1866-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; yazıçı, pedaqoq və publisisti. Tiflis Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 51, 100, 156, 197, 527

Qəznəvi, Sultan Mahmud (971-1030): Qəznəvilər dövlətinin hökmdarı; 998-1030-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 318

Qırmızı Maska: pəhləvan. 101, 153, 206, 259, 286, 338, 363, 389, 441, 497

“Qıyığ”: “Azərbaycan” qəzetində imza; Məhəmməd Sadıq Axundzadəyə (Aran) məxsusdur.

Qızqayıt Murad qızı (Kərbəlayi Murad qızı): Göyçay qəzası sakini. 436, 437

Qiyasbəyov, Mehdi ağa (? - 1919): Qazaxda vergi müfəttişi olmuşdur. 345

Qiyasəddin Əbdülsalam oğlu (Molla Qiyasəddin Əbdülsalam əfəndi oğlu): Sədan kəndinin sakini. 438

Qoca Murad oğlu (Kərbəlayi Murad oğlu): Göyçay qəzası sakini. 437

Qof, Hubert [Hubert Gough; 1870-1963]: Britaniyanın hərbi xadimi; general. Qafqazda

olmuşdur. Paris Sülh Müqaviləsinin imzalandığı dövrdə Müttəfiqlərin Finlandiyada və Baltik ölkələrindəki qoşunlarının komandiri idi. 396

Qoqoberidze, Levan Davidoviç (1896-1937): inqilabçı; 1918-ci ilin əvvəllərində Bakıya gəlmiş, burada fəhlə hərəkatının rəhbərlərindən birinə çevrilmişdi. 117, 361

Qoqol (Nikolay Vasilyeviç Qoqol: 1809-1852): Rus nasiri, dramaturqu, tənqidçisi və publisisti. 99

Qolovan: Ukraynanın Bakıdakı müvəqqəti vitse-konsulu olmuşdur. 344, 378

Qolts, Rüdiger fon der [Rüdiger von der Goltz; 1865-1946]: Alman generalı, qraf. Birinci Dünya müharibəsində Finlandiyada, 1919-cu ilin əvvəlindən etibarən də Pri-baltikada fəaliyyət göstərmiş və Latviyada hərbi çevriliş etmişdir. 212, 394, 396, 424, 507

Qrandi, Melqan: 1919-cu ildə Vordropun başçılığı ilə Qafqaza göndərilən nümayəndə heyətinin tərkibində olmuşdur. 511

Qrant, Hamilton [Hamilton Grant; 1872-1937]: Britaniyalı diplomat. Əsasən Hindistanda xidmət etmişdir. 111, 112, 113

Qriqoryev, Nikifor Aleksandroviç (Ataman Qriqoryev, 1884-1919): Ukraynada Avstriya-Almaniya işğalçılarına, Antanta qoşunlarına və Qızıl orduya qarşı mübarizə aparmışdır. 395, 530

Qrinsley: Amerikanın hərbi xadimi; kapitan. Amerikanın Ali Komissarı admiral Bristolun yavəri. 478

Qudiyev, Quda (1880-1920): 1919-1920-ci illərdə Bakının komendantı (polis rəisi) olmuşdur. Milliyyətçə inqış idi. 51, 118, 165, 197

Quxman, Moisey Arkadyeviç: Qulaqburun-boğaz həkimi. Yəhudi Milli Şurasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, Parlamentdə Milli azlıqlar fraksiyasının üzvü olmuşdur. 251

Quliyev: bax. Quliyev Ağabala.

Quliyev: gəmi müfəttişi müavini. 41
 Quliyev, Ağabala (1862-ci ildə doğulmuşdur): Azərbaycanlı sahibkar və xeyriyyəçi. Bakıda və Rusiyanın bir sıra şəhərlərində un dəyirmanlarına və düyü təmizləmə fabriklərinə sahib idi. Bakı Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin qurucularından idi. Cümhuriyyətin süqutundan əvvəl İrana gedən Quliyev bir daha Azərbaycana qayıtmamışdır. 94
 Qurbanbəyov: Bakıda polis sahə rəisi olmuşdur. 197
 Qurbanov, Paşa: zərgər. 15, 433
 Quselnikov: Ağqvardiyaçı general. 505
 L.: Gürcüstandakı fransız heyətinin tərkibində olmuşdur; yüzbaşı. 305
 Lazarev: Rusiyanın hərbi xadimi; Könüllü ordunun (Türküstan ordusunun) generalı. 533
 Le Coq, Albert fon [Albert von Le Coq; 1860-1930]: Alman türkoloqu və arxeoloqu. Xüsusilə Mərkəzi Asiya və Şərqi Türküstanı tədqiq etmişdir. 318, 335
 Lebon, Güstav [Gustave Le Bon; 1841-1931]: Fransız sosioloqu və tarixçisi. 262
 Lenin, Vladimir İliç (1870-1924): Rus inqilabçı və marksist. Əsl soyadı Ulyanov idi. Rusiyada 1917-ci il Oktyabr inqilabının təşkilatçısı və rəhbəri, Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) qurucusu və SSRİ Nazirlər Sovetinin ilk sədri olmuşdur. 10, 58, 341, 373, 424, 516
 Lersner, Kurt fon [Kurt von Lersner; 1883-1954]: Alman diplomatı; Paris Sülh Konfransının işində aktiv iştirak etmişdir. 444
 Levin, Aleksandr Mixayloviç (1861-1932): həkim; Sankt-Peterburqda anadan olmuş, bir sıra yerlərdə (o cümlədən Almaniyada, Hindistanda) işləmişdir. 1916-cı ildən Bakı Şəhər Xəstəxanasının həkimi olmuşdur. 293
 Levin, B. L.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 17, 45, 97, 413, 465, 521
 Lələyev, Məhərrəm (Mirzə Məhərrəm): Xıllı nahiyə müdiri olmuşdur. 40
 Lətifbəyov, Rza (Rza Zaki): Azərbaycanlı

pedaqoq və yazıçı. Bakı, Gəncə, Şəki, Göyçay və Batumda müxtəlif təhsil ocaqlarında ana dili və şəriətdən dərs demişdir. Bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, xüsusilə tarixi mövzularda əsərlər yazmışdır. 43, 44, 95, 180, 197, 206, 232
 Lianozov, Stepan Georgiyeviç (1872-1949): Erməni əsilli neft sənayeçisi. 1907-ci ildə “G. M. Lianozov və oğulları” adlı neft şirkətini qurmuşdu. 1919-cu ildə Şimal-Qərb Hökumətinin (Rusiya) tərkibində Baş nazir, Xarici İşlər naziri və Maliyyə naziri olmuşdur. 342, 413, 425
 Lisenko, Natalya Andrianovna (1884-1969): Rusiyanın və Fransanın aktrisası; səssiz film dövrünün kino ulduzu. 285, 389
 Liven, Anatoli Pavloviç (1872-1937): Ağqvardiyaçılar hərəkatının və Latviyanın müstəqilliyi uğrunda hərəkatın iştirakçısı, knyaz, polkovnik. 394, 423
 Lizina, Nataliya: aktrisa. 364
 Lloyd Corc, Devid [David Lloyd George; 1863-1945]: Britaniyalı siyasətçi. 1905-1908-ci illərdə Ticarət naziri, 1908-1915-ci illərdə Maliyyə naziri, 1915-1916-cı illərdə Hərbi nazir olmuşdur. 6 dekabr 1916 – 19 oktyabr 1922 tarixləri arasında Britaniyanın Baş naziri vəzifəsini tutmuşdur. 160, 161, 285, 289, 290, 316, 375, 443, 444, 506
 Lodj, Henri Kebot [Henry Cabot Lodge; 1850-1924]: Amerikanın siyasi xadimi; 1895-1924-cü illərdə senator. Daha çox xarici siyasət məsələləri ilə məşğul olmuşdur. 289, 309
 Lopakov: Tomsda üsyançı dəstə başçısı. 478
 Lopatinski, Lev Qriqoryeviç (1842-1922): Rus alimi; Qafqaz xalqlarının dillərini tədqiq etmişdir. Bakı Universitetinin professoru olmuşdur. 404
 Lou, Bonar [Bonar Law; 1858-1923]: Britaniyanın siyasi xadimi. 1916-1921-ci illərdə Mühafizəkarlar Partiyasının lideri olmuş, 1922-1923-cü illərdə Britaniyanın Baş

naziri vəzifəsini tutmuşdur. 132
 Luçinski: Bakı İkinci Realni məktəbində tarix müəllimi olmuşdur. 1
 Lurye, Maksim İsayeviç (1890-1983): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 72, 98, 125, 150, 174, 201, 254, 281, 307, 331, 359, 384, 411, 438, 464, 492, 520, 547
 Lutskeviç, Anton İvanoviç [1884-1924]: Belarusun ictimai-siyasi xadimi; tarixçi və ədəbiyyatşünas. Paris Sülh Konfransının işində iştirak etmişdir. 29
 Lyao Li: Çin alimi. 318
 M. Ayn. bəy: Qafqaz İslam Ordusu zabitlərindən; Bakı üzərinə hücumda iştirak etmişdir. 219
 M. Ayn. “Nasir”: bax. Nasir, Məmmədəli Hacı Məmməd oğlu.
 M. B.: “Azərbaycan” qəzetində imza; bax. Mirbağırzadə, Mirabbas.
 M. S. (yaxud Mim. Sad.): bax. Aran, Məhəmməd Sadiq.
 Ma Duanlin (1245-1325): Çin alimi və ensiklopediyaçısı. 318
 Mahmud: Eçmiyadzinin Şorkənd kəndinin sakini. 142
 Mahmud Qəznəvi: bax. Qəznəvi, Sultan Mahmud.
 Mahmudbəyov, Bəylər bəy Əsədulla bəy oğlu (yaxud İbrahim bəy Mahmudbəyov; 1886-1927): Sosial Təminat Nazirliyindən mü sahib, müttəfiş olmuşdur. 446
 Mahmudbəyov, Mahmud bəy (1863-1923): Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu. Qori Seminarıyasını bitirmişdir. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim və məktəb müdiri işləmişdir. “Rəhbər” jurnalının redaktoru olmuşdur. “Yeni əlifba kitabçası”, “Birinci il: müsəvvər türk əlifbası və ilk qıraət” (1918-ci ilə qədər 14 çap); “Yeni məktəb” (Abbas Səhhətlə birgə; 1918-ci ilə qədər 8 çap); “Türk ədəbiyyatına ilk qədəm” (Abbas Səhhətlə birgə); “Müntəxəbat: türk ədiblərindən nümunələr” (Abdulla Şaiqlə birgə); “Üçüncü il” kimi dərsliklərin müəllifidir. 240

Mahmudov: Kürdəmir ziyalılarının fəallərindən. 327
 Mahmudov: Müsavatın Kürdəmir şöbəsi iclasının katibi. 431, 461
 Mahmudov, Ələkbər: Şəkiddə maarif müfəttişi olmuşdur. 168
 Mahmudov, Mustafa (1878-1937): Azərbaycanın siyasi xadimi. Qori seminarıyasını bitirmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. Rusiya II Dövlət Dumasının, Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentinin üzvü olmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən repressiyaya məruz qalmış, güllələnmişdir. 166, 250, 503, 505
 Mahmudov, Zülfüqar: “Müsavat” partiyasının Mərkəzi Komitəsinin üzvü olmuşdur. 345
 Mahmudzadə, Kərim: Müsəlman dəmiryol xidmətçiləri yığıncağının sədri. 353
 Maxno, Nestor İvanoviç (1888-1934): Ukraynalı anarxist-kommunist. 395
 Mak-Koy, Frenk Ross [Frank Ross McCoy; 1874-1954]: Amerikanın hərbi xadimi; general. 1919-cu ildə ABŞ-ın Ermənistandakı hərbi missiyasının qərarqah rəisi olmuşdur. 479
 Makarov: pəhləvan. 101, 179, 259, 286, 363
 Makenzen, Avqust fon [August von Mackensen; 1849-1945]: Almanıyanın hərbi xadimi; general-feldmarşal. Birinci Dünya müharibəsinin əvvəllərində şərq cəbhəsində Ruslara qarşı döyüşmüşdür. 1915-ci ildə alman, Avstriya-Macaristan və bolqar ordularından ibarət Makenzen Ordular Qrupunun baş komandanı kimi serblərlə, 1916-cı ildə alman, bolqar və türk əsgərlərindən ibarət ordunun komandanı kimi rumınlarla mübarizə aparmışdır. 162
 Makinski, Əli xan: zabit. 70, 71
 Makinski, Zülfüqar bəy Məhəmmətaqlu bəy oğlu (1885 - ?): İrəvanda anadan olmuşdur. Azərbaycan Ümumi-Xeyriyyə və Nəfiə (Sosial Təminat) Nazirliyinin İrəvandakı müvəkkili olmuşdur. 139, 329, 428, 536

Maqomayev: maarif xadimi. 240
 Maqomayev, Müslüm (1885-1937): Azərbaycanlı bəstəkar və ictimai xadim. Milli musiqinin inkişafında müstəsna xidmətləri olmuşdur. 44, 128, 154, 364, 384, 490
 Malxazov: bax. Malxazyan.
 Malxazyan, Arşak İoanesoviç (yaxud Malxazov, İvanoviç): “Daşnaksutyun” partiyasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 370, 371, 372, 526, 527, 528
 Mamontov, Konstantin Konstantinoviç (1869-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Don ordusunun komandirlərindən olmuşdur. 134, 159, 160, 397, 423, 477, 505, 530
 Mannerheyms, Karl Qustav Emil [Carl Gustaf Emil Mannerheim; 1867-1951]: Rusiyanın və Finlandiyanın siyasi və hərbi xadimi. 132
 Manvelov, Aram: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187
 Manvelov, Madat: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187
 Manvelov, Tigran: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 187
 Marağayi, Məhəmməd Səidülvüzə: İranın Azərbaycandakı konsulu olmuşdur. 145
 Marjuxin, İvan İlyiç (1889-1939): səssiz film dövrünün rus aktyor, ssenarist və rejissoru. Fransa, Almaniya və ABŞ-da da işləmişdir. 285, 389
 Marki, İskəndər: türkoloq, Budapeşt Universitetinin müəllimi. 318
 Marks, Karl (1818-1883): Alman filosofu, iqtisadçısı və sosioloqu. 449
 Martines: Meksikalı bolşevik. 506
 Maslov, Sergey Nikolayeviç (1867-1925): Rusiyanın ictimai və siyasi xadimi. General Denikin nəzdində Xüsusi Şuranın Ərzaq idarəsinin rəisi olmuşdur. 394
 Matinov: Şuşa İstintaq Dairəsi müdiri. 238

Maydanov, Qriqori Nesteroviç: Qriqoryevka (Cəlilabad) kəndinin sakini. 121
 Mdivani, Nikolay Mixayloviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş doktor. 202, 255, 281, 333, 360, 386, 412, 465, 493, 548
 Mehmandarov. 145
 Mehmandarov, Kərim: doktor, Şuşa Milli Müdafiə Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. 301
 Mehmandarov, Səməd bəy (1856-1931): Azərbaycanın hərbi xadimi. Peterburqda hərbi məktəb bitirmiş, Çar Rusiyası ordusunda xidmət etmiş, Rusiya-Yaponiya müharibəsində göstərdiyi şücaətlərə görə mükafatlandırılmış, Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1917-ci ilin fevral inqilabından sonra Rusiya ordusundan istefa vermişdir. Cümhuriyyət dövründə Azərbaycanın Hərbi naziri olmuş, ordu quruculuğu sahəsində böyük işlər görmüşdür. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bolşeviklər tərəfindən həbs edilmiş, azadlığa çıxdıqdan sonra müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 168, 169, 170, 329
 Melikişvili, Pyotr Qriqoryeviç (1850-1927): Gürcü kimyaçısı; Tiflis Universitetinin əsasını qoyanlardan biri və ilk rektoru olmuşdur. 519
 Melkumyans, N. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş dəri-zöhrəvi həkimi. 465, 521, 549
 Meyeroviç, Ziqfrid Ann [Zigfrids Anna Meierovics; 1887-1925]: Latviyanın diplomatı və dövlət xadimi. 1923-1924-cü illərdə Baş nazir; 1924-1925-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 29
 Məcid (Molla Məcid): Pirili (Ağstafa) kəndinin sakini. 199
 Mədətov, Cəbrayıl: Bakı sakini; zərgər. 96
 Məhəmməd: “Azərbaycan” qəzetinə Qazaxdan yazmışdır. 199
 Məhəmməd bəy: Nuxu qəzası birinci nahiyəsinin pristavı olmuşdur. 168
 Məhəmməd Dəmirçi oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146
 Məhəmməd ibn Əbubəkr (632-658):

Dörd xəlifənin birincisi olan Əbubəkrin oğlu; Misir valisi. 400
 Məhəmməd Qaramolla oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146
 Məhəmməd Mahmud oğlu: fəhlə; Binəqədidə, Rozinovun mədəninə açarçı işləmişdir. 542
 Məhəmməd Peyğəmbər. 387, 466, 494, 549
 Məhəmməd Rəhim: Bakı Kəndçilər İttifaqının katibi. 353
 Məhəmməd Rəşid əfəndi: Osmanlı zabiti; Cümhuriyyət dövründə Gəncədə müəllimlik etmişdir. 119, 120
 Məhəmməd Şəfi: Bakı sakini. 15
 Məhəmməd Tofiq: bax. Bıyıklıoğlu, Mehmed Tefik.
 Məhəmməd Turab: Bakı sakini. 15
 Məhəmmədbəyli, Hüseyin Rza (yaxud Hüseynağa Məmmədbəyli, Hüseynağa Məmmədbəyov): jurnalist; “Azərbaycan” qəzetinin əməkdaşı olmuşdur. 217
 Məhəmmədbəyov, Qazi Əhməd (1890-1937): Azərbaycanın siyasi xadimi. Novorossiya Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Zaqafqaziya Seyminin, Milli Şuranın və Parlamentin üzvü olmuşdur. Repressiya qurbanı olmuşdur. 428
 Məhəmmədəli: Bakı sakini. 145
 Məhəmmədəli Malandar oğlu: İrəvan quberniyası Eçmiyədzin qəzası Tixt kəndinin sakini. 187
 Məhəmmədəli Musa oğlu: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146
 Məhəmmədəlizadə: Bakıdakı İranlılar İttifaqının katibi olmuşdur. 441
 Məhəmmədhaşım: Bakı sakini. 16
 Məhəmmədhüseyn: Bakı sakini. 461
 Məhəmmədhüseyn Axund (Mirzə Məhəmmədhüseyn): bax. Mirzə Məhəmmədhüseyn Axund.
 Məhəmmədخانزadə, Həbib: “Müsavat”ın Şubanı şöbəsi sədrinin müavini. 380
 Məhəmmədov: polkovnik; Dargıç okru-

qunun (Dağıstan) rəisi olmuşdur. 110, 111
 Məhəmmədov, Ələkbər. 337
 Məhəmmədov, Zeynal: Tiflisdə, İrəvan Həmtorpaqlıları Cəmiyyətinin katibi olmuşdur. 432
 Məhəmmədrəsul: Bakı sakini. 15
 Məhəmməddağızadə, Məhəmməddağı: Bakıda fəhlə olmuşdur. 146
 Məhəmmədyarov, S.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində kargüzar müavini, sonra kargüzar olmuşdur. 154
 Məhəmmədyarov, Səməd Əbdülbağı oğlu (yaxud Əbdüssəməd Məhəmmədyarov; 1890-1968): Qubada anadan olmuş, Xarkovda təhsil almışdır. Azərbaycanda əsasən peşə təhsili sahəsində işləmişdir. 116
 Məhəmmədzadə, Abutalıb: Tağıyev fabriki fəhlələri yığıncağının katibi. 353, 409
 Məhəmmədzadə, Dadaş: “Müsavat”ın Şubanı şöbəsinin ikinci katibi. 380
 Məhəmmədzadə, Mirzəbala (1898-1959): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, publisist və dramaturq. 1924-cü ildən mühacirətdə yaşamışdır. 144, 173, 180, 206, 226, 231, 451, 452, 453
 Məhərrəmov, Məhəmməd (1895-1982): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Moskva Universitetində təhsil almışdır. Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü, Paris Sülh Konfransına göndərilən nümayəndə heyətinin müşaviri olmuşdur. Aprel işğalından sonra mühacirətdə qalmışdır. 292
 Məhərrəmzadə, Cabbar: “Müsavat” partiyasının Balaxanı mədənləri ərazisindəki şöbəsinin idarə heyətinin üzvü olmuşdur. 70
 Məhməd Əmin (Soyadı qanunundan sonra “Yurdaqul” soyadını qəbul etmişdir; 1869-1944): Osmanlı Məclisi-Məbusanının və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. 335, 550
 Məlik-Yeqanov. 433
 Məlik-Yeqanov, Cavad bəy (1878-1937):

Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 1919-cu ilin avqustundan 1920-ci ilin aprel ayına qədər Lənkəranın general-qubernatoru olmuşdur. 1930-cu ildə Sovet rejimi tərəfindən həbs edilmiş, 1937-ci ildə güllələnmişdir. 157, 168, 169, 170, 345, 355, 358, 361

Məlikaslanov, Xudadad bəy (1879-1935): Azərbaycanın dövlət xadimi. Peterburqda mühəndislik təhsili almışdır. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətində Nəqliyyat və Rabitə naziri, Poçt və Teleqraf naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra da bir sıra vəzifələrdə işləmişdir. Repressiyaya məruz qalmış və həbs düşərgəsində vəfat etmişdir. 29, 142

Məlikaslanov, Teymur bəy Ağabəy oğlu (1889-1920): Azərbaycan Dəmiryolu İdarəsinin rəisi olmuşdur. 366

Məlikli, Əsgər bəy. 224

Məlikov: Kürdəmir ziyalılarının fəallərindən. 327

Məlikov, Manaf: Müsavatın Kürdəmir şöbəsi iclasının sədri. 431, 461

Məntəşə, Xəlil (1874-1948): Türkiyənin siyasi xadimi. “İttihad və Tərəqqi” partiyasının əsas fiqurlarından olmuşdur. Osmanlı Məclisi-Məbusanının sədri (1912-1915), Xarici İşlər naziri (1915-1917), Ədliyyə naziri (1917-1918) vəzifələrini tutmuşdur. 348

Mənzər Balakışi qızı: şuşalı. 338

Mərsinli, Məhməd Camal (Kiçik Camal paşa; 1875-1941): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. 1919-cu ilin oktyabrında Hərbi nazir olmuş, 1920-ci ildə ingilislər tərəfindən Malta adasına sürgün edilmişdir. 397

Mərvan I (yaxud Mərvan bin Həkəm; 623-685): Əməvi xəlifəsi; 684-685-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur; daha əvvəl xəlifə Osmanın katibi olmuşdur. 400

Mərvan bin Həkəm: bax. Mərvan I.

Məstanzadə, Mirzeynal. 98

Mixaylov: tibb professoru. 17, 45, 97, 124, 175, 282, 308, 333, 385, 412, 439, 465, 493, 548

Mikayıl Baxış oğlu (Kərbəlayı Mikayıl Hacı Baxış oğlu): Bakıda İttifaq (indiki Əjdər bəy) məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 299, 328

Mikayılov, Vəli (Kərbəlayı Vəli): Cümhuriyyət dövründə Hökumət mətbəəsinin müdiri olmuşdur. 345, 380

Mikayılov, Vəli (Kərbəlayı Vəli): bax. Mikayılov, Vəli (Kərbəlayı Vəli).

Mikeladze, S. 279

Mikoyan: Bakıda Fəhlə Konfransının işində aktiv iştirak etmişdir. 23, 46

Miller, Yevgeni-Lüdvig Karloviç (1867-1939): Rusiyanın hərbi xadimi. 1919-1920-ci illərdə Şimal vilayətinin general-qubernatoru və Şimal ordusunun Baş komandanı olmuşdur. 190, 314

Miln, Corc [George Milne; 1866-1948]: Britaniyanın hərbi xadimi; feldmarşal. Birinci Dünya müharibəsindən dərhal sonra Balkanlarda və Qara dəniz regionunda Britaniya ordularının baş komandanı olmuşdur. 138, 315

Mir Rəhim: Bakı qoçularından olmuşdur. 542

Mirbağırzadə, Mirabbas: Azərbaycanın publisisti və ictimai xadimi; eyni zamanda İrəvanda və Bakıda kitab ticarəti ilə məşğul olmuşdur. Dövrünün mətbuatında çoxsaylı yazılarla çıxış etmişdir. Əsasən tarix mövzusunda olmaqla bir neçə kitabın müəllifidir. Başçılıq etdiyi heyət Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin Naxçıvanın problemləri ilə tanış olması və bu problemləri aradan qaldırmaq istiqamətində adımlar atılması baxımından çox önəmli rol oynamışdır. 67, 73, 115, 125, 142, 152, 194, 203, 276, 283, 326, 335, 536, 550

Mirbağırzadə, Seyidhüseyn: “Müsavat” partiyasının Keşlə şöbəsinin üzvü. 69

Mirfəttah Musəvi: bax. Musəvi, Mirfəttah.

Mirmahmud ağa: Göyçay ruhanilərindən; qazi. 302, 303

Mirməhəmməd (Ağa): Qars qaçqınlarından. 65, 66

Mironov, Filipp Kuzmiç (1872-1921): Rusiyanın hərbi xadimi; kazak qoşunları komandiri. Oktyabr inqilabından sonra bolşeviklərə qoşulmuşdur. 1919-cu ilin avqustunda ordu içində qiyam qaldırmış, sonra bağışlanmış və İkinci Süvari ordusunun komandiri olmuşdur. 10, 477

Mirzayans: bolşevik; Bakıda fəhlə hərəkatının fəal iştirakçısı olmuşdur. 23, 46

Mirzə: Xəlfəli kənd sakini. 148

Mirzə Camal Hüseyn oğlu (Molla Hüseyn oğlu): Qars qaçqınlarından; müəllim. 65, 66

Mirzə Cəlal: Xankəndindəki Azərbaycan dağ topçu alayının molla olmuşdur. 300

Mirzə Ələkbər Hüseyn oğlu (Molla Hüseyn oğlu): Qars qaçqınlarından; müəllim. 66

Mirzə Əli: Xankəndindəki Azərbaycan piyada alayının molla olmuşdur. 300, 301

Mirzə İbrahim Mirzə Əli oğlu: Bakı sakini. 95

Mirzə Məhəmmədhüseyn Axund. 169, 358

Mirzə Məşhədi Mirzə Əli oğlu. 411

Mirzə Mülküm xan (1834-1908): İranın diplomatı və siyasi xadimi. Erməni ailəsində anadan olmuşdur. 270

Mirzəyev, Aslan bəy: Bakı Teleqraf Bürosunun müdir müavini, sonra müdiri olmuşdur. 287

Molla Məhəmmədəli: Lənkəranın axundu. 330

Molla Mirzə Əhməd: Lənkəran sakini. 358

Molla Ruhulla: Hacı Qasım bəy məscidinin nümayəndəsi. 146

Mopassan, Gi de [Guy de Maupassant; 1850-1893]: Fransız şair və yazıçısı; naturalizmin nümayəndəsi. 75, 99

Morris: Müttəfiqlərin Sibirdəki nümayən-

dəsi olmuş ABŞ diplomatı. 57

Mozeli, Corc Van Horn [George Van Horn Moseley; 1874-1960]: Amerikanın hərbi xadimi; general. Harbord Missiyasının üzvü olmuşdur. 479

Möhsünzadə, İshaq: Lənkəranlı müəllim. 169, 330

Muxranski, Cənnət: Heydər Muxranskinin bacısı. 41

Muxranski, Heydər. 41, 487

Muxtar (Məşhədi Muxtar). 251

Muradəli Şirəli oğlu: Pirsağdı kəndinin yüzbaşısı. 276

Muradov, Sultan bəy Əlipaşa bəy oğlu (1871-1955): Zəngəzurda milli milis dəstəsinin rəisi olmuşdur. 518

Musa Qəni oğlu: fəhlə, Balaxanada Musa Nağıyevin mədəniyyətində işləmişdir; “Müsavat” üzvü. 167

Musayev, İbrahim Tahir (1869-1943): Azərbaycan şairi. 485

Musəvi, Mirfəttah (1891-1919): Milli Şura İdarəsinin və Məclisi-Məbusan İdarəsinin dəftərdarı (qeydiyyat məmuru) olmuşdur. 117, 131, 165, 361

Mustafa: “Azərbaycan” qəzetində imza. 275, 484

Mustafa Kamal: bax. Atatürk.

Mustafazadə, Əliməhəmməd (1883-1970): maarif xadimi; Şamaxıda anadan olmuşdur; Müsəlman Müəllimlər İttifaqının (Bakı) üzvü olmuşdur. 166

Müctəhidzadə, Bəşir: Şuşa sakini. 489

“Müəllim Davud”: “Azərbaycan” qəzetində imza; Davud Ağamirzəyevə məxsusdur.

Müəllim T. Ş.: Lənkəranda “Azərbaycan” qəzetinə məktub göndərmişdir. 483

Müəllim Yusif: “Azərbaycan” qəzetində imza. 247

Müftüoğlu, Əhməd Hikmət (1870-1927): Türk yazıçısı. 383

Müller, Herman [Hermann Müller; 1876-1931]: Almaniyanın siyasi xadimi; sosial-demokrat. 1919-cu il iyunun axırlarından

1920-ci il martın axırlarına qədər Almaniyanın Xarici İşlər naziri olmuşdur. Versal sazişini Almaniya tərəfindən Yohannes Bell ilə birgə imzalamışdır. 444

Mürsəl paşa (Mürsəl Bakü; 1881-1945): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. Qafqaz İslam Ordusu ilə birlikdə Bakının azad edilməsi hərəkatında iştirak etmişdir. Türk Qurtuluş Savaşında iştirak etmiş, İzmirə daxil olan ilk türk generalı olmuşdur. Mühəribədən sonra Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü seçilmişdir. Soyadı qanunu çıxdıqdan sonra “Bakü” soyadını qəbul etmişdir. 180, 206, 209, 226, 327

Mürsəlzadə, Piri: “Müsavat” üzvü. 14, 15, 69, 118, 180, 206, 220, 226, 232

Mütəllib: Bakı sakini. 16

Müznib, Əliabbas (Mütəllibzadə; 1883-1938): Azərbaycan yazıçısı və jurnalisti. Eyni zamanda ədəbiyyatşünas və tərcüməçi kimi də fəaliyyət göstərmişdir. 44

Nağibəyov, Hacıbala bəy (1870-1922): həkim və xeyriyyəçi. 511

Nağiyev, Musa (1842-1919): Azərbaycanın neft sənayeçisi və xeyriyyəçi. 167

Naməlum: pəhləvan. 21, 76, 101, 206, 286, 311, 389, 469

Namiq Kamal (1840-1888): Türk şair, dramaturq və ictimai xadimi. “Hürriyyət şairi” kimi tanınmışdır. Türk ədəbiyyatı və siyasi mühiti üzərində böyük təsirə malik olmuşdur. 550

Nasir, Məmmədəli Hacı Məmməd oğlu (1899-1982): İrəvanda anadan olmuşdur. Bakı, İrəvan və Gəncə mətbuatında çıxış etmişdir. Sovetləşmədən sonra Ermənistan və Gürcüstanda məsul vəzifələrdə işləmiş, Azərbaycanda müxtəlif rayon qəzetlərinin məsul redaktoru olmuşdur. Repressiyaya məruz qalmışdır. 436, 440

Navuxodonosor II: Babil hökmdarı; e. ə. 605-562-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 319, 335

Nazim paşa: 1919-cu ildə Osmanlı

dövlətinin Hərbi naziri olmuşdur. 59

Nazirov, Mürsəl bəy: Qubada xəfiyyə polisi müdiri olmuşdur. 382, 388

Nemanzadə, Ömər Faiq (1872-1937): Azərbaycanın publisist və pedaqoqu; ictimai-siyasi xadimi. Milliyyətçə Axıska türküdür. 297, 309, 366, 416, 417, 418, 489

Nemətullazadə, Daşqın: Müsavatın Boradigah şöbəsinin sədri. 435

Nəcəfqulu (Qoçu Nəcəfqulu): bax. Rzaev, Nəcəfqulu.

Nəcəfov, Rzaqulu: Tiflisdə, İrəvan Həmtorpaqlıları Cəmiyyətinin müvəkkili. 432

Nəcib Asim (Yazıqsız, 1861-1935): Türk alimi və siyasətçisi. Hərbi təhsil almış, müxtəlif dərəcəli hərbi məktəblərdə dərs demişdir. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. Xüsusilə dil və tarix sahəsindəki əsərləri ilə tanınan Nəcib Asim Türkiyədə türkologiyanın banilərindən və eyni zamanda ilk türkçülərdən biridir. 320, 321, 335, 403

Nədir Məhəmməd həsən oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Nərimanbəyov, Əmir bəy Nəriman bəy oğlu (1871 - ?): Araz Türk Hökumətinin rəisi, Azərbaycan Cümhuriyyəti Dövlət Müdafiə Komitəsi İşlər İdarəsinin başçısı, Bakı valisi (qubernatoru) olmuşdur. Sovet dönməndə repressiyaya qurban getmişdir. 94, 100, 345

Nərimanbəyov, Həşim bəy Nəriman bəy oğlu (yaxud Nərimanbəyli; 1863-1942): Azərbaycanın maarif xadimi. Qori Seminarı bitirmiş, İrəvanda və Şuşada müəllim işləmişdir. Azərbaycan məktəbləri üçün başqa müəlliflərlə birgə tərtib etdiyi “Ana dili” kitabı İrəvanda və Tiflisdə çap edilmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü və Dövlət Nəzarəti naziri Nəriman bəy Nərimanbəyovun atasıdır. 434

Nərimanbəyov, Nəriman bəy Həşim bəy oğlu (yaxud Nərimanbəyli; 1889-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, “Müsavat” partiyasının üzvü. Xarkov Universite-

tinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Zaqafqaziya Seyminin və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Dövlət Nəzarəti naziri olmuşdur. Sovet dövründə bir neçə dəfə həbs edilən Nərimanbəyov 1938-ci ildə güllələnmişdir. 100, 367

Nərimanov, Nəriman (1870-1925): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi və dövlət adamı; eyni zamanda yazıçı, publisist və həkim. 181

Nəzirbəyov, Həmid bəy: Ağdaşda birinci sahənin pristavı olmuşdur. 416

Nikola I Petroviç [1841-1921]: 1910-1918-ci illərdə Qaradağ (Monteneqro) krallığının ilk və yeganə kralı olmuşdur. 162, 177

Nikolay II (1868-1918): Rusiya imperatoru; 1894-1917-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 61, 62, 77, 113, 114, 182, 357, 463, 537

Nikolay Nikolayeviç (Böyük knyaz; 1856-1929): Rus çarı I Nikolayın nəvəsi. 1915-1917-ci illərdə Qafqaz canişini; 1914-1915-ci illərdə və 1917-ci ilin mart ayında Rusiya imperiyasının bütün quru və dəniz qüvvələrinin Baş komandanı olmuşdur. 1919-cu ildə etibarən İtaliya və Fransada mühacirətdə yaşamışdır. Fransada ölmüşdür. 342

Nikolayev, Nikolay Vasilyeviç: 1915-1916-cı illərdə Bakı Ticarət Limanı idarəsi rəisinin müavini, Cümhuriyyət dövründə isə həmin idarənin rəisi olmuşdur. 62

Nitti, Françesko [Francesco Nitti; 1868-1953]: İtaliyanın siyasi xadimi. Kənd Təsərrüfatı, Ticarət və Sənaye naziri (1911-1914), Maliyyə naziri (1917-1919), Baş nazir və Daxili İşlər naziri (1919-1920) olmuşdur. 444

Nolko: ABŞ nümayəndəsi. 289

Noske, Qustav [Gustav Noske; 1868-1946]: Almaniyanın siyasi xadimi; sosial-demokrat. 1919-1920-ci illərdə Müdafiə naziri olmuşdur. 341, 424

Nuri paşa (Killigil; 1889-1949): Osmanlı ordusunun general-leytenantı. Qafqaz İslam

Ordusunun komandanı olmuşdur. 180, 206, 209, 226

Nuru Mustafa oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Nurullabəyov, İbadulla bəy (1837-1922): Azərbaycanın hərbi xadimi, polkovnik. 196

Nuşafərin Mahmud qızı. 487

Odişelidze, İlya Zuraboviç (1865-1925): Gürcüstanın hərbi xadimi; general-leytenant. Gürcüstan ordularının Baş komandanı olmuşdur. 225, 304

Okuliç. 118

Oqanezaşvili, Aleksandr Arşakoviç: bax. Oqanezaşvili, Saşa.

Oqanezaşvili, Saşa (əsl adı Aleksandr Arşakoviç Oqanyan; 1887-1932): bəstəkar, musiqi tədqiqatçısı və kamança ifaçısı. 102

Olenkaya, A. N.: aktrisa. 364

Olenkaya, Yeva Nikitiçna (1900-1959): Azərbaycan aktrisası. Qubada doğulmuş, kiçik yaşda ailəsilə birgə Bakıya köçmüşdür. “Nicat” və “Səfa” truppalarının, “Hacıbəyov qardaşları müdiriyyəti” truppasının üzvü olmuşdur. Uzun müddət Milli Dram Teatrının səhnəsində çıxış etmişdir. 1949-cu ildə Azərbaycan SSR Xalq artisti adına layiq görülmüşdür. 364

Oleynikov, Vladimir: Rus pəhləvan. 1, 49, 127, 153, 179, 206, 231, 259, 276, 311, 415, 441, 525

Orbay: bax. Hüseyn Rauf.

Ordubadi, Əkbərzadə: bax. Əkbərzadə, Əkbər (Ordubadi).

Orxan I (yaxud Orxan Qazi; 1281-1362): Osmanlı dövlətinin ikinci padşahı. 1324-cü ildə taxta çıxmışdır. 318

Orucov, Qənbər: Mərdəkan sakini. 115, 116

Osman ibn Əffan (? - 656): Səhabə, Dörd xəlifədən üçüncüsü. 644-656-cı illərdə xəlifə olmuşdur. 400, 413

Ovanskeyev: Rusiyanın hərbi xadimi; ağqvardiyaçı polkovnik. 505

Ozanyan, Andranik (1865-1927): Erməni

hərbçi. Daşnaksutyun partiya-sının üzvü idi. Başlılıq etdiyi silahlı dəstələr Qarabağda, Zəngəzurdə və Türkiyənin şərqi dinc əhaliyə qarşı törədilən qırğınlarda xüsusilə fəal iştirak etmişdir. 459

Paxomov, Yevgeni Aleksandroviç (1880-1965): tarixçi və arxeoloq. Bakı Dövlət Universitetində dərslər demişdir. 240

Palitsin: Könüllü ordunun Bakıdakı İngiltərə Komandanlığı nəzdindəki nümayəndəsi. 145

Paronyan, Arşak Arutyunoviç: Erməni Milli Şurasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 157

Pastuxov: Rusiyanın hərbi xadimi; polkovnik. Kolçak tərəfindən Polşaya göndərilən nümayəndə heyətinə başlılıq etmişdir. 109

Paşabəyov, Hüseyn bəy Əbdürrəhman bəy oğlu (1892-1972): Moskva Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. “Müsavat” partiyasının Göyçay şöbəsinin sədri olmuşdur. Göyçayda vergi müfəttişi, hakim, Bakıda prokuror köməkçisi işləmişdir. 253, 302

Paşabəyov, Hüseyn bəy: bax. Paşabəyov, Hüseyn bəy Əbdürrəhman bəy oğlu.

Paşayev, Haşım (Məshədi Haşım): Bakı sakini. 145

Patseviç, N. K.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Ədliyyə Nazirliyində işləmişdir. Fövqəladə İstintaq Komissiyasının (Xüsusi Təftiş və İstintaq Komissiyası) sədri olmuşdur. 260

Pepinov, Əhməd bəy (yaxud Əhməd Cövdət Pepinov; 1893-1937): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuş, Əmək və Əkinçilik naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. (ayrıca bax: Axıskalı). 23, 51, 52, 53, 56, 104, 107, 108, 109, 156, 240, 250, 418, 419, 421, 473, 500, 501, 502, 503

Petlyura, Simon Vasilyeviç (1879-1926): Ukraynanın siyasi və hərbi xadimi. Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyasının rəhbərlərindən olmuşdur. 26, 58, 190, 291, 507

Pənah xan (yaxud Pənahəli xan; 1693-1763): Qarabağ xanı. 1747-ci ildə Qarabağ xanlığının əsasını qoymuşdur. 200

Pinto: Bakıdakı İtaliya Qafqaziya Bankının müdiri. 68

Pirimov, Qurban (1880-1965): Azərbaycan tarzəni. 44

Plauton: İngiltərənin Ermənistandakı hərbi nümayəndəsi; polkovnik. 58

Poladzadə, Əliəsgər: bax. Poladzadə, Əsgər.

Poladzadə, Əsgər (Axund Hacı Əsgər Hacı Məhəmməd oğlu Poladzadə; yaxud Mirzə Əliəsgər Poladzadə; 1870-1953): müəllim və ruhani; Gəncə məktəblərində tarix, şəriət, ərəb və fars dili dərsləri vermiş, Zaqafqaziya Şiə Ruhani İdarəsinin üzvü olmuşdur. 119

Poland, Uilyam B. [William B. Poland]: Birinci Dünya müharibəsindən sonra ABŞ-in Belçika və Fransaya yardım komissiyasının sədri olmuşdur. 479

Popov, Boris: keşiş; Bakı Birinci oğlanlar edadısında rus şəriət müəllimi olmuşdur. 2

Popov, S. N. 154

Poska, İ.: bax. Poska, Yaan.

Poska, Yaan [Jaan Poska; 1866-1920]: Eston hüquqşünası, diplomati və dövlət xadimi. Paris Sülh Konfransının işində iştirak etmişdir. 29

Prins Savoyski: bax. Prins Spoleto-de-Savoya.

Prins Spoleto-de-Savoya: Qafqazdakı İtaliya hərbi heyətinin rəhbəri olmuşdur. 122, 162

Protazanov, Yakov Aleksandroviç (1881-1945): Rus kino rejissoru və aktyoru. 75

Puankare, Raymon [Raymond Poincaré; 1860-1934]: Fransanın dövlət xadimi. 1912-1913-cü illərdə Baş nazir və Xarici İşlər naziri, 1913-1920-ci illərdə Prezident, 1922-1924-cü illərdə yenidən Baş nazir və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 190, 285

Puqanov, Nikolay İvanoviç: Bakı sakini. 16
Pyotr I (1672-1725): Rusiya hökmdarı;

1682-1725-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 347

R. Z.: Quba sakini. 40

Raqenbaum: pəhləvan. 21, 49, 153, 179, 259, 311, 338, 415, 469, 497

Ramazanov, Hüseyn: Astarada silahlı dəstə başçısı olmuşdur. 329

Ramazanov, Kazım (Məshədi Kazım). 337

Ramazanov, Musa. 337

Ramişvili, Noy Vissarionoviç (1881-1930): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Ruhani seminarıyasını bitirmiş, yarımçıq hüquq təhsili almışdır. Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikasının Daxili İşlər naziri, Gürcüstan Demokratik Respublikasının Baş naziri, eyni zamanda Daxili İşlər naziri, daha sonra Xarici İşlər naziri olmuşdur. 304

Rasizadə, Əlirza Abdulla oğlu (1884-1923): Azərbaycan maarifçisi və siyasi xadimi. 88, 325

Rasizadə, Hüseyn Cavid (1882-1941): Azərbaycanın görkəmli dramaturqu, yazıçısı və şairi. 197, 240, 279, 328

Rauf (Axund Rauf): Buzovnada axund olmuşdur. 15

Ravendal: İstanbuldakı ABŞ nümayəndəsi. 478, 479

Raysuli, Əhməd (yaxud Əhməd Raysuni; 1871-1925): Mərakeşin hərbi və siyasi xadimi. Ölkəsindəki işğalçı ispan güclərinə qarşı mübarizə aparmışdır. 342

Rayt, Con: Amerika Kommunist Partiyasının nümayəndəsi. 529

Razumovski, Vasili İvanoviç (1857-1935): cərrah; Tiflis Universitetinin (1918-1919) və Bakı Universitetinin (1919-1921) rektoru olmuşdur. 293

Renner, Karl [Karl Renner; 1870-1950]: Avstriyanın siyasi xadimi. 1918-1920-ci illərdə Avstriya hökumətinin sədri, həmçinin 1919-1920-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 186

Rəcəbov, Əbdüləhəd: Biləsuvar polis

müdiri olmuşdur. 121

Rəfibəyli, Cavad bəy Hadı bəy oğlu (1890-1956): Azərbaycanın maarif xadimi. Ölkənin müxtəlif orta və ali məktəblərində dərslər demişdir. 240

Rəfibəyov, Cavad bəy: bax. Rəfibəyli, Cavad bəy.

Rəfiyev, Məshədi Əli (1886-1948): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi və xeyriyyəçi. “Müsavat” partiyasının Gəncə şöbəsinin sədri, Gəncə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin aktiv üzvlərindən olmuşdur. 1920-ci ildə Türkiyəyə mühacirət etmişdir. 253

Rəhdar Babakışi oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Rəhim Gəray oğlu: Çiyri (Göyçay qəzası) kəndinin sakini. 436, 437

Rəhimli, Rəsul: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyində karguzar işləmişdir. 176, 227, 244, 287, 334, 416, 430, 440

Rəhimov, Ağaverdi: Bakı sakini; Yuxarı Priyut (indiki Şamil Əzizbəyov) küçəsində yaşamışdır. 167

Rəhimov, Əli Zeynalabdin oğlu (yaxud Əli Məhzun, Yetim cüce; 1886-1934): İrəvanlı şair və publisist. “Məhzun”, “Yetim cüce” və s. təxəllüslər işlətmişdir. “Molla Nəsrəddin”, “Babayi-Əmir”, “Ləklək”, “Yeni irşad”, “Sədayi-həqq”, “Məlumat” və digər qəzet və jurnallarda yazmışdır. 517, 522

Rəhimov, İsmayıl: Bakı sakini. 146

Rəhmət İsmayıl oğlu: Bakıdakı tatar türklərindən. 541

Rəhmi (Kımlı Rəhmi, yaxud Mustafa Rəhmi): XVIII əsr divan şairi. 550

Rəsulov, Mustafa (Hacı Mustafa). 22

Rəsulzadə, Dəməneli: “Müsavat”ın Suraxanı şöbəsinin üzvü olmuş, sonra partiyadan uzaqlaşdırılmışdır. 381

Rəsulzadə, Məhəmməd Əmin (1884-1955): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, Cümhuriyyətin qurucularından biri. Azər-

baycan Milli Şurasının və “Müsavat” partiyasının sədri; eyni zamanda jurnalist və publisist. 4, 24, 209, 235, 240, 250, 261, 346, 356, 381, 382, 473, 501, 527

Rəşidbəyov, Əhməd bəy: Azərbaycanın hərbi qulluqçusu; kapitan. Lənkəranın azad edilməsi əməliyyatında iştirak etmişdir. 165
Rəşidzadə, Ümid: Güzdək kəndi sakini. 264

Rıkov, Aleksey İvanoviç (1881-1938): Rus inqilabçısı və siyasi xadimi. 1917-1936-cı illər arasında RSFSR və SSRİ hökumətlərində Xalq Komissarları Sovetinin sədri, Daxili İşlər xalq komissarı, Poçt və Teleqraf xalq komissarı və s. kimi vəzifələr tutmuşdur. 1918-1921-ci illərdə RSFSR Ali Xalq Təsərrüfatı Şurasının sədri idi. 314

Rid, Vallas [Wallace Reid; 1891-1923]: Amerikalı kino aktyoru, rejissor və ssenaristi. 151

Roberti: Fransanın siyasi xadimi. 317

Rozanov, Vladimir Nikolayeviç (1876-1939): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi; Menshevik. Taktiki Mərkəz işində günahlandırılmışdır. 422

Rudnik, İ. S.: Bakıda möhür fabriki sahibi olmuşdur. 128

Rürük (IX əsr): Rus salnamələrinə görə, Rus dövlətinin ilk hökmdarı olmuşdur. 155

Rüstəm: Hacı Pirverdi məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Rüstəm Rzaqulu: Bakı sakini. 16

Rüstəmbəyli, Cəfər bəy Mustafa bəy oğlu (yaxud Rüstəmbəyov; 1884-1938): Azərbaycanın diplomatı və dövlət xadimi. Don, Kuban və Krım hökumətləri nəzdində Azərbaycan Cümhuriyyətinin diplomatik nümayəndəsi olmuşdur. Bir müddət Ticarət, Sənaye və Ərzaq nazirinin müavini vəzifəsini tutmuşdur. Azərbaycan Parlamentinin üzvü Şəfi bəy Rüstəmbəylinin qardaşı idi. 40

Rüstəmbəyli, Şəfi bəy (1893-1960): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir.

Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. 528

Rüstəmbəyov, Cəfər bəy Mustafa bəy oğlu: bax. Rüstəmbəyli, Cəfər bəy Mustafa bəy oğlu.

Rüstəmov, Cavad. 337

Rüstəmzadə, Əbülqasım: “Müsavat” partiyasının Quba şöbəsinin sədri olmuşdur. 253, 356

Rza (Kərbəlayi Rza): Qaraqışlaq (Qərbi Azərbaycan) kəndinin sakini. 142

Rza Zaki: bax. Lətifbəyov, Rza.

Rzabəyov: Azərbaycanın hərbi qulluqçusu; praporşik. Lənkəranın azad edilməsi əməliyyatında iştirak etmişdir. 165

Rzayev, Bağır (1891-1927): Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. Araz Türk Hökuməti sədrinin müavini idi. 534

Rzayev, Balarza (yaxud Rzazadə): “Müsavat” partiyasının Keşlə şöbəsinin üzvü olmuşdur. 69

Rzayev, Hüseynağa. 331

Rzayev, Nəcəfqulu (yaxud Qoçu Nəcəfqulu, ? - 1920): Bakı qoçularından olmuşdur. 1918-ci ilin mart qırğınlarında daşnak-bolşevik qoşunlarına qarşı vuruşmuşdur. Sovet hökuməti tərəfindən güllələnmişdir. 123

Rzayev, Rzaağa. 331

Rzayeva, Nəbat xanım. 331

Rzazadə, Balarza: bax. Rzayev, Balarza.

Rzazadə, Qəni (Mirzə Qəni): Bakı sakini. 145

Sabir, Mirzə Ələkbər (1862-1911): Azərbaycanlı şair, məşhur satira ustası. 279, 328, 543

Sadiq: Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149

Sadiq (Məşhədi Sadiq): Bakı sakini. 146

Sadiq Məhəmmədrəhim oğlu (Hacı Məhəmmədrəhim oğlu): Bakı (Şüvəlan) sakini. 15

Sadiqbəyov: Salyan Bələdiyyə İdarəsinin rəisi olmuşdur. 253

Sadiqzadə, Məhəmməd (Məşhədi Məhəmməd): “Müsavat”ın Göyçay şöbəsinin baş katibi olmuşdur. 303

Sadiqzadə, Məşhədi Məhəmməd: bax. Sadiqzadə, Məhəmməd (Məşhədi Məhəmməd).

Sadiq, Seyid Hüseyn: bax. Seyid Hüseyn Sadiq.

Saleh Fəhmi paşa: Türkiyənin hərbi xadimi. 163

Salehov, Əhməd: Dağıstanın ictimai xadimi; Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisinin sədri seçilmişdir. 238

Salehov, Məhəmmədəli: bax. Salehzadə, Məhəmmədəli.

Salehzadə, Məhəmmədəli (Kərbəlayi Məhəmmədəli): Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin idarə heyətinin üzvü olmuşdur. 22

Salman: Hacı Qurban məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Salman Mümtaz Məhəmmədəmin oğlu (1884-1941): Azərbaycanın şair və ədəbiyyatşünası. Klassik poeziya və şifahi xalq ədəbiyyatı irsinin toplanması və tədqiqi sahəsində misilsiz xidmətləri olmuşdur. Sovet hakimiyyəti tərəfindən repressiyaya məruz qalmışdır. 380

Saltinski, Uzun Hacı (1848-1920): Şimali Qafqazın dini, hərbi və siyasi xadimi. Dağıstan Respublikası Parlamentinin üzvü, Dağıstan və Çeçenistanın imamı olmuşdur. 426

Samba, Marsel [Marcel Samba] (1862-1922): fransız siyasətçisi və dövlət xadimi. Beynəlxalq Fəhlə Hərəkatı Fransa şöbəsinin liderlərindən olmuşdur. 185

Sambros: Muğandakı Könüllü ordu zabitlərindən. 195

Samsonov: Mal həkimi. 278

Sanılı, Hacı Kərim (yaxud Sanıyev; 1878-1937): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, şair. Qori Seminariyasında təhsil almış, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim

işləmişdir. Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. Repressiyaya məruz qalmışdır. 370, 371

Sanıyev: bax. Sanılı, Hacı Kərim.

Sarablı, Hüseynqulu (yaxud Hüseynqulu Rzayev; 1879-1945): Azərbaycan aktyoru. Azərbaycan Cümhuriyyətinin mədəni həyatında fəal iştirak edən Sarablının, Azərbaycan teatrının, eləcə də musiqisinin inkişafında misilsiz xidmətləri olmuşdur. 44, 128, 154, 306, 363, 364, 390, 415, 436, 490
Sarabski, Hüseynqulu: bax. Sarablı, Hüseynqulu.

Sarako, Stanislav Karloviç: mühəndis-texnoloq; Gəncə Sənət məktəbinin müfəttişi olmuşdur. 1

Savelyev, Viktor Zaxaryeviç (1875-1943): Rusiyanın hərbi xadimi; aqvardiyaçı general-leytenant. 264

Sepikyan, Kaspar: “Rə'd” qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. 81

Servantes, Migel de [Miguel de Cervantes; 1547-1616]: ispan yazıçısı; məşhur “Don Kixot” romanının müəllifi. 387

Seyid Əbdülmümin Mir Əbdülbaqi oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin katibi olmuşdur. 279

Seyid Əşrəf Mir Əbdülhüseyn oğlu (Kərbəlayi Seyid Əşrəf): Göyçay qəzası sakini. 437

Seyid Hüseyn Sadiq (1887-1938): Azərbaycan yazıçısı, müəllimi, jurnalisti və naşiri. Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 93, 96, 100, 543

Seyid Zərgər: “Müsavat” partiyasının baş katibi olmuşdur. 280

Seyidbəyov, Hacıbəy: mühəndis; Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi Teleqraf şöbəsinin rəisi olmuşdur. 117, 125, 361

Seyidhəsən: Dövləti Müdafiə Komitəsinin xidmətçisi olmuşdur. 299

Seyidov, Əziz: tələbə. 142, 143

Seyidov, Seyidəli: doktor; Bakı və Ətrafının Müsəlman Ziyalıları İttifaqının sədri olmuşdur. 250

Seyidzadə: “Müsavat” partiyasının Quba şöbəsinin katibi olmuşdur. 253
 Seyirçi: “Azərbaycan” qəzetində imza. 490
 Səadət Adinə qızı: Bakı sakini. 541
 Sədi Şirazi: XIII əsrdə yaşamış fars şairi. 440, 467
 Sədrəddinbəyov, Xanbaba bəy: Azərbaycan Dəmiryolu İdarəsində mühafizə müdiri olmuşdur. 366
 Səfər Həsən oğlu: Qars mühacirlərindən. 328
 Səfər xan Şahməhəmməd oğlu: Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149
 Səfərov, Qafar: Bakı sakini. 146
 Səfikürdlü, Aslan bəy: bax. Səfikürdski, Aslan bəy.
 Səfikürdski, Aslan bəy (yaxud Səfikürdlü, 1881-1937): Azərbaycanın dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuş, 3-cü hökumət kabinetində Poçt-Teleqraf və Əmək naziri, 4-cü kabinetdə Ədliyyə və Əmək naziri vəzifələrini tutmuşdur. 168, 329, 367, 433
 Səfiqulu: Azərbaycan şairi (XX əsr). 328
 Səhhət, Abbas (Abbas Əliabbas oğlu Mehdişadə; 1874-1918): Azərbaycan şairi, dramaturqu, tərcüməçisi və dərslik müəllifi. 279, 328
 Səidülüzərə: bax. Marağayı.
 Səlim Kazım oğlu: “Azərbaycan” qəzetinə şeir göndərmişdir. 123
 Səlimxanov, Süleyman bəy. 15
 Səlimxanov(a). 145
 Səmədov, Əbdüssalam: “Müsavat” partiyasının Salyan komitəsinin üzvü. 69, 253
 Sərdar Əli Əhməd xan: Britaniya-Əfqanıstan sülh danışıqlarında Əfqanıstan heyətinin başçısı olmuşdur. 112
 Səttar oğlu Əliqulu: bax. Fərəcov, Əliqulu Səttar oğlu.
 Sıpkın: sirk aktyoru. 525
 Siddiq: “Azərbaycan” qəzetinə Masallı-

dan yazmışdır. 435
 Sidorenko, Qriqori Nikitoviç [1874-1924]: Ukraynanın siyasi xadimi və diplomatı. Paris Sülh Konfransında Ukrayna nümayəndə heyətinin sədri olmuşdur. 29
 Sidorin, Vladimir İliç (1882-1943): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Don ordusunun komandiri olmuşdur. 291
 Skoropadski, Pavel Petroviç (1873-1945): Rusiya və Ukraynanın hərbi-siyasi xadimi, general-leytenant. Rus ordusunun zabiti kimi Rus-yapon müharibəsində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1917-ci il inqilabından sonra Ukrayna Mərkəzi Radasının hakimiyyətini qəbul etmiş, 27 aprel 1918-ci ildə bütün Ukraynanın getmanı, yəni Ukrayna Dövlətinin (İkinci Getmanlıq) başçısı seçilmiş və 14 dekabr 1918-ci il tarixinə qədər bu vəzifəni tutmuşdur. Getmanlıq rejiminin aradan qaldırılmasından sonra Almaniyaya mühacirətə getmişdir. 342
 Sokolov: Ağqvardiyaçı general. 25
 Soltan xan (Çəmənəkəndli; Vəndi): Vedibasara mahalında yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni əsgərləri ilə döyüşən özünümüdafiə dəstələrinin komandirlərindən olmuşdur. 192
 Solyari: İtaliya admiralı. 162
 Srvandzyan, Hamazasp (1873-1921): “Daşnaksutyun” partiyasının liderlərindən, erməni qatil və terrorist. Türkiyənin Van şəhərində anadan olmuşdur. Gəncə, Şuşa, Quba, Bakı və başqa yerlərdə dinc Azərbaycanlı əhaliyə divan tutmuş, minlərlə dinc sakini qətl etmişdir. Bolşeviklər tərəfindən İrəvanda həbs edilmiş, həbsxanada öldürülmüşdür. 455, 459
 Staroşvili, Apollon Vladimiroviç: Gürcüstan pəhləvanı. 49, 179, 389, 441, 469
 Stavrovski, A. İ.: Azərbaycan Cümhuriyyətinin 1919-1920-ci illər üçün ünvan-təqviminin redaktoru olmuşdur. 21
 Steklov, Yuri Mixayloviç (yaxud Yu. Nevzorov; Ovşi Moiseyeviç Naxamkis; 1873-

1941): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi, tarixçi və publisisti. Bir sıra bolşevik qəzetlərində yazmışdır. 1917-1925-ci illərdə “İzvestiya” qəzetinin redaktoru olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilmiş, həbsxanada ölmüşdür. 10
 Strijevski, Vladimir Fyodoroviç (Radçenko; 1892-1977): rus və fransız kino aktyoru və rejissoru. 75
 Suxorukov, V. D.: Eser; Muğanda yaradılan diktatura hökumətinin (Beşlər diktaturasının) başçısı olmuşdur. Ağqvardiyaçılar tərəfindən güllələnmişdir. 38
 Sulakvelidze, Vladimir A. (yaxud Valodiya Sulakvelidze; 1884-1954): Gürcüstanın ictimai xadimi; Tiflisdə milis rəisi olmuşdur. Rus işğalından sonra mühacirətə getmişdir. 464
 Sultan İbrahim qızı: Bakı sakini. 167
 Sultanbəyov, Surxay bəy: Binəqədinin pristavı olmuşdur. 149
 Sultanov: Cavad qəzasında qəza rəisini əvəz etmişdir. 460
 Sultanov: Salyanda qəza rəisi olmuşdur. 253
 Sultanov, Cəlil bəy Əsgər bəy oğlu (1880-?): Zəngəzur qəzasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 345
 Sultanov, Ələkbər bəy. 252
 Sultanov, Əziz bəy. 251
 Sultanov, Xosrov bəy Əlipaşa bəy oğlu (1879-1943): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi və hərbi xadimi. Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlardan biri olan Xosrov bəy Sultanov Cümhuriyyət dövründə Hərbiyyə naziri, Kənd Təsərrüfatı naziri, Qarabağ general-qubernatoru kimi vəzifələr daşımışdır. Sovet işğalından sonra mühacirət etmişdir. 68, 121, 243, 301, 345, 458
 Sultanov, İsmayıl bəy: Bakıda məhkəmə hakimi olmuşdur. 343
 Sultanov, Sultan bəy Əlipaşa bəy oğlu (1871-1955): Qarabağ general-qubernatoru Xosrov Sultanovun böyük qardaşı. Erməni zülmünə qarşı mübarizə aparmış, Sovet işğalından sonra Türkiyəyə köçmüşdür. 301

Sundukyan, Nikolay Mixayloviç: 1917-1918-ci illərdə Bakı Şəhər Dumasının qlasnısı olmuşdur. 218
 Surxay Əsəd oğlu (Hacı Əsəd oğlu): Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149
 Suvorin, Aleksey Sergeyeviç (1834-1912): Rus yazıçı, pulisist və naşiri. 361
 Suvorin, Boris Alekseyeviç (1879-1940): Rus yazıçı və publisisti. 341, 361
 Sübhanqulov, Kamal: Tiflisdə müsəlman məktəbinin müdiri olmuşdur. 546
 Sübhanverdixanov: maarif xadimi, riyaziyyatçı. 240
 Süleyman Sami: Türk maarifçisi. 532
 Süleyman Şəfiq paşa (1860-1946): Türkiyənin hərbi xadimi; 1919-cu ilin avqust-oktyabr aylarında Hərbi nazir olmuşdur. 59
 Şadılı, Abbasqulu bəy: bax. Şadlinski, Abbasqulu bəy.
 Şadlinski, Abbasqulu bəy (1886-1930): Vedibasara mahalında yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni əsgərləri ilə döyüşən özünümüdafiə dəstələrinin komandirlərindən olmuşdur. 192, 193
 Şadılı, Təhmasib bəy (Hacı Təhmasib bəy): Vedibasara mahalında yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni əsgərləri ilə döyüşən özünümüdafiə dəstələrinin komandirlərindən olmuşdur. 192
 Şahmalıyev, Məhəmməd bəy Nəsrulla bəy oğlu (1864-1924): Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət xadimi; Zaqatalanın valisi olmuşdur. 345
 Şahməhəmməd Məhəmməd oğlu (Məşhədi Şahməhəmməd Məşhədi Məhəmməd oğlu). 338
 Şahtaxtinski, Nemətulla bəy. 240
 Şahtaxtılı, Məhəmməd (1846-1931): Azərbaycan alimi və publisisti; Bakı Dövlət Universitetinin professoru. 34, 86, 143, 173, 174, 197, 270, 403, 404, 454
 Şahverdili: “Azərbaycan” qəzetində imza; Lənkəranda yazmışdır. 358

Şaxatuni: 1919-cu ildə İrəvan şəhərinin komendantı olmuşdur. 275, 276

Şalikulov: Başqırd kommunistləri Mər-kəzi Bürosunun sədri. 373

Şamil (Şeyx Şamil; 1797-1871): Qafqaz dağlılarının rəhbəri, Şimali Qafqazda milli-azadlıq hərəkatının lideri. 164

Şapodelen: Fransanın siyasi xadimi. 317

Şardinye, Pyer-Ögüst: Fransanın hərbi xadimi; podpolkovnik. Cənubi Qafqazdakı fransız hərbi missiyasının rəhbəri olmuşdur. 122

Şaumyan, Stepan (yaxud Styopa, 1878-1918): Erməni əsilli bolşevik, Bakı Kommunasının başçısı. Bolşeviklərin və daşnakların 1918-ci ilin mart ayında Bakıda dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törətdiyi soyqırımına rəhbərlik etmişdir. 180, 206, 218

Şexter, Z. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 17, 44, 71, 97, 124, 150, 175, 201, 254, 281, 307, 332, 360, 385, 412, 438

Şelkovnikov: Bakı sakini. 549

Şepkin, Nikolay Nikolayeviç (1854-1919): Rusiyanın siyasi xadimi, III və IV Dövlət Dumasının üzvü. Gizli antibolşevik təşkilat olan Ümumrusiya Milli Mərkəzinin üzvü və rəhbəri olmuşdur. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 422

Şeyx Şamil: bax. Şamil.

Şeyxzadə, Möhsün (Axund Şeyx Möhsün): Şamaxı sakini; Cavad qəzası 2-ci sahə qazısı olmuşdur. 2

Şeyxzamanov, Məhəmmədbağır: bax: Şeyxzamanzadə, Məhəmmədbağır.

Şeyxzamanzadə, Məhəmmədbağır bəy Saleh bəy oğlu (1880-1920): “Müsavat” partiyasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 16

Şəfiyev, Əbdürrəhim. 487

Şəmsəddin Sami (1850-1904): Türk yazıçısı, publisisti və dil alimi. “Təəşşüqi-Tələt və Fitnat” adlı əsəri türk ədəbiyyatında ilk roman olaraq qəbul edilir. Müxtəlif qəzetlərdə baş redaktor olmuş, eləcə də məqa-

lələr yazmışdır. Fransızca və ərəbcə lüğətlər, türk dilinin izahlı lüğətini (“Qamusı-türki”) hazırlamışdır. “Qamusül-ə’lam” adlı bioqrafiya, tarix və coğrafiya ensiklopediyasını nəşrə hazırlamışdır. Dram əsərləri, fransız ədəbiyyatından tərcümələri, türk mədəniyyəti və ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri var. 271, 272, 274, 335

Şərəfəddin Hacı Veysəl oğlu: Azərbaycan Şeyxülislamıq İdarəsinin karügzarı olmuşdur. 50

Şərifov, Abbas: bax. Şərifzadə, Abbas Mirzə.

Şərifov, Hacıbaba: bax. Şərifzadə, Hacıbaba.

Şərifzadə, Abbas Mirzə (1893-1938): Azərbaycan aktyoru. “Səfa” və “Nicat” cəmiyyətlərinin truppalarında çıxış etmiş, “Hacıbəyli qardaşları müdiriyyəti”nə rejissor kimi dəvət edilmişdir. Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən represiyaya məruz qalmış, güllələnmişdir. 43, 44, 96, 173, 180, 206, 226, 232, 364, 490

Şərifzadə, Hacı Baba: bax. Şərifzadə, Hacıbaba.

Şərifzadə, Hacıbaba (yaxud Hacıbaba Şərifov; 1895-1920): Azərbaycanın teatr aktyoru və rejissoru. 180, 206, 232, 364

Şixəlizadə, Abdulla: Gündək kəndinin vəkili olmuşdur. 263, 264

Şirci, Əsəd (Məşhədi Əsəd; ? - 1919): İrəvan sakini. 141

Şirməhəmməd Lütfuli oğlu: “Müsavat”ın Türkan şöbəsinin üzvü. 280

Şirokoqorov, İvan İvanoviç (1869-1946): 1919-cu ildə Bakı Universiteti Tibb Fakültəsinin dekanı təyin edilmişdir. 293

Şirvanyans, Aleksan Vaqanoviç. 492

Şirvanzadə (Məşhədi Şirvanzadə): Bakı Zərgərlər Təşkilatının katibi. 237, 256, 277

Şkuro, Andrey Qriqoryeviç (1887-1947): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Kuban kazaklarındandır. Birinci Dünya

müharibəsində və Rusiyada Vətəndaş müharibəsində iştirak etmişdir. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. İkinci Dünya müharibəsində Hitler Almaniyası ilə əməkdaşlıq etmişdir. İngilislər tərəfindən tutularaq SSRİ-yə təhvil verilmiş və Moskvada edam edilmişdir. 505, 530

Şterin. 433

Şternin, Boris Moiseyeviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 308, 333, 385, 412, 465, 493, 548

Şuljenko, Nikolay Nikolayeviç: Azərbaycan Cümhuriyyəti Ərzaq nazirinin vəkili olmuşdur. 154

Şuşalı Seyid: bax. Şuşinski, Seyid.

Şuşinski, Seyid (1889-1965): Azərbaycanın məşhur xanəndəsi. 44

Şutyakov, P. O.: rus jurnalisti və naşiri. 229

Şükürov, Əbülqasım: “Müsavat” üzvü; saxta pul kəsməkdə ittiham edilmişdir. 381

T. Ş.: Lənkəranda “Azərbaycan” qəzetinə yazmışdır. 170, 330

Tabaqqı: bax. Əsədullazadə, Məhəmmədli.

Tağiyev, Abdulla: tələbə. 143

Tağiyev, Zeynalabdin: Azərbaycanlı milyonçu və xeyriyyəçi. 282, 308, 333, 410

Tağızadə, Mehdiqulu: Qara şəhər camaatı ilcasının katibi. 430

Tahirov, Rəsul bəy: bax. Tahirzadə, Rəsul bəy.

Tahirzadə, Rəsul bəy: Bakıda müəllim olmuşdur. 166

Taktakişvili, Mixail İvanoviç (1872-1954): Gürcü kimyaçısı və pedaqoq. Odessa Universitetini bitirmiş, Gəncədə və Bakıda da uzun müddət işləmişdir. 519

Talanov, İona Nikolayeviç (1880-1926): Rus və Ukrayna teatr və kino aktyoru. 75

Talıbzadə, Abdulla Şaiq (1881-1959): Azərbaycan şairi, yazıçısı və pedaqoq. 166, 197, 240

Talıbzadə, Salman: Bakı sakini. 232

Talıbzadə, Yusif Ziya (1877-1923): Azərbaycanın hərbi və siyasi xadimi, pedaqoq. 93, 365, 380

Tapuridze: Bakı vilayəti süvari bölüyü zabiti. 416

Tariq İbni-Ziyad (670 - 720): Ərəb sərkərdəsi. Pireney yarımadasını fəth edən müsəlman ordusunun komandanı olmuşdur. Afrika ilə Avropanı ayıran Cəbəllütariq boğazını ordusu ilə birgə keçmişdir. “Tariqin dağı” mənasına gələn “Cəbəllütariq” adı boğaza Tariq İbni-Ziyadın şərəfinə verilmişdir. 219

Tatan: Bakı İkinci Realnı məktəbində rus dili müəllimi olmuşdur. 1

Tatarkin, Qriqori Vasilyeviç (1873-1947): Rusiyanın hərbi xadimi; Don ordusunun general-mayoru. 505

Teodorov, Teodor (1859-1924): Bolqarıstanın siyasi xadimi. 1918-1919-cu illərdə Baş nazir olmuşdur. 445

Ter-Mikaelyan: həkim; Çornı-qorod xəstəxanasının baş həkimi, Bakı Universitetinin yaradılması üçün təşkil edilən komissiyanın üzvü olmuşdur. 197

Teryezisov, Vartan. 299

Teymur: XIV əsrdə yaşamış görkəmli türk sərkərdəsi; Teymurilər dövlətinin banisi. 215, 318

Təhsin Nahid (1887-1919): Türk şairi və dramaturqu. 43, 95

Təkinski, Məhəmməd xan (1880-1938): Azərbaycanın siyasi xadimi və diplomatı. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Ermənistan-dakı siyasi nümayəndəsi (səfiri), həmçinin Azərbaycan Xarici İşlər nazirinin müavini olmuşdur. 295

Tələbə D. U.: pəhləvan. 206, 338, 469

Tələt paşa (Məhəmməd Talat paşa; 1874-1921): Osmanlı dövlət xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin liderlərindən biri idi. Daxili İşlər naziri, Poçt və Teleqraf naziri, Baş nazir vəzifələrini tutmuşdur. Berlində erməni terrorçusu Teyliryan tərəfindən odlu silahla vurularaq öldürülmüşdür. 59, 262, 388

Təpsi, Bürhanəddin (1882-1947): Türk teatr və kino aktyoru; teatr rejissoru. 44

Tıqranyan, Sirakan Tatesoviç (1875-1947): Ermənistanın siyasi xadimi. Daşnak-sutyun partiyasının üzvü. Rusiya imperiyası II Dövlət Dumasının deputatı olmuşdur. 1918-ci ilin noyabrından 1919-cu ilin aprelinə qədər Ermənistan Respublikasının Xarici İşlər naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sonrakı dövrdə Maarif naziri, Maarif və Mədəniyyət naziri olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilmiş, sürgündə ölmüşdür. 446

Tilesi: hərbi həkim. 479

Tittoni, Tommaso [Tommaso Tittoni; 1855-1931]: İtaliyanın siyasi xadimi və diplomatı. İngiltərə və Fransada səfir, Xarici İşlər naziri (1903-1905, 1906-1909, 1919), Daxili İşlər naziri (1905), Baş nazir (1905), Senatın Sədri (1919-1929) olmuşdur. 160, 289

Tlexas, Murad Gəray bəy (1873-1920): Azərbaycan Cümhuriyyəti ordusunun general-mayoru. Bakı qarnizonunun rəisi olmuşdur. 390

Tofiq Fikrət (1867-1915): məşhur türk şairi. Türkiyənin ədəbiyyat və incəsənətinə böyük təsiri olan “Sərvəti-fünun” (“Fənlərin sərvəti”) jurnalının baş redaktoru olmuşdur. 336, 383, 550

Toma, Alber: bax. Tomas, Albert.

Tomas, Albert [Albert Thomas; 1878-1932]: Fransanın siyasi xadimi, sosialist. 1916-cı ildə Fransanın Silahlanma naziri təyin edilmişdi. 133, 151

Tomsen, Vilhelm [Vilhelm Thomsen; 1842-1927]: Danimarkalı dilçi və Türkoloq. 320

Topçubaşov, Ağabəy: İrəvan quberniyası sakini. 275

Topçubaşov, Əliəkbər. 469

Topçubaşov, Əlimərdan bəy (1863-1934): Azərbaycanın siyasi xadimi; Azərbaycan Cümhuriyyətinin banilərindən biri. Tiflisdə anadan olmuş, Peterburq Universitetinin

Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Rusiya müsəlmanlarının təşkilatlanmasında və siyasi həyatında müstəsna xidmətləri olmuşdur. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü, Dumada Müsəlman fraksiyasının sədri, “Kaspi” qəzetinin redaktoru olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin sədri, Azərbaycan Hökumətində portfelsiz nazir və Xarici İşlər naziri vəzifələrini tutmuş, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Fövqəladə elçisi və səlahiyyətli naziri kimi İstanbulla ezam edilmişdir. Paris Sülh konfransına göndərilən Azərbaycan nümayəndə heyətinin sədri idi. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətdə qalmış, siyasi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Parisdə vəfat etmişdir. 29, 292

Topçubaşov, Ənvər bəy. 252

Trotsky, Lev Davidoviç (1879-1930): Rus inqilabçı, dövlət xadimi. Petroqrada Fəhlə və Əsgər Deputatları Soveti icraiyyə komitəsinin sədri, Sovet Rusiyasının Xarici İşlər naziri, Rusiya və SSRİ-nin Hərbi İnqilab Sovetinin sədri və Hərbi Komissarı olmuşdur. 10, 11, 373, 477, 529

Tsentner: Bakıda qadın həkimi olmuşdur. 17, 44, 71, 97, 123, 149, 174, 201, 254, 281, 307, 332, 359, 384, 411, 438, 464, 492, 520, 547

Tuqan-Mirza: bax. Tuqan-Mirza-Baranovski, David İvanoviç.

Tuqan-Mirza-Baranovski, David İvanoviç (1881-1941): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Ağqvardiyaçılar hərəkatının iştirakçısı olmuşdur. 11

Tuqanov: knyaz; polkovnik. 292

Türkoğlu: “Azərbaycan” qəzetinə Qubadan yazmışdır. 488

Uayt: 1919-cu ildə Vordropun başçılığı ilə Qafqaza göndərilən nümayəndə heyətinin tərkibində olmuşdur. 511

Umanski: Bakı Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin üzvü. 218, 229

Uşakov: Don hökumətinin üzvü olmuşdur. 290

Uzun Hacı: bax. Saltinski, Uzun Hacı.

Ümidvar: “Azərbaycan” qəzetində Ömər Faiq Nemanzadəyə məxsus imza; bax. Nemanzadə, Ömər Faiq.

Ümmüsələmə Qasım qızı: Bakı sakini. 95
Vaçnadze, Asya xanım: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyinin Dəftərxanasında işləmişdir. 416

Vambrin-Vilyam, Konnar. 316

Vanseviç, Stanislav: bax. Vonsoviç, Stanislav.

Vansoviç: bax. Vonsoviç, Stanislav.

Vasilyev: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyinin Dəftərxanasında işləmişdir. 416

Vasilyevski, A. V.: Mərkəzi Anbarın müdiri olmuşdur. 96

Vasserman: Bakıda mama-feldşer olmuşdur. 17, 44, 71, 97, 123, 149, 174, 201, 254, 281, 307, 332, 359, 384, 411, 438, 464, 492, 520, 547

Venezelos, Elefterios (1864-1936): Yunanistanın siyasi xadimi. 1910-cu ildən 1933-cü ilə qədər dəfələrlə (o cümlədən 1917-1920-ci illərdə) Baş nazir vəzifəsini tutmuşdur. 78, 109

Vəkilov. 146

Vəkilov, Fəris bəy İbrahim ağa oğlu (1886-1978): mühəndis, diplomat. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Gürcüstanda siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 148

Vəkilov, Rəhim bəy (1898-1934): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. Sovet rejiminin təqibləri üzündən intihar etmişdir. 502, 503

Vəli Hacıməhəmməd oğlu: Uluxanlı (Qərbi Azərbaycan) sakini. 142

Vəlizadə, Müseyib (Məşhədi Müseyib): Vedibasara mahalında yerli azərbaycanlı əhəliyə qarşı soyqırım törədən erməni əsgərləri ilə döyüşən özünümüdafiə dəstələrinin komandirlərindən olmuşdur. 192

Vəndi, Soltan xan (Çəmənəndli): bax.

Soltan xan.

Vəzirov, Bəhlul bəy: Azərbaycan Poçt İdarəsinin baş müdiri olmuşdur. 541

Vəzirov, Bəhram bəy (1857-1921): Azərbaycan Cümhuriyyətinin ictimai-siyasi xadimi; hüquqşünas. Cəbrayıl qəzasından Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. Eyni zamanda şair olan Bəhram bəy, “Fədai” təxəllüsü ilə şeir yazmışdır. Sovet dövründə həbs edilmiş, həbsxanada ölmüşdür. 459

Vəzirov, Fərrux bəy (1857-1920): Şuşalı mülkədar, mühəndis. 427

Vilhelm II (Wilhelm II, 1859-1941): Almaniya imperatoru, 1888-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 58, 132, 151, 522

Villeman: təyyarəçi. 59

Vilson, Edit [Edith Wilson; 1872-1961]: Amerika prezidenti Vudro Vilsonun ikinci arvadı; 1915-1921-ci illərdə ABŞ-ın Birinci xanımı. Prezident Vilson 1919-cu ilin oktyabrında insult keçirdikdən sonra, ölkənin idarə edilməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. 490, 495

Vilson, Vudro (Woodrow Wilson; 1856-1924): ABŞ-ın 28-ci prezidenti (1913-1921). Birinci Dünya müharibəsinə son qoymaq üçün sülh müqaviləsi layihəsini (Wilson prinsiplərini) işləyib hazırlamışdır. 57, 58, 159, 160, 189, 211, 212, 213, 285, 289, 297, 315, 342, 373, 444, 476, 477, 478, 479, 494, 495, 538

Vinkler, Hüqo [Hugo Winckler; 1863-1913]: Alman şərqşünası. 319

Vipper, Oskar (1870-1920): rus hüquqşünası; Rusiyada böyük əks-səda doğurmuş “Beylis işi”ndə ittihamçı kimi çıxış etmişdir. 341

Viraxobskaya, S. Y.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 45, 72, 124, 175, 281, 333, 386, 439, 494, 548

Volf, Bernhard [Bernhard Wolff; 1811-1879]: Alman jurnalisti. 1848-ci ildə “National zeytung” [National-Zeitung] qəzetini və 1849-cu ildə bu qəzetin bazasında Volf

Teleqraf Bürosunu [Wolffs Telegraphisches Bureau] qurmuşdur. 256

Vonsoviç, Stanislav Aleksandroviç (1888-1937): Polyak Milli Komitəsindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmişdir. Sovet dövründə repressiyaya məruz qalmışdır. 4, 421, 473, 474, 527

Vordrop, Marcori [Marjory Wardrop; 1869-1909]: Britaniyalı səyyah, tərcüməçi. Zaqafqazıyanı (xüsusilə Gürcüstanı) tədqiq etmiş, gürcü ədəbiyyatını ingilis dilinə tərcümə etmişdir. Oliver Vordropun bacısı. 519

Vordrop, Oliver [Oliver Wardrop; 1864-1948]: Britaniyalı diplomat və tədqiqatçı. Hələ 1887-ci ildə Qafqaza (əsasən Gürcüstan) gəlmişdi. Britaniyanın müstəqil Gürcüstanda siyasi nümayəndəsi təyin edilmiş, daha sonra səlahiyyətləri bütün Zaqafqaziyaya şamil edilmişdi. Gürcüstanın sovetləşməsindən sonra öz ölkəsinə qayıtmışdır. 267, 511, 519, 523, 540

Vrangel, Pyotr Nikolayeviç (1878-1928): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Ağqvardiyaçılar hərəkatının rəhbərlərindən olmuşdur. 264

Yadigarov, Ağa bəy (1823-1892): Azərbaycan ziyalı. Petersburq Universitetində təhsil almışdır. 270

Yaqubov: maarif xadimi. 240

Yaqubova, Səlimə xanım (1890-1982): pedaqoq; Tiflisdə və Peterburqda təhsil almış, Fizika-Riyaziyyat fakültəsini və pedaqogika kursunu bitirmişdir. Tiflisdə və Bakıda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. 470, 498, 522, 526

Yaqubzadə, Həmid: Dağıstandakı türk əsirlərindən. 146

Yaroslav Mudrı (978-1054): Böyük Kiyev knyazı. 155

Yaroş, N.: mühəndis, Azərbaycan Dəmiryol İdarəsində işləmişdir. 18, 72

Yaroşeviç, A. A.: Odessa şəhərinin

Bələdiyyə sədri olmuşdur. 507

Yelizarov, Pyotr Nikolayeviç: idmançı. 1, 21, 49, 76, 101, 127, 153, 179, 206, 231, 259, 285, 286, 311, 338, 363, 389, 415, 441, 469, 497, 525

Yemelyanov: pəhləvan. 1, 49, 101, 127, 259, 389, 415, 469

Yengibarov, Nikita: Bakı sakini. 15

Yeni müəllim: “Azərbaycan” qəzetində imza. 435

Yermak: pəhləvan. 311, 338, 363, 415, 441, 525

Yermolyev, İosif Nikolayeviç (1889-1962): Rus kino prodüseri. 75, 99, 389

Yevdokimov, Qriqori Yeremeyeviç (1884-1936): Rusiyanın dövlət xadimi; bolşevik. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində bolşeviklər tərəfindən Petroqradda müdafiəsində iştirak etmişdir. 529

Yudeniç, Nikolay Nikolayeviç (1862-1933): Rusiyanın hərbi xadimi; general. Birinci Dünya müharibəsində Qafqaz ordusunun qərargah rəisi, Rusiyada Vətəndaş müharibəsində Şimal-Qərb ordusunun komandiri olmuşdur. 314, 341, 342, 396, 413, 424, 425, 507

Yunis (Hacı Yunis): Bakıda yerləşən Gilək məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 328

Yunis (Hacı Yunis): İçərişəhər məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 146

Yurdaqul, Məhməd Əmin: bax. Məhməd Əmin.

Yusif (Məşhədi Yusif): Bakı sakini. 15

Yusif Xas Hacib: XI əsrdə yaşamış türk mütəfəkkiri, “Qutadqu bilig” əsərinin müəllifi. 335

Yusifbəyli, Eynülhəyat (1887-1955): müəllimə. Penzada anadan olmuşdur, Kazan tatarlarından. Qızlıq soyadı Baişeva idi. Nəsim bəy Yusifbəylinin həyat yoldaşı olmuşdur. 240

Yusifbəyli, Nəsim bəy (1881-1920): Azərbaycanın dövlət xadimi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucularından biri. Odessa

Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. 1917-ci ildə Gəncədə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyasını qurmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin yaradılmasında yaxından iştirak etmiş, Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikası Hökumətində Maarif naziri olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Maliyyə və Xalq Maarifi naziri, Xalq Maarifi və Dini Etihad naziri, Daxili İşlər naziri və Baş nazir vəzifələrini tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra qətlə yetirilmişdir. 53, 68, 105, 106, 107, 121, 122, 148, 195, 199, 225, 233, 234, 235, 236, 249, 250, 256, 262, 263, 264, 267, 303, 309, 313, 327, 344, 345, 352, 353, 354, 355, 356, 361, 366, 367, 368, 378, 381, 407, 408, 409, 414, 430, 431, 432, 460, 482, 483, 484, 487, 488, 540, 546

Yusifbəyov, Nəsim bəy: bax. Yusifbəyli, Nəsim bəy.

Yusifbəyova, Eynülhəyat: bax. Yusifbəyli, Eynülhəyat.

Yusifxanlı, Həsən ağa: bax. Yusifxanov, Həsən ağa.

Yusifxanov, Həsən ağa: Maliyyə Nazirliyinin dəftərxanasında işləmiş, Bakı qazısının katibi olmuşdur. 22

Yusifov, İbrahim ağa (yaxud Usubov; 1872-1920): Rusiyanın və Azərbaycanın hərbi xadimi; general-mayor. 94

Yusifzadə, Əli (1900-1937): Azərbaycanlı şair, publisist və mütəfəkkir. Şuşada doğulmuşdur. Cümhuriyyət Hökuməti tərəfindən xaricə təhsilə göndərilmişdir. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 328, 376, 387

Yuşinski, Andrey (1898-1911): Kiyevdə ruhani məktəbində oxumuşdur; cinayətə qurban getmişdir. Yuşinskinin qətlilə əlaqədar qaldırılan məhkəmə işi (Beylis işi) Rusiya, hətta dünya miqyasında böyük əks-səda doğurmuşdur. 361

Z. Ayn.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 248, 407, 515

Z. Q.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 214
Zakoroyko, Pavel: pəhləvan. 1, 21, 49, 76, 127, 231, 415, 497

Zalsman: Bakı komendantının müavini olmuşdur. 345, 416

Zaporojets: Rusiyanın hərbi xadimi; Könüllü Ordunun Şimali Qafqazdakı qərargahının polkovniki. 533

Zaman (Hacı Zaman): Eçmiyədzinin Kərimbəyli kəndinin sakini. 142

Zeynalabdin (Hacı Zeynalabdin): Bakıda yerləşən Gilək məscidinin nümayəndəsi olmuşdur. 328

Zeynalxanzadə, Əliquluxan: Müsavatın Boradigah şöbəsinin katibi. 435

Zeynalov: maarif xadimi, riyaziyyatçı. 240

Zeynalzadə, Məhəmməd həsən: Bakı Zürlüçülər Təşkilatının katibi olmuşdur. 264

Zəkəriyyə: Boradigah (Masallı) kəndxudası olmuşdur. 435

Zəki: Türkiyənin hərbi xadimi; general. 163

Zimin, Lev Aleksandroviç (1886-1920): Şərqsünas. Bakı Dövlət Universitetində dərs demişdir. 240

Zivərbəyov: İran sərhədindəki qoşunların türk komandiri. 460

Ziyad xan Şahməhəmməd oğlu: Şamaxı qəzasının Ərəbşahverdi kəndinin sakini. 149

Zöhrab Səlim oğlu: Bakıda mədəndə fəhlə olmuşdur. 146

Korrektor: Azad Ağaoğlu
Kitab üzlüyü və tərtib: Fikrət Məlikov

Nəşriyyat direktoru: Rəhilə Soltanqızı
Mətbəənin direktoru: Zöhrab Vəlibəyli
Texniki redaktor: Ruslan Mahmudov

Çapa imzalanmışdır: 04.12.2024
Formatı 70x100 $\frac{1}{16}$ F.ç.v 30.5
Ofset kağızı, Ofset çapı. Səhifə sayı: 608
Tiraj: 300, Bakı-2024

Hazır materiallar əsasında
GALAXY PRINTING MMC
mətbəəsində çap edilmişdir.

ISBN 978-9952-8424-7-0

9 789952 842470